

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇENİN HEMŞİN AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN KUYUMCU

İSTANBUL 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇENİN HEMŞİN AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMAN KUYUMCU

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2006

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Osman Kuyumcu'nun "Türkçe'nin Hemşin Ağızı" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Mesut Şen
Üniversitesi Marmara

İmza

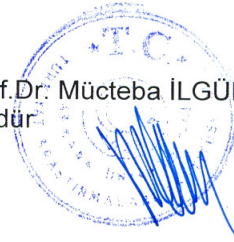
Üye : Prof.Dr. Gülden Sağol Yüksekaya
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Ceval Kaya
Üniversitesi İstanbul

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 22 / 06 / 2006 tarih ve 7 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Mücteba İLGÜREL
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	12
ÖZET	15
ABSTRACT	16
KISALTMALAR.....	17
HARİTALAR.....	18
KAYNAK KİŞİLERİN FOTOĞRAFLARI.....	22
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	27
1 GİRİŞ	29
1.1 RİZE VE HEMŞİN'İN TARİHÇESİ	30
1.1.1 Rize	30
1.1.2 Pazar	34
1.1.3 Hemşin.....	36
1.2 TARİHÎ ESERLER	38
1.2.1 Zil Kale	38
1.2.2 Kale-i Bâlâ (Yukarı Kale)	41
1.2.3 Şenköy Camii	41
1.2.4 Aşağı Çamlıca Köyü Camii	42
1.2.5 Şenyuva Köprüsü	42
1.2.6 Hemşin İlçesindeki Tarihî Eserler.....	42
1.2.7 Baltacılı Camii.....	42
1.2.8 Bilen Köy Camii	43
1.3 COĞRAFYA	43
1.3.1 Yörede Yaban Hayatı.....	45
1.3.2 Hayvancılık.....	46
1.3.3 Yaylacılık.....	47
1.3.4 Çay Tarımı.....	51

1.3.5 Çay Sanayii	56
1.3.6 Hemşin’de Yerleşme ve Meskenler	57
1.4 HEMŞİNLİLER	65
1.5 HEMŞİN’İN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI.....	79
1.5.1 Gurbetçilik	81
1.5.2 Göç.....	82
1.5.3 Kültürel Çözülme	86
1.5.4 Müzik Kültürü ve Tulum.....	88
1.5.5 Düğünler.....	90
1.5.6 Hemşin Çorabı.....	94
1.5.7 Vartevor.....	95
1.5.8 Hemşin’de Din ve Halk İnanışları	98
1.5.8 .1 Güneş Duası: Babra Bubrik	103
1.6 HEMŞİN AĞZI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	105
1.7 ÇALIŞMADA UYGULANAN BAZI YÖNTEMLER ÜZERİNE	106
2 İNCELEME	110
2.1 SES BİLGİSİ	111
2.1.1 ÜNLÜLER.....	112
2.1.1.1 ÜNLÜ TÜRLERİ	112
2.1.1.1.1 a.....	113
2.1.1.1.2 â.....	113
2.1.1.1.3 ä.....	114
2.1.1.1.4 å.....	114
2.1.1.1.5 e.....	114
2.1.1.1.6 ě.....	115
2.1.1.1.7 è.....	115
2.1.1.1.8 ê.....	115
2.1.1.1.9 ë.....	116
2.1.1.1.10 ĩ.....	116

2.1.1.1.11 ì.....	116
2.1.1.1.12 í.....	117
2.1.1.1.13 i.....	117
2.1.1.1.14 î.....	117
2.1.1.1.15 ĩ.....	117
2.1.1.1.16 o.....	118
2.1.1.1.17 õ.....	118
2.1.1.1.18 ó.....	118
2.1.1.1.19 ò.....	119
2.1.1.1.20 u.....	119
2.1.1.1.21 ū.....	119
2.1.1.1.22 ũ.....	120
2.1.1.1.23 ù.....	120
2.1.1.1.24 ú.....	120
2.1.1.1.25 ŭ.....	120
2.1.1.1.26 ü	121
2.1.1.2 UZUN ÜNLÜLER	121
2.1.1.2.1 Birincil Uzunluklar	122
2.1.1.2.1.1 ā.....	122
2.1.1.2.1.2 ä.....	123
2.1.1.2.1.3 ē:	123
2.1.1.2.1.4 ī	123
2.1.1.2.1.5 ō	123
2.1.1.2.1.6 ū	124
2.1.1.2.2 İkincil Uzunluklar	124
2.1.1.2.2.1 Hece Kaynaşması Sonucu Ortaya Çıkan Uzunluklar	124
2.1.1.2.2.1.1 -ğ / -ġ- ünsüzlerinin erimesi ile	124
2.1.1.2.2.1.2 -h- ünsüzünün erimesi ile.....	124
2.1.1.2.2.1.3 -y- ünsüzünün erimesi ile	125
2.1.1.2.2.1.4 -r- ünsüzünün erimesi ile	125
2.1.1.2.2.2 Ünsüz Düşmesi İle.....	125

2.1.1.2.2.2.1 -ğ- / - ğ- ünsüzlerinin düşmesi ile	125
2.1.1.2.2.2.2 -h- ünsüzünün düşmesi ile	126
2.1.1.2.2.2.3 -r̄- / - r̄ ünsüzünün düşmesi ile	126
2.1.1.2.2.2.4 -y-, -y ünsüzünün düşmesi ile	126
2.1.1.2.2.2.5 -l- ünsüzünün düşmesi ile.....	126
2.1.1.2.2.3 -s- ünsüzünün etkisiyle	126
2.1.1.2.2.4 Ayın ünsüzünün (ğ) kaynaşması ile.....	126
2.1.1.2.2.5 İkili ünlülerin kaynaşması ile	126
2.1.1.2.2.6 Vurgudan Kaynaklanan Uzunluklar	127
2.1.1.3 Kısa Ünlüler.....	127
2.1.1.3.1 Aslında Uzun Olan Ünlülerin Kısılması.....	128
2.1.1.4 Ünlü İkileşmesi.....	128
2.1.1.4.1 Yükselen İkili Ünlüler	129
2.1.1.4.2 Alçalan ikili ünlüler	129
2.1.1.4.3 İkiz Ünlüler	129
2.1.1.5 ÜNLÜ İLİŞKİLERİ	130
2.1.1.5.1 Ağız Kanalının Açıklığına Göre.....	130
2.1.1.5.1.1 Geniş Ünlüler.....	130
2.1.1.5.1.2 Dar Ünlüler	130
2.1.1.5.2 Dilin Durumuna Göre	130
2.1.1.5.2.1 Kalın ünlüler	130
2.1.1.5.2.2 İnce Ünlüler	130
2.1.1.5.2.3 Yarı kalın ünlüler.....	130
2.1.1.5.3 Dudakların Durumuna Göre	131
2.1.1.5.3.1 Düz Ünlüler	131
2.1.1.5.3.2 Yuvarlak Ünlüler	131
2.1.1.5.3.3 Yarı Yuvarlak Ünlüler	131
2.1.1.6 ÜNLÜ BENZEŞMESİ	132
2.1.1.6.1 Kalınlık İncelik Bakımından Benzeşme	132
2.1.1.6.1.1 İlerleyici	132

2.1.1.6.1.2 Gerileyici	133
2.1.1.6.1.3 Çift Yönlü (İlerleyici-Gerileyici)	133
2.1.1.6.2 Düzlük-Yuvarlaklık Bakımından Benzeşme.....	133
2.1.1.6.3 Yarı Benzeşme	134
2.1.1.6.3.1 İlerleyici	135
2.1.1.6.3.2 Gerileyici	135
2.1.1.6.4 Darlık-Genişlik	135
2.1.1.6.4.1 İlerleyici	136
2.1.1.6.4.2 Gerileyici	136
2.1.1.6.4.3 Çift Yönlü (İlerleyici-Gerileyici)	136
2.1.1.7 ÜNLÜ BENZEŞMEZLİĞİ	136
2.1.1.7.1 Ünlü Değişimleri.....	138
2.1.1.7.1.1 â, ä, e, í, i < a değişikliği	138
2.1.1.7.1.2 ä, è, ë < e değişikliği	139
2.1.1.7.1.3 è, í, i, ù, ù < ı değişikliği	139
2.1.1.7.1.4 e, è, é, ù < i değişikliği	139
2.1.1.7.1.5 ò, u < o değişikliği	140
2.1.1.7.1.6 ó < ö değişikliği	140
2.1.1.7.1.7 a < u değişikliği.....	140
2.1.1.7.1.8 í < u değişikliği	140
2.1.1.7.1.9 ú, i < ü değişikliği	140
2.1.1.8 ÜNLÜ UYUMU	141
2.1.1.8.1 Kalınlık İncelik Uyumu	141
2.1.1.8.2 Düzlük Yuvarlaklık Uyumu	142
2.1.1.8.2.1 Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	142
2.1.1.8.2.2 Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	143
2.1.1.9 ÜNLÜ UYUMSUZLUĞU	143
2.1.1.9.1 Kalınlık-İncelik Uyumsuzluğu	144
2.1.1.9.1.1 Bağlantı hecesinde kalın ya da yarı kalın ünlü bulunan kelime tabanlarına gelebilen ince sıradan ekler	144

2.1.1.9.1.2 Bağlantı hecesinde kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanları getirilen yarı kalın ekler	146
2.1.1.9.1.3 Bağlantı hecesinde yarı kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanlarına getirilen kalın sıradan ekler	148
2.1.1.10 UYUM DEĞİŞMESİ	150
2.1.1.10.1 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumsuzluğu	150
2.1.1.10.1.1 Bağlantı hecesinde düz ünlü bulunan kelime kök ve gövdelerin getirilen yuvarlak sıradan ekler	150
2.1.1.10.1.2 Bağlantı hecesinde yuvarlak ünlü bulunduran kelime kök ve gövdelerine gelebilen düz ünlüler	152
2.1.1.11 ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	153
2.1.1.11.1 Kalın Ünlülerin İncelmesi	154
2.1.1.11.1.1 ä < a değişimi	154
2.1.1.11.1.2 e < a değişimi	154
2.1.1.11.1.3 í < a değişimi	154
2.1.1.11.1.4 i < a değişimi	154
2.1.1.11.1.5 e < a değişimi	154
2.1.1.11.1.6 í < i değişimi	154
2.1.1.11.1.7 i < ı değişimi	154
2.1.1.11.2 İnce Ünlülerin Kalınlaşması	154
2.1.1.11.2.1 ä < e değişimi	155
2.1.1.11.2.2 a < e değişimi	155
2.1.1.11.2.3 í < i değişimi	155
2.1.1.11.2.4 ù < i değişimi	155
2.1.1.11.2.5 ó < ö değişimi	155
2.1.1.11.2.6 ú, u < ü değişimi	155
2.1.1.11.3 Geniş Ünlülerin Darlaşması	156
2.1.1.11.3.1 y ünsüzünün etkisiyle	156
2.1.1.11.3.2 ğ ünsüzünün etkisiyle	157
2.1.1.11.3.3 Belli Bir Kurala Dayanmayan Daralmalar	157
2.1.1.11.4 Dar Ünlülerin Genişlemesi	157

2.1.1.11.5 Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	159
2.1.1.11.6 Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	160
2.1.1.12 ÜNLÜ DÜŞMESİ	161
2.1.1.12.1 İç Seste.....	161
2.1.1.12.1.1 u düşmesi	161
2.1.1.12.1.2 a düşmesi	161
2.1.1.12.1.3 a düşmesi	161
2.1.1.12.1.4 ú düşmesi	162
2.1.1.12.1.5 i düşmesi	162
2.1.1.12.1.6 í düşmesi	162
2.1.1.12.1.7 e düşmesi	162
2.1.1.12.2 Son Seste.....	162
2.1.1.13 ÜNLÜ TÜREMESİ.....	162
2.1.1.13.1 İç Seste.....	162
2.1.1.13.1.1. e türemesi	162
2.1.1.13.1.2 è türemesi	162
2.1.1.13.1.3 i türemesi	163
2.1.1.13.1.4 o türemesi.....	163
2.1.1.13.1.5 u türemesi.....	163
2.1.1.13.2 Son Seste.....	163
2.1.1.13.2.1 e türemesi	163
2.1.1.14 ÜNLÜLER ÇİZELGESİ	164
2.1.2 ÜNSÜZLER	165
2.1.2.1 ÜNSÜZ TÜRLERİ.....	165
2.1.2.1.1 b.....	165
2.1.2.1.2 c.....	165
2.1.2.1.3 ć.....	166
2.1.2.1.4 ċ.....	166
2.1.2.1.5 č.....	166
2.1.2.1.6 ç.....	167

2.1.2.1.7 ğ.....	167
2.1.2.1.8 d.....	167
2.1.2.1.9 f.....	167
2.1.2.1.10 g.....	168
2.1.2.1.11 ğ.....	168
2.1.2.1.12 ğ.....	169
2.1.2.1.13 ğ.....	169
2.1.2.1.14 h.....	169
2.1.2.1.15 ğ.....	170
2.1.2.1.16 j.....	170
2.1.2.1.17 k.....	170
2.1.2.1.18 k.....	171
2.1.2.1.19 k.....	171
2.1.2.1.20 l.....	171
2.1.2.1.21 m.....	172
2.1.2.1.22 n.....	172
2.1.2.1.23 p.....	173
2.1.2.1.24 p.....	173
2.1.2.1.25 r.....	174
2.1.2.1.26 s.....	174
2.1.2.1.27 ş.....	175
2.1.2.1.28 t.....	175
2.1.2.1.29 t.....	175
2.1.2.1.30 v.....	176
2.1.2.1.31 w.....	176
2.1.2.1.32 y.....	176
2.1.2.1.33 z.....	177
2.1.2.2 ÜNSÜZLER ÇİZELGESİ.....	178
2.1.2.3 ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ.....	179
2.1.2.3.1 Ünsüz Benzeşmesi.....	179
2.1.2.3.1.1 İlerleyici.....	179

2.1.2.3.1.2 Gerileyici	180
2.1.2.3.2 Uzak Ünsüzler Arasında Benzeşme	181
2.1.2.3.2.1 İlerleyici	181
2.1.2.3.2.2 Gerileyici	181
2.1.2.3.3 Ünsüz Benzeşmezliği (Aykırılaşıma).....	181
2.1.2.4 ÜNSÜZ UYUMSUZLUĞU.....	182
2.1.2.5 ÜNLÜ-ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ.....	183
2.1.2.5.1 Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi	183
2.1.2.5.2 Ünlü-Ünsüz Benzeşmezliği.....	183
2.1.2.6 ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	185
2.1.2.6.1 Tonlulaşıma	185
2.1.2.6.1.1 Ön Seste.....	186
2.1.2.6.1.2 İç Seste.....	186
2.1.2.6.1.3 Son Seste	187
2.1.2.6.2 Tonsuzlaşma.....	188
2.1.2.6.2.1Ön Seste.	189
2.1.2.6.2.2 İç Seste.....	189
2.1.2.6.3 Sızıcılaşıma	189
2.1.2.6.3.1 Ön Seste.....	190
2.1.2.6.3.2 İç Seste.....	190
2.1.2.6.3.3 Son Seste	190
2.1.2.7 ÜNSÜZ DÜŞMESİ	191
2.1.2.7.1 Ön Seste.....	191
2.1.2.7.1.1 y düşmesi	191
2.1.2.7.2 İç Seste.....	192
2.1.2.7.2.1 d düşmesi.....	192
2.1.2.7.2.2 ğ düşmesi	192
2.1.2.7.2.3 g düşmesi	192
2.1.2.7.2.4 h düşmesi.....	192
2.1.2.7.2.5 k düşmesi	193

2.1.2.7.2.6 l düşmesi	193
2.1.2.7.2.7 n düşmesi	193
2.1.2.7.2.8 r düşmesi	194
2.1.2.7.2.9 s düşmesi	194
2.1.2.7.2.10 t düşmesi	194
2.1.2.7.2.11 v düşmesi	194
2.1.2.7.2.12 y düşmesi	194
2.1.2.7.2.13 z düşmesi	194
2.1.2.7.3 Son seste:	195
2.1.2.7.3.1 h düşmesi	195
2.1.2.7.3.2 k düşmesi	195
2.1.2.7.3.3 l düşmesi	195
2.1.2.7.3.4 m düşmesi	195
2.1.2.7.3.5 n düşmesi	195
2.1.2.7.3.6 p düşmesi	195
2.1.2.7.3.7 r düşmesi	195
2.1.2.7.3.8 t düşmesi	196
2.1.2.7.3.9 y düşmesi	196
2.1.2.8 İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ	196
2.1.2.9 ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ	197
2.1.2.10 ÜNSÜZ TÜREMESİ	197
2.1.2.10.1 Ön seste	197
2.1.2.10.2 İç Seste	198
2.1.2.10.3 Son Seste	198
2.1.3 METATEZ	198
2.1.4 HECE KAYNAŞMASI	199
2.1.5 VURGU	200
2.1.6 ARAPÇA FARŞÇA KELİMELER KARŞISINDA HEMŞİN AĞZI	200
3 METİNLER	201

4 DİZİN.....	457
4.1 GRAMATİKAL DİZİN.....	458
4.2 YER ve KURULUŞ ADLARI DİZİNİ	835
4.3 KİŞİ ve SÜLÂLE ADLARI DİZİNİ	846
5. HEMŞİN AĞZINA AİT TESPİT ETTİĞİMİZ KELİMELERİN SÖZLÜĞÜ	859
KAYNAKÇA	881
ÖZGEÇMİŞİM.....	886

ÖNSÖZ

Tez konusu olarak seçilen Hemşin ağzı, çok az incelenen bir yöre ağzıdır. Bu konuda Türkiye’de üniversitelerinde yapılmış iki akademik çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri, müstakil olarak hazırlanmış yüksek lisans, diğeri ise Rize ili ağzları kapsamında doktora çalışmasıdır. Yüksek lisans çalışması Serkan Pehlivan’a, doktora çalışması ise Dr. Turgut Günay’a aittir. Günay, Rize ili geneli için yaptığı ağız çalışmasında, Hemşin ağzının özelliklerine değinmek suretiyle bu konuyu dolaylı olarak ele almıştır. Tezimizin giriş bölümünde, bu iki çalışmayla ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Hemşin ağzına olan özel merakımdan dolayı, hem söz konusu ağzın ses bilgisini ayrıntılı olarak incelemek ve sözlüğünü ortaya koymak, hem de Pehlivan’ın tezinde karşılaştığım birtakım problemleri gidermek maksadıyla bu çalışmayı hazırladım.

Elinizdeki bu çalışmanın temel amacı, Hemşin ağzının fonetik yapısını incelemek ve Türkiye Türkçesi yazı diliyle arasındaki fonetik farklılıklarını ortaya koymaktır. Çok iddialı olmamakla birlikte, bu tezin diğeri bir amacı da Hemşin ağzının Türkçenin tarihî dönemleriyle yakınlıklarını ve bağlarını araştırmak, yer yer bu ağzın tarihteki izlerini sürmektir. Dolayısıyla bu çalışma, temel amacımız doğrultusunda, Hemşin ağzının ses özelliklerini, Eski Türkçe ile olan benzerliklerini, farklılıklarını anlama ve anlatma çabasının ürünüdür. Bu çaba sırasında, Hemşin ağzının ses yapısı, kelime kadrosu bakımından ne denli çeşitlilik gösterdiğini, çapraşık olduğunu görmek mümkün oldu.

Çalışmamızdaki dil malzemesi, Rize’nin Pazar, Çamlıhemşin, Ardeşen ilçelerine bağlı ve yörede Hemşin köyleri olarak bilinen köylere dayanmaktadır. Bahsi geçen köylerde ellinin üzerinde kişi ile görüşmeler yapılmış, konuşmalar dijital ses alıcısı ile kayda alınmıştır. Görüşmelerde elde edilen kayıtlar, daha sonra, deşifre sırasında elemeye tâbi tutulmuş, amaca uygun olanları deşifre edilmiştir. Ayrıca, araştırmamızın görsel bir belge niteliği kazanması için görüşülen kişilerin fotoğrafları da çalışmamızda yer almaktadır.

Kapalı kültüre sahip olan insanların, daha önce hiç görmediği yabancı birine ne kadar açılacakları ortadadır. Bunun için dolaştığım köylerde bana yardımcı olabilecek, o köyleri iyi bilen ve tanıyan bir kişi buldum. Bu kişinin yardımları sayesinde, hiç tanımadığım insanlarla oldukça sağlıklı görüşmeler yapabildim. Beni kırmayıp görüşme isteğimi olumlu karşılayan,

ses ve görüntü almama izin veren Hemşinlilere çok müteşekkir olduğumu belirtmek istiyorum. Bana en güzel zamanlarını ayıran bu nadide insanları saygıyla anıyorum.

Metin derlemelerinde bana eşlik edip tanımadığım insanlarla görüşme imkânı sağlayan, deşifre çalışmalarında, defalarca işini bırakıp, İzmit'ten özel olarak İstanbul'a gelerek yardımcı olan Hikmet Kocaman'a ve özel arabasıyla günlerce köy, yayla demeden bizimle dolaşıp maddî manevî imkânlarını sunan Osman Kus'a şükranlarımı sunarım.

Görüşmeler sırasında, yaşanan sorunları burada ayrıntılarıyla anlatmanın gereği yoktur. Ancak bütün idarî prosedür yerine getirilmesine rağmen, yöredeki bazı devlet yetkililerinin çalışmam esnasında, birtakım zorluklar çıkarmaları beni çok üzmüştür. Bu durumda, hocam Yrd. Doç. Dr. Göksel Öztürk'ün telefonla moral verici konuşmaları sayesinde, bu olumsuzluktan kaynaklanan düş kırıklığını kısa sürede aşabildim.

Ağız özelliklerini iyi yansıtacak kişileri bulmak için en ücra köylerin en ücra mahallelerine gidildi. Köy yollarında yaşanabilecekleri tahmin etmek zor değildir. Görüşmeye gittiğimiz kişilerle önce ön görüşme yaptık. Görüşeceğimiz kişinin bizim aradığımız özelliklere sahip olup olmadığına karar verdikten sonra, maksadımızı açıklayıp kayıt için izin istedik. Konuşulan kişileri önceden tanımadığım için, bu kişilerin samimiyet derecesini ölçmek çoğu zaman mümkün olmamıştır. Herkesle kendi mekânında görüşmek zorunluluğu, teknik birtakım sorunlar ortaya çıkarsa da bunlar çalışmamı engelleyecek düzeyde olmamıştır.

Metinlerin derlenmesi sırasında kişilerin seçiminde, okur yazarlık, bölgenin yerlisi olma, yerli ağız özelliklerini koruma, yaş ve cinsiyet gibi kaynak kişilerde aranan temel özellikler yanında, bu kişilerin zihinsel ve bedensel olarak sağlıklı olmalarına dikkat edilmiştir.

Erkeklerde askerlik ve gurbet, kadınlarda dışardan evlenme gibi sebeplerle yöre insanın yaşadığı bölgeden zaman zaman kopması söz konusudur. Bu durum istenen özelliklere sahip kaynak kişileri bulmada oldukça zorluk yaratmıştır. Gelişen iletişim teknolojisi, merkezi kültürleri en ücra köşelere kadar taşımıştır. Bu yüzden gurbet, askerlik, okul, televizyon vb. yoluyla Hemşin ağzına giren kelimelerin söylenişleri, Hemşin ağzının fonetik yapısını tabiatıyla Türkiye Türkçesi yazı dilinin ses yapısına yaklaştırmaktadır.

Deşifre sırasında ses kayıtları, kelime kelime dinlendi. Hatta bazı kelimeler defalarca dinlenmek zorunda kalındı. Deşifre edemediğim veya tereddütlü bulduğum kimi kelimelerin doğru deşifre edilmesi için yöre insanı olan Hikmet Kocaman, İzmit'ten İstanbul'a gelip

yardımcı oldu. Hemşin ağzının fonetik yapısı, tezimin esasını oluşturduğu için seslerin doğru anlaşılıp, yazıya geçirilmesi gerekiyordu. Deşifre çalışmalarında benim çözemediğim kelimeleri İstanbul'da yaşayan Hemşinlilerin yardımı ile çözmeyi başardım.

Seslerin tanımlanması sırasında sabırlı yaklaşımlarıyla bana destek veren hocam Yrd. Doç. Dr. Göksel Öztürk'e çok teşekkür ederim.

Çalışmam, “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler” ve “Dizin” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Dizin dışında, *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmayan veya burada bulunduğu halde ses ve anlam bakımından birtakım farklılıklar gösteren kelimelerin de ayrı bir sözlüğü yapılmıştır. Bu sözlükte, derlediğim metinlerde yer almayan, soruşturma yöntemi ile elde ettiğim kelimeler de bulunmaktadır. Burada, kimi kelimelerin köylere göre değişen varyantlarına da yer verilmiştir. Söz konusu kelimeleri derlemede bana yardımlarını esirgemeyen Karaca ailesini ve özellikle Aliye Karaca’yı burada saygıyla anıyorum.

Çalışmaya, Pazar, Çamlıhemşin, Ardeşen'deki Hemşin köylerini gösteren üç harita eklenmiştir. Haritalarda, köy isimlerinin metinlerde geçen eski şekilleri parantez içinde verilmiştir. Kaynak kişilerin konuşmaları, görsel efektlerle birlikte iki DVD'ye alınmıştır. DVD'lerin hazırlanmasındaki yardımlarından dolayı, arkadaşım Ahmet Çakır'a, yeğenim Mustafa Kuyumcu'ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam sırasında maddî manevî destekleri ile yanımda olan insanları anmadan geçemeyeceğim. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ndeki öğrenim çalışmalarım sırasında hiçbir yardımını esirgemeyen, bana her konuda güç, enerji ve cesaret veren aziz insan Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye derin saygı ve minnet duygularımı ifade etmeyi bir borç bilirim.

Almanca çevirilerinde bana zaman ayırıp, yardımcı olan, perspektifler sunan Prof. Dr. Acar Sevim'e; hazırladığı dizin programını kullanmakta bana yardımcı olduğu, moral değerleri paylaştığı için Prof. Dr. Ceval Kaya'ya; en yoğun zamanlarında bile görüşme tekliflerimi geri çevirmeyen, tavsiyeleri ile tezimin şekillenmesine yardımcı olan Doç. Dr. Gülşen Seyhan Alışık'a, moral desteğini eksik etmeyen Prof. Dr. Gülden Sağol'a, çalışmamın bir bölümünde danışmanlığımı üstlenen ve sabırlı yaklaşımlarıyla yol gösteren Yard. Doç. Göksel Öztürk'e, yüksek insanî değerlerini bizimle paylaşmaktan çekinmeyen,engin bilgilerinden faydalandığım, yoğun emek harcayarak tezimin biçim kazanmasını sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Mesut Şen'e şükranlarımı sunarım.

ÖZET

Bu çalışma, Rize'nin Ardeşen, amlıhemşin, Pazar ilçelerine bağlı bazı köylerden derlenmiş metinlere dayanan, fonetik inceleme esasına göre hazırlanmış bir ağız çalışmasıdır.

Çalışma, “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler” ve “Dizin” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Hemşin yöresini, tarihî, coğrafî, mimarî, sosyal, etnik, dinî özellikleri bakımından inceleyen monografik bir bölüm ve çalışmada uygulanan bazı yöntemlerle birlikte Hemşin ağzının genel bir değerlendirmesi yer almaktadır. Tezin dil malzemesini oluşturan “Metinler” bölümü, toplam 26 kişi ile sohbet tarzında yapılan konuşmalardan deşifre edilerek elde edilmiştir. “İnceleme” bölümünde, Hemşin ağzının, ses bilgisi bulunmaktadır. “Dizin” bölümü, gramatikal kelime dizini, yer ve kuruluş adları dizini ve kişi ve sülâle adları dizini olmak üzere üç farklı başlık altında sınıflandırılmıştır. “Dizin” bölümünde kelimelerin metinlerde geen anlamları verilmeye çalışılmıştır. Dizinde seslerin işaret düzeni, bilgisayar ortamına göredir. Ayrıca, *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmayan veya ses ve anlam bakımından birtakım farklılıklar gösteren kelimelerin de ayrı bir sözlüğü yapılmış, bu sözlük, çalışmanın sonuna eklenmiştir. Bu kısa sözlükte, derlenen metinlerde yer almayan, soruşturma yöntemi ile elde edilen kelimeler de bulunmaktadır. Söz konusu sözlükte, kimi kelimelerin köylere göre değişen varyantlarına da yer verilmiştir.

Tezin ekler bölümünde, Pazar, amlıhemşin, Ardeşen’e bağlı ve yörede “Hemşin köyleri” olarak bilinen köyleri gösteren üç harita yer almaktadır. Hemşin yöresini gösteren bu haritalarda, köy isimlerinin metinlerde geen eski şekilleri parantez içinde verilmiştir. Ayrıca bu bölümde kaynak kişilerin fotoğrafları bulunmaktadır.

Tezle birlikte iki adet DVD’den oluşan bir sunum ve tezin dijital kayıtlarını içeren bir CD bulunmaktadır. DVD sunumunda, kaynak kişilerin konuşmalarını, fotoğraflarını ve yöre görüntülerini içeren görsel efektler yer almaktadır.

ABSTRACT

This Hemşin dialect study is based on villages only various texts compiled from some of Rize, but also phonetic principles.

This study consists of four main parts which are called “Introduction”, “Survey”, “Texts”, and “Index”. The “Introduction”, includes both a monographic part analysing region of Hemşin’s historical, geographical, architectural, social, ethnological and religious characteristics and an other part including the methods used and a general assessment of the Hemşin dialect. The text part, which forms the language material of the thesis, has been acquired from the deciphered conversations that have been made with twenty-six people.

In the “Survey” part you can find the phonetic of the Hemşin dialect. “Index”, part has been classified in to there sub-headings: The “Index” of gramatical syntax, the index of the names of places and institutions and the index of the names of individuals and families.

In the “Index” part the clear definitions of the words, included in the texts, have been tried to given. Moreover a dictionary has been prepared and attached to the end of the work that includes the words which are not defined in the “Dictionary of Collection and some words having some differences on account of meaning. Also in this short dictionary there are some words that are not involved in the collected texts and which are obtained by using the method of questionnaire. The mentioned dictionary also includes the variants of some words that are used differently in various villages.

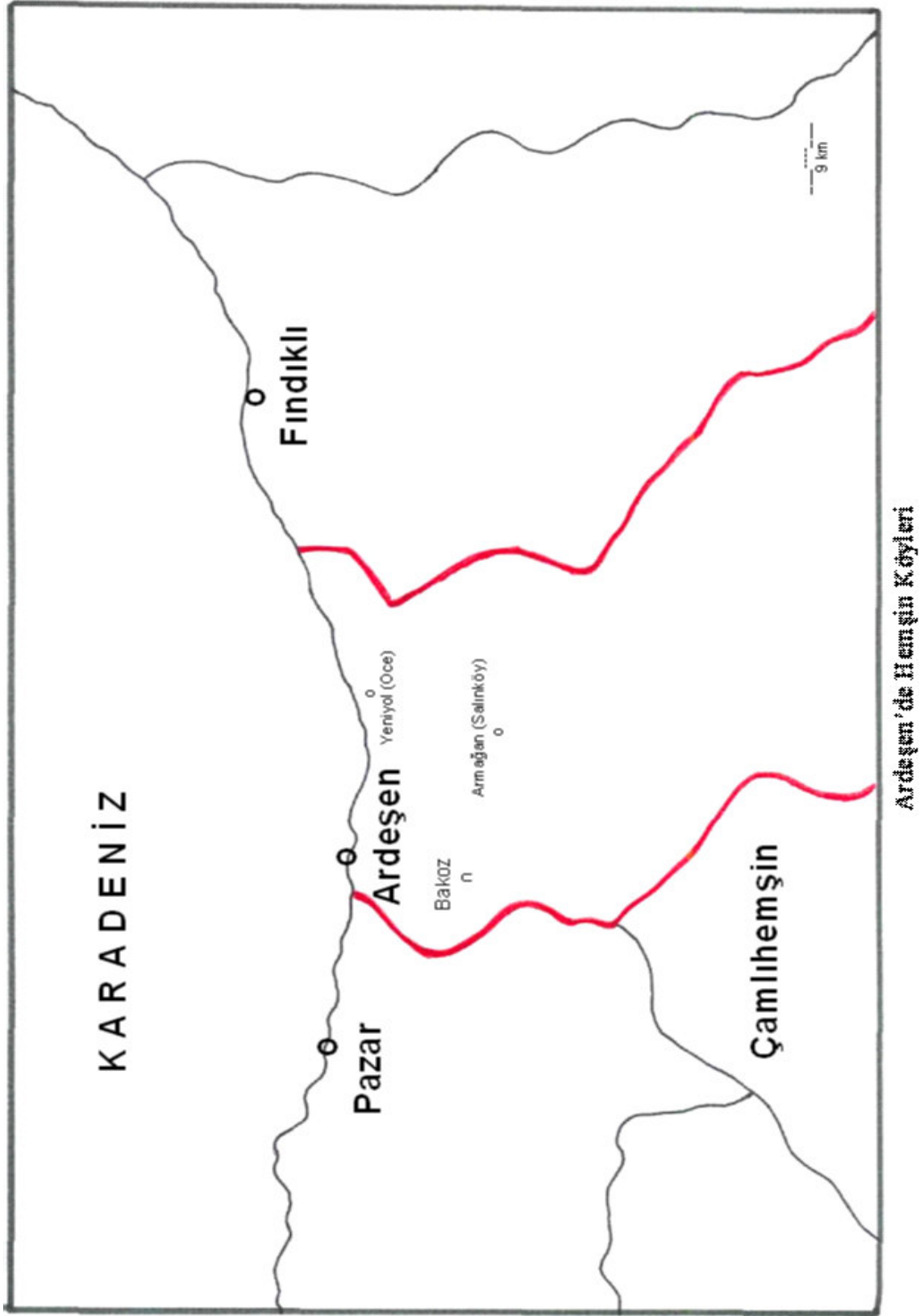
In the appendix part there are three maps showing the villages of Pazar, Çamlıhemşin, Ardeşen, which are known as the villages of Hemşin. In this map the oldsayings of these villages are given in brackets. Furthermore the photos of source people can be found in this part.

There is a presentation composed of two DVD’s and a CD including the digital records of the thesis with this thesis. The DVD presentation includes the conversations and photographs of the source people and visual effects containing the pictures of the region.

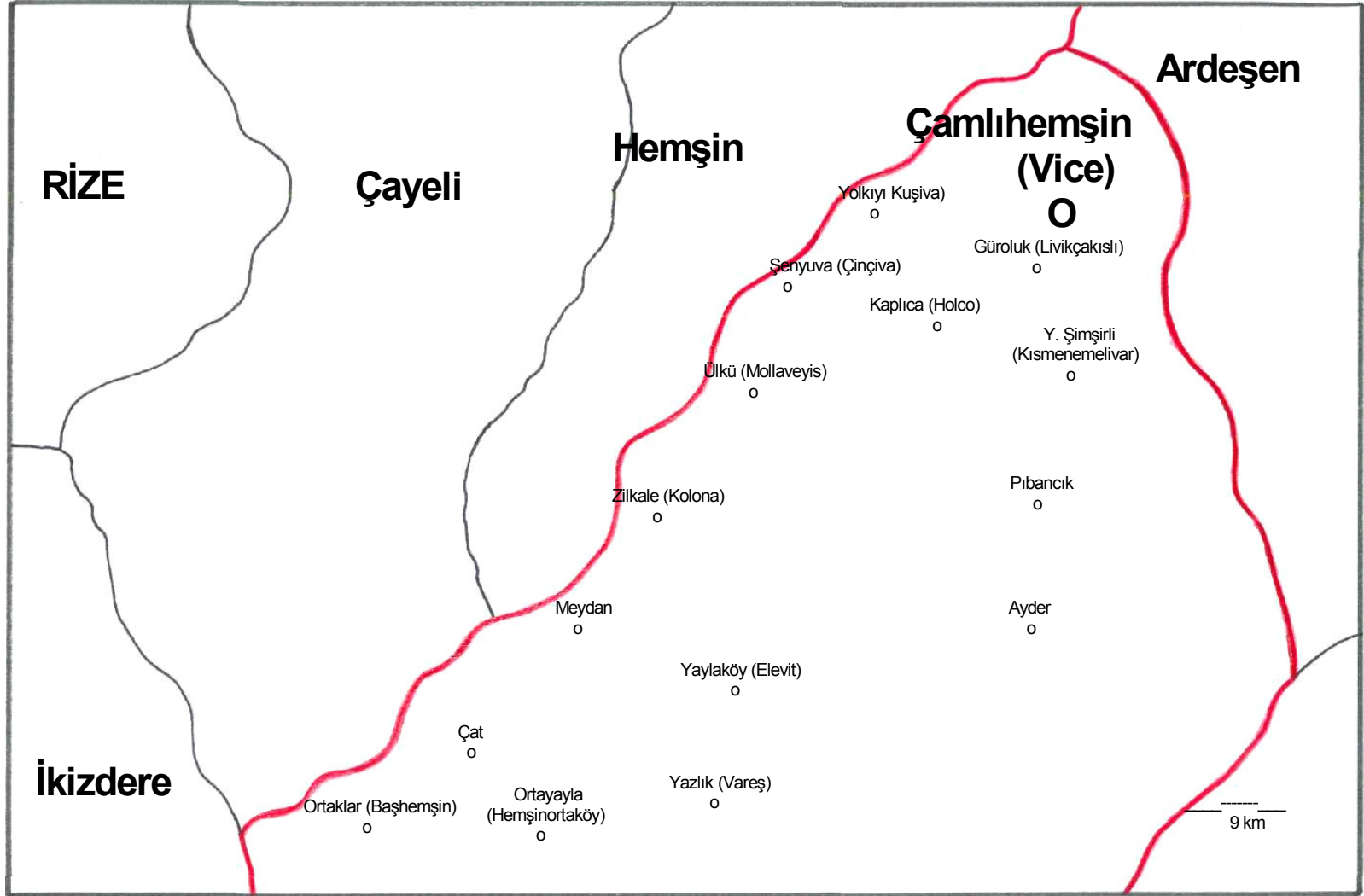
KISALTMALAR

<i>alay</i>	alay yollu	<i>is.</i>	isim
<i>anat.</i>	anatomi	<i>kaba</i>	kaba konuşmada
<i>Ar.</i>	Arapça	<i>kim.</i>	kimya
<i>ask.</i>	askerlik	<i>mat.</i>	matematik
<i>bağ.</i>	bağlaç	<i>mec.</i>	mecaz
<i>bk.</i>	bakınız	<i>MÖ</i>	Milattan önce
<i>biy.</i>	biyoloji	<i>MS</i>	Milattan sonra
<i>bot.</i>	botanik	<i>müz.</i>	müzik
<i>coğr.</i>	coğrafya	<i>öz.</i>	özel
<i>ç.</i>	çokluk	<i>sf.</i>	sıfat
<i>çev.</i>	çeviren	<i>s.</i>	sayfa
<i>DS</i>	Derleme Sözlüğü	<i>sy.</i>	sayı
<i>e.</i>	edat	<i>T.</i>	Türkçe
<i>EAT</i>	Eski Anadolu Türkçesi	<i>tıp.</i>	tıp
<i>ET</i>	Eski Türkçe	<i>tkz.</i>	teklifsiz konuşmada
<i>ekon.</i>	ekonomi	<i>ünl.</i>	ünlem
<i>esk.</i>	Eskimiş	<i>zf.</i>	zarf
<i>Far.</i>	Farsça	<i>zm.</i>	zamir
<i>geom.</i>	Geometri	<i>zool.</i>	zooloji
<i>gr.</i>	gramer		
<i>hz.</i>	hazırlayan		

HARİTALAR

Ardeşen'de Hemşin Köyleri

Çamlıhemşin'de Hemşin Köyleri

Pazar'da Hemşin Köyleri

KAYNAK KİŞİLERİN FOTOĞRAFLARI

Ayşe AKTÜRAN

Ayşe PİRİMOĞLU

Ayşe TEKYILDIZ

Cemale KOCAMAN

Dursun Ahmet KOCAMAN

Dursun Ali FERAH

Ayşe TEKYILDIZ

Cemale KOCAMAN

Enver LİMAN

Erdoğan PINAROĞL

Erol BALIKÇI

Fatma ATAM

Fatma TURAN

Firdevs CİHANOĞLU

Firdevs KOCAMAN

Firdevs NURANOĞLU

Gülsen PİRİM

Halil DEMİRTAŞ

Halil LİMAN

Naciye Sultan ATAY

Nadiye TURAN

Nezire YOLGÖRMEZ

Rafet USTAOĞLU

Remziye LİMAN

Reşit ARICI

Saffet USTAOĞLU

Susime GÜMÜŞEL

Sündüs ATAY

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

Ünlüler:

<i>ā</i>	<i>a ünlüsünün uzun biçimi</i>
<i>ǣ</i>	<i>Düz, geniş, yarı kalın (a-e arası) ünlü</i>
<i>ǡ</i>	<i>Yarı yuvarlak, geniş, kalın (a-o arası) ünlü</i>
<i>ē</i>	<i>e ünlülerinin uzun biçimi</i>
<i>ĕ</i>	<i>Düz, yarı geniş, yarı kalın (e-ı arası) ünlü</i>
<i>é</i>	<i>Düz, yarı geniş, ince (e-i arası) ünlü</i>
<i>ë</i>	<i>Yarı yuvarlak (e-ö arası) ünlü</i>
<i>ī</i>	<i>Düz, dar, kalın, kısa ı</i>
<i>ì</i>	<i>Düz, dar, yarı kalın (ı-i arası) kısa ünlü</i>
<i>í</i>	<i>Düz, dar, yarı kalın (ı-i arası) ünlü</i>
<i>î</i>	<i>Nispet î'si olarak kullanılan ünlü</i>
<i>ĩ</i>	<i>i ünlüsünün uzun biçimi</i>
<i>ō</i>	<i>o ünlüsünün uzun biçimi</i>
<i>ó</i>	<i>Yuvarlak, geniş, yarı kalın (o-ö arası) ünlü</i>
<i>ò</i>	<i>Yuvarlak, yarı geniş, kalın (o-u arası) ünlü</i>
<i>ū</i>	<i>u ünlüsünün uzun biçimi</i>
<i>ũ</i>	<i>Yuvarlak, kalın, kısa u</i>
<i>ù</i>	<i>Yarı yuvarlak, dar, kalın (u-ı arası) ünlü</i>
<i>ú</i>	<i>Yuvarlak, dar, yarı kalın (u-ü arası) ünlü</i>
<i>ű</i>	<i>Yarı yuvarlak, dar, yarı kalın, kısa ünlü</i>
<i>ű</i>	<i>Yarı yuvarlak, dar, yarı kalın. (ü- í arası) ünlü</i>

Ünsüzler:

ć	<i>Katı, yarı sızıcı, tonlu, dış eti ünsüzü</i>
ċ	<i>Katı, patlayıcı, yarı tonlu, dış eti ünsüzü</i>
č	<i>Katı, yarı sızıcı, yarı tonlu, dış eti ünsüzü</i>
č̣	<i>Katı, yarı sızıcı, tonsuz, dış eti ünsüzü</i>
ĝ	<i>Katı, yarı sızıcı, tonlu, ön boğumlanmalı, dış eti ön damak ünsüzü</i>
ġ	<i>Art damağın gırtlığa yakın bölgesinde boğumlanan hırıltılı ġ ünsüzü.</i>
ħ	<i>Sızıcı, hırıltılı ħ ünsüzü.</i>
ķ	<i>İnce ya da yarı kalın ünlülerle hece kuran art boğumlamalı k ünsüzü.</i>
ķ̣	<i>Kalın ve yarı kalın ünlülerle hece kuran, k-g arası, damak ünsüzü.</i>
ṗ	<i>Katı, patlayıcı, yarı tonlu, p-b arası ünsüz.</i>
ŗ	<i>Tonsuzlaşmış dış eti öndamak r ünsüzü.</i>
ţ	<i>Katı, patlayıcı, yarı tonlu (t-d arası) ünsüz.</i>
w	<i>Katı, sızıcı, tonlu, çift dudak ünsüzü.</i>

1 GİRİŞ

1.1 RİZE VE HEMŞİN'İN TARİHÇESİ

Bir konuda bilimsel çalışma yaparken öznel yaklaşımların dışında durmayı başarmak gerekir. Kendi doğrusunu, doğru olduğunu sandıklarını veya doğru kabul edilmesini istediklerini kesin saptamalarla insanlara sunmaya çalışmak, öznel savların dikte edilmesi anlamına gelebilir. Taraflı yaklaşımlarla yapılan çalışmalar, üzerinde yoğun emek sarf edilmiş de olsa, bilimsel vasıflardan yoksun olabilir. Bir yapbozun parçalarını yan yana getirmek ve kayıp parçalar için resmin ortaya çıktığı kadarına bakıp gerçeğe yakın şıkları bulmaya çalışmak en doğru yaklaşım olsa gerektir.

Tarih, geçmişle, yaşanmış olanla ilgili olduğundan, özel araştırma isteyen bir bilim alanıdır. Tarih araştırması, sağlam belgelere, bulgulara, geniş birikime ihtiyaç duyar. Bu alandaki başarı, dünyaya, insanlığa bütüncül bakarken, burnunun dibindekini de görmeyi başarabilmekten geçer. Bunun için tarihe bakan gözün sağlam olması, çıplak gözle görmesi gerekmektedir. Gözle tarihsel obje arasında hiçbir varlık olmadığında gerçeğin olduğu gibi görülmesi için gereken zemin oluşmuş demektir. Tarihçi geçmişe dönüp bakacaksa ve mutlaka bir araç kullanacaksa, bu, geçmişe ışık tutan belgeler ve bulgular olmalıdır. Bunlar, hayatla ilgili maddî manevî her şeyi kapsayabilir.

Hemşin tarihiyle ilgili burada verilecek bilgiler, birinci elden belgelere, bulgulara dayanarak yapılmış bir tarih araştırmasının ürünü değildir. Bu bilgiler tamamen tarih araştırmacılarının anlatımlarına dayanmaktadır. Bu çalışma, bir tarih tezi ortaya koymak, Hemşin'in tarihî meselelerini halletmek amacıyla değil; tarih araştırmacılarının bilgilerini bir araya getirip Hemşin'in bilinmeyen yüzünü bir nebze aralamayı amaçlamaktadır.

1.1.1 Rize

Ülkemizde yerel tarih araştırmaları genellikle akademik çevreler dışındaki yerel tarih meraklıları tarafından yapılmaktadır. Çoğu zaman tarih biliminin disiplini, ölçüleri dışındaki yöntemlerle yapılan bu araştırmaların güvenilirliği tartışılır durumdadır. Rize dolaylarının tarihi konusundaki bilgiler, bu bölgenin tarihî dönemleri hakkında net bilgiler vermekten uzaktır. Yörenin yer şekilleri, toprak yapısı ve bitki örtüsünün yarattığı değişken yapı, Rize tarihi ile ilgili bilgileri verecek arkeolojik bulguların ortaya çıkarılmasına, dolayısıyla birinci elden bilgilerin tarihe ışık tutmasına engel olmaktadır. Bu olumsuz duruma, bölgede arkeolojik kazıların yapılmasına yönelik girişimlerin bulunmaması eklenince mevcut durumun yarattığı vehamet

daha da artmaktadır. Bu yüzden yerel tarihçiler tarafından Rize tarihi, genel tarih çalışmalarının sunduğu veriler ışığında aydınlatılmaya çalışılmakta, Rize'nin çevre illerle olan tarihsel bağları nedeniyle, o illerin tarihçilerinin verdiği bilgilerle sınırlı kalmaktadır.

Yerel tarih araştırmacısı Orhan Naci Ak, Rize adının kaynağı konusunda şu bilgileri vermektedir:

“Eski kayıtlara bakıldığında Rize Irmağının Rhizo, İrizios veya Rhizios şeklinde yazıldığını görüyoruz. Rize kasabasının ismini bu ırmaktan almış olduğu ve sonra da kasaba ile birlikte bütün kazaya isim olduğu iddiası, genel bir kanaat olarak ileri sürülmektedir. Pirinç anlamına gelen bu kelime İngilizce'de Rice (Rays okunur), Fransızca'da Ris, İtalyanca'da Riso, Grekçe'de Ryza, Peştü dilinde Rize şeklinde yazılıyor. Eğer yukarıdaki iddia doğru ise o zaman batı kaynaklı olan bu isim, bölgenin, Roma hakimiyetine girdiği bir dönemde Rize ırmağına yakıştırılmış olmalıdır.”¹

“Rize kelimesi, Farsça'da kırıntı ve döküntü anlamına gelmektedir. Millattan önceki yıllarda Rize ve çevresi bir müddet Medlerin ve sonra da Perslerin hakimiyetine girdiyse de kırıntı ve döküntü anlamına gelen bu kelime Rize'yi asla tarif etmemektedir.”²

“Trabzonlu olan Doç. Dr. Süleyman Erkan'a göre Trabzon'un bazı köylerinde 'Rıza' kelimesi bulunmakta ve bu kelime mısırın yeşiline denmektedir. Eğer Rize adı yeşil anlamına gelen bir köke dayanıyorsa bu, Rize adının ismiyle müsemma olduğunu gösterir.”³

“Yunanca 'rıza' kelimesi bir şeyin eteği veya kökü, bir dağın eteği, bir ailenin kökü veya kaynağı anlamındadır. Rize'nin dağ eteğinde kurulmuş olması dolayısıyla Rize isminin de Yunanca'da bulunan rıza kelimesinden gelmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Bu iddianın bir yakıştırma olduğunu düşünüyoruz.”⁴

“Bölgenin tarihini inceleyen ve bu konuda bir eser yazan W.E. Allen, Doğu Karadeniz'de pek çok yer isminin Rumca kaynaklı değil, Lazca kaynaklı olduğunu söylemekte ve Rhizaion'un Lazca'da “Askerlerin, insanların toplandığı yer anlamına geldiğini belirtmektedir.”⁵

¹ (Ak 2000: 23)

² (Ak 2000: 23)

³ (Ak 2000: 23)

⁴ (Ak 2000: 23)

⁵ (Ak 2000: 23)

Orhan Naci Ak, yer adları ile ilgili olarak yaptığı araştırmalardan elde ettiği bilgileri kısaca şöyle özetlemektedir: “1530 tarihinde Trabzon sancağına bağlı Rize’de, Atina ve Hemşin kazalarında bulunan toplam 94 karyeden sadece 40 kadarının ismi değişmeden günümüze kadar gelebilmiştir.”⁶

MÖ 4. yüzyıl başlarında Trabzon'a uğrayan Ksenefon, *Onbinlerin Dönüşü* adlı eserinde, bu bölgede yerli halkların yaşadığını ve bunların kendi dillerini konuştuklarını söylemektedir. Bölgedeki kimi yer adlarının bu halkların dillerine ait olduğu düşünülmektedir. Günümüzde bilinen eski yer adlarının kimileri; Latince, kimileri Rumca, kimileri Lazca kimileri de Ermenice’dir. Bölgedeki yer isimlerinin çoğunluğunun kökeni ve anlamı bilinmemektedir. Bölgede, 16. yüzyıldan itibaren Türkçe yer adlarına da rastlanmaktadır. Burada tarihî belgelerde yer alan ilk Türkçe köy ismi Pazar ilçesine bağlı Başköy’dür. Rize merkez ilçedeki Karayemiş, Ambarlık ve Karasu köy isimleri ile Sırtlar, Sofular, Gürgenli, Yaylacı isimleri de bu bölgedeki yer isimlerinin Türkçeleştirilmesinden çok önceleri halkın benimseyip kullandığı isimlerdendir.⁷ Ülkemizde bu bölgedeki yer adları konusunda yapılmış bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır.

Rize Valiliğinin hazırladığı *Cumhuriyetimizin 75 Yılında Rize* adlı yıllıkta Rize ili ve çevresinin bilinen ilk hâkim ahalisinin, bitişken dilli ve Asya kökenli kavimler olduğu belirtilmektedir. Söz konusu esere göre bu kavimler, Rize ve çevresinde tarım ve hayvancılıkla geçinen yerleşik topluluklardan oluşmaktadır. Bu topluluklardan Kulku-Kulkhaların adına, Erzurum yöresini kendi ülkesinin topraklarına katan Urartu kralı II. Sardur (MÖ 765-735)'un Çıldır gölünün güneyinde Taşköprü köyünün üstündeki kayalıklara kazdırdığı çivi yazılı kitabede rastlanmıştır.⁸

MÖ 5. yüzyılda Karadeniz’in kuzey bölgelerini gezen Herodot, bu bölgede Sakaların Alazon boyunun bulunduğunu dile getirmektedir. M.S. 23-79 yıllarında yaşayan Romalı Pilinus yörede Lazoi adlı bir kavim yaşadığını belirtir. M.S. 131 yılında Karadeniz kıyılarını gemiyle gezen Romalı Arrianos ise Karadeniz’in doğu bölgesinde kendi hâkimiyetlerini sürdüren Lazların varlığından söz eder.⁹

⁶ (Ak 2000: 67)

⁷ (Ak 2000: 24)

⁸ (Rize Valiliği 1998: 2)

⁹ (Rize Valiliği 1998: 5)

Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu diye ikiye ayrılınca Rize, Doğu Roma sınırları içinde kaldı. Doğu Roma'nın ilk dönemlerinde Trabzon ve çevresi Pontus Polemanias vilâyeti sınırları içinde yer alıyordu. Rize'nin batısı, bu vilâyete, doğusu ve Artvin, Lazika krallığına bağlı bulunuyordu. Doğu Roma egemenliğindeki Lazika krallığı en güçlü döneminde Kafkas dağlarına kadar uzanan geniş bir alanı kaplıyordu. Lazika kralları Roma İmparatorlarının icazetinde varlıklarını sürdürüyorlardı. Doğu Roma'ya bağlı bu krallık, imparatora vergi vermiyor, buna karşılık imparatorluğun doğu sınırlarını koruyordu. Rize'nin durumu doğusu ile Lazika'yı batısı ile Trabzon'u ilgilendiriyordu.¹⁰

“XI. yüzyıldan itibaren Rize'ye Türkmenlerin akınları yoğunlaşır. 1071 Malazgirt zaferi ile birlikte Bizans'tan fethedilen bölgelerde Türk emirlikleri kurulurken, Erzurum-Saltukluları da Çoruh nehri boyları ile birlikte Rize bölgesini hudutları içine aldı. Alpaslanoglu Sultan Melikşah'ın emirlerinden Ebu Yakup ile Emir İsa Böri adındaki komutanlar 24 Haziran 1080 Posof-Kol zaferi ile Apkaz-Gürcistan krallığını yenerek Giresun'un batısına kadar olan Doğu Karadeniz bölgesinde Bizans'ın hâkimiyetine son verdiler. Böylelikle Büyük Selçukluların yükselme devrinde tüm Anadolu ile birlikte Rize de Selçukluların hâkimiyetine girmiştir.”¹¹

Yukarıda anlatılan tarihî gelişmelerden sonra Türk boylarından on binlerce kişi, Doğu Karadeniz'in çeşitli bölgelerine ve özellikle Rize'nin İkizdere yöresine yerleştirildiler. Bu tarihlerde Danışmentliler, kısa bir dönem de olsa yörede hâkimiyet kurmuşlardır. Bu arada, Haçlı akınları yüzünden güçlenen Bizans, Trabzon ve Rize bölgesini ele geçirir. Çoruh vadisinde yerleşmiş olan Kıpçak boyundan Kumbasar sülâlesi de, 1195'te yeni Kıpçakların bölgeye gelişinden duyduğu rahatsızlıktan dolayı Bizans elindeki Rize ve Trabzon'a gelip burayı yurt edinmiştir. Günümüzde, İkizdere ve Sürmene'de bulunan Kumbasarlar bunların torunlarıdır.¹²

Osmanlı devleti, 1456 yılından itibaren Trabzon Rumlarından vergi almaya başlar. Trabzon'un fethinden sonra Ali Paşa tarafından Rize ve çevresi, 1470 yılında Osmanlı topraklarına katılır ve Türk egemenliği altına alınır. Bu tarihlerden sonra Türkmenler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Trabzon ve Rize bölgelerine getirilip yerleştirilir.¹³

¹⁰ (Ak 2000: 27)

¹¹ (Rize Valiliği 1998: 5)

¹² (Rize Valiliği 1998: 6)

¹³ (Rize Valiliği 1998: 6)

1204 tarihinde Gürcü kraliçesi Tamara'nın desteği ile İstanbul'dan kaçan Rumların öncülüğünde kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu, son yıllarında batıda Giresun, doğuda Kise kalesini içine alacak şekilde dar bir sahil şeridinde hükmedebiliyordu.

Tımarlar, Osmanlıda, 6000 akçelik gelire sahip yönetim birimini ifade ediyordu. Tımarlar, sancak beyi emrinde bulunan askerlere, serasker, kadı gibi bazı devlet görevlilerine, devlete faydası olan komutanlara ve halkın ileri gelenlerine verilirdi. Tımar sahipleri, her 6000 akçelik tımar karşılığında savaşa asker göndermekle görevliydi.¹⁴

Osmanlı'nın Trabzon'u fethinden sonra, Trabzon Rum İmparatorluğunun egemenlik alanları olan bütün topraklarla birlikte Rize, Atina, Hemşin ve Arhavi kazaları da Osmanlılara itaat etti. Rize'deki tımarlar, Trabzon Sancak beyinin yardımcıları olan askerlere, kadı, serasker ve kale muhafızı gibi devlet görevlilerine ve bazı Çepni beyleri ile Arnavutluk'tan sürülen Arnavut beylerine verilmişti.¹⁵

Hemşin ve İkizdere Trabzon'un fethiyle birlikte Türklerin egemenliğine girmiş ise de bu egemenlik şeklen olmuştu. Çünkü 1486 tarihli kayıtlarda, Hemşin ve İkizdere, köy isimleri ve hane reisleriyle yazılmamış, Hemşin'in vergi geliri olan bal ve balmumu götürü olarak belirlenmişti.¹⁶

Çepnilerin Trabzon'un doğusuna ve Rize bölgesine yerleşmeleri Yavuz döneminden sonrasına rastlar. Çepniler, bölgedeki diğer kavimlere karşı var olma mücadelesi vererek bu bölgelerde yoğunlaşmışlar ve topluluklar halinde buraları yurt edinmişlerdir. Rize çevresinde Çepniler kalabalık gruplar halinde yerleşmişlerdir. Günümüzde Rize merkez ilçe ve çevresinde sadece Türkçe konuşulması, bu yoğun Çepni yerleşmesi dolayısıyladır.¹⁷

1.1.2 Pazar

Eski tarihlerde Atina¹⁸ olarak bilinen Pazar ilçesi, MÖ birinci yüzyıl itibarı ile kurulmuştur. Grekçe'den gelen Athena adıyla anılır. Balıkçı'nın Solak'tan aktardığına göre "Athena

¹⁴ (Ak 2000: 46)

¹⁵ (Ak 2000: 46)

¹⁶ (Ak 2000: 48)

¹⁷ (Rize Valiliği 1998: 6)

¹⁸ Bu adın Yunanistan'daki Atina şehriyle hiçbir ilgisi yoktur. Arrianos'a göre burada bulunan Athena tapınağından dolayı burası bu isimle anılır olmuştur.

Latince'de akıl, güzellik ve hikmet anlamına gelmektedir. Roma Konsülü Poupeius tarafından kurulan Athena uzun bir süre Roma'ya bağlı kalmıştır. Pazar (Athena) dağları geçit vermeyen bir özelliğe sahip olduğundan zamanın istilacılarından kaçan Grekler, Gürcüler, Megreller ve Ermenilerin de sığınak yeri olmuştur. Pazar, Osmanlı döneminde uzun bir süre tımar olarak yönetilmiştir. Batum Rusya'ya bırakılmadan önce ona bağlı bir ilçe olarak kalmış, 1864 yılında da tamamen ilçe durumuna getirilmiştir. Karadeniz kıyısında Çayeli, Ardeşen ve Çamlıhemşin ilçeleri ile bunlara bağlı köylerle sınırdır. Eski adı Atina'dır. 1928 yılında Pazar adı verilmiştir. Batum Rusya'ya bırakılmadan evvel Batum iline bağlı bir ilçe idi. 1864 yılında ilçe haline getirildiği Ahval-i Umumiyye raporlarının ve Trabzon salnamelerinin tetkikinden anlaşılmaktadır.”¹⁹

Atina adı, bu yerleşim yerinde bulunan Athena tapınağından gelmektedir. 2. yüzyılda bu yöreye gelen Arrianos, bu şehirde bir Athena tapınağı bulunduğunu belirtir. Atina isminin bu tapınaktan kaynaklandığı görüşü yaygındır. Bölgedeki tarihi eserleri inceleyen W.E. Allen ise, Atina kelimesinin Lazca'da “gölgelerin olduğu yer” anlamına geldiğini söylemektedir.²⁰

Ermeni yazar Bijişkyan da Pazar ilçesi hakkında bilgiler vermektedir. Adı geçen yazarın anlattığına bakılırsa, Pazar'ın eski adı olan Atina adının Yunanistan'daki Atina ile bir ilgisi yoktur:

“Atina, altı mil uzakta olup ufak bir limanı olan meskûn bir yerdir. Burada mevcut eski bir bakır kapı bakiyesi, vaktiyle yere ismini veren ilâhe Athena tapınağının burada olmasına göre, putperestlik devrine ait olmalıdır. Argonotlar buraya geldikleri vakit, kasabaya Atina şehrinin adını vermek istememiş ve Atuna veya Adienos olarak adlandırmışlardır. Buradaki halk, mahir satıcılar olup esir ticareti ile meşgul Lazlardır. Yer yer Hristiyanlık devrine ait kalıntılar da vardır.”²¹

Orhan Naci Ak'ın verdiği bilgilere göre, Osmanlı fethinden sonra Rize'nin doğusunda yer alan bölgeler yeniden teşkilatlandırılmıştı. 1867 yılında yapılan yeni düzenleme ile Atina ve Hemşin kazaları nahiye yapılarak, Gönnye ve Hopa nahiyeleri ile birlikte Arhavi kazasına

¹⁹ (Balıkcı 1997: 36-37)

²⁰ (Ak 2000: 25)

²¹ (Bijişkyan 1998: 118)

bağlandı. 1869 tarihinde Arhavi Kaymakamı, Kapıcıbaşı Süleyman Bey'di. Arhavi'ye belediye teşkilatı kurulmuştu. Arhavi, ancak üç yıl kaza merkezi olarak kalabildi. 1870 tarihinde idarî yapıda önemli değişiklikler yapıldı. Hopa ve Atina'ya kaza statüsü verilerek Arhavi nahiye yapıldı. Karadere ve Çayeli (Mapavri) nahiyeleri kurularak Rize'ye bağlandı. Batum kazasına bağlı olan Acara-i Sufla ve Acara-i Ulya nahiyeleri birleştirilerek, Acarateyn adı altında yeni bir kaza kuruldu.²²

19. yüzyılda Atina kazasının en önemli ürünü ipektir. Bu ürün, Rize ve İstanbul'da pazar bulabiliyordu. 1870'li yıllarda bugünkü Ardeşen yöresi Pazar'a, Fındıklı da Arhavi'ye bağlıydı. Pazar ilçesinin doğusunda bulunan Fırtına deresinde kısa bir mesafeye kadar kayıklarla taşıma yapılabiliyordu. Hemşin'de, balık ağı, keten bezi, çorap, şalvarlık şal imalatı yapılıyor, bazı orman ürünleri istihsalı yapılıyordu.²³

Orhan Naci Ak, Osmanlı yönetimindeki Pazar ilçesinin 19. yüzyıldaki eğitim öğretimin durumu ile ilgili bilgiler vermektedir:

“1869 tarihli salnameye göre Atina'da 4 medrese, 54 medrese talebesi, 52 cami, 17 mescit, 52 imam, 52 hatip, 4 müderris, 67 sübyan mektebi, 1439 sübyan mektebi talebesi; Hemşin nahiyesinde 1 medrese, 15 medrese talebesi, 15 cami, 40 mescit, 40 imam, 40 hatip, 1 müderris, 1 kilise, 2 rahip, 29 talebesi olan 3 Ermeni mektebi, 1362 talebesi olan 41 sıbyan mektebi mevcuttu.”²⁴

1.1.3 Hemşin

Hemşin ilçesinin tarihi hakkında Osmanlı öncesinden kalan bilgilere sahip değiliz. 1486 tarihli tahrir defterinde Hemşinle ilgili kayıtlara rastlanmaktadır. Ancak, bu kayıtlarda, hane sahipleriyle ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu dönemle ilgili Hemşinin etnik ve dinî yapısı hakkında bilgilerimiz sınırlıdır. Hemşin kelimesine, sadece Hemşin zaimine tahsis edilen zeametden dolayı birkaç yerde rastlanmaktadır. Bu tarihte Hemşin zaimi Trabzon sancağı beyi kapı halkından Karaca adlı bir kişidir.²⁵

²² (Ak 2000: 149)

²³ (Ak 2000: 151)

²⁴ (Ak 2000: 151)

²⁵ (Ak 2000: 55)

1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Rum ve Karaman defterindeki kayıtlara göre bu tarihte, Hemşin'in 34 köyü vardı. Arazinin genişliğine oranla Hemşin köylerinde hane sayısı azdı. Yörede, 1486 ile 1530 tarihleri arasında geçen 44 yıllık süre içinde önemli değişiklik olmamıştır.²⁶

“Kanunnî devri başlarında Hemşin üç nahiyeden müteşekkildi. Hemşin, Karahemşin ve Eksanos. Eksanos nahiyesi bugün Kaptanpaşa diye isimlendirilmiş olan Senoz bölgesini içine alıyordu. Karahemşin denilen yer Çamlıhemşin'in üst tarafı idi. Hemşin zaimi Mehmet Çelebi, Hemşin seraskeri Ali Koruk adını taşıyordu. Hemşin'in bütün gelirleri Mirluva hassı olarak gösterilmişti. Tamamı 17 bin akçe idi. Hemşin kazasından alınan çok az miktardaki verginin niteliği de bu dağlık bölgenin geçim tarzına uygundu ve aşağıdaki gibi belirlenmişti: Ruganî şıra: 260 kiyye, fiyatı 25 akçeden 6500 akçe. Süzölmüş bal: 400 kiyye, fiyatı 12 akçeden 4.800 akçe. Balmumu: 12 kiyye, fiyatı 50 akçeden 1600 akçe. Niyabet resmi her haneden 6 akçe olmak üzere 2.100 akçe. Resm-i cerayım ve arusiye toplamı 2.000 akçe. Böylece Hemşin kazasının yekünü 17.000 akçe ediyordu.”²⁷

“Hemşin kazasında 34 karyede 214 Müslüman haneye karşılık 457 Hristiyan hane mevcuttu. Hemşin toprağının alanı geniş, köy sayısı fazla fakat hane sayısı azdı. Hemşin'de Müslüman nüfusun Rize ve Atina köylerinden daha fazla olması dikkat çekicidir. Muhtemeldir ki Hemşin bölgesi, İspir'le irtibatlı olması münasebetiyle Müslümanlıkla daha önce tanışmıştı.”²⁸

Dönemin kayıtlarını içeren arşiv belgelerinde, Hemşin'deki kalelerde görev yapan askerlere tahsis edilen gelirlerin kaynağı konusunda bilgilere rastlanmamıştır. Yalnız, Kanunî, 1560 tarihinde Trabzon sancağı gelirlerini yazan Kasım Bey'e gönderdiği bir Hükm-i Hümayunla iç kesimlerdeki altı kalenin muhafızlarına kendi hassından 150.000 akçelik bir gelir ayırdığını bildirmiş ve bunun böyle kayda geçmesini istemişti. Kanunî'nin 150.000 akçelik gelir tahsis ettiği kaleler arasında Kale-i Zir ve Kale-i Bala da yer almaktadır.²⁹

1990 yılına kadar Pazar ilçesine bağlı bir nahiye olan Hemşin, bu tarihte ilçe olmuştur. İlçede 1956 yılında kurulan bir belediye teşkilatı mevcuttur. Pazar ilçesinin içinden geçen

²⁶ (Ak 2000: 55)

²⁷ (Ak 2000 64)

²⁸ (Ak 2000 68)

²⁹ (Ak 2000 68)

derenin kenarında kurulmuş olan ormanlarla kaplı bu küçük beldenin merkez nüfusu 2.766'dır. Mahalleleriyle birlikte toplam nüfus 3.770 kadardır. Hemşin ilçesi, 18 km'lik asfalt yolla Karadeniz sahil yoluna bağlanmaktadır. İlçe yüksek ve dik yamaçlar arasında dar bir vadi üzerinde kurulduğu için şehir yerleşimi bakımından gelişmeye pek elverişli değildir. Arazinin dik olması nedeniyle burası, çay tarımına uygun değildir. Aynı nedenle yöre halkı, büyük kentlere gurbetçi olarak göç etmek zorunda kalmıştır.

1.2 TARİHÎ ESERLER

1.2.1 Zil Kale

Çamlıhemşin ilçe merkezinden 15 km güneyde olan Zil Kale, bölgenin en dikkat çekici tarihî eserlerinden biridir. Fırtına vadisinin batı yamaçları üzerinde kurulmuş olan bu kalenin inşa edildiği yer, denizden 750 metre, dere yatağından yaklaşık 100 metre yüksekliktedir. Kale-i Zir adı ile de anılan Zil Kale; dış surlar, orta surlar ve iç kale olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yekpare bir kaya kütlesi üzerinde kurulu kale, bir kartal yuvası görünümündedir. Dış surlara kuzeybatı yönündeki bir yoldan ulaşılır. Kuzey yönündeki kapının söve taşları bir ihtimal başka yerlerde kullanılmak üzere sökülüştür. Dış surlardan bir teras yardımıyla orta kaleye ulaşılır. Orta kaleden de iç kaleye varılır.³⁰

Kalenin üç bölümünden biri olan orta kalede, üç önemli yapı yer alır. Bu yapılar, muhafızların kaldığı bölüm, kalenin şapeli ve başkuledir.

“Kulenin dört katlı olduğu, duvarlardaki hatıl izleri ve giriş deliklerinden anlaşılmaktadır. İçerisinde ince bir bölüntü duvarı ve dolgu toprak vardır. Duvarlar üzerinde doğu yönünde vadi manzarasına bakan kemerli pencereler, diğer taraflarda mazgal delikleri bulunmaktadır. Kulenin üstünün dendanlı bir teras şeklinde olduğu belirlenmiştir. Duvarlar içerisinde dikey uzanan boru yuvaları belki de kapanmış sarnıçlara su akıtiyordu.”³¹

Zil Kale'nin ne zaman yapıldığı konusunda kesin bilgiler mevcut değildir. MS 14-15. yüzyıllarda yapıldığı sanılıyor. Kalenin yer aldığı coğrafyanın uzak geçmişi hakkında elde bilgiler bulunmamaktadır. Kale ve yöresinin ilk olarak hangi Türk boyu tarafından fethedildiği

³⁰ (Rize Valiliği 1998: 45)

³¹ (Rize Valiliği 1998: 45)

konusunda da kesin bilgiye sahip değiliz. Yörede bulunan Varoş Kale, Zil Kale, Çiha Kalesi ve Pazar Kız Kalesi hem yörenin, hem de önemli bir Ortaçağ kervan yolu olan Bayburt yolunun güvenliğini sağlayan önemli yerlerdir.³²

Osmanlı, Zil Kale’de askerî bir birlik bulunduruyordu. Kalede 30 nefer vardı. Kale dizdarının günlük yevmiyesi, Kale-i Bâlâ (Yukarı Kale) dizdarından iki akçe daha fazla idi. Aşağı kalenin yıllık tahsisatı 52.036 akçe olarak tespit edilmişti. Zil Kale’nin ambarında 382 somar buğday ile 440 somar darı yedeklenmişti.”³³

Eyice, Ak’ın verdiği bu bilgilerin tersini düşünmektedir. Ona göre, Zil Kale'nin yakın çağlardaki yerli derebeylerine hizmet ettiğine inanmak zordur. Burasının, tahkim edilmiş eski bir Ermeni manastırı olması ihtimali de pek inandırıcı değildir. Böylece Zil Kale'nin tarih içindeki durumu tamamen karanlık kalmaktadır. Fakat herhalde Ortaçağ sonlarına doğru, yani Trabzon Komnenoslarının bölgenin bir kısmına sahip oldukları sıralarda yapılmış olmalıdır. Kalenin ilk sahipleri hususunda şimdilik bir şey söylenemez.³⁴

Eyice, Zil Kale’nin fiziki yapısı hakkındaki gözlemlerini şöyle ifade etmektedir:

“Kale, intizamsız bir kaya kitlesinin en yüksek kesiminde, arazinin biçimine uydurularak kesin ve düzgün bir plâna sahip olmaksızın yapılmıştır.”³⁵

Kalenin bulunduğu yerin batı yamacındaki yol, kuzeydeki ana girişe kadar ulaşıyordu. Kalenin yapımında yörede bulunan kara taş kullanılmıştır. Burada yapının tarihini ele verecek, yapının tarihlenmesine yardımcı olabilecek herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.³⁶

“Üstü beşik tonozlu bir dehlize sahip olan kapının iç tarafında tepenin kuzey kısmı bir kaç kademeli teraslar halindedir. Bu terasları yerden pek az yüksek kuru duvarlar ayırır. Tepenin güney ucunda toplanan esas kale blokunun içinde birbirine bitişik iki mekân vardır. Bunlardan intizamsız plânlı büyüğünün muhafızlar için barınak olduğu sanılır. Duvarlardaki bazı giriş izlerine göre, ahşap döşemeli üst kata sahip olduğu anlaşılmaktadır.”³⁷

³² (Rize Valiliği 1998: 47)

³³ (Ak 2000: 65)

³⁴ (Eyice 1980: 21)

³⁵ (Eyice 1980: 21)

³⁶ (Eyice 1980: 21)

³⁷ (Eyice 1980: 21)

“Yandaki daha küçük mekân ise muntazam dikdörtgen biçiminde olup batı-doğu istikametinde uzanır. Bunun da içinde evvelce ahşap döşemeli bir kat olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekânın kalenin şapeli olması düşünülmüş ise de, bu görüşü doğrulayacak bir ipucu elde edilememiştir. Bir şapelde bulunması gerekli yarım yuvarlak apsis burada yoktur. Sadece kapının karşısındaki batı tarafta içi nişli bir girinti, bir hücre bulunmaktadır. Bunun Ermeni kiliselerine mahsus bir özellik olabileceği düşünülmüş ve dolayısıyla kaleyi Ermenilere bağlamak hipotezi ileri sürülmüşse de bu da kesinlik kazanmamış bir görüş olmaktan ileri gitmez.”³⁸

“Kalenin güney ucunu, duvarla çevrili bir iç kale teşkil etmektedir. Bu kısmın batı tarafında dışarı taşan dikdörtgen bir burçdan başka Zilkalesi'nin en göze batan parçasını teşkil eden bir başkule (donjon) yükselir. Muntazam bir plânı olmayan bu kule bütün kaleye ve çevreye hâkim durumdadır. 1,5-2 m. kalınlığında duvarlara sahip olan başkulenin zemin katından başka, ahşap döşemeli ve birkaç pencere ile aydınlanan dört katı olduğu ayrıca beşinci katının da dendanlı bir teras teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Zilkalesi'nin uzaklardan görülmesini sağlayan, onun bu vahşi tabiat ortasında ağaçların arasında gömülü kalan kitlesini belli eden de zaten bu heybetli kuledir.”³⁹

Kullanıcıları tarafından zaman zaman kalenin tahkimatının yapıldığı bu tahkimatlarla güçlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu kalenin önemli bir özelliği de, duvarlarında ne maksatla yapıldığı bilinmeyen, dikey doğrultuda uzanan yuvaların bulunmasıdır. Bu yuvaların ağaç merteklerin yerleştirilmesi için açılmış olabileceği tahmin edilmektedir.⁴⁰

Zil kale, sanat tarihi bakımından önemli sayılabilecek bir anıt olmamakla beraber, çevreye hâkim yapısıyla geçmişinin heybetini günümüze taşımakta inat eden bir görüntüsü vardır.⁴¹

Başı karlı dağların arasından çağıldayan vahşi bir akarsu vadisine hâkim bu tarihi belirsiz taş yapı, Karadeniz'in bu nadide köşesine tarihten sesler getiren, yeşil örtü içindeki çevreye tarihin soluk rengini katan güven verici bir yapıdır.

³⁸ (Eyice 1980: 21)

³⁹ (Eyice 1980: 21)

⁴⁰ (Eyice 1980: 21)

⁴¹ (Eyice 1980: 21)

1.2.2 Kale-i Bâlâ (Yukarı Kale)

Hisarcık köyü sınırları içerisinde, Fırtına deresinin Kaçkar dağlarındaki su kaynaklarına hâkim bir yerde kurulmuş olan bu kale, Çamlıhemşin ilçesine 40 km uzaklıktadır. Tarihî kaynaklarda Varoş Kale adı ile de anılmaktadır. Kale dikdörtgen biçiminde inşa edilmiştir. Güney ve doğu tarafları sarp kayalıktır. Kuzey tarafı kısmen geçit vermektedir. Batı yakası eğimli bir araziye bakmaktadır. Kalenin girişi kuzeybatı tarafındadır.⁴²

Kalenin bulunduğu yer ve duvarlarda görülen işçilik, Zil Kale ile ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu kalenin gerek işlevselliği gerek duvar işçiliği bakımından Zil Kale ile aynı tarihlerde yapılmış olma ihtimali yüksektir.⁴³

Bu kale de Zil Kale gibi Osmanlı döneminde bölgenin güvenliğini sağlama işlevi ile kullanılmıştır. Bu konuda Ak'ın verileri bize somut bilgiler sunmaktadır:

“Kale-i Bala'nın yani Yukarı Kale'nin 40 neferi vardı. Kale dizdarı günde 10 akçe, kale kethüdası günde 7 akçe, kale imam ve hâtibi 8 akçe, bevvabı 7 akçe, kale erlerinin her biri 4 akçe yevmiye alıyordu. Hepsinin yıllık geliri 64.780 tutuyordu. Kalede bulunan top, tüfek, balta, testere, çivi gibi malzemeler bir bir sayıldıktan sonra kale ambarlarında yedek zahire olarak 499 kilo buğdayın bulunması gerektiği belirtiliyordu.”⁴⁴

1.2.3 Şenköy Camii

Eğimli bir yerde yapılmış iki katlı bir camidir. Bölgenin rutubetli olması dolayısıyla zemin katı taş duvar, ikinci katı tamamen ahşaptır. Caminin dört omuz üzerinde kurulu kiremit örtülü, saçakları geniş bir çatısı bulunmaktadır.

Yapı, ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Mahfil korkuluğunda ve minberde ahşap süslemeler görülür. Cami 1900 yılında Şenköy halkı tarafından yapılmış olup, nakışları ve ince süslemeleri oldukça sadedir.⁴⁵

⁴² (Rize Valiliği 1998: 47)

⁴³ (Rize Valiliği 1998: 47)

⁴⁴ (Ak 2000: 65)

⁴⁵ (Rize Valiliği 1998: 47)

1.2.4 Aşağı Çamlıca Köyü Camii

İki kat üzerinde, üstü, ‘kıрма’ tabir edilen çatı ile örtülü taş duvarlı bir yapıdır. Binanın zemini medrese olarak düşünülmüştür. Bu kata, binanın kuzeydoğusunda bulunan bir kapıdan girilir. Medrese bölümü çok kullanmadan kaynaklanan tahribatlara uğramış, bundan dolayı onarımlar geçirmiştir. Eski dönemden günümüze yalnızca batı tarafında yer alan ocak kalmıştır. Harimin ahşaptan yapılan döşemesi rutubet sebebiyle çürüdüğünden son zamanlarda burası betonarme yapılmak suretiyle onarılmıştır.⁴⁶

Binanın minberi çok iyi bir ahşap işçiliği ile süslenmiştir. Sahte kemerli iniş kompozisyonları üzerinde bir çemberden çıkan S ve C kıvrımlı yan yüzleri kaplar. Dilimli kemerlerle taçlandırılan nişler ve üçgen aynalık, barok üslubu çağrıştıran süslemelerdir.⁴⁷

1.2.5 Şenyuva Köprüsü

Fırtına deresinde bulunan birkaç kemer köprüden biri olan Şenyuva köprüsünün eski adı Çinçiva köprüsüdür. Bu köprü, Rize ve Artvin’in dar dere yataklarına iki ayak üzerinde tek bir kemerle kurulmuş onlarca taş köprüden biridir. Son yıllarda, korkuluk duvarı onararak üzerine metal bir bölüm eklenmiştir. Şenyuva köyünün yaşlıları 1699 tarihli bir kitabesinin 1946 yılında meydana gelen bir selde kaybolduğunu kaydetmişlerdir.⁴⁸

1.2.6 Hemşin İlçesindeki Tarihî Eserler

Küçük bir belde olmasına rağmen Hemşin ilçesinde tarihî yapılara rastlanmaktadır. Bu ilçe, bünyesinde, mimarî açıdan önemli sayılabilecek konak ve cami gibi yapılar bulundurmaktadır. Elimizde, konaklarla ilgili etütler olmadığı için biz burada yalnızca iki camiden söz edeceğiz.

1.2.7 Baltacılı Camii

Hemşin ilçesinin Baltacılı Mahallesinde Hemşin deresinin batı yakasında bulunan bu yapı, 1791 yılında taş duvarla inşa edilmiş olup, ‘kıрма’ tabir edilen bir çatı ile örtülü bir camidir.⁴⁹

⁴⁶ (Rize Valiliği 1998: 47)

⁴⁷ (Rize Valiliği 1998: 47)

⁴⁸ (Rize Valiliği 1998: 47)

⁴⁹ (Rize Valiliği 1998: 55)

1.2.8 Bilen Köy Camii

Bu cami, aynı adı taşıyan köyün merkezinde yapılmış iki katlı bir binadır. Alt katı, kısmen ahşaptan yapılmıştır. Burası medrese olarak düşünülmüştür. Medrese bölümünde ikiye ayrılmış bir derslik ve bir medrese hocasına tahsis edilmiş bir oda bulunmaktadır. Derslikte taş ocaklar, eski sıra ve kürsü parçaları vardır.⁵⁰

Yapının kuzey batı tarafında ‘hayat’ adı verilen bir bölüm bulunur. Harime ahşap oymalı kapıdan girilir. Girişte bulunan mahfil U planlı olup yanlarda kible duvarına kadar uzanır. Doğu taraftaki ahşap ayakları diğerlerine göre farklılık gösterir. Bu farklılıkla birlikte mahfil uzantısının geniş olması, bu bölümün sonradan eklendiği kanısı yaratmaktadır. Köyün yaşlıları, caminin sonradan genişletildiğini söylemektedirler.

Yapı, 18. yüzyılda inşa edilmiş, 1894 yılında yapılan onarımla bugünkü şeklini almıştır.⁵¹

1.3 COĞRAFYA

Doğuda Artvin, güneyde Erzurum ve Bayburt, batıda Trabzon ve kuzeyde Karadeniz’le sınır olan Rize, engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Yüksek rakımlı tepeler arasındaki en yüksek nokta olan Kaçkarlar yaz kış kar tutan bölgenin akarsu deposu gibidir. Bu dağ, doğal yapısı ile birçok kış sporunun yanı sıra kır gezileri ve dağcılık sporu için uygun mekânlar sunar.

Rize ili toprakları Kuzey Anadolu kıyı dağlarının yüksek kesimlerinden doğarak Karadeniz’e dökülen irili ufaklı birçok akarsu ile şekillenir. Yöre topografyasının biçimlenmesinde etkili olan en önemli dereler, Fındıklı deresi, Büyükdere, Pazar deresi, Karadere, İyidere ve Fırtına deresidir. Bu derelerde irili ufaklı birçok şelâle bulunmaktadır. Adı geçen derelerin iç kesimlerinde alabalık türünün en iyisi sayılan kırmızı pullu alabalık yaşar.

Rize’de yazları serin, kışları ılık bir hava hâkimdir. Yıllık sıcaklık ortalaması 14 c° dolayındadır. Bölge, Türkiye’nin en çok yağış alan yeridir. Yılda m²’ye 2510 kg. dolayında

⁵⁰ (Rize Valiliği 1998: 55)

⁵¹ (Rize Valiliği 1998: 55-56)

yağış düşer. Bu iklim özellikleri, yörede mandalina, portakal, çay, kivi gibi bitkilerin yetişmesine imkân verir.

Rize yöresi, bitki örtüsü bakımından dünyanın en zengin yerlerinden biri olarak bilinir. Rize ormanlarında meşe, ladin, kızılâğaç, kestane, ıhlamur, gürgen, karaağaç, yabanî Trabzon hurması, yabanî karayemiş, yabanî kiraz, defne, çınar, tesbih ağacı, dişbudak, şimşir, kumar gibi ağaç ve ağaççıkların yanında, onlarca maki türü ağaççık bulunur. Bunlara, bölgenin yeşil örtüsünü sağlayan yüzlerce ot türü eklenebilir. 19. yüzyıl ortalarında Osmanlı padişahının izniyle yöreyi dolaşan Karl Koch, bölgede 2500 dolayında bitki türü tespit etmiştir. Rize coğrafyasının süsleyen bitkilerin bazıları endemiktir.

Rize'nin toprakları kıyıdan başlayarak derece derece yükselen bir seyir içinde arızalanmaktadır. Burada kara, birdenbire denizi dik yamaçlarla kesmekte, yüzlerce metreyle ifade edilebilecek yükseltiler ortaya çıkmaktadır. Rize coğrafyası, kıyıdan başlayıp giderek daralan akarsu vadileri tarafından derin bir şekilde yarılmıştır. Debisi yüksek büyük dereler ve bu derelerin sayısız kolları toprakları aşındırmış ve çok engebeli bir görünüş ortaya çıkarmıştır. Dik yamaçlı V şeklindeki derin vadiler, keskin ve birbirine yakın tepeler, yaklaşık 2000 m. yüksekliğine kadar olan alanın topografyasını meydana getirir.⁵²

2000 metre yükseklikten sonra 3000-3200 metreye kadar olan alanda yer şekilleri, basık sırtlar, dik yamaçlı U biçimindeki vadilerden meydana gelir. Dördüncü zamanda büyük ölçüde buzul aşındırmasına maruz kalan bu alanlarda çok sayıda buzul gölüne rastlamak mümkündür.⁵³

3000 metreyi aşan bölgeler Rize'nin en sarp ve engebeli bölümünü oluşturmaktadır. Küçük makilikler dışında ağaç bulunmayan bu çıplak ve tamamen kayalık zirvelerle bunları kesen sırtların yamaçları rahat hareket etmeyi engelleyecek kadar dik ve sarpıtır. Rize ilinin en yüksek noktalarını bu dik kayalıkların gerisindeki zirveler oluşturmaktadır. Üzerinde dört mevsim buzul bulunan ve Rize topraklarının en yüksek noktası olan Kaçkar Tepesi (3937 m) ile Verçenik Tepesi (3709 m.) bunlardandır. Sırasıyla diğer önemli yüksek noktalar şunlardır: Koyunsokağı Vacakar dağı (3458 m), Çaymakçur Tepesi (3420 m), Gudashevsivrisi Tepesi

⁵² (Rize Valiliği 1998: 10)

⁵³ (Rize Valiliği 1998: 10)

(3406 m), Koyunsokağı tepesi (3342 m), Marsis Tepesi (3334 m) ve Aşağı Karataş Tepesi (3322 m) bu zirvelerdendir. Bunun yanında onlarca irili ufaklı zirve bulunmaktadır.⁵⁴

1.3.1 Yörede Yaban Hayatı

Rize ve Hemşin yöreleri, yaban hayatı bakımından zengindir. Dağlık ve ormanlık yerlerde ayı, kurt, yaban keçisi, çatal boynuzlu geyik, ceylan, tilki, çakal, Kafkas horozu, gelincik, yaban kedisi, porsuk, tavşan, yaban tavuğu, yaban domuzu gibi türler barınmaktadır. Ayrıca, karada, havada ve suda burada sayamadığımız yüzlerce değişik türde yaban hayvanı yaşamaktadır. Günümüzde, bu yaban hayvanlarının birçoğunun nesli tükenmek üzeredir. Devlet, yörede doğal hayatı korumak için Çamlıhemşin bölgesini sit alanı ilân etmiştir.

“Kaçkar dağlarının zirvelerindeki buzullardan kaynaklanarak yüksek debi ve rejimleriyle 50-60 kilometrelik bir akış sonrasında Karadeniz’e dökülen ırmakların iç kesimlerinde kırmızı benekli doğal alabalık popülasyonu zengin olduğu gibi yörede kültür balıkçılığı da gelişmiştir.”⁵⁵

Teknolojinin alabildiğine geliştiği günümüzde, insanoğlunun her yere, her şeye hâkim olma isteği, yöredeki yaban hayatını tehlikeye sokmaktadır. Ormanların yok edilip yerine tarım alanlarının açılması, yaban hayvanlarının dağlık veya yüksek ormanlık bölgelere çekilmesine sebep olmuştur. Rize’nin güney sınırını oluşturan dağların denize bakan eteklerinde bulunan çok sayıda yayla yerleşiminin varlığı söz konusudur. Bu yaylalara yazları götürülen keçi, koyun, sığır gibi hayvanlar yaban hayatının besin zinciri içinde önemli bir yere sahiptir. Ancak, evcil hayvanlar için avcı durumunda olan bazı yırtıcı hayvanlar, insanlar için av konumundadır. Yaban hayvanlarının yaylalarda son sistem av malzemeleri ile dolaşan avcılar karşısında fazla şansları yoktur. Yaban hayatını korumak için zaman zaman ilân edilen av yasakları da av ve avcıdan başka kimsenin bulunmadığı bu dağ başlarında, iyi niyetle yapılmış ancak hayatta karşılığı olmayan bir faaliyet olmaktan öteye gidememektedir. Bu yüzden yaylalarda yazları süren insan yaşamı, yaban hayvanları için aynı zamanda tehlike anlamına gelmektedir.

⁵⁴ (Rize Valiliği 1998: 11)

⁵⁵ (Rize Valiliği 1998: 210)

1.3.2 Hayvancılık

Günümüzden 20-30 yıl öncesine kadar, Hemşin’de yaşayan toplumun geçim kaynağı hayvancılıktı. Yörede sığır, tavuk, kedi, köpek, at, katır, keçi, koyun gibi hayvanlar beslenirdi. Adını andığımız birçok hayvanın yöre insanının yaşamında çok önemli bir yeri vardır. Bu hayvanlar, Hemşinli için bir hobi, özel ilgi alanına giren süsleyici unsur değil, insan hayatının önemli bir parçasıdır.

Eskiden her ailenin ahırında bir düzine sığır olurdu, kimi ailelerde yüzlerle ifade edilen keçi, koyun bulunurdu. Bahar ayları gelir gelmez, hayvanlarla birlikte yaylaya çıkılır, bütün yaz yaylada kalındıktan sonra güz mevsiminde yaklaşmakta olan soğuklardan kaçarak köylere geri dönülürdü. Bu, her yıl değişmeksizin tekrarlanan bir hayat tarzıydı.

Yaylada sabahları inekler, “Sağılır sağılmaz otlamaları için dağa salınır. Sığırların yanında bir kız ve erkek çocuk çoban olarak gönderilir, hayvanlara çoban tutulmaz. Evin çocukları hayvanlara çobanlık eder.”⁵⁶

Yaylalar, eskisi kadar olmasa da günümüzde hala, Hemşinlinin dünyasında, hayvanlarını otlatıldığı, kışlık katığını yaptığı yerler olarak hayvancılığın vazgeçilmez yerleridir. Hemşin ve yöresinde yaşayanların beslenme ihtiyaçları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük oranda hayvansal ürünlere bağlıdır.

Gülşen Balıkcı’ya göre, yöre insanı sadece köyde değil, şehirde de yiyeceği, yöreye özgü katığını köyden temin eder. Hemşinlinin şehirdeki sofrasında da köy katığı her zaman vardır.⁵⁷

Eskiden Hemşin ve yöresinde, hayvancılığa dayalı kapalı bir ekonomi söz konusuydu. Keçinin kılından, koyunun yününden çorap, kazak örülür, şal adı verilen kumaşlar dokunurdu. 40-50 yıl öncesine kadar, Hemşin köylerinde herkes, kendi yetiştirdiği sığırın derisinden yaptığı çarığı giyer, bu çarıkla dağ bayır dolaşırdı. Kılık kıyafeti meydana getiren hemen hemen bütün günlük giyecekler evde üretilirdi. Nadiren pazardan eşya satın alınırdı. Günümüzde, çay tarımının gelişmesiyle birlikte hem otlak alanların çay tarımına açılması hem de çay tarımının hayvancılığa izin vermeyecek bir yaşam tarzını dayatmasından dolayı hayvancılık minimum seviyeye inmiştir. Artık birçok ailenin evinde

⁵⁶ (Balıkcı 1997: 75)

⁵⁷ (Balıkcı 1997: 73)

sadece bir ya da iki tane inek bulunur, küçükbaş hayvancılık ise yok denecek kadar azalmıştır.

1.3.3 Yaylacılık

Rize coğrafyasında, orman üst sınırının güneyinde kalan kırlık yerler yayla sahasıdır. Yöre halkının yazları 3-4 aylığına hayvanlarını otlatmakta yararlandığı yayla toprakları, çok geniş alanlara yayılmıştır. Hemşin yaylaları, Rize yöresinin üç büyük akarsuyunun kabul havzası içinde yer alır. Hemşin yaylaları, idarî bakımdan Çamlıhemşin, Çayeli ve İkizedere ilçeleri sınırları içerisinde bulunur.⁵⁸

“Yükseklikleri 2000 ilâ 3000 m. arasında değişen bu muvakkat iskân merkezlerinin bir kısmı, köy yerleşmelerinde olduğu gibi vadi yamaçlarında kurulduğu halde, bazıları vadi tabanlarını veya buz yalaklarını yerleşme sahası olarak seçmişlerdir.”⁵⁹

Geleneksel geçim kaynağı hayvancılık olan Hemşin’de yaylalar köylerden sonra ikinci önemli yurt; yaylacılık vazgeçilmez uğraş alanıdır. Hemşinli genellikle yaylacıdır. Rize ve yöresinde yaylacılık eski dönemlerden yakın geçmişe kadar devam eden hayatî bir gelenektir. Yöredeki köylerin arazi yapısı ve hava şartları, yazları hayvanlar için uygun değildir. Köy yerleşimlerinin rutubetli yaz sıcağı, hayvanlar için uygun beslenme ve yaşama şartları sunmamaktadır. Serin yaylalar, hayvanlar için daha iyi beslenme ve yaşama şartlarını oluşturur. İyi beslenen, uygun şartlarda yaşayan hayvanlardan elde edilecek verim yüksek olacağı için Hemşin insanı baharla birlikte yaylaya çıkar.

“Yaylaya çıkış zamanı hava şartlarına bağlı olarak değişmekle birlikte genelde mayıs ayı sonu ile haziran ayı başıdır. Çıkış tarihi, o yaylaya gidecek olan köylülerin (Büyük yaylalara 3-4 köy birden gider) muhtarları ile köy ihtiyar heyetleri tarafından belirlenir. Bu tarih, o yıl yağın karın miktarına ve karın tahmini kalkış zamanına göre tespit edilir.”⁶⁰

Köylerdeki arazinin darlığı ve otlakların sahiplerince yasaklanması nedeniyle keçi ve koyun çobanları, sığır çobanlarından daha erken yaylalara çıkarlar. Küçükbaş hayvan çobanları, ‘sığircı’ diye tabir edilen sığır çobanları yaylaya gelene kadar, yayladaki asıl

⁵⁸ (Tandoğan 1977: 109)

⁵⁹ (Tandoğan 1977: 109)

⁶⁰ (Rize Valiliği 1998: 194)

yerleşim yerlerinin dışında “yatak” adı verilen geçici konaklama yerlerinde çadırlarda yaşarlar.

Mayıs sonu ile haziran başı yayla hazırlıklarına başlanır; yaylaya götürülmek üzere mısır, su değirmenlerinde öğütölüp un haline getirilir. Uzun yayla yollarında yolda kalmamaları için büyükbaş hayvanlar, idman yaptırmak amacıyla mezralara otlamaya götürölür. At ve katırlar tımar edilir. Yük hayvanlarının koşumları gözden geçirilir, eksikler tamamlanır. Yaylada ilk günler yenmek üzere yiyecekler, yayla soğuklarına karşı uygun giyecekler hazırlanır. Bu hazırlıklarda köydeki insan hayatına giren bütün temel ihtiyaçlar göz önünde tutulur. Yaylada her şey kıttır ve kıt imkânlarda komşudan istemek de yerinde olmaz. Köye ulaşımın bir iki gün aldığı yayladan her istendiğinde malzeme getirilemediği için her şey eksiksiz olmalıdır. Öyle ki hayvanları bağlamakta kullanılacak bağlar bile yedekleriyle birlikte hazır edilmek zorundadır.

Yaylaya gidiş bir şölen havasında olur; hayvanlar akşamdan süslenir, büyüklü küçüklü bütün hayvanların alınlarına renkli püsküller ve boncuklar takılır, boyunlarına boy boy çingiraklar, çanlar asılır. Bu şaşaalı hazırlığı adeta hayvanlar da sezer gibidir.

“Sabah erkenden yola çıkılacağı için, akşamdan itibaren yoğun bir hareketlilik başlar. Artık son hazırlıklar yapılır, uzun bir yola çıkacak olan hayvanlar doyurulur, azıklar hazırlanır. O gece 2-3 saatlik bir uykuyla yetinilir. Sabah saat 04.00-05.00'te herkes ineğinin bağlarını çözüp, ağıldan dışarı çıkarır ve yola koyulur. Belli bir yerden sonra değişik yerlerden gelen yaylacı gruplar birleşir. Yollarına toplu olarak devam ederler. Yayla ile köy arasındaki mesafeye göre belli yerlerde mola verilir. Molada yorgunluk giderilir. Açlıklar yatıştırılır ve tekrar yola devam edilir. Kimi köylerle yaylalar arasında çok mesafe olduğu için 2 günde gidilir. İlk gün belli bir yol kat edildikten sonra ‘gecelik yeri’ denilen uygun bir yerde konaklanır. Her ev konakladığı yere hayvanlarının sayısı kadar kazık çakar. Hayvanlar çevrede otlatıldıktan sonra bu kazıklara bağlanır. O gece orada kalınır, büyük ateşler yakılır, tulum eşliğinde horonlar oynanır, atma türküler söylenir, geç saatlere kadar eğlenilir. Yine sabah erkenden kalkılır, 5-6 saatlik bir yolculuktan sonra yaylaya varılır. Evlere ulaşıldığında da hemen çalışmaya başlanır.”⁶¹

Ev halkından kimisi yaylacı kimisi yükçüdür. Yaylacılar, genellikle işgücü bakımından atıl durumdaki yaşlılar ve çocuklardan seçilir. Yaylacılar, yaylada hayvanlara bakmak ve katık

⁶¹ (Rize Valiliği 1998: 195)

yapmakla görevlidirler. Yükçüler ise göç dönemlerinde yüklerin taşınmasına hayvanların yaylaya götürülmesine, yaylacıların yayla evlerine yerleştirilmesine yardım ederler. Yükçüler, her göç döneminde yaylaya giderler. Özellikle, güzün yayla sonu, yaylacıların yüklerini taşımak ve hayvanları köye indirmek için tekrar yaylaya çıkarlar. Bu onların her zamanki görevleridir.

“Taşıma için de at ve katır kullanılır. Bu gibi hayvanı olmayanlar yüklerini sırtlarında taşırlar. Bunu da yapamayacak olanlar kiracılara belli bir ücret karşılığı taşırlar. Yüklerin taşınması eğlenceli olur. Köyün gençleri (kız-erkek birlikte) genellikle pazar günleri hep birlikte yüklerini alır sabah erkenden yayla yoluna koyulurlar. Belli yerlerde mola verirler, dinlenirler, açlıklarını giderirler, horonlar oynarlar.”⁶²

Yaylalar köy yerleşimlerinden bir ile iki günlük yürüyüş mesafesindedir. Yorgun argın olarak yayladaki yerleşim yerine ulaşan insanlar, ilkin yük hayvanları veya kendilerinin sırtları ile getirdikleri yüklerini yerleştirirler. İnsan ve hayvanların barınacağı mekânların durumu gözden geçirilir. 10 metre kadar karın yağdığı zor kış şartlarında barınakların kırılan, dökülen yerleri onarılır.

Yaylacılar yaylada kalır, yük taşımak için yaylaya giden yükçüler çoğu zaman ertesi gün köye dönerler. Yükçüler, köydeki içgününün en önemli halkası, nüfusun en diri kesimini oluşturmaktadır. Bu yüzden köyde de onları bekleyen işler vardır. Köye dönüş, 30-40 kg. yük gelip boş dönen insanlar için bir eğlence havasında olur; uzun molalar verilir, horonlar oynanır, atma türküler söylenir.

Yaylada kalış süresi ortalama 3 aydır. Ağustos ayı sonunda soğuklar başlar, otlar tükenmeye, sararmaya başlar. Bu nedenle de ağustos ayı ortalarından itibaren güz göçü hazırlıkları başlar. Yükçüler, köyden yaylaya çıkışta olduğu gibi yayla dönüşüne de yardımcı olmak amacıyla tekrar yaylanın yolunu tutarlar. Yaylada geçen 3-4 ay boyunca elde edilen yağ, peynir, çökelek gibi hayvansal ürünler, yaylaya çıkışta olduğu gibi sırtla veya yük hayvanlarıyla köye indirilmeye başlanır.⁶³

Yayladan köye dönüş tarihi ortak karar bağlı değildir. Herkes kendi şartlarına göre istediği zaman köye dönmekte serbesttir. Yayladan köye inenlerden mezrası olanlar, mezralarda

⁶² (Rize Valiliği 1998: 194)

⁶³ (Rize Valiliği 1998: 197)

15-20 günlüğüne konaklarlar. Köyde yeterli araziye sahip olmayanların yayladan köye göçü oldukça geç vakitlerde olur.⁶⁴

“Dönüşte yayladan ayrılmanın etkisiyle buruk bir hareketlilik vardır. Yaylada kalacak birkaç eşya gerektiği gibi yerleştirilir, köye indirilecek eşyalar hazırlanır. Yayladan tek tek inenler olduğu gibi, birkaç ailenin birlikte indiği de olur. Uzak yaylalardan inişler, çıkışta olduğu gibi iki aşamadır "gecelik yerinde" bir gece konakladıktan sonra köye inilir.”⁶⁵

Yaylacılık ekonomik boyutlarının yanı sıra, sosyal ilişkileri geliştiren bir faaliyet olarak da yöre insanı için önemli bir uğraş alanıdır. Bütün yaz boyunca yaylacılık yapan Çamlıhemşin köylüleri ve onların deyimiyle ‘Arka Hemşinliler’, Çamlıhemşin yaylalarına giderler. Bu yüzden, yayla ortamlarında birbirlerini tanır, arkadaşlıklar, komşuluklar kurulur, hısımlık ve akrabalık gibi yakınlaşmalar olur.

Yaşlıların gözünde yaylalar, horon oynanan, hayvan otlatılan, katık yapılan, yarenliklerin, sevdalıkların yapıldığı ekonomik ve sosyal özgürlük alanıdır. Yayla görmüş her insan, yayla günlerini anlatırken duygularını saklayamaz. Yayladaki günlerini özlemle anar, yaylasız hayatın çekilmezliğini dile getirir.

Günümüz yaylacılığında, 20-30 yıl öncesinin canlılığı görülmemektedir. Çay tarımının yaygınlaşması sonucu köylerdeki araziler çay tarlalarına dönüştürülmüş, mısır üretiminin yarattığı tarım kültürü yerine çay tarımının yarattığı pazar için üretim kültürü hâkim olmuştur. Bu nedenle geleneksel üretimin önemli bir halkası olan hayvancılık azalmıştır. Bir zincirin halkaları gibi hayvancılığın azalması sonucu olarak da yaylacılık gittikçe yöre insanının hayatından çıkmaya başlamıştır. Günümüzde Hemşin’de yaylacılık, amacı ve işlevi değişerek sürmektedir. Artık yaylaların ekonomik boyutu geri plana düşmüş, bu faaliyet turizm amaçlı bir çaba olarak varlığını sürdürmektedir. Şimdilerde yaylaya çıkılıyorsa da çok az kişi, eskiden olduğu gibi ekonomik nedenlerle yaylaya çıkmakta, günümüzde yaylacılık faaliyeti, daha çok turizm amaçlı olarak rağbet görmektedir. Bölge, doğa güzellikleri bakımından ilgiyi çekmektedir. Yerli yabancı turistlerin ilgisini çeken Kaçkar dağları, bu dağların eteklerinde yer alan irili ufaklı göller, yaban hayatı, bakir ormanların yarattığı vahşi

⁶⁴ (Rize Valiliği 1998: 197)

⁶⁵ (Rize Valiliği 1998: 197)

güzellikler ve Zil Kale gibi tarihî eserler, bölgede yayla turizmi için önemli ortamlar sunmaktadır.

Tarıma dahil üretimde işgücü bakımından atıl durumda olan yöre insanı yaşamını gurbette sürdürmektedir. Çay üreticiliği sayesinde yöredeki gurbetçi sayısında azalma olmuşsa da gurbetçilik tamamen ortadan kalkmış değildir. Yöre insanı, çalışıp aileye ek gelir sağlamak amacıyla gittiği gurbete uyum sağlamış ve büyük şehirlere yerleşmiş de olsa, doğduğu yerle bağlarını bütünüyle koparmaz. Geçmişin özlemiyle tatil planlarını yayla zamanlarına göre yapar ve tatilini geçirmek, büyük kentlerin gürültüsünden kurtulmak ve doğayla baş başa kalmak için yaylaları adeta kurtuluş yeri olarak görür.

1.3.4 Çay Tarımı

Geçmişte, Hemşin insanının geçimi, gurbetçiliğin yanı sıra büyük ölçüde tarımsal ürünlere bağlıydı. Yörede 30-40 yıl öncesine kadar bugünkü ölçüde çay tarımı yapılmıyordu. Çay öncesinde, Hemşinli, tarlasına mısır, arpa, lahana, patates, fasulye gibi ürünleri, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yetiştiriyor, kapalı ekonomi içinde hayatını sürdürmeye çalışıyordu.

Çay tarımının başlamasıyla birlikte, önceden mısır, fasulye, kabak, salatalık, patates vb. ürünlerin karma olarak yetiştirildiği tarlaların büyük bir bölümüne günümüzde çay ekilmiştir. Ayrıca ormanlarla kaplı birçok yer, çay ekilmek üzere tarıma açılmıştır. Çay tarımına doğru olan bu hareketlenmenin halkın yaşamında süreç içinde köklü değişimler yaratması kaçınılmazdı. Yöre iklimine uygun olan çay bitkisinin tarım alanında ağırlık kazanmasından sonra, gurbetçi diye bilinen Hemşin insanı, önemli oranda kendi toprağına bağlanmıştır. Göçü ve gurbetçiliği önlemesinden dolayı olumlu bir gelişme olarak değerlendirebilecek tarımdaki bu durum, aynı zamanda, geleneksel üretimi büyük ölçüde sekteye uğratmış, tek yönlü üretime dayandığı için bölgenin otantik kültür yapısının maddî temellerini bozmuştur. Geleneksel üretimin aleyhine olan bu gelişme, toplumunun gömlek değiştirme sorunu çerçevesinde ele alındığında, tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru gelişen bütün toplumlarda olduğu gibi Hemşin halkının yaşantısını, varlık şartlarını ortadan kaldıracak derecede, olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu yüzden bölge coğrafyasını ve toplumsal yapısını etkileyen bu gelişmenin mimarı durumundaki çayın ülkemizdeki macerasına yakından bakmakta yarar vardır.

Türkiye'de çay yetiştirme konusunda ilk adımın Tanzimat devrinde atıldığı, dönemin yazılı belgelerinden anlaşılmaktadır. Bu döneme ait yazılı belgelerden edindiğimiz bilgilere göre, Japonya'dan çay tohumları getirilmiş ve Bursa yöresinde ekilmiştir. Fakat Bursa'nın doğa şartları çay bitkisi için uygun olmadığından, bu girişim başarılı olmamıştır.⁶⁶

Günümüz çaycılığının temeli, 1917 yılında başlatılan girişimlerle atılmıştır. “Batum ve çevresinin Türkiye'ye geri verilmesini izleyen günlerde, bir heyet incelemeler yapmak üzere yöreye gönderilmiştir. Heyette bulunan Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi müdür vekili Ali Rıza Erten, seyahat dönüşü dönemin iktisat vekâletine sunduğu 91 sayfalık raporunda benzer ekolojiye sahip Doğu Karadeniz bölgesi kıyılarında da çay bitkisinin yetiştirilebileceğini açıklamıştır. Ali Rıza Erten'in bu raporu Şimali Şarki Anadolu ve Kafkasya'da Tetkikat-i Ziraî adı ile yayınlanmıştır. Raporunda çay tarım ve işlemesine ilişkin teknik bilgilerin yanı sıra, o dönemde çay dış alımı için ödenen paranın yüksekliğini de vurgulayan Erten, ekolojik yönden uygun olması nedeniyle, Rize bölgesinde çay tarımının yapılmasını önermiştir. Ayrıca bölgede limon, portakal, mandalina ve bambu üretimini sağlamak üzere çalışmalar başlanmasının yararlı olacağını da belirtmiştir.”⁶⁷

Birinci Dünya Savaşı sonrası dünyada yaşanan ekonomik bunalım, Türkiye'yi de etkilemiş, Ali Rıza Erten'in bir raporla gündeme getirdiği çay projesi bu yüzden hayata geçirilememiştir.⁶⁸ Yöre insanlarının anlatımlarına göre, Rusya'da meydana gelen Bolşevik devrimi sonrasında Rus sınırının kapanması sonucu gurbetçilikle geçinen Rize insanının geçim kaynakları birden kesilmiştir. Bolşevik devrimi sonrasında birçok Rizeli, mallarını bile alamadan Rusya'dan kaçmış, kimileri ise orada kalmayı tercih etmiştir. Moskova vb. büyük Rus şehirlerinde fırın, pasta imalathaneleri olan Hemşinliler mevcuttu. Günümüzde hala ayakta olan Hemşindeki birçok konak, Rusya'da kazanılan paralarla yaptırılmıştır. O dönemin Rusya'da çalışan gurbetçileri yörenin en zenginleriydi. Önce, Osmanlının Kafkaslardan çekilmesi sonra da Rusya'daki devrimle birlikte Sarp sınır kapsının kapanması aileleri bölmüştür. Bu iki önemli olay sonrasında Rize insanı, yüzünü Türkiye'nin çekim merkezi haline gelmiş Ankara, İstanbul gibi illerine çevirerek, buralarda iş bulma ve hayata tutunma çabasına yönelmiştir. Büyük kentlere

⁶⁶ (Rize Valiliği 1998: 108)

⁶⁷ (Rize Valiliği 1998: 108)

⁶⁸ (Rize Valiliği 1998: 108)

yönelen göç dalgası, yöreyi toplumsal ve ekonomik bakımdan güçlendirmek yerine çöküntüye götürmüştür.

Yöreyi, içine düştüğü bu olumsuz durumdan kurtarmak için TBMM’de çareler aranmaya başlanır. Bu şartlar altında 1924 tarihinde, TBMM görüşmelerinde, bölge için yeni bir gelir kaynağı yaratmanın bölge insanının sorunlarını önemli ölçüde çözeceği görüşü benimsenmiş ve Ali Rıza Erten’in adı geçen raporu gündeme alınmıştır. Böylece Rize’de çay yetiştirilmesi konusunda yasal, teknik ve sosyal yapıya yönelik çalışmalar için ilk adım atılmış olur. Mecliste ilk iş olarak 6.2.1924 tarihinde 407 sayılı Rize ve Borçka’da Narenciye ve Çay Ziraatının Tatbiki hakkındaki kanun çıkarılır. Bu kanunun çıkarıldığı yıl, ziraat umum müfettişi Zihnî Derin, Rize’de çay yetiştirilmesi için uygulama çalışmaları yapmak üzere görevlendirilir.⁶⁹

1924’te çıkarılan 407 sayılı Rize ve Borçka’da Narenciye ve Çay Ziraatının Tatbiki hakkındaki kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, çay tarımı ile ilgili ön denemeler yapmak, bölgede meyveciliğin gelişmesini sağlamak amacıyla, Rize’de Bahçe Kùltürleri İstasyonu kurulur. 1915 yılında Batum’dan satın alınarak getirilen çay tohumları, Rize ili merkezindeki örnek bahçelere ekilmek suretiyle çay fidanı yetiştirmek için ilk adım atılmış olur.⁷⁰

Rize merkez ilçedeki fidanlıkta yetiştirilen çay fidanları, yöre halkına dağıtılırken diğer illerde de benzer denemelerin yapılması için çalışmalara başlanır. Yapılan araştırma ve denemeler, çay yetiştiriciliği için en elverişli bölgenin Doğu Karadeniz olduğunu kanıtlamıştır. Zihnî Derin’in özverili çabalarına rağmen, cumhuriyetin ilk yıllarında çaya gerekli önem verilmemiş, çay ithalinin devamından yana olan çevrelerin de etkisi ile Rize’de çay üretimi ve işlenmesi konusundaki uğraşlar gözden düşürölmeye çalışılmıştır.⁷¹

1933 yılından sonra çay yetiştirme işi yeniden gündeme alınmaya başlanır. Çay konusunda araştırma ve deneme çalışmalarına yeniden başlanması iki yıllık bir zaman almıştır. 1935’te ziraat vekili Muhlis Erkmen, bir bilim kurulunu da yanına alarak Rize’de bilimsel incelemelerde bulunmak üzere yöreye gider. Bu inceleme gezisinde, bölgenin çay tarımı ve sanayisinin gelişmesine her yönden elverişli olduğı görüşü bir kez daha teyid edilir. Bu gezi sonunda, yörede çay üretimi ile ilgili somut adımların atılması için yapılan girişimler

⁶⁹ (Rize Valiliğı 1998: 108)

⁷⁰ (Rize Valiliğı 1998: 111)

⁷¹ (Rize Valiliğı 1998: 111)

sürüncemede kalır. Erkmen'in bilimsel heyetle yaptığı gezi sonucunda kesin kararlar alınmasına rağmen tartışma ve yazışmalar yaklaşık 2 yıl sürmüştür. Bunun üzerine, ziraat mühendisi Zihnî Derin 1937 yılında, Rize ve çevresinde çay tarımının yerleştirilip geliştirilmesi için çalışmalar yapmak üzere tekrar görevlendirilir.⁷²

Bu tür çabalarla geliştirilmeye çalışılan çay tarımı, 1940 yılında çıkarılan 3788 sayılı yasa ile yasal güvenceye kavuşturulur. Bu yasa, ilk çay yasası olması ve çay tarımını bir bütün olarak ele alması bakımından önemlidir. Ekonomik güçlükler içindeki Rize ve yöresi halkına, çay yetiştirmeyi özendirmek amacıyla, çay tohumu, tarım ilacı ve kimyevî gübrenin ilk beş yıl karşılıksız verilmesi, 3788 sayılı yasa ile hükme bağlanır. Bunun yanında söz konusu yasa ile çay üreticisine faizsiz kredi verilmesi ve ilk 8 yıl için arazi vergisi muafiyeti sağlanır. Çay üretimini bir program dahilinde ele alan yasa, çay yetiştirme alanlarının bakanlar kurulunca belirleneceği hükmünü getirerek çay üretme işini ruhsata bağlar.⁷³

3788 sayılı kanunla yasal çerçeve içine alınan çayın tamamının Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu (DZİK) tarafından satın alınmasının yanı sıra, çay fabrikaları kurma, çay yaprağını işleme, paketleme, satışa sunma görevleri yine bu kuruma verilmiştir.⁷⁴

“20 Mayıs 1942 yılında çıkarılan 4223 sayılı 'Kahve ve Çay İnhisarı' adlı yasa ile çay Tekel'e alınmıştır.” İşlenen çay, Tekel tarafından denetim altına alınmıştır. 4223 sayılı yasada; “çayın devlet tekeli altında olduğu, bu tekelin Tekel Genel Müdürlüğü'nce sağlanacağı, çay perakende satış fiyatının yurdun her yanında aynı olacağına ve yaş çay yaprağının kanunî yetkisi olmayanlar tarafından üretilmesi, işlenmesi, satılması ve Türkiye'ye sokulması halinde, bu durumun 1918 sayılı 'Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun' hükümlerine bağlı olacağına ilişkin hükümlere yer verilerek, çay yetiştiriciliği devletin denetim ve gözetimine bırakılmıştır.”⁷⁵

Çay yetiştirme ve işleme konusunda devletçe atılan somut adımlar meyvelerini vermeye başlar. Çay üreticisine sağlanan teşvikler sayesinde çay tarım alanlarının yıldan yıla genişlediği, buna bağlı olarak yaş çay miktarının arttığı görülür. Bununla birlikte, çay işleme atölyeleri yetersiz kalmış, Rize ve çevresinde devlet eliyle, işleme kapasitesi yüksek çay fabrikalarının

⁷² (Rize Valiliği 1998: 111)

⁷³ (Rize Valiliği 1998: 111)

⁷⁴ (Rize Valiliği 1998: 111)

⁷⁵ (Rize Valiliği 1998: 112)

kurulması zorunlu olmuştur. 1946 yılında, çayla ilgili bütün işler, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna devredilir. 1947 yılı içinde günlük 60 ton kapasite ile çalışan ilk çay fabrikası, Rize'nin Fener mevkiinde işletmeye açılır.⁷⁶

“1945-1950 yılları arasında yurt içi çay tüketiminin yaklaşık üç kat artması neticesinde 3788 sayılı yasa ile belirlenen çay yatırım alanlarının genişletilmesi zorunlu hâle gelmiştir. Hükümet tarafından çıkarılan kanun ve kanun hükmünde kararnamelerle, 1951 yılında, çaylık alanların 35000 dekara, 1956'da 100.000 dekara kadar genişletilmesi uygun bulunmuş, bu şekilde ülke içindeki tüketim talebi karşılanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kanunlarla çay tarım alanlarının Rize ili sınırları haricinde Trabzon, Artvin ve Giresun illerine kadar genişlemesi sağlanmıştır.”⁷⁷

“Çay sanayini ekonomik ve sosyal yönden bölgede daha etkin hâle getirmek amacıyla, 1971 yılında 1497 sayılı 'Çay Kurumu Kanunu' çıkarılmıştır. 6 Aralık 1971 tarihli ve 1497 sayılı bu kanun ile tüzel kişiliğe sahip, çalışmalarında özerk, sorumluluğu sermayesi ile sınırlı, Çay Kurumu adı ile oluşturulan bu organizasyona, Tekel Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunan çay ile ilgili görevlerin tamamı devredilmiştir.”⁷⁸

1971 yılı ile 1984 yılına arasındaki sürede çay tarımı ve endüstrisinde önemli gelişmeler olur. 1971 yılında toplam çaylık alan 285.000 dekar iken, 1984 yılında bu rakam 654.000 dekara ulaşır. Üretim miktarı 1971 kampanyasında 170.000 ton iken, 1984 yılında bu rakam 550.000 tona yaklaşmıştır. Bu zaman diliminde, çay yetiştiriciliği ile uğraşan üretici sayısı, 130.000'den 180.000'e ulaşır.⁷⁹

Çay üreticisinin devletçe desteklenmesi, kilo başı yaş çay yaprağına diğer tarım ürünlerine oranla daha yüksek fiyat verilmesi, birim alandan elde edilen ürünün çokluğu, destekleme alımları, çaylık alanlarının genişlemesine, yaş çay üretim miktarının ve üretici sayısının hızla artmasına sebep olmuştur. Destekleme politikalarının sürekliliği, Rize ve çay üreten diğer illerin sosyo ekonomik yapılarında önemli ölçüde iyileşme sağlamıştır. Artan yaş çay miktarına

⁷⁶ (Rize Valiliği 1998: 112)

⁷⁷ (Rize Valiliği 1998: 112)

⁷⁸ (Rize Valiliği 1998: 112)

⁷⁹ (Rize Valiliği 1998: 113)

bağlı olarak sayıları çoğalan çay fabrikaları, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuş, yörede işsizliğin önüne geçilmesine büyük ölçüde yardımcı olmuştur.⁸⁰

Günümüzde, çay bitkisi yetiştirme alanları, devletçe sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni artan yaş çay üretimine cevap verecek çay fabrikalarının kurulup işletmeye açılmamasıdır. Yaş çay üretim alanlarının sınırlandırılmasını, ülke ekonomisi için bir kayıp olarak değerlendirmek gerekir. Hiçbir ülke yok ki, üretimi sınırlayarak kalkınmasını gerçekleştirebilsin.

Çay üretimi yapılan alanlar, Doğu Karadeniz bölgesinin Gürcistan sınırından başlayarak, Fatsa ilçesine kadar uzanan bir bölgeyi kaplamaktadır. Deniz kenarından 30 km içeriye kadar olan bir şerit içinde çay yetiştiriciliği için elverişli ekolojik ortam vardır.⁸¹

1984 yılında çıkarılan 3092 sayılı çay yasası ile başlangıcından beri devlet tekelinde olan çay üretimi, işlenmesi, pazarlanması işi serbest piyasa ekonomisi kuralları gereğince çaydaki devlet tekeli kaldırılarak serbest bırakılır. Bu yasa ile gerçek ve tüzel kişilere yaş çay yaprağı üreten üreticilerden, yaş çay yaprağı satın alma, çay işleme ve paketlenme fabrikaları kurma ve işletme hakkı tanınmıştır. Söz konusu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra bölgede günlük 5-160 ton kapasite ile çalışan 300'e yakın özel çay işleme fabrikası açılmıştır.⁸²

Günümüzde, çay üretim bölgelerinde toplam 767.000 dekar alanda yaş çay üretimi yapan 201.500 üretici aile vardır. Türkiye’de çay üretim alanlarının % 60’ı Rize ili sınırları içinde bulunmaktadır.

1.3.5 Çay Sanayii

Bölge insanına geçim kaynağı sağlamak ve ülkenin çay talebini yurt içinde üretim yaparak karşılamak amacıyla cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan çay tarımı ve endüstrisinde, son 50 yılda önemli gelişmeler kat edilmiştir. Devletçe teşvik ve destekleme uygulamalarıyla gelişen tarımı ve buna bağlı olarak varlığını sürdüren çay sanayi; 767 bin dekar çay üretim alanında üretim yapan 201.500 çiftçi ailesine gelir sağlayan ve alım kampanyası döneminde yaklaşık 30.000 kişiye iş imkânı yaratan seviye gelmiştir.⁸³

⁸⁰ (Rize Valiliği 1998: 113)

⁸¹ (Rize Valiliği 1998: 113)

⁸² (Rize Valiliği 1998: 113)

⁸³ (Rize Valiliği 1998: 115)

“1984 yılına kadar devlet tekeli ve denetiminde sürdürülen çay tarımı ve endüstrisi, 1984 yılından sonra yapılan yasal düzenlemeler ile özel kesimin faaliyetlerine de açılmıştır. Çay tarımının gelişmesine paralel olarak gelişen çay sanayi, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 45'i kamuya ve 312'si özel sektöre ait olmak üzere, toplam 357 fabrikada 17.689 ton/gün kapasite ile faaliyet göstermektedir. Sektörde, 1997 yılında ÇAYKUR tarafından üretilen kuru çay 100.537 tondur.”

“1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre; Rize ili nüfusunun % 36.56'si, Trabzon ili nüfusunun % 7.0'si, Artvin ili nüfusunun % 9.55'i ve Giresun ili nüfusunun % 2.23'ü çay üreticisidir.”⁸⁴

1930'lu yılların sonunda, çay işlemek üzere bir atölye kurulmuş, bu atölyede az bir kapasiteyle kuru çay üretimine başlamıştır. İlk olarak 1938 yılında ilkel şartlarda 130 kg kuru çay üretimi yapılmıştır. Bu üretim, 1939 yılında 810 kg'a ulaşmıştır. Çay işleme atölyelerinin sayısı ve işleme kapasitesi sürekli olarak arttırılmış, kuru çay üretimi, tam teşekküllü fabrikalar kuruluncaya kadar bu atölyelerde gerçekleştirilmiştir. Modern anlamda ilk fabrika 1947 yılında Rize'de Fener semtinde kurulmuştur. Ardından 1956'da Çayeli, 1957'de Gündoğdu, 1960'da İyidere çay fabrikaları açılmıştır.⁸⁵

Devletçe, 1980 yılına kadar yaş çaydaki üretim artışına bağlı olarak belli programlar dahilinde yeni fabrikalar için yatırım yapılmış, 1980'den sonra yeni çay fabrikası yatırımı yapılmamıştır. 1980 sonrasında daha önceden yapımına başlanan fabrikalar faaliyete geçirilmiş, eski fabrikaların yenilenmesi işine gidilmiş, bu fabrikaların kapasiteleri arttırılmıştır.⁸⁶

1.3.6 Hemşin'de Yerleşme ve Meskenler

Yerleşme bakımından Hemşin yöresinin en belirgin özelliği, köy yerleşmesinin şehir yerleşmesine göre fazla oluşudur.⁸⁷ Buradaki nüfusun büyük bir çoğunluğu, dağınık köy yerleşmelerinde yaşamaktadır. Köy yerleşmeleri, Kaçkar dağlarının kuzeyindeki 1000 m. yüksekliğe kadar olan dar kuşak içinde yer almaktadır. Kimi bölgelerde bu yükseklik, dağlık alana doğru sokulmakta, kimi yerlerde ise kıyıya paralel bir konumda bulunmaktadır. Doğu

⁸⁴ (Rize Valiliği 1998: 115)

⁸⁵ (Rize Valiliği 1998: 115)

⁸⁶ (Rize Valiliği 1998: 115)

⁸⁷ (Tandoğan 1977: 102-103)

Karadenizde, yerleşme yeri olarak kıyıya yakın yerler tercih edilmekteyse de batı bölgesi Hemşinlileri genel olarak iç (birkaç istisna dışında) kesimlerde yerleşmişlerdir. Hemşinlilerin yerleşim alanları olan Rize bölgesinin iç kesimlerinde toprakların tarıma elverişli olmaması, tarım alanlarının azlığı burada yaşayanları göçe, gurbete sürüklemiştir. Esasen günümüzde Hemşin yöresindeki yerleşmelerinde metre kareye düşen kişi sayısı sahil kesimlerine göre çok azdır. Bunun nedeni, tarım alanlarının elverişsizliği yüzünden Hemşin insanının gurbetçiliği seçip, geçici de olsa bu bölgeyi terk etmiş olmasıdır. Hemşin yerleşimlerinde kıyı kesimlerine göre, elverişsiz iklim ve ulaşım şartları sunduğu için yöre insanı ya sahillerde iş imkânları aramakta ya da büyük kentlere giderek buralarda yaşama tutunmaya çalışmaktadır.

Köy yerleşmelerinin yöre topografyasındaki kuruluşu şöyledir: Köye yerleşmelerinde göze çarpan en önemli özellik, “Köy yerleşmesinin kıyı düzlüğü ve dar vadi tabanlarından şiddetle kaçınarak daha yüksek vadi yamaçlarını veya sırtları tercih etmesidir.”⁸⁸ Hemşin yöresinde, toprak eğiminin fazla oluşundan dolayı tarıma elverişli düzlüklerin alanı çok azdır. Bu nedenle, tarım için en uygun alanlardan biri olan vadi tabanlarının yerleşime açılması uygun bulunmaz. Bunun dışındaki birtakım etmenler de buna engeldir. “Çok yağışlı bir iklimin hüküm sürdüğü bu bölgede, dar ve derin vadi tabanları insan sağlığı için müsait şartlara sahip değildir. Alçak yerlerde nispî nem ve sıcaklığın, yüksek yamaçlara ve sırtlara nazaran daha fazla olması, vadi tabanlarını yaşanabilir bir yer olmaktan çıkarır. Ayrıca, bu dar vadi tabanları, sık sık akarsuların istilasına maruz kalması sebebiyle emniyetli yerler değildir. Kartal yuvası gibi yüksek, havadar, her tarafı görebilen, güzel manzaralı vadi yanları dururken, kuyu gibi çukur vadi tabanlarının iskân edilmesi için hiçbir sebep mevcut değildir.”⁸⁹

Doğu Karadeniz’e hâkim olan yerleşme biçimi dağınık yerleşmedir. Köylerde evler arasında kimi zaman bir-iki kilometre uzaklık olabilmekte, köy içinde bir evden diğerine gitmek için bazen 15-20 dakika, bazen de daha fazla zaman alabilmektedir.⁹⁰ Büyük bir köyde her evin yanından geçmek üzere yapılacak bir gezinti bir-iki gün sürebilir. Uzaktan bakıldığında, evlerin yamaçlara birbirine uzak yıldızlar gibi serpiştirildiği görülür. Yeşil bitki örtüsünün

⁸⁸ (Tandoğan 1977: 103)

⁸⁹ (Tandoğan 1977: 103)

⁹⁰ (Özgüner 1970: 16)

arasında *hartama*, kiremit veya saca örtülü yapılar, yöreye sanatsal bir tablo görüntüsü vermektedir.

“Evlerin yamaçlara dağılmasında, kendi aralarında gruplanmada, yerlerinin seçiminde dikkati çeken özellik, gerek yakın çevre, gerekse geniş tabiat içinde ortaya çıkan armonidir. Bu armoni, yapı malzemesini en rasyonel şekilde kullanan, yapı tekniği ve mimarî ile bulunduğu yeri zorlamayan, bilakis ona tam uyan bir yerleşme düzeninden doğmaktadır.”⁹¹

Yöre köylüsü evini, genellikle, tarlanın üst sınırında yapar. Yöre insanının tarlasının başında olma, çalıştığı yerde yatma yönündeki tercihi, tarlasındaki mısır, çay, meyve, kabak, salatalık, fasulye gibi ekinleri koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Mısır veya çay tarlası yamacın alt eğiminde, konaklama yerleri ise tarlanın hemen üst sınırında yer alır. Karadeniz köylüsü bunu bilinçli olarak yapmaktadır. Evin alt katında bulunan ahırında hayvanlardan elde ettiği gübresini uzağa taşımamak, tarlasında yetiştirdiği ürünleri eve zahmetsizce taşımak vb. için bu gereklidir.⁹² Yörenin arazi yapısı da zaten yöre insanının başka türlü davranmasına izin vermemektedir.

Yöre topografyası, bitki örtüsü ve iklimi, yöre insanının bütün eylemlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Köylerin nerelerde kurulacağı, evlerin nerede ve hangi zemin üzerinde inşa edileceği, hangi malzemelerin ne miktarda kullanılacağı, yörenin iklim, bitki örtüsü ve topografyası tarafından belirlenmektedir.

Toplu yerleşim ve bir arada olma isteği biraz da tabiata ve sosyal, ekonomik problemlere karşı daha güçlü olma kaygısından doğmaktadır. Dağınık yerleşim yerine toplu yerleşimi seçen köylerde aileler, köy kalabalığı içinde erir ve köy halkı bir bütün olarak kitle halinde varlığını ortaya koyar. Engebeli topoğrafya üzerinde ucu bucağı belli olmayan yörenin dağınık köylerinde ise her aile ayrı bir kişiliktir ve bu haliyle, toplumsal biçimlenmenin farklı bir çekirdeği olarak karşımıza çıkar. Yöre insanının doğadan çekinmek, yabanî hayvanlardan korkmak gibi bir kaygısı yoktur;. Sonsuz yeşillikler arasında komşulardan, kalabalıklardan uzak, ailesi ile tek başına oturmak yöredeki köylüyü ürkütmez, tam tersi mutlu, huzurlu kılar. Bütün bunları söylerken şunu da ekleyelim ki yöre insanı her türlü tehlikeye karşı önlemlerini

⁹¹ (Erim 1971: 29)

⁹² (Özgüner 1970: 18)

almaktan da geri durmaz; hemen her evde ve herkeste bir silah bulunur. Bölgede silah imalatının yaygın oluşunda bu dağınık yerleşmenin yarattığı silah ihtiyacının etkisi büyüktür.⁹³

Evin yerleştirileceği arsa (*ocak*), evin en önemli bölümünü oluşturur. Yörede arsaya *ocak* veya *ocaklık* denir. Arsa seçiminde, kış ayları ölçü alınarak ocaklığın güneşe karşı konumu, zeminin durumu göz önünde bulundurulur, bunun yanında eskiden evin inşa edileceği yerin güneş görmesine, yola ve suya yakın, zeminin kuru ve sağlam olmasına dikkat edilirdi. “Köylerde yeni bir ev yapılacağı zaman temel ocaklıktan atılır. Falancanın ocağı kazıldı denir. Bu söz o kişinin evinin temelinin atıldığını anlatır. Ocaklık (evin yeri) eski geleneklere göre evin en küçük çocuğundur.”⁹⁴

Bölgede yapı tekniği ve mimarî, iki ana yerli yapı malzemesinin varlığına dayanır. Bunlardan biri ahşap, diğeri taştır.⁹⁵ Köy evleri çoğunlukla ahşaptır. Ahşap ve taş karışımı binalar da mevcuttur. Günümüzde betonarme yapılar da kendini göstermeye başlamıştır. Yöre mimarîsinde kullanılan ağaç türleri arasında en çok rağbet göreni, kestanedir. Kestane yağmura, rutubete karşı dayanıklı, kurt işlemeyecek kadar sert olduğu için ev yapımında çokça tercih edilen bir ağaç türüdür. Bu ağaçtan elde edilen ahşap malzeme, yağlı boya kabul etmediği için tabii halde kullanılmaktadır. Kestane, boya gerektirmeyen dayanıklı bir ağaç türü olduğundan diğer ağaç türlerine göre uzun vadede daha ekonomik olmaktadır. Boyasız olarak kullanılan kestane malzemesi, binalara şarabî bir kızılık verir. Ancak, içinde bulunan kestaneye özgü bazı kimyasal maddelerden dolayı yörenin rutubetli ortamında karardığı da olur.

Mimarîde kullanılmayan ancak, bölgedeki ağaç türleri arasında işlevi bakımından önemli bir yer işgal eden bir ağaç türü de koyu kahverengi ve desenli bir ağaç olan ceviz, mobilya ve bilhassa sandık yapımında kullanılmaktadır. Fındık bahçelerinde seyrek olarak dikilen ve fındık ağacının büyümesi ve meyva vermesinde düzenleyici bir rol oynadığı kabul edilen kızılağacın fazla bir kullanılma sahası yoktur. Kısa boylu fındık ağaçları arasından yer yer ince uzun görünüşü ile bölgenin arazi mimarîsine tesir eder. Bu yönden biraz da Anadolu'nun kavak ağacına benzemektedir. Kızılağaç bilhassa kabuğu ile beraber kullanıldığı takdirde suya karşı son derece dayanıklıdır. Su içerisinde kalan temellerde, çürük zeminde ve köprü ayaklarında saj

⁹³ (Özgüner 1970: 18)

⁹⁴ (Balıkçı 1997: 118-119)

⁹⁵ (Erim 1971: 29)

tabir edilen şekilde halen kullanılmaktadır. Pelit, çam, köknar, kestanenin temin edilemediği yerlerde onun yerini almaktadır.⁹⁶

Deroni adı verilen 1-1,5 m yüksekliğindeki çatı katı sayılmazsa, köy evleri genellikle iki katlıdır. Alt katta, toprağa yarı yarıya giydirilmiş olarak, taştan inşa edilen ahır bulunmaktadır. Yöre arazisinin engebeli oluşundan dolayı binaların üzerinde yükseleceği temeli bulma zorluğu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden evlerin en alt bölümü (ahır) toprağa giydirilecek biçimde inşa edilmektedir. Yarı yarıya toprak içindeki bu bölüm oldukça rutubetlidir. Topraktan aldığı nemden dolayı burası insan yaşamına uygun değildir. Bu nedenle, hemen her evin alt kısmı ahır olarak kullanılır. Ahşap malzeme erken çürüyeceğinden yarısı toprağa gömülü olan bu bölüm, taş duvarla inşa edilir. Ahırın üstünde yan yana bitişik olarak uzun kestane kalaslar sıralanır, kalasların üzeri, özel olarak hazırlanmış toprak malzeme ile kapatılır. Toprak örtülü kalaslarla evin tabanı arasında yarım metre kadar bir boşluk vardır. Bu boşluğa *bolmacag* adı verilir. Bolmacağın üstünde ise insan yaşamı için düzenlenmiş olan ahşap kısım, yani ev bulunur. Eskinden, dışarıdan eve girildiğinde, toprak bir zemine basılırdı, günümüzde, evlerin giriş kısımlarına tahta döşenmiştir. Halı, kilim gibi yaygılar, evin salon bölümlerinde çok ender olarak görülür. Eski evlerde bu bölümün arka duvara bitişik bir yerinde açık ateş yakılan bir *ocaklık* bulunurdu. Tavandan ateşin üstüne doğru iki ucu çengelli kalın bir zincir asılırdı. Bu zincire kimi Hemşin köylerinde *gilimor* denir.

Evlerde mutfak denilen ayrı bir bölüm yoktur. Mutfak olarak evin girişindeki *ev* denilen 20-30 m²'lik kapalı alan kullanılır. Burası hem mutfak hem de oturma odası işlevini görür. Eski evlerin bu bölümünde açık ateş yanardı. Yakın geçmişe kadar açık ateşle fırınlı sobalar yan yana kullanılmıştır. Günümüzde ocaklıkta yanan açık ateş yerine *pilita* adı verilen fırınlı sobalar bulunur. Her türlü mutfak işleri, *pilita*'da yapılır. *Pilita*, sürekli yanar ve üzerinde *kukma* adı verilen küçük güğüm ile su bulundurulur. Yeni üretilen pilitalar, üzerine sıcak su kazanları konulacak biçimde dizayn edilmiştir. Bu kazanlı sobalar, mutfak işlerinde, ısınmada, su ısıtmada kullanılmakta; bunlar sayesinde bütün bu işler aynı anda yapılabilmektedir. Kazanlı sobaların yapılması ile yörenin yakıt giderlerini azaltan teknolojik bir katkı sağlanmış oldu. Küçük gibi görünen bu teknik katkı, yöre ormanlarının

⁹⁶ (Özgüner 1970: 22)

daha az tahrip edilmesi anlamına geldiği için ülke ekonomisi açısından olumlu sonuçları olan önemli bir gelişme olarak görülmelidir.

Yöre köylerinde ayrıca fırın yoktur; halk kendi ekmeğini evindeki fırınlı sobasında pişirir. Eskiden ekmek, *peleki* adı verilen oyma taş veya kilden yapılan kaplarda pişirilirdi. Pelekiye hamur konur, üzeri sac ile kapatılırdı. Sacın üzerine köz konur, peleki köze gömülerek içindeki ekmeğin pişmesi beklenirdi. Günümüzde bu işlemlerin yerini, tamamiyle *pilita* almış durumdadır.

Yörede ev sahibi olmak çok zordur. Aile kalabalıklaşıp, kardeşlerin ayrı evlerde yaşaması gündeme geldiğinde, eğer yeni bir ev yapacak ekonomik durumları yoksa oturmakta oldukları ahşap ev ortasından ikiye bölünür. Bazen araya tahta bir bölgü konur. Evin arka duvara yakın baş tarafında yanan ateş bir iken, iki olur. Aynı odada birbirinin tıpkısı olan iki hayat yaşanır, aynı anda aynı oda içinde iki sofraya birden kurulur. Ayrı sofralarda yemek yiyen insanlar, birbirlerinin kaşık seslerini, ağız şapırtılarını duyabilirler. Ev halkının gündüz ateşin etrafında oturduğu bu toprak zeminli alana *evin düzü* adı verilir. Burada, bir veya iki basamaklı bir yükseltiyle *hayat* denen ara bölmeye açılır. Bu ara bölmenin döşemesi ahşaptandır. *Hayat* kısmından odalara geçilir. Bu bölümün boyutları evden eve farklılık gösterir.

“Dış görünüş bakımından evin ahırına tekabül eden kısmı en az 60 cm kalınlığında taş duvarla yükselen odalardır. Ahır çevreleyen duvarlar evin bütün ağırlığını taşır. Ahır havalandıran ve içeriye ışık veren küçük pencereleri vardır. Ahır kısmında, ön cephede ahıra girmeden önce ekseriyetle bir koridor bulunur. Bu koridor sayesinde kışın soğuklarında ahır korunur. Taş duvarın üst kısmı muhakkak tümüyle tahtadan (kestane tahtası) olur. Oda bölmeleri keza tahtadandır. Rutubete karşı çok sıhhiştir. Taş konaklarda iç duvarların daima rutubetten ıslak olduğu görülür.”⁹⁷

Bazı evlerde, evin hem mutfak hem de oturma salonu olarak kullanılan bölümünden (*evin düzü*) yukarıya, *deroniye* doğru bir merdiven uzanır. *Deroni*, çatı ile tavan arasındaki oldukça yüksek bölümün adıdır. Ahırdaki hayvanların kışlık ihtiyacı olan kurutulmuş ot bu bölümde depolanır.

⁹⁷ (Arıcı t.y.: 95)

150-200 m²'den daha geniş, *konak* tabir edilen çok katlı binalara da rastlanmaktadır ki bunlar mimarî açıdan tarihî öneme sahip özgün yapılardır. Konak tipi evler ahşap taş karşımı malzemeyle inşa edilmişlerdir. Konak türü evlerde kaliteli malzeme kullanılır. Bu evlerde kullanılan malzemenin kalitesi ve işçilikte gösterilen zanaatkârlık hünnerleri evi yaptıranın ekonomik gücü tarafından belirlenir. “Bu binalar eski olup derebeylik yahut Martoloslar dönemine aittir. Mühim olan düşmandan korunmak olduğundan giriş kapılan tek ve sağlamdır. Düşmandan korunmak için bazılarında yer altı yolları vardır. Kolay kolay yakılmasın diye saçaklar duvarlardan daha içtendir. Yörede hâkim olan üç derebeylik (Osmanlı döneminde) Cimil derebeyi, Zuğa Ortaköy derebeyi ve Mermänat derebeyi idi. Mermänat derebeyinin konak saçakları içerde olmasına rağmen Ortaköy derebeyi ile Cimil derebeyi, Kumbasar Süleyman'ın, bahçelerden toplattıkları otları konağın etrafına dağ gibi yığarak konağı yaktıkları tarihi bir gerçektir.”⁹⁸

Günümüzde geleneksel Hemşin evleri hızla azalmakta, onların yerine tuğla veya briketten yapılma estetik zevkten uzak basit binalar yükselmektedir. Geleneksel köy yerleşiminde, ev halkının ikamet ettiği ahşaptan yapılma çok bölmeli evin yanında bir de misafirler için yapılan küçük bir bina bulunurdu. Bu binaya bazı köylerde *oda* veya *yan oda* denir. Oda, genellikle iki katlı olur ve her kat bir gözden ibarettir. Bu binaların tamamı taş veya birinci katı taş, ikinci katı ahşaptandır.

Serender veya *nalya* denilen ve direkler üzerinde kurulmuş olan bir diğer ahşap yapı daha vardır. Bu yapı, katık, tahıl, meyve saklamaya uygun havadar, kemirgenlere, türlü böceklerle karşı korunaklı bir yapıdır. Serenderlere sadece Hemşin’de değil, Doğu Karadeniz’in çeşitli yerleşim alanlarında bolca rastlanır.

“Doğu Karadeniz’in rutubetli ikliminde, *serender* adı verilen yapılar en az evler kadar önemlidir. Kıyı yerleşmelerinde gelişmiş yapı sistemleriyle serenderlerin fonksiyonlarına uygun biçim kazandığı görülür. Zararlı hayvanlardan ve nemden korunma sorunu yapının direkler üzerine alınmasıyla çözümlenmiş olur. Kullanılan ahşap yapı malzemelerinin nem geçirgenliğinin az oluşu gıda maddelerinin korunmasını kolaylaştırmıştır.”⁹⁹

⁹⁸ (Arıcı t.y.: 94)

⁹⁹ (Eruzun 1977: 127)

Köy evleri, çeşitli nedenlerle dağınık halde bulunurken yayla evleri birbirine çok yakındır. Öyle ki bazı evlerin bir iki duvarı ortaktır. Yaylalarda yerleşim yeri olarak genellikle çığ tehlikesinden uzak, güneş gören, uzun süre kar tutmayan, yerleşime uygun yerler seçilir.

En az üç ay kalınan yaylalarda, insan ve hayvan barınaklarının yapımında kullanılan malzeme köy evlerinden farklı değildir. Ancak, kullanılan malzemelerin oranını bulunan yerin sunduğu imkânlar belirlediğinden, 2000 metreden yüksek yerlerde (buralarda ağaç nadir bulunur) ağırlıklı malzeme taş iken, 2000 metrenin altındaki yerlerdeki evlerde yapı malzemesi olarak ağırlık ahşaptır.

Ormana yakın yerlerdeki yayla evleri ahşaptır. Ahır olan alt kat taş; mutfak, kiler, oturma ve yatma yeri olarak kullanılan üst kat ise kalın tahtadan yapılır. Çatı; hartama, harduma, hartuma ya da hartıma denilen, yaklaşık 1,5-2 cm kalınlığında çam tahtalarla örtülür. Rüzgârın uçurmaması için üzerine taş parçaları konur.¹⁰⁰

Kışın çok kar yağan kimi yaylalarda, duvarları taştan ve tek katlı olan evlerin çatı kısmı, çökme ihtimaline karşı bir tedbir olarak, yayla dönüşü kaldırılıp bir kenara istif edilir, yaylaya çıkıldığında çatı, istiflenmiş olan eski malzemeden tekrar kurulur. İki katlı evlerde üst katlar bazen tek, bazen iki bölmeli olur. Tek bölmeli olan evlerde kiler, mutfak, oturma ve yatma odası yoktur. Tek ve büyük bir bölme olan tek oda da her şey iç içedir. İki bölmeli olan evlerde, bir taraf mutfak ve kiler, diğer taraf oturma ve yatma yeri olarak düzenlenmiştir. Eski evlerde açık ateş üzerinde ısınma, çamaşır kurutma ve mutfak işleri bir arada yapılırdı. Günümüzde, yaylalarda açık ateşin yanı sıra, yöre halkının *pilita/pilinta* veya *kuzine* adını verdiği fırınlı sobalar kullanılmaktadır. Bazı evlerin ocağın bulunduğu kısmı ahşap bazılarının ise toprak veya taş döşelidir. Kimi evlerde *maran* adı verilen katık odası da bulunur.

Ormana uzak yaylalarda evlerin çatı ve iç bölgüler dışındaki bölümleri tamamen taştan yapılır. Taşlar uygun bir şekilde ve harçsız olarak üst üste konup duvarlar meydana getirilir. Kimi yaylalarda evlerin üzeri hartama, kiminde ise çadır bezi veya sac ile örtülüdür. Bu evler genellikle tek katlı ve tek bölmelidir. Evin bir tarafı mutfak, diğer tarafı ise oturma ve yatma yeri olarak kullanılır, bazen yatma yerinin önüne basit bir perde çekildiği de olur. Tek bölmeli olan

¹⁰⁰ (Rize Valiliği 1998: 196)

bu evlerde hayvanlar evin yanında, etrafı fazla yüksek olmayan taş duvarlarla çevrili bir yere konur.¹⁰¹ Bu bölüme *per* adı verilir.

Burada andığımız kalıcı binalardan başka bir de bahar geldiğinde kurulup güzün bozulan ve halk arasında *pag* adı verilen tek katlı çoban kulübeleri bulunmaktadır. Bunlar acil barınma ihtiyacının ötesinde herhangi mimarî özelliği bulunmayan kulube tipi evlerdir.

1.4 HEMŞİNLİLER

Hemşin ve Hemşinlilerin tarihi hakkında, Türkiye'deki akademik kurumlar ve akademisyenler tarafından yapılmış birinci elden belgelere dayalı bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Eldeki en iddialı bilgiler, Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun, kendi tezini kanıtlamak çabası içinde kaleme aldığı, pek de bilimsel olmayan birkaç sayfalık yazıdan ibarettir. Bunun dışındaki çalışmalar, yerel tarih araştırmacılarının kişisel çabaları sonucu ortaya konan ürünlerdir. Yerel tarih araştırmacılarının Müslümanlık öncesi Hemşinlileri üzerine söylediklerinin ruhunu, Kırzioğlu'nun yöreyle ilgili tezleri oluşturmaktadır.

Tarih yazımında yoruma dayalı bilgiler ortaya konurken coğrafya, edebiyat, dil, antropoloji, arkeoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji vb. bilimlerden beslenmek gerektiği açıktır. Bu araştırmacıların verdikleri bilgiler, daha çok Osmanlı arşiv belgelerinden alınan sayısal verilerin aktarımına dayanmaktadır.

Geçmişte siyasi, günümüzde daha çok coğrafi bir içerikle kullanılan Hemşin adının kaynağı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Türkiye'de, Müslümanlık öncesi Hemşinlileri üzerine en kapsamlı bilgileri Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'ndan edinmekteyiz. Kırzioğlu, Hemşinlileri bir Türk boyu saydığı Amadunilere dayandırmaktadır. Ona göre, “Muş'taki Çanglı-Kilisede 640-660 arasında rahip olduğu bilinen Bamikonlu Hovhannes (Yahya), Taron (Muş-Ahlat çevresi) Tarihinde (V. Langlois'nın Fransızca tercümesi: Collection des Historien Anciens et Modernes De l'Armenie, Paris 1867, 1.381) Amaduni uruğunun, şimdiki Rize-Hemşin bölgesine göçüp yerleşmesini bir tanık olarak şöyle anlatıyor: (604-628 arasındaki Ateşe tapan İranlılar ile Hristiyan Bizanslılar arasında geçen yıkıcı savaşıardan çok zarar gören Amaduniler), Gürcistan beyi (ve İran yanlısı)

¹⁰¹ (Rize Valiliği 1998: 197)

Vaçyan'ın yakıp yıktığını Dampur kasabasını ve çevresinin öncülüğünde şenlenen bu yeni yurtlarına, Hamam-a Şen (Hamam'ın Şenliği/âbâdı) denilmeğe başlandı. (Zamanla bu coğrafya adı, Hemşen/Hemşin ve Şenli/Horasan-Hemedarı Eleğez çevresinden gelme Türkmen/Oğuz ahâlisi de, Hemşenli/Hemşinli diye anılır oldu) 665-788 arasındaki İslâm-Arap fetihlerini anlatan rahip Gevond (Tercümesi, Grabed V.Chahnazarian, *Histoire des guerres et des conquetes des Arabes*. Paris 1856, s.162), Araplardan bunalan Amatunilerin göçünü, değişik zamanda gösterir. Önce (Kars kuzeyindeki) Kol (Göle) bölgesine kaçan Hamam idaresindeki Amatuniler, Egerasdan'da (Acaristan) denize karışan Çorokh (Çoruk) ırmağını aştılar. Bu sırada Bizans kayseri (VI.) Konstantin'in (780-797) yerleşmek üzere mülk olarak Hamam Beğ'e bağışladığı Tambur bölgesine gelerek burayı şenlendirip kaldılar. Bu yüzden oraya Hamam-a Şen denilir oldu.”¹⁰²

Kırzioğlu'na göre, Rize yöresinde ilk Türk izleri Amaduniler eliyle 626 yılında görülmüştür. Rize valiliğinin hazırladığı *Cumhuriyetimizin 75. Yılından Rize* adlı kitapta anlatılanlar da Kırzioğlu'nun verdiği bilgiler doğrultusundadır. Adı geçen kitapta, Hemşin ve Hemşinlilerin kaynağı hakkında şu bilgiler verilmektedir:

“Sakaların Kars, Iğdır kesimine yakın Gökçeğöl ile Alagez dağı arasında yaşayan bir boyu olan Amaduniler 626 yılında İranlıların baskısından kurtulmak için boy beyleri Hamam'ın öncülüğünde Çoruh ırmağını aşp Rize'nin Dampur adlı ıssız yerini şenlendirerek ve bu yöreye Hamam-a Şen (Hamamın şenliği) adını vererek yerleşip yurt tuttular. Bu yöreye bu gün Hemşin denmektedir. 646 yılında yöre Araplar tarafından vergiye bağlanmış olup 737 yılında da kısa bir süre Arapların eline geçmiştir.”¹⁰³

Orhan Naci Ak da Hemşin adı konusunda Kırzioğlu ile aynı görüştedir. Ak'a göre, Hemşin ismi, eski Hamandanlıların şenlendirdiği yer anlamında Hamamaşen kelimesinden türediği tarihî kaynaklarda yazılıdır.¹⁰⁴ Ak da, Hemşin adını, “Hamandanlıların şenlendirdiği” ifadesinden üreterek, kendi ürettiği ibareden yola çıkan Kırzioğlu gibi bir tür halk etimolojisi yapmak suretiyle açıklamaya çalışmaktadır. Adı geçen yazar, Hemşin adının

¹⁰² (Kırzioğlu 1994: 13-14)

¹⁰³ (Rize Valiliği 1998: 5)

¹⁰⁴ (Ak 2000: 25)

“Hamandanlıların şenlendirdiği yer anlamında Hamamaşen kelimesinden türediği” bilgisini hangi kaynaklardan aldığını, bu bilgiye nasıl ulaştığını belirtmemektedir.

Eruzun, Hemşin adının kaynağı konusunda, Kırzioğlu çizgisi dışındaki bütün araştırmacıların paylaştığı kanaati paylaşmakta ve bu kanaati destekleyen tanık olarak, Vital Cuniet'i göstermektedir.

“V. Cuinet'e göre, Hemşin ismi, Ermenice Hamachen'den gelmiştir. Hemşin Pazar'ın (Atina) güneyinde bir nahiye olup, Rize'ye bağlıdır. Bu havalideki bütün Hemşinliler, bu Hemşin nahiyesinden intişar etmiştir. Bunlar Müslüman dinine mensup oldukları halde, Ermenice (Hemşince) konuşmaları ve bazı adetleri muhafaza etmeleri, Ermeni menşesinde oldukları tezini teyid etmektedir. Fakat bugün ne Fındıklı ne de Pazar havalilerinde Hemşince konuşulmaktadır. Yalnız çok yaşlıların bildikleri söylenmektedir. Hopa Hemşinlileri ise kendi aralarında, kâmilan Hemşince konuşmaktadırlar.”¹⁰⁵

“Bu havalideki bütün Hemşinliler, bu Hemşin nahiyesinden intişar etmiştir. Bunlar Müslüman dinine mensup oldukları halde, Ermenice (Hemşince) konuşmaları ve bazı adetleri muhafaza etmeleri, Ermeni menşesinde oldukları tezini teyid etmektedir.” sözlerinde geçen ‘Ermenice (Hemşince) konuşmaları’ ifadesinin Cuinet'e ait olup olmadığını bilmiyoruz. Eğer Cuinet'e aitse, bu yazarın, burada verdiği bilgileri nereden aldığı merak konusudur. Batı Hemşin olarak bilinen Rize'ye bağlı kimi ilçelerin sınırları içinde kalan Hemşin'de Ermenice konuşulduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Yörenin görüşlerine başvurduğumuz yaşlıları, 200 yıllık geçmişlerini bildiklerini, 200 yıldır yörede Türkçe dışında bir dil konuşulmadığını, dedelerinin dedeleri bile Türkçe konuştuğunu söylemektedir. Ancak, Hemşin yöresinde, çeşitli arazilere, yayla ve köylere verilen Ermenice isimlerin nereden kaldığı, hangi döneme ait olduğu, bu yerlere söz konusu isimlerin nasıl verildiği soruları kafaları karıştırmaktadır. Çünkü 200 yıldır Türkçe konuştuklarını söyleyen insanların bağ bahçe isimlerinin çoğunluğu Ermenice'ye dayanmaktadır.

Yöre üzerine hazırladığı monografyada, Cuinet'in yukarıda sözünü ettiğimiz bilgilerini aktaran Eruzun, gözlemlerinden elde ettiği tespitleri de vermektedir:

“Ben şahsen yaptığım müşahedelerde Hemşin köylerinde Hemşince konuşan Hemşinliye rastlamadım. Yalnız bu havalide göze çarpan tek şey muhtelif yerlere, tarlalara

¹⁰⁵ (Eruzun 1952: 62)

verilen isimler Ermenice karşılığı olan kelimelerdir. Bunun esaslı olarak sebebini bilen yok. Bugünkü görünüşüyle Hemşinliler koyu milliyetçi ve Müslüman’dırlar.”¹⁰⁶

Kırzioğlu’nun Grausset’ten yaptığı alıntıya bakılırsa Hemşin yöresinin Amaduniler gelmeden önceki adı Dampur’dur. Çeşitli kaynaklarda Tampur veya Dampur adı ile bilinen bu adla ilgili bilgiye Bijişkyan’da da rastlıyoruz. İsmi iki varyantının olması, başındaki ünsüzün *t-d* arası yarı tonlu bir ünsüz olabileceğini düşündürmektedir. Hemşin’in kurucusunun Ermeni prensi olduğunu dile getiren Bijişkyan’la, onun Türk beyi olduğunu kabul eden Kırzioğlu’nun fikirleri Hemşin adının “Hamama” isminden türediği noktasında birbirine yaklaşmaktadır.

Hemşin Gizemi adlı kitabın yazarı Haçikyan’ın Erhan G. Ersoy’dan yaptığı aktarmada araştırmacı Benninghaus’un Kırzioğlu’nu eleştirdiği belirtilmektedir:

“Kırzioğlu’na göre, Hemşinlilerin ataları, Arsaklılarla birlikte 2200 yıl önce Amadan (Hemedan) bölgesine yerleşen ve [aslen Türk olan] Amaduni (Amad-Uni)lerin bir koludur. Bunların başındaki kişi ise [bir Ermeni prensi olmayıp], ilbeğleri Hamamdır. Bennighaus, Kırzioğlu’nun taraflı yaklaşımını eleştirerek Grausset’ten aldığı bilgileri çarpıttığını, gerçekte Hamam beyi denilen kişinin köklü bir Ermeni sülalesi olan Amatunilerin prenslerinden biri olduğunda ısrarla durmaktadır, Amatunilerin Dampur’a bu prens liderliğinde 12 bin nüfusla 7 veya 8. yüzyıllarda gelmiş Ermeniler olduğunun şüphe götürmediğini belirten Benninghaus, halkın uzun süreler Hristiyan olarak yaşadığını, İslamlaşmalarının oldukça geç dönemlerde ve uzun sürdüğüne dair belgeler bulunduğunu söylemektedir.”¹⁰⁷

Aynı kitapta Erhan G. Ersoy’dan yapılan aktarmada şunlar dile getirilmektedir:

“Meeker de Hemşin adının Ermeni etimolojisine sahip olmasına karşılık, batı grubu Hemşin halkının günümüzde konuştuğu tek dilin Türkçe olduğunu söylüyor.”¹⁰⁸

Erhan G. Ersoy, söz konusu yazısında Meeker göre, şen/şin kelimesinin Ermenice’de ‘inşa etmek’ ve ‘köy’ olmak üzere iki anlamı olduğu, Benninghaus’a göre ise Hem/Ham kelimelerinin doğrudan tarihî bir şahsiyete bağlanabileceği bilgisini vermektedir.

¹⁰⁶ (Karahana 1955: 27-28<.)

¹⁰⁷ (Haçikyan 1996: 59-60)

¹⁰⁸ (Haçikyan 1996: 58)

Bijişkyan, Hamşen, Hamamaşe ve Hemşin ibarelerinin tümünü bir arada kullanmayı tercih ederek, Hemşin’de Ermenilerle Müslümanların ziyaret ettikleri Haçikar adında bir manastır olduğunu belirtir:

“Burada, gerek Ermeni ve gerek Müslümanların rağbet ettikleri bir ziyaretgâh olan Haçikar adında bir manastır vardır. Manastır binasının yanında büyük bir çan bulunur. Bundan başka, orada, ziyaretgâh olarak çok rağbet edilen bir ayı mezarı vardır. Mezarın üzerinde, aynı ayının manastıra on iki sene sadıkane hizmet etmiş olduğu yazılıdır ve cahil Ermeni ve Müslüman halk, hayvanın ölüm yıldönümü gününde gidip dua eder.”¹⁰⁹

Bijişkyan’ın anlatımlarına bakarak, Hemşin’de Hristiyanlarla Müslümanlar arasında dine dayalı bir çatışmanın olmadığı, tam tersine bir uzlaşma ve uyumun bulunduğu söylenebilir.

Bilge Umar da *Türkiye’de Tarihsel Adlar* adlı eserinde Hemşin’e de yer vermektedir. Umar, “Bu adın kökenini ve anlamını güvenle saptayamadım. Şin, Ermenicede, köy anlamına gelen sözcüklerden biri olan Şen’in çeşitlemesidir.”¹¹⁰ diyerek, Hemşin adının kaynağı olarak Ermenice’yi göstermektedir.

“Hamamaşen, ‘Ermenicede, Hamam’ın köyü’ demektir.”¹¹¹

Umar, Anadolu’nun Doğu Karadeniz bölgesinde iki Hemşin’in varlığından söz ettikten sonra, bu iki Hemşinden başka bir üçüncüsünün de Bolu ilinde bulunduğunu belirtir. “1. Hemşin. Şimdi Çamlıhemşin. 2. Hemşin. Rize’nin Pazar ilçesine bağlı bucak merkezi kasaba. Şimdi Ortaköy. Çamlıhemşin’in batı yakınındadır. 3. Hemşin. Bolu ili Akçakoca ilçesinde köy. Şimdiki adı Armutlu.”¹¹²

Umar’ın Hemşin içinde saymadığı veya unuttuğu bir Hemşin de, Türkçenin yanında ikinci bir dil olarak Ermenice’nin bir şivesini konuşan Hopa Hemşindir.

Meydan Larousse, Hemşin’i coğrafi bir alan olarak tanımladıktan sonra Hemşinlilerin bazı etnik özelliklere sahip olduğunu belirtir. Ancak bu etnik özelliklerin neler olduğu konusundaki ayrıntılara girmez:

¹⁰⁹ Bk. (Bijişkyan 1998: 119)

¹¹⁰ (Umar 1992: 313)

¹¹¹ (Umar 1992: 313)

¹¹² (Umar 1992: 313)

“Doğu Karadeniz bölümünde (Pazar-Ardeşen gerisi) bir alana verilen ad; Türkiye’nin idare bölümlerinden birine Çamlıhemşin denir. Hemşinliler, bazı etnik özelliklere sahiptir.”¹¹³

Orhan Naci Ak, Müslümanlık öncesi Hemşinlilerle ilgili olarak Kırzioğlu ile görüş birliği içindedir. Ona göre, Hemşin bölgesine ilk gelip oturanlar, Hamedandan gelip Kars ovasına yerleşen Arsaklılardır. Bunlara küçük Arsaklılar da denir. Türk soyundan olan bu kavim, 4. yüzyıl başlarında Hristiyanlığı kabul etmişlerdi. 7. yüzyılda Ateşperest İranlıların baskısından kaçarak Hemşin'e gelip yerleştiler. Hemşin önce Bizans’a sonra da Trabzon İmparatorluğuna itaat etti. Hemşin, Trabzon İmparatorluğuna itaat etmekle birlikte zaman zaman İspir’le irtibatlı oldu ve dolayısıyla sahil kesiminden daha önce Müslümanlıkla tanıştı. Tahrir defterlerinin tespitlerine göre Hemşin’de 457 Hristiyan haneye karşılık 214 Müslüman hane vardı. 16. yüzyıl sonunda yazılan 122 sayılı tapu defterine göre ise Hemşin’deki Müslümanların tamamına yakını buralardan göç etmişti. Hemşin’deki Hristiyan hane sayısı da 457’den 1342 haneye yükselmişti. Lakin Hemşin sürekli göçlere maruz kalan bir bölge oldu. Sürmene ve Çarşamba’nın Kurşunlu kasabasına göçler olmuştu. Trabzon çevresinde de Hemşinliler vardı.¹¹⁴

Ak’ın, Amatunilerin bir Türk boyu olduğu konusunda Kırzioğlu ile hemfikir olduğunu daha önce dile getirmiştik. Ak, Hemşin’de Türkçe dışında bir dil bilinmemesini, göç eden Hristiyan Hemşinliler yerine anadili Türkçe olan Müslümanların gelip yerleşmiş olmasına bağlar. Hemşinlilerdeki din ve dil değişikliği konusunda ise, “Hemşin’e gelip yerleşen Türklerin çoğunluğu sayesinde, Müslümanlığı seçen eski Hristiyanlar, dillerini tamamen unutarak Hamedan kökenli Türkler olarak eski kimliklerine kavuşmuşlardı..¹¹⁵ biçimindeki ilginç yorumunu yapar. Ak’a göre, aslen Türk boyu olan Amaduniler, tarihin belli bir döneminde Hristiyanlığı benimsemişler ve bu dinin bir gereği olarak Ermenice’yi öğrenmişler. Hemşin’e gelip burada Müslümanlıkla tanıştıklarında ise Ermenice’yi unutup tekrar eski dilleri olan Türkçe’yi yeniden öğrenerek eski kimlikleri olan Türklüklerine kavuşmuşlar.

17. yüzyılın başından itibaren Hemşin bölgesine Türkçe konuşan Müslümanlar gelip yerleşir. 16. yüzyıl sonlarına ait 122 numaralı tapu tahrir defteri, Pazar’ın Hemşin’e yakın

¹¹³ (Meydan Larousse 1990: 773)

¹¹⁴ (Ak 2000: 92)

¹¹⁵ Bk. (Ak 2000: 92)

köylerinden biri Başköy adı ile kayıtlıdır. 1500'lü yılların sonlarında buraya Türkçe konuşan bir topluluk gelip yerleşmiş olmalıdır ki bu köye Türkçe bir ad verilmiş olsun.¹¹⁶

16. yüzyılda Hemşin kazası bilemediğimiz nedenlerden dolayı önemli değişikliklere sahne olur. 1530 yılından 16. asrın sonuna kadar geçen süre içerisinde Hemşindeki karye sayısı 34'den 32'ye düşerken, hane sayısında artış gözlenir ve hane sayısı 671'den 1382'ye yükselir. İki yeni yerleşim yeri dışında nüfusun tamamı Hristiyanlardan meydana geliyordu. 16. yüzyılın başlarında nüfusunun üçte biri Müslüman olan Hemşin, aynı yüzyılın sonlarında tamamen Hristiyanlaşır.¹¹⁷ Ak, Hemşin'deki Müslüman Hristiyan nüfus dalgalanmasından söz ederken, Müslüman sayısının azalıp Hristiyan nüfustaki artışın sebebinin bilinmediğini belirtmektedir. Taşpınar ise, bazı istatistiksel rakamlar verdikten sonra, 16. yüzyıl Hemşin'inde Hristiyan nüfusta görülen artışın sebebini şöyle açıklamaktadır:

“1520-1554 yılları arasındaki 34 yıllık dönemde Hristiyan nüfus 2288'den 3643'e yükselerek % 59.22 oranında artmıştır. Aynı zamanda Müslüman nüfus (kale görevlileri hariç) 1073'ten 81'e düşerek % 1224.69 oranında azalmıştır. Bunun sebebi Hemşin'in hem kaza dışına, hem de sancak dışına göç vermesidir. Osmanlı fethi öncesi, Hemşin dışı bölgelerin Müslümanlar ve Gregoryen Hristiyanlar bakımından güvensiz oluşu, Osmanlının getirdiği güven ve eşitlik ortamıyla birlikte bu tehlikenin ortadan kalkmasıyla birlikte iç göç hareketleri hız kazanmıştır.”¹¹⁸

Haçikyan, 17. yüzyıl sonlarının, Doğu Karadeniz'de yaşayan Hristiyan unsurları Müslümanlaştırma çalışmalarının hızla arttığı yıllar olduğunu, bu yüzyıl sonu itibarı ile Osmanlı'nın din değiştirme yoluyla bu unsurları imparatorluğa daha sağlam bağlarla bağlama planları içinde olduğunu belirtir ve bu planı aynı yüzyıl sonunda hızla gerçekleştirmeye başladığı yönündeki bilgiyi ekler. Haçikyan'ın bu yöndeki anlatımları şöyledir:

“İşgalcilerin Hamşenlileri İslamlaştırma denemeleri, Osmanlı topraklarını ve özellikle stratejik ve ekonomik yönden çok önemli olan kuzey doğu yöresini, yerleşik halkı olan Hristiyan; Rum, Ermeni, Gürcü ve Laz nüfusunu din değiştirme yoluyla

¹¹⁶ (Ak 2000: 92)

¹¹⁷ (Ak 2000: 89)

¹¹⁸ (Taşpınar 2004: 138)

imparatorluğa güçlü bağlarla bağlama planının bir bölümüydü. Bu planı da XVII. yüzyıl sonlarından itibaren zorla ve süratle uygulamaya başladılar.”¹¹⁹

Haçikyan, XVI-XVII yüzyılları Hemşin’inde Ermeni nüfus yapısında köklü bir değişiklik olmadığını, Haykuni’ye göre Ermeni göçü olayının 1708-1720 tarihlerinde geçtiğini ifade eder. Ardından da bu olayın Haykuni’nin verdiği tarihten onlarca yıl önce gerçekleşmiş olabileceği konusunda kendi öngörüsünü dile getirir.

“Hamşen ve civarı Ermeni nüfusunun durumunda XVI-XVII. yy’larda köklü bir değişiklik olmadı, onların İslamiyet’i kabul etmesiyle ilgili olaylara şüphesiz çağdaş görgü tanığı anı yazıcıları tarafından kayda geçirilmiş olmalı. Bu kaynakların büyük bir bölümü kesin olarak yok olmuş. Bu yüzden araştırmacılar ister istemez Karadere Ermenilerinin İslamlaşma hikâyesini söylencelere dayanarak şaşılasi ayrıntılarla anlatan araştırmacı-etnolog S. Haykuni’ye başvururlar. Onun kanaatine göre de bu olay 1708-1710 tarihlerinde geçmiş. Bu durumda asıl Hamşen’in din değişimi on yıllar öncesi, XVII. yüzyılda gerçekleşmiş olmalı.”¹²⁰

“Hamşen Ermenilerinin durumunu derinlemesine en iyi araştıran, ama unutulurken kendisine haksızlık edilen P. Tumayantz, 1870 yılında hazırladığı topografyasında, Karadere Ermenilerinin Sper’den Baberd’den ve özellikle Hamşen’den, din değiştirmekten kurtulmak amacıyla bundan 170-180 yıl önce yani 1690-1700’lü yıllarda göçtüklerini anlatıyor ve hayli yıllar sonra, -diye sürdürüyor,- Hamşen ilinde kalan nüfusun tamamını Tacikleştirdiler (İslamalaştırdılar). Ondan sonra Karadere’ye yöneldi saldırılar ve yokluk içinde binlerce aile Trabzon, Ordu, Yuniya, Çarşamba, Pafra, Sinop ve ta Adapazarı köyleri ile kentlerine sığındılar.”¹²¹

“Tüm bunlardan anlaşıldığına göre asıl Hamşen nüfusunun İslamlığı kabul etmesi 1690-1700’lü yıllardan hayli yıllar sonra, fakat Karadere veya Sürmene Ermenilerinin İslamlaşmasından daha önce gerçekleşmiş.”¹²²

Tarihî Hemşin kazası, Çamlıhemşin ilçeleri ile Çayeli ilçesinin Kaptanpaşa bölgesini içine alan geniş bir toprak parçasını kapsamakta, bu bölge, Cimil dolaylarına bile

¹¹⁹ (Haçikyan 1996: 37-38)

¹²⁰ (Haçikyan 1996: 38)

¹²¹ (Haçikyan 1996: 38)

¹²² (Haçikyan 1996: 38)

uzanmaktaydı. Burada mahalle adı altında gösterilen iki yerleşim yeri vardı. Bunlardan biri 40 haneli Külar, diğeri de 25 haneli Nekürid idi. Bu iki yerin günümüzdeki Hemşin kazasının merkezi olabileceğini düşünüyoruz. Aynı zamanda bu iki isim 30 haneli ve kısmen Müslüman olan Coco yani Levent karyesinden sonra gelmektedir. Levent köyü Pazar ilçesi ile Hemşin ilçesinin sınırında bulunan bir köydür. 14 haneli Zuğa karyesi de Hemşin bölümünde yer alır. Zuğa'nın nüfusu bir önceki deftere göre bir miktar azalmıştı.¹²³

“Hemşin'de yaşayan Hristiyanlar, Müslümanlığı topluca kabul etmedikleri için buralara Türkçe konuşan Müslümanlar göç ettirilmiş ve Hristiyan Hemşinliler de Sürmene, Trabzon ve Çarşamba'ya göçmüşlerdi. Müslümanlığı seçen Hemşinliler tabîi olarak, köylerinde kalmışlar ve Türklerle iç içe yaşayarak ve hısımlıklar kurarak ana dillerini unutmuşlardı. Zamanla Türkçe bütün bölgeye yerleşmiş ve halkın anadili olmuştu.”¹²⁴

Ak'ın burada anlatımlarda ortaya koyduğu görüşler, yurkarıdaki görüşleriyle çelişir görülmektedir. Ak yukarıda, özetle, Türk boyu olarak Amadunilerin Hristiyanlığı benimsemesinden dolayı Ermeniceyi öğrendiklerini, Hemşinde Müslümanlıkla tanıştıktan sonra Türkçeyi öğrenerek eski kimlikleri olan Türk kimliğine kavuştuklarını söylemekteydi. Buradaki çelişki, Müslümanlık öncesi Hemşinliler konusunda Ak'ın, Kırzioğlu etkisindeki görüşleri ile bizzat kendi araştırmaları sonucu elde ettiği belgelere dayalı verilerin ortaya çıkardığı bilimsel sağduyusu arasındadır.

Rize tarihi ile ilgilenen bir başka yerel tarih araştırmacısı olan Ali Taşpınar'dan Hemşin'le ilgili şu bilgileri almaktayız:

“1515-1532 tarihlerini taşıyan Tımar İcmal defterinde Vilâyet-i Hemşin ve Nahiye-i Hemşin tabirleri geçmekte ve hatta kazanın nüfusu verilmektedir. 1520 tarihli ve 387 numaralı Tımar İcmal defterine göre Hemşin kazasında bağlı 3 adet nahiye bulunmaktadır: 1-Hemşin 2-Kara Hemşin 3-Eksanos Ayrıca kaza dahilinde Hemşin-i Bâlâ ve Hemşin-i Zir adı ile iki kale bulunmaktadır. 1515 yılında Hemşin-i Bâlâ kalesinde görevli 13 nefer Müslüman bulunmaktaydı.”¹²⁵

¹²³ (Ak 2000: 90)

¹²⁴ (Ak 2000: 90-91)

¹²⁵ (Taşpınar 2004: 137)

“1520’de Hemşin-i Bâlâ kalesindeki nefer sayısı 40’a yükselmiştir. 1515-1532 tarihlerini taşıyan Tımar İcmal Defterinde Vilâyet-i Hemşin’in hane sayısı 679’dur. Hemşin’in 1520’de kale görevlileri hariç hane sayısı 670 olduğuna göre, 53 numaralı Tımar İcmal defterindeki hane sayısı bu tarihten birkaç sene sonra yazılmış olmalıdır.”¹²⁶

1554 yılında, tarihî Hemşin kazası içinde, Hemşin, Kuşova, Eksanos ve Karahemşin isimlerini taşıyan dört nahiye ile bunlara bağlı toplam 31 köy bulunmaktaydı. Taşpınar, “Hristiyan nüfusun % 96.89’u hanelerden, % 3.10’u da bekârlardan meydana geliyordu.”¹²⁷ diyerek, bu tarihte Hristiyan nüfusla ilgili detayları vermektedir.

16. yüzyılın ilk yarısında Hemşindeki Hristiyan nüfus artış gösterir. Araştırmacıların verdikleri rakamlara bakarak aynı dönemde Müslüman nüfusun azaldığı gözlenmektedir. Taşpınar, Hristiyan nüfusun artıp, Müslüman nüfusun azalmasını, “Bunun sebebini, Hemşin’in hem kaza dışına, hem de sancak dışına göç vermesidir. Osmanlı fethi öncesi, Hemşin dışı bölgelerin Müslümanlar ve Gregoryen Hristiyanlar bakımından güvensiz oluşu, Osmanlının getirdiği güven ve eşitlik ortamıyla birlikte bu tehlikenin ortadan kalkmasıyla birlikte iç göç hareketleri hız kazanmıştır.”¹²⁸ sözleriyle açıklamaktadır.

Taşpınar, bu tarihteki nüfus dalgalanmasını gösteren rakamlar vermektedir:

“1520-1554 yılları arasındaki 34 yıllık dönemde Hristiyan nüfus 2288’den 3643’e yükselerek % 59.22 oranında artmıştır. Aynı zamanda Müslüman nüfus (kale görevlileri hariç) 1073’ten 81’e düşerek % 1224.69 oranında azalmıştır.”¹²⁹

Aşağıda verilen rakamlar, bu yüzyılın ortalarında Hristiyan nüfus istikrarlı bir artış sergilerken, Müslüman nüfusun hızla azalmakta olduğunu göstermektedir:

“Hristiyan nüfusun yıllık artış oranı % 1.74, Müslüman nüfusun yıllık azalma oranı ise % 36.02’dir. 1520’de Hemşin kazasının nüfusu 70 nefer Müslüman kale görevlisi ile birlikte 3619 kişi iken 1554’te kale görevlileri hariç 3724 kişiye yükselmiştir.”¹³⁰

¹²⁶ (Taşpınar 2004: 138)

¹²⁷ (Taşpınar 2004: 138)

¹²⁸ (Taşpınar 2004: 138)

¹²⁹ (Taşpınar 2004: 138)

¹³⁰ (Taşpınar 2004: 138)

“Kale görevlileri hariç tutulursa, 34 yıllık dönemde kazanın nüfusu % 10.80 oranında arttığı görülmektedir. Bu devrede nüfusun yıllık büyüme hızı % 0.31 oranında gerçekleşmiştir. 1520’de mevcut 70 nefer kale görevlisi hesaba katıldığında 1520-1554 yılları arasında kazanın nüfusunun % 2.90 oranında arttığı görülmektedir.”¹³¹

16. yüzyıl sonu itibarı ile Hemşinde karye sayısı 34’ten 32’ye düşmüştü, hane sayısı ise 671’den 1382’ye yükselmiştir. 1530’larda Hemşin nüfusunun %37’si Müslümanken bu yüzyıl sonlarında %4’lere düşmüştür. Bunun sebebi iç göçtür. Hemşin’den dışarıya ve dışardan Hemşin’e yapılan göçleri incelediğimizde şunları görüyoruz. 1-Hemşin’den Sürmene’ye, Trabzon’a ve Çarşamba’nın Kurşunlu kasabasına; 2-Sürekli olarak 16. yüzyılda başlayıp günümüze kadar Hemşin’den sahile ve Rize kazasına göçler oldu.¹³²

Tarihî Hemşin’den göçenlerden kimileri, Fındıklı’nın Yaylacılar, Güneysu’nun Başköy, Rize’nin Küçükçayır, Çimenli, Karasu, Ambarlık köylerine yerleşmişler, kimileri de Rize’nin Çorapçılar, Ekmekçiler ve Hayrat mahallelerine dağılmışlardır. Hemşin’de yaşayan Hristiyanların İslâmiyet’e geçişini hızlandırmak için buraya Hemşinliler gibi Türkçe konuşan Müslümanlar yerleştirilerek, İslâmlaşma süreci hızlandırılmıştır. Görüleceği gibi Hemşin’deki Müslüman nüfusunda görülen %30’luk azalmanın sebebi iç göçlerdir”.¹³³

Trabzon’un fethini izleyen yüzyıllarda Osmanlı devletinin Hemşin üzerindeki fiilî hâkimiyeti giderek artmıştır. Osmanlı, bölgeyi, birtakım imtiyazlar ve yetkilerle donattığı derebeyleri veya nüfuzlu aileler aracılığıyla yönetmekte vergi toplamaktadır. Hemşin’in dışarıya açılması, özellikle İslâmiyeti benimsemiş bölgelerle ilişkiler kurması, bu yörenin çehresini nispeten değiştirerek, burayı İslâmî etkilere açık bir yer haline getirmiştir. Osmanlı devlet teşkilatı, Hemşin’de giderek kök salmıştır. Buradaki kalelerde, padişah tarafından tahsis edilen paralarla finanse edilen tam techizatlı askerî birlikler bulundurulmaktadır. Ancak, Merkezî devletin desteklerine rağmen Müslüman nüfusun yöredeki hakimiyeti bir türlü mümkün olmamaktadır. Bu yüzyılda, Hemşin’de yerleşik Müslüman kesimin nüfusunda % 30’lara varan düşmeler görülür. Orhan Naci Ak bu durumun sebebinin bilinmediğini söylemekte, Taşpınar bu durumu, Müslüman nüfusun Hemşin dışına “göç” etmesine bağlamaktadır. Göç bir sonuçtur, sebep olamaz. Müslüman nüfustaki düşüşün sebebini, bölgenin

¹³¹ (Taşpınar 2004: 138)

¹³² (Taşpınar 2004: 140)

¹³³ (Taşpınar 2004: 140)

coğrafi, ekonomik, toplumsal vb. yapısında aranmalıdır. Osmanlı'nın çeşitli bölgelerden getirip yerleştirdiği Müslüman kesimin, tamamen yabancı olduğu Hemşin'in doğasına, iklimine, yaşama şartlarına uyum sağlayamamasından dolayı, bu bölgeden kaçmak eğiliminde olması doğaldır. Nüfustaki suni dalgalanmaların nedenini burada aramak gerekmektedir.

Hamşen, Hamamaşen veya Hemşin bir günlük yol yukarıda, Parhal dağının yanı başında bulunan köylerden ibarettir. Burada bulunan eski bir manastırın içinde çok büyük bir kazan vardır. Oyulmuş dağın içinde geçip Fırtına deresine ulaşan büyük bir yol bulunur. Hamşen'de Elevit ve Haçevan adında iki dere, değişik ağaç türleri ve adları Ermenice olan çok çeşitli bitkilerle dolu muazzam ormanlar vardır. Burada kalın şimsir yetişir. Halk padişaha vergi olarak senede iki bin okka balmumu verir.¹³⁴

Hamşen'i meydana getiren köylerin başlıcası Baş Hamşen'dir. Bu köyün içinden bir ırmak akar, köyün yakınlarında dağın tepesinde ufak bir kale vardır. Bu dağa çok kar yağar.¹³⁵

Hemşinde, Hristiyan Ermenilerle Müslümanların uğrak yeri olan Haçikar adında bir manastır vardır. Bu Manastırın yanında büyük bir çan bulunur. Bundan başka, orada, ziyaretgâh olarak çok rağbet edilen bir ayı mezarı vardır. Mezarın üzerinde, aynı ayının manastıra on iki sene sadıkane hizmet ettiği yazılıdır ve cahil Ermeni ve Müslüman halk, hayvanın ölüm yıldönümünde gidip mezarı başında dua eder.¹³⁶

Gürcü yazarı Lortkipanidze de Hemşinliler hakkında bilgi vermektedir:

“Hemşinliler Çoruh batısında, yüksek yaylalarda, kıyı boyu Lazistan'ına bitişik bölgelerde yaşarlar. İşgal ettikleri topraklar Karadeniz'i iç bölgelere bağlayan önemli geçitlerden biridir. Hemşinliler Türkiye'de önemli derecede kalabalık, ilginç bir etno-inanç grubudur. Gerçek inancını dışa vurmayan kesimi saymazsak, Hemşinliler bugün resmen Sünni-Hanefî mezhebine bağlı Müslüman'dırlar. Bilim adamlarının ortak görüşüne göre: Ermeniler arasında XVII.-XVIII. yüzyılda yoğun biçimde İslam'a girmeler görüldü.”¹³⁷

Lotkipanidze, Ermeniler arasında XVII.-XVIII. yüzyılda yoğun biçimde İslam'a girmeler görülmüşse de XX. yüyılın başlarına değin Hristiyanlık inancını ve Ermeni dilini

¹³⁴ (Bijişkyan 1998: 119)

¹³⁵ (Bijişkyan 1998: 119)

¹³⁶ (Bijişkyan 1998: 119)

¹³⁷ (Lortkipanidze 1998: 71)

koruyabilen kişilere de rastlandığını belirttikten sonra, Avrupalı seyyah K. Koch'un verdiği bilgilere göre, Hemşin topraklarının Kaçkar dağı eteklerinde yayılmış küçük bir bölge olduğunu, Koch'un, eserinde Hemşinlilerin etnik kökeni üzerine herhangi bir söz söylememediğini ifade etmektedir.¹³⁸

Hemşinlilerin kendi anlatımlarına göre ataları, Erzurum - Kars bölgesinden bütün hayvanları ve oymağı ile bugünkü Pazar yöresinin dağlık köylerine gelip yerleşen Ham/Hem ve Şem/Şin adlı iki kardeştir. Hristiyan dinine mensup bu topluluk, Çoruh ile Karadeniz arasındaki Kaçkar dağlarının kuzeye bakan bölgelerinde dere kenarlarına yerleşen bu iki kardeş'in soyu zamanla çoğalıyor. Bu topluluktan çoğalan çocuklar ve torunlar dört kola ayrılıyorlar. İkinci ve bağcı olan grup bugünkü Pazar, Vice ve Abu Hemşinliğine yerleşir. Bu kola mensup olanlar daha erkenden Müslüman olmuşlardır. Çoğu göçebe ve yaylacı olan diğer grup ise Hopa Hemşinliğini yurt edinir. Bu ikinci grup İslamlığı birinci gruptan sonra kabul etmiştir.¹³⁹

Hemşinlilerin kendi kökenleri konusunda anlattıkları bir efsane daha vardır. Bu efsaneye göre Hemşinlilerin ataları olan Ham/Hem ile Şem/Şin adlı iki kardeş, Kars'ın doğusundaki eski Ani vilayeti bölgesinden şimdiki Hemşinlik'e gidip yerleşmişler. O zaman Hristiyan dinine inanan ataları, giderek çoğalmışlar ve sonradan buralara İslamlık yayılınca, İslamiyet'i benimsemişler.¹⁴⁰

Bläsing, uzun süre Ermeni hâkimiyeti altında kaldığı için Ermeniler açısından Hemşin'in hazine olduğunu dile getirmektedir. Bu araştırmacı Hemşin'in 16. yüzyılın başlarından itibaren Türkleşmeye başladığı görüşündedir.¹⁴¹ Ermeni yazarların belirttiğine bakılırsa, bu yazar yanılmaktadır. Çünkü Ermeni yazarlar arasında Hemşinin İslamlaşmasının XVII. yüzyıldan itibaren başladığı görüşü yaygındır. Orhan Naci Ak ve Ali Taşpınar adlı yerel tarih araştırmacılarının Osmanlı arşivlerinden elde edip aktardıkları bilgiler de Bläsing'in görüşünü çürütmektedir. Bläsing, eserinin girişinde, Hemşin Ermenileri ve Hemşin Türkleri (Hemşintürken)¹⁴² ibarelerini kullanarak Hemşin yöresinde iki etnik grubun varlığına işaret eder.

¹³⁸ (Lortkipanidze 1998: 71)

¹³⁹ (Balıkcı 1997: 40)

¹⁴⁰ (Balıkcı 1997: 40)

¹⁴¹ Bk. (Bläsing 1992: 17-18)

¹⁴² (Bläsing 1992: 18)

Haçikyan'ın Gürcü tarihi yazarı Brosset'ten yaptığı aktarma, bölgenin Türkleşmesini 16. yüzyıldan daha önceye götürme imkânı vermektedir:

“Görünüşe göre, XIV. yüzyıl başlarında sonra Gürcü tarihi yazarı aşağıya aldığımız satırlarında bu Türk soyundan söz ediyor: “Altmış bin kişilik bir Türk göçebe topluluğu Sper [İspir] ve Baberd'de [Bayburt] kışlayıp, yaz aylarında Parkhar [Parhal] dağlarından yayılıyor. Tayk ve daha uzak yörelere saldırılar gerçekleştiriyordu.”¹⁴³

Haçikyan'ın Brosset'te aktardığına bakılırsa, Hemşin ve yöresinde Türk varlığı, XIV. yüzyıl başlarından itibaren görülmeye başlanır. Adı geçen yazar, dönemin Ermeni yazarları tarafından yazılan andançlara dayanarak şunları söylemektedir:

“Çok önemli bu andaçtan anlaşıldığı gibi Türklere yenilen Hamşen beyi Paron Davit, ülkesini terk ederek kesin belli olmayan (1489'dan önce) bir tarihte Sper'e [İspir] sığınmış. Ülkesini terk eden beyin söz konusu el yazmasını kopya eden yazıcı gibi Sper'in Krinkatz köyünde mi yoksa beyin armağan ettiği bir başka yerde mi barındığı anlaşılmıyor. (Doğal olarak yerel Ermeni beyleriyle akrabalık bağları nedeniyle onların yakınına ya da Sper beyinin bağışladığı topraklarda barınmış olabilir.) Hamşen'in güney sınırı komşuları Sper ve Baberd'in [Bayburt] ilgili zaman diliminde, hatta daha önceleri, Ermenilerce yurtlandığını da unutmamak gerek.”¹⁴⁴

“Yedi yüzyıl süre gelen Hamşen Ermeni yönetimi 1489 yılında ya da bir iki yıl önce noktalıyor.”¹⁴⁵

Haçikyan'ın anlatımlarına bakarak, Türklerin en azından 1489 öncesinde Hemşin yöresine gelip, burada hâkimiyet kurma girişimlerinde bulunduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca, Haçikyan'ın anlatımları, Orhan Naci Ak'ın, “Hemşin, Trabzon İmparatorluğuna itaat etmekle birlikte zaman zaman İspir'le irtibatlı oldu ve dolayısıyla sahil kesiminden daha önce Müslümanlıkla tanıştı.”¹⁴⁶ biçimindeki açıklamalarını doğrular niteliktedir.

Yörenin coğrafi yapısı, Kaçkar dağlarının kuzey yamaçlarında yaşayan diğer topluluklar gibi Hemşinlilerin dış dünyadan yalıtılmış bir yaşam sürmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte Hopa Hemşinlilerinde taşımacılıkla uğraşanların sayısında gittikçe artış gözlenmektedir. Batı

¹⁴³ (Brosset 1858: 626-630'dan aktaran Haçikyan 1996: 28)

¹⁴⁴ (Haçikyan 1996: 29)

¹⁴⁵ (Haçikyan 1996: 28)

¹⁴⁶ (Ak 2000: 92)

Hemşin adını verebileceğimiz Fındıklı, Ardeşen, Pazar, Çayeli Hemşinden birçok kişi, yöre dışına çıkmıştır. Bunlar, pastacılıktaki ustalıklarıyla ünlenmişlerdir.¹⁴⁷

Batı Hemşin'dekiler, Baş Hemşin, Rize ilinde Büyükdere Ortaköy; Fırtına, Piskale ve Abiviçe ırmakları boyunca uzanan köylerde yaşamaktadır. Dar vadiler içinde sıkışık bir düzendeki yerleşim bölgeleri Kaçkar dağlarına kadar uzanır. Doğu Hemşin Artvin ilinde, Hopa ve Kemalpaşa içinden geçen akarsu düzeni üzerinde bulunur. Doğuda Çoruh nehri doğal bir sınır teşkil eder. Bu bölgelerdeki diğer kasaba ve şehirlerde de birçok Hemşinli yaşamaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinden birçok Hemşinli batıya göç akımına uyarak Bolu ve Sakarya'nın köylerine ya da büyük şehirlere yerleşmiştir.¹⁴⁸

Günümüzde, tarihî Hemşin bölgesinde yaşayanlar, anadilleri Türkçe olan bir topluluktur. Oldukça kendi içine kapalı bir bölgede bulunan Hemşinlilerin Türkçe'den başka bir dil bilmemelerinin sebebini 7. yüzyılda bu bölgeye gelip yerleşmiş olan Hemedan kökenli Arsaklı Türklerine bağlamak oldukça zor görülüyor. Hemadanlılar, Hristiyanlığı kabul ederek dillerini de zamanla değiştirmişlerdi; Bağlı oldukları Hristiyan mezhebin gereği olarak da Ermenice konuşuyorlardı. Günümüz Hemşinlilerinin Türkçeden başka bir dil bilmemeleri sebebini şöyle açıklamak mümkündür: Hemşin'de yaşayan Hristiyanlar, Müslümanlığı topluca kabul etmedikleri için buralara Türkçe konuşan Müslümanlar göç ettirilmiş ve Hristiyan Hemşinliler de Sürmene, Trabzon ve Çarşamba'ya göçmüşlerdi. Müslümanlığı seçen Hemşinliler tabîi olarak, köylerinde kalmışlar ve Türklerle içice yaşayarak ve hısımlıklar kurarak ana dillerini unutmuşlardı. Zamanla Türkçe bütün bölgeye yerleşmiş ve halkın anadili olmuştu.¹⁴⁹

1.5 HEMŞİN'İN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Hemşin coğrafyası, bütün yalıtılmışlık görüntüsüne rağmen, farklı kültürlerin temas yeri olması sebebiyle sürekli, kültürel çatışmaların, etkileşimlerin alanı olmuştur. Tarihi ve coğrafyasıyla bu gizemli topraklarda yaşayan Hemşinli, geçmişte birçok kültürle

¹⁴⁷ (Andrews 1992: 183)

¹⁴⁸ (Andrews 1992: 181-182)

¹⁴⁹ (Ak 2000: 90-91)

tanışmasına, kendi içinde kültürel değişiklikler geçirmesine rağmen maddî, manevî anlamda özgün kültürel yapılanmasını korumuş, hayvancılıktan arıcılığa, tarımdan mimariye, dinî törenlerden düğünlere, giyim kuşamdan günlük geçim araçlarının üretilmesine kadar olan bütün alanlarda kendisini başkalarından ayıran bir öz oluşturmuştur.

Günümüz Hemşin toplumunda köy ve şehir hayatı iç içedir. Hemşin insanının yaşamında çağın gereği olan modern dünyanın nimetleri yanında, yüzlerce yıl önceki değerlerini bulmak mümkündür. Buna karşın, yöredeki Hemşinliler, maddî alandaki kültür unsurlarını değiştirmekte esnek görünürken, onca dış etkiye rağmen, dinî inançlarına, gelenek ve göreneklerine bağlı bir görünüm sergilemektedirler. Bu özellik, Hemşinlinin geçmişini reddetmeden geleceğe bakan, aydınlık, çağa ayak uydurma yeteneğine sahip esnek yapısını ortaya çıkarmaktadır.

Hemşinli, şehirde ekonomik bakımdan çok iyi durumda olsa da dönüp dolaşıp geleceği yer olan, kendisi için bir tür mistik güvence saydığı ata yadigarı toprağını satmıyor. Memleket topraklarını kutsal saymakta ve öldükten sonra bu topraklara gömülmek istemektedir. Hemşinliler, bu ve benzeri nedenlerle yaşamlarının büyük bir bölümünü şehirlerde geçirseler de bağ ve bahçelerine sahip çıkmakta, evlerinin bakımını yapmaktadırlar. Hemşinlinin toprağı ile olan bağı, basit bir ekonomik bağ değildir, bu bağ organik bir nitelik taşır. Yöresinden uzak, gurbet hayatı yaşayan Hemşin insanı köyden, kültürel, duygusal, toplumsal bağlarını koparmayarak hem etnik özelliklerini korumakta hem de genç kuşaklara geçmişten gelen kültürel değerlerini aktarmaktadır.

“Sosyal ilişkilerde erkekler, kadınlara göre daha özgür ve daha rahat davranmaktadırlar. Haneler arasındaki statü farklarını ise toprağa bağlı güç ilişkilerinden çok, mesleki farklılıklarla, kentlerde ilişkilerin doğurduğu sınıfsal konum belirtmektedir.”¹⁵⁰

Bölgede yaşa ve cinsiyete göre bir gruplaşma hâkimdir. “Köy kahvelerinde, köy meydanlarında, yayla yollarında, dağda, çobanlıkta, bayramlarda, düğünlerde, Vartevor Şenlikler'nde herkes kendi yaş grubuyla birlikte olur, birlikte eğlenir, birlikte şakalaşırlar.”

¹⁵⁰(Balıkçı 1997: 81)

Yaş ve cinsiyet temelinde oluşan bu gruplaşmalar, günlük yaşamın belli dönemlerinde çok belirgin olarak göze çarpmaktadır.¹⁵¹

1.5.1 Gurbetçilik

Yöre halkının geçmişten günümüze hiç değişmeden gelen geçim kaynağı, tarım, hayvancılık ve gurbetçiliktir. Yöre yaşlılarıyla yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgiye göre, eskiden Rusya, Polonya gibi ülkelere çalışmak üzere gidilir, buralarda iş tutulur ve yıllarca kalınır. Çarlık döneminde Rusya'ya çalışmaya giden Hemşin erkekleri, 1917'de Rusya'da rejimin değişmesiyle birlikte Anadolu'nun büyük kentlerine gitmeye başlamıştır. Öz kaynaklarıyla geçinememenin sonucu olarak gündeme gelen gurbetçilik zamanla, köyden kente hızlı bir Hemşin göçünü beraberinde getirir. 1940'lı yıllarda bölgeyi dolaşan Ahmet Caferoğlu'nun gurbetçilik konusunda tespitleri günümüze ışık tutacak niteliktedir. "Rize ahalisinin yarısının ve belki de daha fazlasının her bir vesile ile gurbete gidişi, hep geçim darlığını gidermek için başvurulan yegâne çare olmuştur. Yıllardan beri devam ede gelen bu gelenek nihayet, Rize çay işletme şefi muhterem Asım Zihnioğlu'nun bana lütfen verdikleri kıymetli malûmata göre, çay ekiminin genişlemesiyle, bu dışa akış cereyanı bir dereceye kadar durdurulmuş ve gurbet illere dağılan Rize ahalisinin sayısı da eskisine nispetle yarıya indirmiş gibidir."¹⁵²

Kırdan kente ve yurt dışına akışın dildeki ifadesi gurbetçilik veya göçtür. Türkiye'nin sanayisi nispeten gelişmiş büyük kentlerini, kırdan kente göçün bir sonucu olarak, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen yurttaşların doldurduğu bir gerçektir. Anadolu'dan gelen her topluluk hemşerisinin yanına yerleştiğinden, göçün çekim merkezi haline gelmiş büyük kentlerde, geline illerin adlarıyla anılan mahaller oluşmuştur. Modern dünyanın nimetlerinden daha çok faydalanma ve yaşam standardını yükseltme isteğinden doğan güçlü rüzgâr, insanları doğduğu yerden koparıp doymayı umduğu yerlere atmıştır. Kontrolsüz gelişen bu göç dalgası, büyük kentlerde, geldiği yerin özelliklerini korumaya çalışırken, yabancı olduğu yeni ortama uyum sağlamak için çırpınan uyumsuzlar kitlesini ortaya çıkarmıştır.

¹⁵¹ (Balıkçı 1997: 82)

¹⁵² (Caferoğlu 1946: 66)

Hemşinlilerin gurbetçiliği, cumhuriyet öncesine kadar uzanır. Çay tarımının olmadığı veya günümüzdeki kadar yaygınlaşmadığı dönemlerde, doğdukları yerde doymayan gurbetçiler yıllarca memleketlerinden uzakta yaşarlar ancak yıllık izinlerinde sevdiklerini görme şansını elde ederlerdi. Günümüzde mayıs ayı başlarında gurbetten sılaya doğru bir hareketlilik gözlenir. Mayıs ayında başlayan çay alımları, birkaç aylığına da olsa geriye doğru bir yolculuğa neden olur. Bu, çay tarımını iş gücü bakımından desteklemek amacıyla yapılan geçici bir dönüştür. Çay tarımının gelişmediği dönemlerde gurbeti seçenler, çaydan sonra memlekete gelse de gurbeti bırakamaz. Çünkü gurbet denilen yerde iyi kötü bir düzen kurulmuş, yeni kuşaklar gurbette doğmuş, büyük şehir kültürü ile büyümüştür. Ama gurbetin anlamı onlar açısından değişmemiştir. Orta yaşı geçmiş olan Hemşinliler, genellikle Hemşin doğumludurlar ve gurbette yıllarca kalmış olsalar da ruhlarının bir yanı doğup büyüdükleri memleket topraklarındadır. metropollerde elde ettikleri nispî refah ortamı, çocukluk anılarıyla dolu memleket toprağına olan özlemi hafifletmez. Eski ve yeni kuşaklar için gurbet, kendilerini memleketlerinden ayıran kötü talihin yazıcısı, memleket özlemi ise rengi, kokusu, sıcaklığı olan, sürekli kendini hissettiren bir şeydir.

Hemşinlinin göçü, Anadolu'nun büyük kentlerinde görülen köyden kente göçlere benzemez. Anadolu'nun diğer yörelerinde tarlasını satan köylü şehrin yolunu tutuyor, bundan sonraki tüm yaşamını yeni yerleştiği şehirde dönen çark üstüne kuruyor. Gemileri yakmıştır, geri dönüp bakacağı bir bağ otu bile kalmamıştır. Büyük şehre göçen Hemşinli ise bağını bahçesini geri dönmek üzere terk ediyor veya bir yakınına emanet etme yoluna gidiyor. Hemşinde doğup büyüyen eski kuşak ile metropollerde doğup büyüyen yeni kuşak beraberce her yıl mutlaka ata toprağında buluşur. Bu yüzden büyük şehirlerde doğup büyüyenler de Hemşindeki yaşama ve Hemşin kültürüne yabancılık çekmezler. Ekonomik olarak ne kadar kötü duruma düşülürse düşülsün ata toprağını satmak Hemşinlinin aklına gelmez, ata yadigârı bu toprakları elden çıkarmak içine sinmez, istese de töre gereği satamaz. Çünkü bu tür davranışlar, Hemşin toplumunda etik bakımdan hoş karşılanmaz, kınanır.

1.5.2 Göç

Çay ve gurbetçilik bahislerinde, ailesinin nafakasını çıkarmak üzere Hemşinlinin gurbete gidişinin eski dönemlere dayandığını dile getirmiştik. Hemşinlilerde göç olgusunu

anlatmaya başlamadan önce, onları göçe zorlayan, gurbete atan nedenleri göç açısından değerlendirmekte yarar vardır. Toplumsal göçün temellerini, Hemşin coğrafyasının yöre insanına sunduğu ekonomik imkânlar çerçevesinde ele almak gerekmektedir.

Yöre insanı, çay tarımının olmadığı veya yaygınlaşmadığı dönemlerde arıcılık, hayvancılık ve kapalı köy ekonomisine dayalı tarım faaliyetleri yürütüyordu. Bu çerçevede mısır başta olmak üzere, kendi ihtiyacı olan fasulye, kabak, arpa, kendir, meyve vb. yetiştiriciliği yapıyor, yıl içinde kendi ürettiğini kendisi tüketiyordu. Yörenin iklimine ve toprağına oldukça uygun bitki olan mısırın üretimi, hayvancılığı besleyen, aynı zamanda ondan beslenen bir faaliyet olarak yörenin geleneksel tarımında önemli bir yere sahiptir. Çay tarımının gurbeti gereksiz kıldığını ve dolayısıyla göçü önlediğini yukarıda belirtmiştik. Kapalı köy ekonomisine dayalı geleneksel tarımdan sanayiye bağlı çay tarımına geçişte, geleneksel tarımın yarattığı hayvancılık ve yayla kültürü yok olmaya yüz tutmuştur. Gurbet ve göçten kurtulmak için çaya sarılan yöre insanı, kol kazanmaya çalışırken bacak kaybetmiştir. Çünkü Hemşinli'yi Hemşinli yapan geleneksel yaşam biçimi, çay tarımıyla birlikte altüst olmuş, yeni bir üretim tarzının etkisiyle, eskisinden farklı bir kültür ortaya çıkmaya başlamıştır.

Hemşin toprakları daha çok yüksek kesimlerde bulunduğu ve buralarda verim düşük, ürün az olduğundan ek işler yapma gereği ortaya çıkmıştır. İşte gurbetçilik ve göçün altında yatan temel neden budur. Çevre il ve ilçelerde de durum farklı olmadığından Hemşinli çareyi, iş bulma ve çalışma imkânlarının daha iyi olduğu uzak yerlere gitmekte bulmuştur.

Hemşin'de eskiden mısır ekimi yapılıyordu. Bu da ihtiyacı karşılamıyordu. Yörede ekilebilir toprak az, bölgede var olan topraklar da bölgenin dört mevsim sürekli yağmur almasından dolayı erozyon ve toprak kaymalarıyla karşı karşıya kalmakta, bu da tarımdaki üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yöre insanı, yılın on iki ayında yağmur çamur demeden çalışır yine de *serenderini*¹⁵³ dolduramaz. Özellikle bazı yıllarda esen sert rüzgârlar, mısır tarlalarının altını üstüne getirmekte, ekinleri yere yapıştırarak işe yaramaz hâle getirmektedir. Geçinebilmek için ek iş tutma ihtiyacı vardır. Bu yüzden her ailenin mutlaka bir gurbetçisi vardır. Büyük kentlerde çalışan gurbetçiden para gelmediği zaman yöre insanının köyde yaşaması zorlaşır. Son yirmi yılda çay üretimi geçimi

¹⁵³ Dört direk üzerine kurulu korunaklı ve havadar kiler.

kolaylaştırmakla beraber yeterli olmamakta, yörede yaşayan Hemşinliler gurbete gidip iş ve çalışma imkânları aramaktadırlar.¹⁵⁴

Çay tarımının yaygınlaşmasından önceki kadar olmasa da Hemşin’de her ailenin ahırında bir iki sığır bulunur. Küçükbaş hayvan beslemeyi meslek edinmiş aileler de vardır. Yörede yüzyıllardır yapılmakta olan bir arıcılık faaliyeti mevcuttur. Ülkenin en kaliteli balı bu yöreden çıkar.

“Çay üretiminin yaygın olmasına karşın halk çaydan kazanılan paranın köylerde geçinmek için yeterli olmadığını söylemektedir.”¹⁵⁵ Yörede yaşayan halk, köydeki küçük üretimle çağın sınırsız ihtiyaçlarını karşılamamanın, çoluk çocuk yetiştirmenin çok zor olduğunu dile getirmektedir. Hemşin’de her evden en az bir kişi gurbette çalışmaktadır. Gurbetteki kişi, ailesinin nafakasını çıkarmaya çalışırken, ailesini, kendisinin çalıştığı büyük kente getirmenin planlarını da yapmakta, aile bireylerinin rahat edeceği ortamı hazırlamaya çalışmaktadır. Doğup büyüdüğü köyde yaşamayı tercih eden yaşlılar ise, çocuklarının, gelinlerinin ve torunlarının köyde, kendilerinin yanbaşıda kalmalarını istemektedirler.¹⁵⁶

“Yöre insanı gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları aracılığıyla dünyadaki değişimi ve gelişimi yakından izlemekte ve büyük kentlere akın etmektedir, Ancak Hemşinli, hiçbir zaman yerini yurdunu tam anlamıyla terk etmediğini söylemektedir.”¹⁵⁷

Ata topraklarını bırakıp büyük kentlere göç eden Hemşinliler, orada kalmak veya kalmamak arasında kararsız bir tutum içindedirler. Doğup büyüdüğü yöreyi terk edip büyük kentlere giden Hemşinli, etnik özelliklerini koruma adına yöredeki Hemşinlilerden bile Hemşinli gibi davranır.¹⁵⁸ Çünkü, Hemşinli, Anadolu’nun değişik coğrafyalarından ayrılan bütün Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının buluşma yeri olan büyük şehirlerde, hiç kimsenin kendisine benzemediğinin bilincine varmaktadır. Hemen her türlü farklılığın bir arada olduğu metropol kültüründe, kendisini başkalarıyla karşılaştırmakta, bu yolla da kendisini daha net görme şansı elde etmektedir. Farklılıkların bir arada olduğu büyük kent ortamı uzlaşma

¹⁵⁴ (Balıkcı 1997: 53)

¹⁵⁵ (Balıkcı 1997: 53)

¹⁵⁶ (Balıkcı 1997: 53)

¹⁵⁷ (Balıkcı 1997: 54)

¹⁵⁸ (Balıkcı 1997: 54)

zemini oluşturduğu gibi çatışma zeminini de yaratmaktadır. Uzlaşma zeminini Hemşinli'yi, toplumla kaynaştırırken, çatışma zeminini, kendi kabuğuna çekilmeye zorlamaktadır. Bilir ki, onun başkalarıyla olan farkı aslında varlık şartıdır, yani büyük şehirde tutunabileceği tek dalı yine kendisidir.

Bütün bu nedenledir ki “Hemşinlilerin bir ayağı gurbette bir ayağı köydedir. Hemşinli, köyle olan bağını kolay kolay koparamaz. Gurbette ev açıp köydeki evini de açık tutan, bağını bahçesini kollayan erkek makbul sayılır. Yörede yaşayan Hemşinliler, atalarından kalan baba malını korumakla yükümlüdür. Malını bırakıp köyünü terk edenler kınanır.”¹⁵⁹

Yaşlılar, yılın büyük bir bölümünü köylerinde geçirirler. Köyde neredeyse tek başlarına yaşayan, ata toprağının bu inatçı bekçilerinin geçinebilmeleri için gerekli maddi destek, büyük kentlerde çalışan gurbetçi akrabalarından gelmektedir. Ancak, köyden kente giden destek de yok değildir; köyden çıkan peynir, yağ, ‘minci’, mısır unu, ‘lobiya’ gibi yöreye özgü yiyecekler otobüslerin bagajlarında kentin yolunu tutmaktadır. Köyde kalan yaşlılar, şehirdeki çocuklarına, torunların memleketin kokusunu, tadını taşıyan bu yiyecekleri gönderirken aslında onların bunlara pek de ihtiyaç duymadıklarını bilmektedirler. Ancak, yine de kentteki yakınlarına karınca kararınca destek sunmayı ihmal etmemektedirler. şehirdeki Hemşinliler de köydeki akrabalarını şehrin nimetlerinde faydalandırmaya çalışmaktadır. Bu yüzden, yörede yaşayan Hemşinlilerin mutfağında şehirlileşmenin etkisini, büyük kentlerde yaşayan Hemşinlilerin mutfağında ise şehir etkisinin yanı sıra Hemşin mutfağının birçok özelliğini görmek mümkündür. şehirdeki Hemşinlinin mutfağında mısır unu, iç yağı, peynir, muhlamalık peynir, ‘minci’, tereyağı, bal, köy ‘lobiyası’, köy kavurması bulunur. şehirdeki Hemşinlinin sofrası ile köydeki Hemşinlinin sofrası hemen aynıdır.

“Kışın yalnızca yaşlıların bulunduğu Hemşin köyleri, yazın büyük kentlerde çalışan gurbetçilerin akımına uğrar. Büyük kentlerde kendi etnik gruplarının oluşturduğu topluluklar dışında, görüntüsüyle davranışlarıyla tam bir şehirli gibi yaşayan Hemşinli, yöreye gelir gelmez taşıdığı etnik kimliğinin gerektirdiği davranış özelliklerini göstermeye başlar. Kabul görmek için böyle davranmak zorundadır.”¹⁶⁰

¹⁵⁹ (Balıkçı 1997: 59)

¹⁶⁰ (Balıkçı 1997: 59-60)

Göç olgusu sadece Hemşinlinin ya da ülkenin sorunu değil, dünyanın sorunu haline gelmiştir. Sonuç olarak, ülke ve dünya genelinde insanların doğdukları yerde doymalarının sağlanması halinde, aileleri bölen, nüfus dalgalanmalarına neden olan göç olgusunun sorun olmaktan çıkacağı belirtilmelidir.

1.5.3 Kültürel Çözülme

Dünyadaki genel değişme, kültürleri ve sosyal hayatı değiştirir. Bu değişimin etkileri olumlu veya olumsuz tablolar ortaya koyabilmektedir. Geleneksel yapılar çözülmeye başladığında, maddî kültürle birlikte manevî kültür öğeleri de değişime uğrar. Bu değişim yer yer kültür erozyonuna dönüşür. Modern hayatın bir anlamda dayattığı yeni kültür, geçmişin çürümüş, güne cevap vermeyen unsurlarıyla birlikte, yüzyıllar boyu biçimlenen saygın değerlerini de siler süpürür. ‘Yeni’ sıfatının masumiyeti arkasına gizlenen hayata dair her şey, acımasız bir rekabetin eseridir ve bu hayat artık eskiyi yok etmekte and içmiş gibidir. Yeni ile eski, güçlü ile güçsüz hatta eşitler arasında uzlaşma, dayanışma duyguları değil, ötekini geçme, giderek onu yok etme dürtüleri hâkimdir. Eskinin zorluklarla yaratılan kimi maddî ve manevî değerleri şimdi daha basite indirgenmiş, vefa yerine kullanıp atmayı yücelten yeni bir kültür egemen olmuştur.

Çağın dayattığı ‘kullan ve at’ türü hayat tarzı, kentlerdeki kadar olmasa bile kırdan da etkili olmaya başlamıştır. Giyim kuşam, alışkanlıklar, düğünler, sevdalıklar, sohbetler, kullanılan kelimeler, şarkılar, türküler ve her düzeyde insan ilişkileri... Bu değişimden payına düşeni almaktadır. Bu, hayatın katı gerçekleri karşısında kaçmayı, zorlukların yanından yöresinden dolaşmayı, en ciddi konulara bile sözde ironik yaklaşmayı seçen, emek harcayarak elde etme yerine kolaycılığı iş bitiricilik olarak gören havaî bir kültürdür. Bütün toplumsal değerleri tepe takla yapan bu köksüz değişim, toplumların gelişme biçimiyle ilintili gibi gözükse de aslında maddî manevî alanda hâkim olan kültürün diğer kültürler üzerindeki mutlak egemenliğini ifade eden bir reddiyedir. Kitle iletişim araçlarının her katman ve yaştan insan üzerinde yarattığı kültürel etki; yurttaş ve birey olamamış insanların yaşamını, televizyon seyretmek, maça veya *internet cafe*’lere gitmek, çalışmak ve uyumak eksenine oturtuyor. Kırdan gelip kentlere yerleşen ve maddî olarak kente, manevî olarak da geleneğe bağlı insanların, giderek genişleyen bu etki karşısında kendilerini yaratan kültürle bağları zayıflamakta, gelenekte var olan hastalıklı değerlerle birlikte saygın değerleri de değişime uğramakta ve erimektedir. Kendini var eden değerlerin yerini, kazandığı parayla taksitlerini

ödemeye başladığı TV'nin uydu antenler aracılığıyla yaydığı 'yeni' değerler almaktadır. Köylünün köy, mezra ve yaylalarda doğal yaşamın sunduğu zor şartların dayatması ile gelişen dayanışma duyguları, kentte, insanı insanla karşı karşıya getiren, dayanışmadan yoksun yaşama kavgasının ürünü olan acımasız bir rekabete dönüşür. Alışık olmadığı bir hayatı, gelenek göreneklerinde rastlamadığı insan ilişkileriyle yaşamaya başlayan kentteki köylü, yeni ve kendine ait değerler üretmek şöyle dursun, eskiyi bile koruyacak durumda değildir. Kentteki köylünün maddî, manevî kuşatılmışlık karşısında yaptığı şey ya kendi değerlerine sıkı sıkıya sarılmak ya da kendini redderek özüne yabancılaşmaktır. Kır kültürü ile yetişip, kentin acımasız şartlarında yaşamak zorunda olan köylünün tutacağı üçüncü bir yol yoktur. Birinci yolu seçenlerin yaptığı şey genellikle, şehir hayatında içi boşalan donuk bir namus kavramına ve varsa kendisi gibi olanların bir araya geldiği yöre derneklerine sığınmaktır.

Büyük şehirdeki bu durum aslında büyük kentlere gurbete gelenlerin memleketlerine kadar taşınmış durumdadır. Öz kültüre yabancı her türden TV programları, köylüye, yabancı olduğu bir hayatı enjekte ederek kırsal alanda da suni, yoz bir kültür yaratmaktadır. Köylü, kendisine dışarıdan pompalanan bu şaşaalı ve kurmaca dünyayı, kendi hayatına uydurmaya çalışmakta, hayallerini, hayattan beklentilerini, çevresindeki insanlarla geliştirdiği ilişkileri bu suni kültürü model alarak düzenlemektedir. Bundan dolayı, Anadolu kırsalındaki köylü de aslında atasından kalan topraklarda yabancı olduğu bir hayatı yaşarken sıra içinde bir tür gurbeti yaşamaktadır. Artık eğlenceler, toplantılar TV'den alınan şablonlara göre yapılmakta, sanat değeri düşük filmlerin, şarkıların vb. yaydığı yapay duygular, yüzlerce yılda oluşmuş ruhsal şekillenmeyi dinamitlemektedir. Anadolu insanının uzun yıllar boyunca yarattığı özgün kültürler, her şeyi metalaştıran global kültürlerin etkisindeki, özentiye dayalı yapay, naylon bir kültürün tehdidi altındadır. Artık köy düğünleri bile yer yer kasabalardaki salonlara taşınmaktadır. Gelin eline kına yakmak yerine tırnaklarını ojelemekte, damat traştan sonra yerli kolonya yerine, adını bile telaffuz edemediği marka kokular kullanmaktadır. Özgün şarkıların, halk ezgilerinin ve otantik çalgıların yerini ise bilgisayarlar aracılığıyla masa üstünde üretilen fabrikasyon müzikler almıştır. İnsanlar, eski ve geri olduğunu düşündükleri şeyleri bırakıp yeni ve modern olduğunu sandıkları değerleri koyarken, kendilerine yabancılaşarak, özlerinden koptuklarının farkında bile değildirler. Bütün bunlar, ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanlarda çıkış arayan toplumların kolaylıkla düşebilecekleri kültür tuzakları olarak Hemşin kültürü için de tehlike oluşturmaktadır.

Her kavmin, kendine özel değişik renklerdeki kültürel zenginliklerini katarak *ulusal kültürünü* geliştirmesi gerekirken, günümüzde *küreselleşme* adı altında kavimleri ve kültürleri turizm ve iletişim araçları kanalıyla ortak bir potada buluşturup eriten adına ise *evrensel kültür* denilen köksüz bir kültür hüküm sürmektedir. Bu gün büyük şehirlerimizden başlayıp, Anadolu il, ilçe ve köylerine kadar genişleyen bu kültürel bozulma, Hemşinlinin yüzlerce yılda meydana getirdiğı kültürel mirasını da tehdit etmektedir.

1.5.4 Müzik Kültürü ve Tulum

Hemşin anıldığında akla ilk gelen şeylerden biri tulumdur. Sanatın önemini belirtmek için Mustafa Kemal'in söylediğı ünlü sözü Hemşinlilere uyarlırsak; *tulumsuz kalan Hemşinlinin hayat damarlarından biri kopmuş demektir*. Tulum ve onunla söylenen türküler Hemşinli'yi var eden en önemli kültürel öğelerdendir.

Şeftali çiçek açar

Girduk abril ayına

Şeker olup karişsam

E kız senun çayuna

Başına puşısına

Durmuşim karşısına

Adam sevda olur mi

Kapiya komşısına

Bağla titribalari,

Çık kapiya parlasun

Evlen başkasi ilen

Eski sevdan ağlasun

Oy ben ne edeceğim

Yerler canumi yerler

Etsam da bir şey idi

Etmeduğumi derler

Güneybatı Kafkas kavimlerince de kullanılan tulum, gurbet kentlerinde veya yörede, Hemşin düğünlerinin vazgeçilmez enstrumanıdır. Tulum eşliğinde oynanan horonlar, söylenen türküler, Hemşin folklorunun temel unsurları olarak kitaplar dolduracak kadar zengin malzemeye sahiptir.

Düğünlerde, tarlada çalışırken, çobanlık yaparken, sevdalıdan ayrı düşmüşken, yayla yollarında, *meci* (imece) günlerinde ve ölümlerde... gündelik yaşamın her alanında söylenen türküler, üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen köy ve kentlerdeki Hemşinlilerin hafızalarında hala yaşamaktadır. Ancak yeni folklorik ürünlerin ortaya çıkması için maddî

zemin kurumak üzeredir. Çünkü, geleneksel üretimin büyük ölçüde zarar gördüğü, küresel kültürlerin etkisine açık günümüz yaşantısında folklora çok az yer kalmıştır.

Yörede *atma türkü*, *çatma türkü*, *kesme türkü*, *karşı beri* olarak bilinen türkülerin; hem toplumsal hem de psikolojik işlevleri vardır.¹⁶¹ Geleneksel değerlerin öne çıktığı kapalı toplumlarda duygu ve düşünceler, birtakım eğretilmeler arkasına saklanır ve sözlü olarak ezgi yoluyla dile getirilir. Birey, çevresindeki insanlara açık açık anlatamadığı iç dünyasından taşan sevgi, özlem, acı vb. duyguları, yine bunlara denk düşecek tarzla üretilmiş ezgiler aracılığıyla dile getirir. İçer dönük toplumda birey, kendisinin yaşamadığı, coğrafyadan coğrafyaya, toplumdan topluma değişebilen, ruhuna aykırı değerleri bir yanılısamayla kendisininmiş gibi benimsemek zorunda kalmaz, kendi yerelliğini yaşar. Dolayısıyla yukarıda adı geçen kültürel unsurlar, ait oldukları toplum içinde kanlı canlı bir araç haline gelir ve iletişim işlevi görür. Bunun yanı sıra duygu ve düşüncelerin ezgiler ve dans (horon) yoluyla dışa vurulması bireyleri rahatlatır, ruhsal doyuma ulaştırır.

Hemşin halkı, düğünlerde ve vartevor şenliklerinde tulum eşliğinde horon oynayıp, türküler söyleyerek eğlenir. Sözü ettiğimiz kültürel bozulmadan tulum da nasibini almış, Yakın geçmişe kadar çalan da dinleyen de küçümsenir olmuştur. Yörede tulum çalanların sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Günümüzde ise yöre halkının içinde yitirmeye yüz tutmuş kimi değerlere geri dönüş isteği uyanmış, bu istek, geçmişe vefa örneği olarak araştırma öğrenme çabası ile birleşmiştir.

Doğu Karadeniz’de, Yunanistan’da, Kafkasya’nın çeşitli bölgelerinde çalınan tulum, Türkmenler arasında da görülür. Nefesli ve çok sesli bir çalgıdır. Tulumun yapımında bir yaşındaki dişi oğlak derisi kullanılır. Yüzme işlemi sırasında derinin yırtılmaması ve delinmemesi için özel bir teknik uygulanır. Bu deri, yöredeki tulumcuların tabiriyle terbiye edilerek tabaklanır. Buna yörede *hasil* adı verilir. Deri içten dışa ters çevrilerek, bacak, boyun gibi yerlerin delik kısımları iyice bağlanır.

Yukarıda anlatıldığı biçimde terbiye edilen tulumun ön ayaklarından birine tahta boru (*lülük*¹⁶²) takılır. Arka ayaklardan birine ise *nav* bağlanır. Lülükten üflenerek tulum

¹⁶¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. (Balıkcı 1997: 155).

¹⁶² Tulumu şişirmekte kullanılan 10 cm. uzunluğundaki üfleme aracı.

şışırılır. Üflenlen hava geri çıkmasın diye tulumcu *lülük*’ün ağzını diliyle kapatır.¹⁶³ Tulumun içinde sıkışan hava sesin oluşmasını sağlayan *nav*’ın ağzına basınç yapar. Bu basınç sonucu, kamıştan iki düdükle iç içe geçmiş perdelerin bulunduğu borulardan geçen hava, şimşir kasnağın at toynağı biçimindeki çıkış kanalından dışarıya ses olarak çıkar.

Hemşinlilerin yaşadığı ilçelerde kemençeye de rastlanır ancak Hemşin köylerinde kemençe yoktur. Hemşinliler sahilden uzak, dağlık alanlarda yaşadıkları için müzik ve dans (horon) bakımından da özgün varlıklarını koruyabilmşiler.

Hemşin folkloru içinde yer alan bir başka çalgı da kavaldir. Kaval, tulum kadar yaygın olmasa da eskiden çoban barınaklarının vaz geçilmez çalgısıydı. Şimşir ağacından yapılabildiği gibi bu çalgının metalden olanları da vardır. Hemşin’in Artvin iline bağlı kesiminde, tulumla birlikte başka çalgılar da görülebilmektedir. Rize’den Artvin’in güney kesimlerine doğru, tulumun yanında başka müzik aletlerinin de bulunması, Artvin’de hem *horon*, hem *bar*, hem de *halay* andıran halk oyunlarının oynanması, buranın *bar* bölgesine geçiş noktasında olmasındandır. Batıya yaklaşıldığında ise (Giresun, Ordu gibi), halkoyunları görünüm olarak bilinen horon havasından sıyrılıp *karşılama* türüne benzemeye başlar.

TV gibi araçların olmadığı yıllarda kendi eğlence araçlarını yaratan halk, tulum sanatçıları da yetiştirmiştir. Hemşin yöresinde eski tulumculardan *Yaşar Çorbacioğlu* gibi tulum ustalarının sürükleyip getirdiği bu damar, günümüzde, gelenekselin yanında modern türküler ve şarkılara eşlik edebilen *Mahmut Turan* gibi yeni tulum sanatçılarıyla gelişmektedir.

1.5.5 Düğünler

Hemşin’de düğün törenleri belli ritüeller çerçevesinde yapılır. Bu törenler, aylar öncesinden yapılan titiz hazırlıkların ulaştığı son nokta olarak kolektif çalışmanın ürünüdür. Çeyiz malzemelerinin hazırlanması da hesaba katılırsa düğün hazırlıkları, yılları alan bir süreçte yayılmaktadır. Onun için düğün gününde her şeyin kusursuz olması önemlidir.

Düğünün yapılacağı gün, gelin ve damadın ait olduğu her iki ailenin ortak kararıyla belirlenir. Düğün gününden bir önceki akşam, gelini giydirme provalarıyla giyim telaşı başlar. Düğün sabahı ise gelin, yakın akrabası olan deneyimli hanımlar tarafından geleneksel kıyafetlerle donatılır. Geline her konuda yakın akrabası olan kadınlar refakat eder.

¹⁶³ (Arıcı t.y.: 120)

Gelin, baba evinden çıkarken, her müzikli eğlencede olduğu gibi düğün törenlerin de vaz geçilmez araç olan tulumun sesi duyulur. Tulumun uzayan sesi, damat evine doğru uzun bir yola çıkılacağıının ilk işareti gibidir. Yeni bir hayatın başlangıcı, eskinin sonu demek olan evlenme günü, tulumun sürece uygun ezgileriyle karşılanır. Tulumcu, gelin çıkarma havasını çalmaktadır. İnsanın içinde saklı karmaşık duyguları uyandıran bu hava, çevredekilerle birlikte gelini de duygulandırır. Tulum sesi, düğün alayının yürüyeceği yol boyunca düğüncülere eşlik eder.

Damat evine giden güzergâhta uzun bir insan zinciri oluşur. Dik eğimli yamaçlardan geçen dar köy yollarında yüzlerce insanın yürümesi de geleneklerin belirlediği kurallara göredir. Herkes kendi akrabası veya akrasıyla yürür. Büyükler hep en öndedir. Büyükleri geçerken yolun alt yakasını kullanmak gelenektir, yolun üst yakasını kullanmak ise gelenek göreneklere göre saygısızlıktır.

Esiden gelinler, atla damat evine götürülürdü. Günümüzde bu gelenek uygulanmamaktadır.

Gelinin erkek akrabalarından biri, damadın babasına gelini teslim ederken, kardeş hakkı olarak ondan maddî durumuna göre bir miktar para alır. Gelininin yanı başında olan yakını, “Şimdiye kadar olan günahları benim boynuma, bundan sonrası sizin boynunuza.” diyerek gelini oğlan tarafına verir. Oğlan tarafı, gelini çıkarırken kapı başına saplanmış bir bıçağın altından geçirir. Gelin, yanında çeyiz sandığını da taşıyan bir hanım akrabası olduğu halde, düğün alayının arasından damat evine yöneltilir. Damat, gelinin başı üzerinden kurşun atar. Eve 10-15 metre kala gelin tarafı eve yaklaşmakta ayak direr. Gelin tarafı çok nazlı davranmaktadır. Damat evine kolay kolay girmez; bazı şartlar ileri sürer. Gelinin ileri gelenlerinden biri damat tarafıyla sıkı bir pazarlığa oturur; damat evine giden yola hâli döşenmesini, gelinin hâli üzerinde yürümeye alışık olduğunu söyler. Hatta aralarında yaşlıların hastaların bulunduğunu ileri sürerek hamal ister. Mermi gibi şeyler de isteyebilir. Güveyin bulunduğu evin avlusuna gelindiğinde, kafileden kimse eve girmeden, damat, sağdıç ile beraber evin avlusuna çıkar. “Hepiniz hoş geldiniz emanete canımdan iyi bakacağım.” diyerek avucundaki bozuk parayı, buğday veya mısır tanelerini gelinin duvağı üstüne saçarak aniden geri döner. Çünkü bu sahneden sonra kız tarafının damadın sırtın tokat veya yumruk atma geleneği vardır. Gelenek gereği kız tarafı, damada vurabilir. Düğün alayının bir bölümü damat evinde, bir bölümü de çevredeki komşu evlerinde ağırlanır. Gelin akrabalarından bu işlerde deneyimli

bir hanımla birlikte. Gelin, kendisine tahsis edilmiş olan yatak odasına alınır. Bir süre sonra oğlan tarafı ileri gelenlerinden biri, gelinin odasına girer. Elinde bir bıçak vardır. Gelinin tülbentli yüzü önünde hayırlı olması yönünde sözler söyleyerek bıçakla havada üç defa daire çizdikten sonra bıçağın ucuyla tülbentli gelinin yüzünü açar. Bu sırada geline bahşış verir. Geline refakat eden kız tarafından hanıma da bahşış vermeyi ihmal etmez. Bu harekete Hemşin yöresinde ‘gelinin yüz görümlüğü’ adı verilir.¹⁶⁴

Horona meraklı olanlar da tulumcu (sayısı kadar) gruplara ayrılarak horon oynamaktadırlar. Gelin odasına yakın yerdeki horonda “Enişte!” diye haykırılır ve enişte horon çemberine alınır. Eniştenin anne babası da horona alınabilir. Başka bayanlar, erkeklerle horona tutuşamaz. Onlar isterlerse erkeklerin görmediği bir yerde şarkı türkü eşliğinde tulumlu oynayabilirler. Gecenin ilerleyen saatlerinde ‘yenge sofrası’ adı verilen sofralar kurulur. Buraya sadece oğlan tarafının ileri gelenleri oturabilir. Yenge sofrasının sorumlusu yengedir. Sofradakiler yengeden kete, çorap, şal gibi şeyler isterler, yenge bu sofralar için önceden hazırlıklı olur. Damat da bu sofradadır. Horonlar gün ağarana kadar devam eder. Bu arada gelin ve yengesi arkadaşlarıyla birlikte odasından horonu izler.¹⁶⁵

Düğünler sabahlara kadar sürer fakat düğün sahipleri, uykusu gelen uzak misafirler için yatılacak yer temin etmeyi ihmal etmezler. Bu yerler genellikle, gürültüden ve özellikle tulum sesinden uzak komşu evleridir. Komşular, evlenen kendi çocuklarıymışçasına her şeylerini sunarlar. Yüzlerce insanın yemek sırasında kullanacağı çatal, kaşık, tabak vb. komşulardan işaretlenerek ve sayı ile (düğün sonrasında herkese kendi eşyası sağlam olarak geri verilmek üzere) toplanır.

Ertesi gün düğün biter, düğüncüler evlerine dağılır. “Gelin ile yenge, damat evinde kalır. Yengenin görevi üç gün içinde, damat evindeki örf ve adetleri geline öğretmektir. Bu üç gün içinde gerdek kesinlikle olmaz. Damat ile gelin, mesafeli hareket ederler. Üçüncü günün sonunda gelini baba evine geri götürme süresi gelmiştir. Oğlan tarafından birkaç arkadaş, birkaç kadın damatla beraber kız evine gelini de alarak yengenin de refakatinde giderler. Burada

¹⁶⁴ (Arıcı t.y.: 116-117)

¹⁶⁵ (Arıcı t.y.: 117)

yemekler yendikten sonra misafirler köyleri yakınsa geri dönerler. Bu âdete “gelinin geri götürülmesi” denir.”¹⁶⁶

Baba evine geri götürülen gelin, orada en çok üç gün kalabilir. Yeni evli gelinin ilk duygusal şoku atlatmasına yardımcı olacak olan bir dinlenmedir aslında. Damat, gelinin baba evine götürülmesinde görevli grubun içindedir ama akşam gelin evinde kalmaz. İki üç gün sonra, gelin tekrar aynı grupta birlikte şenliksiz olarak bütün hayatını geçireceği güvey evine kalıcı olarak gelir.¹⁶⁷

Düğüne, düğün sahiplerinin belirleceği çerçeve içindeki herkes davetlidir. Köyler, mahalleler akrabalık bağlarıyla birbirleriyle bağlı olduğu için birkaç köyün insanı düğünde bir arada bulunabilir. Davetli davetsiz, düğüne gelen bu insanları doyurmak gelenektendir. Düğün sofrası, “ikram” biçiminde değil birkaç çeşit yemeğin bulunduğu menü bakımından ağır sofralardır. Bu yüzden düğünlerde herkesin karnını doyurmakla görevli bir ekip bulunur. Bu ekip, kendi arasında erzakçı, garson, bulaşıkçı, aşçı gibi görevlerle iş bölümü halindedir. Düğüncülere yedirilmek üzere yapılan yemeklerin hazırlanmasına günler öncesinden başlanır. Çuval çuval pirinçler, soğanlar, patatesler, şekerler vb. aşcının verdiği siparişe alınır. Düğünün et ihtiyacını karşılamak için koç, düğün çok büyük olursa dana kesilir.

Düğün sofrasının bir adabı vardır. Yemeklerde erkekler, kadınlar ve çocuklar için ayrı ayrı sofralar kurulur. Hiç kimse çocuğunu erişkin sofrasına oturtamaz. Bu ayıplanır. Aşçı ve ekibi verdikleri bu hizmet için hiçbir ücret talep etmez. Bu toplumsal dayanışmanın bir gereği olarak gönülden yapılan bir iştir.

Düğünlerle ilgili Arıcı'ya ait anlatımlarda değinilmeyen renkli sahneler de vardır. Bunlardan biri *magar sofrası*, diğeri ise *selim sayma*'dır. Magar Sofrası, gelinin düğün kafilesiyle birlikte tulum, türkü ve silah sesleri arasında damadın evine getirildiğinde kurulur. Kurulan sofraya oturan düğüncüler, hemen yemeğe başlamazlar. Sofranın üzerinde silahlarını bırakırlar, düğün sahibinden bazen hiç olmayacak şeyler isterler. Yenge, kete, yün çorap veya başka hediyeler getirir. Çoraplar bazen sofranın kenarına, bazen tavandan aşağıya açık ateşin üstüne doğru sarkan isten kararmış zincire asılır; evin reisi ise masaya mermi, para gibi hediyeler koyar. Pazarlıklar yapılır, anlaşmaya varıldıktan sonra silahlar masadan kalkar, yemek faslı başlar.

¹⁶⁶ (Arıcı t.y.: 117-118)

¹⁶⁷ (Arıcı t.y.: 118)

Bütün bunlar, eğlencenin bir parçasıdır. Eğlenceyle yemek birbirine karışır. Bu yemeklerde muzipçe şakalar yapılır. Sair zamanlarda yapılmış olsa hemen herkesin bozulabileceği bu şakalara, eğlencenin yarattığı hoşgörü ortamının etkisiyle kimse alınmaz. Damada çelme takanlar olur, damat, bazen iple bağlanır, onu kurtarmak için pazarlık yapılır. Magar sofrasındaki düğüncüler bu kez aşçıya sataşır. Ona çeşitli esprili sözler sarf ettikten sonra *selim sayma* kısmına gelinir. *selim sayma*'da, kafiyeli dörtlüklerle aşçı hedef alınır.

Türkülerde sataşmalar, Hemşinlinin doğasında vardır. O kadar ki, günlük yaşamda müstehcenliğin sınırlarını zorlayan sataşmalara, manilere, deyimlere bile rastlanır. Düğün evinde horon esnasında erkekler tarafından söylenen atma türkülerin arasında haykırılan *Omuz omuz, kızlar domuz* sataşmasına ise kızların verdiği karşılık nettir: *Hoşt, hoşt*.

Bu tür sataşmalar, birer tatlı şaka olarak kalır. Bir iletişim yöntemi olarak iyi niyetle yapıldığı için yöre halkı tarafından olumsuz noktalara çekilmez. Hatta bu şakalar, muhattap ve muhatıpları birbirlerine yakınlaştıracı bir işlev de görür.

1.5.6 Hemşin Çorabı

Hemşin çorabının, kendine özgü renk aromisi, motifleri ve örme şekilleri vardır. Hemşinli bayanları tanımlayan eşyalardan biri olan Hemşinli puşi, Hemşin kadını ne kadar tanımlıyorsa, Hemşin çorabı da o kadar tanımlamaktadır. Hemşine özgü bu çorap oldukça süslüdür, renklerin ilmeklerle aldığı şekiller göz kamaştırıcıdır.

Hemşinli kızların en önemli çeyiz malzemesi olan çorap, kızlar on yaşına geldiğinde hazırlanmaya başlanır. Gelin veya gelin adayının güveyin yakın akrabalarına vereceği ilk hediye çoraptır. Buna 'kaynana, kaynata çorabı' denir. Gelenekler, yeni gelinin, eşinin bütün yakınlarına çorap hediye etmesini emreder. Düğün ve nişan törenlerinde geline hediye veren herkes, gelinden çeyizlik çorap almayı hak etmiş sayılır. Gelinin kendisine hediye verenlere karşılık olarak verdiği bu çoraplara *odençkin* adı verilmektedir. Çeyizinde çorap olmayan ve kendine hediye verenlere çorap vermeyen gelinler ayıplanır.¹⁶⁸

“Yörede çorap motifleri köylere göre değişiklik gösterir. Genç kızların ayaklarındaki çorapların renklerine ve desenlerine göre hangi köyden oldukları bilinir. Üzerinde bitki, hayvan motifleri olan bu çorapların Anadolu'daki diğer çorap örnekleriyle karşılaştırıldığında örülüş tekniği ve şekil bakımından farklı, üzerindeki motifler bakımından benzerlik gösterdiği

¹⁶⁸ (Balıkçı 1997: 142)

ortaya çıkar... Zengin bir motif ve canlı bir renk armonisiyle sergilenen Hemşin çorabı, çalışkan ve girişken yöre halkının gayretleriyle yurtiçinde ve yurtdışında pazar bulmuştur. Canlı bir renk ve zengin bir motif içeren Hemşin çorabı üzerine yöre halkı maniler söyler, çorap aracılığıyla sevgilisine seslenir. Bu çoraplar yörede bir tür iletişim işlevi görür.¹⁶⁹

“Geleneğe bağlı köylerimizde çorapların sağladığı yarar dışında bazı işlevleri olduğu görülür. Motifleri renkleri sessiz konuşan veya alfabesi unutulmuş okunamayan yazılar gibidir. Sanat gözüyle bakanları düşündürür. Gizemli yorumlara yol açar. Her birinin bir adı, bir yurdu vardır. Köylüler arasında sosyal bir nitelik taşırlar. Evlisi bekârı bunlardan anlaşılır. Bu köylerde küçüğünden büyüğüne kadar çorap örmesini bilmeyen yoktur. Gereçleri elleri altındadır. Kolaylıkla sağlanan yalın araçları her yerde ve her zaman uygulanan teknik kolaylığı yüzünden en çok sevilen, en yaygın işler arasındadır. Aynı zamanda bu etkinlik köylü el sanatları için bir temel eğitim olarak da sayılır. Küçük bir kız çocuğunun parmakları arasında örgü ipliklerini dolayarak elindeki süslerle ilmekleri atma çabası, ileride dokuyacağı halı, kilim ve benzeri sanatlar için kendi kendine bir hazırlıktır. Günün yirmi dört saatinde değişen renkleri içinde yaşadığı çevredeki dağları, değişik biçimlerdeki ağaçları ve çiçekleri gördükçe sanat yapma arzusu uyanır. Bunları sevmesini öğrenir, kişiliğini bulmaya çalışır.”¹⁷⁰

1.5.7 Vartevor

Vartevor eğlenceleri, Doğu Karadeniz’de, yaz aylarına rastlayan bir dönemde yapılan yayla şenliklerinden biridir. Doğu Karadeniz’in Trabzon, Rize, Artvin, Ordu, Giresun illerinde değişik adlarla anılıp farklı şekillerle de yapılırsa, bu toplu eğlencelerin ortak özelliği yaylalarda, yazları yapılması ve ortaya çıkışında benzer sebeplerin bulunmasıdır. Söz konusu eğlencelerin yaz ortasında ve yaylalarda yapılıyor olması tesadüfi olmasa gerek. Yayla şenlikleri, mevsimin bu döneminde göç, ot biçme ve köydeki işlerin bitmesi vb. durumlara bağlı olarak, yaylalarda bir araya gelip eğlenme ihtiyacından doğmuş olmalıdır. Bu toplu eğlencelerin yaylalarda yapılıyor olması ise kıyı kesimlerinde bulunan köylerdeki rutubetli yaz sıcağından kurtulup yaylanın serin havasına sığınma isteğine bağlanabilir.

¹⁶⁹ (Balıkcı 1997: 142-142)

¹⁷⁰ (Özbel 1976: 3’ten aktaran Balıkcı 1997: 141)

Vartevor kelimesi, Hemşin halkının uzun yıllardan beri, sürdürdüğü yayla şenliklerinin adıdır. Bu eğlenceler, halk arasında “yayla ortası” adıyla da anılmaktadır. Kelimenin yöre insanları arasında *vartivor*, *vartevor*, *vartovor*, *vaktivor* biçiminde telaffuz edilen değişik şekilleri vardır. Söz konusu kelimenin ve Hemşin’de bu adla anılan vartevor eğlencesinin kaynağı konusunda iki farklı görüş mevcuttur. Bir görüş, Hemşin’de uzun yıllardır sürdürülen bu geleneği, isminden yola çıkarak, bir Hristiyan Ermeni geleneği olan Vartavar Yortusuna bağlar, diğer bir görüş ise, Caferoğlu’nun verdiği bilgilere dayanmaktadır. Gerçekten de isme bakarak bu geleneğin bir Hristiyan geleneği olan Vartavar’a bağlamak mümkündür. Ancak, bu geleneğin ‘sahibi’ tartışması bir yana, günümüzde Hemşinliler arasında görülen vartevor, şekil ve içerik itibarı ile bir ayin değil şenliktir. Bu gelenek, Hristiyan geleneğinin bir uzantısı olarak, Türk Müslüman kültürünün etkisiyle zaman içinde şekil ve içerik değişikliğine mi uğradı yoksa Caferoğlu’nun testip ettiği gibi bu geleneğin esası günümüzdeki gibi mi idi? Elimizdeki bilgilerle bunu teyit etmek mümkün olmadı.

Caferoğlu, *Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*’nin, 1 Nisan 1946 tarihli 2. sayısındaki “1946 Yılı Kuzey Doğu Anadolu Gezisinden” başlıklı yazısında, çarpıcı benzerlikleri karşılaştırma imkânı veren ilginç ve aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Caferoğlu’nun verdiği söz konusu bilgileri içeren yazının yayım tarihi eski olmasına rağmen, bu yazı, konuyla ilgili olarak günümüze ve geleceğe ışık tutan bir belge niteliği taşıması bakımından her zaman güncelliğini koruyacağına benzemektedir. Caferoğlu’nun adı geçen yazısında konuyla ilgili görüşlerini içeren bölüm aşağıya alınmıştır:

“Dikkate şayandır ki, bu vartivor eğlencesinin en canlı şekli, Kafkasya Azerbaycan’ı Ermenileri arasında kendisini muhafaza etmiştir. Bunlarda bu eğlence daha fazla, muayyen bir köyün içinde ve yahut çevresinde aynı köyde oturan genç erkeklerle kızlar arasında yazda yapılmaktadır. Erkekler bir safta, kızlar ise karşı safta yer alarak, karşılıklı birbirine mâni söylemektedirler. Ve eğlence bu şekilde bir taraf yenilinceye kadar devam eder. Hatta eğlencenin kesin bir sonuca varılması için bazan üç dört gün bu işe devam edildiği olmuştur. Zafer, şüphe yoktur ki en çok mâni bilen ve mani vasıtasıyla sorulan suallere, münasip bir mani ile cevap verebilen tarafındır. Buna dair eskiden beri devam eden muhtelif yerli kanunlar da vardır. Bunlardan birisi de, yenilen tarafın, yenen tarafça tertip edilen üç günlük eğlence masraflarını ödemek ve üç gün müddetle ev hapisine çarpmak cezasıdır. Yılına göre bazen

erkekler, bazen kızlar kazanır. Fakat kazanan hangi taraf olursa olsun, daima kanunlara uymak mecburiyet vardır.

Kafkasya Azeri Ermenilerince söylenen bu manilerin, asıl dikkate değer noktası, yarı Türk[çe], yarı Ermenice oluşudur. Bu kabile manilerden birkaçına, vaktile, *Sbornik Materialov Dlya Opisaniiya Mestnotey Plemyon Kafkaza* adlı Rusça bir dergide rastlamıştım. Fakat notlarımı kabeybettğimden, şimdilik ancak bu kaynağın adını ve yerini göstermekle iktifa edeceğim. Mamafih, açıklamak lazım gelir ki, bu birbirinden uzak mesafelerde yapılan Vartivor eğlencesinin esas ruhunu Türk manileri teşkil etmektedir. Kelimenin Ermenice olmasına rağmen, ben bu eğlencenin Trabzon, Rize ve sair yerlerin millî bir göreneği olan Ternek'ten, şekilce ayrılmış bir Türk halk eğlencesinden başka bir şey olmadığı kanaatindeyim. Üstelik Kafkasya Ermenilerince dahi söylenen mânilerin yarı Türkçe yarı Ermenice oluşu, bu fikri bir kat daha kuvvetlendirecek emin delillerden biri sayılabilir.”¹⁷¹

Caferoğlu'nun Kafkasya Azeri Ermenileri arasındaki bu eğlencelerin Hemşinlilerdeki vartevor eğlenceleri arasında bir paralellik kurulabilir. Çünkü Hemşin'de, köylüler bir düğüne, şölene veya hayatlarında büyük anlam ifade eden bir davete katılacakmış gibi en güzel, en yeni elbiselerini giyerler, sabahın erken saatlerinde tulum ve türküler eşliğinde yola koyulurlar. Ot biçme zamanlarına denk düşen vartevor, tam bir şenlik havasında geçer, on veya on beş gün sürer. Şenlikte değişik köylerden genç kızlar ve delikanlılar birbirlerini görürler, horonlar oynanır, türküler söylenir.

Vartevor kelimesi konusunda bilgiler aldığımız kaynaklardan biri de Bijişkyan'ın eseridir. Adı geçen yazarın *Pontos Tarihi* adlı eserinde “Hamşinlilerden Müslüman olanlar Hristiyanlık adetlerini muhafaza etmiş olup, Vartavar Yortusu günü hepsi de kiliseye gider.”¹⁷² bilgisi verilmektedir. Buna karşılık, *Rize-Pazar/Akbucak, Ortayol ve Uğrak Köylerinin Etnik Yapıları* adlı yüksek lisans çalışmasında Gülsen Balıkçı, halk arasında ‘yayla ortası’ olarak da bilinen vartevor eğlencelerinin dinsel bir yönünün bulunduğu dair bir belgeye rastlanmadığını belirtmektedir.¹⁷³

¹⁷¹ (Caferoğlu 1946: 72)

¹⁷² (Bijişkyan 1998: 120)

¹⁷³ (Balıkçı 1997: 131)

Vartevor eğlencelerini eski Türk geleneklerine bağlayan Arıcı'ya göre ise bu kelime, gül bayramı demektir. Bu kelimenin Hristiyanlıktan önce İranlılar, Oğuzlar, Ermeniler ve Kürtler kullanıldığı kesindir. Başka ırklarla kolay kolay karışmayan Hemşinli Oğuz Türkleri bu kelimeyi bu zamana kadar getirdiler. Eskiden Ergenekon dolaylarında, dağlarda yapılan bu eğlenceler, şimdi aynı ihtişamıyla Hemşin yaylalarında devam eder.¹⁷⁴

“Vartevor zaman olarak yayla döneminin tam ortasına rast gelmektedir. Bu dönem köylerde işlerin azaldığı, sıcaklık ve nem oranının arttığı Ağustos ayının ilk 15 gününü kapsamaktadır. Yörede yaşlıların kullandığı köy hesabı ya da ay takvimi hesabıyla 20-22 temmuz günü başlamakta 15 gün devam etmektedir.”¹⁷⁵

“Vartevorda tulum eşliğinde türkü söyleyerek horon oynanmaktadır. Yaylanın belli yerlerine (Mezovit, Ovit'in Düzü) gezintiler düzenlenmektedir. Bu gezintilerde yemek yenir, içki içilir. Genç kızlar ve erkekler yakan topu oynamaktadırlar.”¹⁷⁶

Horonlar genellikle kızlı, erkekli oynanır. Her erkek ya da kız, akrabası olan bir karşıt cinsle oynayabilir. Akrabalar dışında ancak, nişanlılar el ele tutuşabilirler. Horon sırasında yabancı kişiler genellikle yan yana durup oynamazlar. Horonlar, horon yeri diye bilinen ve halk arasında *çardak* adı verilen yerlerde oynanır. Çarda zemini kuru, yaylanın yerleşim yerine hâkim düzlük bir yerdir.

Vartevor etkinliklerinin geçmiş yüzyıllarda hangi şekil ve içeriklerle cereyan ettiği konusunda elimizde kesin bilgiler yoktur. Ancak, yukarıdaki anlatımlardan da anlaşılacağı üzere, günümüzde vartevor eğlencelerinin, gerek şekil gerekse içerik bakımından dinî bir yönünün bulunmadığı, yalnızca eğlenceye dayalı bir halk geleneği olarak sürdüğü rahatlıkla söylenebilir.

1.5.8 Hemşin'de Din ve Halk İnanışları

Hemşin coğrafyasının son birkaç yüzyılı, etnik ve dinî çalkantılar içinde geçmiştir. Geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz yüzyılı saymazsak, tarihsel belgelerle aydınlanabilen son birkaç yüzyıl, bu coğrafyada, homojen bir etnik ve dinsel yapı bulunmamıştır denebilir. Bu yöre, sürekli olara dolup boşalan, azalıp çoğalan ve etnik, dinî yapısı değişen nüfusa sahip olmuştur.

¹⁷⁴ (Arıcı t.y. 114-115)

¹⁷⁵ (Balıkçı 1997: 131)

¹⁷⁶ (Balıkçı 1997: 131)

Bu yüzden, Hemşin'i araştıranlar, Hemşinlilerin tarih içinde hangi inanç sistemlerini, ne zaman benimsediğiyle ilgili, içinde çelişkiler barındıran bilgiler vermektedirler. Bu çelişkiler, araştırmacılar arasında görüldüğü gibi bir araştırmacının kendi içinde çelişkiye düştüğü durumlar da olabilmektedir.

Her hangi bir konuda farklı kişilerin verdiği bilgiler birbirleriyle çelişebilir ancak burada çelişkinin esasını, araştırma konusu olan coğrafyanın kendisi oluşturmaktadır. Bu açıdan tarihî Hemşin coğrafyası yanıltıcıdır ve her an ortaya çıkabilecek sürpriz bilgilerle doludur. Hemşin'in Osmanlı öncesine ait çok eski tarihi hakkında bilgilerimiz bulunmamakta, son birkaç yüzyıllık tarihine baktığımızda ise etnik ve dinî olarak adeta bir labiretle karşılaşmaktayız.

Araştırmacılar arasında doğan çelişkilerin bir nedeni de, bu kişilerin farklı dinî ve siyasî kökene sahip olmalarının verdiği görüş ayrılıkları ve bundan kaynaklanan ön yargılı yaklaşımlardır. Maalesef, ön yargılar ve basit siyasî hesaplar yüzünden tarihî gerçekler çarpıtılabilmekte, insanlık yanıltılabilmektedir. Bundan dolayı, her bilgiye şüpheyile yaklaşma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Andrews'e göre, "Hemşinliler, XV.yy'dan itibaren Müslümanlığın etkisine girmiş yaklaşık olarak 1700 yıllarında da Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Hristiyan kalanlar Trabzon'a girmek üzere bölgelerini terk etmişlerdir. Bunlardan daha batıya Samsun'a, hatta Adapazarı'na dek gidenler olmuştur: Adapazarı'na yerleşenler I. Dünya Savaşından sonra Ermenistan'a dönmüşlerdir."¹⁷⁷

Bijişkyan ise kendi döneminde Hemşin'de yaşayan bütün nüfusu Ermeni kabul etmekte, bölgenin dinî, etnik yapısına bakarken meseleye bu pencereden yaklaşmaktadır:

"Hemşenlilerden Müslüman olanlar Hristiyanlık adetlerini muhafaza etmiş olup, bilhassa Vartavar Yortusu günü hepsi de kiliseye gider, mum yakarlar ve cedlerinin ruhu için kurban keserler. Halk cümleten Ermenice konuşur. Kurşunlu ve Sürmene'ye gitmiş olan Hemşenlilerden Kurşunlu'dakiler Hristiyan kalmışlardır. Banisi Hamam adlı Ermeni bir prensi olan ve Tambur denilen Hamşen toprağının altından eski zamanlara ait silahlar ve büyük miktarda mum çıkarıldı. Kayalığın üzerinde bulunan ve Zilkale denilen eski bir kalenin içinde insana şaşkınlık veren kemerli binalar ve büyük bir kale vardır. Kalenin alt

¹⁷⁷ (Andrews 1992: 183)

ucu, tepelerin üzerinde başka kalelere ve eski bir kilise kalıntıları bulunan Fırtına deresine kadar uzanır.”¹⁷⁸

Orhan Naci Ak, “Bijişkyan Hemşin hakkında söylediklerinde de yanılmıştır. Hemşinlilerin Ermenice konuştuğunu söyler. Oysa Bijişkyan’dan 25 sene sonra Hemşin bölgesini dolaşan Alman bilim adamı Prof. Karl Koch, yazdığı eserle Bijişkyan’ın söylediklerini yalanlar.”¹⁷⁹ diyerek, Bijişkyan’ın dil konusunda verdiği bilgileri Koch’u tanık göstererek eleştirir.

Günümüzde, Hemşin toplumunda dinin önemli bir rolü olmadığı, dikkat çekecek derecede insanı baskı altına alan bir işlevi bulunmadığı gözlenmektedir. Devletin çok etkili olmadığı Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş dönemlerinde Hemşin halkı, dinî gerekleri yerine getirmekte kendisine rehberlik edecek imamları bizzat kendisi yetiştirirdi. Günümüzde bu görev, devlet eliyle yürütülmektedir.¹⁸⁰

“Yörede tekke, türbe gibi ziyaret yerleri gelişmemiş olmakla beraber, halk, şehitlerin yattığına inandığı bir tepeye pazartesi ve cuma günleri ziyarete gider. Yörede doğum yaparken ölen kadın şehit sayılır. Çocuğu olmayan kadınlar doğum yaparken ölen kadının mezarını ziyarete giderler.”¹⁸¹

Eski zamanlarda Hemşinliler arasında, bu gün boş inanış diyebileceğimiz inanışlar oluşmuştur. Bu inanışların oluşmasında yörenin coğrafi, iklim, sosyal vb. şartları etkili olmuştur. Geçmişte, doğa şartlarının güçlük yarattığı yörede, halk, doğanın kendisine çıkardığı bu güçlüklerle baş etmek zorundaydı. Rakımı yüksek yer olan Hemşin’de kışlar uzun ve sert geçer. Kış şartlarında ulaşımın zor olması ve erkeklerin gurbette bulunması yüzünden yöre halkı, savunmasız kalmıştır. Bu durum, yaşlı, kadın ve çocuklardan oluşan Hemşin halkını ruhsal açıdan baskı altına almış, güvensiz bırakmıştır. Güvensizlik içindeki halk, yalnızlığını, çaresizliğini, iyi huylu doğa üstü güçlere bel bağlar veya kötü huylu doğa üstü güçlerden gelecek tehlikelerden sakınmak amacıyla çareler arar. Bütün bunlardan dolayı, Hemşin halkı yakın geçmişe kadar bu tür dinsel ve büyüsel inançlara sahip olmuştur. Manevî hayatının

¹⁷⁸ (Bijişkyan 1998: 63-64)

¹⁷⁹ (Ak 2000: 122)

¹⁸⁰ (Balıkçı 1997: 70)

¹⁸¹ (Balıkçı 1997: 100)

büyük bir bölümünü bu inanışlar oluşturmuştur. Boş inanışlar, Hemşin halkının maddî hayatının bir bölümünü de yönetmiştir.¹⁸²

Hemşinlilerin yakın geçmişe kadar, günlük yaşamlarında dinle ilgili kelimelere vurgu yaparak, mantığa aykırı bazı inançlara itibar ettikleri görüldü. Ancak, günümüzde gelişen teknoloji ve aydınlatıcı fikirler sayesinde, bu inançların varlık şartları büyük oranda ortadan kalktığı için söz konusu inanışlar, insan hayatını etkileyecek seviyede değildir. Özellikle eğitim görmüş kişiler arasında, bu tür inanışlar benimseyen kişilere pek rastlanmaz. Bunların birer boş inanış olduğu bilinir.¹⁸³

Hemşin ve yöresinde bulunan şartlara bağlı olarak ortaya çıkan bazı inanışlar, toplum bireylerinin olumsuz sonuçlar doğurabilecek davranışlarını kontrol altına almaya yöneliktir. Bunlardan bazıları, hayatta karşılık bulan, maddî temelleri olan inanışlardır. Bunlar, sözlere doldurulmuş, zamanla klişe haline gelmiştir. Bu tür sözlerin çıkış sebebi zamanla unutulmuş, söz, içi boş bir inanış görünümü almıştır:

Akşam vakti evin önüne (damlalığa) işemek iyi değildir. Bu söz, Hemşin yerleşmesi ve mimarîsinden kaynaklanan masum bir zaruretin ürünü olarak ortaya çıkmış bir inanışı ifade etmektedir. Yöredeki köy evlerinde dış kapı, doğrudan bahçeye, yola veya toprak zemine açılmaktadır. Eski Hemşin evlerinde tuvaletler, evin içinde su bulunmadığı için evin dışında, ağla yakın bir yerde müstakil olarak bulunmaktaydı. Dışarısı zifirî karanlıktır ve çocuklar evin dışındaki tuvalete gitmeye korktuklarından küçük ihtiyaçları için kapının önünü kullanma eğilimindedirler. Bunu engellemek için, damlalığa çiş yapınca cinlerin ve perilerin devreye girebileceği söylenir. Yani evin kapısını çiş için aralayan çocuk, içinde bulunduğu karanlık ve korkutucu ortamda temizliği düşünemez belki ama cin çarpması ihtimali onun aklını çekebilir. Bu sözle ileride sağlık sorunlarına yol açabilecek olumsuz bir davranışı engelleme amacı vardır. Çocukları olumsuz bir davranıştan men etmek, onların oto kontrollerini sağlamak için uydurulmuş bu sözün maddî temeli zamanla unutulmuş ve bu söz artık boş inanış halini almıştır.

Akşam vakti tırnak kesmek iyi değildir, sözleri ile ifade edilen bir inanış daha bulunmaktadır. Günümüzde anlamsız gibi görülen bu inanışın da hayatta karşılığı olan maddî

¹⁸² (Balıkçı 1997: 100)

¹⁸³ (Balıkçı 1997: 100)

temeli vardır. Bu inanış, elektriğin, güçlü aydınlatma araçlarının ve tırnak makasının bulunmadığı bir dönemde ortaya çıkmış olmalıdır. Evde ne elektrik vardır ne de tırnak makası.. İnsanlar, tırnaklarını kesmek için ya traş bıçağı ya da çakı kullanmak zorundadır. Karanlıkta tırnak kesilirken parmak doğranabilmektedir. Tırnak yerine parmağın kesilme ihtimali hesaba katılarak, bir önlem olsun diye söylenen söz, zamanla, *Gece tırnak kesilirse melaikeler o akşam eve uğramazlar* boş inancına bırakmıştır.

Hemşin halkının inanç dünyasındaki bazı dinî uygulamaların maddî temelleri bilinmemektedir. Açıktır ki bu inanışları doğuran sebepleri bulmak, bunların mantıklı açıklamasını yapmak, özel bilgi donanımı istemektedir. Biz burada bu inanışların halkta nasıl tezahür ettiğine değinmenin dışında fikir ileri sürme iddiasında değiliz.

Hemşin’de Ay tutulması sırasında hayat bulan bir inanış vardır. Hemşinli köylüler, Ay tutulması sırasında, ejderhaya benzer fizik ötesi bir varlığın Ay’ın başına musallat olduğuna, Ay’ın parlak yüzünü karartan bu kötü gücün geri çekilip, onu rahat bırakmasını sağlamak için gürültü çıkarmak gerektiğine inanırlar. Bu yüzden Ay tutulmalarında köylüler, ellerine geçirdikleri ses ve gürültü üreten araçları kullanırlar. Ay’ın büyük bir sıkıntı içinde olduğu inancı, onları Ay’ı kurtarma çabasına götürür, sopalarla tenekelere vurulur, haykırılır, bağırılır, tulumlar çalınır; Bu arada tabanca ve tüfekler devreye girer. Bir süre sonra ay yavaş yavaş yüzünü göstermeye başladığında, bu kez tabanca ve tüfekler başarmış olmanın sevinciyle patlar. Bu inanış, günümüz halk yaşantısında uygulama alanı bulunmayan ancak orta yaşın üzerindeki kişilerin hatırladığı, unutulmaya yüz tutmuş bir inanıştır.

Yöre insanlarının Ay tutulması sırasında neden gürültü çıkarmaya çalıştıkları, bu inanışta, toplumsal bilincin yüzlerce, binlerce yıl öncesindeki davranışları günümüze taşıdığı yönünde maddî bir temel mi vardır, yoksa gürültüye dayalı bu tören Ay’a tapma geleneğinin bir uzantısı mıdır bilinmez.

“*Cin, peri, hortlak, karabasan, koncoloz, Hızır* gibi doğa üstü güçlere eskiden olduğu gibi günümüzde de inanılmaktadır.”¹⁸⁴ diyen Balıkçı aynı bilgiyi çalışmasının başka bir yerinde tekrar eder:

Yörede okul okumamış kişiler arasında *cin, peri, cadı, hortlak, hipilik, kara koncoloz, Hızır-İlyas* gibi doğa üstü güçlere inanma halen yaygındır. Ancak kara *koncolozu* kovalamaya

¹⁸⁴ (Balıkçı 1997: 102)

yönelik pratik ve uygulamaları 60 yaş grubunun üzerindeki kişiler bilmekte ve anlatmaktalar.¹⁸⁵

1.5.8 .1 Güneş Duası: Babra Bubrik

İnsan, imkânları, ihtiyaçları karşılanmayacak duruma geldiğinde çaresiz duruma düşer. Mistik inanışlar, bu çaresizlik ortamında ortaya çıkar. Anadolu halk inançları içinde yer alan yağmur ve güneş duaları da bir ihtiyacı karşılayamamamın verdiği çaresizliğin ürünüdür. İhtiyaçlar ve imkânlar inançların içeriğini ve biçimini de belirlemektedir.

Anadolu'nun kuraklık çeken çeşitli yerlerinde yağmurun yağması için yapılan dualara karşılık, Hemşin'de sisin dağılması, yağmurun dinip, güneşin ortaya çıkması için yapılan bir dua bulunmaktadır. Bu duadan çok, bir ayin niteliğindedir. Yörede, adına *Bubrik* veya *Babra*¹⁸⁶ *Bubrik* denir. *Bubrik*, haftalarca yağmakta olan yağmura son vermek, güneşli günleri çağırmak amaçlı bir çocuk törendir. Bu tören günümüzde Subaşı (haçapit) köyünde bilinmektedir. *Bubrik*, haç şeklinde çakılan tahta veya sopalara kat kat çocuk elbisesi giydirilerek hazırlanan, korkuluğa benzer bir maket çocuktur. İki çocuk bu maketin yana açılmış kollarından tutar, arkalarında köyün diğer çocuklarıyla kapı kapı gezerler. Her evin kapısında:

Bubrik bubrik ne ister

Allah'ı tan güneş ister

Yağ kabından yağ ister

Tuz kabından tuz ister

Verenin bir koç oğlu

Vermeyenin topal kızı olsun

O da düşsün ateşe

Yansın kül olsun

¹⁸⁵ (Balıkcı 1997: 235-236)

¹⁸⁶ Bu kelimeye, yörelere göre anlam farkları ile DS'de raslamaktayız. Ancak Bu kelinin diğer yörelerdeki kelimeyle aynı kelime olup olmadığı konusunda bir bilginiz yoktur. Babra [babıra]: 1. Su kenarlarında biten, yaprakları kama şeklinde olan bir zambak. (Yakasenek * Bolvadin – Af.; Yenice * Eğridir – Isp.; Zemme – Kü.; Balkandak * Beyşehir – Kn.) [Babıra]: (Yenişarmuma * Şarkıkaraağaç –Ip.) 2. (Yakasenek * Bolvadin – Af.)

Şeklindeki mısraları yüksek sesle sıralayıp dolaşırlar. Topladıkları yağ, peynir, yumurta, un gibi yiyecekleri cami avlusunda yaktıkları ateşe koydukları bir tavada pişirirler, hazırladıkları yemeğin bir kısmını topluca yerler, geri kalanını mezarlara dağıtırlar.

Yağmurun sona ermesi için bir diğer inanış da sacayağını damlalığa ters olarak bırakmada ifadesini bulan inanıştır. Bu yöntem sonuç vermediğinde *Bubrik* törenine başvurulur. Temmuz ayının yağmurlu ve sisli geçtiğinden, yöredeki adı *çürük ayı*’dır. Güneşli günler için bu tür etkinliklerin nisan (*abril* veya *april*) ve temmuz (*çürük ayı*) ayları içinde yoğunlaşması da bu inanışların hayatla, ihtiyaçlarla olan sıkı bağlarını ortaya koymaktadır

Babra Bubrik adlı çocuk töreninde ifadesini bulan bu inançla ilgili tespitlerimiz, Caferoğlu’nun aşağıya aldığımız bilgileriyle örtüşür niteliktedir

“Birçok yerli aydınlara göre, ne Rize ve ne de Trabzon ahalisi, yağmur duasının mevcudiyetinden haberdardır. Buralarda, çocuklar arasında söylenen, daha fazla ‘güneş duası’dır. Ve topladığım malzeme içerisinde bunun başlıca iki varyantı vardır. Birisi Trabzon’nun Yomra nahiyesinde Goğalı köyünden Osman Şen’den, diğeri ise Rize’nin Pazar nahiyesinde Horti köyünden Haşim Kibar’dan derlenmiştir. Birincisinin adı sadece ‘Güneş düvesi’ olup aşağıdaki şekildedir:

Guza guza gus_guruza

Alla^hdan güneş isderuz

hatunnardan gaymak_isderuz

Verenun teknesi şen olsun

Vermeyenun teknesine başum gadar

Bir kokmuş sıçan düşsun

İkincisi ise, *Babra Bubrik* adile, çocuklar arasında yayılarak, muayyen merasime tâbidir. Şu şekilde yapılır: çocuklar, yaylayı kaplayan kesif sisinde kalkması için, çalı süpürgesinin beline küçük bir ağaç takarak onu bir çocuk iskeleti haline getirirler; sonra üzerine de bir elbise geydirerek tam bir çocuk haline koymağa çalışırlar. İş biter bitmez, çocuklar ellerine aldıkları ağaç çocukla, grup halinde, yayla evlerini birer birer dolaşarak, hep birden bu türküyü söyletirler:

Babra Burik nēşder
kaşuk kaşuk yağ isder
Allahdan güneş isder
Folden yumurta isder
Tekneden kaymağ isder
Verenun oğli olsun
*Vermiyenun da kor_topal kizi olsun.*¹⁸⁷

1.6 HEMŞİN AĞZI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Hemşin ağzı, Anadolu ağızları içinde, çok az incelenmesinden dolayı, gizemli bir yöre ağzı olma özelliği taşımaktadır. Bugüne kadar, ülkemiz üniversitelerinde, bu ağız yöremizle ilgili iki bilimsel çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri, Serkan Pehlivan'ın hazırladığı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada, Hemşin ağzının ses ve şekil bilgisi ele alınmakta, kelime hazinesine ise çok az yer verilmektedir.

Pehlivan bahse konu çalışmasını standart bir Hemşin ağzı varmış gibi hazırlamıştır. Oysa bütünlüklü bir Hemşin ağzı varsa da, yazı dilimizdekine benzer, ortak bir imla oluşturacak kadar standart bir Hemşin ağzından söz etmek mümkün değildir.

Pehlivan'ın Hemşin ağzı için tespit ettiği sesler, nicelik ve nitelik olarak bir ağız çalışmasının bütün yönlerini kapsamamaktadır. Mesela söz konusu çalışmada *ḱêz* “kız”, *vêr-* “vermek” kelimeleri aynı ünlü (*ê*) ile belirlenmiştir. Bana göre bu iki kelimedeki ünlüler ses değeri bakımından birbirinden farklıdır. Ayrıca Pehlivan'ın, metinlerde kullandığı birçok işareti, işaretler tablosunda göstermediği görülmektedir. Pehlivan, çalışmasında ara ünlüler ile bazı ünsüzlere de yer vermemiştir. Mesela tonsuzlaşma eğilimindeki *ṛ* sesi için ayrı bir işaret kullanılmamıştır. Oysa bu ses, Hemşin ağzındaki ünsüzler arasında, çeşitli ses olaylarının kaynağı olarak, önemli ve yazı dilindeki *r*'den (tonsuzlaşma eğiliminden dolayı) çok farklı bir sestir. Yine *k > ğ* yumuşaması sonucu *ğ* erimesi ve bu suretle ortaya çıkan ünlü uzunluklarını anlatırken, “*k > ğ* yumuşaması olmayabilir” diyerek ünlü uzamasını *k* sesinin düşmesine bağlamıştır ki, fikrimce bu doğru bir tespit değildir.

¹⁸⁷ (Caferoğlu 1946: 76)

Rize ili ağızları üzerine yaptığı çok değerli çalışmasında Dr. Turgut Günay “Beşinci Ağız Kesimi” diye söz ettiği bölümde, Hemşin adını anmadan, yer yer Hemşin Türkçesinin ağız özelliklerine değinmektedir. Ancak, Günay’ın “Beşinci Ağız Kesimi” diye söz ettiği bölge olan Ardeşen, Pazar, Fındıklı ilçelerinde konuşulan Türkçe de kendi içinde bütünlüklü bir yapıya sahip değildir. Bu bölgede Hemşinlilerin konuştuğu Türkçe ile ikinci bir dil olarak Lazca konuşan yurttaşların konuştuğu Türkçe birbirinden farklıdır. Günay’ın çalışmasında bu farklılıktan söz edilmemektedir. Günay, Hemşin ağzını bağımsız olarak ele almamış, “Beşinci Ağız Kesimi” diye söz ettiği bölüm içinde sentezleyerek incelemiş, bu ağız yöresine özgü tespitlerde bulunmak yerine Rize genelini ilgilendiren tespitlerde bulunmuştur. Leyla Karahan da Anadolu ağızlarını sınıflandırırken, Turgut Günay’ın çalışmasına bağlı kaldığı için Hemşin ağzını “Kuzeydoğu Grubu Ağızları” içinde değerlendirmiş, hususen bir Hemşin ağzından bahsetmemiştir.¹⁸⁸

1.7 ÇALIŞMADA UYGULANAN BAZI YÖNTEMLER ÜZERİNE

Hemşin ağzında, yazı dilimizin alışla gelmiş seslerinin dışından sesler bulunmaktadır. Bunlar ara (yarı kalın, yarı yuvarlak) ünlülerle, yazı dilinde bulunmayan bazı ünsüzlerdir. Çalışmam sırasında, ara (yarı kalın, yarı yuvarlak) ünlülerle, yazı dilinde bulunmayan ünsüzlerin doğru tespit edilmesi için bir teknik geliştirdim. Kaydettiğim sesleri bilgisayardan defalarca dinledim. Bir ünlünün ne türde bir ünlü olduğuna karar veremediğimde, bu ünlünün bir ara ünlü olabileceğini düşündüm. Mesela, *ä* işareti ile karşıladığım sesin *a* mı yoksa *e* mi olduğunu söylemek çoğu zaman mümkün değildir. “O halde bu ses *a-e* arası bir sestir” diye düşündüm ve ona göre bu sesin ses doğrusundaki yerini belirledim. Böylece her sesin uygulamalı olarak boğumlama noktalarını tespit ettim. Tespit ettiğim bu sesler için özel işaretler buldum. Bu işaretlerin bilgisayarın genel işleyişine uygun olması, seçme-kopyalama gibi bilgisayardaki eylemlerde herhangi bir kazaya meydan vermemek açısından önemlidir. Belirlenecek işaretler, hem amaca hizmet etmeli hem de bilgisayarın genel işleyişi içinde sorun çıkarmayacak cinsten olmalıydı. Bu anlayışla hocalarımızın da yardımlarıyla ne tür işaretler

¹⁸⁸ (Karahan 1996: 97-99)

kullanacağıma karar verdim. Örnekler vererek bu seslerin tariflerini yaptım. İncelemenin bel kemiği diyebileceğimiz seslerin tahlilleri böylece ortaya çıktı.

İnceleme bölümünde, ağız yöresinde görülen seslerdeki değişimleri, benzeşmeleri, yumuşamaları, düşmeleri, türemeleri, erimeleri, uzamaları, kısalmaları vb. ele alarak, Hemşin ağzını meydana getiren fonetik yapıyı çözmeye çalıştım. Bu yapı incelemesi, aynı zamanda, Hemşinlilerin tarihsel, sosyolojik, etnik vb. bakımdan geçirdikleri değişimlerle birlikte, ilişki içinde bulundukları kavimlerin kimler olduğu konusunda bir ipucu verecektir. Benim buradaki amacım, tarihî, sosyolojik, etnolojik sonuçlar çıkarmak değil, dil bakımından olguları ortaya koymak olduğu için başka bilim dallarının ilgi alanlarına giren konulara değinmemeye çalıştım.

İnceleme bölümünde, Hemşin ağzında meydana gelen ses olayları, birbirinden bağımsız değil, bütüncül ele alınmıştır. Bir ses olayının açıklanması için diğer ses olaylarının da hesaba katılması; hatta bu ağzı meydana getiren coğrafî, sosyolojik, psikolojik etmenlerin göz önünde tutulması gerekmektedir. Ses düşmeleri, değişimleri diğer seslerin yapısını da etkilendiğinden, bir sesin düşmesi, kendisi ile birlikte olan seslerin kaderini de belirlemektedir.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerinde çalışanların duyduğu en büyük eksiklik, ağız çalışmaları için geliştirilmiş, her yörenin ağız yapısına uygun, herkesin kabul edebileceği, tanımlanmış, geniş bir Türkiye Türkçesi ağızları transkripsiyon alfabesinin olmayışıdır. Aslında bu alfabe ihtiyacı, sadece Türkiye Türkçesi için değil, genelde Türkiye dışındaki çağdaş Türk lehçe ve ağızları için de vardır. Türkçenin değişik lehçe ve ağızlarının bütün seslerin renklerini, tonlarını karşılayacak geniş bir alfabe ortaya konulmadan, Türkçenin ağızlarını bütünlüklü ele alan sağlıklı bir ağız atlası yapılamaz.

Üniversitelerimizin dil bölümlerinin çoğunluğunda dil laboratuvarının olmayışı, ağız çalışmalarında seslerin doğru analiz edilmesini güçleştirmektedir. Çağın gerektirdiği teknik imkânların olmadığı bir ortamda insan kulağına, bilincinin yorumuna ihtiyaç vardır. Benim çalışmamda, görüşmede elde edilen kayıtlar, yanlış şüphesi içinde kelimesi kelimesine dikkatle dinlenerek çözülmüştür. Yanlış duymuş yazıya yanlış geçirmiş olmam ihtimali bir yana, konuşmaların duyulduğu gibi, aynen kaydedilmesinin, bu tezin amacına daha uygun olacağını düşündüğüm için standart bir “ağız özellikleri” ortaya çıksın kaygısından uzak davranarak, özgün konuşmalarda tespit ettiğim farklılıkları aynen kaydettim. Kişilerin

konuşmalarında görülen farklılıkların nedeni büyük çoğunlukla budur. Yukarıda belirtildiği gibi bütün bunların yanında, bazı kelimeleri, sesleri farklı duymuş, yanlış anlamış olmam da mümkündür. Ancak, bu ihtimal, hesaba katılsa da aynen kaydetme uygulamasının güvenilirliği tartışılmazdır. Birtakım sakıncalara rağmen, “yer ve kişi adları” dizininde, özel adlar olmaları dolayısıyla, nispeten standartlaştırma yoluna gidilmiştir. ‘yer ve kişi adları’ dizininde görülen bütünlüklü (standartlaşmış) yapının nedeni budur.

Ses çözümlemelerinde, aynı kişinin, bir kelimeyi aynı cümlede iki farklı biçimde söylediği bile görülmüştür. Bu söyleyişteki farklılığın psikolojik, sosyolojik nedenlerle birlikte, benim sorularda kültür dilini kullanıyor olmamın etkisi de vardır. Genel bütünlük açısından bakıldığında, standart bir Hemşin ağzı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, genel bütünlüğün dışında, köyler hatta mahalleler arasında bile ağız farkları bulunduğu da bir gerçektir. Bir Hemşinli veya Hemşin ağzını iyi bilen bir kişi, bir Hemşinli ile konuşurken, onun hangi köyden olduğunu rahatlıkla anlayabilir. Bu da Hemşin ağzının kendi içinde bile bir bütünlük oluşturmadığını göstermektedir.

Hemşin ağzının kendi içindeki farklılıkları daha çok sesler düzeyindedir. Konuşmaların deşifre edilmesi sırasında bu farklılıklar tespit edilmiş ve olduğu gibi yazıya geçirilmiştir. Standart metinlerle çalışmanın kolaylığı herkes tarafından bilinmektedir. Ancak, bu tezde, standart metinler üzerinde çalışma kolaylığı yerine, doğru tespit edilmiş metinler üzerinde, zorlukları göğüslemek, çalışma yöntemi olarak tercih edilmiştir. Bu yüzden standart, sun’i bir Hemşin ağzı yaratma kaygısı ile asla farklılıklar gözden uzak tutulmamıştır.

Dizinde seslerin sıralanışı bilgisayar ortamına göredir. Burada kaynağı bilinebilen kelimelerin kökeni belirtilmiş, farklı dillerden gelen ve kökü tanınmayacak kadar değişmiş kimi kelimeler, kaynak dildeki kullanım biçimleriyle gösterilmiş, fiiller ve isim-fiiller dışındaki kelimelerin türleri gelenek olduğu üzere gösterilmemiştir. Metinlerde ve dizinde, iki veya daha fazla ünlü değerinde ünlüler bulunmaktadır. Bu ünlüler, ilgili ünlüden sonra iki nokta konmak suretiyle gösterilmiştir; *a:*, *â:* gibi..

Dizinde, bazı kelimeler, ekler ve sesler düzeyinde düşünüldüğünde standart bir kullanımın olmadığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında birden çok neden etkili olmuştur. Birinci neden yukarıda sözü edilen standart bir Hemşin ağzının olmayışı, ikinci neden, görüşülen kişilerin sosyolojik, psikolojik durumlarıdır. Standart bir Hemşin ağzı

olmadığı için dizinde kelimelerin çeşitli varyantlarına rastlamak mümkündür. Eğer standartlaştırma yoluna gidilmiş olsaydı yapılan çalışmanın amacına ters düşülmüş olurdu.

Araştırma alanımda kullanıldığı halde, *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmayan kimi kelimelerin de, Türkiye’de, sağlıklı bir ağız atlası oluşturabilmek için, derlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Söz gelimi, yazı dilinde, “şimdi” biçiminde kullandığımız kelimenin, hangi bölge veya yörelerde kaç değişik şekilde kullanıldığının, olabildiğince geniş ve eksiksiz olarak belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarını bütünlüklü değerlendirebilmek için kelimelerin, yöresel kullanım açısından farklılıklarını ortaya koymak, anlam ve yapı bakımından incelemesini yapmak, bütün yörelerdeki kullanım biçimlerini tespit etmek, bunları tanıklarıyla belgelemek gerekmektedir.

Derleme Sözlüğü’nden yararlanılarak yapılan karşılaştırmalar sırasında, Hemşin ağzının, Anadolu’nun çeşitli bölgelerindeki ağızları ile çok miktarda ortak kelime kadrosuna sahip olduğu görüldü. Ancak bu ortaklıkların hangi bölgeleri kapsadığının, ne tür kelimeler bağlamında olduğunun incelenmesi tezimizin konu sınırlarını aştığından bu konulara değinilmemiştir. Hemşin ağzı ile Anadolu’nun çeşitli bölgelerindeki ağızları arasındaki ortalıkların izini sürmenin, ilginç sonuçlar doğuracağı düşüncesindeyim. Karşılaştırmalı olarak yapılacak bir araştırma, Hemşin ağzı ile Türk lehçeleri ve Anadolu ağızları arasındaki ilişkiyi belirlemesinin yanında, bu ağız hakkındaki birtakım belirsizlikleri ortadan kaldırmak için çok önemli veriler de sağlayacaktır.

2 İNCELEME

2.1 SES BİLGİSİ

Ses bilgisi, ağız çalışmalarının önemli bir bölümüdür. Ağızlar, esas olarak, bir dil içinde, uzun sayılabilecek bir zaman sürecinde, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ses değişikliklerinden doğmuştur.

Ağızların ortaya çıkışını hazırlayan nedenlerle ses değişikliklerini besleyen kaynaklar farklı olabilir. Bir dilde, farklı ağızların ortaya çıkışı tarihsel, sosyal zorunluluklarla ilgilidir. ‘Dildeki hiçbir değişiklik nedensiz değildir.’ ilkesinden yola çıkarak, ağızların ortaya çıkışını hazırlayan nedenlerle, toplumların gelişmesinde, değişmesinde etkili olan nedenlerin birbirine benzer olduğunu söylemek mümkün. Yine, ağızların ortaya çıkışını açıklayan yasalarla, toplumların gelişmesini belirleyen yasaların birbirinden çok farklı olmadığı söyleyenebilir. Kısacası, insanla ilgili her durumda olduğu gibi, toplumsal olay ve olguların açıklanmasında da bilimin genel yasaları işlemektedir.

Hemşin Ağzındaki Sesler

Bu bölümde, Hemşin ağız yöresinde görülen sesleri, bu seslerdeki değişimleri, benzeşmeleri, yumuşamaları, düşmeleri, türemeleri, erimeleri, uzamaları, kısaltmaları vb. incelenerek, Hemşin ağzını meydana getiren fonetik yapı çözülmeye çalışılacaktır. Bu yapı incelemesi, aynı zamanda, Hemşinlilerin tarihsel, sosyolojik, etnik vb. bakımdan geçirdikleri değişimleri ve bu değişimlerle birlikte, ilişki içinde bulundukları kavimlerin kimler olduğu konusunda bir ipucu verecektir. Ancak bu tezin amacı, verilerden yola çıkarak vargılara ulaşmak değil, olguları olduğu gibi ortaya koymaktır. Bu yüzden bu çalışmanın içinde kesin vargılar bulunmayacaktır.

Hemşin ağzında meydana gelen ses olayları, birbirinden bağımsız değil, bütüncül ele alınmıştır. Bir ses olayının açıklanması için diğer ses olaylarının da hesaba katılması; hatta bu ağzı meydana getiren coğrafi, sosyolojik, psikolojik etmenlerin göz önünde tutulması gerekmektedir. Ses düşmeleri, değişimleri diğer seslerin yapısını da etkilendiğinden, bir sesin düşmesi, kendisi ile birlikte olan seslerin kaderini de belirlemektedir. Ses düşmeleri, kelime sonundaysa, muhtemelen kendisinden önceki ünlü uzamaz. Ama kelime ortasında uzama kaçınılmaz olmaktadır.

Hemşin ağzında 26'si ünlü, 33'ü ünsüz olmak üzere 59 tane ses tespit edilmiştir. Bu sesler şunlardır: *a, ā, ä, â, b, c, č, ċ, ĉ, d, e, é, ē, è, ě, f, g, ĝ, ġ, ĥ, ħ, ĭ, ì, í, î, ĩ, j, k, k̄, k̇, l, m, n, o, ō, ó, ò, p, p̄, ṗ, r, s, š, t, t̄, u, ū, ũ, ù, ú, ů, ů̇, v, w, y, z.*

2.1.1 ÜNLÜLER

2.1.1.1 ÜNLÜ TÜRLERİ

Bu bölümde, Hemşin ağzındaki ünlülerin karakterleri, ilişki içinde oldukları diğer seslerle olan etkileşimleri genişçe incelenecektir. “Ünlüler, genel olarak ağız kanalının açık olduğu durumlarda çıkarılan seslerdir.”¹⁸⁹ Çalışmamız sırasında, Hemşin ağzının, ünlülerin onca çeşitliliğine rağmen, ünsüz ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde pratik olarak şu görülmüştür: Uzun ünlüler dışındaki ünlüler, belli belirsiz çıkmaktadır, adeta ünsüzlerin arkasında saklanır, yarı yarıya yutulur. Pratikte uzun ünlüler dışındaki ünlüler, ikincil unsur gibi durur. Buna rağmen, ünlülerin çeşitliliği, onları, Hemşin ağzının fonetik incelemesinde en önemli yere oturtmuştur.

Hemşin ağzında kelimenin, ince ünlüyle başladığı halde, kalın ünlüyle bittiği de olur. Bunu, belirleyen, ek-kök ilişkisi sırasında, ekin içinde bulunan seslerin incelik-kalınlık durumudur. Bu ağızda yöremizde, eklerin genel olarak çoklu şekilleri yoktur.

Hemşin ağzında Türk yazı dilinde gördüğümüz sekiz çeşit ünlünün dışında ünlüler bulunmaktadır. Ağız yöremizde tespit ettiğimiz ünlü sayısı 26'dır. Daha sonra ayrıntılarıyla incelenecek olan bu ünlüleri kısaca sınıflandıracak olursak; geniş ünlüler olarak *a, ā, ä, â, e, ē, è, é, ě, o, ō, ò, ó*; dar ünlüler olarak *ĩ, ì, í, î, ĩ, u, ū, ũ, ù, ú, ů, ů̇*; kalın ünlüler olarak *a, ā, â, ĩ, o, ō, ò, u, ū, ũ, ù*; ince ünlüler olarak *e, ē, é, ě, ì, í, î*; yarı kalın ünlüler olarak *ä, è, í, ĩ, ó, ũ, ů̇*; düz ünlüler olarak *a, ā, ä, e, ē, è, é, ĩ, í, î, ĭ*; yuvarlak ünlüler olarak *o, ō, ò, ó, u, ū, ũ, ú*; yarı yuvarlak ünlüler olarak *â, ě, ù, ũ̇, ů̇* ünlülerini buluruz.

Sırasıyla burada inceleyeceğimiz ünlüler şunlardır: *a, ā, ä, â, e, ē, è, é, ě, ĭ, ì, í, î, ĩ, o, ō, ó, ò, u, ū, ũ, ù, ú, ů, ů̇.*

¹⁸⁹ (Aksan 2000: 24)

Hemşin ağzındaki ünlüler, yukarıda sıraladığımız çeşitlilikleri oranında karmaşık ilişkiler sunar. Ünlü ilişkileri burada, ünlü benzeşmesi-benzeşmezliği, ünlü uyumu-uyumsuzluğu başlıkları altında ele alınacaktır.

2.1.1.1.1 a: Düz, kalın, geniş bir ünlüdür. Orta bir ünlü olan *a*, *a* ile *ı* arasındaki boğumlanma alanının *a*'ya daha yakın bir yerinde boğumlanan kapalı bir *a*'dır. Yarı dar, *a-ı* arası bir ünlüdür.¹⁹⁰ Çıkış noktası bakımından, bu sesin oluşum biçimi; “Dilin ön kıyısı alt sıra ile dişlerin art sırtına dayanır, arka kısmı ağız boşluğunda kaşksı bir biçim alır.”¹⁹¹ Hemşin ağzında, bu sesin art damak ve gırtlak ünsüzleriyle kullanımında, Arapçadaki ayın (ع) sesine yakın çıktığı örneklerle özellikle yaşlı kadınların konuşmalarında rastlanmaktadır. Ancak, bu ses için ayrı bir karakter belirlenmedi. Çünkü derlenen metinlerdeki bütün *a*'lar bu özelliği taşımaktadır. Metinleri gereksiz işaretlerden kurtarmak amacıyla bu ses, *a* ile karşılandı. Metinlerin okunmasında buna dikkat edilmeli, *a* ile işaretlenen sesler *a* ile *ı* arasında seslendirilmelidir. Tasvirî bakımda bu ses, yazı dilinde kullanılan *a*'ya göre daha dar; *ı*'ya göre daha geniştir: *nassí taníma* “nasıl tanıma”, *tahtaden* “tahtadan” *saķat* “sakat”, *bastoníní* “bastonunu”, *oķaşıfúk* “uğraştık”, *baķfúm* “baktım”.

2.1.1.1.2 ā: “Bilindiği gibi, boğumlanma süreleri normal (temel) ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan -yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan- ünlülere uzun ünlüler diyoruz.”¹⁹² Hemşin ağzındaki *ā*, birincil veya ses olayları sonucunda görülür. Birincil uzunluk olarak *ā*, kendinden uzunluk, yani ses olaylarının etkisiyle değil, sesin doğal uzunluğudur. İkincil uzunluk olarak ise, iki ünlünün yan yana (*a-a*, *a-ı gibi*) gelmesi, *ğ*, *ř*, *h*, *y*, gibi ünsüzlerin erimesi veya tamamen düşmesi, bir hecenin yutulması, gibi nedenlerden kaynaklanan bir uzunluk olarak kaşımıza çıkar. Hemşin ağzında *y* ünsüzünün önündeki bütün *a*'lar istisnasız olarak uzundur: *iķtiyā* “ihtiyara”, *ğidā* “gidiyor”, *āltùn* “altın”, *beyazbāş* “bir çayır türü”, *bāşum* “başım”, *silāi* “silahı”, *ķolāy* “kolay”, *aşā* “aşağı”, *ğālmā* “gelmeye”, *oşumuzun ādī* “otumuzun adı”.

¹⁹⁰ (Günşen 2000: 17)

¹⁹¹ (Selen 1979: 22)

¹⁹² (Korkmaz 1994: 36)

2.1.1.1.3 â: Düz, yarı kalın, geniş bir ünlüdür. Bu ünlü, Hemşin ağzında yazı dilimizde normal *e*'den *ġ*, *ğ*, *ř*, *k* seslerinin etkisiyle *â*'ye dönüşmüştür. Normal *e*'den daha uzundur. Bu ünlü için kalınlaşmış, kalınlaşırken yayvanlaşmış *e* denebilir. Hemşin ağzındaki, *â* ile söylenen kimi fiiller, E.T.'de de aynı sesle yazılmıştır: *âwelķi* “evvelki”, *kâsmıştûm* “kesmiştim”, *kâtâlârûngûn* “ketelerinin”, *ġâçim* “geçim”, *tutîlâr* “tuttular”, *inâġûmûz* “ineġimiz”, *dâ* “de”, *yemâġidûr* “yemeġidir”, *âlli* “elli”, *ġâzmâ* “gezmeye”, *ġâlmış* “gelmiş”, *ġâçmiyôr* “geçmiyor”.

Açık *e* (*â*) ünlüsü, damağın ortalarında teşekkül eder ve açıklık derecesi oldukça fazladır. Ara basamaktaki bir olayı temsil eder durumda olan *â* ünlüsü, ses değişimleri sonunda *ğ*’sini kaybetmiş olan (*-ğ* ve *-k->-g->-ğ-* ile) kelimelerde de görülür:¹⁹³ *ekmâi* “ekmeġi”, *istêmâa* “istemeġe”.

2.1.1.1.4 â: Yarı yuvarlak, kalın bir ünlüdür. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan *a* ünlüsünün çeşitli nedenlerle yarı yuvarlak hâle gelmiş biçimidir. *a-o* arası bir sestir.

Hemşin ağzında ilk heceden sonraki *a*’lar genellikle yuvarlaklaşmaktadır. *â* ünlüsü, özellikle, çift dudak ünsüzleri ile yan yana geldiğinde yuvarlaklaşma daha belirgin olmaktadır: *babâgun* “babanın”, *amâ* “ama”, *zâmân* “zaman”, *Osmân* “Osman”, *heywân* “hayvan”, *kumâmden* “kumamdan”.

Bu sesin, dudak ünsüzlerinden ayrı olarak, kendisinden sonra ve önce kullanılan yuvarlak bir ünlünün etkisiyle de yuvarlaklaştığı görülmektedir: *yalâġuz kaldûm* “yalnız kaldım”, *dôrt tâne* “dört tane”.

2.1.1.1.5 e: Düz, geniş, ince bir ünlü olan *e* ünlüsü, Hemşin ağzında, yan yana geldiği seslerin niteliğine göre çeşitli biçimlerde ortaya çıkmakta, yer yer, özellikle yaşlı bayanlarda, art damağa doğru yaklaştığı görülmektedir: *şeķer* “şeker”, *Memedaġalâr* “Mehmetaġalar”, *Çamlîhemşin* “Çamlîhemşin” Hemşin ağzında *e* ünlüsünün normal kullanımları yanında *a*, *i*, *ö* seslerinden dönüşmüş şekillerine rastlanmaktadır: *eldi* “öldü”, özellikle de ince olarak seslendirilen *l*’lerin yanındaki *a*’lar *e*’ye dönüşürler: *saklemiş* “saklamış”, *atletâćâk* “atlatacak”, *enemâzûk* “inemeyiz”.¹⁹⁴

¹⁹³ (Korkmaz 1994: 30)

¹⁹⁴ Türkiye Türkçesindeki *in-* fiili ET’de *en-* biçimindedir.

Araştırma yöremizdeki *e* ünlüsünün, *ġ*, *ğ*, *ĩ*, *h*, *k* sesleri ile yan yana geldiğinde genişleyerek açık *e*'ye, yani *ä* ünlüsüne dönüştüğü örnekler yaygındır: *ġäġim* “geçim”, *tutılār* “tuttular”, *ināġümüz* “ineğimiz”, *dä* “de”, *yemāġidūr* “yemeğidir”.

e ünlüsünün yuvarlak şekline pek rastlanmaz. Ancak, olumsuzluk eki *-ma-* / *-me-* Hemşin ağzında *-mä-* ekine dönüşmüş ve tek şekilli olarak karşımıza çıktığı için, bu ek kelime sonunda bulunduğu ekin *-ma-*’lı biçimi ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁵ Bazı örneklerde, yuvarlak *a* (*ä*)’nın *-mä-* biçimindeki olumsuzluk ekinden dönüşme yoluyla ortaya çıktığı görülmektedir: *ġalmāmış* “kalmamış” *bitmāmış* “bitmemiş”.

2.1.1.1.6 ē: *e* ünlüsünün uzun biçimidir. *e* sesinin Hemşin ağzındaki bütün türlerinin (*e*, *é*, *ä*, *è*) uzun biçimi, olarak, *ē* sembolü seçildi. Bu ünlü, *ĩ*, *ğ*, *y*, *h*, gibi ünsüzlerle yan yana geldiğinde, hece yutumunda veya yan yana gelen iki ünlünün (*e*, *ä*, *í*, *i*) kaynaşması sonucu ortaya çıkar: *tārākē* “terekeye”, *bilmēm* “bilmiyorum”, *sēġēflēmūzi* “sığırlarımızı”, *bahġelē* “bahçelere”, *heĩ ġēm va ġúkūr ossun* “her şeyim var sükürler olsun”, *semēĩ* “semeri”, *dēilim* “değilim”.

2.1.1.1.7 è: Yarı kalın, yarı dar *è* sesi, *e-ı* arasında bir ses değerine sahiptir. Bu sese, birçok kelimedede rastlansa da, bu durum bu sesi sıra dışı olmaktan çıkarmamaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilindeki *ı* sesinin Hemşin ağzındaki görüntüsü olan bu sesin, en dikkate değer tarafı, *e* ile *ı* seslerinin çapraz bir ilişkisini sunmasıdır:¹⁹⁶ *ayēldükten* “ayrıldıktan”, *ġèzüm* “kızım”, *řēza* “Rıza”, *hēzaĩ* “hızır”, *ġēĩmizi* “kırmızı”.

2.1.1.1.8 ê: Düz, yarı geniş, ince bir ünlüdür. Kapalı *e* veya açık *i*, boğumlanma noktası *i* ve *e* arasındadır. Ön ya da iç seslerde olmak üzere hep kök hecede bulunur. Türkçe kelimelerde çoğunlukla *i>e* değişimi ile ve eski Türkçedeki *i* sesinin tarihî gelişme seyri içinde

¹⁹⁵ *yema* “yeme”, *verĩma* “verme”, *ġarĩřma* “karışma”

¹⁹⁶ Bu sese, Hemşin ağzı üzerine tez hazırlayan Serkan Pehlivan’ın çalışmasında rastlayamadık. Pehlivan, bu sesi *é* işareti ile karşılamıştır. Adı geçen yazar, *yér*, *ét-* kelimelerini de, *ayrılmak* ve *kız* gibi içinde *ı* sesi bulunan kelimeleri de aynı sembolle karşılamıştır. (Bk. Pehlivan 2002) Aynı şekilde, bu sesi, Günay’ın eserinde de göremiyoruz. (Bk. Günay 1978: 282-300) Günay, ‘kız’ kelimesindeki *ı* sesini bazen yarı kalın *ı* (*i*) ile bazen kapalı *e* (*é*) ile yazmıştır. Ben, *kız* vb. kelimelerin, kapalı *e* (*é*) ile yazılmayacağını, bu kullanımlardaki iki sesin birbirinden farklı birer fonem olduğunu düşünüyorum.

gösterdiği genişleme eğilimine uyarak *ē*ye dönüşmesi ile oluşmuştur.¹⁹⁷ Muharrem Ergin, bu sesin tarihi gelişimi ile ilgili genişçe açıklamalar yapmıştır:¹⁹⁸ *éyi̇ydi* “iyiydi”, *étḟum* “ettim”, *yērlā̇rī var* “yerleri var”, *çēzmālī* “çizmeli”, *ġétḟum* “gittim”, *dėrsēn* “dersin”.

2.1.1.1.9 ē: Yarı yuvarlak, yarı kalın *e-ō* sesidir. Çift dudak *v̇*si (*w* sesinin yuvarlaklaştırıcı etkisi) kendisinden önceki *e*’yi yuvarlaklaştırdığı gibi, *ōl-* kelimesinin Hemşin ağındaki biçimi olan *e/-* fiiline, yuvarlak ya da yarı yuvarlak ünlüler bulunduran ekler getirildiğinde *e/-* fiilinin ilk sesi olan *e*, aslına yaklaşılarak *ē/-* biçimini alır. Aynı ses, *e/-* fiiline düz ünlülü (*e, i*) ekler getirildiğinde *e/-* biçiminde olur: *ēldū̇ġī* “öldüğü”, *anneng ēlū* “annen ölüyor”, *ēldū̇rdī* “öldürdü”, *ēldū̇kten* “öldükten”, *ēlū̇róm* “ölürüm” *ēliyu* “ölüyor”, *ēldū̇rmādū̇m* “öldürmedim”, *ēldū̇rdī* “öldürdü”, *ēldū̇rsū̇n* “öldürsün”, *ēlū̇m* “ölüm”, *ēldū̇m* “öldüm”, *dēwlet* “devlet”.

2.1.1.1.10 ĩ: Düz, kalın dar bir ünlü olan *ı* sesi, sanılanın aksine Hemşin ağzında kullanım alanı bulan bir ünlüdür. Ancak, burada kullanılan *ı*, normal *ı*’dan farklı, ona göre daha kısa bir *ı*’dır. Çalışmada bu ünlü *ĩ* işareti ile sembolleştirildi. İlgi eki *-ın*’ın (*-in, -un*)¹⁹⁹, sonu *a* ve *ā* ile biten kelimelere eklenmesi sırasında belli belirsiz bir *ĩ* (kısa *ı*) sesi çıkar: *masaĩn* “masanın”, *Allāĩn* “Allah’ın”, *unlāĩn* “onların”, *bulāĩn* “bunların”, *Memedaġaĩn* “Memedaġa’nın”.

2.1.1.1.11 ï: Düz, dar ve kısa bir ünlüdür. Ses düşmesi gibi bazı ses olayları sebebiyle, *ı* ve *ı̇* ünlüleri, *e, ā* ünlüleri ile yan yana geldiğinde, *e* ve *ā* ünlülerini uzatırken, kendileri, kısa, yarı kalın²⁰⁰ veya ince bir ünlü olan *ï*’ye dönüşür. Yarı kalın ünlülerle yan yana geldiğinde yarı kalın, ince ünlülerle yan yana geldiğinde ince seslendirilir: *bezlēĩ* “bezleri”, *çocuqlēĩm* “çocuklarım”, *ġēĩ* “geri”, *ġózlēĩmden* “gözlerimden”, *şı̇şēĩn* “şı̇şenin”.

¹⁹⁷ (Korkmaz 1994: 34)

¹⁹⁸ (Bk. Ergin 2002: 57)

¹⁹⁹ Ağız yöremizde, ilgi ekinin *-nın* (*-nin, -nun, -nün*) biçimlerinin olmadığına dikkat çekmek isterim.

²⁰⁰ (Günay 1978: 15)

2.1.1.1.12 í: Yarı kalın bir orta damak ünlüsüdür. *ı* ile *í* arasında, uyuma bağlı olarak ortaya çıkan *í* ünlüsü, düz, dar bir ünlüdür. Hemşin ağzında, yazı dilindeki *ı* sesine karşılık gelir. Ayrıca Anadolu'nun başka bölgelerinde de rastlanmaktadır.²⁰¹ Araştırma bölgemizde sıkça görülen bu ünlü, yöremizde daha çok ince sıradan kelimelerde iç ve son seste bulunur. Kalın sıradan kelimelerde ise daha çok son seste görülmektedir.²⁰² Yazı dilindeki *ı* sesi, Hemşin ağzında, bazı Türkçe kelime köklerinde *e-ı* arası bir ses değeri ile ifade edilirken kimi kelime köklerinde ve eklerde bu ses, yarı kalın düz bir ünlü olan *í* ile ifade edilir. Bağlaç olan *kı* ile aitlik eki olan *-kı* de bu tanımlamanın içindedir. *çalışûrdí* “çalışırđı”, *ulârí* “onları”, *altíncí* “altıncı”, *òřälârí* “oraları”, *Ġencaġa'ín Dursun Alí* “Gencaġa'nın Dursun Ali”, *äskíden* “eskiden”.

2.1.1.1.13 i: Yazı dilinde kullanılan *i* sesine karşılıktır. Yan yana geldiği seslere bağlı olarak, bu sesin *í-i* arasındaki farklı tonlarına rastlamak mümkünse de, bu sesler arasındaki farkları ortaya koyacak imkân olmadığından, *i* nin bütün tonları, tek (*i*) bir karakterle gösterildi: *keçílâřín ismí* “keçilerin ismi”, *ġâlûřdilâř* “gelirlerdi”, *eříġín ústína* “eřiġin üzerine”.

Yazı dilindeki *ı* sesinin karşılığı olarak, Doġu Karadeniz’de konuşulan Türkçe’nin bütün ağızlarında olduğu gibi, Hemşin ağzında *i* (bazen de *í*) sesinin kullanıldığı görülmektedir: *fawříkasi* “fabrikası”.

2.1.1.1.14 î: Arapça, Farsça kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Çok yaygın kullanım alanı yoktur: *tabî* “tabî”.

2.1.1.1.15 î: Düz, dar ince bir ünlü olan *i* nin uzun biçimidir. Düz, dar, yarı kalın bir ünlü olan *í* ile *i*, birbirine çok yakın iki ünlüdür. Bu seslerin uzun biçimleri de, normal kulaġın aradaki farkı bulamayacağı kadar birbirine benzemektedir. Bu benzerlikten dolayı ve metinleri deġişik sembollere boġmamak için, *i*, *í* ünlülerinin uzun biçimi olarak *î* sembolü

²⁰¹ Ahmet Günşen, Eskişehir’de bu sesi tespit etmiştir. Ona göre bu ses orta damak veya yumuşak damaġın *í* ye yakın bir noktasında teşekkül eden, dolayısıyla *ı* ile *í* ünlüleri arasındaki ses basamaġında bulunan kalınlaşmış bir *i* veya incelmış bir *ı* sesidir. (Bk. Günşen 2000: 20)

²⁰² Sadettin Özçelik ve Erdoğan Boz Diyarbakır yöresinde yaptıkları çalışmada bu sese rastlamışlardır. Bk. (Özçelik-Boz 2001: 31)

uygun bulunmuştur. Bu ses, iki *i* değerindedir. Arapça ve Farsça'dan Osmanlı Türkçesine geçen uzun *i*'den (*î*) daha uzun söylenir. Birincil ve ikincil ünlü olarak iki biçimde ortaya çıkar. İkincil ünlü olarak ortaya çıkışı, iki *i*'nin yan yana gelmesi, *î*, *y*, *ğ*, gibi seslerin erime veya düşme yoluyla *îyi* (veya *îyi*) uzatmaları söz konusudur. Ayrıca, vurgudan kaynaklı bir uzamadan da söz edilebilir: *Fîdēs'um* “Firdevs'im”, *çarşîn* “çarşının”, *biilmîm* “bilmiyorum”, *bîbîlêne* “birbirlerine”, *sakaf midûr*, *î midûr* “sakat mıdır, iyi midir”, *hatîsi* “hatırı”, *îlamûrî* “ıhlamuru”, *îsîrgan* “ısırgan”.

2.1.1.1.16 o: Hemşin ağzında kullanılan *o* sesi, yazı dilindeki *o* sesinden farksızdır. “Bu ünlü yuvarlak, geniş bir arka dil ünlüsüdür.”²⁰³ Hemşin ağzında, *y* sesi ile yan yana gelen kimi kelimelerde bu ünlünün daralarak *u* sesine yaklaştığı tespit edilmiştir. Ancak, kimi kelime köklerinde (*yol* gibi) bu ünlünün daralmadığı normal genişliğini koruduğu görülmektedir. Bu sesin daralmış hali, bu çalışmada *ó* ünlüsü ile sembolleştirildi.²⁰⁴ Bu sesin şimdiki zaman ekinde büyük oranda daraldığı görülmektedir: *soyadî Noşanoğlî* “soyadı Nuranoglu”, *Bařozlî Muittîn* “Bakozlu Muhittin”, *oğul* “oğul”, *soğşa* “sonra”, *boğún* “bugün”.

2.1.1.1.17 ô: *ò* ve *o* sesinin uzun biçimidir. Hemşin ağzındaki *ô*ların bir bölümü birincil, geri kalanı *î*, *ğ*, *h*, *y*, *ğ* seslerinin düşmesi, erimesi veya bu ünsüzlerin ünlüyü uzatıcı etkisiyle uzamıştır. Bundan başka uzama nedenleri de vardır; bunlar, iki ünlünün yan yana gelmesi, hece kaynaşması gibi nedenlerdir. Bunların yanında, Hemşin ağzında, vurgudan kaynaklanan uzunluklar da azımsanamayacak kadar çoktur: *dölduşuşdîle* “doldurulardı”, *dölduşuşdîlâş* “doldururlardı”, *ķôřsén* “koyarsın”, *zôřum* “zorum”, *ořd_ôluřlâř* “orada olurlar”, *ôlduğî* “olduğu”.

2.1.1.1.18 ó: Yuvarlak, yarı kalın bir ünlüdür. Boğumlanma noktası, ön damak ünlüsü olan *ô* ile arka damak ünlüsü olan *o*'nun ara basamağında bulunan kalınlaşmış bir *ô* (*ô > o*) ya da incelmış bir *o* (*o > ô*) sesidir.²⁰⁵ Hemşin ağzında bulunmayan *ö*, *ü* sesleri yerine,

²⁰³ (Selen 1979: 30)

²⁰⁴ Günay da bu yola başvurmuş, daralan *o* sesi için ayrı bir karakter belirlemiştir. Bk. (Günay 1978: 15) Serkan Pehlivan bu ses için ayrı bir sembol belirlememiştir.

²⁰⁵ (Günşen 2000: 21)

bu seslerin kalın biçimleri olan *o* ve *u*’ların bir dereceye kadar incelmış biçimleri bulunur. Hemşin ağzında *ö* sesi bulunmadığı için, bu sesin kalın biçiminin incelmış örneği olan *ó* (*o* > *ó*) kullanılır: *Kóya* “köye”, *bóyläydi* “böyleydi”, *ġótúrūduk* “götürüyorduk”, *dónäbilsāk* “dönebilsek”, *óġreniyò* “öğreniyor”.

2.1.1.1.19 ò: “Boğumlanma noktası *o* ve *u* ünlüleri arasında bulunan dar bir *o* türüdür.”²⁰⁶ Hemşin ağzında *ò* sesi, istisnasız olarak, Türkiye Türkçesi yazı dilindeki *o* sesine göre dardır. Ancak, *u*’dan çok *o*’ya yakın olan *ò*’lar, normal *o* ile karşılandı: *ònden* “ondan”, *çòk vā idi* “çok vardı”, *yòküşläríní* “yokuşlarını”, *bilüròm* “bilirim”, *ġórúliyò* “görülüyor”.

2.1.1.1.20 u: Yuvarlak, dar kalın bir ünlüdür. Çıkış yeri, ağız boşluğunun en gerisinde olan, yuvarlak, dar bir arka dil ünlüdür. Çıkışında dudaklar öteki arka dil ünlülerine karşın daha öne doğru uzamış, yuvarlaklaşmıştır. Ağız daha az açık durumdadır, dil arka yumuşak damağa doğru, öteki arka dil ünlülerinin çıkışında olduğundan daha çok kalkıktır; dil ucu alt dişlerin art kıyısına değmektedir.²⁰⁷ Hemşin ağzındaki *u* sesi, yazı dilindeki *u*’dan nispeten daha kısa gibi görünür. Ancak, bu fark, hissedilmeyecek kadar azdır: *huysuz* “huysuz”, *olduġını* “olduğunu”, *buyä* “buraya”, *hus edärdük* “hus ederdik”, *oluğı* “olurdu”.

2.1.1.1.21 ū: Yuvarlak, dar, uzun bir ünlü olan *ū*, *u* ünlüsünün birincil veya çeşitli nedenlerle uzamış biçimidir. Birincil uzunluk olarak karşımıza çıktığı gibi *ř*, *ġ*, *h*, *y* gibi ünsüzlerin düşmesi veya erimesi, iki ünlünün yan yana gelmesi, hece yutumu gibi nedenlerle de ortaya çıkmaktadır. Özellikle şimdiki ve geniş zaman çekimlerinde²⁰⁸ *ū*’nun bir ya da iki

²⁰⁶ (Korkmaz 1994: 30)

²⁰⁷ (Selen 1979: 34)

²⁰⁸ Hemşin ağzında şimdiki zaman ekinin ne olduğu konusunda netlik yoktur. Burada sözü edilen *ū*’ların *-(i)yor* ekinin mi yoksa şimdiki zaman fonksiyonlu geniş zaman (*-ur*, *-är*, *-ř*) ekinin yutulması sonucu mu ortaya çıktığı konusu netlik kazanmamıştır. Serkan Pehlivan, şimdiki zaman fonksiyonlu geniş zaman çekimi için ‘şimdiki zaman’ başlığı altında, (*-ur/-ar/-er/-r*) eklerini vermektedir. Bu eklerin yazımında yapılan fonetik ile ilgili hata bir yana, Pehlivan’ın çalışmasının ilgili bölümünde bu ek için “Geniş zaman ekinden, uzun okunması ile farklanır.” biçiminde tespit yapılmış ancak bu ‘uzun okuma’nın nedeni üzerinde durulmamıştır. Pehlivan’ın, şimdiki zamanın şahıs eklerinin zamir kökenli olduğu yönündeki açıklaması ise ünlü uzamalarını açıklamaya yetmemektedir (Bk. Pehlivan 2002: 78).

heceyi bünyesinde toplayarak uzadığı görülür. Bu sesin, vurgudan kaynaklı olarak ortaya çıktığı da olur: *bilūdum* “biliyordum”, *ġālū* “geliyor”, *konıştūrsén* “konuşturuyorsun”.

Araştırma bölgemizde, birincil uzunluk görünümünde birkaç kelimeye rastlanmıştır: *ūzun* “uzun”, *ūnutmāz* “unutmaz”, *ūşak* “uşak”, *ūnuttum* “unuttum”.

2.1.1.1.22 ū: Yuvarlak, dar, kalın normal *u*’ya göre kısa bir ünlüdür. *Ė, ġ, h, y* gibi ünsüzlerin düşmesi veya erimesi sonucu yanlarındaki bazı ünlüler (*a, o* gibi) uzamıştır. Bu uzama, Türkçede iki ünlü yan yana gelmeyeceği için, normal *u* sesinin kısaltmıştır: *ķōūrđum* “koyardım”, *hatīrlāūrūk* “hatırlıyoruz”, *yāū* “yahu”, *aktāūrđuk* “aktarırdık”, *dēūlār* “diyorlar”.

2.1.1.1.23 ù: Yarı yuvarlak, kalın, dar bir ünlüdür.²⁰⁹ Tasvirî olarak, bu ses, yuvarlaklaşma eğiliminde olan *ı* veya düzleşme eğiliminde olan *u* ünlüsüdür. Hemşin ağzı için ‘düzleşme eğiliminde olan *u*’ tanımlaması daha uygun düşer. Türkiye Türkçesindeki kimi yapım ve çekim eklerinin, düz, dar, kalın biçimleri, Hemşin ağzında *ù* sesi ile olan biçimleri görülür: *Yaşūmdā* “yaşımda”, *ķaktūm* “kalktım”, *bu odadūr* “bu odadır”, *alūrđum* “alırdım”.

2.1.1.1.24 ú: Yuvarlak, dar, yarı kalın bir ünsüzdür. Hemşin ağzında *ö* ve *ü* seslerinin bulunmadığından daha önce söz edilmişti. Ağız yöremizde, dar, yuvarlak ünlü olarak, esas olan *u* sesi olduğu için *ú* ünlüsü, ‘*u* sesinin incelmış biçimi’ olarak tanımlanabilir. Elde teknik imkânlar olmadığından, yeri tam olarak tespit edilemeyen *ú* ünlüsü, *u-ü* arasın bir yerde boğumlanma noktasına sahiptir. Bu ünlü, orta damak bölgesinde, dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanır: *ķúcúk* “küçük”, *ġún* “gün”, *dúġún* “dügün”, *úġ ġún* “üç gün”, *dúzlār* “düzler”.

2.1.1.1.25 ũ: Yarı yuvarlak, yarı kalın ünlü *ũ*’nün kısa biçimidir. Türkçede iki ünlü yan yana gelmeyeceğiz için uzun *e* ile *ũ* ünlüsü yan yana geldiğinde *ũ* sesi normalinden daha kısalır: *inēūmūz* “ineğimiz”, *yimēūmūzi* “yemeğimizi”, *ķardeşlēūm* “kardeşlerim”, *yēlēūmūz* “yerlerimizi”, *sēġērlēūmūzi* “sığırlarımızı”, *ērkāklēūmūz* “erkeklerimiz”, *yūzlēūma* “yüzlerime”.

²⁰⁹ Kıpçak veya Eski Anadolu Türkçesi döneminin etkisi sonucu, yazı dilinde *ı* ile yazılan birçok ek, Hemşin ağzında *ũ* sesi ile edilir.

2.1.1.1.26 û: Yarı yuvarlak, yar kalın, dar bir ünlüdür.²¹⁰ *û* ünlüsünün yarı kalın sıradan paralelidir. *û* ünlüsü için yapılan tanım, bu kez, ‘yarı kalın’ ibaresi getirilerek, *û* ünlüsü için de yapılabilir. Bu ünlünün, ‘yuvarlaklaşma eğiliminde olan *i* veya düzleşme eğiliminde olan *ü* ünlüsüdür’ biçiminde tasvirî tanımı yapılabilir. Hemşin ağzında, ince veya yarı kalın kelime köklerine eklenen yapım ve çekim eklerinin, düz, dar, yarı kalın biçimleri için *û* sesi seçilmiştir: *ôrtmenûm* “öğretmenim”, *senâdûr* “senedir”, *dedûğûm* “dediğim” *yetimlûk* “yetimlik”, *ğâfûrûrdûk* “getirirdik”.

2.1.1.2 UZUN ÜNLÜLER

“Bir ünlünün oluşmaya başladığı an ile bittiği an arasındaki süre onun kısalık ve uzunluğunu belirlemektedir. Buna göre, boğumlanma süresi temel ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan ya da normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere uzun ünlü adı verilir.”²¹¹ Hemşin ağzının en önemli özelliklerinden biri uzunluklardır.

Uzun ünlülerin bulunması Hemşin ağzını Türk lehçe ve ağzıları içinde özel bir yere koymaktadır. Hemşin ağzında gördüğümüz uzun ünlüler, *ā, ē, î, î, ō, ū* ünlüleridir. *a, ā, e, í, i, ò, u* gibi kalın ya da yarı kalın ünlülerin uzun biçimlerine sıkça rastlanmaktadır. Bu ünlülerden *ā* ile *e*’nin uzun biçimi olarak *ē* karakteri, *í* ile *i* seslerinin uzun biçim olarak *î* karakteri seçildi. Birkaç alıntı kelimeye gördüğümüz *î* ünlüsü ise yaygın kullanıma sahip olmasa da transkripsiyon alfabesine dahil edildi. Ayrıca, bazı uzun ünlülerin uzunluklarının birincil veya ikincil olması hususu açık değildir: *Şā* “başörtüsü”, *çāmoḥ çāyırī* “çamoh çayırı”. Diğer bir bölümünde ise, ses olaylarına bağlı uzunluklardır. Yani *ğ, ğ h, î, y* seslerinin düşmesi, erimesi, iki ünlünün yan yana gelmesi, hece kaynaşması, bu ünsüzlerin ünlüyü uzatıcı etkisi gibi nedenlerden dolayı uzamalar söz konusudur. Bu nedenlerin yanında, vurgudan kaynaklanan uzunluklar da azımsanamayacak kadar çoktur.

²¹⁰ *û* sesinde olduğu gibi burada da Kıpçak veya EAT etkisinden söz etmek mümkün.

²¹¹ (Günşen 2000: 23)

Uzun ünlülerin varlığı ve bazı kelimelerin ortaklığı bakımından Hemşin ağzı ile Türkmençe arasında yakınlıklar bulunmaktadır.

Hemşin Ağzı	Türkmençe	Türkiye Türkçesi (Yazı Dili)
<i>dāyī</i> ²¹²	<i>dāyı</i>	<i>dayı</i>
<i>inne</i>	<i>ingnge</i>	<i>iğne</i>
<i>dāli</i>	<i>dāli</i>	<i>deli</i>
<i>dōlí</i>	<i>dōlı</i>	<i>dolu</i>
<i>bārī</i>	<i>bāri</i>	<i>beri</i>
<i>oğlān</i>	<i>oğlon</i>	<i>oğlan</i>
<i>ācī</i>	<i>ācı</i>	<i>acı</i>
<i>ādī</i>	<i>ādı</i>	<i>adı</i>
<i>āç</i>	<i>āç</i>	<i>aç</i>
<i>dōrī</i> ²¹³	<i>dōr</i>	<i>doru / kahverengi</i>
<i>nā</i>	<i>nā</i>	<i>ne</i>
<i>varlí</i>	<i>varlı</i>	<i>zengin</i>

2.1.1.2.1 Birincil Uzunluklar

Birincil uzunluklar, gramer olaylarının dışında, seslerin aslında bulunan, kendinden uzunluklardır. Hemşin ağzındaki *ā*, *â*, *ē*, *ī*, *î*, *ō*, *ū* ünlüleri uzun ünlülerdir. Bu ünlülerin birincil biçimlerine Hemşin ağzında rastlanmaktadır:

2.1.1.2.1.1 ā: Yapılan çalışmada, birincil uzunluk olarak *ā* sesine örnek oluşturacak kelimelerden bazıları buraya alınmıştır: *ācī* “acı”, *āçıldī* “açıldı”, *ādī* “adı”, *ātladī* “atladı”, *āttūm* “attım”, *āc* “aç”,²¹⁴ *āldī* “aldı”, *ālışmıšūm* “alışmışım”, *ālıştūm* “alıştım”, *başlādī*

²¹² Dayı kelimesinin hem Anadolu ağızlarında hem de Türkmencede uzun olmasının sebebi, E.T’de ve Çağatay Türkçesinde *tagay* şeklinde olması ile açıklanabilir. Eski Anadolu Türkçesinde *g*’nin üşmesi sonucu *a* ünlüsü uzamıştır.

²¹³ Metinlerde yok.

²¹⁴ Bu kelimedeki ünlünün Türkmencede de uzun olduğu tespit edilmiştir (Tekin 1995: 54).

“başladı”, *yāşında*²¹⁵ “yaşında”, *bāl* “bal”, *bācūmūn* “bacımın”, *ķārīşūr* “karışır”, *çāy* “çay”, *başlādī*²¹⁶ “başladı”.

2.1.1.2.1.2 ä: Bu ünlü, normal uzunluktaki açık *e*’ye göre daha uzun söylenir. Kelime köklerinde yer alan bütün açık *e*’lerin uzunluğu birincildir: *ġāldī* “geldi”, *nā* “ne”²¹⁷, *āskī* “eski”, *ķāsīlūrđī* “kesilirdi”.

2.1.1.2.1.3 ē: *e* sesi, birincil uzunluk olarak genellikle ilk seste karşımıza çıkmaktadır: *ēhen* “ehen”, *ērūk* “erik”, *ēttūklārūmi* “ettiklerimi”, *ēwliđūr* “evlidir”, *ēttī* “etti”, *ēzildūk* “ezildik”, *ēzeđūdūk* “ezerdik”, *ēltūm* “eltim”.

2.1.1.2.1.4 ī: *ī* ünlüsünün birincil ünlü olarak Hemşin ağzındaki örneklerine birkaç kelime rastlanmıştır. Bulduğum örneklerde bu ünlünün ilk hecede uzun olduğu görülmektedir. İlk sesteki uzunlukların, *ī* sesinin kendisini güçlendirme amaçlı olarak uzadığı görülmektedir: *īlamūrī* “ıhlamuru”, *īsīrgan* “ısırgan”, *şīşer*²¹⁸ “şişer”.

2.1.1.2.1.5 ō: Birincil uzunluk olarak bu sesle ilgili oldukça fazla örnek bulunmuştur. *ō* ünlüsünün ilk hecede uzun olduğu, ilk hecenin ilk ya da ikinci sesi olarak bulunduğu görülmektedir: *ōduñ*²¹⁹ “odun”, *bōzdu* “bozdu”, *dōġu* “doğru-gerçekten”, *ōlmış*²²⁰ “olmuş”, *ōnī içūñ* “onun için”, *sōylättī* “söyletti”, *ōlduġī* “olduğu”, *ō* “o”, *ōt* “ot”, *dōkuz* “dokuz”, *dōġuduñ* “doğrudur”, *dōlduñūrđīle* “doldururlardı”, *buzdōlabī*²²¹ “buzdolabı”, *sōķttī* “soktu”, *ķōrsēñ* “koyarsın”, *ōyīñdū* “oyundur”, *bōşīm*²²² “boşum”.

²¹⁵ Bu kelimedeki ünlünün ana Türkçede uzun olduğu görülmektedir. Bk. (Tekin 1995: 175)

²¹⁶ Bu konuda geniş bilgi için bk. (Kişirçioğlu 1999: 670-673)

²¹⁷ Bu kelimedeki ünlü Türkmencede de uzundur. Bk. (Tekin 1995: 75)

²¹⁸ Bu kelimedeki ünlünün uzun biçimlerine başka lehçelerde de rastlanmıştır. Bk. (Tekin 1995: 176)

²¹⁹ Bu kelimedeki ünlü Türkmence de uzundur: *ōduñ* “odun” bk. (Tekin 1995: 72)

²²⁰ Bu kelimedeki ünlü Türkmence ve Azericede de uzundur: *bōl-*, “olmak” Azericede *ōl-* “olmak” biçiminde olduğu tespit edilmiştir. Bk. (Tekin 1995: 177)

²²¹ Arapça *dolāb*, Farsça *dūlāb* biçiminde olan bu kelime, Hemşin ağzında da uzun söylenmektedir. Hemşin Ağzında *dolmak* kelimesindeki *o* sesinin de uzun söylendiği görülmektedir.

²²² Bu kelimenin ana Türkçede de uzun olduğu bilinmektedir. Bk. (Tekin 1995: 177)

2.1.1.2.1.6 ü: Bu ses, birincil uzunluk olarak ön seste bulunmaktadır. Ön ses durumundaki uzunluk dikkat çekicidir. Buradaki uzama, birinci hecede tek başına kalan, kısalmaya, düşmeye yatkın dar bir ünlü olan *u* ünlünün güçlendirilmesine yönelik olmalıdır. Bu sese fazla örnek bulunamamıştır: *ūzun* “uzun”, *ūnutmāz* “unutmaz”, *ūşak* “uşak”, *ūnutūm* “unuttum”.

2.1.1.2.2 İkincil Uzunluklar

İkincil uzunluklar Hemşin ağzında, çok yaygın olarak karşımıza çıkan uzunluk türüdür. Bu uzunluklar, hece kaynaşması, ünsüz düşmesi, çift ünlülerin birleşmesi, ayın ünsüzünün (ε) kendisinden önce gelen ünlüyle kaynaşması, vurgu ve tonlama gibi etmenlerle ortaya çıkan uzunluklardır. Bu etmenlerin ortaya çıkardığı uzunlukları örneklerle açıklayalım:

2.1.1.2.2.1 Hece Kaynaşması Sonucu Ortaya Çıkan Uzunluklar: Hemşin ağzında, ikincil türden uzunlukların ortaya çıkması daha çok hece kaynaşması yoluyla olmaktadır. Bu uzunluklar, ilk, iç ve son seste ortaya çıkmaktadır. *ğ*, *ğ*, *h*, *ř*, *y* ünsüzlerinin hece içinde erimesi sonucu oluşmaktadır. Bu seslerin, yan yana geldikleri ünlüyü uzatırken, kendi varlıklarını bir dereceye kadar korudukları da olur. Özellikle, *ğ*, *ř*, *y* ünsüzleri, kendilerinden önceki ünlüleri uzatma yeteneği bakımından dikkat çeken ünsüzlerdir. Bunlar içinde *y* ünsüzü, önüne geldiği düz, geniş kalın ya da yarı kalın ünlüleri mutlak surette uzatmaktadır.

2.1.1.2.2.1.1 -ğ / -ğ- ünsüzlerinin erimesi ile: İç sesteki -ğ- / -ğ- seslerinin erimesi sonucu ortaya çıkan uzunluktur: *bā^{ğā}* “bana”, *ça^ğtū^{ğū}m* “çaktığım”, *ā^{ğā}beyūm* “ağabeyim”, *aşā^{ğā}* “aşağıya”, *fo^ğō^{ğō}řaf* “fotoğraflar”, *ū^{ğū}şsuzluk* “uğursuzluk”, *sā^{ğā}* “sana”.

Bu ünsüzlerin düşmediği durumlarda bile, yanlarındaki ünlünün uzadığı olur. Ancak, bu ünsüzler ünlüyü uzatırlarken kendileri zayıflamaktadırlar: *dē^{ğī}şenā* “değişene”, *tūfē^{ğī}* “tüfeği”, *ō^ğlum* “oğlum”.

2.1.1.2.2.1.2 -h- ünsüzünün erimesi ile: -h- sesinin iç seste erimesi sonucu ortaya çıkan uzunluktur: *sabā^{ha}* “sabaha”, *Allā^{ha}* “Allah’a”, *lā^{ha}na* “lahana”, *şē^{hi}şe* “şehre”, *dā^{ha}* “daha”, *řā^{ha}tlama* “rahatlama”, *mā^{ha}llede* “mahallede”.

2.1.1.2.2.1.3 -y- ünsüzünün erimesi ile: İç sesteki -y- sesinin erimesi sonucu ortaya çıkan uzunluktur: *nē^{ye}* “niye”, *ī^{yi}* “iyi”, *evlē^{ye}* “öğleye”, *cenazē^{ye}* “cenazeye”, *yē^{ye} cāsén* “yiyeceksin”, *ḵamaṛā^{ya}* “kameraya”, *buṛā^{ya}* “buraya”.

y ünsüzün düşmediği halde yanındaki ünlüyü (özellikle *a*) uzattığı örnekler de Hemşin ağzında yaygındır: *ḵalifā^y dūḵ* “kalifteydik”, *ā^y ldūḵ* “ayrıldık”, *baḵlavā^y* “baklavayı”, *demāsā^y dī* “demeseydi”, *beddōwā^y* “bedduayı”, *tabancā^y* “tabancayı”, *paṛā^y* “parayı”, *yānísíndē^y dī* “yanındaydı”.

2.1.1.2.2.1.4 -r- ünsüzünün erimesi ile: iç seste yer alan -r- sesinin erimesi sonucu ortaya çıkan bir uzunluktur: *obī^{ri} ndā* “öbüründe”, *bī^{ri} si* “birisi”, *hō^{ro} n* “horon”, *vē^{ru} ōm* “veriyorum”, *otū^{ru} ōm* “oturuyorum”, *ḡidē^{ri} m* “giderm”, *bī yē^{re}* “bir yere”, *dē^{re} ce* “derece”, *kē^{re}* “kere”. R ünsüzü, düşmediği durumlarda bile yanındaki ünlüyü uzatma yeteneğine sahiptir: *zō^r um* “zorum”, *ḵō^r sēn* “koyarsın”, *ciḡē^{ri}* “ciğeri”, *semē^{ri}* “semeri”.

Yöre ağzında, birden çok hecenin tek bir heceye dönüşerek bünyesindeki ünlüyü uzattığı örnekler çoktur: *alacāḡ* “alacağız”, *íslatū^r ū* “ıslatıyor”, *ḡālūdum* “geliyordum”, *otaṛūdūḵ* “otarıyorduk”, *ḡastānelārde* “hastanelerde”, *oḡaşmāⁿ* “uğraşmayın”, *edeceⁱ m* “edeceğim”, *yapācāⁱ m* “yapacağım”, *ḡidāsⁱ n* “gidiyorsun”, *aşāḡí* “aşağıki”, *baḡí* “bakıyor”.

2.1.1.2.2.2 Ünsüz Düşmesi İle: Hemşin ağzında ünlülerde yakınlıkları olan ünsüzler *ḡ*, *ḡ*, *h*, *r*, *y* gibi ünsüzlerdir. Bu ünsüzler, Hemşin ağzının illetli ünsüzlerdir. Bu ünsüzlerin düşmesi, ünlüleri harekete geçirmekte, onları uzatmaktadır. Ancak, düşmeleri hâlinde yanlarındaki ünlülerin uzamasına neden olan ünsüzler sadece bunlar değildir. / ünsüzü de içinde bulunduğu kelimedede illet yaratan bir ünsüz olarak karşımıza çıkmaktadır Bu ünsüzün, kendisi düşmediği halde yanına geldiği ünlüleri neden uzattığı anlaşılamamıştır: *ōl-* “olmak”, *dōl-* “dolmak”.

2.1.1.2.2.2.1 -ḡ- / -ḡ- ünsüzlerinin düşmesi ile: İç sesteki -ḡ- / -ḡ- seslerinin düşmesi yanlarındaki ünlünün uzamasına yol açmaktadır: *āzūma* “ağzıma”, *dēiş* “değiş”, *dēişti* “değiştirdi”, *ōṛtmen* “öğretmen”, *ōlanlār* “oğlanlar”, *ōlaní* “oğlanı”, *dēildi* “değildi”, *inne* “iğne”, *bālendi* “bağlandı”.

2.1.1.2.2.2.2 -h- ünsüzünün düşmesi ile: İç sesteki *h* sesinin düşmesi yanındaki ünlünün uzamasına yol açmaktadır: *heṛāldā* “her hâlde”, *hemṣēṛiden* “hemşehriden”, *sāiplendilāṛ* “sahiplendiler”.

2.1.1.2.2.2.3 -ṛ- / -ṛ ünsüzünün düşmesi ile: Düşme eğilimi yüksek olan *ṛ* ünsüzü, düşmediği durumlarda, yanına geldiği ünlülerin genişlemesine veya uzatmasına neden olan illetli seslerden biridir: *vā_idi* “vardı”, *vēdilāṛ* “verdiler”, *oḡāṣṭūk* “uğraştık”, *bezlēi* “bezleri”, *ḡongṣılēim* “komşularım”, *bīlūḡṭe* “birlikte”, *ōnek* “örnek”, *vatívōlāṛ* “vartivorlar”, *ḡōemādūm* “göremedim”, *bīṣey* “bir şey”, *atlāīni* “adlarını”.

2.1.1.2.2.2.4 -y-, -y ünsüzünün düşmesi ile: İç ve son sesteki *y* sesinin düşmesi yanındaki ünlünün uzamasına yol açmaktadır: *heṛṣē* “herşey”, *bīṣēlāṛ* “birşeyler”.

2.1.1.2.2.2.5 -l- ünsüzünün düşmesi ile: *l* sesi Hemşin ağzında *ḡ*, *h*, *ṛ*, *y* sesleri gibi kelimedeki illet yaratan bir sestir. Bundan dolayı, iç sesteki *l* sesi düşmekte, bunun sonucu yanındaki ünlü uzamaktadır: *bēki* “belki”, *bēki* “belki”, *bēki* “belki”.

2.1.1.2.2.3 -s- ünsüzünün etkisiyle: Bu ünsüzün kendisinden önce gelen *a* ünlüsünü uzattığı örnekler vardır. *anāsína* “anasına”, *anlemāssūn* < anlamasın, *paṛāsí* “parası”, *ablāsí* “ablası”, *amcāsí* “amcası”, *yatmāsun* “yatmasın”.

2.1.1.2.2.4 Ayın ünsüzünün (ḡ) kaynaşması ile: Arapça’dan geçmiş, olan hecelerinden biri *ḡ* ünsüzü ile kapanan kelimelerde, bu ünsüz, kendinden önceki ünlü ile kaynaşarak bir uzun ünlüye döner:²²³ *yāni* “ya’ni” *mālulden* “ma’lulen”.

2.1.1.2.2.5 İkili ünlülerin kaynaşması ile: Bilindiği gibi Türkçe’de, bazı istisnâî durumlar dışında, iki ünlü yan yana gelmez. Ancak, dillerde ortaya çıkan kimi durumlar, iki ünlünün de yan yana gelmesine zemin oluşturabilir. Bu gibi durumlarda, yan yana duran iki ünlünün kaynaşarak uzadığı görülür. Ayrıca, Türkçenin yapısı ayrı boğumlanmak iki ünlünün yan yana bulunmasına elverişli olmadığından, ünlü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan

²²³ (Korkmaz 1994: 38)

ekler getirildiğinde, araya bir koruyucu ünsüzün girmesi, bilindiği gibi genel bir kural durumundadır.²²⁴ Çift ünlülerin kaynaşması ile oluşan uzun ünlü örnekleri azımsanamayacak kadar çoktur: *māşūmden* “maaşımdan”, *bund_öldí* “burada oldu”, *ořd_öluřlār* “orada olurlar”, *n_öldí* “ne oldu”, *hasř_öldí* “hasta oldu”, *ķapīn* “kapının”.

2.1.1.2.2.6 Vurgudan Kaynaklanan Uzunluklar: İnsanlar, konuşma sırasında, bazı konuşma öğelerini diğerlerine göre çok önemsedikleri, dinleyicilerinin dikkatini bunlara çekmek istedikleri durumlarda, bu öğeleri daha dik, baskılı söylerler. Konuşmadaki bu olaya vurgu denir.²²⁵ Ağızlarda standart, durağan bir dil biçimlenmesi olmadığı için ses olayları daha dikkat çekici bir nitelik taşır. Bundan dolayı ağızlarda vurgu ve tonlama, ses olaylarına neden olan önemli etmenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Hemşin ağız yöresinde vurgudan kaynaklanan uzunluklar oldukça yaygındır: *olmāđík* “olmadık”, *takílir* “takılır”, *ķāmoķ ķāyírí* “çamoh çayırı”, *būģe* “buģe”, *ķumār* “kumar”, *āřdūnķ* “ardıç”, *āķ* “ah”, *ķōķ* “çok”.

2.1.1.3 Kısa Ünlüler

“Kısa ünlüler, normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlülerdir.”²²⁶ Hemşin ağızındaki ünlülerde kısalma olayı büyük bir çoğunlukla *ı, í, ı, u, ũ* gibi az sesli, dayanıksız, dar ünlülerde kendini gösterir.²²⁷ Hemşin ağızında *ĩ, ï, ũ, ũ* ünlüleri kısadır. Kısalma, düşen bir ünsüzden önceki ünlünün uzaması biçiminde gündeme gelmektedir. İki ünlü yan yana duramayacağı ve özellikle uzun bir ünlünün yanında normal bir ünlü yer alamayacağından²²⁸ normal ünsüz kısalma yoluna gitmektedir. Kısa ünlü olarak, *ā*’nın yanında *ĩ veya ũ*; büyük ünlü uyumunun bozulduğu durumlarda *ı, ä, ē*’nin yanında *ı veya ũ*, *ō*’nun yanında *ũ*’yu görmekteyiz. Birleşim sırasında, üçüncü kişiler dışındaki iyelik ekleri yuvarlak ünlü bulundurduğundan, bu ünlülerin kısa biçimleri olan *ũ, ũ* kullanılmaktadır. Bir ünsüzün düşmesi hâlinde, yan yana gelen ünlülerden ikincisi, kelimenin aslında bulunan ünlüdür: *yāũ* “yahu”. İlgi ekinin eklenmesi de yine kalınlık

²²⁴ (Korkmaz 1994: 38)

²²⁵ (Aksan 2000: 68)

²²⁶ (Korkmaz 1994: 39-40)

²²⁷ (Korkmaz 1994: 40)

²²⁸ Buna insan fizyonomisi izin vermez.

incelik uyumu esasına uygun olmaktadır: *havalāīnī* “havaalarını”, *hatīrlāūrūk* “hatırlıyoruz”, *yòḳāī* “yukarı”, *bulāīn* “bunların”, *Allāīn* “Allah’ın”, *unlāīn* “onların”, *ḳōūrđum* “koyardım”, *aktāūrđuk* “aktarırdık”, *ṣēūmūz* “şeyimizi”, *ābēūmī* “ağabeyimi”, *inēūmūz* “ineğimiz”, *yimēūmūzi* “yemeğimizi”, *ḡótúřecēīm* “götüreceğim”, *yemēī* “yemeği”, *dēīldī* “değildi”.

2.1.1.3.1 Aslında Uzun Olan Ünlülerin Kısalması

Arapça Farsçadan aslında uzun ünlü bulunan kimi kelimelerdeki uzun ünlülerin Hemşin ağzında kısaldığı görülmektedir: *sabīt* < *Ar.* Sābit, *valī* < *Ar.* vālī, *zamān* < *Ar.* zamān, *mektup* < *Ar.* mektūb, *mezaīr* < *Ar.* mezār, *teklif* < *Ar.* teklīf, *intizaīr* < *Ar.* intizār, *Galīp* < *Ar.* Gālīp.

2.1.1.4 Ünlü İkileşmesi

Genel dilbilim terminolojisinde *ikiz ünlüler* diye karşımıza çıkan terim, burada ünlü ikileşmesi genel başlığının bir altında bir alt başlık olarak ele alınacaktır. *İkiz ünlüler* terimi, yerine *ünlü ikileşmesi* terimini kullanmamızın nedeni bu terimle ortaya çıkan bir karışıklığı gidermektir. İkizlik aynı türden iki varlığın iki tane olması demektir. Buna göre *aa*, *ee*, *uu*, *ii* vb. sesler ikiz seslerdir. İkili ünlü ise, aynı türden olma şartı aranmaksızın yan yana gelen herhangi iki ünlüyü anlatmak için kullanılmaktadır. Buna göre *ai*, *ei*, *au*, *eü* vb. sesler çift ünlülerdir. Bunlara, tür bakımından birbirinin aynısı olmadıkları için ikiz ünlü diyemiyoruz. Bu nedenlerden dolayı, bu kavramlar, *ünlü ikileşmesi* genel başlığı altında, *ikili ünlüler* ve *ikiz ünlüler* biçiminde ele alınmıştır. Burada dayanakları açıklanarak geliştirilen yaklaşım, geleneksel bakış açısını ifade eden aşağıdaki tanımlarla, çelişmektedir. Geleneksel yaklaşım, bu çalışmada geliştirilen terminolojik katkıyla birlikte düşünülürse, ayrıntıdaki bu eksiklik giderilmiş olur.

İkiz ünlü, aynı seslem içinde, yer alan ve bir ünlünün işlevini yerine getiren çift ünlüye verilen addır.²²⁹ Yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan *ğ*, *h*, *ī*, *y* ünsüzlerin eriyip kaybolduklarında, bunların da iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlüler, tek bir nefes baskısı altında birleşerek ikiz ünlüleri oluştururlar.²³⁰ Metinlerde ünlülerin iki şekilde yan

²²⁹(Aksan 2000: 30)

²³⁰(Korkmaz 1994: 42)

yana geldikleri görülür: Düşen ünsüzlerden sonraki ünlülerin çoğunluğu uzundur ve yan yana geldikleri kısa bir ünlüyle birlikte ünlü ikileşmesini oluştururlar. Ancak, normal uzunluktaki ünlülerle normalden kısa ünlülerin yan yana gelerek oluşturdukları ünlü ikileşmesi de azımsanamayacak kadar çoktur:

2.1.1.4.1 Yükselen İkili Ünlüler: *eē, iā, iē, ūa, ūē*: Birinci öğelerinde ikincilere bakarak daha dar ve süreksiz ünlüler bulunan ikili ünlü türleridir: *mūēndisi* “mühendisi”, *sūa* “suya”, *Mūařem* “Muharrem”, *mūamelemi* “muamelemi”, *diācāskēn* “diyeceksin”, *nīā* “niye”, *Mūabbet* “muhabbet”, *čūablī* “çoraplı”, *Mūammet* “Muhammet”, *uykūa* “uykuya”, *mūakkak* “muhakkak”, *bīēř* “bire”, *řussīelāřī* “Rusyaları”, *alīnīū* “alınıyor”, *yēūdī* “yiyordu”, *liseē* “liseye”.

2.1.1.4.2 Alçalan ikili ünlüler: *āī, āū, ēī, ēū, ōū, ōū, iū*: İkinci öğeleri birincilere bakarak daha dar ve süreksiz olan ikili ünlü türleridir. İkili ünlülerin büyük çoğunluğunda birinci öge uzun, ünlü durumundadır. Sonu normal uzunluktaki ünlüyle biten kelimelere ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde ise birinci öge normal, ikinci öge kısa bir ünlüdür: *ġōūřdūn* “görürdün”, *ġōā*²³¹ “güya”, *yao* “yahu”, *çocuklēim* “çocuklarım”, *masaīn* “masanın”, *Allāīn* “Allah’ın”, *unlāīn* “onların”, *bulāīn* “bunların”, *Memedaġaīn* “Memedaġa’nın”, *ġēī* “geri”, *ġōzlēimden* “gözlerimden”, *şışēīn* “şışenin”, *ķōūřdum* “koyardım”, *hatīrlāūřuk* “hatırlıyoruz”, *yāū* “yahu”, *aktāūřduk* “aktarırdık”, *dēūlāř* “diyorlar”, *inēūmūz* “ineğimiz”, *yīmēūmūzi* “yemeğimizi”, *ķařdeşlēūm* “kardeşlerim”, *yēlēūmūz* “yerlerimizi”, *sēġērlēūmūzi* “sığırlarımızı”, *ēřķāklēūmūz* “erkeklerimiz”, *yūzlēūma* “yüzlerime”, *ķaveīn* “kahvenin”, *saet* “saat”, *pazaēřesi* “pazartesi”, *ābiūm* “aġabeyim”.

2.1.1.4.3 İkiz Ünlüler: Burada sözü konusu olan ünlü ikileşmesi, aynı türden iki ünlünün yan yana gelerek oluşturduğu bir ikizleşme durumudur: *aa, aa, āā, uu, iī*. Her iki öğesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür.²³² *baa* “bana”, *saa* “sana”, *dāā* “daha”, *obiī* “öbürü”, *Ankaşa’a* “Ankara’ya”, *havaa* “havaya”, *daa* “daha”, *buun*

²³¹ *ġōā* ve *yao* kelimelerinde ikinci ünlüler kısa söylenir. Ancak transkripsiyon alfabemizde bu seslerin kısa biçimi bulunmadığı için bu sesler, normal uzunluktaki işaretlerle karşılandı.

²³² (Korkmaz 1994: 43)

“bunun”, *çāīrīi* “çağırıyor”, *ġórúnii* “görünüyor” *aa işťā* “işte”, *aa bóylā* “işte böyle”, *aa ikī tel* “işte iki tel”, *aa baḵ* “işte bak”, *aa biz hep ḵongşýík* “işte biz hep komşuyuz”, *aa oṛā* “işte oraya”, *aa bu aşāḵī* “işte bu aşağıki”.

2.1.1.5 ÜNLÜ İLİŞKİLERİ

Ünlü ilişkileri, ünlülerin, ağız kanalının açıklığına, dilin, dudakların durumuna göre birbirleriyle geliştirdikleri ilişkilerdir.

2.1.1.5.1 Ağız Kanalının Açıklığına Göre

2.1.1.5.1.1 Geniş Ünlüler: Ağız boşluğunun aldığı şekil bakımından açık ünlü diye de adlandırılan ünlüler, *a, ā, ǣ, ä, e, é, è, ē, o, ō, ò, ó* ünlüleridir.

2.1.1.5.1.2 Dar Ünlüler: Söyleyiş sırasında ağız boşluğu dar tutulduğundan kapalı ünlüler diye de anılan ünlüler, *ĩ, í, î, ĭ, ï, u, ū, ù, ú, ŭ, ü, ǔ* ünlüleridir.

2.1.1.5.2 Dilin Durumuna Göre

2.1.1.5.2.1 Kalın ünlüler: Dilin ağız boşluğunda aldığı duruma göre durumuna art dil ünlüleri diye de anılan, *a, ā, ǣ, ĩ, o, ō, ò, u, ū, ù, ŭ* ünlüleridir.

2.1.1.5.2.2 İnce Ünlüler: Dilin ağız boşluğunda aldığı duruma göre durumuna ön dil ünlüleri diye de anılan, *e, é, ē, ě, ĭ, î, ï* ünlüleridir.

2.1.1.5.2.3 Yarı kalın ünlüler: Dilin ağız boşluğunda aldığı duruma göre durumuna orta dil ünlüleri de diye anılan *ǣ, è, í, ĭ, ó, ù, ŭ* ünlüleridir.

Ünlülerin söylenişinde, dilin kenarları ağzın tavanını oluşturan damağa yaklaştığı ve ortadan havanın geçişi sağlandığı için bu seslerin adlandırılmalarında damaktan da yararlanılır. Kimi dilciler bu nedenle dilin sert damağa ya da yumuşak damağa yaklaşmasına dayanarak ünlüleri sert damak ve yumuşak damak ünlüleri diye de nitelerler.²³³ Buna göre, *a,*

²³³ (Aksan 2000: 26)

$\bar{a}$, $\hat{a}$, $\tilde{a}$, $\bar{o}$, $\hat{o}$, $\tilde{o}$, $\bar{u}$, $\hat{u}$, $\tilde{u}$ ünlüleri yumuşak damak, e , $\hat{e}$, $\tilde{e}$, $\bar{i}$, $\hat{i}$, $\tilde{i}$ ünlüleri ise sert damak ünlüleri diye nitelendirilebilir.

2.1.1.5.3 Dudakların Durumuna Göre

2.1.1.5.3.1 Düz Ünlüler: Söyleyiş sırasında dudakların aldığı biçim bakımından düz ünlüler diye adlandırılan ünlüler, a , $\bar{a}$, $\hat{a}$, e , $\hat{e}$, $\tilde{e}$, $\bar{i}$, $\hat{i}$, $\tilde{i}$ ünlüleridir.

2.1.1.5.3.2 Yuvarlak Ünlüler: Söyleyiş sırasında dudakların aldığı biçim bakımından yuvarlak ünlüler diye adlandırılan ünlüler, o , $\bar{o}$, $\hat{o}$, $\tilde{o}$, u , $\bar{u}$, $\hat{u}$, $\tilde{u}$ ünlüleridir.

2.1.1.5.3.3 Yarı Yuvarlak Ünlüler: Söyleyiş sırasında dudakların aldığı biçim bakımından yarı yuvarlak diye adlandırılan ünlülere $\bar{a}$, $\hat{e}$, $\tilde{u}$, $\hat{u}$, $\tilde{u}$ ünlüleridir.

Hemşin ağzındaki ünlüler, yukarıda sıraladığımız çeşitlilikleri oranında karmaşık ilişkiler sunar. Ağız yöremizdeki ünlü ilişkilerini ele almak, yazı dilinin oturmuş dilbilgisi kuralları dışına çıkmamızı gerektirmektedir. Hemşin ağzındaki ünlü ilişkileri burada, ünlü benzeşmesi-benzeşmezliği, ünlü uyumu-uyumsuzluğu başlıkları altında ele alınacaktır. Ünlüler için söz konusu olan benzeşme-benzeşmezlik ve uyum-uyumsuzluk ibareleri, Hemşin ağzındaki ünlüler arasındaki çapraşık ilişkileri açıklamayı kolaylaştırmaya yöneliktir. Günay, çok heceli kökler, kalıplaşmalar sonucunda morfolojik kimliğini yitiren eklerle kurulmuş olan kökleşmiş gövdeler, birleşik kelime kuruluşları ve yabancı dillerden alınmış kelimelerde yer alan komşu ünlülerin karşılıklı ilişkileri için benzeşme, benzeşmezlik; kelime kök ve gövdelerinin ekler veya ekleşmiş biçimlerle genişletilmesi sırasında ortaya çıkan ünlü bağdaşması veya bağdaşmazlığı için ise uyum ve uyumsuzluk kavramlarını kullanmıştır.²³⁴ Günay'ın Rize ili ağızlarının geneli için uyguladığı bu yöntem, Hemşin ağzının fonetik incelemesi için uygulanması gereken yöntemden çok uzak değildir.

²³⁴ (Günay 1978: 48)

2.1.1.6 ÜNLÜ BENZEŞMESİ

Benzeşme, kelime içindeki bir sesin boğumlanma noktası veya niteliği bakımından yan yana veya aralıklı bir başka sesle benzer ve eş duruma getirilmesi olayıdır.²³⁵ Bu bölümde, çok heceli köklerde, kalıplaşmalar sonucunda morfolojik kimliğini yitiren eklerle kurulmuş olan kökleşmiş gövdeler, birleşik kelime kuruluşları ve yabancı dillerden alınmış kelimelerde yer alan komşu ünlülerin karşılıklı ilişkiler ve yabancı kelimelerdeki farklı ünlülerin benzerlik kazanmak üzere değişimleri esasına dayanan hadise, söz konusu ünlülerin kalınlık-incelik, düzlük yuvarlaklık veya darlık-genişlik gibi niteliklerine bağlı olarak üç ayrı çerçeve içerisinde²³⁶ incelenecektir.

2.1.1.6.1 Kalınlık İncelik Bakımından Benzeşme: Hemşin ağzında genel olarak kalınlık-incelik bakımından bir uyum görülüyorsa da Türkçenin kalınlık-incelik uyumuna aykırı bazı Arapça, Farsça kelimelerin, bu uyuma tâbi tutuldukları görülmektedir. Arapça, Farsça kelimeler dışında uyuma tâbi olan kelimeler varsa da bunlar istisna niteliğinde ve tartışmaya açıktırlar.²³⁷ İlerleyici, gerileyici ve ilerleyici-gerileyici benzeşme olmak üzere üç türlü benzeşme yönü vardır:

2.1.1.6.1.1 İlerleyici: Kelime kök ve gövdelerinde karşımıza çıkan bir benzeşme türüdür. Arapça ve Farsça kelimelerde görülmektedir.

- *e-e < a-æ: tene < “tane”, muäyen_êttî < “muayene etti”, âmelîyât < “ameliyat”.*
- *a-a < a-î: vallaha < “vallahî”.*
- *â-i < a-î: âynî < “aynî”, râmê in < “Rahîme’nin”, < Henife “Hanife”.*
- *e-â < e-a: kenâr < “kenar”.*
- *e-e < e-a: esse > “essah”.*
- *i-e < i-a: kirâz < “kiraz”.*
- *u-u < o-u: uruç < “oruç”.*
- *ú-a < u-æ: húkúmat < “hükûmet”.*
- *ú-â < ü-â: dúkkân < “dükân”.*

²³⁵ (Korkmaz 1992: 23)

²³⁶ (Günay 1978: 49)

²³⁷ Bk. *kirâz*.

2.1.1.6.1.2 Gerileyici: Bu benzeşme türü de daha çok delime kök ve gövdelerinde karşımıza çıkmaktadır. Benzeşmeye konu olan sesler daha çok Arapça, Farsça kelimelerde yer almaktadır.

- **ä-e < a-æ:** *äškeř* < “asker”.
- **ä-e < a-æ:** *Muäzez* < “Muazzez”, *defä* < “defa”.
- **e-e < a-æ:** *tene* < “tane”.
- **ai > e-i:** *aćeyip* > “acayip”.
- **e-i < a-i:** *tebi* < “tabî”, *ķediřcan* < “Kadircan”, *Hemdi* < “Hamdi”, *ķebilelär* < kabileler, *ķedriye* < “Kadiriye”, *haşitesı* < “haritası”.
- **a-a < e-a:** *zaval* < “zeval”.
- **i-e < i-a:** *fiyet* < “fiyat”, *hikeye* < “hikâye”.

2.1.1.6.1.3 Çift Yönlü (İlerleyici-Gerileyici): İçinde ilerleyici ve gerileyici benzeşmeye örnek oluşturacak biçimde sesler bulunduran kelimelerde meydana gelen bir benzeşme türüdür:

- **a-a < a-e, e-a < aa:** *ķamařa* < “kamera”.
- **ä-e, i-e, e-e < i-e, e-a:** *hikeye* < “hikâye”, *iläve* < “ilâve”, *matamatık* < “matematik”, *telifişik* < “teleferik”.

2.1.1.6.2 Düzlük-Yuvarlaklık Bakımından Benzeşme

“Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre onu takip eden hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlülü ise düz, yuvarlak ünlülü ise dar yuvarlak veya geniş düz olarak gelmesi kuralına küçük ünlü uyumu diyoruz.”²³⁸ Dilimizin tarihî akışı içerisinde daha geç ve daha yavaş bir gelişme kanalı izleyen bu hadise, bugün de Türkiye Türkçesi için, gerek ekleşme sırasında, gerekse ekleşme dışında, kalınlık-incelik ilişkilerinde olduğu gibi sağlam ve oturmuş bir yasaya bağlı değildir. Bu bakımdan, söz dağarcığımızdaki Türkçe kelimelerin büyük bir kısmı düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu içerisinde görünür. Günay, ilk bakışta düzlük-yuvarlaklık benzeşmesine uğramış gibi görünen

²³⁸ (Korkmaz 1992: 104)

birçok biçimin, rastlantı eseri ortaya çıktığını söylemektedir.²³⁹ Dudak benzeşmesi yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerde, ünlülerin, düzlük yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır. Dil benzeşmesi kuralı Türkçe’de, gerek köklerde gerek bunların ekler ile genişletilmiş olanlarında, yukarıda gördüğümüz bazı özel sebeplere bağlanabilen ya da eklerin yapısından ileri gelen bazı ayrılıklar dışında, genel olarak ilk tarihî kaynaklardan beri süregelmektedir. Dudak benzeşmesine gelince, eski Türkçe devrinde, yuvarlak ünlülü kelimeleri, bazı yuvarlak ünlülü eklerin takibi şeklinde bir eğilim varsa da oluşması oldukça geçtir. Yüzyıllar boyunca belirli bir kural hâline geçememiştir. Orta Asya ve Anadolu alanına giren tarihî metinlerde, düzlük yuvarlaklık ile ilgili uyum bozukluğu, özellikle kök ve ek birleşmelerinde düz ünlülü köklerden sonra yuvarlak ünlülü eklerin, yuvarlak ünlülü köklerden sonra düz ünlülü eklerin gelmesi şeklinde kendini göstermiştir. Böylece tarihî metinlerde etki alanı çok dar olan ve ancak zamana bağlı basamaklı gelişmelerle oluşmuş bulunan dudak benzeşmesi, bugün bile Türkçenin bütün kollarında oluşmasını bitirmiş sayılmaz.²⁴⁰ Türkçenin tarihî seyri içinde düzlük-yuvarlaklık bakımından izlediği tutuma benzer bu durumu Hemşin ağzında görmekteyiz: *loḡonta* < “lokanta”, *pontul*, *pontòl* < “pantolon”.

2.1.1.6.3 Yarı Benzeşme²⁴¹

Yukarıda verdiğimiz örneklerin yanında, Hemşin ağzının karakteristik seslerinden olan yarı yuvarlak ünlülerin oluşturdukları benzeşme türü vardır.

²³⁹ (Günay 1978: 49-50)

²⁴⁰ (Korkmaz 1994: 53-56)

²⁴¹ Yarı benzeşme ibaresini kullanmamızın nedeni burada bulunan yarı yuvarlak ünlülerdir. Turgut Günay, “yarı veya tam ölçüde cereyan eden bir darlık-genişlik benzeşmesine tanık olunur” diyerek ünlüler için *yarı benzeşme* ibaresinin kullanılabileceğinin işaretini verir. Bu benzeşme türü, ünlüler için de kullanılabilir düşüncesindeyim. Zeynep Korkmaz ise bu benzeşme türüne verdiği örnekleri ünsüzlerden seçmiştir. Bk. (Korkmaz 1992: 171)

2.1.1.6.3.1 İlerleyici:

- ***o-â < o-a***: Kelime kök ve gövdelerinin ilk hecesinde yer alan *o* sesinin kendisinden sonra gelen *a* sesini kendisine benzeterek, *â*'ya dönüştürdüğü görülmektedir. *noksân* < “noksan”, *boğâz* < “boğaz”, *topâl* < “topal”, *oynâmak* > “oynamak”, *oynâr* “oynar”.
- ***ò-û, u < o-i***: Ulama yoluyla ortaya çıkan benzeşme türüdür. Ulamanın birinci ögesi durumundaki *ò* sesi, kendisinden sonra gelen *i* sesini yuvarlaklaştırmıştır: *yòğ_ûdi* < “yok idi”, *çoğ_ûdi* < “çok idi”, *yòğ_usem* “yok ise”.
- ***u-â < u-a***: Kelime köklerinde görülür. İlk hecedeki *u* sesi kendisinden sonra genel *a* sesini yuvarlaklaştırarak *â*'ya dönüştürmüştür: *dumân* < “duman”, *kumâ* < “kuma”.
- ***ú-â < ü-a***: Kelime köklerinde görülür. İlk hecedeki *ú* sesi kendisinden sonra genel *â* sesini yuvarlaklaştırarak *â*'ya dönüştürmüştür: *dúâ* < “dükkân”.
- ***ú-û < ü-i***: Ulama yoluyla ortaya çıkan benzeşme türüdür. Ulamanın birinci ögesi durumundaki *ú* sesi, kendisinden sonra gelen *i* sesini yuvarlaklaştırmıştır: *búyúğ_ûdi* < “büyük idi”, *kúçúğ_ûdi* < “küçük idi”.

2.1.1.6.3.2 Gerileyici: Hemşin ağzında, eklerin kökleri değiştirdiğine dair örnekler pek rastlanmaz. Birleşik kelimelerde ise *hasâ_ol-*, *fenâ ol-* örneklerinde olduğu ikinci ögenin birinci ögeyi kendine benzettiği görülür.

- ***â-u < a-u***: Kelimenin aslında yer alan yuvarlak ünlünün kendisinden önceki *a*'yı kendine benzeterek yuvarlaklaştırdığı görülmektedir: *yalâğuz* < “yalnız”, *pâmbuk* < “pamuk”.
- ***â-o < a-o***: Örneklerde de görüldüğü gibi bileşiklerde, ikinci ögedeki yuvarlak ünlü, kendisinden önceki *a*'yı yuvarlaklaştırmıştır: *hasâ_ol-* < “hasta olmak”, *fenâ ol-* > “fena olmak”.

2.1.1.6.4 Darlık-Genişlik

Hemşin ağzında, ünlülerin darlık-genişlik bakımından benzeşmesi, bazı dar ünlülerin genişlemesi, bazı geniş ünlülerin de darlaşması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu ses olayı, Hemşin ağzında dikkat çeken bir özelliktir. İlerleyici, gerileyici ve ilerleyici-gerileyici benzeşme olmak üzere üç türü vardır.

2.1.1.6.4.1 İlerleyici:

- **a-ê < a-ı**: Kelimelerin ilk hecesinde bulunan düz geniş ünlünün (a) kendisinden sonra gelen düz dar ünlüyü (ı) kendisine benzeterek onu yarı geniş bir ünlü olan ê'ye dönüştürmüştür. *çaîpêldî* < “çarpıldı”, *aḥêrsûz* < “ahırsız”, *yapêlûr* < “yapılır”, *çağêr* < “çağır”, *bağêrûrsâ* < “bağırırsa”, *ayrêldûk* < “ayrıldık”, *yalên ayak* < “yalın ayak”, *nasêl* < “nasıl”.

- **i-ê < i-e**: Kelimelerin ilk hecesinde bulunan düz dar ünlünün (i) kendisinden sonra gelen düz geniş ünlüyü kendisine benzeterek onu yarı geniş bir ünlü olan ê'ye dönüştürmüştür: *bilêyim* < “bileyim”, *ḡâçên-* < “geçinmek”.

- **ú-ê < ö-û**: Kelimelerin ilk hecesinde bulunan geniş yuvarlak ünlünün (ó) kendisinden sonra gelen dar yuvarlak ünlüyü (ú) kendisine benzeterek onu yarı geniş bir ünlü olan ê'ye dönüştürmüştür *ḡóřénúr* < “görünür”, *dóndeřûřdi* “dönürürdü”.

- **a-ê < a-ı**: *kalêf* < “kalif”.
- **e-ê < e-ı**: *haber edêlûr* < “haber edilir”.

2.1.1.6.4.2 Gerileyici:

- **ê-a < ı-a**: *bêřakmîşlâr* < “bırakmışlar”.

2.1.1.6.4.3 Çift Yönlü (İlerleyici-Gerileyici):

- **e-ê, ê-i < e-e, e-ı**: *edêyim* < “edeyim”, *bilêyim* < “bileyim”.

2.1.1.7 ÜNLÜ BENZEŞMEZLİĞİ

Turgut Günay yazı dilimizde kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından benzeşme içerisinde görünen birçok biçimin, Rize ili ağızlarında büyük ölçüde bozulmuş olması ve ünlü benzeşmezliğinin ünlü benzeşmesine oranla çok daha yaygın ve yoğun bir durumda bulunması, çeşitli faktörlere bağlı olduğunu belirtmektedir.²⁴²

Doğu Karadeniz bölümündeki tarihsel sosyolojik, coğrafi vb. birtakım faktörlerin yanında Türkçenin bazı lehçelerinde de görülen ünlü uyumsuzluğu, Hemşin ağızındaki

²⁴² (Günay 1978: 50)

ünlü uyumsuzluğunun kaynaklarından biri olarak değerlendirilebilir. Örnek olarak, Özbekçe ve Yeni Uygurca'da gördüğümüz bu uyumsuzluk, Türkçenin tarihsel izdüşümleri olan bir gerçeğidir. “/leşme Türk dilinin çok eski devirlerinden beri karşımıza çıkar. Daha Karahanlı devrinde, Divanü Lûgati't-Türk ve Kutadgu Bilig'de bazı kelimelerin hem /lı, hem /li şekillerine rastlarız:

- *biç-* ~ *biç-* (DLT: *bıçgu-biçek*, KB: *bıçgıl-bıçgil*)
- *ış* ~ *iş* {DLT: *ışka-işke*, DLT: *ışığ* KB: *işig*)
- *ız* ~ *iz* (KB: *ızığ-izig*)
- *tıl* ~ *til* (DLT: *tıllığ* KB: *tillig, tilke*),
- *tışt* ~ *tişi* (DLT: *tışka* KB: *tişike*)

Eski Türkçe'deki *kanı*, *kankı*, *takı*, *inan*- kelimeleri bugünkü Türkiye Türkçesinde *hani*, *hangi*, *dahi*, *inan*- şeklindedir. Azerbaycan Türkçesi'nde *yıl*, *yılan*, *yıldırım* gibi kelimelerdeki /lar da /leşmiş ve bu sözler *il*, *ilan*, *ıldırım* şekline girmiştir. Eski Türkçe'deki *ışan*- fiili de bugün birçok Türk lehçesinde *işan*- şeklindedir. Bu örnekleri, bütün lehçeleri tarayarak arttırmak mümkündür. Ancak benim asıl üzerinde durmak istediğim bugünkü Özbek, Uygur lehçeleriyle bazı Anadolu ağızlarında görülen /leşmelerdir.

Anadolu'nun Erzurum ağızlarında dar ünlüler (*ı*, *i*, *u*, *ü*) ile biten bütün ekler, üzerlerine başka bir ek almadıklarında daima *i* olurlar: *ağayî*, *gardaşı*, *gızı*, *güli*, *aldî*, *vurdî*.

Bilindiği gibi bugünkü Özbek yazı dilinde /leşme çok daha aşırı noktalara ulaşmış, bütün /lar *i* olmuştur: *hanım*, *udim*, *yahşi*, *âldi*, *basildi*, *âlâmez*, *âlâsız*, *âçni*, *âçning*. Özbekçenin çeşitli ağızlarında ve konuşmada, bilhassa kalın *k*, *ğ*, *h* sesleri yanında *ı* sesini işitsek de bugünkü Özbek alfabesi *ı* sesini göstermez ve bunların hepsi *i* ile yazılır.

Yeni Uygurca'daki durum, Özbekçe'den de ileridir. Orada da bütün /lar *i*ye dönmüştür: *yahşi*, *atning*, *ularni*, *aldî*.²⁴³

Ağız yöremizdeki ünlü uyumsuzluğunu belirleyen bu etmenler, azımsanamayacak bir gerçekliğe sahiptir. Özbekçe'de görülen ünlü uyumsuzluğu, ünlülerde

²⁴³ (Ercilasun 1996: 199-200)

yuvarlaklaşmalar, bazı eklerdeki²⁴⁴ ünlülerin ortaklığı, Hemşin ağzı ile Özbek Türkçesi arasında dikkat çekici ortaklıkları sunmaktadır. Özbek Türkçesinde, *q, ğ, ħ* ünsüzlerinden önce veya sonra kurallı olarak daima *o, u, ı* kalın ünlüleri kullanılır. Bu ünsüzlerin dışındaki ünsüzlerle birlikte *ı*'nin kullanılmaması onun yerine sadece *ı*'nin kullanılması bu lehçenin önemli bir özelliğidir. *ı* ünlüsü günümüz Özbek Türkçesinde uyum dışında kalır: *yāġli, yāmānlik, ālçāklık, yurtning, ātni, āçdi, burungi*.²⁴⁵

Hemşin ağzı, ünlü benzeşmezliği bakımından Özbekçe, uzun ünlülerin varlığı ve ortak kelimeleri bakımından Türkmence ile benzerlik göstermektedir.²⁴⁶ Kelimeler düzeyinde gördüğümüz örnekler dikkat çekicidir:

Hemşin Ağızı	Özbekçe	Türkiye Türkçesi (Yazı Dili)
<i>eřkāk</i>	<i>erkāk</i>	<i>erkek</i>
<i>piçak</i>	<i>piçāk</i>	<i>bıçak</i>
<i>oġlı/oġlı</i>	<i>oġli</i>	<i>oġlu</i>
<i>aġzı</i>	<i>āġzi</i>	<i>aġzı</i>
<i>yılān</i>	<i>ilān</i>	<i>yılan</i>
<i>yırtmāk</i>	<i>yirtmāq</i>	<i>yırtmak</i>
<i>işton</i>	<i>iştān</i>	<i>külot</i>
<i>ānglatmāk</i>	<i>āng</i>	<i>bellek/anlatmak</i>

2.1.1.7.1 Ünlü Değişimleri

2.1.1.7.1.1 *ā, ä, e, í, i < a* değişikliği: *a* ünlüsünün, dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı, *y* ünsüzünün inceltici daraltıcı, *ı*'nin inceltici etkileri ses değişimlerinde etkili olmaktadır. Bu etkiler sonucu *ā, ä, e, í, i* ünlülerine dönüştüğü görülmektedir:

²⁴⁴ *-lār* (Çokluk) –*dā* (bulunma durum), *-mās* (geniş zamanın olumsuz), *-lā-* (isimden isim yapım eki), *-ācāk* (gelecek zaman), *-mā-* (olumsuz) vb. Özbek Türkçesinde tek şekilli olan bu ekler Hemşin ağzında da tek şekilli ve *ā* ünlüsü ile dir. Bk. (Coşkun 2000)

²⁴⁵ (Coşkun 2000: 22)

²⁴⁶ Bk. Uzun ünlüler.

- **ä < a:** *äyäg* < “ayak”, *orä* < “orada”, *öräsí* < “orası”, *buřäsí* < “burası”, *äsķeř* < “asker”, *yäyä* < “yaya”, *bulunmäz* < “bulunmaz”, *mäyälí* < “mayalı”.
- **â < a:** *ķumâ* < “kuma”, *ćân* < “can”, *babâgun* < “babanın”.
- **e < a:** *anlateyím* < “anlatayım”, *sallemışüm* < “salamışım”, *anlemässün* < “anlamazsın”.
- **i < a:** *yäyliya* < “yaylaya”, *yolliyaćâyím* < “yollayacağım”.
- **í < a:** *yäyläsína* < “yaylasına”, *ķaymíķam* < “kaymakam”.

2.1.1.7.1.2 ä, è, ë < e değişikliği: *e* ünlüsünün, çeşitli etmenlerle *ä, é, ë* gibi seslere dönüştüğü görülmektedir:

- **ä < e:** *yeřläřä* < “yerlere”, *nä* < “ne”, *yemäķ* < “yemek”, *úzäříne* < “üzerine”, *ğäştüm* < “geçtim”, *inägümüz* < “ineğimiz”, *älli* < “elli”, *zenginläř* < “zenginler”, *ğälürdi* < “gelirdi”, *kópäķ* < “köpek”.
- **ë < e:** *ëldüģí* < “öldüğü”, *ëlürüm* < “ölürüm”, *ëlü* < “ölüyor”.
- **é < e:** *vëřdiläř* < “verdiler”, *biléyím* < “bileyim”, *vëřäćäksiz* < “vereceksiniz”, *bilän* < “bilen”.

2.1.1.7.1.3 è, í, i, ù, ù < ı değişikliği: *ı* ünlüsü, *è, í, i, ù, ù* gibi seslere dönüşmektedir:

- **è < ı:** *bëřaķtùğümüz* < “bıraktığımız”, *ķëşín* < “kışın”, *ķèzümün* < “kızımın”, *Sëćanoğlí* < “Sıçanoğlu”, *ķèzün* < “kızın”, *ķërmízí* < “kırmızı”, *sëğèřüm* < “sığırım”.
- **í < ı:** *Balıkesir* < “Balıkesir”, *yäyläsína* < “yaylasına”, *ķířķ* < “kırk”, *dağílürdí* < “dağılırdı”, *bağířsakläříní* < “bağırsaklarını”.
- **i < ı:** *yabancıläre* < “yabancılar”.
- **ù < ı:** *ķèzüğden* < “kızından”, *yäyläćíkläřümüz* < “yaylacılıklarımızı”.
- **ù < ı:** *ķarışúk* < “karışık”, *ķařabalùķ* < “kalabalık”, *yapťúk* < “yaptık”, *ķaçürmaķ* < “kaçırmak”, *sevdalùğ_ilen* < “sevdalık ile”, *yanùmdä* < “yanımda”, *alürdí* < “alırdı”, *çalışùrdí* < “çalışırdı”, *aķlùma* < “aklımda”.

2.1.1.7.1.4 e, è, í, ù < i değişikliği: *i* ünlüsü, ek ve kök düzeyinde *e, è, é, í, ù* gibi seslere dönüşmektedir:

- **e < i:** *endük* < “indik”, *eħlakťä* < “ihtiyarlıkta”.

- *ê < î. ġéttúk < “gittik”, néya < “niye”, éyisini < “iyisini”, ġétmišsén < “gitmişsin”, énsùn < “insin”.*
- *í < î. Alí < “Ali”, šindikí < “şimdiki”.*
- *ũ < î. bizũm < “bizim”, şeyũmũn < “şeyimin”, ġālũrdi < “gelirdi”, keçũmũz < “keçimiz”, ġāçũrũrdi < “geçirirdi”, yòġ_ũdi < “yok idi”.*
- *è < î. nèşânlí < “nişanlı”.*

2.1.1.7.1.5 ò, u < o değişikliği: *o* ünlüsü, ek ve kök düzeyinde *ò, u* gibi seslere dönüşmektedir:

- *ò < ɔ. çalışmíyòr < “çalışmıyor”, ònlār < “onlar”, ònun < “onun”, ò < “o”, yòġ < “yok”, ġalmíyò < “kalmıyor”.*
- *u < ɔ. unda “orada”, suffa < “sofra”.*

2.1.1.7.1.6 ó < ö değişikliği: *ö* ünlüsü, kelime köklerin *ó* sesine dönüşmektedir:

- *ó < ɔ̃. óylā < “öyle”, ógina “önce”, ógden < “önden”, Kóyún < “köyün”, ġótúrũrdúk < “götürürdük”, ólçmāylen < “ölçme ile, ölçerek”.*

2.1.1.7.1.7 a < u değişikliği: *u* ünlüsü, eklerde *a*'ya dönüştüğü görülür.

- *a < u. sořayĩrũm < “soruyorum”.*

2.1.1.7.1.8 í < u değişikliği: *u* ünlüsü, eklerde *í* sesine dönüşmektedir:

- *í < u. oldí < “oldu”, oluĩrdí < “olurdu”, okudílār < “okudular”, ġodí < “koydu”, dediġodísídu < “dedikodusudur”.*

2.1.1.7.1.9 ú, i < ü değişikliği: *ü* ünlüsü, eklerde *í* ye, köklerde *û* ye dönüşmektedir:

- *í < ü. Kóyi < “köyü”, ústínadù < “üstünedir”, dúġúnúmí < “düğünümü”.*
- *ú < ü. sút < “süt”, ġúcúġ < “küçük”, báyúttúm < “büyüttüm”, şúġúr < “şükür”, ġúnlúk < “günlük”.*

2.1.1.8 ÜNLÜ UYUMU

2.1.1.8.1 Kalınlık İncelik Uyumu

Hemşin ağzında yazı dilimizde kalın veya ince sıradan kelimelere tek biçimde gelen ve böylece dil uyumunun bozulmasına yol açan bazı ek ve ekleşmiş biçimlerin yarı veya tam ölçüde uyuma katılmalarıyla ortaya çıkan uyum vardır.²⁴⁷ Hemşin ağzının önemli özelliklerinden olan yarı kalın ünlülerin bulunması, bu ağız yöresinin ünlü uyumu meselesini de özel kılmaktadır. Bu ağızda, yarı ya da tam ölçüde uyuma bağlı ekleşmeler vardır. İlk hecesinde ince (*e, é, ē, i*) ünlü bulunan bir kelimeye, yarı kalın (*ä, ë, è, í, î, ï, ó, ú, ù, ũ*), ya da ince; ilk hecesinde kalın (*a, ā, â, ĩ, o, ō, ò, u, ū, ù*) ünlü bulunan kelimeye yarı kalın ya da kalın ünlülü bir ek getirildiği görülmektedir.

Hemşin ağzı, kalınlık incelik uyumu sorununu, eklerin genellikle yarı kalın biçimlerini geliştirerek çözmüştür. Özellikle yapım eklerinin yarı kalın şekilleri ağırlıktadır. Bu yüzden, Hemşin ağzında, ünlü uyumunun bozulduğu durumlar ile bu uyumun sağlandığı durumlar iç içe geçmiştir:

- *-i* fiilinin görülen geçmiş zaman kipinin sınırlı sayıda örneklerde görülmek üzere kalın ya da yarı kalın sıradan kelimelerden sonra yarı kalın sıraya geçmesi: *yòğ_ ùdi* “yok idi”, *búyúğ_ ùdi* “büyük idi”, *çoğ_ ùdi* “çok idi”, *çoçuğ_ uduk* “çocuk idik”.
- Kelime kök ve gövdelerine ekler getirilirken kalınlık-incelik uyumuna dikkat edilir. Türkçedeki kalınlık incelik uyumuna aykırı yabancı kelimelerin uyuma tâbi tutulduğu olur: *defe* “defa” *tene* “tane”.
- *-yor* şimdiki zaman ekinin yarı kalın ya da ince sıradan kelimelerden sonra ince ya da yarı kalın sıraya geçmesi: *bilmīm* “bilmiyorum”, *ağırídí* “ağırıyordu”, *véřídilār* “veriyorlardı”, *faşısén* “taşıyorsun”, *baķī* “bakıyor”, *dīyim* “diyorum”, *déyisin* “diyorsun”, *deyirūk* “diyoruz”.
- *-ķí* aitlik ekinin kalın ya da ince sıradan kelimelerden sonra yarı kalın sıradan olması: *sizünķí* “sizinki”, *babāmùnķí* “babamınki”, *o yānķí* “o yanki”, *o zamānķíní* “o zamanki”.

²⁴⁷ (Günay 1978: 51)

Burada andığımız uyumlar dışında, ünlü uyumunun yöreye özgü başka bir biçimi de, ekleşme sırasında kelime kök ve gövdelerinin içinde meydana gelen kalınlık-incelik değişmelerinin eklere yansmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ünlülerde, kalın, yarı kalın, ince gibi değişik ses tonlarının bulunması, ekleşmeler sırasında ünlüler arasında çapraz ilişkilerin yer alması, yöremizde oldukça karmaşık bir durum yaratmakta ve bu durum, konuyla ilgili kesin yargılarda bulunmamıza engel olmaktadır. Çünkü kalınlık-incelik değişimleri özellikle $ı > í$; i ; $ö > ó$; $ü > ú$ sesleri arasında ortaya çıkan ses değişimleri yörede yaygın bir eğilime dayanmakta, kök, ek ayrımı olmaksızın dilin her çeşit biçimine yansımaktadır.

Ağız yöremizde, ince veya kalın ünlülere tek biçimde bağlanan bazı eklerin, kelime kök ve gövdelerinde ortaya çıkan ünlü değişmelerinin, tesiri altında kalarak yarı veya tam ölçüde uyuma girdikleri görülür. Bu durum, Hemşin ağzına özgü şartlarda ortaya çıkmış uyum bozukluklarını gidermeye yönelik bir eğilime bağlanmalıdır. Yörede kalın ünlüler yanında, kalın ünlülerden değişmiş ince ya da yarı kalın ünlüler vardır. Bu ünlülerden sonra da kalın biçimi ile kullanılan eklerin ince ya da yarı kalın biçimleri de görülmektedir: *kaḳārdük / kaḳārdün* “kalkardık / kalkardın”, *atletācāk* “atlatacak”, *baṣūmūza* “başımıza”, *hasālūḳ* “hastalık”, *dōgmāya* “dövmeye”.

2.1.1.8.2 Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Hemşin ağzında, düz ünlülerin yuvarlak ünlüleri düzleştirdiği, düz ünlüleri de yuvarlaklaştırdığı görülmektedir. Ünlülerde yuvarlaklaşma eğiliminin yaygın olduğu bu ağız yöresinde yuvarlaklaşmayı doğal saymak gerekir. Ancak, yuvarlaklaşma eğiliminin yaygın olduğu bu yöre ağzında yuvarlak ünlülerin düzleşme eğilimi bu bakımdan şaşırtıcıdır:

2.1.1.8.2.1 Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması: Düz ünlülerin yuvarlaklaşması Hemşin ağız yöresinin önemli bir özelliğidir. Çekim ekler düzeyindeki yuvarlaklaşmaları, ilgili bölümlerde ele alındığı için burada kelime tabanlarında görülen yuvarlaklaşmalara değinilecek. Hemşin ağzında, yuvarlaklaşmalar genellikle tam ve yarım yuvarlaklaşma biçiminde görülür:

- $\text{ā} < \text{a}$: *zāmān* “zaman”, *ořmān* “orman”, *yānī* “yani”, *íslāk* “ıslak”, *ānglat-* “anlatmak”, *toplāntí*, *ḳazān-* “kazanmak”, *tānī-* “tanımak”, *imām* “imam”.

- *ó < a: óngābiliyòřum* “anabiliyorum”.
- *ò < e: yòmmiyengí* “yevmiyeni”.
- *ë < e: dëwlet* “devlet”.
- *ù < i: i-* fiilinin yuvarlaklaştığı durumlar vardır: *yòğ_ùdí* “yok idi”, *búyúğ_ùdí* “büyük idi”, *çog_ùdí* “çok idi”.

2.1.1.8.2.2 Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi: Ekler düzeyinde ortaya çıkan bir durumdur. Kelime tabanlarında nadir olarak görülür. Yuvarlak ünlülü eklerdeki yuvarlak ünlünün düzleşmesi biçiminde ortaya çıkar: *bilmīm* “bilmiyorum”, *agīřīdí* “ağırıyordu”, *vēřīdilār* “veriyorlardı”, *taşīsēn* “taşıyorsun”, *baķī* “bakıyor”, *dīyim* “diyorum”, *ğúmış* “gümüş”. Şaşırtıcı bir biçimde iki yuvarlak ünlünün arasındaki ünlünün düzleştiğine tanık olmaktadır: *ğórēnūr* “görünür”, *sořayırūm* “soruyorum”, *ķutī* “kutu”, *dónim* “dönüm”, *tūrīlī* “türlü”, *ğórīliceķ* “görülecek”, *atalya* “atelye”.

Türkiye Türkçesine göre yuvarlak ünlülerin düzleşmesi gibi görülen bazı örnekler ET ve EAT metinlerinde görülen arkaik unsurlardır: *ķuzī* “kuzu”, *dóndeř-* “döndürmek”, *tokan-* “dokunmak”.

2.1.1.9 ÜNLÜ UYUMSUZLUĞU

Hemşin ağzında, büyük ve küçük ünlü uyumları, yazı diline oranla bozulmaya uğramıştır. Bu ağız yöresinde yarı kalın ünlülerin bulunması dolayısıyla uyumsuzluk ve yarı uyumsuzluk olarak iki grupta ele alınmalıdır. Ağız yöremiz, kalınlık-incelik uyumu sorununu, eklerin genellikle yarı kalın biçimlerini geliştirerek çözmüştür. Özellikle yapım eklerinin yarı kalın şekilleri ağırlıktadır. Bu yüzden, Hemşin ağzında, ünlü uyumunun bozulduğu durumlar ile bu uyumun sağlandığı durumlar iç içe geçmiştir.

Hemşin ağzında uyuma bağlı ekleşmeler olduğu gibi uyumu bozan ekleşmeler de mevcuttur. İnce ya da yarı kalın sıradan bir ünlüyle başlayan bir kelimeye, kalın (*a, ā, ă, ĭ, o, ō, ò, u, ū, ŭ, ù*), yarı kalın (*ä, è, ě, í, ĭ, ì, ó, ú, ů, ù*) ya da kalın sıradan bir ünlüyle başlayan bir kelimeye ince (*e, é, ē, ĩ*) ünlü bulunduran ek getirilebilmektedir. Bu durum, Hemşin ağının bol ünlülü yapısı göz önüne alındığında karmaşık bir ses düzeni yaratmaktadır. Ancak bu

karmaşık görüntünün arkasında karmaşayı düzenleyen belirli kuralların düzen içinde işlediği görülür. Bu denli farklı ünlüler olması da zaten bu uyumu sağlamaya yöneliktir:

2.1.1.9.1 Kalınlık-İncelik Uyumsuzluğu

Yazı dili olarak Türkçenin geneline hâkim olan kalınlık-incelik uyumunun Hemşin ağız yöresinde uyumsuzluğa dönüştüğü durumlar vardır. Yöreye özgü aykırı eğilimler ve fonetik bir takım etmenler uyumsuzluğun kaynağı olarak görülmektedir. Özellikle, içinde bulundurdıkları ünsüzlerin de etkisiyle bozulmuş bazı eklerin, tek şekilli öğelerin kalınlık-incelik uyumuna ya hiç uymadıkları, ya da yarı kalın ünlülerden dolayı, yarı uyum gösterdikleri anlaşılmaktadır. Hemşin ağızında ünlülerde uyumsuzluk şu esaslara dayanır: Bağlantı hecesinde kalın ya da yarı kalın ünlü bulunan kelime tabanlarına ince; bağlantı hecesinde kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanlarına yarı kalın; bağlantı hecesinde yarı kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanlarına kalın sıradan ekler gelir. Burada yer vereceğimiz uyuma tabi olmayan ya da yarı²⁴⁸ uyum gösteren ekleri ele aldık. Yazı dilinde uyuma tabi bir kelime olduğu için *de* bağlacına da burada yer verilmiştir. Uyuma tabi olan örneklerle burada yer verilmemiştir.

2.1.1.9.1.1 Bağlantı hecesinde kalın ya da yarı kalın ünlü bulunan kelime tabanlarına gelebilen ince sıradan ekler:

- **-ici** fiilden isim yapım eki: *pişûrîci* “pişirici”, *tûrkiçi* “türkücü”.
- **-ci / -çi / -ci** addan ad yapım ekinin bu uyuma tabi olmadığı ya da yarı uyum gösterdiği görülüyor: *topçi* “topçu”, *balûkçi* “balıkçı”, *kalîfçilûğ* “kalifçilik”, *yabançi* “yabancı”, *filanci* “filanci”, *yolçilâr* “yolcular”, *avcîlâr* “avcılar”, *ķerûkçi* “kırıkçı”.
- **-den / -ten** ayrılma hâli eki: *buşâlârden* “buralardan”, *Vicä Altınden* “Vice Altı’ndan”, *ònden* “oradan”, *dağden* “dağdan”, *yayden* “yaydan”.
- **-deř**-ettirgenlik eki: *dónderûrdi* “döndürürdü”.
- **-di / -fi** görülen geçmiş zaman eki: *ķäsildi* “kesildi”, *ğälüdi* “geliyordu”, *olüdi* “oluyordu”, *oştı* “ölçtü”, *ķaştı* “kaçtı”.

²⁴⁸ Günay, çalışmasında, “dil uyumunun bozulmasına yol açan bazı ek ve ekleşmiş biçimlerin yarı veya tam ölçüde” uyumundan söz eder. Bk. (Günay 1978: 51)

- **-ē / -yîr** şimdiki zaman bozulmuş hâli olan ekler: *yêyîrûm* “yiyorum” *vêrmêlâr* “vermiyorlar”.

- **-elî** zarf-fiil eki: *gâlelî* “geleli”.
- **-em** I. teklik kişi ek: *baķařem* “bakarım”, *sôylâřem* “söylerim”.
- **-en** sıfat-fiil eki: *olenlârî* “olanlar”, *atîlen* “atılan”.
- **-er** III. teklik kişi geniş zaman: *gideşlâr* “giderler”, *dúřeřlârse* “düşerlerse”.
- **-i / -sî** III. kişi iyelik ekleri: *yattûġî* “yattığı”, *eġitim bôlûġî* “eġitim bölüğü”, *ķâyînġosi* “kayınġosu”, *Aķbuġaķ Kôyi* “Ak bucak köyü”, *Kaġķařîn kuhina* “Kaġķar daġına”.

- **-iyükleme** hâli eki: *şeyûmî* “seyimi”.
- **-ik** I. çokluk kişi eki: *iġinâyîk* “iġindeyiz”.
- **-im** fiilden isim yapım eki: *bakîm* “bakım”.
- **-im** I. teklik kişi eki: *bakaġâġîm* “bakacaġım”, *ġeķâġâġîm* “ġekeġeġim”.
- **-in** ilgi hâli eki: *Memet Dâyi in* “Mehmet Dayı’nın”.
- **-ince** zarf-fiil eki: *bôyûyince* “büyüyünce”, *ġâlince* “gelince”, *sôylâyince* “söyleyince”, *ġôřince* “görünce”.

- **-ip** Zarf-fiil eki: *ġâlip* “gelip”.
- **-le / -len / -nen** ile edatının ekleşmiş biçimi: *aeşam namazîylen* “akşam namazı ile”, *un_ilen* “onunla”, *namusîylen* “namusuyla”, *nâyle* “ne ile”, *nâylen* “ne ile”, *ġaylen* “çayla”, *paşaylen* “parayla”, *emiġâyinen* “amca ile”, *ġocuġumlen* “çocuġumla”.

- **-le** çokluk eki: *dedîķodîle* “dedikodular”, *bôyûķle* “büyükler”.
- **-le** III. çokluk kişi eki: *ķodîle* “koydular”, *yollârđîle* “yollarlardı”, *basarđîle* “basarlardı”, *baķtîîle* “baktılar”.

- **-leyin** eki. Yazı dilinde kalınlık – incelik uyumuna tâbi olmayan bu ek, Hemşin ağzında da uyuma tâbi değildir: *sabaleyin* “sabahleyin”.

- **-lî** addan ad yapım eki: *vúġutlî* “vücutlu”, *sózlî* “sözlü”, *mutlî* “mutlu”.
- **-me-** olumsuzluk eki: *ķonuřmîyôr* “konuşmuyor”, *ķilo almeyîm* “kilo almayayım”, *almem* “almam”.

- **-mez** III. teklik kişi olumsuzluk, geniş zaman eki: *saķlâmezdi*.
- **mi** soru edatı: *vaş mi* “var mı”, *Alî midûş* “Ali midir”, *telefon mi* “telefon mu”.
- **-miş** öğrenilen geçmiş zaman eki: *ķâsmîřlâr* “kesmişler”, *ġâlmîř* “gelmiş”.

- **-sén / -sin** II. teklik kişi eki: *vêrmîyòrsén* “vermiyorsun”, *bilmâzsén* “bilmezsin”, *bitûrûrsén* “bitirirsin”, *duyûsén* “duyuyorsun”, *yapâcâksin* “yapacaksın”, *davetsûzsîn* “davetsizsin”, *gâzârsén* “gezersin”.

- **-sîz** II. çokluk kişi eki: *dârsîz* “dersiniz”, *bilmâzsîz* “bilmezsiniz”, *atafsîzsâ* “atarsanız”.

2.1.1.9.1.2 Bağlantı hecesinde kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanları getirilen yarı kalın ekler:

- **-â** istek eki: *déyâlûm* “diyelim”, *bakíyîm* “bakalım”, *yapíyîm* “yapayım”, *deyâlûk* “diyelim”, *topaflayîm* “toparlayayım”.

- **-âcâk / -âcâk** gelecek zaman eki: *biçâcâksén* “biçeceksin” *taşıyâcâksén* “taşıyacaksın” *koyâcâksén* “koyacaksın”, *alâcâk* “alacak”, *kalâcâk* “kalacak”, *yéyâcâglârmûzî* “yiyeceklerimizi”, *yapâcâkmîş* “yapacakmış”, *satâcâklâr* “satacaklar”.

- **-ân** sıfat-fiil eki: *olân* “olan”, *alân* “alan”, *konuşân* “konuşan”, *başlayân* “başlayan”.

- **-âf** geniş zaman eki: *gidâr* “gider”, *çalârdûk* “çalardık”, *yapârdûk* “yapardık”.

- **-cí / -çî** addan ad yapım eki: *falançî* “falancı”, *aşacî* “aracı”, *Ařícî* “Arıcı”, *doğşamacî* “doğramacı”.

- **dâ / tâ** bağlacı: *hava dâ* “hava da”, *ben dâ* “ben de”, *çok tâ* “çok da”, *faķîrlûķ tâ* “fakirlik de”, *selâm dâ* “selam da”.

- **-dâ / -tâ** bulunma hâli eki: *buçukťâ*, “buçukta”, *fûrûndâ* “fırında”, *zâmândâ* “zamanda”.

- **-dân / -tân** ayrılma hâli eki: *ařkadân* “arkadan”, *ķafadân* “kafadan”, *ařadân* “aradan”, *ajlûķťân* “açılıktan”, *muħťaflûķťân* “muhtarlıktan”.

- **-dí / -fî** görülen geçmiş zaman eki: *yaşaladî* “yaraladı”, *bağladîlâr* “bağladılar”, *sattîk* “sattık”, *dolaştîk* “dolaştık”.

- **-dû / -dûr / -fûr** ek fiil eki: *éyidûr* “iyidir”, *âşķidûr* “eskidir”, *ēwlıdûr* “evlidir”, *değildûr* “değildir”, *ķóyidû* “köyüdür”.

- **-dûr- / -fûr-** ettirgenlik eki: *éndûrdîle* “indirdiler”, *bindûrdîlâr* “bindirdiler”, *birîķfûrmîşûm* “biriktirmişim”.

- **-èl-** fiilden fiil yapan eki: *çaṛpèldí* “çarpıldı”, *anèlmiş* “anılmış”, *ayṛèlmā* “ayrılmıyor”, *satèlmāz* “satılmaz”.
- **-í / -sí** III. kişi iyelik eki: *paṛāsí* “parası”, *ḳāyínçosi* “kayınçosu”, *onun dā duṛumí* “onun da durumu”, *oğlumun hanùmí* “oğlumun hanımı”.
- **-ī / -yīṛ / -yí** şimdiki zaman ekinin bozulmuş hâli olan ekler: *ḳoṛḳīk* “korkuyoruz”, *bilūr* “biliyor”, *soṛayīṛūm* “soruyorum”, *ḳoṛḳīk* “korkuyoruz”.
- **-í** yükleme hâli eki: *adamí* “adamı”, *āzùmí* “ağzımı”, *ṣeyūmí* “şeyimi”, *babāmí* “babamı”, *aslùmí* “aslımı”.
- **-īk / -ūk** I. çokluk kişi eki: *elēcāk miyūk* “ölecek miyiz”, *edēṛūk* “ediyoruz”, *deṛūk* “deriz”, *deyirūk* “diyoruz”, *boğulācāğīk* “boğulacağız”
- **-īl-** fiilden fiil yapım eki: *yapıldí* “yapıldı”, *asıldí* “asıldı”, *sāṛıldí* “sarıldı”.
- **-īm** I. teklik kişi ekleri: *anlatayīm* “anlatayım”, *ḳalmíyayīm* “kalmayayım”, *bakaṛem* “bakarım”.
- **-in** II. çokluk kişi emir eki: *yaṣayín* “yaşayın”.
- **-in** ilgi hâli eki: *Ācārīlarín* “Acarların”, *dúnyanín* “dünyanın”, *buzagín* “buzanın”, *Memet Dāyí in* “Mehmet Dayı’nın”.
- **-íp** zarf fiil eki: *alíp* “alıp”, *yazíp* “yazıp”.
- **-ış** fiilden ad yapım eki: *alış* “alış”, *atış* “atış”.
- **-lār** çokluk eki: *evlār* “evler”, *analūğ_ellārīndā* “analık ellerinde”, *avcılār* “avcılar”.
- **-lār** III. çokluk kişi eki: *yatmīşlār* “yapmışlar”, *yaḳtılār* “yaktılar”, *olurđılār* “olurlardı”, *deṛdilār* “derlerdi”, *bağēṛdilār* “bağırdılar”, *ḳaldılār* “kaldılar”.
- **-lārí** III. çokluk kişi iyelik eki: *ċānlārí* “canları”, *Mustafa in ċocuklārí* “Mustafa’nın çocukları”, *ğālinlārí* “gelinleri”, *ḳaṛdaşlārí* “kardaşları”.
- **-lí** addan ad yapım eki: *ḳafalí adam* “kafalı adam”, *devāmlí* “devamlı”.
- **-māk** fiilden ad yapım eki: *ğétmāk* “gitmek”, *yemāğí* “yemeği”, *bóyümāk* “büyümek”.
- **-māz** III. teklik kişi olumsuzluk, geniş zaman eki: *vuṛemāz* “vuramaz”, *ğétmāzden* “gitmezden”, *olmāz* “olmaz”, *inanmāzdí* “inanmazdı”.
- **-mīs** öğrenilen geçmiş zaman eki: *otūrīmīs* “oturmuş”, *almīşlār* “almışlar”, *ḳalmīşlār* “çalmışlar”, *atmīs* “atmış”.
- **-síz** II. çokluk kişi eki: *ṣaṣūrūsíz* “şaşırsınız”, *evladūmsíz* “evladımsınız”.

- **-sûnûz** II. çokluk kişi eki: *bilûr misûnûz* “bilir misiniz”.
- **-sûz** addan ad yapım eki: *şekerşûz* “şekersiz”, *dilsûzlâr* “dilsizler”, *davetsûzsîn* “davetsizsin”.
- **-ûm** I. teklik kişi iyelik eki: *evûm* “evim”, *yedûğûm* “yediğim”, *âbiyûm* “ağabeyim”, *beyûm* “beyim”.
- **-ûmûz** I. çokluk kişi iyelik eki: *evûmûz* “evimiz”, *keçûmûz* “keçimiz”, *yerûmûz* “yerimiz”.
- **-ûp** zarf-fiil eki: *içûp* “içip”, *edûp* “edip”, *gidûp* “gidip”, *gîrûp* “girip”, *oyneyûp* “oynayıp”.

2.1.1.9.1.3 Bağlantı hecesinde yarı kalın ya da ince ünlü bulunduran kelime tabanlarına getirilen kalın sıradan ekler:

- **-a** istek eki: *kalmîyayîm* “kalmayayım”.
- **-â / -û / -yòr / -yò -iyu** şimdiki zaman eki: *kalîyò* “kalıyor”, *gâlûdî* “geliyordu”, *bilîyòrum* “biliyorum”, *yûrûyòruk* “yürüyoruz”, *gôrûlâr* “görüyorlar”, *edâdîm* “ediyordum”, *gîdâdîlâr* “gidiyorlardı”, *âfa bindûrîyu babamî* “ata bindiriyor”, *olmîyò* “olmuyor”, *biluyòm* “biliyorum”.
- **-a** yaklaşma hâli eki: *eva* “eve”, *şeya* “şeye”, *şindiya* “şimdiye”, *sútcîya* “sütçüya”, *sabiya* “sabaha”, *lisiya* “liseye”, *hâliya* “halaya”, *torbiya* “torbaya”, *eva* “eve”, *ústîna* “üstüne”.
- **da** bağlacı: *óylâ idi da bu kadaş değıldi* “öyle idi de bu kadar değildi”, *bi tânem da açaba boyacısî* “bir tane de araba boyacısı”, *şindi da vař* “şimdi de var”, *hem da konuřmasínî* “hem de konuşmasını”, *dêmin da sóylêdûm* “demin de söylüyordum”.
- **-du / -dûr** ek fiilinde yarı ölçüde uyum vardır: *dedikodîsîdu* “dedikodusudur”, *kaç senâdûr* “kaç senedir”.
- **-duğ / -duğ / -fuğ / -fuğ** sıfat-fiil eki: *olmâdûğî* “olmadığı”, *tânîmâdûğûng* “tanımadığını”, *ķaybolduğínî* “kaybolduğunu”, *olduğî* “olduğu”, *otûrduğî* “oturduğu”, *gâştûğî* “geçtiği”, *şêttûğî* “şey ettiği”, *unuttuğî* “unuttuğu”.
- **-în** II. çokluk kişi emir eki: *dêmâîn* “demeyin”.
- **-în** ilgi hâli eki: *Mustafâ în ķardaşî* “Mustafa’nın kardeşi”, *Sataplâîn yòķuşî* “Satapla’nın yokuğu”, *Allâîn rameťî* “Allah’ın rahmeti”.
- **-inca** zarf-fiil eki: *istemeyinca* “istemeyince”, *elinca* “ölünce”.
- **-lâî** III. çokluk kişi iyelik eki: *ķala’ nûn dūğûnlâî* “Hala’nın düğünleri”.

- **-lan** eklenmiş ile edatı: *sırfûmûzlan* “sırtımızla”.
- **-luḵ / -lûḵ** addan ad yapım eki: *Ḥèřsùzlùḡí* “hırsızlığı”, *yäyläcîluḡ edemiycëḡim* “yaylacılık edemeyeceğim”, *turislug_ olmış* “turustik olmuş”.
- **-ma-** olumsuzluk eki: *yemaduk* “yemedik”, *yemasalār* “yemeseler”, *oynenmasí* “oyunanması”.
- **-mak** fiilden ad yapım eki: *çalışmaḡa* “çalışmağa”, *baḡeřmaḡa* “bağarmaya”, *istemaḡa* “istemeğe”.
- **-maz** III. teklik kişi olumsuzluk, geniş zaman eki: *olāmaz* “olamaz”, *çıkmazduk* “çıkamazdık”.
- **-sa** şart eki: *ḡōřsan* “görsen”, *dúşúnsan* “düşünsen”, *bilsam* “bilsem”.
- **-suz / -sûz** addan ad yapım eki: *äyākḡabısuz* “ayakkabısız”, *saipsûz* “sahipsiz”, *ḡèřsùzlùḡí* “hırsızlığı”, *peştemelsûz* “peştemalsız”.
- **-ta** bulunma hâli eki: *vazíyetta* “vaziyette”.
- **-um / -ûm** I. teklik kişi iyelik eki: *sıḡırum* “sığırım”, *Ġúldalıyum* “Güldalım”, *Aynalıyum* “aynalım”, *ḡongşíyum* “komşum”, *äletřiḡum* “elektriğim”.
- **-um** I. teklik kişi eki: *edārūm* “ederim”.
- **-umuz / -ûmûz** I. çokluk kişi iyelik eki: *habeşumuz* “haberimiz”, *ḡäçínmeḡumuz* “geçinmemiz”, *ekmāḡumuz* “ekmeğimiz”, *ḡoyínûmûz* “koyunumuz”.
- **-un** II. çokluk kişi emir eki: *yeyun* “yiyin”.
- **-un / -nun** İlgi hâli eki: *òřānun mūdírí* “oranın müdürü”, *Samíye’nun isḡānefi* “Samiye’nin iskenefi”, *yäylānun çiçeḡí* “yaylanın çiçeḡi”, *buřānun esas sāhibi* “buranın esas sahibi”, *ćemiyetinun* “cemiyetinin”.
- **-ung / -ûng** II teklik kişi iyelik eti: *belunga* “(senin) beline”, *istēḡung* “(senin) isteḡin”, *ben seni ismung ilen duymıştûm* “ben seni ismin ile duymuştum”, *toşnıyung* “torunun”, *kātālārûngun* “(senin) ketelerinin”.
- **-up / -ûp** zarf-fiil eki: *almāyup* “almayıp”, *dónup* “dönüp”, *çıḡup* “çıkıp”.
- **-ok** I. çokluk kişi eki: *diyok* “diyoruz”, *dāřok* “deriz”, *ḡalıyok* “kalıyoruz”.

2.1.1.10 UYUM DEĞİŞMESİ

Belirli ünsüzlerin kalınlaştırma ya da inceltme etkileri dolayısıyla, yazı dilindeki mukabillerine oranla uyum değiştirmiş olan tek ve çok heceli Türkçe ve yabancı kelimeler vardır.²⁴⁹ Korkmaz'ın değindiği olaya benzer durumlara ve kelimelere Hemşin ağzında da rastlanır: *yun* < “yün”, *misiṛ* < “mısır”, *mesel* < “masal”, hikeye < “hikâye”

2.1.1.10.1 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumsuzluğu

Bilindiği gibi, dudak benzeşmesi yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerde, ünlülerin, düzlük yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır.²⁵⁰ Hemşin ağzı, yazı diline oranla bu konuda çok büyük farklılıklar taşımaktadır. Yörede, normal yuvarlak ve yarı yuvarlak olmak üzere iki türlü yuvarlak ünlü çeşidi bulunduğundan düzlük yuvarlaklık sorunu karmaşıklaşmıştır. Bu durum, düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğuna farklı açıdan yaklaşmamızı gerektirmektedir. Hemşin ağzında, yarı yuvarlak ünlülerin varlığı, düzlük yuvarlaklık uyumsuzluğunu yumuşatmakta, ‘yarı uyumsuzluk’ diyebileceğimiz bir ses olayını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, ağız yöremizde, düz ünlülerin yuvarlaklaşması ya da yarı yuvarlak hâle gelmesi başlı başına ele alınması gereken bir konudur. Yuvarlaklaşma ya da yarı yuvarlaklaşmanın daha çok bazı yapım ekleri (ettirgenlik) ve çekim ekleri düzeyinde ortaya çıktığı görülmektedir. dudak uyumuna aykırı bir başka ses olayı ise, yuvarlak ya da yarı yuvarlak ünlülerden sonra düz ünlülü eklerin (-*cí* / -*ci*; -*í* / -*i*; -*í* / -*i* / -*sí* / -*si*; -*iyò*; -*in* / -*én*; -*inća* / -*ince*; -*lí* / -*li*; *mí*; -*mís* / -*mış*; -*sén* / -*sin*; -*síz* / -*siz*) gelmesidir ki, yuvarlaklaşma eğiliminin bu denli yaygın olduğu ağız yöremizdeki bu durum şaşırtıcıdır:

2.1.1.10.1.1 Bağlantı hecesinde düz ünlü bulunan kelime kök ve gövdelerin getirilen yuvarlak sıradan ekler:

Türkiye Türkçesine göre düz ünlülü kök ve gövdelere getirilen yuvarlak sıradan ekler gibi görülmekle birlikte, söz konusu ekler Eski Anadolu Türkçesinden kalan arkaik unsurlardır.

²⁴⁹ (Korkmaz 1994: 53)

²⁵⁰ (Korkmaz 1994: 53)

- **-du / -dù / -dû / -fu / -fù / -fû** görülen geçmiş zaman eki: *tanişdum* “tanırdım”, *aldùk* “aldık”, *ġäldùk* “geldik”, *çalıştùm* “çalıştım”, *oġaştùk* “uġraştık”, *ķaldùk* “kaldık”, *ġittfùm* “gittim”, *ķorķārduk* “korkardık”, *yakařdùk* “yakardık”, *yēřdùk* “yerdik”, *ķaptùm* “kaptım”.
- **-dùk / -dùk / -fùk / -fùk** sıfat-fiil eki: *nēřānlendùkten* “nişanlandıktan”, *ġäldùkten* “geldikten”, *sattfùkten* “sattıktan”, *ġēttfùkten* “gittikten”.
- **-dūr / -dūr / -fūr / -fūr** fiilden fiil yapım ekleri: *ķandūrđı* “kandırdı”, *bindūrđılār* “bindirdiler”, *anlatūrđı* “anlatırdı”, *ķazıtūrđùk* “kazıttık”, *ķaynatūr* “kaynatır”, *ķařıştūrđùm* “karıştırdım”.
- **-du / duř / -fuř / -dūr / -dūr / -fūr / -fūr** Eki fiil: *sēřindu* “serindir”, *ajduř* “açtır”, *uzaķfuř* “uzaktır”, *Yalova’ dadūr* “Yalova’ dadır”, *pāyıdūr* “payıdır”, *yazùktūr* “yazıktır”, *yapılmıřtūr* “yapılmıştır”.
- **-luk -lùk / -lùk** addan ad yapım eki: *sevdalùk* “sevdalık”, *ķobanlùk* “ķobanlık”, *ořtalùk* “ortalık”, *iřlùk* “işlik”, *kótilùk* “kötülük”, *ēyilùk* “iyilik”, *saatluk* “saatlık”, *ķıflukte* “kıtlıkta”, *piřūrıcılùġı* “piřiriciliġi”.
- **-luk / -lùk / -lùm / -lùm** I. Çokluk kiři eki: *yapalùm* “yapalım”, *bulālùm* “bulalım”, *ķalalùm* “kalalım”, *unutalùm* “unutalım”, *ġidelùm* “gidelim”, *yaptūrālùm* “yaptıralım”, *ġāzālùm* “gezelim”, *deyāluk* “diyelim”, *bakālùm* “bakalım”, *deyālùk* “diyelim”.
- **-mùz / -mùz / -ùmùz / -ùmùz** I. Çokluk kişi iyelik eki: *ķāynānāmùz* “kaynanamız”, *ķatùġùmùz* “katıġımız”, *malùmùz* “malımız”, *evùmùz* “evimiz”, *ināġùmùz* “ineġimiz”, *eziyatùmùz* “eziyetimiz”.
- **-ùnùz / -unguz / -ùngùz / -ùngùz** II. Çokluk kişi iyelik eki *ķēzùnùz* “kızınız”, *saġlùġùnùz* “saġlıġınız”, *yēcāġùngùz* “yiyeceġiniz”, *dādālārùngùz* “dedeleriniz”, *uřaġùngùz* “uřaġınız-erkek çocuġunuz”.
- **-sùn / -sùn** III. Teklik kişi emir eki: *ķaķınsùn* “kalkınsın”, *alsùn* “alsın”, *bozmasùn* “bozmasn”, *yatsùn* “yatsın”, *eksùġ olmasùn* “eksik olmasın”.
- **-sùnlār / -sùnlār** III. Çokluk kişi emir eki: *bēřaķsùnlār* “bıraksınlar”, *ġētsùnlār* “gitsinler”.
- **-uk / -ùk / -ùk** I. Çokluk kişi eki: *yapamāřuk* “yapamıyoruz”, *yapāřùk* “yapıyoruz”, *ġidēřùk* “gidiyoruz”, *ġālùřùk* “geliyoruz”, *eneřùk* “ineriz”, *yemēřùk* “yemiyoruz”, *yemlārùk* “yemleriz”.

- **-uk / -ùk** fiilden ad yapım eki: *bolanuk* “bolanuk”, *boğànùk* “boğuk”.
- **-um / -ùm / -ùm** I. Teklik kişi iyelik eki: *yavum* “yavrum”, *қаrдашum* “kardeşim”, *evùm* “evim”, *Гүлdalıyum* “Güldalım” *Aynalıyum* “Aynalım”, *қойınum* “koyunum”.
- **-ùm** I. Teklik kişi eki: *аңарum* “açarım”, *бақарdum* “bakardım”.
- **-un / -ùn / -ùng** İlgili hâli eki: *babāgun cānı* “babanın canı”, *қogıs’un sırtı* “Kogis’in sırtı”, *atùn yúkı* “atın yükü”, *adamùn iyi bi kızi* “adamın iyi bir kızı”, *қонаğun ústı* “konağın üstü”, *senùng çayùn* “senin çayın”.
- **-ùn / -ung / -ùng / -ùng** II. Teklik kişi iyelik eki: *arzung* “arzun”, *isteğung* “isteğin”, *ismung* “isteğin”, *senùn malung* “senin malın”, *қalbungun* “senin kalbinin”, *senùng çayùn* “senin çayın”, *evùngı* “evini”, *yéyăcăğùng* “yiyeceğin”.
- **-un / -ùn** II. Çokluk kişi emir eki: *yatun* “yatun”, *yéyùn* “yiyin”.
- **-up / -ùp / -ùp** zarf-fiil eki: *sevup sevmădùğumi* “sevip sevmediğimi”, *çalışup* “çalışıp”, *săçmă atup* “saçma atıp”, *yakup* “yakıp”, *alup* “alıp”, *bêraқup* “bırakıp”, *çıқup* “çıkıp”, *almăyup* “almayıp”, *gidup* “gidip”.
- **-ur / -ur** fiilden fiil yapım eki: *baturđugum* “batırdığım”, *şaşurıma* “şaşırtma”, *şaşurđum* “şaşırdım”, *biturürsen* “bitirirsin”.
- **-dur / -dur / -tur / -tur / -tur** fiilden fiil yapım eki: *tânışturur* “tanıştırır”, *kandurđı* “kandırır”, *ğăçendurđum* “geçindirir”, *yazdururđuk* “yazdırır”, *kandururđum* “kandırır”, *yerleşturduk* “yerleştirdik”, *yapturđı* “yaptırdı”, *қaynaturđuk* “kaynatırdık”, *dolaşturđı* “dolaşırdı”, *yetişturürsen* “yetiştirirsin”, *evlendurürsin* “evlendirirsin”, *ğeydurürsün* “giydirdin”.

2.1.1.10.1.2 Bağlantı hecesinde yuvarlak ünlü bulunduran kelime kök ve gövdelerine gelebilen düz ünlüler:

- **-cı / -cı** addan ad yapım eki: *tulumcı* “tulumcu”, *Vartevorıcı* “Vartovorcu”, *қuyumcı* “kuyumcu”, *ğorıcı* “görücü”.
- **-inci / -inci** addan ad yapım eki: *úçinci* “üçüncü”, *dördinci* “dördüncü”, *úçinci* “üçüncü”.
- **-ı / -ı** yükleme durum eki: *yúkı* “yükü”, *ilkokulı bitürmişum* “ilkokulu bitirdim”, *okulı bêraқtı* “okulu bıraktı”, *bunı* “bunu”, *onı* “onu”, *odunı* “odunu”, *yanguni* “yangını”.

- **-í / -i / -sí / -si** III. Teklik kişi iyelik eki: *boşci* “borcu”, *púskúlini* “püskülünü”, *ġóřúci usulí* “görücü usülü”, *kóy okulí* “köy okulu”, *hububat silosínun* “hububat silosu”, *kořusí* “kokusu”, *doğřusí* “doğrusu”, *nufusí* “nüfusu”, *řusí busí* “řusu busu”, *çoğusí* “çoğu”, *tapusí* “tapusu”, *súři* “sürü”, *kaşaagaj molí* “karaağaç yaprağı”, *zořluđí* “zorluğu”, *Kačkar’ín kuhina* “Kaçkar dağına”.
- **-íyò / -iyò** şimdiki zaman eki: *búkiyò* “büküyor”, *ġóřúliyò* “büküyor”, *kořkıyò* “korkuyor”, *čurúmıyò* “çürümüyor”.
- **-in / -én** fiilden fiil yapım eki: *ġóřenúr* “görünür”, *ġóřiniyò* “görünüyor”.
- **-inca / -ince** zarf-fiil eki: *ġóřinca* “görünce”, *ġóřince* “görünce”, *tókulinca* “dökülünce”.
- **-lí / -li** addan ad yapım eki: *sulí* “sulu” *ízanlı* “izanlı”, *kañlí Boğaz* “Kanlı Boğaz”, *túřlí* “türlü”, *kóyli* “köylü”, *úçlí* “üçlü”, *dóřtli* “dörtlü”.
- **mi** soru edatı: *oluş mi* “olur mu”, *vuşuluş mi* “vurulur mu”, *Meleskuř mi* “Meleskur mu?”, *bóyúġ oldun mi* “büyük oldun mu”.
- **-mış / -miş** öğrenilen geçmiş zaman eki: Eklerin bu şekilleri günümüzde Hemşin ağzında görülmekle birlikte, bu özelliğin EAT döneminden kalma olduğu unutulmamalıdır. *doğurmış* “doğurmuş”, *oturmış* “oturmuş”, *kurmış* “kurmuş”, *ġóřmıř* “görmüş”, *ġótúřmıř* “götürmüş”, *olmıřsén* “olmuşsun”.
- **-sén / -sin** II. Teklik kişi eki: *buluřsén* “bulursun”, *kařanuřsén* “kazanırsın”, *kaýboluřsén* “kaybolursun”, *oluřsén* “olursun”, *vuřuřsin* “vurursun”.
- **-síz / -siz** II. Çokluk kişi eki: *biluşsiz* “biliyorsunuz”, *ġóřuřsiz* “görüyorsunuz”, *biluşsiz* “bilirsiniz”, *řařuřsíz* “şasırsınız”.

2.1.1.11 ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Hemşin ağzında, ünlülerin çeşitliliği oranında ünlü değişimlerine tanık olunur. Ünlü ve ünsüzlerin yanlarındaki ünlüler üzerindeki etkileri yanında birtakım yöresel etmenlere bağlı olarak ortaya çıkan ünlü değişimleri görülür. Bu değişimlerin kimileri, yöresel etmenlerden kaynaklı olarak ve istisnasız bir kural halini almış, kimileri ise esnek kurallarla şekillenmiştir.

2.1.1.11.1 Kalın Ünlülerin İncelmesi

2.1.1.11.1.1 ä < a değişimi: *yäyliya* < “yaylaya”, *yäyän* < “yayan”, *äyak* < “ayak”, *yäylä* < “yayla”, *häyat* < “hayat”, *häywän* < “hayvan”, *dağdä* < “dağda”, *uṣāk* < “uşak”, *dävetli* < “davetli”.

2.1.1.11.1.2 e < a değişimi: *şefak* < “şafak”, *emica* < “amca”, *ķebile* < “kabile”, *atletäcäk* < “atlatacak”, *feķet* < “fakat”, *Hemdi* “Hamdi”, *fiyet* < “fiyat”, *lîre* < “lira”, *vaţen* < “vatan”, *eşaze* < “arazi”, *eḥlak* < “ahlâk”, *heram* “haram”, *nesip* < “nasip”, *hevadîs* < “havadis”

2.1.1.11.1.3 í < a değişimi: *yaylíya* < “yaylaya”, *ķalmíyayím* < “kalmayayım”, *tamamlíyamämîş* < “tamamlayamamış”, *Maynuř ḥalıya* < “Mahinur Hala'ya”.

2.1.1.11.1.4 i < a değişimi: *yäyliya* < “yaylaya”, *sabiya* < “sabaha”, *bediyavaya* < “bedavaya”.

2.1.1.11.1.5 e < a değişimi: *hikeye* “hikâye”, *dizgeķ* “tezgâh”.

2.1.1.11.1.6 í < i değişimi: *nasíl* < “nasıl”, *baćí* < “bacı”, *řāzî* < “razı”, *nēşānlî* < “nişanlı”, *ḥatír* < “hatır”.

2.1.1.11.1.7 i < ı değişimi: *uğřāşmîş* < “uğraşmış”, *nēşānlānmîşüm* < “nişanlanmışım”, *aţliyò* < “atlıyor”, *sēḥínti* < “sıkıntı”, *bēřaķmîşüm* < “bırakmışım”.

2.1.1.11.2 İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Doğu Karadeniz ağızlarının birçoğunda, *ı* ünlüsünün incelmesi, yaygın bir ses olayıdır. *ı* ünlüsündeki bu genel incelme eğilimine rağmen, *e* sesinin kalın ya da yarı kalın ünlülerle değiştiğini görürüz. Gerek ön seste, gerekse iç ve son seste *e* ünlüsünün çoğunlukla yarı, kısmen de tam ölçüde kalınlaşması, daha çok Çamlıhemşin ilçesini merkez alır. Bölgede, daha çok eklerin işletilmesi sırasında, dil uyumunun bozulmasına yol açan bu hadisenin ortaya çıkış sebeplerini fonetik esaslar dahilinde tespit ederek sağlam yasalara bağlamak oldukça güçtür. Ancak, bölgemizde iç ve son seste, *e* ünlülerinden sonra yer alan.

Ön boğumlanmalı *k* ünsüzlerinin sık sık art boğumlanmalı olarak söylemeleri, komşu ünlülere de tesir edebilecek ve bu yaygın hadise için başlangıç noktası olabilecek bir husus görünümü taşımaktadır.²⁵¹ Ağız yöremizde özellikle yuvarlak, ince sıradan ünlülerin kalınlaştığına dair çokça örnek vardır. *ö* ve *ü* ünlülerinin kalınlaşarak *ó* (veya *o*), *ú* (veya *u*) ünlülerine dönüştüğü görülmektedir. Bu durum, bölge düzeyinde *ı*ların *i* (sınırlı olarak *î*) olması kadar kesinliği olan bir dil yasası gibidir. Buradaki kalınlaşma yarı kalınlaşma ya da tam ölçüde kalınlaşmadır.²⁵²

2.1.1.11.2.1 ä < e değişimi: *älli* < “elli”, *äskí* < “eski”, *çäk-* < “çekmek”, *täke* < “teke”, *äglēn-* < “eğlenmek”, *ġécā* < “gece”, *sāfār* < “sefer”, *dārā* < “dere”, *ġāz-* < “gezmek”, *gāl-* < “gelmek”, *gālīn* < “gelin”, *senā* < “sene”, *nā* < “ne”, *tūfāk* < “tüfek”, *kās-* < “kesmek”.

2.1.1.11.2.2 a < e değişimi: *haves* < “heves”, *ikiya* < “ikiye”, *içkiciya* < “içkiciye”, *şakiciya* < “rakıcıya”, *eziyatümüz* < “eziyetimiz”, *sebaþ* < “sebeþ”, *halan* < “halen”, *kanaviça* < “kanaviçe”, *haman* < “hemen”.

2.1.1.11.2.3 í < i değişimi: *ġizli* < “gizli”, *ķí* < “ki”.

2.1.1.11.2.4 ù < i değişimi: *benüm* < “benim”, *edārdük* < “ederdik”, *yēlēümüz* < “yerlerimiz”, *eltümün* < “eltimin”.

2.1.1.11.2.5 ó < ö değişimi: *ókúzumúz* < “öküzümüz”, *óylā* “öyle”, *bóylā* < “böyle”, *sóylā* < “söyle”, *ġórdúm* < “gördüm”, *ġósteřdilār* < “gösterdiler”, *ónce* < “önce”, *kóye* < “köye”.

2.1.1.11.2.6 ú, u < ü değişimi: *ķúčúk* < “küçük”, *sútúmúza* < “sütümüze”, *ókúzumúz* < “öküzümüz”.

²⁵¹ Geniş bilgi için bk. (Günay 1978: 66-67)

²⁵² (Günay 1978: 66-67)

2.1.1.11.3 Geniş Ünlülerin Darlaşması

Geniş ünlülerdeki daralma olayı çoğunlukla iç seste, özellikle de açık hecelerde meydana gelmektedir. Bu ses olayının ortaya çıkmasında düşme eğilimi taşıyan, Hemşin ağzında illetli diye niteleyebileceğimiz ünsüzlerin (*y, h, ğ*) etkisi büyüktür. *y*'ye bağlı daralmalar çoğunluğu oluşturmaktadır. Geniş ünlülerin daralmasında benzeşmeler de etkili olmaktadır. Bu arada, burada açıklayamadığımız kimi nedenlerle ortaya çıkan daralmalar da mevcuttur. Genel olarak, Hemşin ağzındaki ünlü daralması, Türkçenin genel yasaları çerçevesinde olmakta, bölgeye özgü kurallara dayanmaz:

2.1.1.11.3.1 y ünsüzünün etkisiyle: *y* ünsüzünün standart Türkçede de olduğu gibi daraltıcı etkisi sonucu ortaya çıkan bir ses olayıdır. *a > i, u; a > i, e > i, ä > i; o > i, i; o > ö, u; ö > ú* gibi daralma ve yarı daralmaları görmekteyiz.

- *i < a: konuşmıyanlār* “konuşmayanlar”, *sabiya kıda* “sabaha kadar”, *arıyuşuz* “arıyoruz”, *bediyava* “bedava”, *toşbiya* “torbaya”, *atlıyò* “atlıyorlar”, *yolliyäcäim* “yollayacağım”, *yıyım* “yiyeyim”, *kuştuliyim* “kurtulayım”, *ġetmiyälüm* “gitmeyelim”, *bilemiyòřuz* “bilemiyoruz”.

- *i < a: kuřıcāk* “kuracak”, *ķaymıķam* “kaymakam”.

- *u < a: tořluyòřuz* “topluyoruz”.

- *i < a: hekiya* “hikaye”.

- *i < e: ġidiyim* “gideyim”, *lisiya* “liseye”, *ediyim* “edeyim”, *bekliyòm* “bekli^(e)yorum”, *besliyulār* “besliyorlar”, *diyim* “diyeyim”, *sóyliyamäzük* “söyleyemeyiz”, *besliyecek* “besleyecek”, *besliyemiyòřsun* “besleyemiyorsun”, *teşki* “keşke”, *macışa* “macera”, *patatıs* “patates”, *Vicı a* “Vicä’ye”, *péřtimel* “peştemal”, *mākemiya* “mahkemeye”.

- *i < a: yäyliya* “yaylaya”.

- *i, i < a: şeyediyişum* “şey ediyorum”, *soşayışüm* “soruyorum”, *baķıyıřum* “bakıyorum”, *oluyi* “oluyor”, *ġäziyiřum* “geziyorum”, *diyi* “diyor”.

- *ò, u < a: bekliyòm* “bekliyorum”, *véřmiyò* “vermiyor”, *yòķarı* “yukarı”, *yòġuřt* “yoğurt”, *yòķ* “yok”, *yòġ_üdi* “yok idi”, *çuşap* “çorap”, *ķuvařdä* “hovarda”.

- *ú < ö: ġúmleġi* “gömleġi”, *dúřet-* “döşemek”.

2.1.1.11.3.2 ğ ünsüzünün etkisiyle: ğ sesinin y'ye yakınlığı dolayısıyla ortaya çıkmış bir ses olayıdır. İlerleyici benzeşme de burada etkili olabilir.

- *i < e. diğil* “değil”.

2.1.1.11.3.3 Belli Bir Kurala Dayanmayan Daralmalar: Aşağıda görüldüğü gibi bazı istisnaî durumlar da vardır.

- *i < e. Çamlıhemşin* < “Çamlıhemşen”, *Hemşin* < “Hemşen”, *bilicek* “bilecek”, *dizgeğ* “tezgâh”.
- *ò, u < ø. ònden* “oradan”, *unda* “orada”, *uní* “onu”, *tòrtadän* “tortadan”, *òläř* “onlar”, *bilüřòm* “bilirim”, *Zunğúldak* “Zonguldak”, *uřuç* “oruç”.
- *u, ú < ö. ğúmmişüm* “gömmüşüm”, *ğúmlek* “gömlek”, *ğúm-* “gömmek”, *umuř* “ömür”.

2.1.1.11.4 Dar Ünlülerin Genişlemesi

Bu ses olayı, yöremizde, tam genişleme ve yarı genişleme biçiminde karşımıza çıkar. Eski Türkçeye bağlı *e > é* değişmesine ters yönlü bir benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik ilk hecede, *é* ünlüsünün teşekkülü bakımından söz konusudur. Eski Türkçedeki bazı ilk hece ünlüleri sonraki dönemlerde *e*'ye doğru bir genişleme gösterirken²⁵³ *é* ünlüsünün Hemşin ağız yöresinde varlığını koruduğu görülmektedir. Ayrıca Hemşin ağız yöresinde bulunmayan normal uzunluktaki *ı* ünlüsünün izdüşümü olarak *è* ünlüsü bulunur. *u* ünlüsünün, geniş biçimi olan *o* ünlüsüne dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır.

Türkçenin tarihî seyri ile ilgili olarak açıklanabilecek ses olaylarının yanında, bu seyrin dışında gelişen ses olayları da vardır. Türkçenin tarihî seyri için açıklaması olmayan, tarihî seyrin içinde rastlanmayan ses olaylarını bölgeye özgü şartlara bağlamak yerinde olur.

Hemşin ağız yöresindeki ünlülerin yapısı bazı yeni kavramları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, Türkçenin gramer kitaplarında pek rastlamadığımız *yarı kalın*, *yarı geniş* gibi kavramlar ses olaylarının anlatımında yeni terimlere gerek duyurmaktadır. Bu yüzden, gramer literatürümüzde yer almayan kimi kavramları kullanmak zorunda kalındı. Dar ünlülerin genişlemesi bahsinde, dar ünlülerin normal genişlikteki ünlülere dönüşmesine tam genişleme, yarı geniş ünlülere dönüşmesine yarı genişleme adı verildi. Hemşin ağız yöresinde

²⁵³ (Günay 1978: 69)

bir yandan kelimelerin dar ünlülü şekilleri kullanılırken bir yandan da geniş ünlülü şekilleri bulunur. Bu değişimlerin bir kısmı Türkçenin tarihî akışı içindeki seyrine uygunken bir kısmı bu seyrin dışında bir gelişme olarak karşımıza çıkar. Kimi dar ünlülerin genişlemesini eski Türkçeden beri kelimelerin geniş şekillerinin Hemşin ağzında korunması olarak değerlendirilebilir. Ermenice, Doğu Karadeniz Rumcası, Lazca ve Gürcüce gibi dillerin etki alanı içinde yer almasından dolayı, Hemşin ağız yöresi, değişik ses olaylarının ortaya çıkmasını besleyen eğilimler görülür. Bunların dışında, genişleme eğiliminin doğal bir süreci olarak, aynı ses olayının ağız yöremize girmiş bazı yabancı kelimelerde görülür:

- **a < ı** *ı* sesinin *a* sesine dönüştüğü görülür: *aşaga yòkaří* “aşağı yukarı”.
- **è < ı** *è* sesi *ı-e* arası bir ses olduğu için bu genişlemeyi yarı genişleme diye adlandırmak daha doğru olur. Türkçenin tarihi seyri içinde ele alınabilecek bir ses değişimi değildir. Özellikle kelimenin ilk be ikinci hecelerinde görülür: *sèřa* “sıra”, *hèřsùz* “hırsız”, *bèřak-* “bırakmak”, *ķèz* “kız”, *sèhèntùm* “sıkıntım”, *ķèřín* “kılşın”, *aķèř* “ahır”, *Sèçanoĝlı* “Sıçanoĝlu”, *ķèř-* “kırmak”, *bagèř-* “bağırarak”, *çarpèl-* “çarpılmak”, *sèřt* “sırt”, *anèl-* “anılmak”, *çèngřak* “çingirak”.
- **è < ı** İstisnaî bir değişimdir, bir örnek vardır: *nèřân* “nişan”.
- **é < ı** Türkçenin tarihi seyri içinde ele alınabilecek bir ses değişimidir. Bu gün yazı dilinde *i* ile yazılan birçok kelimenin Hemşin ağzında *é* ile yazıldığı görülmektedir: *én-* “inmek”, *ĝét-* “gitmek”, *çézmali* “çizmeli-inek adı”, *éyi* “iyi”, *ĝidećaksén* “gideceksin”, *ĝéne* “yine”, *éřkāk* “erkek”, *ĝéy-* “giymek”, *éĥtiyā* “ihtiyar”.
- **e < ı** Genellikle kelimenin ilk hecesinde görülen bir ses olayıdır. Ancak ilk heceden sonraki hecelerde *ı*lerin genişleyip *e*’ye dönüştüğüne dair örnekler de vardır: *ehťiyāř* < ihtiyar”, *heķiya* “hikâye”, *endűř-* “indirmek”, *en-* “inmek”, *felan* “filan”, *baře* “bari”, *hayde* “haydi”, *şheř* “şehir”, *ćame* “câmi”, *havale* < “havalı”, *emçan* “imkân”, *eřaze* “arazi”.
- **a < ı** Kelime kökü benzeşme yoluyla değişikliğe uğramaktadır: *vallaha* “vallahı”.
- **o < ı** Kelimenin bütün hecelerinde bulunabilen bir genişle örneğidir: *İştambol* “İstanbul”, *boĝda* “buĝday”, *boĝún* “bugün”, *bolanuk* “bulanık”, *oĝřaş-* “uĝrařmak”, *yaĥot* “yahut”, *olař-* “ulaşmak”, *Awřopa* “Avrupa”, *olařmaĝ_ ićùn* “ulaşmak için”.

- **ò, o < u:** Türkiye Türkçesi bakımından burada bir ses olayından söz edilebilir. Ancak Eski Türkçede bu kelime *yòḡāru* biçimindedir.²⁵⁴ *yòḡarī* “yukarki”, *yòḡaḡı* “yukarki”, *Samsòn* “Samsun”, *boḡda* “buğday”, *İsṯanbol*²⁵⁵ “İstanbul”.
- **ó < ü:** Bu ses olayı, Hemşin Türkçesindeki bir örnekten yola çıkılarak Türkiye Türkçesi ölçü alınarak tespit edilmiştir. Yazı dilinde büyümek biçiminde bulunan kelime eski Türkçede *bädü-* biçimindedir. Zaten geniş olan *ä* sesinin ilerleyici benzeşme yoluyla yuvarlaklaşması söz konusudur. Hemşin ağzında bu fiildeki *û*’nün düzleştiği görülür: *bóyú-* “büyülemek”, *óve* “üvey”.
- **é < u, ü:** Yazı dilinde *u, ü* ünlüleri bulunan kelimelerde ekler düzeyinde bir genişleme söz konusudur: *ḡórén-* “görünmek”, *uyufúrsén* “uyutursun”, *yúrúrsén* “yürürsün”, *ḡórúrsén* “görürsün”, *oluṙsén* “görürsün”
- **ä < ü:** Bu ses olayının örneğini *büyük-* fiilinde görmekteyiz. Yazı dilinde *büyü-* biçiminde bulunan kelime eski Türkçede *bädü-* biçimindedir. Eski Türkçede ilk hecesinde düz geniş ünlü bulunduran kelimedeki *ä*’nin sesinin ilerleyici benzeşme yoluyla yuvarlaklaşması söz konusudur. Hemşin ağzında bu fiildeki *û*’nün düzleştiği görülür: *bäyúḡ* “büyük”, *bäyút-* “büyütmek”, *bäyúḡ* “büyük”.

2.1.1.11.5 Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Düz ünlülerin yuvarlaklaşması Hemşin ağız yöresinin önemli bir özelliğidir. Çekim ekleri düzeyinde, düz ünlülerin yuvarlaklaşması, ilgili bölümlerde ele alındığı için burada kelime tabanlarında görülen yuvarlaklaşmalara değinilecek. Düz ünlülerin yuvarlaklaşmasında birçok etmen birlikte düşünülmelidir. Bu nedenler: Dudak ve diş-dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisi, ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla yuvarlak ünlülerin komşu düz ünlüleri yuvarlaklaştırması, yöresel birtakım ses olayları, eski Anadolu Türkçesi ve Kıpçak etkisi biçiminde sıralanabilir.

²⁵⁴ (Gabain 1988: 312)

²⁵⁵ İstanbul kelimesi, “kostantinopolis” kelimesinin bozulmuş biçimidir. Kelimenin asıl biçimi ile düşünülünce, *o* sesinin sonradan daralıp *u*’laştığı görülür. İstanbul kelimesinin tarih içindeki değişimi düşünülünce bu kelimedeki yuvarlak ünlünün (*o*) kelimenin aslına göre bir genişleme değil daralma görülür. Ancak bu çalışmada, Türkiye Türkçesi yazı dili esas alındığı için burada bir genişlemeden söz edilmektedir.

Hemşin ağzında, yuvarlaklaşmalar genellikle tam ve yarı yuvarlaklaşma biçiminde görülür. Ünlüler bahsinde *yarı yuvarlak* (â, ê, û, ù) diye nitelendirdiğimiz ünlülerde yarı yuvarlaklaşma deyimi uygun bulundu:

- **â < a:** *zâ mân* “zaman”, *o mâ n* “orman”, *yâ nî* “yani”, *islâ k* “ıslak”, *â nglat-* “anlatmak”, *ka zâ n* “kazanmak”, *tâ nî-* “tanımak”, *imâ m* “imam”.
- **o < a:** *pantolon* “pontol”, *ka v r o n* “Kavran”, *lo k o n t a* “lokanta”, *me t r o* “metre”.
- **û < e:** *dô v u c ê z* “döveceğiz”.
- **ò < e:** *yò m m i y e n g i* “yevmiyeni”.
- **ê < e:** *dê w l e t* “devlet”.
- **û < i:** *i-* fiilinin yuvarlaklaştığı durumlar vardır: *yò ğ û d i* “yok idi”, *bú y ú ğ û d i* “büyük idi”, *ço ğ û d i* “çok idi”.
- **u < r:** *buldu r* “bıldır”, *mu sa f i r h a n e* “misafirhane”, *fu r s a t* “fırsat”, *ya l n u z* “yalnız”, *su va* “sıva”, *ka zu k* “kazık”.
- **ù < r:** *fù nd ù k* “fındık”, *fù r ù n* “fırın”, *ka ld ù r-* “kaldırmak”, *ça r ù k* “çarık”, *ya r ù n* “yarın”, *a r s ù z* “arsız”, *ay ù* “ay”.
- **û < i:** *bi t ù r-* “bitirmek”, *ġ â t ù r-* “getirmek”, *ez d ù r-* “ezdirmek”, *iç ù n* “için”.

2.1.1.11.6 Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Ekler düzeyinde ortaya çıkan bir durumdur. Kelime tabanlarında nadir olarak görülür. Yuvarlak ünlülü eklerdeki yuvarlak ünlünün düzleşmesi biçiminde ortaya çıkar:

- **a < o:** *Tre bu zan*²⁵⁶ “Trabzon”, *ka da sto ra* “kadaastro”.
- **a, e < ö:** *e l-* “ölmek”, *ev le* “öğle”, *at a l y a* “atölye”.

²⁵⁶ Trabzon kelimesinin, çeşitli kaynaklarda, farklı biçimlerine rastlanmıştır. Kelimedeki ses olayı çeşitli kaynaklardaki farklılıklar kullanımlar göz önüne alınarak tespit edilmemiş, Türkiye Türkçesi yazı dili göz önüne alınarak tespit edilmiştir. Bir fikir vermesi açısından bu kelimenin farklı biçimleri aşağıya çıkarılmıştır:

Trebizond/Trapizon/Trapezountos/Trapezous/Trapezunt/Trapezount/Trébizonde/Trapzund/Trébizon/Trapezus/Trabezus/Drabizoni/Trapezon/Trabzoni/Trapezond/Trapézont/Trapezound/Trapezount/Trapezun/Trapezund/Trapezunt/Trapezus/Trapizoni/Trapzund/Trapzunt/Trapzus/Trebizon/Trebison/Trebisond/Trébisonde/Trebizond/Trébizond/Trebizonda/Trebizonde/Trébizonde.

- *é < ü: ğórénúř* “görünür”.
- *i < ü: bitún* “bütün”, *súří* “sürü”, *kóti* “kötü”, *ġúmíš* “gümüş”, *kopři* “köprü”, *çúřiyo* “çürüyor”, *dónim* “dönüm”, *túřlí* “türlü”, *ġóřilicek* “görülecek”.
- *a < u: tokan-* “dokunmak”.
- *í < u: ħongşı* “komşu”, *boyína* “boyuna”, *ħoyín* “koyun”, *oyín* “oyun”, *dōlí* “dolü”, *yavřiyím* “yavrum”, *ħuzi* “kuzu”.
- *i < u: ořospilüġ_ etmädüm* “ispiyonculuk etmedim”, *ħuří* “kutu”, *ħuzi* “kuzu”, *doġři* “doġru”.

2.1.1.12 ÜNLÜ DÜŞMESİ

Ağız yöremizde ünlülerin iç ve son seste düştükleri görölür. Yalın ya da eklerle genişletilmiş birden çok heceli kelimelerde, iç seste akıcı veya yarı ünlü durumunda bir ünsüz ile, akıcı, yarı ünlü, sızıcı yahut patlayıcı ünsüzlerden biri arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen dar açık gece ünlüleri çok zaman düşerler. Seslerin yan yana gelmesi sırasında kimi ünlüler kısalırken kimilerinin de diġer ünlülerin yanında varlıklarını koruyamadıkları görölür:

2.1.1.12.1 İç Seste: Kelime kök ve gövdelerinin yanı sıra eklerde de ünlü düşmesine rastlanmaktadır:

2.1.1.12.1.1 u düşmesi: *tořní* “torun”, *oyna-* “ oynamak” *ħřuř* “kuruş”, *ismung* “ismin”, *olġum* “oġulum”.

2.1.1.12.1.2 a düşmesi: *ăćăp* “acaba”.²⁵⁷

2.1.1.12.1.3 a düşmesi: Burada kendisinden sonra gelen kelimenin başındaki *o* sesiyle yan yana gelmesi sonucu *a* sesinin eridiġinden söz edilebilir. *ħař_ oluşum* “hasta olurum”.

²⁵⁷ Türkçenin eski dönemlerinde acep biçimin kullanıldığı bilinmektedir.

2.1.1.12.1.4 ú düşmesi: *ġòngsúmúza* “göğsümüze”.

2.1.1.12.1.5 i düşmesi: *Maynuř ħala* “Mahinur Hala”, *ġéyninde* “< giyinmek”, *Ķeyfli* “keyifli”, *ilāřden* “ileriden”, *besli* “besili”, *dekka* “dakika”, *Ķimilāř dā* “kimileri de”, *iĉāřdā* “içeride”, *yirşim beş* “yirmi beş”.

2.1.1.12.1.6 í düşmesi: *ařaġden* “ařaġıdan”, *aynùmùzden* “alnımızdan”, *aşakfa* “ařaġıda”, *ĉèngřak* “ĉingirak”, *evhanímlāřídùř* (evhanımıcırlar), *ķapřtan ķapí* “kapıdan kapıya”, *sumařladílāř* “ısmarladılar”.

2.1.1.12.1.7 e düşmesi: *yěĉāk* “yiyecek”, *keřveř* < *Yun. krevati* “kerevet”.

2.1.1.12.2 Son Seste: Son seste ünlü düşmesine fazla rastlanmaz. *buzak* “buzaġı”, *ġózúm fařl_aĉuķ* “gözüm fazla aĉık”.

2.1.1.13 ÜNLÜ TÜREMESİ

Çok heceli kelimelerde, ayrı hecelere baġlı iki ünsüzün yan yana bulunması durumunda, söyleyiş güçlüġünü gidermek üzere bazen araya dar bir ünlünün getirildiġi görülür. Bazı örnekler çerçevesinde yazı dilimiz iĉin de söz konusu olan hadisenin en dikkat ĉekici yanı, türeme ünlüsüne komşu olan ünsüzlerden birinin hemen hemen her zaman akıcı veya katı-sızıcı türden olmasıdır.²⁵⁸

2.1.1.13.1 İĉ Seste: Alınma kelimelerde karşımıza ĉıkan bir ses olayıdır.

2.1.1.13.1.1. e türemesi: *teşenvay* “tranvay”

2.1.1.13.1.2 è türemesi: *ķèřavatlí* “kravatlı”.

²⁵⁸ (Günay 1978: 74)

2.1.1.13.1.3 i türemesi: *ekispeş* “eksper”, *yirimi* “yirmi”, *emice* “amca”, *hepsi* “hepsi”, *filim* “film”, *iskenäf* “kulübe”, *sipoş* “spor”, *ķamiyon* “kamyon”, *tire*, *tiren* “tren”, *pirim* “prim”.

2.1.1.13.1.4 o türemesi: *ķadastořa* “kadaastro”, *apařtòman* “apartman”.

2.1.1.13.1.5 u türemesi: *şrabuzan* “Trabzon”.

2.1.1.13.2 Son Seste: Son seste de ünlü türemesine rastlanmıştır.

2.1.1.13.2.1 e türemesi: *mägäře* “meğer”, *meğē* “meğer”.

2.1.1.14 ÜNLÜLER ÇİZELGESİ

	DÜZ			YARI YUVARLAK		YUVARLAK		
	GENİŞ	YARI GENİŞ	DAR	GENİŞ	DAR	GENİŞ	YARI GENİŞ	DAR
KALIN	<i>a</i>			<i>ǎ</i>	<i>ǔ</i>	<i>o</i>	<i>ò</i>	<i>u</i>
YARI KALIN	<i>ǣ</i>	<i>è</i>	<i>í</i>	<i>ě</i>	<i>ǖ</i>	<i>ó</i>		<i>ú</i>
İNCE	<i>e</i>	<i>é</i>	<i>i</i>					
UZUN	<i>ā, ǣ, ē</i>		<i>ī, î</i>			<i>ō</i>		<i>ū</i>
KISA			<i>ĩ, ì</i>					<i>ũ</i>

Çizelgede de görüldüğü gibi, temel ünlüler dışında kalan ünlüler, temel ünlülerin dil, dudak ve alt çenenin hareketlerine bağlı olarak esas boğumlanma noktalarından sapmalar göstermesi sonucunda oluşmuş ve böylece de temel ünlülerin ara basamağını oluşturmuşlardır.

2.1.2 ÜNSÜZLER

2.1.2.1 ÜNSÜZ TÜRLERİ

Türk dilinin kelime dağarcığını bütünleyen Türkçe veya yabancı kaynaklı kelimeler bünyesinde kullandığımız 21 temel ünsüzden hemen hemen hepsine yöremiz çerçevesinde de rastlanmakla birlikte, bunlardan bir kısmının gerek yaygın eğilimlere, gerekse belirli fonetik etmenlere bağlı olarak az veya çok ölçüde kimlik değiştirdiğine tanık olunur.²⁵⁹ Hemşin ağız yöresinde 33 ünsüz bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla *b, c, ç, ğ, ğ, ğ, d, f, g, ğ, ğ, ğ, h, h, j, k, k, k, l, m, n, p, p, r, s, s, t, t, v, w, y, z* ünsüzleridir. Bu bölümde ünsüzlerin karakterleri ve başka seslerle olan ilişkileri irdelenecektir. Türk yazı dilinde kullandığımız ünsüzlerin dışındaki ünsüzler, bölgesel özelliklerin bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Ancak bu, yazı dilinde kullanılan 21 ünsüzün dışındaki ünsüzlerin diğer Türk lehçe ve ağızlarında kullanıldığı, Hemşin ağızında bulunan bu ünsüzlerin Türk dilinin genel ses yapısına çok aykırı olmadığı belirtilmelidir.

2.1.2.1.1 b: Patlayıcı, çift dudak ünsüzüdür. Türkiye Türkçesi yazı dilindeki *b*'den çok farklı değildir. Tonluluk derecesi daha fazladır. Yazı dilindeki *p* sesine daha uzaktır. Ötümlü *b* ünsüzünün çıkarılmasında tüm konuşma organları *p* ünsüzünün çıkarılmasında olduğu biçimdedir; yalnız bunda ses telleri titreşir. Bu ünsüz yalnız ön seste bulunur. Son sesteyse sertleşerek ötümsüz *p* ünsüzüne dönüşür.²⁶⁰ Bu sesin, geniz ünlüleri ile birlikte kullanıldığında bulanıklaştığı görülmektedir: *benûm* “benim”, *bolanuk* “bulanık”, *bulunmâz* “bulunmaz”, *béyûm* “beyim”, *ağabéyûm* “ağabeyim”.

2.1.2.1.2 c: Tonlu bir dişeti ünsüzü olan *c* sesi, ²⁶¹ Hemşin ağızında, kendisinin sızıcılaşmış hâli olan *ç* sesine yakındır. Ağız yöremizde yarı sızıcı, yarı patlayıcı konumda bir ara ses niteliği kazanan *c* sesi, patlayıcı bir ses olma eğiliminde bir *ç, ç* sesi de sızıcılaşma

²⁵⁹ (Günay 1978: 75)

²⁶⁰ (Selen 1979: 78)

²⁶¹ Muharrem Ergin, konu ile ilgili detaylı açıklamalar yaparak *c* sesinin Türkçedeki yüzyıllar süren serüvenini özetlemiştir. Bk. (Ergin 2002: 60)

eğilimindeki *c*'dir. Kent kültürü almış, özellikle okur-yazar kesim arasındaki kişilerde *c*'lerin, yazı dilindeki *c*'ye yaklaştığı gözlenmektedir: *tecil etti* “tecil etti”, *nāṭice* “netice”, *cúmlesiylene bilé* “cümlesiyle birlikte”, *ḡidicēiz* “gideceğiz”, *çocuḡuyduk* “çocuḡuyduk”, *teṛci ediline* “tercih edilince”.

2.1.2.1.3 é: Katı, tonlu, yarı sızıcı, karışık bir diş eti ünsüzüdür. Karışık ünsüzler, iki ünsüzün karışarak bir solukta çıkan ünsüzlerdedir. Bileşimin bir üyesi patlamalı öteki sızmalı ünsüzdür.²⁶² İçinde sızıcı bir ünsüz (*z*) bulunmasına rağmen, sesin bünyesinde bulunan patlamalı ünsüz (*d*), bu ünsüzü yarı sızıcı hâle getirmiştir. Yarı sızıcı olması bu bileşime dayanır. Hemşin ağzında son seste duramaz. Genellikle tonlu ünsüzlerle hece kurar. Ancak tonsuz ünsüzlerle hece kurduğu görülmektedir. Bu ses, yazı dilinde *c* harfi ile gösterilir: *čānīne* “canına”, *ḡonišāčāklār* “konuşacaklar”, *mečbuṛi* “mecburi”, *mačīra* “macera”, *ḡéce* “gece”.

2.1.2.1.4 č: Patlamalı, yarı tonlu, tonlulaşma eğilimindeki bir diş eti ünsüzüdür. *ç* ile *c* arasında bir boğumlanma noktasına sahip. Biri tonlu, diğeri tonsuz iki patlamalı ünsüzün birleşmesinden oluşmuştur. Türkçedeki ara seslerin bütününde olduğu gibi söylenmesi sırasında güçlük çekilir. Bu ses, yazı dilindeki *sütçü*, *çiftçi* vb. kelimelerin söylenmesi sırasında çıkan *ç*'ye yakın bir sestir: *čaḡmaḡ* “çakmak”, *bučuḡ* “buçuk”, *čember* “çember”, *olduḡča* “oldukça”, *Lodočur* “Lodoçur”, *ḡāč* “kaç”.

2.1.2.1.5 č: Yarı tonlu, yarı sızıcı, karışık bir diş eti ünsüzüdür. *Č* ve *ç* ünsüzlerinde olduğu gibi, bu ünsüzün bileşiminde biri patlamalı (*d*), ötekisi sızmalı (*s*) ünsüz olmak üzere iki ünsüz vardır. İçinde sızıcı bir ünsüz, bulunmasına rağmen, sesin bünyesinde bulunan patlamalı, tonsuz ünsüz (*d*), bu ünsüzü yarı sızıcı hâle getirmiştir. Yarı sızıcı, yarı tonlu denmesinin nedeni, içinde bir tonlu, bir tonsuz ünsüz bulundurmasıdır. Hemşin ağzında ön ve son seste bulunmaz. Art damak patlamalı ünsüzler ile birlikte kullanılır. Bu ses, katılaştı, yarı tonsuzlaşmış *ç* ünsüzüdür. Bu seste de *ç* ünsüzünde olduğu gibi, yazı dilinde *ç* harfi ile gösterilir: *ḡučúḡ* “küçük”, *kečisi* “keçi”, *kemenčeciya* “kemençeciye”, *ḡačārdum* “kaçardım”, *ḡučuḡinun* “küçüğünün”.

²⁶² (Selen 1979: 108)

2.1.2.1.6 ç: Tonsuz bir diş dişeti ünsüzüdür. Hemşin ağzında bu sesin, kimi kelimelerde *ç* sesine dönüştüğü görülür. Ancak, yazı dili ve İstanbul ağzının etkisiyle *ç* sesi ile *ç̇* sesi birbirlerine yaklaşmış ve sızıcılaşma eğilimi göstermiştir. *ç* sesi, Hemşin ağzında patlayıcı hâle gelmiş *ç̇*, *ç̇* içinse, sızıcılaşmış *ç̇*’dir. *ts* (*ç̇*) sesinin arasına *ç* sesi girmiş gibi bir durum söz konusudur: *çoḡluḡ* “çaydan”, *çayden* “çaydan”, *úç ḡún uç ḡécä* “üç gün üç gece”, *çíḡaḡdí* “çıkardı”, *Tunḡeli* “Tunceli”.

2.1.2.1.7 ç̇: Tonsuz, yarı sızıcı, karışık bir diş eti ünsüzüdür. Karışık ünsüzlerin, iki ünsüzün iç içe geçerek, bir solukta çıkan ünsüzler olduğunu daha önce söylenmişti. *Ć* ünsüzünde olduğu gibi, bu ünsüzün bileşiminde biri patlamalı, ötekisi sızmalı ünsüz olmak üzere iki ünsüz vardır. İçinde sızıcı bir ünsüz (*s*) bulunmasına rağmen, sesin bünyesinde bulunan patlamalı ünsüz (*t*), bu ünsüzü yarı sızıcı hâle getirmiştir. Hemşin ağzında ön, iç ve son seste bulunur. Art damak patlamalı ünsüzleri ile birlikte kullanıldığında katılaştığı görülmüştür. Bu ses, yazı dilinde *ç* harfi ile gösterilir: *ḡäçmiş* “geçmiş”, *çäçä* “çaça”, *biḡebilürsén* “biçebilirsin”, *çay* “çay”, *koknoḡ* “koknoç”.

2.1.2.1.8 d: Tonlu bir diş dişeti ünsüzüdür. “Ötümlü *d* ünsüzünün çıkarılmasında, konuşma organları ötümsüz *t* ünsüzünün oluşması biçimindedir, yalnız ses telleri titreşir. Dilimizde ön- iç- ve sonseste bulunur. Sonseste *b* sesinde olduğu gibi sonses sertleşmesi nedeniyle ve içseste de kendinden sonra akıcı seslerden biri duruyorsa konuşmada *t* ünsüzüne dönüşür.”²⁶³ Tonlu bir diş-dişeti ünsüzü olan *d* sesi Hemşin ağzında, yazı dilinden çok farklı değildir. Ses değeri bakımından yazı dilindeki *d* sesinin biraz soluna kaymış gibi görünür. Sosyal konumu, eğitimi ne olursa olsun, Hemşinliler arasında, bu sesin çıkarılmasında zorluk yaşanmaz: *odaläḡdän* “odalardan”, *sevdalùḡ* “devdalık”, *bóyúdúk* “büyüdük”, *olduḡí* “olduğu”, *biḡedür* “bir şeydir”.

2.1.2.1.9 f: Tonsuz, sızıcı, diş dudak ünsüzü olan *f*, yazı dilindeki *f*’den farksızdır. Bu sesin çıkarılmasında, dilin ön kıyısı, alt sıra dişlerin ardına dayanır, alt dudak, üst sıra dişlerin kıyısına değerek bir daralma oluşturur, bu daralmanın ardında tutuklanan soluk oluşan

²⁶³ (Selen 1979: 82)

daralma nedeniyle sızarak çıkar ve *f* ünsüzü duyulur.²⁶⁴ Daha çok alınma kelimelerde karşımıza çıkar. Ancak, Türkçe kelimelerde de kullanılmaktadır: *afkuṛdī* “afkurdu”, *túfek* “tüfek”, *tārāftēn* “taraftan”, *músaḫrūm* “misafirim”, *fawṛīkasi* “fabrikası”.

2.1.2.1.10 g: Tonlu, patlamalı bir damak ünsüzüdür. İki çıkış yeri vardır. Birisi art damak ile dilin arka sırtı arasındadır. Arka dil ünlüleri eşliğinde durur ve *g* imiyle gösterilir. Diğeri, öndamak ile dil sırtının ön kısmı arasında ön dil ünlüleri eşliğinde çıkarılır.²⁶⁵ Burada tanımlanan *g* seslerinden ikincisini biz *ġ* işareti ile sembolleştirdik. Artdamak ünlüleri eşliğinde kullanılan *g*, kalın *g* diye adlandırılan *g'*dir. Ön dil ünlüleri eşliğinde kullanılan *g* ise, *ġ*den farklı olarak ince *g'*dir. Yazı dilinde bu iki ses, normal *g* diye adlandırılır ve aynı işaretle sembolleştirilir. Biz kalın *g*, ile ince *g'*yi ayrı karakterlerle göstermedik. Çünkü yazı dilimizde de kullanıldığı biçimiyle bu iki ses, yanlarına gelen ünlülerin boğumlanma noktalarına göre biçimlenen ancak ses değeri bakımından farklılık taşımayan bir fonemdir. *g* ve *ġ* ünsüzlerini ise, farklı birer fonem olarak değerlendirdiğimiz için ayrı işaretlerle belirttik. Hemşin ağzında kelime başında bulunmaz. Açıklayamadığımız nedenlerden dolayı, *g* sesi ön seste *ġ* sesine dönüşür, *ġ* sesi ise, içseste *g'*ye dönüşür. Hemşin ağzında, yazı dilinden farklı olarak, kelime kök ve gövdelerindeki *g* sesinin yumuşamadığı görülür: *āglenće* “eğlenge”, *dúgúnúm* “dügünüm”, *Garḁaval* “Gardaval”, *gaṛajlār* “garajlar”. Araştırma yöremizde kullanılan *g'*lerden bir kısmı da, Türkçenin aslında bulunan *ng* sesindeki *n*'nin bölünüp düşmesi sonucu ortaya çıkmış bir sestir ki, bu sesi kalın sıradan okumak gerekmektedir. *ógden* “önden”, *ógina* “önüne”.

2.1.2.1.11 ġ: Sızıcı bir ön damak ünsüzüdür. Yazı dilinde kullanılan *ġ*den farksızdır. İç ve son seste bulunursa da, bu çok sınırlı kelime için geçerlidir. Genellikle çekim eklerinde yumuşama yoluyla karşımıza çıkar. Hemşin ağzında genellikle, *değil*, *eğlenće*, *aşağı*, *dağ* vb. kelimelerin dışında, kelime kök ve gövdelerinde bulunmaz. Örnekteki *eğlenće*, *dağ* gibi kelimelerin Hemşin ağzında *āglenće*, *dağ* biçiminde de söylenmektedir: *içûṛdūğug* “içirdiğin”, *bayağı* “bayağı”, *ḁawğacı* “kavgacı”, *doğuşı* “doğuşu”, *ġālūrmāğa* “getirmeye”.

²⁶⁴(Selen 1979: 97)

²⁶⁵(Ergenç 1986: 82)

2.1.2.1.12 ğ: Yarı sızıcı, dişeti ve öndamak ünsüzüdür. Bu ünsüz, ince ya da yarı kalın, ünlülerle (*ä, ó, í, î, ú, û* gibi) hece kurar. Ön damak ile dil sırtının ön kısmı arasında ön dil ünlüleri ile nispeten orda damakta çıkarılan yarı kalın ünlülerle birlikte çıkarılan bu ses, arka damak ünlüleri ile çıkarılan kalın *g* sesi ile karıştırılmamalıdır.²⁶⁶ Ayrıca, bu sesin, yazı dilinde kullandığımız, iç seslerde *ğ*’ye dönüşen ve ince ünlülerle birlikte çıkarılan ince *g* ile de karıştırılmaması gerekir. Metinlerde, *ġ* ünsüzü ile fonolojik bakımdan farklılık gösteren bu iki ses, yazı dilinde kullanılan normal *g* sesi ile karşılanmıştır. *ġ* sesi, yazı dilinde kullanılan *g* sesi ile *c* sesi arasında bir sestir. Ön seste durabilir, iç seste kullanıldığı istisnâî durumlar da vardır.²⁶⁷ Son ses olarak bulunmaz: *ġäldi* “geldi”, *ġäştî* “geçti”, *ġúzel* “güzel”, *ġenä* “gene”, *ġétî* “gitti”.

2.1.2.1.13 ğ: Sızıcı, art damak ünsüzüdür. Yalnızca art damakta boğumlanan ünlüler geniş, kalın (*a, o, ò*) ile hece kuran, art damağın gırtlığa yakın bölgesinde boğumlanan hırıltılı *g* ünsüzüdür. Art damak ünsüzü *ğ*’nin tonlulaşmış biçimi olarak karşımıza çıkar. Ön, iç ve son seste bulunabilir: *uşağídûr* “uşağıdır”. Bazı alınma kelimelerde ön seste bulunabilmektedir. *Ġalıp’du* “Galip’tir”. Hemşin ağzı metinlerinde, yazı dilinde *ğ* ile yazılan kimi kelimeler, daha hırıltılı ve katı bir ünsüz olan *ġ* ünsüzü ile yazılmıştır: *oġlı* “oğlu”. Kimi kelimelerin söylenişinde farklılık yaratan bu ses, aynı zamanda, Hemşin ağız bölgesinde, *ğ* sesinden farklı bir fonemdir ve tonlulaşma durumlarında karşımıza çıkar: *Ġalıp’du* “Gälip’tir”. Son seste *ğ* sesinde olduğu gibi erime söz konusu değildir. *ğ* sesi son seste erime durumuna gelirken, *ġ* sesi belirgin bir biçimde söylenmektedir: *yag* “yağ”, *yalağuz* “yalnız”, *kaşsonluğ_edeř* “garsonluk yapar”, *ratyò yòğ_idi* “radyo yoktu”.

2.1.2.1.14 h: Tonsuz, sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür. Hemşin ağızındaki *h* ünsüzü, yazı dilinde kullanılandan farksızdır.²⁶⁸ Bu ses, *hă, ah, aha* gibi örneklerde olduğu gibi, genellikle ünlem kaynaklı kelimelerde kullanılır. Toplum hayatımıza yeni girmiş kelimeler ise genellikle bu sesle söylenmektedir. *fuhuş* “fuhuş”. İnce sıradan kelimeler çoğunlukla bu sesle karşılanır: *hiç* “hiç”, *heřřē* “her şeye”, *heř* “her”, *nihayeti* “nihayeti”, *hem* “hem”, *hoşon* “horon”.

²⁶⁶ Konuyla ilgili bk. (Ergenç 1986: 82)

²⁶⁷ *dúğún, dúğē, dóğē* vb. kelimelerde bu istisnâî durum kendini göstermektedir.

²⁶⁸ (Selen 1979: 103)

2.1.2.1.15 ħ: Tonlu, sızıcı, hırıltılı bir gırtlak ünsüzüdür. Bu ünsüz, Türkçe kelimelerde *ħ* ünsüzünün sızıcılaşması sonunda ortaya çıkar.²⁶⁹ Arapça'daki hı (ح) sesine benzer.²⁷⁰ Hemşin ağzındaki *ħ* sesi ince ve kalın ünlü ayrımı yapmaksızın bütün ünlülerle hece kurmaktadır. Bu sesin, Hemşin ağzı sahasında, farklı kullanım alanlarının olduğu görülmektedir. Türkçe bir kelimede, art damak ünsüzü olan *ħ*'nin ilginç bir biçimde sızıcılaşıp, *ħ*'ye dönüştüğü görülmüştür. Ayrıca Arapça'da hı (ح) ile yazılan kelimeler de Hemşin ağzında bu sesle söylenir: *sèħèntùm* “sıkıntım”, *sèħèntí* “sıkıntı”, *ehťíyařùm* “ihtiyarım”, *ħasta* “hasta”, *ħoróníní* “horonunu”, *baħčem* “bahçem”, *sèħílmíyăcăksén* “sıkılmayacaksın”, *čăřdah* “çardak”.

2.1.2.1.16 j: Tonlu, sızıcı bir ünsüz olan *j* sesi²⁷¹, *jandarma* vb.²⁷² kaynağı belirsiz birkaç kelime dışında *c* veya *ç* den dönüşmüş bir ünsüz olarak karşımıza çıkar. Birkaç kelimede kullanılır. Ön, iç ve son seste bulunabilir. Hemşin ağzında *j* ile yazılan kimi kelimeler, yazı dilinde *c* veya *ç* ile yazılmıştır: *ağajlùħ* “ağaçlık”, *ağaj* “ağaç”, *ujlăříní* “uçlarını”, *ajlùħťen* “açlıktan”, *jiletle* “jiletle”, *boşji* “borcu”.

2.1.2.1.17 k: Tonlu, patlayıcı bir ünsüzdür.²⁷³ Yazı dilinde tek harfle (*k*) karşılanan k'nin, Hemşin ağzında üç farklı görüntüsü vardır. Bunlardan biri, normal k'nin yarı tonsuz biçimi olan ve yan yana geldiği ünlülerin boğumlanmasına göre biçimlenen *ħ*, bir diğeri de yarı sızıcılaşmış biçimi olan *k*'dir.²⁷⁴ Hemşin ağzında bunlardan birine dahil edemediğimiz bir k daha vardır ki, bu ses, k işareti ile sembolleştirilmiştir. Hemşin ağzındaki bu ses, yazı dilinde kullanılan k ile mota mot aynı ses değildir. Ancak, bu ünsüz, konuşma sırasında, yanına geldiği ünlülerin, ünsüzlerin rengine, tonuna göre biçimlendiği için; sızıcı *k*'ye (*k*'), yarı tonlu *ħ*'ye yaklaşabilmekte ya da bunlardan uzaklaşabilmektedir. k sesi, genellikle çekim eklerinde

²⁶⁹ Bu konuda bk. (Özçelik-Boz 2001: 43)

²⁷⁰ (Selen 1979: 103-104)

²⁷¹ (Selen 1979: 102)

²⁷² (Ergin 2002: 58)

²⁷³ (Ergenç 1986: 81)

²⁷⁴ Turgut Günay ve Serkan Pehlivan *ħ* ünsüzünü iki farklı sembolle göstermişlerdir. Yazı dilindeki genel sisteme uyularak, bu ses burada, tek sembolle karşılanmıştır.

karşımıza çıkar. Fakat kelime kök ve gövdelerinde de görülür. Özellikle yeni kelimelerde yazı diline yakın bir söyleyiş hakimdir: *okul* “okul”, *kuřařdùk* “kurardık”, *kâğedũmdä* “kağıdımda”, *çok* “çok”, *uyäcäksën* “uyacaksın”, *bäksùn* “baksın”.

2.1.2.1.18 k: Katı, yarı sızıcı ön boğumlamalı bir ünsüzdür. Yazı dilimizdeki biçimiyle, ön damak bölgesinde boğumlanan ve çounlukla ince ünlülerin yanında yer alan *k* ünsüzünün Hemşin ağzında daha öne kayması ve patlayıcılığını yitirmesi sonucu *ĸ* ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir. *eřkāk* “erkek”, *ókúzug* “öküzün”, *şúkúr* “şükür”, *kúfúr* “küfür”, *kúp* “küp”.

2.1.2.1.19 ĸ: Patlayıcı, yarı tonlu bir art damak ünlüleriyle birleştiğinde art damak, orta damak ünlüleriyle birleştiğinde orta damak ünsüzü kimliğini alır. Türkçe ve alınma kelimelerde yaygın olarak görülür.²⁷⁵ Türk yazı dilinde kullanılan *k* sesinin Hemşin ağzında dört farklı çeşidi vardır. Bunlardan biri normal *k* sesidir. İkincisi, *ĸ* harfi ile sembolleştirilen bir sestir ki bu ses öndamakla diş arasında bir noktada oluşmaktadır.²⁷⁶ *k*'nin diğer çeşitleri ise, hece kurduğu ünlünün boğumlanma noktasına göre biçimlenin *ĸ* ünsüzünden başka bir şey değildir. Bu bölümde esas olarak ele alınan bu ses, *ĸ* işareti gösterilmiştir. Art damak *k*'sı için ayrı bir karakter belirlenmedi. Bu ses, ince, yarı kalın ve kalın ünlülerle hece kurması bakımından geçici değişikliklere uğrasa da esas olarak, her durumda aynı ses değeri taşır. *ĸépçuĸ* “gürgen tohumu” örneğindeki *ĸ* ile *ĸaldùm* “kaldım” örneğindeki *ĸ* aynı sestir. Bu iki örnekte de görüleceği gibi her iki kullanımdaki ünsüz, birbirinden farklı değildir. İki kullanım arasında bir farklılık varsa o da yan yana geldikleri ünlülerin çıkış noktaları ile ilgilidir: *ĸaĸtùm* “kalktım”, *ĸolosťor* “kolestrol”, *ĸonĸoli* “konçolu”, *ĸòĸ* “çok”.

2.1.2.1.20 l: Yanaksı, akıcı bir ünsüz olan *l* sesi, Hemşin ağzında yazı dilinde kullanılan *l* den farksızdır. Bu sesin çıkışında, alt çene hafif aşağı sarkar, dudaklar yarı açıktır, dil ucu ya da dilin ön kıyısı üst kesici dişlerin ardına ya da üst dişetlerine değeri.²⁷⁷ Yan yana geldiği

²⁷⁵ (Selen 1979: 85)

²⁷⁶ Bk. *k* sesi.

²⁷⁷ (Selen 1979: 106)

ünlünün çıkış noktası bakımından yeni ses tonlarını alır:²⁷⁸ *oğlína* “oğluna”, *qaldúm* “kaldım”, *vérmädile* “vermediler”, *aylúklen* “aylıkla”, *çay alímevlärínden* “çay alimevlerinden”.

2.1.2.1.21 m: İki dudağın üst üste gelerek oluşturduğu bir dudak ünsüzüdür.²⁷⁹ İçe doğru kapanan dudakla birlikte ağızda içinde biriken hava genze gönderilir. Yazı dilindekinden farksız gibi görünür. Genze yüklenmesi bakımından yazı dilindeki *m*’den biraz farklılık gösterir. Hemşin ağızda *m* sesi, kendisi ile yan yana gelen düz ünlüleri büyük oranda yuvarlaklaştırır: *zamân* “zaman”, *dumân* “duman”, *alím satím* “alım satım”, *emicamùn* “amcamın”, *qumâmden* “kumamdan”.

2.1.2.1.22 n: Tonlu, genizsi dişeti ünsüzüdür. Bu ünsüzün çıkarılmasında dilin ön kıyısı, üst dişlere ya da üst dişetlerine değır, dilin arka sırtı ise hafifçe iniktir.²⁸⁰ Son seste belli belirsiz çıkar, düştüğü durumlar da olabilir: *Beyha_n* “Beyhan”. İlk seste, iç sestekine göre biraz daha bastırılarak söylenir. Fakat bu farklılık, bu sesi iki farklı sembolle gösterecek kadar derin bir ayrılığa dayanmaz. Bu durum, Hemşin ağızda, iki heceli kelimelerde vurgunun genellikle ilk hecede olmasından kaynaklanmış olabilir.²⁸¹ Bu sesin dudak ünsüzlerinin yanında kendisine en yakın olan *m*’ye dönüşme eğilimi yüksektir: *om beş* “on beş”, *İstambul*

²⁷⁸ Turgut Günay, bu ses için üç farklı işaret kullanmıştır. Bu kullanımlarda, *l* sesinin yan yana geldiği ünlülerin boğumlanma noktalarına göre bir tasarruf da söz konusu değildir. Günay’ın Hemşin’de derlediği metinlerde, aynı kişinin konuşmasında bile bu sesin tutarlı bir kullanımı yoktur. Örneğin *uzunluk* kelimesi ile *tulumcı* kelimesini farklı sembollerle yazılmıştır. Yine aynı metinlerde, *gelin* kelimesi ile *gel-* kelimesinin yazımında farklı işaretlerin kullanıldığı görülmektedir. Bk. (Günay 1978: 282-300)

Çalışmamda Günay’ın çok isabetli tespitlerinden yararlandım. Ancak, *l* sesi ile ilgili olarak, Günay’ın çalışmasında görülen bu iğreti sembolleştirmenin, çalışmama bilimsellik adına bir boyut katmayacağını, aksine çalışmayı gereksiz sembollere boğacağını düşünerek, bu sesi, tek sembolle karşıladım. Geniş bilgi için bk. Ünlü-Ünsüz İlişkileri. Hemşin ağızı özelinde çalışan bir başka kişi olan Serkan Pehlivan da, bu sesi *l* sembolü ile karşılamış, ayrıca birden çok sembol kullanmamıştır. Bk. (Pehlivan 2002: 29)

²⁷⁹ Bk. (Ergenç 1986: 83); (Selen 1979: 89)

²⁸⁰ (Selen 1979: 91)

²⁸¹ Günay, bu sesi iki farklı sembolle gösterir. Biz bunun zorlama olduğunu düşünüyoruz. Bk. (Günay 1978: 282-300) Serkan Pehlivan’ın da bu sesi tek sembolle karşıladığını görülmektedir. Bk. (Pehlivan 2002: 29)

“İstanbul”, *ķeşín* “kışın”, *bayırûn* “bayırın”, *oynadûk* “oynadık”, *evlendûk* “evlendik”, *yařunķí* “yarınki”.

Hemşin ağzında *ng* (nazal n) ünsüzü bulunmamaktadır. Ancak söz konusu ünsüz bulunmamakla birlikte bu ünsüzün Hemşin ağzında ayrışarak *n* ve *g* ünsüzlerine dönüştüğü görülmektedir. Bu ünsüzler iğreti olarak yan yana gelmiş görünümü vermektedir. Türkiye Türkçesinde ve diğer lehçelerde gördüğümüz *ng* (nazal n) ünsüzü gibi metinlerimizde geçen *ng* ünsüzleri de ön seste durmaz. Sadece iç ve son seste bulunabilirler. Şu hâlde Eski Türkçe *ng* ünsüzünün ses bütünlüğünü yitirerek *n* ve *g* ünsüzlerine ayrışması Hemşin ağzında görülen ilginç bir ses hadisesidir.²⁸² Hemşin ağzında *ng* ünsüzünün bazen *g* ve *ġ* ünsüzlerine dönüştüğü de dikkati çekmektedir: *anneng* “anen”, *sizung* “sizin”, *anâng* “anen”; *babâg* “baban”, *oġluga* “oġluna”, *oġa* “ona”.

2.1.2.1.23 p: Tonsuz, patlayıcı çift dudak ünsüzüdür. Hemşin ağzındaki *p*, yazı dilindeki *p*'ye göre tonlulaşmaya daha eğilimlidir. *p-b* arasında fakat *b*'den çok *p*'ye yakın bir sestir. Yer yer *b*'ye yaklaşır. Dudakların kapanması ile ağız boşluğunda biriken hava, dudakların aniden dışarı doğru açılmasıyla bırakılan hava, bir anda dışarıya fırlar bu ses oluşur. Fakat bu çıkış biçimi, yazı dilindeki *p* kadar ani değildir. Dilimizde ön, iç ve son seste bulunur. Önseste, solukludur.²⁸³ Hemşin ağzında da yazı dilinde olduğu gibi, *p*'nin önündeki *n*'lerin *m*'ye dönüştüğü görülür: *pempē* “pembe”, *yapācām* “yapacağım”, *ķapařím* “kaparım”, *hep* “hep”, *Palevít* “Palevit”, *yapmířûm* “yapmışım”.

2.1.2.1.24 ṗ: Katı, patlayıcı, yarı tonlu, *p-b* arası bir dudak ünsüzüdür. Türkçe ve alınma kelimelerde varlığını görüyoruz.²⁸⁴ Ön, iç ve son seste bulunabilir. *pāfātís* “patates”, *ķapālílûķ* “kapalılık”, *ťopłuyořuz* “topluyoruz”, *sepeťûn* “sepetin”, *ķapťan ķapí* “kapıdan kapıya”, *pāhane* “pahana”, *hep* “hep”.

²⁸² Bk. (Günay 1978: 32)

²⁸³ (Selen 1979: 77)

²⁸⁴ Hemşin ağzının genelinde gördüğümüz yarı tonlulaşma olayıdır. Bu ağzın temel özelliği olan ara sesler, başka bir deyişle bulanık sesler, *ṗ* ünsüzünde olduğu gibi birçok sese yansımıştır. Türkçe kelimelerde, yarı kalın, yarı yuvarlak ünlülerin, *ṗ* gibi yarı tonlu ünsüzlerin bulunması, Hemşin Türkçesinin geçiş dönemi Türkçesi olduğunun göstergesidir.

2.1.2.1.25 ř: Tonsuz, titreşimli, Hemşin ağzına özgü, çok özel bir sestir. Çıkarılmasında, dudaklar hafif açık, dil ucu serbesttir ve üst sıra dişlerinin etlerine değerek, ciğerlerden gelen soluğun özgür çıkmasını engelleyecek bir kapanma oluşturur ve soluk buradan geçerken dil ucu titreşir.²⁸⁵ Bundan öte, dil ucunun bir vuruşla yetindiği, titreşime geçmediği “tek vuruşlu” ya da “yuvarlanmayan” türü vardır.²⁸⁶ Düşme eğilimi yüksek olan bu “tek vuruşlu”, “yuvarlanmayan” ř sesi, titreşim aralığı kısa, sürtünmesi az bir ünsüzdür. Bu yüzden y’ye dönüşme veya düşme eğilimi çok yüksektir. Son seste bulunan ř’den sonra ünsüzle başlayan bir kelime başladığında büyük bir olasılıkla bu ses düşer. Hemşin ağzındaki ř sesi söyleyiş bakımından o denli zayıf, ve az titreşimli ki, dilin ucu, dişetlerin belli belirsiz değer, ve adeta dilin ucu diş etlerine yapışır. Bu ses, ancak dilinin ucunda yara olan kişilerin çıkarabildikleri kadar bir titreşimle boğumlanır. Bu yüzden de yalnızca son seste değil, iki ünlü arasında kaldığı zaman da eriyip yok olmakta, bu arada arasında bulunduğu ünlüleri kaynaştırıp, uzatmaktadır. Söz başında ortasında y’ye dönüşmekte, son seste ise tümünden düştüğü birçok örnekte görülmektedir.

Bu ünsüz, Hemşin ağzında, istisnasız olarak, aynı biçimde söylendiği için, yazı dilinde kullanılan ř’den farklı bir sembolle gösterilmeyecekti. Ancak okuyanı sürekli bu ünsüz konusunda uyanık tutmak, bu açıklamaların akılda kalıcılığını sağlamak için bu ünsüzün normal r işareti yerine, ř işareti ile yazılması uygun bulundu: *běřařma* “bırakma”, *yeřlāřden* “yerlerden”, *yařunķī* “yarınki”, *yařīsi* “yarısı”, *yūrūma* “yürüme, yayan”, *bi evūmūz var* “bir evimiz var”.

2.1.2.1.26 s: Tonsuz, sızıcı bir ünsüzdür. Bu ünsüzün çıkışında, dil ucu üst sıra dişlerin ardına diş etlerine değer, salıverilen soluk, söz konusu değmeyle meydana gelen engeli sürtünerek aşar.²⁸⁷ Bu sesin oluşumu sırasında ses telleri titreşime geçmez. Hemşin ağzında, bütün ünsüzlerde olduğu gibi, s ünsüzü de yazı dilinde kullanılan s’ye göre, dilin ucu üst sıra dişlerin ardına daha baskılı biçimde değer, bu yüzden daha tonludur. Özellikle ön seste daha

²⁸⁵ (Selen 1979: 93)

²⁸⁶ (Selen 1979: 93)

²⁸⁷ (Selen 1979: 99)

baskılı söylenir: *yīrīmisi* “yirmisi”, *sonra* “sonra”, *şemsiyeyi* “şemsiyeyi”, *sallārim* “sallıyorum”, *almāzsen* “almazsan”.

anāsī “annesi”, *ablāsī* “ablası”, *amcāsī* “amcası”, *yatmāsun* “yatmasın”, *parāsī* “parası” gibi örneklerde görüldüğü üzere *s* ünsüzü, önüne geldiği *a* ünlüsünü uzatmaktadır.

2.1.2.1.27 ş: Tonsuz, sızıcı dişeti ünsüzüdür. *ş*’nin çıkışında, dilin iki kıyısı, damağa ve çanak dişlere değer, dilin önü biraz arkaya çekilir ve diş etlerinin geri kısmına sert damağın önüne doğru uzatılır. Dudaklar hafifçe öne doğru çıkar. Soluk akımı genişçe bir geçitten sızarak geçer.²⁸⁸ Bu sızma sırasında dilin iki kıyısının değdiği yerde bir dirençsiz engelle karşılaşır. Bu engelle sonucu çıkan ses *ş* sesini verir. Hemşin ağzında, *ş* ünsüzü de yazı dilinde kullanılan *ş*’ye göre, dilin kıyısı, damağa ve çanak dişlerin arasına baskı yapar. Bu baskılı olma durumu tek başına *ş* sesi ile ilgili değil, yanındaki seslerle de bağlantılıdır. Bu ağızdaki seslerin insan fizyonomisi üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak bütün seslerde bir uyumluluk söz konusudur. Sesler adeta birbirlerini akort eder: *yaşlûlûkten* “yaşlılıktan”, *kaşîdâ* “karşıda”, *şēdārdilār* “şey ederdiler”, *yaşamādūm* “yaşamadım”, *yetmiş* “yetmiş”.

2.1.2.1.28 t: Tonsuz bir ünsüz olan *t*, Hemşin ağzında, yazı dilindeki *t*’ye oranla daha *d*’ye daha yakındır. Diğer ünsüzlerde olduğu gibi, yazı dilindeki tonsuz ünsüzler, tonlu ünsüzlere daha yakındır. Özellikle iki ünlü arasındaki *t*’ler için bu tespit daha geçerlidir. *t*’nin çıkarılmasında dilin ön kıyısı üst kesici dişlerin ardına değerek kapanmayı oluşturur.²⁸⁹ Soluğun bir anda bırakılması, *p* sesinde olduğu gibi soluğun sesi hafifçe hissedilir. Ön seste ve son seste olduğu zaman, bırakılan soluğun sesi duyulabilir: *bōyútūm* “büyüttüm”, *lokontasī* “lokantası”, *yatak* “yatak”, *örtmemiş* “örtmemiş”, *ógútúrdúk* “öğütürdük”, *ortalûk* “oralık”.

2.1.2.1.29 ṭ: Hemşin ağzına özgü *t-d* arası, yarı donlu bir ünsüzdür. Ön, iç ve son seste bulunabilir. Hemşin ağız yöresinde *t* sesi, tonsuz bir ünlüyle yan yana geldiğinde genellikle yarı tonlulaşır. Kelime köklerinde görülen örneklerden başka, özellikle ettirgenlik ekleri, görülen geçmiş zaman eki *-dī / -dī*’nin tonsuz ünsüzlerle yan yana gelmesi sırasında görülür. Hemşin ağzında tek şekilli (*-dī / -dī*) olan bu ekin, tonsuzlarla yan yana geldiğinde *-tī / -tī*’li biçimi

²⁸⁸ (Selen 1979: 100-101)

²⁸⁹ (Selen 1979: 81)

ortaya çıkar. Ayıca, ayrılma ve bulunma durum eklerinin de yine benzer nedenlerle *t* ile söylenmiş biçimlerine rastlanır: *kabak̄ten* “kabaktan”, *tut̄t̄l̄l̄r̄* “tuttular”, *ist̄inat* “istinat”, *ġāf̄ūr̄m̄iṣ̄* “getirmiş”, *s̄ut̄* “süt”.

2.1.2.1.30 v: Tonlu, diş-dudak ünsüzüdür.²⁹⁰ Yazı dilindeki *v*’ye göre tonluluk oranı fazladır. Yazı diline göre Hemşin ağzındaki *v* sesi, yuvarlaklaştırıcı etkisi daha yüksek bir sestir. Çünkü yer yer çift dudak ünsüzü gibi davranmaktadır. Öyle ki yer yer *b*’ye yaklaştığı bile olur. Aslında *b* ile söylenen kimi kelimelerin *v*-w’ye dönüşmesi *v*’nin bu eğiliminden dolayıdır. Bu durumlarda, bu sesin çift dudak *v*’si (*w*) gibi davrandığı görülür. Bu ses için, tam olarak, ne *v*, ne de *b* denebilir. *b*’den dönüşmüş veya yuvarlak ünlülerle aynı kelimedede kullanılan bazı *v*’lerin *w* ile gösterme gereği doğdu: Aynı kişinin bir kelimeyi farklı söylediği durumlar çokça görülür. Kimi zaman, çift dudak ünsüzü gibi davranan *v* sesi, kendisinden önce gelen *n* sesini kendine benzeterek *m*’ye çevirmektedir: *Emveṛ* “Enver”, *Enveṛ* “Enver”, *evlad̄uṅ* “evladın”, *evvel* “evvel”, *v̄ēṛd̄i* “verdi”, *Vezir̄ ūn Memet* “Vezir’in Mehmet”.

2.1.2.1.31 w: Tonlu, çift dudak *v*’si adı verilen bu ünsüz Hemşin ağzında, özel bir takım kelime ve kullanımlarda karşımıza çıkmaktadır. Hemşin ağzında çift dudaksılaşmaya eğilimli bir normal *v* sesi vardır. Ancak bu durum kimi zaman, normal *v*’den başka bir sembol kullanmayı gerektirecek seviyeye gelmektedir. Bu durumda çift dudak *v*’si kullanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yazı diline göre Hemşin ağzındaki *v* sesi, yuvarlaklaştırıcı etkisi daha yüksek bir ses olduğu için, yer yer çift dudak ünsüzü gibi davranmaktadır. Yer yer *b*’ye yaklaşır, aslı, *b* ile söylenen kimi kelimelerin *v*-w’ye dönüşmesi, *v*’nin bu eğiliminden dolayıdır. Bu durumlarda, bu sesin (*v*) çift dudak *v*’si (*w*) gibi davrandığı görülür: *Dawul̄c̄i* “Davulcu”, *āwela* “evvela”, *bedd̄ow̄āȳi* “bedduayı”, *ew̄ūmd̄ā* “evimde”, *ġew̄ūrem̄ād̄ūk* “çeviremedik”, *d̄āw̄r̄ūlm̄iṣ̄t̄i* “devrilmışti”, *d̄āw̄r̄em̄ād̄il̄āṛ* “deviremediler”.

2.1.2.1.32 y: Yarım ünlü²⁹¹ diye nitelendirilen bu ses Hemşin ağzında *ṛ* sesi gibi dayanıksız, başka seslerden kolay etkilenen bir sestir. Ağız yöremizde, bu ses, *ṛ*, *ḡ*, *h* ünsüzleri gibi, birçok gramer olayının kaynağıdır. Ünlülerin uzaması, iki farklı kelimenin birleşmesi,

²⁹⁰ Bk. (Selen 1979: 98-99)

²⁹¹ (Korkmaz 1994: 68)

hece düşmesi vb. olaylar, bu sestən kaynaklanmaktadır. Özellikle bu sesin önüne gelen *a*'ların uzaması bir ses olayı bakımından dikkat çekicidir. Ekleşmelerde bu ses, her yere, her ihtiyaca göre kendini uyduran yedek bir ses niteliğindedir. Aynı zamanda, en dayanıksız ve değişken sestir. Özellikle son seste durma şansı çok azdır. Bazen, kendisine çok yakın bir ünsüz olan *ṛ* ile yer değiştirdiği; *ṛ*'nin *y*'ye dönüştüğü durumlar vardır: *buyää* “buraya”, *yeṛi* “yeri”, *här şēm* “her şeyim”, *şē edäṛdük* “şey ederdik”, *yòğ_üdi* “yoktu”, *tey* “taa”, *şey vā_idi* “şey vardı”, *oṛtāyí* “ortayı”.

2.1.2.1.33 z: Tonlu, öndamak-dişeti ünsüzüdür. Çıkış noktası bakımından *s*'ye yakın olan bu ses, tonlu oluşu bakımından ondan ayrılır.²⁹² *s*'den ayrılan bir yanı da, bu sesin oluşması sırasında ses tellerinin titreşime geçmesidir. Hemşin ağzında bu ses, *s* ile *z* arasında bir ses değerine sahiptir: *zāmān* “zaman”, *zōṛum olmädí* “zorum olmadı”, *zāmetliydi* “zahmetliydi”, *zavalí* “zavallı”, *ḵèz vaṛ* “kız var”.

²⁹² Bu sesin çıkışında dil ucu üst sıra dişlerin ardına dişetlerine değeri, salıverilen soluk, söz konusu değmeyle meydana gelen engeli sürtünerek aşar. ^{Bk.} Selen a.g.e. s. 99.

2.1.2.2 ÜNSÜZLER ÇİZELGESİ

BOĞUMLANMA BİÇİMİ BOĞUMLANMA YERİ	KATI ÜNSÜZLER								AKICI ÜNSÜZLER						
	PATLAYICI			YARI SIZICI		SIZICI			PATLAYICI		SIZICI				
									GENİZSİ		YANAKSİ		TİTREYİCİ		YARI ÜNLÜ
	+	*	+	-	+	+	-	*	+	-	+	-	+	-	+
ÇİFT DUDAK	<i>b</i>	<i>p</i>	<i>p</i>			<i>w</i>			<i>m</i>						-
DİŞ-DUDAK						<i>v</i>	<i>f</i>								
DİŞ						<i>z</i>	<i>s</i>								
DİŞ-DİŞETİ	<i>d</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>ç</i>	<i>ç</i>				<i>n</i>		<i>l</i>				
DİŞETİ					<i>ç</i>	<i>j</i>	<i>ş</i>						<i>r</i>		
DİŞETİ-ÖNDAMAK	<i>c</i>	<i>ç</i>	<i>ç</i>	<i>ğ</i>	<i>k</i>									<i>ř</i>	<i>y</i>
ÖNDAMAK	<i>g</i>	<i>k</i>	<i>k</i>			<i>ğ</i>									
ARTDAMAK						<i>ğ</i>									
GIRTLAK						<i>h</i>	<i>h</i>								

+: Tonlu (Yumuşak) ünsüz işareti -: Tonsuz (Sert) ünsüz işareti *: Yarı tonlu (Yarı yumuşak) ünsüz işareti

2.1.2.3 ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ

Ünsüzler arasındaki ilişkiler, ünsüzlerin, boğumlanma sırasında ortaya çıkan birtakım etmenlerden dolayı birbirlerine göre aldıkları konumlanmalar olarak düşünülmelidir. Bu konumlanmalar uyum ve uyumsuzluk biçiminde kendini göstermektedir. Bu bölümde Hemşin ağzındaki ünsüzler, benzeşme ve benzeşmezlik ikışlileri açısından ele alınacaktır.

2.1.2.3.1 Ünsüz Benzeşmesi

İç seste yan yana iki ünsüz bulunan yerlerde veya söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve ön sesleri arasında, bazan iki ünsüzden birinin kendisine yakın boğumlanma niteliği taşıyan öteki tarafından büsbütü veya kısmen benzeştirilemsi olayı.²⁹³ Bölgemizde öz doğuş biçimiyle, diş ile ön damak arasındaki çeşitli noktalarda boğumlanan öndamak arasındaki çeşitli noktalarda bulunan ön çıkaklı ünsüzlerin bir kuruluş içerisinde yan yana gelmemeleri durumunda, birbirlerine ilerleyici veya gerileyici yönde tesir etmeleriyle ortaya çıkan hadise, bölgede hemen hemen her zaman tam benzeşme biçiminde görülür.²⁹⁴

Ünsüz benzeşmesi, oluşum noktaları bakımından ünsüzlerin birbirlerine yaklaşması olayıdır. Bir kelimedede bulunan sert ya da yumuşak bir ünsüz, yan yana geldiği farklı karakterdeki ünsüzü kendisine benzetir. Bu benzeşme, bir etki tepki olayı sonucu ortaya çıkar. Yan yana gelen ünsüzlerden ikincisinin birincisine uyma eğilimi ilerleyici; tersi durumdaki benzeşme de gerileyici benzeşmeyi oluşturur.

2.1.2.3.1.1 İlerleyici: Kelime içinde yan yana bulunan ünsüzlerden öncekinin kendinden sonrakini etkileyerek boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendisine benzetmesi olayı.²⁹⁵ Genel bir eğilim olarak ünsüz benzeşmesi, iki ünsüzün, söyleyiş kolaylığı sağlamak amacıyla, birbirine yaklaşması eğiliminden kaynaklanmaktadır. Hemşin ağzında, yan yana gelen diş ve dişeti ünsüzlerinin ilerleyici yönde benzeştikleri görülmektedir. Diş ünsüzü, yanındaki dişeti ünsüzünü, her ikisine daha yakın olan bir ünsüze

²⁹³ (Korkmaz 1992: 162)

²⁹⁴ (Günay 1978: 79)

²⁹⁵ (Korkmaz 1992: 96)

dönüştürmektedir. Burada alınacak olan kimi örnekler, genel olarak konuşma dilinde görülmekte, kimileri ise Hemşin ağzına özgüdür:

- **-çç-** < **-çy-**: *úç çúz* < “üç yüz”.
- **-nl-** > **-nn-** < **-nl-**: *annadùn* < “anladın”.
- **-ss-** < **-sl-**: *messek okulí* < “meslek okulu”.
- **-şt-** < **-şd-**: *beş tá súrērdí* < “beş de sürerdi”.
- **-şk-** < **-şg-**: *başkedikli* < “başgedikli”, *meşkul* < “meşgul”.
- **-tc-** < **-ty-**: *dórt cúz* < “dört yüz”.

2.1.2.3.1.2 Gerileyici: Kelime içinde önce gelen sesin sonraki sese boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendisine benzetmesi olayı.²⁹⁶ Ünsüzlerde görülen benzeşmenin gerileyici yöndeki benzeşme, Hemşin ağzında çokça rastlanan bir durumdur. Bu benzeşme türü, bir eğilim olarak, iki ünsüzün, söyleyiş kolaylığı sağlamak amacıyla, birbirine yaklaşmasıdır. Buradaki durum, kelime ya da kelime grubundaki birinci ünsüzün, sonra gelen ünsüzü kendisine benzetmesinden ibarettir. Daha çok diş ve dişeti ünsüzlerinde meydana gelmektedir. Önceki ünsüz (genel olarak bir diş veya dişeti ünsüzü) kendisinden sonra gelen ünsüzünü, kendi boğumlanma noktasına çekmek suretiyle kendisine benzetmektedir. Benzeşmeye uğrayan seslerden bir bölümü Türkçenin konuşma alanında görülür bir bölümü ise Hemşin ağzına özgüdür:

- **-şd-** < **-şd-**: *úş dórt* < “üç dört”.
- **-şt-** < **-çt-**: *oştí* < “ölçtü”.
- **-şt-** < **-çt-**: *úş táne* < “üç tane”, *iştímá* < “içtima”.
- **-nn-** < **-ğn-**: *inne* < “iğne”.
- **-nn-** < **-ln-**: *Bāttin inen* < “Bahattin ile”.
- **-ss-** < **-ls-**: *ossun* < “olsun”.
- **mb** < **-nb-**: *bimbaşı* < “binbaşı”, *om beş* < “on beş”, *òmbaşı* < “onbaşı”, *İstambol* < “İstambul”, *om bir* < “on bir”.
- **-nd-** < **-md-**: *şindi* < “şimdi”.

²⁹⁶ (Korkmaz 1992: 72)

- *-ll-* < *-nl-*: *ullār* < “onlar”, *ollār* < “onlar”.
- *-mv-* < *-nv-*: *Emveş* < “Enver”.
- *-fk* < *-pk-*: *şafka* < “şapka”.
- *-ss-* < *-şş-*: *bes senä* < “beş sene”, *etmissén* < “etmişsin”, *dónmissén* < “dönmüşsün”, *yanmissen* < “yanmışsin”, *dolmisse* < “dolmuşsa”, *olmisse* < “olmuşsa”.
- *-mm-* < *-vm-*: *yòmmiyengí* < “yevmiyeni”.
- *-ss-* < *-zs-*: *elmessén* < “ölmezsin”, *kèřamassín* < “kıramazsın”.

2.1.2.3.2 Uzak Ünsüzler Arasında Benzeşme: Bir kelimedede birbirinde uzakta bulunan, birbirine komşu olmayan ünsüzlerin benzeşmesi Hemşin ağzında görülen bir durumdur. Komşu ünsüzlerin benzeşmesine göre az rastlanmaktadır. Komşu ünsüzlerdeki benzeşme dış ile ön-damak arasındaki noktalarda boğumlanan ünsüzlerde meydana geldiği halde, birbirinden uzak ünsüzlerin benzeşmesi, dış dudak ve çift dudak bölgelerinde boğumlanan ünsüzler arasında da olabilmektedir. Araştırma alanımızda çokça rastlanan bir ses olayı değildir:

2.1.2.3.2.1 İlerleyici: Yaygın bir ses olayı değildir.

- *ç-ç* < *ç-ş*: *çäçäfli* < “çarşafı”.
- *f-w* < *f-b*: *fawşika* < “fabrika”.

2.1.2.3.2.2 Gerileyici: Yaygın değildir.

- *n-n* < *n-t*: *Yindon* < “Rindol”
- *z-z* < *s-z*: *zebze* < “sebze”.²⁹⁷
- *b-p* < *v-p*: *sebp* < “sevap”.

2.1.2.3.3 Ünsüz Benzeşmezliği (Aykırılışma): Çoğunlukla, bir kuruluş içerisinde ses tekrarını önlemek eğilimine dayanan ve bu bakımdan ünsüz benzeşmesi hadisesine tam anlamıyla zıt durumda olan ünsüz benzeşmezliği hadisesi²⁹⁸ Hemşin ağzında çok rastlanan bir durum değildir.

²⁹⁷ (Günay 1978: 84)

²⁹⁸ (Günay 1978: 80)

- *t-k < k-k. teşki* < “keşke”.
- *l-r < r-r. lapór* < “rapor”.
- *t-k < t-π. taksijon* < “tansiyon”.

2.1.2.4 ÜNSÜZ UYUMSUZLUĞU

Ünsüz uyumsuzluğu, daha çok ek kök ilişkilerinde ortaya çıkan bir durumdur. İç seste tonsuz ünsüzlerin gösterdiği tonlulaşma eğilimi, bazı örnekler çerçevesinde, tonlu-tonsuz karşılığı olan ünsüzle başlayan eklerin kelime tabanlarına göre aykırı sıralara girmesine yol açmıştır.²⁹⁹ Hemşin ağzında gördüğümüz bu durum EAT’dan kalma arkaik bir durumdur. Bu durum genellikle, tonsuz ünsüzlerden sonra gelen yarı tonlu bir ünsüzün gelmesi biçiminde ortaya çıkar: *tânímıştım* < “tanımıştım”, *yaptíle* < “yaptılar”, *kaçtùm* < “kaçtım”, *gétítùm* < “gittim”, *Meřmanat ten* < “Mermanat’tan”, *muřtaflār* < “muhtarlar”, *isťesense* < “istersen”, *etfíle* < “ettiler”, *uçfí* < “üşüştü”, *ķurmıştım* < “kurmuştum”, *yanaştí* “yanaştı”.

Kimi eklerin sabitleşerek kelime tabanlarında uyuma girmeden ekleşme eğilimi, ünsüz uyumsuzluğunun bir başka nedeni olarak gösterilebilir. Türkçede bugün için tonlu ve tonsuz sıradan olmak üzere iki ayrı biçimde kullanılan bazı eklerin daha önceki dönemlerde tek biçimde kullanıldıkları görülür. Bunlardan biri olan *-çi* isimden isim yapma (meslek) eki, bu geleneğin Hemşin ağzında yer yer korunmasına bağlı olarak bazı örnkler çerçevesinde tonlu ünsüzlerden sonra da tonsuz biçimiyle gelebilmektedir.³⁰⁰ Bu durumun benzeşme yoluyla kimi kelime tabanlarına da yansıdığı görülmüştür: *ķazāńcǐ* < “kazancı”, *Tunċeli* < “Tunceli”, *yabanċi* < “yabancı”, *demirċi* < “demirci”, *falanċi* < “falancı”, *yolċilār* < “yolcular”.

²⁹⁹ (Günay 1978: 81)

³⁰⁰ Konuyla ilgili bk. (Günay 1978: 82)

2.1.2.5 ÜNLÜ-ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ

2.1.2.5.1 Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi

Ünlü-ünsüz ilişkileri, araştırma yöremiz çerçevesinde, çift boğumlanma noktasına sahip olan ünsüzlerin komşu ünlülere göre gösterdikleri iki zıt duruma bağlı olarak ortaya çıkan ünlü-ünsüz benzeşmesi ve ünlü-ünsüz benzeşmezliği biçiminde ele alınacaktır. Ünlü-ünsüz ilişkilerinde, benzeşme ve benzeşmezlik olayının ana unsurları ünsüzler olduğu için bu konu ünsüzler bahsinde ele alınmıştır.

Umumî olarak Türkçede, çift dudak ve diş-dudak ünsüzleri dışında kalan ünsüzlerin, ince ünlüler yanında önde, kalın ünlüler yanında ise daha arkada olmak üzere ikişer boğumlanma noktaları vardır.³⁰¹ Hemşin ağzında, yan yana geldikleri ünlülerin karakterine bağlı olarak aslî şekillerinden farklı biçimlerde karşımıza çıkan örnekler vardır. Aşağıdaki örneklerde, ünlü-ünsüz benzeşmesi, Hamşin ağzındaki art boğumlamalı ünlülerin kendilerinden sonra gelen ön boğumlamalı ünsüzleri art damağa çekerek art boğumlamalı ünsüze dönüştürdükleri görülmektedir: *ilac*, *ilaj* < “Ar. İlâc-“ilaç”, *Bilal* < Ar. Bilal “Bilâl”, *laf* < *Far*. lâf “lâf”, *ağac*, *ağaj* < “ağaç”.

2.1.2.5.2 Ünlü-Ünsüz Benzeşmezliği

Araştırma bölgemizde, Türkçenin en sağlam yasalarından biri olduğu farzedilen ünlü-ünsüz benzeşmesinin çeşitli nedenlerle bozulduğunu gösteren örnekler vardır. Yazı dilindeki ünlülerle, Hemşin ağzındaki ünlüler arasındaki farklılıklar, kalınlık-incelik değişimlerinin bir ürünü olan yarı-kalın ünlülerin çift boğumlanma noktasına sahip ünsüzlerle olan ilişkileri, oldukça karmaşık bir görünüş içerisindedir. Bu nedenle yörede ünlü-ünsüz benzeşmezliğinin ortaya çıkışını kesin yasalara bağlamak, gerekçelerini ve sınırlarını belirlemek zordur. Karadeniz ağızlarının ortak özelliği olan bu ünlü ünsüz benzeşmezliği durumu ile ilgili bölge ağızları üzerine çeşitli araştırmacıların değişik tespitleri bulunmaktadır. Bu konu, başlı başına ele alınması

³⁰¹(Günay 1978: 82)

gereken bir konu olduğundan, burada bu konuyu ele alma çabasına girilmeyecektir.³⁰²

Bu bölümde, ünlü-ünsüz benzeşmezliğine örnek oluşturacak kullanımlar ele alınacaktır.

Kimi ünsüzlerle yan yana gelen kalın ünlüler incelve eğilimine girmektedir. Bunun yanında kimi ince ünlüler de kalın ünlülerin etkisindeki art boğumlamalı ünsüzlerden dolayı kalınlaşmaktadır. Bu durum karşılıklı etkileşime yol açmakta ve ünlüler ve ünsüzlerin çapraşık ilişkileri birtakım fonetik değışimlerin kaynağını oluşturmaktadır.

- Ön boğumlamalı /³⁰³ ünsüzünün kimi kalın ünlülerin etkisiyle art boğumlamaya doğru kaydığı halde, art boğumlamalı ünsüzlerle birleşen /nin ön boğumlama eğilimi gösterdiği de görülmüştür. Buna rağmen, /ünsüzü söz edildiğı gibi incelve eğilimine girdiğı halde, kimi ince ünlülerle yan yana gelişte, etkisindeki art boğumlamalı ünsüzlerden dolayı kalınlaştığı bunların birbirleriyle karşılıklı etkileşim içine girdikleri görülmektedir: *yäylä* < yayla, *bulemädük* < bulamadık, *saklenmağa* < saklamaya. Nispeten ön boğumlamalı / sesinin Hemşin ağzındaki

³⁰² Bu konuda geniş bilgi için bk. (Brendemoen 1999: 199-206); “Laz Influence On Black Sea Turkish Dialects?”, in: Altacia Osloensia Proceedings From The 32nd Meeting Of The Permanent International Altaistic Conference Oslo, June 12-16, 1989. Ed. By B. Brendemoen. Oslo 1990, 49-64; “Trabzon Ağızlarında Şimdiki Zaman Bağlantı Ünlüsü”, VI. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğleri İstanbul, 19-25. Eylül 1988; Türk Dilleri Araştırmaları, Ankara, 1992, s. 19-34; “Trabzon Ağızlarındaki Zaman Kipleri Üzerine Bir Not”, V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, İstanbul, 23.-28 Eylül 1985; İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi Türk Dili C. 2, 1987, s. 33-40; “Case Merge in The Black Sea Dialect; A Kartvelian Substrate Feature?”, A. Berta, B. Brendemoen, c. Schönig [Hz.], Symbolae Turcologicae; Studies in Honour Of Lars Johanson, Uppsala 1996, s. 41-59; “Phonological Aspect O Greeek-Turkish Language Contact in Trabzon”, Symposium On Turkic Language Contacts 5.-7.2.1996 Toplantısında Sunulan Bildiri, Wassena, Hollanda, 2000; “Pronominalsyntax in Den Türkishchen Svharzmeer Dialectikten: Syntaktische Innovation Oder Archaismus?”, in: Turkologischer Anzeiger, Wien, 20.224, p. 51-73; “Some Remarks On The Copula in A ‘Micro-Dialect’ On The Eastern Black Sea Coast”, Türk Kültürü Araştırmaları 32/1-2, 1994, (Prof. Dr. Zeynep Kokrmaz’a Armağan 1996), s. 107-115; Zeitschrift Für Balkanologie, 33-1, 1997, s. 2-8; “some Remarks On The Vowel Harmony in A Religious Text From Trabzon”, Altaic Religious Beliefs And Pratices; Proceeding Of The 33rd Meeting Of The PIAC, Budapest, June 24-29 1990, Budapest 1992, s. 41-57; “Trabzon Ağızlarındaki Ünlü Uyumu ve Yöntemsel Açından Düşündürdükleri”, Türkçe’nin Ağızları Çalıştay Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 35-46; “A Note On The Retraction Of Labial Front Vowels in The Turkish Dialects Of Trabzon”, Riepmoçala-Essays in Honour Of Knut Bergsland, Oslo, 1984, s. 13-24; Robert Dankoff, Armenian Loandwords in Turkish, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden 1995; Uwe Bläsing, Armenischees Lehnghut im Türkeitürkischen am Beispiel von Hemşin, Amsterdam-Atlanta, GA 1992.

³⁰³ / ünlüsü, ünlülerle girdiğı ilişkiler sonucu ön ve art boğumlamaya geçebilmektedir. Buna rağmen, bu çalışmada, ünsüzlerdeki kimi kaymaların esas olarak ünlülerden kaynaklandığı düşüncesiyle, /ünsüzünü art ve ön boğumlamalı olarak ikiye ayrılmadı. Bu sesin, ünlülerle olan ilişkileri sonucu ön ve art boğumlamaya girmesinde belirleyici olanın ünlüler olduğu düşüncesi bu çalışmada ağırlık kazanmıştır.

kalın ya da yarı kalın ünlülerle yan yana gelişinde art boğumlamaya doğru kaydığı olur: *yılân* < “yılan”, *sóylädilār* < “söylediler”, *ġäldí* < “geldi”.

- İnce ünlülerden kalınlaşan yarı kalın *í, ä* ünlüleri ile *e* nülüsü, kendilerinden sonra gelen ön boğumlamalı *k* ünsüzünü art boğumlamaya çeker: *çeķeř* < “çeker”, *eřķāk* < “erkek”, *yemāk* < “yemek”, *çiķeķlār* < “çiçekler”.

- İnce ünlülerden kalınlaşan veya kalın ünlülerden dönüşen yarı kalın *ä, í, ó, ú, ü, è* ve ince *e, i* ünlüleri ile *k, g* ünsüzleri genellikle art boğumlamalı biçimleriyle kullanılır: *ķezüğ* < “(senin) kızın”, *çíkăcăġíz* < “çıkacağız”, *sizüğķí* < “sizinki”, *çāīlüğüğüzdā* < “çayırılığınızda”, *ușāk* < “uşak”, *çíkmiş* < “çıkılmış”, *ķúcúķ* < “küçük”, *yúk* < “yük”, *bóyúķ* < “büyük”, *ógína* < “önüne”, *ógden* < “önden”, *ógútúřdúk* < “öğütürdük”, *ķínāyí* < “kınayı”, *ķēzlār* < “kızlar”, *ișķembesinün* < “ışkembesinin”, *feķet* < “fakat”, *yòķařķí* < “yukarıki”.

- İnce ünlülerden değişen *ó, ú* ünlülerinin *g* ve *k* seslerini sızıcılaştırdığı görülmektedir: *ókúzug* < “senin öküzün”, *şúkúř* < “şükür”, *ķúfúř* < “küfür”, *ķúp* < “küp”, *ġúna* < “güne”, *dúġún* < “düğün”, *ġóndeřmädí* < “gönderdi”.

- İnce ünlülerden değişen yarı kalın veya kalın ünlülerden değişen yarı kalın ünlülere gelen *l, n* ünsüzleri çoğunlukla ön boğumlanmalı biçimleriyle kullanılır: *belümüza* < “belimize”, *benüm* < “benim”, *ġālemiyòm* < “gelemiyorum”.

2.1.2.6 ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Ünsüz değişimleri bölümünde, Hemşin ağzındaki ünsüzlerde görülen tonlulaşma, tonsuzlaşma, sızıcılaşma olayları ve bu kapsamın dışında, birtakım tarihsel, coğraf vb. nedenlerle ortaya çıkan ses değişimleri ele alınacaktır.

2.1.2.6.1 Tonlulaşma

Ünsüzlerin boğumlanması sırasında, ciğerlerden gelen havaya ses tellerinin titreşerek ton vermesi ve ünsüzlere tonluluk niteliği kazanmasıdır. Burada *b, c, d, g* vb.

ünsüzlerin boğumlanmasında olduğu gibi bir durum söz konusudur.³⁰⁴ Hemşin ağzında, tonlu, tonsuz ünsüzlerin yanında yarı tonlu ünsüzlerin de bulunması bu tanıma yeni bir boyut katma gereğini doğurur. Yarı tonlu ünsüzler de tonlulaşma kapsamı içinde düşünülmelidir. Günay, bu ses olayının Türkçenin güney batı lehçelerinde de görüldüğüne, Uygurca döneminde başladığına, daha sonraki dönemlerde giderek hız kazanarak arttığına, günümüzde Anadolu ağzılarının birçoğunda görüldüğüne işaret eder.

2.1.2.6.1.1 Ön Seste: Tonlulaşma olayı, ön seste sınırlı sayıda seste görülür, ancak yaygın kullanım alanı bulan bir ses olayıdır.

- **ç- < ç-:** *çağmak* < “çakmak”, *çağ çağ çağ* < “çak çak çak”, *çık-* < “çıkma”, *çığ* < “çığ”, *çıplak* < “çıplak”, *çember* < “çember”.
- **h, ğ < h-:** *ikrāğ et-* < “ikrah etmek”, *hoş* < “hoş”, < *hasıa* < “hasta”, *hêrsûzlûğî* < “hırsızlığı”, *hoñon* < “horon”, *hane* < “hane”, *hañice* < “Hatice”, *halıt* < “Halit”, *hususı* < “hususî”, *hoñum* < “hortum”, *hapis* < “hapis”.
- **k-, g-, ğ- < k-:** *kêz* < “kız”, *kañabalûk* < “kalabalık”, *kañk-* < “kalkmak”, *koç* < “koç”, *kıdlema* < “kıtlama”, *kuñ-* < “kurmak”, *kave* < “kahve”, *kolostor* < “kolestrol”, *kazan* < “kazan”, *kı* < “ki”, *ğemûk* < “kemik”, *ğışi* < “kişi”, *ğandi* < “kendi”, *kada* < “kadar”, *kêr-* < “kırmak”.
- **p-, b- < p-:** *petmez* < “pekmez”, *pañatıs* < “patates”, *petek* < “petek”, *pek* < “pek”, *pañmak* < “parmak”, *pañron* < “patron”, *bañmak* < “parmak”.
- **z- < s-:** *zebze* < “sebze”.³⁰⁵
- **t-, d- < t-:** *taş* < “taş”, *tāf* < “taraf”, *taşı-* < “taşımak”, *tepe* < “tepe”, *topğóz* < “Topgöz”, *tartış-* < “tartışmak”, *tuz* < “tuz”, *dad* < “tat”, *dut-* < “tutmak”, *dezgağ* < “tezgâh”, *dulbet* < “tülbent”.

2.1.2.6.1.2 İç Seste: Bu Ses olayının Hemşin ağzında ortaya çıkışı, Anadolu’nun öbür ağzılarında da geçerli olduğu gibi, iki önemli fonetik sebebe dayanır. Bunlardan birincisi, yalın veya eklerle genişletilmiş kelimelerde, iki katı tonsuz ünsüzün yan yana gelmesidir. Böyle

³⁰⁴ (Korkmaz 1992: 151)

³⁰⁵ (Günay 1978: 84)

durumlarda sonuncu ünsüzün tonlulaşması olarak ortaya çıkan hadisedir. İkinci önemli sebep ise, yalın, eklerle genişletilen, birleşik kelime kuruluşu teşkil eden veya konuşma sırasında birbirine ulanan biçimlerde, tonlu karşılığa sahip tonsuz ünsüzlerin iki ünlü arasında kalmasıdır. İç seste tonlulaşmaya yoğunluk kazandıran bu husus, bazı durumlarda yazı dilimiz için de söz konusu olabilmektedir. Bunların dışında, bazı örneklerde de iç ses tonlulaşmasının bölgeye özgü eğilimlerle ortaya çıktığına tanık olunur.³⁰⁶ Hemşin ağzındaki ünsüzlerin niteliği gereği ortaya çıkan tonlulaşma örneklerine de burada yer verilecektir.

- **-c-, -j- < -ç-:** *ajlûk* < “açlık”, *ilajlâf* < “ilaçlar”, *ujlârînî* < “uçlarını”.
- **-ç- < -ç-:** *kúcúk* < “küçük”, *keçi* < “keçi”, *buçuk* < “buçuk”, *kaynaçcı* < “kaynakçı”, *aşcı* < “aşçı”, *kuşbetçilûk* < “gurbetçilik”, *işçi* < “işçi”.
- **-h-, -k-, -y- < -h-:** *yaḥot* < “yahut”, *doḥtor* < “doktor”, *toḥum* < “tohum”, *muḥtar* < “muhtar”, *muḥlama* < “muhlama”, *dezgaḥ* < “tezgâh”, *beyuzuṛ* < “bihuzur”, *imtiyâne* < “imtihan”, *mutâyit* < “müteahhit”, *nikâyî* < “nikâhî”, *sabaya* < “sabaha”, *sayıp* < “sahip”, *sılayî* < “silahî”, *siyaya* < “siyaha”, *şayıs* < “şahıs”, *vallaye* < “vallahî”, *ayeng* < “ahenk”.
- **-k-, -ğ-, -ğ- < -k-:** *bêrağ-* < *bêraḥ-* < “bırakmak”, *çocuğ idüm* < “çocuktum”, *bóyúğ_ûdi* < “büyüktü”, *yaḥín* < “yakın”, *taḥ-* < “takmak”, *çık-* < “çıkma”, *sangi* < “sanki”, *lağábùmüz* < “lakabımız”.
- **-b-, -p- < -p-:** *ibti* < “ipti”, *cibi* < “cipi”, *hepümüz* < “hepimiz”, *kaṛpuz* < “karpuz”, *kapkaṛa* < “kapkara”, *kap-* < “kapmak”, *top* < “top”, *ipi* < “ipi”, *sopa* < “sopa”, *nesib_oluṛse* < “nasip olursa”, *çuṛab_ilen* < “çorap ile”, *āyb_oluṛdí* < “ayıp olurdu”.
- **-t-, -d- < -t-:** *tóktun* < “döktün”, *kästûṛ-* < “kestirmek”, *otuṛ-* < “oturmak”, *bosfan* < “bostan”, *zafî* < “zaten”, *kídlema* < “kıtlama”.

2.1.2.6.1.3 Son Seste: Ulama durumunda veya fonetik eğilimlere bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur. Hemşin ağzında, genel eğilimlerin aksine *b*, *c*, *d*, *g* ünsüzlerinin son seste yer alabileceğine ilişkin örnekler vardır.

³⁰⁶ Bk. (Günay 1978: 85)

- **-ç, -j, -ć < -ç.** *ağac* < “ağaç”, *kızılağac* < “kızılağaç”, *súflac* < “sütlaç”, *gúc* < “güç”, *agaj* < “ağaç”, *aj, ac* < “aç”, *ac* < “aç”, *pirinć* < “pirinç”, *felć* < “felç”, *hić* < “hiç”, *muhtac_etmädilār* < “muhtaç etmediler”, *bořj* < “borç”.
- **-h < -h.** *aḥ* < “ah”, *eyvaḥ* < “eyvah”.
- **-g < -k.** *ayeng* < “ahenk”, *beyúg* < “büyük”, *yoḥ* < “yok”, *çoḥ* < “çok”.
- **-z < -s.** *ağustoz* < “ağustos”.
- **-t, -d < -t.** *reşid_Ağa* < “Reşit Ağa”, *Memed Alí Bilici* < “Mehmet Ali Bilici”, *sút* < “süt”, *kať* < “kat”, *ať* < “at”, *otlā-* < “otlamak”, *otí* < “otu”.

2.1.2.6.2 Tonsuzlaşma

Ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi, ünsüzlerin boğumlanma sırasın titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanmasıdır.³⁰⁷ Bilimsel olarak böyle tanımlanan tonsuzlaşma ses olayı, Hemşin ağzında ön ve iç seste rastlanmaktadır. Hemşin ağzının fonetik yapısını belirleyen ses özelliklerinden biri de bazı ünsüzlerde görülen tonsuzlaşma olayıdır. Türkiye Türkçesinde ön seste patlayıcı *b, c, d, g* seslerinin tonsuzlaşarak tonsuz biçimlerine dönüştükleri görülür. Bu tonsuzlaşma ses olayının baze yarı-tonlulaşma biçiminde karşımız çıkmaktadır. Ön seste bazı katı-patlayıcı-tonsuz ünsüzlerin öbür Anadolu ağızlarının; hatta yer yer yazı dilinin hilâfına, Rize ili ağızlarında tonlulaşmadan kalabildikleri görülür. Bu koruma eğiliminin giderek bir tonsuzlaştırma karakteri kazanmış olması ve öz yapısı bakımından tonlu ünsüzlerle başlayan biçimleri de tesir alanına almış olması, hadisenin doğuşu için akla gelen ilk açıklama biçimidir. Nitekim Trabzon bölgesi içinde kalan Of, Sürmene, Çaykara, Maçka, Vakkıkebir gibi komşu ağız alanlarında katı patlayıcı ünsüzlerin gerek ön seste, gerekse iç seste yarı tonlu olarak kullanılmaları, bu bölgede tonlulaşma ve tonsuzlaşma hadiselerinin analogik bir genişlik içerisinde yoğun ve karmaşık bir durum almasıyla ortaya çıkmış bir kaide görünüşü taşımaktadır.³⁰⁸ Bütün bu yörelerde görülen ses olaylarının benzerlerini Hemşin ağzında da görmek mümkündür. Hemşin ağzını Doğu Karadeniz ağızları için özgün kılan şey, bu ağzın, Kıpçak, Eski Anadolu Türkçesi yanında eski Türkçe döneminin izlerini taşımasıdır. Uzun ünlülüler bahsinde

³⁰⁷ (Korkmaz 1992: 151)

³⁰⁸ (Günay 1978: 86)

değindiğimiz gibi Hemşin ağzını Türkçe'nin tarihi ve çağdaş lehleçerle bağlarını gösterecek örnekler bulunmaktadır. Ünlüler için verilen bu örnekler oranın örnek ünsüzler için de bulunabilir.

2.1.2.6.2.1 Ön Seste: *b, c, d, g, z* ünsüzlerinin ön seste tonlulaştığı örnekler Hemşin ağzında mevcuttur.

- *p- < b-: piç- < “biçmek”, píçağ < “bıçak”.*
- *ç- < c-: çeğket < “ceket”.*
- *t- < d-: tut < “dut”, tik- < “dikmek”, túkân < “dükkân”, tók- < “dökmek”.*
- *k-, k- < g-: kayrâf < “gayret”, qocuğ < “gocuk”, kâcä < “gece”, kibi < “gibi”, kólge < “gölge”, qarşonluğ < “garsonluk”.*
- *s- < z-: saten < “zaten”.*

2.1.2.6.2.2 İç Seste: Hemşin ağzında meydana gelen ses olaylarında biri de iç sesteki tonsuzlaşma olaylarıdır.

- *-p- < -b-: çalış- çapalaş- < “çalışmak çabalamak”, sohpert < “sohbet”, çapuğ < “çabuk”.*
- *-ç- < -c-: yabancı < “yabancı”, demirçilüğ > “demircilik”, Tunçeli < “Tunceli”, ilaça < “ilaca”.*
- *-t- < -d-: ratyò < “radyo”, kuşti < “kurdu”, gétun < “gidin”.*
- *-k- < -ğ-: aşakta < “aşağıda”, buzak < “buzağı”.*
- *-f- < -v-: sefket- < “sevketmek”, mafet- < “mahvetmek”.*
- *-s- < -z-: teşkere < “tezkere”, filis < “filiz”, Frensiz < “Fransız”.*

2.1.2.6.3 Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüze dönüşmesidir.³⁰⁹ Bu ses olayı, Hemşin ağzında yaygın bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Patlayıcı ünsüzlerin sızıcılaşması ses olayı, ön, iç ve son seste rastlanan bir durumdur.

³⁰⁹ (Korkmaz 1992: 135)

2.1.2.6.3.1 Ön Seste: Hemşin ağzında ön seste *c-ç, g, k* seslerinin sızıcılaştığı örnekler bulunmaktadır.

- *ć-, j- < c-: ćins < “cins”, ćume eřtesi < “cumartesi”, ćanlı < “canlı”, ćemiyet < “cemiyyet”, jemse < “cemse”.*
- *ć- < ç-: ćiz- < “çizmek”, ćuwal < “çuval”, ćoķ < “çok”, ćoćuķ < “çocuk”.*
- *ġ-, ġ- < g-: ġāl- < “gelmek”, ġún < “gün”, ġécä < “gece”, ġit-, ġét- < “gitmek”, ġóř- < “görmek”, Ġalıp < “Galip”.*
- *ķ- < k-: kilo < “kilo”, ķäs- < “kesmek”, ķästane < “kestane”, ķimse < “kimse”, kuřt < “Kürt”.*

2.1.2.6.3.2 İç Seste: Hemşin ağzında iç seste *b, c, ç, g, k, n, p* sesleri sızıcılaştırmıştır.

- *-w- < -w-: fawşika < “fabrika”.*
- *-ć- < -c- : aćep < “acaba”, ķořķaćām < “korkacağım”, baćılām < “bacılarım”, aćinden “acından-açlıktan”, amća < “amca”.*
- *-j- < -c-: boşji < “borcu”.*
- *-z- < -c-: Nezmi < “Nemci”.*
- *-ć- < -ç-: ķoći < “koçu”, ķoćun < “koçun”.*
- *-j- < -ç-: ājlan- < “acıkmak”, ujlāříní < “uçlarını”, āġajluķ < “ağaçlık”, āġaćlāřumūzi < “ağaçlarımızı”, ajlūķ < “açlık”.*
- *-ş- < -ç-: iştūk < “içtik”, saşlāříní < “saçlarını”, uşte < “üçte”, oşti < “ölçtü”.*
- *-ġ- < -g-: dóġāřdūk < “döverdik”.*
- *-ġ-, -ĥ-, -ķ- < -k-: seĥenti < “sıkıntı”, beřāġāćāsén < “bırakacaksın”, eřķāk, bāķi < “belki”, şākāř < “şeker”, doĥtoř < “doktor”.*
- *-ġ-, -ġ- < -n-: baġa < “bana”, baġa < “bana”, oġa < “ona”, buġa < “buna”.*
- *-f- < -p-: şafķa < “şapka”.*

2.1.2.6.3.3 Son Seste: Son seste kimi patlayıcı ünsüzler sızıcılaştırmıştır.

- *-j < -ç-: boşj < “borç”.*
- *-ć < -ç-: ķoć < “koç”, úć < “üç”, ķać < “kaç”.*

- *-j < -ç: aj < “aç”, aġaj < “ağaç”, boşj < “borç”.*
- *-ş < -ç: úş tâne < “üç tane”.*
- *-ġ < -g: dóġārdúk < “döğerdik”, dóġā dóġā < “döve döve”.*
- *-ġ, -h- < -k: sèh < “sık”, çārah < “çarık”, çobanlùġ < “çobanlık”, analùġ < “analık”, bóyúġ < “büyük”, buçuġ < “buçuk”, kabalah < “kabalak”.*
- *-g < -n: babaanneg < “babaannen”, babâg < “baban”.*

2.1.2.7 ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Hemşin ağzında ünsüzlerin dünyasında karşımıza çıkan en önemli ses olaylarından biri de ünsüz düşmesidir. Kelime içinde (bir ünsüzden önce), kelime sonunda veya kaynaşma olayı ile iç seste akıcı, sızıcı *r, n, l, f* ünsüzleri ile ünlüleşme ve sızıcılaşarak erime özelliği taşıyan *y, g, ġ, k, h* ünsüzlerinin kaybolması olayıdır.³¹⁰ Kimi ünsüzlerin belli durumlarda eriyip yitmesi veya söyleniş zorluğundan ileri gelmek üzere, doğrudan doğruya düşmesi olayı, ana Türkçenin olduğu gibi ağızların gelişimi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bazı seslerin düşme eliğimi, söylenişteki zorluk, diğer seslerle yan yana gelişte gösterdikleri direnç onların düşmesini kolaylaştırmaktadır. Hemşin ağzında, ön seste, *y*, iç seste, *d, g, ġ, h, k, l, n, ř, s, t, v, y, z* son seste ise, *h, k, l, m, n, p, ř, t, y* seslerinin düşme eğilimi vardır.

2.1.2.7.1 Ön Seste: Ön seste düşme olayı bağımsız kelimelerde görüldüğü gibi kelime gruplarında yan yana gelen iki kelimenin ilk ve son sesleri arasındaki etkileşimden kaynaklandığı da olur. Ön seste yalnızca *y* sesinin düştüğü görülmektedir.

2.1.2.7.1.1 y düşmesi: *beş uz < “beş yüz”, úç úzi < “üç yüz”, iġin < “yığın”.* Ayrıca metinlerimizde yer almayan, Serkan Pehlivan’ın Hemşin ağzı üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde rastladığımız, ön seste ünsüz düşmesine örnek oluşturacak başka kelimeler de vardır:

³¹⁰ (Korkmaz 1992: 162)

ilon < “yılan (2-42)”, *iğēlu* < “yığılır (9-13)”, *ikēlmış* < “yıkılmış (8-254)”, *ifuṛēmēm* < “yitiremem”.³¹¹

2.1.2.7.2 İç Seste: Hemşin ağzındaki ünsüz düşmesi olayında sık rastlanan durumdur. Ses düşmelerinde başı damak, diş dişeti ve gırtlak ünsüzleri çekmektedir. İç seste düştüğü tespit edilen sünsüzle şunlardıdır: *d, g, ğ, h, k, l, n, r, s, t, v, y, z*.

2.1.2.7.2.1 d düşmesi: Yaygın bir ünsüz düşmesi olayı değildir: *tabilot* < “tabildot”, *ġúnúz* < “gündüz”.

2.1.2.7.2.2 ğ düşmesi: Bu sesin düşmesinde yeni türetilmiş kelimelerin söylenişinde, eski kelimelere göre daha değişik bir yaklaşım söz konusudur. Eğer öğretmen, kelimesi eski bir kelime olsaydı, bir Hemşinli bu kelimeyi, *ogṛetmān, oġṛetmān* veya *ōṛetmān* biçiminde söylerdi. Okullar ve kitle iletişim araçları kanalıyla öğrenilen kelimelerde, Türkiye Türkçesinin fonetik yapısı, Hemşin ağzının geleneksel söyleyişini değiştirmektedir. Türkiye Türkçesinde *y*’ye yakın söylenen *ğ* sesi, Hemşin ağzında erimiş ya da düşmüştür. Ağızların ortaya çıkmasında önemli etkileri olan ünsüzlerdeki olaylar ünsüzlerin birbirleriyle ilişkileri ve ses değişimleri sonucu ortaya çıkmıştır: *aṣā* < “aşağı”, *aṣaḳi* < “aşağıki”, *āzum* < “ağzım”, *buzasıyle* < “buzağısıyla”, *dāṛāmen* < “değirmen”, *dēildi* < “değildi”, *ōṛātmen* < “öğretmen”, *ōṛtmen* < “öğretmen”, *olaḳ* < “oğlak”.

2.1.2.7.2.3 g düşmesi: Çok rastlanan bir ünsüz düşmesi olayı değildir: *Etimesut* < “Etimesgut”.

2.1.2.7.2.4 h düşmesi: Çok yaygın bir ünsüz düşmesi olayıdır. Arapça ve Farsça’dan alınma kelimelerde görülmektedir: *mafetti* < “mahvetti”, *teṛhis* < “terhis”, *velasili* < “velhasılı”, *ṛamet* < “rahmet”, *muakkaḳ* < “muhakkak”, *beyuzuṛ* < “bî-huzur”, *saipsuz* < “sahipsiz”, *Ameṫ* < “Ahmet”, *cepe* < “cephe”, *dezgāma* < “tezgâhıma”, *ġúnādūr* < “günahtır”, *hāṛal* < “herhalde”, *kāṛlār* < “kahırlār”, *mākeme* < “mahkeme”, *māline* < “mahaline”, *mālle* < “mahalle”, *Mamud* < “Mahmut”, *meṣuṛ* < “meşhur”, *mūabet* <

³¹¹ (Pehlivan 2002: 40)

“muhabbet”, *mūaṛem* < “Muharrem”, *muḥeveṛ* < “mücevher”, *mūendis* < “mühendis”, *ṛūmuzde* < “ruhumuzda”, *sīlamūz* < “silahımız”, *ṣēṛ* < “şehir”, *talīl* < “tahlil”, *telikeli* < “tehlikeli”, *vallae dā billae*, < “vallahi de billahi”, *zāmet* < “zahmet”, *ḳabāt* < “kabahat”, *ḳavaltı* < “kahvaltı”, *ḳave* < “kahve”, *dāā* < “daha”.

2.1.2.7.2.5 k düşmesi: Avrupa dillerinden alınma kimi kelimelerle, ilk heceden sonraki hecelerde görülen ünsüz düşmesi olayıdır. Türkçe kelimelerdeki örnek çeşidi sınırlı, sayısı çoktur: *edeḳāsiz* < “edeceksiniz”, *dóneḳesiz* < “döneceksiniz”, *atacasen* < “atacaksın”, *ḳeṛīlecāsın* < “kırılacaksın”, *aḳīlūḳtā* < “açıklıkta”, *aeṣam* < “akşam”, *āletṛik* < “elektrik”, *bóyúce* < “büyükçe”, *lús* < “lüks”.

2.1.2.7.2.6 l düşmesi: Verilen örneklerden, yumuşak bir ünsüz olan *l* sesinin sert ünsüzlerde önce kendini koruyamadığı bu sebeple düştüğü anlaşılmaktadır: *asfaḳ* < asfalt, *bāki* < belki, *boṣafūṛsēn* < boşaltırsın, *dúzetṫūk* < “düzelttik”, *ebet* < “elbet”, *eḡṛeti* < “eğretilti”, *feḳ* < “felç”, *ik* < “ilk”, < *ḳaḳāṛdūk* < “kalkardık”, *dirīt-* < “diriltmek”, *oṣṫi* < “ölçtü”.

2.1.2.7.2.7 n düşmesi: Sınırlı sayıda kelime içinde fakat yaygın olarak görülen bir ünsüz düşmesi olayıdır. Bu ses olayının ortaya çıkması, Türkçenin tarihsel gelişimi ile bağlantılıdır. Eski Türkçede *-nı-* / *-ni-* yükleme durum ekindeki *n* sesinin eklendiği kelimenin bünyesinde kalıcılaşır. Bu ekin daha sonraki dönemlerde *-ı* biçimini alması ile *-nı-* ekinin arasına başka ekler gelmek suretiyle ekin bölündüğü görülmektedir. İşaret zamirlerinin tek heceli olması, kelime başında bu zamirleri güçlendiren bir öge olması dolayısıyla *n* sesi ekleşmiştir. Bu yolla, yükleme durum ekindeki *n* sesinin çokluk, ayrılma, bulunma durum eklerine yansımıştır. Hemşin ağzında bu durum, *olār*, *bulār* gibi kullanımlarda görülen, Türkiye Türkçesinin tarihsel gelişimine aykırı bir durum vardır. Bu açıklamadan hareketle, *bulār*, *ulār* gibi örneklerde görülen ses olayı, gerçekte bir ünsüz düşmesi değil, *bulār* < “bunlar”, *ulār* < “onlar”, yöneliminde düşünülmesi gereken bir ünsüz türemesidir denebilir: *bulār* < “bunlar”, *ulār* < “onlar”, *ḳizdūḳlārídā* < “ḳizdiklerinde”. Bazı durumlarda, *n* sesinin düşmesi, Türkçede kimi ikili ünsüzlerin kelime sonunda yan yana gelmeme kuralının bir sonucudur: *les* < “lens”, *tak* < “tank”.

2.1.2.7.2.8 ĩ düşmesi: ĩ ünsüzü Hemşin ağzındaki illet oluşturan ünsüzlerdendir. Zayıf bir ünsüz olan ĩ sesi, sert ünsüzlerin arasında kaldığı durumlarda, bir kelime birden çok kez kullanıldığında, iki ünlü arasında, kelime sonunda düşme eğilimi gösterir. Ayrıca, ĩ ünsüzü, sızıcı bir ünsüzden sonra bulunduğu düşer: *ķoyinlāimuz* < “koyunlarımız”, *anaşıt* < “anarşist”, *ķūablí* < “çoraplı”, *ķópilār* < “köprü”, *doĝu* < “doğru”, *Fides* < “Firdevs”, *mōal* < “moral”, *oĝaşmışüm* < “uğraştım”, *sallalārse* < “sallarlırsa”, *sigotasíní* < “sigortasını”, *stántaf* < “stadart”, *tāf* < “taraf”, *topak* < “toprak”, *Uĝak* < “Uğrak”, *ķík* < “kırk”, *ķoķ-* < “korkmak”, *ķuşum* < “kurşun”, *ķutādi* < “kurtardı”, *akāmdā* “arkamda”, *akadaşlūķle* < “arkadaşlıklar”, *takiben* < “takriben”.

2.1.2.7.2.9 s düşmesi: Dil tembelliği nedeniyle veya Türkçede kimi ikili ünsüzlerin kelime sonunda yan yana gelmeme kuralının bir gereği olarak ortaya çıkan bir ses olayıdır: *olmuşun* < “olmuşsun”, *anaşıt* < “anarşist”.

2.1.2.7.2.10 t düşmesi: Kelime içinde üç ünsüzün yan yana gelmesi durumunda, ortada yer alan *t* nin düştüğü görülür: *assubay* < “astsubay”, *ķiflūĝi* < “çiftliği”.

2.1.2.7.2.11 v düşmesi: Kelime içinde, çıkakları bakımından birbirine yakın olan seslerden biri olduğunda *v* sesi düşer: “*Fides* < “Firdevs”, *Tefik* < “Tevfik”.

2.1.2.7.2.12 y düşmesi: *y* sesi, Hemşin ağzında, kendisine en yakın ünsüz olan *ĩ* sesiyle yan yana gelirken, iki ünlü arasında veya bir ünlüden sonra geldiğinde kendisinden önceki ünlüyü çoğu zaman uzatarak düşer: *ķaŗaemiş* < “karayemiş”, *ķuŗuĝí* < “kuyruĝu”, *ķaŗseŗili* < “Kayserili”, *aŗēldilār* < “ayrıldılar”, *āŗídūr* < “ayrıdır”, *ķeŗlārí* < “keyifleri”, *ķímeŗi* < “kıymeti”, *penír* < “peynir”, *senē* < “seneye”, *ķeŗek* < “çeyrek”.

2.1.2.7.2.13 z düşmesi: Dil tembelliği nedeniyle meydana gelen bir ses düşmesi olayıdır. Kendisine yakın boğumlamalı bir ünsüzle yan yana geldiğinde önce diğer ünsüzle benzeşmeye girer sonra da düşer: *inanmasen* < “inanmazsın”.

2.1.2.7.3 Son seste:

2.1.2.7.3.1 h düşmesi: *h* sesi, iç seste olduğu gibi son seste de yaygın olarak düşme eğilimi gösterir. Arapça ve Farsça'dan alınma kelimelerde görülmektedir: *Alla* < “Allah”, *saba* < “sabah”, *sila* < “silah”, *siya* < “siyah”, *maşalla* < “maşallah”, *ésse* < “essah”, *işanlla* < “inşallah”, *izä* < “izah”, *tembi* < “tembih”, *teŗci* < “tercih”.

Yalın durumdayken düşen sesin kimi durumlardan kendini koruduğu görülür: *Allahî ten* < “Allah’tan”, *sabahîten* < “sabahtan”.

2.1.2.7.3.2 k düşmesi: Hemşin ağzında *i-* fiilinin baskın bir fiil olmasından kaynaklanan bir ses olayıdır. *k* sesi ilkin, yarı ekleşmiş durumdaki çekimli *i-* fiilinin etkisiyle yumaşmaya girerek *ğ*ye dönüşür. Daha sonra ise, *ğ* sesinin düşme eğiliminin yüksek olmasından dolayı *k* sesi kademeli olarak düşer: *yakíca idûm* < “yakacaktım”, *vuŗcā idi* < “vuracaktı”.

2.1.2.7.3.3 l düşmesi: *Nasi* < “nasıl”.

2.1.2.7.3.4 m düşmesi: Yaygın değil. Örnektekine benzer durumlarda düşme eğilimi görülür: *beni içün* < “benim için”.

2.1.2.7.3.5 n düşmesi: Bu ses, kelime sonunda, belli belirsiz çıkmaktadır. Bu yüzden kelime sonundaki *n*’lerin düşme eğilimi yüksektir. Ayrılma durum ekinin sert ünsüzlü olanların *n* düşme eğilimi gösterdiği halde, yumuşak ünsüzlü olanların sonundaki varlığını korumaktadır: *amelyatfe soğa* < “ameliyattan sonra”, *eldukte soğa* < “öldükten sonra”, *yaşte soğa* < “yaştan sonra”, *oni içun* < “onun için”, *hama* < “hemen”.

2.1.2.7.3.6 p düşmesi: Yaygın bir ünsüz düşmesi olayı değildir: *kaķu ġālālûm* < “kalkıp gelelim”.

2.1.2.7.3.7 ř düşmesi: Hemşin ağzında zayıf, illetli bir ünsüz olan *ř* ünsüzünün kelime sonunda var olma şansı çok azdır. Kelime sonundaki *ř*’ler, kendisinden bir iz bırakmadan düşmektedir. Bu ses, kelime sonunda, ünlüyle başlayan bir kelime bulunduğunda

mutlaka düşer. Yaygın olarak kullanılan kelimelerdeki *ř*ler de çoğunlukla düşmektedir: *şada* < “kadar”, *tekşa* < “tekrar”, *çembe* < “çember”, *bi* < “bir”, *va* < “var”.

Kimi zaman da kendisinden önceki ünlüyü uzatarak düşer: *vā* < “var”, *akadařlũķle* < “arkadaşlıklar”, *habe* < “haber”.

2.1.2.7.3.8 t düşmesi: Türkçede, kimi ikili ünsüzlerin kelime sonunda yan yana gelmeme kuralının bir gereği olarak, kelime sonundaki *t* ünsüzü Hemşin ağzında düşer: *Doğşu duşus* < “doğru dürüst”, *āřtis* < “artist”, *seşbes* < “serbest”.

2.1.2.7.3.9 y düşmesi: Hemşin ağzında illet yaratan ünsüzlerden biri olan *y* ünsüzü, ön ve iç seste olduğu gibi son seste de düşme eğilimi gösterir: *boğda* < “buğday”, *bişe* < “bir şey”, *şe* < “şey”, *óve* < “üvey”, *řola şolay* < “kolay kolay”.

2.1.2.8 İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEşMESİ

Yalnız şeddeli Arapça alıntı kelimelerde, kelimelerin iç ses ünsüzlerindeki aslı ikizliğin tekleşme yoluyla kaybolması olayıdır.³¹² İç seste yan yana bulunan ve eşit boğumlanma niteliğine sahip olan ünsüzlerin, muhtemelen az çabayla söyleme gereği, tek bir boğumlanma noktası ve süresi kazanmak üzere tekleřmesi³¹³ ses olayı Hemşin ağzında sık rastlanan bir durumdur. Genellikle Arapça kökenli kelimelerdeki şeddeli seslerin az çabay kaygısıyla tek ses olarak seslendirildiği görülür:

- **-b- < -bb-:** *mũabet* < “muhabbet”.
- **-c- < -cc-:** *Haceşepe* < “Haccetepe”.
- **-d- < -dd-:** *beyduwalı* < “beddualı”.
- **-f- < -ff-:** *afedeşsin* < “affedersin”, *Muzafeş* < “Muzaffer”, *Safet* < “Saffet”.
- **-ķ- < -kk-:** *dũķān* < “dũkkān”.
- **-l- < -ll-:** *maşala* < “maşallah”, *zavalı* < “zavallı”.

³¹² (Korkmaz 1992: 163)

³¹³ (Günay 1978: 91)

- **-m-** < **-mm-**: *temuz* < “temmuz”.
- **-n-** < **-nn-**: *zân edār* < “zanneder”.
- **-r-** < **-rr-**: *Mûaşem* < “Muharrem”, *Sîrî* < “Sırrı”.
- **-s-** < **-ss-**: *ese* < “essah”.
- **-v-** < **-vv-**: *Heva* < “Havva”.
- **-w-** < **-vv-**: *ewel* < “evvel”, *kuwâtli* < “kuvvetli”.
- **-z-** < **-zz-**: *nezet* < “lezzet”.

2.1.2.9 ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin açık ve zayıf boğumlamalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yeğinlikle boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır.³¹⁴ Hemşin Ağzında, bu ses olayına birkaç örnekten fazla örneğe rastlanmaz:

- **-ll-** < **-l-**: *nällār* < “neler”.
- **-ss-** < **-s-**: *osun* < “olsun”, *nassí* < “nasıl”.
- **-şş-** < **-ş-**: *aşşā* < “aşağıya”.

2.1.2.10 ÜNSÜZ TÜREMESİ

Kelime ön, iç ve son seslerinde kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır³¹⁵ Hemşin ağzında, kimi lelimelerin başında, sonunda ve ortasında, kelimenin aslında bulunmayan ünsüzlerin ortaya çıktığı görülen olaylardandır.

2.1.2.10.1 Ön seste:

- **h-** < **∅**: *helbetfe* < “elbete”, *hen* < “en”, *hesas* < “esas”, *hepey* < “epey”.

³¹⁴(Korkmaz 1992: 163)

³¹⁵(Korkmaz 1992: 163)

y- < *∅*: *y* sesinin Türkçede ön sesteki macerası belirsilikler taşımaktadır. Bu sesin Tüğrmeni yoksa düşme mi olduğu kesinlik kazanmış değildir: *yîrî yarî* < “iyi yarı”, *yûrkûn-* “ürkmek”. Akbucak köyünde yaşayan Erol Balıkçı adlı yurttaşımız, bizimle yaptığı konuşmasında, *yalen yayağ* biçiminde bir deyim kullandı. Buradaki *yayağ* kelimesinin, *yalın* kelimesinin etkisiyle mi ortaya çıktığı, yoksa bu kelimenin aslının *yayağ* mı olduğu, aydınlığa kavuşturulması gereken bir konudur. Deyimleşmiş bir durum da söz konusu olabilir burada, yani bir kalıplaşma, belki *ayak* kelimesinin başına bir *y* sesinin türemesine neden olmuştur: *yâlen yâyağ* < “yalın ayak”.

2.1.2.10.2 İç Seste:

- *-g-* < *-∅-*: *ıngsan* < “insan”. Örnekte, sadece *ıngsan* kelimesinde ratladığımız bir ses olayıdır. Damak *n*’si *ng* çift ünsüzünden benzeşme yoluyla bu kelimenin söyleyişine yerleşmiş olabilir.
- *-n-* < *-∅-*: *n* sesinin, standart Türkçede bazı kelimelerin kökünü değiştirecek biçimde türediği görülmektedir: *ónksúř-* “öksürmek”.
- *-y-* < *-∅-*: *suylêi* < “suları”, *âyâkķabíylâřî* < “ayakkabıları”, *nâyilet* < “lanet”, *âyít* < “ait”, *dayma* < “daima”, *sayet* < “saat”, *beyduwalí* < “beddualı”.

2.1.2.10.3 Son Seste:

- *-m-* < *-∅-*: *bâķim* < “belki”, *meğersem* < “meğerse”.
- *-n-* < *-∅-*: *aman* < “ama”.

2.1.3 METATEZ

Kelime içindeki komuşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayı. Ünsüzlerin birbirleriyle karşılaşmasından doğan telâffuz zorluklarını giderme amacına dayanan bu olay, daha çok *r*, *l*, akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde ve ağızlarda bulunur.³¹⁶ Hemşin ağzında meteteze çokça rastlanmaz. Metinlerde birkaç örnek dışında bu konu örneğe rastlamadım.

³¹⁶(Korkmaz 1992: 74)

- *-řh-* < *-hr-*: *eşham* < “ihram”.
- *n-l-* < *l-n-*: *nāyilet* “lanet”.
- *-ly-* < *-ly-*: *Huylā* < “Hülya”.
- *-ln-* < *-nl-*: *yalnış* < “yanlış”.
- *-şn-* < *-nş-*: *işanlla* < “inşallah”.
- *-yş-* < *-ry-*: *ceyřān* < “cereyan”, *oyşa* < “oraya”.
- *-řs-* < *-sr-*: *maşsaf* < “masraf”.
- *-yş-* < *-şy-*: *eyşā* < “eşya”.
- *-řz-* < *-zr-*: *meşze* < “mezra”.

2.1.4 HECE KAYNAŞMASI

Bir kelimede yan yana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut yan yana bulunan iki kelimeden birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşit kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayıdır.³¹⁷ Hemşin ağzında özellikle bazı seslerin düşme, erime eğilimli olması hecelerin büzülmesine yol açmakta, iki veya daha çok hece tek heceye düşmektedir. Bu durumda söz konusu heceler büzüşmesi ile buradaki ünlüler uzamaktadır. İki biçimde ortaya çıkmaktadır.

İki kelimeden birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşit kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması biçiminde karşımıza çıkar. Bunlar genellikle sık kullanılan, kalıplaşmış veya yardımcıyı yazılan birleşik fıkkerlerdir. Bu durumda da *ğ*, *h*, *y*, *ř* seslerinin kaynaşma da harç görevi üstlendiklerini söylemek mümkündür: *şēttī* < “şey etti”, *hasť_ōldī* < “hasta oldu”, *nōluyi* < “ne oluyor”, *şēyapiyudu* < “şey yapıyordu”.

İki ünlü arasındaki *ğ*, *h*, *y*, *ř* seslerinin erimesi sonucu ortaya çıkan hece kaynaşması: *şēř* < “şehir”, *bişē* < “bir şey”, *dōnēřūm* < “dönüyorum”, *enē* < “iniyor”, *ořā* < “oraya”, *alecām* < “alacığım”, *Allā* < “Alah’a”, *ābi* < “ağabey”, *řāt* < “rahat”, *sā* < “sana”, *felāt* < “faaliyet”, *bilmādīlār* < “bilmiyorlardı”, *Eřdōn* < “Erdoğan”, *hōn* < “horon”, *vēřōm* < “veriyorum”, *řaldūřōm* < “kaldırıyorum”, *kāsīlū* < “kesiliyor”, *ğālūřsēn* < “geliyorsun”, *vēřū* < “veriyor”, *yaptūřūk* < “yaptırıyoruz”, *ğósťēřū* < “gösteriyor”.

³¹⁷(Korkmaz 1992: 79)

2.1.5 VURGU

Konuşma sırasında kelimedeki bir heceyi diğerlerine göre daha yüksek bir ses tonuyla, daha baskılı bir şekilde söylemedir.³¹⁸ Dilleri yaratan milletlerin ortak psikolojik yapılarına bağlı olarak her dil için kendisine öz bir kimlik taşıyan ve gerek baskı derecesi, gerekse kelime içerisindeki yerine göre birbirinden farklı kalıplar içinde oluşma gösteren kelime vurgusudur.³¹⁹ Hemşin ağzında, konuşmanın içeriğine, içinde bulunulan ortama bağlı olarak ilk hecede görüldüğü gibi diğer hecelerde de bulunur: ‘Ayşe, ‘*näya*, ‘*Eṛdōn*, ‘*kaṛdaş*, ‘*Mustafa*, ‘*gālūp*, ‘*Saşala*, ‘*paşul*, ‘*Ameł*.

2.1.6 ARAPÇA FARŞÇA KELİMELEK KARŞISINDA HEMŞİN AĞZI

Ağız yöremiz, Arapça ve Farsça’dan alınan kelimeler bakımından zengindir. Öyle ki, bazı kelimelerin Arapça veya Farsça olduğu bilinmeden kullanılmakta, bu kelimeler Ermenice sanılmaktadır. Hemşin ağzında, Arapça ve Farsçadan alınma kelimelere karşı iki temel tavır göze çarpar.

1. Arapça Farsça aslında uzun ünlü bulunan kimi kelimelerdeki uzunluklar Hemşin ağzında kısalır: *sabit* < *Ar. sābit* “sabit”, *vali* < *Ar. vālī* “vali”, *zamān* < *Ar. zamān* “zaman”, *mektup* < *Ar. mektūb* “mektup”, *mezaṛ* < *Ar. mezār* “mezar”, *teklif* < *Ar. teklīf* “teklif”, *intizaṛ* < *Ar. intizār* “intizar, beddua”, *Galip* < *Ar. Gālīp* “Galip”.

2. Kimi Arapça ve Farsça kelimeler aslına yakın söylenir: *māgār* < *Far. meger*; *eger* < *Far. eger*; *mesel* < *Ar. mesel* “masal”; *musafīr* < *Ar. musfâir* “misafir”, *múdīr* < *Ar. mudîr* “müdür”, *pambuḵ* < *Far. panbuk* “pamuk”, *penīr* < *Far. penîr* “peynir”.

³¹⁸ (Korkmaz 1992: 164)

³¹⁹ (Günay 1978: 101)

3 METİNLER

I. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Firdevs CİHANOĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>80</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak Köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Çocukluğunuzdan veya evliliğinizden bahseder misiniz?

1. Evlilüğümüzden değil, ben şimdi, küçük yaşumda annem eldi. Yetim kaldım.
2. Analüğ.. analüğ_elindä báyúduk. Analüğ_ilen.. Sonra evlenmak sêrasına gâldi.
3. tutılâr bi ihtiyâ vêrdilâr, kumâ ústına vêrdilâr. Allâ şúkûr ossun, hiç kumâmden bi
4. zôrum olmâdi. Allâin râmefi cânine ênsûn. Hiç bi dârdûm olmâdi. Önden soğa
5. bâyûm eldi, dört tâne çocuk elûma yetim kaldı. Çoluk çocuğumı báyúttım, bu târâkê
6. gâtûrdûm. Hiç kimsenün bişesini kaldûrmâdıle, hêrsûzlüğü duyulmâdi. Bi
7. afsûzlüğü, namusiylen báyúttım gâtûrdûm dúza. Şindi evlârı, yêrlârı toñnılâim hâr
8. şêim dúzana gîrdi. Allâ çok şúkûr ossun.
9. Evet yetimlûk tâ çektûm, çekmâdûm değil, bi evûmüz yokâi kalıyò. Bi dâ dâradâ
10. vâ_idi evûmüz.. Bu Hikmet gâlûdi, ònda mal çobânıydı patafıs matafıs kuşardûk,
11. yêrdûk urâde. äglençe.. Äwelkı halûmüz çok éyiydi. yetimlûk çektûm amâ.. Äwelkı
12. halûmüz çok éyiydi. Allaha çok şúkûr ossun. Eldi.. Sogadân eldi, yetim kaldılâr.
13. Ulârı báyúttım. yetim. Kîmi gûnlûk yaptûm, kîmi bilmâm nâ êttûm. Bâyûmûn
14. aylüğü yög_ûdi. Bi yêrden gâlûri yög_ûdi. Ä bóyla beslâdûm. Äwelkı dümlâr çok
15. éyiydi. Şindikinden çok éyiydi. Äwelkı dümlâr.. Şindi, milletûn dediğodısıdu
16. bilmêm näyidu, äwelin bu dediğodıle yög_ûdi.

Çocuklarınızdan bahsedin biraz da, şimdi ne iş yapıyorlar?

17. Hen báyúk oğlum Yaşar'du, kavelârdâ çalışûrdı, ocakfa, kavede, ocakfa, çalışûrdı.
18. Obiri Çankaya'da şestûşenda çalışûrdı, çalışıyò. Bi tânem da açaba boyacısıdu,
19. otoboyacısıdu. Kúcuğumûn evi yok da iki oğlumun evi var. Allâ şúkûr ossun,

20. unlāin evlārí, yèrlārí vař. On tâne toşnum vař. İkisini nêřānladük. Obiřle dā: bekār.
 21. kúćukdúřle. Kimisi unívesiteya ģidā, kimisi lisēya ģidā iřte bóylā..

Çaydan önce nasıl, geçinirdiniz, yaşadınız?

22. Çayden äwela eziyaťumùz çoğ_idi. Hen aşāden iki-úć bař ināĝumùz oluřdı. Őnun
 23. yemi ofini bićāćāksēn, űnun dibina řařıyāćāksēn, óġına řoyāćāksēn, ò dā:
 24. zāmetliyi. Bu çay ģenā óylā bi zāmeti oliyò, ģālūp ģāćiyò. Amā äwelinkí řeylē
 25. daha ēyiysi. Äwelden daha ēyiysi.

Hayvanlara ne tür isimler koyardınız?

26. Ė ben nā bilēyim, ben aqlūma řalmāmıř kı oĝlum, hā, aqlūma řalmāmıř. Řać
 27. senādūr biz ulārí bēřaķťuĝumùz. Otuz senādūr kı bēřaķmıřūk. Biz unlārí .

Yaylanız yok mu?

28. Yòķ.

Yaylaya gidiliyor mu?

29. Yāylāya ķeyiften ev yapıťule, ģidālār, ģāzmā ģidiyòřlār da biz ģēťťuĝumùz..
 30. Ġētmāzūk, bizum yòķ.
 31. řindi yāylā kaķťı zaten Hikmet. Yòķ yāylā. nā dēyim dā: biře...

Yaylaya nasıl götürüyordunuz hayvanları?

32. Yāylām yòĝ_űdi kı benum. Benum yāylām yòĝ_űdi.

Ailenizde yok muydu?

33. Annemdā vā_idi, analuĝ_idi. Ben, ģēťťuĝumùz deĝilūk. Obiř kúćuk baćılām ģētmıř
 34. ben ģētmāmıřum. Vativōlār oluřdı. Ulār ģidārdıle. Ben ģēťťuĝum deĝilum. Bilmēm
 35. yāylāyi, şindi ben bilmēm.

Vartevor oluyor mu yine?

36. He! şindi da vaş, pestival bařlāmıř.

şimdiki gençlerle, eski gençler arasında fark görüyor musunuz?

37. řindi nārdā āřķılār, nārdādu. āřķılār, ev.. řey vā_idi kařalılūk vā_idi. Aćuķlūk
 38. yòĝ_űdi. Ķimse aćuķ ģāzmāzdı. řindiki millet aćuķ saćuķ, hāřřelārí. Ġāzārle,

39. dolaşurle, äwelin öylä a', kimse kimseylen konuşemäzdí kı.

Sizin zamanınızda düğünler nasıl yapılırdı?

40. Dúğúnlār tulumlen, hoşon ilen.. Hořon oynārdí..

Kız nasıl istenirdi?

41. Ben kèz istemā ğetmädüğüm içün bilmim

Sizi nasıl istemişler?

42. Ğaldi beni istedile. Qumā ústínadu. Benüm dúğúnúm olmädí, bi şe yòķ. Dúğúnúm
43. olmädí. İki-úç adām_ile endürdile buyē. Benüm dúğúnúm olmädí kı dúğúnúmı
44. bilēyim. Benüm dúğún nārdā! yetim bóyúduk kı.. Analük vā_idi. Ah ğidi yaviyim.
45. Vallaye aqluma bişey qalmıyò. nā qada da..

Çalışma yapabiliyor musunuz bahçelerde?

46. Yòķ.

Hayatınızda hiç unutamadığınız bir şey var mı? Utanıyorsanız, isterseniz saklanalım, gidelim.

47. Helbetfe var. Yòķ olur mi? Hiç unufemädük, yòķ ya, saqlanmağa bişey yòķ, ben
48. şey edemem zaten. Allā şúqúr ossun, bey tārāfından hiç seħentüm olmāmış. Allā
49. çok şúqúr ossun. Amā ebet analüg_elindā hār bişe ğäçmiş başumūza. Ajlúk tā
50. ğäçmiş, çeplaklúk tā ğäçmiş úç baçıydúk, úç baçıydúk. íslānürdúk, úcúmúz, haşa
51. yúzúgúzden, benüm evladümsız, yaşağa ğirüduk yataşta ústi başumüz qururdí.
52. Analüg_ellāřindā bóyúduk, amā evlendükten soğa Allā çok şúqúr ossun hiç bi şey
53. çeķmädük. Nā ajlúk çeķtüm, nā çeplaklúk çeķtüm. Hā amā koçām öldüği zāmānda
54. da benüm, çalıştüm, ğúnlúğ_etтім, bilmēm nāyle öylā bóyúttüm. Millet fitre vērđi.
55. Millet fitrēi vērđi amā hem da konuşmasını da yapıtıle bana. Dedile kı, benüm
56. adüm Fides, “Fides kı, Fides boğda yēyi, şeķer yēyi.. Ė sen bā ò paçayı vērđün mi,
57. ya şeķerlen, yēyecāğım boğda_ilen yēyecāğım dā: nāylen yēyim. Hā millet hep
58. sitem edēdile. Oķı, Allā şúqúr ossun, bóyúk oğlum ònden soğa rāt_oldum. Ònden
59. soğa kı.. Yedüm yedüğümü. Ònden soğa uşām, oğlum çalıştı, ufak tefek birāz paşa
60. ğondārdı. Benüm bunda çayüm vā_idi. İştē, ğäçindüm. Allaha çok şúqúr ossun.

61. Şindi da oğul uşağümle evde.. Oğul uşağüm bi ğún beni kenā atmādíle. Oğul
 62. uşağümdeñ rāziyim. Allahten hārkešten rāziyim. Hiç bi şeden şeim yòķ. Şindi
 63. dūmum vař. Bunda yalağüz ofūmişüm. İstēimlen ofūmişüm. Ankālārdā edemiyòm.
 64. Duřāmiyòm òřālārdē. Evet ķeşín, şimdi ğúz dedilē mi ğidācāğım Anķarā.

Ankara'ya gidiyorsunuz, torunlarınız da var..

65. Hā. Tořnılāım da vaş, hepsi Vaşdu.

Torunlarınızı özlediniz mi?

66. He oğul, ózlemem oluş mi? Şindi iki tāne toşnum ğālmış, başķa kóya ğetmişle.
 67. ķezümün çoçuğı ilen, oğlumun çoçuğı ğālmışle, ķezümün kóyina ğetmişle.
 68. ķezümün çoçuğı babānnesini ğórmā ğetmiş ò tārāfa, bu yānı dā: ğālmādı..

Nereye evlidir?

69. Meşmanat. Hā Meşmanat'a evlidu.

Bu evi siz mi yaptırdınız?

70. Yò.. Ben bu evi tānımem. Ben bu evi ğózúmı açmışüm bu evi bóylā ğórmışüm.

Kıtlık dönemini hatırlıyor musunuz?

71. Az bişe. Biz hiç yòķsuzlùķ çekmādük. Millet, çekēnle çekti, çok óylā şēlùķle
 72. çektilē amā biz çekmādük. Ò zāmānda analùķ değıldı, ò zāmānda babānmem
 vā_idi,
 73. dādem vā_idi. Olāın sağılùğında hiç ķusuřlùķ çekmādük.

Sizin küçüklüğünüzde radyo, tv yoktu, nasıl eğlenirdiniz? Hatırladığınız mani, türkü masal var mı?

74. Mesel sóylārdíle bilmem nā . Hā. Tuřki sóylēdük.
 75. Yò.. Dēmē, ònı dēmāın, nā olū, edemiyeceim. Bilēmiyòm. Dēmē boşına
 76. dēmāın.

Masal anlatırsınız o zaman..

77. Olař, ben, aqlūma ķalmaz, hiç ķalmādı. Hiç aqlūmda ķalmāmış benüm. Kaç senālùķ
 78. işlārdülār bulā. Seksen yaşında olmışüm dā: ulārı unuttum. Seksen yaşında ķafadā

79. bişe ƙalū mi? ƙalmāmiş.
80. Äwelin Ağalùƙ vā_idi. Memedağalä, Māmudağalä, Gencağale.. Ağalār vař ya
81. fuƙařalārī eziyödílä. Hä. Ha bu Ağadu amā yúzina ƙaří sóyliyòm.

Buradaki ağalardan hiç kötülük gördün mi?

82. Allāin řameŧi babāgun cānīne ěnsùn. Allāin nūindä yatsùn, cūmlesiylen bilè.

Burada herkesin arazisi var, nasıl olur burada ağalık?

83. Ya şindi evlenmaƙ řāfina vā ya, iştemedüğina veřülè ƙèzlārī . şindi óylä değıl.
84. řindi säven säveni alū. Bībīlēne ařıř olüle, evlenüle. Äwelin ò yòğ_ùdi, Ağā nā
85. dèse ò olüdi. bunı alācāƙ misèn řāmām bitŧi. Çeƙùp çíƙemādī. Hä yā óyläyidi,
86. äwelin Ağalùƙ óyläydi.

Ağa bizde fakir fukaraya yardım kişi demektir değıl mi?

87. Bulār yò.. Baƙ, dèmin da sóylèdüm, ben şindi, bunun babāsından hiç bir yanglıřlùƙ
88. ğórmādüm, bu beni bilè ƙutādi, bunun babāsı beni bilè ƙutādi. řè veřüdíle da
89. Açaba, nādu, ƙogis’a ƙogis’un sırŧına veřüdíle uzun Alı vā_idi. Buyè iştedile.
90. Bunden, bu yeşden bařƙa ƙāi ğātürdile, bu ƙaldı. Ònden soğra ò ƙaldı. dedüm
91. “řāmām bunden ƙuřtuldum.” dā èĥŧiyā veşüle. “bunden ƙuřtuldum.” dedüm ƙı uzun
92. Alı çíƙŧı, ƙogisli. dedüm ƙı “eyvah.” dedüm. Ğóřdún mi birinden ƙuřtuldum
93. obirina.. Řameŧli babāğ, babāmı çağırđı. Dedi, “Ameŧ!” Dedi “āğā ƙèzüğden
94. bezmiřsèn da ƙèzüği besläyāmiyòsensä.” dedi “veř bana.” dedi. “ben báyúteyim.”
95. Dedi. “ben ğèndi elüm_ilen ben eveřecèim.” dedi. Ònden soğā babām dā:
96. veřmādüm. İřte, ò řameŧlīn sóziylen veřmādı òřāya. Allāin řameŧi cānlāina ěnsùn
97. cūmlesiylen bilè. Amā bařƙa zenginlä “sen yema da bèn yèyim.” dedile. Hä, óylä
98. sóylädilä. şindi ònda Memedağalār vař. “oƙı beyùn eldiŧe, ğāl, çalış, aƙřāma çalış
99. řā “dedi, “ben sana ğúnlúğugi veşeyim ğèt.” dedi. Ò zāmānda nāyidi ğúnlúğlā.
100. řindiƙı ƙimi paşalı değıldi. Dóřt řāne çocuç elümde, ben ğideyim aƙřāma ònda
101. çalışeyim, ğāřidä çocuçlām aç ƙalsùn.”, dedüm. “Edemem.” dedüm. “benüm
102. çocuçlām aç ƙalācāƙ, çocuçlām aj.” dedüm. Ğètmādüm. Zenginlä, cānlārī iřŧè ƙı,
103. unlā çalıřsùn, da biz yiyālüm. Eh, zenginlùƙ, äwelin, zenginlār, zengin idile..

Eşkiyalık var mıydı eskiden?

104. U: var imiş amâ ben ulârî bilmiyòm. Çok bizùm, benùm, yòqârdâ baḥcem vâdu, ò
 105. baḥcedâ çok kâsmişle ókúz mókúzlârî. Ahêrden çıķeŗmişle, gótúrmişle kâsmişle.
 106. Ağalùķ! Ò Kimle biliyò misên? Heki edârdîle soğaden. Mamudağa'ın Nedim,
 107. Dêviş'ùn Memet, e ònden soğa Memedağa'ın Kemal, Memedağa'ın Húseyin
 108. museyinle, bulâr etmişle ò işlârî. Heki ededile, âşkılârùmüz. Çaruh ğéydüle,
 109. ayaklêine çaruh ğéydüle kı anglamasùnle deyin, hä, iz bâlli olmasùn nä yâní
 110. ğêttùĝíní, iz bâlli olmasùn deyin. Ağalùķ óyläydi äwelin.

Başka anlatacaĝınız bir şey var mı?

111. Yòķ daha bişey yòķ.

II. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Naciye Sultan ATAY</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>66</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Deñleme yeri/tañihi</i>	: <i>Uğrak köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kendinizden söz eder misiniz?

112. Ben Sèçanoğlı'nın kèziyım. Sèçanoğlı Fevzi'nin kèziyım. Çok iyi bi häyafùmuz
113. vardı bizüm. Rāmetli babāmlen Çok iyi bi häyafùmuz vardı. İyi bi insānün
114. evlatlāriyız, amā sonumuz iyi olmādı. Hiç iyi olmādık. nēşānlendüm, yedi senā
115. nēşānlı durdum. Yirmi üç senā dōrt senā durduktan sonra ābiyüm vūrdı, kērdi.
116. ğāldı “ġótūrecēim.” diye. “Hadi!” Dedi çık ġidicēiz, babāmı teřk et.” Ben dā
117. babāmı teşk edemēdim. dedüm kı nā babāmı, nā seni, nēşānlā bu kapıden çıkısın,
118. ben dā bu kapıden çıkār ġidārüm. Amā hiç birinizi teşk edemēm.” dedüm. Önden
119. sonra Çok eziyātlār çektüm. Evlendük. Yedi senā nēşānlı durduk. Sekizden aldı
120. öylā evlendük. Evlendükten sonra dā çoluğ_ilen çocuğ_ilen.. Bi senā durumumuz
121. Çok iyi ġāştı. Bi senā sonra benüm rāmetliyüm insān olārāk iyi bi insān idi. Ğētti
122. kumār oynedi. Ben bekledüm, ġālsün, akşāma kadaş beş tane çocuğ_ilen oturdum
123. evdā. Kārlār eziyātlār çektik Çok çektik. Öndan sonra çoluğumuz oldı çocuğumuz
124. oldı, çocuklāmuzı yetiştürdük. Sonra dā oğlum eldi, bùyúk oğlum eldi. acılār içina
125. dūştúk. Çocuğum eldi, işina.. Ğendi işindā sırtından vūruldı. acılı bi anneyim.
126. acile içindā bi insānlār. hār şeyümüz Çok iyi hār şeyümüz Çok iyiydi amā hiç iyi
127. değıliz. Ğidārümüz iyi değıl. Vakten iyi ananün, babanün, iyi ayilenün
128. çocuguğduk. Amā sonumuz iyi olmādı. Bi okul, yani bi defte, bi kitap yazsēn,
129. kitaplār dolār. Yazı yazmak bilmiyōrum, yazı yazmak bilicek olsam kitaplār
130. dolduruřum. O kadař içümüz dā dārt var kı. Ben bağēriyōm bahçelārde, tūrki
131. sóyliyōm. Bağēriyōm. E: hārkes tā biliyō kı, Naćiye tūrki sóylār. Kim tūrki
132. sóylār dārse, kōti intizař ediyōrum. Kōti diyōrum. nā ya bana “Tūrki sóylār.” dār.

133. Ben túrki sóylār miyim, acíli insân. Nē deyim sana? Nassí anlaťayím. nā deyim,
 134. bilmeyòrum. Ğālmişi, ğaçmişi nassí anlaťacáímí, anlaťayím.
 135. Yedi senä sonŗa dúyúnúmúz oldu. Ābiyùm dúyúna ğālmıyodu. Ğótúrmúyòŗdu. Beni
 136. veŗmiyodu bu. Vērmēyinca, babama dedùm kı “Baba.” dedùm. İzmit’teyiz, ğidüp,
 137. alüp ğālālùm.” dedùm. “Hadi ğidālùm ķezùm.” dedi. Yaŗùn, obiŗ ğún ben ēlúrúm.”
 138. Dedi. “kalırsız olān elina. Ğāl ğidālùm.” Ğétűk. bunı ğātűrmāya, zoŗilen aldűk,
 139. ğāldűk. Ğétű dúğún ğēcāsı vuŗdı ķerdi oŗtalűğı. nā cam bēraķtı, nā kaŗı, nā insân
 140. bēraķtı. Tamada tokať attı tūtű. Etmädűğı kótılűk olmädı. Amā boyın búktűk,
 141. ağabeyumuz idi, iyıydűk. Beni kısqandı. Beni óve anne tārāfına vērmāya kısqandı.
 142. yani ābiyùm bana kótılűk olsun diye etmädı. Óve anne tārāfına vērmāya beni
 143. kısqandı. Bunun kaynına vēŗilmiştűm aslında. òní almāyűp tā bu teŗci edilince,
 144. “niye?”, dedi “benùm baćum ğetsűn òryā. Analűk tārāfı da.. O zamānda
 145. bilmēdűm, soğa kaŗam ćarpēldı amā ğaştı. Nā dēyim? Eziyet Çok ćekmiştűk.
 146. Anāmuz elmiş, uş tāne ćocuğı babām bi aŗada, úćumúzi bi leğene ķomış, babām
 147. yıkamış. Babam, atı vār idi, atun úzārına bizùm yēyacāğlārùmúzi ğétűrmiş. Zavalı
 148. benùm babam, uĝrāşmiş uĝrāşmiş, biz òn_ilen hić uĝraşemädűk. Senùn baban
 149. elindā eldi benùm babām. Benùm Melesķur’dā ablam vaŗ, babāmı bēraķtı dā eve
 150. ğāldı. Sen nā bēraķup ğālıyosēn, anasēn, evlatsēn, ķez evladısēn, ćoluğı vaŗ,
 151. ćocuğı vaŗ bunun. bēraķtı ğāldı. memet ābimùn ķolindā canı ćıķtı babāmùn. Hić
 152. kimsemúz dā ğóremädűk. Zoŗ işlār. Soĝra dā şindi dúştı bēyùm eldi. Çocuklārùn
 153. eline ķaldűk. Ğet dārlārse ğidıyöz, ğāl dārlēse ğālıyöz. Óylā oldı. Ulār “ğit.”
 154. diyāćāklār kı ğidicāktum, “Ğāl.” diyāćāklār kı ğālālùm. Na yapalùm, nassı yapalùm.
 155. Nassı yapebilürüz.

Cay öncesinde nasıl yaşırdınız? Yaylaya gider miydiniz?

156. U:!! Yāylālār.. Nassı yaşamāyız, yāylāya ğetmāz miyiz? Ben yāylādā
 157. doĝmuşum. Saťapla’dā doĝmuşum ben. Tabi. Ben yāylādā doĝmuşum. Yāylādā
 158. búyúmıştűm. nā zamān kı nēşānlendim, úć senā yāylācılűk etűm, nēşānlendűkten
 159. sonŗa, úć senā sonŗa dā: ğetmēdűm yāylāya. Evdā ćalışen yòĝ_űdi. Bunun ķarısı
 160. ğast’Oldı, ğāldı. Ğetűlār ğālinlār o yānı, bu yānı, ğāldılār ğālinlārùmúz. Mećbur
 161. oldum ğet.. Úć senā yāylā. Ònden sonŗa, bizùm yāylācılűklārùmúz, bizùm yāylālār.
 162. Biliyosun hoŗonlārùmúz vār. Vaŗtevórlārùmúz vaŗ. Vaŗtevór edārlār, hoŗon

163. oynenür. Ğidārüz hep kèzlār yäyläya, yäylädä doğduk, bóyúduk. Nassí anlafäyím
164. sana. Ben kı evladúmí nassí sävärse yäyläyi óylä sävärüm.

Satapla'yı biraz anlatır mısınız?

165. Sařapla nassí bir yer? Çok ğúzel bir yer. Nassí anlafäyím sana, yeşillük, dúzı dúz,
166. yeşillüğü yeşillük. Hayvanlārümüz vardı. Atüm vardı. Bi atümüz vardı bizüm,
167. ğórúlmamış bi atümüz vardı. Beş tâne inēümüz vardı. Beş tâne inēümüz olúrdı. Bir
168. tâne atümüz vār. Önden sonra, babāmden sebep dún yine atúmı konıştüm.
169. koyınümüz vardı, keçümüz vardı. Malümüz vardı. Çobānlük etmişüz, ğāzmişüz
170. daĝlārdā. Ben evlat ğibi sävärüm yäylāmi, evladüm ğibi. Ğidārdük çobānlāra
171. ğidārdük. çıkār bunlārün.. Babānlār ořd_ölürlār, Zabiť ağabeyüm filan ořd_ölúrdı.
172. Alı Ābeyüm olúrdı. memet ābiyüm olúrdı. Bunlār olúrdılār. Mustafa ābi, rahmetli
173. vardı. Bu ğún aqlūma ğāldı, kolťuĝınün dibina alúrdı beni. Tařlārı ğāçürürdılār,
174. alúrdılār kollārınün dibina.. Şey, kabān írmaĝı karşıya, kabān írmaķ diye bi
175. yerümüz vardı. Taş idi at ğāçemezdi. Öryā kadaş şametli babām atún yúķını
176. vuřúrdı, irmān kenārindā yúķı indürürdi. seştümüz ile yúķlārı dāra karşıya
177. ğāçürürdük. Önden sonra bir dā: ata yúķ vuřúrduk. şindi óylä deĝildu. şindi
178. doĝru ğidiyö. Ořdā ğāçeř ata yúķ yúķ vuřúrduk. Mustafa ābi beni, şametli bóylā,
179. alúrdı kolťuĝınün altına, ataşdı karşıya. Ğāçürürdi dāreyi karşıya. Alı Ābey ossun,
180. Zabiť Ābi ossun, bunlār, yani bizüm..

Çobana gider miydiniz?

181. Ğideşdük. Çobāna ğidārdük. Sabařtan ğótúřúrdúk ināķlārı daĝlāra, alúr
182. ğótúřúrdúk. Ğālúrdük, yimeümüzüzi yerdük, yine ğidārdük daĝlāra. hadi baķalım
183. çocuklār yäylālārda, Meřmanat çocuklārı önden sonra Açaaba çocuklārı..
184. toplānúrdük hep bi aşaya, konuřmaķ, ğúlmaķ. şindi ğórúyoz dā şindi biz nā
185. yäyläcílük etmişüz ya! “biz nā yäyläcílük etmişüz?” Diyö çocuk, ğācān ğún.
186. Ziyā'yi ğóřdúm. Ziya diyö kı “biz nā imişüz bacı.” diyö ya, “şindi nādúr bulār
187. kı?” Diyö. Bizüm āķılārümüz Çok, āķı ğāçmişlārümüz Çok ğúzeldi. Ğāçi şindi o
188. kadaş şey yoktur, yayl'olmadúĝı içün yoktur, yaylā olsa yine āynı olúr.

Oyunlarınız var mıydı?

189. Vāřdúr, vāřdúr Oyunlārümüz. Oyunlārümüz vardı. Dóřt tâne, úř tâne bi tārāřtan, úř

190. tâne bi tārāften yuva yapārdük, kuş yuvası ğibi. Taş koyārdük, hane oyını dārdük.
 191. “hane oynuyōruz biz.” dārdük. Hane oynārdük. Beştaş oynārdük. Çobānlukta
 192. beştaş oynārdük. Öndān soğa saķız çıkārūrdük, saķız çıkārūrdük Çok. Ğidārdük
 193. dağlārī ğāzārdük. Senün saķızun na kadaŗ, benüm saķızum na kadaŗ, ğātūrūrdük
 194. oŗtaya. Óylā.. Ğāzārdük dağlārda. Çobānluk etmāz miydük? Ğālūrdük ahırlārūmūzı
 195. silārdük, peynirlārūmūzi edārdük. Alūrdük elūmūzün işini ğidārdük dağlāra,
 196. ināklār arķāsinden.

Yaylada ğün bóyú neler yapardınız?

197. Tabi. Sabaĥtan kalķārdük. Hemen ahıra inērdük. İnēūmūzi saġārdük, altlārını
 198. temizlārdük. Bozārdük ināklārī, ğālūrdük eve. Peynir yapārdük, peynirlārūmūzi
 199. yapārdük, yemaķlārūmūzi yeŗdük, ğidārdük odun ğātūrūrdük dağlārdan, seŗtūmūzlā
 200. tabi. Odun ğātūrūrdük, hem dā nasıl? Bizum yeŗlārūmūzün adı vaŗ. Yeni yataķ diye
 201. bir yeŗūmūz vaŗ. Zeŗmeĥut diye yeŗūmūz vaŗ. òrālāra ğidārdük, ināklāre yem
 202. ğātūrūrdük. Piçeŗdük, pilonĝ ğātūrūrdük. Otumuzun ādı pilonĝ idi. Biçeŗ alūr
 203. ğātūrūrdük. Önden ğāldükten sonra, yine akşām işlārī başlār. İnāķ saġecāksēn sūt
 204. sūzdūracāksēn, peynir edecāksēn, hār ğün aynı iş. sūtūni māyāni.. Yōĝuŗt
 205. kuŗacāksēn. Musafir`un ğālcāķ, yiyācāķ ya dā sen yiyācāksēn. Óylā yāni..

Yaylada en çok hangi yemekleri severdiniz?

206. Yāylādā en fazla, buŗdā olān yemaķlārī sāvārdük. mesela aşādā nā vaŗ? Fasulye,
 207. lāna, kaŗa lāna oŗd`olmāzdı. Ha olmāzdı. Aşāki yāylādā biz yapārdük, Saţapla`dā
 208. biz yapıyoduk dā yōķāķı yāylāmūzdā yoktu. Aşāden ğātūrūrdi babām, atun
 209. úzārīndā rahmetli babām, bayılūrdük. Fasulye yemēi yapārdük. Yāylādā yiyōruz,
 210. nā yiyōruz, yōĝuŗt yiyōruz, sūt yiyōruz, peynir yiyōruz, kaymaķ yiyōruz, muĥlama
 211. yiyōruz, hār ğün bi muĥlama yapārdük, yeŗdük. Amā insān da, beziyōŗ. Aşāden
 212. ğāldı mi fasulya yapārdük, babām alūr ğātūrūrdi buŗālārdan. Yapār, yeŗdük.
 213. Yāylādā nā yapılūr, nā yēyilūr? Óylā yāni.

Düğünler, gerçi düğünler salonlarda yapılmakta ama.. Nasıl yapılırdı?

214. Yo: biz ğene buŗālārdā yapıyōz. Ha:. Şindi bizum dúĝúnlār kuŗuldı mı? Saba
 215. dúĝún vaŗ. Dúĝún yapıcāĝız. Yemaķlār pişeŗ, aşcılār ğātūrūrdūz, yaşlı kadınlārī..

Düğün öncesini diyorum..

216. Kız istemēyi diyosun. Kız istemēyi.. mesela ğidiyosun. Bu adamùn iyi bi kızı var
217. ğidiyosun istemeye. Alma yòk. Sen kèziní, sen kèza soşma yok kı, “sen bu Adamı
218. alūr misèn? Sořma yok.

Oğlana sormuyor musunuz?

219. Oğlan, diyosun kı oğlana, diyosun kı sen oğluna, Osmân’un bi kèzî var, sana
220. vèrecēim.” diyosun. O dâ búkiyò boynini. Ben bilè óylâ aldum. Ben óylâ aldum.
221. Bakma, biz, biz hiç, biz yedi senâ nêşanlı duşdum, asla ŧe yapmâdük. Óylâ aldum
222. ben. Sořulmuyo. Kèza hiç soşulmuyo. “Osmân’un î bi kèzî varđur, ğidùp
223. istiyelùm.” diyosun, oğluga sen. Ğidiyosun, istiyosun, adâm vèriyò, beğeniyò,
224. ailene yâ dâ ŧeyina, beğeniyò vèriyò kizíní. İki ay, üç ay, beş ay soğra dúğúnúni
225. ediyosèn. Ğidiyosun kèz istemâa, kizíní istiyosun ğidiyosun. Hiç tanımıyolâr. Hiç
226. tanımâdan, hiç siya midu, kór midu, topâl midù yok, hiç tanımâdan. Ğidiyò, istiyò,
227. kizíní vèriyò amâ bu adâmùn, bu kız, saķat midùr, î midùr, kóti midùr, oğlân iyi
228. midùr, kóti midùr? nâ kèz biliyò, nâ oğlân biliyò. Vèriyolâr, ğidiyosun, istiyosun,
229. “Allân emriyle.” diyosun. “vèr kèziní bana, ben ğâlin edecēim, óylâ yapăcâim,
230. bóylâ yapăcâim.” Ğâlin edùp, alùp ğótúrúyosun. Dúyúnlârùmüzdâ yemaqlâr pişer,
231. ònden sonra, ğâliní ğidâriz almaya, eve soķmâzlâr, kaşılâşden eve soķmâzlâr,
232. kaşiden eve soķmâzlâr, soķmâzlâr yani paşa isteş, oyun ossun diyâ, paşa isteş, sen,
233. paşa vèřâcâk kı eva ğirâbilesèn, soğa kèzî evden çıķârmaķta bu adâm kizùn řoliní
234. tutaş, sana vèrmâz kèzî, ònâ dâ paşa vèřâcâksèn kèzî çıķârmaķta. Ğâlùřsèn
235. kařısínâ, oğlânùn kařısínùn ónindâ yine, yine şonuşmalâr yapâřsèn. “meselâ
236. vèrmiyòřum, ğirmiyòřuz içâriyâ.”, diyâ. Halí seř buşâlâşa.” dâřsèn. “halí
237. seřâcâksèn buşâlâşa. Biz aş istiyòřuz, biz petek istiyòřuz, inâķ istiyòřuz vèřâcâksèn
238. bizâ, şoyun vèřâcâksèn, řoç vèřâcâksèn.

“Maga kurmak mı?” diyorlar, bizim orda öyle derler?

239. Maga sòřasí, hâ maga sòřasí, maga sòřasí edârlâr. şindi nassídùr, sòřayí
240. şuşuyosun, eniştâyi çağırâcâklâr sòřaya. Ğâlùr, otuřuyò, eniştâ yemaķ yiyâcâk,
241. otuştuyolâ sòřaya, maga sòřasí yapıyolâr, uní isteş, buní isteş kèz tãřâfí, ònî
242. ğâtùr bana, buní ğâtùr, petek isteş, řoç isteş, aş isteş. Bana vèřâcâksèn. Diyâ.

243. “yòğ_usem işta kèz, çocuğı dówúcêz.” dârlâr. Óylâ yâni. Ònden sonra óylâ işta
 244. yâni. Dúyúnlârûmûz óylâ. Dúyúnlârdâ hoñonlâr oynenûr, oyun oynenûr. Bilmäm nä
 245. deyim, nassí deyim. hâr şeylâr.. Millet toplânur, yemaqlâr yenûrdi. Şindiki, yemağ
 246. yemağ yok. Bizdâ yemağ yemağ vâ, ğúzâl oyunlâr va. Baqlavalâr yapílûr, älli
 247. tepsi, kırk tepsi baqlava yapílûr. Baqlavalâr yeyilûr, çalínûr baqlavalâr odalârdân.
 248. Sen bu kapíden baqlavâyí çek, Osmân oñdâ oturûken baqlavâyí çalârlâr. Buñden
 249. baqlavâyí alûr ğidârlâr, sen oñdâ duñurken buñdân baqlavalârí çalârlâr. Ğidârsin bu
 250. odadâ baqlava yok, şaça yapârlâr. Dúyúnlâr neşeli olûr yâni, dúyúnlârûmûz. Selim
 251. deyí, zíncíri tutârlâr, evlârdâ zíncír olurđi aşkıden.

Şimdi gelinlik kız olsan o şekilde evlenir misin?

252. Evlenûrûm vallaha.

Görmeden..

253. Ğörmâden evlenmem caním. Ğörmâden evlenmem dâ dúyúnlârí óylâ istâñûm.

Selimi anlatın biraz.

254. Selim, evûn oñtasínâ zíncír asílûr. Şindi taqíyòruz zíncír, kazân asmağ içûn, içínâ
 255. bîr búyúğ kazan asaflâr. kapíden ilk olâñak bi adâm ğíruñ içâri, mesela, ğírûsên
 256. içâriyâ, zíncíri tutârsên. Selim sayârlâr, ‘selim sayma’ dârlâr. Laz sayar? Ğâlûr
 257. adam zíncíri tutâr. Selim sayar. nâ dârlâr. Heyamola, heya issa, yissa he:y!”,
 258. bağêñûr, berağmâz adâm zíncíri. Ne yapâcâksên? Çorap vêñâcâksên, òñdân sonra ya
 259. dâ sana túrki sóylâñâcâk, çorap vêñâcâkên.

Nasıl türkü söylerler?

260. Ben unuñmíşûm. Bak ònî bilê unuñmíşûm. Bahçelârdâ hep sóylâñdûk, unuñmíşûm
 261. aqlûmdâ değıl. túrki sóylâñûrlâr, òñdân soğra çorap vêñûrlâr, ğúmlek vêñûrlâr adâm
 262. berağsûn zíncíri diye. Óylâ, dúyúnlâr óylâ. Âltûn tabi, âltûn tabi, âltûn takílîr,
 263. âltûnlâr ğâlinûn, pañra takílûr, âltûn takílûr. Başórti órtúlûr, başlârínâ. Ğâlinle
 264. ğórûlmâz içinde, sen bi peştemal órtêrsên, o bi peştemal órtâr, obi puşí órtâr.
 265. kaybolur ğâlin içinde. Bi puşí sen órtârsên, bi puşí o órtâr, âltûnî olan bi yúzúğıni
 266. takañ. İpek şallâr varđí, ğúzel ğúzel ipek şallâr varđí. Ònlârí órtârle, órtârle ğâlin
 267. ğórûlmâzdí eysadân içine. Çogusi óylâ órtâr. Zengin olân yúzúk takañ, âltûn takañ,

268. paʔa vèrîr. Ònden sonʔa óylä yani.

Türkü bilir misiniz?

269. Yok.

Şiir gibi söyleyin..

270. Óylä sóyläyemēm. Qapat şeyi, şeydūr..

Evliliğinizi anlatmaya devam edin isterseniz.

271. Hiç bi şey yapmāden ben dā ğózúm baĝlı, ben bunun qaynínùn alması olmāsa, beni
272. babām Lazluĝa vērecēim demāsāydı ben bu adāmi dā almāyācāktüm. Benüm
273. ğózúm bunlār_ilen ğetmēkti. O senē ben ğidicektüm İzmit'e ğidicektüm ābiyümün
274. yanına. Ben ābiymün yanına ğidicektüm. Babām beni kim istādise, “bu vērilmiş
275. Çúkıʔa'ya, bu vērilmiş Çúkıʔa'ya.” Hep óylä dedi. Óylä demāsāydı, ben bu adāmi
276. dā almāyācāktüm. Allah biliyò, ğälmiş ğäçmiş iştür. Bu, bi dā dāyımün evina
277. vēriliyòdı. Ablāmün çocuĝı yokti. Zeynep Ablāmün qāynına vēriliyodum ben. Ben
278. babāma dedüm; “Babā beni, qogisa vērma, Açıba'ya dā vērma, Lazluĝa vērma,
279. Çok af edersin bi kópäĝa baĝlä beni.” dedüm. Kabul ediyòm, beni uç yerä vērma
280. beni.” dedüm babāma. İstemiyòrum vērma, hani ğózúm baĝlı, kıtidülār diyä deĝil.
281. Kótú bi insāndūr diyä deĝil. Amā ben istemedüm. Ònden soĝra, buʔya babām beni
282. zorlamasaydı, ben bu adāmi dā almāyācāktüm. Evlenmiyācāktüm, ābiyümün yerinä
283. ğidicektüm. Rāmeʔlimün yerinä ğidicektüm, ben, istiyodum ābiyümün yerinä
284. ğetmak, çocuqlārın yanında olmak, hem dā: on uç yaşınaydum ya, ben báyúq
285. deĝildüm kı on uç yaşına, on uç yaşına nēşānlenmişüm ben. On uç yaşına, oyın
286. çağında. Oynemādük başqa, anamüz yòĝ_üdi oynemādük. Biz camelārä ğidärdük,
287. camenùn kapılārínä, heʔkes çıķeʔ, camínùn kapısında oynardı, ben çıķup
288. oynemezdüm eva çağırācāklār diyä. İnāklārümüz vaʔ, mallār vaʔ. Keçimüz vaʔ,
289. qoyínümüz vaʔ evdä. Qalabalùķ.. Òndan sonʔa, biz şeapemādük. Ben okulä dā
290. ğidemādüm o yúzden. Ben okuyemādüm ya. Cigēri on kuʔuş etmeyen çocuqlār
291. okudi ben okuyemādüm. Hiç yúzina bakmazden, kıyda insāna ĝäçen òní ĝóriyòm,
292. Mustafa'ın çocuqlārı okudi ben okumāmişüm, nēyā okumāmişüm ben. malı vaʔ idi
293. babāmün atı vaʔdı. Ğäleni ğideni vaʔdı, babām anēlmiş adam idi. Ğäleni ğideni

294. vārdí atí vārdí. Ben şimdi bu kızıden bişe beklıyòm. Çocuğ tã olsa bişe yapăcăkmış,
 295. çocuğ tã olsa bişe bişe yapecak. Ònun içün biz nã okulă ğidebildük, nã camiyă
 296. ğidăbildük. Bu bûyûğ bişe değıl mi? Hiç bişey yapemădük yani, hiç bi çocuğluk
 297. yapemădük biz. Bi işte, inăqlărîle yăylăyă ğidinca bi beştaş oynădük. Ya dâ bi
 298. hânelüğî oynărdük. ònî dâ akşâm eva ğâlmak bi yûğ odun sêrfundă eva ğălăcăksên.
 299. Şarţlarûmüz ôylă.

Bu sizin mi?

300. Bu bēnûm.

Yandaki?

301. U yandăkı, êhtiyâin evi.

Tek başına mı kalıyor?

302. Tek başına, çocuğlărî.. Ben bakiyòm. Ekmăğini pişürûòm, ğótúrûòm. Ben hăstâyım
 303. Osmân'um î ossam, ben vûcutli ossam ben bakaşum, bôyûğ iş, ben, tabâi iki tabak
 304. koyenă kadař úç tabak kôrsên. Amă edemişörüz biz hăstayız, biz bahçeden ğălîyöz,
 305. oğaş ôrăya, oğaş buřăya, oğasıyöz. Ònden soğra, bizûm ôylă şedăcâk halûmüz yok
 306. kı. Bi çocuğı ha bu aşadă dăyısınûn evindă oturuyò, bi kèz var Meřmanat'tă, bi
 307. oğlı dâ var çarşidă. Ğălûp "Nă ediyosun?" Demiyolăr. Sařmişlăr başlărına.. Bôylă
 308. bişelăr iştă
 309. Annen năsıldı?

Annem de sizin gibi çalışıyor.

310. Uğraşıyò. Yessi oleyim. Bak bûyúfti Ğant'un dağındă çocuğlărınûn hiç bi faydası
 311. yok kadûnûn. İşă bi bak. Sizûn hiç kèzûnüz yok midû?

Kız da var da evli, onlar hepsi evli.

312. Ğăndi bacug dâ var Emine'den başka?

Var.

313. Adamı ğenă kèzlâi şeyapiyò bak. "oğlân, oğlân." dăr ğidăr memet âbiyûm. Ôylă
 314. dedi dâ beni.. Hă! Bak adamûn çocuğlărınă, hiçbi ğălin oturup tã, ğălin ekmâi
 315. yemêdi kımse. nă kôti bi şe. Çok kôti Osmân'um â! Ben dâ diyòrum, ben dâ
 316. diyòrum, ben dâ diyòrum hiç ğălmăden.. Bak, şindi ğălinlărî ğălmış, çay
 317. zamânındă çaylărını alıyolăr, beřakup ğidiyòrlăr. Pařasını dâ alsınlar amă bak

318. bizümķılār ğälmıyòrlār. Zafı ben ıstemıyòrum bizümķılārın ğälmäsını. “Ĝälsün.
319. Dedın dā mı ğälmädı.” Ben “Ĝälsün.” nā deyim. Ağzımlā deyim de, neşemle yeyim.
320. Kóyúnúzdı ğälün, çıķún, ğälün, bakún.
321. Bu ğún buřälärdä misen?

Bu ğün buralardavız.

322. Ha ha! İyi.

Burada yetısen otların ısimleri nelerdir? Sayabilir misiniz?

323. Sayařsin. Nassı deyim sana. nā bilëyim. Kóti kóti ısimlār, ğúzäl bi isim yok kı.
324. mesela pořbädı dāřiz, ‘beyazbaş’ dāřiz, çayırın adı beyazbaş. ‘çāmař çāyırı’,
325. ‘yāĝliot’, ‘māviĝóz’, otun ādı maviĝóz, bóylā dāřiz yāni otlāra. Pılönç, qōřçúk,
326. ònden soĝa būĝe, kāsťānē, kızılaĝaç, mōni, mōni ince yapřaklı oluř, ğúrĝen dā: ince
327. uzun uzun oluş yapřaklārı, qumār, qumār Ağacı, odun yapřlār, qumaşden sizdā dā
328. vař. Ārdünç, nassı sayëyim sana, pōzi, pāçķā Ağacún ādı, nā bilëyim.
329. Meyvālāri zafı biliyosunuz “elma, ařmut”, bak ıřťā řu elma, řu ařmut, řu incir ağacı,
ònden
330. sonşa kivi, qarayemiş şeya benzeş qawucuk çıçāĝınā benzeş
331. qarayemiřün, meyvāsı çok ğúzäl oluř qarayemiřün, kirāz ĝibi oluř. řeřťali, bak ò
332. ağac řeřťali Ağacı, řeřťali bóyútuyoz, kıúčúk kıúčúk vař, ‘lobya’ dāřiz, ‘lāna’, siz
333. qarałāna diyosunuz, biz lāna dāřiz, kızılaĝacın tohumlārına ‘liligi’, dāřiz,
334. kızılaĝac liligi.. Aha bak kızılaĝaçlār liliglenmiş. ònden sonşa kızılaĝac liligi dāřiz.
Ařťuk ònden dā ĝāçebilür.
335. Ĝúrĝenün tohumına ‘ķépçuk’ dāřiz. ‘ķépçuk’ kāsťānēinkini biliyosun, ‘diken’
dāřiz. Kāsťānēin dikenı oluř. ‘Muřmulā’ dāřiz,
336. kıúčúk, yeni dúnya kibi deĝildür,
337. bóylā ğúzel fiyolu çıçeklārı oluş. Òna bişe diyòrlār millet amā biz muřmulā deşüz.

III. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Sündüs ATAY</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>92</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak köyü(Çingit) 16.8.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Çocukluğunuzu anlatır mısınız?

338. Baba gōemādüm. Oyä doğdum, bu eva demiştılār, bu dāyımün evidu, dāyımün
 339. evina deyilmiştı, anam babam sağ_iken. Anam babam sağ_iken vērilmıştüm. Bu
 340. dayımün evi idi. Ābeyüm vērđi, gāldüm. Ğālmāzdüm amā zoş ilen vēdilār, gāldüm.
 341. Ğāldüm buyä, babamün evindä etmiştüm şeylük. Ğāldüm buyä, bunda dā bulārün,
 342. uşāklārın dā anası babası yög_üdi. Óylä olduk iştä çeķtük olduk. nā bilëyim.
 343. Yetimlükten Yetimlûğa gāldüm. Óylä olduk. dā: nā bilëyim.

Kaç yaşında evlendiniz?

344. Ben on yedi yāşındä.

On yedi yaşında..

345. Hā.

Evlenmeden önce size sordukları mı?

346. Ben evlenmak istemiyòrum, beni ābeyüm zoşilen vēdi buyä. dāyımün evidu, äwelin
 347. vēilmıştüm. Vēdilār. Anam babam demiştı. Benüm anam babam yög_üdi, bi
 348. abeyüm vā_idi, kēz kardeşlēm vā_idi. Vērdile. Buyäa Ben Çamlíhemşin'denüm.
 349. Ben vicä'den, Çamlíhemşin'denüm. Vicä'den, Vicä dārlār, aşāğde, aşāķı Vicä hā.

Eskiden çaydan önce ne yapardınız, nasıl yaşırdınız, yaylaya gider miydiniz?

350. Yäylä yäylä hār vaķit yäylāmüz vā_idi. Ben kóyúmdä dā yäyläciydim. Ğāldüm
 351. buyäa bunda yäyläci olmādüm. bunda çalıştük. Baķelē tāne attük, kazdük, yedük.

352. Şindiya kada, çaya kada. Çayden soğa çaylen oğāştük.

Yaylalarda gün boyu neler yapardınız?

353. Yäylälêrdä inäklêilen. Sabaleyin, uyāndük, kaqtük, el yúzyikedük mi, inêdük,

354. sêgêrlêün yanına. Ulâi tabi sağārdük, yollādük, çobanliyā, yollādük dağden yòkâi,

355. otlāmā. Ğälürdük evdä işümüzü edārdük, pëyni, kaftug_edêdük. Önden soğa ğenā

356. ğidêdük, inäklêümüzü alür ğälürdük dağden.

Hayatta hiç unutamadığınız bir şey var mı?

357. kúcüklükten anam babam eldi yetimlû k çektüm. Yetim kaldüm. Bi ābëyümlen

358. Ablamün elindä elindä kaldüm. iştä. Buyälärdä dā ğäldüm.

Kim baktı size?

359. Bi ābëyüm vā_idi. Bizüm yêlêümüz çoğ_üdi, çalıştük, olduk. Abeyüm kûbeŧe çıktı.

Hayvanlarınız var mıydı?

360. On úş fānā vā_idi. Ben on úş fānā ilen yäylācı ğêttüm.

Çocuklarınız var mı?

361. Vaŧ. İki oğlum dōrt fānā dā kèzüm vaŧ. Ulā dā ò yanlādadu, kèzi evlenmiş, çoluk

362. çocuk sayibi. Ben dā kışın yanına ğidēm. Yazın ğälöm bu ğälinümlen otüöm. Zungöldak'tā, iştä unda bunda, obile İzmir..

Sizin ya da başkasının başından geçmiş bir hikâye var mı?

363. U kadaŧ olay ğäçmiş Hākesün başından nā bilêim. Tátlı olay dā ğäçmiş acı olay dā

364. ğäçmiş, nā bilëyim. A'a iştä bu kadaŧ olālā ğäçmiş. Hangi bini dëyim.

Hatırlarsınız ama birden anlatamıyorsunuz herhalde.

365. Yok, nā yā anlatemeyim. Anam babam eldi yefim kaldüm. Bi kèz bi oğlān, bi dā

366. ben, úş fānā yefim kaldük. Ōlanı evêdük, ğälinümüz oldı. Beni on yedi yaşınden

367. vêdile bu evā, ğäldüm buyā, bunda da. Qaynanamüz, kaynatamüz yok, iki êrkek, bu

368. eltümün ğälinidu, biz ikimüz bu evdä. Eh bóylā, nā bilëyim.

Yaylada katık yapar mıydınız?

369. Pèynî yapârdûk, yağ, pèynî.

Peynir nasıl yapılır?

370. Pèynîi âwelîn, nâ bilèyim, sâ nassî dèyim, sûtî sùzdûrdûk, ústînûn qaymağîni

371. alûrdûk. Gêisini..

Neyle alırdınız?

372. Yok makinäya çekârdûk. ústîni qaymağîni bèragûrdûk soğa unî yağ edârdûk. Pèni

373. dâ baqârdûk kı bozuldı mi penî edârdûk.

Ne atardınız içine?

374. Mâyâ mâyâ. Peynîr mâyası vâ_idi olmış olurđı.

Siz mi yapardınız mayayı?

375. İlârdên yapârdûk, soğa hazîr aldûk. Buzağı kâseirdûk, buzâin içindâ şeyi var,

376. sûtînden hârşê, şeker meker katârdûk, unî atârdûk, şeker, tuz, hârşe katârdûk.

Ekşi erik falan katar mıydınız ekşi olsun diye?

377. Erûk katmâzdûk. Pîrinç kôduk, mârçimaq, fasulye, her şey bôylâ, yôguîrt kôduk,

378. sût kôduk, gendi kabîyîlen asâdûk, kûdi unîlen peynî edârdûk. Bi kûcûk katârdûk,

379. bu qadar sûtûmûza, sûtî asaîrdûk ústîna, sûtî kôduk mi mâyâyî vèyîdûk, kâsîlûrdı,

380. penî olurđı. Şeraî diyâ suyî Ayrêlûrdı, gēnâ penî olurđı. Êzeîrdûk, şey edârdûk pelit

381. edârdûk bôylâ.

Pelit ne demek?

382. Yanî bôylâ şe edârdûk, dúzlârdûk, basaîrdûk bî yeîa, qadelâ basaîrdûk, peynî

383. edârdûk, aşâ yollâdûk. Peynîûn şeraîdu, suyî qalûr. Minîci kâstûrûduk.

384. qaynatûrdûk, qaynatûrdûk bôylâ kópúklenûrdi, bîrâz su vurûduk, dibina minîcisi

385. oîurûdi. Tókêdûk tōbâ minîci edârdûk.

Hayvanlara hangi izimler koyardınız?

386. Her şe qorûduk ben nâ bilèyim. Aynalı qoyârdûk, Dilber qoyârdûk, savdalı

387. koyârdûk, Nazaŕġûl koyârdûk, hârşe koyârdûk.

Söyleyin bildiġinizi.

388. E sóylēm, bildüğümü sóylēm, benüm Ğûldalıyum vâ_idi, Yaşarġûlüm vâ_idi,

389. Aynalıyum vâ_idi. Ben nâ bilëyim óylâ bir şelâr koyârdûk. Yaşarġûl, Aynâlî, kınâlî
heŕ şey vâ_idi. Binâlî, nâ bilëyim.

Hayvanlara neye göre isim koyuyordunuz?

390. çağêrdüğümüz zamân..

Buzaġı dünyaya geldi, rengine göre mi isimlendirilir?

391. Evet. Ğêrmızı olurŕe kınâlî dârdûk, aynı beyaz olûsa, Aynâlî dârdûk, óylâ bişelâr,

392. Yaşarġûl bilmem, çağîrûrdûk.

Beyaz olanlara ne derdiniz?

393. Pâmbuk.

Siyah olanlara..?

394. ‘kaŕafîl’ dârdûk. Ey ġidi, aġ!!

Beli kemer gibi olanlara..?

395. ‘çezmalî’, dârdûk, âyaqlâi şe oluŕ, kaŕni beyaz oluŕ, ulâra çezmalî dârdûk.

Yaşlara göre ne tür isimler verilir? En küçük olanlara ne ad verilir?

396. Buzak.

Daha büyüdükçe..?

397. Ādínî taķârdûk çağîrûrdûk dâ, “dúġe” dârdûk.

398. Ādínî vêriduk, çağîrûduk. Sêġêr oluŕdí.

Biraz daha büyüyünce..?

399. Tosunlâin dâ aynı beyaz olurŕsa, “Āydín” dârdûk, ‘Nêşan’ dârdûk. Çaġîrûduk;
‘êhen Nêşanüm

400. êhe:n, Aydínüm êhen!’, çağîrûduk. ‘Ġâl’ demaķ ‘êhen’, çağîrûduk.

Çobana gittiğinizde oynar mıydınız?

401. kaşabaluk olurduk ça millet bĩ yē ğālũrdũk ça oynãrdũk. Yōğ_ise sēğērlēũmũzi
 402. bulãna kãdař biřē oynemãzdũk. “şaş oyĩnĩ” edãrdũk, řopugĩ řařĩ vař òn_ilen
 403. oynãrdũk ķēzlãř ilen. tũrki dãrdũk.

Ne türküsü derdiniz?

404. Nã bilēyim.

Aklınızda mı?

405. Yok aklũmda, nã bilēyim.

Sündüz hala, der misin şimdi türkü?

406. Sãsũm yok ķĩ dēyim.

Olduğu kadar..

407. Nã bilēyim..

Tamam mı artık, bir diyeceğiniz yok mu?

408. Nã dēyim yavum. Ğãldũk ğidãřũz, saĝol.

Anlatacak başka bir şeyiniz yok mu şimdi?

409. Anam, babam yōğ_ũdi. yeşim idũm. Āwelden vēmĩř idilãř ben buyãa ğãlmãzdũm.
 410. Zō_ilen vērdile, ğãlmãzdũm. Ābeyũm dōĝã dōĝã vērdi. On altĩ yařĩndã buyãa
 411. vērmĩřle, bu eva beni. Dōĝã dōĝã zoş ilen vērdile, nã bilēyim, bunda dã ķēķtũm dã
 412. ķaynanam yōğ_ũdi, ķaynařam yōğ_ũdi. İki ķãrdeřiyle, tēyzemũn ķēzĩ ilen eltiydũk.
 413. nã bilēym, buyã kãdař ğãldũk bōylã ķēķmã ilen. Ben Ćamlĩhemřin ķēzĩyĩm, buyã
 414. ğãlmãzdũm. yãylãden ařã ğãldũm, ābeyũm vērdi beni ķũcũĝ_idũm. On altĩ yařĩndã
 415. vērdile. dã: nã dēyim? Ćēķtũm Ćoluķ Ćocuĝum oldĩ. İki oĝlum vař, dōřt tãne ķēz
 416. vař. Olař dã hep o yãnlãrdadũřle. Ben dã ķēřĩn ğidēm yãnlãřĩna, yazĩn ğãlũõm,
 417. bun_ilen, bu ğãlinũm ilen dũõm.

Nasıl yaşıyorsunuz, ne yapıyorsunuz?

418. Ėyiyyik, řindi bu zãmãndã Ėyiyyik, nãĩ, ķēķtũĝũmũzi ķēķmĩřũk ře řindi nã Ćĩķēř, ĝũn
 419. ĝãřĩťĩ, vucut Ćĩķĩťĩ, otũrmĩřũm řindi hã.. Ķũcũķten yeřim ķalan nã oluř? Hã, Ćoķ

420. çok, kúçúķten yetim ķalmıřım. Kúçúķten yetim ķaldım, dā: anamden meme
421. emerdım, anam eldi. Kaldım. Bır ābeyım vā_idi bi dā ablam, úçúmúz ķaldúk.
422. Ablam dā evlendi, ābeyım dā evlendi. Ğālin ğātúrdúk eva, iştä, beni dā vėrdile
423. buyä, ben ğālmädım. Beni dógä dógä vėrdile buyä. Kı āwelden anamúz, babamúz,
424. seni vėrmıř babasınún evina, ğidećaksen deyile. Ğäldım ben dā dayın oğlını
425. aldım.

“Ben istemiyorum.” demediniz mi?

426. Nā diyöm vuşa vuşa vėrdi. Dedi zaten “anam babam vėrmıř.” dedi. On altı yaşında
427. vėrdile buyäa. Ö ķadar çeķmiřúk dā.. uřāķlāmún yanında, ķezlāmún yanında..

Nerde Ankara’da mı?

428. İzmir’ dā. Hen bóyúķ oğlum Zunĝúldak’ta.

Ne iş yapar?

429. İşi mişi şe etmiş şindi emāklidu.

Geliyor mu?

430. Yok. İki úç senädā bır ğālmıř. Obiri hār senädā ğālúrdi, ò iki senādu ğālmāmıř
431. kúçúĝi. iştä, ķezúm ilen eniřtām ğātúrdile bunda bėraķtıle, ğėtıle, ğúzin ğālúp
432. ğēne beni alāćāķle. Ulān yanına ķėřin ğidēm.

Orası mı güzel burası mı?

433. Ben buřāyi haz edām. Hā buřāyi haz ediyem.

Siz düĝün falan görmediniz galiba, düĝün yapılmadı mı size?

434. Yapıldı. Dúĝún Yapıldı. Çamlíhemřin’ dā yapıldı, ğäldi bunda dā yapıldı. Sabā
435. ķadar, nā dāřsiz, ĥořon oynedile bunda. Dúĝún, dúĝún yemāķle, şeyle, dúĝún
436. yapıldı. şindi dúĝún yapılmēyi yòķse o an yapılmēyodi, o waķıt dúĝún yapılyudi o
437. waķit. Yòķārdā dúĝún yapıtúk ařāmden erťesi ğún evleyine ķadar ĥořon oldı. Dúĝún
438. yapıldı, hemen ğäldúk, ĥořon ğēće sabā ķadar bund_öldi.

Kaç yaşındasınız?

439. Vallahe yaşum.. säfärbirlüğün kèziyim. nä bilëyim säfärbirlük nä zamân oldı?
 440. Doksân oldum. Doksân senälük oldum. iştä säfärbirlükte doğmışum dä: artük, ben
 441. nä bilëyim, säfärbirlük kaç oldı.

Seferberliği anlatanlar oldu mu sonra, neler olmuş?

442. Soğa, gälmişle, nä bilëyim, gâvürlä gälmişle, evden çıkmışle, benüm, gïdärken qar
 443. yağā imiş āzuma, çocuk boğuldı deyi, gäldile, āzumi kapatmışle dä qar yağar dä
 444. çocuk boğulu.. Benüm Säsüm ilen, benüm ha buälärüm gïrmışti, çok kúcügüm dä
 445. way wuy way wuy gótürü. Biz, bunun, senün duıduğunuz yeıdä duımazük demiş,
 446. bunun säsiylen, gälu, gävulaı gälür bizi käse.

Gördüler mi gâvurları buradakiler?

447. Hä hä! ula gïrmışle. Ya, inäklëi ahırdä käse berağüırdile, berağürmişle, etini
 448. metini almazden berağürmişle, içärle, yaqarla, gäçer gïdärle obir memlekäta, öylä
 449. öylä. Köyden çıkmışük çalılüklärdä dä irmaqlärdä duımışük. Bisbog'un irmağında
 450. duımışük. Gälmişle Poginalılëin degirmänında.

Ruslar mı, başkaları mı?

451. Nä bilëyim, Hä, gävüle.. Ahërdä inäklëi käsmişle, evlëi yakmışle, yıkmışle
 452. beraqmışle.

Tekrar döndüklerinde ne oldu?

453. Tekrā evlärına dōndile, gäldile yerleştile eva. gäldile, genä yikılmıştı yapıtle, şe
 454. etile. Genä düzdi oturdile. Ben bişe gïrmämışüm kı bu kada. Ablalaim
 demiş biz
 455. “bununle duımazük, bunun säsiylen gälür bizi dä käseıle.

Düğünlerde ne tür yemekler yapıldı?

456. Pilav yapırdile, kü fasulya yapıdıle, ināk käseırdile, kèzärtma yapırdile, uläi
 457. yeırdile. Baklava yapırlä, bi de, nä bilëyim, peyni ilen şe edärdile, úsına yağ
 458. tókärdile oyä, ‘çivil’ därdile, deyilmiş öylä gïdär. Sútlac yapırdile, pıncden
 459. ‘sútlac’ däre.

Şeker nerden gelirdi eskiden, baldan mı karşıladınız?

460. Şeker şeker, şeker alırdık.

Pazar'dan mı?

461. Hä, bôyûk şekerle olırdı äwelin bôylä. Qêärdük tä kullanırdık. Kelle şeker

462. dârdile. Hä:, bôylä ûzun. unı kâser de, qêärä dä kullanırdık.

Nerden gelirdi?

463. Çarşıden, nârden ğälürdise, biz çarşıden, sóyläydük, çarşıden ğidä alırdık fa..

Giysilerinizi anlatır mısınız?

464. Hep bôylä bağlârdık.

Ne diyorlardı başınıza bağladığınız şeye?

465. ‘Şaf’ dârdile, bôylä bağlârdık, ústinden dä aynı benüm bağladüğüm kibi

466. bağlârdık. Şindi bôylä bağlamâzle, ben bağlâm ğenä âşkısı kibi. Şä dä dârdile, şaf

467. tä. Aşâden bağladüğümüza çembe dârdile. ústindeķına puşı, şalba.. Óylä. Koknoç,

468. kuşak bağlârdık belümüza, belümüza, qara şeyden ‘koknoç’ dârdük. Dikeärdük,

469. bağlârdık.

Neden yapıldı koknoç?

470. Çarşılârden alırdık malını, ha bôylä siya olırdı. Koknoç ógümüza, aärdümüza dä

471. kuşak belümüza bağlârdık, bôyûk bôylä. Bi dä púskúl edârdile, kenârlârina bôylä

472. şerîf vurıdıle. Púskúlini dä dikeärdile. iştä. Äwelin bôylä bişe dä alemâzdük kı.

473. Yøk. Äwelin qurbete dä çıkmâzdile kóylârdä çalışúrdile. êrkäqlêümüz. Soğa ğetile

474. qurbetle dä..

Yaya mı giderdiniz aşıya, çarşılara?

475. Yäyä yäyä, hep çarşılē yäyän ğidârdük. äyäg_ilen.

Ne derdiniz aşğıdaki kasabaya?

476. ‘Pazar’ dârdük, ilârden ‘Atina’ deyidile. “Nêyē ğidâr?” “Atina’ya ğidēm. Atina’ya

477. ğidârdük. äyäg_ilen ğidä ğälürdük.

Hangi köyler var bu çevrede bildiğiniz?

478. Bu kóylärdä o qadañ kóy var kı, ben nä biléyim. Yòqāĩ ğidārük hala dārle, habak
 479. dārle, ben Vićalıyım zańı, vićalı. Buyä Çingit dārle. Meleskuñ var, Meñmanat var.
 480. nä biléyim. Qogis var, var dā var. Tòmaslı var, Owagli var, óylä. Açaba var,
 481. Meñmanat var. Pogına bunda hem dā ğóríninü. Pogına, Tòmaslı tē qarşıdā qarşıdā.

Başka ne söylemek istersiniz.

482. Dā nä dèyim da, bildüğümü dā unutmışum artuk baş, yaşı ğetfi.

Yorulunuz, teşekkür ediyoruz.

483. Sağol.

IV. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Cemale KOCAMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>94</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Adınız soyadınız?

484. Koçaman Cemale. Cemale Kocaman. Annem Ulviye, babam Mustafa.

Nerelisiniz?

485. Buřya Bucak kóyi deyile.

Eski adı ne?

486. Açaba. Bucak kóyi.

Çocukluğun orda mı geçti? Açaba'da mı geçti?

487. Evet. Uřdä ğaştı.

Çocukluğunuz nasıl geçti çocukluğun?

488. Eh işte. Çalış şey edärdük, ot biçerdük óylä. Bóylä búyúdum, bóylä ğäçti.

Annen babanı gördün mü?

489. A' ben babamı tanımam hiç. Bi annem iştä, kardeşum.

Küçük müydün o öldüğünde?

490. Hı hı kúçúktım. Çok hem da.. Ben zatı tanımam.

Annen ne zaman öldü?

491. Annem ben buyä ğäldükten soğa.. Buyä ğäldükten soğa haber dä vërmädile. Annem

492. buyäa ğäldükten soğa..

Çocuğun var mıydı annen öldüğünde?

493. Vā_idi. Vā_idi, Hemdi vā_idi. Ê cénazesini aldum ğéttüm. Qardaşumùn cénazesine
 494. ğéttüm, bağèrdüm, oğlum, aṛqamden aldíleṛ. Bi dā baqtüm kı, doḡtoṛlā demiş
 495. başinde, ä:y. Bulāra bi tāne ğäldí. “anneng elū”, deyí. Ğéttüm kı annem deĝil,
 496. qardaşı. Doḡtoṛlā başı uçindā duṛmíşle. Aṛqamden çocuĝı aldíle. “kèzüm anneng
 497. deĝildi.” dedi, “boĝuldí Ačaba dibinadā.” dedi. Doḡtoṛlā başindā duṛmíşle.

Buraya nasıl evlendin geldin?

498. Buyā dúĝún_ilen.

Tanışıyor muydunuz önceden Macit amcayla?

499. Yò, ğäldüm taníştük. ğäldíle. Haṛíce ğäldí.

Görücü ile geldin ha?

500. Hā, hā.

Senin düğünün nasıldı?

501. O qadaṛ ĝúzäl idi kı. çok ĝúzäl idi çok. ğäldi buṛāya, yúrúyeṛek, čäčäflí.
 Čäčäflí
 502. ğäldüm hā. Ğäldüm buṛāya iştā, čäčäflí ğäldüm. Qardaşum dā ğäldí ò zamānda,
 503. Tahsin qardaşum ğäldí, ğäldí iştā.

Horon oldu mu?

504. A’ a’ olmädí. Óylā yúrúyeṛek ğäldük. Ačaba’den buṛyā yúrúyeṛek ğäldük
 iştā.

Ne zaman çocuk oldu?

505. Bi senā soĝa.

İsimleri ne çocuklarının?

506. Yaşāṛ, Yaşāṛ Kocaman, Senise Kocaman.

Aynı değil mi onun ismi?

507. Soęadān ҡoydıle ya. Ҙaynaıamlā ҡoydıle soğaden. Ҙúıúpte Yağar.

Resmî adı Yağar öyle mi?

508. Hä.

Ne iş yapıyor?

509. Şindi mi, loğontası vā, ҡavesi vā, iş yapā.

Kaç çocuğu var?

510. İki.

İkisi oğlan mı?

511. İkisi oęlān. E: ҡezūn dā iki oęlı var.

Kızın nereye evli?

512. Baćıma, Aęabā evli.

Eskiden hiç yaylalara gittin mi?

513. Ka yāylāciydūm Hä. İki senā úç senā.

Buraya geldikten sonra gittin mi?

514. Ğitmādūm ҡı buyāa.

O zamanlar mı daha güzeldi şimdi mi?

515. O zamāndaķı ğúzeldi.

Evlendikten sonra zorluk çektin mi?

516. Hem dā nāsıl! Daęlārdā oıurduk. E:y benūm Hemd’um! ҡuçaęūmdā Hemdi

517. aŗkāmdā içķabalā ğetmişük. nālār çektük. İki úç bağ yem aŗkāmdā. Hemdi

518. aŗkāmdā. Ҙez ҡuçaęūmdā, duriye birini aldı, aķşāmden vērđi bā. Ah yawŗum, nā

519. çekmişük, daęlārden aşmışük. Ödun etmişüm, yem biğmişüm óylā. Ğālmışüm ҡı

520. beşikten asılmış, dúşēdi ҡez. Ҙemaķ’ten ğāldük ҡı “beşikten asılmış.” dedile. Soğa

521. işte bi dā: ҡoduk, aldūm ğetfūm şēlārı, ğāzdūrūdum iştä. Birāz ğāzdūrū, ҡorđum

522. beşûğa genä. Óylä óylä bóyidi.

Nasıl evlendiler?

523. Gúzáł. Ankařa'dä ğúzáł bi dúġún bi kıyameť kı nāsıl? çok ğúzáłdı.

Severek mi evlendi çocuklanırınız?

524. Benüm mi? sävärek evlendile. Qezüm bacuma ğetfi. O ğúzáł oldı. Obĩndä bi ğúzáł

525. dúġún yapıtúk amâ sogındä eyi yòķ.

Memnun değil misin?

526. Ğälinden mi? iştä, uşāmùn ħatĩsi içün dä. Óylä. sävärüm genä sävärüm çok.

Kaynana ve kaynatadan çok çektin mi sen?

527. Hem dä nāsıl! unı deyimem. Ayıp olu. iştān ğäldüm kı,yıkedüm.. Bezlèi, konmiş

528. dibina çocuġun, beşûğa.” dedüm “ulāi, ò kũlāi nē yapmēdün?” dedüm. Dedi kı

529. “benüm bilēcēim.” dedi. Qayın şeyüm ħala m. Dēilmāz, bōġāyım dä deyim dedi kı

530. elmiş.” Ğetfüm ħatĩce'ye dedüm “bóylä bóylä dedi”, қоша қоша ğäldi. Ben dä: eva

531. oġremādüm hiç. Çok çekfüm ço:k. Bildün kibi deġil. Bi ot bitmādi, buyāde,

532. başumdä bi ot bitmāmiş Hā. Obĩni çek tā çek. Vallaye dä billaye. iştä şindi şúkúr

533. ossun ēyiyim çok.

Bir günün nasıl geçiyor köyde?

534. Burdä mi? Dün ğetfüm çay ayıkladüm akşama kadaş, ğäldüm oturdum. Akşām dä

535. evũma ğäldüm. Yatfüm iştä. Oturdum bi iki sayet, kalkfüm. Balķondä oturdum

536. yatfüm.

Ankara'da neler yapıyorsun akşama kadar?

537. Aşāma kadaş televizyon ilen. ònda açām çok kongşilēim var çok. Bildüğün kibi

538. deġil, saba namazındä ğälũr beni qaldũrũle hayde yemāġa. E ben nassı ğälāyım

539. seni ilen. ekmāġımı şeyũmi alũr ġidēm yemāġa, ònı bēraġũr bĩr iki loķma alũr,

540. qařķām evũma genä.

Kimin yanında kalıyorn Ankara'da?

541. Henife'dä qaldüm, qezümda. Qezümdä qaldüm. Oğlumdä dä qalürüm amân qarüm
542. çık ğit, buřdä nä duşmıssen, o deyilmäz.

Orası mı daha iyi burası mı?

543. Buyä, buyä buyä. Buyä çok eyi. Ankařa'dä ben hiç ğalışemem hiç hiç bildüğün
544. kibi değil. bunda çok ğúzäl oluşom. Bak, taksiyon ilacımı ònda úş defa içem
545. bunda bi defa ğündä. Buřa bā ğalışiyò. Ğettüm acıla nāsıl bağerfu:le hī nassı hem
546. da, bağerdüm çağerdüm acıldä. Taksyonum çıktı. Benüm oyä yaşemaz bā hiç.

Havasından mıdır?

547. Havasından, tabi Havasından.

Yiyecekler..

548. Hū hem dä nāsıl yemäqla. Ğúzäl ğúzäl yemäkle. İstemem, canüm istemäz öylä bi
549. yiyiyim.

Eski yaşantı mı daha güzel şimdiki yaşantı mı?

550. Eski eyidu. Midem aęermäzdı bişe yòk hiç.

Sizin zamanınızdaki gençlik mi daha iyiydi, şimdiki gençlik mi? Beğeniyor musun şimdiki gençliği?

551. Beęenürüm öylä iřtä. Hasıa hasıa beęenürüm, amā řindi řúkūr ossun eyiyim. nällär
552. yapärdük, nällär yapmazdük. Akadařlùkle yapärdük, oynärdük, çimlärddük.
553. Ğidärdük daęlařdä vu: Çok Çok akadařlùkle etmişüm millet ilen. şindi bi şe yok.
554. Akadaş makadaş o kada değil. Çok ğúzäl ğaçürmişük Çok, bildüğün kibi değil.
555. Dallärün içina çıkmışük, kořkēn içina sóylä, inäklē öylä. şindi buyä kı ğäldüm, bi şey yok hiç. şimdi var, ben Ayřeldükten sonşa var, här şeim va řúkūr ossun.
556. Oğlum ğäldı, härşe ğätürdi. Bu şindiki ğälmaęında. Ben şazıyım Çok. Qezümden,
557. oğlumden da.

Kocanı ne zaman kaybettin?

558. Nā bilēim kaçtı. Yīmi senā ğaçtı. Henife ufağ_idi. Vaş miydi Hemdi? Hemdi
 559. vā_idi. Ufağ_idi, ufağ.

Ondan sonra nasıl yaşadın, geçimini nasıl sağladın?

560. E ğúzāl, çok ğúzāl. BİLŭkte yòk. Ayèldŭkten soĝa ğúzāl ğaçtı.

Çayla mı geçindin?

561. Hā.. Çaylā hā. Māşŭmden yēm. Akāmdā māşŭm va, unı ilen. Çaydā nā va kı, bişe
 562. yòk kı. Çaydā hiç bi şey yòk yavřŭm. Māşŭm vař. unı ilen ğaçinuřŭm bol bol,
 563. şúkŭř ossun.

Torunlarınla aran nasıl?

564. Tořunlāim ěyi, çok ěyi. Hele Henife'inķilēle benŭmķile hen ěyi, çok ğúzāl. Buyā
 565. ğāldŭm ğāleli bi oť bitmāmiş buyāyā ğāldŭm ğāleli birlŭkte. Őnden soĝa ěyiyim
 566. çok. nāllāř çekmişŭm buyelāřdā. Aĝaba'dā hiç çekťŭğŭm yòk, hiç hiç.

Kaç yaşında evlendin? Küçük müydün?

567. Yòk. Kŭĝŭk řā deĝildŭm aman, nufus kâĝedŭmdā bellidu, ben hiç óylā.

Şimdi kaç yaşındasın?

568. Elli vaş miyim bilmem kı? Nufus kâĝedŭmdā kaç? Şimdi çoĝ_eyiyim çok.

Buradaki komşulukların nasıl?

569. ěyiyim. çok ğúzāl ğaçinuřŭm, vallae dā billae, o ĝadař ěyi kı. Bóylā ĝay alŭřdŭm
 570. ařķāma vēr māzdŭm, ĝidŭp řanřā dā ķŭmazdŭm alımevinde, masaın ķenāřindā
 571. oťŭřdŭm çok Alla řazı ossun çok milletŭmden. ěyi. Kŭli ķongşıyŭm dā ěyi. Sen
 572. ěyi olŭsense olā dā ěyi olu. çok ěyiyim Allah řazı ossun. Bu kŭyŭmden řazıyım.
 573. Babāmŭn kŭyinden dā şaziyim.

Başka köylere gittin gezdin mi hiç?

574. Ğāzdŭm.

Nerelere gittin?

575. Bundä mi? bunda o ƙadař ğëtmëdùm bi yë ƙí. Hă íâfi bilùòm. Melesƙurdu.. Ben nă
576. bilëyim hăř yëři bilùòm. Šķefanivatí.. hăř yëři bilùòm ƙoƙ. Ulă ben ğórřam, nă
577. Hemřin yol_ilen ğălmëdùn, nă sërť yolí ğëťfùn. Šëden ğëťfùn, ādí dă nădu, bu
578. yëden, lămġo yolí ğëťfùm. Ƙoƙ ƙoƙ bildüğün kibi deġil. Ƙoġ_ëyi hepisi ëyi. ƙoƙ
579. ğúzăl. Kóyúmden řăziyim ben da, Alla řăzi ossun.

V. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Dursun Ali FERAH</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>93</i>
<i>İşi</i>	: <i>İşçi emeklisi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak Köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Eski Gencağaları nasıl biliyorsun, kimden gelmiş, Çingit nasıl kurulmuş?

580. Oërta Asyâ'den ğâlmışlâr. Mamut Beşer tārāfından, ğâlmışlâr kóyúmúzi, buřdā,
 581. kócanlı'dā şeyi var tūrbesi var yapılmış, o kūrmiş bu kóyi.

Kaç senelerinde?

582. Çok aşkidür kóyúmúz, çok aşkı, en aşkı kóyú, bizüm kóylärden.

Kimlerden geliyor Mahmut ağa?

583. Oërta Asyâ'den ğâlmädür. Oërta Asyâ'den ğâlmädür. Önden soğa Gencağa şey olmuş,
 584. oğlı olmuş, Gencağa şeşid Ağa, Memed Ağa, bunlâr şeye Ayřèlmışlâr Ayřèlmışlâr
 585. yerinden. bizüm Gencağakılâr buřdā bi yerdā Memedağa'nkılâr karşıdadülâr,
 586. şeşidağa'nkılâr Mermanat'ta.. Meleşkur'dā var, şey var.
 587. Benim şimdi kafam pek çalışmıyör. Doksan uç yaşındayım. Doksan uç yaşındayım.
 588. çocukluğum hep şeyde, anne yúzi ğórdúğum yök. Úç aylükken, uç ay dā deĝil,
 589. kırk ğünlüg_iken annem elmiş tánímem. Önun şeyinā hasşet kaldık. Anne tánímem.
 590. Teşki tánímış olsaydım da, bi ğörmiş olsaydım.

Ondan sonra kim geliyordu?

591. Gencağa ğaldı, Gencağa'den Hacı kediş Ağa, Alı Ağa, Memed Ağa, şeşid Ağa şey
 592. olmuş. Bunlâr kabîle, ilk äwela şetfile, bu şeyi, kóyi kūrmişlâr. Önden soğa Hacı
 593. kediş Ağa doğmış, Hacı kediş dādem, Hacı kediş Ağa'n dōřt tāne, beş tāne oĝlı
 594. var idi.

İsimleri ne?

595. Hasan Feşah, Memiş Feşah, babam Memiş, Hemdi Feşah, Kâzim'ın babası, Fevzi
596. Feřah bîr dâ Húseyin Feřah var idi, elmiş. O yařemâdí, tez eldi.

Çingit'in dışında herhangi bir yerde durdular mı, Çingit'te miydiler eskiden?

597. Çingit'te evet. Bu mâllede, konakta.

Kaç kişi kalıyordu eskiden burada, senin askerlikten önce kaç kişi kalıyordu burada?

598. Äskeřlûkten önce, Ankařa'dâ tânımıştım, óvey annem var idi, beni dówdile
599. mówdile, şe yapıle, kaçtım ğétüm Ankařa'ya.

Kaç defa evlenmiş Memiş amca?

600. İki defe.

Kaç çocuğu oldu babanın, siz kaç kardeşiniz?

601. Annemden bi benüm. Babamden üç tâne şardaşız. Enveş var, Ziya var. Bu
602. tãfındaki şeyle.

Senin kaç tane çocuğun var dede?

603. Altı tâne.

Kadriye anayla seni kim evlendirdi? Kadriye anadan önce çocuğun var mıydı?

604. Bi şezüm var şedriye anãnden evel.

İkinci evliliğindi değil mi Kadriye ana? Ondan önce kimle evliydin? Kimlerden nereden?

605. Gene bizüm toşnumuzdi, Meřmanat'ten. Hacıhasan'lãrden Umeř'in řezí. Hatíce
606. Feřah. Benümle evlendi. O báyúqtı ben řúćúqtım beni yedi yařında eveřmiřlãř. İř
607. için, çalışmak için, iş için eveşdile, kimsesiz kaldık.

Kim sebep oldu buna?

608. Babãm ile óvey annem sebep oldı.

Sonra boşandınız mı öldü mü kadın?

609. şarı eldi. O dâ fuhuş yapıtı, fuhuş yapıtı kı babãm kãstı. şarıyı öldürdi.

Kadın öldükten sonra sen Kadriye anayı aldın?

610. Evet.

Kadriye anayla seni kim evlendirdi?

611. Dedeg.

Fevzi dede.

612. Şimdi bu şeyümün tâfi doktorlâ ilaç kâsmiyòr, şetmiyòr, hârâldâ elúm şeyidûr.

Allah gecinden versin.

613. Âzumden su boşanıyòr kımseyle konuşamıyòrum ya.

Yaşlılıktan kaynaklanan bir şey, olur.. Okula gittin mi dede hiç, nerde okudun?

614. Buṛdâ buṛdâ okudum. Çingit'fe.

Kimdi hocanız, nerden geliyordu?

615. Hacı Halîl İbrâhim Efendi'ydi. Rîze'den.

Kaç senesinde okudun?

616. Halk Paṛtisi zamânlarinde, kırk, kırk beş senâlarında.

O daha eskidir.. Bir de kadı varmış kadı, eskilerden, Osmanlı zamanında, Erzincan kadısı.

617. kadı, kadı, Memiş Ağa. Eṛzuṛum'dâ yapmış.

Kuva-yi Milliyeci varmış bir de?

618. Uni bilëmiyòrum.

Ramazanlarda falan ne yapıyordunuz, ramazanlar, bayramlar nasıl geçiyordu?

619. Bayṛam namazına cameye ğidârdûk buṛâda. Camedâ kılarêdûk bayṛam namazını.

Ramazanlarda nasıl olurdu?

620. Uṛuç tutiyòrdûk, şe yapıyòrdûk. Feṣet, hârkes bi kilo iki kilo boğda unı Alırdık

621. da.. Uṛuç tutâcâk, şe edâcâk.. Yòk muḥtaṛlar Alıp, çarşıdâ satıyòrlâr, şeyile, esnafa

622. satıyòrlâr, esnaf paṛayile şe ediyòr, millet âziliyòrdı.

Kimdi o zaman buraların muhtarı?

623. Hasân emicâmden evel muhtâr bilmiyòm kîm? Memed Ağa'nkîlârden idi. Ònlâr
624. satîyòrlâr çarşide, şey yapîyòrle. Ben oldum muhtâr, valîyî tânîyòrdum,
625. Anka'ra'den tânîyòrdum valîyî. O yòkluq, o yòkluq, o yòkluq kalktî meydandan,
626. valî dedi kî, "sen nâ istesense, sana yòk yòktu." dedi. "milleti doyu." dedi, "şey
627. yap." dedi, "Nâ lazîm ise bana sóylâ." dedi.

Kaç sene muhtarlık yaptın?

628. Dórt senâ.

Bir dönem muhtarlık yatın

629. evet.

Ne oldu ilginç olay oldu mu muhtarlık yaptığın dönemde? Eşkilayalar falan..

630. Eşkiya meşkiya yòktu o zâmân. Biz tânîyòr, zaten bize değmiyòr, bèrakmiyòrlâr.
631. Biz kânlibogaz var, ònlârî gâçùrùrdùk şeylârî, gâçùrùrdùk milleti,
632. o'nden óteye rât gîdârdîlâr.

Ruslarla Rumlar olduğu zamanlarda burada ilginç olaylar yaşandınız mı?

633. rumlârî yòk. Rumlâr benden evel gêtmişlâr.

Hiç Rum gördün mü buralarda?

634. Yòk. çarşidâ var idi. Pazar'dâ var idi, bu'ralârdâ yòktî.

İhtilâl olduğu zaman köyde miydin?

635. Kóydëydim.

Neler oldu, 80 ihtilâlinde meselâ?

636. Biz Demokret Partî'yi, Demokret Partî'yi Rîze 'dâ şey yaptúk, bu'rdâ partîyi
637. kurdúk. Pazar'den evel kóydâ kurdúk partîyi. Pazar kâzasî, kâymakam maymakam,
638. duydile şey etfile, gâldîlâr bu'raya. "bayrağı endürün." dedîlâr. Sâs etmâdük.
639. "bayrağı endürün." Sâs etmâdük. "Efendim." dedüm ben. "Buyurun siz endürün
640. kî, yine siz taķecâksiniz." Biz, ònlâ, vilayetle anlaşmışüz bu partîyi kurdúk kóyde,
641. Pazar'dâ siz dâ kurun, şey edin. Soğadân kurdîlâr Pazar'da, Bassa Sabri ismindâ

642. bīsi kuṛdī.

Kadriye anayla nerde evlendiniz, nasıl geçti düğününüz?

643. Buṛda. Dúğún bişe yapmādük, benüm bacümle iki dúğúnı bi yapfúk, aşādā vezir’in
644. evina gôtúrdúle, gâldíle qedriye’yi bizüm eva gêtirdile.

Değiş tokuş oldu..

645. Ben almiyòrdum, zoṛ ile, “sen qarışma, sen qarışma.” dedile, nihayeti sen qarışma
646. bu şeyä dónđı. Canını dā óngabiliyòrum biliyòrum. Nē sebep olürsen ya. Bana nē
647. sebep olüsēn. Ğālmıyòrdum kóyā, zoṛile beni gêtirdilār kóyā, zoṛile gêtirdilār
648. kóyā. Oṛdā messek şeyindā bi hanım alıyòrdum, messek okulı mezuni bi hanümle
649. Zonguldak’ta evleniyòrdum, şe yapıyòrdum. Rāhmetli Gicigic Húseyin var idi.
650. Oṛdā beṛabeṛ şey ettik, gêtítük, gâldük. Babām gâldı, aqladı, sizladı, gêtirdi kóyā,
651. gêtirdi kóyā. Ğetirdi kóyā, Fevzi emicām uçtı başuma, şe yapıtı, ben esasen buṛdā
652. evlenmāmağ kuṛmıştum. Çünki..

Var mıydı başka sevdiğin?

653. Sevdüğüm bi şey yòkıtı. sävdüğüm bi şey yòkıtı. Feqet, óvey annem var idi, çok azılı!

Kimlerdendi üvey annen, hangi köyden?

654. Başkóy’dē. Laz; yaṛı Laz, yaṛı Hemşinli. Yani annemün bacısını vērmişlār òṛāya,
655. ḥalamı vērmişlār òṛāya, onun şeyiyle, onun qezini babāma vērdile. O, annesi
656. boyuna “sútúm sana hāṛam ossun, bana yān baqaṛsēnse.” demiş, “sútúm sana
657. hāṛam ossun, buna yān bakaṛsēn.” demiş, şey emiş. Feqet, bişe dinlemādi o qadın
658. çok şey idi. Şimdi elmiş, şimdi buṛdā şeydā.. Cenazesini dā ben qaldırdım,
659. mäsṛāfini dā ben ettüm. Oğlılārı baqmādılār. Oğlılārı òna baqmādile, şe etmādile.
660. Bastıle beddówayı.

Babanla evlenmeden önce, başkasıyla evlenmiş miydi o kadın?

661. Bi dā: evlenmişti.

Babanla evlendiği zaman, babandan çocuk çocuğu oldu mu?

662. Şindi o qarıden iki tāne qez var. Melek gibi qadındı ikinci evlendiği qadın, mālek

663. ğibi kádındı. Feķet, bu úćinci, ğala mún ķezı, Alla baŗa vērmesin, Alla baŗa
664. vērmesın. Beni yeŗdā durduťmādılār, ķaķtım ğetťım, emicām, řametli Hasân
665. emicam bilētũmi aldı, ğóndeŗdi İstambol’a beni. Ğoćuğım ya sekiz yaŗına Ğoćuķım,
666. sekiz yaŗındā Ğoćuğım. Tarıf etťi bana, “sırķeci’da vapurden enesēn, teŗenvay
667. caddesini takib edesēn, Himili’nin Alı’n fũrũnı vaŗ, oŗā ğidesēn, soŗasēn ğidesēn.
668. Himili’nin Alı’n fũrũnındā seni bi yeŗe ķoŗlār, şe yapārlār.” dedi. āynı vaziyeti
669. etťım, buldum Himili’nin Alı’n fũrũnını. Benũm emicāmũn oğlı Memet vaŗ idi,
670. Kāzim’un āğabēsi, Allah şamet eylesin, “oni bul.” dedi, ònı buldum ķı, peŗiŗān
671. durumdā, Sırķeci’da boŗ vagonlārdā yatıyò, boŗte. Bitlenmiŗ, şe etmiŗ, ben dā
672. bitlendũm, ònunlā beŗabeŗ yatťım ķaķtım ķı, ben dā bitlendũm, ře etťım. Ğũlhane
673. Paŗkı’na ğetťım ķı sabahťan yatmıŗũz ķı, āyaķķabıylārı Ğıķārdılār, Ğaldılē.
674. āyaķķabısuz dā ķaldık, anladın mı? Nihayeti beni beŗ liŗa aylũğilen Edirneķapi’da
675. bir sũťciya koydilār beŗ liŗa aylũķlen. Beŗ liŗa aylũķlen Ğalıŗtım adama dedũm ķı,
676. “muhteŗem bey.” dedũm, “nā oluŗ!” dedũm, “yedi bućuğ liŗa eyle.” dedũm
677. aylũğumı, ğũndā yirmi beŗ ķŗuŗ vēr bā dedũm ķı, benũm ķarđasım ajlũķťān ēlũr,
678. òna vērāyım yirmi beŗ ķŗuŗ tā yesũn. Alla o ğũnlārı ğoŗteŗmesin inŗalla. şimdi
679. oğlına hikāye ediyòrum sikindā deĝil zatı. Yirmi beŗ ķŗuŗ tuvaletũn, ķarŗıdā
680. tuvalet vaŗ idi, tuvaletũn şeyina āĝacũn ũzārına ķoŗdum, ğēcā ğālu, alũrdı ònı.
681. Yirmi beŗ ķŗuŗ bóyũķ paŗa_yidi. yani iki ğũn yeter yirmi beŗ ķŗuŗ. Yũz paŗa bi kilo
682. ekmaķ, ķırķ paŗa bóylāydi, şey dēildi. Velasıl hep mũcadele ilen ómrũm ğāĞmıŗ.
683. Ğalıŗtım āyaķķabı aldũm, řetťım. O dā ğāldı kóyā, ònden sona Duŗsun Amet doĝdı
684. řetťi, eldi ğetťi Alla řāmet eylesin. Ğoķ ēyi bi insāndı o Ğoķ, eŗķāķ bi insāndı ğózi
685. ķāŗa_yidi.

Dursun Ahmet kim?

686. Duŗsun Amet, Memed’ũn oĝlı. emicām, Hemdi emicāmũn toŗnı.

Dede, Ğocukluk zamanlarından, akranlarından yaŗayan var mı kóyde?

687. Vaŗ kóydā.

Okul arkadaşlarından kimse var mı buralarda?

688. Vaŗ vaŗ. şemsettın vaŗ. Bu aŗkadā..

Senden büyük mü küçük mü?

689. Benden kúçúk.

Ne iş yapardı?

690. O ańıcılık yapār.

Küçükken ne yapıyordunuz?

691. Dúkkän deęil Ańıcılık.

Küçükken küçükken.. Küçükken nerde oynuyordunuz?

692. Okuldä oynıyõrduk.

Nasıl oyunlarınız vardı?

693. Ya bi oyun, bişe yõkıtı o vaķıtfe, tekmelen oynärdılär, bilmem nä oynärdıle,

694. bõyúklär mezar taşlärini ķerdıle, şe yapıılä kı, hoca dõwdı bunläri, şe yapıı..

Horon oynuyor muydun?

695. ĥoron oynıyõrduk vaktıvõrdä ģidärdük şeyä, düęünläre ģidärdük.

Nerelere giderdiniz düğünlere?

696. Bu havaledä ģidärdük.

Nasıl geçiyordu düğünler, kavgalar oluyor muydu?

697. Kavga felan olmiyõdı şe yõkıtı. Belirli insânlar vař idi, kavgaläri izleyen insânlar

698. vař idi, õnlär õnlär ķõruniyõdı.

Bizim Çingit'te kim çıkartırdı kavgaları?

699. Yõķ õnlärden ķimse ķalmadı, eldi hepsi.

Atlarla köylere gelip külhanbeylik yapanlar var mıydı?

700. Duymuyõrum, kulaģım duymuyõr. Bi Memed Aģa'nın şeyi vaşdı, o biräz

701. tepeģõzdi. Adam madam vuşmıştı, paşayıle adam vuřiyõdı, bi şeyle ediyõdı. Hasan

702. emicämın dä yolına ķoydı, adam ķoydı kı, Hasan emicämün yolına adam ķoydı,

703. vuřduřäcäģ_ıdı kı, adām Hasan emicämi tånıyõdı, “yā Hacı ķediř Aģa'nın oģlı

704. Hasan'a kuşşun atmam ben." dedi yā, "kuşşun atmām ben òna." dedi yā. Bu
705. lazımlı adamdūr". Dedi, "bunı kaybeder miyim?" Dedi yā.

Hacı Kadir Ağa'nın sözü geçiyor muydu?

706. Geçiyòdí tabi.

Civar köylerde..?

707. Heř kóydä ğäçiyòdí Hacı kediş Ağa'nın şeyi. Hesas sèçanoğlı'lärín.. Bi şey oldı
708. mi, Çanāva'da vař, şeydä vař, hār yeřdä vař. Çok alabalık Sèçanoğlı ailesi. Bi
709. mektup yazařlär, yúz älli, iki yúz ğişi sılalı hamān ğälür, buřdä bulunuřdılär.
710. Cezasını vēřüřdılär adamın.

Niye Sıçanoğlu demişler?

711. Hapis etmiřlär Memed'i hapisanā hapsetmiřlär, hapisanān delüğinden açmış.
712. şimdi Feřahzade şimdi, 'Feřahzade' deyilär.

Yaylalara gider miydiniz?

713. Ğidiyòřduk, ğidiyòřduk. Kaçkař yäyläsına ğidäřdük. Sařapla vař meřzāmüz bizüm,
714. bizä ait hususi, bizüm Gencağānıläre āyıt.

Nasıl geçiyordu yaylalar?

715. Çok ēyi ğäçiyòdí.

Ne getiriyordunuz yayladan?

716. Sèğeřleř.. İki tāne pehlivan ókúzúmúz vař idi. İki tāne.. dādemün, iki tāne ókúzi
717. vař idi. Biřini tāyın etmiřlär òřāya, bi ğún ğidär ı ókúzún sirťi pis, bi ğún tembih
718. etmiş, iki ğún tembih etmiş, üçincidä dā çekmiş tabancāyı, vuşmış ókúzi.

Vuran kim?

719. Dedem.

Hacı Kadir Ağa..?

720. Hmmm.

Kaçar kişi gidiyordunuz yaylalara?

721. İki ğişi, üç ğişi en kabadāyí oluırdı yäyläci olārāk. Bi yäyläci káfuk yapār, bi dā
722. çobān oluırdı, bi dā ufağ çocuk oluırdı.

Ne kadar kalırdınız orada?

723. Üç ay kälürduk.

Nerde kaliyordunuz üç ay?

724. Aşakı yäylä, yòkağı yäylä. Bır ay yòkağı yäylädä kälırdık, iki ay aşakı yäylädä.

Askerliğı nerde yaptın dede?

725. Eırzum'dä. Çok éyi äskeřlik yaptım. Beni tā Ankařa'den tānıyòdilār, şeyde,
726. dahiliye keşif'te çalışırdım. Vekil, vekil bi ğún evrakım ğäldı bana, ğettüm haman
727. kafamı tóktırdım, şe. “Nä o Duřsun Alı?” Dedi. Kafanı käl etfin bişe.”
728. dedi. dedüm ki “Äskeř oldum beyefendi.” dedüm kaşnizon kòmutanına bır mektup
729. vèrdi, bunı ğózet, şey et.” dedi. aldüm ğótırdım mektubi vèrdüm adama. Beni
730. aldılār merkez kòmutanlúġına, teşfiyesiz başçavuş şeyi ğórdım, inzibatlārın
731. başında, teşfiyesiz başçavuş vazifesi ğórdım. Bi yerlè başkın etmā ğerektündä ben
732. ğidärdım şeyä, başkına. Millet ajlùktān kèřilıyòdı o vařitlār. Ā halk partisinin şey
733. zamānlārı, äskeřä tayın daġıtiüròm, bi dā baştım ki bi kadın ğälüür, yúz yúz älli
734. ğişi sèřa beklıyòrla kı, “bişe artar dā bizä vèřirlār.” diye. Ufağ çocuklār, kadınlār
735. madınlār, oyřa sèřa beklärdılār. Bi kadın yanaştı bana dedi kı, “evladım.” dedi,
736. “yedi ğündür kı çocuklèim ajdur.” dedi, “ğózlārı yeşillendi ajlùktān.” dedi. “nä
737. olur bana bi tàyın bişe bana vèř.” dedi “dā beni nä edèsen et.” dedi. Esowaspa, nä
738. edèsen et”, dedi “Beni.” ben duırdım aġladım, “benüm bacılèim dā acaba bóylä mi
739. olmış”, dedüm, aġladım. Benüm tàyınümü vèrdüm kadına, ğit dedüm, ya anladın
740. mi? Āh āh! nälār çekmişüz.. nälār çekmişüz, nälār, nälār..

Kaç yılında askerlik yaptın?

741. Bin dokuz yúz otuz sekiz senäsında ğettüm. Atatürk'un èldüġi senä, Atatürk'i,

742. naşini seyşettik, ğaçtùm ğettùm, Erzincan'ın felaket senäsında. Bin dokuz yúz otuz
743. sekiz.

Kaç senesinde terhis oldun dede?

744. kırk ikidä ğäldüm.

Dört yıl askerlik yaptın! Nasıl askerde bakıyorlar mıydı?

745. Feķet çok rahat äskeřlik yaptùm. Bi ğún kaşnizon ķòmutanı beni çağırdı. Dedi kı,
746. “oğlum, sen sivil ğazacaksen bu ğünden soğra.” dedi. Topçı deposini basmışlar.”
747. Dedi äskeři eşyayı kitlemişlar, şey etmişlar.” dedi “çalmışlar.” dedi, “şe
748. yapmışlar, bunları meydana çıkāracaksın.” dedi. Sivil ğeydüm, ben ğaziyirum óylä
749. soytāri ğibi ğaziyirum, şey ediyirum, baķiyirum sağa sola baķiyirum ğaziyirum. Bi
750. yerda ğózümä çarptı kı, äskeři ķapotun şeyi, çahlār ořda çahlāri şeylāri çahlārin
751. altında ķapotun bi şeyi ğózümä çartı, şetti, baķtùm şettùm habeş vērdim. Bakılār,
752. ğettılār, ònlāri çıkārdılār meydana. Önün mūkāfatını askerden birāz eşken
vērdilār, yòķse
753. beş senä altı senä äskeřlik yapecēdim.

Nerden emekli oldun, çay fabrikasından mı?

754. Hā hā çay fabrikasından.

Kaç sene çalıştın çay fabrikasında?

755. Altı senä. Ankařa'dā dā çalışmışım, älli senäsında şey yapmışım. Mataşacı Alı
756. efendi var idi, Alı efendi Ankaşa'da. İstāmbol Palas oteli var idi önün. İstāmbol
757. palasta saloni var idi, äşķi., heykelün arkasında. Heykelün arkasında ķezılırmaķ
758. ķēřa:fānesi var idi. Ānkařa oteli var idi. Ořden emekli oldum. Altı senä oşden şey
759. Mataşacı Mahir var idi. ğäldı dedi kı, “beş lira aylüğūmden almışlar, kāsmişlar
760. sigořta yapmışlar. Şimdi “dēyacaksın.” kı dedi, “aylūgūmı kāsılār diyācaksın.”
761. dedi. “Sizi sigoşta yaptım dedi, yaşlandığın zamanda..” Allahın nurında yatsın,
762. yēri cennet oluş inşalla. O sebep olmış fā ben emekli oldum. Babaya of bilē
763. deyemāzsen babaya. Ķanùn óylä diyōř, Tūrkiye Cumhuriyeti ķanunı, İslam ķanunı
764. óylä diyōř. Babā ķarşı olan zulmünden..

Atatürk'ü gördün mü dede?

765. Altı senä hizmet etmişüm. Ankaŗa Palas'tä.

Ne iş yapıyordun?

766.   miyd  m ben oŗda.

Nasıl bir insandı?

767.   k muhteŗem bir insandı.

Konuŗtun mu hi  Atat rk'le?

768.   k i erdi,   k i erdi. Mez si leblebiydi. Baŗka yema  yem zd , leblebiyle i  i
769. i erdi. Fe et, e raf  se kediy rd  un . Ŗ k ri  aya,  ec ep Pekar . Bilmem n l r
770. n l r,   nl r.   nl r se kediy rl r i  iye   Adam  . F rens s sefirini  ag erdi masaya.
771. F rens s e  onuŗt   onuŗt   onuŗt  bir en  ak t  aya a. Sefir ba ıy  b yl  n l r
772. diye. T rk milleti size hitap ediy rum dedi. Ankaŗa Palas' n yedi t ne saloni var,
773. hepsi a z na  adaŗ dolu, yedisi d  a z na  adaŗ dolu. Millet sust . " ransa'den
774. ist d   n z n dir?" dedi. "Antakya! İskender n! Antakya! İskender n!", b  irdi
775. millet. "vermiy rl r n  yap c   z?" dedi. " an m z , can m z  verip d 
776. al c   z." dedi millet. "yaŗay n evlat lar m ben d  siz nlenim." dedi. İtalya
777. sefirini  ag ird  masaya. İtalyan se ina dedi ki, "Musoluni'ya s yl  dedi,
778. " razinun har tesi bi  izmeyi andu ur. Bana  izmel r m    yd rmesin." dedi.
779. Art k n yi var ise bil miy rum. Bi  eisicumhu a, bi  eisicumhu  bun  b yl 
780. haka et yol  de me ins n Ŗe edebil r mi ya? Ŗimdi il r, otuz bin  iŗinin kat l n 
781. besliy l r  or kudan. Atat rk bulunm z bi nimet . Allah n nu  nd  yats n, ye i
cennet olsun. Ben   k
782. sevmiŗ m ha o Adam .

Konuŗma falan ge ti mi Atat rk'le aranda tan yor muydu seni?

783. Evet.   n ki bir z  ar i 'te  alıŗt m. Saba ten o  id r ken  ar i 'e o  ard  biz 
784.  a  i i    rd   a  i, zor e i    rd   a  i. "Ar kadaŗlar ." d rd  "All  isma lad k." d rd .
785. "Haydi  adehl r Ŗ ref ." d rd . Ben i m zd m, Ŗ tm zd m,  ocu  m d : ya..

İsmi biliyor muydu senin?

786. Tabî. Duṛsun Alî demäzdî dâ “Alî Duṛsun” dârdî.

O zaman devlet büyüklerinden kim geliyordu bulunduğun yere?

787. Āškeṛî başkanı şey vaṛ idi, Fevzi Çakmak.

Fevzi Çakmak’ı gördün mü?

788. Ğórdúm, Fevzi çakmak nâ içki içeṛ, nâ sigaṛa içeṛ? Beş vaḳit namazını kèlâr.
789. Cepenin aṛkasında nâmaz kílîü. Bi albay ğälmiş emîṛ ğätûṛmiş, vèṛcek, nâmaz
790. kílîü. “şuna bak.” demiş albay, “millet eliyò, bu nâmaz kílîyu, bu buṛädâ nâmaz
791. kílîyu.” demiş kî, selamlamış çeḳmiş tabancâyî tak ğebeṛtmış ònî. Telefon etmiş kî
792. ğäl bir kópâk ğebeṛtüm, ğälün ğótúrún.” demiş.

Nerden duydu sen bunu?

793. O vaḳitte sóylädilâr da, şey deil kî ya..

Geliyor muydu o Atatürk’ün kaldığı otele?

794. Tabî.

Seni tanıyor muydu Fevzi Çakmak?

795. Sóylädilâr da, cepheadâ şettilâr ya.

Devlet büyüklerinden başka kimi tanıyorsun?

796. ṛecap Pekar’i tanırım, Şemsettin Ğúnaltay’i tanırım. Ṛize’den Ekşioğlîlârından
797. vaṛ idi mebus, Ekşioğullârından vaṛ idi mebus bi dâ.. Çok muhteṛem. Ğúmîşâne
798. mebusi Hasan beyi tanırım, efendim. Hasan Saḳâ’yî tanırım. Çok tanırdum
799. mebuslârî.

İsmet inönü’yü tanıyor muydun?

800. İsmet İnónî’yi tányòṛum. İsmet İnóni lanet yâ, lanet yâ. O ğäldî, “Ğäldi ismet
801. kâsıldı kısmet.” deyile, millet şeyapiyudu yâ. İsmet paşa, Atatürk ḳarışını bèṛaḳtı.
802. Bin bilmem kaç yúz senäsinde, otuz sekiz, otuz altı senäsinde, ḳarışını bèṛaḳtı,
803. bèṛaḳtı kî “benim zúrriyetim ḳalmasın, benüm miṛaşım olmasın.” diye, ḳarışını
804. bèṛaḳtı. “malùm Túrḳ millette hibe olsun.” dedi. Anladın mı? İsmet İnóni, ismet

805. İnóni'nin bîr sûri malî var idi, şeyde, ruzgarlı soğak olduğı kibi ònundi, sattı,
 806. arkadaşları, oğulları satılār, yedilār, yeri. Ònun bi kuş paşası kalmadı, şetmadi,
 807. hepsini helal etti millete. Bu bulunmāz bi nimetti, bulunmāz bi nimetti yavrim, bi
 808. kuş Tūrķ milletinin yedüğü, şetfüğü yok.

Savaş gördün mü dede?

809. Gōrmādım.. Gōrmādım. Savaş zamanında çocuktum. Rūslār burāye ğaldılār, beni
 810. kucaklarında çay içirdilār. Çocuktum burāyi istila etmişlār. Dādem, şeyden,
 811. Çamlıhemşin'den bi şey, adamları ğetirdi, rūsları, rūs āşkerlārinı ğetirdi, “bundā
 812. musafir olebilürsınız.” dedilār. Hacı kediş Ağa'nın konağını ğosterdilār. “musafir
 813. edebilürsiz.” dedilār. ğaldı Naçalig ğirācāk içeri kı, dādem koplıyi dāyattı
 814. boynına, naçalıgun. Fevzi emicām, babām, Hasan emicām, sila ile efrāfi sařdılār,
 815. konagun üstına tūfāklāi açılār şeyā.. Dedi kı, “Haydā.” dedi. “tamām, yarın
 816. çarşıye ğālācāksēn.” dedi naçalig. “silalāri dā ğetirācāksin.” dedi. “yarın ğāl.”
 817. Öylā kapatılār ònı. Ya..

Bizden savaşmaya giden oldu mu?

818. Çoğ_oldı tabi.

Kimler vardı?

819. Davut'un Hacı Memed'ün oğlilāri savaşteydi, Baybuşt'te'ydilār.

Söylemek istediğin başka bir şey var mı?

820. Başka bîr şey yok.

Tamam dedeciğim sağıl.

VI. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Dursun Ahmet KOCAMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>71</i>
<i>İşi</i>	: <i>İşçi emeklisi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak Köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Bize yaylaları anlatır mısınız?

821. Dädem ilen beṛabeṛ Laz Dúzí'na ğéttük. ofırduk oṛā, sizün, babān olsun amcangün
822. çocuklārı felan hep ğālırlār, ofıruırlār müabbet edärdük òṛādä. Bóylä hep, dädemün
823. agzına bakaṛdılār kı nā diyäcäk, şimdi, nā kelime konuşäcäklār deyilä. Bu şekilde,
824. biz kaṛdeş ğibi bilürüz yani. Hala dä aynı yani biz, tebi äşkilār vaṛ ise bizi bilürlār.
825. Senün babanı ben ğóṛsem tanırüm, o dä beni tanır. Amā o ğúzel, bir neşeli ğúnlār
826. kayboldı ğétti. çok fatlı idi o zamān.
827. Yäyläya iştä, o at, atmış oḫa, kaṛa oḫa vuırduk alata, kèrmizi bi alatümüz vaṛ idi,
828. ğéttük o Yedi Kaban'da, at tay aldı. Tay alūr almaz, baçaklār, iki bəcəği on
829. färafden asıldı. Dädem bi vuıdı bacāğını, çalıyı tuttı, aldı atun kuyruğını
830. dolaştırdı, atı çekti bóylä. Haywān asılmış amā e haywān dä ğúçli kuveṭli bi
- haywān, yúk tā ağır.
831. Tebi bastonsuz dä ğäzmäzdı, yani bi bəcəği saḫat idi yani, bana vērdi bastonını,
832. “taḫ.” dedi, “al.” dedi, “yòḫarı.” dedi “eluga, çalıyı dä tut.” dedi. aynı şekildä
833. yaptım. Amā ben çocuğım ya, benüm ğúcüm yeteṛ mi òna, amā at ağıllı haywān,
834. dädemün dedüğünü tutardı. “oğlum al at.” dedi “kendüğü topla.” dedi, haman o
- aṛadä
835. çekeṛken, eḫtiyār kuṛuğı beṛaḫtı, benüm şeyi tuttı, yulārı aldı eline, at bi kendisini
836. yòḫarı aldı ama.. Aldük yòḫarı, yola çıkardı. Ónce dädem elini kodı yúzina,
837. boylece, başladı ağılamağa, heywān heywān iken, bak, o insānün lafını tutmāmıştı.
- O ğúc ilen ònı yòḫarı kaldırdı. Ben bóylä bişe ğórmädım ya. Ben dädemün hiç

838. säsíní bilmäzdüm yani. Bi senä, aşakı yäyläden, bunda az qalmıştı. Bóylä saat, evleden,
839. evle değıl dä saat om bīr on iki, “hayde.” dedi “toṛunum.” dedi, “ğıdälüm
840. kóya.” dedi. “enelüm aşagı, atı ğet al dä ğäl.” dedi. Aşagda, aşakı yäylädä dä bizüm
841. bostanlärin içine Salıvermişük, ot çok. Ğettüm atı aldüm ğäldüm, iyi. Semēri
842. vurdı. hayde bakalüm indük aşagıya. İndük aşaga, atladük atun úzärinde, ben dä
843. kuyruk fārāfina, “Hayde.” dedi, “toṛnum.” dedi, “bismillahi.” Ğettük, çeḡeṛnu’ē
844. inmäzden, bizüm kóylilärün atları ğälmä başladı baş yòkarı. On tene felan vārdı. O
845. zamān, şimdi biz, şu karşıkı kebilelär bizden Ayṛelmā. Önlär “amúcamun oĝlı nā
846. yapıyòrsun?” dār, Fevzi dādem dā ònı, ğenā äynı şekilde, dedi ki, dādem
847. búyúĝ_üdi ònden, dedi, “ābi.” dedi, “hiç eğlenme.” dedi, “kóye yetiş.” dedi. “nā
848. wār?” Dedi “hayṛola.” dedi. Amćasınun oĝlı idi, hem, şey kēzı idi, hem da, en
849. búyuk ābisine vērmışılār. Hasan efendi var idi. Otuz senā muhtaṛluk yaptı o,
850. buṛada, bu kóydä. “nā oldu?” Dedi, dedi ki, “vefat etti.” dedi, “evlē yetiş.” dedi.
851. Ya evlē bişe dā yòk kı ya.. Atı şóylä, ufaḡ bīr yeṛ, yaṛum saat bi olātfürdi, ònden
852. sonṛa, atı yòkarı çeḡtük, indük, çeḡeṛnu’ē. Aṭladük ata, “haydā oĝlum.” dedi.
853. “ṭabana kuvet, biz duṛmiyācāĝız.” diyò. At ilen konuşırdı bóylä doĝru. İnānūr
854. misēn, buṛa, cenazē yetiştük. Óylä ğúzel bīr atı sūrdı ama, sonṛa işṭā o atı bóylä
855. yòkarı çıḡāruṛken, elini ḡodı oṛā, dizine bóylä, yúzina bi de, bi túṛkú sóylädi amān,
856. nasıl biliyò musun? Ben hayṛet ettiüm ya, bi insāndā o ḡada tatlı bi sās oluṛ mı?
857. Başladı ağlamaĝa, hem nası yē, “āmućasınun kēzı, ābisinun hanumı, hep iç içe
858. búyúmıslār bunlār. Yahu ben hayṛet ettiüm ya, “dedemde.” dedüm, “olan, bu ḡada
859. ṭatlı sās oluṛ mı?” Hic duymāmıştüm hiç. Ònden sonṛa işṭā atladük ğäldük buṛa,
860. cenazē yetiştük. Tebi cenaze, yetiştürdi, ònden sonṛa, bóylä bi sārıldı bóylä
861. cenazē, başladı bóylä húngur húngur ağlamaĝa. O şekilde, işṭā, “bismilā.” dedi
862. yolçı etti, işṭā ğäldilār, bu fārāfa ğäldı, başladı ḡuṛan okumā. yani bu ğúnlārı dā
863. biz dā ğórdúk yani. Dādem, çok sāvārdüm, ṛahmetliyi. Beni, o dā beni çok sāvārdı. O ḡada ṭatlı insān idi kı, beni ḡada bu oĝlını sāvārdı. Óylä bi insān idi yani.

Kıtlıĝı yaşıdınız mı?

864. Tebi, beş kilo patatısı pişürüṛdük, sulı, su ile, tutār, ònı ezērdük, şóylä iki avuç
865. mısır unı ḡorduk içeṛi, buĝda nārdā bulecāık. Önunle ekmaḡ yapıārdık, ekmaḡ.

866. nälār çekmişñük unda, çarşıden bişe alemäzdük kı ya, bunda nä ekeñ isense unı
867. yēcäsən. Başta dā mısır, soğan, fasulya, lahana. Yā, tebi dōrt beş tane dā haywān
868. vañ. Yağ vañ, peynir vañ. Yōğurdung vañ, pañ vērmiyōrsən. Şimdi hep çarşıden
869. ğidiyō dā alıyō. Bi tane bişe yōk ya. Hep pañ, şimdi pañ ğuci vañ. Hiç bişe
870. almiyōz ya, ne, çay, çay pañ midür ya. Bi ton çay vērecēm dā uç yūz dōrt yūz bin
871. lıra alecām. Ōnden nä olācāk? Ğaçım yapācākken. Yō ya. Alla vēmiş fa, bi
872. emeklimüz vañ, yōkse, ò dā olmasa tamām ya.

Nereden emeklisiniz?

873. Ben sigoñtadān emekliyim. Ben otellārdā aşcıydım, kebabcıydım. Unden emekli
874. oldum. Ben yetmiş dokuzdā emekli oldum. Yane dōrt yūz bin lıra pañ alıyōñ, dōrt
875. yūz milyon çok midür ya. Allā şúkūr olsun ya, çocuklārı everdük fa, bi tek, oğlān
876. dā vazifesini aldı dā şimdi, bi hanım bi ben. Allā çok şúkūr. Yetiyō bize şimdilük.
877. Bi işfa, kıra vēriyōz başka.

Nereye?

878. Eva. Antalya'dā otuñuyōrum. Kendi ewüm dā vañ Ankañ'da.

Kışın bir yere gidiyor musunuz?

879. Ğitsem dā ķezlārıma ğidārüm. Yedi tene damadım vañ. Ğidēm, ğazērüm, dolaşırım.
880. Hepsine ğetmem yani. Tak işfa Ankañ'dā şeyüm vañ, benüm işfa, arsam vañ. Ew
881. vañ üzārında işfa, unı vēmişüm kıra. işfa ōnden birkaç ķruş pañ alūrüm. Amā
882. ōnden dā: fazla ilen vēriyōrum tebi. İki yūz ālli bin lıra otuñduğum ew şimdi. Şimdi
883. ğenā bi zām dā: ğālūr, uç ūzi ğāçer, uç yūz elliyi bulur. Ōnden dā alıyōz, yūz yirmi
884. beş bin lıra pañ, üzārını ilāve ediyōz, vēriyōz. işfa bōylā ğaçım ediyōz amā şimdi
885. bi yaptūrşak ēyi, ēyi olācāk duñumumuz ūş tane dāife alūrōm, uç yūz ālli metre
886. yeñim vañ. Ūş tane dāife alūrōmse, ikisini kıra, birini dā ben, ķendüm otuñurum. O
zamān bize bol bol yeteñ. Çok rāt edārüm. Ha, emeklilik fe vañ, tebi. İki yūz, uç
887. yūzden aşāğā kıra yōk ōñadā, yōk, uç yūz uç yūz altı yūz edār, dōrt yūz ede, bir
888. milyār pañ, yeteñ iki ğişiya. Yeteñ, Alla bin beķet vērsün, eksiklüğini vērmesün
889. alla. Alla hūkūmata dā zaval vērmādı, ben sā bunı sōylāyım. ōnı dā dūşñmek
890. lazım.

Hükümet bozuldu mu her şey bozulur.

891. Sen nâ diyon ya. Şúkûr bîrâz, dúzelmağa şimdi başladı. Yokse nâ yêdilâr be. O
 892. kıada bôyûk Túrkiye`ymiş kı ye ye bitmâdı. Ya.. Kařadeniz yolu, òm beş senâden
 893. bâri, yirimi senâden bâri dâ: dâ bitmâdı. Bak şimdi nâ çalışmalâr var. Ğetûp ğâldın mi
 894. Ankaşa`den bu tâşafa, yakında..?

Yok

895. Bi ğâl, ğôr. Bi çalışmalâr var kı aqlûn duşuş. Sekiz, sekiz doğuz saatâ inâcâk
 896. buşâsi. Binicên akşam inicên. nâ şahat bişe. Ben şimdi ğenâ ğetfûm. om beş ğûn
 897. evvel Ankařa ğetfûm, açaba var idi ya, “bi dâ bi içûm var, ònı dâ bi yapıyım, nasıl
 898. ise ğetma Paşası vêrmâcêim. Ònden kaçtûk, Pazaş`den bîrâz dâ işûmûz var idi,
 899. ğetfûk, iştâ saat ònda kaçtûk, akşâm saet on ikidâ Ankařa`dâydık. Nâ taflı bişe. Ya
 900. hâşe paşa bakaş tebi.

Eskiden vapurla ğidilirken, bir hafta sûrüyormuş.

901. Tebi. Ben, ben, ilk kırbeta çıktûğum vakit, bunden Ankaşa om beş ğüne ğetfûk.
 902. Otobosle. om beş ğûna. Sen nâ diyon ya. Oşdâ çıkıyôr, bu kıada çıktûkten soşa, bu
 903. kıada dâ aşağa iniyôr.

Yoları kolay yerlerden yapmaya çalışmışlar..

904. Şimdi ğúzellâřtı, şimdi. Hep denizi, Samsun`a kıada denize ğâliniyoş ğidiliyò,
 905. deniz ile. Samsun`den yòkařı dâ ğúzel bi yol var, ğeniş. Ğâliş ğidiş oldı mi nâ
 906. oluyò, beklemiyosun, vakit ğaçmiyôr yani.

Teknoloji geliştikçe her şey iyileşiyor.

907. Evet evet evet evet evet. Yemasalâr ah yemasalâr, kaç tâne mutaite vêriliyò.
 908. Mutaitlâr yiyò. Şimdi iyi, bişe yòk yani şimdilûk bilmiyòrum. İnşallâ iyi oluş da..

Her şey daya iyiye gidecek.

909. Ğidâcâ inşalla. Ya bilim, ğetfûkçe hâř şey yúkseliyò tebi.

Şu karşiki arazilerin sahipleri var mı?

910. Waş.

Hudut belli değil.

911. Yò, belli değil. Sen bilmäzsên, ben dâ bilmem òní. Benûm bildüğüm bak, bu yaşı
912. ğälmışüm, yetmiş yaşındâ olmışüm, dâ: òryä balta ğirmâmış. Benden evvel dâ:
913. balta ğirmâmış. O kada hesab ede, içerdâ baba yigit Ağaqlâr vaşdûr.

Siz mi kesmiyorsunuz yoksa orman mı koruyor?

914. Şimdi, bazısınûn íapusi vař, bazısınûn yòķ. iştä ònden kâsemyò. Íapuli olsan,
915. muşacât edärsên, kâsärsên. Ya bunlârí, buyä, bakalùm nä oläcäk, şey ğälmädí,
916. şeye, Meleşķur’a kadaş ğäldí de, buřä ğälmädí, bi ğälse bakalùm Nä edäcäklâr.

Tapu kadastro mu?

917. Evet. Şey, bu, çaylâra vëracäklâr diyörlâr. Çayí olan, meyvasí olaní vëracäk,
918. ğerisini nä edäcäk? Ořmaniyeye řaläcäk. Ama, oşmaniyeye řaläcäk amâ
919. oşmaniyeden satäcäklâr da, ğenâ sana satäcäk hâşaldâ. Çúnķí, dëwlet řaķınsûn
920. deyilä satäcäklâr, paşa yapäcäklâr.

Çok ğür orman var.

921. Çok, çok.. Ařtûk, bu oşman yağış yapıyò iştä bóylä. Bak äşķiden bóylä yağış
922. yòğ_üdi. Biz yaylä kaçaşdık, duşemezdük buşada. Bu çay çıķtı, çay dâ oşmândûr.
923. Yağış duřmuyò ya..

Bizde ormanları ot için kesmişler.

924. Ot biçiceklâr da, çayır biçäcäk oläcäk ki, häywân besliyò, haywân, nä yapäcäk?

Sizin buradakilerin hayvana ihtiyacı yok mu?

925. Vař amâ yò, yòķ ķí şimdi, hâř täräř çay oldu.

Kesmiyor da..

926. Yòķ. Nä ilen kässûn? käsíp başına bele mi edäcäk? Satemiyò. Ya, şimdi ğätürsen,
927. satíym desen, sen buní beş milyona vëreçân, sana bin lîra bilë vërmäz. Sařmâ
928. çıķärdun mi óylä.

Bir de şu ilgimi çekti, şu karşığı evlere bakıyorum, hemen arkasında koca koca ağaçlar var, buna rağmen o insanlar tutmuşlar taştan ev yapmışlar. Acaba neden?

929. Şimdi ben sana bunı sóylâyım. Bu memleket rutubetli memleket. Ağaç kúf yapıyò,
 930. çúriyò, amâ faşa bişe olmiyòr. Çúrúmiyò faş. aşkiden dâ desinlâr ki, mesela, iştä
 931. “ağanùn konağı wař. Bunla.. Hep Ağa ya.. Bizùmki dâ óylâ idi buşada. Bu dâ dórt
 932. kaşlı bina idi bu. ònda beş kaşdaş otuřurđı. hâşkes aşıldıkçe ev yaptı, aşıldıkçe ew
 933. yaptı, ònı dâ dúşúrdıle aşağa iştä. Hep óylâ idi. En búyúķ, bizùm bu ewùmüz, en
 934. búyúķ bu ew idi. Beş kaşdaş otuřurđı buşadâ ya. Bunun yirimi dórt tâne odası vâř
 935. idi. Ya óylâ idi. En son iştä, Fevzi dâdem, bözdu ústını altı bunlâra kâldı, bunlâ
 936. hep o ewùn faşı ya. Hele bunda wâř kı aqlùn duşur. iştä, iştä bunda hasşa oldı,
 937. ameliyat patlatı. Bunu, búyúķ ğúzel bi istinat yapıldı buşdâ. Kólay kólay, bir
 938. meşe, iki meşe, bi buçuķ meşe faşı waş uzunluğında.

Nerden getirmişler?

939. Onı bilmiyòrum. ònı, ya aşkıkı adamlâr şimdiki adam bir midûr? Yirimi, òn sekiz
 940. meşe, aşkıdeki yapıfúkları vaķıt, eva koyuyòrlâr orta dışek mi diyòrlâr, nâ diyòrlâr
 941. ise. ònı koyiyòrlâr. Cuma ğúnlârı ğâtûrûrmışlâr, kâseşmişlâr hazır vaziyet, hayde
 942. bakâlùm ğidârmışlâr, babayiğit adamlâr, kařabalúk ğidâr amâ adam, ğúçli kuveşli
 943. adamlâr. Bi buçuķ iki meşe boyı wař ya. çok ğúçli. Bi dâ ortasına bi dâ tulumcı
 944. otuştmışlâr da, tulum vuşmağ_ilen ğetiriymışlâr. On sekiz meşe ya, nâ
 945. demek yani, aha kâseneğı. Bu ğúz bitti bitti. Tebi o zâmân, teşeyağ, minci, peynir,
 946. bunlâr hiç bişe, hâř bişeyi, bûtún, kendùn yapıyodun, suni deyilâ bişe yòğ_ùdi. Hâ
 947. şindi hepsi hoşmonlu. Ya domatesi yetiştûrmâğ_ıçùn ilaça basıyò. İçeşisini
 948. kâsiyosun, yemyeşil, dışarışı kípkiřmızı.

Şu karşığı ev kimin?

949. Ha o keştane. O dâ Hacı kařımûnķılârden da..

Akraba değil değil mi?

950. Yòķ. Buşası Gencâğâ Mahallesi dârlâr, biz Ğencâğânķılârdeniz. Şimdi bunun
 951. yanında bi ew dâ: wař idi şóylâ, bak, ufak bi isķenâf ğibi bi şey ğóřiniyò, ònda dâ
 952. bi ew waşdı, Şemşettin amûca wař ilârde, ònlâr buşdâ otuřurđılâr. iştä òřadâ ew

953. yaptı.

Şemsettin amca dediğiniz Dursun Ali amcanın..

954. Búyúgí. Yani en yaşlısı ò uşada. Doksân dórt yaşındä o. Bu dä doksân iki

955. yaşındadur. Amúcámùn..

Konuştuk.

956. He. Ben aşağden ğaçıyodum da.. O konuşur. biräz dä bol atař yani Hä.. Peğ

957. konıřtúğına kulağ weşma. Buşanın esas sähibi vefat etti çok zengin idi. Ò yaptırdı

958. buşayı. E wařlúklı adam idi, çok zengin idi. İçerisini ğórsan bayılúrsın. här

959. kaşında dórt täne odası wař.

Bir kişiye mi ait, ayrı ayrı..?

960. Yòğ, yòğ.. Buřadä doğuz täne aile wař ya.. Tabi.. härkes bunda durmaz ki, härkese

961. birer täne daire dúřmiř, şey oda dúřmiř, altına dä muşfağ wař, bi dä ufak salon

962. wař. Ònări hep ortak kullanúrlar. yani iyi yani, fena değıl yani. Benüm hořuma

963. ğetti, ben dä ğettüm, bi ğäzdim, ğäçen senä, bu senä ğetmädüm. Hiç ğäzmamıřtüm,

964. ğäçen senä ğäzdim. Çok ğüzel.

Yolu bu tarafa almadınız. Neden acaba? Dik olduğı için sorun mu olurdu?

965. Ya. yolu, esas yolu yapıtıyodu dä bu amcam wař ya iřtä, Duřsun Alı, o bi dä

966. hanımı manı oldılar, buşaden açaba yolı ğaçacaktı, ğidacaktı bóyla öşaya kadaş.

967. Vėrmem dedi. Ya hiç bişe olur mi ya? Òmer çocuk, bak duvaş yapmış, yolları,

968. altında telikeli olan yerlardä. Hiç bişe olmazdı. Bi dozer agzı ğeçacaktı. Biz búyúğ

969. kamyon dä ğäldüğini istemiyöz, pikap ğırsun yeter buřa. Yahu kardeşüm ben bu

970. evi yaparken, aha telifirik wař, bu telifirik Òmer'ün teliferiğidur iřtä, buşaden

971. buşaden aldı, o olmasa ben yapemäzdüm yani. Alla şazı olsun.. Doğuz kamyon kum

972. yemiş bu ew. Dórt bin tuğula yemiş, iki ton demir yemiş, iki yúz älli çimento

973. yemiş, iki yúz kişec yemiş, şu ew ğórdüğün ew. Kolay değıl ya. Amä şimdi ğälsa

974. buřaya ğälsa dókúlśa kóti mi olur ya? Hem ewungün kimefi artař, hä sen rahat

975. edärsen ya.

Şu arkada bir köy var galiba.

976. Ha yòkaŕda. Ònda şimdi bi tene değil uç tene kóy waŕ. Owagli dârlâŕ òŕyâ. Ğórînû.
 977. Eskiden bunda Ağaşlârî kâsmişlâr dâ meydana çıķtı, nasıl oldise bilmiyòrum. Pek
 978. eskiden ğôrmâzdûk bi unlârî. Şimdi kâstîlâr Ağaşlâr, Owagli waŕ, Tòmaslî waŕ,
 979. Bi daha waŕ amâ onun ismini unuttum. Pogína Pogína Hâ.. Pogína dedûğûn,
 980. òŕaya ğêttûn mi, kârşîya baķtûğûn vaķit, ònda bóyla kónaķlâr waŕ òŕadâ. Çok ğúzel
 981. ama. Hepsi dâ zengin adamlâr, hep işçilârî waŕ, pastânelârî waŕ, loķontalârî waŕ,
 982. fûŕûnlârî waŕ.. E paŕâ bakaŕ dâ bu iş.

Eskiden çok güzel konaklar, yapılar yapılmış ama burası terk edilmiş gibi görünüyor.

983. Edilâcâk buŕâ. Aha şimdi ben, ben êldûm mi nâ olâcâk? Benûm oğlum mi
 984. ğâlâcâk buŕâ? Yòķ ya. Başka işi yòğ_ûdi. Ben, ben bişe oluŕ da, yòğ_ûdi ben bunî
 985. beton yaptûm. Yòķsa ben tahtadân dâ yapebilûrdûm. Keŕeste bol idi. Ğúnki beton
 eva,
 986. kolay kolay ğúrûmâz, bişe olmâz. Amâ hârşesini bitûŕûrsên, sađlûķlî, on senâ
 987. om bes senâ ğâlmesên, ğenâ bu eva bişe olmâz. Benûm oğlum çok haves idi amâ
 988. meslêĝi deĝişti. E hanûm dâ ben dâ istedûm ki kendi tâŕâfûmden bişe, vêŕâyím bi
 989. kèz, hem buŕâyî bilsûn, hem òŕâyî bilsûn. İstemâdî, şimdi bi sâvdûĝî kèz waŕ. O dâ
 990. Ankaŕa'nûn Çubuk'inden, buŕâyî nâ bilûŕ, nâ bilûŕ çalışmasínî. Buŕâ ğâlse ğâlse
 991. bîŕ hafta duŕmaz. Duŕuŕ ğidâr başka bişe bilmâz. E buŕya bişe ekâcâksen bişe
 992. yéyâcâksen ya.. Buŕya ğâldûkten soĝra ğêttûm, buŕya fasulya eķtûm. Salatalûķ
 993. êķtûm, bi baķtûm kı, şü kâdâ bişe waŕ. O kâdâ hoşuma ğêtti ki, kopârdûm, kâstûm
 994. yaŕísínî vêrdûm hanîma yaŕísínî ben yedím. Hoşuma ğêtti ya.. Kêndûm eķtûm ya..

Parayla almaktan..

995. Paŕâyî nâ yapâcâ:n ya.. Kêndûm yetişûŕûrsên, bi zevk duyûsên, bi dadî waŕ. Ey
 996. ğidi ey.. Şu ğôŕdûğûn aŕmuŕ waŕ ya..

O kesilmiş mi, kırılmış mı?

997. Bu bi dâwŕûlmişti. Bóyla bi, ben yòķtûm o sêŕada.. Ŗahmetli, bunun Hikmet'ûn
 998. ufaĝî vâŕ idi, bu bi dâwŕûlmişti adam buldu, kâdîŕcan, beş altî tâne adam, o
 999. dâwŕûĝini çeķtîlâr yòkaŕíya, kâzûklâr ilen tuttîlâr, ònî şe ettîlâr, ònî òŕâden, ònî

1000. kástülār òrāden, yòkaří kaldürması kolay, baq, o kástükten soğra súrđı yòkaříya. Bu
1001. tēy Hacı kedir Ağa'nun tiktuğı armuttu. bunı içün yani bişey olsun dedilār,
1002. dādemüzün yani dikilen bi şeyidür. Bu senä dā olmādı iştä.

Bu sene kar fazla mıydı?

1003. Ya kışın, en son bunda kar yağdı. Bi dā buz yaptı bu dā çiçeklār dā açmıştı hepsi
1004. ğetfi. Bak Meleşkur'da wa. Sizün òrāsı dā yüksek ya..

Elmalara bir şey olmamış.

1005. Elmalāra olmādı, elmalār sonradan aştı ya.. Sonraden, elma wa bi dā üzüm wa.
1006. Diğēr başka bi tane meywa yok. Fündük bilē yok.

Fındık niye yok acaba?

1007. Fündük tā aynı şekildä.

O zaman mı çiçek açıyor?

1008. Hāfaldä.

Fındık fazla var mı burada?

1009. Yok, cānum, nā fazla. Beş altı kóki benüm ewün üstindä wa. E iştä, buřdä, buşası
1010. Hikmet'ündür. Şimdi bóyla bişe dēyim ben, bunda meywa dā yetiştürsēn, domuz
1011. ayù, ğalıyò, çıkiyò bütün dallāri kēriyò.

Ayı var mı burada?

1012. Wa wa. Hele bizüm óteki tāraffa dā: fazla. Benüm ònda bi eşazüm wa yolun
1013. üstinde, dedüm “meywaluk yapayım buşayı.” dedüm. Dedilār “boşına yapmayın.”
1014. Dedilār. Kolu kongsi. dedüm “niye?”, “bunı yetiştürmak, ayù sana bırakmaz, bütün
1015. dallārinı kērār.” dedi. Haqqeten óyla yani. Benüm, iştä, amcamun oğı wa
1016. Mustafa, beyaz bi kartalı wa ğidüp ğalıyò, iştä onun meywalāri wa.

VII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Firdevs KOCAMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: 79
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Uğrak Köyü (Çingit) 07.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Sonra nasıl oldu?

1017. Eylüği etfi. Kaç tane inne aldük, iki yúz milyonluğ_inne aldük, Sabit'un şeyi ile,
 1018. laþori ile.

Hangi Sabit?

1019. Kā Mustafā'ın ¼ardaşı dā, Alı dāyınun oğlı Mustafa wā_idi ya, Sabit wā_idi.
 1020. Afaþen'dā ofuruyò, felc olmiþ di yolā. Sořdum suval ettüm. Bilmiyòrum ben. "bāki."
 1021. dedi "Fořòraf bulebiliyòm." dedi. dedüm kı ben "fořòrafı hiç vallaē bilmiyòrum."
 1022. dedüm. Bi Alı emicagun fořòrafı wā_idi. O dā ev yıķıldı, nāye kıyboldı
 1023. bilmiyòrum. Bi dā bu Osmān'un Meleskuř'da, řēn dūğūni wā_idi. Amed'ün
 1024. Çořo'nun, Māzumēn, ķēzinun dūğūni, bi unda ò fořòraflāř wā_idi, ula da, hepisi,
 1025. ev yıķıldı, albumlāř malbumlāř nēye kıybolduğını bilmiyòruz kı, biþe diyāyım ben
 1026. sā. Hiç, biþe dedüğüm yòķ, bilmiyòrum. O ķadar hāřē aķlumdāydı amā şimdi
 1027. hiçbir şeyi bilēmiyòrum.
 1028. Ben dā kaç senā ğōmāmiřtüm Mustafa ò senā.. Hāřkes öylā diyò ama. Bilmiyòrum
 1029. iřtā bóylā hallāř. Yāylālāř aķluma ğālū.. Yòķāķı yāylālāř aķluma ğāliyò, aşağı kóç,
 1030. yòķāi kóç, yēdi defā kóç aşağı, dōřt defā kóç.. nā bilēyim ben. Ařtük nā bilēyim
 1031. bilmiyòrum. Hiç unuttuğumuz yòķ amā ğālūp, ğētmaķ ķaķtı. Ķaķtı. Ğidilmiyò,
 1032. ğālinmiyò, āřaba yòķ, ğótúrúp ğālān lazım. Òmeř yāylāya ğidiyò. Aşabası vāř āma
 1033. yāylāya ğidiyò. Bizi ğótúp, ğātürmāğā dā Ayder'a çıķāřācāğ_idi hala dā. Bēř ğún
 1034. duřācāķ, bēř ğún soğā tekrāř ğidēcāķ bi dā: bunda ew wāřdūr oķulun óğinde, o evi
 1035. ğótúp unda ķuřıcāķlāř. Meleskuř yāylāsındā. Vallāe bilmem. Òmeř'in elinden

1036. ġālmādūġi yòḳ. Òmer, oduni adām edār. hār iṣ elinden ġālūr. Moṭor bozār yapār.

Doğduğunda, mektup yazmıştı Galip amca Almanya'dan, Şazine miydi?

1037. Almanyā'dāķī Şazîne evet. Şindi Kediŗcan'un ģālini o, bi oġlı var.

Yayladaydık o zaman amcama mektup yazmıştı Galip amca.

1038. Hä:!
Biz annem öldükten soğa dä: yäyläya ğidemädük. Annemden soğa hār şeyi

1039. yòk ettük.

Şaşala'yı ben unutmadım.

1040. Şaşala, o kadar wā_idi sègèrlèim, hep atläini unutmuşüm. Şaşala dälí Şaşala dâ;

1041. ógína bişe qòmäzdun, dibina ğiřemäzdun.

Çingiraklı..

1042. Hepisi çengraklıydı benüm, yedi tane sègèrüm oluŗ, yedisinün dā boynında

1043. çengrak, bi ókúzug yòg_üdi. Yäylähon wä_idi. Yäylähoni yäylädä dogdı,

1044. Mustafa'n kèzî Havva, Havvâyîlen beṛabeṛ, Emine ilen aḡabeyûm tek buṛâya

1045. ğätürdi. Emine'ylen ğätürdile, tekṛār ğēi ğäldí yäyläya, Alí dāyí yollādí aṛkadaş

1046. olmaya. Tē ḥalíd'a.. Ha ištā. Nazaṛġúl, Çeṛsembeli, Çezmāli, bişēlār wā_idi, ben

1047. unuttum zaťi. Paşul wā idi.

Ne demekti Paşul?

1048. Sègèrín ādí, kúćúk.. Èe nā yāylāćílùklār ettùm; daġlārden yòkāī ćíktùk, dúzlārdā

1049. oŭrduk. Salínćak bilè oynâmişük Saŭapla dúzindä. Šē asmíšŭtí, Alí_ylen, kím idi,

1050. Amet Amet, rāmē'in kočasí. Salíncag astí, sizùn eṛkāklār ġetti, bizùm kālā ilen,

1051. sizùn kâilā ilen biz oynādùk o dúzdä.

Ahmet dayı öldü ama..

1052. Hä elmiş. Sořdum ben şeä, Hawä. Soşmiş hä. òrä çoşap etmişüm. Hasân dāyí'nün

1053. ğälini wā_idi, iki tãne ğälinlêi, ulãra puşı vërmişüm biēr tãne. Baş, şafak şafak..

1054. Hepisina bişelār etmişüm bilmem, unutmişüm hep.

Ama bizim oralılar sizi unutmadı.

1055. Ben dā unuttuğum yòk dā kafaden, akluma gâtüremiyòrum.

Aradan kaç sene geçti ben sizin ineğinizin ismini bile unutmadım.

1056. Bak unuttuğug yòk hä. Biz dä hiç unuttuğumuz yòk. Ğórmağ tá amân zoř. Ğälecēz,
 1057. sen oqu:dun şindi dä öğretmensēn hä, óylä. Óylä anla iştä bilmiyòrum.
 1058. Fadume'yilen bi yedüğümüz āyri ğetmāzdı, hep berabēr idük, yerdük, içārdük, ah
 1059. ğidi Fadume.. “Hiç ğālmāzle hiç ğālmāzle.” dedi eldi ğetfi. Babaanneg eldi.

Halam babaannemden çok sonra öldü.

1060. Nāden?

Yatalak kaldı.

1061. Yatalağ. Ālla sen bilürsēn bizi óylä dūşūrma. Bi çirpida yatağ, üçincida topřak,
 1062. topřā Allā yalwāřmağtayım.

İlgisiz değildi ama iyi bakılamadı.

1063. Baķilemādi.

Amcam da yine öyle, o da çok acı çekti.

1064. Dedilār, “Ankaşa’lārden bāri ğāzdi.” dedilār.

“Yağla adama bir şey olur mu?” diyordu.

1065. Hä, yağle adāma bişe olur mi? Yā yā yā! O yağ, “bi yaşte soğa yağ yemiyācāksēn.”
 1066. dārdük. Bak on dōřt senādūr, bi teşeyağı yedüğüm yòkтуr. Ben teşeyağına mısır ózi
 1067. yağına da, oteķi çiçek yağından katup tā kařışūğ yemağ yapıyòrum. “yemä!” Diyi
 1068. doktoş. Yemiyācāksēn oķı şeker wār, bulduşın kōmā ğirdüm, altı ğun bi yatfüm,
 1069. sekiz ğun bi yatfüm dōwletdä.

Devlet hastanesinde..?

1070. Hä! İlk yatfüğümdä dōğu kōmadāydüm, hiç konuřemiyòrdum, “eliyòrum.”
 1071. Diyòrum Saniye’ya kı, Diyò kı, “elmessēn elmessēn, ēlup tā beni yalağuz
 1072. bērağma.” diyò benüm ğālina. Ben elümdē midūr, boğuluyòrum, ónksúrúyòm.
 1073. “asťima kāsmiş.” dedi. Yindon doķtoř wā_idi una ğetfüm. Ò beni ğususi ālli
 1074. milyona muāyene etfi yatūrdı. Bır ay soğa tekrār ğenā tutuldum. Ğēne ğetfüm
 1075. ğususi muāyen_ētfi, ālli dā: vērdük. sekiz ğun bunda yatfüm, ğiden yatfüğümdä dā

1076. seřumlār bana yaşadı. Şúkúr ossun kı, hiç ónksúmāim yòķ şindi ķorķuyòrum, hiç
1077. buzdolabından meyva yemem, hiç bişe yemem. Hep ílık su içiyòrum. Bi dā bi
1078. şuşubum wā_idi, şuşubı, beřaķmıř da, “úcuzduř.” deyi, bařķa şuşup alışdum.
1079. Halbuķı, altı milyònduř, şuşuplen nòluř. Ben unı devāmlı ķullānıyòrum şindi.

Hafif kilo aldınız görmeyeli ama sizi sağlıklı buldum.

1080. Yòķ. Kílom wā_idi da, şindi kilo almeyim dēyi ķayraf ediyòrum. Ben amelyātte
1081. soğa kilo aldum. Ğózlēimden āmeliyāt oldum. İçi ğózúmden de, bu ğózúmı
1082. yapāmādılār. Zafı ķúcúķ yaşten yòķāı bu ğózúm ağırıdı benüm. Buna les faķfıle,
1083. āmeliyāt oldum. On dóřt senādúř kı āmeliyatlıyım ben. Bu ğózlúđı vėrmıř doktór.
1084. On dóřt senāduř.

Ondan sonra camını hiç değiştirmediniz mi?

1085. Bu cāmını hiç dāđıřtúřdúđum yòķ. āynı ğórúyòm. Dāđıřtúř demādı doktór,
1086. bilmıyòrum.

Yaylalara artık neden gitmediniz?

1087. Annem eldi, peşina ğidúp ğālamak lazım idi. Evdā yalağúz idile, yāylā ķumađı
1088. ístemēdúk. Ağabēyim dā şey etmēdi, soğa dā Ağabēyim eldi. Zafı Ağabēyimin
1089. havesina yāylā ķuřiyoduk biz. çok yāylāā haves idi. Annemi hālā dā rúyadā annemi
1090. hep yāylādā ğórūòm.

Bizim oralılar sizi unutmadılar.

1091. Biz, daha çok ināķlēim wā_idi biliyòrum. On tāne sēğēř bi ókúz wā_idi benüm.
1092. Unútmāzlār. Ğúnķı hep dúza çıķāřdum ben. Ařaķı yāylāā kóç edārlār, çıķāřdum
1093. tulum seyēdeřdum, yòķaķı yāylāā ğidāřle tulum_ilen. Hep seyēdeřdum ben óylā.
1094. Tulumlā çok meřađım, ğenā, hala dā: meřađım alıyòrum banťlāřden mantľlāřden.
1095. Hā. Ķuřuyoz, ķullaniyòruz. şindi zafı ķēřın ğidıyòruz, bu ķēřın Alla nesip.. Ķēřın
1096. Ankařā ğidıyòruz. Biz buřdā duřmiyòruz kı. Ķēřın Aydınľuk’ta ābēyimün evi vař.
1097. Saniye ilen ořuřuyòm. Bu ķēř İzmitliyim. Emine’in yeşina ğēteceēm. Sami
1098. ķařdařım dā ořda. Hiķmet ilen bóylā yaķın imiřlār. Ben İzmit’teim bu senā. Tek
1099. bulduşın ğidecē idim dā, evümüzde ķalorifer pēteķlēi yòğ_üdi, pēteķ faķtúřdı
1100. ğālin. Evümüz, şindik Ankařa’dā dā felātte, ğúzel. Ābēyimün evi şametli.

Ufaklıktan beri Çingit'i duyardım. Ancak şimdi görebildim.

1101. çingit tã şindi, çingit değıldür kı, Uğrak kóyidu. Çingit Uğrak kóyi olmış, Çingit
1102. değıl.
1103. E ben bu Osmân'i zaí boyına fabríkada hep ğidádüm, yeindä ofurüdum. Çay
1104. vèridilär, kèzlär wā_idi kenälärinde, o zãmândä çay ben alıyòrdum, ğidüp
1105. ğäliyòdum. Bu defter mefter, şindi òmē devir ettüm, Òmer'den dā anāsı şēdiyòr. Ò
1106. işlärden vaz ğaştüm. dā: ğidüp ğälemiyòm. Dizüm yok, hastā, dā nā dēyim, dā:
1107. bişe yok.

Çok şey var, çok şey var.

1108. Bilmiyòrum kı dā unuttum. nāydi, Osmân wā_idi, Osmân miydi nāydi,
1109. Almanya'dāydı da, Hava'ın, kaşısı Mustafa'ın kēzi idi, bacısı mi idi kı, bacısı
1110. bacısı hā..
1111. Ulārın nā ediyolär?

Onlar Almanya'dan döndüler.

1112. Dóndilär mi? Benden, ğórüsense çok selâm ğótúrúsēn hepsina. Rāmē hep. Çewür,
1113. ğälsünle, izlesünle. Benden dā rāmē dā selâm ettüm o Hava'yilen. U: Hava o
1114. kadaş ağıladı, o kadaş.. “ka Hava ağlama.” diyòm, sen ağladün benüm şekēim
1115. çıkecek. “ben seni nārden ğórdüm Fides'um. Ben seni ařaùp tã bulāmayınca buldum
1116. seni çarşın ortasında.” dedi. Önden soğa, “ağlama.” dedüm, iştä öylä ağlama, öylä
1117. şey etmaktä, ignelär ústına laf oldı kı, dedi kı, “benüm emicamùn lapoş varđür.”
1118. Dedi. “ben ignelēugı ğótúreyim.” dedi, lapoşilen aleyim.” dedi. Dórt kúti iki yúz
1119. milyon tutiyòr. Dórt kúti igne ğātúrdı dórt.. Bi fānā beş fānā olür bóylä kalem.
1120. Kalem şeyinün içina atācāz kēz dā alıřtı mi ben dā alıřūdum da, çevürusen
1121. nòmeřasını, otuz santim vuřiyòm, sabahten duřuyò bunda, basiyosen çekeyò, kēza
1122. alıřtúrdum igne migne taşmağını, bógún yataşta tařtúrdum bógún, aşşam hoşona
1123. ğetmiřtilär. Ben dedüm kı “milletün olduğı ğēce beni dā ğótúrún.” dedüm dā, sizi
1124. bilmādılär bālli ya da. Tewekeli ğidemem da, ğetsām ğúndúzden ğidecēim kı ğēce
1125. ğēi dónābileyim. Yavaş yavaş. iştä bu ğäldi kázım, “Elif'i aleyim.” dedi. Çay
1126. kòmıřtüm ústına, çay içēik, “elif'i alāyım.” dēyinçe, millet ğäldi “hayde!”
1127. Dedilär, çay dā kaldı unda bişe yok, ğäldilär, ğettilär seyie. Ben tewekeli ğetmem

1128. seyê dâ bazen haz edēm, bóylä şeye gêtmağa, Hava yağmasa eyi olü.

Siz, minciyi testiye koyar, testiye toprağa gömerdiniz?

1129. Barıdağa. ğúmmişüm, ò minci duşuyodi topaktä, kımä nesib oldı bilmiyörüm, amâ
1130. olmış, unı yēini biliyödile ya. Hä hä härkes bilür, sizukılär biliyödilär, başkalär
1131. bilmäzdilär. Bēki Fadume çıkärdi, bēki Alı çıkärdi, ònär biliüdi mincimün yēini,
1132. kapläimün yēini dâ keřvetüm wä_idi ya, kayřola, onun dibina, bi ğūzel çamaşür
1133. teştum wä_idi. Kóyden ğätürmişüm onun dibina köürdüm, òni dâ ústına qupas
1134. edädım, óylä kapafiyodum aherden yol veräcek yerdä. Bi ònär biliüdilär, bāki duřu
1135. amâ duřmāz şindi, şeyä teslim etük şindi, bũ., Bilal dāyı bıraktı, Bilāl dedi fı,
1136. hasanedēdi bunden bi senä evelisi, tek ābeyim elmāzden, “evi teslim alün, belüm
1137. aĝerũ.” dedi. “çocuklām. Dedi, “hep ğetfilär burädä kımse qalmāz.” dedi, “ben
1138. dā: yäyläciluĝ_edemiyceĝim evi teslim alün.” deyi ābeyüma mektup yazmışı.
1139. Ābeyüm dā şetfi, ò senä ābeyüm, ğäldi, ò senä ēldi ğetfi. Naćıya dedi kı “birına
1140. teslim ede.” dedi bizüm Naćıya. Ğenäçaĝa’nün naćı var, kazım’ün oĝlı, ònden
1141. soĝa, artük nā etfilär bilmem. Bu yıl ğäldi o adām iştä, Āwatlılärin Amed’ün
1142. kaynıdür häräldä. Āwatlı, Meleskuř’a bi kēz vermişlär ònden. Āwatlılärin Amed’ün
1143. Laz almış, bi kēzi var, oĝa oĝa iki ĝişiyle ğäldilär, olär dā bizüm evdä oturdılär,
1144. Òmeř çay içürdi, dedi kı, “bóylä bóylä.” dedi, “sizünki täräftan.” dedi “davaćılük
1145. ĝörüle”, dedi Òmeř’a. “sen dedi ònden bişe yaz.” dedi. Şey yazdı, bana dā biz
1146. imza bastürtti Òmeř’, ĝendi dā Bası, “dē sā hić kımse tokunemāz.” dedi, “evün
1147. ústini ğūzel şey ede, içindä otur.” dedi. “ben şe edene kadař”. Dedi Òmeř’. Sac
1148. mac şetfilär da, sac sizung tärftan araba ĝidāmiş da, sizung yolilen sac çıkāk da, indü
1149. Sařapla’den sacı çaķācāklär evün ústına. Ò adama teslim etfilär, ādini bilmām ò
1150. adamün. Beni ò adamda, anamün kucaĝinde, başı şey olmış dúzlärdä.. “hić
1151. bozulmāmışsen Fides ħala.” Hić bozulmāmışsen. İki ĝişi idile. İki ĝişi ādini
1152. bilmām birinin. Tekrär çarşıde, çay ocaĝında ĝördüm, Hüseyn’in ocaĝında
1153. ĝördüm.

Yaylaya gitmek isterseniz Mustafa sizi atla istediĝiniz yere götürür.

1154. Ata binemem. “ata binemem.” deyince, şametli Alı āyaĝümün qaşınduĝı senä,
1155. biliyö misen òni, bilmeāsen bak. Yöķarķı yäylädä elüm āyaĝüm qaşındı, şışı bóylä

1156. tak kibi su aqtı, yúzlēūma vuřdı bóyla, bu yeřlēūme, ezgame kibi bi şey oldı.
 1157. řametli bizūm Vezir'ūn Yusuf annem hevadıs etti kı, “ķezūg ēlū, ķezūga bi ĉare
 1158. bul.” deyilā. Annem dā o ģēce sabā ķadař ģāyāfı ořtı, ařā yōķā. “ķezūm esse ēlū
 1159. mi?” Diye. Eřtesi ģūn Davuř'un ķenan'i ķaķtı, Emine'yi yāylāyā yollādı. Biz dā o
 1160. ģūni kōĉ etmişük sataplā, óga. Hasřayım ya.. Emine'ylen, Hasan'a bēřaķtıuk
 1161. sēĝērlāřı, biz ģāldük ařāi. Ben doķtořden doķtořa beni endürdile. Ķaĉelinlāřden
 1162. kıyāmetlāřden ĉaĉ ģūn, baĉaķlāřım, bāřūm ařā baĉaķlāřım yōķāi ořuřılāř
 1163. doķtořlāř, su aķā.. nālāř ĉeķtūm ben. Dīĉēim nādūr? Emine'yi unda řettük, Emine
 1164. dā ne etsūn. Teslim ettūm Alı dāyınūn Emine'sına, Mustafā'ın ķezına, sēĝērlāřı
 1165. Hasānlā bilē bēřaķsūnlāř, ģālsūnlāř ařřā. Baĉaĝūm aĝırū kı, eřtesi ģūn ĉaķup
 1166. ģidēyim, kōĉa dā biře ĉalmāmıř, on beř ģūn biřey vař. “ka Emine bóyla ne ettūn?”
 1167. “Nā deyim Hasān duřmādı.” Hasān duřmādı dā sēĝērlāř.. Emine bakaş ĝeřĉek
 1168. biliyōřum, sizūn Emine, sēĝērlē baķē. O řındı, İřtāmbol'dā mi bi yeřdēymiř. O ĉoķ
 1169. beni, ben ile ĉoķ şeylūĝ_edeřdük. Őnden soĝa biře yōķ, ĝettūm iřtā on ģūn soĝa
 1170. kōĉ ettük ařā, ģāldūm.

Emine ablaya ĝostereĉĝim bunu.

1171. Gósteř. Benden dā ĉo:ķ selām ede Eminē. Teg yāylāden yola ķōmıřūm
 1172. ābeyūm_ilen unı, ķúcúķ buzaķ ĝātūřdılāř buřē, bi ģēce ĉaldılāř, eřtesi ģūn ģāldılāř
 1173. yāylāyā. Alla řāzı ossun Ālı dāyı dā arķadař vēřdi ĝalīb'a. Buzaķ ĝālūr mi, ķúcúķ
 1174. yeni doĝmıř, bi aylūķ buzaķ. Őnı beslādük, yāylāhon ķoyduk ādını soĝa dā sattılāř
 1175. bunda. Yāylādā doĝdı, yāylāhon ķoyduk.

Ne demek Yaylahon?

1176. Nā bilēyim ‘Yāylāhon’ deyi ķemızı bi sēĝēř idi. Ćoķ ĝūzel ĉoķ dā bi wāřılı
 1177. duřumdā ĉaldūřumūn Haĉeř vařdı ōryā satmıřtıuk anasına. Dē dē ķuřteřemē, bu ēyi
 1178. nāi wā_idi. Ķada Yāylāhon, Ćezmalı, ben nā bilēyim adlāřını biřelāř ķořduk
 1179. ben nā bilēyim. Sizūn sēĝērlēn yāndūĝı senā o ķadař acıdūm kı, “dōřt tāne sēĝēř
 1180. yāndı.” dedilāř Saşapla'da.

On dōřt tane

1181. On dōřt tāne mi? Ya “dōřt.” dedilāř. Ĝoya, şeyden baĝeřiūmiř Lodoĉuř'den kı

1182. “sègèrlār yanā Fadume!” Fadume dúzdä. iştä bóylä hallār dä: bişe bilmem. Hā hā..
1183. Hasān dāyínūn ğālinlārınūn nāyi var? Çolax Hasān dāyī dēdilār, sizūn evūn ústındä
1184. bi yerdä yān kenārdä oturiyodı o zāmān.

Gelinleri yaşlı insanlar artık, çocukları torunları var.

1185. Yaşlāndılār. Helbetē helbetē. Siz yeni evdēsiz..? Yaptūrdūğuguz ev. āşķı mi oldı.
1186. Mustafa’ınķı başķa sizūnķı āyri idi dā emicāng ilen, ben biliyōrum yolun o
1187. yānisindēydi sizūgķı, emicāgunķı bu yānķı tārāftāydı.

Köye gelmezsiniz, çok eskiden gelmiştiniz galiba.

1188. Ben, iştä, yāylāden bi senä ğālmaķta bizūm yollār şey idi, sizūn tārāften ğāldūk, bi
1189. ğēce qaldūk sizūn evde, ināklē ilen, bozduk, ķarşıķı çāyirliūklē ğótūrdūk, cēviz
1190. biştūk, yēdūk, ò ķadar cēviz wā_idi ò senä ķı, dūnya ķēriliyodı. Ķarşıdā dōrt tāne
1191. āğac cēvizūgūz wā_idi çāilūgūgūzdä. Sen o zāmān ķūcūğ_idūn dē.. Okulā
1192. ğidiyodun dā:.. iştä, uşāın boğulduğı senä.

O zaman ortaokula gidiyormuşum ben. Yayladaki Hasan çok deliydi, Almanya’ya gittikten sonra akıllanmış galiba.

1193. ķardaşlārı öylä.. Òmeř öylä iştä, bozup dūza dūza, şindi, bōğūn, o, taksiyi bozsun,
1194. dirittūř. Motoři Ağac motoři bozsun dirittūř. nā bilēyim, elinden ğālmādūğı bi şey
1195. yōķ.

Hasan ne yaptı, ne etti?

1196. Hasan Alman vatandaşı olmış. Hasan öylādūř, Osmān olduğı yōķ, Osmān bi dā:
1197. senä ğālūp āskerliūķ edecēimiş pařa yığıyō.

Daha askerlik yapmamış.

1198. Pařaylen yapācāķ. Pařa hazirliyō, dā yapmāmış. Bóylä iştä. Hiç unuttūğum yōķ. O
1199. yerle hep aqlūmda. O zāmān yolunguz yōğ_ūdi yōķarđa. Baş aşığa ğāldūk, ğāştūk
1200. yola, yolden aşığa dōndūk, kōpilār var, kōpiye ēndūk aşığa ònden soğa, kōpiden
1201. çıķtūk Meķeliskiriť yolına vurduk sēgērlēylen. Şindi “aşāķı yāylāya ķadar ğētmış
1202. açaba.” dedi, “motoş ğētmış, şey, dozeş ğētmış.” dedi. Óylä sağ oluşumse bēki
1203. Sařaplāın yōķuşını enebiliōm birāz soğşa.

Mustafa adına söylüyorum, o sizi götürecek.

1204. Afa binemem. nä zãmãn kı açaba ğidār o zãmãn Allah nesib edārse. Aflāra
 1205. binemem. işta diyecēim nādu? Āyağum kaçındūğı senā endük Lodoçur’a Alı ğālūp
 1206. beni bindüräcāk kâtırıylā, kâtır idi hārālda, at miydi bilmiyòrum. Ònden soğa ben
 1207. kēnan’lā sabahten, ğecedden kaçtum, āyağıma dā ğiyēmiyòrum ayaklām lebut, yalın
 1208. āyağ çurab_ilen, nä şişmiş, su akıyò. Sâi su, şey, egzama kibi bişe. O:! Bizi nārdā
 1209. bulursēn Alı ğālmiş ğālmiş dārē kadaş enmiş, bizi bulemāmış dōnmiş ceşi.
 1210. kâtıra bindürüp tā kâtır ilen ğótūr-ecēimiş. endük endük ğaldük Viçā dibina yākın kı
 1211. bi dā baqtüm baqtüm kı bu Yaşar ğālū, bizüm Yaşar. Ka baqtüm kı, bu Yaşar nä ya
 1212. ğālū, mägār bā ğālū o da.. O dā biz ilen dōndı ğāri tekřār, ğaldük yalın āyağ baçak,
 1213. çuablı. ğeyēmem, nä lasfik ğeyēbiliòm, nä çorap. Baçak yòk. Ònden soğa bi şey
 1214. yòk, bastük ğaldüm, işta ertēsi ğun ğettüm doktoşa artük. Diyecēim nä duř, bóyla bi
 1215. şeyle olmiş. çok olmiş. Dā bişe bilmiyòrum tamam. Ha bóyla çekäcäksen çek.
 1216. Säsümi alsün, fotoşafümü çek.
 1217. Bizüm uşak midü? Bizüm Ğalıp’du, hārālda Òmēn oĝlı. Hep Ğalıp Yaşar, iki ismi
 1218. var. Ābiyüm kōmıř ònı. E: hey nä ğūnlār var idi.

Neslihan’la tanıştık işte.

1219. Neslihan’lā tanıştın, obir ilen dā tanısan, dúğünde, hořondā ğōřsan, Ğōürdün dā
 1220. hoşon oynārdılār aqşām. Neslihan tanıştuşuş seni.

Sürpriz oldu benim için, geldi yanıma, oturdu, kan çekiyor sanki..

1221. E çekeş tabi, biz birlük yeşdük, bi yedüğümüz dā āyri ğetmāzdı. Sizün evdā
 1222. yēyilen, bizüm evdā yēyilürdi.
 1223. Mustafa dā óyla diyò, ğençāğa Mustafa, “bu kadaş adāma yākın nasıl bu kēzlār
 1224. olmiş.” dēyi. “uşak tā yākın kēzle dā yākın.” dēyi, aqşām evdā Mustafa, Ğençāğa,
 1225. kázim’ün oĝlı. Sořarse benden çok selām edesen tanídüklēümüza, annega..

Annem hala çalışıyor Firdevs hala..

1226. Heřaldā çalışācāk. Kēz yòk, kēz evlendi.

Bunlar duracak..

1227. Dē bişe bilmİYòrum nā duřāćāk? Ėyi koniřtùk. Bildùğùmi koniřtùm hep
1228. yäylälärden, Kaçkarlärden aşā koniřtùk, dā nā bilēćēdùk, seni koniřtùm
1229. fabrikalärden beì. Dā o kadaş bilēmем. O kadaş řagùngí řiřùrmēydùn, o kadaş nassí
1230. řiřtùn? uní dā bā. Nassí řařisēn řāgí. Ćalıřmā dē, teřavut oldum dēyi otùrmıř bälli
1231. ya.

Tekavut olmadan önce de böyleydi.

1232. Óylā idi da bu kadaş değıldi hepten şindi çok şişmiş. Ben ğórmēli çok şişmiş, epeyi
1233. oldí ğórmādùğùm. Ben akřāmin dedùklē ilen, dedùm, dedùm “bu Memed’ùn
1234. uřağıdùř, başka kımse yòķtuř, “İştambol’da okutuyo.” dedilär. “ořetmendùř.”
1235. dedùm. Ben dedùm biliYòrum. Kaç senā ölmış. O kada bi sùri dedùm, dā bişe
1236. dēyemем. Yäylälärden, tärälälärden, Kaçkarlärden. Minćiyi dā sóyläťti bā. Dibina
1237. ayřān minćisi řomıřtùm, úřtına, bi tum peniş, onun úřtına birāz yağ, onun úřtına bi
1238. bez, onun úřtına naylon řomıřtùm, yúzi řupas, minći ğúmāćāk yeř wā_idi.
1239. Sařapla’da. Řupas ediyodum. Salùn úřtına sećān ğiřmāsùn dēyi úřtını topağ_ilen
1240. řapaťürdüm, řuķonun dibina dā. Amā o bařdaķ yòķ ořda, o bařdaķ ĉıķmıř, ònı
1241. ćúnķi biliYòdılär. Yemiřlär ònı. Bizùmķılär yemāmiř, sizùmķılär yemiř. Ćúnķi
1242. benùm bi řuķmām wā_idi, řúcúķ siya řuķmā, ò řuķmā Fadume’dā. Ğalāgdēymiř,
1243. Zeynep ğórmıř benùm, bunun baćısı, “Fidesùn řuķmasıdu”, demiş, demiş ķi “seni
1244. nā alaķadař edär, Fides’ùn ise Fides benüğmdu”, demiř Fadume. Ha bóylā. Ćúnķi
1245. dedùğí kibiyidi biliYòm. ònı yemiřlär. Ařtùk obiřlēi bilmem, soğuni, Fevziye
1246. ĉıķärmiř saćaķten, pēlekiyi. Bunun baćısı Fevziye. Ğótúrmıř řindi Mićilor’a.
1247. Hevadíslēi aldùm Heva’den, oťeki Heva’den, āřķiden.

Hafızanız çok sağlam.

1248. Dālùķ řey olmēdùk da, Allah bozmāsùn dā demin ğórdùn mi ğäcen Heyäťi’yi nā
1249. kadaş şafalı adam.

Kim?

1250. Heyäťi, Hacı řasım’ùn. Bu Hacı řasım’ùn Heyäťi ğāřtı bunden, Osman ilen. Tek
1251. baćağını bilē yúřútemā, súřútemā Hava almā ğätúrmıř ğendini řúcúķ ğälini řāisi

1252. eldi ya, k̄āisi eldi ya, k̄āisinden soġa, Húseyin dún bi ġāldí sàildi boynína, bi şeylār
 1253. dedi k̄āisinin ústína, duřdí aġlamā, aġladùkten soġa, dedüm Húseyin’e “meydan
 1254. vērman, meydan vērince k̄afasíní šēdiyò.. “yalāġuz k̄aldüm.” dedi. “Nā edālùk.”
 1255. Dedi “amùca yalāġuzlùk“, dedi, “allā mahsustur.” dedi. Bizüm elümüzden deġil k̄í
 1256. allāhten ġālen bīşey. “tamām dā çok yalāġuz k̄almışüm.” dedi. Duřdí aġlamā. Bi
 1257. zamān soġa, aġladùkten soġa bāşını tuřmā başladí, “bāşıma bi şey oldí, bu yē.”
 1258. Dedi. Toşnı dā var da, k̄āi, anāsi elmiş, peşine olan k̄úcúġ ġālinı baġā, Yusuf’un
 1259. toşnı baġı uşaġa.

Çoho’nun Hakkı..!

1260. Hā hā! Hakkı. Saniye’ēn çağırídük nā edelùk bóyla olūrdí. Allāın şametı cānına
 1261. ensün Hakkı o k̄adař ēyi ingsān idi k̄í..

Sizi çok seviyordu Hasan.

1262. Hasān ġenā sāviyò, telefon etfi mi beni ūnutmāz hiġ. Ey ġibi Alı dāyí řametli dedi
 1263. k̄í, yedi defa k̄aldürüşdüm, yedi defa ġış yapārdı yāylādā. Řametli Alı dāyí dedi k̄í,
 1264. “Fides.” dedi, aşādan yòġāi hār ġún bez açām dā, dişek yapmıştüm çamaşur dişek,
 1265. “bi hořtum ġāfūrāyım da, hořtumı baġlā Fides.” dedi “taġ k̄apıya, ġēce k̄aldürmak
 1266. şen k̄uştul.” dedi. Yakub’un evindā duşdı Alı dāyí, aşādā, Emine’ylen beşabeş.
 1267. Toşnı Emine’yle. Óyla idilār.. Onun unuřtuġı yòġ, şindi telefon etfi, soşaş, ařadā
 1268. aşaş, aşaş.

Unutulur mu o emekler?

1269. Unuřulmāz. Çok emeg_etmişüm āmā helalı hibe olsun. Bişey deil.

Bizim orada sizden daha çok hatırlanan kimse bilmiyorum.

1270. Ben idim dā yirimi yedi senā Kaççkar’dā yāylācılùk etfüm, yirimi yedi senā. nā
 1271. demaştır, u dā ābēyümün şeyinden, aşā yúk, yòġāi yúk, şimdi dā bóyla dúřkún
 1272. olduk iřtā. Dizlē çeķemā, k̄iřeķlemā, řākār hasşası, tānsiyon hasşası. hār ġún bir
 1273. tāne ilācün, doġtoř demiş hār ġún toġ k̄arına bir tansiyon ilācı içiyòrum,
 1274. tansiyònden bir zoşum yòġ. Bazı sēhıldı mi bir den atlıyò, sēhinti hiġ ġālmā nā
 1275. řākār nā tansiyon. Sēhilmıyācāksēn.

Sıkıldıysanız bırakalım.

1276. Yòk ben, bişe sèhıldùğùm yòk dā zaten dīyim. Dā zańi bilécāk dā bišeműz yòk.

1277. Êpēyi tamāmlādùk.

VIII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Saffet USTAOĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>46</i>
<i>İşi</i>	: <i>Tulum sanatçısı</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Mermanat) 08.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Saffet ağabey biraz kendinizi tanıtır mısınız?

1278. Ben kēndūmi tānītāyım yani nassı tanıma, yaşıımı mi babāmı mi, aslūmı mi?

Her şeyinizi tanıtır.

1279. Rize Pazar Akbucak kōyi doğumlıyım.

Eski ismi ne köyün?

1280. Meřmanat. Babāmūn ismi Mūammet. “M. Hilmi.” dārlār. Babām çobān. Ben tabî,
 1281. doğdūğūmdā babam çoban. O zamānķi imkānlārūmūzlā biz mecbūrî yānî o şekil
 1282. yānî hayvāncılūķ başķa bîr şey yōķ. İki yūz ālli tāne kečisi vār. Keči yānî.. Ğiēr,
 1283. ben dā babām ilen ğidēm midēm dārķen yānî ben, ilkokulî zoř bitūtŗtti yani babā.
 1284. Okumāk hesabūmūz dā çok zoř, zoř. Bîr kemençeci, hořuma ğidār, bitūtŗmāzden,
 1285. ilkokulî bitūtŗmāzden bîr kemençeciya çatarım, ve hořuma ğidār. Benden bōyūķ bi
 1286. abiyūm vār, o kemençeyi alūr, ğālūr. dārķen o ōnî unutuř, ben ilkokulî bitūtŗene
 1287. ķadař, kemençeyi dā sazı dā tulumı da.. Beřinci sınıfķe, yani ben hāyatūmı
 1288. anlatūrūm ķusuře bakma, beřinci sınıfķe, kemençe ilen bi dūyūn, tulumcı olārāk
 1289. kemençeyi çalmıřūm bi dūyūn bitūtŗmiřūm. Bi tulum sāsı duyařım, bu mūzık nassı
 1290. yani sāvilmiřse yani bizūm rūmuzde, çocuklārım dā ōylā, o tulumun sāsına
 1291. ģast_oluşum. Ya bu tulum nassı çalınır hesabı, Cemil ābi Meķaliskīřitli, şametli
 1292. hocam yani, o bizūm vāřtivorlāre ğālu. Ōnden, ya, bi řelār ķapařım, o dā hořına..
 1293. iki tāne tulumı vār bi tānesini yořulūr, on ğūn ğecā ğūndūz ģořon oynenması
 1294. ğeřekiyō. Ya, hoşına ğettti, ikinci tulumını bana, “bu çocuk, size yani, bana

1295. yaşdımcı, yani ğerçekten beni yetiştüren dā o oldı Hā. Vērdi tulumını,
1296. çalabildüğüm içün, o zāmān nā çaldüğüm, şimdi nā çaldüğümü ben ēyi bilürüm.
1297. Amā adām ğerçekten olācāk deyilā yani “bu olur.” Hesabinde, idāre, yaşdım
1298. etmişüm. Hiç haberüm yōķ. Ğāldüğ aşayı, sezon bitti ğāldüğ aşayı akaşdaş biz
1299. olduk tulumcı, bizüm uç yōre, açaba, yani Hemşin yōresi deĝil dā yani bu yol
1300. úzāřindē uç tāne Hemşin kōçi var, açaba, Meřmanat, Çingit, āyni yāylāya ĝiden
1301. kiřilēřüz. Eştesi senā, bizüm tulumcımız bize yeter. Kim çalācāk fālāncı, bizüm
1302. bōyúķlēümüz, babām, Çingit’ten şametli Mamud ābi.. Amā ben şindi biliürüm yani
1303. nā ķadař çalabildüğümü, beni o ķadař ĝūzel idāre etmişle ķı, çalamāram yani o
1304. anda. Çalamēdüğümü şindi hissetmişüm. ğēttük o senā ğerçekten, ben idāre ettüm,
1305. ben idāre etmādüm, ònlār beni idāre ediyō, ben sonradān bilēbildüğüm zamān..
1306. Ğāldüğ aşayı, noksānlāřımız tabi mūaķķaķ var ama, ben, bizüm kōydeki
1307. ĥořoncılār, bak bu ğerçek, belli ben babāmden ķoķtuĝum ķadař, ĥořon úzāřindā
1308. ha obir soy ben babām ilen içķi içen kiřiyim, babām bā bi tokat vuřdūĝı deĝil dā
1309. ĥořonı noksānsuz, bir ĥořonı, bu ğerçek yani, noksānsuz olācāk. Ya, bir ĥořon
1310. olduĝı zamān babām ĥořona ĝālmesa da, bi şahat çalabilsām. yani, ķoķtuĝum
1311. tek adām, ya belirli kiřilār, var. Yamāĝın Faik dāyı vā_idi, Çingit, Uĝrak kōyi,
1312. Çingit yani, Māmūt dāyı var idi. Ya ařkadař, bunlār ĝāldūĝı zamān beni teř basar
1313. ařkadař ya.. Çūnķı, bunlārın ĥořonını çalamāram, beni idāre ettüklerinin
1314. fařķınayım amā yōķ dā yōķ yani, dā: nā , on uç yařınayım da. Mūmkún deil. Bizüm
1315. yoředā tulumcı yōķ zatı, tek tūk, yōķardā Cemil ābi dedüm dā hocam, Cipoĝlı
1316. ĥala’de, kayıboĝlı o dā ĥala ’de, ya belirli var amā, bizüm bu kōylārdā yōķ. İkinci
1317. senā tabi, dā: dún, dún Cemil ābiyi ĝenā alūrlār. Cemil ābi dār ķı, ķı Alla řāzı
1318. ossun, saĝduř, “bu siza yeter. Ben bunlā dā.. řindi bi dā pařa ķařřılūĝı var, bunun
1319. ķazāncı var idi, var. şindi, şu andā yōķ. Yōķ yani var ĝenā da, beni içün yōķ yāni.
1320. Ticaşetini yapen, ben şimdi ařkadařlār içün tulum çalāřım.
1321. Nārdā ķalmıřtūķ unuttuk ařkadař.. O zāmān pařa ķařřılūĝındā yani, ķı ĝūzel pařa
1322. ķazānūr. Nā ettük hiç biře yōķ, ĝenā āyni ben çok alkol aldüm, belki ismümü dā
1323. duymıřsen o dā yani sořun deĝil. yani “babām ēlūrse”, bak dūřuncem, “acāba ben
1324. dā: tulum çalabilūr miyim?” Tamām oldum ben tulumcı oldum, tulumı yařtüm,
ķendüm yaştüm, navi yaştüm, ĥepsini ķendüm yaştüm, bezi ben tiktüm, belirli

1325. arkadaşla, halen də: şimdi bilé yetiştürdügüm kişilər var.

Tulumu neyle, nasıl yapıyorsun?

1326. Şimdi bak, bunun yapılış şekli, ben bāsīt yani. Ben sā deyim, bu bir keçi
 1327. dārisinden, en, gūzel, hār keçiden olmāz, ònı bilēcek alān kişi, hār keçi dedüğüm
 1328. yani bunun bir çepiçi var, keçisi var, olāğı var. Bu şey bizzat.. Bi dā tekesi var.
 1329. Hepsinden olmāz, bi da, keçilārın, iyi besleneninden daha gūzel oluŗ. Besi hesabı
 1330. önemli. Ben malcıyım, geŗçek malcı, iki yūz ālli tāne, babāmın yani, ben dā takip
 1331. etmiş, gōrmüşüm. Şimdi bu keçilārın koltuŗ altlēinden çıbān oluŗ. Kapatuŗ, bir
 1332. yaŗaduŗ. İnsānlār, sivilce gibi bişe oluŗ kapatuŗ. Faŗat, bu dāri, yani, o şekil bir
 1333. tāneya çatmış oluŗsun, o dāri, hem dā koltuŗ altınun neŗē gālūŗ biluŗ misēn, tam
 1334. yeŗina, kī o yapā tam ağız tāŗāfına, ònı baēlāmak zoŗ. Amā buŗālārden, gōbekten
 1335. bilmem nārden olsa, yani, baēlanābiliu. Bir āēac şeyden yapārsēn hiē faŗk etmāz.
 O ev besisi bi, yani, haķıķı bir olak. Koyından dā oluŗ. İnce oluŗ koyınunķı,
 1336. dayenmāz. En gūzeli, keçi, olaınun dārisi. Olak tā yāylāden dōnmiş yani, yēdi
 1337. sekiz ayluŗ olması lazım. Sekiz ay stantaıı yani olması.. Bēş ayluŗ tā oluŗ, ēyi
 1338. besliyse. Bunlār zaıı çimçirden, bunlār kamışten bu belirli.. yani bunun önemli
 1339. noķası, yani bu ikisi. Kamış olān, bunlārı alalūm, buŗdā dilluŗklārı var. Buŗası
 1340. analuŗ, bunlār bēş peŗdeden oluŗān bişe. İki tāne dilluŗ var. O zillārın sāsi yani
 1341. dilluŗklārın sāsi, eşit olmak meēbuŗiyetindā kī, uyum saēlasun. bunı dā dūzgūn
 1342. yapāmesense yani eşit yapāmesense genā, saēır saēır sāslār çıķeŗ. Ben dā bunı yani
 1343. soŗa soŗa öğrendūm. Şu andā ben, arkadaşlēm saēolsunlār, ben hoca şekline
 1344. ģirmişüm. Tulum arkadaşlarım bana nawsuz, tulumuz duŗmāz, tulumun yōķ mi
 1345. Safet ābi, ģetir, çúnķı ben çok esķi oldum. Bu Hemşin yōŗesindā zatı yōķtı.
 1346. tulumcı, benden önce hiē yōķ. Şimdi yaēın arkadaşlām yani Alla rāzi ossun,
 1347. yapılış şeklini dā ònlār dā biliyōŗ. Baēķa bir āŗzung isteēung.

Yoruldunuz mu?

1348. Yōķ kaŗdaşum nā demek ya?

Malı sattınız, şimdiki hayatınızla ilgili bir şeyler konuşmanızı isterim.

1349. Mālī satıık. Şimdiki heyātımızla ilgili teēķı āşķı o..

Yaylalar bitti..

1350. Bitti mecbuşi bitti.

Özlüyor musunuz?

1351. Nâ demak ya? hâfal. Zafı o ğúnlâr ónemliydi. Şimdi o ğúnlâr yani, ğâri
1352. ğâtûrâbilmâmuz mûmkún deĝil. Çúнки çoluğ çocuğ, buşadâ imkânlâr az. Mecbuři,
1353. kazânc içün kûrbeta ğetmiş. ğâri ğálu fá, bu duşumlârı ğâri ğâtûrmak mûmkún
1354. deĝil. Çúнки ğâlûrûmûz nâ bi çay, senâde, ben, beni dëyirûm yani, yirmi ton, otuz
1355. ton, kırk ton, âlli ton çay vëren yóremûzdâ kişilâr vař amâ ben, bizzat beni
1356. konuşuoròm, benûm çayım falan yòk. Yaşılûğa çay alân kişiyim. Şu anda, yaşılûğ
1357. nâ demağ olduĝını beki biliusun. Bu ĝerçek, kimûn yaşılûğa, kaynânâmûn alûrâm,
1358. komşumun alûròm, yani ben paşa vërmesâm bilé yani benden “veř.” demâzlâr ama,
1359. mûağğak onunduş, hak onunduş vëřuòm. Benûm çocuğlârım nâ edâcâk şimdi?
1360. Mecbuři yâni kûrbeta, yani buşadâ bir çıkâr yòk. Kûrbeta. Ha buşadâ bir çıkâr..
1361. Bak âşkı duşuma teşki ĝirâbilsâm, ticaşet vař, amâ bizûm ĝençlârmûz, yòk
1362. kaşdaşûm istemë buşayı, e istemeyinca sen dâ zořleyemâzssën, mecbuşi yani
1363. uymışûk. Olduk âlli yaşına mecbuşi çocuğlârımûza uyâcâik, yani bu ĝerçek.

Elli yaşına geldiniz mi?

1364. Dëlim, dâ: dë kırk yok.. âlli elli.
1365. Başka bi aşzung isteĝung.

Bir şey söylemek isterseniz dinleriz.

1366. Saĝol Alla řâzi ossun, bişe sóylâmak istedûĝûm yani, bunı içün deĝil yani, bi
1367. babângi ĝorâbilëydum, bi amcangı ĝorâbileydûm.

Amcam öldü.

1368. Biliyòrum. Ğórdûm çok ĝórdûm. Babângun dâ nâ dëce, şu andâ bi devâmlı soşârûz,
1369. bilûrûz, saĝlûklı, biliyòrum. yani duşumından yani, hâfal o yaştaki, o şekil, yani
1370. duyduĝume kaşşı çok kişilâr vaş yani. Ben seni, sen bâ nâ dedûn orđa, “ben seni
1371. ismung ilen duymıştûm.” Ben dâ seni ismung ilen duymıştûm ve nâ dâşâce kişi
1372. olduĝungı, nâ kadaş bilinçli, zekâlı, bak bu ĝerçek, olduĝungı yani demiştilâr. Óylâ
1373. yani tanışmâmıştûk, teşkı daha evelden tanışabilsâk, tabî imkânlar, yani şimdiya

1374. çatmış.. Başka, bir aşzunguz, iřtegùngùz vaşse..?
1375. Sen dâ sağol Alla şâzi ossun.

Teřekkùr ederim.

1376. Ben teřekkùr ederùm şardaşum.

IX. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Erol BALIKÇI</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>48</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çoban</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Mermanat) 08.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Erol ağabey bize bir şeyler anlatabilir misin?

1377. Ya Osmân ben sana bi şey deyim yâ. Yâ otuz senâ çobânlûk yapfûm anlâ misên? O
1378. çobânlûktekı babang, amcang, o çadırlârdeki mazılâr bilmem ne.. Arkadaş insânùn
1379. başına hâr iş ğâliyò yani. malı sattığım yedi sekiz senâ oldı, sekiz senâden bu yânı,
1380. çay alım evlârına dúştúk yâ. Yâ bu çay alım evlârinden bizûm çobanlûk var yâ, nâ
1381. kada iyi idi Osman yâ, nâ kada iyi yâ.. Ekispeñ ilen oĝraş, kaçıcı ile oĝraş,
1382. mústahsillen oĝraş. Yòk çayı yúklêceksên, yúkleđi, yúklemedi. “vêrelùm ozele.”
1383. dedi. yanı “mutaitlâr yúklesùn.” Başuma ğâlmên işlâr kalmadı.
1384. Benûm bir arkadaşum var idi “rafet ustâĝlı.” deyilâ. Şimdi dâ: doĝru, dumlı. Babası
1385. meâmmet dâyı var idi. alım evina ğâldüğümüz zamân, çay alım evina, o to rafet,
1386. bizûm çobanlûk mägâr daha iyi idi yâ. Biz var yâ, esnaflûk yapmadük, çay
1387. satmadük. Çobanlûk edêdük, “bu bişe dâ: ústún idi.” dedüm ya, “rafet.” dedüm yâ.
1388. Buna, bu dâ şimdi var, o arkadaşum olan rafet var ya, Dumlı, sıcağ alım evina
1389. ğâlûròk tamâm mi? “o ğidi Erol diyò, Mazud’un Puĝarı’nden bi su içüp ta mal ilen
1390. çobân olsâm daha iyi deĝil miydi?”, dî.
1391. Ya soĝra kuyumcı Memet dâyı var idi. pizma Memet dâyı dedilâr. Âlı var idi. Ya
1392. Osmân! O hâraldâ Memet dâyı senûng babang olûr yâ. Hâ! E, onâr ilen var ya,
1393. sohbetlârümüz bilmem ne.. Var ya, o ğúnlârı dewâmlı hatırlâuruk Osman.

Onlar da sizi hatırlıyorlar. Amcamın oĝluyla konuşuyorduk geçen, sizden söz etti; hiç deĝişmedi dediler sizin için.

1394. Doĝru, doĝru. Amcangùn oĝlı Mustafa deĝil mi? Fakat bu Mustafa var ya, ĝerçekten

1395. helâl olsun, ğeŗçekten helâl olsun, aynı şekildä vaŗ ya, pizmalärin haŗketini
 1396. yúrútiúr. Vaŗlúkli olsa da, yòksul olsa dahi, şimdi bu ğún vaŗ ya, bu ğún on ğişi on
 1397. beş ğişi kakúp ğidälüm, yòkı vaŗ eden bi kişi yani. Ğeŗçekten yani..

Gidin o taşlığın içinden bir şeyler çıkartır, yaratır.

1398. Yapúp yaŗatúr. Buna inanıròm.

Erol ağabey hayatınızda başınızdan geçmiş ilginç bir olayı anlatabilir misiniz?

1399. Ya şimdi benüm başuma ğälen bi olay, o şafet dedüm ya, Dumli ile yòķarkı
 1400. yäyläya yúk ğótúruok, řatírlär ilen, kóç edäcäiz yani. Ğettúk, çíktúk Miçiloŗ'ın
 1401. orä ki, Miçiloŗ'den millet dulbin ilen, "açaba Kaŗadagi." deyilär, malí salmíşüm,
 1402. malí kópäĝe beraķmíşüm. Yahu, senün malunga, ayù dúştí kuŗt dúştí bilmem nä
 1403. hikäyesi.. Önden ğidäriz yòķarkı yäyläya. Yòķarkı yäyläya řatírlär ilen ğidëruz.
 1404. yúkí dókúp ğäri dönërum, enerüm Miçiloŗ'a kı, "senün malung ikiyä bólündi."
 1405. "bólündi." därlär. Önden řarkärim, ölçmäylen ğidärum Açaba Kaŗadagi'na.
 1406. Ğidärum kı mal yatmíş kópäk yanläřindä tamam. Yäü, "saba kópäk näya bu ķada
 1407. zořlemíştí? Afķurdí falan.." dedüm, ya bi bakeyim Osmän, ğidärum kı Osman orä
 1408. vaŗ ya, ayù yolun altında, orä tutmíş vaŗ ya, bi yeři řazúp řazúp duŗuyör. Önden
 1409. ğidërum eva, eva ğitmäden ewün ústində yani, aŗaĝa yòķarı bir kilömetşe, şarıya
 1410. çağırürüm ki, "yäü, şarı, túfäĝ_ilen beş meşmi, túfäĝ_ilen beş meşmi." Amä benüm
 1411. işüm bitük o ķadaŗ yoŗulmíşüm. Şarı řakaŗ ğälür. Túfäĝ_ilen beşabeş ğälür.
 1412. Haķíķeten içindä zaten beş täne vaŗ idi, beş täne dä: almíş. Şimdi şarı ğäldí, hani
 1413. mal salma ğetmíş ya sabaŗten, biz dä yòķarkı yäyläya ğidi.. Yòķarkı yäyläya ğiden
 1414. adam, ta ewün başından peşümden çäiri: "ya nä oldí, mala kuŗt mi dúştí?"
 1415. Ya şarı öylä deĝil ya, bir ayù, ğördüm dä öni içün. Ya o şindi ķaçtı ben dä vaŗ ya,
 yälen
 1416. yäyak o ķadaŗ koŗtum ğäldüm. Şarı ilen beşabeş ğidäruz, orä bir yol vaŗ anladün
 1417. mi, orden túfäķ elümdä enerüm. ayù vaŗ ya, bu säfär yatmíş, ayüya bi
 1418. kuŗşun, "vehh!" demasıylen ben baki vaŗ ya, älli metşe ķaŗmíştüm ğäriyä yani. Bi
 1419. dä baķtüm bu ayù, baŗ aŗaĝa ğidiyö. Çan yòķ bişe yòķ. Endüm endüm endüm, aŗadä
 1420. vaŗ ya, Sepeçoŗ'un Dúzi deyilär orä ya, Sepeçoŗ, bayırün ismi yani, orä şindi
 1421. ayù dúşmíş, bóyla dört äyaķläřini yan yana açmíş, "vehh! Vehh! Vehh!" Ediyör.

1422. Ben dā deliḡanlī adam ya ġúyā, ē řus, ewürülmış řus uzun.. Silā
1423. ġúvenmişüm. Ya Osman ben ġidārüm buna vař ya, řufēġi bindürüðm aġtüm ġibi
1424. vař ya, “ik!” edār almaz mi ya, meşmiyi dēġişenā ada vař ya, yúz metşe
1425. açmıştüm yòġarī, “ha şindi ġālīyò ġālīyo.” deyilā. Yao, Osmān bi dā ġārī dónđum
1426. í, meġeř, bunun ii ġétmiş, yattıġı yeşden yòġarī aġmāmış yani. Hemen
1427. ewürđüm buna vaş ya, bi uşşun, orđā onun işi bittī yani. E otuz otuz bes senā
1428. obānlùġte bāşumuza hār túřlī olaylār ġālmıştīř yani. Ġālmamasıne imġān yòġ
1429. yanī.

Hatırlıyorum biz Sataple'deydik, siz akşamları oturmaya gelirdiniz bize.

1430. Ya o zāmāndā ġenşlùġ dā vār idi dā yā. Uyku zaten yòġ. Uyku yòġ, deliḡanlīlùġ
vaş ya.
1431. Şimdi óylā, sıcaġten mahfoldum buřālārdā ya. oġ tā Kaġġar'un yòġarġı
1432. yāylāden Ġānı'un yòġarġı yāylāya oturmaġa ġidüp řā, Dumlī şafet vār idi, şafet
1433. ilen beşabeş. Orđā otur, yatmaġ yòġ Osman, hikāye, hikāye, hikāye, saba ġenā
1434. dónup, ġālùp, mal saġılāġġ ġenā. Ya biz óylā alışűrdük ya. Osmān řeloġoli vār
1435. idi yā Mustafa dāyínùn oġlı. oyín kei bilmem nā, soġa o dā bèřaġtı fabřikā ġétī
1436. işřā. Şimdi emekli olmış yani fabşikadan. Bilmēřüm ařtùġ, řu an nā işle meşġuldūr
1437. yanī. Bařġa nā dēyim ben.

Katırcılık yaptınız mı?

1438. Yā bizdā vař ya, iki tāne kópāġ, bi at bi atır oluşdı ya. Úġ yúz baş mal olduġı
1439. zamān bunlār olmasī meġbuři yani. Anladùn mi? kóye dā sira ġālinće Osmān, biz
1440. yāylādā óylā yāylācılùġ yapārġen oġ adamlārümüz vař idi. oġ adamlārümüz vař
1441. idi. Anġara'den İřtābol'den aġar ġālùrdılār. “şafet yāylādā mi?”, Eřol yāylādā
1442. mi?” Hā! Yao, adamlār, sigarālārī bilē olmāzdı, ġārī, iki ġún soġra, tamām mi?
1443. Eyiydi, yani yaġ peynir, yòġuřt bilmem ne.. Anladùn mi? Yāū, malī satfùġten
1444. soġra vař ya, selam zoř, selam zoř. Anladùn mi? Bi yeřdā bi bařdaġ ay
1445. ismařlamaġ ġeřekūr diye yani. Anladùn mi?
1446. Ya bi dā insān, òmúr ısa, òmúr ısa. Bi tāne Ġurci vař idi tamām mi? Buřdā,
1447. bizüm buřdā. İşġilùġ yapıyò, dedi ı, “otuz oldum oġuz oldum.” dedi. ırġ oldum
1448. řıġ oldum, āllī oldı, belli oldı, atmış oldı, yatmış oldı, yetmiş oldı bitmiş oldı.”

1449. Dedi. Yetmiş senälük bir òmür dä. İnsânlârün çok fatlı ve ğúzel yaşaması lazım
 1450. yanı. Musafırhane dúnyası yanı. Anladùn mi? İmtiyâne ğälmişsen yetmiş senä.. O
 1451. on_ilen kavga etması, bu bun_ilen kavga etması. Yäü, kabalùqtän iläri ğälen
 1452. bişedür yanı benüm aqlùmün kästüği. Soğra okul desen tahsil yòk, ilkokulı
 1453. bitürmişüm ònden soğra çobanlùk edēräm ben. iştä bi dä şimdi dúştúk iştä çay
 1454. işlärına bilmem nä yanı. nä bilëyim ya.

Başka bir diyeceğiniz var mı?

1455. Yòk.

Çok teşekkür ederüz.

X. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Rafet USTAOĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>57</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çoban</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Mermanat) 08.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Rafet ağabey, bize istediğiniz bir konuda bir şeyler anlatabilir misiniz?

1456. Şimdi bir hikâye edâyım başûmûza gâçen bir olay arkadaşum Erol ilen, iki yúz
1457. elliden fazla mal dağı arkaya, hevê gótúrdúk. Gúz oldí, eylúlún yirimisi, qar
1458. yağdí, aşít aşılmáz, mal qaldí arkädä, biz qaldúk bu téfte, aqşâmden buz oluş, qar
1459. ústíndä yúrúebilürök deyilä, devâm yaylânún üçte birine gidäbildúk, qar dayandı
1460. gòngsúmúza, dónduk gäri. Ertesi gün genä aynen devâm mala olaşmağ içün. En
1461. neticesi gece sêrt ústínden, hani qar eseř da, sêrt ústíndä qar qalmáz yä, öylä yol
1462. bulduk, öylä öylä Kaçqar'un boğázına çıqtúk. Azüğümüz var. Ořdä otúrduk bi
1463. yemek, yemeğı yedúk. Arkası bayır. Enemäzük qarden, qayduşsâk, beş yúz metre
1464. gidecêik, şaşa mi çarpup, leşümüz mi qalacak, eläcäk miyük qaläcäk miyük o qorķu
1465. var. Qezağa qayduk, indük dâranún kenârına. Gidäcäk olduğumuz gışilär yatmışlär,
1466. çolup çocuğ ilen, gâlini ilen, qarısı ilen, evin qarısını çalup, biz gäldük açün
1467. qaríyí diyemäzük. Dişärdä otúrduk. Sovuqten hemen uyküa girdük. girdük beş
1468. dekka sürmädi, uyandım. “Erol.” demêrüm, çenem birbirina vuř çak çak çak
1469. úşumışük. Sallamä başladüm, dúrteřekten arkadaşımı, Erol'i uyandırdım. “qalk”,
1470. elürük yä, dónduk. Zor dêrem dónduğini da.. Endük aşığı islikladük, kópäklär biza
1471. hucum arkadaş, uç tâne bi täräften, uç tâne bi täräften, degeneklär ilen kendümüzü
1472. zor qurtärdük eva bi silük, evden bir qadun gälür bizi qurtäruř, alür eva.
1473. äyâklärümüzä lastik bilê yok. Sovuqten getmiş, çıkmış arkadaş. Habeřumuz bilê
1474. yok. Afeşi yaqtılär isindük. Arkadaş, sabahıten malı ayırdük, yúrúduk. genä aynı
1475. boğaza çıqtúk. Arkadän aşığa yúrúduğumuz zâmân bir tipi gälür, bir tipi gälür,
1476. tipi, bütün mal ilen beşabeş Erol'i alür gidär. Ben gäridä ağlaşım “Erol boğuldí.”

1477. deyilä, malí dúşúndüğüm değılim, aŗkadaşımı dúşúnūròm. Tipinùn dumânî bir havā
 1478. ķaķaŗ, altın bi baķtım ķí Eŗol řaşún altından sağı selāmet  ıķtı dışarı. oturdum
 1479. ağıladım, “ķuŗtulduk.” deyile. O iki yúz ālli baş malden bir oğlak dahi cansúz
 1480.  ıķmādı, hepisi sağı  ıķtı meydana.  aŗ yeni idi yā, aŗkadaş ġāldük eva.  arıya
 1481. dedüm aŗkadaş “ abuk hemen biza bi su, āyaķlāùmüzí, yúzúmüzí bi yíkeyalım,
 1482.  anùmüz bi ústúmúza ġālsùn. Bařumúza ġā en, yani bu dil ilen anlaťmağ_ilen bu iş
 1483. bitmāz aŗkadaş yā.. O  ada bi yani felaket yaşadük ķí, yemāğùmüzí yedük ķí
 1484. yedüğùmüz kibi, biz uykuya, hikāye bi edābiliūrük, aķlùmüz bařumúzdē ġetmiş,
 1485. bi dā sabahťen uyānduk ķí, ulān biz sağımışız. Sağı olduğumuza ġālmış ķuŗban
 1486. kāsmişük. yani bu macíŗa vaŗ yā, yani bildüğüğüz kibi anlaťmağ_ilen olmāz.
 1487. Heyāťumúzdā yīm beř otuz senā i indā biz deťteŗ tutmış olsayduk on tāne filim
 1488.  ewūrmiş oluŗduk. Amā dúşúnemādük,  ewūrēmadük.
 1489. Bi vaķit malùm kayboldí. Ğēce ġetťum, āletriğum dā tām yanmāz, ayù ilen
 1490.  aŗşılařtım.  ıŗa elümdā vaŗ. Hazírol vaziyetindā ayùn  aŗşísindā duŗdum bóylā.
 1491. Salínmārem, kópāklāŗ ağılamağlen ġālmış, ġiŗmiş aŗalüğuma. Atā ak olsām tām
 1492. atemām, ba: saldūrūr deyilā,  orķumden. ayù  aŗķtı āyağa, “tu:!” Etťi.  eķtı
 1493. yúrúdi aŗkadaş, elümi başuma ġótúrdúm bařumđā bi tāne túy y   sanki, hepisi yeŗā
 1494. t       .  orķumden. ālli iki tāne mal  m   o ġēce haķķet  n  uŗt boğdı. Haķ     n
 1495. ālli iki tāne ke  mi boğdı  uŗt o ġēce. Babām b        mal   ġāld   aşağa aŗkadaş,
 1496. “tāmām.” dedi “biz  m iş  m  z biteŗ.” dedi “Bu mal sal..” dedi. “bul  r   d   saf.” dedi.
 1497. “baba.” ded  m “Duŗ, bi zaŗaŗ etmāğ_ilen hemen mal sat  lm  z.” ded  m. Millet
 1498. úst  m  ze ġ  l  r. Biz bun   dev  m edec  k, dev  m etduk ta. yani o  ada bi mac  ŗa
 1499. bařum  zden ġ          , yani bu anlaťmağ_ilen bitm  z. O ġ  nl  re d  nebild  k ta, a 
 1500. bi o ġ  nl  r   d  ns  k. yani ist  r  m, haķ      n ist  r  m.
 1501. N   d  yim yani bařum  zden ġ    n mac  ŗa     . Anlaťmak zoŗ, yani anlat    k ols  m
 1502. ağılay  cek olduğum yeŗl  r d   vaŗ.

Ağılayacak olduğunuz yerleri anlatın

1503. şimdi o ālli iki mal  m   boğduğı zam  n, şangal  n s  s   uzakťen vuŗdı, meğ  , şangal
 1504. y  n  k   yap  r. Biz o ş  r  f   aŗaŗ  k sağı ş  r  f  , m  ġ  r sol ş  r  f    uŗt boğuy  r mal  .
 1505. Yanlışa dúřt  k, ālli iki mal     yl   boğduŗduk. Tam ş    k s      n ġ  l  n yan  nd   bi
 1506. şey yatmış   rd   y  , y   bu ke  id  r. Boğmış fa  t şişmiş. Hay  r ay  d  r.         m  

1507. ćíkărdùm aŗkadaşùma vêrdùm. “faşùn ústíne ćíkalùm, ben oŗden buġa ateş
1508. edecêim. Biză húcúm etfùġi zâmân çeķetí at óġina. Òn_ilen oġraşùrken biz buġa
1509. ķurşuní aldūrøk.” Yănaşfùm ķí en sâvdùġùm keçi ayù deyile, anasíní, şışmış
1510. baćaķlărí dawul, oŗdă oţurmış aġlamışùm. Haķķetên aġlamışùm yani. Haķķetên
1511. oţurmış aġlamışùm oŗdă yă.. yani oŗden devâm etfùk aŗkadaş, úç tâne bi yeŗdă beş
1512. tâne bi yeŗde, yani ben aŗtùk, nărdeyse aķlùmí atletăcăk hala ġăldùm yă. yani óylă
1513. bi duŗuma ġăldùm. En son yúz doksân iki mal, uzakten baktùm ġôrdùm malí faķat
1514. mal top halína ġălmış sanki otuz keçi vă oŗda. ula içărden bi keçi baġêrma sâsí
1515. ġăldí. “eyvah dedùm ġenă birisini dă boġă ķurt dedùm yă anasíní yă.” “ben şimdi
1516. nă edeyim?” dedùm. İki ķurşun âttùm iki ķurt atladí oŗden. Ġêtfùm baktùm malí
1517. saydum oŗdă faķat mal dă yúrúrken birbirini boġă o ķada yúrkúnmiş ķí. Yúz
1518. doksân iki mal elă aldùm. Faķat ġărisi boġulmış. Aldùk, ġăldùk eva iştä faķat o
1519. eseŗ sana nă diyim yani bi senă mi iki senă mi, halen dă: aķlùmden ćíķtùġí deġil,
1520. òrălăr aķlùma ġăldùġí zamân aġlamaġım ġălû. En sâvdùġùm kećilăr bóylă eyvah
1521. anasíní yă. O macírelăr başùmûza ġăćmış. ayùlăr ilen dă ķarşılaştuk, ķurta ķurşun
1522. atmışùm aŗalùġından ġăćmış, ola vuŗemâmışùm deyilă silâmi elùmden atmışùm.
1523. Ġêtmış silâi bulmışùm aŗkasından ġêtmışùm, meġer ķurti vuŗmışùm dúşmış.
1524. Ġâtùrmışùm atmışùm ġólún içina, ġălen yolćilăr, “ya kópêġi nê vuŗdun?” Olă nă
1525. kópêġi o ķurt. yani başùmûza ġăćmeyen hic bişe yòķ Osmân. Bu malcílùk bóylă.
1526. Şimdi dă çay ilen anasíní dúştùk, Hemşin milletinùn, evet ben dă Hemşinliyim amă
1527. daġlărín halí başķa milletùn içi başķa, milletùn içina dúştún mi ćíkmaķ múmkún
1528. deġil aŗkadaş. Nă dèyim yă.. Başùġí aġêrtmeyim yă Osmân yă..
1529. Bi zâmân hasťalùk vuŗmış mala topallùk, şarbon hasťalùġí, otuz ķırķ tâne keçi
1530. ķăstùm. En son bi sâvdùġùm bi ķatım tekesi vaŗ ònı dă ķăstùm. Babâm uzaktan
1531. ġórfıy. “ya nê ķăstùn oġlum.” dedi. “ya baba ġúz oldí, ķar yaġăcăk ķapanùp,
1532. ķalećăġăík, ķar daġdă boġulăćăġík yă yăylădăyík yă. Biz bulărí ķăsùp
1533. temizleyălùm dă kóyi bulălùm. Yòķse biz kendùmûz dă boġulăćăġík yă.” Babâm
1534. haķaŗet etfi bă.. Babâm bă bozuk çaldí. Yúrúdí dóġmăya beni. hăŗsum ćíķfí
1535. babama, “tamâm baba.” dedùm, sikăŗùm malùġùn têrnaġíní.” dedùm. Çeķtùm
1536. yúrúdùm, ġălûrùm aşıġa, babamí bèraķtùm yă.. òrăn eyi ġăldùm aķlùm başùma
1537. ġăldí. “babamí bèraķmış ġidêrùm, bu topal mal ilen, babâm bu daġdă boġulăcăk,

1538. babadûr yâ dónđúm ġări. Dónđúm Erol'un çadıřına dođru çıķtûm Erol dâ babasıyle
 1539. ofuşmış, bi dâ baktûm babâm et elindâ Erol'un yeşina ġaldı. Beni orđâ ġorınca
 1540. "hoş ġaldûn oğlum." dedi. "hoş bulduk sağol baba, ġetfûm kóyâ ġaldûm." Halbuķı
 1541. ġetfûğûm değilim. Bi ķar yağdı. Olenlâri dâ ķastûk arķadař, ġârisini aldûk
 1542. ógúmúza ġaldûk kóyâ. Kendûmûzi dâ zoř ķuřtârdûk ķârden, dağdâ. Ķapadı mi
 1543. ķaldûn dâ anasını.. çoķ bařumúza acılâş ġâçmıř. yani bu anlatmağ_ilen dâ bitmâz.

Katırcılık yaptınız mı?

1544. O: ķatıřcilûķ.. Çift da.. Çift ķatıř, çift kópâk. İki yúz âlli uç yúz mal.

Katır uçurdunuz mu uçurumdan?

1545. ķatıř uçuşdum, kaç defa dâ ķatıř vuşdum. Uçuşduğum ķatıřlâri haķķeten Hâ.
 1546. Ķimse vuřmâzdı yâ, yòķ "biz vuřemâzûk." òrâ bu zaťe ġebeřû anasını yâ. Bu
 1547. vuřulâćâk, sebep ķazânuřsen, ķafadân bir ķuřřun kút. Sâs yòķ hemen ġidâćâk.
 1548. ķendi ķatıřumı vuşduğum zâmânı anlatayım sâ. Altı yaşlâşındadûr Osmân şey o
 1549. ķada dâ sâvêřem ķı cebûmdâ şekeş yedûşûrûm yâ.. Erol mal ilen arķadân beşabeş
 1550. malûmûz ġâlû. Ben âwelâ ġaldûm, çadışı yaptûm. Dónđúm çadışa hazıřlûķ edûp
 1551. odun hazıřlêćâđım. Ķatıř ġâřimden ġaldı ķořarak. Erol şemsiyeyi bóylâ ķatıřa
 1552. salleyince, ķatıř ġâři dónmâsiylen, dónemâdı yol dař idi. Ķatıř vuşdı dâřâ kenâşı..
 1553. tuttı dâşâ kenâşına, "eyvah Erol ķatıř ġetті." dedûm yâ. Endûm aşâ ķı, ķatıřûn bir
 1554. bâćâđı kûşek kemiğinden ķerılmıř. Erol dâ yûķ altına ķaldı, "ben şemsiye salladûm
 1555. dâ ķatıř bóylâ oldı, dúřtı." deyilâ. "Erol bu ķerılmıř, bunı vuşâlûm. Faķat ben
 1556. ġorıneyim sen vuş. Ben ġendi ķatıřûmdûr yâ ben bunı çoķ sâvêdûm, ben buğa
 1557. ķuřřun atâmam." dedûm. Erol beni ķeřtûřdı, "ille ġidećêķ ķerûķçiya, Pazař'a, óřyâ
 1558. ķaķtûk ġêće, tâ y ġetfûk Pazař'a. Pazař'den ķerûķçiye aldûk ġetfûk óřyâ ķı, aynen
 1559. "ķerûk." dedûğûm yeşden adâm dâ "ķerûktûr." dedi. "Erol ben sâ demâdûm ķı "bu
 1560. ķerûktûr, ġetmiyâlûm, bak bu ķadař dâ mäsâř ettûk boşına. Ben óteki malı
 1561. heylâdûm yûřúdûm, Erol'a ķatıřı beřaķtûm. "sen arķadân vuř ben epêyi ġidâćâđım,
 1562. ķuřřun sâsını dahi duymâyim." Epeyi ġetmâzden Erol arķâden ķuřřunı basınca,
 1563. anasını, Erol sanki beni vuřdı yâ. Dónup Erol'i vuřâćâđım nâřdeyse yâ. Yâ nâ
 1564. deyim yâ, nâ anlatayım yâ. Boş. A:h ah! ķatıřûn şesmi vaş halen dâ: ewûmdâ
 1565. saķlıdûr, şeya, ķomıřûm. Bóylâ bakâm.

Başka var mı ben sizi yine dinlemek istiyorum.

1566. Başka o kıada var kı, şimdi, bóyla zãmãn var yã inãnùn aqlına ğãlmẽ zaften yã.

Hiç unutamadığınız bir olay var mı?

1567. İllã kı var da.. Bi vaķit yeni bi at almışũm dã: tay. Atı salmışũm Gãlgelãn'ũn
1568. dúzindedũr at. Çadír yerindã sizũn ħasãn olãrũn olduĝı çadír yerdã.. Sizũn uşãķlãr,
1569. bu atı tutãrlãr, beş ğişi o tãrãfte, beş ğişi bu tãrãfte, buřdã binen ònda enẽ, ònda
1570. binen ofã enẽ. Ben dã aşıĝdã dãrã kenãrindã mal ķerķãrım. ústten avcılãr
1571. çağẽrdilãr. “atũn duşumı bu şekil.” Olan atũmũn duşumı bu şekil deyinca, ben
1572. atũmı evlaftten dã fazla sãvẽrũm. Tãķtũm cıķtũm òrãya. Bu Alı dã var beyaz, o
1573. zãmãn uşak olãr. Elũmdã bi deĝenek var. Ķerķlũĝı bẽrãķtũm, bişe.. “nã oluř nã
1574. olmãz yani işã ķalmıyayım deyilã, deĝenek ossun.” dedũm. yani uşaklãrı
1575. toķatlayãcãĝım. Cıķtũk haķķet, uç dõrt tãnesini yaķaladũm, toķatladũm. Ķoyıncı
1576. Mevlút var yã Hasãn'ũn oĝlı, yeni neşãnlı meĝer tãnımẽrũm. Òĝa dã vuřdum.
1577. “ben.” dedi “binmãdũm da.” dedi, “nẽ bã vuřdun.” dedi. “hemen uşãĝun boynına
1578. sařıldũm oķı binmẽdũn.” dedũm “tutũm, yúzlẽini sãvdũm, sen dã bã vuř.” dedũm.
1579. “oldı yanlışlũķ.” dedũm. Faķat babası bóyla yã, “oĝlına dãr kı, “ben bu sılayı
1580. belunge nẽ tãķtũm, nẽ vuřmãdũn?” òrã adam, óyla ķolãy adãm vuřuluř mı yã,
1581. vuřulãcãķse zaťi benũm vuřmaĝum lazım, atũm şey yapmışlãr, bin o yãní, bin bu
1582. yãní, ğet ğãl anasını yã.

O zaman amcam da ordaymış galiba.

1583. Alı ğãldı ğãriden yetiştı da, çocuklãra en fazlasını o vuşdı yã. “óyla.” dedi
1584. vuřulmãz.” dedi “bóyla vuşuluş.” dedi. pizma Ālı.. Başladı vuřmã çocuklãra.
1585. dedũm Alı, “ķiyak vuřũsen, yazũktũr.” dedũm. ğenã acıdũm uşãķlãra yã. O mazi
1586. óyla ğãştı.

Hiç avcılığınız oldu mu?

1587. Avcılũĝũm oldı şóyla oldı bak Avcılũĝũm. Ķatım zamãní, Tekelãrı ķattũm mala.
1588. çocuk ufak benũm. Ķısır malı ayrı. Babãm kısır ilen ğetfi ben saĝım ilen meşẽ
1589. doĝru, Tekelãrı dã ķatmışũk, sabaħten, Tekelãr birbirlãr ilen çağtılãr. Bi tãnesi
1590. ķafãyı úşúttı. Tekẽyi ķoydum aħıra. Ķezũma dedũm kı, “ķızũm bu zay oluřsẽ, bunı

1591. hemen kās.” “piçaksüz elmäsün.” dedüm. Êtîtük meşeden aşā kópäklār bi қоқу
 1592. aldılār, êtîlār. Endüm bayîre, endüm bóylä mal perde kibi saşılmış. Bi bóyúq
 1593. қағайemiş ústına çıqtüm uřaq ça ğaldı äyaqlārını bóylä uzatmış bóylä belüma
 1594. saşılmış. Lagān tabancası vař o zāmān ústümde, kenārdä bi keçi başladı baĝeřmaĝa
 1595. yā, ben bildüm Tekelār bóĝurúulār. Qatım zamānı yā.. Teřs ğaldı bu
 1596. baĝeřmaq bā. Yòqarı қақmāim ilen, silāyı çekmēm bir oldı. ayù tekē binmiş. Kút!
 1597. ayù ğetті tekeyi yuvaşlamış. Tařten enene қada meĝeř óteki, çift ayù mägārse, yā.
 1598. Hemen tekeyi yařıdä yaқalār ĝenā, tekēin ústıne otuşuş. Bi қurt! Êendine dā
 1599. atamārum, қоřқumden, “yařalārım dā êldüremem bā saldürüş.” deyilä ya. Hava:
 1600. attüm ya. Bi қуřsun dā, o dā: bēraqtı, teke bayırden ařaĝı yuvallanmāĝ_ilen ğetті.
 1601. Yetiřtüm tekēyi òrdä kāsüm, iskembelārını tóktüm, çıқārdüm dalden açtüm. Fakat
 1602. òrdä bir tāne mal қalmadı қуřsun sāsinden. Êäldük eva. Bútün mal eva toplānmiř.
 1603. қeз dedi қı, “baba.” dedi “tekēyi kāsüm.” dedi. “қızüm bi dā ben kāsüm òrda.”
 1604. dedüm. oldı iki. Eřtesi ĝün oldı vuşdum túfāĝı òmuza, ğetüm çobāna, kópāĝin dili
 1605. dıřārdä ĝälü aşkadaş, қоřařak. òřa aşāden bir қalı salındı, hemen túfēĝi
 1606. hazışladüm o қalı olān yeřa bir қуřsun attüm biri havā atladı. Dóndı yúřudi
 ústúma, “ulan bu қurttuř
 1607. bā salduřāćak.” dedüm. “sovaspa!” dedüm “tam neřān alēyim.”
 1608. dedüm. Buĝa bir қуřsun. Bir atladı havā, dúřtı. Olan “yanāřeyim.” dedüm.
 1609. Êidecēm қı ĝeyik. Sovaspa ònı dā òrdä kāsüm. oldı mi úç tāne? hayde baқalüm
 1610. òmuza, ĝótúřdük eva. Úç tāne.. Êúzdúr, kimse yoқ. Sizünqılārden iřtä,
 1611. ĝāntı’ten beř altı tāne askeřa ĝidāćak olan deliқānlılār ĝälürlār. Êāzēlār, askeřa
 1612. ĝidāćaklār ya, “ya bi ĝälün dā bu etlēri bi bitürelüm dā yeyin dā ĝetun askeřa mi
 1613. ĝidē, nēre ĝidāřsen ĝetün. Olārı dā òrdä temiz edēřük. İş biteş òrda, қақar ĝälürük
 1614. kóya.

Çok teşekkür ederüz.

1615. Ben dā teşekkür edāřüm.

XI. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Erdoğan PINAROĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>42</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çoban</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Mermanat) 08.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Erdoğan, bize yaylaları anlatır mısın?

1616. Bi zamânläŕ, bi dâ baqtüm, yäylädä kalan, çobanlùk zamânläŕimdi. Bizüm kavŕan
1617. yäyläsindä yani akbucak kóyinden Memed Alí Bilici deyilä bi aŕkadaş ğäldi.
1618. Músafirüm oldí benüm. Biz dâ çobaník ya, çıqtúk Kaçkar'ün dúzına, ònden çıqtúk
1619. ğälgelonläŕa. Gälgelân'dä kaldük. ofuŕduk, bi altfa puğarün ğözine ofuŕduk, Eŕol
1620. Balùkçi filan bikaç aŕkadaş beŕabeŕ. Memed Alí Bilici kësütüŕdi, “ben ille bu dağa
1621. çıkeçäm.” dedi. dedüm yalağüz çıqma kâybolursën, nâ oluŕ, nâ olmaz. “yo: ben
1622. äyni ğëttügüm yolden kërmişiz boyäden şu:p ğidecëim. Eyi dedük. Bu çıqtı. Bekle
1623. ha bekle bekle adam ğälmäz. Bekle bekle akşam oldí, beş oldí yök. Biz dúştúk tabi
1624. buní aŕamağa. Eŕol Balùkçi, bën, bikaç aŕkadaş dâ: vaŕ. Aŕadük faŕadük. Vuŕduk
1625. çıqtúk Kaçkar'ün kuhina, Kaçkar'a. Aŕadük yök. Oŕden tekŕäŕ endük aŕağı,
1626. yäyläläŕ olduğı ğibi säfäŕbeŕ oldí bütün hâŕ täräfi aŕamağa baŕladı. ğenä
1627. bulemädük. Tekŕäŕ çıqtúk ğälgelon'a ğëttük o Çırağıläŕden Alí vaŕdı, onun çadıŕına
1628. ğëttük, pizma Mustafa'nün filan çadıŕı vaŕdı. Kısır yatağı vaŕdı oŕda. Oŕdä
1629. ofuŕduk. Epeyi müabbet ettük konıŕtúk. Dedük bóyla bóyla, bizüm bu vatandaş
1630. kâyıp, bulamıyòruz. òŕäden tekŕäŕ çıqtúk yola, ğëce, tam dokuzdä yola vuŕduk tam
1631. on ikidä şe zirveye çıqtúk. Kaçkarın kuhina çıqtúk. Ādamı aŕıyuŕuz dâ kâyıp,
1632. Memed Alí Bilici kâyıp, zirveye çıqtúk. Zirvedä bir demiŕ sandık vaŕ. İçinde, hâŕ
1633. ğiden bir yazı yazaŕ, hatıra bırağur. Biz dâ çıqtúk baktık, zirveye çıkmış. Yazısını
1634. yazmış, hatırasını beŕağmış. Biz dâ tabi yazımuzı, kadir deyilä şimşek, aŕkadaşlä
1635. beŕabeŕ ikimüzik, el lambasıylen. Äyni ğëcedä yazımuzı yazdük. Biz ğëcä on ikidä
1636. buŕaya çıqtúk fakat, on ikidä buŕaya çıqtúk amâ bi dâ: ya nesip, ğäŕi dönması içün,

1637. biz g  c           . A  aba enebilec  z mi, enemeyec  z mi   n   bil  miy  r  z. On ikid  
1638. u   a zirveden inm   ba  lad  k am   biz         en b  r sa   a         , in     en tam d  rt s   a
1639. ind  k.   niy  z, iniy  z   aya   abana   at  y  z tek    r d  n      k     r  , cah  ll  k
1640. zam  nl        z.   niy  z iniy  z n  yse sab'  ld  . Tek    r       den vu  r  k,           den
1641. d       k   zg  m y  yl  l    r  na.           den iz ilen izi ilen     z a  kadas   d        ,   ano
1642. y  yl  s  na,   zg  m y  yl  s  na, dawal   y  yl  l    r  ..       den       p.      en d  nd  k, b  r d  
1643. bakt  m a     en,              y  yl  s  na,       y  yl  s  na, bi d   bakt  m           r.
1644. ded  m “b  yl   b  yl  , biz  m b  r      p adam      z va  r, bi ye  d             z mi?”
1645. Dedil  r “ya ismi ne? “ismi bu.” “kim?.” “  lanc  , Memed Al   Bilici”, ya “b  yl  
1646. b  yl   bu ak   am b  r  si va  d   m  saf  r,   n   bulduk”,             r a        . Bi d  
1647. bakt  m o, bulduk a  kadas   sa   selamet.        k biz  m end  k Ombole, i    a        r
1648. y  yl  s   ded        z ye  r  . Bi bakt  k   av  ran y  yl  s      den, Akbucak k  y     en t  m
1649. a  kadas  l  r toplanm    , hep y  yl  y           le,            ya, a  ama  a           r. O
1650. a  kadas   bulduk, ba    na b  r hi   b  r    y           en. O an   hi   zate unutem  .. H  l   o
1651. zirve i  l        zi. O sa      , hi  b  r yani, hi  b  r daha bu     n     ada  r k  m  se..    k biz
1652. yani o zirveye         k,        on ikid  . B  r vatandas   ben           m diye,       a       
1653.         z yani mum  k  n di    l. Ya bu ba            , bu olayl  r        .        
1654. unutulm  y  cek bi olayl  r yani, hat    r  l  r. Bu     ne   ada  r hepey olayl  r        .
1655. B  r     n yine   yn     yl   bi olay old   ba          .     n              yap      en, ben       n
1656. idi, y  rim  i sekiz   ane hayvan    m               m. Vu  r  k         k, on     n a  ad  k, hi   bi
1657. ye  d   b  lem  d  k. ‘Pa     al Y  yl  s  ’ di  y  l  r,     y           k, Ave    r, h  r ye  r   a  ad  k
1658. y    k. Son ol      k bi tek a  am  d        z ye  r, h  v  k y  yl  s     alm        . Bi     n d   a     k
1659.     y  a         k.     da, tam a       a     k a    a a       en y      r   bi bakt  k     ,      n         .
1660.       na tabi     da so  r  k. “ya a  kadas   b  yl   b  yl   biz  m b  r mal           z va  r, hic
1661. bi ye  d                mi b  n  . Adam dedi     , “ya” dedi, “ded       n   ada y     am  
1662. y  rim  y   y     n bi hayvan ha bu kuha          d  nd  .” Bizi, o andaki s  v  nci bi         en
1663. d         p, on     n   z     ne buliyosen. Ob  r a  kadas   “   n   yapa    m       m do    r  
1664.        r’a     y  , h  v  k y  yl  s  na, bu ak   am           alal  m.”     m a  lad  , yalan y    
1665.   nd  k h  v  k’e am   ak        en b  r ye  r          et    l  r. ula bizi         en y        
1666.         r. Bi         n i          da yatiy  z.         k        , peyn        ,         am  

1667. nassí biliyò misèn? O aşkı peynirîn bi koxusi vuşdı ama, yařamıyòruz bi řarāřtan.
1668. Aşkadaşa dedüm kı, “bizi bunlār çok erken yatırdı. Bu akşam bişe olmasın bizüm
1669. bu hayvanlāra?” “ya yòk” dedi “senüng qalbungun nā ğāçer?” “ya nā ğāçē, biz hazır
1670. selāmet bulduk bunlārı fakat burda bi olay ğālācāk” dedüm. Sabaşten erkenden
1671. qalkıtum ben. Qalkıtum ki, quzilē bi baktum ki, bi tane yòk ya. Hey anası.. ola biz
1672. yirmi sekiz ilen ğaldük, yirmi yediya duştı aherda. Ya Adamı çardım dedüm böylä
1673. böylä, “bu nā oldı?, ya: oğlum, bunı siz bu ğēcä yedünüz.” dedüm. On ğündür ki
1674. dağda qalmış, bişey olmamış. Bu ğün burada sen yedün.” dedüm. “olur mi olur
1675. mi?” dārken böylä birāz tārıřtük. Fařat bu da bunlārın sadaqası olsun.” dedüm.
1676. Ama ben bunun acısını çikārim, ben senden dedüm. Vuşduk tabi ğenā kuhlāra
1677. Kaçkar kuhlārına, o kuhlārden aştük. O iřtiyārı, olsun, yaşlı olsun şametli babam
oķı bulduk, bulduğumuzı, nassı aqlamaylen, sizlamayle ğalıyolār ki ese bunlār
1678. bulunmış.” Başumuzden hiç unutulmeyācāk bi olaylār, bunlār ğaçtı çok tabi. da:
1679. bildüklārümüz çok řeylār var ama..

Nasıl evlendin?

1680. Evlenmak konusuna ğāline, evlenmak konusu řöylä oldu, onı da anlatayim. Ben
1681. yedi senä bi kēzlä sävdalük ettüm. Yedi senä bi kēzlä sävdalük yaptüm. şimdi
1682. aldüğüm kişilen aslında hiç sävdalük yapmadüm. Yedi senä sävdalük yaptüğüm kişi
1683. kēzin ismini oğluma böyle jilette yazmıştüm. Jilette ismini yazmıştüm. Yeğenima
1684. bilē ismini koydum. Fařat şimdi bu evlendüğüm şayıs beni säviyodı. Bunga biqaç
1685. säfār haber ğonderdim. “ya ben başkasını säviyörüm.” Peřuma
1686. duşmesün diye. İmkân yòk. ğenā säviyodı. Bi ğün öylä oldı ki, bu kēzün amcasının
oğlının evindä
1687. otuşuyoz. Aşkadaşum, samimi aşkadaşum, otuşduk müabet ediyöz. La
1688. bi da bařarām kı kēz içün böylä yapecām, böylä çarpecām, dōvecēm, kēricām,
1689. edecēm.. Kēz birāz ğaribandur deyilä ezmak istedilār. “lan oğlum.” dedüm, “sen
1690. nā diyon oğlum.” dedüm. “böylä böylä.” Afedeřsin orda kufurlı konıştüm hatıa;
1691. “ben kēzi alecām, sizün qarşsunuzda ben dirilecēm, kēzi ezdürmiyecēm. yani
1692. Allah bā dilimden söyletti, aslında başkasını säviyörüm yalan yòk. Fařat bunı
1693. söyladüm. “ı” dedi. Ben bu kēz_ılan.. Tabi çağırdüm. Bi ğün çobānım ğenā, malum
1694. var. Dārabaşı dārük, burdan yòkarı. Yanümdä da bi çobān çocuk var, aşkadaş.

1695. Çocuğa dedüm ki, “oğlum gêt şu kèza de” dedüm ki, “seni Eërdön amca çağırıyò.”
1696. Bakeyim, ben óylä bi teklif sunecëim ki, belki qabul etmäz. Oluë ya, Yanüma
1697. çağırdüm gäldí. dedüm “bak ben çobanıım. Góruýosun. Ben qurbete çıkmäm. Ben
1698. annemün babámün sózinden gäçmem. Bunläri qabul ediyò misën? Bëki on senä
1699. yirimi senä dä: çobanlùq edecëim. O qada şart qoştum qoştum hepsina räzi oldí. nä
1700. dedümse, hepsini qabul etfi. nä dedümse, hepsini qabul etfi. dedüm “heşalda”
1701. dedüm “bu tamam.” Peki dedi. “iyi o zamân” dedüm yaëùn akşâm” dedüm “annemi
1702. góndëëüm istëfirüm.” dedüm. “tamam.” dedi. “fakat” dedi, “ben” dedi “evlenmem”
1703. dedi. “niye?” “babaannem” dedi, “sağ” dedi, “o” dedi “elmäzden” dedi “ben buní
1704. yapemäm” dedi. Kı ben dä dedüm Kı o zamân, “ben hoş babaannengun elmäsíní
1705. bekleyemem” dedüm. “ya hä ya yòq.” “hä” dedi. Eyi biz dä qabul etfük. İstëftuk
1706. faqat, bi nëşanlandük, bozuşma duëumí oldí, genä gäçürdük. Faqat o düğün gëcäsí
1707. vaë ya, hiç unutmam o ani. Yao, evlenüëök faqat bu düğün acába benüm mi? Şimdi
1708. yalan yòq gónglüm başqa yerde, sävdalùq, sävgi vaë. Beni çağırdılär şimdi,
1709. “äldüğüñ vërdüğüñ qabul etfün mi?” Deyilä. şe yapäcäklär, ben gëtmädüm tabi.
1710. Benüm yerima äbiyüm gëtfi vekâlet vërdüm, o gëtfi. Lan akşam oldí odayä
1711. girecëim, odayä giremем. múmkún dëğil. Ben nassí giräyım odayä? Düşün şaşın,
1712. “ya” dedüm, “Eërdön, olan olmış artük, iş işten gäçmiş, qabul et.” dedüm. girdük,
1713. dönmesi.. Waë yòq, häë dedüğüñ yoluma dä uydi. Memnunim, şikâyetçi dä dëğilim
1714. ama, tabi, şimdi, şu andä äşki sävdämi górdüğüñ zamändä içim genä bi sizlär yani.
1715. múmkún dëğil. Unutulmaz yani. Amä şimdi, mesela, uç tâne çocuğum vaë.
1716. Oğraşıyöz. Önäri çapalıyöz.

Hiç ağladın mı?

1717. Ağladın mı därken hem dä nä qadaë.. ağladüğüñ günlär hiç uyumädüğüñ.. Gëcä sabä
1718. yatmämışüm, sävdalùq edärken gëcä sabä yatmämışüm. Çobanlùq edärken, o anlärí
1719. aqlına gälür çıldüëüyör insân. sävdalùq yapıyöëüm, sigara elümdä içërken,
1720. uyumışüm, sigara düşär bu on řaräfüma, yatmışüm uyumışüm. Bi dä baqtüm bi
1721. koqu vaë. Koqu vaë, acıylen hissetfüm, pontolumun on řaräfi, öldüğü gibi yanmış.
1722. Äcí vürmiş şeya, su bulemädüm söndürmä, sút ilen söndürmişüm. Sútí tókmişüm,

1723. “olan” dedüm “ben nä oldum.” Pontòl gètmiş. Eva gälemem pontòl yòk. Faķèrlük,
o zamân yòkluķ şeylêri dâ vař, bóylä dëğildi ki. Pontuli, teřs gëymiş eva gälmiş dâ
1724. pontòl değışmişüm. Önden soğa evdä yaťmıřüm, ğenâ aynı devamlı ķaset,
1725. Feřdi’nün ķaseti ķalâ, bilmem nä sävdalük şëlâřinden, yanâ içümüz, ateş dúşmiş,
1726. bacâyı saşmış. ğenâ aynı yıl başuma ğäldi, uyurķen, ğenâ uykudâ sigara elümden
1727. bóylä dúřtı yatağün kenâşına. Aşkadaş, inanmasen buna, iki tâne yoşğân, birâz kış
1728. zamânydı, batťaniye, iki tâne yataķ altťa, úřtte sungeř, dipće şey, pambuķ, úřtına
1729. konuşdı buşada. Pambuğı bilisen, pambuķ túttı mı? İçindâ yanıyò. Ço bişe yanâşım
1730. duman bişe oldı amına koyım ya, soğa elümi bóylä yeři açtüm kı, elüm dúřtı ateşa.
1731. Olan nöluyi, aťladüm, odâm, beton ev ya, dumân hiç bi şe, bi şe çıķmâmiş, hicbi
1732. yeři ğöremiyòrum. Bi ķařanlüğün içina zifir ğibi yanıyòrum. “yandüm amına
1733. koyım.” dedüm atlâdüm. Elüm yândı. Odenün ķapılâřını açtüm, penceşe açemâdüm.
1734. Sangi ev yanıyò, óylâ bi duman çıķâr. Lan sòndúřacak su bulamâşım evde. Tek
1735. ķalûřòm. O pambuķlâři dişeři çekťüm betonun úřtına. La bi baktüm yataķ yan..
1736. ķorķu başladı bende, anam babam bağèřacak. İki tâne yataķ yakmışüm, yoşganlâşi
1737. yakmışüm. Kendümi yakmışüm. Faķat ben kendüm yanmaķtan soğa ğenâ ķorķum
1738. anam babam bağèřacak, kendümi dúřúnmêřüm ki o aşa. Yataķlâři teřs ķewûrdüm,
1739. kóşê kıştışdum. Çobanlúk ede.. Çobana ğëttüm ğäldüm kı annem ķařsaflâr
1740. yíkemaķ tã, yíkíyò. Bi baktüm kı yataķlâr yânmiş. Râmetli babama hic duyurťmâdı,
1741. çağırđı beni. “oğlum bi ğâl hele.” dedi. dedüm “anne sóylâ.”, ķorķtüm dâ bir şe
1742. vař da, “n_öldi?” “oğlum sen nassı yanmâdün?” Dedi. “ya ana bóylâ işťa. “sen
1743. nassı sağ ķalmıřsen o yatağün içinde?” Dedi. “biz Nä edecëyduk?” Dedi. “sen bize
1744. Nä dâ..” Anne ķorķuden” “ya oğlum ķorķuden bu denmâz mı?” Dedi. “sen
1745. yanmışsen acı işin içine, yaşısı yatağın yanmış, sen sağ ķalmıřsen.” dedi. ğäldi
1746. başuma bu iş.” dedüm “ana, Nä edeyim.” dedüm. “bu hâr zamân başumûza bóylâ
1747. şeylâr ğäliyò” dedüm. Ben şëlâr yaşadüm.

Sevdalıklar kayıpları beraberinde getirir. Sen belki okuyanlar sevdalık yapmaz, etmez diye düşünürsün. Sevdığım kızı düşünür giderken yolda az kalsın arabanın altında kalıyordum.

1748. Mũaķķķķ yapılmıştır. Ben dā işte, āynī řeylāřī yaşanmış. yani sāvdalũķ dāřken, bazı
1749. ğençlār ğórúyòřum şimdiki zamāndā da.. Ben ķezī ğórmaķ iķũn çobanlũķ
1750. yapırdũm. Úř dórť saatlũķ yāya yol ğidārdũm ķí bu bu ķezī ğórecēm. Úř dórť saat
1751. yāya ğidārdũm. Ğórmaķ iķũn. Ğórmeden.. Yalnış ğózle bilmem nā mũmkũn dēğil,
1752. bakmaķ mũmkũn mı? Yũřek, sāvda vař yanıyòř iķũn çũnkú.
1753. Yāylādā duruřòm, yāylādā diyòřum, sāvduğũm ķezũn amcasınũn oğlınũn dúğúnı
1754. vaş. Şametli babam sağ, bendā dā çobanlũķ vaş, mal vaş. Babama habeş edāřım.
1755. “baba, filan ğún yāylāyā ğālācāksen. Ğāldũnse ğāldũn, ğālmāzsen ben kóydēyim.”
1756. dedũm. “ya oğlum, hiç..”, pusula ğóndeřmiřũm, bi dā baktũm şametli babam ğāldı.
1757. “ya oğlum, bikaç ğún ķalsan, ğétmesen nā vař?” “baba” dedũm, “işte mala bak işte
1758. bakma, ben dúyúna ğidecēm.” dedũm. Aha mal, aha sũřı, nā yapışsan yap.”
1759. ķoyveřdũm ğāldũm. Ğāldũm ama, o andaki bendeķi heyecan, o andaki benũm
1760. yũřek atışı, mũmkũn dēğil. Yeş yeşinden oynā ya, aşkadaş, mũmkũn dēğil ķezın
1761. evina ğiremiyòřum. mũmkũn dēğil, dúyún evi ķez evi ya, ğiremiyòřum. O tulumcı
1762. Safet deyilā aşkadaş, bi yeřdā eniřtām, buřādā kópřinũn altındā iķķi iķiyòřlār.
1763. Asķeřa ğetmāmiřũm. Yanāřtũm, ğettũm dedũm “safet, eniřtā, bunun bi çāřesi
1764. olması lazım.” dedũm. “nöldı?” Dedi. “elũřòm”, dedũm ya, ķezın yanına
1765. ğidemiyòm.”, dedũm ya. nā olacak? “bāna iķķi.” dedũm. İlk iķiřim ořdā olũřo.
1766. Vēřdi hemen şakıyı. Bi duble vuşduk olmēdi, bir dā: vuşduk. Bırķaç tāne vuşdum
1767. ķí, ben oldum leylā tabi. Ařtũk ok yayden ķopťı. Utanma deyilā biře ķalmādı.
1768. Tũřķiya bařladũm amā saba saat dórđā ķada. Hep řā ķezũn úzāřına atma tũřķú
1769. sóyliyòřum. Lan sóylādũm sóylādũm..

şimdi diyemezsın onları..

1770. Mũmkũn dēğil, o iķten ğālmāz, mũmkũn dēğil. Olan bi dā baktũm ķezũn
1771. babaannesı dedi ķí ya, “oğlum” dedi, “nā ķada yanmissen sen.” dedi ya. “bu
1772. tũřkilārũn ķimādũř?” Dedi. “āķ” dedũm “senũn tořnıyung yakťı beni.” dedũm.
1773. “yakťı.” nā “deřsen?” Dedi. “dedũğũmı biliyosun.” řu suřatũmdā biře çıķťı o anda,
1774. tóķenti, amā nāssi? Yanağım bibeş ğibi, bóylā. haşalandum. “ço nöldı?” “nāyilet
1775. ossun.” dedũm. “ğózlārınız. Nāzāř etti.” “o ķada olācāķ.” “bu ķadař nāsi atma

1776. túrki, sóylädun sen bu êécä?” Dedi ya. Meşuşduk biz yani. Bişe yòk arkadaş,
1777. òrädä, sabahten bindüm, o anı hiç unutmam. O zamânlärdä kıamyonlärälä ineř..
1778. kıamyonun úzärına binmişüm. Kıamyonun úsfından, kèzın evinün altından ênêm,
1779. orđä duşmış, ben òräden ònı dikizlêřüm o beni dikizlä. O anlär hiç unutulmê bak.
1780. Ařadän ğäçmiş baki o senä, on beş senä, o andaki hayalı, o andaki řekillär, yine
1781. unutmuyòřum.

Daha da unutmayacaksın..

1782. Múmkún değil. Bak ben evlendüm.

Asla yengenin bunlardan haberi olmayacak, yengeyi üzmeyeceksin.

1783. Bak ònı sana řóylä izä edeyim, ben bunı sävärken yengenin hepsinden haberi
1784. varđı. Wař yine dä aynı bak, yine dä bana yenge nä diyò bak, “bi bilsam ki, diyò
1785. şimdi, özel, ailemle, “oni sävdüğünün uşte birini beni säviyòř mu?” Bak, ben dä
1786. dedüm ki, “sevup sävmädüğümü, seni sävup sävmädüğümü sen bilêmäzsın. Onu ben
1787. bilürüm. Bi eřkāk hiç bi zamân ailesına, “ben seni säviyòřum, diyä hitab etmüz.”
1788. dedüm. “sevêřüm.” dârse, “beki seni kıandürmâ, içten sävêyim ben seni.” dedüm,
1789. “içümdeki sävgiyi sen bilêmäzsın.” dedüm.

Zamanla daha da belki, ona minnet duyguları besleyeceksin. Ama asla öbürü hakkında böyle düşündüğün bilmesin, çok üzülür.

1790. Múaķķak. Amâ úzúlmiyò. řóylä úzúlmiyò. Çúnkú, beni tanıdúęi için, yanlışlık
1791. yapmayäcäęimi dä bildiği için. Onun içün úzúlme.. Ben şimdi mesela evlenmişüm
1792. bak, ilk çocuğunden, afedeşsin hamileyken, yäylädäydım. Bunlar, bu sävdüğüm kız
1793. dä yäylä kıışmaz idi. O mázileř çok şey değer. malı sağdüm sabahtan, bunlära sút
1794. vêřmişüm, yòęuřt vêřmişüm, ğälmişlär ışık vêřmişüm, eve filan lambalär vêřdüm.
1795. Ğälmişlär yaylä da, kıuzı kâsmıştüm et vêřmişüm. Yesünlär dä äřki sävda çúrümüz
1796. ki, múmkún değil yani. Sabahtan bi dä bakıtüm, bunlär ğoç etmişlär, babası mabası
1797. annesi çoluķ çocuķ hep beşaber ğälmişlär. Ğäliylölär kıoyä kııřmuyòřlär,
1798. kıaldürmişlär yäyläyi, benüm evün dış kıapı açıldı. Ben dä malı sağmışüm sút
1799. sağadüm, makinê çekicêim. Kıarı ile ben beşaber iken yanümdä kıarı da.. İkinci kıapı
1800. açıldı ki sävdüğümüzlen kıarşı kıarşıya ğäldük. Aha vuşduk baltäyi řařa şimdi. Kèz

1801. ógúmde, obiri dá aşkamde, işun íkí tārāfí vār. Ben nē dēyim ya ǵaldum şimdi ařadā
 1802. ben. Şimdi bunlār yāylāyā ġāldūġında íşiklārí olmādūġí içün mum ġātūrmışle
 1803. peşlāríne. “Al Eřdön” dedi, “mumlārí” dedi, “sen ǵullanūrsen.” dedi. “lāzımdūr.”
 1804. Ben dá dedüm kí ya, mumí yāylādā biz ǵullanmazük, feneş, gaz lambasılan şu bu
 1805. vār. Kí o zamān bana nā dese; o anlar yani unutulācāk ġibi dēġil yani, beni bīrden
 1806. bi şey etti. “hatıra olārāk saǵlārsen.” dedi bana. la ǵarí ařkadā duřuyò, kiz
 1807. kēndinden dedün mi? ǵēz dá bunun aşkadaşı sayılıyò, kí ben dá dedüm ki, “o
 1808. hatıāyí hiçbi zamān ǵāyib etmem ben, hatırlār saten, mumí āldum elinden. Aldum
 1809. dá babam bi dolap yapmıştı, dolaba ǵoydum. Dolaba ǵoydum ki, la bizüm ǵarí bi
 1810. dá baktüm ġēttí, o ġēttükten sořa tabi, ifedā vār dá: sořa, ġēttí, mumlārí aldı elinā,
 1811. “ben” dedi “bu mumlārí kírācāām.” kí bi duřakladum, benüm en búiýük oġlan dá
 1812. ořadāydí, şimdi keçi sūrúyòrdi. dedüm kí “ya sen bu mumlārí ǵēramassın.” dedüm.
 1813. “sen buní sävdüġümü biliyò miydün?” Biliyodun. sävdüġüm haldā buní
 1814. almādüġümü dá biliyò misen? Biliürsin. Egeř, sen buní, bi vēr, ǵoplí vār dá bilürsin
 1815. ǵoplíyi, ǵobanlārün ǵoplísi meşurduş. “şu ǵoplíyi ġórúr misen?” dedüm. “ġórúròm.”
 1816. Sen o mumí kēr, bunun saçını ben dá belunga ǵēřācāġım.” dedüm. yani ben buní,
 1817. ořā ǵoydumsa hoř ben buna yenilmāk amacıyle dēġil, hatıradūr, bunun hatırası
 1818. başka, deġişük bi.. Yo.. Kóti bişe dúşunsām zāten yapārdum şimdiye ǵadař. Bóylā
 1819. deyincā bi dá baktüm tipiř tipiř ġātūrdi ǵoydi dolaba. Ve hala saǵlāрім dolaptā, o
 1820. mumlār hatıra olārāk duşuyo. Hatırlār bitmāz Osmān.
 1821. Ben dá bi kītabi bulabilirsem, bendā bi kītap vār. Yazmışüm yāylādā mazılār,
 1822. bařumden ġāçen olaylār nāsí ġāçtı. Ġúnluķ şē yazmıřtüm. Yahu ġātūrdüm ařa ǵada
 1823. yāylāden, keřke ġātūrmāz olsaydum Osman tam basılācāk şey ya.. saǵlānācāk şey
 1824. yaní. Kītabí, buní, kitapçıya Çewürmak yani bóylā şē yāzdum, kitap Çewürmak
 1825. içün ġātūrmıřtüm ařā. Matbādā bastūrācaktüm. Bulamıyòrum şimdi.

Belki evde biri saklamıştır.

1826. Bilemiyòrum, bulamıyòrum aştük, inşalla elüma dúşerse buní yapacām.

Olursa ben de yardımcı olmaya çalışacağım.

1827. Valla bunı özel olārāk, ğúnlúk, mesela kaç senälärden bēri, kaç senänün içinde,
1828. ğúnlúk, başumden nē ğächmiş, çobānlúkta nāsıl yalnız kalmışsem, şu saatte şunu
1829. yapıyòm, şu saatte bunı içiyòrum, bu saatte buřdā yemağ yiyòrum, bilmem mal
1830. ğälmiş, ğälmemiş. Çobanlúkta da, çobanlúk mazīlārı, çobanlārùn bambaşkadur
1831. hatıřalārı.

Ben bir şey söyleyeyim sana, çoğu insan, sevda falan dedin ya, insanın yüreği oynar, her insanda belki buna benzer şeyler vardır ama çok güzel anlattın. Benim de başımdan benzer şeyler geçti. Ben senin yürekli olduğunu anladım ondan. Ama buna rağmen yine de yenge hanımı üzecek hareketlerden sakın.

1832. Yòğ ònı yapmam. O hār yapmak múmkún değıl Osman yapmam, fakat ařadān älli
1833. senā dā ğächse, yúz senā dā ğächse, múmkún değıl.

Hele ki onun o hareketi, gelip de o mumları vermesi sana...

1834. O beni mafetıi zaten.

O mumları sen ömür bóyú saklayacaksın. Ben olsam, kırarım değıl de, “o mumları kırdığın zaman benim eşim olmaktan çıktın.” derdim.

1835. Ořdā biteş yani.

Unutamazsın onu. İlk mi o?

1836. Unutamam. İlk değıl. İlk olmādüğü şóylā bak. ònı dā deyim baře, madem bu yē
1837. kaçadā ğirdün. İlkini anlateyim. Çocukluk aşkıyle başlayan aşkum var. Çocuklukte
1838. başladuk sävdalüga. Kēz ilen beşabeş karşı bārı ğenā birbirimüzı säviyòruz. Osman
1839. bu birāz acıdūr ama, anlatayım. Ben bunı şimdi, ilk aşkumüzı yaşadüğümüz
1840. zamānlār, ilkokulden başladum dórdinci, beşinci sínıftēn başladuk sävdalüga on
1841. yedi on sekiz yařlārına kadaş. Amā hala devam ediyòr. Amā neden vazğaçtum?
1842. Osman ben şimdi säviyòrum amā nası biliyò musun? Óylā bóylā değıl kēz. Kēzün,
1843. ózellükle bak, aynı kóyden idi fağat ayşı kóyleřdā kalıyòřduk biz. Ben bu dağden
1844. yòkařı çobana ğidiyòm, karşıki dağa ğidiyòm bunı ğóрмаğ için, buluşma, bi
1845. yerümüz var, ğäliyò, ořdā saçını órgú yapıyòrum. Bak órgú yapıyòm, o kada dā
1846. birbirimüzı säviyòz. Benle sen bóylā aşkadaşum. Ařkadařum, “aşkadaşum duşumun

1847. nası konuşuyòm, anlatıyòm, diyòm kí “bóylä bóylä duşum. İzä ediyòřum,
1848. aşkadaşum samimi cancıgeş aşkadaşum, anlatıyòřum olāyí. Fakat óylä bi oştama
1849. dúřtúm ki, óylä bi duşuma dúřtúm ki, ābim Ankařa’den ğālũř. O dā bekār. Bunlä
1850. çıķāřız yāylādä, meġeřsem, ābeyũm bu kızı tutuluş. āynı ķēza. Benũm sävdũġũmi
1851. bilmāz. Yāyläläřa ğāldılār iki kaşdeş, baktũm başka yeşleşe ğidäcäklār. şimdi
1852. onun dā “eniřtä, baćanak”, dedũġũm kiři, bana usul ile kulaġũma dedi ki, “ya
1853. Eřdön” dedi, “baćanak” dā: dema bā.” dedi. “to nöldi?” “aġabeyin bóylä bóylä..”,
1854. oy anasını, fakat ķendi ķendũmi yēyirũm Osmān, bildũġũn ğibi dēġil, işten bóylä
1855. yēyirũm ķendũmi. Ořdä otuřmiřũk, suřradä tam yemaķ yiyòruk, ònden bunden
1856. konuşuyòruk, aġabeyũm, búyũk olan, dedi ki, “ya” dedi ki “bak ābi”, dedũm,
1857. “zaten onuma dúřmiřũz.” dedũm, “bi yalnışa dúřmiřũz” dedũm, “bu yalnışı
1858. çózún”. dedũm. Bóyũġına eşitũřũm, bunun ufaġına.. Bóyũġına diyòřũm da, faķat
1859. ķēza sózi oġlana eşitũřũm, dişek dēyemādũm. Ufaġına dēyòřũm da.. Bi baktı ġózlen
1860. bóylä deyince, bu boyın āġdı. Ğāldı, yāyläläřden dónduķ ğāldũk. Çobanlũķ
1861. edēřũk, kaş yaġmıř, malũm vař, o dāřānũn yemiřũn kaş kúřēřũm kí mal yesũn.
1862. Benũm bi búyũġũm bóylä etti, “oleni biliyò misēn?” Dedi, “bugún” dedi. “yo:”
1863. dedũm. “bu akşam” dedi, “babamlen ānnem” dedi, “gideřlār filan ķezı istemaġa”
1864. dedi. “to hangi ķēz?” “filancıyı” dedi. Elũmdä kúřek vař, kaş kúřēřũm, kúřäġi,
1865. bóylä bi yeře vuşdum, sanķı ben o an yıkıldũm yani bir̄den. “ēsse mi?” “ēsse.” dā:
1866. elũm ķalkmār kı hayvanlāřa bişe ķaldũřāyım dā yesũnlār. Ķēřıldı. Akşam ğāldũm
1867. eva. malı Aġēřladũk, yēmeġi yēdũk. Bi dā baktũm annem hazıřlũk yapā, babam dā
1868. hazışlanacek. Ķēz istemaġa ğidä.. “anne neşeye ğidāsın.” dedũm. “filan ķezı
1869. istemaġa ğidēřim.” dedi. dedũm “anne, bu ķezı istemiyäcäksin.” dedũm. O an
1870. ğāldũkçe aġlamaġım bilē ğālıyò o anlār. “oġlum sen nā dişsin, sen nā boķsun.”
1871. Dedi. “nā boķ olduġũm bilēmem.” dedũm dā “bu ķezı istemiyäcäksin.” dedũm. “e
1872. nā yapäcäksin?” Ben ķēz ilen bu ķada zamāndũř sävdalũķ edēřim, ben o ķēzũn
1873. sařlāřını okřadũm. Ben bunı yaptũm. Ben buna yenge ġóz ilen bakamam.” dedũm.
1874. “baksam bilē” dedũm, “benũm aşkadaşum demiyäcäk mi ‘ulan bunlāřı anlatäcäk,
1875. demiyäcäk mi ula múmkún mi?” Dā, kalır mı? Hiç bişey içimden ġäçmese da, bunı
1876. ařkadařlāřũm diyäcäk.” dedũm. “olāmaz.” dedũm. “ya oġlum.” “ana o ķēz bu eve
1877. şey ğālũřse dedũm ben dā obiş kaşıden çıķecēim.” dedũm. “bi tāne oġlunguzı

1878. siläcäksiz.” dedüm. “ben bu, dä: bu kóye ayak atmam.” dedüm. “benüm içün
1879. biteş, bu kadaş.” dedüm. Ben bunı sóyläyince, babam içerden duyär Säsumi tabi. Rāmetli
1880. babam oturaklı adam idi. “nä deyı bu uşāk, çağırdı anamı. “böylä böylä deyı.”
1881. Dedi. “nädür?” Bu kèzlen sävdaluk edem”, dedi. “bu kèzi òna isteyemäzsın.” “ben
1882. kèzden sebep bir oğlumu kâybedemem.” dedi. Babam rāmetli. İstemağa gètmäzük.
1883. Dedi. “oturun.” dedi “aşā” dedi. Bişe yök, ben dä bunı unutmak içün, obir kèz ilen
1884. şē gāştüm. “nä òna nä bana oläcäk.” dedüm. “bitsin bu iş” dedüm “burda.” Hane
1885. unutuldı mı? mümkün mi? Ben dä arkadaşum içün anlatūrüm mesela durumı iza
1886. edārüm, Osmān, canciğer arkadaş, arkadaşā anlatūrüm, òrā bi dä
1887. baktüm, benüm bu arkadaş, bu kèza talıp çıkācāk. Ulon bir akşam bu kèzün, davet etmişlār, eve
1888. oturmā gèttüm. oturmışüm evinde, o anlār hiç unuttum olāyı, hiç ya, oturmışüm,
1889. meğersem, çoraplarınun, çurabınun bi tānesinun uzārıne oturmışüm, denk gālmiş.
1890. çorap arıyò, bulamıyòr, gāldı dedi ki “Erdön belki sen uzārıne oturmışsın.” dedi.
1891. “nölür?” dedüm bir çurabungun uzārıne otursam.” “önemli değil” dedi, “hepsini
1892. al.” dedi. “sana canum feda” dedi. Fakat kèz sanki bana bişey sóylāmak istēr dä
1893. fūrsat bulamıyò. Olāyı ben dä bilmiyòrum, mēvzuyı. dedüm “ya nädür?
1894. Dēyemädüm tabi dä: doğrusu, “nädür?” Diye sořemädüm. Ākşām òrāden kaķtük,
1895. vedalaştük. Bunlār, Ankařā gidiyò. Ben mesela, bunden tā dōnemācı dōnena kadaş
1896. sinyal lambāyı yaktı, devamlı, uyanemädüm Osman. Cahılluk mi var idi dä
1897. uyanemädüm. Lamba belki “gāri bi dōn gāl, bişe diyācāğım” mi dedi? Dōnemädüm
1898. geři. Eva çıkıtüm, gāldüm burada. Óo sabahten kaķtüm gèttüm ben çobana, akşam
1899. gāldüm ki, bi oştaluk kâynamış. “nä olmış?” kèzi filancı gālin etti, filancıya
1900. vēr dilār. Ankařa’ya gètmiş, kèzi meğersem başkasına vēriyole.. Pařaylen satun
1901. alınmış kèz. Pařayle, kèzün haberi yög_iken, bi bakkala vērmış kèzi babası kaşdaşı
1902. dä “vērsün” ola ben diyācāğım, hem dä kim? Arkadaşum, demin anlattūğum, komşuduş ya, onun kaşdeşina. Uşāğa
1903. dä demişüm, “oğlum eğer bu kèzi almā
1904. kaķkařsense, ananı bilmem nä yapāřım, vuřācāğım.” demişüm bunı da, òrā bu olay
1905. çıkıtı mi başuma, ařadān gāştı, ben okulā gèttüm, okuldā öğřetmenlārilen çok

1906. oŭurup konuŭurduk, mŭabbet edärdük, qadîr hoca vaî, sizden iyi olmasun, bîr
1907. aŭkadaŭ vaîdî. Anlädî duŕumumî, “Erdön, saqîn moŕalungî bozma, bi qêz içün
1908. heyätuni qâybetme.” dedi. “ya oğlum ben bunî devâmlî işitiyörüm. “Erdön, ben sâ
1909. bi dârdümü anlatâyım dâ sen bakalüm, ben” dedi “aŭkadaŭma sözli mi, nêŕanlı mi
1910. tanîŭtŭrdüm.” dedi. “ğîttüm” dedi “ki beŕabeŕ nêŕanlanmîŭlâr, evlenmîŭlâr.” dedi.
1911. “tebŕik ettüm.” dedi. “ben ŭimdi tebŕik mi edecēm önî ben? Bizdâ bu yazmâz.” dedüm.
1912. “edäcäksin.” dedi. “edäcäksin.” “edemem.” “edeŕüm.” Bóylâ, dúŭtúk
1913. bîrbîrmüza tabi. Nêye ğäldük eva. Eŕtesi ğün ben dâ qaŭtüm mallârímî doyuŕdum.
1914. Bu yeŕden aŭâ vêrdüm aŭâ tókúldî. Ğidüp daĝa çobâna ğidiyôm. Evün óĝinden
1915. ğäçêŕüm önâŕun. Ğäçebilŭŕ miyim Osman. Aceba nâ edicēm. Ğäŭtüm ğêttüm
1916. yòquŭ ŕampâyî çîŭtüm óylâ bi yeŕe dónđum kî Allah’ten baŭka kîmse bizi ğôŕemâz
1917. yanî. Çobana ğidēm. Qo bi dâ baktüm kî bu uŭaŭ yòkaŕden aŭâ ğälíyu. Osman,
1918. elümdâ qoplí vaîdî. Vuŕdum yeŕe duŕdum ôŕâ. Vuŕecâm ben o anda. Bak. Vuŕdum,
1919. mal ğäŭtî. Bi dâ baktüm uŭaŭ tâ duŕdî. Anladî. “vuŕäcâm” demiŭüm “İk ğôŕdúĝum
1920. yeŕdâ seni.” Yao, sanki óĝŕätmenün dedüĝi laf, yalan dâ dēĝil, qulaĝuma zinlâ amâ
1921. nasî bili: mi? “Erdön tebŕik et. Erdön tebŕik et.” devamlî. Zinlâ qulaĝum ya bi
1922. qafamî aŕadâ sallârím. ğenâ sóylâ. Hocâîn o dedüĝi ŕey, zihne, beynüma yeŕleŭmiŭ. Duŕdum duŕdum
1923. duŕdum. Hocâîn dedüĝinî yapäcâm ben da. Yúŕúdum Osman. Fakat uŭaĝun ŕenk
1924. menk aŕtük bitti yani. Bittî işi. Ğêttüm “oğlum tebŕik edäŕüm seni.” dedüm.
1925. “Erdön” dedi beni tebŕik etmaŭ lazím dēĝil. Benüm” dedi, “hic bi olayden
1926. habeŕum yòĝ_üdi bana bu yanlíŭ yapan âbim oldî.” dedi. “ben ístemädüm bi dâ
1927. ğäldüm kî qêz evdâ.” dedi. Dedi kî bi bakkala qêzî satün aldîle. Dedi. Ben senün
1928. nasî sävdüngî biliüdum.” dedi. Senünle nele qonîŭtũĝumüzî bilŭrdum.” dedi. “ben
1929. bunu almam múmkún mi?” Dedi. “tamam.” dedüm. Ve ön_ilen halen
1930. konuŭmuyoduk qêz ile. Buna inanabiliyò musun? Bi yeŕdâ ğäldũĝumüz zamândâ
1931. laf kelimesi qêzün yanındâ konuŭmaŭ mumkún dēĝil. Qonuŭamíyöz.

Yaralısn sen de yani..

1932. Çok yaŕalıyım ya. çok yandum nâ edeyim. Amâ unutmâ óĝraŭurum. Bi dâ bóylâ
1933. ğúzel işüm ğúcüm olsa, bóylâ bi sigoŕtalî iş bulabilsam dâ bi ŕahata qavuŭsam.

Devamlı iş..

1934. Tabi. İstediğüm o ya. Bak şimdi. Ben şimdi mesela bak, buradâ çoluk çocuğum
1935. var. Uş tâne. Bîr tânesini âskefiye okutuyor. Kêzûn bilgilârî iyi. Oğlanun da, gerçi
1936. araştırmaya gîreîr kêzûn bilgilârînî yaçalâr. Kafasî çalışmıyôr, bilmem şudur budur.
1937. aldîlâr şimdi Alla rāzî olsunlâr. Maşsafîni o karşılamağa başladı. Bi senādûr ki
1938. işanlla bôylâ devam edâr, kêz okurse, devamlı karşıleyâcâklâr maşsafîni. Bi yerdâ
1939. istikbalî arttı. Biz doğru yoldâ gidelûm da. Bîr atasózi var ‘doğru yolden gêt tâ
1940. kaşanlûk gécâden kôrķma.” İçün tāmiz ossun bu ğüne kadaş heyâtta hiçbir kimsaye
1941. yani yanlış bişey dúsûnmädüm yani.

İyi ki karşılaştık Erdoğan, ya..

1942. Daha dâ karşılaşacâğız ya. Daha karşılaşacâğız ya Osmanım, dâ: karşılaşacâğız,
1943. dâ: oturâcâğız bîr aşada, muhabbet edecêz. dâ: nâlâr olacek, nâlâr.

Sen yoruldun..

1944. Ben yorulmam kolay. Kolay yorulmam ben o kadaş çile.. E: hepsi olur ya. İnsânun
1945. başına nâlâr ğâlûp ğaçıyò ya.

Bundan sonra kim bilir neler başımıza gelecek..

1946. Mûakķak.

Küçükken hayalimde hep öğretmen olmak vardı.

1947. Evet biliyòrum, senûn o zamânlârûngî tanıyòrum yani. İnsân okudukça, şey
1948. yaptúkça, tecrübeyi kazandıkça hepsini öğreniyò. Elûnden ğalıurse kimséin kalbini
1949. kèrmamağa çalış.
1950. Ben bunı zâten, şimdi mesela, yengêye hepsini iletmiştûm bôylâ bôylâ. Fakat ben
1951. buna bi saygûm var. Çünki niye, ben bunı yaptûm ettûm. Amâ şimdi artûk bizden
1952. ğaştı o. Amâ yine “..al cebunden saçlârî.” Şindi buradâ yolden gidârķen ğenâ karşı
1953. karşı ğâlsem bi zıplâ içûm. Yalan yòķ. Bîr sizlâr yani. Múmķún değil. bunı.. Oluyò
1954. yanî. Bak ben mesela ailem ilen ğalıyòrum aşâden yòķarî..

Sayılı olmasaydı, sende de bu kadar sürmezdi.

1955. Mumkún dëğil. Zaten beni yıkan o oldı zaten. Ben yanlışı ben yaptım çunki òna
 1956. karşı. Nassı yanlışı yaptım. Ben bunı görmek içün kaçtım gëttüm, bi saat bi buçuk
 1957. saatlùk bi yoldaydı, bulup buluşmağa gëttüm. Ankarā gëtmış. Bulaı bu yerden
 1958. oıtalùk yaymışlār, ille bunı alācāklār diye kıstırdı yeniden. Anne babanun ateşına
 1959. daha doğrusu dıştım. Onārun sesiylen yani. Yòksa yine ben şe yapmiyācāktım,
 1960. almiyācāktım amā mecbur kaldım. Şimdi benüm kaynüm dā bakkaldır. Bunun
 1961. ablası benüm aldüğüm yani. Dā bu şelāre dıştık işta. nā yapalım ya. “kadeşümüz
 1962. bu ise çeķeřüz.” diye bir şarkumuz var, ònden dëğil ise kadeşümüz bu. Çeķez.

Başka söylemek istediğin bir şey var mı?

1963. Başka nā sóyläyim. Sağlughünüzdür.

Teşekkür ederim.

1964. Ben dā teşekkür edārim. yani dinledünüz, konıştük, muhabbet ettük, sohbet ettük.

XII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Ayşe PİRİMOĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>73</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri*tarihi</i>	: <i>Ortayol köyü (Meleskur) 10.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

İsminiz ne?

1965. Ayşe Pırımoğlu.

Kendinizi biraz anlatabilir misiniz?

1966. Nassı anlafeyim.

Kimsiniz nerede doğdunuz?

1967. Lamgo'da doğdum. Lamgo'da doğdum. Lamgo'den kaçtım Meleskur'e galdım.
1968. Meleskur'e galdım yol yög_üdi. O arka yolden galdük, yol yög_üdi. yol iken ât
1969. ilen galdım. İbrâim'un, Alı'nın ati ilen galdük. onı ilen galdük buŕyē, óylä
1970. dolaştık galdük. Dúgún etfük uç gún uç gēcä oynadük, hopladük zipladük. nä
1971. bilëyim yavrum.

Yaylalarını var mıydı, yaylaya gider miydiniz?

1972. Palevit'e gidärdüm. Palevit'e gidärdüm. Palevit yuğardä bizüm dä yäylä da..
1973. Çamlıhemşin'den yòkarı çıķăcăğız. Altı., on iki saat yòkuş yúrúyòruk bóylä döne
1974. döne, on iki saat.

Kaç doğumlusunuz?

1975. Ałmış., yetmiş üç yaşındeyim. Yetmiş üç yaşındäyim yavrum..

Annenizin babanızın ismi nedir?

1976. Annemün adı Asiye, babamün ismi İbrâhim.

Ne iş yaparlardı?

1977. Annem Ćukıta kızı idi. Bóyla şer cibi şeyden çıkmış yani. Babam da marangoz idi.
 1978. Mutaitlúk ediyódi. Babam mutaitlúk ediyódi.

Kaç kardeşiniz?

1979. Beş. Dórd erkák.. Beş olur mi? Dórd erkák üç kız. Yedi kardeşik biz. Yedi tane
 1980. anamız şetmiş, doğurmuş evelin, şimdi yok çocuklar.

Sizin kaç çocuğunuz var?

1981. Beş tane.

Ne iş yapıyorlar?

1982. Bi tñnemüzün bóyúğun fawriķasi var. Şey tñrñfnde, fawriķasi var. Fawriķa
 1983. Ankařa'da. Ankařa'da. Kúćúğınun da dúkanı var, üç kat binası var. On on beş
 1984. yirmi tana işçisi var çalışıyorlar yavrum. Onun da durumu iyi. Çocukların durumu
 1985. fena değil yani. Hepisi iyidürlər yavrum. Hepsi iyi.

Burada yalnız mısınız?

1986. Bunda yalanuz kalıyorum ama şimdi oğlum ay başı gálacak bóyúğı.

Sizi görecek..

1987. Hå bizi görəcək, bilmem bunda işleri var. Eřazelər paşsellanacak hãrkes ay başı
 1988. felan gálacaklar onı ilen oğraşacak işi bilmem yavrum.

Yaylaya gider miydiniz demiştik, Palovit demiştiniz.

1989. Palevit'e gidardük. Palevit'ten yokaşı getmaştayken yavrum arkamúzdä yúk.
 1990. Aşağa yokaşı otuz kilo, kırk kilo yuklen gidardük. Azúğumuz, tozugumuz ilen
 1991. gidardük. Atlar, Seğerler birbirine dolaşurdılar. Ama çok iyi günler idi yavrum.
 1992. Çok iyi günler idi. Gidardük, gálurdük. na biléyim bir hoş görúrdük. Şimdikiiler
 1993. görüler mi bilmem yavrum.

Hayvanlarınız vardı..

1994. On tane hayvan ilen yáylaya çıkıyorduk yavrum. Hep büyükbaş, büyükbaş.

İsimleri var mıydı hayvanlarınızın?

1995. kınalı var idi, Binalı var idi. Nazaṛboz var idi. Ben nā bilēyim, var idi dā var idi
1996. yavṛum. Aynalı idi, Tablalı idi.

“Tablali” ne demek?

1997. Nā bilāyım ismi Tablalı idi yani. Unuttum yavṛum nā bilēyim. O ḳada vā_idi kī, on
1998. tāne Sègèrùn ógíndā ceḳiyoduk ḡidiyòduk iştä.

Peynir yapıyordunuz, yağ yapıyordunuz.

1999. Şimdi bişe yēyemiyòruk. Bak sekiz senādūr ki, muḥlamaya batūrdüğüm yòḳ.

Yasak herhalde..

2000. Yasak, ḳolostor var. Ḳalp var. Hiç, ben, çocuklārüm bana hār zamān telefòndā
2001. açarlār kī “anne muḥlama yema.” “aman hiç bişe yema.”

Ben amcamı kaybettim tansiyon yüzünden. Yağla adama bir şey olur mu oğlum diyordu.

2002. Babam ḳèzārtma edārdük. Sègèrī kāseṛdük şimdi, ḡúzin, hār zamān celep kāseṛdük,
2003. Sègèr kāseṛdük, Aḡèrden ḡètūrduk, çarşiden Alırdık. Kāstūḡümüz zamān babam bi
2004. saḡanùn.. İki ölçek tā tuz ḳoṛdı òna. Yāinī.. Yāinī usŧten alūrdı, “yēyùn evladùm.”
2005. “yēyùn evladùm.” “ye” amā iştä, aha şimdi çeḳiyòruk iştä. Şimdi çeḳiyòruk. Yeme
2006. var yemanùn dā zaṛarī var yavṛum. nāden bóylā oluyòr. İbŧi yağ içinde, yağ
2007. yemesalār çocuklār báyúmāzdıle. Şekeṛ yemiyācāksin diyòr benüm báyúḳ
2008. ḳèzùmùn, demāsı dā ayıp, bóyúḳ ḳèzùmùn dāyısínùn ḳarısı ilen dāyısı doktoṛduṛ.
2009. hār zamān bana Diyò kī “anne şekeṛ yema, şekeṛsüz çay iç, anne ekmaḳ yema,
2010. ekmāksüz yēmāḳ ye.”

Eşinizle nasıl tanıştınız?

2011. Nasıl tanışmaḳ.. Biz, evelin bóylā tanışmaḳ manışmaḳ, ḡóрмаḳ moṛmaḳ yòḡ_ùdi.
2012. Yòḡ_ùdi dā biliyosun yòḡ_ùdi evelin. Bóylā ḡórsan ḳonuşsan bilmem nā deṛdileṛ,
2013. Hiḳmet sen biliyosun da.. Biz aşakŧa ḳaynanang bacısı vaṛdı Çelegina'da. Zeleḣe
2014. bóyúḳ_ana o beni buṛāya etmiş. Ḡāldük.

Nasıl yapmış da..

2015. Ğórmiş yúzúni, ğálmiş bacısı ilen sóylämiş, bóyläyçen bóylä ben yegenüme
 2016. felancinun kèzini vèrecèim, bóylä edecèim, ben çok beğendüm óylä oldí bóylä oldí
 2017. iştä vèrdi bizi. Evèrdi..

Siz ne dediniz?

2018. E evelin sana nâ deyim babanün karşıısına çıküp tá oğlungí evlendürebilür miydün
 2019. kèzúngí evlendürebilür miydün?

Mümkün değil?

2020. Biz evleniyoduk o zamân. Ana dedi baba dedi tamamdür. Ana dedi baba dedi bu
 2021. olâcâk yani.

Olacak ama, hiç kendisini merak ettiniz mi ben bir görsem acaba diye?

2022. Hayır, yòk kí ğóremesin ki. Emçanı yòk ğóremesin.

Kaç yaşındaydınız.

2023. Aşağa yòkaří benüm buře ğäldüğüm Ořtayol'den, Ořtayol'e ğäldüğüm aşağı yòkaří
 2024. yetmiş senä mi atmış senä mi bóylä iştä. Atmış senä dâ: olmâmiş.

Elli beş falandır.

2025. Ha! O kıada zamân bâri buřdä. Bi umuř dâ nassí umuř yavşüm! nâ yapâcâksin kí
 2026. çalıştúk çapalaştúk şindiye kıada ğäldük, şinden soğa dâ bakalüm o dúnyalüğümüz
 2027. éyi midür, çoti midür bilmiyòrum yavşüm.

Ona biz karar veremeyiz ona Tanrı karar verir.

2028. Óylä. Óylä oliyò yavşüm.

Çay toplayabiliyor musunuz?

2029. Çay toplayòrum tabi. Ben toplamíyòrum yalanuz, çayumí toplayodu ama, çayumí
 2030. vèrdüm amâ ğenä yařdím ediyòrum mesela. Yařdím ediyòrum işçiläre yařdím
 2031. ediyòruz. Olmiyò, seřgiläri ğätüräcâksin, indüräcâksin, bindüräcâksin, su
 2032. endüräcâksin, yařdím edäcâksin olmiyò iştä. Çaysuz dâ olmaz bu memleçet. Olur
 2033. mu? Olmaz.

Şimdi herkes çayla uğraşiyor. Çayın da kendine göre sorunları var.

2034. Nassı edäbildüm ben o kıada çayı? On úş dönım çayum var. Tek başuma on úş
2035. dönım çayı ektüm tohumını koydum, báyúdi, hazır ekmeği vërdüm “siz yëýün.”
2036. Diye. Hepisine vërdüm. Amâ Alla önära dâ vërdi. Alla önära da.. Oğuz’uma dâ
2037. vërmış, Yaşar’a dâ vërmış, kıubilay’a.. Hepisine vërmış. Úş tâne oğlum var úçına
2038. dâ vërmış yavrüm.

İsimleri, Oğuz..

2039. Oğuz, kıubilay, Yaşar.

Peki niye Oğuz koydunuz çocuğunuza?

2040. Savcı varđı Pırımoğlilarđen savcı, o kıodı ismini. “Oğuz kıoyäcäđim ismini.” dedi.
2041. önı kıoydı. Çocuklarümün ismini hep o kıömış.

Çocukluğunuz kendi köyünüzde geçti, çocukken ne tür oyunlar oynardınız?

2042. Ğaştı. Fündük oynardı. Fündük. Kıurardı Fündük oyununa.. Bi tana varđı bizüm
2043. şey, hä kıumaqlık. Fazile varđı fazile bizüm şeyde, bütün Fündüklärümüzü alürdı o.
2044. Tâ bunden kıaqtık Çelegina’ya Fündük toplamaya ğetmişük. Fündüği kıurıyoduk
2045. kıim vurdıysa alı:ydı fındüği.

Şimdi misket oyunu var..

2046. Misket kıibi amâ biz mesela mesela on tãeden oynardı, on beş tãeden
oynardı,
2047. yırımı tãeden oynardı. hãrif yani oturduğı yerdâ bir teneçe Fündük yapardı. Biz
2048. hep.., ha o fazile alürdı Fündüklärümüzü halan dâ: diyò şindi. Halan dâ: Diyò şindi.
O oynardı. Çocukluğumuz óylä ğaştı, Ağaçlarün tepesindâ çerezlarün tepesindâ
2049. óylä. Evelin ağäcä kııkmağ tá, kııkmazdük dala, tik tik kııkaardı. Şimdi yok tabi.

Başka ne tür oyunlarınız vardı?

2050. Beştaş oynardı. Taş yapardı. Bóylä tutardı. Çay taşları, beş tãe çay taşını
2051. alürdü. Havaya atardı, tutardı. Kıale alürdü, oynardı iştä. Hepisinün bi
2052. kıurası varđı yavrüm. Ediyuduk hepimiz ediyuduk. Hepümüz çalışıyòduk.

2053. Benûm konuşmāyî ben işitâcâk miyim?

İşiteceksiniz.

2054. Nâ vakit ama?

Şimdi şimdi..

2055. Sağol a yavrûm. Benûm nâ biçim insân olduğumî, beni hârkēs biliyò.

Burada ne tür bitkiler var? Değişik isimleri var mı?

2056. Yòk olur mi yavrûm. Yòk olur mi? Paşalı otlâ yağlı ot yeyiliyò. Şaşamoğ ot, şaşamoğ

2057. çayırî yani, o yeyiliyò. Ben nâ bilêyim kazeyâk çayırî o yeyiliyò. Hayvan

2058. yeyeceğini diyok değil mi? Hayvanûn yiyeceğini diyok. Koyın, hayvan, keçi yani

2059. hepisidûr. mesela kèzılağaç yaprâğini kuşutuşuk, yiğarûk, o dâ yeniliyò. mesela

2060. evelin ğidârdûk kâstaneleri budaşdûk, kâstane tókârdûk, kırk yük âlli yük, kâstane

2061. tebi edârdûk, kuşutuşduk. Yedûrûrdûk Sèğèrläre. E nâ bilêyim iştä, hayvan

2062. yiyeceğini, nâ bulursan kuşuf.

Kurutunca..

2063. kuşutunca hâr şey yer yavrûm.

İnsan yiyeceği olarak neler yapardınız?

2064. Yani.. Hûs edârdûk. ònî dâ hoş dayma bol yedûremezdûk yavrûm.

Hus ne demek?

2065. hûs yani mîsîrî ógúttûrdûk, pişûrûrdûk, pişûrûrdûk, birâz dâ soğuk su vuşuşduk,

2066. içûrûrdûk, òna hûs deyiliyò yavrûm. Malez.. Siz malez dârsiz biz owank dârûk

2067. òna. Biz owank dârüz, siz owank dârsiz.

Burada sabah kalktıktan, akşam baş yastığa koyana kadar neler yapar?

2068. Buşdâ mi? Sabaştan kaçtûğum zamân mi? Çamaşûrûm vaşse, maķinamî açarûm

2069. çamaşûrlârûmî maķineye ataşum. Maķina ònâři yíkeyâna kada evûmî toplârûm.

Makine yokken..?

2070. Maķine yokken teķne.. Teķnedâ. Kèzılağaç teķnelâři vař idi bóyla bóyla owalârdûk

2071. bóylä.

Sabun vardı değil mi?

2072. Sabun vardı hem dä nassı sabun..

Sabun olmadığı zaman..?

2073. ƙasař edärdük ƙasař. Ƙasař nädür biliyò musun? Úş baćaklı sepetün içine,
2074. ƙamaşurları ƙat ƙat ƙat ƙordı şametli anam. Ƙat ƙat ƙordı, ústına dä ince incirün
2075. yandugı incirün ƙulini ince bi bez ústıne sērdi, sepetun ústıne, o ƙuli ústıne
2076. ƙorduk. Onun ústıne o suyı aktāurduk. O ƙada ğūzel ƙamaşur olurdı ki senün
2077. maćineyā mi bengzeřmiş.

Hiç ovmadan..

2078. Hiç owmadan. Teştemiz ğicir ğicir. Şametli anamden ğormişüm. Şķefanivat'fa bi lal
2079. vā_idi lal uç baćaklı sepetlār edardı bóylä, uç baćaklı sepetlār ƙasař sepeti dārdilār
2080. òna ƙasař. ústıne dä bi bez ƙorduk. Bütün ƙamaşırları anam o sepete dizeşdi.
2081. Heřisini dizeşdi. Ƙat ƙat ƙat ƙat ƙat ƙat dizeşdi. Onun ústıne bi bez seşeşdi. İncir
2082. dalından ƙul. Onun dalından, o ƙamaşurı ƙoć beyaz ediyòř. ònı anam ƙordı ústıne
2083. edärdük. Bóylä sana nā dēyim ğicir olurdı diyòř. Teřtemiz. Şimdi maćinasuz ķimse
2084. eldā yıkeyamıyò. Evelin bóylä yıkıyoduk.

Çamaşırdan sonra neler yaparsınız?

2085. Evi topladuk, ƙayumızı iştük, yemeğumızı yedük. Ƙařtük işumūze ğetütük. Aha
2086. bak ben ƙayır bićiyòřum şindi. Sēğerle ot bićicēim. Sēğer alacām. Şimdi Sēğerüm
2087. yok şimdi, Sēğer alacām.

Sığırlarınızın, en küçüğüne, hamile olanına ne dersiniz?

2088. Hamile olanına Sēğer hamiledür. ònı dāřük. ònı dāřük. Buzak ça buzaştuş da. birāz
2089. dā: bōyuyunce yani dana. Dana oluyi. Dūĝe oluyi, dana oluyi. nā oluř dā.

Erkeĝine başka bir şey diyoruz. Renklere göre isimler vermiyor muyuz hayvanlara? Siyah sığira ne ad verirdiniz siz olsanız?

2090. Zeytin dāřük zeytin. Hā Zeytin dāřük.

Beyaz karışık olursa ne dersiniz?

2091. Çezmalî dārûk. Çezmalî Çezmalî.

Alnı hafif beyaz mesela..?

2092. Aynalî.

Karnı beyaz olursa..?

2093. Artûk nâ bilêyim, hâr şey ben nâ bilêyim isimdûr işta. Amâ Sêgêr dâ ismini tanîyò.

Taniyacak zamanla, “Çezmalî” deyince..

2094. Bi tane vâ _idi adî kadîfe idi. Habu Sêgêrûmûzûn âdî kadîfe idi. Çağîrdûk

2095. kadîfe” dârdûk, dōrt baçak gâlûrdi, ha buşaya, gâçen senâ satfûm ònî. O

2096. ki edemêdûk satfûm. “kadîfe” dedûgûmûz zamân dōrt baçak gâlûrdi. Saşdûk etfûk
o ki

2097. edemêdûk, o ki edemêdûm uşaklâr gâldîlâr sattîlâr, “beni içûn hasa olur.” diye

2098. koxtîlâr sattîlâr.

Kırmızı sığıra ne ad verirsiniz?

2099. kînâlî.

Kırmızı alacaya ne ad verilir?

2100. Siya alaça.. Siya alaça olur da, nâ bilêyim artûk, bişey, isim o kada koşduk ki,

2101. kînâlî koşduk, Tablalî koşduk, Yosmalî koşduk, Çezmalî he.. O kada isimlâr

2102. koşduk yavşûm. Nazarboz dâ var he..

Bazı inlekler huysuz olur..

2103. Sút vêrmâz. nâden huysuz olur biliyò musun yavşûm? nâden huysuz olur biliyò

2104. musun? Sêgêr duğe oldî mi Sêgêrî alîştûracâksin. Sêgêrîn yanına koymeyâcâksin

2105. buzağı, Sêgêrî sağmaқта yavşûm. Gôstêrmeyâcâksin buzağı yavşûm. Gôstêrdûn mi
o sêgêr buzağlî olur dâ: sût vêrmâz, buzağıne saklâr sûtî.

Huysuz olursa..

2106. Vêrmâz sana sûtîni, buzağına saklâr, huysuz olursa o sûtî. işta ben ònden sebep

2107. satfûm sêgêrûmî. Vêrmâz, huysuz oldî mi sût vêrmâz sana yavşûm?

Yaylalarda çobanlık hayatınız var. Bunlardan bahsedebilir misiniz?

2108. Nassí hem da.. Ğidärdük yäyläya yavşum. Yäyläya ğittüğümüz zamân,
2109. Sègèrlärümüz bazan ğälmäzdilär. Dağden ğälmädükläri zamân, ğidüp dağdä
2110. beklärdük. Sègèrläri aşardük, bulemezduk. ayüden dä qorqardük. Elümüzä sila
2111. alürdük. sılamüz olurdı, fabancamüz olurdı, fufägümüz olurdı, qoplümüz olurdı,
2112. orağümüz olurdı. sılayilen ğidärdük. Ya biz ğidärdük dağa Sègèrlär aşamağa ki
2113. Sègèrlär eve ğälmiş olurdılär, ya ğälürdük eve ki ğälmemiş olurdılär. Óylä óylä
2114. vaqit ğaçürmişük yavşum. Amä çok zoř idi amä evelki bolluq, evelki tokluq, evelki
2115. nezet şimdi yok. Bır patatıs kaseşdük yavşum, patatıs qurardük da, patatıs evelin
2116. un ğibi, bóylä sehtüğün zamân dağılürdi. Şimdi, cıhva, su ğibi. naden óylä olur,
2117. artük ben nä bilëyim. Aceba ben nä diyoşum biliyoş musun? Ben diyoşum ki bu
2118. Awřopa ğubşesi topřakläri bozmasun. Evet soğa nezet yok burdä nezet yok. Bi
2119. kabak kaseşsin, dadı yok fuzi yok. Su ğibi. Un ğibi olurdı. Şindi óylä yavşum, şindi
2120. óylä olüyö. Acep iklimden midür..? şrabuzan'da, şey, benüm ğälinüm, bóyúq
2121. ğälinüm, ağabiyümün hanımı, hastaydı. Oğlı ğäliyö, şrabuzan'daydı.
2122. şrabuzan'den oře kaç dakkä ğäldi biliyoş musun? şrabuzan'dä bindi, Pazař'a endi,
2123. on beş yirimi, bi saat olmäden şrabuzan'den eve ğäldi. Artük diyoşum, iklim
2124. değışildi yavşum. här şey değışildi yavşum.

Yaylalarda hiç sevdiğiniz, bir buzağıyı, tosunu, yabanî hayvanlara kaptırdığınız oldu mu?

Benim oldu mesela, sevdiğim bir kuzuyu kurt yemişti. Şimdi nerde bir kurt görsem vurasım geliyor. Hiç öyle bir şey oldu mu?

2125. Vuřasun ğäliyöř amä ğörsa, duşsa ořdä beklesa vuşuşsin. Kaç defalärca yavşum.
2126. Ğettük ki, Sègèřüm düşmiş arka ústi, qurt yemiş artük bağırsakläriനി felan ayü mi
2127. qurt mi bilmiyoşum, tokmiş. Řastlasam onı vuşacaktır, amä řast ğälemiyosun ki..
2128. řast ğälemiyöřsun ki.. bunda dä besliyemiyöşsun yavşum müakqak yäyläya
2129. ğidäcäksin. Yäyläya ğetmemiş olmaz.

Yaylaya gidenler ne kadar var?

2130. İpti hepümüz ğidärdük dä Hikmet. Ew var miydi Meleşkurde, ğetmeyenlär var
2131. miydi? On täne Sègèř ew olurdı, en aşakfa. On täne Sègèř olurdı ew başıne. Şindi
2132. yäyläya ğideni.., Meleşkur'dä yök ki. Bi Cäit ğidiyoş galıba. Bizüm Cäit. Bi ğişi.

2133. Bîr muhtârlûktân bîr ğîşi.

Kaç hanedir bu köy?

2134. Buřdä mi, bu evdä mi? Hepi, yûz tãnedden fazladûr. Yûz tãne..

Siz kaç haneye yetiştiniz?

2135. Hele beş on tãne artmış yavrûm. Hele on tãne, on beş tãne artmış. yani, dâ: dâ

2136. beki.. mesela bak, bu, sade, bi bu senä úş tãne ew olmış ħopá'da. Bi bu senä, e

2137. ğeşisini hesab ede artûk. mesela Molla Õmeř'ün sêříndä ew yòğ_ûdi. İçi úş tãne

2138. ew oldí. Ben ğäldüğüm zamân yûz tãne ew vař idiyse şindi yûz yîrimi tana olmış

2139. yavrûm. Ayřelmışlär da. Ayřílîlär yavrûm dâ härkes Ayřeli.

Yoruldunuz mu?

2140. Yòķ yavrûm, nêya yoşuleyim?

Burada ne tür arazi isimleri var?

2141. Benüm eşazenün isimlärí mi? şu Palidak.

2142. Palidak. şu.

Ne demek?

2143. Palidak.. Ben dâ nâ demek olduğíní óğrânmaķ istiyòrum. Ben dâ óğrânmaķ

2144. istiyòrum nâ demek olduğíní, bu Palidak. írmaķtan o yani paşavaş, Memiş, Memiş

2145. diyòrleř, o yanķi baķçemüz vař, Memiş, Memiş. Lāřut, lāřut..

Ne demek bilmiyoruz..?

2146. Bilmiyòruk iştä, ben dâ buní óğrenmaķ istiyòrum ķi, bu isimlär.. Sowanak. mesela

2147. Sowanak nâ demaķ olduğíní ben dâ óğrânmaķ istiyòrum. Kîrap. Kîrap, nâ demaķ

2148. olduğíní ben dâ óğrânmaķ istiyòrum. Bu nedir yani, bu isimlei, neden řakťile buna

2149. eşaze eşaze.. He.. Kîrap mesela, kîrap.

Başka isimler var mı bildiğiniz?

2150. Mancal vař, Lōut vař, ben nâ bilëyim, Pos, mesela bu mälleye Pos mällesi därlär.

2151. Pos. Pos mällesi därlär. Aşağasine dära kısmí därlär. Dära kısmí. Dära kısmí

2152. därlär. Artûk neden oliyò. Ben dâ meřaķ etmişüm ķi, bu eřazelärün ismini mesela,

2153. Lāşut nā demektûr. Ben dā ôğrānecēm ki Lāşut nā demek.. Ben dā meṛaḵ
2154. ediyòrum. Benûm eniştem bazı ġāliyu dā soṛiyòrum “Lāşut nā demaḵtûr?”
2155. Diyòrum. “Lāşut nā demaḵtûr?” “ben bunı ôğrānecēm bu nādûr?” Diyòrum. Ha
2156. amā nā biléyim isimlār çok, deġişük deġişük iştä.

Sizin olmayan başkalarına ait arazi isimleri var mı?

2157. İsilik, isilik. Benûm babamûn kóyindā bi daġûmûz vaṛ İsilik yani. İsilik diyòrlār,
2158. isilik. Ben dā meṛaḵ ediyòrum ki, bunlār kim ḵoyiyòr bunlāra. çayır, alaf iştä. nā
2159. biléyim yavṛûm, bilmem.

Başka var mı böyle isimler?

2160. O ḵada va bu yeṛlārdā.

Karşıya ne dersiniz?

2161. Şuşivaṫ. Şuşivaṫ budur. Bu Şuşivaṫ’tûr. mesela Ġulivaṫ’tûn dibina nā diyòrlār
2162. bilmiyòrum. Bu yeṛlē Ġulivaṫ’un dibi diyòrlār. Ġulivaṫdibi diyòrlār, bu yeṛlāre.
2163. Hikmet sen bilûrsin dā yavṛûm. Ḥavaṫ mesela ḥavaṫ. mesela ḥavaṫ aha ḥavaṫ. Oṛē
2164. ḥavaṫ diyòle. nāden ḥavaṫ diyòle? Ben dā bilmiyòrum iştä, ben dā bunlārī, bunlārī
2165. ben dā çok meṛaḵ ediyòrum evladûm. Ben dā bunlārī ôğrānmaḵ istiyòrum. mesela
2166. ḥavaṫ, ḥavaṫ nēya diyòrlār, ḥavaṫ nēya, ḥavaṫ nēya diyòrlār? Soy isimlārī iyi, soy
2167. ismi Pīrimoġli. Ḥavaṫ nēya deyiliyu? Bunlār acaba ôğrānbilācāk miyûk?

Bakmak lazım. Bakaġız, araştıracāġız.

2168. Şimdi onun, bizûm tapulār, ewûn, eṛazelārûn tapulārī Ankaṛa’da. Şindi oġlum diyò
2169. ki “anne hepsini alûp ġātûrecēm.” diyò. Ḵadastṛo ġālācāk dā hepsini alûp
2170. Ġêt.. Bi bakācāġım ki bu isimlārī deġişük midûr?

Artık nasıl kaydetmişler bilmiyoruz ki.

2171. Aynı öylā yazdılār çunçi, mesela bunda yazdılār okuldā. İçi úş defa yazdûrdûk.
2172. mesela Lāşut, Mancal, Kaṛat, Sowanak, İsilik, Kīrap.. Bunlārī hepsini
2173. yazdûrmışûk. Bak paṛsellārī hep yazdılār, ekledûk. Bakalûm hep önāra, ḵadastṛo
2174. ġālī, baştan hepsini şey edācāk yavṛûm.

Merdivene ne diyorsunuz, başka isim var mı?

2175. Meṛdūvendūr. Meṛdūvene meṛdūven diyōruk. Evelin taḥtadān edārdīlār bóylā,
 2176. ağaştan bóylā, şkala, şkala dārdūk una, evelin diṛeniya çıkārdūk da, e meṛdivene
 2177. bóylā basemaḵ basemaḵ, şkala dārdūk òna.

Merdiven bir tür skaladır.

2178. He mi? Bilmem yavṛüm.

Giysilerin isimleri nelerdi?

2179. Evelin mi? Evelin ónúmuze peştēmal saṛārdūk yavṛüm. Peştēmal saṛārdūk Rīze
 2180. peştēmallārī vaṛ ya. Peştēmal saṛārdūk. Peştēmelsüz çıksak, meşuṛ saymazdīlār o
 2181. ḵadūnī. “peştēmal ónīne órtmemiş ğidiyò..” yataḵtan ḵaḵmıṣ ğibi ğidiyò. Ha óylā
 2182. ğidiyò. Hā peştēmalī saṛārdūk ógúmuze. Ónúmuздā bi ḵazağumuz oluṛdí, ḵazaḵ
 2183. ğiyeṛdūk, bi işlūk ğiyeṛdūk, işlūk tikeṛdūk, işlūk ğiyeṛdūk. İş içün ğiyeṛdūk. İş
 2184. içün dā daha şey edārdūk. Yāylāya ğétmaḵta āyaḵlaümüz olmazdı çaṛūk ğiyeṛdūk.
 2185. Çaṛuğ_ilen ğidārdūk. Çaṛuğ_ilen yāylāya ğidārdūk. ğif tā ğit, āyaḵlārümüzün dibi
 2186. boğuluṛdí. āyaḵḵabī nārdā bulācāğ_idin yavṛüm. Yòḵ a’, çabla dārdilār Laṛça. Biz
 2187. çaṛūk diyōruk. Biz mesela, evelin bóylā aşā kimse Laṛça
 2188. ḵonuşemiyò, hepisi Túrçe ḵonuşiyò. Evelin çabla vaṛ idi, şimdi çaṛūk, şimdi çaṛūk.

Çabla da çapuladan geliyordur.

2189. Nā bilēyim yavṛüm aṛtūk nērdēn ğāliyīdi ben nā bileyim. Çapuladān mi ğāliyòdí.
 2190. yani biz..

Çok meraklısınız siz genç, okumuş olsanız da böyle bir çalışma yapmış olsaydınız ne güzel olurdu! Merak ediyorsunuz da..

2191. Çok ama. çok meṛaḵ ediyōrum. Hep, “Lāşut nādūr?” Diyōrum.

Merak ettiğiniz şeyleri öğrenmek isteyecektiniz ve araştırmak isteyecektiniz. Biz de işte üniversitede merak ediyoruz “Hemşince nedir?” Diye.

2192. Benüm bir ğālinüm vaṛ yavṛüm demāsī dā āyıp, ortanca oğlumun hanūmī, ğenāl
 2193. mūdīrdūr. Ankaṛa’dā çalışıyò, ğenāl mūdīrdūr olāṛaḵ çalışıyò. Alla..

Hangi alanda?

2194. Únivesiteyi bitùrmiş. únivesiteyi bitùrmiş. On senä oliyò bitùrdùğí, ořdä çalışíyò,
2195. Alla hepisine óylä bi ğälin nesib_etsùn. Hepisine nesib_etsùn óylä bi şey.. İnsân.
2196. İnsân diyòrum sana. İnsân. Hepisine Alla óyläsíní nesib_etsin yavřùm. Ewe ğälür
2197. dä ya bu kúrt'tuř dä ya bu bóylädür, ya bi dudak búksa, ya bóylä bi etsa. İnsân
2198. diyòrum insân, insân. Amâ biz dä elùmüzden ğäldüğü kadaş éyisini ediyòruk.
2199. Oğlumí dä adam etfi, kendisi dä adam oldí, idi. Oğlumun, sitelärdä mi nârdä dórt
2200. kaç binası var. Dórt kaç binası var. En úst kaçí ewdür, uç kaçí işeyidür. İşçilär
2201. çalışíyölär, benümķileř ile doşuz on tâne işçi çalışíyò yavřùm. Amâ eden kimdür,
2202. hanúmí etmiş. Etmiş amâ beyi ğätürmiş, o hanùm çalışmış ewa ğälmiş yavřùm, bak
2203. demäsí dä äyíp, şu ma:řumí aldum da, ben ma:řumí cebuma koyim dä ğälür,
2204. masanùn ústíne koyär ğidär. yani “buní neře kullanaćacaksın, neře koyaćaksın?”
2205. Demiyò. Óylä hanùm iştä. Óylä hanùm olsun nâ olăćak? Bin tâne olsun. Bin tâne
2206. olsun yavřùm.

Bir de hayatınızda “ben bunu ölüşüm de unutmam.” dediğiniz bir olay var mı? Varsa anlatmanızı istiyoruz.

2207. Bak yavřùm. Var, var. Ben çocuklärüme demişüm. mesela demäsí dä äyíp,
2208. Ankařa'da benüm ewüm var. Kendi ewüm, özel ewüm var. Önär, diyòrum ben
2209. öldüysem, benüm ewüm, en kúćúk oğlumun hanúmí elmiş, o çocuğumundur. O ew
2210. onundur, hiç kimse ğirmeyăćak ona. O çocuğume vërăćaksız. Beř on kuřuş, beř altí
2211. tâne altùn ğumış bi şeylär var. Ha, öldümse, çocuklärümün hepisine demişüm,
2212. bunu dä o kèzùme vërăćaksız. Hepisi, ewüm o kèzùn, altùnüm, ğumışüm, neyüm,
2213. paşam pulum var ise dä onun. Óylä demişüm. Amâ eyi mi etmişüm, kóti mi
2214. etmişüm bilmiyòrum.

Unutamadığınız bir şey, hep aklınızda olan, bir şey..

2215. Hep aklümdedür. Kótilük fá aklümdedür, éyilük fá aklümdedür.

Sizi üzme de istemiyoruz..

2216. Yòķ üzme nâ üzme yani kótilüğü sävmiyòrum. Edeni dä sävmiyòrum yavřùm.
2217. Edeni dä sävmiyòrum.

Var mı böyle çok kötü değdiniz var mı? Öyle olaylar olmuş mu?

2218. Ğeberſa diyenüm vaſ. Olmuſ, olmıſ, olmıſ. Ben ſimdi avälärden yòarí
2219. ğalıyòrum bak yavrùm, avelärden yòarí ğalıyòrum kí..

Kaç yaşındaydınız?

2220. O zamân yeni ğälin idüm iſtä, yeni ğälin idüm. avelärden yòarí ğalıyırím kí. Bu
2221. lamġo'da saſí Alí Aslan vaſ. Aslan. Aslan baaſem kí, amıcasınùn úſtíne bóyla
2222. duſmıſ. Ben dâ çeſmeden su içiyòrum bóyla yolun içindä. dedüm “Aslan” dedüm,
2223. “ne oliyò ?” dedüm. Aslan hâſifun adı. Amcasınùn adı dâ Amet. hâſifi, hâſifun
2224. bóyla ğözlärùm ilen ğòrdúm buní evladùm, ònden soġſa hâſifun dilini eline
2225. almıſtı. Aha bóyla, dilini bóyla, o ada dâ uzun dil oliyòſ kí, dedüm “Aslan, nâ
2226. yapıyusên, sana yaıſıyò mu?” dedüm. Tutí uſê bi uſum atí, yanùmden ğäldí
2227. ğäſtı, Aslan bana dedi ki, “kimseye desan” dedi kí “Aslan, Amed”i vuſdı.” dedi
2228. “evelä seni vuſäcäġím.” dedi. Ònden soġſa o adamí ikſaġ etmiſùm. Ònden soġſa
adamí ikſaġ etmiſùm. Vaſ ikſaġ ettüġùm adamlär dâ vaſ amâ òní ğòſince çok
2229. ikſaġ ettüm. Ğózúmún ónındä o inſân oſdä eldi, ëldüġí zamân baġèrdilär,
2230. baġèrdüġí zamân dâ ardeſumun oġlí da, alıſıyòdí. Aġabeyùmdü, ğälinläſduſ,
2231. hepisi, ayıp Aġaſläſden düſtı deyi oſarak ğalıyòſläſ. Amâ kimseye deyemädüm
2232. kí, “Aslan Adamí boġmıſ, vuſmıſ.”

Niçin olduġunu bilmiyorsunuz..

2233. Petek vaſ idi petek. Petegùn úſtíne Amet ġetmiſ tä bipetek òmıſ. Senelärca Amet
2234. ſeydeydi, uſbetſe. uſbetten ğäldüġí zamân o dâ aves idi, o dâ petegíní uſdı.
2235. Endürdí ve kendi ġúſcenine kendi petegíní uſdı. O neya petegí endürdi deyi, hâſ
2236. insanda, nâ adaſ inſânlärùn dili uzun oliyò biliyò musun? Ben ònda ğòrdúm dili
2237. iſtä. Aha bóyla uzanmıſtı dili. Naſıl yapabildi. O adam ġene saġ. Amet ġene saġ
2238. amâ çok onuſmiyòſ o. ſey Aslan saġ, Amet elmiſ, Aslan saġ, emicäsini vuſdı.
2239. Emicäsíní bóyla vuſduġíní ğòrdúm, ğózúmún óġındä. Aha ilk oläräk bunda
2240. diyòrum hiç kimseye dedüġüm yò.

Cezaevine girmedir mi?

2241. Ğirdi ıtı amâ İſtambol'den bu yani ġälemiyò. Oſda. Oġlí maden mûhendisidür

2242. oŕda. Oŕdä çalışıyò.

Başka var mı böyle bildiğiniz?

2243. Başka bildüğümüz yòkıtuŕ yavŕùm, yòk. Yòk, yani o çok fenama ğétmiş benùm.

Çok fena da..

2244. Yanùmnden ğäldí ğaştı Aslan, “Aslan näya bóylä óge ğidiyòrsun?” dedùm. Hiç beni

2245. ile konuřmädí, ğäldùm bakām kí, su içiyòrum kí, Amet dāyí, Amed’ùn ústíne

2246. duŕmış. Oğraşıyò, bóylä, oğraşıyò, oğraşıyò. Dil nä kadaŕ uzunduŕ, óylä dil

2247. olduĝını bilmiyòrdum o kada. Dili çekmiş oğraşıyò. “Aslan nä yapıyosun?” dedùm

2248. bóylä. Başı birāz kaldùrdùm yòkaŕí, Bastı kuřumí ònda, ëldùrdi. ğäldí kendisi

2249. haman bóylä, evinùn yan kenāŕında bóylä çayluĝun içindä yattí. “bi kímseye

2250. desan” dedi, “ĝóŕdún beni”, dedi, bi kímseye desan, seni dā vuŕuŕum.” dedi.

Bir de güzel bir şey anlatın. Hayatınızda gördüğünüz güzel bir şeyi.. Bu çok kötü bir olay.

2251. Nasí anlatayım. Ben òna ŕast ğälmişùm yavŕùm. Óylä kóti bi ŕast

2252. ğäldüğüm yòk yavŕùm.

Güzel bir olay var mı?

2253. Yaşadüğün nasí oluŕ, oĝlungí evlendùrùrsin ğälin ğätùrùrsin, kèz evlendùrùrsin.

2254. ğúzel oluŕ tabi.

İlk çocuĝunuzun konuşmaya başladığı zaman mesela.

2255. İlk çocuĝunuzun konuşmaya başladığı zamān, Yařaŕ konuştı, ewdä evelin zinciŕ

2256. oluŕdı, zinciŕ. Asmaĝ_ içün dā kazanläŕi asaŕdùk da, kazanläŕi asaŕdùk. ònda

2257. kazanläŕi asaŕdùk tá bóylä, zinciŕ sallandí bóylä, “aha anne” dedi, “zinciŕ ğétí

2258. ğäldí.” dedi. İlk konıřtùĝı bu.

Peki “anne” mi dedi, “ana” mı dedi?

2259. “Anne” dedi. Ha “anne” dedi. O zamān da, oĝlum, doĝuřı, asli efendidùŕ. O

2260. çocuĝum doĝuř ĝúninden bāŕi efendidùŕ. Halan dā: ğidiyò. Demāsı dā āyıp, bóylä

2261. ŕeyläŕi demāsı dā āyıp, dóŕt milyaŕ kîŕa alıyò yavŕùm. Ha, şimdi, dóŕt milyaŕ ayda

2262. kîŕa alıyò. Doĝuřı efendidùŕ, óylä ğälmiş óylä ğidiyò o.

Demiyor mı seni götüreyim?

2263. Ben edemiyòrum, dařdāyım. Ben buşayı säviyòrum. Meřdiveni çıķmaķta beķi iki
2264. üç defa oțuřiyòm ama, bunda bak oț biçiyòrum.

Burayı seviyorsun, benim annem de öyle..

2265. Buşayı säviyòrum. Edemiyòruk yavşum. Edemiyòruk. Aha bóylä iştä. Aha şimdi
2266. bunläri çıķărăcāģız akşam olınca, bunläri çıķărăcāģız, bunläri çıķărăcāģız, temiz
2267. temiz oțuřacāģız amā bi ofläre sūrúnacāģız biz, bi yemişläre sūrúnacāģız biz.

Annemi görseniz, zayıf, kemik gibi..

2268. İştä oduř onı ğāzdüřen, şişķo olsa nā yapācāģ_idi, kilo almak, af edeşsin kilo almak
2269. çok bóyuk, çok bóyuk ğúnādüř. Ėyi bişey değil kilo almak. Kilo almak Ėyi bişey
2270. değil yavşum.

Küçükken birbirinize hikâyeler anlatırdınız onlardan anlatır mısınız, neler yapardınız?

Radio yoktu, kışın oturup hikâye anlatacaksınız, başka ne yapacaksınız?

2271. Yòķtu. Anlafüřdük, konuşuşduk, çòrap tokuşduk, dantel tokuşduk, bizüm
2272. ellärümüz, ízānlı idi. Kanaviça işläřdük, kanaviça işläřdük. Dantel tokuşduk,
2273. bilmem.. Edäřdük, el işläri çok edäřdük. El işläre çok meřaģ_idük. Hem dā bizüm
2274. lamģo, Melesķuř milleti, çok temizlikten bilmäzlär, şimdi şimdi bildilär birāz.
2275. Şimdi şimdi birāz bildilär, Anķara'ya ğétfile, ğäldile, şimdi birāz bildilär. Yokse,
2276. bunı bilmäzdilär, evelin bilmäzdilär bu ķadař yavşum.

Şiir, türkü bilir misiniz?

2277. Yòķ öylä, ķarşılama tūrçiyi bilmem hiç. O, bu bilür, ha bu bilür, ha bu ğala lı bilür.
2278. Bóylä alācāām de, o dār size iştä. Aha Hikmet tanıyò da, ğala lídüř, Hikmet tanıyò,
2279. Hikmet tanıyò. Hikmet, Hikmet konuşturuş. O bilür ğala havalāını o bilür, o çok
2280. bilür. O ķarşılama tūrçiyi dā bilür.

XIII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Susime GÜMÜŞEL</i>
<i>Yaşı</i>	: 76
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri, tarihi</i>	: <i>Ortayol köyü (Meleskur) 10.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Teyze isminiz ne sizin?

2281. İsmüm Súsime, Ğúmíşel, soyadùm. Soyadùm Ğúmíşel. Súsime Ğúmíşel. Ben
2282. aslında çamlíhemşen kèziyím dâ buşaya ğálmişüm, Aćařlarıñ kèziyím. Ha biz
2283. zamáninde, bak ben yetmiş sekiz, doşuza ğidēm, ğózúmúzi aştúk, çok çileli
2284. yaşādük, çok çileli yaşādük. Sen ğétmişsen mi hiç Aydeř'a, o Aydeř'ün altındaki
2285. çařúk wârdí aşkıden, bağlârdük arkamùza, eneşdük tey çaşsı başında, bu çařsınùn,
2286. şimdiki çaşsı başında, äyağlâřumùza ğeyduk, yipřanürdí dëyina. O zamânlârdâ
2287. yoksulluk, inan Allah'un kulisen kı, o kadaş yoksulluk wârdí kı, biz nâlâş
2288. çekmişük, bi loşma etmäği, tek unda, çamlíhemşen'dâ bağlârdük arkamùza, eneşdük
2289. çaşşıya, o bir loşma ekmeĝ_ilen dönëřdük hâla 'ya. Óylâ zamânlârden ğálmişük,
2290. arkamüzda, sêřtùmüzdâ yúk. Kânlíboğazı bilürsen dâ Hikmet, o kânlíboğaz'a kı
2291. ğidârdük, hí, omuzlêřüm acışdı, tuz yúkí arkamüzde, tuz. Tuz yúkí arkamüzde,
2292. omuzlêřüm acıyör, bóylâ dúşúrúřom ğei iplê, ğenâ alùom yokâ. Çok çekmişük,
2293. hem yoksulluk hem.. Soğa kı, yollâş yapıldí, Mendeřes cíķtı, çamlíhemşen yolını
2294. yapıtúrdí. Çamlíhemşen'ün yolını yapıtúrdí Mendeřes. O zamân iştä boğda uní
2295. ğäldí, otuz kuşuşa mi aldük yetmiş kilo boğdâ unını? Biz hâla dâşasında, o
2296. çamlíhemşen, Aydeř'ün altında, o zamân, Mendeřes'un zamánında, otuz kuşuş,
2297. otuz lirëyâ mi aldük? Otuz kuşuş deĝildi otuz lirëyidi, yetmiş kilo un. İşte unda
2298. wâřluĝa dúştúk, suylêi yapıtúrdí, yollâşi da. Suylêi yapıtúrdí, yollâşi yapıtúrdí. O
2299. Mendeřes biza etmâk vërdi. Şimdi çok iyi zamândâyık amâ kimse dâ: bilân yok.
2300. Şimdiki zamândâ paşa çok, paşa yiyâk amâ deĝei yok işte. Vuçut fâ ğêt.. Yetmiş
2301. sekiz yaşına, çalış, çalış, çalış, çalış, çalış.. Yetmiş metşo kârdâ ğidârdük Aydeş

2302. dārāsinden yòḱāī, alafa, mala, mallāra alaf ḡātūrmaḡ_ içün. O: yetmiş meṯro
 2303. ḱārùn usfında, ipti hedik dārdük, bóyla, şeyden yapmış olurdılār, Fündük, yòḱ,
 2304. ḱāstānenün ince şesinden, unı soyaṯdılār, unı bóyla ḱewuṯurdılār, ayak ḱaṯarinde,
 2305. unı bóyla, bi dā oṯadān bóyla ḱopri kibi edārdılār dā ḱendiṯ ilen, unı búḱeṯdılār,
 2306. şey, baḱlārdılār, uç ḱopri bóyla òní ḡeyārdük, ḱārùn úsfında ḡidārdük. Hiç
 2307. batūrmazdı o, o çok éyi oluṯ. Ḡidārdük ḱıḱārdük daḡda, alaf Ağajlārı, ḱarayemiş
 2308. baṯḱa yabāni.. nālār ḱeḱmişük, biz çok ḱeḱmişük. Şimdiki ḡençlārdā ḱeḱmak mi
 2309. wār. Paṯanùn içina dúşmişlār yemasını bilmāzlār. Ya, yòḱ, o vaḱit şal tokumak
 2310. wārdı malden, malùn ḱoyınùn yúninden işlārdük, benden ógaḱılārden tembih
 2311. etmişüm, unı tokuṯduk biz, onun şesi wārdı maḱinası, odunden yapmış olurdılār.

Ne diyorlardı ona?

2312. Şal dārdılār.

Makinaya ne diyorlardı?

2313. Maḱinaya şe dārdilē, ḱulinos dārdilē, ḱulinos, aḱlūmdā pek, ḱulinos, dēdi.. Bóyla
 2314. oṯuṯuṯduk, bóyla ipten asaṯdilē onun çok çeşit şeylārı wārduṯ yani aletlārı wārduṯ.
 O iplār, o tellār, o iplār, ulārın içinden ḡāḱār. Táṯak vā. Bóyla bu ḱadaṯ şeylūḱ
 2315. ṯaṯak, bi dā baṯḱa ask dārdük ask òní dā ḱendiṯün şesinden yapārdılār. Tokuṯdı hep
 2316. ḱadūnlār. āṯḱıḱı ḱadūnlār. Ben dā yapmışüm, ben dā etmişüm òní. Bóyla
 2317. oṯuṯduḡumüz yeṯdā òní tokuṯduk, bóyla āyaḱlārūmüz ilen, aşāī, yòḱāī. Biz çok, o
 2318. şal, o şal dēdūmi yūnden, eṯḱāḱlār, o ḱadaṯ yòḱluḱ wārdı, eṯḱāḱlār tenleṯinin usfına
 2319. pantol ḡeyārdılār. Yòḱluḱ wārdı. O ḱadaṯ yòḱluḱ wārdı bi bak zamāna. Eṯḱāḱlār,
 2320. òní óyla ḡeyārdılār. E: ḡúa yengiden tikārdılār ḱı, yāyliya tānewoṯ Vaṯtevóra
 2321. ḡidārdük, ṯoplantıya. Ya, yengi ḡeymişlār, halbuḱı, ḱoyın yúninden yapēlūrdı. nālār
 2322. ḱeḱilmiş amān.

Vartevoru anlatır mısınız biraz?

2323. Efendüm?

Vartevor..

2324. Vaṯtevór dēdūḡūmüz, bóyla, şindi peşfival dārlār ya, o peşfival o vaḱit biz
 2325. Vaṯtevór ṯoplantı oluṯ, kóylilār hārḱes yāylāsına.. Bi Vaṯtevór diyok. ḡenā hala

2326. dā: da, bunı vartivoş işleş biz pestıval başķa, Aydeř'dā ókúz atışı.. Pestıval da..

Vartevor nasıl bir şeydi?

2327. ĥořan. Bóylā eřķāķlāř, ķezlāř, hāřķes, o vaķıt bóylā, ķarıřuk değildi eřķāķlāřı,
2328. ķezlāřı.. Túlum_ilen, soęa ařadān bóylā hāřķes, sen ķardařung, baćung, ben, baćum
2329. ķardařum_ilen, oynāřdük. Amā ķařabaluk eřķāķ oldı mi óylā yabancılāře,
2330. ařķadařlāř toplanūřdılāř, başķa kóylāřden ģālūřdılāř onı, ķarıřuk, ķezlāř
2331. oynemāzdılāř. O vaķıt ok ķapālıluk wāřdı. eřķāķlāř, ķadūnlāř, ķezlāř, óylā auk,
2332. řindıķılāř kibi yòķ. Óyle yòķ ķapālı, hep ķapālı. Bóylā bağlı başlāř, bóylā temiz
2333. ģeyinūřdük, bóylā. Biz ķuřak baęlāřdük, ģeyinūřdük. āřķiden ķuřak wāřdı,
2334. ógúmúza ķokno dāřdük, ķokno baęlāřdük. ok ķapālıluk wāřdı, amā eęlenćemūz
2335. ok menřuř oluřdı. Tulum_ilen, esas túlum, řindıķı benūm ģóřdúęum túlumlāř yòķ,
2336. řindıķı eřķāķlāř oynāřlāř, nā túlum hāvası, túlum hāvası, nā oyın hāvası oyın
2337. hāvası.. Bizūm zamānūmūz ok yani, esas. Oyınlāř wāřdı. ok o vaķıřtun oyınlāřı.
2338. Eřķāķlāřumūz ok bilmiřti. Óylā ģāinmeęumuz wāřdı. Yòķlukten ģāldük, ok,
2339. babamūn ok vaķtı eyiydi, zamāni wāřdı, beř defa evlenmiř babām. Benūm babām
2340. ok, řusyelāřı ģēzmiř bi adam, ok bilmiş adam idi. o:ķ bilmiş adam idi. Onun
2341. hi bulāın kóyinde, bu kóyde, o kóydā hi tānımādúęı, bilmādúęı yòķ bizūm
2342. Pazař'da.. Hiķmet sen bilūřsen Niyazi efendi wāřdı dā bi, ulāř wāřdı, bu Aabalı
2343. ismāyıl dāyı wāřdı. Ulāř hep ařķadařlāřı Hā.. Bu Genćaęanūn adamlāř wāřdı,
2344. āřķıķı ģālūřdük ingita, olāřı hep ařařdı nāřdedūřlāř dēyin o ařķadař senūn
2345. dādālāřungūz. Genćaęalāřın dādālāřı, Memedaęalāř, ulāř hep babamūn adamlāřı idi
2346. dā soęadān hep, beř defa evlenmiř, hen ilk oęlınūn ķarıřı. Oęlı, dēyi ķı, “benūm
2347. anamı ķı aldı, hāřsi ıķtı, tořnılāřı wāřdı, bu tořnılāřın saybi, bu milleřtūn saybi, bi
2348. dā: ķı evlendūn.” dēdi. Tuttı kói ekti ģetti İzmiř'a. Ģetti, ģetti ģālmādi. Biz
2349. soęa yòķluęa dúřtúk. Babamūn ok wāřluktēn yòķluęa dúřtúk. ok wāřlı bi adam
2350. idi. Amā ģāřıķı soęun ok yòķluęa dúřtúk. E řindi iřtā Allaha řúkūr olsun.
2351. ķardařum ok alıřtı, ok eyi bi vaķtı wāř řindi, eyidūř. Óylā zamānlāřumūz olmiř.
2352. Yòķluę_olmiř, e... ařřıden sēřtūmūzden.. Nālāř ekmiřuk Hiķmet. ok
2353. ekmiřuk. ingit'te duřuřduk bu Nadır'ūn ķavesinde, óylā ģidāřdük, a taksil,
2354. yòķluk. Nā edāćāksēn, řindi eyi zamāndūř amā bizūm hāyafūmūz ģetti. Yařumūz
2355. ģetti ok. Ben dā: ģāldúęūm Ankařa'den on beř ģúndūr. Ģālemādūm. Buřālāřı

2356. hep ҡongşılār bā yapmıslār. işta óylā bi şeylār. Cene dā ğidecām işta. dā: nā dēyim.

Baba tarafınıza kim oğlu derler?

2357. Babamùn íarafi Davulcíoglılār.

Davulcuoğlu

2358. Davulcí Zāki wār ҡardeşüm. Hem Aydeř'a ıkmāzden aşığdā ҡale kópri dēylār

2359. bayrak vār. O bayrağa bóylā baqtùn mi o dārānùn ústtindā ev.

Kaç kardeşiniz?

2360. Benle ҡèz olārāk dórt ҡardeş, anāmuzden bi ҡardeş, bi dā oteķi anāmuzden amā o

2361. buřadā değil, İzmir'dā yerleşmiş. O soyādíní moyādíní kóyden ҡaldürmiş.

Okula gittiniz mi?

2362. Okulā alışmaqtan sebep hem o evümüzün altındāyidi okul. Babamuz bizüm

2363. alışmaqtan sebep okulā ҡomādí. Ğízli bazı acařdüm. oķ haves idüm. O alemi

2364. bu tütsem, o yazıyı bi yazsem, o sínıfta bi otuşsem benden soęakılār ğetfi okudılār.

2365. Ben alıřmaqtan sebep, iş iş alıřmaķ. Yalnūzlūķ wārdí, aĥèrdā on beř yirmi tene

2366. seęèr, ҡoyın, iki tene ókúz. Besleyecèķ, baĥçelār ҡořuluřdı o vaķit. ókúzlār,

2367. ҡořacāklār. řindiki kibi ay deęildi, o vaķit ókúz ҡořařdūk biz hep. Óylā

2368. zamānümüz wārdí bizüm. Óylā ókúz ҡořařdūk, mal beslāřdūk, ğāçim saęlāřdūk. O

2369. zamān oylēydi.

Peki sığırların, koyunların, keçilerin isimleri var mıydı?

2370. Koyunlārın, eçilārın, eçilārın ismi. Boz bozduş, Kaçķař.. aştan, dāřdilār boz

2371. eçiya aştan, yapşaklı dāřdilār, Manos dāřdilār, ķemeř dāřdilār. Biz eçi

2372. beslāmāmıřūk amā ҡongşılārınķını duyāřdūk. Daęda. Ķemeřli olana ķemeř dāřdilār,

2373. boz olana ařtan dāřdilār. ulaķlārı bazısınun şeyli oluşdı, bóylā beyaz ile siya,

2374. òğa Yapşaklı dāřdilār. ařtan dāřdilār, ařtan nē dāřdilār ònı da..

Navloz der miydiler?

2375. eçilāre mi? Óylā işte. Tākelāre dā bişe dāřdilār bilmem, tākelārın ādı yòĝ_ùdi.

Koyunların..?

2376. koyın, boz koyın dârdûk, beyaz koyın dârdûk, óylä kı dârdûk, bazı bişeylär dârdûk.
2377. koyınlärin o kadaş, keçilär kada âdı yòğ_üdi.

Sığırlara ne tür isimler verirdiniz?

2378. Sègèrlärümüzün isimi, ókúzlärümüzün ismi, altun olurdı, soğa Yağuz olurdı,
2379. Nèşan olurdı, Yağuz, Yağuz, Yağuz koşduk. Altun koşduk, kırmiziye Altun
2380. koşduk. Siyaya yağuz dârdûk, bi ókúzúmúz wârdı ğèndi siya dâ bu ğózlärinün,
2381. kafası beyaz, ğózlärinün yeri bóylä siya idi, òğa kařağóz dârdûk. Kařağóz, amâ Nâ
2382. ókúz idi. unı hâvâķ’te, hâvâķlilär unı çaldılär, dâwûremädilär dâ unı kuşsum ile
2383. vuřdılär, o kadaş bóyúğ_okuz idi hâvâķ’te unı çaldılär, unı kuşsum ilen birisi
2384. hâvâķ’ten dèdi. Birisi tembi etfi”, dèdi, dâwûremädilär da, úç ğişi, iki ğişi kuşsum
2385. ilen dâwûrmışlär ókúzi. Çok bóyúğ_ókúz idi çok bóyúķ, Altun dârdûk,
2386. kèrmiziläre.. Kuřsum ilen dâwûrdılär ókúzi, dağa ğótúrmıştûk, ò arķa täräfa. Óylä
2387. ókúzlärümüz wârdı. Çok ókúzlärümüz wârdı. yağuz dârdûk, Yağuz koardûk, altun
2388. koardûk, bi tene wârdı, Alaman. Alman, Alaman idi âdı. Alaman. O kadaş ädlär
2389. wârdı kı aķlumdä deĝil. Çok wârdı.

Evlilik çağına geldiğinizde nasıl evlendiniz?

2390. Nasıl mi? Ben anamün bóyúĝı idüm. Annemün bóyúķ kèzi idüm. Çalışmak çok zoř,
2391. çok çalıřmaĝumüz wârdı. Beni kóyümdä çok peşuma dúřenlär wârdı. dâymün
2392. täräfinde, hala mün aķřabalärümüzden wârdı. Ben dâ ewün ille dâ ğäçen ben idüm.
2393. Evlenmäĝa meřaķlı deĝildüm. Ótekilär benden hep ufaĝ_idilär. Soğa çok peşuma
2394. dúřenlär oldılär. Ben dâ hiç birini, Alla yazmamıştı. Hiç birinä “he” diyemädüm
2395. olmädı. Soğa dâ kèzlär yetiřtilär ğäriden ğälänlär benüm. Soğa dâ bā řettilär kı,
2396. ben ò dèdügümi, ò vaķit, yani bu kúçúĝının bóyúĝından óğa evlenmak adet
2397. deĝildi. yani bóyúĝı evlenecek kı kúçúĝı evlensün. Soğa peşume dúřenlär çok oldı.
2398. Alla dâ: yazmamıştı. Bu adam, bundaķı aldúĝum adam tek çarřidä bakkalı wârdı.
2399. Bu adam, řus, polonya’dä ğäzmiş, duşmiş, duşmiş, duşmiş, duşmiş ğälmiş
2400. memleketa. Oteķi kaşısı, iki evliyi ben almışüm, o kadun dâ: çalıřemädi, çoçuĝı
2401. yòğ_üdi, bu adam bā, çamlıhemşen’den birisini, şuşvet yedürdi, òğa şuşvet, dâ: dâ

2402. boşci wār o adama. dā: dā adamùn boşcini tamamlıyamāmış. Adam eldi, bu dā eldi.
 2403. Soğa rüşvet yedürdi, o dā beni kandürdi, ben dā birisinden şetmişüm, bunden
 2404. kurtulayım dā n'olur osun. Ğaldüm amā bān hiç mäsud olmädüm bunda, hiç. Bā
 2405. hāla Dārāsı'nda çok çalışmışüm çok.

Daha iyi yerler var mıydı?

2406. Dā yerlār dā wārdı.

Pişman oldunuz mu?

2407. Pişman oldum. hala dā: ben bunda pişmanım. Ben buṛā otuṛmışüm, çoluk
 2408. çoçuklārım çok iyi, çok iyi, çoçuklārım çok iyi yani. Ulārın vaṛeni olduğı içün,
 2409. ben buṛādā iştä otuṛdum, çalıştüm. bunda dā ğaldüm, ben çok çalıştüm, ben çok
 2410. çalıştüm. Tapul tapul kaṛ yağarkēn fidan tiktüm, ğüneşli havadā başka iş ettüm,
 2411. kaṛilen yağmur yağmakta fidan tiktüm. Bu adam rüsyē'dā şey polonya'dā duṛmış
 2412. çok, ğaldı bunda, kaṛdeşi wārdı, uç kaṛdeş idi, aṛeldilār. Buğa az vēriyolār,
 2413. eṛazenün çoğı olāra ḳaldı. Bunun yög_üdi. Ben çalıştüm, çalıştüm, çalıştüm
 2414. çalıştüm kı, şindi dā dā kı nāin yök, hangi bişem yök. O ḳadaṛ, şindi dā çok
 2415. çekmişüm, bóylā Laz olsun çingitli olsun, Hemşenli olsun. Bildünüz benüm ismüm
 2416. Susime, bilür misünüz kı bu Susime'nündür, hiç çekinmā. Çúnkı ben çok yöklük
 2417. ğörmüşüm. Alün yeyun, yani “bu Ağacı kāsācāk kimündür?” “Susime'nündür.”
 2418. Tamam. Hem dā öylā, çok çekmüşüm çúnkı, çok çektüğümden. Bu ğöṛdügünüz, aha
 2419. bu evi ben yapmışüm. Daha dā yaṛım yapıdu ha! Bóylā içine otuṛduk, aḳṛabalārın,
 2420. ḳebilemüzün evinden çıkıdük ğaldük, bunda. bunda dā uşāklārım, báyúğ_oğlum on
 2421. uç yaşına ḳurbēta çıkı. Ḳúçúğum dā on uç wār miydi bilmem. Çıktılār ḳurbēte,
 2422. ḳurbētte ğózlārını açılār, orde dā şeylendilār. Buṛya yani bi bóylā
 2423. uç ğún, beş ğún bi ğälürlārse ğälürlār. Obiṛ túrlı meṛaḳ değıllār buṛya. Ben dā çok
 çalışmışüm, haz
 2424. edēm ğälmağı, bóylā ḳongşılēimi, babāmün vaṛenini.. Oyṛelār çok hāla dārāsı
 2425. menşuṛduṛ. Aydeṛlār, yāylālār çok menşuṛ, tuṛisluğ_olmış. iştä orālār içün,
 2426. ğälürām bir ḳaç ğún bóylā ğāzām.

Buraya geldiğiniz için pişman olduğunuzu söylediniz. “keşke Çamlıhemşin’deki kişiye gitseydim.” dediğiniz oldu mu?

2427. “Teşke ôga dâ gêtsem.” dêmem. Zaî ben, babamùn evi çok rahat idi, eîazî hep
2428. eîraf dúmdúz, çok rahat bi yeî. Ben çúnkı gîdûp tá, başkasínùn eîazesindâ çalışup
2429. tá beceîemem değıl, amâ ilen hala dâ: dâ daîrgûnlâr wâr. Konişmiyanlâr wâr hala
2430. da:. Konişmiyanlâr wâr, yani “gîtûn dâ çok iyi mi ettûn.” yani “bizden eyisine
2431. mi?” Yazî dâ oyidi, seni dâ almâdûm amâ pişman dâ olmam. Pişman dâ oldumsa dâ
2432. bilê çoluk çocuğum ilen memnunûm.

Düğününüzü, nişanınızı anlatabilir misiniz?

2433. Nêşan mêşan yòk. Bu adam, beni aîacı olan, elçi olan adam kândûrdî, iki úç gûn
2434. içindâ yani nêşan mêşan yòk, babam dâ hasîydî, artûk çok son zamânlârî idi. yani
2435. ben dêdûm kı bi başûm bağılansûn yani bi kûrtuliyim bu sêhêntîlârden dâ bi şey
2436. istemem gâldûm amâ ben o anda pişman oldum. Çúnkı bağa gôra bir yeî, yuîrt
2437. değıldi. Ben bunda nasî duîrup tá, bunda yûrûtûrûm amâ bi bôgûn duîrayîm dâ
2438. bakalûm saba n_oluî? Bi hafta soğa dâ bóylâ gîdârûm babamùn evina. Gîdûp unda
2439. dâ “u: ben o kâdar iyi yeîdêyim, o kâdar éyiyim kı”, halbuķî yalan. Óylâ kaķaî
2440. gâlûrdûm, óylâ gândûmi gâçêndûrdûm. Gâçêndûrdûm gâçêndûrdûm çoluk çocuğum
2441. oldî. Çoluk çocuğumlen mesudûm şindi doğrusínî. Çoluk çocuğum kèzûm bi tâne,
2442. oğlan iki tâne. Oğlum Ankaîa’da şeydâ çalışîyò, kúcúgî, Ankaîa kalesi’ndâ
2443. mûdíîrdûr. Çok iyi bi yani yúzdâ gôzdâdûr. Hep ôryâ gîden o, sen gôîrdún mi,
2444. bilûsen mi Ankaîa kalesi’ni, hiç gêtmişsen mi? nâ vaķitlârdâ gêtûn, bu senâlârdâ
2445. gêtûn mi? Bu on bes senâdûr kı benûm bóyúķ oğlum undâdûr. Bak gîdâr gôîrûrsen.
2446. Tuncay İnceaîap, mûdíîrî, iste ôîânun mûdíîrîdûr. Çok éyidûr, unda çok bóyúķ, hep
2447. ònda gîdenlâr, milletvekillârî, kaymîķam, albaylâr, ôryâ yemağa gîdenlâr oldu.
2448. Ôîasî óylâ bi yeî işte, tuîislûķ bir yeî işta. Tuîislûķ bir yeîdûr.

Düğün yaptınız mı?

2449. Dúgûn yòk, beni bóylâ elden bóylâ, a: bóylâ gâldûk. Úç dôrt adam bóylâ bóylâ,
2450. kaçûрмаķ ğibi bi şey işta. yani ben kóyden kaçmaķ ğibi.. Óylâ zoîlen değıl da,
2451. benûm îazîlûğûm ilen ben óylâ gâldûm.

Nasıl yapıldı düğünler?

2452. Dúğúnlār. O: bizüm hāla 'nūn dúğúnlārı çok menşur. O: hele bi dúğún olū kı
 2453. evinūn bi tānesi, üç ğún, üç ğéce, hele bi tanesi wārdı, belki ālli, atmış, atmış
 2454. yetmiş tāne қоç kāsılūrdı. Çok o vaqıt kóydā mal қоғ_ūdi. yani sen benüm adamum
 2455. isen, bi teke sūrār ğidārsen. O benüm bişem midūr, bi қоç sūrār ğidār. Hep bóylā.
 2456. Hep et kāsılūrdı. Sen bāki bilürsen Piriglārın Alı emicam wārdı. Onun oĝlı, bi tāne
 2457. idi. Alı emicam çok şeyli adam idi. Úç ğún, üç ğéce oĝlına dúğún etti. Etti amā
 2458. hep қоç, hep қоç ğālūrdı. Hořan tutulmuş ev búyúk, millet fulum ilen hořanına
 2459. қақағ, tek adam қоғı alūr ğālūr. Búyúk hořanun içina қоçun boynūna fākmış,
 2460. tangallār bilürsen dā bóyúk tangallār, onun fākmış boynūna fānga fānga tulum ilen.
 2461. қоçun baĝını vēřūrlār eniştēnūn eline, eniştā pařa vēřicek, қоғı teslim alūr. Çok
 2462. menşur dúğúnlār olūrdı. Bizüm bunda çok menşur.. Amā şindi yòk, şindi yani, on
 2463. ikiye qadar bi tili fūlulu edārlār ğidārlār. O vaqıtūn dúğúnlārı nēde? O vaqıt kātā
 2464. pişūrok. kātā kātā, māyālī, içina helva koyārlār, yani dúğúndā ğālinūn, bilmem kaç
 2465. yúz, üç yúz dōrt yúz tāne unī pişūřūrlār, kātā. unī şindi hořan oynārlār ğécēnūn
 2466. yaşısına qadar, yaşisinden soĝa qarşı bāri duřuflār túrki demaĝa, bóylā çatma túrki
 2467. işā. Senūn ústūnga, onun ústina dārlār dārlār. Başlārlār kātā túrkisi demaĝa. kātā
 2468. túrkisini, sen bilürsen da.

Kete türküsünü biraz söyleyebilir misiniz?

2469. Nası?

Kete türküsünün söyleyebilir misiniz?

2470. Kātā túrkisi.. Ben nā.. Benüm aqlūmdā deĝil kı, kātā túrkisi.. Şindi bizümqılār
 2471. ğidārdılār Maķlevinç'e, Kuşiva'ya dúğúna, túrkiyi dārlār dārlār dārlār dārlār, şindi,
 2472. yengā yataĝa yatūrūrsa heman túrki boşlanūr. Yengā heman vērmāzsa, artúk
 2473. yengāya túrki demaĝa başlārlār. Nasıl idi, "yengā kātālārūngūn ķermizi midūr yūzi,
 2474. ĝóstermādūn kātālārūngun yūzini", óylā bişelār dārlār. Artúk başlārlār mendillār
 2475. toplārlār, sen vēřāćaksen mendili, sen vēřāćaksen, sen vēřāćaksen, o túrkicilār kim
 2476. isā, o mendillār dolār artúk túrki biteř. O yengenūn ústina túrki biteř. işā óylā, çok
 2477. menşur dúğúnlār olūrdı, çok bizde, dúğúnlārūmūz, hāla 'nūn dúğúnlāi. Hele
 2478. hālālilār ğētmādı mi Maķlevinç'a, Viçi'a, Vićā dēdūĝūm maķlevinç dēdūĝūm hep

2479. çamlíhemşen’a bāglídūr. Amā muhtārlüklār ārídūr. Ulār ğetmādí mi bizüm kóyún
2480. millēti çok menşur idi, túrkicilüğa, dúğúnlārí eyi olmāzdí. Bizden ğālin ğidārdí,
2481. olārden kēz ğālūrdi biza. O vaķit ğālinlār hep kápalí. Hep kápalí oluđdí. Erham
2482. dārdük. Erham ğeyārdilār, erham ğeymeyen dā bóylā ipekli bóylā, ipeklilār atařlār
2483. yúza ğoze kápalí. Ğālūr kápíya ğālin, eniştāyi çağırūrılār, ħalí dúşettūrılār, kilim
2484. dúşettūrılār bunden ò yola kadaş. Ğālin basācāğ_ústína. Çok menşur idi
2485. dúğúnlārümüz. Çok menşur dúğúnlār wārdí. Óylā dārdile bizümķile ğettilār başķa
2486. bi kóya miķron kavaķ’a, dúğúna ħala lílār, “yol ústíne çalílār” dēdilār, “yolā seřùn
2487. ħalílār.” ħalílār. “yol veřùn ğāçācāklār, ğālmıştūr ħala lílār.” Óylā túrki dārdilār.
2488. Bizüm çok, bizüm kóyún túrkilārí wār. Túrkilār menşur idi. Óylā dārdilār çok.
2489. Amā benüm babamùn milleti çok menşur túrkici. Obiř kóylilār óylā dēyemāzdılār.
2490. çok óylā ğúnlār ğāçmış.

Kız nasıl istenirdi?

2491. Şindi kēz istemeğa, çoğı ğızliden oluđdí, kēzi taķıb edārdılār. Yaní bu kēzi bi ğālin
2492. etsek etmesek adamlārína sořarlār “ācāp bu kēzùn nasıl millet, duřumí nasıl, yani
2493. nasıl bi eĥlaktā, nasıl ğidişattā, tānımādüğüng bi kóyden al.. Bizdā çok wārdí, bóylā
2494. tānımādüğümüz, óteki başķa muhtārlüklārden, óylā soşuşmağ_ilen. Kóy içindā olsa
2495. zaťi çoğı hep sāvdalüğ_ilen alūrđılār, hep sāvdalüğ_ilen. Kóy içinde, sāvdalüğ_ilen
2496. amā şindiķi kibi, kēz ilen uşāķ konuşmak yòķ. uşāķ sāvāřse biş arkadaşısı ile habeş
2497. ğónderdūr kēzùn bi adamlārína yani kēz bunden habeř almış oluř. Kēz istese
2498. severdi, istemāzse sāvmāzdí. Óylā yani, óylālüğ_ilen artük ğidārdí. Óylāsí wārdí
2499. ķí, nā kēz tānırdí, nā eřķāķ. Bibiřlārını tānımēden. Bóyúķlār, babāsí, anāsí, ablāsí,
2500. yānı amcāsí isteřdilār. Óylālār çok wārdí bizdā. Ğidārdılār, anasından, babasından,
2501. kimilār dā yani kēzùn Búyúřcisi oluğdıse, ulārden isteřdilār. Ulārda, řazí
2502. oluđılārse, “hā” dārdilār, ğēne ğidār isteřdilār. Yòķ, deĝilse, bi daha ğidüp
2503. istemāzdılār. Kēzùn başķa yeřdā bi taķıntısı oluřsä. Óylā, óylā istemaķlārümüz o
2504. soy.

Kaç-göç var mıydı?

2505. Nassí?

Yüzünü kapatıp kaçma gibi..

2506. Ya nâ? ònda bizûm çok vâ. Ben o kada, o kada ben şetmişûm. Şindi, hořanùn,
 2507. yäylädä hoşan oynärlär, nèşanlídùrlär. nèşanlídùrlär, kaçarlär, hiç durmak yòk. â'.
 2508. Şindi, kèzlär bā dārlär kı, dema dārlär bizûm bundā oldüğümüzi. unı hala da: dā bi
 2509. tâne wārdür, bā dār kı, sen bizi èyi şetmişsen. Şindi kèzlär kalmışlär içärdä.
 2510. Oğlanlär dā otuşmış, oğlan, bā oğlan dār kı, dā kı, “gètmişlär.” E şindi kèzlär dā bā
 2511. şetmişlär kı “dema bizûm bundā olduğumuzı.” O óylä dār, o óylä dār, ben dā artük.
 2512. kèza ğidār diyām kı, otuřmışlär, ğetmäzlär. Kúçúğüm da.. Şindi dā: dā bā dār kı,
 2513. sen bize èyi şetmişsen.
 2514. Ceyřan mi yapā? iştä óylä óylä ğúnlär wārdı. nèşanlílùk, kaçmak yòk oluş miydi?
 2515. aşkiden o kada, kaçmak wārdı kı, pèştimellär başlärında, şemsiyelär açācāklär,
 2516. u:!! Hiç undān ğälür mi nèşanlísı? kèz kaçār, oğlan yòk. Undān ğälür mi? O,
 2517. bunden kaçācāk, oşmanden yòkarı, ğide fāk. Ğúvenmäyācāk. Çok o vaķıf işlär epeyi
 2518. zoşluk wārdı da.. Óylä oluş idi. Sen dā óylä kaçmisen mi? Óylä va epeyi mi idi?
 2519. Amā senünkı uzak yerdä_idi. Sendä óylä yòk, uzaktan idi da.. Bu bu kada,
 2520. kaşdaşum. yoşulduk dā az mi konıştüm..

Çok teşekkür ederüz.

XIV. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Fatma TURAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>92</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Ortayol köyü (Meleskur) 10.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kimlerdensiniz?

2521. Sèçânoğlîlärdenim da.

Buraya nereden geldiniz?

2522. Buřaya mi? Buřaya çingit'ten ğäldüm, şeyleşden Sèçânoğlîlärden. Çingit'ten.

2523. Gencağalär.

Adınız ne?

2524. Fatma.

Çocukluğunuz Çingit'te mi geçti?

2525. çingit'te ğäştî.

Okula gittiniz mi?

2526. Oğulä ğetmädük malcılüg_etütük.

Yaylaya gittiniz mi?

2527. Yäyläci idüm.

Yaşınız kaç, seksen oldunuz mu?

2528. Seksen az olmışüm doğu dedi. Bäkım dā doksān dā dēyābiliām. Doksān dā dā ğet.

Hayatınız nasıl geçti, hayanızı nasıl anlatırsınız? Çocukluğunuz nasıl geçti?

2529. çocukluğum, yaşlı evlendük. Bulärî bøyüttüm bulärî. Hā bulärî ben bøyüttüm.

2530. Anglamağa, anglatınca çok fazla oluram. Anglatsam, anglatsam gândüm úzuluřam. Óylä
2531. şeylär var o zaman bâ soşma, nası ğäçürmişüm kı. Ben.

Herkesin içinde acı vardır.

2532. Óylä olmağ_óylädür amân ben óylä bóylä çekmämışüm. Babâmün sağılğında beni
2533. everdi. Everdi babâmün sağılğında. At ilen bu eva ğirmişüm. Atı óylä bunden óylä
2534. ettilär kı, bóylä at äyağını vuşdı kı üstında biräz dúsúğ_olsun deyi. Başumı äğittüm
2535. dä öşaden kı öndân dä odäya ğirdüm at ilen. Hä, babâmün sağılğında evlenmişüm.

Yaylaya giderdiniz değıl mi?

2536. Yäyläya ğidärdük.

İlk kaç yaşında gittiniz yaylaya?

2537. Ben bu yerlärde hiç çalışmamışüm kóydä kı. Hep, boyına malcılúk. Häywân
2538. bilmem, o kada vā_idi kı. Kúćúk. Atumüz vā_idi. Koyınlāimüz vā_idi, keci vā_idi.
2539. vā_idi epeyi, epeyi vā_idi amân mala, çobana ğétmāzdük. Salıveşurduk, Kaççkar dä
2540. dārdük, dağılärden yòķāi.

Yaylanız neresi?

2541. Kaçkar.

Aşağıki yaylanız neresi?

2542. Aşaki yäylä Sařapla. Sařapla.

Kimler vardı Satapla'da?

2543. Başka kımse yòğ_üdi ğenā bizüm, Gencağalärden vā_idi. Yegenlērümüzün şesi
2544. vā_idi. olär vā_idilär, başka kımse yòğ_üdi. O çevre, olär ilen önda bóyúmişük..

İlk çocuk musunuz?

2545. Babâmün ilk evladı değıl dä anā..., annemün ilk evladı benim. Babâmün, iki kı
2546. evlenmişti. Anam, kı èzlär vā_idilär, benden bóyúğ_üdilär. Anamün en
2547. bóyúğ_evladı benim. Amân Allā şúkúr olsun şimdi èyiyim, tořnılēm vardür. Bu
2548. toşnumdur. Çok, buläri açınca çok mōalüm bozulü.

2549. Aflār ile oğaşmışum. Babāma, babām ğidemāzdí, atílen yāylāya yúk çıķārmışum.
2550. Yāylāya yúk çıķārmışum at ílen, babām ğidemādí, ben ğetmişum. Yāylāya
2551. çıķārdum yúk. Çingit'ten almışum, yāylāya ğótúrmışum. Tek başuma.

Korkmadınız mı?

2552. Nā kořkaçām. Aftēn kořķmem. Nal çaķmak bilē çaķārdum.

Başka şeyler var ya..

2553. Bi şe olsa mi? òní ğāndi, baķār kı, bu taķta oynā, dā: buṛā basmāzdí. Óylā atum
2554. vā_idi. Al at. Al at. Ha bóylā, buṛmıřtı babām aygıra ğetmāzdí. Beni bèṛaķmazdı.
2555. Baķārdí kı bu taķta oynā bu bu ewùn içina ğirdi, baķtı kı bu taķta oynā, āyaĝını
2556. çekti ğāri. Babam dedi kı, “çıķ oĝlum çıķ” dedi ata, “çıķ oĝlum çıķ” dedi. “saķat
2557. deĝildür.” dedi, babama bóylā bi baķtı, babama bi ğāri baķtı dā āyaĝını biri
2558. obirina aldı kı saĝlam, edārdí, anladí, bi dā ğendini aldı. Bi şey yòķ. Ğāldük.
2559. Everdi, eliylen beni everdi. Çok çekmişük, uřaķ.

Size sorulmadı mı evlendirilirken?

2560. Hikmet mi?

Babanız?

2561. Babamùn çocuĝı olmādí oluṛ mi? çuķıtāli vā_idi. Çuķıtāli vā_idi dē, anamden
2562. óĝına ğālmıřtı çuķıta'den.

Hikmet amca çobana gider miydi?

2563. Yòķ.

Ne yapardı?

2564. Ben mekteptēn kaçtım dā ğetfüm çobana. Okumādum.

Okula gittiniz mi?

2565. Babam yolladı okula, ben kaçtım ğetfüm çobana. Okulden kaçaārdum ğidārdum
2566. çobanluga.

Niye okul daha iyiydi?

2567. Ulār ilen umřumí hāřř ettũm.

Yabanî hayvanlar var mıydı?

2568. Yabanî hāywānlār yòķ. Bi islík çalārdũm ķí, mallār toplanũrdí yeşima. Hā. islík

2569. çaldũm mi, mallār hamān tókúlũrdí yeşima. Yeřima tókúlinça, ben nezaşet

2570. edārdũm, baķārdũm ķí, bařucũmdā yatařdílār, ònda yatařdílār , bunda yatařdílār,

2571. ořtalũķta dā ben yatařdũm.

Pulunduzini hatırlıyor musunuz?

2572. Ya ne?

Yanguni..?

2573. Yanguni hatırlamayaşem, yòķ.

Satapla'da nereleri hatırlıyorsunuz?

2574. Sařapla'dē, Laz, Laz túzı dāřdũk.

Laz Düzü'nü hatırlıyor musunuz.

2575. Laz túzini hatırlām, ģāndũmũzũnķını hatırlām. Ařaķı túzi hatırlām. şimdi ģitsām

2576. ģenā bulurām. O ķadar ķafam şe oldu, ķāřışmāmıř ķí. Ģetsem ònı dā bulurām.

2577. túzlāřı bulurām. řeylāřı ģāçācāķ yolı. Óylā hep, bóylā yalāġuz ķı ķalāyım, ha ha,

2578. bóylā yalāġuz ķı ķalāyım hep òřālār aķlũma ģālũ. dúzlār Lazlaın sāsını, Lazlaın

2579. sāsını duyduġum zamān yūrēim bi bařķa olurđı ķı. Lařça çāġıřı idilār, sēġerlāřı. Ķı

2580. babama dedũm ķı, “baba” dedũm, bi dā: olurşa ģenā dúza çıķıçām dā..” dedũm.

2581. Dedi ki, “malũn nā yani ģidāřse sen dā o yani.” dedi. “malı bēřaķma.” dedi

2582. “saķın” dedi, “malı”, dedi. “ķāřıřũr Lazlāřa dā ģidāřlār.” dedi. “ģideřlāřse

2583. ģideřlār” dedi. dedũm ķı, “Baba ģideřlāřse” dedũm, hepisini sen dā konuřmālı,

2584. senle dā konuřũlũr, oteķı ile dā konuşuluşo, hep tanışık ça” dedũm, “benũm malũmı

2585. ķim ģótũrebilũr?” dedũm. “ķim benũm malũmı ģótũrebilũr?” dedũm. “ģótũrmāzlār

2586. amān” dedi, “ama ķı” dedi, “malũng mala ķāřıřũr.”Dedi. “ķoyın” dedi, “ķoyına

2587. bengzeş.” dedi. “ben” dedi “Nā etmiřũm bilũr misen?” Dedi. “saķatılgũ etmissen.”

2588. dedũm. Demāz mı? Dedi ķı, “Nā bilũrāsen? Dedi, “ben bilũrām.” dedũm. Ģetđi,

2589. malı, “ķoyınlāřın içindā malı şe ede.” dedi, dedi ķı, “benũm malũm buşa

2590. kařışmıř.” dedi. “qoyınımı ğātūrūn meydana.” dedi. “yòq, biz” dedi, “bilmäzük.”
2591. Dedilär. “ bilmäzsiz mi, bilmäzsizseniz bişe yòq. Dedi. “ben” dedi, yòqařkı dúzde”
2592. dedi, “kimsenün bařına belâ olmayăäksiz.” dedi, “häle úř tâne qoyını kăsüp,
2593. bèřağăăġım.” dedi. Kı, oteden, ařka täräffen ben dâ dedüm kı, häřifa iřmař etfüm
2594. “ben kăsťütürmäm” dedüm. “ben käs demem amân siz dedüm, bunun qoyınını
2595. yemişsiz.” dedüm. “benüm qoyınımı yemişsiz.” dedüm. Siz bā iş etmişsiz, òġa iş
2596. etmāmiřsiz.” dedüm. Dedi kı, “biz etmādük.” dedi, “benüm çobanum vā_idi da”,
2597. dedi “bilmäzlükten etfi.” dedi. “oni bilmem, o vaqıt” dedüm, “dâ dâ, doğusini
2598. desana babama kı”, dedüm, “babamı çocuk ġibi konıřtūrūsiz.” dedüm. Dedi kı,
2599. “yòq“ dedi, “dedük dedi kı, bizi kăseř” “bunda” dedi “bizi kăseř” dedi. Bóylä
2600. bařtūġun zamân bi bu yúzä kı, bu o qadař řeydu kı, yerli yerına bizi yutăăăk
2601. bilürdi. Ben řetmăzdüm. Önden artük.. Bi da, mal qarıřtı mala, ġetti malün içinden
2602. qoyını çıqardı, qoyını aldı, ġaldı. “baba bu bizüm deġildi”, dedüm. Dedi kı, “bi
2603. boynuzını tut” tã dedi, “bu boynuzınun” dedi, aşkasına baş kı” dedi, “nâ var?”
2604. dedi. Aşkasına çäwürdüm, aşkasına baştüm kı, mägäre babamün neşanı varđur.
2605. Bóylä kuşumı, búkmiř, kuşumı bóylä yapıřtūrmiř, kuşumun dälüġi orteden çıkmış.
2606. Orteden çıkmış. “bu sizün midür?” Dedi, “benüm midür?” Dedi. “bizä qarı..”
2607. “bizä” dedi, “kaşışmış” dedi. Çocuk. “ben” dedi, “çobanlärıyım” dedi, “bizä
2608. kaşışmış.” dedi. “kaşışmışse vėrmem” dedün, ben säs etmādüm. Ben säs etmādüm.
2609. Ben säs etmādüm”, dedüm, ben bişe şetmem dedüm. “ben bişe bilmem” dedüm,
2610. artük. O yerlärđä nällär çeķmiřüm. dâ: nâ dëyim.

Vartevor’u hatırlıyor musunuz?

2611. Hä doğrı dedi, hatırlām. Hepisini hatırlām amân şimdi aqluma ġälince, bu kăcä zaıı
2612. yaıemem. Çok fenâ oluşom.
2613. Sen řindi nârden ġälüsen? qarnungun açlūġı..

Ben aç deġilim.

2614. Bi çay qo, çay qo dâ çay içsünlär. Řize çayı, kóy çayını iç. Bařçeden, başçeden
2615. etmiřük. Vėrmiřük fūrūna. Biz dâ deġil da, yapıtūrmiřük, biz yäyläya dâ çay
2616. ġótúrúřok torbalär ile, ġótúrúřok. Sařmazuk, ařā ġälene qadaş içärlär çocuklär.

Çay yapıyor musunuz, satmak için?

2617. Nə, saımağ_ içün mi? Saımağ_ içün da, paıa içün də vərürök. Yaş, çay, doğru şeyə
 2618. də vərürök, onda bi, naysə burda edelär, çay gótürülär, fawriķā, fawriķā ettürülär.
 2619. çay alū, bóylä torbalär ile gätürülär, gótürüp, ya Ankaıā..

Siz Ankara'ya gittiniz mi hiç?

2620. Hə hə şindi gäldük.

Ankara mı güzel burası mı?

2621. Buıa ilen çalıssān, çalıssān äglenürsēn, zorluğı yök. Bu, ha buıdäķı, deminķı benle
 2622. konušan ältüm idi. O buıadedür, o buıadedür, biz, bize şey yök. Amān ben bunda
 2623. çalısemem ķı duıayım. Ev tuttuk. Ben çalısemem. Ben çalısemēm. Ankaıā gıdārem,
 2624. Ankaıā'den gälüröm, buıā gälüröm, óylä. Şindi olduk, zaıı bóylä. Yúrúmaķ genä
 2625. yúrüröm amān gēce zorlenince çok oluıöm. hasıalanuııām.

Hikmet amca size gelmiyor mu hiç?

2626. Nārde? Yök, yök. Buıa benümdür, o çingitli. Ķardaşumı deıysin da, Hə hə.

Annenizden söz eder misiniz biraz.

2627. Annem úş tāne, e bi tene meydana gäldı, úç ay baķtım. İki tāne ķaınında eldi.
 2628. Bulär zaıı kúcúğ_üdilär. Bulär kúcúğ_üdilär. Bulärün, härkesün şaylärını
 2629. gēydüräcäksin, bununkını da gēydüräcäksin ķı meydana çıksünlär. Ķucaķlärđilär,
 2630. gälürlärdı aħere, eneıdilär inäķlärın yerına ķı, şelärmüzı gēydürsün deıyi. Úç kē
 2631. seğēr dibinden çıķmışüm, ben bulärı şeyda yıķemışüm. Benüm baılām çekmiş mi?
 2632. Yök. Çeķtük deyilär. Hen çok ben çekmişüm amān helāl olsun. Heıam etmem, uşāķ,
 2633. ķardaşlärüma. E obırlärı elmişlär zaıı. Obır ķardaşum İzmit'te. Bóyúğ_oldun mi
 2634. çok ceza da alürsēn. Çok bóyúķ ceza da alürsēn bóyúğ_olduğug zamān. Ķúcúķlär,
 2635. u: bunda vuıduk ķılıcı, Halep'te oynār ucı. Bi da bakasen ķı, nārda çoocuk paıhana
 2636. olürsēn oıā gıdär. Şimdi bu işā ĝırmışsen da, hepisi bilür. Oğlum kúcúķ, doğdı
 2637. eldi. sade bi ķezüm, bulärün annesi.

İsmi ne?

2638. ķezümün mi? Beyhan. Bu onun ķezıdür.

Kim verdi o ismi?

2639. Benûm aqlûmdä deġil, ka kîm qodî ka. Yòqārden mi qodîlār? Ha eysine, Eysine'yi
2640. babam qodî. Eysine'yi babam qodî. Bulār dā bişe demädilār. Dedilār kı, “qòmıs”,
2641. dedilār, “biz bişe demäzük” dedilār. Qèzùn ādíní. Şindikí, bulārûn anāsına. Hā!

Yaylaları hatırlattığımızda ağlıyorsunuz.

2642. Yalağüz kı kaleyim, o dúzlār, “e:la ha ela ha ela ha ela” säslārî ġälûr benûm,
2643. bizûm yäylämüza. Aşākı yäyläya. Bulārûnķi başqa bir yäylä, babamûnķi başqa bi
2644. yäylä.

Kimi hatırlıyorsunuz ordan, arkadaşlarınızdan hatırladığınız var mı?

2645. çok. Nā dëyim. nā dëyim. Babam, anam öldükten soġa, babam bizä hem
2646. analüğ_ettti, hem babälük. Hiç hiç şetmäzdí. Bulāra dedi kı, “o nā dārse ònı
2647. edäcäsız.” dedi. Hā, Hiķmet dā.. “he ben, Ablamûn dedüğünü etmämış edemem.”
2648. Dedi. Amān nā dese desünlār olmā ġenā.

Kaç senedir yaylaya gitmediniz?

2649. kaç senā. Evlendüm, ġetmädüm. Anam öldükten soġa dā zaťi hiçbi tārāfa
2650. ġetmädüm. Yaşûm ne? Yäylälärdä báyúdúm. Yäylälärdä ġúnúmí ġäçürdüm,
2651. yäylälärdä. Şimdi hala dā, yaylā ġidäcäk olsam hār çalîn dibini bilü:řām. Şey,
2652. kafamı daġetmämışüm. Şindi hār yeři bilüřām.

Babam da geçmişî hatırlayınca ağlıyor.

2653. Sen kîmûn oġlısen?

Pizma Memet'in oğluyum ben.

2654. Alla éyilüğügí vërsün. Ah, sen beni bu qadar qonıştırdün, aşq olsun, hayde hayde
2655. hayde, bu qadar beni qonıştırdün. olārı o tanımām mi, o Memed'i o, şe kı var
2656. çuķıta'den, o benûm analüğümün babasınûn evidür. Ben dāyımûn evina ġetmäzden
2657. dā òrāya ġidärdüm. ònı o qadar özlemişüm ònı kı.. Onun dā bi oġlı oldı şindi. nā o
2658. ġäläbilü nā ben ġidäbilüřām amān bir kúcúġ_eyi olsam, bi ġetmäg_istām. Beyûm
2659. deyò kı, ben seni ġótürüřām deyo.

Pizmaları bilirsiniz.

2660. Ya nâ ede olâr. olârî unutmâmişüm. Ğetsem evlârînî bulemem yòkse, Useṛ'e
 2661. ğidêcek olsam, ğaçsem o yâni buluṛâm. Useṛ'i karşı bâri. Useṛ'e ğetmişüm,
 2662. yâylâya. Dâymün yâylâsı idi òrâsı. E ğidüp, ğâlinâcâk kı tanıyesiz dē.. Hâ helbetfe
 2663. yaşlandükçe, şindi tanımağ.. Bazı şeylârî unutmişüm.

Sizi biri seviyormuş onu anlatır mısınız?

2664. kimdür, ònî unutmişüm kimdür?

Sana türkü demiş ya “Meleskur dağlarında kalasın.” diye

2665. Hâ, ka kimdür, ònî dēyen kimdür? ònî dēyen, ònî dēyen, aqlûma ğâlmâz kı, Hâ,
 2666. burâ kı vērdilâr, dedi kı, “egeṛ almasēn, Meleşkur dağlârîndâ kalasen.” dedi. Amâ
 2667. kim idi ya. Çuķıta'den idi. “Beni almâzsen Meleşkur dağı'ndâ kal.” dedi amân kim
 2668. idi ya.. Çuķıta'den idi. Yòğ. Ka kim idi. O dâ Laz idi, Laz idi amân kim olduğınî
 2669. şindi aqlûma ğâtûremecēim kı.

Konçolu anlatır mısın?

2670. He hâ, konçoli babam yapıtûrdı. Babam yapıtûrdı dâ bizüm bi ṛamet cânîne ensùn o
 2671. dâ elmiş, o ğâtûrdı yúğùmüz. Yēgenùmüz idi, ğâtûrdı dâ dārēyi, bu kadalık Ağacun
 2672. úsíniden o konçoli ğâçuṛdı. Beş tene ğózli. nâ bilēyim. Valla şindi sağ olsa..
 2673. Oh! Ka bu topallâ, ka nē topallâ? Dúştún mi? Dúşerlârse kalkaṛlâr, babam óylâ
 2674. dârdı.
 2675. Sen şindi, nârdēn ğâlûsen şindi?

Çingit'ten geliyorum.

2676. çingit'ten neṛē kardaṛ ğidêceksen? ğârî mi dônâcâsız.

Şimdi geri döneceğiz

2677. çingit'â..

Çingit'e değil. Kavron'a gidedeğiz yarın.

2678. Ha, kavṛon yâylâsına ğidêcesiz.
 2679. Arkadaşüğ vaṛ mi?

Arkadaşımız var, arabamız var ilerde, bekliyor orda?

2680. Hā ac olup ía burden çıkmak doğu değil.

Yedik sağ olun.

2681. Nārdā yedün, nārdā yedün?

Aşağı mahallede yedik.

2682. Ka çay, çay yòk mi? O nārdā o dā ğālsa, o dā ğālsa dā bi çay içsa.

Gençağa Fevzi dedenin kızı olduğunuz belli oluyor. Bu kaçınıcı kere oldu yemek soruyorsunuz?

2683. Ben, sořmāmıř edemāzük. Biz, biz hepümüz sořāk, bu evün şindi. Ben olmasam o

2684. sořār, benüm ěltümdür. Bulār sořāflār, bulār da, bu dā tořnumdur. Bu çaydur,

2685. bahçe çāyí. bunda yapıtūrmıřük Pazar'da. Yapıtūruok tořbalār ilen ğótūřūròk bóylā.

2686. Hiç pařa vėrmāzük Ankařa'da. řimdi olūr mi otedā bėřākmiřsėn. Olmādí vallaye

2687. şindi. Aşkadaş..

Eniştemdir, bir şey olmaz ona.

2688. Ařkadař eniřten mi? ònı dā ğātūrmiř olāydun dā.

O önemli değil, uyuyor, uyuyor.

2689. Nārdā oğul?

Arabada.

2690. Ya tağ ótādā.. Mećid'ün řapısındā dā o yānı. Buřā şadaş hoş ğālmā. Alla, sebāb

2691. olan de, bildüğí kibi olsun. Uyusun da, ğālē, ğidē, bi başdak çay obişi içmiş olāydı

2692. da.. Hā bi bařdā çay o içmiř olāydı da.. sävaptūr.

XV. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Nadiye TURAN</i>
<i>Yaşı</i>	: 74
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Ortayol köyü (Meleskur) 10.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

İsminiz ne?

2693. Nadiye Tuṛan.

Hangi köydensiniz?

2694. Oṛtayol mi dëyim, Meleskuṛ mi dëyim. Meleskuṛ kóyinden.

Yeni ismi ne?

2695. Yeni ismi Oṛtayol kóyi.

Kaç yaşındasınız?

2696. Yetmiş yaşına.

Genç görünüyorsunuz.

2697. Sağol.

Okula gittiniz mi?

2698. Okulā ğëtmädük amân óylä yaşlílük şeyi aldük, diplòması. Hă yaşlílükten ğëttük tä

2699. soğadän aldük iştä.

Çocukluğunuzda TV yoktu.

2700. Televuzyon yög_üdi.

Radio yoktu.

2701. řatyò yög_üdi. Bi şamafân vâ_idi äwelden, bi şamafân çalärdük. Mallārùmùz

2702. vā_idi.

Kaç kardeşiniz?

2703. On qardaş idük. Beşi eṛkāk beşi kèz idi.

Babanızın adı ne?

2704. Babamüzün ādī Duṛsun Alī Ğeniş. Duṛsun Alī Ğeniş.

Annenizin adı ne?

2705. ṛasîle, ṛasîle Ğeniş.

Kardeşlerinizin isimleri neler?

2706. kızlārī mi sayāyım oğlan mi?

Hepsi hepsi..

2707. Sēr, Enveṛ, Zennuṛe, İsmet, ṛeza, Fazlī, Nadiye, Asiye, Ğónúl, Sālik.

Onlar neredeler şimdi, mesela en büyüğü nerede?

2708. En báyúğı, hepisi elmişlār, bi qardeşümüz qalmış, uç bāci qalmışük. Elmişlār, uç

2709. bāci qalmışük, bi qardeşümüz qalmış.

Küçükken neler yaptınız?

2710. Dağlārā ğidārdük, çobanlùğ_ederdük. Mallārùmüz vā_idi. Çobānlùğ yapārdük.

2711. Yāylācılùğ yapmışüm.

Yaylanızdan bahseder misiniz, hangi yayla?

2712. Palevit.

Bahseder misiniz?

2713. Bóylā ğúzel. nā biléyim, Ağajlùğ yòğ, ıaş yòğ, dúz yòğ, yamaç, ben nā biléyim,

2714. sèğèrlārī vèṛürdük yamācā, otlārdılār, ğālürdılār, çobāna ğidārdük, ğātürmağa.

2715. Salārdük dā akşām úzārī ğātürmağa ğidārdük.

Hayvanlarınızın, sığırlarınızın isimleri var mıydı?

2716. Şimdi nâ bilëyim âşkidâ va.. Nazaṛġûl, Nazaṛboz, Maşalla, qaṛafıl, Zeytûn, óylâ bi
2717. şeylâr.

Mesela, her yeri siyah, bacakları beyaz bu sığira ne isim verirdiniz?

2718. çëzmalí.

Alında beyazlık varsa..

2719. Āynalı.

Kırmızı olunca..

2720. kërmişî olunca, ya Nazaṛboz dârdûk, ya Maşalla dârdûk, ya kınalí.

Kaç yaşında evlendiniz?

2721. Ben on altı yaşına evlenmişûm. Otuz doğumlıyım aslı, yaşûmí birâz kúćûk dedûm
2722. bēki amâ otuz doğumlıyım, on altı yaşına evlenmişûm. Efendûm, beyûm vefat etfi
2723. otuz yaşıñâyduñm vefa etfi. Òndân soġa iştä, çoluk çocuklâr ilen oġaşûrâm iştä.

Bir daha evlenmediniz.

2724. A: evlenmak bizdâ yòk. nâ bilëyim dõrt fane çocuġum vâ_idi, uç kèz bi oġlan,
2725. olârî bõyútmaġa oġaşûk. Ġenç idûk amân olârî bõyútmaġa oġaşûk, çalıştûk,
2726. oġaşûk, çapaladûk.

Ne mutlu size ki çocuklarınızı beklediniz.

2727. Bekladûk. Çocuklârûmûzi bõyúftûk, hepisini evârdûk. Şimdi dâ kaldûk yalníz.

Hep

2728. ġetîlâr. Oġlan evlendi, oġlan evlendi, Ankaṛa'da, bi kèzûm waṛ Paṣaṛ'da..

Ne iş yapıyorlar?

2729. Beylârî çalışiyò, kendilârî çalışmıyò, evhanímlârídûr. Kèzlârím evhanùmídûr.

Erkek olan..?

2730. Erkāk, şofoṛdu, otobosi va, şofoṛduṛ. Bî qaṛsònduṛ. Obî da, bi tânesi dâ sipoṛ
2731. salonindâ mûdírdûr. Oġlan dâ qaṛsonluġ_eder iştä, kavelârdâ çalışû.

Sizi ilk nasıl istediler, nasıl evlendiniz?

2732. Ğórúci usulı ilen, annemüzden, qardeşlärümüzden, babamüz yög_üdi asli, istedilär,

2733. Allän emri ilen bişe yök iştä oldı.

Size hiçbir şey sormadılar mı?

2734. Sořmädilär. Bişe sořmazlär bize, äwel adet ö idi.

Merak etmediniz siz?

2735. Meřak etfük etmädük “seni verürok, everüok” dedilär. Everse everür da, biräz dä

2736. kúcüg_üdü, yaşum kúcüg_üdi amā nā bilëyim Alla yazmış oldı iştä.

Kabul etme durumunda..

2737. Hä qabul etme duřumündä. Bóyúqlär verdi mi qabul ediyöşuz da..

Düğününüz nasıl oldu?

2738. Dúğúnumuz.. Dúğúnumuz, äwel ata binmak vä_idi, ğälinlär ata bineşdi. Ata

2739. bindüřdilär, bóyla, qarşıden, bu yol ğälmämıştı, qarşıya ğätüřdilär, oşden yökäi

2740. çıqardılar, qapın dúzindä dä enişta olan, ğäldi, başumüza bi pirinç seşpti, pirinç ile

2741. paşa sepeřdilär, adet o idi. Evdä iştä. nā bilëyim iştä öyla bi adet vä_idi. Bişe yök

2742. önden soğa, hön mön oldılar evdä.

Horon oldu yani..

2743. Hořon oldı hä.

Sabaha kadar..

2744. Heřten sabā qada olmädisen dä sabaya qarşıye qada oldı iştä.

Siz oynadınız mı?

2745. Yök äwelin ğälinlär oynamak yog_idi. Yök. şimdi oynälär yökse äwel yög_üdi.

Görücüyle mi evlendiniz?

2746. Tabi, tabi.

Sonra sevdiniz mi eşinizi?

2747. O artük soñulmāz eka. Pēçeli, hem dā pēçeli ġālūrlārdí ġālinlār, peçe vuñurduk
 2748. yúzúmüzē. Kıyafet da, katıfe elbisesi, katıfe palto, mavi palto, qerımızi anteñi.

Herkes aynı renkleri mi giyerdi?

2749. Dēğişüklük ġeyārdilār dē. Kimisi, mavi ġeyārđi, kimisi yeşil ġeyārđi. iştä äwel
 2750. óylāydi. Yüz kapalı, peçeli. Şimdi kamařa alū misen benüm qonıştūğımı. Acaba nā
 2751. oldı, şezil mi olduk.

İlk çocuğunuzu kaç yaşında dünyaya getirdiniz?

2752. On sekiz yaşına, Şezine, on sekiz yaşına.. İlk qez, ilk qezüm on sekiz yaşına
 2753. bóyúğum iştä. Dórt tane çocuk, bi tane dā elmiş, beş tane.

Gelininizden memnun musunuz?

2754. Ben mi? Hepisinden memnunim. Dāmatlāřımden dā memnunim, qezlāřımden dā
 2755. memnunim. yani bóyúttúm yúzımı qařa etmādılār, evlendilār, Allā şúkūr ossun
 2756. hepisini everdük. İki tane dā toñnum wař.

Siz mi gösterdiniz, bunu alacaksınız diye?

2757. kızlāřı mı? qezlāřümün zamanında bi tanesi óylā qonıştı dā aldı. Qaçmādı, kaçmādı
 2758. dā iştä yani “beni buřa verün” dedi dā anlaştı Asiye’yi diyòm Hä. Obirlāřı dā ġenā
 2759. istedilār, beğendilār bulār dā aldılār iştä.

Yaylada, sabahtan akşam yatana kadar neler yaparsınız?

2760. qaqtük mi, äwel inäklāřümüzi yapārdük. İnäklāřümüzi eneř Aqerđä yapārdük.
 2761. İnäklāřı saġārdük, pek ofi äwel in vermāzdük, şimdi verülār başqa. Saġārdük,
 2762. salārdük daġa, ġālūrdük, makınamüz vā_idi, makina çeķerđük, sút makinası.
 2763. İnäklāřümüzi salārdük daġa, olār ġidār oflārdılār biz dā evdeķi işlāřümüzi
 2764. yapārdük akşam üzāřı ġidār inäklāřümüzi alūr ġālūrdük.

Evdeki işler nelerdi?

2765. Etmäk, kazān, peynir, yaġ yapārdük dā.

Peyniri nasıl yapardınız?

2766. Peyniri kāsťürürdük, birāz kāsıldı mı, peynir oldı mı bóylā qorđuk tavā, bozuldı mı

2767. anlârdûk, qorđuġ_ateşün ústına, tândurun ústine peynir yâpârdûk. Qaymaġı dâ
2768. birâz yığâ yığâ bi yayûk yapârdûk. Bişe yòk qatûqlârı yapârdûk.

Peyniri koyduġunuz kaplara ne diyordunuz?

2769. qazan.

Kolo diye bir şey var mı?

2770. Kolo hâ kolo da, bazı edârdı bazı şey etmâzdı, torbalârı tikeârdûk kolo edârdûk. Oñâ
2771. penirlârı dizeârdûk. Çamden dâ çıqârdılâr dâ kolo edârdılâr, onun penirsi çok tatlı
2772. oluârdı.

Çok tatlı olurdu ama çamları da mahvederlerdi. Bir kolo için bir çam giderdi.

2773. Bi şey olmâzdı, dúnyanın daġlârı vâ_idi dâ. işâ onun penirsi çok tatlı oluârdı. O
2774. andâ şimdi, ġetî daġlar qaldı dâ: oñmân aslı. yani eyi, yâylâlâr eyi idi. İnâqlârûmûz
2775. yanında şe edârdûk, malûmûz vâ_idi âwel, atûmûz vâ_idi.

Koyun mu vardı keçi mi vardı?

2776. qoyın idi.

Koyunlara ne gibi isimler koyardınız?

2777. qoyınlârûn pek isimlârı olmâzdı. Çalıġa oluârdı, çalıġa çalıġa, kimi Sañıġul fazla
2778. isimlârı qoymâzdılâr óyla, bi bóyûqlârı, bóyûk başkalârıne, ógden ġidenlârê óyla
2779. bi şeylâr, çâġırûrdılâr, hey hey edârdılâr. Yúzi az siyâ olânlârê çalıġa, sañı
2780. olânlârê Sañı dârlâr Sañı hâ.

Boz olanlara..

2781. Boz olanlârâ dâ yani siya bişelâr dârdilâr işâ.

Koyunların peşine gider miydiniz?

2782. qoyınlârın peşine aġabêyûm vâ_idi o ġidârdı. ben dâ inâqlârı yapârdûm. Âbêyim
2783. ġidârdı daġlârdâ akşâma duñuârdı, akşam ġâlûârdı, peñe, peñ dârdilâr peñ, mallârûn
2784. yatûġı yeñe, òñaya yatûñuârdılâr. olârûn dâ saġmaġı oluârdı, saġârdılâr, súfı,
2785. ġâtûñuârdılâr, biz dâ yapârdûk.

Bizde de olurdu hayvanlar. Çocuktum en sevdiğim kuzuyu kurt kapmıştı. O gün bugündür kurtları sevmiyorum.

2786. kurtlārī, kurt dā kăpărdī mallărûmûzī.

Hiç böyle sevdiğiniz hayvanı kaybettiğiniz, unutmadığınızı bir acınız oldu mu?

2787. Oldı tabi, olmadı olur mi? Bi senä, kurt dıŝtı mallăra ben hep yaŝaladı yani zaŝar

2788. vėrdi çok.

Siz orada mıydınız?

2789. He hä. Ğeçe ğeçe ğaldı dıŝtı ŝē, peçe, peŝun içine dıŝtı iŝtä. Çoğusini yaŝaladı.

2790. Boğdı.

Köpek yok muydu?

2791. kópăklăr dā: nā bilėyim, koŝuyemădilăr iŝtä.

Kimse kalmadı mı?

2792. Peŝdā yatûrûrdılăr, yanlărında yaŝardılăr. Adamlăr yani.

Köpekler havlayınca seslerini de mi duymadılar adamlar.

2793. Havlayınca, bālli ya duymădilăr, uykudăydılăr dā, nā bilėyim artûk. Őylä dā olur

2794. iŝtä.

Hayvanların seslerini de mi duymadılar?

2795. kurt dıŝtı mi haman boğardılăr. boynünden, kănını içăr, ya mămăsini kăpărdı,

2796. boğardı. Ben yăylăcı olduğum senä okûz vā _idi, okûzum vā _idi.

İsmi ne idi öküzünüzün?

2797. Őkûzumûzún Yağûz Yağûz. Çok ğûzel bi okûz idi yani. Siyā idi. E iŝtä.

Şimdi artık yok yayla herhalde.

2798. Soğa yøk. Şimdi artûk inăklărī kaldûrdûk. Bişe yøk şimdi, bi tosun beslăm şimdi

2799. ğuzin kăsăcām.

Sizin evin altındaki kahve sizin zamanınızda okul muydu?

2800. Aŝädä mi? Bizûm zamănûmûzde, kėzlărûmûzûn zamănında dā, biz hoŝ

2801. okumămışük da. Yòk. Okul değıl. Hă hă. Bizden soğa yapılmış. Ben evlendükten
2802. soğa Yapıldi olâr.
2803. Şimdi Duřsune ilen Asiye kóya birăz ğettilâr. Ònden soğa, beşten ònda çıķtılâr
2804. iştä. Beşe kada okumışlâr, fazla okumămışlâr.

Sizin yaşınzdaki erkekler nerde okuyorlardı?

2805. Çingit'e dâ ğetmişlâr, Lamgo altınâ dâ ğetmişlâr. Òndan soğa kóy okulı Yapeldi,
2806. kóya ğettilâr.

Köyde okul daha sonra mı yapıldı?

2807. kóy soğa oldi, kóyün yapeldüğini ben bilüròm iştä.

Kahvedeki okul mu önce oldu, köy okulu mu?

2808. kóy önce.
2809. Soğa kaveyi yapmıştı. Ağabeyüm yapmıştı. E dedilâr kı, “kóye çıķmak zoř oluşu”
2810. dedilâr, “buşayı okul edelüm” dedilâr. Vêrdi okulâ iştä.

Burada eski zaman evler yapılırken siz bekâr mıydınız?

2811. Yòk. Ćanùm yòk.

Evliydiniz o evler yapılırken.

2812. Hă hă. O evlârı daha yeni yapmışlâr dâ şimdi. Evliydim.

Kaç sene oldu annenizi kaybedeli?

2813. Annem mi? Êldüğü mi “kaç senâ oldi?” Dêyosen. Unuttum, ben nâ bilêyim, beş on
2814. senâ vâ elbet.

Yüz yaşıni aşmış mıydı?

2815. “Yúze” de, yanaşmıştı iştä óylâ idi.

Yüz yaşındaki bir insan kendisinden 50 yıl önceki olaylar da bilir. Annenizin anlattığı unutulmayacak bir olay var mı, aklınızda kalan?

2816. Bilür. Annemi babam kaçûrmış.

Onu anlatın işte.

2817. Tabi. Babam evliymiş. Tabi şeyi düşkün imiş, şeyi hanımı. Annemi götürmüş,
 2818. getmiş gece, kardeşi ile kalıftan kaçurmuşlar. Kalif domuzlara haylamak için
 2819. yapıldı kalif. Önden kaçurmuşlar, götürmüşle işte. Razi olmamış gändisi ama
 2820. zorla götürmüşler. Soğa gari almışlar ama bi götürmek oldı mi adet o idi da.
 2821. Vermişler işte.

Kızın baş örtüsünü alırsınız artık o kız sizin olur, var mı bu adet sizde?

2822. O bizüm, kóydä yökfu, yok. Bu kóylärdä yög_üdi o, äwel işte kaçurmak vā_idi.
 2823. tutaırdılar götürürdiler, kaçurürdiler. Çekmek dardılar, çekeırdiler, götürürdiler. onı
 2824. saıplendiler işte.

Başka neler biliyorsunuz eskilerden?

2825. Anneannem rus idi. Rus idi hä. Rusye'dä dädem getmiş öraya, önda evlenmiş.
 2826. bunda da vā_idi hanımı amân o rusyâ getmiş evlenmiş, soğa çocuqları olmuş,
 2827. almış galmış.

Anlattığı bir şey..

2828. Anlatıırdı işte öyle anlatıırdı, bā bóylä çekmişler, galmışüm, ben nā biléyim, Nā
 2829. etmişüm.

Savaş zamanına neler olmuş, neler anlatmışlar büyükleriniz? Ruslar gelmişler, Rusça konuşunca, dedenizle bir şeyler olmuş..

2830. Hä hä! Óylä. Galmışlar bóylä, ruslar galmışlar da, şey olmuş ya.. Galmışlar buıä..,
 2831. dāyımün evlari öraläıdedür işte, o kóyläıdedür. Galmışlar bóylä, annemün etegine
 2832. bóylä bi sūngı takmışlar. Sūngı takmışlar, sūngı, sūngı, hä.

Kaç yaşındaydı anneniz?

2833. Dā çocuk ufaç çocuqlar imiş yani. Annem o zamân kúçúq, anneannem çıkup rusça
 2834. konışınca artuk atmışlar, bóylä vermişler anneannema, yemäk bóylä hediye madiye
 2835. bóylä bi şeyler atmışlar, o zāmān kutarmışlar hä. yani zāmān teslim oluştılar, bişe
 2836. yapmadılar amân soğun koıardılar genä çocuğ moçuğ olunca koıuyodılar.

Erkekler yok muydu?

2837. Erkākılār, belli ya, ben en bilëyim, kimi ğizlāniyūdılār, kimi ğidādılār, ben nā
2838. bilëyim. Teslim oldılār mi savaşta dā: bişe etmādılār. Savařta teslim oldun mi artük
2839. ğāzemişlār. ókúz buldılār, ókúzi kāsālār yiyòrlār, çıķārılār, koyın buldı, koyını
2840. kāsādı, yëüdı, yeř imişlār. Biz olārı bilmämışük yani.

Bizimkiler mi Ruslar mı?

2841. ruslār ruslār. nā bulurşa yeyülār, aç ķalmışılār da. Biz olārı ğórmämışük.

Buradan başka bir yere gitmişler mi bizimkiler?

2842. Ğırmişlār bóyla. O tārāflārā mı? Uzaklārā, bóyla řeylāre, bi dağlārā ğetmişlār bi,
2843. Aķuřı írmaķ dārlār òryā bir ķaķmışlār. yani ruslār ğālācāk diye bi ķaķmışlār, soğa bi
2844. teslim olunmış, dónmış hārķes evina.

Dönünce nasıl bulmuşlar burayı?

2845. Buşayı nā bilëyim, o ķi teslim olmışlār dā: bişe etmāmışlār dā, yani artük etmek
2846. vërü, hā hā yanār, bi yeřdā duři: imişlār, yatā, şuşıvat Dağı'nda doĝrı ateş mates
2847. yakā imişlār. Etmāķ, ķimi, etmaķ, konaklārā ğırüp tā dārlamāmışle dā yani şe
2848. olduklārı zamān yemaķ istemişlār, etmaķ istemişlār. Bize biřelār vërün deyile.
2849. Obir túrlı zaşar etmemişlār dē.

Ruslar..?

2850. Hā!

Yer isimleri, var mı bildiĝiniz? Baĝ bahçe isimleri, daĝ isimleri var mı?

2851. Daĝ, şey isimlārı, mesela daĝdā İsirölük dārüz biz. Paķ dārök, Yataķ, aķuřı írmaķ,
2852. ğıyana.. Bóyla bi isimlār vërülār dağlārā iştä. Çokluk..

Var mı Tapiyet?

2853. řāpiyet mi? Yòķ bizüm řāpiyetümüz yòķtuř, sizündür řāpiyetlār. E! şavina, nā
2854. bilëyim, dā: nā dëyim artük. çokluk. çokluk. Hā!. Óyla isim vërüdılār dağlār yani.
2855. Laķonoz, Aķuřluk, mesela bizüm buřā tārāflār Aķuřluk dārüz. Baĝçeye Laķonoz
2856. dārök, bóyla iştä.

Başkalarının yer isimleri var mı?

2857. Heřkesùn wař tebi. Başkalāřınùn isimlāřı iştä, yanùmùzdä olenlär mesela, olāřın
 2858. yanùmùzdä olenlāra İsirölük dārlār, yafaķ dārlār. Yanùmùzda, huduttuřlār, āynı
 2859. řeylāřı sōylāřlār hä.

Sülāle isimleri olarak neler var? Mesela size ne derler?

2860. Nořanlār, hä bize Nořanlār dārlār. Tuřan, soyadùmùz Tuřan'duř amān Nořanlār
 2861. dārlār. Noşan Noşan. Pıřımlār waş, Nořanlār waş, e! Çořānlār waş, Çořānlār,
 2862. Çořān.. sēřtli.. sēřtlilār. nā ķonıřtūğumı anlemāssùn bāki dā:. Pařaķınalār wař,
 2863. ĥopālı, hä, bōylā iştä..

Bir de bitki isimlerini merak ediyoruz?

2864. Mısır dāřok, bak şindi ha o biten filislāre mısır dāřok, fasulya, ĥoçķada mesela
 2865. tikeşok ònda, ķabak.., ĥıya salatalük mesela.

Başka, mesela otlara nedersiniz?

2866. Otlāra ķimen dāřok. Oł dāřok.

Şaramoĥ der misiniz?

2867. Şaramoĥ demāzük. Biz ķimen, oł, ķāyır.

Yapraĥa ne dersiniz?

2868. Yapraĥa yapraķ dāřok. Yaprāķ iştä tókúldı mi ķāķā dāřok oĥa, ķāķā.

Evdeki kap kacaĥa ne tür isimler veriyorsunuz?

2869. ķazan, ķugal, tenćeře, ĥalgın, ĥalgın dāřdük, ināķlē oĥonk edāřdük, òĥa ĥalgın
 2870. dāřdük. dā: nā dāřdük, ben nā bilēyim iştä.

Hayatınızda ölüşüm de unutmam dediĥiniz bir olay geķmiř mi başınızdan?

2871. Unutmem, nādūr acep, elūróm dā unutmem óylā biřem, elūrüm.. Óylā biře nā
 2872. bilēyim, çoćukluĥumuzda, Salıncāķ dāřdük biz, Salıncāķ oynāřdük, bayřamlāřdā
 2873. mayřamlāřdā Salıncāķ oynāřdük. Biza çoćāna ĥēttūğümüz zamān ābéyim wař idi.
 2874. Bōylā ĥiniviz dāřdilār, bunun úřtına bi Ağaj delāřdük, ķořduk onun úřtıne, bi

2875. fárafā birûmûz binârdûk, bi fárafûmûza bóylä dônerdûk. Dônerdûk iştä, çocúqlûk
2876. da.

Kötülük olarak neyi unutmuyorsunuz?

2877. kótilûqlârî şimdi, olâr yapílâcákmiş dä kótilûqlârî nâ edêlûk. nâ unutalûm.
2878. Êyilûgûmûz dä olur, kótilûgûmûz dä olmış. Tebi olduğı yerlâr dä olmış amân
2879. kótilûqlâr boş vêr.

Eskiden ne tür yemekler olurdu?

2880. çaḡala dârdûk, çaḡala ḡurârdûk.

Nasıl yapıldı?

2881. Fasulyayı ḡaynatûrdûk. Òndân soḡa dä lâna, fasulya şey yani, tâne, ḡaynatûrdûk.
2882. Òndân soḡa lânayî búkeirdûk lânayî. Basârdûk. Onun suyını bi alûrdûk. ḡurârdûk.
2883. Patates yemâğı edârdûk. nâ yemâklâr vâ_idi iştä.

Ne atardınız içine?

2884. İcyağı, icyağı, icyağı ḡatârdûk, fuz ḡatârdûk, bibeṙ dä ḡatârdûk.

Başka bir şey katar mıydınız?

2885. Başka bi şey, et olsa et ḡatârdûk, obîṙ túrlî bişe yòḡ.

Nane gibi şeyler katar mıydınız?

2886. Nane yòḡ nane, fasulyaya ḡatârdûk nane. Lânaya ḡatmazdûk.

Nane mi dersiniz?

2887. Hâ nane dâṙòk onluḡ..

Fasulyayı nasıl yapardınız?

2888. Fasulyâyî da, şimdi o bóylä olan, taze fasulya mı? ònî ḡêṙârsin, ḡoṙsên, soḡân
2889. yakaṙak icyağıylen ḡenâ, zeytinyağı birâz ḡoṙâk, şimdiki yemâğıdûṙ ama, et ḡoṙâk,
salça
2890. ḡoṙâk, fasulya dä tókeṙ, yòḡ_ûdi salça, âşkıden salça yòḡ_ûdi, şimdi salçalâr
2891. çıḡtı. Salça ḡoṙâk, et ḡoṙâk, yemaḡ yapílûṙ. Nane òḡa tókeṙûk iştä. Maḡdânoz

2892. ƙatāřík, maġdānoƶ ƙaṭsan oluş.

Ařaġıdan mı getiriyorsunƶ, burada mı yetiřtiriyorsunƶ?

2893. Yetiřtũġi yetiřtũġi yeřdā olũ. Ařāden dā alũrak iřtā. Bořtanlāřa eksak bũylā bi

2894. yeřdā oluş.

Örgũ yapar mıydınız?

2895. Örgũden bi çõrap yapebilũrdũk, çõrap tokuşduk. Obiř tũrlĩ başşa, tiġ miġ,

2896. yařamāzdũk, řimdikilāř yapā. Ƙazak tā yařārdũk, yelek dā yařārdũk, mesela o

2897. yũnlāřden yelek yařārdũk.

şimdi çarşıdan alınıyor?

2898. Hā, şimdi Alĩnũ çõġi řeylāřden..

Evde siz neler yapardınız?

2899. Yũn iřlārdũk. Yĩġ yĩġ, yĩġ ilen iřlārdũk. Bi dā sandeġ dāřdilāř, sandeġ_ilen

2900. dayārdũk yũnlāřĩ.

Yũnũ aldınız. Bunu biraz anlatabilir misiniz?

2901. Alduk. Ònden soġa bi yĩkařdũk ònĩ.

Neyle yıkardınız?

2902. Suyle.

Başka bir şey..?

2903. Yòġ. Yòġ. Su ileyĩkenuřdĩ, unĩ ƙuřuřuřduk. Bũylā řekũ edāřdũk. Ƙekũ řekũ,

2904. āyĩklāřdũk yani. Òndān soġa sandeġa vuşuşduk, sandeġa bũylā dişli sandeġlāř waş

2905. idi. ġõmesen mi? Unden soġa bũylā tapul edāřdũk, yĩġ ilen iřlāřdũk. unĩ bi tel,

2906. ipliġ halĩne ġālĩřdi. İki çat edāřdũk ipliġĩ, iki tāne yĩġa saşaş, řēderdũk. Òndān

2907. soġa bi dā ilig ilen bũkeřdũk. Ƙećĩġ edāřdũk, çõrap edāřdũk, āwel almaġ yòġ_ũdi,

2908. ƙazaġ yani ƙazaġ, yelek, yumaġ yani yumaġ. Ƙećĩġ, Hā yumāk. řimdi yumaġ

2909. deyřòk, evāl ƙećĩġ dāřdũk. Òndān soġa tokuřduk iřtā. Çõcuġlāřũmũza

2910. moćuġlāřũmũza yařāřdũk.

İşlemeler olur muydu, ne gibi işlemler yapardınız?

2911. İşlemağa koyen koyer, koymeyen bişe yök.

O işlemlere ne diyordunuz?

2912. çiçek, önek. Çiçek, önek. Hä. Önek, örnek. Başka iştä bişe yök. Bazı ğendinden

2913. önek yapärlär, yapílürdí, ğendinden şededilär. Óylä edärdíle iştä.

Boya falan yapar mıydınız?

2914. Boya dä yapmışük. Hä. Boya alürdük, kaynatürdük. Çarşıden Pazar'den alürdük.

Hiç taştan, topraktan boya yaptınız mı?

2915. Yök yapmädük.

Yapanı duydunuz mu?

2916. Oni dä duymädük. Pazar'den alürdük, su kaynatürdük, suya koyärduk, renkli tel

2917. yapmağ, yapärduk mesela renkli. Renkli yapärduk yani, renkli olsun deyi. ? Kimi

2918. sarıya boyatürdük, kimi kermiziya, pempē, yani o kâzâna şederdük, bóylä bi kaba

2919. boyâyí tokärdük, şeyi da, keli dä basärdük içäri, renkli çikeydi iştä.

2920. Dē, bóylä bildüğüm nä bilēyim, bóylä bişe yök iştä.

Eski ile yeniye karşılaştırdığınızda ne gibi farklılıklar görüyorsunuz? Var mı böyle konuşmalarınız?

2921. konuşurök, aşkiden biz bóylä yapıyoduk, siz nē bóylä yapıyoşsunuz? Wař tabi.

2922. “äwel, aşkı zamâní idi.” dēülär, “şimdi şimdiki zamâní, aşkı zamâní konuşma.”

2923. dēülär, “bóylä ğidä, şansümüz bóylä ğätürmiş” dēülär. “biz bóylä çekmişük. Bi

2924. çarak dädük, çarah ğeymişük çarah, bóylä inäklärín ğóníní soyařdılär, òní

2925. edärdılär ka, çarah, òní tikerdük, yani bişelär edärdük, ğeyärdük, çok zamân òní

2926. ğeymişük ufağ iken. Soğa lastik çıktı, ayakkabi çıktı.

Mesela yayladasınız çarık delinince, ne olacak?

2927. Dälindi, bişe yök, òní atäcäksēn başkasını tikäcäksen dē. Su ğirdi mi ēyi olmazdı

2928. dē.

Gün ortası, diyelim çobanlıktasınız o zaman ne olacak..?

2929. Öylä duŕcağ. O öylä dälinsün bi kúçúğ idare edäcäğsin dē. Bitüni yeni tikeceğsin.

İyi de taşa toprağa çarpmaz mı ayağınız?

2930. O kaçara dälınene kaçara kollyäcäğsēn kēdūngı da. Ya çok işlär vā_idi äwel.

Başınıza sardığınız şeye ne diyorsunuz?

2931. Buğa, buğa ipti çember dārdük, şimdi dūlbet dēülär. Buğa dā puşı dārdük, şimdi

2932. şifān deyilü iştä. Äwel öylä idi.

Eskiden yaylaya yaya giderdiniz şimdi arabayla gidiliyor, eski mi iyiydi şimdi mi iyi?

2933. Şimdiki ēyidür tabi, obirindä yūrūmişük yūrūmişük bi buçuk ğün yol yūrūmişük. O

2934. bāki zevkli olüdi amā şimdi yaşlılär.. Dört saat, bi yoğuşı dört saata çıkmışük,

2935. inäg_ilen. Beş tā sūrārdı, birāz çapuk ğidene dört saat.

Boş hiç indiniz mi aşağıya?

2936. Ya ne etüm. Enmişük bi ğüne ğälmişük boş. Obir túrlı iki ğüne ğälü, inäklär ilen.

2937. Dārälärdä duŕuŕduk, inäklär ilen, ğäldük mi yataŕduk. Çelinadibi dārök şindi, ònda

2938. yataŕduk bi ğēce, inäklärı de, biz dúzlúk yē edärdük. Kendümüz dā bi kólge bi yer

2939. buluŕduk, kave buluŕduk unda yataŕduk. äglence meglence oluŕdı, o çok zevkli

2940. oluŕdı iştä. Keyfli oluŕdı o. Bunden ğälu äglence mäglence oluŕdı, yani, o çok

2941. zevkli oluŕdı iştä. Keyfli oluŕdı o. Bunden dā ğälüŕdılär, karşı ğälüŕdılär. Dārälärdä

2942. çelinadibi dārök şindi. Unden ğētmākta dā pilonçluk, unda yataŕduk bi ğēce.

2943. İnäklär ilen yataŕduk, unda bi bekärlär yatmışı. Adam vā_idi, Tahsin Tahsin

2944. vā_idi. unda yataŕduk biz, inäklärı dā dıŕardä bağlārdük, kazuk çaķar bağlārdük,

2945. yemlārdük, saba kaçara, devam. Evleyina ğidärdük yäyläya. Şimdi, kamıyone dört

2946. saata beş saata ğidälär iştä.

Hiç kayaların üzerindeki kınalarla kına yaptınız mı?

2947. Oni yapmışük. Hä oluŕdı.

İlk nasıl yaptınız, nasıl öğrendiniz?

2948. O kınayı mi? çocuğ_uduk tā, yaşlılúk tā yapmādüktä, çocuklukta çıkārdük taşlärin

2949. ústína yäyläda, taşläri qazıtürdük bóylä, bóylä bi yeşil bi şey olurdı. Qazıtürdük
2950. bóylä safaırdük, bayä qına çıqardı elümüzdä.

Ormanı nasıl yaktınız?

2951. Oırmanı dä çäyirlük silmaqta, çahläri yakıca idüm kı qaşı daqlära. Bi buçuk ğun
2952. yandı daqlär. Hep odunlä yandı.

Yanarken ne yaptınız, kaçtınız mı?

2953. Ya şimdi, sóndürmağa çok çalıştım, bağerdüm, “Ġälün” deyi. “imdat yök midür?”
2954. Deyi bağerdüm. Baqtım kı, daqläri saıracäk, bi paçha vä_idi o dä yandı.
2955. Samiye’nun iskanıfı vä_idi ya, ğölün arında, vä_idüm o zaman yaşlı idüm, aqluga
2956. midür, yeni yakmışüm hä hä.

Sizi üzmeı istemezdim.

2957. Nä üzölmesi, ğaşı ğetı da, bayıldilär, millet hep daqlärdä kuıu odun etilär.
2958. härkes etı, härkes, kuıu dä.. här senä, erıesi senä dä Samiye yakıı, yök Samiye
2959. deĝil, Duıune yakıı. dä: erıesi senä dä Samiye yakıı. Üç kē yandı daqläıümüz.

Ama siz o daqları yakarken bir yandan da kuıların yuvalarını yaktınız, büyük küçük bütün canlılar yandı orda.

2960. Hä dä yandı tebi, kuılä yandı. nä yapak kı. Ġäl bari, dārok, bóylä dişli şeyümüz
2961. vä_idi, silärük, silärük dä bi yeıe yakaı.. Daqlär. İpti daqlärdä çimen biçerdük dä
2962. şimdi yök, biçmak yök, kapandı hep daqlär. oları bi yeıe yıgdüm dä ateşı verdüm
2963. kı, qaşı baş yokaıı ğetı. Daldı oımanlära.

Kerendi vurdunuz mu yaylada?

2964. keıendi dä vırdum, keıendi dä vırmışüm. Keıendi yani çimen etmişüm. Saplı
2965. keıendi dārok, tırpan dārle işä keıendidür o. Keıendi vıрмақ. Çok çalışmışüm yani
2966. ben, ufaқ yaştan bari çok., bu yaşı ğälmişüm, ğenä dä hala dä: çalışmakıayım.

Çalışıyorsunuz ama çok genç kaldınız?

2967. E: pek, nä bilēyim işä. İläridä çile dä çekmişük tabi, beyüm elmiş.

Kaç yaşındayken öldü eşiniz?

2968. Eşim kık yaşınā idi ben otuz yaşına. O benden on yaş báyúğ_üdi.

Çocuklarınız ufak mıydı?

2969. E dā, kúcúğı, latífe oğulā başlamāmıştı, asiye uça ğidādí. Niyazi dā bire ğidādí.

2970. Şezine beşe mi ğidādí, dórdā mi ğidādí óylā idi çocuklārüm da..

Eşiniz neden öldü?

2971. Nā bilāyım hasť_öldí boğāzlārí ağırdí, “bubeřklārí iltihap etmiş.” dedilār on beş

2972. ğún içindā eldi.

Maaşınız var mı?

2973. Wař, māşum wař. Şey mālulden bālendí, oķí eldi, beş senā doldurmıştı sigotasını

2974. yani bağladılār māşumí yani ğúni dolmıştı yani ğendi sağ olsa bağlanmāzdí dā oķí

2975. eldi, öldüğünden..

Gurbette miydi?

2976. Bundā bundā eldi.

Hayvancılıkla mı uğraşıyordunuz?

2977. Yök.

Ne iş yapardı?

2978. řavede, řavelārí wařdí, babasínùn řavesi vā_idi. ğāldí buřāya işťā, hasťālendi eldi.

Küçükken ne tür oyunlar oynardınız?

2979. kúcúğkten oynādüğümüzí sóylāyım mi? şaş. Beştaş dārdilār da. Beştaş oynārdük.

Beştaşı anlatır mısınız?

2980. Şimdi beş tāne şaş oldí mi? Bóylā yuwaşlakça birāz bóylā, yuwaşlakça řaşlārí,

2981. fündüğkten birāz dā: báyúce olebilür. Tabi, bóylā el ústí edārdük, el ústí dārdilār,

2982. orā, òndān soğa bóylā seřērdük. İki iki řapārdük, óylā beş kē řapťuk mi, bi dā

2983. bóylā seřērdük, buğa şalama dārdük, ònı dā beş kē řapícā_idük. Ònden soğa dā bi

2984. dā dāğışme bóylā edārdük. Kōpi řuřārdük bóylā, sūrārdük bóylā, ònı oynārdük. Bu

2985. dā ġenā bōyle hoř, hoř, hol dārdilār, yuwařlaḵ yuwařlaḵ altı tāne dēlārdūk. Hā hol
2986. dārdilār, altı tāne dālārdūk bóyla yuwařlaḵ yuwařlaḵ. Ořā bóyla řařlārı dūřūrūdūk,
2987. dūřūrūdūk, dūřūrūdūk, buřāya ġāldı mesela çift hangisi oldıse o řazanmıř
2988. olurdı. alūrđı dōnderūrđı.

Kaç taş olurdu orada?

2989. Onun epeyi olurdı ufaḵ ufaḵ řař řopłārdūk. Óyla oynārdūk řoćuḵ.

Belli sayı var mıydı?

2990. Belli sāyı vā _idi amā şimdi unutmışüm, vār tabı unun dā sāyısı vā _idi..

Konuşun ve konuşma rekorunu kırın

2991. Nā konuřāyım dā: acaba nā bilēyim.

Hiç horon oynamadınız mı?

2992. Äwel ġızlı oynamak vā _idi, yāylālār, yāylālārdā oynārdūk, yāylālārdā hořon
2993. oynārdūk, Aḡērdā oynārdūk. yani kımse ġōrmiyecē _idi.

Görseler ne oldurdu?

2994. Erķāklār ġōrmiyecē _idi. Řēzlār řopłanūrđūk. erķāklār hiç ġōrmiyecē _idi. Olmazdı
2995. āyb idi.

Erkekler horon oynarken siz görür müydünüz?

2996. Ġōrūrđūk, biřey olmazdı seyředeřđūk, amān kızlār oynamakta āyb _olurđı, āyb
2997. olurdı.

Eşinizi önceden tanıyor muydunuz?

2998. Tanırdum tabı, tānıyōrdum. Yāylādā māylādā ewümüz yan yanāydı.

Severek mi evlendiniz?

2999. Sewmādüm. sāvgiylen evlenmādüm. Hiç dūřúnmedüm óyla. Ben řoćuġ _idüm asli.
O benden birāz bóyúġ _üdi. O, nā bilēyim, istedi, şaynatam istedi, ābeylārüm dā
3000. vērdi, bişe yōḵ. yani sāvārek almādüm.

Ama sonradan sevmişsiniz.

3001. E soğadān bişeylār oldí.

Ağabeylerinden önce mi evlendiniz, sonra mı?

3002. He, ben řeća'den, Fazıl'den óga evlenmişüm. On altı yaşına_idüm. olār

3003. bóyúğ_üdilār benden. Amā ben, olārden āwel evlendüm. Āwelín óylāyidi. Ğāçinma

3004. dārdi vā_idi. Bulār birāz dā: yani kóyún birāz zenginlārí idi, vērdilār, nā bilēyim,

3005. ístedilār vērdilār. Biz dā aldük işte.

Çay yapıyor musunuz?

3006. Yapāk. Toplāk dā.

Zor mu?

3007. Zoř tabi. Ğençlāre bāki bişe değıl amā bizüm kibilāre zoř şimdi. Çaylārí karşıdā

3008. seşmişük saba ózel ğālíceķ dā vēřécāk, devlet almā. Kōnřol etmiş, ğóya kōnřol

3009. etmiş dolmış olārí, şimdi dēwleta, şeye vēřicēķ, ozele.

Özeller para veriyorlar mı?

3010. Eh kimi ve vēřülār kimi vērmālār işťā, nā bilēyim oğaşūrōķ işťā.

Gelen para nereye gidiyor, çocuklara mı?

3011. çocúklāra dā ğidā, yiyōřuk dā nā edecā?

Ben olsam çocuklara da verirdim ama çoğunu kendim alırdım.

3012. “çocúklārím bóyúsun, kimsē muhtāc olmasun.” dāřòm, vēřōm nā yapēyim.

Gözlük takıyorsunuz?

3013. Ğózlúğúm, ğózlúk řākām işťā. Yaşlandük dā bolanuk ğóřū.

Doktora gittiniz, doktor kontrolünde verildi değil mi?

3014. Doktoř kōnřolündā. Yaķíní dā ğōřmem, uzağı dā ğōřmem. yani bóylā çatal Ğóřūr

3015. yaní, şey ğōřmem. Şimdi bóylā temiz Ğóřūrōm. Yaķín dā vēřmiş, bóylā yazıyı

3016. maziýí bóylā yaķından dā: ēyi Ğóřūrōm. Bi senādūr kı řākmişüm ha, ořā kadar

3017. řākťūğüm yōğ_üdi.

Tamam uzun konuşma rekorunu kırdınız.

3018. Kēřdük.

XVI. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Firdevs NURANOĞLU</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>68</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Ortayol köyü (Meleskur) 10.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

İsminiz ne?

3019. İsmum Fides. Soyadı Nořanođlı. Beyim dāđıştūrmiş soyadūmı. Biz dā Tuřan imişük
tā, beyim ismini soyādını dāđışmış. Hā biz eltiyiz asli.

Buralı mısınız, bu köyden misiniz?

3020. Buşalı, bu kōyden.

Kaç yaşındasınız?

3021. Ātmış dōkuz.

Okula gittiniz mi?

3022. Ğitmāmışūm. Bizūm zamānımızdā okul yòğ_ùdi. Biz okumāmışük.

Okul olmadığı için mi?

3023. Okul yòğ_ùdi, kōyümüzdā okul yòğ_ùdi. yani, şey yapmazdılār okulı önemsemāzdı

3024. bōyúklārùmüz. Okumāmışük, okutmāmışlār, okulumuz yapıldı, yaşıumuz bōyúdi.

3025. Yaşlılār, “bunlār okulā ğidemāz, şimdi ķezlārā eřkāklār takiluş.” deyı. Kōymēdilār

3026. okula, biz dā ğidemēdük. Okumāmışük.

Küçüklüğünüzde oynadınız, eğlendiniz mi?

3027. Ōyınımızı yapmışük, oynemişük tābi, hā, tabi yaşıadük tabi. Ėyi yaşıadük, ha bōylā

3028. yāylālārā ğetmiş, ayeng yapmışük. Ğençlār toplanmışük, ařkadaşlār beşaber

3029. āylenmişük, ğulmişük, sōylāmiş, ğālmiş, işūmūzi yapmışük. Ōylā iştä.

Yaylaya gittiniz?

3030. Ğittûm tabi.

İlk kaç yaşında gittiniz yaylaya?

3031. Yäyläya ufağ_iken at ilen ğótúrmişlār emicām olār, “Yäylä Havasí alsun.” deyí.

3032. Ğälma kibi, emicām.

Ne zamandı yaşın kaçtı?

3033. Nä zamāndä ğetmişük? Yaşumun ufağken iştä. Babaannem ğótúrmiş, yäyläcí imiş,

3034. ğetmişük, òndān soğa, at úzārinde, òndān soğa, ğidäbildüğümüz zamān ğändümüz

3035. ğetmişük, yayān ğetmişük. O zamāndä bóylä araba yolí yòğ_üdi. Bi buçuğ ğüne

3036. yäyläya ğidärdük, yayān. Ğetmişük, inägle bilē yayān ğidärdük. Hepümüz, ğidār,

3037. äğlencemüzi yapärdük, ağustosun sonlārinde, ğälürdük aşāğı, kóç ğälürdi aşāğı.

Ağustos'ta vartevor olurdu değil mi?

3038. katırlār óğı dārdük äwelden. Eğlence yapıcağ, ğidärdük. Konuşurken ğórüliyo mi?

Aynı mahallede miydiniz eşinizle?

3039. Zaten doğuştan beşik keştme deyile bizdä. Beyim doğdı, annem bu evün kēzi idi,

3040. annemün kaşdeşi elince ben doğınce, tabi annemün emicāsınun çoçuğıne beni beşik

3041. keřtmä yapırlār, doğuşte. yani búyúdilār, bunlār birbirine, vēriceğiz, eveřecēz óylä

3042. konuşılār. Ben doğdum, bóyúdum, o zamān birbirimüza vērdilār beni. Ben o

3043. soyim.

Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız?

3044. Evlendüğümde yirimi älti yāşında.

Yirmi altı yaşına kadar nasıl beklediniz?

3045. He hä durduk iştä. Kími emicām vērmamak istēdi, óylä uzāndi, bunlār dā

3046. ğótüremēdi, óylä kaldük işte yirimi älti yāşında evlenmişüm. Benümki bóylä.

Kaç çocuğunuz var?

3047. Dořt tāne, bi tāne elmiş. İlkendä ekiz oldı. İki oğlum oldı, birisi eldi iki yāşında,

3048. òndān soğa úş tāne kēzüm oldı. Bisi yāşiyò. İsmi oğlum şifat'tur, peşine Dilay,

3049. k  z, Lale, Huyla. İsiml  r  bunl  r.

Ne i  yaparlar?

3050. O lum past ned   eff r.

Nerede?

3051. Anka a'n n  ankaya'da. Past neden  alı ıyu, Denizat  Past nesi, kimisi bil r,

3052.  ankaya'da.

Ka  ya ında gitti gurbete?

3053. O lum mi? O lum ilkin okuma a   t l r. yani bey m n past nesi v _idi. Hepsi

3054.   t l r o d  okul  ba lad . bunda hi  okum di o, hep Anka a'd  okudi. yani ilk

3055. okul  o d  ba lad .

Siz gitmediniz mi hi ?

3056. Ben d    l r  id rd m,  yl  i t . Eltil r bir id k,    elti, birim z bi k    id rd k,

3057. birim z bi k    id rd k, b yl  d i  d i   id rd k. O lum o d  okum  , lise s nden

3058. b rak t . İ e ba lad l r okum di d .

Kızlar burada mı okudular?

3059. k zl r be ten   km  . H , k yd  oku tum.   t    m z zaman o d  okudil r,

3060.   ld m k yd  okudil r.  yl .

 rg  i leri yaptınız mı? h li falan dokudunuz mu?

3061. Y n, y n i lemek mi tabi i lad m. Hal  tokum d k.

Hal  dokunurmu  ama s ylediler.

3062. Tokum bizd  y  _ di, onun aleti ol r, o d zen bizd  y   k . Bu k yd  hi  kimse

3063. h li tokuyem z.   rap tok r,   rap, kilim milim y  .  n r y  . Am  ayak   rabi

3064. tokum  m  ok. y n i l rd k,  imdi haz r iplikl r   km  ,  n rden yap r k am 

3065. biz m ufa _iken y n i l rd k b yl  f ar rd k, b yl    rap, bu soy   r rd m i t .

Bu  rne e ne diyorsunuz?

3066. İki telli   rap d r k. H .

Başka çorap örneği var mı?

3067. O dā vař beyaz tokuş pařk qorak içine a: iki tel ilenki tellärden mavi, yani, mavi,
 3068. qermizi , desenli tellärden. Pařk qorak, öylä dā öärecek iştä.

Hayvanlarınız var mıydı?

3069. Vař idi. Beş senädür, yapemädüm, hast'oldum, beraq.. Qezlär evlendi, yapemädüm
 3070. beraqtüm.

Yaylaya gitmiyor musunuz?

3071. Yäyläya şimdi qetmiyoşum beraqtuk, yäyläyi dā beraqtük, beş senädür.

O tarihe kadar hep gittiniz mi yaylaya?

3072. Qetük.

Hangi yayla?

3073. Palevit.

Palovit nasıl bir yayladır?

3074. Palevit, nä deyim, Ağacı yok. Aha düzlük, taşlük, ben ne.. Öylä güzel bi yäylä iştä.

Palovit türküleri bilir misiniz?

3075. Yok oluş mi türkiläri söylämişük gençlügümüzda, şimdi yok tabi. Şimdi
 3076. söyliyemazük.

Şiir gibi, mani gibi söyleyemez misiniz

3077. Aqlumdä qalmıyör kı, şimdi söyliyemem, şimdi söyliyemem tabi..

Kaç tane hayvanınız vardı?

3078. Uş tane, iki tane, dört tane artük yapabildiğug qadaş, nä qadaş ot biqebilürsen o
 3079. qada inäk yapärdük.. Şimdi yapemazük iştä.

Sağılan ne kadar olurdu?

3080. İki, üç oluşdı. Peşina dā tosunlär oluşdı, dana oluşdı, aluř qidär Palevit'e, üç ay
 3081. qalürdük, qälürdük. Gine bunda yapärdük aqerdä.

Dana neye derdiniz, tosun neye derdiniz?

3082. Tosun, eṛkāğine tosun dārlār, dişisine dana dārlār bizdā.

Danadan daha ufağına ne derler?

3083. Ufağına buzağ. dā: başqa yòğ.

Düğe neye derler?

3084. Danalāra, yani òrā ğālen şeylāre düğe dārlār. òrā ğālenlāre, ğālācāk úzāre olanlāra.

3085. Obirlārıne buzağ dārlār.

Sığırlara ne tür isimler verirdiniz?

3086. İnāklārümün ismi Şāika vā_idi, Meştān vā_idi, Deştān vā_idi, Feṛman vā_idi, e:

3087. aṛtük nēydi, bi dā: vā_idi. Aṛtük unuttum dā: yòğ. Hā tabi, boyına kınalı vā_idi,

3088. bunlār, isimlār bóyla vaṛ, vā_idi.

Çayı sırtınızla mı götürüyordunuz? Çayları nasıl götürürdünüz?

3089. Ğótúrüyòrdum hā, sepet ile yúklenùrduk sèṛtumuza otuzeṛ kilo çay ğótúruṛdúk

3090. lamgoaltı'ne.

Eskiden nasıl geçinirdiniz?

3091. Ekeṛdük, biçeṛdük yeṛdük, şimdi, o zamāndā óyla idi.

Domuzlar gelirmiş mısır tarlalarına o zaman.

3092. Domuz ğālùrdi қalıfe ğidārdük. Bóyla ufağ bi oda ğibi bişe yapār, қалíf vā_idi,

3093. ğéce ğidār yaṛdük, haylārdük. Domuzlāra bağıruṛduk, қаçuṛuṛduk. Ğórúrdúk,

3094. eṛkāklāre habeṛ vēruṛdük, ğālùr bazısını vuṛuṛdılār, bazısını vuṛemāzdı, ğidārdılār.

3095. Şimdi dā ğenā óyla haylāk, domuz vaṛ, ayù bilē vaṛ şimdi. ğāldılār bunda

3096. Fùndùklārı yedilār, қабаклārı yedilār қапınun ógındā. Şimdi dā: çok va. O

3097. zamāndā dā vā_idi amā қуṛtaṛabiliüduk, az çok қаçuṛuṛduk işta.

Kalifte ne gibi şeyler yaşadınız?

3098. çok қoṛқаṛdük. Diṛek. Meṛdiven ilen çıkārdük. Alamāzdük. Meṛdiven, bóyla yol

3099. yapārdük, meṛdiven basamaқ basamaқ çıkārdük қаліfe yaṛdük. İki қadun, ben bī

3100. bāyúg oluṛdı, eṛkāқ oluṛdı peşúga yaṛdı. Amā қoṛқаṛduk tabi, aṛeş yaқaṛdük,

3101. mısır kèzartır yanında yêrdük, patatıs kózlârdük. Òndan, nâ bilèyim, gôrduk,
 3102. gâlür, basei mısır kèrârdı, fak fak sâsı gâlürdi. Òna dâ haylârdük, ödun atârdük,
 3103. faş atârdük, fufâg_ atârdük, sūrâr.. Domuzı çıķârırduk bahçeden, oğuşırdük işta.

Domuzu gördünüz mü?

3104. Gôrırdük tabi, gormâzdük olur mi? Bi senâ dōrt tâne bîrden gîrdi, bun_ilen
 3105. kalıfâydük, gêtük Muṛad olâra habeṛ vêrdük, gâldılâr bahçeden, gêtılâr o fâraḫta
 3106. yeṛi vâ_idi, ofırdılâr, biz bu yânden kaçırdük, olâr bi tâneyi vırdılâr, obırlârı
 3107. kaştı. Öylâ oğuşırdük işta, âweldâ bóylâ gâçım vâ_idi.

Öldürdünüz yani?

3108. Bi tâneyi, obırlâr kaştı.

Öldürdüğünü ne yaptınız?

3109. Öldürdüğümüzi atıuk, gımdük, gêtı dâ: Nâ êtceksin, dâre indi, yaṛelendi, dâre
 3110. indi. Dâraden orâ dâ bi vırdılâr, genâ tufeğ_ilen, eldi bişey yök gêtı.

Ayının taşlı, sopalı saldırıları olur muydu?

3111. O bizüm bunda olmâzdı, bizüm bu kóydâ da, yōķarı yeṛlilâr dâraķ, yōķarı kóylâr
 3112. vaṛ, òṛadâ olurdı ayü, şimdi bizüm kóylâre gâldı yōğse. ógden bizdâ domuz olurdı,
 3113. ayü olmâzdı ama, yōķâyı yâylâya gıdârken kóylâr vaṛ ya, òṛâlârdâ çok olurdı.
 3114. Mesela, Meydan dârlâr, Kuşivalâr òṛâlârdâ çok olurdı.

Ama burada ayıyı cereyanla yakalamışlar.

3115. O seyrek, bizdâ öylâ kalıflârı koķutıcâķ gibi olmâzdı ayü, yani koķmâzdük. mesela
 3116. dağlârdâ kâstane olurdı, gıdâr toṛlârdük hiķ ṛastlamâzdı bize. Biz ònı gormâmişük
 3117. amâ domuza..., şimdi ayüden dâ çok zoṛumuz vaṛ. Amâ domuz olurdı çok olurdı.
 3118. Şimdi yök.

Vartevorları nasıl hatırlıyorsunuz?

3119. Vartevōr dedüğün bitün gençlâr gâlürdılâr Ankaṛalârden, gâzmâ, gençlâr
 3120. toṛlânırlâr gâlinlâr, damatlâr, sâvdalılâr, neşanlılâr, toṛlânür gıdârdılâr, vartivoṛe,
 3121. orâdâ yâylâda, yâylâmüzde, eḫlençe yapârdılâr. Tulum çalârdılâr. Uşâķlâr aḫlençe

3122. yeři var ofdä oyun oynärdılär, óylä iştä.

Kendi evleriniz var mı?

3123. Evümüz va, hekesün evi var, yäylädä evümüz var. Evlärümüzü açardı, oturuırdık,

3124. yemäğümüzü yapırdık, yerdük, äglenceläre, ğenşlär äglenürdi, biz dä seyrede..

3125. Yaşılär seyredeırdi, ğenşlär oynardı nışanlılär ilen, sävdalılär, evlilär, yeni evlilär

3126. oyun yapırdılär.

Koçlar kesilir miydi?

3127. käsülürdi, ğenşlär içki içärdılär, eğlenürdılär, erkäklär.

Silah..?

3128. Sila çok. Torpil aten atardı, Paşası yeten, bayağı tufeg, fişek alür atardı.

Seri atışlar yapıyorlar, duyduk.

3129. O kuru sıkıdır şimdi. Esas tabäcä değil.

Balık tutmaya gittiniz mi hiç?

3130. Ğetüm, bi defa, lamba tutäsen uşeklär säçmä atup balük tutärlär. Sen dä lambäi

3131. tutäcäsän, o atärken, atıuğı zamän lambäi söndürürdük, erkäklär dä baluğı

3132. çekeırdilär kenäre. Ğetmişüm, bir iki keıe ğetmişüm peşlärine.

Dumanlı havalarda mı giderdiniz?

3133. Duman, yağmur, açılduğında böylä üsti duırdı mi, därebaşı därlär ğälürdük,

3134. boğanük däre ğälürdi, o yan ğidärdılär. Óylä ğetmeye dä ğidä ğidä iştä lamba

3135. tutärsän, saçma atärlär balük tutärlär erkäklär, yäylä baluğı menşurduı çok ğüzel

3136. he.

Yaylaya gittiniz mi, yaylacılık yaptınız mı?

3137. Ğetmişüm, tabi ğetmişüm, on yedi senä zaten yäyläcölük yapmışüm inäklärim ilen.

3138. Äyıldük eltilär, ğetmişüm, on yedi senä yäyläcölük yapmışüm. Obi dä bekar iken

3139. babamün evinden malümüz çok olırdı, inäğümüz olırdı, atümüz olırdı, ğidärdük

3140. yäyläya, óylä.

Eskiden herkesin atı var her halde.

3141. Sanķı dā hemen hemen hār evdā vā_idi, deęil mi? vā_idi, yani eṛkāęi olānūn evi
 3142. ok. Mesela Alı dādegun vā_idi. Sen bilmāzsēn, bizūm vā_idi, bu evūn vā_idi, hār
 3143. yeṛ, evūn vā_idi, kōydā..

Ulaşım aracı olarak mı kullanılıyordu?

3144. Şimdi aṛaba yōę_ūdi ya atlār yūk ṭaşırdı. Yeyiceę yani un şekeṛ, fasulya, yāylādā
 3145. yemaķ içūn nā lazım ise at ilen ğōtūrūrlār, bi buuk ğūne atlār yāylāya ğālūrdi.
 3146. Yiyācāķ ṭaşırdılār.

Geceleri nerede kalırdılar?

3147. Bi pilonluk dārlār bōylā ārdāę ğibi yeṛ vā_idi. ōnda kalūrdılār, atlār, eṛkāķlār,
 3148. eṛtesi ğūn saba aşıtı, ğenā atlārın yūķlārını yūķleṛdılār, ğālūrdılār yāylāya.

Kalırlardı da nerede yatarlardı?

3149. Tahṭalārūn ūzārındā. Hi yataķ yōķ, tahta tahta. Bōylā bi ufaķ paha ocaķ, ay
 3150. demlenūrdi ocaķi vā_idi, ay sataṛdı, paṛa ilen alūr içārdılār. Ğendilār dā bōylā,
 3151. atlāra, kimi yōęān ķōṛdılār, kimi bi ufaķ battaniye, ataṛdılār, ūzārıne yataṛdılār,
 3152. sabahṭen ķaķaṛ ṭoplār ğidāṛdūķ. dıṣārdā amlārın altındā ateş yakaṛdūķ, İnāķlār
 3153. ilen ğēṭṭūęūmūz zamān. Pilonluk dedūęūm yeṛdā amūn altındā ğōlgālūķ olsun
 3154. deyi, odun, kuṛu odun ṭoplāṛdūķ, yakaṛdūķ, am dallārını, oṛdā ināķlārūmūzi dā
 3155. ōylā baęlāṛdūķ ateşūmūzūn yaninde, o ğēce ōylā sabalāṛdūķ.

Sağar mıydınız ineklerinizi orada?

3156. Yeni doęurmiş oluṛse sūṭten dā alēnūrdı. İneęi saęılūṛdūķ, yēyebilūr ēsek yeṛdūķ,
 3157. yēmāzūķse tōķeṛdūķ, ğidāṛdūķ.

Yolda ineğiniz doğurursa ne yapardınız?

3158. Oldı, ok oldı. Şeye ķōṛ.. Atı olān, danasını ata ķōṛdılār, oṛtasınā atūn oṛtasınā.
 3159. İnāķ doęuṛuṛ ğidāṛdılār, buzasıyle. Ōylā ğōtūrmişūķ. mesela aşıęa ğālūrken olsa,
 3160. ōylā ğenā atūn oluṛse ķōṛduk oṛtasıne alūr ğidāṛdūķ yāylāya. Babamūn evindā
 3161. doğurdı, yāylādā doğurdı, buzağını beslemāķ istedi emiam, atūn oṛtasındā
 3162. ğātūrdı, adı dā yāylāęul idi. İneğin ismi yāylāęul idi. Kēṛmizi beyaz bōylā āynı

3163. beyaz. ğätürdi, beslädük. Ğinsi èyi idi, anası èyi inäg_oldi mi beslemäg_ içün öylä
3164. yapärdük.

Bizde bazen sepetle götürülürdü.

3165. Uzatuŗ, hä, ğótúren oluŗ, ğótúren dä oluŗdı. Óylä olmıŗ kı, atı olmeyen sèŗti ilen un
3166. ğätürmiŗ fä yäyläda yemiŗ. Amā biz etmāmiŗşük, atumüz oluŗdı, at besläŗ..

Ot yataklar olur muydu?

3167. Hä bóylä şilte ğótúruŗdúk, içine ot basaŗdúk, yäyläda ataŗ, yaŗaŗdúk úzäriñdä.
3168. Şimdi süngeŗläŗ ğidä, aŗabaläŗ ğetfi ya. Bi atun oŗtasına yoŗġan ğótúruŗdúk dä:
3169. bişey yøk. Ğidäŗ bóylä, ğótúruŗdúk, bunun içini ot basaŗdúk, yaŗaŗdúk úzärinde,
3170. yòġanı dä aluŗ úzärumüze, batfaniyemüz oluŗ, yaŗaŗdúk.

Yaylada sabah kalktıktan akşam yatana kadar neler yapardınız?

3171. Yäylä dä nä iş yapäŗāk òní mi? Nä yapäŗāk, ilk uyandúk, қақарsën, yaşlı oluŗsën
3172. nāmazungı kılarşen, қақар ēnārşen aŗere. İlk iş bu. İnäkläŗungı saġeceķsën, altläriñi,
3173. pislüğini temizliyācāsën, inäġi beŗaġācāsën otlı yayıme, daġa.

Çoban yok mu?

3174. çobana akşam úzäri aluŗ, ğälüŗdük. Ğidäŗ otlärdi, biz dä evdä súfini peyniŗ
3175. yapärsën, kaymak dolmisse yayuķ yapärdük, peynimüz olmisse peynimüzü
3176. yapärdük. Evdä işüğ iştä. Odunä ğidärdük, çok iŗaġ_idi, dört saatlıķ yol odunä
3177. ğidärdük.

Nasıl odun?

3178. İnçe inçe, çah çah, қалān yøk. yäylāmüzün oduni çok uzaķtuŗ. Şimdi aŗabaläŗ ilen
3179. ğidä. Şimdi қолay. Aŗka.. Sırtumüzlan ğätürüŗdük, un_ilen tüzäķ yapärdük, o
3180. tüzäġ_ilen beŗabeŗ, peyniŗ yapärdük.

Siz tezek mi derdiniz?

3181. Tüzäķ därdük. Bi dä keşküġ därdiläŗ. Keşkü!
3182. O inäġin fuşķısı, òní ġúbē fuşķı därläŗ oläŗ hä. Dibe. òní dibe, otlı olsun deyü
3183. ğótúruŗ, çäyirliķlärumüz var, keŗendi, tipan ilen biçeŗ қурутуŗ, İnäkläŗi yemläŗük

3184. akşamları. Ğafûrûrdük, öylä iş yapârdük iştä. Hiç oturmâzdük.

Kumar yarpağından sigara yaptınız mı hiç?

3185. Hâ sigara edâr içârdük. İçêrdük, ğenç zamânümüzä tabi. Edârdük arkadaşlâr

3186. añasında, äglençe.. Hâ bóylä, ğüneş vuğı mi ikiye katlanûr. Sigara kibi tutuştuŕup

3187. içârdük arkadaşlâr, äglençe iştä.

Peynir nasıl yapılır?

3188. Peynir, şimdi, aĥêrûmüzden inäği sağduk ğâldük mi makînamûz oliyôr, sût

3189. makînası, òna sûtı çeķêr.. Hemen sîcak, birâz molâ olâcâk, ilîk, İnâķten sağılmîş

3190. kibi mola, ònı isitmâzden soĝuk çeķsen kaymaĝını aŗıtmâz. Kaymaĝı, bi kaymak

3191. ķorduk bi dâ sût, sûtı çeķêrdük, kaymaĝı kapatûr ķorsên kenâra. Sûtini dâ

3192. çeķêrsên, bôĝunķı çeķtûĝûĝ, bôĝun olmâz, bôĝunķını alûr ķorsên, bi dâ: eŗtesi

3193. ğun bi dâ: úzârîne çeķtûn mi o peynir olur. Tavaylâ bóylâ bakaŕdük, sût bóylâ, bakma

3194. yani “sûta baķeyim.” dârlâr. Sûta baķtûn, tavadâ bóylâ, kâseŕ, kaşugung ile

3195. uzânûrsen o sût olmîş peynir edârek. Hama alûrdük tândûŕa, “tândûŕ” dârlâr, o

3196. tândûŕdâ ateşini vêrûrsên, peynirîĝı yapârsên, peyniri ĝıķârdûn, yerina basûn mi

3197. ğenâ ateşini devam, minci olur ğârîsi.

Süte bir şey atmıyor musunuz?

3198. Hâ mäyâ vêrûŕâk. Mâyâsını vêrûrdük. Mâyâyı dâ ğândûmûz yapâŕâk.

Mayayı nasıl yapardınız?

3199. Mâyâ mi? Ufaķ danalârı kâstûn mi, on beş ğünlük ede kâseŕdük. Ğòĝ_olur dâ

3200. doĝanı beslâmâzsên doĝanı. Onun şeyini, midesini, isķembesinûn şeyi oluyò de,

3201. mide oluyò onun, ufaķ buzaĝın midesi olur, sûtı içûrdûn ònda biriktûŕiyò, unı

3202. alûrdük, içindâ sût peynir olur, içûrdûĝûĝ sûtı. unı boşatûrsên pis olur, ot kaŕılı,

3203. unı boşatûrdük, taze bi yòĝuŕt ķuŕâŕık, başlı yòĝuŕt, òndân soĝa o yòĝuŕti içine fuz

3204. ataŕük, bol fuz, yaĝ, bişelâr ataŕsên, şekeŕ. Unı dolduŕuŕòk ofâ, bóylâ ip ilen ujlârını

3205. boylâ ķuŕuŕuŕâk. Òndân soĝa, ķuŕuŕtuktên soĝa birêŕ pârmaķ alûr, o sûtâ vêrûŕâk, o

3206. sûtı, kâstûŕûŕ, peynir olur.

Sulu yapılp şişeye konmaz mı?

3207. Oni çarşıden alùrlār. Amā biz dā edārdùk, onun dārisini şişē koy, şērat bēraḳ,
3208. peynirùn suyíne, şērat olmış, şērat şērat. Yòğurtun yeşil suyí oluyòr ya, òga şērat
3209. dārāk. O peynirùn suyí óylā şērat, yeşil olur. Unden oḡa, o ḳaba dolduruşēn
3210. on_ilen ònī alù ḳodun mi suyíní tóktun mi o peyniri kāsťùrūr. Óylā dā yapārāk.

Şerattan daha başka bir şey olur mu?

3211. Şēratfān dā: bişe olmaz, minci, peyniri çıḳārdun, minci kāsťùrdùn. Minciyi
3212. alùrsēn, bēraḳtùn mi, ḳazanùn altíne ofuŕur o minci. ústínùn şēratíní alùrsēn,
3213. ḡērisini tókārsēn torbaya ḳí, minci, ḳalūr torbada. Minciyi dā boşatùrsēn, basarsēn,
3214. tuzlārsēn yeŕsēn..

Muhlama yaparsınız.

3215. Muḡlama yapār yeŕsēn. He.! Başḳa bir şey yòḳ.
3216. Dā nā soŕāćāksen. Biz zaten yolden ḡāl.. Aşāden ḡāldùk, ḳòmşinun boştāníní
3217. sulamā ḡēt., yoŕulmıştùm demin. ònī içùn teŕlēdùm. dā: bişe yòḳ hārālda, bişe
3218. ḳalmādí.

Teşekkür ederüz.

3219. Bi şey deḡil.

XVII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Halil DEMİRTAŞ</i>
<i>Yaşı</i>	: 78
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Yolkıy köyü (Kuşiva) 11.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Siz biraz kendinizden ailenizden söz edebilir misiniz?

3220. Kendümden, ailem yòk, bekârim. Dâ şimdi nâ va bilûr misên? Evümdä yağ lazım,
 3221. ağabeyümün ailesi vâ, amelyat olmış, İzmir'den gâlmış, gène gîdâcâk gêri. Şefkî
 3222. ağabeyümün, tulumcı. Ótekilâr, şimdi ufağüm dâ Almanyâ'den emekli olmış,
 3223. Adapazarı'ndâ ikamet ediyò. oda gâlmış gêri, buşdâdûr şimdi. Bu cume eştesi ğûni
 3224. gène gêri gîdâcâk. Adapazarı'na kaçadâr evina, oşdaki evina. Ořdâ dâ ailesi var,
 3225. birâz şêdâcâk tabi.

Çocuklarınız var mı?

3226. Benim yòk. Ben bekârim. Ben bekârim. Yalnuzim.

İsterseniz eskilerden söz ediniz biraz.

3227. Eskilârden duşumlârûmüz, bizûm haçiwânag, şimdi ëliyu. nâden, ğiden yòk, ğâlen
 3228. yòk, inêgi kâlduşduk, şimdi yâylâmüz ëliyu. Beş ev çekiyò, ağaclârûmûzi kâsûp
 3229. kâsûp yakiyolâr, yikiyòrlâr. Sâs eden dâ yòk eşrafta. E kâlkmiş amâ o bi açelsa,
 3230. haçiwânag'a bizûm yol amlakıt târafına vêrildi. Haçiwânag'a yol çıkıtı mi Elevit,
 3231. kimse duşmaz. Ben sâ dëyim òrâsı Pâris oluş. Haçiwânag dâ haçiwânag yavşum, on
 beş
 3232. beş yaşıma kaçda, on altı yaşıma kaçadâr çobânlûğ etmişüm anâm ile. Oşdâ nâ
 3233. hatıralârim, gâldüğüm yedi sekiz senëyi buldı İzmir'den bu yâni, gêtüm, Alla bi
 3234. dâ: nasıb etmesin, gâлмақ. Çíkemâmişüm Elevit'a kaçda bilësen haçiwânag'a çıkâyım
 3235. evi bi ğôreyim, yaşisini yakmışlâr yaşısı, sazlâr kopup ğidâ, ağabeyümün yığdûğı

3236. tahtalār hepisi ğidār, bakan yòķ. Toṛpille otuṛup ҡalkèliyòṛ. Bakim yòķ. Tam
3237. etmek ҡārnesi zamānı ğibi oliyòṛ. Etmek ҡārnesinden, ben şeydè idim, İzmir’da.
3238. Ana! Bana dedilār temizluĝı, ıṛaqluķ edèim, fùrùndā. arşıyaķalār dedùm,
3239. temizluĝ_ede. Toz opṛaĝùm zaı. Temizluĝ_edeken baķtùm, bi adùn ğāldı, yaqlı
3240. adùn ana, “oĝul” dedi “hiĝ etmāĝınguz yòķ mi?” Dedi. “o yāndā ardaqlārùng
3241. aĝliyò, ainden èliù” dedi. Anā şaşùṛdum. Bi buĝuĝ_etmeĝ_alù omıřùm kenāṛa,
3242. endi yiyācāĝımı. Ulan ikisi dā beni yiyācāķ. Dóndùm paṛa vēṛùṛ, arṇe vēṛùṛ,
3243. etmek arṇesi. “ĝit, ĝèt.” dedùm. “ıstemāz. Helal helal olsun.” dedùm. Almādùm.
3244. Nātiĉe, bunden yedi sekiz senā āweli,, bi vaķa hiķaye edeyim, bunı inanùṛsèn. Ben
3245. ĝıṛdùm āmeliyeta, İzmir Beřteṛpālārde, Mille Hasanesi’nde, doktorlār hep tanır
3246. beni. ĝıṛdùm āmeliyeta, uĉuķ āmeliyeti, ufaķ bişe, ıķtùm. Bizùm bu, ṛemzi’nun
3247. āyınĉosi ilen, owagli tahsin’un oĝlı Húseyin, Húseyin ilen, ĉanlı şāhidùm o.
3248. Ğèttùm Bayṛaqlı’ya māllemā. dedùm, ĝideyim, enan Evṛem’un
3249. ĉumuṛbařkanlùĝına ĝāřtùĝı ĝùn. Bak, yedi yúz ālli uṛuř mi, nā ústúmdā paṛa vaṛ.
3250. Paṛa dā yòķ. ĝeyinùṛòm, oṛda, òṛānùn òmiseri dā buṛdān Aṛdařen’den Ekṛem bey.
3251. Bizùm òmiser, Bayṛaqlı òmiseri. Otobos duṛāi_ilen araķol, yan ĉalma
3252. arřılùķlı ĝāliyòṛ. Baķtùm şu ada bi ĉanta. Otobos duṛaĝındā duvaṛùn úřtine
3253. aldùṛdùm. Úĉ buĉuķ milyāṛ iĉāṛdā. Paṛa deĝil, muĉeveṛ. Ben bunı bóyla tuttum.
3254. birāz dā dişli idi, āřķiden bāri oyın oynetmiřùm, umaṛ oynetmiřùm, paṛa
3255. almıřùm, Alla ṛazı olsun, İzmir ekibi beni ellemāmıř, ellemāz, benùm bùyùķlār
3256. bóyla idi. Beni şimdi bóyla ĝóṛsa selam veṛmāz “haydā hayde, ĝèt ĝèt, onuřma
3257. biz ilen, opāĝā dónmissèn, nādùṛ bu?” Ğótúṛdùm, tuttum bóyla ı, Húseyin
3258. demāsùn mi ı “emiĉa, óyla tutma.” nādùṛ? “mendille tut iĉāṛdā ıslānùṛ. Beni İzmir
3259. ekibi tanır oĝlum. Sen nā onuřiyosen. Beni İzmir ekibi tanır, ben ònden dā:
3260. bóyúķ oluṛòm nā diyòṛsun sen. “yaşlıyım” dedùm. enan evṛem’un
3261. ĉumuṛbařkanlùĝı ĝāřtùĝı ĝùn oliyòṛ. Ğèttùm òṛyā āseye beṛeket, bizùm Ekṛem
3262. bey dā bir şeylendi “halıl” dedi, “niye omışsun?” dedùm, “eylungun óṛina
3263. ĝıṛsun.” òmiser odası, polis odasındā dāķtilo, sen nā diyon, adam mi uyutùṛsèn?
3264. Bi dā hemřeṛisèn”, dedùm. Èyi dā biluyòm, ısa bi maltepeye itikap edip, alıp
3265. iĉiyò. ònı èyi biluyòm, òna ĝètti mi ĝètti daĝ ayùsi, ĝèttùķ ı dā: ótisina ĝètti.
3266. arı ĝāldı, saĉı belde, naşı bilùṛ misèn, āṛtis, ulaķlùķlār buṛdā. Bi anaşıt arışı

3267. imiş. Ben nä bilëyim. Ben ğótúrmäzdüm doğrısı. Bulduğumi, älli bin, atmış bin,
 3268. yetmiş bin yoldä “bu kimün?” Deyi qaldürmiş sallemişüm, İzmir fuaşında bilë
 3269. vërmişüm, unı ğótúrmäzdüm. Ğótúrürsem, qezılay’a bi yeře vëriřsen, häyır
 3270. cemiyetine, häyır, bunun sayibisi çıķeřse, çıķeř, çıķmazse, bu häır cemiyetinin
 3271. olsun, diyäbiliyöm. nätiće bóylä iştä. Bu işlär bóylä.

Kıtlığı yaşadınız mı, anlatır mısınız?

3272. Ğälip yazıp çizdüklärídä ben İzmirde idim. Ben yalan sävmem konuşmem.
 3273. İzmirde idük. Bi säfär burda idüm, adam dedi, “oğul bi şey yok.” dedi. “yëcek.”
 3274. Tamam, yok. Ağabeyüm varedür, şimdi Yalova’dadür. Almanya’da dans
 3275. öğretmenlügen etmiş emekli olmuş, Mustafa’duş, Yalova’dadür. Şefkı ağabeyümün
 3276. bi ufağı, ikinci büyük. Onunle ğettük arka däreya, fezina’ya. Tezina’da halamden,
 3277. bi çuwal misir aldük yarı boldük, Uskut Dağı’nı aştuk. Kogis’e endük. Nası,
 3278. çıķerdük, dümdüz, düvayı, kaşiya kısır inägi, otuz lira vëren yok kı alsun. O iştä o,
 3279. kıtlük. Allah vëre. nä diyörsen sen? kıtlük senäsi, amân aman amân aman! Allah
 3280. ğótürsün dä ğätürmesün. Çok fena. O İnóni dade ğibiyi dä Alla başumıza
 3281. vërmesün. Ya ben biliyöm. Yok, “ben sizi öldürmädüm, ac beraqtüm.” da. Çok
 3282. daha fenasını etti. Eldi ğetti millet, bediyava ğettilär, nasıl oldı bu iş? Ajluktän
 3283. eldi. Ha: harp ğörmädi. Demiş kı, “aç ayağ elmädi dä uzandı eldi.” daha nä oldı
 3284. bu.

Biraz da yaylalarımızdan söz eder misiniz?

3285. Bizüm yaylalar, bizüm yayla başkay_idi. Yäyläden yäyläya bizüm haçiwānag’a
 3286. ğälürdilər. Bizüm yayla başkay_idi. Vartevórlär, ot biçimlari, bilmem nalar. Ğälür,
 3287. Elevit’te ot biçimi yokai çıkärlär eğlentiya, kez, kadunların eğlenterı, bilmem
 3288. nalar. Hep eldi ğetti ullar. Sonä erdi.

Okula gittiniz mi?

3289. Okula ğettüm, ikinci sınıfa kadaş, sanki hiç ğetmämışüm ğibi. Bóylä boyumuz
 3290. uzun deyı adam ikinci sınıfa kadaş ğätürdi, ismümü yazām, bilmem o kadaş, başka
 3291. da bişe bilmem.

Hoca mı attı, siz mi ayrıldınız okuldan?

3292. Yòk. Ben kèndüm Ayṛèlmädüm zaî yòksul idük, palto, papuç, äyaḳkabi yòḳtı kı,
3293. ḡètsam okula.
3294. Bizi şe okufürdî, kemal ḳabaoḡlî, vuṛdîlār adāmi. Adāmi bediyavaya vuṛdîlār. Bi
3295. ḳaymaḳam, valî, bi yeṛe ḡäläcäk olsa, o ḡidüp ḳarşılārdî. Dil bilürdi, insāndî, nuṛ
3296. içina yaṣsùn, kemal amca. Öğṛetmen öğṛetmen, esas başóğṛetmendi o. İlkokul
3297. beşinci sînîf bilmem nâ deḡil. yúksek yeṛlārä şey adamdî, eḡtiya..

Çocukluğunuzdan bahseder misiniz?

3298. Vallaye, benüm çöcükluğumden, hatîrlíyòm da. Biz yäylädä at binip ḡäzärdük,
3299. çobanlùḡ_ederdük evümüzdä. Yäyläda, dāräläre ḡir, yúz çık, oyne, balük tutārdük,
3300. aṛti, bizüm zevḳümüz daha başḳāy_idî.

Hiç attan düştünüz mü?

3301. Dúştüm. Äşkeṛiyedä súvaṛi idüm. Vallaye ben şimdi sana anlateyím kı buṛden
3302. endük şubeya. On iki saet yäyā. Endük şubeya, ha, Pazaṛ, Pazaṛ'a endük da, endük
3303. şubeya, aṛkadaşùn bi tenesi istikam. Binbaşı, soṛuṛ kı, “Oḡul seni nâ yapëyim?”
3304. “Beni istikam yap.” kópri yapan. E, bana Soṛdî, ben ufaḡım, bóyúk yazılmışüm
3305. zaî, aha ton ton, saçlāṛım bóylä, faṛaḡ_ilen kāsılmeden saçüm yapèlmāz, óylā idi.
3306. “beni” dedüm, “amírüm”, dedüm, subay deyine bişe bilür miyik, bilmāzük
3307. yäyläden enmiş ingсан, “ben súvaṛi olācāḡım.” Èyi èyi, beni Eṛzuṛum ḳızılbank'a
3308. sefḳ ettilār. Doḡri. Benüm doḡduḡum ḡüni bilēnlār ilen äşkeṛlùḡ_edēm, óylā
3309. bóyúk yazā, ābeylārüm ḳırḳtı, ben ḳırḳ ikilùḡım. Çöcüḡım, uç tāneyik, bîrden
3310. äşkeṛe ḡidārlār. nātiçe, ḡèttüm ben, Eṛzuṛum ḳızılbank'a, seksen bîr atli bi
3311. bólúk, ufaḳ bi takım, tabuṛ ḡibi bîr şey. Oṛdä duṛduk, bi bu, askeṛ, oṛdä bizüm,
3312. kóyden dā vaṛdî, tepān'den mepanden Doṛuk Súleyman muleymanlār dā oṛda,
3313. netiçe bizi sefḳ ettilār on dórđinci alaya Saṛıḳamış'a. Oho: al başına belāyî.
3314. Ḡideṛík Saṛıḳamışa,
3315. atlārlen, Hasankāle Hoṛasan'dä musafîṛ ḳaldük. Ònden soḡṛa, atlār_len ḡèttük on
dórđinci alaya, bizi daḡetim ettilār. On dórđinci alaya, daḡetim
3316. olduk. O bana işlār başladî. Atten dúştún mi “indüm bindüm.”, “dúştüm” yòk.

3317. Hiç bişe dā olmaz. Hiç bişe olmaz. Amâ eşeğin dūştūn mi ingsan hīrpalanūr,
atfen hiç
3318. bişe olmaz, hiç bi duřum, nā boynung ķērīlūr, nā ķolung. nātiće, ořden, on dōřdinçi
3319. alaya Havan bōlūģina vēřildūm. òřası dā beřbat. Ğēce nobeti beřbat. Ğēce ķuřt
3320. ğālū, ķulubeden adamūn, āškeřūn pāřmaķlāřinī ķopařūp ğōtūrū. At ğūbřelāřinīn
3321. ořda, ķopeģi tutup, sūrūkletū, ōylā ķewūrma yapāř ķī, ğemūklāř dā yeř, bi tūylāř
3322. ķalūr, òřası Sařıķamış. nātiće bizi, vēřdilāř, ķařakosēn ūstīna, Eleřķiřt kōyina,
3323. inřaata. İnřaata ğēttūk. İnřaatfā, tařlalāřdā inřaat yapīliyu. At tařlası, ķoģuř, ķivīř
3324. zivīř, o: beni vēřdilāř unden, Tunçeli daģına, nōbeta, ařaba ķērūklāřī nōbetina.
3325. a: baķ, işe baķ şindi. Dōřt kişi, iki Balıkesirli, bi ķařseřili bi ben. Yemāķ yapma
3326. ūzāřine bi kavģa ķıķāřdīlāř, iki Balıkesirli, bi tenesi esķi. Kālā ķālā ķālmiş, sekiz
3327. senālūķ bilmem ne. Bi boķ tā deģil, benden ķekinūrīlāř. Vuřdum mi yē yīkilūr zaфі.
3328. Aksiyim çok. Bī ķapti naćaģi, bī ķapti sūngiyi, yolun altında dā ķařaķol vař. Bizūm
3329. Tşebuzanlı Alı Ózeř şametli, elmişse şamet cānine, elmāmişse saģola, saģolsun,
3330. uzun òmuřlāř olsun. hāř akřam bařçavuřlā ķıķādūm. Ben sūngīliyi. Naćakliyi
3331. ķaptūm ařkadař sūngīliyi ķaptūm naćaģā maķaslı kāsfi, ķolumi ha bōylā buřā ķada
3332. indūdi. Eniyu, nası? Bi ókūz ķānī ğētti, amā bendā dā ķilo aha, ķilo fazla. nātiće,
3333. ķilo fazla, başçavuş ķıķti Alı Ózeř, “Halıl nāřde?” Dedi, “hemşerim” dedi,
3334. Třebuzanlı, bizūm. Dedilāř ķī “yatıyō.” Yeni ķeķetūm ilen bōylā ķan dolmış buřya,
3335. baģladīlāř alçi yeleģ ilen ğenā akiye. E ķān dā fazla bendā birāz ğenćim. Ğenćim
3336. aha! Yōķ mi ķařřūmdā on ğiři, vuř seřtina.. nātiće, “nā?” Dedi, “vallaye
3337. bařçavuřum, ben sā biře deyim mi?” dedūm. “de” teneķe ile suye inerķen, buz
3338. ūstīndā āyaģim ķaydı, teneķe kāsfi. dāř miyim ķī ařkadařlāř..? Benūm elūm ōylā
3339. oldukten soģa ollāř ořuřdı aģladı hep. Oćaģun ķūli soķtukća ğenā ķanūm, řey
3340. olmuyo. Ğāřtūm òřyā eřtesi saba o Tunçeli daģinde, bařçavuř ķıķti yōķařı,
3341. benūmle, ķollāřima ğiřdilāř, endūřdīlāř ařaģa, buz, ōylā ķāř vař, ònda neden biliū
3342. misēn, ğenćūn bi tenesi hāř akřam birēř tavuk ğātūrū, bi butini yemiřūm, bana
3343. hāřam ğētmiyō oģul. Ben sāvmiyōm zaфі. nātiće, endūřdīlāř, bařçavuř yōķařden
3344. ğālen ķamyonlāřa řabanća tuttī, duřdı, “bunı”, dedi “inřaat bōlūģina”. “beřinçi
3345. bōlūģa.” dedi Eleřķiřt’te. Endūřdı beni ořda, ònda dā yapı inřaat ķisminden bir
3346. āškeř duřmiş, Ankařalı. Biza, dāřlāř ķī “Tūmena mi ğidārsēn alaya mı?” dedūm

3347. “ben alaya ğidē.” túmena ğéttùm, ƙarākóseye ğéttēm òrālārí bilmem, ğéttēm.
3348. Saříkamış’a ƙaƙtùm ğéttùm. E: yanùmúzdä samimiyim, albaylen, Avni Mirzaƙ.
3349. Başƙalārín yänindä selam vèrmäz, obiř soy dāde oĝul oluşok. Aynùmúzdēn opeř.
3350. Ğéttük. “u:” dedi. Bóylä ƙolum boynumda, nārdeyse ƙolum ƙasilāćāk,
3351. ƙāsāćāklār. Ğéttùm albayín yanína ğótúrdílār. “bóylä bóylä” dedùm. “teneƙeden.”
3352. “haydi oĝul, ħalíl oĝul olmāmış ama.” dedi, “olsun” dedi “haydi.” Beni undan,
3353. vèrdi Saříkamış’un ƙarşıśına inzibat. Dedi, “bu bólúkte yatmāsun “bu” dedi “welet
3354. toşunum” dedi. “ƙarşıdä otúrdúĝı yeřdä yeřdä inzibatluĝ_etsün.” Bi ƙolum
3355. boynumda. Teřfiye dā ƙolumdä bóylä, ğāćen sivile “duř!, ğāl!” ústını bi müayene
3356. edèim, řabaćāyı buldum mi diyem ƙı, “èvedi evüngi bul. Neřāndan, meřānden
3357. dúĝunden ğāćmış, unutmış ƙalmış ben nē aleyim. Ha bu ƙada dā bi
yúzbařumúzdúř,
3358. inzibat yúzbařısı. Ƙopāk. Dóndúm ğāři, bi muddeti ƙaldúmsa, yúzbařı
3359. dedi, “halíl demirşaş ğāl bakıyım.” Ğāřtük. Ònden sořa, òmbařı dā bizüm bólúĝún
òmbařısı, Třabuzanlı Hasan olća
3360. òmbařı. İnzibat òmbařısı. Ğāřtùm, bi selam
3361. vèrdüm, “lā oĝlum” dedi “sen hić” dedi “āřƙeřiýā tozluĝ, ƙuřap ƙıvır zıvır bulemāz
3362. misèn.” Ben hazır cevapçı, yúzbařı bana ne. “yòĝƙen vèrmāk ƙime maşsus
3363. yúzbařım.” dedüm. “defol, defol aha bólúk. Def olāćām, Hava buluř. Bak ƙı, sā nā
edāćāèim. Def olım ğālıyım, selām dā vèrmēcèim ònden soĝa. Ğéttùm ƙı, albay
3364. sāvār, “gel bakalùm, toşunum Halíl” ğéttùm. “dedä ğāldüm.” dedüm. ğenā dā
3365. ořospilüĝ_etmādüm. Dedi ƙı, “oĝul seni nē ƙowdi yúzbařı, uyuz, pislük.” dedi.
3366. dedüm “benüm imzamı beĝenmādı da” dedüm. Dedüĝüm lafum bu. Başƙa yòĝ. Bi
3367. telefon ede, “Halíl Demirřařı”i nēýā
3368. ƙowdun.” Zafı om beř ĝúni vař teřis olāćāk, sen
3369. ƙimsen?” Ğéttùm, ònden soĝa dā: selām vèrmıycem, almem. Aldüĝı tabāncāları
3370. satıyò. Ğótúrdúklārı ƙoćuĝlārı ben èyi biliyòm. Ğózúm fazla aćuĝ.

Tabancaları satan kim?

3371. Yúzbař, inzibat yúzbařısı, ƙısa, ğebeşük. Sen satařsèn, ben dā almem sivilden, ben
3372. yařùn sivil olāćāĝım nē alıyım ƙı? Nē onun ćānını yakèyim, belindeĝı hatırasını
3373. alèyim? Almādüm. Ònden soĝra teşis olduk, doĝrı ƙopdaĝı’nden aşaya dókúldúk,

3374. anäsíní sateyim, emsalùmden om beş ay soġa, om beş ay soġa teġis oldum. om beş
 3375. ay tecil etti. “iki kaġdaş äşkeġ, beni dā úćínćiyí da, äşkeġe isteġlär” dedüm. Dedi,
 3376. “nē edeyim.” dedi. Zatí çocuġım. Oyneyùp, yuvaġlanùp ġideġdüm, İzmir’de, bişe
 3377. ettüğüm yok. Hiç fùrùndā çalıřmıřùmse çalıřmıřùm.. “a sıġtùr” demiřùm.
 3378. “çekmiş, ġetmiřùm, kemeġaltına, ġaveläre oynemaġa. Paġklärdä oynamak ġiyāmet
 3379. bizdā.
 3380. Netice ġäldüm ġäri, řařùrdí milleġ. Aġkadařlärùm hep buġrdā, benden sekiz senä
 3381. soġra äşkeġe ġetti emsallärùm. Esas emsallärım, ġefik, řemsetġin, bilmem ġimlär,
 3382. ġimlär.. Bu yānķi Kuşiva’den, ġudis Selaeddin, bilmem nälär. O: ġalıl ġälmıř,
 3383. dā: saġalùm dā tġaře bilē ettüğüm yok. Saġal, bùyük yok. nätice..

Yenge hanımla nasıl tanıştınız, nasıl evlendiniz?

3384. Oġul ben hiç yuva ġuġmädüm, ben seyyar ġettüm. şindi, “ġuġdum.” deyip ġe seni,
 3385. yalan., ben yalan sävmem. Yöġ, yok. Ben ġuġmädüm. Ben yuva ġuġmädüm. Ben
 3386. hep seyyar otuġmıř, ġalkmıřùm. Ġene dā öylä devām etiyòm. řeġeġe ġidäremsen
 3387. seyyar oluġòm, buġalärdä dā ġimsēn çöpine el vuġmam.

Nerden yaşıyorsunuz?

3388. Buġdā kóydā ev.. Elùmi birāz işlärí bitùrdüm mi? Doġrı ġidäcäēm öġäläre,
 3389. İzmir’e. İzmir’e ġettüm mi ġäri ġälmem dā. Nē ġäleyim.

Köyde arazi var..?

3390. Vaġ vaġ aġazí vaġ. Aġazeyi kóydeki ġèzùmùz yapıyu. Muġtaġùn hanùmí,
 3391. aġabeyùmùn ġèzinùn eniřġası. Öna vērmıřùm.

Para mı veriyorsunuz?

3392. Vērmem bişe. O annesine alùġ çayí, ġiviri, ziviri, benùm yok.

Emeklilik var mı?

3393. Emeklilik yok. Olemädüm. Bizùm İzmir piġim yatùrmaz, İstanbul Ankaġa yatùġur
 3394. piġim. İzmir yatùrmāz, şu ġadaġ çalıřtùm hiçbi ġayrını ġörmädüm. Zatí, ben dā
 3395. çoġí dā kumaġ oynettüm hep, seyyar ġulupćilüğ_ettüm. Tākġaġ baġtùm olmiyāćāk,
 3396. olmiyan işun altından bóylä çıġeġim. Alla řazí olsun İzmir ekibi dā beni tutuyò,

3397. säviyò. Doğri ekibim vardi benüm, dedüm kı, “bu akşam, evde, gaz lambasını tutup
3398. kumar oynenacak, oynenirdi. Rasmı polisi bile sokeirdüm oyına. nä deyusin. bela
3399. eksüg_olmasun. Aslümüz nazümüz geceı bi gısiyik, evel alla. Bu kadaı oğul.

Yoruldunuz mu?

3400. Yøk. yoıulmädüm da..

Hemşinlileri anlatır mısınız biraz?

3401. Ya, biz gideirdük burden karıardük, düğüna, dardilar kı, “bu düğünläıümüz devet
3402. olmämışük pişman. Akşamden gidärsen, karışürsen oläıa, sabahıten da, kimse
3403. görmeıerek, çikeı yurürsen. E sen davetsüzsin çünkı, bekleyip te kätä alıp, yahot,
3404. bilmem ne, paıa da yög_üdi kimseda pek. O oyläıdi. Sabııa kada hoıon oynärsen,
eğlenürsen, seyıedeırsen, sabahıten, saba namaziıe açar açmáz, şşst, davetli gibi
dinlenip fıa, kaveıe gidüp, kavaltı edip te gidäcäk hal yøk ya o kada önda. Haha.

Gelin girişlerini anlatır mısınız?

3405. Gälin girişläıını o:...! O nasé bilür misen? Gälini gätürürken, onun hususi tulumı
3406. vaı, öni çalııolär, kapı dııarı çıkärken, çift pıçak vurülär kenärläıa. Öıdan, çift
3407. pıçagün aıasından gäçiyö. olär daha başka hikaye. Önden çıkäıı, kocasııun evına
3408. gótürürken halı seıer öııä, yøk, supür yøk, bu olmädı, yøk, bilmem nä, halın ústıne
3409. gidäcäk, nälär nälär.. nälär nälär. O zamánkı, hä..

Hayatınızdaki en iyi arkadaşınızı anlatır mısınız?

3410. Benüm çög_arkadaşlarım vardi. Çünkı, oyın oynetuırdum. öni içün hepsı can
3411. ciğerümdi. Benüm benüm arkadaşlarım, can çıkäcäk sıı çıkmayäcäk. Gätmäz.
3412. çünkı, bazısııun biráz da, kóti yolläıı oluıdı. Nası bilü misen? O gendine äit. Beni
3413. ilgilen.. İlgilenmem ben pek. Dumän çekeırdi bilmem ne, ben dumän çekmäzüm.
3414. öni içün, onun, çogısı da elmiş şametli olmış. Eııııımlı idi, Balıkesirli,
3415. Bandürmalı.., çok arkadaşlarım hangisini deım.

Hayatta en iyi arkadaşım dediğınız birini anlatmanızı istiyorum.

3416. Bi tene vardi, Eııııımlı idi. Selaeddin vardi. Eııııımlı. Kafasııun buıasında bi
3417. çıbın çıkııı, eldi gétıı. Selaeddin Efendi, eyi idi. Çok eyi idi. Birbir.. Lafümüzi yeıa

3418. dúşúrmäzdük, o benüm dedüğümü edärdi, ben dä onun dedüğünü edärdüm. Kavein
 3419. kapisında oturduk mi, o dünyada, çay içmädüm mi üstümü yòqlalardı kî yemağ
 3420. parası mi yòğ kî içmüz. “ben bakaćeğim ona göre rahat edeyim.” dardı. Ailenin
 3421. yanına ğirip çikeşdük, soğradan ailesi eldi, kèzinün yanında kalırdı, pek ğetmädüm
 3422. ònden soğra. Näden? Olmaz, eniştem, belki bir kóti duşum şe oluş. Eldi ğetfi,
 3423. Selaeddin Efendi e:ey.. Nälär nälär o:!

Peki hayatınızda unutmadığınızı bir şey var mı?

3424. Yòğ yòğ, bişey yòğ oğul. Yòğ. Nē olebilür ben..

Apel Enver varmış, onu bir anlatabilir misiniz?

3425. Apel Enver, aha, şimdi eyi yeře ğäldüz. Apel Enver bize vèrürdi pusulâyı, çikeşduk
 3426. yòkařı, Hacı Ferat’ın fūrünına, Beştepalärde, dezgahın üstına pusulâyı koşduk,
 3427. Apel Enver alırdı, patronlärden, fakirläre elbise bilmem nä.. saklāmiş olsa
 3428. milyärdeř olırdı. Yerliden, hemşeriden alış, hiç bişe istemäzük, koşduk, Apel
 3429. Enver ğazmışüm, yumruğum kuvatlı idi. Apel Enver bambaşkaydı, nuřlär içinde
 3430. yaşsın Emver Amca, bambaşkay_idi. Onun otäki Apellär bişe bilür mi yanında. Hiç.
 3431. Hiç bişe değıl.

Nasıl biriydi?

3432. İşi yaşı. Nası, o bi piçağten koğardı, şabanca buşaden meşmi ğirdi, buşaden çikeş,
 3433. “hıt” dedi tükürdi. Birini dä kumaşa atmış, “óřa it” dedi, “buřadā duşma ikiye
 3434. bólāřım.” İzmirde kalmadı, İstanbul’a kaştı da kuştıldı.

Binbaşı ile geçen olayı biliyor musunuz?

3435. Bilüröm, eyi bilüröm. Onun şesinde, akşam on buçuktē, on bir buçuğa kadaş
 3436. sařhořlùğ ğidär mi? kórkútuk. Çıktı binbaşı dedi, “pařalāřı topaşlayım.” kî, baktı,
 3437. binbaşı řabancaýı çıkāřana kada o çeğti, vuşdı. Binbaşıyı öldürdi.

Niye öldürmüş?

3438. Binbaşı ònı vuřcā_idi o, ònı vuşdı.

Niye vuracaktı?

3439. Kumaşda. Kumaş oynārlār. Dedi, “pařalārını topaşlayım, aleyim.” dedi Emveş kı, o
3440. řabanćāyı, ćekeřken Emveř beynine meřmiyi bařı. Bařı ònden soğřa Emveř Amća,
3441. ğırdı bi řeya, unı sāvārdılār ćok. İki tene kúfeya soķılār, at ařabaćısı, Menemen
3442. Manisa aldı, ğetři buni, İzmir’den ćıkārdılār. Ğetři, nātiće, ğāldı, kóye. Kóye
3443. ğāldükten sořa jandaşma şumandanı mufşeze ğónderdi. “ğidùn, alùn ğālùn.” řoć
3444. kāřtı, yedürdi, řufāķlār ilen birāz mola vērdi, “řufāķlārını ğónderin.” dedi kı, “ben
3445. ğāndùm ğālecēm, musadā etsùn.” Óylā birđen “onun dedüĝi ile deĝil, benùm
3446. dedüĝümle.” dedi. Ğetři Emveř Amća. Emveř Amća, dúnyanın en ēyi ingsāni idi.
3447. Nuřlār içine yatsun. Bizùm babamüz, anamüz hāřsemüz. Faķırùn ğümleĝi āřkimiř
3448. ğór..., “ćikař òřā ćıķař òřā”, ğümleĝ_alūr. řimdi ařeniyò. Sen nā diyořsen. Uřāķlārı
bile
3449. onun ĝibi ćıķmādı. Hala ’dā onun ĝibi adam mi vař?
3450. Hā hā. Aydeř’den. òni ĝibi adam yòķtı. O bambařķāy_ıdı. Apellārđen bir u. Biz
3451. amā ćoĝı dā řeyi sāvārdük, İbiş Osman Zeki’yi da. Ķařřıyaķa’dā fùrùnı vaşdı.
3452. Osman ābeyùmün etmāĝi bitmeden ķimse bařķa fùrùna ğetmāz. Onun etmāĝi
3453. bitāćāk kı, bařķa fùrùna ğetsünlār.

Molla Yusuf un Mustafa nasıl biriydi?

3454. Molla Yusuf’un Mustafa buĝún kústúk, buĝún yařùn, bi bēřaķ òni. Bā o
3455. uĝuřsuzun hikeyesini etme. Hışsüz kópāķlārı. O ģala lí amā ģala lí’in boķı olamaz.

Melek Ali..?

3456. Melek Alı.. E:.. Benùm ařkadařùm. Benùm ařkadařùm. Bi ĝún ğāldı, Basmane
3457. altùn paçka, dedi kı, “biliyòm.” dedi, “řātsuz oluyoşmişsiz, naşgileleşi ķēřarlār.”
3458. Dedi. “vallaye” dedùm “Alı ābey beni istedi biķać sefeř,” “Gel” dedi, “benùm
3459. řeyùme” dedi, “dezgāma” dedi, dedùm “Alı Ābey, ben ğālemem senüğ dezgaũnga.
3460. Ben saĝım, sen solsēn, saĝle kāsıp solle vuřuřsēn, ben senùnle vuşemem.”
3461. Ğetmedùm. Ğetmedùm dā bi yeřdā piřmān oldum. Alı Abey, Alı’yi ben sāvērdùm.
3462. Vije’liydi amā Alı bařķāy_ıdı. Alı deliķanlın illahi idi Emveş ĝibi. Sen nā
3463. yapıyosun. hā! Deliķanlı olsun benùm ćānumı yesùn. Sózindā sadık, olsun benùm
3464. ćānùmı yesùn deliķanlı. Ķim oluř olsun, isteřse řusye’den olsun, isteřse Ameriķalı

3465. olsun, delikânli olsun beni ëldürsün qânüm akmâz. Āmína qoyim ta nâ va. nâlâr
 3466. nâlâr nâlâr nâlâr nâlâr..

Mikronlu Kenan onlar nasıldı?

3467. Kímlâr? Pelitlâr olâr.. O aldí tòrtadân yúrúdi amâ bi boqa bengzemâz. Ķenan..
 3468. Bizüm Ğúzel İzmir'ün qârşısındâ ğâldí, toşta yapıtı, alsançak'ta, tòrtây_ile aldí
 3469. yúrúdi. Bi şeye dâ şey olmâdí. Ėyi ingsanlâr, biza bi kótilüqlârí yòq. yani bizüm
 3470. qârşımüzda, şe olârâk, eniştëin, bizüm Tumaz Ķemil'ün Neşetlârín qârşısındâ aştı
 3471. amâ bize óylâ şesi tokanmâdí. Biz soğradân qave etfük, Alsançak'ta Ğúzel İzmir'i
 3472. Doslâr qêratanesi Alí ile ağabeyim.

Muhittin Nalcı'nın vurulması nasıl oldu?

3473. Muiťtin, ya Muiťtin.. Bediavaya ğëťti benüm arkadaşüm idi. Baqozlí Muiťtin.. E:..
 3474. hârif, oĝlí qavĝa etmiş çocuĝun bi tânesiy_ilen, âyaqte meřmi atmış, Muiťtin içâri
 3475. ĝiriřken benüm yeĝen ilen bizüm Ķemal'le, pavyona, bi meřmi Muiťtin eřiĝin
 3476. ústına yëĝildi, qâldí. Bediyavaya ğëťti. Bediyavaya Muiťtin ğëťti. Muiťtin'ümüz. Bu
 3477. qadaş.

Çok teşekkür ederiz size.

XVIII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Ayşe TEKYILDIZ</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>75</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Merhanat) 12.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Teyze ismini ne sizün?

3478. Ayşe. Ayşe Tekyıldüz benüm ismüm.

Hangi köydensiniz?

3479. Ben, ben Merhanat'fenim.

Kaç yaşındasınız?

3480. Yetmiş beş yaşındayım. Anâmden doğdum doğalı çalışūròm. Evladüng nädür?

Sağa

3481. kongşı olur, çalışăcăksen kı yeyăcăğüng olsun. oldı.

Okula gittiniz mi?

3482. Okulă ğetmămişüm. Anâm babâm yög_üdi, okulă ğidemămişüm, âwel bi şe vâ_idi

3483. zaî kızlăr okumăzdılăr. He!

Çocukluğunuz nerde geçti?

3484. Koyde, kóyde, ben kóydă yaşārım, Merhanat'ta. Merhanat'i bilmē misén?

3485. Akbucak kóyi. Kăsícılăr bilü, siz dă.. Hă!.

Kaç yaşından beri yaylaya geliyorsunuz?

3486. Yirimi, şey, kaç yaşından değil, om beş senädür kı ğälūròm.

Küçüklüğünüzde gelir miydiniz buraya?

3487. kúçúklúğümdă yúk taşídüm. Kaççkar'a ğidărdüm âwel, babamün yäylăsı ořay_idi.

3488. òrāya ġidārdùm şimdi evlendùm ġāldùm buyā:.

Kaçkar, eski ismi Ombole midir oranın?

3489. Hā Ombole Ombole. Buyā kavron. He! Evet.

Mermanat'ta kimlerdensiniz?

3490. Tanımāzsen a: biz hep kongşiyık. Pitullār deyilār nā biléyim. Pitullār deyilār

3491. laġābùmuz Pitullārdūr. Babāmunkılār Memişlār. Ben kóy içindeyim, kapı kongşidā

3492. evlenmişüm.

Sıgırlarınız var?

3493. Sèġèr dā vař, çocuklārım vař. Emekliyim da, paşam dā vař. adāmùmden, adāmùm

3494. elmiş, adāmùm elmiş ben alūròm.

Ne iş yapardı eşiniz?

3495. E adāmùm hařtāydı. Hiç bişelār yapamādı. Soġa dā eldi ġètti. om beş yirimi

3496. senādūr èldüġi.

Ne iş yapardı?

3497. Loşontaçı idi, soġa dā haşta oldı, soġa dā hařtāneden emekli oldı. Soġa dā eldi

3498. ġètti işta, èlùm vař.

Kaç yaşında evlendiniz?

3499. Yirimi yaşındā evlenmişüm. Tořnılārım va.

Evlenirken size sordular mı?

3500. Yòķ. Yòķ. Şimdi óyla adet olmış, hārkes şey edā, o vaķit hārkes şey edādı,

3501. evlenüdi.

Ana babanın dediġi olurdu deġil mi?

3502. He!. Ana babānùn dedüġi oluşdı, şimdiki kibi deġildi.

Düğününüzü anlatır mısınız?

3503. Yòķ. Dúġúnúm óyla olmādı hafif oldı. Hafif.

O zamanın düğünleri nasıldı?

3504. O zenginlär edädí. Benüm ğétfüğüm yer dä óylä şey, fuḫarāydí. Edäcäk kibi
3505. deĝildük, etmädlär, bişe yòḫ. Evlendüğüm älli senädür evlendüğüngí soırma,
3506. dúĝúnümü dä unutmışüm. Haydi yeteş bu ḫadař.

Yorulunuz mu?

3507. Yorulduk.

Teşekkür ederim, iyi günler.

XIX. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Reşit ARICI</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>70</i>
<i>İşi</i>	: <i>İşçi emeklisi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Akbucak köyü (Mermanat) 12.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kendinizi tanıtır mısınız, kimsiniz siz?

3508. Ben Meṛmanat, kóyinden Şeyiḥoǵlı Reşit Aṛıcı.

Kaç yaşındasınız?

3509. Yetmiş.

Okula gittiniz mi?

3510. İlkokul mezuni.

Kendiniz anlatın, ben söylemeden, istediğinizi anlatın.

3511. İlkokul, ilkokul mezuniyim.

Nerde geçti çocukluğunuz?

3512. çocukluğum yäylälärdä ğäçtisa dâ ğenâ Ankaṛa'dâ tabi fûṛunùmuz vârdı. Oṛden
 3513. fûṛunden emekliyim pişûṛıcı idûm. Oṛdân emekliyim, dōṛt tâne oǵlum vâṛ ğenâ
 3514. oṛdadûṛlâr. iştä öylâ. İkişi ğâlmış kóye hâṛaldâ bu ğún yaṛun ğâlûṛlâr. Bi tânesi
 3515. ğâldı dōndı. Kendûm dâ iştä, emekli oldum, ğâldûm, bu işa meṛaklı olduğumden
 3516. ğâldûm yäyläya. Úş tâne sığırım vâṛ yani saǵılen. Kâtuḫ heṛşemi kendûm edäṛim.

Yalnız mısınız?

3517. Yalnuzım şimdi. Yalnuz deǵilim dâ şimdi yalnuzım. Ğâlûṛlâr, ğidäṛlâr, hanûm dâ
 3518. kóydedûṛ, şimdi ğälâcâk çocuklâṛım. Ābiyûm Muzaffer Aṛıcı vâṛ.

Yazar.. O olmasun..

3519. Hä. Benüm, uç yaş ben unden ufağım.

Yazar bir insanın kardeşi çok konuşmalı bizce.

3520. Evet. O da gälür, konuş..

Çocukluğunuzda ilk hatırladığınız şey nedir?

3521. İlk hatırladüğüm mi, yäylälärden mi? Ya ilk hatırladüğüm, Ankaŗa'a gêtütük. Beşi
3522. bitürdüm gêtütüm. Oŗdä Ankaŗa kıayaŗ'fa fūrūn vārdı bizüm. Halen ğenä oğlumun
3523. birı undadūr. Efendüm oŗdä ceyŗanda, idaŗe lambası ilen hamuŗ salduğımı bilüròm
3524. fūrūna, Ankaŗa'dä düŗün. Ankaŗa'nün nufusı o zāmān otuz bindi. Otuz bin nufusı
3525. vārdı ya iştä bu Atatürk'un zamānlāŗında. Otuz bindi. İdeŗe.. El ilen hamuŗ
3526. yòğuŗuŗduk, sizün kóyden dä vārdılār bizdä çalıŗenlār çok. Mustafa şey vāŗ da,
3527. Mustafa İsmail'ün babası sarı, sarı mi Sarıtaş. Hāmuŗkārлық yaptı amā nā adām idi,
3528. Saŗamedoğlu, uzun boylu, sarı, ğendi dä şey. Amet vārdı Amet rifet'ün kardeŗi
3529. Amet. Sonŗa rifet ònı kāsı dedilār, biŗelār oldı. Sarıtaş. Rifet unı vuŗdı, kāsı
3530. dedilār anladun mi? Biŗelār biŗelār oldı, o aŗalārdä iştä. O Amet haymānā'den
3531. evliy_idi. Benüm piŗürici ustām idi. Kıayaŗ'te evi vārdı. Çolup çocuğı dä olmēdi o
3532. kadūnden iştä, óylä kóylārdä o iş başına ğāldı. Amet'i çok sävārdüm. Dāŗāmen
3533. taşına ğāldük kóya, dāŗēi endük karŗıya ğāçācāūk, asma kopŗiden dä dāŗāmen taşı
3534. òŗālārdä oluŗdı. Bizüm altı tāne dāŗāmenün oŗtaklāŗı, bizüm Molla partıyesı,
3535. ğāldük, taşı aldük, yòķarı, baş yòķarı yūrúduk, Amet'ün düŗtúğı ilamuŗı, ulāŗı
3536. mulār ben bi ğórdüm. Çúnķı ustām ben halen sävgüm içümdä. Ąlli senä atmıŗ
3537. senālūğ_iŗ, halen sävgüm vāŗ. İlamuŗı ğórdük, òŗālārden iste ğāldük. Çıkārķen kóyi
3538. çıkārķen da, ğidārķen ğórdük bunlāŗı. Kóyi çıkārķen dä karalı vārdı ya, o şastladı,
3539. karāman mi idi? O şastladı, unden dä çıkütük yòķarı, yòķārdä epeyi dä: çıkmişük
3540. tabı, meŗze evlāŗında Amet Sarıtaş iştä, bizüm hamuŗkār olan iştä, uzun boylı, o
3541. oŗdä řastladı, dedi, “oŗa āc mısız?” Dedi. Fūrūnden dä çok tā sävārdüm, çok efendi
3542. bi adam idi. Alla řamet eylesün. ònda ğātūrdı biza bi, bākır kazānda kuŗulmıŗ
3543. yòğuŗt, bóyla, doğu, kazān bi beŗ altı kilo vāŗ. unı bi mısır etmāğı ğātūrdı, doğradı,
3544. oŗdä bi yedük. Oŗden yòķāi ğēne vuŗduk taşı òmuza, bizüm dāŗē endük dä bilürsen
3545. òŗālāŗı. O isirlük, sērtten tabı, isirlükten endük. İste sonŗadān Amet'un karıısı dä

3546. bîraķtı boŗci moŗci vaŗdı, ğaldı yazdılar, çizdilār Ankaŗa'da. Babām kóydēydi o
 3547. zamān, çoķ sāvārdük Amet'i. İki úğ ğiŗi ğaldı, Amćasınun çoćuķları,
 3548. hatırlamıyõrum pek, yúz yırımı lıra dā bize boŗji vaŗdı. Amćam dedi ķı, "helāl
 3549. olsun bizüm ķı", sağa sola boŗji vaŗdı, ķasaba masaba, ulāŗı yazdı çizdilār amā
 3550. hāřaldā dā vēřilmādı, bilmem. Ķaŗı ğúnún birindā ğet̃ti ŗeya, yeni mahalle sekiz
 3551. duŗağa, ğecā ķaŗtı ğet̃ti, boŗjini vēřmaķten sebep. Ķaŗı ķismidūr da.. O iŗlār óylā..
 3552. õřālārden iŗtā ben piŗũřicilũķten õnden bundan, iŗtā evlendũk bilmem nā oldu,
 3553. asķeř olduk. Efendũm, emekli oldum dā: doğusi, meřāğ_olduğumden ğaldũm kóya.
 3554. Annem sağ idi şahmetli, beşabeş yāylācılũķ yaptũk, sonřadān iŗtā, hanũmı ķiŗın
 3555. ğondēřim dõrd ay. Ķiŗın ben hār iŗimi edāřım. Ķoluk çoćuğı ğālũr, alũr, ğidār.

Askerlikle ilgili anlatacaklarınız var mı?

3556. Asķeřlũķ vaş asķeřdā eş idũm tabi.

Neler yaşadınız?

3557. Asķeřlũķte, ya asķeřlũķte ilk ğet̃tũğũmde, efendũm, bizũm yol, Gaşdaval deyirũk,
 3558. õřāya ķadař ğālmıŗtı. Muŗtař Duřsun vaŗdı, yāylā zamānı, yāylā zamānı tabi, yāylā
 3559. zamānı, yāylā zamānı õnı da, buşya dā meřāğık tabi, paŗa maŗa dā yõķ o zāmān,
 3560. şametli bunun ķāyın babası vaŗdı, unden boŗj aldũk, ğaldũk vařtevoŗa buřāya.
 3561. Endũk, ğet̃tũk, asķeř, efendũm, māyıs otuz bir duhul idi. Ben ğāĉ ķaldũm,
 3562. ğet̃mādũm. Muŗtař diyõ ķı ya, yol dā yeni yapılıyõ, yoldā dā bi ķisım bizũm kóya
 3563. vēřmiŗlār dā babam sonşa vēřdi, řaŗlũķ ĉıķtı. Yedi muŗtařlũķtı bizũm kóy yolı.
 3564. Yedi muŗtařlũķ dizilmiŗ tabi, hārkes, hār kóya vēřilmiŗ, sonřadān bizũmķını
 3565. ķaymaķām ğaldı, baķtı dā baŗķa yeşe bizi vēřdilār, Gaşdaval'un ķaya vaş ya ķāsildi
 3566. oŗda. õřālārden iŗtā sonřadān ğet̃tũk asķeře, Samsun'a dũŗtũm. Samsun vēřdi
 3567. Amasya'a.

Samsun'a neyle gittiniz?

3568. Samsun'a ŗey ile ğet̃tũk, otobosle ğet̃tũm Samsun'a.

Otobüs vardı o zaman..

3569. Vaŗdı.

Kaç günde gittiniz?

3570. Samsun'a o zamân bir buçuk gûndä gëttüm. O Armonit dağı қоçboynuzí òrälärí
3571. dört saatlık yol idi. Қоçboynuzínun o aykùrílùklär. Siz gëtmädünüz, bu dä
3572. gëtmädi häřaldä hiç. Hä! O қоçboynuzí vař ya, çíkíři, aykùrí yolí, řusi busi tam
3573. dört dört buçuk saat idi. Eneřdük òrăden Mazlumoglı'nun ařabasí vařdı. Bizüm
3574. Hüseyn Helvaçı sonřaden, қазма кúреęi, nafă işçilärí ğibi қарí кúре, òní ede, buní
3575. ede, nä bilëyim, ğälürken da, Ankařa'den ğälürken dä daha zoř. Óylä gëttük, gëttük
3576. Samsun'a velasíli, Samsun'dä bi akşam қaldük, vērdilär bizi Amasya'ya.

Nerede kaldınız?

3577. Oteldä қaldüm. Bi askeş arkadaşum vaşdı otel..

Askere teslim olmadınız mı?

3578. Olmädüm. Gëttük Amasya'a otuz üç ğúnlúğ_askerim. Bilüròm, kırk beş seşsem,
3579. ònden sořa şeyi vērürler. Näyse, gëttük Amasya'a, Amasya bizi, e devşe
3580. қайыbydüm ben, üç beş ğún ğenä eğledi. Olduğ_otuz yedi otuz sekiz ğúnlúğ.
3581. Ořden bi òmbaşı biza vērdilär, dokuz tăne eři Samsun'a ğonderdilär. Ğäldük
3582. Samsun'a, ğäzdük tozduk, bilmem nä etük, efendüm olduk kırk iki ğúnlúğ_asker.
3583. Näyse, assubay ğäldí, bi başçavuş vaşdı, beni hemen fûşuna aldılar. Fûřuncí idüm
3584. ya, hemen fûřuní, қара fûřuní, altí tăne bóylä peřko bóylä dizilmiř. Қара fûřuní
3585. ořdä piřürici olărak, ořdä altí ay çalıřtum fûřündä. Altí ay sonřa eğitimläře ğidë
3586. tabî, řimdi, eğitim atıřlărına gëtmeyeni bi dä: řey edälär bilmem nä. Ğälür,
3587. yúzbařınun қайынçosi vaşdı, o ğälíyò, habeş vēriyò, yirim beş қруř dä ma:ř, yirim
3588. altí қруř tá, bi қруř kásiliyò. Yirim beř қруř ma:ř, òní, ma:řumí ğätürürdi, dărđi
3589. kı, falan yeřdä řey, dărësi vař arkadaş tářăftă, Samsun'de, Duřsun Alí bilür, òryă
3590. atışa. Habeř vērür, ğidär ateş edärdük, ğenä ğälürük fûşuna. Faқat benüm
3591. emsallărım řofer қуřsina ařıldı, bizüm bólúk ucuz om beř ğiři idi, om beř tăne řey
3592. vaşdı, ilkokul diplomasí vaşdı, bizi ayırdılar қуřsa, şofer қуřsina. faқat ben kúreęe
3593. alışmışüm řařķun da.. Ğët.. şimdi, bi aşabam oluşdı eyi kóti bi yeřdä. şimdi,
3594. gëtmädüm şofer қуřsina, gëttilər arkadaşlar Çarşambalı, bi dä Bulep'ten bi uřta
3595. vařdı, siři, bulăřa tembi etüm, “Ğälün beni”, dedüm “yúzbařıylä konuřun, fûřuna
3596. ğótúrún. Gëttük fûşuna. Fûřündä iştä, altí, yedi, sekiz ay çalıştük, sekiz ay sonşa

3597. bîr tepe Samsun'un oŕa vêrdilâr bizi. Úç ay oŕdâ nóbet beklêdük, Ameŕika'lilâr
 3598. vârdî, řadaŕ. Yemağ, hârşe ğâlûrdi yanûmûza, hiç bişê el vuŕmazdük, sekiz saat
 3599. nóbet. Yîrimi dórt saatfa sekiz saat nóbet. İlkokul mezunlârîní birinci nizamîyeya
 3600. vêŕûrdilâr. Ameŕikalî ğâlûrdi, eĝlârdük aŕabâyî bakaŕdük, ñonŕol edârdük, "bişe
 3601. vaŕ mi yòğ mi?" Ğâç. Dónişte dâ ğâlûŕ ğendi duŕuŕ zaŕî bizûmķilâr ğibi dêildi ònâr.
 3602. Ğâlûŕ, duŕûrdilâr. Fakat ğêce Hasŕâ'luŕdí bizden, bizûm tabuŕa telefon edârdük,
 3603. ğâlen yòğ, ğiden yòğ, Amâŕıkan aŕabasí hasŕaneye. O yillâr dâ óylâ.
 3604. Ònden soŕa beni, vêrdilâr Amasya'a. om bîr on ikinci ayda Amasya'nûn sòwuĝına.
 3605. Askeŕlûğ vaŕ. Ğêttûk Amasya'a. Amasya'de, eĝitmen bólûĝi, eĝitim bólûĝi başka,
 3606. çavuş kuŕsi bařvuŕûn bitiřûĝında eĝitmen bólûĝi vârdî saŕî, yeşil ñolluğ řakaŕlâr
 3607. manga ñumandaní olârâk. Oŕdâ bi úç ay kuŕs ğóŕdûm. Unden soŕa daĝıtılâr bizi
 3608. mangalâŕa, Amasya'dâ teŕhis oldum velasílî. Oŕdâ ğêttûk Ankaŕa'ye, bi çocuĝum
 3609. vârdî, evlenmiştûm, búyúĝi Engin vârdî, obiŕi, ğêttûğ_Ankaŕa'a bizûm Muzaffer
 3610. Aŕicí vaŕ ya, o dâ ñonuřuyò, Halít Bilići vaŕ, Halít Bilići'yla, tanîrsên bizûm
 3611. kóyden. Hâ, Halít Bilići, Memedalî'nûn Amćasínûn oĝlí. ñonuřiyòŕuz, uçağlâ
 3612. ğidecêz şeye, Vaŕtevóŕa ğidecâ uçağ_ile. Olâ, bulâŕa ben bi iş yapeyim,
 3613. Muzafeŕ'ûn hanûmí dâ evde, hem anâmûz hem ablamûz, hem benûm baldûz, biz ev
 3614. içinde evliyiz, Muzafeŕ ile. dedûm bi òna deyim. On iki aĝız mal yapâ ñapâk
 3615. ñaŕafuŕuni, on iki satâk. Açaŕa'den piřûŕici vaŕ, Saŕî Kâzim vaŕ, Kâzim Liman,
 3616. dedûm "ben ñaçacâm, ben bóyla bóyla, askeŕlûğden teŕis olmişûm on altí ayduŕ
 3617. çaliřûŕòm, kuŕek çeķâŕâk fûrûnda.

Daha gelmediniz memlekete.

3618. Yòğ. Çolup çocuĝum vaŕ. Malûm vêŕilmiřti o aŕadâ âskeŕ iken, bóyúĝi vaŕ.
 3619. Ğâlmâmişûm. olâr ğâlâcâklâr, olâr ñaçak vaŕtevóŕa ğâlâcâklâr. ñonîřtílâr o yani
 3620. bu yani dârken, ben yêngê dedûm tebi. "uşta alûŕ" dedûm, piřûŕici da, dedi kı,
 3621. "ĝit." dedi. Biliyò vaziyeti. "ĝit." dedi. "ĝit kóya" dedi, ben bîr ğún daŕlûk
 3622. çeķâŕem, eŕtesi ğún piřûŕici buluŕâm. Bendâ bişe yòğ, úç çúz yîrim beş liŕam vaŕ.
 3623. Tepsî paŕasí alûŕûk o zâmân, piřûŕma paŕalârî vaŕ ya. Doĝŕamací Yařaŕ, bunun
 3624. ñâyínçosi, Doĝŕamací Yařaŕ, kıful Amet, atalyací Amet vârdî bizûm kóyde, ha ha
 3625. onun ñoćasí, efendûm Helvací Halís ğâldilâr ñayař'a bi emsalík da. Dedilâr, "biz
 3626. kóye ğidêŕûk", ğúven otobuslârî vaŕ, Samsun, hostesli. "sen ğâlûŕ misên?" Ya "ne

3627. ğälëim, siz ilen, bana qamyon yeteş, ben” dedüm, “ben siz ilen ğälemem. Benüm
 3628. hařşlũğüm dā az, siz ğidün.” “ben ğälũř, Vařtevóřa yetiřuřòm.” Bunun babası da,
 3629. tũrki dēcēik dā tũrki zamānlāř ğeňşlũk vař. Bulāř ğäldılāř. Ben dā bu sāfāř pořet
 3630. bilē yòķ. Ben da, toşba dāřdilāř, bizüm şēlāř, file filelāř vař. Bulāř bişelāřımı
 3631. ķodum, aldüm ğittũm, Dóřtyol’da, bēřaķmiřtũm, Doĝřamacı pastā, şey vaşdı,
 3632. Mustafa Doĝřamacı, Duřsun Alı dā ořdā qalıřıyò, pastacı, Dóřtyol, Ankařa
 3633. Dóřtyol. Ořdā bişelāřımı biriktũrmiřũm, ğēttũm ulāřı dā ořdā aldüm, doĝřu ğēttũm,
 3634. Ulus’te bindüm, āşķi ğařajlāř ořyāydı tebi, bindüm bi dolmuşa, ğēttũm ğařajlāřa.
 3635. Ġēttũm ki, kıřķ kişilũķ, bi açaba, otuz dokuz ğişi vař, kıřķ ğişi beni beklē, qapı ònı,
 3636. ařka qapı ònı. nā olũ olsun. Saat sekiz māyız ğũni tebi, bindũğ_ ařabā qayaşlāřden
 3637. ĝāştũk ĝäldũk. Yengē dā demiřũm ki, “ben akşam ònda yafaķta ĝälmāmiř oluşsem,
 3638. piřũriçi nā edāřse ede.” demiřlāř ābeyũm “ya”, demiřlāř “Ġälmādı, şeşit ğētti.”,
 3639. “ya şeşit ğidēř mi?” Ġētmāz, şu bu dāřken, şeşit ğētti. Ġäldũm kóya, velasılı,
 3640. bizüm Hasānı o senā nēřan ettũrmiřlāř. Ġäldũm kóya, Vařtevóřcı kóya ĝälmıř, şey
 3641. yāylāya ĝälmıř. Ben dā hānumı aldüm, baldũzlāřımı aldüm, Ayşe’ylen Hevā’ı,
 3642. endüm ĝäldũm, Kónilo’den, yāyā, ĝäldũm Kónilo’den endüm dāřāē, ořdā bi
 3643. qamıyona bindũk, qale’ya ĝalıyò ķeřesťe qamıyoni, bindũk ĝäldũk yāylāya,
 3644. baldũzlāř ilen.

Kavron’a yol geliyor mu o zaman? Nereye kadar geliyor yol?

3645. Yòķ. yol yòķ. yol şeya qada ĝalıyò, qale’ya qada ĝalıyò, yol. Ha, qale’in dúza
 3646. qada ĝalıyò. Ořmaniye yapmış, bizüm kóyden halen saĝdũř, ořmān múdeřrı ořda.
 3647. òřāya qadaş ĝalıyò. Ġäldũk, iste, ahenk, Vařtevóřı maştevoş ettũk.

Oradan yukarı yaya geliyorsunuz, yükünüz var..

3648. Yāya tabi. yũķ tā vař tabi, óylā yũķ kı, bunda nā deyim sana kıřķ kilo yũķ ilen, o
 3649. şey vař ya, qonıřtũğũng Ayşe’dũř o, efendũm, kıřķ kilo yũķ ilen yāylāya ĝälũřdı o,
 3650. bunun qaynanası. Řefiye ħala vaşdı, bunun qaynanası, kıřķ kilo yũķ ilen ĝälũřdı,
 3651. Ahmet ilen Osmān aşāķı yāylādā qobān qocuk dā:, āyaķta lastik, lastik dā yòķ o
 3652. zamān, qarũĥ tó bi qarũĥi ĝeyeřdũk ğidāřdũk Mezovit’a, túyli qarũĥ, ĝälũřdũk eleg
 3653. eleg, o řaşlāř hep dālāřdı, akşama ĝälũřdũk, dā: qarũk yòķ āyaĝında. Kıřķ kilo yũķ
 3654. ilen ĝälũř, uřāķlāřın yanında qalũřdı, eştesi ğũn iş vaşdı òna ğidāřdı. Bóylā nālāř

3655. nälār. On iki saaflük yoldı yäyā, bu yol iştä. sègèrlārı sūrār ğidärdük, o kolay, en
 3656. kolay bişe. Sepet kadunlārın arkasinde, azugung tozugung, kafugung hep onun
 içindä.
 3657. yoldä yedünse birāz yenlüklenü tabi. Yoldä bi akşam kalırdük, yahot çıkırdük,
 3658. Gonpa'un düzdä bilē kalmışük, Kómilo'nun dārädä bilē kalmışük. dā: yaqın hār
 3659. yeŕdä vaŕ. Uç ğūna ğidärdı bazılārı, Aydeŕ'dä kalırdılār bilmem nā..

Geldiniz vartevora..

3660. Vartevōŕa ğäldük, Vartevōŕa ğäldük, āyın kıyamet işte, bunun babasıylen,
 3661. ŕametliylen tūrki çok dārdük, çatma tūrkilār, ulārı dā dārdük tebi birāz.

Çatma türkülerden aklınızda kalan var mı?

3662. Tūrkiŕden, tūrkilārden nā sóylāyım, başkalārın dedüğünü sóylāyım baŕı. Bizüm
 3663. kóydä bi Faŕime ħala vaŕdı. Kóydä Helvacı'nun dūğünü vaŕ şimdi, dūğündä hizmet
 3664. edēŕük tebi, oŕdä heyatıa oŕuŕük, heyat deyirük ya salona, dedi kı, “Ġälina bak
 3665. ğälina” dedi. “kına yaqmış elina” dedi. “düşti ēyi ocağa” dedi, “maşalla ikbalına”
 3666. dedi. “bu ğēce rúyasında” dedi, “kuş konāćak dalına” dedi. Faŕime ħala çok tūrkići
 3667. idi. Sonŕa bizüm bi Amet şeķerći vaŕdı, şindi Sihat Şeķerći'nun babası. Sihat
 3668. şeŕķeći vaŕdı bulārın mahallede, çok zengin, duŕumı çok ēyi Ankaŕa'da. Bizüm
 3669. kóydä Ćeķeŕnuŕ dārlār, oyadä şimdi oŕuŕmış, bizüm kóydä dā Niyazi efendi, Amed
 3670. Efendi vaŕ. Kóyün Ağalaŕı, şeyde, Konak Mahallesindä doĝŕu, tēy şey zamānından
 3671. bāŕı, dāŕäbeylük zamānı vaŕdı ya o zamānden bāŕı, bi dā ķardeşleŕi Halıt, bunı
 3672. sūrmışlār dağa. Tumas'un oŕälärdä bi dağ vaŕ. Bizüm yol oŕdan, oŕden ğidärdük
 3673. da, oŕden dā yäyläya ğälüŕdük. Ha! Tumas ŕāŕāfından. Şindi, oŕdä Amet dāyı elini
 3674. bóylä vuŕuyò, yaslanū şey, ğünäşi dā bi Hava tebi, Ćeķeŕnuŕ'ten da, deniz
 3675. ğóŕinüŕ, hār yeŕ ğóŕinüŕ, deyı ki, şimdi Niyazi efendi Ağa, Pazaŕ'dä oŕuŕmış, Amed
 3676. Efendi dā hoća, kıyafetli dā bi adam, óylä, tanídum birāz, Halıt'ı dā sūrmışlār
 3677. dağa, dağdä bi ev çay may demlārdı, yòlduŕ, yol ķenārı ya. “Halıt işiğın yanaŕdı”
 3678. “yúksek dağın başına” deyı, “oŕadä meķān olmaz” deyı, “boşınadüŕ boşına”, deyı,
 3679. “helbet sen dā doĝmışsēn” deyı, “Niyazi'nun peşına” deyı. “sizün Amed Efendi”
 3680. deyı, “namaz kılar boşına” deyı. Adamı sūrmışlār dağa. nā deyim işte, tūrki..

Yoruldunuz mu?

3681. Yò yoşulmak oluş mi iřum çok.

İşinizi bugun için yapmayın.

3682. Ya bi çay koyım, bişe ikşam edeyim. Sútum vař.

Biz sizin çocuklukta oynadığınız oyunlar merak ediyoruz.

3683. ocuklukta çok alışmışım. řařķun bişey idum. Halen řařķunım şimdi peynir
3684. edarum. seğer sağarum, ağer silarum. Hepsini yaparum. Amā şaveden ğari
3685. kalmem, camiden ğari dunyada kalmem. Koyda dugun vaş, halen ğidarem, amā
3686. oynamem. Hediye mi verurum, bu eyi bilur. E cenazelerden hi ğari kalmam. Bu
3687. işlar boyla. Rametli eldi işta tey ğettuk Pazar'a koyina ğettuk, Hasan eldi ya o
3688. kazada. Ha. işta o da feci kaza. Bi şoli yumurta ařabadā ķerilmio da bu adamlar
3689. boyla olular. Atmış metre yuvarlanurlar. Ya!

Yengemizle nasıl evlendiniz?

3690. Biz ev iindeydi, saten amcamuzun dort tane kezı vardı, biz da dort kardeşik.
3691. Baba, rahmetli biza soşmadan da bu işi yapacak ta, dedi ki "oğlum" dedi, "u ğun"
3692. dedi "duşun" dedi. Ağabeyum neşanlı, bu Muzaffer, o zaman. Bu ortaokulda,
3693. ortaokul sonday_iken neşanlanmış. O zaman mektep řapķalari vardı, şeritli. Sen da
3694. bilmaz.. Senung yaşung kaştur ki? Alli mi? Nası duş dedum. Biz ilkokule ingit
3695. ğidarduk zati ingit koyine. Beş koy ora ğalurdı. Tumas, Owak, Melesķur, Aaba,
3696. Mermanat.. Bi da ingit işta. O zaman yap.. Otuz yedida mi nardā yapelmişti okul,
3697. ben zaten, otuz dort doğumliyim ama biz haralde, dokuz on yaşlarında felan okulā
3698. ğettuk bu Memedalı falan. ingit o kada yol ğidelurdı da. Evlenmāğum, "u ğun"
3699. dedi, babam dedi, Muzaffer neşanlı da: da. Unun duguni olacak. Efendum, "u ğun"
3700. dedi "duşun" dedi. U ğun duşunsan na oluş, olacagi olacak. Duşundum dedum ki,
3701. "evet" dedum. Hayir demadum tebi. oldı. Abeyum da evlendi o arada. Dugun yok.
3702. Ev iinda bi mevlut falan yapıldı. Benum dugunda da, bendā da dugun yo, kendum
3703. Ankara'dayim. O, on alti ay alıştum ğaldum, o ğaşti. Ēaldum bi cocugum vardı.
3704. Unden soğra tane oğlum zaten, dort oğlum, uş tane da: oldı. Ēalduk koye işta o
3705. zaman, ha, dugunde, abeyim ğaldı, toplandı koyun hocalari, Mamud Efendi vardı o

3706. zamân, bilmem hoçalâr moçalâr, bizûm kóyún hoçasí, falan,
 3707. mewlut, e demişlâr kı “mewlut mi istēsen hoşon?” Şimdi bilürsen kı, hoşon isteşlâr
 da, Miķa Alí Faťime
 3708. ĥala o túrkiyi dēyen, Miķa Alí Faťime ĥala demiş kı
 3709. “başmak ĥaldûrun.” demişlâr, bi o başmak ĥaldûrmemiş, mewlut, o bilē, hoşon
 olmiş işťâ, mewlut hořona dónmiş.
 3710. hoşon olmiş, dúğún olmiş. Ha! Mewlut hoşona dónmiş. Unden sonşa, efendûm. O
 3711. iş óylâ bitmiş unda. Mewlut hoşona dónmiş. Ben Ankařa’da idûm tebi. Ankařa’dan
 3712. beş altí ay sonřa ģaldûm işťâ. Ev içindâ evli idûk işťâ evlendûk. Dúğúní dâ zaten
 3713. óylâ etmiştilâr biz şey iken. Ya şimdikilâr, şimdikilâr nârdâ ya şimdilâr..

Kaç çocuğunuz var?

3714. Dórd oğlum vař. Bi tâne dâ vařdí unden evel oldí, úş tâne dâ sonşa vař.

Çocuklara çektirmediniz değıl misiz aynı şeyleri?

3715. Yòķ ya çocuklâşa, óylâ beşi birflûklâr řaķtûm kı, o zamânķí zamândâ nâ deyim.
 3716. Hepisina, dúğúnlâr hep Ankařa’de, ikisini bunda yaptûm, kóya meřaķ.

Gelinler de yanlarında değıl mi?

3717. Tabi. On ģún eġlendûm kóydâ ģâřiyyi aldí ģetťi. On ģún eġlendûm, ģâřiyyi aldí ģetťi.
 3718. Ben dâ sēğēřa fuz vērdûklârí, şetâmân dârlâr, òní řaķtûm boynuma sēğēř saġmaġa
 3719. başladûm.

Ne derlerdi bir daha söyler misniz?

3720. şetâmân dârlâr. O, saġtiyònden dikélûř, şindi o yòķ tabi leğenlâr vař, naylonlâr
 3721. çıķtı. Şindi leğen ile vēř.. Ya âlli atmış senâ âwelķí hayvanlârín yedûğíní, şimdiki
 3722. insânlârûn yedûğíní, o zamân hayvanlâr yerlârdí, şey, o zâmânķí hâyvanlârûn
 3723. yedûğíní. òní yanlış dedûm. Anladûn mi, o ģada şeydi kıflûķ zâmânlârí, biz nâlâr
 3724. biz.

Kıtlık zamanını anlatır mısınız?

3725. Ařpa ařpa, kılo baří.., adam başına úĉ kılo ařpa vēřûrdi ařpa, buġday, ofis vařdí
 3726. bizûm şeyde, Mamagivať’ûn ořda. Ġidârdûk, nufus bařına vēřirdilâr. Ķapķařa ařpa

3727. da, elärsën,yíkeřsën, ógútúrdúk, arpa ekmägi yeniyořdu ğenä. Fakat amćam
3728. řahmetli, hem evde, hem řayınbabām hem amćam, patatıs bol oluřdı o zāmān,
3729. beşeket vaşdı da, şindiki ğibi deĝildi, şalışma vaşdı kóylärde, patatıs ilen bu minci
3730. vař ya o uyaşdı, unı yeşdük, piřürüřdılär. Ğabaķ íā bol oluşdı. Faķať, babāmün dā
3731. duşumı çok ēiydi. Ğatıřlär ilen bóyla, şey ğälüřdi, řabān incişi, e incişden şey oluş
3732. mi? ğenä ekmäğin yeři bařķa tabi. Sonřa bizüm evde, o zāmānķı zāmānda, ółķek
3733. dāřdük, bir ółķeklúk peleki ilen mutlak mısır ekmeĝi oluřdı. Fakat daĝdā ğetťük ó
3734. biřmaĝa, annem ilen, ğälmiřti, aşaki yāylāya endüřmaĝa, annemüz ilen ikümüzik,
3735. ğúz healdā iřťā, aĝustoz om beřte falan, řenaf dāřäbařında bizüm paćķa vařdı,
3736. paćķāydı dā bilürsiz hāřalde, o yolun úřtindeki paćķa, řindi yol dā enmiř ya, o
3737. paćķanün ořda, yòķařdā yemaķ yeřük, ořman altında çāyır bićťük dā yemaķ yeřük,
3738. sıcaķ dā bi Hava tebi, bóyla iki kilo ekmāĝumuz vař. Ekmāĝı aldüm da, ořmāndan
3739. yòķaři ğidērüm, annema vēřmiyācāĝım da, ajlúk da, annem dedi ķı, “nē oluş?”
3740. Dedi, “bi paşçasını dā bana vēř.” dedi. Hiç unutmeme hiç. nälär nälär nälär ğóřduk,
3741. fakat ekmäğin yeşini hiç bişe tutmāz. O zāmān hār şey bol idi ama, nā o
3742. inciřlär.. Ğahmetli emicem beyaz ķabaķten doĝru ķabaĝı dāřük ya, ekmaķ yapıťı,
3743. doĝru pelekiye ezdi, řetťi, piřürdi, pelekidā bi dā řetťi, ğótúřdılär, òřā Nuři
hićbiřümüz
3744. yemādük. Biz doķuz tāne çoćuk o zāmān, beř tāne ķez vař, beř oĝlan, bi
3745. amćamün oĝlı vař, dóřt ķez beř oĝlan. ònı yemaduk, ònı óyla, ğótúřdı, tóķtilär.
3746. ķıťlukťe, nāle, nälär.. Soĝra dedilär ki, a: mısır aldük, kóylärdā babām, çok mısır
3747. alüřdük, ķendümüzünķı yetmāzdı, on uć, nā bilēyim on sekiz ğínluk baĝķe vařdı.
3748. Ğín mısırı ğín, ófluĝı ğín edāřdılär. O ķadař baĝķe, babām dā kóyde, kóy
3749. meşasını almıştı, o zāmānķı zāmānde, dedi ķı, “ķırķ iki bin liřāy_ilen” dei,
3750. Montaş’un Yòķuři dāřük, kóya çıkmeden, “ořā ğäldüm çıķtüm.” dedi. Kóydā bi yeř
3751. almıştı, otuz úć ğişi, bu yāylāya ğidenlērın hep, çoĝı oştak. Hamān hamān hep
3752. oştak, bir Kóroĝlılär yòĝ_üdi hāřaldā. Hepsina paşa daĝıldı, ķırķ tāne hāvāķli, o
3753. zāmānün dozeřlärı hāvāķlilär idi da. Ğırķ tāne hāvāķli ğäldı ònı kóķlādılär poşuş
3754. etťilär, řindi ābım ilen ben, beř ğínlülük baĝķe úřtına daĝ, ķoća yeř. İkimüz ořdā ev
3755. yapmıřük. Babām kóya çok meřāĝ_idi. òřāyi çalıřtıřdı nā etťi, etťi, iřťā bilmeme nā
3756. etťi, sonřa biz dā ķāřdeřlär Ayřeldük, āřķı evi, iki ķāřdeř vař Hasan Hüseyin vař,

3757. unlāra bîraqtûk, rāmetli, bizûm xayın bîradeîr dā mustafā'yi dā bāki sen tānîdûn,
 3758. sen tipte seni ġōrsa bāyîlûrdî seni içûn. Balûk çiflûġî var. Balûk çiflûġî yaptî, o
 3759. ġāştî, oîrdā ev yaptî, āşkî evûn yaninde, bizûm malle, bizûm evlār, bilmîyōrsen
 3760. hāralde, bilmem bunun oîryā çîkmîşsen mi? Unden sonîa, biz dā ābiyûmle
 3761. Ayîrêldûk, ġāştûk ayîri ev yaptuk, şindi Allā şûkûr, èyi Hepûmûzûn evi varîdûr.
 3762. hārkes ġālûp mallārîni ayîrdûk, hārkes ġālûp çayîne bakîyò, kardeşlārûmûn
 3763. hanûmlārî, hepisi. Aîazîlār şey, ben dā çok, oġraştûġûmden, çok sāvînçliyim, yani
 3764. hārkes aîazîsîna bakîyò. Aşaġî yòkaîrî, kırk ālli ton çay vērûk senādā Hepûmûzķî.
 3765. Ā! Battal aîazî yòķ. Bu şimdi nasî baķtî o soy. Şimdi aîazî, kóydeki aîazîlār, bi
 3766. sigoîradûr. Bizûm kóydā yani, bi iki ġîşî varîdûr, o kada iflas, o kada şeyā ġêtî kî,
 3767. zenginlûķlārî bittî, silendi. Dēyimişlār kî yani bi karînûn Selime'nûn toîruni, kîşla
 3768. Camîsî'ni yaptûrûr oîtaġ_olen, bu Aydeîr'dā karînûn Selime'nun toîruni, hep
 3769. vuîuldîlār muîuldîlār, nā bilēyim, sarhoşlûķ şeylûķ, şuluk buluk.. “kóydeki çayî
 3770. ġālûp alsam, kirādān ķuîtulsam Ankaîa'de” dēy_imîş. Bi tāne başķa varîdî, onî dā
 3771. dēy_idilār ķim idi?

Pişman olduġun bir şey var mı? Yapmak isteyip de yapamadıġınız?

3772. Pişman olduġum, bi askeîr îken pişûricilûġî beîraķmādûm, sofoîr olmādûm, şimdi, bi
 3773. aîabām oluîrdî buîrāda. uşāķlārîni aîabalārî dōlî , aîabalār dōlî da, faķaî paîrang var
 ise
 3774. aîaba dā dōlî , hep aîaba hep. Sonîa beni sāvîmēn yòķ, hepisi sāvār. Şimdi, buîrade,
 3775. Alla ġōsteîma.. Hasî'ālsam, zaîi, ābiyûm buîrdā, Alî dūn ġêtî. Beni uçuîrûr
 3776. ġótûrûîlār.

Sizi sevmeyen adam olur mu kî?

3777. Nā bilāyîm îştā. Bi undān başķa pişmān olduġum bişe yòķtuî. Çúnķu yaylā
 3778. meîaġ_idûm, emekli oldum ġenā ġāldûm, bu daġlārûn hār îaşûn aîrdîni bilûîrām. çok
 3779. ġāzmişûm. Bu:n babasî dā rāmetli elîni bōylā ķoîr dā o uzun havāyî bi sōylārîdî, nā
 3780. deyîm sana aîtûk. Bal îlen teîreyāġî, Aydeîr balî olāķāķ hem dā. Āynî, onu yeîi..

Peynirin iyisi nasıl olu?

3781. Peynîrûn iyisi, nā bilēyim, başlî peynîr yapāîrsen dā: iyi oluîr tebi, ha, ķaymaķlî.

3782. aymaqlı daha iyi oluş. Obiri o kadaş olmaz tebi.

Kavron'u anlatır mısınız?

3783. E avron yäylası, amlıhemşin'den sonra Aydeř aplıcaları var undan ğalürsen
3784. aleř var işta avron yäylasına ğalürsen. avron yäylası, Yediğölları var.
3785. Efendüm, Ókúzpornağı var işta Mezovit, orda, o aynak sular var, Yediğöllar'da
3786. da var aynak sular. Ğazarsen, yerlari na bileyim, şey, Ókúzpornağı'na Mezovit
3787. dirlar. Mezovit dirlar, boyla, bu Mezovit'ten bu tarafa işta, Arçovit, arçovit,
3788. efendüm, Pořnak, dirlar, Avelor, bu at boyla, burda hezeşmak dirlar. Arka yäylalar
3789. var tebi, hep yäyladur arkalar. Bu tarafa, burdan, şey, Ćernovit dirlar, bu olduğı
3790. gibi, Ćernovit deduklari yerden sođa, afunduzı var, Ćerřakcuř va ořovit var,
3791. Deniz dirlar, ğollara deniz dirlar işta. Efendüm arkade, alef dirlar, aşaki
3792. yäylanun Seřnap var, alef var. alef neya demişlerse alef dirlar işta. alef
3793. aşkiden da bilürsin, ha ha, domuz bekleduklari, şey yaparduk, Koylarda domuz
3794. beklardilar falan, misir misir.

Domuz beklediniz mi?

3795. Bekladuk tabi. Beklamaz oluş mi? hala halen beklarak, misiri olan beklar, şindi
3796. başleyacak Koylarda yema. Yäylalar boyla işta, yäylalar. Yäylada hayvancılık
3797. azaldı, çok azaldı. şindi bu evle, şindi bu evlar hep doli , hep doli fakat ğalmişlar
3798. işta piknik gibi boyla, Koyda ğalmiş. aşkiden oyla değıldi, en koti rutubetli zaman,
3799. nakiste sağım da etmazdilar, bu cürüğün yirimisine nakis dardilar, temuz yirimi,
3800. sağım yok, bal sağımazdilar o zaman, şametli babam, unden sonra başlardı. Hem
3801. ballar atılařurđı, sulı oluş unden evel. Efendüm yäyla durumı. En rutubetli
3802. zamanda Koyda ayenga ğalurdilar. Koyda biraz, başcelarin yatırması oluş, şu oluş,
3803. bu oluş, ay yok tebi.. Ğalurdilar, burada om beş ğun mutlak. yaya tebi. Tulumci
3804. Koye istenur, turki ile ğalinur, aşağda duz vardı, ora ğalduk mi bunun babası bekci
3805. idi, oğa haberi edelur, tufagi alur, ğalur, oralar den yokari, donanma ilen. Yayla
3806. ğalindi mi hep tek sıra. Ha alabaluk ğorilicek da, millet vartevori. Salonkoy
3807. ğalur. Herkes ğalir, na bileyim, alman filintalari, halen bizda vardur, şusatlidur
3808. Koyda. Efendüm o ayenglar başkadur, har evda seğeri vardı. Aşağa yoka.., on iki
3809. tane sağım ilen yäylaya ğaldugumi bilurum on iki. Ama şimdiki uci ada suşı

3810. olmazdı tebi. Bakım yok da. O zâmân yırım beş tâne sègèr, bi evdâ yırım beş tâne.
 3811. Ókúz Pořnak’ta en aşayí, dórť cúz beş úz olurdí. nâ deyîrsên ya. İki tâne çobân
 3812. olurdí. E şindi bulâr hep qaldırıldı. Hep ev yapıldı, hep aĥêrsüz, bilmem nâsüz..
 3813. Bu işlâr yani senden senê azalıyò, şindi bizüm kóyden sekiz tâne vař yâylâya
 3814. ġâlen. sègèr ile ġâlen yani. Şindi Allâ şúkúr, hâr ev boş, şey dölí , hâr ev dölí hep
 3815. boş ġórûsên, numara vêrûn evlâre, şaşûrûsüz evlârí, o qada ev yapıldı, odalâr
 3816. modalâr. âşkiden ġâlen bu odadâ on ġişinûn ilen yatûġíní bilûròm, úst ústa
 3817. ġenşlâr. Şindi Allâ şúkúr, o işlâr tamam. hârkes dâ ev yapıť şindi o iş kolay. Fakat
 3818. sègèrcilükten ben úzúlûròm, çok azaldı. yani ġâlen şeylâr bilê diyolâ kı, “sen bu
 3819. evi yapıtûn dâ altına nêyâ aĥír qoymâdûn?” Diye dâ vař. Ġâçen ġâlmışılâr, âbiyûm
 3820. falan dâ orđaydı, ben dâ óylâ işûmûn aşasındâ qaştûm ġêttûm, turizm şesinden
 3821. ġâlûlâr, bu, sit alaní ya, yani yâylâlârí qaldûrmaq. Tamamen, dedilâr kı, “siz bu
 3822. yâylâlârí siz qaldûrâmesiz, bu, biza babadân qalma, biza dâdeden qalma bóylâ bi
 3823. şey, biz devâmlí ġâlmışûk, bilmem nâ etmişûk, buşade, bu evûn yapıldûġí iki yúz
 3824. senâdûr, buşya hiç cîġ alduí yòq. İki yúz senâ târîhi vař, bu evûn. âşkı usul yani,
 3825. maşanı vař heř şesi vař. Ha o qapí, maşan, qatûk qabí. İçerdâ. Tuvalatí muvalatí
 3826. sonşaden. Tabi bóylâ ġúzel. Efendûm, işta, yenilârí dâ ġórûrsiz, bilûrsiz
 3827. hayvancilükten ben, çok işta, bakalûm, yaylâ qaldûrmâ çok oġraşulû ha bakma
 3828. sen. Fakat bunlâ óylâ kızdılâr kı, dedilâr, “siz qazma ilen kúreġ ilen buşâlârden
 3829. qowalârûm. Bi dâ: bu lafí ede, buşâlâra ġâlmân. “ġâlûn” dedilâr, “davetliyûmûz
 3830. olun, işteġûngûzî yapalûm, yeyin fakat, bu vaziyetta size bi başdaş su bilê yòq.”
 3831. dedilâr orđa.

Biz yaylalar devam etsin diye buradayız.

3832. Ya işta ġâl, ben istiyòrum ki, şindi, bu yâylânun çiçeġini, yaġíní, şesini nêyâ
 3833. yemesûnçoluk çocuk, bi sègèr ilen ġâl, bi tâne ilen ġâl, ġenâ akşâm sabâ on kilo
 3834. sútûng olur. Saġârsín mûaşqaş. Ben şindi, eşa dostâ, qatûġûmdan,çoluk çocuk, aile
 3835. ġeniş bizüm zaten, âbimûn dórť beş tâne qezí vař, doktoř moktoř bilmem nâ, ulârí
 3836. mulârí. Bi qezí benûm ġâlinûmdûr zatí âbimûn, işta beş tâne qezí vaşdûr, qezlârí
 3837. hep okutmiş, kimya müendisi doktoş, doktoşduş, oġretmen, bana ġâlen
 3838. oġretmendûr, obirlâr müendistûr. Kendinûn tek oġlí vaşdûr, o dâ benûm oġlanlâ
 3839. fûrûnlârí vař işta, yirimi orťakdûr, Ankařa Baġlum. Baġlum’dadûrle ònâr, yirimi

3840. oştak. iřtā, yúz ālli bin, iki yúz binā yaķın ekmaķ yapıyòřlār. Bu iřtā İřķapařı
3841. Necati vařdùř, Necati dā ořtaktùř, ğālùř şindi o da. om beş yirimi tāne ařabalārı
3842. vař, obiř oğlum, obiř oğlum beş ořtaktùř, ķayař’fadùř, halen, memnunim, o dā āřķı
3843. fùřùnùn yani sāyılùř. Fùřunı satfùķ, Kómiło’den Namı vaşdı ònā aldılār. unı, atmış
3844. yetmiş senālùķ fùřùn idi o. Babām aldùğında ķayař’ın yolı asfatı, o fùřùnùn
3845. óninden ğāçen yol, içārisi obi: değil. Asfat yapılmeden almıştı, biş tořbā
3846. iřliyòřmiř, bi çuwal, yetmiş iki kilo tebi o zāmān. Bi çuwal iřliyò, şimdiki
3847. ekmaķlār nā yúz ğşam, iki yúz ğşam ekmāğa ğidā, beş úz lışa iki yúz ğşam. Bizùm
3848. zāmānùmüzdā óylā değildi, bin yirimi ilen hamuşı ķāseřdùķ, bin yúz yirimi ilen,
3849. yúz yirimi ğşam zabişa ğāldı mi teşaziya ķořdı, yúz yirimi ğşamı o řāřāfa, ekmāğı,
3850. bi kilo yúz yirimi ğşamı bi řāřāfa, yúz yirimi bi kiloyı bu řāřāfa, ekmaķ, tam bi kilo
3851. ğālāçāķ. Yúz yirimi ğşam pişma pāyı. şindi pişma pāyını biza bēřaķmiřlār.
3852. Anladùn mi? Yedùğümüz pişma pāyídùř. O vaziyetēy_di, aha bóylā, bi çereķ
3853. ekmaķ şey ğibi ya, bi adam doyaşdı fevkeladā. şindiki ekmaķlār, şindi,
3854. Ankařa’nùn ekmāğı, seşum ilen yaşayan haşta vař ya, āynídùř, hiç fařķı yòķ, seşum
3855. ilen.. řiřùriyò, içi boş hiç bişe yòķ, içində hiç bişe yòķ. şindi nē Trabuzan ekmāğı
3856. bulār tutuluyò, bulār hep fena değil, haķķet.. Hamıdiye’dā felan bi kaç yeřdā vař.
3857. nālār, iřtā, babām o zāmān iřtā, o biş çuwal ilen, biş çuwal ilen, biş çuwal ilen,
3858. sonřadān iřtā yol ğenişlemiş, ķařne zāmānı, kıtlùķ zāmānı. Kıtlùķ zāmāninde,
3859. Ankařa belediye bařķanı vař di, “babama demiş kı, “ ķařney_ilen sen kóylārden
3860. ekmaķ, un toşla, vatandaşı ac bēřaķma sana seşbes.” Saşı yumuşta vaş imiş o
3861. zāmān, saşı yumuşta, “sen” demiş “milleti aj bēřaķma, kóylārden ařpa topla, boğda
3862. topla, nā ede ede, ķařne ilen, milleti aj bēřaķma.” Babām çok sāvıluř kişi idi zaten.
3863. Babām o vaziyette Ankařa’dā iřtā, o fùřuncılùğı yapıtı. Sonřadān iřtā, fùřùn
3864. ilāřledi, bilmem nā oldı, ğendi ķanseřa tutuldı. Ben asķeř olmāden evvel bi ağrı
3865. tutuldı iřtā, ğāldı kóye hařtā, ķanseřli şametli ğāldı kóye, o zāmān, bıçaķ falan
3866. vuřuřdılār, ķanseř olduğı bilinmiyòdı, bu ābiyùm dā okulı bēřaķtı, asķeřiye tıbbiya:
3867. ğişmişti o zāmān, liseyi bitùřmiřti tabi. Asķeřiye doğtoş şesina, babāmden sebaş
3868. okulı bēřaķtı, biz dā yāylādeyik, dā: Ankařa’a ğetmāmıřùm o zāmān. Dóřt tāne,
3869. dóřt ķařdeřik zaşı, dóřd_oğlı vaşdı babāmùn da. Ònden sořa Muzaffer babām ilen,
3870. Ankařa’den iřtā ğetiřiyò, doktoşa, o yānı, bu yānı dāřken, biş ğún yāyā ğālùřlār, āřa

3871. bindûriyu babamí, Kómilo'nun yòkşuläríní endürü, Kómilo'nun dārē, Kómilo'nun
 3872. dārē, endûriyò, bi adam dā atùn ústíne ġälíyò. Atfen eniyò, seyistí, seyis dārdilār
 3873. ya o zāmān, seyisini ġonderiyò, seyisini ġonderiyò, “ġit diyòr bu adām nèyā
 3874. ġälíyò, bu hāřaldā Şeyiġoġlí’duř.” diyò. Alí kēmal vařdí, Ořānkířli Alí kēmal da,
 3875. babāmùn dā çok arkağaşı, oştaokul òřātmeniydi, Alí kēmal’i dā vuřdílār tebi.
 3876. Duymışsen sen ònı tanımadūn. Tanıdun mi? Ha! Saşı Alí kēmal aslān ġibi
 3877. delikanlıydı. deyi ki “hasıadūr, Aydeř’a ġidiyòmıř.” deyi. deyi ki, atı ġātūrüyò,
 3878. Muzafeř’ùn dā mektep şafkası başında, şeşit vař ya, deyi, “oġlum sen talebesen.”
 3879. deyi. Bu adam kım biliyò misēn, bu adam, sonşaden, ġendini demiyò o zāmān,
 3880. Ořānkířli Bamdi Bey vař imiş, ořmāncı, ha, o şametli, şindi elmiş tebi, deyi ki,
 3881. “ben yāyā ġidāřam eva.” deyi, “oġlum” deyi, “sen hasıāyı Aydeř’a ġótūr, Ílıca’ya
 3882. ġälíyò ġúya amā Ílıca yařamadı, dā: kóti, “ġótūr Aydeř’a” deyi, “sen ġälürsin
 3883. kóya” deyi. Babāmle Alı’yı bindürürlār atā, ġendilār, tabı, benüm aġabeyüm ilen
 3884. beşabeş yāyā, olār ġälülār Aydeř’a, alup ġet.. Dónup ġai şeya.. Dónıyò, ġidiyò,
 3885. Bamdi Bey’in yanına. Atı yalaġuz ġidiyò. Babām òřälāřdā pek iyi olemādi, yaşa
 3886. aġtılār, yařa daha fenā etfi. Olān su daha fenā etfi yani. Ġendi ġidüp, sūa ġiriyodu,
 3887. ġälíyořdu, sonřadān arka ilen ġótūrúp, ġātürdílār. O řametli óylā ġetütükten sonřa,
 3888. bu Muzafeř, “bu Bamdi Bey’i ben bi bulsām” diyò “Acāba”, tabı Muzafeř, oştaokul
 3889. şapka başında, undān sonşa, nā kadaş zāmāndā ġälü, kırk beş kırk yedi senā sonşa,
 3890. bi lada cibi vaşdı bunun aġabeyümün, yāylāya dā çok meşak, ġälür, ġidār, ġúzin
 3891. buřälāřden ġidārken, eylulun sonlāřında hāřaldā arıtuk, kóç móç enmiş da, yine
 3892. ġälmiř, Vićā Altı’nden aşā, Ořānkíř kopřiye enmeden òřälāřden óylā kenāřinden, bi
 3893. eġtıyāř ġidē. Bóylā, palto ġeyninde, elindā pořetlār, demiř “amća nāřē ġidāřsen?”
 3894. “ben”, demiř, “Ořānkíř’a ġidāřem.” demiř. aćmıř řapıyı, řofoř
 3895. mālīne almıř. “ben seni ġótūrāćēim.” demiř, “sen”, demiř, “Ořānkířli Bamdi Bey
 dedüklāřı sen
 3896. misēn?” Demiş. Muzafeř tanımiş tebi, “sen demiş, falan, babası, Şeyiġoġlí deġil
 3897. misēn, talebe?” Demiř, “a oġlum sen nā olmiřsen?” Demiř. “a amća sen dā óylā
 3898. olmişsen.” demiş. Muzafeř’dā ġençlük ġetmiř, efendüm, çok çok Muzafeř ònden
 3899. sořa almış ġótürmiř, tey evine. Unden sonşa dā iki úç defa dā şastladı, “aldüm,
 3900. ġótürdüm.” dedi. Bi iki defa da, hediye medıye aldı, evına ġótürdı. şindi

3901. bulunmâz bi adâm bu adâm da, rahmetli bulunmâz bi adamdı. Bóylâ bi adâm
3902. bilmem oğlí moğlí var şindi.

Reşit amca bu ev nasıl yapıldı?

3903. Bu ewûn yapılması, keşeste birâz yaşın imiş hâşalda, aşakı yâylâya.

Oradan buraya nasıl geldi ama?

3904. Oşden buşâya bak a: oşâ Ağacûn şafası şêdûř, hep basılmış ğâlmış, ula hâşaldâ.
3905. Halen belli ókúz arabalâr ilen.

Öküz arabaları..

3906. On_ilen dâ ğâlmış tebi. On_ilen dâ ğâlmış, ğâtûremâdûklârí. Şindi bizûm bu yeni
3907. yol deĝildi, aşkı yolí takiben, ókúz arabası. Bu bilûş, řatířcilûķ dâ yapmış, o yollârden
3908. bilûş. Hep şaş dósânmiş, o yol ayrídûř, hep şaş, hep şaş dósânmişûř. Â buyâlâr ĝibi
3909. şaş. òřâlârden ğâlmış fakat adâm óylâ bi.., úç taştay_ilen evi çıķmış bak,
3910. úç taşta.. Úç taşta aha bak a, ořâ bak ořâ, o dâ: èyi ĝóřûni: keşeste, úç taşta. Ta,
bulâr, bulâr
3911. hep baltây_ilen yônulmuş. Hêzar mêtâr yòķ belli ya da, hep baltâyla, bellidûş
3912. baltâ_ile yônulduĝí. Baltâ_ile yônulmuş. Óylâ ğâlmış, oşmân yaşın imiş tebî,
3913. aşkılâr dâ şuwâtli imiş tabi, şindi ğâtûşûşsen bi bařdaķ sûtí vêřûřsen, ya řâymaĝını
3914. ĝâři ede, “bi çay řaşuĝını ğâtûş, řâymaĝını içmeyâcâĝım.” Ya lailahe ilella..! Ya
3915. ĝünâhi boynuma ye teřeyaĝını, bişe dokunuşse. Nêyâ teřeyaĝının řeklamíní hiķ
yapmiyo? Hakiki balûn řeklamíní
3916. yapmíyò, balûn? Sana’nûn řeklamíní yapíyò. Hâ.
3917. Ben dâ.. Teřeyaĝın řeklamí yòķ aşkadaş, yòķ. Hâ. Makinâ sûtí súzdúĝún zaman
3918. kópúk kópúk oluyò ústí. Řametli amćam dâřdi ří, “Bal binbir çiçekle yapêlûř.”
3919. dâşdi. “zeşre kada aķlı olân, aşiden hisse şapaş, şoplâr binbir çiçêĝi unden bi
3920. maćun yapâř.” sêĝêřûnķí, “teřeyaĝí ĝúl çiçek” dâřlâr. Şindi, işřâ ğâtûřûřsen, ha
3921. benûm bi yegenûm vaşdûş ĝenâ, âbeyûmûn ķêzî, řamatací Hasan var ya şindi
3922. camíyí yapřûřûř şindi, Hasan dâ deyip tá ĝâćma. Camíyí teslim aldı, ĝâři kalenini,
3923. işşâ, içinûn çinisini minisini Kútahya’den ğâtûřtí, yapêliyò. Onun ĝâlûçe şindi, bi
3924. bařdaķ sûtí bêřaķmış oluřòm, ĝâlîken bakaşsen, dibina unun řaymaĝí olduĝí ĝibi

3925. ğăriye dođru duŗuŗ. İlaç yòķ ya, ğençlâr zehirlândí mi? Yäyläda, yäylädä ğälíyu
 3926. kola içē. Bu suden bi yigit, bi muhlama yêyêp da, bu suden içen yòķ. Kola, kola..
 3927. Hä.
 3928. Siza bişe ikşâm, bi muhlama bişelâr yapêyim dâ sonŗa, bi yemêğimi ikşâm edeyim,
 3929. bişe ye. Biŗeŗ bardaķ sût içün.

Çok sağ olun.

3930. Siz sağolun. Bişe ikşâm edeyim, etmâyín ya.

Bu yeterli bence. Muzaffer Arıcı'nın kardeşi de böyle olmalı.

3931. Ya etmâyín, sût va.

XX. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Enver LİMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: 73
<i>İşi</i>	: <i>İşçi emeklisi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Bucak köyü (Açaba) 13.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Bize çocukluğunuzdan söz eder misiniz?

3932. Bi bucuğ yâşında iken babâmı kaybetmişüm. yetim bôyümışüm. Ha o şişkonun
3933. babası, beni ile ilgilenmiş, on_ile bi anadân ikûmüz sût içmişük. Bôylâlûkle
3934. bôyümışük. On doquz yaşına qadaş yetim olâşak bôyümışüm, on doquz yaşınden
3935. soğra bu Alla'ın daqlâşında bôyümâk tabi ğuç, zavalı adamun bi ğâlûşi yòk, çayı
3936. yòk, hiç bişe yòk, bizüm. On doquz yaşına qadaş çobânlûğ_ettüm. Alla'ın daqlâşi,
3937. häywân çobânlûğı. sègèř, mandâ olmaz burdâ, camız.. Bişe yòk, o häyat ile on
3938. doquz yaşınden soğra, çıqtüm kurbeta. Ankařa'a ğèttüm ilk olâşak, fûruncılûğa
3939. başladük. Fûrûndâ çışak bilûrsen, başten, çışaklûqtân sonra yaşdîmcılûğa çıqtüm,
3940. dârken, askeşa ğèttüm. Askeřa ğèttüm demirçi olâşak. Bi kórúk çeķmaķ bilûrdüm,
3941. başka bişe yòk. “nâdûr sanâtung?” “demirçilûk, “geç bakeyim!” Vařyozi verðile,
3942. anladun mi? Vařyoz vuşurum, kórúğı okutûròm, óylâ çeķèřüm kı, çunki bunda
3943. evde, amcamun demirçi dúķâni vâ_idi, ònda bizâ, kórúk çeķtûrûrdılâr, ğendilâr
3944. çalışûdılâr. Oo eyi dedilâr, bu demirçidûr annaş. İki ğún soğra dedilâr, “bir maşa
3945. yap, kómûr maşası..” dedüm bi aşaştûrdüm, baķtüm demir lazim dâ: maşa
3946. yapmağ_ichün, baķtüm demir yòk, dedüm, “demir nârdâ?” “demiri ğendung bul.” “e
3947. nârdâ buleyim?” “ğit huşdalûğa!”, ğèttüm huşdalûğa baķtüm kı, demir yòk, bi
3948. teneke paşçası buldum, aldüm ğâtûrdüm. İnce bi lama teneke ğibi. Soķtüm ateşa
3949. çıķârdüm, ucini birâz yılân kafası ğibi êzdüm, ònden soğa, maşaın ğenişliğini
3950. bilûrsin, unı dâ êzdüm, basıtum yaylânû. dedüm tamâm bu oldı. “bóylâ maşa oluş
3951. mi?” Dedi başkedikli, “başçavuşum, bizüm maşalâr bóylâ oluş.” “olmaz.” dedi.
3952. “doğru dúrus maşa yap.” dedi. “benüm bildûğüm maşa buduş.” dedüm, “başka bi

3953. maşa bilmem.” Nēyse, elùmden äldí, bi vuřdí, benùm yaptùğumí ägittí. Şóylä
3954. yaptí. “maşa bóylä oluş.” dedùm kı, “buní sèn, kómur maşası yaptùn, bizdä kómur
3955. dä yòķ. Ben odun maşasını yaptùm başķa, ğóřdúğum dä yòķ, nāyse óyläcä kaldí.
3956. Om beş ğúndä bi tampon ğäldí. Jemse tamponí egelmiş, ķaza yapmış, vaşyoz ile
3957. ònı dä dúzetfúk, başķa bi dä ğıraķ vař ònda. O benden dä: kıdemlidur, unı ile
3958. beşabeş unı yaptúk. Ğettí om beş ğún soğşa bi tâne dä, ònden soğşa başķavuş ile
3959. boyına ense. Táķıyò elini boynuma, ben dä boynumí aşā bıřakmām, bi ķalduròm kı,
3960. äyaķları yeşden ķasılú. bışaz ğúğlı idùm, “ķařı mi ğälürsèn?” Dedi. “hayır ķařı
3961. ğälmıyòm başķavuşum.” Nāyse óyläce om bış ay o demırhanedä ķaldùm. Ařkadaşlā
3962. hep ķursa ğettılār, elektşik, maşangoz, depo ne, bilmem şu bu, dedùm.
3963. “başķavuşum, beni dä ğóndeř”, dedi, “senüng yeşünge adam yòķ, sen ğidemāzsın.”
3964. “başķavuşum, ben, sanaafùm demırğlıķ, hiç değilse elektşik, oksijen ķaynağına
3965. ğóndeř.” dedùm kı, “sivil häyatına bış meslāğile ğidäyim burden.” Nāyse, ğenä dä
3966. yol vėrmädılār. òřädä bış ķaynaķcı vař. O ķaynaķcıya dedi kı, “burädä ğalış.”
3967. Dedi. aldí beni ğótúřdí, bi seřt başķavuş vař amā ğoķ seřt yani, “oğlum” dedi,
3968. “benùm Yanuma ğälmaķ istesen ama” dedi, “ben seni ğoķ dógebılurum.” dedi.
3969. Ben dä dedùm, “ben här yeşde, sanaafùm değil dä yani işùmi ğúzel yapārùm, hiç
3970. ķimseden laf işıtmädùm dä nēyā dógsún.” Māğärse bu dógiyòř amā haķıķı. Elùma
3971. vėrú bi demır, elektşofı bóylä kı bi vuřú, elektşofle ceyşan vėrú. Bi bış iki bış iki,
3972. “doğşu dut.” Bi tâne yapıřtúrur, “doğşu dut”, om beş ğún dāyaķ yedùm.
3973. Yılmädùm. om beş ğún soğşa “tamam” dedi. Bu mäsleğı sen yapäcäksen.” dedi.
3974. “sana” dedi bu ceyşanı vėrmāmùn sebebi” dedi, “ceyşana alışasen.” Ufaķ tefek şey
3975. olduğı zamāndä mäsleğı beřaķmācäksen.” dedi. Ònden soğşa ğäldí úzārıma,
3976. tamamıyle “şóylä yap, bóylä yap.” Óğřätmā başladı. Ğendi dä ğaştı otúřdí. Bi iş
3977. ğäldí, “haydä oğlum yap bunı”, yaptùm. dārķen ältı ay soğşa izin ğıķtı bana,
3978. ğäldùm burā, ğettùm kı, tugaydä hiç ķımse yòķ. Ğıřıřlār şeya, manevşaya, ben dä
3979. ğidecēm, fesaet yok, uzağā ğıřmıřlār.” dedılār, “sen bunda ķaleceksen.” “açaba
3980. maşaba ğälürse ğalıřürsèn, demırhanedä falan”, ķaynaķānedä. Bi dä baķtùm,
3981. istikam bólúğınùn bi su şaşıma řesi ğäldí, intibak deposı. Kıoća bóylä suyı ğeķeř,
3982. beřağürsèn aķıtúr óylä bışey. Kıpmiş o. Nēyse ğātúřdile. Dedi, “bu yapılecak.” “ya
3983. bunı nası yapéyim ben, dókúm ķaynağı bunı hiç bilmem, dókúm ķaynağı yòķ. O

3984. esas obiř demirlärin kaynaqlärini vërdüm elektrofä, oksijen kaynağı ilen, vërdüm
3985. eridi, vërdüm eridi, tütma imkanı yök. Elefrof ta bitti. İşi yapemädük. Bi dâ işün
3986. aşkasında dâyağ var. Onun qorqusinden, bi demir parçası buldum, “bâki, bu
3987. kaynatūr.” dedüm. Tüttüm öni bôylâ bi qarışturdüm kı, ořdâ bi qarıştı birbirina,
3988. ôylâ tütü kı, nasıl ya bôylâ.. Şey tütü birbirina, qaynâdı. Tāmām. aldı gôtürdi.
3989. Aşade, başcavuş ğaldı. Manevra bitti. Baştüm bi tâne dâ: aynı şey ğaldı. ğaldı,
3990. başcavuşa dedilâr kı, “bu şeyi yap. Başcavuş, dedi kı “bu bunda olmaz, bunı alün
3991. gôtürün” dedi “beşinci qademē.” dedi kı, “e, dâ: on ğün evvel o çirağün yaptı dâ
3992. sen nası olmaz dârsen?” “eyi.” “olmaz ben yapāmām bunda kı, çağırđı beni, “oluş
3993. mi bu ya?” “oluş başcavuşum.” dedüm. “nası oluş?” Dedi. “benüm kibi yap, buyâ
3994. bak.”, dedüm, “sen bā evelden alışturdün.” dedüm, “şimdi ben sana alıştūrācāğım.”
3995. dedüm. Şimdi nēse. Başladüm annadün mi, ğenâ elefrofı yığıldı yığıldı, dóküm
3996. şeyi yok çünkı, öteki demirlärle ğenâ bi qarışturdüm kı, tekrâr aynısı oldı, hiç fârķ
3997. etmâdı. aldı gôtürdile, dónđı başcavuş. Bana, dedi kı, “ālli bin” dedi “işı yapârsen”
3998. dedi dâ “bana dâ laf işittürürsen.” dedi. dedüm “başcavuşum, bu bi mazı ile oldı,
3999. bilerek olmēdi, bu tesaduf oldı” dedüm, “da, bak sen dâ alıştün bunı dedüm.
4000. “bôylâ bişe oluşse aynısını yap.” Bişe yök, o dâ ğetti tabi, izina ğaldüm, tekrâr bi
4001. dâ: ğenâ izin çıktı erken, izinden ğarı ğaldüm kı, ğaldüğüm ğün qapotımı çaldılâr
4002. bôlúkte. Ā sâ iş, vërdile beni mākemeye, “kocuğı sağı.” deyı. O yānı, bu yānı,
4003. ğenâ başcavuş, beni evdâ āşkı bi qapot var.” dedi. “ğätüräyım dâ mākemeyi ğarı
4004. aldütürüm. Dedi. Önden nēyse ğätürdi, önden dâ qurtärdük paçayı. nâ bilëyim, iştä,
4005. bôylâ mazı ile om bir ay çalıştüm, o başcavuşı dâ kendi paşam ile evärdüm. Dedi “
4006. ya anān babam qabul etmē, bunda bi kēz sävärüm.” dedi, “paşam yök“ dedi.
4007. dedüm, “nâ qada paşa lazım?”, “şu qada” bi beş yúz liřa paşa vā_idi, vërdüm,
4008. dedüm, “yap dūğúnungı.” dedi, “ “ben” dedi “teřis olāna qada bu pařa sana
4009. vëremem. Ayden aya vërecēm.” “tamām” dedüm. Vërdük Adamı dâ everdük, iştä,
4010. biz dâ teřis olduk. Ğaldük, şimdi, elbiselēri son zamāndâ yaptūrük, āskerlúkte,
4011. ğūzel tabi yaptūrduk. İştimā olduk, teskeřeläri alacāık, kı bi başkedikli var, bitün
4012. āskerün elbisesini hep çıķardı. Ğettüm tabuş qumandanına, dedüm “qumandanüm,
4013. bu bizüm buşanün āskerı hepsi sanaattâ, biz”, dedüm “heşkes kóyúmúza, evümúza
4014. ğetmeyacāık, çalışacāık, bu yirtük elbiseläri ile şeherdâ biz nası ğazelüm, ma:ş

4015. alup fá elbise alana kada.” “kim çıkardı onı?” “falançı başkedikli.” dedüm “çağēr
 4016. onı burāya.” Ğettüm, çağırdüm onun adını, ğaldı. Dedi, “āsķerūn elbisesini nēyā
 4017. çıkārdūn” dedi. “sen misēn bu depolārın āmiri?” Dedi. Nēyse elbiselārı ğārı
 4018. vērdüfti, āšķerlār dā beni kaldūrdı, havādā uçurūdi. Teris olmayan hārkes, hep
 4019. yamālī şey ya, ğidelūr mi şēre haķķeten.

Geldiniz gurbete..?

4020. Ğaldüm kurbeta, “elektrik oksijen kaynağına çalışeyim.” dedüm kī, çok, seşi iş,
 4021. apartōmanun balkonlārı, şu bu dārķen benüm ğózlārım yandı. Hem, āšķerlūķte biz
 4022. çalıştūk mi, zehirlenulār deyilā sūt dā vērulār, sivil hayatında kīm vērİR sana özel
 4023. yerlārde? ònda epeyi çalıştūm Etimesut Saġır Dilsūzlār Okulınun su tesisatına
 4024. ğótúrúrlār beni, òrā yapelācāk. Yapelmiş amā bi acāmi yapmış hār yerinden aķettū.
 4025. Bi dā: òrānūn sulārını boşatfūrūr hep, bi ğún kūrudi, eřtesi ğún başladūk,
 4026. dibinden başına, òrānun şesini, kaynāġını, işini ben yaptūm. hala bilmem devām
 4027. edē mi? Ben ikinci zırhlı tugāyī vā_idi, e: Etimesut’ten birāz yōķarı, òrādā
 4028. āšķarluġumı yaptūm. Ònden tabi o kaynaķcılūġ_ışını bēraķtūm. Yaķtı beni o cūnķı,
 4029. ğóz móz şışūrdı. Nā edelūm, boş kaldūk tebi, ğettüm, ha bu çocuġun loķontāsı
 4030. vā_idi, amcamun oġlınun, ğettüm òryā, bōşım tabi, bunlārūn dā aşcısı var çıraġı
 4031. yōķ. Dedi, “aşcıya birāz yārdım ede”. Nēse, birāz yārdım ettüm aşcıya, aşcı dā
 4032. māsleġi oġrānūr deyi, doġru dūrūs iş vērmİYò bana. Hele dūsūn, işūġı yapār
 4033. ğóruldi mi bi soġān vērū elūma doġra. Ters Çewūrū beni, ġendisi ocakta yatıyò. Ya
 4034. ben dā meřaġ_etmişüm en bunden soġa, kaynaķcılūķ yapmayınca bu āšķerlūķ
 4035. hāyatından bi ekmāk yēyecē da. Dóndüm ğārı, endüm bodşuma, nāmaz ķelācāġım
 4036. ořda, baķtūm bi ayna paşçası var. unı aldüm çıkārdüm yōķarı. Koydum şē, soġān
 4037. doġratfūġı yerūn òryā, baķtūm kī, ocaġun ústında nā yaptūġını ġóstērū ayna. Ben
 4038. òryā baķar, soġānūmı dā doġrařum. dārķen bu çaktı meselēyi. Dedi “ha o aynāyī nē
 4039. koydun?” “ya” dedüm, “bu ayna, ben” dedüm, “bazı alış vērişe dā çıkāřım,
 4040. patřonlār olmādı mi, ústı başum kirli yaġlı. dedüm, “ořa çıkemam, bu ayna beni
 4041. ġóstērū.” dedüm. “hiç deġilse temiz olūr, ğidēyim òrāya falan.” kāndurđum óylā
 4042. ustāyı. Óġrāndūġūmi endüm bodřumdā liste yaptūm, not ettüm, óġrāndūġūmi not
 4043. ettüm, dārķen bir kitab yaptūm, òndan, akşam oldı, ğettüm, okudum yattūm,
 4044. okudum yattūm. Rūyamda sabaha kadař yemāk yaptūm. Meřaķtūm, yetiřecēz ya,

4045. otuz bir yaşına olmışum o zâmân.

Hala bekâr mısınız?

4046. He.. Otuz bir yaşımdan soıra işta mutfakta o çiraklıkı yaptım. İki buçuk_ay unı ile
4047. çalıştım, bi dâ baqtım usta bi gün, ta Elmadağı'nda kalı. O öraden gälene kıda
4048. tıreni kaçürmıs. “e yemeqlär kaldı adam gälemädi”, dedüm, “bildüklärımı
4049. yapëyim.” dedüm. dedüm bağerürsä bağersün. Gäldüm kı, baqtım kı, bağermaq
4050. nârdä kaldı, bâyıldı, gëtti. Dört beş çeşit yemäk yapabildüm yani, not edüp tä
4051. gördüğüm şeyläri. O yâni, bu yâni, ikinci bi dâ: aynı şey oldı, üçincidä dedi kı
4052. adâm, “sen buâyı yapabiläcäksen.” dedi, “biräz dâ” dedi, “sä gösereâyım da”
4053. dedi, “ben bunden gideyim.” dedi. “sen” dedi, “benüm zaten bunda çalıştığım”
4054. dedi üstä, “bunlära paıra kazandürmaz.” dedi. “ben” dedi, “a sınıfı üstâyım dedi.
4055. “sen” dedi buâyı yapebilürsen.” dedi. A sınıfı lokontalärinün fiyeti yúksek olur.
4056. Bişe yök, o häyat tä gäştı, ben gäştüm ustalüga. Oduır budur dârken, ätmıs dört
4057. senäsında öraden arıldüm, “bi iş yopalüm” dedüm, üç bin lirä paıra bulduk bi
4058. yerden, hububat silosınun arkasında Ankara bilürsin, bi kófteci dúkânı vâ, bi
4059. arkadaş ile altı bin liraya aşlık örayı, mēse o dúkân üç dört defa iflas etmiş bi yer,
4060. bilēmädük, biz dâ iflas ettük.
4061. Näyse, tencefe takimini ben aldüm, sandalyesi masayı dâ arkadaş aldı. Unden dâ
4062. Ayrıldük. Artük, atmış dört senäsında başka bi lokontä gëttüm, öradä dâ üş dört ay
4063. çalıştım, unda dâ beş kuş vërmädi, örä dâ iflas etti. Unden aldı beni, gótürdölär
4064. Esenboğa Hava:lanı'na, beş yüz gışılık tabilot yemägi var. Öryä başladük
4065. çalışmağa, ördä ağır gäldı, öylä kazânlär var kı, dört gışı ocaktan endürür maķara:
4066. kor. Fitik oldum önda, önda, om beş gün önda çalıştım, önda dâ paıra almäzden
4067. çıktım. Patron mutâyıt, ayda bi defa gälür ma:ş vëür, gidär daha yök. Ördä dâ
4068. kofı Mengenli ustalär var kı Allah yärdüm etsün. Ezälär insâni çok. Bişe yök,
4069. önden dâ ayrıldük gëttük. En son Ankara'dä ha bu Hikmet'un amcasınun şeyi vâ,
4070. lokontası vâ_idi, aldölär beni öraya. Atmış dörtte, aşagi yökarı on üç, on dört senä
4071. aynı yerdä çalıştım. Öraden dâ emekli oldum.

Bu arada evlilik yaptınız mı?

4072. Ha evlilik.. Äskeerden gäldüm yirimi beş yaşıne evlendüm ben. Yirimi üç yaşımdä

4073. mi idùm nâyđùm. nèşanlı idùm. Yirimi beş yaşındä evlendùm. İki ay hanùm ile
 4074. alabildùm. yetimlù, bîr yânde, bunda âşkıden bi âmir vâ_idi mesela o âmir nâ
 4075. dese iş o olurđı. İki ay aldùm ú senâ soa eva âlâbildùm. Hanùm bunda yalnùz,
 4076. ben unda., şimdiki urbeilù, urbeilù deil kı.. Yata yò, bi arkadaş
 4077. yataından alkâcâk sen nôbet beklêcâksin.. O alkâcâk dâ sen yataâksen, o dâ
 4078. yata midûr, kópâk tâ yatmâz ònda. Şimdiki kópâklâr yatmâz òradâ. Óylâ
 4079. urbeilù yapârùk. Ústî başumùz pis, bóylâ amaşùrcıya vêrûsen, amaşùr
 4080. Paçasını vêrmesen. alıştùğùng yeşdâ paşa dorù dúrùs vêrmâzlâr kı, ac adama, iş,
 4081. işiyi aşayâcâk patrôn kı paşa vêrsùn. Sen iş ařadùn mi..? Hala óylâdûr enâ Hâ..
 4082. Bişe yò, o evlilù dâ óylâ âşı. ârî âldùk. Aşaa yòarî yedi sekiz senâ çocuk
 4083. dourmêdi, dotorlâr êttùk, âldùk, falan dârken, bi çocuk_Oldı, o dâ yirimi ùn
 4084. soa eldi. İki ú senâ soa bi dâ: âldùk, bi çocuk dâ oldı o dâ saat oldı. Atmıs
 4085. senâsına dodı, otuz bi yaş başladı, saat, ònden dâ ahrını ekâ ekâ aldùm
 4086. ótúrdùm orâlâra. Hacıtepe hastânesine, tip fakùltesine, sigoştaya dârken hiç
 4087. bîrindâ bi are bulunmâdı. O dâ êtti. iştâ ònden soa enâ, olù çocuk bişelâr
 4088. oldı Allah’a şúkûr. Şimdi bi oqlum Ankařa’da. Bîr iki tâne dâ êz çocuklârı var,
 4089. saat unlâr var enâ evdâ. “aşaba evlilùı” dedi da. Ařaba evlilùından soşdılâr,
 4090. “aşaba evlilùı mı?” dedùm “aşaba evlilùı evet” “ba” dedùm “şóylâ, babâmùn
 4091. alası, dâdemùn bacısı, dâdemùn bacısınùn ezı, ôriyùk uzak yani. Babaden, tek
 4092. dâdeden yani akşabâyık, uzaklamış.. Babâmùn ala sínùn oqlınùn ezı. Dedi kı
 4093. “yahu bu, ocâ” dedi, “dotorleş óylâ dedi, hepsi dâ âyni şeyi dedi”, “tâ Adem’dan
 4094. heřùmùz ardaşık zatı” dedi. yani “bu ařabalù sayılmâz.” dedi. anlârı talıl
 4095. ettúrdùk, an talílumuzdâ an bîrbîrini tutâi, řh-pozitif, “bu guşupta hiçbir
 4096. hastalù aşanmâz. Dedilâr, o zâmânkı dotorlâr. Bu urubun hastalùı yò. anùn
 4097. uymaması lazım ařtùk nê dedilâr, “bu grùpta an uysa dâ saıncası yò.” dedilâr.
 4098. Bişe yò, o dâ óylâ devâm etti ònden soa da, enâ saat oldılâr tabi, ònden soa
 4099. dâ iştâ bóylâ âldùk bu duşumlâre. Emekli oldukten soa yâylâlâra ıtùk, buşada.
 4100. Yaş tâ êtti tebi, Yalnùzlù oldı, birlù Ayřeldi, paşa paşa olduk. dâ: kóti
 4101. duşumlâra dúştùk. Yâylâyı dâ aldúrdùk iştâ zâmân zâmân, âldùk buşâlâra iştâ.
 4102. Bu ùn bu duşumda..
 4103. Şimdi yetmiş altı yaşınâyım.

Buradan yaylaya nasıl gidiyordunuz?

4104. Yúkí. yúk hep sèrtùmüzdä da.

Nerden geçirdiniz?

4105. Ya şimdi ha bu gôrdüğümüz dağların arkasından, dä: dä o kadaş dä: gidäcäksën,
4106. sèrtùmüzdä ot gätürürdük. Altlarına sarmağ içün, aha òrälärdä var eğelti dârlär,
4107. hayvanünün dibina sâracäksën, gúbre oläcäk, o gúbreyi dä bu bahçaya tókäcäksin
4108. da, mısır ekäcäksin kı mısır olsun. ònı dä domuz yeř. Ha şimdi gälmiş buřälära
4109. başırmağa başladı. Sabä kada ıalıfçılüğ edäcäksën, ònden bi tâne bağerü, bunden
4110. bi tâne domuz, oğätmädük. Allä şukur bu çay çıktı biräz nefes aldük. Mısır kaçtı
4111. çünkı, ònı domuz bize yedürmedi. Çay biräz nefes aldürdi feket, çayı de, bağ, dä:
4112. iki senä evl türk çayını sařmädilär da, gëtti, kaçak çay gätürdilər. Buřadä bi kadün
4113. akşama kada mağas ile çat çat, huř huř al al, gôtürü alım yeşina, alım yeřindä
4114. akşama kada bekle kı, “elli kilo çayım satıläcäk.” nä yømmiyengi koşutuş, nä hiçbi
4115. şeyüngi koşutuş. Şuduş buduş dârken iştä hala öylä gidērük. Şimdikı duşum dä bu.
4116. Biz aştük beraştük, çaylügen dä beraştüm, hanüm dä beraştı, ben da.. Başkalära
4117. verük.

Çocuklarınızdan memnun musunuz?

4118. Çocuklarıım, bu dâwir çocuğı, evet bana hürmetläri va ama, şimdi, aşkı
4119. kurbetçilüğü dedüm şimdi, şimdi kurbette bir genç yalnız duşmiyör, öylä gôtürü,
4120. çalıştığı yeř lüks, këravatlı oläcäk, elbise ütülenäcäk, e işçi gendi başına bu işläri
4121. yapamıyö, sabahın akşama kada çalışup tä, yorğun adam gälu o işläri edemäz,
4122. çoluğı çocuğı dä berağürok, biz gôrdük çekük dërok dä bari ònär çekmesün. Amâ
4123. biz bunda çile çekäruk, yaşlı adam, bakaşüz, ihtiyar, kocaçaşı bunda kışın kaçda,
4124. hastâ olsan doktoşung uzak, vesaet yök uzak, här türlü sıkıntın içinäyik yani. Duřum
4125. dä böylä gidë. Bu dâwir böylä..

Yaylaya gittiniz mi

4126. Yäyläyä gëttük tabi. E yäylä tabi, ben yetiştüğüm zâmân on altı on yedi tâne sèğër
4127. vârdı. Amcam vârdı, Eyüp abeyümün şesi, babası, ablasının sèğërläřini alürdi,
4128. dâyimünkiläri biz alürdük, benüm annem dä yanümdä idi anâm babâm elinca, beni

4129. ile duşamamış, babasınun evına ğetmiş. O ònda yäyläcölüg_edeşdi, bizüm seğeläri
 4130. alur, yirimi beş tane seğeri yalèn ayak, yäyläcölüg_edeşdi. Täřten taşa äyaqlärini
 4131. vurmağ_ile. Öylä o duřumlär ile, o yäylä dä orđa bitti. Dört beş senä, altı senädür
 4132. kī yaylāyī dä beraqtum. Bi inäk vā_idi, kaç senä bekledüm, ònī dä bu ğaştugumuz
 4133. kurban, kurbanda verdim. şimdi başkasından odunc, suti içün almışuk, ònī dä
 4134. yapamāruk.

Yayladaki eviniz ne oldu?

4135. Ev yikildi. Dezgağ_etük. Öylä dezgağ duřu. İstedi iřtä, ablasından bařkaläri,
 4136. vermadüm, beki bi dāwir ğälür kī, yeni yetmelär kurbetten dōnerlär, ğenä
 4137. ocaklūğında biře yapār. O kaldı başka yōk. yol ğaşsa, çok yäylälär yol ğitti. Bizä
 4138. dä ğetsa ğenä canlandurursen amā yaşlı adam bu sicaşta oturāna kada, ğet, buz ğibi
 4139. su iç yat ònda.

Çay var mı, çay oluyor mu sizde?

4140. Orđa çay olmaz.

Burada sizde..

4141. Ha bundā mi, bunda benüm, mesela beş dōnimlük bi yeş çay olu. Çay olsa, nā olur.
 4142. Okı ğidemesen, o bizüm değıl artuk, yaşıluga veren adam, nasel verdüğini bilu
 4143. misen senung çayuni alu, ğoturu: bařkasının cūzdanına, senden dä kaçuru. Takib
 4144. etsen yahu inanmayisen ònī dä alma. här şe ğózungı yumācāksen kī, bi loşma,
 4145. ekmäk yeyesen.

Kışın da köyde mi kalıyorsunuz?

4146. He, ben uç kiştur bundāyım. Yalnüzim. Buldurini, ğaştugumuz kiç hanumi dä
 4147. beraqtum, bi dä saşat kezüm var. Bunden bi ävelki senä yalnüz idüm, bu senä dä
 4148. belli değıl. Baş, buyäda bu senä bir tek meyva yōk, öylä kītlük, kī, bu tut hala
 4149. olurdı. Tä yazın olan tutlardan. Ha bu ğordüğün, karayemiş dāruk buna, yahu,
 4150. domuzlär alurlär, bunı ile äglenürdi kī, ğälür bizüm beyuzur etmāzdı. şimdi
 4151. bařceläri baturdı. şimdiden, nā kabaş berağu:, nā salatalük berağu:, nā incir
 4152. berağu:. ciķer dalı budağı, elmaläri.. şimdiden aha şimdiden.. iřtä böylä bi duşum.

Şimdi yirmi yaşında bir delikanlı olsaydınız ne yapmak isterdiniz?

4153. Buñalãrdã hiç duşmazdım. Bu duşumı bilsam yani. Buñalãrdã hiç duşmazdım. Bak
4154. buğún, bak dōmatís ekmişüm, aha buñā benūmdūr. Bu sērā ile domatís yetiřemiyō..
4155. kıavun kıarpuz yetiřemiyōr. Hiç biředen istifademüz yōķ. Belki oluř dā yeřūk. Aha
4156. çarřıden alūrūk, domatísı, beř kıuruř vērsēn, ořmānden bařka bir ře deęil.
4157. Soķmışlār ičeřisine, ičeřisi kıapķara. Dadı yōķ, řuzi yōķ. Yānı bunı dūřunuřōm kıı
4158. hār ğún, ya domatísūn dā hastasıyım, bu devletı bunı ğōrmē mi, bu uşeticiya, řey
4159. tūketiciya bu kıada, nası zehir yedūrūdılār..? Ben anlayemādım.

Hormon..?

4160. He, hep hořmon ya.. Domatesi kãseřim, o tohumlı cinsinūn ūstı kıapķara, zaten
4161. nezetli yeři òřası. E ařcı idūm ben dā bilūrum hār řeyi. Ğāndūmūn budā oluřdı,
4162. benūm kaç senā āvveli, Havalār dūzgún ğidārdı oluřdı. Şimdi mevsim dā dēiřti.
4163. Bak řimdi yaęmuř oldı, ūřūrūk, ğüneř oldı duřācāk. Antalya’ın sıcāğı var. Benūm
4164. Antalya’den şimdi bi çocuğum ğālmıř, “Antalya bunden sērindu.” dedi. Óylā
4165. duřumlār var iřtā.

Hayatınızda unutmadığınız şeyleriniz var mı?

4166. Ya, unutamādūęum tabi benūm yetimlūęūmdūr. Bu ğún kıı, kimsēsüz çocuķlārı ğōr,
4167. hāyatūm çok zāmān óylā ğāřtı. Ājlanmışüm, isteyemāmışüm, āc ğāzmişüm, óylā
4168. duřumlār dā olmış, hārře var. Unutılmāz bunlārdūr dā: nē oluř bařka? āyaķlārūnğ
4169. yeře basebilūr misēn, çıķār ònlārı da, cíplak, bi ğēt, yaęmuřlārūn altındā islākta.
4170. Bu hayat bōylā ğāçmış. Boęún dā bu hayattēn memnunim, o ğünden Boęún iyi.

Sağlığınız yerinde mi?

4171. Saęlūęum řimdi řu andā kalp var. Akcięelārūmūn bi řāfi ēyice saķatı, nefes
4172. dařlūęinden yani, cāmē zoř ğidēřüm. Fítık var. Yūzbin řastalūķ var. Ğúcūnğ yōķ kıı
4173. ğidūp řastānelārdā yatasen. Ğúcūnğ yōķ, bundaki řastalārı bēraęūp ğidemesen.
4174. Bunlār dā yalnūz, buñā birāz yalnūz تنها yeřdūr, mahalle iči deęil, bunlār dā
4175. kıořkıyō dārķen, yani Hepūmūz, dēyālūm kıı, Hepūmūz bitún ğētsāk řā kıūřārsāk.
4176. yani bu andā řēūmūz zoř.

Çok sağolun

XXII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Ayşe AKTURAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>69</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Bucak köyü (Açaba) 13.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Teyze sizinle biraz sohbet edebilir miyiz?

4177. Ha sen soñ dâ ben cevap vëreyim.

Teyze isminiz ne?

4178. Āyşe.

Soy isminiz?

4179. Aktuñan.

Akturan..

4180. He he..

Kaç doğumlusunuz?

4181. Otuz beş.

Buralısınız..

4182. Buñalıyım.

Kendinizi anlatır mısınız?

4183. Ānglatalum, nasıl, nälärí, çeķtùklärí mi, çalıştúk..?

İstediginizi anlatın. Okula gittiniz mi?

4184. Yòķ oğul yòğ_ùdi bizùm zãmânùmùzdä okul. Buñä.. Kóydä.

İsterdiniz değil mi?

4185. İsterdük amâ babâm, unden yani, qezlâr bôyumıştûk, okulâ gêtmək, şeyi gâçmışî.
4186. Bunda, kôydâ mektep varken. Gidemädük, yög_üdi. Çingit'e gidêdile aha Hikmet
4187. bilu. erkâklâr Çingit'e gidê, qezlâ yasağ_idi Çingit.

Çocuklukta ne gibi oyunlar oynardınız?

4188. Çocuklukta bayramlârdâ çeynik ataırdük, mesela düğünlârdâ dâ hoıon adet değildi
4189. aşkıden, şimdi adet. Oynâırdük, toplântı edâırdük, nâ bilëyim iştä. Salıncak.
4190. Bayamlârdâ salıncak.

Yaylalarda oynanır mı taşlarla..

4191. fòmbugı mı? fòbugı. Hâ. Beştaş. Oynâırdük. Oynâırdük.

O oyun nasıl oynanır?

4192. taş atâsên, dibindeki qaldürür, qapâsên, bunil atâcâsên, bunile qapâcâsen
4193. dibindeki taş.

Peki ne geçecek elinize?

4194. Yengêsen da! Düşmädün mi epey, sayâsen kaç keıe düşmädün mi obirini
4195. yengâsen. Qazânûsen.

Başka ne gibi oyunlar var?

4196. Oynâırdük, düğünlârdâ iştä, hoıon moıon dâ adet değildi, benûm zamânlârûmda,
4197. şimdi adetfûr o başka. Met dâ oynâr.. He.

Kızlar top oynar mıydı?

4198. fóp yòk. Fóp oynamâırdük.

Kızlar tobugi, erkekler met oynar, öyle mi?

4199. Hım. erkâklâr dâ bazı oynâr fòbugı âmâ bizi..

Bizde erkekler tobugi oynasalardı, “sen kız mısın?” diyerek küçümsenirlerdi.

4200. He mı? Biz dâ hoş, arkadaş ile oynâırdük tebi, bôylâ fòplumdâ erkâğ_ile
4201. oynamâırdük tebi.

Kız oyunları var erkek oyunları var değil mi?

4202. Çeynik, biz oynārdük, çeynik ağajlārden asāsen hālatí, ípí, ípā ğîr, oţurúsēn, seni
4203. obirlārí sallā. nā kada sallalārsē, kōkmasense ğēt tā ğēt. Óylā iştā.

Büyüklerinizden duyduğunuz, eskiye dair bilgiler var mı? Meseller olabilir..

4204. Vař. Hārbilārí edārlār, ebelār dādelār hārbilārí ānglatfūr, hārbā ğidenlārí,
4205. tānīmādūğümüzí dārdilār, biz dā dinglārdük. Sořārdük.

Nasıl anlatırlardı?

4206. Nasí mi? “hārbā ğetmişlā elmişlā” dārdilā, hāřkesūn kocalārí dā ğetmiş olūr
4207. ebelārūmüzün. “biz nālār çekťük çalışūrken.” deyilā. Hiç hūkūmāt kuwatí u zāmān
4208. olmāmış. Sēğēr beslārdük, ināk, ulār ilen ğāçēnūrđük, ğāçēnūmişlār biz dā óylā.
4209. iştā, Mendeřes’ūn ğúnina kada óylāydi. Mendeřes ğāldí şeyā, unden sēřť, hāř
4210. şeyden kuştulduk, kóti şeyden. Çúnki, yāylāya yol vuřdí, heř şeyi tānīmēđük
4211. yāylālāřā, şahat olduk, hāř şeyden.

Yaylaya giderdiniz..

4212. Gidārdük. ğenā dā ğidēřüz biz, ben ça:ça oldum oldum dā ğidemādüm, bi sēğērüm
4213. bunda vař, yani ğidā.. Yūrüyemādüm dā ğetmādüm.

Yaylaya gidişlerinizi anlatır mısınız?

4214. Eskiden řē, ğēcā kālķārdük, yaří ğēcāde, ğidārdük, yollārdā óylā konuşa, oţuřa
4215. oţuřa, yúk, yúk ğótūrūrđük, konuřa konuřa ğidārdük, iki ğúna ğidēřđük yāylāya
4216. Huseş’e.

İki gün..

4217. Hím. İki ğúna biz ancak ğidārdük, Haydeř dāřük, Haydeř vař ya, Vićā, òřādā
4218. duşuşduk, yúk ile..

At yok muydu?

4219. Yúk sēřťümüzda, āřkiden oylēydi, soğadān yòķ, āřaba. Tabi.. Hava dā yağārdí, ip
4220. ğibi lastik tā yòğ_űdi, bizümķí zamānümüzā kadař, çarūk ğeyārdük, sēğēr ğóni
4221. ulārín ipi kōpārdí, çıķārūr alūr omzumuzā, yalān āyaķ ğidēřđük. İnān. řindi

4222. cennettür, Allah'uma şúkür, bozmasun gençläřümüzü hârşe öylädu.

Ayaklarınız yaralanmaz mıydı?

4223. Yok. Yaşa dinglemêdük ki. Yağmurda da açılùkıta değıl tebi. Yağmurda islânü

4224. ayakläř, hemân su ğîrû..

Kış geceleri nasıl eğlenirdiniz?, nasıl olurdu?

4225. Bilmece dârdük. Bilmeceyi, şimdi ben sâ soşayım, sen da soşa.. Şey, dēceksen.

Aklınızda var mı bilmece?

4226. Vař. Söylêim amâ şimdi bilmem aqluma ğäl.. söylêim. Sořeyim; dâřa şabânı,

4227. kóyün imâmi, ğälür bizüm kóya, eva, demâz yalânı.

Nedir cevap?

4228. Onun cebabi kântaş. Kântaşdür.

Başka sorun?

4229. Başqa dâvişim ğenâ. Dâviş dârdük. Hâ orda, dâviş dölí , o şadaş biliyodum amân,

4230. unuttum şimdi.

Masal varsa aklınızda, bize masal anlatın isterseniz?

4231. He, olâř vař. Yok, ben Tepâġózi bilmem. Óylâ iştä.

Hikâye biliyorsanız bize bir iki tane anlatır mısınız?

4232. Hekiya, nasıl hêkâyedü?

Türkü söyleyin o zaman? Aklınıza gelmiyor galiba.

4233. Túřki dölí . nâ bilêyim oġul. Okuyânläř ânglä, baş, aqlunga ğälür mi?

Eşinizle nasıl tanıştınız, nasıl kandırdınız birbirinizi?

4234. Buní ilen mi? Beni ile beni, babâmün baćısınün oġlıdı babâmün, beni da baćısına

4235. ğälin vêrdilâř iştä.

Size sormadan mı?

4236. Soşdılâş. E biz da şâzı olduk oġul.

Razı olmasaydınız ne olacaktı?

4237. Biz olmasak başka alacak da, o da ben da..

Bazıları diyorlar ki “Biz istemesek de zorla veriyorlardı.”

4238. Tebi aşkıden öylä dä var idi. Babâm härslidür deyi, tabi razi olacäksen da.. nä dese

4239. unı edäcäksen. Elüngdä değil, baba o zaman kófi.

Düğün nasıl oldu?

4240. Yöğ, ben uymış tá gäldüm. Beş senä neşanlı ofurdum, beş senä soğa, aşkefa bu

4241. gidecê idi, ben da nä edeyim, gäldüm. Kaştum.

Eşiniz gurbete gitti mi?

4242. Bu mi? kurbete aşkıden fûrûnläre gidedi Anka’a’ya. Gidedi, fûrûnlärdä çalıştı,

4243. gälüdi, ben da bunda çalıştım. uşaklărümüz oldı baqtuk, dawrânduk, okutuk, yâni

4244. gece gündüz dawrânduk.

Mektup yazar mıydı?

4245. Yazaıdı, yazaıdı, yollardı bişelär.den.

Siz de yazardınız, ya da yazdırırdınız herhalde?

4246. Mektup yazdūrūrdük he.. lazım olduķca yazdūrūrdük, birina, kóydä eřkăkläre. Eyi

4247. gäcênmişük oęul. yani gäcímümüz eyi olmış. Hâ eydür. Hiç ařamūzdä bişey

4248. olmamış. Kófilük bişey olmamış.

Dayımdan, ev halkından memnunsunuz yani.

4249. He memnunim memnunim, uşaklărūmden da eyidülär, ulärden da memnunim.

4250. Gälinlärden memnunim hä, uşak..., kófi da olsalär uşagungun hatırı olur.

4251. Gälinlärden da memnunim, kawğacı değilim, sävmem kawğayı. Härsum çıksa da

4252. säsetmem. Ben biräz öylä huyliyim.

Yaylaya gider miydiniz?

4253. Ben hep yäyläci idüm, iştä, bi kèzüm var, Almanya’a gêtmiş, şimdi, eveşmişüm, o

4254. hep beni yäyläci edardı, aşkıden. Soğa da gälinlär oldı, bóyuk gälinüm, gäldi, iştä,

4255. tořnılārımı alūr, ğıdārdüm yāylāya.

Yaylada sabahtan akşam uyuyana kadar neler yapardınız?

4256. Şimdi, u:! Yāylā çok zoř oğul, yāylādā benüm bi huyum vař kótıdūr, pek řazı

4257. deĝilim, oduna ğıdećāk, beş dakika otuřmıćam, şimdiki ğıbi, benüm o kadař

4258. odunum vaş kı, oĝluma soş, bākı o, duşuş, dōlı . Aha soş oĝluma kı, nā kadaş oduni

4259. halān.

Sabah kalınca ilkin ne yapardınız?

4260. İlkin aĥērümı silārdüm, sèĝèřlārümün dibına, şeyleşini memeleşini yèkār,

4261. saĝārdüm, koyveşüşdüm çobāna, sút vèřüřdüm makinā peynір yapārdüm.

Peynір nasıl yapılırdı?

4262. Peynірi, vèřüřsèn makinā, қазāndā alıkořsèn, az ekşidi mi қořsèn şeā, súdeřsèn

4263. peynір oluř. Elüng ile súzāćāsen unı.

Bir şey katmıyor musunuz süte?

4264. Maya.

Maya nasıl yapılır?

4265. Māyā. Māyā unda dā vař, māyāyı alūrük Pazar'den.

Eskiden de mi Pazar'dan alırdınız?

4266. Yòķ. Yapārdük.

Nasıl yapıyordunuz?

4267. Yòĝuřt, bāl, řüz, eĝinç kóki, eĝinç, çinçe, řisīrgan, unun kókini қořduk. Anām

4268. қořdı, babaanām óylā edārdı, unden soĝa Pazar'den aldük. Şeşat deĝil yòĝuřt

4269. қořsèn, bāl, oluşdı māyā. Buzā şesina dolduşuşduk, māyā deyilā, buzān māyāsı

4270. oluş kāstün mi, māyā қabı oluş òĝa dolduşuşduk, òĝa dolduşuşduk, āşkıden a', şindi yòķ.

Mayayı soĝuk mu koymak lazım?

4271. Soĝuķ қoyāćāksen māyāyı, soĝuķ.

Peynir bitince onun suyunda başka bir şey olur mu?

4272. fuzlādük, o suyı kaynatırsen minci kāsılūr. Hā minci unden olūr.

Yer isimleri aklınızda mı yaylalardaki?

4273. İsim vaş, şaradag vaş, Boğazyataş vaş, Suleyman Ağa vaş, fuzla vaş, Boğazyataş

4274. vař, şayabaşı vař, Dúzboęaz vař, Palařlúklāř, Palařlúklāř dā meşe, meşe dēřok.

Palah neye dersiniz?

4275. Palař yem bóyla seğer oti. Seřt, ğúzel ot, bitķi. E iřtā óyla. Řaraçal vař, İştambol

4276. vaş, Lodoçuş vaş. Lodoçuş'dā dā bu oğlumun evi vaş iřtā.

Orayı biliyorum.

4277. Lodoçuşi mi? unda bu oğlumun evi vaş, biz oştak değilik dā oğlum bi ev almış.

Çobana gider miydiniz?

4278. Tebi Lazlāř vā_idi āřķiden şimdi ğetmēřük, ğetmēlāř şimdi. Lazlāř řòmāzdı ķi

4279. yeřina akřāma çoban olāćaksen. ře Lazlāři vař Sāřgi'de, nā bilēyim, Kómiło,

4280. abiçho hā, ulāřden ķorķik biz. Yók biza zařař vērmełāř dā ulāř yeřlāřine

4281. kómāzdılāř āřķiden řimdi biře demēlāř. řimdi hāřkes uyduk, ēyidūřlāř. āřķiden

4282. akřāma çoban oluşduk, hemā dā řařřidā huduşumuz.

Sığırlarızı nasıl çağırırdınız?

4283. Ben mi? Mařala oluş, Nazaşlı oluş, Yosmalı oluş, Ğālıncúk oluş, Çezmalı oluş,

4284. Ehen! Biz ehen edē, Lazlāř “a ca ca ca” edēlāř. unda Lazlāř vařdūr.

“He gele” mi bir şey diyorsunuz? Nedir?

4285. Hāřgele mi? hāřgele, şeya deyirük da, uřāķlāřın řabāt ede..

“E savaspa” ne demektir?

4286. “E sovařpa” ēyi deęil ķi demiyāćaksen.” dedi., bā uřtalāřüm bi dā vallaye demāķ

4287. ēyi deęil ķezüm.” Bi dā kúfūr çok kófi, e sovařpa dedüm kúfūr oldı. “lā evle velā

4288. ķuvaře illā bi alım..” Benüm bi uřtām vā_idi, Musa uřtāydı bu ařaęlāřden, o ha bu

4289. dolabi yapmaķta hep bā tembih edāřdı, ķi “Hiç bela vērma ķimseye, ēyi değil.”

Bu dolap kaç senelik?

4290. Bu dolap epeyi öldí, ğäldüğüm senälärdä yapmışí.

Siz bu ev yapılırken burada mıydınız?

4291. Bundäydüm oğul.

Bu evin yapılışını anlatabilir misiniz, ne eziyetler çektiniz?

4292. Çok zâmet çekfûk oğul. Bu ev, bu Ankaŗa'däydí, ğälûrdi ustâ buluŗdí, Aĝaç

4293. kâserdí, toplärdí, tahta biçfûrûrdí, biz taşírdük..

Ustalar geliyor, gidiyor, yemektir, ilgilenmek geret..

4294. U:! Yapärdüm ben da, řemäzandä beş ustâ yemaķ pişürmişüm. İlk ğünde,

4295. ğäldüğüm eştesi ğún. Ustäläřümüz Aĝac yonädílär, buřē, buřädä řalûrdílär.

Taş taşıdınız mı?

4296. Benüm şimdi, anam, uyma ğälmişüm ya buĝa, anam beni ğörü, òřaden beni, taş

4297. aŗkâ.. Semeř aŗkâmdä baĝeřü, “taşí taşí.” dē. Acímış dā beni tabî. Taş taşımışüm,

4298. semeş, semeřlär vař.

Hiç pişman oldunuz mu keşke gelmeseydim bu eve diye.

4299. Demişüm o ķadar hârsüm çıķtı dâşüm ğenā amân pişmân olmāmışüm óylä.

Uydunuz ama taş taşıyorsun diye söylemediniz mi?

4300. Ben ònî dâřäm. Dâřäm dā taş taşítfûn dâřäm. Kóti, bozuķ olduĝumuz yòķ.

4301. dařĝünlük yok.

Bu uzun aĝaçların nasıl taşındı?

4302. Bu mec etfûk, unden bunden, ğingit'ten biri obiri vêrdi, bu odadûş ústi, bóyúķ. Bu

4303. tahtalär benüm aŗkâma çıķmışí, sade benüm aŗkâma, evden soĝa yapèldi. Tey

4304. Mesoř dâřòk òřädän. Biz uç dizgeķ ha ulär ķúcúĝ_üdi hiķ ğätûřemädilär, Latífum

4305. vař, en bóyúĝ_oĝlum, o bi tâne alabilü.

Var mıydı çocuklarınız o zaman?

4306. Vā_idi, vař dā ķúcúĝ_üdilär, tahta taşíyemäzdíle. Kúcúĝ_üdle. Bu odâyí, alayí hep

4307. ben taşımışum, obirläri, obir şeylärüm vā idi. Benden bóyúğ_eltüm meltüm vārdı.
 4308. Ulār da, o dā yemeğ pişürürdi ustälära, baldüzlärüm vā idi. Eldi baldüzümün bóyúğı.

Ustalar çalışırken, bitirseler şu işi de gitseler diye düşünür müydünüz?

4309. Ustälärden dařlanmāzdüm yavşiyım hiç, óylā alışusen kı ustā ekmağ pişürmā, hiç
 4310. seşelmadüm, dařlanmādüm. Ben aslı yāylādaki ustälärimā dā ğāndiläre, ben dedüm kı,
 4311. ustā dār, “hava yağdı, dařlandılār.” Ya, “dařlanmān, yatun aşā, yemeğüngüzı nāya iki
 4312. oyın yeyisiz, uç oyın yeyün ğenā.” dedüm. “ben ustādān dařlenmām, ālıřmışum.”
 4313. dedüm. Óylā haz ettiklār. Bi kāmbur Osman vā_ idi, bi dā şifat ustāy_ídı, bi dā Ālı
 4314. miydi? Alı Alı. Ustälärim ulār idi.

Ardeşen’de büfesi var, Osman onun babası mı?

4315. Osman òga dērüm iştä. Şimdi, teşke yāylāya ğēt..., ewüm ĥām yataqlārı, óylā ğūzel
 4316. ki..

Hazır bekliyor orada..?

4317. Yatağ vār, odun vār, hār şeyüm vār.

Sığırlar burada mı?

4318. Sèğeri bi tāne edābildüm, sātüm da, hasťalandüm.

Ne hastalığınız?

4319. Astım bşonşit.

Yaylaya hiç gelmez, bu hastalık.

4320. He.. nā dā bilüsiz. Ben ēldüm az daha, bulduşın ğāldüm aşā, vā_ idi ústúmdā amān
 4321. ilajlār almıştı bulār, uřāqlār, yani doktuşden dā maķinām vār vār benüm. O ilajlā
 4322. ğāzdüřiken ēyi idüm, bulduşın, nē oldıyse, bīrden çok ĥastā’ldüm ğāldüm aşā, bi
 4323. ay duşabilmişüm. dā: ğētmēm iştä. Yāylāyın vār ya oğul, astıma şey ēyidüř, çām
 4324. koķusı. Çāmlār vār ya, beni Hava, havā muhtac_ etmādılār, Hava ilacı vār ya, òga

4325. muhtac_etmēdi. O yeşin Havasí ğālışükfí. Soğuķ óylädür, sabahŧen ķalkařsēn,
4326. nefesũng daşlanür, soğa yúķa ğidärsēn meşe dārũk ķamlärden ğäçeř.

Yol geliyor mu yaylaya?

4327. Yòķ oğul, dā: nārde, Huseř’a ğetmā dā..

Yol gitse istediğinizde gider gelirdiniz.

4328. He he.. Şimdi uní dār dā Umeř’a yalvařıyòřum “Huseř’e bişe edēn” deyi, yol belki
4329. ğäçeř. Hoş ğidäcäk değilim amān ğidenlärũmũza ēyi oluş. Yäyläya yol ēyidür.
4330. Demaķlärına bakma, yäylä..

Çayları kim yapar?

4331. Çaylärí aşķiden ben alürdüm, ğälinlärím olana ķadař, uşaķlärím ufağ_idi, bi ķezũm
4332. vā_idi uní eveřmişũm, uní ilen çaylärũmi alürdüm. hār şemi, alürdüm çaylärũmí
4333. safarđum, çaylärũmũz ğandũmũz. E: edäbilũdum, becäřabilũdum. Benũm işũm oldí
4334. mi çok.. Hiç ğózũma uyku dā ğälmäz ğeće, aşķiden ğälmäzdí.

Şimdi..?

4335. Şimdi salínemēm ki.. ğenā öyle..

Kaçkar yaylasında vartevora gider miydiniz?

4336. Aşķılär o:, Kaçķar yäyläsində tulum, hoşon, aman, bizũm Huseř’dä olmaz,
4337. ğidärdũk, seyira, dağ vař öřäden baķarđuk. Kaçķar’dä yäylä, Çingitlilär oluřdí,
4338. Meşmanatlı oluřdí, on beş ğún hoşon oynärdí, oynämíşlär, ben ğörmämíşũm da,
4339. ğidenlärũmũz ğälür, bā ānglařũrdí. Bóylä hoşon oldí, óylä túřki dedilär, aşķiden çok
4340. şen idi Kaçķar. Şimdi bitfi, unda dā ķimse yòķ, Huseř’dä da.

Kaçkar’a giderken ne gibi isimler vardı?

4341. Kaçķar’a ğidärķen, Súleyman Ağa’yi ğäçeřsēn, Pařķlärtaşı ğäçeřsēn, Kaşadağ’í
4342. ğäçeřsēn, unden ğidēsen Kaçķar’a. Tumbina vař, Eřgisu’yi dedũm, Atmeydaní vař,
4343. Eřgisu vař, Kilise Puğarı vař. Ğörmämíşũm dā anām unlär demiş. Anām unlär
4344. demiş, ulär yòķarídür, pek ğörmäzdüm.

Eskinde neler giyerdiniz?

4345. Geymāyí mi? Ğeymāyí ğenā bóylā koknoç, kuşak saşardük, benüm ğenā vař
 4346. kuşagüm. Bóylā etek metek yòğ_üdi. ğeyimumuz çeket meket óylā äynidu, işlük,
 4347. ğümlek dārlār işte uzun, olurdı aşkıden. Ayaklārdā çarük, ğón dā sèğèr ğóni, çarük,
 4348. çuşap tokurduk el ilen. Yaliden almak adet şimdi, dokuş dā ğeyerduk. İki telli
 4349. çuşab_edērdük.

Başınıza ne örterdiniz?

4350. kafāmūza, şay iştä çember, şay. Şimdi zatı bi çember sařarlār modā óylādūr,
 4351. yenilār.

Şimdi zaten hiçbir şey sarmazlar.

4352. O tāften ğälenlār açuk dōğuduř. Puşı hā puşı vā_idi, şay çember, biz ğenā saşarük
 4353. da..

Ne kadar eşya almışlar evlenirken?

4354. Uyana nā edārle oğul, ey oğul, uyana az şey edārlār.

Sevdiği için dayımın daha fazla eşya alması gerekirdi değil mi?

4355. Hayır hayır amān almagı alurdı da, kâyıb_oldilār.

Ankara'dan gelirken hediye getirir miydi amca sana?

4356. Ğätürürdi, oğul uşagına hār şey ğätürürdi. Suşarı olurdı da, ekmaç kèzaťurdi.
 4357. kusur koyvermemiş, ğätürürdi.

Komşularınız kimler?

4358. Bundā mi? Bunda o yandā abām vař iştä ha o evde, bunda dā kâynum vař, buyāde,
 4359. bunun babası vaş. dā: o yāndā ķebilelārümüz vaş. Babāmün evi dā ortak, beşabeş
 4360. sèh mēlle vař, unda dā babām evi vař, bācümün evi vař. Koni ķomşilār ilen hep dā
 4361. ēyi, bir kimsēylen daşgünlüğüm yòk. Hiç, ben haz etmem. Ben hiç
 4362. daşgünlüğ_etmem, eden ile dā biri ile dā konuştıle mi, hārsüm çıkār, laf konuşmem.
 4363. İstemem daşlük, şey daşgünlük.
 4364. Sen benden memnun misèn dēceksen bā.

Eşinizden memnun musunuz?

4365. Hâ memnunim. Sen...

Gencağaları tanır mıydınız? Fevzi dedeyi mesela.

4366. Gencağān Fevzi dāde ġālũrdi bu yēre, aha ōrādā otuŗũr çay içērdi, kıdlema.. İçēre,
4367. çaya şey, şekeŗ atmazdı, dişlārdı, ķēŗma şekeŗ ile olācāk unun kı. O bi ġũzāl
4368. konuşuŗdı, çalışmakten hā ũa.. hāŗ şesi oluŗdı, sēġēŗ, ātĩ hāŗ şesi. Bizā çok
4369. ķēŗũġ_ũdi, āşķĩden dā ķēŗũġ_imiş. Ben ġālena ķada, hep bahçaya āġācā vuŗdĩlāŗ mi
4370. yaŗdĩm edāŗmĩş alũn deyina, Fevzi dādem, ķaynanamdā yetiştĩ.

Fevzi dede iin aġaydı da milleti eziyordu deniyor, ōyle bir şey var mı?

4371. Ėzdũġĩ aķlũmdā deġil, ben bilmem. Bāki ezēdi, duyduġum dā yōķ. Ezēdi hi
4372. duymāmĩşũķ, Fevzi dāde buye ġālũrdi, biz dā sāvāŗdũķ.

Oġulları Fevzi dedenin yerini tutabilmişler mi?

4373. Oġlĩlāŗĩ mi? Ėyiydi, sāvāŗdı dā Hiķmet'ũr bĩ iřtā. Ėyidũr hepisi beni iũn, hi bĩ
4374. Kōtĩ dēil, ķēzlāŗ olsun, ha Nācĩye'yi dā hepisini sāvāŗũm ben. Ben hepisi dā ēyidũr.
4375. Bilmem beni ġālmĩş, ġōŗmĩşlāŗ yaŗdũm dā etmiřlāŗ, yalāġuz idim, o Nācĩye, meclā
4376. ġālmĩş bā. Tey ōyāden hāŗ şe.. O ēyidũr.

Ŗbũr Gencaġalar nasıl, Dursun Amca tarafĩ?

4377. Ben, ulāŗ buŗālāŗa ġālmāzdı, ulāŗĩ peķ ēyi bilmēŗũm. Gencaġa'ın Duŗsun Alĩ dāyĩ
4378. midũr? U, ben, ġāldũġĩ yōķtuŗ. Bu Ayşe'nũn babasĩdu, bilmem.

Torunlarınız var mı?

4379. Benũm mi? Vaŗ oġul.

İsimleri ne?

4380. Bōyũķ oġlumun toŗnum, oġlumun oġlĩnũn isminũn ādĩ Fatĩh'ũr. Ķēzũn ādĩ dā
4381. Şebnem'dũr iki tānedũr.

Yaşları..?

4382. Yařlāŗĩ iřtā, unĩvesĩteyi bitũrmĩşlāŗ, dāŗsa meŗsa ġĩdēlāŗ amān edebilũrlāŗ mi unĩ
4383. bilmem. Ķēz.. Obĩrĩ da, babalāŗĩ ōrādādũr, oġařĩyuŗlāŗ, bilmem ġāebilũr,

4384. qazânebilürlär mi bilmem. bunda dâ bi oğlumuz var, benüm. gênâ oldukça bu bakâ
 4385. bizä. Bu olmasa bizüm cânümüz olmaz, illâ ki alür nä desâk gîdâ yaliden alür. Parâyî
 4386. dâ zoř şer vērük.. Obirläri, şimdi bilüsên, Angara'dâ olani, nârdâ bulup tä, nengî
 4387. alsün. Yem yetmâdî, yemümüzü alür, bu gâtürür araba ilen.

Eskinde yem yetmeyince nasıl yapardınız?

4388. Âşkıden yem yetmâdî mi dağden alaf faşîdük. Oti Lazlärden alürdük, a: bu aşakî,
 4389. Şkefanivat'ten Mamagivat'ten, Mesor'den alaf faşîdük qarâda. Qarâda, Ğamağ'a
 4390. ğetmäzdük Hikmet, hep yøkâi, alafa eğreti dērok. Kúçúq Osmânliya ğidērdük
 4391. Hegesa'den yøkâi. Hegesa, Meço'ya ğidārdük. Sarmaşuk edārdük, zeşmeğ dērük,
 4392. a: unda tikmişüm, zeşmeğ, meksus tikmişüm bağ bunda. Zeşmeğ.. İnce qarayemiş
 4393. alafî , poçi ērük, poçi alafî . O sēğēra ēyidür, o dâ alaf ğibidür.

Başka hangi yiyecekler var hayvanlara yedirdiğiniz?

4394. Sēğēre yedürdüğümüz loş var, bu zeřmeğlär var, şaramoğ çayırî var, qarâ:ğaj moli,
 4395. felamür moli edērük. Çäylüklärdä dâ çâyır.

Sayın, başka var mı?

4396. Dedüm da.

Yoruldunuz mu?

4397. Yøk yok yok.

Yorulmanız normal.

4398. Tebi. Hä..

Yaylaları dolaşıyordunuz, Meço'den alaf getiriyordunuz yorulmuyordunuz da, burada kuru yerde yoruluyorsunuz.

4399. Allah Kimsēyi kocağai etmesün. Hasıta dâ etmēsün, öylä olmak öylādür, yoşgunluk
 4400. bilmäzdüm o zâmân.

Çaça siler miydiniz?

4401. Alaftern ğäldük, çaça ğidārdük.

Alafta türküler vardı değil mi?

4402. Hā hā vā _idi. Saṛmaşûḵ tûṛkisi dārdûḵ nā bilēyim.

Amcamın söylediği gibi söyleyin.

4403. O bilmē zaṭi ōylā dār.

Siz biliyorsunuz ama söylemiyorsunuz.

4404. Benûm aṭmîş iki tâne tûṛkiyûm vaṛ toṛnumdā. Yāzmîş ğôtûṛmîş. unda Meleşḵuṛlilār

4405. vaṛdûṛ, “Nā ḵada senûn babaanan tûṛki bilû.! Babaana ōylā begāndîlār.” dedi ḵi

4406. uşāḵ..

O türkülerini bir yere yazsaydı..

4407. Yāzmîş o, yazdî, ğôtûṛdî.

Söyleyin işte şimdi.

4408. Şimdi ōylā unutmîşûm ḵi.. Bōylā aḵlûma ğālsa dārem amān ğālmē..

Makamsız söyleyin, konuşmak gibi.

4409. ḵonuşmaḵ ğibi mi? Dēmēr ḵi unuṭûṛôm, nā ēdiyim.. Ḵaç.. Ğētî aḵlûmden, nārdā

4410. bulûsen.

Ne gibi yemekler yapardınız eskiden?

4411. Yemāklār, ḵaḵala deyîṛûḵ..

Çahala nasıl yapılır?

4412. Çāḵala lobyāyî ḵōṛsēn, birāz piştî mi, lahanāyî doġaṛsēn, ḵōṛsēn içina, ezma lāna

4413. dā ezeṛek ḥus vuṛusen. Yayûḵ. Muḥlama edāṛsēn, yayuklen ayṛan oluṛ. Yayûḵ

4414. edēsen, muḥlama dā edēsen yaġ oluṛ. Yōġuṛt ḵōṛsēn.

Muhlama neyle olur.

4415. Penîri doġaṛsēn olū da.. Minci dā ḵōṛsēn.

Bunları, ben de bilirm ama, herkes bilmez, başkaları da öğrensin diye anlatıyoruz.

4416. Sen okumîşsen mutlak dā o şeyleṛi..

4417. He mi?

Mol neye dersiniz?

4418. Mol, kâstane molina. Ğûrgen moli oluṛ, moli moli oluṛ. Molläre hep mol dârsên.

Ben Hemsinliler arasında büyüdüm.

4419. Edêlâr mi sizünkîlâr da?

Bizimkiler de yaparlar evet.

4420. Hmm. Alaf edârlâr mol edârlâr, moğ edârlâr.

Biz Firdevs Hala'nın yanında büyüdük Sataple'de.

4421. Sâtapla'dâ. Tô sen bizüm yeṛlârî ğôrûdun, yaylâyî óylâ ise.

Evet, oralar karşımız olurdu.

4422. Hä.. Qarşîdâ.

Biz İstanbul Boğazı diyoruz oralara.

4423. Hä.. Biz, Huseṛ íepesi'na İstâmbol Boğazî mi dârsiz?

Orada İstanbul Boğazı adını verdiğimiz bir yer var, hemen altında.

4424. İstâmbol Boğazî'nî bilûrum da, Osmân enêdi, íopğóz Osmân dâ bizüm enîştâ,

4425. İstâmbol'dâ evi dâ vaṛ hala vaṛ. O Boğâz'den yòqarîdâ ğenâ Huseṛ'ün boğâzi

4426. dârlâr, esas boğâz, Huseṛ'ün boğâzi.

Türkü söyleyecek misin?

4427. Tûrkilâr unufûròm, sóylâmaq, sóylârem da.. Óylâ aqlûmden ğetîi ki, bi tâne

4428. aqlûmdâ hicbiṛi yòq.

Teşekkür ederüz.

XXIII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Halil LİMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>73</i>
<i>İşi</i>	: <i>İşçi emeklisi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Ortaokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Bucak köyü (Açaba) 13.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kendinizi anlatır mısınız?

4429. Soyläyım mı?

Buyurun..

4430. Bin dokuz yúz otuz bîr doğumlı Halıl Limân. Bucak kóyinden.

Eski ismi ne?

4431. Eskı ismi Açaba.

Okula gittiniz mi?

4432. Okulâ ğêttüm, beşinci.. Çingit mektebine ğêttüm.. Oırdä bes senä okudum. Oırdä
4433. aırkadaşlâm vâ_idi. Alı vâ_idi, Muzafer vâ_idi, vār idi işfä çok vār idilār. Tefik vār
4434. idi Gencağalārın falan. Önden soğra okulâ ğidüp ğälmağte ufağ_idük biz. Ben
4435. mekteba ğidüp, ğälmeyincä, şeyin evindä kaldüm. Vezir'ün memet Däyí'in konağı
4436. vâ_idi, öıradä kaldüm. İsmâil Hakkı ilen felan. Velasılı öylä ğaçürdük ğúnlārı.
4437. Önden Pazar'a ğêttüm Pazar'dä dä okudum bîraz. Önden kūrbeı hayäti çıktı artük.

Pazar'da nerde okudunuz?

4438. Pazar'dä Ellinci Yıl mektebi, şimdi Ellinci Yıl mektebi, okulı var Pazar'da.

O zaman adı ne idi?

4439. O zamân ilkokul idi dä Pazar ilkokulı.

İlkokula gitmeden önce çocukluğunuz nasıl geçti?

4440. Hä! Çocuklu:m şimdi, anlatayım. Şimdi çocuklu:m, rāmetli benüm bi ebem
 4441. vārdı. Allah'ın rāmetindā yatsun. Ha òrādā aḡlārım, “ana” “yaḡ eritāyım yeṛ
 4442. misēn?”, “yemem.” “yòḡuṛt yeṛ misēn?” “yemem.” Buṛādā bi kúp bóylā pémez
 4443. vā_idi, nāyse, ḡāldük pémezün yeṛina, onun elindā saḡān, ben dā aṛkadān
 4444. ḡidērüm. pémez kúpinden keṇṇēyi çıķārmasıylen, başuma tṛak tṛuk keṇṇē, sās
 4445. mās kāsıldı, basa bas, ben nēyā ḡidācāḡümü şaşurdum. Eski hayattā o.

Başka var mı böyle yaramazlıklarınız?

4446. Yòḡ, yaṛamazlùklārümüz yòḡ.

Hiç böyle meyveleri olmadan toplayıp yer miydiniz?

4447. Yòḡ yemāzdük.

Kırar mıydınız?

4448. Yòḡ, imkānı yòḡ.

Başkalarına zararınız oldu mu?

4449. Yòḡ, yòḡ, zaṛārümüz yòḡ_üdi. Alla içün dēyim.

Ne gibi oyunlar oynardınız?

4450. Oyın, teḡmelüḡi dārdük bóylā.. Şimdi dēyim, bóylā birbirlārümüz bóylā kiḡ
 4451. ataṛdük bóylā, basa bas, bu bilür, bóylā bişelār oynārdük. Metlūḡi oynedük, bóylā
 4452. deḡenēḡ_ilen bóylā vuṛūsēn, ḡidār, uzānūr, ataṛ vuṛemāz, óylā bişelār oynārdük.

Nereye vuruyorsunuz?

4453. Aṛkadaşlāra dā: ḡidē met.

Bir çubuk var?

4454. Hä hä! Tamām, çubuk vaṛ, vuṛuṛduk óylā ḡidēdi.

Ne kazanırdınız?

4455. Nā ḡazanaçāik öyindü da, nā kazanā..? Öyindu, başka bişe yòḡtuṛ.

Çingit'te öğretmenleriniz kimlerdi?

4456. Öğretmenlärümüz, şey vā_idi, Ziya bey, Ziya Ülkeṛ vārdı. Ònden soğra Súleyman
4457. vārdı, ònden soğra Enveṛ bey vārdı, ònden soğra Mustafa Dawulcı vārdı, ònden
4458. soğra Halise Saṛal vārdı, e: son, son şeyümüzde da, Kevseṛ vārdı, Kevseṛ ilen
4459. Ayşe, bu tání:, Memedağalārın, olār vārdı, ilk mezuni ònden olduk.

Çok öğretmeniniz vardı.

4460. Hā vārdı, olār vārdı.

Mezun olduktan sonra ne yaptınız?

4461. Mezun olduktan soğra oṛtada okudum. Oṛta mektepte.

Bitti mi orta mektep?

4462. Bitti. Bitürdüm. Oṛtayı bitürmedüm. Oṛtayı, oṛtada iki senā mi uç senā okudum.

Niye bıraktınız?

4463. Bıraḳtük, okuyemädük bēraḳtük da..

Sonra askere mi?

4464. Askeṛ yök. Askeṛā ğetmäzden, askeṛā ònden soğra ğaştük askeṛā.

Çok özel olacak ama..

4465. Nā?

Eski dönem sevdalıkları ile şimdikiler arasında bir karşılaştırma yapar mısınız?

4466. Vaṛ. O zāmān ben çok kēz ḳandürdüm. Çingit’ten mi desen Lazlük’ten mi desen,
4467. ben çok huṛardā adam idüm. Allaha.. Duṛ sen duṛ. Benüm ḳandürämädüğüm kēz,
4468. ḳarı yög_üdi memlekette. Amā şimdi yök.

E sonra ne oldu?

4469. E: bōylā.

Şimdikiler nasıl?

4470. Şimdikilār yök, şimdikilārdā iş yök ya.. Şimdikilār..

Yaylaya gider miydiniz?

4471. Yäyläyâ ğidärdüm, yäyläyâ ğidärdüm?

Kızlarla mı gitmek isterdiniz tek başınıza mı?

4472. Eŕkâklârî nâ edêyim, qèzlârlâ ğetmağ_isterdüm. eŕkâq eŕkâĝî nâ edecêim..

Hiç yaylacılık yaptınız mı?

4473. Yapítım.

Kaç yaşıdaydınız?

4474. Vallaye yirimi yaşınden bârî yäylâcîlûk yaptüm. Óylâ ya yirimi yaşındâ.

Çoban olarak mı?

4475. Çobanlûk, yäylâcîlûk hepisini yapârdüm mesela.

Tek başınıza mı?

4476. Yòq. Yäylâcímûz dâ vârdí, bîr zamânlârdê tek başuma yaptüm, bîr zamânlârdê,

4477. yäylâcî ile yaptüm. Yirimi cân sèğèrùmûz vârdí. O zâmânķî zâmânde, şimdi bi tâne

4478. dâ yòq, o başqa.

Bu kadar sığırı yapmak zor olsa gerek

4479. Useŕ'de, Useŕ yäylâsî vârdí bilûr misên?

Bizim yaylaların karşısı.

4480. Sizûn yäylâ, Useŕ yäylâsî, Useŕ yäylâsî tek yäylâdûŕ. Bútún, bútún yäylâlâr

4481. ğórênûŕ.. En êyi Useŕ yäylâsîdûŕ. Qavŕân'í, Çeŕmağcuŕí, bilmem, bútún yäylâlâr

4482. hep ğórênûŕ òndan. E: ğälelûm Kaçkaŕ yäylâsîndâ iki senâ qaldüm, unda

4483. duŕmâdûk. İki senâ soĝa Useŕ'a ğótúŕdúk.

Kaç senesinde, askere gitmeden mi?

4484. Äskeŕa ğetmâzden, ufâğ_idüm zâmân.

Horon oynar mıydınız?

4485. Oo hem dâ nâ qadaŕ.

Kızlar da iyi horon oynayanı sever?

4486. Ha, tabi o óylädüŕ ya..

İyi horon oynamışsa kızlar beğenir

4487. Hem dâ nasıl, qêrîlecäsına o yani bu yani?

Sığırlarınızın adlarını hatırlıyor musunuz?

4488. Adläríní ben nâ, epeyi aşkıdûŕ, Nazaŕboz vâ_idi kınalí vār idi, Aydın vār idi,

4489. Yaşarĝúl vār idi, vār idi dâ vārdí.

Sayın, başkaları varsa.

4490. O qadaŕ bilüròm, nasí sayeyim. Hä.. vâ_idi bulār iştä.

Hiç yabanî hayvanlar hayvanlarınıza zarar verdi mi?

4491. Vār idi. Vār idi. Vērdi. Qayabaşı'ndâ bi sèĝèrùmûz boĝuldí. ayù boĝdí. Bi qatírùm

4492. uçtı. Qurdden, èyi qatírùm.

Siz peşindeydiniz?

4493. Yo.. Ben peşindâ deĝildùm. Yabâniden úŕktí uştı.

Boşken..

4494. Boşte..

Uçtu gitti.

4495. Uçtı ĝétti dâ..

E sonra..?

4496. E dâ: başqa bişe yòq.

Katır gidince siz yeni katır aldınız mı?

4497. qatír almädük, o zâmân qadûnlār yúķí ilen yäyläya yúķ çektilär.

Kurdun yaptığına bak?

4498. Ya.. Bunden bak, bunden yäyläya, arkalärí_len yúķ ĝótürüdílär qadûnlär. Ha bu dâ

4499. bilür da..

Kaç günde gidilirdi yaylaya?

4500. Yäylä ya, bi ğúna ƙatírle ğidēdük, bi ğúna saba ğēce ile ƙarƙaacesen, bi ğúna áncak
4501. ğidesen. Bi ğúna yäyā. Açaba yòğ_üdi.

Kanlıboğaz'dan mı geçiyordunuz?

4502. ƙanlıboğaz'dan..

Kanlıboğaz'da eşkiyalık olayları olurmuş, bilir misiniz?

4503. Oni, duyduk amā bilmāzük. Duyduk. Amān bilmāzük bizüm āşķilēřümüz yapmış
4504. ònı.

Şehir hayatı ile köy hayatınız karşılaştırabilir misiniz?

4505. Şēř hayatı.. ònı ƙonuřalüm, ēyi tam yeşina ğäldün. Kóylilār şēřläre hep húcum
4506. etmiřlār. yani kóydä hic bişe ƙalmāmıř. Şindi, řindi ƙarabalúķtūr birāz sonřa,
4507. kóylilār hep şēřläre húcum, deĝil mi? Sizün kóy dā óylä. hār yeř óylä. E: ğäl
4508. ğälelüm kóya. Şeherā. Şeherdä nā wař? Soşayırüm nā wař, hic bişe yòķ. Wař mi?

Şehirde betonlar var?

4509. Betonlār wař, aparťomanlār wař, wař işťā.. Yēcäĝa ğälelüm nā wař şeherde?

Hiçbir şey, buradan gider?

4510. Bu, kóyden ğidār, kóyden ğidār. Kóylilārden ğidār, boĝdayı kóyden, mısırı
4511. kóyden, Lazutı kóyden, hār řesi, bütún yeması kóydendūr deĝil mi? Amān řindi
4512. kóyli olmasa, bu şērdä otūrēnlār nā yēcek? Sořayırüm. Hā nā yēcek, řařlārı mi
4513. yēcāk, yòğ_ise tahtalārı..? Bu kóy hāyatı, şindi kóyli olmasa, şeherli dā olmāz.
4514. Olur mi? A: řindi Allā şúkūr biz kóydeyik, hārşemüz tamām. Yaĝumüz wař,
4515. peynirümüz wař, sútumüz wař, hār bişemüz tamām. Çayumüz wař, paşamüz wař,
4516. hepsi tamām. Şeherdä.. Şimdi şeherdä bi aile, ƙoçası eldi, ƙoçası eldi ƙaldı
4517. şeherde, Nā edäcäk? Ğälür, bi ğälür ƙaynag yòķ. Nā edecāsen? Amā kóy óyle
4518. deĝil. Kóy yetim besleyen bir memleketťūr. Bütún kóylār. Çalıřūr çapalār bilmem
4519. nā edār, çoluķ çocuĝını beslār, bóyútūr. Şeherdä..

Hazır yer şehirde?

4520. He? E hazır nârdâ bulecâsen? Kóyli olmayınca, nârden ye.. He.. Óylâ ya hazır
4521. yêcesen. Kóylârin o kada kımeti var. Amân devlete karşı kóylârin hiç kımeti yok.
4522. Var midür?

Maalesef köyler ihmal ediliyor evet.

4523. Ha. Tamâm. Kóylârin hiç kımeti yok. nâ edesen et. Bógún bu kadaş eşazelâş ğeniş,
4524. yâní, şindi benüm bu ev, benüm aşağdâ dâ bi ewüm var bóyúk. Kırâ vêremem,
4525. kırâya kim alür kóydâ evi? Hâ?

Kimse yok. Öğretmen gelse..

4526. Öğretmen dâ almaz, Nâ edâcâk, lojmanlâri var bilmem nâlâri. Hic bişe edemesen,
4527. nâ bi otuşecesen, bi otuşmak yeři içün, koşocâman evlâş yapelü. Yazúk, ğúnah.
4528. Kırâ vêrmesen bişe yok. Amâ řêř óylâ değil mesela, buřâ da, bóylâ
4529. kıymeşlândürsün kóyi, paşsâlandürsün, kóylâř dâ âyni řêre benzeş. Alür, kırâ dâ
4530. alür, boş ev dâ yapâş, apařtôman dâ yapâş, hâş bişe yapâş.. Değil mi?

Tabii, yollar düzgün olsun, ondan sonra, burada yetişen çay burada işlensin..

4531. He.. Pazar'dâ işlânsün, ya Pazar'dâ işlânsün bişe demêřük, buşadâ işlânsün atalya
4532. kuşsun.. Yök ya, işfâ óylâ ğidêřük.. Bakalüm, Alla iyi etsün. Zoř. Amân kóyli,
4533. bógún kóyli, řêrdâ en lús yaşeyan adamden, kóyli, kóylinün en fuķařası eyidür.

Haklısınız. Köyde, bal yaparsınız

4534. Bal yapârsen.

Köy yumurtası

4535. Ya tamam.

Tereyağı yaparsınız

4536. Yapaşsen.

Taze yoğurt yapar, taze peynir..

4537. Yapaşsen, olâri bütün řafuķlâri yapârsen.

Şehirde bunları kaç kişi yiyebilir?

4538. Şēre ğidene ne, bayať oluŗ, yūzbin el degār. Kóydā óylā deĝil, ğendūng yapār,
 4539. ğendūng yēsen. Óylā deĝil mi? Temiz temiz yēsen. Şērdā eşek súťi midūr, ať súťi
 4540. midūr, ķōyín súťi midūr belli olmāz.

Sucuk yapılır, neden yapıldığı belli deĝil.

4541. O dā belli deĝil. Bu işlār bóylā işťā. Deĝil mi? Haksuz miyim?

İnsanlara der olacak bir hatıranız var mı

4542. İnsānlār ne, insānlārí Alla ēyi etsūn. Alla sonumuzí dā ēyi etsūn. Başka nā dāyım
 4543. insānlār.. Óylā deĝil mi? Alla ēyi etsūn. Cúmlesini dā bizi dā Alla doĝru yolden
 4544. şaşūrmasūn. ēyi yollāra ğidelūm.

Kıtlık yıllarını hatırlıyor musunuz?

4545. Ben bin doķuz yūz, ben, kiťlūķ yíllāríní hatírlām ya. Alman hārbi falan.

Nasıldı?

4546. O: o zāmān millet hep ac idūk da. Ekmāk yòĝ_űdi, hicbişe yòĝ_űdi. Lazlār pīrinc
 4547. edilār, aşāķí Lazlār vadí ya, olār pīrinc yē yē sarılandılār. Pīrinc şengini aldılār.
 4548. Biz bunda, kóyde, bolluķ, vārdí, ķabāķ vārdí, fasulya vārdí, mısır vārdí, teze mısır
 4549. òní óĝúťúrdúk, ekmāĝ_edeřdúk yeřdúk. Kíťlūķ senāsındā. yani ajlūķťān çok elen
 4550. oldí o zāmānlār. Çok ğiden oldí.

Bildiğiniz var mı açlıktan ölenlerden?

4551. Benüm bildüğüm yòķ dā yani, ajlūķťān elen vāřdūr yani.

Bizim köyde varmış?

4552. Heř kóydā vāř sade sizūn kóydā deĝil, hār kóydā olebilūr. Bu yòķarķí kóylārdā
 4553. olmāz pek, ķúnķí ònār, mesela Abiķho, Kómilo, ķānā, Ğānt, buřālār mısır felan
 4554. edēdi, Lazlār, hep pīrinc ekēdi, aşāķí Lazlār hep pīrinc ekēdilār. Pīrinc, tūtún,
 4555. bóylā bişelār edēdilār ķí olār hepten ihlamuŗ yaprāĝí yedilār. İhlamuŗ yaprāĝíní
 4556. yedilār ònār.

Evet biliyorum, anlatıyorlar.

4557. Ya, bilürsən da, tamâm. O zâmânlâr dâ vârdí.

Demokrat Parti geldiken sonra..

4558. Tâamâm yetiştün bilüsen da.. Bi bolluğ_ Oldí. Bişelâr oldí, yani. Demokṛat Paṛti

4559. haqqeṭen oldí. Allân ṛameṭindâ yatsun Menderes, kóyliye epey, bu çayí mayí biza

4560. şe vêrdi da, Demokṛat Paṛti.

Ondan sonra köylüler biraz rahat etmiştir.

4561. ṛât etṭi, çok ṛât etṭi. Óylâ deḡil mi? Kóydâ şimdi, Allâ şúkúr, hic bizüm, bu bûtún

4562. kóylârdâ hic fuḡarâ insân ḡalmâdí. Ḳaldí mi?

Geçindiler.

4563. A oḡul, şindi, yòḡ. nâ edesen òna. Kimisinün çayí oldí, çayden, çay, bu memleketi

4564. epeyi ilâṛlatṭí. O çarşidâ tikilen apaṛtòmanlâr hep çaydendür. Ciddi dēròm a. Amân

4565. bizüm Pazar’ùn milleti, esnafí , çok şey aṛsuz adamlâr, buní ciddi dērùm. Fiyet nâ

4566. tuttuṛuṛse. Allah’ṭen ḡorḡmasun, beşe on, on beş alūr. Óylâ deḡil midür? Doḡisini

4567. de, ben Hâ.. He? Óylâ bizüm millet óylâ işṭâ. Ḳaş ṭane apaṛtòman tikildi oo.

Bu arsızlık hemen her yerde var.

4568. Kóylârdâ yòḡ. Kóylâr.. Kóyli, zavalí, kóyli, zavalí, ḡazânû, aldùḡí çaydâ ḡótúrû

4569. Pazar’a. Ḡótúrû Paṛasíní yatürû, soṛmâ, alış vērış edârḡen Pazarlıḡ vaṛ mi bizüm

4570. Pazar’da. Yòḡ. “bu kaç ḡuṛuşṭuṛ?” “beş ḡṛuş” “al.” âşḡiden Pazarlıḡ_ edēdük dâ

4571. ya. Óylâ deḡil mi? Bîṛinden olmâdí mi, obîṛi, obîṛ túkâna ḡidēdük. Şimdi óylâ

4572. deḡil.

Bizim Niyazi Amca’nın bir hikâyesi var onu bir anlatabilir misiniz?

4573. Nasí? òní bilmērùm nasíl idi? Dâ hele. Ha o eskí zâmânlârdâ olü işṭâ o, o

4574. zâmânlârdâ. Şey vâ_idi, Oḡorıçveṛi vâ_idi. Dúḡún olâcâk, ḡâlin, ḡâlin alâcâk, oo

4575. heman yaḡalârdí. Mûaṛem vaṛ hemân. E vērürdi, ḡúzel ḡave, çay felan içēsēn,

4576. ònden soḡṛa, biḡaç ḡún soḡṛa, bi ícṛa, ile paṛâyí vērâcâksen. Paṛa yòḡ ḡí, kóyli, nâ

4577. adâmdâ paṛa yòḡ ḡí nâ vērâcâk? Óylâ idi da.. Óylâ işṭe çok. Şimdi Allaha şúkúr

4578. çoḡ_eyik, duṛumumuz éyidür. Óylâ deḡil mi?

Gurbekçilik yaptınız mı siz?

4579. He! ҡurbeťciluķ yapıtım. Angaŗa'da, Mamaķ Fūrūnı vā_idi ònda yapıtım. Bilmem
 4580. nā ҡada ırāqluē_ettım, nā ҡadaŗ yaŗdımılūē_ettım. ònda dā emekli oldum.
 4581. Òyāden emekli oldum.

Çay gelmese ne oldurdu buranın hali?

4582. Buŗanùn halı, ay ēālmese nā olāāķ, temelli urbeťlārdā sūrūnāāsen da, nā
 4583. oluŗdı..?

Halil amca baŗka sōylemek istediēiniz bir ŗey var mı?

4584. Yok biŗey yōķ. Saēol yegenūm.

XIV. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Remziye LİMAN</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>38</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>İlkokul</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Bucak köyü (Açaba) 13.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kendinizi tanıtır mısınız, kimsiniz siz?

4585. Ben, bin doqız yúz atmış altı Rize -Pazar Bucak kóyi doğumlı şemziye Liman.
4586. Şimdi, benüm häyafüm, çocuklu:m kóydä ğaştı. Kóydä doğdum kóydä bóyúdum.
4587. Altı, beş tâne ābiyüm var. Tek benim ķez. Ķez olārāk benim. Biz bu evdä değil,
4588. aşığdä başķa bi evümüz var idi, orđä bóyúdúk, teķ evdä soğra buřyā çıķtıķ.
4589. Çocuklu:m benüm, okulä aşığden yòķarı ğälürdum kóyā yani. yani yòķuş
4590. çıķādum, yollār yòķuş, ķarda, bilmem nālār hep, kóyā okulä ğälüdum. Beşinci
4591. sınıfa ķadař, bīrden beşe ķadař okudum, bu kóy okulında bucak kóyində. Önden
4592. soğa óylä bóylä dārķen yāylālük häyafümümüz başladı, çocuklu:muzdä yāylāyā
4593. ğettüm iştä. Önden soğa altı senä çobānlük ettüm yāylāda, babaannem ile bīrlükte.
4594. Şimdi, çobana ğettüğümüz zamān şimdi, Lazlār var idi, Hemşinlilārle Lazlār ayrı
4595. yani yasaķ bółgesi vā_idi, önārlä yasaķ bółgesində şe edārdük, duvarlārı yıkup,
4596. Lazlārün sèğèrlārı bizüm tāfa ğälüdi, biz dā olārınkine ğótúrūduk, otařūduk,
4597. bilmem nā edēdük. Óylä. Önārle, bazı ķavga edēdük. Ònlaın sèğèrlāini biz
4598. dógārdük, önār, bizümkini dógārđi. Sūrekli óylä tārťišūduk iştä. Önden soęa ben,
4599. şimdi, ufağım ya, dā: ilkokul ikinci sınıfta çobānlük edēdüm. Önden soğa ğidēdük,
4600. tebi babaanne çağırūdi, baęèrū, bilmem neřededürle, neře ğettīlār falan filan.

Nasıl çağırıyordu?

4601. Ka şemziye! Ka:! Hācanlı. Óylä bīr baęèrma şesi var idi.

Siz nasıl cevap veriyordunuz?

4602. He:y! Deyilä, ben dä bi bóyúķ bağèrîyòdum tabi. Ònden óylä ğälüduk iştä,
 4603. sèğèrläri sağardıuk falan filan. Ònär óylä bişelär edēdük iştä. Yäylä häyatı bitütükten
 4604. soğa kóyā ğäldük. Yäylä kuřmādük biz dä:. Kóydä iştä, çaylä oğraşūrük şimdi.
 4605. Òndan, çay alım yerlärindä iştä, tartışmalär oluş, bilmem nälär oluş, óylä bóylä.
 4606. Çay satma işi zoşlaştı yani kóydä.

Çay almevlerindeki tartışmalarda da hep siz gelip gelirsiniz galiba?

4607. Yò, ben galıp bazı ğäluřom, bazı ğälmēyirum, iştä óylä. Çoğunluķlä galıp ğälürük
 4608. yanı. Ekispeřlärđä seçma işi oluş bilmem ne, çayläri alım, satım işlärindä. Óylä
 4609. bişelär iştä. Hakkümü aşamasını beceşebilürüm baki da.

Kaç kadar okudunuz?

4610. Ben mi? Ben beşinci sínıfa kadaş.

Öğretmenlerin adını hatırlıyor musunuz?

4611. Deřsläri hatırlām, matamatığı çok ēyi bilürum ben.

Nasıldı ilkokul?

4612. İlkokul birinci sínıfa ğidärken yani, Yúķsel Demir Hamıyet Topāl idi benüm
 4613. oğrätmenläřüm. İlkokul birđä.

Okula gittiğiniz ilk günü hatırlıyor musunuz?

4614. İlk ğún. Okulä ğettüğüm ilk ğúni hatırlāřam. Beni bi, bu řomşudä beşinci sínıfa
 4615. ğiden bi oğlan ğótúrdı. Ònden soğa ğettüm okulä örtmen bóylä bi baķtı. Dedi,
 4616. “bunun şesi tutmā, yaşı tutmā, okulä ğälmesün.” dedi, “bóğún evleden soğa.”
 4617. Yaşum ufağ_idi. Soğaden, dedi ki “ha bunun ğózi çok açuk.” dedi “en ēyisi ğälsün
 4618. okula.” dedi. Soğa, ğettüm ben, okulä dewām ettüm ilk ğún, “ğälmäsün” dedi ilk
 4619. önce soğadän “ğälsün” dedi. Bóylä başladük okula, bir ēyi ğaştı. Hepsı benüm,
 4620. bütún dāřslär ēyi idi yani birinci, ikinci, üçinci, hepsini, ikinci sínıfteki örtmenüm
 4621. şe idi.. Kim idi bakıyım, Hařun Aktaş, dórdinci sínıftäki örtmenüm Bayřam
 4622. Duşmuş, beşinci sínıfte örtmenüm İbrāim Şekeş.

Hiç dayak var mıydı okulda?

4623. Däyax ben hiç yemädügüm içün, çok vā_idi, däyax tá, ben yemädüm.

Var mıydı?

4624. Vardı.

Nasıl?

4625. Bóylä ellärä bóylä vuřuřdılār. Ònden soğra, masāin ústına qorup, ellārı bóylä

4626. tahtaın ústına qorup, vuřduřtuřudılār yani. Amā ben yemädüm hiç.

Karşı çıkan olmadı mı “Çocuklara bu yapılır mı?” diye?

4627. Vuřudılār, ben en biléyim amā ben yemädüm, ben dārsi éyi bildügüm içün bişe

4628. demädüm yani.

En iyi bildiğiniz ders hangisi idi?

4629. Matematik.

Matematikçiydiniz yani..

4630. Hä.

İlkokul bittikten sonra ne yaptınız?

4631. İlkokul bitti. İlkokul bitti, bi iki senä dä camıya ğetfük. İlkokul bi Kuřan’a kadar

4632. çıqtuk, iştä, ònda bèraqtük.

Siz mi istediniz yoksa evden yolladılar?

4633. Yok, biz istemedük Ben óyläsine ğetfüm yani. yani aile istemädi, yani óylä

4634. ğondärürdi, vaqıf ğäçsün deyi, camıya ğetfük iştä.. Başka bişe..

Cami de bitti onda sonra ne yaptınız?

4635. O dä bitti, ònden soğa iştä, yäylacılük iştä, çobanlık başladı. Hä he çobanlık

4636. başladı. iştä çobanlık yäyläyä ğidärdük, ile ğidärdük.

Buradan ne zaman yola çıkardınız?

4637. Baq, nä zamān yola çıqärdük? Ė, saet úşte, ğecä úšten, úşte yola çıqärdük,

4638. kaşanlıkı, bóyla, bóyla bi şey gaz lambası yapār, şişēin içina gazı döldüfirdile,
 4639. şişe var ya, onun içina bi fiñil, bóyla bez parçasını sokup orđen soğa yakup
 4640. ğideidük.

Onun adı ne idi?

4641. Onun adını ben bilmēm, feneñ miydi, nāydi? Demogāt he! òní ilen ğidārdük, iste
 4642. o, e: ğingit, Meřmanat'ı ğāştük mi, Vićā yòķuşına doĝru Hava açādı yani. Saba
 4643. namazı olüdi. Ònden sođa, Vićā'yā enüp, Vićā'yā eneñük, Çamlíhemşin, Vićā'den
 4644. Çamlíhemşin'e eneñdük, Çamlíhemşin'den óyla, òřälārdā hava açup, aştük,
 4645. Aydeř'un ğāřilāřine ğidāřken, hava tekřār ķarañur da, bi ğún olü ya, akşām olü da.

Yollarda yemek yemiyor musunuz?

4646. Yemek yemēñük olur mi? Yòķ. Çamlíhemşin'den bişelār alūrduk, yani..

Buradan giderken neler alırdınız azık olarak.

4647. Burden ğidāřken hamsili ekmaķ, peynir, kätä..

Kete nedir

4648. Ya, kätä hamurı, yaĝ ile hamurı yoĝuñursēn, onun içine un ķavurup, şeķerle yaĝ ile
 4649. bişelār ile ķavurup, işā Fündük mündük, olāřı ķōrsēn içinä, úsínı úçķen şeklinā
 4650. ķapātursēn, ònden sođa pişūrursēn fūründā óyla yeyilür. Hā kätä.. Hā, yāyla yol
 4651. azuĝı.. Óyla bişelār olürdi, benüm zāmānumda, dā: öncekilāřı bilēmem yani.

Kalabalık mı giderdiniz?

4652. Kalabālük, ya en az yirimi otuz ğişi birđen. Hā..

Yolda grup başlarınız var mı?

4653. Ya o ķada ğurup, yani o ğurupun otuz ğişi var deyālük, mesela otuz ğişi birđen
 4654. ğidār amā uçli dōrtli ğuruplāre Ayřelür, mesela dōrt kóķ bi ařadā ğidār, dōrt kóķ bi
 4655. ařadā ğidār, kóķ kóķ olāřak ğidārlār òryā. Óyla yani yemākle óyla yenürdi.

Yemeklerinizi yediniz?

4656. Yedükten soĝra sēĝer yatā şimdi, yani yoşgun olü ya sēĝerlār, sēĝer yatā kimisinün
 4657. işā, āyaĝı şişe, bilmem nā olur, yořgunluķten bilmem ne, óyla bóyla bişelār, şe

4658. edēdük, yollärdä sègèrläri saġardük, memeläri çok şış olü ya yeni doğuırmış
4659. sègèrlärin, ònı yoldä saġardük yerä.

İçer miydiniz?

4660. Ya, yoldä bazı tava bulduġumuz zamân içerdük, tava bulemädüğümüz zamân yerä
4661. saġardük, ġidär iştä.

Hiç yeni doğmuş buzaġrı at üstünde ya da sırtında götüren oldu mu?

4662. Atı bilmērüm ben da, aı ústındä ġótúrmışle.. ġótúrmâmişlär da, sèrtindä bizüm
4663. kóyden bī ġótúrmış. Tórbain içina kòmış, yoldä buzaġ doğuırmış ònı almış sèrtina
4664. ġātúrmış kóye, kóye ġātúrmış yani, yäyläden aşğa ġälürken.

Çamlıhemşin’de kahvaltıyı yaptınız, sonra..?

4665. kavalı deġil evle yemäġi. Hä.. Kavaltıyı ġaç şe olur mesela, saet ikidä úşte yerük
4666. yemäġi. Dewâm edeyò, Ayder’ün ġärisi deyäluk mesela, Ayder’den az aşā bi
4667. yerläerde, tekrār ġécä yatecāik mesela, sègèrlär yoıgun ya, ònda yatārük şimdi,
4668. ònda yatāsen amā bóyúk ateş, açuk ateş yakārük, açuk ateşün keneřindä härkes on
4669. om beş yirimi ġişi bóylä, bi ateşa sègmāz, nā olacek, yatelacek e:, çantaläri yasfuk
4670. yapādük, óylä çantalärin úzärine yatādük iştä.

Yaġış varsa ne olacak?

4671. Yaġış varse bi şemsiyeyi açup, onun damlāsı seni zatı íslatfūrū ònda.

Kolay deġil, soġuk.

4672. Hä.. Soġuk tabi. Bi kaķ.., ġécä duıuyodunse, ústi başung hep şey, toz topırak,
4673. mozi, mozi deyilü, yani şimdi, açuk ateşün yandüğı şey mozi dārlär, yani toz
4674. uçā var ya, odunun yāndüğı şey, mozi.

Çoluk çocuk, yaşlısı var bu soġukta ne olur’ orası?

4675. Yaşlılär hepsi, yaşlılär āraba ile ġidērle ama.

Araba yoksa..

4676. Āraba.. ònı bilēmiyācāġim ben, ben āraba ile ġettüklärini bilūròm. Hä.

Ayder'den yukarı niye arabaya binmiyordunuz?

4677. Aydeṛ'den yòḡarí bizùm yol yòḡ.

Çamlıhemşin'le Ayder arasında yol yok muydu?

4678. Oni a', yol, yol yòḡ kí ònda, yäylä yolí, mesela ḡäldük Aydeṛ'a, Aydeṛ'den patıḡāyí

4679. esas yúrūsen zaten. Hā Useṛ'a, Useṛ'a çıḡārken úḡ dórt saet sūrār sèḡèrlār ile

4680. çıḡārken. Óylä ḡidärdük iştä. Óylä ḡāştí bizùm häyatùmüz, nā biléyim.

Siz tek başınıza mı kalırdınız yoksa..

4681. Yòḡ, ben babaannem ile ḡalūròm, yäylädä.. Babām ḡälūrđi aṛadä..

Siz çobanlık mı yapardınız?

4682. Ben çobanlúk yapādüm. iştä, nā biléyim yedi sekiz yaşlārindeydim ben o zāmān.

Biraz daha büyüyünce..

4683. Bīraz dā: bóyúyince kóye..

Köye geldiniz?

4684. Hā:.

Çay mı vadı?

4685. Çay vā_idi dā kóydä çay olü.

Nerde iş varsa siz oradasınız? Öyle gibi oldu..

4686. Hā hā. Óylä oldu tābi. iştä bóylä. Başḡa bi şey kóyúmúzdä bóylä iştä. Bitti.

Bitt mi? Yoruldunuz mu?

4687. Bitti dā: nā deyim. Ūnuttum ben aslində bilūdum dā unuttum.

Çay meseleri nasıl gidiyor, böyle yüreyecek mi?

4688. Bóyle işlār yúrúmē aslında. Şimdi mesela, ḡontenjanle alım yapılıü mesela dēwlet

4689. çā, e, özel fīrmalār aşḡúḡi zamān mesela epeyi bi rātlama oluṛ amā çoḡí

4690. ḡontenjanle alım yapèlū. On_için zoṛ yani çay satmak. Başḡa bilmēṛüm ben.

4691. kóyún soṛunlārí bunlār.

Siz birbirinize hikâyeler anlatır mıydınız?

4692. kúçúkken anlaťúrdük. Hikeye anlaťúrdük, oyınle oynãrdük.

Mesela hangi oyunlar?

4693. Yúzúk oyını. Qâmci, bóyla aŗkãnga yúzuđı saŗlãrsen, yani beş altı tãne bu guŗupfa

4694. dãelüm, beş altı tãne qarşı guŗupfa, yúzuđı aŗkãna saŗlãyip, yani yúzúk bulma öyini,

4695. bóyla şe edüp, öni öyla oynãrdük, önda dãyaŗ olãyi ölüdi.

Kim bulursa?

4696. Ya, şimdi, qarşı tãraf buldise o alü, bulemãduse, boş, bu ele boş dedise, bu elden

4697. dãyađı yeyi, sopã yer.

Bayağı eziyetli bir oyun.

4698. Heřalde, bayağı eziyetli amã hen çok oynãduđumuz oyın dã odur kóydã.

Tombugi miydi?

4699. qamcı qamcı. Ha Beştaş. Öga biz Beştaş dẽrük, yani beş tãne şaşı, yani beş tãne

4700. şaş, alüsen elünga bóyla atup, elüngün aŗkasında kaldise, hã tombuğı şaşı, o işta,

4701. oyneřdün, beşlãr, birle, ikilãr, üçlãr, dörtle, beşlãr dẽ, önden sođa, bóyla, řip mi

4702. bişey deydilãr, bóyla şey, hã kópri, öga çip deydilãr, öga bóyla, önden soğa öni

4703. oyneşdük, işta, yengen qazãnüdı, bişelãr bişelãr. Bişelãr ismarladük, işta qazãdunse

4704. yani sen egeř, öni yengdünse, bişey ismarlalãr. hãrkes kendince, ya bi ceza vẽrũ,

4705. birbirümüza, öyla bişey idi.

Başka oyun var mıydı?

4706. Başka oyun, işta, dedüğüm kibi met..

Met erkek oyunu herhalde..

4707. Erkãk oyını amã öni biz dã oynãdük.

Siz de oynardınız erkekleri gibi..

4708. Hã.. Biz dã oynãdük bu oyını.. Şimdi şe ededi, yani, bóyla met, bóyla şe edüp,

4709. bóyla bi çukur açãsen, çukurdã, önden soğa o meti, şe edüp, önden soğa o yãni

4710. atup, işta, şe.. şe edesen işta, oynesen. işta öyla.

Salıncak asar mıydınız?

4711. Salıncağı mesela o tapulon'den asādük, tap wař ya, ònda iştä, bayramlärä
 4712. oyneşdük, başka bişe yòk, iştä bóylä.

Başka söyleyeceğiniz bir şey var mı?

4713. Başka bir şey yòk yani ben, bişe yòk.

Teşekkür ederüz.

4714. Sağol. Bu kadaş.

Tamam sağolun.

4715. Siz dā sağolun.

XV. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Fatma ATAM</i>
<i>Yaşı</i>	: <i>44</i>
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Bucak köyü (Açaba) 13.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

İsminiz nedir?

4716. Fatma.

Soy isminiz..?

4717. Atam, Atam.

Nereden geldiniz buraya?

4718. Ben buraya Ardeşen'den gâldüm.

Kaç yıldır buradasınız?

4719. Òm bes senē bitti. Mâyisün beşindä om bes senä bitti, on altıncı senē gîrdüm.

Okula gittiniz mi?

4720. Okumädüm.

Çocukluğunuz nerde geçti?

4721. Çocukluğum yaşısı Ardeşen'dä gâştı, yaşısı kóydä gâştı. Çamlíhemşen'ün

4722. Çayırduzi kóyindä.

Eski ismi ne?

4723. Bilmiyòrum äşkí. Ğvanf. Ğvanfúri.

Çocukluğunuzu biraz anlatır mısınız?

4724. Çocukluğı hiç yaşamädüm. Hiç çocukluğı yaşamädüm. Yāni, nā bilēyim.

4725. Çalışmaktan, çalışmaktan ğaştı çocukluğum, ināk bakmaktan.. Yedi sekiz tane
 4726. ināğümüz vārdı. Babam, anem yalnüz idilār. Önāra yārdım edāyım diye, ben dā
 4727. önār ilen çalıştım. yani çocukluğum, nā dūğúnúm oldı, nā bayramım.

Başka çocuklar oynarken siz çalışıyordunuz o zaman.

4728. Hem dā nasıl? Dāyağ tã yeyidük yoksa. Dāyağ yemesak.

Babanızdan mı korkuyordunuz annenizden..?

4729. Babamden. Ramefli babamden çok kōrkārdük.

Kaç sene oldu buradasınız?

4730. Yirim bes senā. Yirim bes senādūr burdāyım, yirim altıncı senē ğidārım.

Nasıl tanıştınız eşinizle?

4731. Ya, kóydā bi Alı vārdı, şimdi eldi, bun_ilen aynı fabrikada çalışūr, çalışūrlārdı
 4732. bunlār şeyde, Çayeli'ndā. O tanıştūrđı, o ğórúştūrđı, óylālūğ_ilen ğāldük burya
 4733. amā ğālmāz olaydük. çekmādūğümüz hiçbişe kalmadı.

Düğün nasıl oldu?

4734. Dūğún olmādi.

Kaçtınız mı yoksa?

4735. kaçmādük da, işā dūğún yapmādi babam. Óylā vērdi. Dūğún hiçbi yeřdā olmādi.
 4736. Bóylā kaynanam, ğórúmcem, ğāldı aldı ğātūrdılār.

Sanki hayata karşı küskün gibisiniz..

4737. Cōk. Hayet beni içün hiçbi anlemi kalmādi.

Kaç çocuğunuz var?

4738. Beş.

İsimleri.. Çocuklarınızı biraz anlatır mısınız?

4739. Çocuklāрім, nā bilēyim yani, bóyúk, iki kēzüm evli, bi tãne bóyúk oğlum askeşden
 4740. ğāldı, beş ay oldı ğāldūğı, ufağı dā nesib_oluşse şimdi ğidācāk. Yōqlaması ğāldı.

4741. Ufađı dā lise bīrdedūr.

Ne olmak istiyor?

4742. Dođtōr.

Başarılı mı?

4743. Çok. Ğúzāl, okuması ğúzāl.

Şimdilerde ne ile uğraşıyorsunuz?

4744. Ah, bi bucuğ ayduş kı, çāy topluyòruz çāyı.

Çocuklar yardım ediyorlar mı?

4745. Çocuklār.. Bi tāne ķezūm vař zaten o yařdīm ediyòr. Ŗlanlār burādā deđil,

4746. çalışıyòrlār. Bóyúđı Fındıklı'dā paştanededu.

Torun var mı?

4747. Tořun ođlan, ķezdā iki tāne tořun vař. Bayāđı, yařūmūz dā ğetđi da.

Yaşlı görünmüyorsunuz, bu yaşta torun sahibi olmak yani..

4748. O çok ğúzāl bi duygu.

Çayı yalnız mı topluyorsunuz?

4749. Beř bucuđ ton çāyı yalnūz toplādūm. nādūr, yařdımcı olmayınca, yařdımsūz olmā

4750. da, yařdımcılārūmūz dā oldı, mesela bu ğún, bi ton çay toplādūk, beř kiři, dóřt..

4751. Úç kişi yaşdımcı vaşdı.

Eşiniz yardım etmez mi?

4752. Ğālmāz.

Sığırlarınız yok mu?

4753. Va bi tanā sèğèřūm vař.

Sağıyorsunuz.

4754. Heřalda. Allā şúkūr.

Her şeyi tek başınıza mı yapıyorsunuz?

4755. Heř şeyi tek başuma yapıyòrum.

Eşiniz yardım etmeden, tek başınıza..

4756. Yòk. Yiřim bes senädu, yişim altı senä oldı ğäldüğüm hiçbi yaşdımı ğörmädüm.

İyi de o da çalışıyordur mutlaka.

4757. Şimdi emekli da, çalış tabi, çalışmak vaş dā emekli oldı da.

Nerede eşiniz şimdi.

4758. Şimdi Pazar'da.

Yaylaya gittiniz mi?

4759. Yaylā ilk ğäldüğüm zamān ğettüm. İlk ğäldüğüm zamān ğettüm, ğettüm dā iştä

4760. ğetmāz olāydum. çok çektüm yāylālārden aşā, buřālārda, yani, benüm çektüğüm

4761. ğibi, dūşmān dā çekmāmiş.

Sizin konuşmanızı istiyoruz, sorulardan çok.

4762. Yanı nā hakkındā konuşıyım da.. Ya ben şimdi bu miyim dā bişey demām. yani

4763. hāyātümı mi anlateyim. Ėttüklārümü mi anlateyim?

Hepsini anlatın. İsterseniz ben gideyim, tek başınıza anlatın.

4764. Ha. Yòk nā demāç cānüm! karşımdā adām oldı mi dā: ğūzāl konuşırum,

4765. anlatırum hāyātümı.. Ben ilk ğäldüğüm zamān, yani yabancı değıliz buřädā değıl

4766. mi? İlk ğäldüğüm zamān bir ayluk, ğālin idüm. Yaylā ğettüm, bir ayluk ğālin,

4767. yaylā ğettüm. Yāylādā bi om beş ğún kaldum, baldüzüm ilen.. E yāylāden aşāğa

4768. ğäldüğümüz zamān nā kaynanam, nā kocam, yani bana çekfurmädüklārı hiçbişe

4769. kalmādı. Ota ğidārdüm yem biçmā, yem biçmā ğettüğüm zamān, benüm şimdi

4770. oştanca kēzüm ewlidür, o dā: ufağ_idi, bebē idi, yatırdüm beşığa, kaynanama

4771. dedüm kı, “aħērdā sēğērüm vař, ğidāyım bir yúk yem biçāyım dā ğāleyim.” dedüm.

4772. Sēt bir bucuķtä, ğettüm yem biçmā, Hava dā çizelā, ğettüm yem biçmā, ğäldüğüm

4773. zamān, oğlı_len, konuşıyò. Dedi kı “anne.” dedi, “nārdādür?” Dedi, beni içün. O

4774. zamān o da, “Nā bilāyım oğul” dedi, “bana soşup tā hiç bi yeřa ğettüğü yòk.” dedi.

4775. aptan ap dolaıyò yani, kòydà, kòy diyolàr dâ bualàr şettùn mi? “kòyde” dedi
4776. “dolaıyo” dedi. Ben dâ yú akamdâ ha budàn aà enàrken, duydum, oql, şey
4777. úzúm atùrmıtı, úzúm ykamâ ıtı, beni òrdi, dedi, “nàrdâ idùn?” Dedi.
4778. “òrıyòsun, yú vâ akamda.” dedùm. “yem bimâ etmitùm.” dedùm. “nàrdâ
4779. olacê_idùm.” dedùm , ald, aynanam irdùm içeri, enâ aynanam ilen oql
4780. konuule. Dedi , “yem bimâ, baçaya idêrem.” dedi amâ dedi kòydâ dâ
4781. dolaıyò”, dedi. İçeri irdùm, dedùm , “kòydê miydùm”, dedùm. “ben sana
4782. demâdùm mi ben  yem bimâ idêrem, çocuk uyânâna ada âlecêim.” dedùm.
4783. , dâdi , o zamân, “ben nâ bilêyim, sen” dedi. “yem bimâ etfùgùng ben nâ
4784. bilêyim.” dedi odâ beni bi dówdùrtti. oca olan, ò atı atı. Ònden sora hâr
4785. ún, yani, iki oyn ekmâk yedùm ise, on oyn dâya yedùm. Şimdi, yani bi on
4786. senâdùr, râtùm. On senâdùr, dâya yemâdùm, ònden sora, om bes senâyi..

Kendinizi anlatamadınız mı kimseye?

4787. aynana aynana deildi. aynata da, óylâ bi şeydi. oca dâ zaten hep, kendi
4788. òzina inanmâzd, anasnùn sòzina bakadı.. yani ben, bauma âleni hepsini
4789. anlatsâm va ya..

Anlatn anlatn. İsterseniz biz gidelim.

4790. Yò. Yabani deilsiniz. yani, bauma âleni anlatsâm, bitmâz iki ún uç ún
4791. bitmâz.

Sandalye getireyim mi?

4792. Yò, sandalye istemâz ben dayânùrùm. Bi o ufa, ezùm, ufatu dâ, şimdiki deil
4793. dâ evli olân, bóyúından ufa olân, ad dâ Vildan, Vildan dâ: ufa_idi, âz çiban
4794. olmitı. Bi êce, saet , ecêin birindâ ald babâs, âz bualâından hep an atı.
4795. Çocuun âz dıına ald. ucâùmdâ sallâm. Vâ.. Uyumâz. Sút içmâz, hibişe
4796. yedùi yò. êz aqlâ aqlâ. êce saet , bi buukte ald. ald apıy çald, atùm.
4797. Dedi , “nê aqladı” dedi, “nâ olmi?” Dedi. dedùm , “Nâ bileyim, âz hep çiban
4798. olmi, bóylâ âz dıar âlmı, hep şıuk, bualârden hep an atı.” dedùm. Dedi
4799. , bi tâne òr.. Baldùzùm va budâ, Húseyin diye oql va, “onun aabas ilen
4800. yaùn âlùrsên.” dedi. ananam, aynatam dâ yamı. ananâm ald dedi ,

4801. “okı, gēce gūndūz gāzdūrürsēn” dedi, “kóylāre alıstūrürsēn” dedi, “helbette gēce
 4802. dā yatmaz.” O, “sen bunı, kóya gótúrdún da, şimdi ònı içün yatmadı.” diye o gēce,
 4803. sabā kıada beni duvarđen duvarā vuğı.

Eşiniz..

4804. Hā. Buyā dā bi demір sōkıtı, bu yúzum gózum şısmıştı, buyālār hep şey olmış,
 4805. davul kibi şısmıştı, izi var bellidür. Demір sokımtı buyā. Kış gālürdi, atağı
 4806. kıapıya “gıt babāng besliyācāk, gēt anāng besliyācāk.” Atağı, kıapıya, gendi çeke
 4807. gidārdı. Buřadā aç susuz bēragūrdı beni. Kıaç keře babām, kışlúk yēcāgūmı aldı,
 4808. gātürdi, tókıtı. Önden sogıra, iki gún sogıra telefon edārdı, “yēcāgūngūz var mı?”
 4809. Diye. Şimdi buřdaki bu bóyúk kēzum, açārdı telefoni, “var, dādem hārşemūzi aldı.
 4810. “değdi, eştesi gún kıapıda olurđı. Yēcāk bitene kıada ewdā olurđı, bittūğı zamān
 4811. çekeř, gidārdı. Çeķtūrmādūğı, etmādūğı hiķbişe kıalmadı.

Nasıl sabrettiniz?

4812. çocúklārūmūn sāvgisi işta.

O sizin kızınız mı?

4813. Ya.. O, işta o benūm kēzūmdür. En bóyúgūm odur. Onun ufağı góřsan, benden dā,
 o hepsinden yaşı.. On senā řātūm. ayrı dā değılim, birlúkte dā değılim. Ğendi
 4814. kıazandūğūmi, gāndūm, yani yedūğūmi gāndūm kıazanūrūm. Çocuğum asķera gētti,
 4815. om beş ay asķerlúk yapıtı, babası, beş kıruş gōndeřmādi. Hā. Benūm ha bu kēzūmūn
 4816. dúğūni oldı, ha bu bóyúk kēzūmūn dúğūni oldı, dúğūnina bilē gālmēdi, beş kıruş
 4817. māsřāf etmēdi. Dúğūna gidāřūm da, o çocuğa bişe lazım olur da, bişe satfūrūrār,
 4818. satelmağa, satmağa mecbur kıalūrūm diye dúğūna gālmēdi. Oğlum asķera gētti,
 4819. bořc etfūm, yařiye çay aldūm, buřadā zaten bi ton iki yúz kilo çay oliyò, bu gendi
 4820. çaylārı. Yařiya çay almışūm, beş ton çay aldūm, aşığda, şimdi aha, oğlum dā
 4821. asķera gidācāk, pazaeřtesi gūni Eřzuřum’a gōndeřdile haldā oğlumı, pazaeřtesi
 4822. gūni Eřzuřum’a gidece, babası beş kıruş pařa vēřmādi. Şimdi yúz milyon pařa
 4823. lazım, aşığa gēttūğūm zamān orđā yařiye aldūğūm adamden pařayı alup řā, çocuğa
 4824. paçayı vēřüp, asķera gōndeřecēim.

Nasıl oluyor ki böyle..?

4825. Yòk, askeṛa ğet̃i, om beş ay benüm oğlum askeṛlũĝı, yap̃ı da, beş kṛuş paṛa
4826. ğondeṛmädı. Oğlum teskeṛe aldı, ğäläcäk, Paṛası yòk k̃ı ğälsün, teskeṛe aldı oṛda,
4827. Paṛası yòk k̃ı ğälsün. Aşağdä oṛdä komşumuzden, boṛc aldüm, paṛa paṛasını bankā
4828. yatũrdüm, oğlan oṛden çeķt̃i, aṛabā bindi ğäldı. “bi paṛa ğondeṛ.” dedũğüm zamān,
4829. “ben annema babama askeṛlũķte paṛa ğonderiyodum. Ben annema paṛa
4830. ğondeṛdüm.”

Çocuklar ne der bu duruma?

4831. Çocuķlār bişe yòk. Anne säs etmä. Anne sen biza bak. Şimdi bøyúĝı çalışıyò Allā
4832. şúkúr. O ğendi ğendine yapıyò, ufaĝı dā askeṛlũĝını bitũrsa şimdi, en bøyúk
4833. dārdüm oduṛ, askeṛa ğidũp t̃ä, paṛa ğondeṛmak, bi dā onun askeṛlũĝını yap̃ũrsam,
4834. ònden soĝṛa rāt̃lārım. Ben dā ufaķ ķez, oṛtaokulı bitũrdi, ğäçen senä, dēwlet, Alla
4835. şazı olsun, dēwlet, kitablārını ķaṛşıladı, fazla mäsṛāfüm olmēdi. Amā şimdi, lisē
4836. ğidäcäk, amā o lisē ğidäcäk t̃ä, lisede nasıl, yani “okuyäcāım.” diye, yalvaṛıyò,
4837. “beni okut.” diye. Lisē ğidäcäk, lisenün mäsṛāflārını nasıl ķaṛşılıyācāĝım, nasıl
4838. çeķäcāĝım?” Diye ònı dūşúnúrım şimdi.

Nerde kalacak?

4839. Pazaṛdä yaṛıye oṛuṛım dā ben.

Şimdi buradasınız da..

4840. Buṛa çaya ğäldüm şimdi.

Kışın iniyorsunuz Pazar’a..

4841. Hā.

Sizin ev neresi?

4842. Buduṛ. Ha ha, bu ústını dā: yeni yap̃ũrdüm.

Eşiniz mi siz mi?

4843. Dā doğusi ben yap̃ũrdüm. Paṛası benden çıķt̃ı dā ustāsı, usta o çağırdı. Bu kóydä
4844. yaṛıye çay almıştım bi senä, onun Paṛasını aldũğümüz zamān bu malzemelārını

4845. aldúk. İki tane olan var. İkisi dā altta oñremāzlār. Amā qāldı bóyla, úç senādú
 4846. yaptúrduğumúz, pañra yòq kı, suvasını yaptúralúm.

Herhalde görücü usulü ile evlendiniz. Bunun da zararlarını gördünüz. Bize anlatır mısınız nasıl oldu?

4847. Ço:k bóyúq bñ zañarñ var çok.

Bize görücü usulü ile evliliğın zararları ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

4848. Dā doğrusı bişey deyim mi sana, qēzlāra değıl, babalāra, annelāra diyācēim.
 4849. Benüm babām bana soñmādi. Buñya vērūrken. Soñmādi, beni almağa ğāldúklārñ
 4850. zamān da, adam kēdi ğālmıştı, anası ğālmıştı, bacısı ğālmıştı. Ğāldúğı zamān ben,
 4851. yani ben alecek adamun ābisini bildüm, aldúğum kişı.. Aşā ğāldúklārñ zamān, hiç
 4852. tanımıyodum. Ben hic ğōrmādüm. Hic hic ğōrmādüm, annem ilen, babam ilen,
 4853. konuşılār, o Alı midūr, nēdu, elmiş o dā şimdi. O annema, babama dedi. Annem,
 4854. babam dā “tamam” dedilār, ònden soğra, beni ğāldılār, ğātúrmağa ğāldúklārñ
 4855. zamān, ben bunı “bóyúq ābisidu.” diye óyla bilērek ğāldüm, eva ğāldúğum zamān,
 4856. bi dā: o zamān, eva ğāldúğum zamān duydum, on_ilen evlendúğümü.

Kaç yaşıdaydınız?

4857. On doqız yaşıdayım. E:, o zamān cahil.

En ufak çocuk kaç yaşında.?

4858. On dōrt. Lise bire ğāştı Ğētecāk.

Diğerleri okudular mı?

4859. Yòq, okutemādúk. Okutemādüm iştä.. İmkânüm yòğ_üdi.

Babaevine gidiyor musunuz?

4860. Hā hā..

Anlatmıyor musunuz böyle böyle diye?

4861. Annema desam, annem dā zavalı, ağılemāğ_ilen dā yúzi ğózi şışēr, nā yapsùn,
 4862. annemün dā sózi ğāçerli değıldi. O zamān, benüm zamānümde, nā olurşē babam
 4863. idi. Elācāk olsan dā babān sózi olācāk, qalācāk olsan dā babān sózi olācāk. Annem

4864. óylä qarıřemäzdı, o da, ğızlı ğızlı ağlärđı. Babamùn yanındä ağladuĝı zamân
4865. annem ilen, ğärı qavga edärđı, “nē ağladùn, nä oldı?” Diye.

Evde de mutsuzdunuz, burada da.

4866. Hım. Mutsuz doğdum, mutsuz elecēm.

Ama dışarıdan mutsuz gibi görünmüyorsunuz maşallah.

4867. Nä, nä edälüm. Häyat múcadelesi, beř tâne çocuĝum var, ònärùn hańırı içün, yani,
4868. içümdeķılärı içümdä saķlıyòrum, dıřańı açmām.

Çok teşekkür ederüz.

4869. Bışey deĝil.

XVI. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Gülşen PİRİM</i>
<i>Yaşı</i>	: 56
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Subaşı köyü (Haçapit) 19.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Sizi nasıl istediler?

4870. Hiç istemädilär, hiç.

Nasıl oldu? Nişan oldu, kına oldu, düğün oldu, bunları bir anlatın bize.

4871. kına da olmädí, dúğün da olmädí, hiç bişe olmädí. Kaçma gäldüm ya.

Bize onu anlatın, neden sebep kaçtınız?

4872. Sebep nâ , şimdi şametli anâm, beni, dedi kı, “evdä vëräceğim.” dedi “buní. Beni
4873. ew içina vëräceğim.” dedi. Obiri dâ bacısı idi ya, teyzem, “Bi kèzüm waşdür.” dedi
4874. “ewdä vëräcäğim.” dedi kı, “yaşunkı ğún edemädüm mi baksun dedi. Ya ewdä
4875. vëräcäğim, ya kardeşuma vëräcäğim.” dedi. Řametli anâm, ònden soğra bulär dâ
4876. benüm babâmunkılärí bulärí hiç sävmäzdi, bu dāyımunkılärí.. “u:” dedilär, “biz a’
4877. a’” dedilär “bi kuşak pislüg_olsa biz buní òğa vërmäzük.” dedile. Vërmäzük deyina
4878. olär bağèrdilär. Beni şeyä vëräcäğ_idilär. Naçıye’nün oğlína. Halâmün oğlína.
4879. Şosoğli, Ğúlbeý’a. Ğúlbeý’i tănırsen dâ, ğúlbeý’a vëräcäğ_idilär. Şimdi ulär dâ,
4880. anâmi sävmäzdi. Ulär dâ, anâmi sävmädüklärí içün, anâm dâ istemäzdi. “Naçıye’ya
4881. vërmem.” dedi, “ya kardeşüm vëräcäğim, ya ew içina vëräcäğim.” dedi. Şimdi
4882. babâmunkılär de, kardeşlärüm dâ hep “ewdä vërsäk.” dışarı vërmäk istemäzdi,
4883. “ewdä vëräcäük”, babâm dâ “ewdä vëräcäük.” Ònden soğra bulär dâ duydilär kı,
4884. buní aşā ğidäcäk, ben çat’ta idüm. Dedilär kı, “buní aşā ğäldí mi?” Dedilär. “ğúzin
4885. ğidäcäük, Naçıye’ya vëräcäük. Ğúzin ğidäcäk.” dedilär. Bulär dâ, İba_ābim
4886. konıştı şametli Bättin inen, Bättin inen konıştı, Bättin dâ bā, hā Bilaloglı, Bättin’a

4887. dedi, şametli Sabit dā ġaldı, ben inen konuşur. şimdi aışe inen ot biçāk, ben
4888. biliyom ya, bā demiřlār dā: yani, ústi şapalı şonişur ben_inen. Deyi kı, “Ġúlsen”
4889. dey, “dedi”, dey kı, “Ġálsun dā ben unı sākłām.” Zeki, dedi kı, “Ġálsun ařaġa dā
4890. ġeřisina řařıřmāsun.” şametli, şametli diyācāġ_idum, şaşışkı, Zeki bey dā, hakim
4891. idi ya, Ařtařen’dā idi o zaman. Ònden soġra, óylā řoniřtúk moniřtúk, nā ise, úç
4892. ġún bişe ānġlāmādı. Óylā ġeřtúk soġra, ġenā řeřtúk, beni yolladılā, yāyliya, yāyliya
4893. ġeřtúm. Yāyliya ġeřtúk, óylā konişti, ònden soġra ġeřtúm yāyliya. Bulār baġa dedi
4894. “İba ābiüm ġālmıř, māġār beni ġótúrmaġa, ben dā şatır ilā, bulārùn bulārùn
4895. şatır_inen, İba ābimùn şatırı inen řuwallārını almışüm, Fikři ābiyüm, yúk ġomıř
4896. içina almış ġālmıř ařā, vēri: benüm ařkāma, doġru yollādı yāyliya, tek başuma, hā
4897. bóylā dumān dúřmıř. Dedi kı, “ġidālüm”, dedi “bulārı ġótúr” dedi, “İbrāim’undu”
4898. dedi. “ēyi”, dedüm. Hemān, nā ise aldüm ġeřtúm. Ķoġmām, řāmlükłārden yòķarı,
4899. ġeřtúk kı, unda İba ābim, İba ābim dedi, “seni ġótúraçāġım Ġúlsen.” dedi.
4900. “Ġālāçāksēn.” dedi. dedüm “yòķ” dedüm, “ben ġālmem.” dedüm. Fikři ābēümı
4901. tāk bēraġemem.” dedüm. “hiç dā: dā hiç bi iş etmemişük, otumuzı biçmemişük.”
4902. dedüm. Bişe yòķ. Óti biçāçāük. dedüm. “ben Fikři ābeyimi yalaġuz bēraġemem”
4903. dedüm. Bişe yòķ o dónđi ġāri, ġāldı ařā. ġāldı ařā, şametli Fadime anām bunı, nā
4904. şadaş olmāsa āřkı ġoçaķarı idi dā, birāz ānġlārdı. Dedi ki, “bulār” dedi, “nē hepsi
4905. dā ġālmıřlār yāylā yòķarı” dedi, “bulārùn bi işi wař idi hā.” dedi. “hā”, dedi, “bi
4906. işi wā imiş.” dedi, Fikři ābeyim. “zaşı ġālmıřlār da” dedi. Bişe yòķ, óylā ġāřı.
4907. Ġúz oldı, otlārı biřtúk, otlārı biřtúk ònden soġra, hā řaçmāmıřük, otlārı biřtúk,
4908. ġúz oldı dā, bulār tókúldı ġāldıle ařaġa, hā oti hazırılıyāçāük kı, Fikři ābeyüm ilen
4909. ben undaim ya, tek başına řalù adām, ònden soġra otlārı biřtúk, hep yòķarı
4910. yeřleřtúrduk, iba ābeyüm şey inen habeş etmiş, şametli Bāttin inen, Bāttin inen
4911. koniřtúk, dedüm “tamām” dedüm, “Ġāluř” dedüm, “ġidārüm” dedüm “Ġālìom,
4912. olsun.” Ònden soġra, bulār ġeřti ařaġa, bu dā ġāldı yòķarı, ġālmāķtā buġa yoldā
4913. řastlādılā, ġosēġlıya bu řastlādı. Dedi “İbrāhim nēyā ġidāsen.” dedi, “şimdi” dedi,
4914. “zāmānsüz” dedi. “yokaşı” dedi. “bişe yòķ” dedi, bilmām” dedi, “Bāttin” dedi, “bi
4915. içümüz waş idi bāttin_inen”, dedi, “beni çāġırmiř” dedi, “bi ġideyim.” dedi. “un_
4916. içün ġidēm” dedi. Ò dā ġālmıř ařaġdā demiş kı, “İbrāim” demiş, “İbrāim hāřaldā
4917. demiş, bir eşazi bişe alāçāklār.” demiş. Eřazi bişe alāçāklār bulār hāřaldā ònı içün

4918. gîdârdî.” demiş, “boylâ dedi bağa” demiş. Ònden soğra gâldî yòkaří, bi akşâm
 4919. durdí eřtâsí ğún biz nâ ise Cîmil’den aşúk bu tarâfa. Cîmil’den şeden yòkaří
 4920. ğêttúk dâ, Elevit tarâfı yòkaří ğêttúk, çıktúk yòkaří Vařamâz’dâim, çat’tayúk.
 4921. çat’ten çıktúk, doğrı dâşâden yòkaří ğêttúk Hemşin’den yòkaří çıktúk yòkaří
 4922. Cîmil’a. Cîmil’den aşkıya, hâ, çat’tâ ben yazın çat’tâ oluòm. Çat’ten yòkaří çıķ
 4923. ot biçêķ dâ yaz, kışın dâ qalıyok o zâmânda. Ğêttúk unda, unda ò Aspi wař ya
 4924. kúrtlârûn, Duřdane’nûn qardâşı, òřâdâ bizâ, bi şetfi, muhlama etti, çadırde,
 4925. çemeşķ’tâ hâşaldâ çemeşķ idi dâ, minci muhlamâsí, unı dâ yêdúk, çıktúk, ğâldúk,
 4926. Cîmil’ûn dağdâ yattúk. Sabâ aştı, ònden soğra qaķtúk, aşúk Cîmil’a, Cîmil’den
 4927. aşâ ğâldúk Rizea. Rize’dâ qâldúk. Oteldâ qaldúk. unda bi ğêce bi ğún akşâma
 4928. dışarı çıķarmâdılâr qokuden. “bi içâri içâri vêřûrlâ bunun yaşı tutmâz, ğâlûş
 4929. alûrlâr, nâ edâcâğâķ” deyina. Hâ yaşûm dâ kúcûğ_údi. Ònden soğra ğâlmış bizi
 4930. kim idi, ben nâ bilêyim o zamân dâ ğâlmış, bizi aşamışle. Bize mâğâ, yemâķ bişe
 4931. ğâtûřâcâķlâ. Kı otelci dâ bunı bilemâdı, “bildi kı, bunı kêtûn tarâflârındendu.
 4932. “yòķ” demiş “buşâlârdâ kimse yòķ.” demiş. “oylâ biri yòķ” demiş. “yoktu” demiş,
 4933. bişe yòķ dândile..

Gelmişler otele kadar..

4934. Yok otelâ qada kimse ğâlmâdı, başkası soşai artúk, bizâ yemaķ ğâtûřâcâķlâ.
 4935. Bilûrlâr bizi kimselâr be_nâ bilêyim, İba âbi. tânır, ben bilmem da.. Ben dâ bóylâ
 4936. kâdi kibi ofuřuyòm dâ yânlârına bişe diyebilûş miyim? Aş edârûm ò qadaş. İba
 4937. âbeyûmden kı ğâna Bâttin’den çeķenmem şametliden dâ İba âbeyûmden çok
 4938. çeķenuyòm. Bóylâ otûòm.

Bahattin de var yanında..

4939. Hâ hâ. Bâttin ilen İba âbeyûmdu, o zâmân Nuřay yòķ peşûmûza ònden soğra,
 4940. dedilâr kı, “bi dolaşâlûm.” dedile. Ğendilârı, nâ ise otâķına sumaşladılâr dâ, uzun
 4941. ekmâķ sumaşladılâr. ğâldı. Ònden soğra, dedilâr kı “bi dolaşâlûm.” Fazlı
 4942. ğâlâcâğ_ıdi, Fazlı’yı bakâlûm, Fazlı’ya âbeyûma şetmişlâr dâ, ğâldûğını haber
 4943. vêřdile. Telefon mi ettilâr, nâ ettilâr, ben nâ bilêyim, ulâşden. Yânlış vêřdilâ,
 4944. otelûn âdını vêřdile. ofuşduklârı otelûn adını vêřmâdılâr dâ başķa otel adını
 4945. vêřdile. Şaşûştma vêřdilâr. Dedilâ, “bi dolaşâlûm.” dedile. “bu Fazlı ğâlmâdı”,

4946. Alla'isen bi bakälüm, bi gâzälüm.” dedile da. Rize'dä. Gêttile kí gâzälüm, baqtíle
4947. kí, fazlí âbeyüm gälmiş, aŗāmiş bulemāmiş, oturmiş bi yerda. Nārdedu be_nā..
4948. Paŗklārdā mi oturdi, nārdā oturmiş? Unden dā gāldük döŗri, karşıya çıqtük.
4949. karşıya, toŗoglılāre, çıqtük, hā, unda dā bi akşām durduk. Bi akşām unda kaldük
4950. mi? kaldük bi akşām, unden dā bi dā baqtük kí, kósēglilār duymişle, unda gälmiş
4951. deyina. Hā, habeŗi almışlār, şametli babām dā, yōkaŗden adām yollamış kí, “bi
4952. gêtün.” demiş, dāyılārı inen mi gêtti, başkası inen mi gêtti. Bāki kāndürdilā,
4953. Bāttin peşinadu ya.. bunı kāndürdi bāki, içkiciya, şakiciya bi yerā góturdi. “bi
4954. bakälüm.” demiş, “dāyılārı inen gêtmişse, hiŗ şetmān” demiş. “başkası inen
4955. gêtmişse, gāri alācāk” demiş.
4956. falancaya góturiyorum diye başka yere mi gótürdilā diye şüphelenmiş

Falancaya götürüyorum diye, başka yere mi götürdüler diye şüphelenmiş..

4957. Hā hā. Belki başka.., bāki başkasına gótürdilā. Babām demiş, aŗkaŗden yollamış,
4958. adām yollamış yāylāden, babām yāylādēydi ya, adām yollamış, hiŗ bişe
4959. bilmāzlār dā, bu nē gêtti, sāvdası yōg_ūdi, bişesi yōg_ūdi, bu nēyā kayboldı?
4960. Ōnden sogŗa, gälmişle kí, dāyılārına gêtmiş. Hiŗ bişey yōķ. Babāma dā habe
4961. vērmişle, “dāyılārı inen gêtmiş, “o zāmān tamām”. Demiş, “hiŗ bişe demān.”
4962. Demiş. Ōnden sogŗa, bu kósēglilār duydilār mi? Bu kós'un Yaşarlār
4963. ķeşķirttilār řeza âbeyūmi, iķna edācāsız, mākemiyā vēracāsız, alācāsız,
4964. karşidā imişlār. Ōnden sogŗa gāldi, gêtti, şeya, şametli Paşā dāyí, sāvriye
4965. hāla'nun ewūn altına. Ōrāden çıktı şeyi gōŗdi, Yusuf dāyí, Bućaklı, hā
4966. Bućaklı Yusuf dāyí gōŗdi. Demiş “Yusuf sā bişe diyācāġım kardeş.” demiş.
4967. “nā diācāskēn?” “boylā bóylā iş var.” demiş. “bunı” demiş, “bakārsēn kí, bu
4968. akşām gālūp candaŗmalār saŗar.” demiş. “saġa
4969. yolliyācāim.” demiş. “yolliyācāim saġa.” demiş. “tamām” demiş, “sen hiŗ koķma”
demiş, “aeşam
4970. namazıylen gālsūn.” demiş. Aeşam namazıylen çıqtük urādā çıķārdilār bizi
4971. urādā. Ben ilen çıqtük unda. Bāttin urādā beŗaķtı bizi gêtti. dā: ō gêtti evina.
4972. Ben inen iba âbeyüm çıqtük ōnda oturdük o akşām, o akşām urādā dā
4973. kalmādük. Hā Sabiya kalmādük. hāŗalda. hāŗaldā kalmādük Sabiya kí, gēce
4974. aŗaba gāldi biza. Biza gēce aŗaba gātürdilār aşāķı írmaġa, ōrāden aşā endük

4975. bóylä ařaba inen dođrı Ařtařen'a, Zeķi ābeyùn evina. Ğetťük unda Zeķi ābey,
 4976. řametli şey dā wař dā o zamān, Ayla dā kúćúkťūr, hāřaldā lisiya ğidādí Ayla.
 4977. Bóylä yiri yaşı bi kēz idi. Ben dā ò kada tānıyòm, o zāmān óylä bişe yòk dā:
 4978. çoķ aceyibùma ğidār, baş açùk, bóylä kollār açuķ buşaden aşā. Babasínùn
 4979. yeina evladı nìä bóylä ğälü deyina. Çoķ aceyibùma ğidār, bolä baķām. Çoķ řä
 4980. çeķēniyòm dā ulārı dā tānımem ben ulārı kimsēyi tānımem. Bā dārlār kı,
 4981. “çäķēnma çeķēnma” dārlār, “otuř” dārlār Jale abula dā wař. Ònden soĝra
 4982. uřaden ğetťük iştä, om beř ğún řaldùm òřadä, om beř ğún řaldùm. Babām
 4983. istemāz dā:, hemen Zeķi ābey babāmı, Pazař'dā tutťı “uyāćäksēn.” Deyina
 4984. “hā” demiř “sen” demiř “ķēzi saķlāmıřsēn dā beni řonıřťürsēn deĝil mi?”
 4985. Demiř. “yòk dāyı, ğózúĝı sävēyim, bendä deĝiř āmā sen uyāćäksēn ğenā.”
 4986. óylä dā sävdalùķ yòĝ_ùdi dā amā ben nā bilēyim. Kać.. řindi., yo.. Kaćıluř..
 4987. şindi, bu säfār ana, yòk yòk zoř inen kaçũrmädı amā şindi anām bu tārāfa istē ya..
 4988. řindi ótākılār dā o yānı vēřāćäķle, ben dā anāmi şey etmiřũm dā: yani anām bulārı
 4989. işteş dā anāmùn dedũĝı olmasùn. Hā ulāra nē ğidiyim, ossun anāmùn dedũĝı hoş.
 4990. Anāmi ulār sävmāzlä, haz etmāzlä bişe yòk unı tutmiřũm ařtùk dā.

Sonra küslük sürmüş mü?

4991. Yòk yòk hić sũrmädı. Ònden babām unda hemä ğäldı, yařumı bāyútťı ařtařen'de,
 4992. yařumı bāyútťı, müamelemi yapıťürdı, nikāyı. Elbise mi dā yapıťürdı. Tākılārũmi dā
 4993. yapıťürdı, altunumı da.. Ònden soĝra dedi, çıķārsız eva “ťulum inen dā eva
 4994. ğiřmiyāćäsız.” dedi. řabānća nā kadař atařsızsä atùn.” dedi “dũĝún mũĝún
 4995. yòk“ dedi. “ťulum inen ğiřmiyāćäsız.” dedi. Tembi etťı. “óylä ğótürāćäsız eva.” dedi.
 4996. Ònden soĝra, bi ay soĝra, ğäldı beni ğótürdı. Ğetťùm eva.

Tulumla niye olmuyor?

4997. Tulum ilä, řindi, bulārùn evi beyduwalıymıř āwelden. Dũĝún etmāzlār, źulum
 4998. çıķārtmāzlār ğóa dā.. āřkı ocak. Hā, óylä bi inaniş wař yani. Aslındā çıķāćäĝa bişe
 4999. olmāzdı kı, çıķāćäk, zaten, ķēzlār hep uşaden; Muāzez çıķmıř dā Fatoř çıķmıř,
 5000. çıķmıř dā hāřkes çıķmıřlār uşaden. Hā, yani ũřsuzluķ, ũřsuzluķ olmasùn.

Beddua etmişler yani..

5001. Hä. Alíye'yi ğätürmişlär urädä zoř inen dúġún, hoşon etmişle. Bizüm Alíye'yi dä
5002. Osman äbeyümdä çıkmış ya.. òní ğätürmişle, ħardaşlärí, hä hä.. äşki ocaħten äşki
5003. Fadime ħala wā imiş, ebe hanùmùn ħala sí, hanùmùn ħala sí wā imiş äşki koş ebe
5004. wā_imiş. O demiş kı, ħaynânâmüz kı, “sāħín oġul”, demiş “senùn uşāħlärün
5005. ħalabalüktür deyina, bu ewdä hoşon edärsen, a: dúġún edärsen.” demiş. “dúġún
5006. etmiyäsën, hoşon etmiyäsën.” demiş. Alíye'nün zâmânında ulärí dinlemämişlär,
5007. zoř_ina hoşon etmişle. Çocuġı dä olmamış, onun ústına ħodíle. Tekfíre'nun
5008. zâmânına dä ġenä äyní etmişle, ulär dä ġälmışle. Ulär dä ġälmışle, ulär dä äyní
5009. etmişle. Ėyíce artük bóylä oldí. Beyduwalıydí bóylä etíle. Soġra dä benüm babām
5010. tembi etíi ya “bundä fulum ilen ġírmıyăcaksız.” Tekfuře'nün ħuċası çıħtı birăz,
5011. sinirländi. Ķoħtı dä dedi kı, “ħezüma çocuġ_olmaz dä óylä” dedi. Tembi etíi. O
5012. zamân şametli ħeřeginüm dä ħezdi ħaynânâmüz. “ħezíní eweşmiş òřä.” dedi,
5013. Häbet” dedi “mutli olăcăħ” dedi. Sizünħílä nă etíi dä nă ettünüz?” Dedi. “nă Oldí”
5014. dedi yani, “mutli mi oldunuz?” Dedi. “uşāġüngüz olmădí bişe yôħ.” dedi kı
5015. óylä olmış, ġälmışük. yani éyidu şimdi. Pişmân dä deġilim. nă pişmân olăcăġım.

Tabi sonuħta akraba zaten.

5016. He, akraba dāyımünħílär zaten. birăz äcāmílük te çeħtümse ārħen ālıştüm. Ulär bā
5017. baġeřdise ben dä ulära baġeřdüm. Ulära, ben dä ulära baġeřdüm. Soġra dä: zaten.
5018. Demiş “öldük çoluk çocuħ sayibi, şindi öldün ħoća ħări bişe yôħ.”

O zamanlar yeni gelinleri işe yollamazlardı, bir süre evde kalırlardı deġil mi?

5019. Ewdē mi? Do yollādílär beni, ġenä yollā-dílär. Ben bi ħăc ġún ħaldüm, ewdä
5020. bēřaħtílär beni birăz ewdē. iştä yemaġ_eylä ġetíile ote bēři, ulär yaġmiläre ġetíilär
5021. çalıřmaġa. Tekfuře ilen Alíye vā_idi dä o zamân, olär çalıřmaġa, yani beni
5022. bēřaġüřdílär eva. Sen iştä ħoċıalüğ eylā “hiċ tā bişe bilmēsën, häywân kibi
5023. bilürsen, hiċ bişe ettüğün deġil.” Nassí..

Yeni gelin miydi oraya?

5024. Hä ħoċıalüğíní etmăzdüm dä yani ħeřeginüm edärdí. Ben dä òġa yăřdüm edēřdüm.

5025. Bişelä edärdüm.

Koçialuği eski gelin miydi orada?

5026. Hä hä, äşki, äşki, qaynânalüğ_edärdí äweldä hä. O edärdí, önden soğra, ben dä
 5027. sufra qurärdüm, qalduşurdüm. Ben nä bilëyim. Silmäg_edärdüm. Çamaşur olurđı.
 5028. Hä yo.. tabî, şindikılār kibi. Şindikılār kibi hoş degildük, şindikılā.. Ufaqlār nä
 5029. dedise, şindikılār óylä olur. Bóyúqlē bişe demäzle. Bóyúqlē ulā uyār. Biz óylä
 5030. edemäzdük, qorqärdük. Bişe demäzdük. Biz sayärdük da.. nä diyäcäklār,
 5031. qezäcäklār mi, yānliş mi ettük, nä ettük? Erken qaqtılā “aha bāyúğumuz qaqmış,
 5032. biz dä ğizli ğizli qaqu ğälälüm bāri. E şindikılār dä oo.. Saat sekiz doğuza qadar
 5033. yatarlā.. Sen dä ewdā kedi kibi ğazärsen, rātsuz etmiyälüm. Yatmışlā yatmamışlā.
 5034. Äwel óylä miydi?

Yaylaya ne zaman gittiniz?

5035. Beni mi? Ben hiç çobān ğetmädüm yäyläya. Ben, bizde, babāmdëykēn bazı bóylä
 5036. ğúzdēn ğidärdüm. Yemäk pişürmäg_ıçūn ğidärdüm. Yazden birāz ğidärdüm. Esās
 5037. yäyläcılār ğälāna qada çobān mobān ğidärdüm.

Emine halam giderdi, onu biliyorum.

5038. O yäyläciydi dä. O, zaten yäyläcimiz o idi. Hä.. Hä.. Çeḥpeig'dä ḥeçençur'a
 5039. ğidärdí, unden Tuḫuf'a enärdí. Ğoçmān kibi ğazärdíle. Ben ğidärdüm,
 5040. babāmdā_iken, ğidärdük, ğúzdēn çobānlüğ_edärdük. Rametli Nezmi Emicā ò qadar
 5041. qōmıqlüğ_edädi kı Maynuř ḥala ilen, dä qarısı idi ya, kosoğlı Nezmi dä:.

Onlar Varemez'de değil miydi?

5042. Unlār Varāmāz'deydi, biz dä Varāmāz'a çıqärdük da. Babāmünqılār, Varāmāz'e
 5043. çıqärdük.

Ben çocukken, ara sıra götürürdü babaannem de ben orada biliyorum.

5044. Ha hä hä.. Maynuř ḥala dä. Nezmi Emicā hä bóylä dumān dūşmış. Naçıye ḥala ,
 5045. bilmem, haykērebilür miydi? Onun säsí bāki bóylä haykēremäsi dä, dä:..

- Yok yok nasıl sakarlardı diyorum? Ekşir, acılaştır da..**

Hiç bekletmezler miydi?

5070. Ā ā! Beķletmāzdılār. Sondā, sondā olāni..

Peyniri yaparlarmış, çam ağacının kabuğunu soyup kap yaparlarmış.

5071. ҡolo dārdılār dā oğa.

Koloyu kapatırlarmış toprağa gömerlermiş.

5072. Toprağa ğúmār miydılār bilmem, benüm zāmānūmdā hiç ğórmādüm.

Koku peynire geçermiş çamın kokusu..

5073. Óylā fatlı olurdı, óylā fatlı olurdı ki. òní, şimdi, çāmi kāsārdılār Ağacı, ústini

5074. bóylā, ústini şēdārdılār, altten dā edārdılār, buřāyi bóylā yařdılār mi, ҡabuķ tumaş

5075. ıķārdı dā. O ҡabuĝı, ıķārdılār, bi dā ҡapaĝ_edārdılār uĝa, kāsārdılār, ğāndi

5076. ҡabuĝinden altına ҡapaĝ_edārdılār, peniri dōldururđılār, minciyi dōldururđılār.

5077. Amā hep bi ҡaba dōldurmāzdılā, hoş, ayrı ayrı dā; peynir ayrı, minci ayrı. Āwel

5078. óylā gadel olurdı, ğālūrđi aşıaĝa, atırılāra dā o zāmān şētmāzdıle. Yasaĝ_olmāzdı,

5079. soĝra soĝra yasaķ oldı ya, dā: edemādile.

Ne yasağı?

5080. çāmlāřı, yasaķ etti ya ořmān. dā: kāsı edemādılār. O zāmān dā artūk torbalāra

5081. ҡoydilār. Soĝra soĝra torbiya basārdı. dā: āşķiden tulumā basaşdıle yaĝlāřı.

Keçi tulumā.

5082. Hā.. Ben, ben dā, at'tā dā: ocuĝ_idūk işā, babaannem dā òndāyidi. Tulumlāra

5083. basmişlā, bāyúķ tulumlāra, “teķe tulumídūr”, dārdılār. Bāyúķ tulumlār olur hani

5084. ğāldı biza at'a. Bizümķılāřı dā arabalūk mal, sēĝēr arabalūk ğālmış, unda,

5085. ķurtlenmişılār hep. Hā yāylā yōķarı ıķārdı babaannem oĝrātı, ulāřı āritı, ķurtı

5086. ҡaldı ğāři, yaĝı āritılār, aldılār, unı etti e ew yaĝı. Ğārisini saftılār.

Yaĝ mı kurtlandı?

5087. Hā..

Yaĝ kurtlanır mı? Peynir tamam dā..

5088. Yaĝ ķurtlenmiş dā. urtlenūrđı dā.

Toprağa gömerler diye duymuştum, soğuk dursun diye..

5089. Bälki äwelden óylä edär, ben, benüm zãmân, ğórmämışüm.

Çamın kokusu siner, tadına doyum olmazmış.

5090. Uni babaannem edärdí, edäbildüğü zãmándä etmiş, imiş óylä därdilä. Ben dä
5091. ğórmämıştüm dai şimdi fikri äbeyüm ulär anlatırdılä. “anam edärdí”, dedilär dä,
5092. “toprağa ğúmärdí”, dedilär dä, “yazın kı mal ilen ğetsäk, çıkārırdük.” därdilär. “o
5093. kadeş fatlı olırdı, aşkımış olırdı. Şimdiķi yäyläcilär dä yäyläcılük.. Óylä bişe
5094. edemäzsiz. “anâm óylä edärdí.” därdilär. Rameťli Meymune’ya óylä därdilär.
5095. “anâm óylä edärdí” därdilär. “siz” därdi, “edemäasız” därdi. Ğidärük, çıkārük
5096. yäyliya.” därdi óylä mi edärdí” därdi. “kafügümüz olmāz.” därdi. “malden
5097. saġacġsēn kı yēsen. Kafügümüz, ġitsäk öřaa, hazır olırdı.” därdi. Hemen alırdük
5098. bāri, yērdük.” därdi. Ğūzin aşā ġālmākta ğúmärdí, yazın ġetılär mi çıkārūr
5099. yērdilär.

Soğuk dondurucu gibi..

5100. Hä. Ėyi olırdı dä. Äwel dolap molap olmāzdı, şimdi yäyliya dä dolap ġetfi. Yäyliya
5101. dä şimdi.. Ğışayı yakađılär, sokađılär duwaşa un_ilen otırdılär iş edärdilär.

Yaylaya buzdolabı çıkmış.

5102. Ya ne, yäyliya, buzdolabı ġıķtı, televizyon ġıķtı. dä: o yäylä deġil kı. Hä oldı
5103. şehir.

XVII. METİN

<i>Anlatan</i>	: <i>Nezire YOLGÖRMEZ</i>
<i>Yaşı</i>	: 75
<i>İşi</i>	: <i>Çiftçi</i>
<i>Öğrenim durumu</i>	: <i>Okula gitmedi</i>
<i>Derleme yeri/tarihi</i>	: <i>Seslikaya köyü (Bakoz) 03.08.2004</i>
<i>Konusu</i>	: <i>Sohbet</i>

Kendinizi tanıtır mısınız?

5104. Benüm gändüm, Neziire Yolgörmaz.

Nerde doğdunuz?

5105. Bakoz'da doğdum, bakoz'da evlendüm, Bakoz'da gâştı günüm.

Çocukluğunuzdan söz eder misiniz?

5106. Çocukluğum, hâr şey bunda gâştı. Beyazkâyâ tabi. E nâ bilëyim. Öylä iştä ew işi.
 5107. Başka bişe etmädüm. Ew, ew işi ettüm. Amâ ogul uşagüm çok fazla. Eltümünkıläre
 5108. dâ baktüm. çok zâmet çekttüm yani. İbtî zâmet daha çoğ_idi bunda. Şimdi kefläri
 5109. wař milletün. E çekttük mektük iştä bi şey olduk. Ehñiyařum haşta oldı, uç senä
 5110. yataşta ònı baktüm. Oğaşüm ben, sèhèntı yaptüm. Gändüm haşta oldum. Uç ay
 5111. şeylärda yattüm, hařtanelärde, bi iki ayduş dâ çıkmışüm eyilenmişüm.
 5112. Bundä ben yalağuzım. Sekiz tâne çoçuğum wař, hiç bi tâne yanümdä yök.

Çocuklarınız nerede?

5113. kurbette hârkesün işi wař, gûci wař. Ogul uşagün peşlärindä hârkesün. ğenä olärün
 5114. yanında sèhèldüm, gäldüm bu täräfa, bunda şimdi ben yalağuzım. E oğaşup
 5115. ğidärük nâ bilëyim, şindiki ğaçım daha eyidür, kèzüm. Tezdäki eyi değıl idi
 5116. yawım. Eyi değıldi dâ öylä oğaştuk. nâ bilëyim ğeçe, ğúnúz, alım saşım bişe
 5117. yög_üdi sade çalıştu:ng ile yerdüñ içerdün, öylä kaşardün. E şimdi hârşe eyidür.
 5118. Yani ğaçım edäbilene amâ edemeyena faķırlük tá wař.

Çocukken yaylaya gider miydiniz?

5119. Yäyläciydüm. Yäyläciydüm. Boyına malumüz waşdı. Haywanum fazläydi. Yirimi
5120. éan haywanum waşdı. yäyan yol ğidärdük. Yäyliyä ğidärdük. olärün hepsini
5121. yapärdük. Oĝaşurđı, edärdük. Yeřdük, içeşdük, ğaçınürdük. Óyläydi. Ğaçımümüz.
5122. Óylä iştä.

Kaç hayvanınız vardı?

5123. O zamân mi? O zamân bi yataķ keçi, bi yataķ koyın waşdı. sèĝèrlär çok fazla.
5124. Oĝaştük, ettük, óylä. Óylä oldı iştä. Sonumuz bóylä oldı, demaĝ_istēm. Oĝaşmāın
5125. soni bóylä oldı. Şimdi yalaĝüz dört duwardä oñurmışüm. Ğendi yemēimi
5126. yapebilüöm, yeyäbilüöm o ķadař. nā bilēyim.

Hayvanlara ne gibi adlar verirdiniz?

5127. Ben çok oldukları içün hiç isim ķomäzdüm. çok waşdı isim koyemäzdüm ķèzüm.
5128. Doĝardılär, ķèzlär bi şelär koyärdılär, ben uläri.. Emine'm waşdı, Aynäli'yüm
5129. waşdı, nā bilēyim Nazli'yüm waşdı. Óylä iştä, óylä bişelär.

Yayla adlarını hatırlıyor musunuz?

5130. Hatırlām yäylänün. nälär waşdı. Bi wanag waşdı şey Ediposi Wanag, Ediposi
5131. Hanesi. Bi dā: wařdı Mesuķ dārdüm ben, yūksek bi yeř. Mesuķ dārdile. Ben
5132. undāyim. Bi dā waşdı ķařşı Kóydä Pegenewayı, Palokcuř yäyläsində. Palokcuř
5133. yäyläsində Owa waşdı. Gälgelân dārdük önden soĝa. Aştı ğälürdi. Dārabaşı
5134. dārdük. Aştı, ħewāk Aştı'na yakın idük. Óylä iştä. Oştant waşdı, Deniz waşdı,
5135. Zeyne waşdı. Óylä ädlär iştä, häywanlärün ğidüp, oñladuĝı yeřlär, óylä yeřlärđı.

Çocukluğunuzda ne tür yemekler olurdu?

5136. Dēişük yemaķ o zamân nā olurđı, bişe olmäzdı ķèzüm. Penir, yaĝ, o bol.
5137. Yedüğümüz penir yaĝ, nā ilen yapärlär. Oćaktä, yaĝ ilen da.. Yaĝ ilen yemaķ
5138. yapärdük yani. Bakkallärden bi yeşden bişe aldüğümüz yòķ o zamānlärdä. Bişe
5139. alećak bişe, çay bilē yòĝ_üdi, içemäzdük, içmäzdük. Şimdi millet hep çay çay
5140. çay..
5141. Saĝärdük, saĝärdük, malı saĝärdük.

Ne peyniri yapardınız?

5142. Mal peyniri yapârdûk da, sûtten. Muhlama yapârdûk. Muhlama çok mensûr
 5143. yawrûm. Muhlamasûz sufra kaqmâzdî. òní òní çok yapârdûk. Peynir yapârdûk. İki
 5144. úş tâne peynir yapârdûm ğúndâ. Sút saĝârdûk mallârden, hâywanlârden. Makineya
 5145. çekeârdûk. Yaĝí.. Qaymaqtên yaĝ yapârdûk.

Eski günleri hatırlıyor musunuz?

5146. Bişe dâ hatîrlemem. çok zâmeti çekmişûm kèzûm şimdîkî éyidû ĝâçim. O
 5147. zamânķinî pek hatîrlemem. Hatîrlâm da..

Düğünler nasıl olurdu sizin zamanınızda?

5148. Dúĝúnlâr éyi olurđi o zamân, çok şenlûk idi oortalûk. Dúĝúnlâr çok éyi olurđi. Ŗyín
 5149. oynârdílâr, şenlûk yapârdílâr, nâ biléyim. sîlalâr ataârdílâr. Dónanma yapâr, óylâ
 5150. bóylâ yapârdílâr. Oynâr, ĝúlârdílâr, túrkilâr kıyamet olurđi yani. Wartewor
 edârdílâr. Bi wartewor
 5151. edârdílâr millet hep aşâĝden ĝâlûrdi. Yâylâlârden, âhenk,
 5152. kıyâmet ĝidârdi amâ e ĝâşî ulâr tebi şimdi. Şimdi yâylâlâr vêran qalmış ĝibidûr.
 5153. Buldurín ha o eltûm ĝêtfî. Şeye kı, zamân ĝâçmişti, ĝêtfûk.

Daha çok konuşun istiyoruz.

5154. Dâ nâ konuşâyım olan yeter!

Türkü söyler misiniz?

5155. Ben şimdi kıça adamûn yanında nassî túrki sóylâyım. Óylâ dedûĝûm yók atma
 5156. túrkiya zatî. Qaqtûĝûm yók. Óylâ daĝdâ, şeydâ ĝâzârken demişûk huhu bilê
 5157. etmişûk. Amâ şimdi nâ biléyim. dâ: nâ sóylâyım kèzûm.

Makamla söylemenize gerek yok. Sözlerini söylemeniz yeter.

5158. Nâ, hangisini, nâ deyim. Bişe aqlûma ĝâlmâz kı. Ka bişe óĝrât sen Heva.. Túrki
 5159. kaç tâne war amâ hiç bi şey yók. Bilmem.

Unutmadığınız bir olay var mı?

5160. O zamân, o zamân oldi işâ. nâ oldi buyâ fec wurdî. Yataқта qaldî. Úç senâ ben

5161. on_ilen oğaş̀tùm. Kımsem, yanùmdä bakínìòm, yòğ_ùdi. uşàklār ğètti ğètti ğètmişlār.
5162. Bi defa tipi ğäldí bóylä, qarşídä dä bi evùm wař idi. Qarşıya ğäçürmaya wař idi.
5163. Fides'ùm wařdí peşùma. Ğètfùk. Unden bîr kèza odun yúķí kuşdum, ğändùm çāyîr
5164. yúķí kuşdum. Dārä kıyısına ğäldük. Bi ğurlemaķ äldí. Hava yaġardı. Bi kúçúķ tä
5165. kar yaġmıřtı. Bîr ğurlemaķ äldí. Bi dä baķtùm yòkarıden daġ ğälü. “Fides'ùm!”
5166. dedùm. Kèz bi kúçúķ ğäri ätladı, bi kúçúķ óne.. Ätladùm. ógúmúza yıġıldı bóylä
5167. kèzlār, ha bóyläcä tepe ğibi. Kar cèġ ğäldí iştä, tipi ğäldí. Amā hıķbîrùmúza bi şey
5168. olmadı. Bi dä baķām kı epeyi bo yani hemen dúřtùm, artük bo yani dārä óġına. Bi
5169. yerden Fides'ùm o yanden çağırdı “Ana saġ misèn, ana saġ misèn?” yani óylä bi
5170. olay o zamân ğäçürdük kı soşma. çok oğaş̀tük óylä yerlärden. malí_len dä çok
5171. oğaş̀tük. Oġul. Ėzildük, yıkıldük. İbtıķı ğäçim zoř idi yawrùm. şimdi şimdi,
5172. çalışma mi wař? şimdi, iş mi wař dúnyada. nā deyim bóylä iştä.

4 DİZİN

4.1 GRAMATİKAL DİZİN

a I Türk alfabesinde birinci harf.

a. sínífi *ís.* Önemi ve niteliği bakımından benzerler arasında en iyi olan.

a. 4054, 4055

a II *ünl.* 1. ‘Ey’ anlamında bir seslenme ünlemi.

a. 2055, 3897, 3897, 4563.

a. sıkfûr ‘Boş ver, aldırma’ anlamında kaba söz. 3377

2. Çekimli fiilin sonuna gelerek anlamı pekiştirir.

a. (bak a) 3910

a. (dêròm a) 4564

a’ *ünl.* ‘Hayır’ anlamına gelir.

a. 39, 489, 504, 504, 2186, 4270, 4678, 4876, 4877

a’a *ünl.* 1. Hayır anlamında bir ünlem.

a. 2724, 3067, 3325, 3490, 3746, 3904, 4388, 4392, 514,

2. ‘İşte’ anlamında bir gösterme ünlemi.

a. 364, 2449, 5005

aba Bk. **abla**

a. +m (abâm) 4358

abey Bk. **âbi**

a. 3459, 3461

a. +ûm 359

a. +ûmûn 4127

abêy Bk. **âbi**

a. +ûm 348

abi Bk. **âbi**

a. +yûm 1286

abla *ís.* Bir kimsenin kendinden büyük olan kız kardeşi; kardeş olmayanlar arasında genellikle yaşça büyük olan..

a. +lâim 454

a. +m 149, 421, 422

a. +mûn 358, 2647

a. +mûn (ablâmûn) 277, 277

a. +mûz 3613

a. +sí 1961

a. +sí (ablâsí) 2499

a. +sinden 4135

a. +sínûn 4127

abula Bk. **abla**

a. 4981

ac Bk. **aç**

a. 4080, 4546

acacaca *ünl.* Büyükbaş hayvanları çağırma ünlemi.

a. 4284

aceba *zf.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatır.

a. 1915, 2117

acı *ís.* Ağrı, sancı.

a. 1745

a. +ylen 1721

2. İnsanı derinden etkileyen olayların yarattığı üzüntü, keder, elem, acı.

a. +dûr 1839

a. +síní 1676

acı- Başkasının acısına ortak olmak veya durumundan üzüntü duymak, acımak.

a. -mîş 4297

aç Bk. **aç**

a. susuz bêřak- Bir insan veya hayvanın yeme içme ihtiyacını karşılamamak. 4807

aç- 1. Bir şeyi kapalı durumundan kurtarmak, görünmesini, anlaşılmasını engelleyen unsurlarından arındırarak görünür, anlaşılır kılmak.

a. -aflâr 2001

a. -âm 537, 1264

a. -âsên 4709

a. -emâdûm 1733

a. -fí (aşfí) 1005, 3148, 3470, 4926

a. -filâr 815, 2422

a. -fûğí (aşfûğí) 4689

- a.-fùk (aşfùk)** 2283
a.-fùm 1733
a.-fùm (aşfùm) 4796
a.-ùn 1466
a.-ùp 4644
a.-up 4671
2. Hava açmak.
a.-ādí 4642
3. Aralamak.
a.-fùm (aşfùm) 1730
4. Çalıştırmak.
a.-ařùm 2068
5. İş kurmak.
a.-fùk (aşfùk) 4059
açıl- (Hava, bulut için) Açılmak.
a.-dí 1800
a. 4668
açùk *sf.* Açık olma durumu.
a. 4352, 4617, 4668, 4673
ać Bk. **aç**
a. 2680, 3281, 3860
a.+índen 3241
aćaba Bk. **aceba**
a. 738, 1637, 1707, 2167, 2750, 2991
aćep *zf.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatır.
a. 2120, 2871
aćeyip *s.* Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, şaşılacak, şaşmaya değer, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı.
a.+ùma (aćeyibùma) 4978, 4979
aćäba Bk. **aćaba**
a. 1322, 3888
aćämi *s.* Bir işin yabancıları olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen, acemi.
a. 4024
aćí *ıs.* 1. Ağrı, sancı.
a.+lā 545
2. İnsanı derinden etkileyen olayların yarattığı üzüntü, keder, elem, acı.
a. 363
a.+le 126
a.+lār 1543
a.+lār içina dúş- Kendini bir anda acılar içinde bulmak. 125
aćí- Başkasının acısına ortak olmak veya durumundan üzüntü duymak, acımak.
a.-dùm 1179, 1585
a.-şdi 2291
a.-yòř 2292
aćíl *s.* Hastanelerin acil müdahale birimi.
a.+dā 546
aćíli *sf.* Acısı olan, kederli, acılı.
a. 126, 133
ać *s.* Aç, tokun zıddı.
a. 101
a. äyağ el- . Açlıktan ölmek. 3283
a. Ķal- Yoksulluktan dolayı aç duruma düşmek.
102, 2841
a. taksil Çok aç, aç acına. 2353
ać- Bk. **aç-**
a.-aş 3404
a.-ařdí 4809
a.-ařdùk 3123
a.-äćäklār 2515
a.-inća 2548
a.-mām 4868
a.-māz 3404
a.-míš 1421, 3894
a.-míšťí 1003
a.-řílār 3886
Aćabalí *sf.* Aćaba köyünden olan.
a. 2342
aćèl- Açmaya konu olmak.
a.-sa 3229
aćíl- (hava, bulut açılmak) Açılmak.

a.-dùğindā 3133
açılùk *ıs.* (Hava için) Açık olma durumu.
a.+fā 4223
açlùk *ıs.* Aç olma durumu.
a.+í (açlùgí) 2613
açuk Bk. **açuk**
a. 2331
açuk Bk. **açuk**
a. 3370, 4978
açùk Bk. **açuk**
a. 4978
aç- Bk. **aç-**
a.-mişùm (ğóz aç-) Cereyan eden olayların, durumların iç yüzünü anlamak. 70
açùk Bk. **açuk**
a. 38
a. saçuk Geleneksel giyim dışında, nispeten açık giyinmek. 38
açùklùk *ıs.* Açık olma durumu.
a. 37
ad *ıs.* Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim.
a.+í 200, 324, 1976, 2094, 2223, 2223, 3162, 4793
a.+íní 4016, 4641, 4944, 4944
a.+lāríní 1178, 4488
a.+ùm 56
adam *ıs.* 1. Erkek kişi, insan.
a. 257, 293, 702, 939, 942, 958, 998, 998, 1249, 1414, 1422, 1580, 1623, 1661, 1880, 2237, 2340, 2340, 2340, 2349, 2398, 2398, 2399, 2401, 2402, 2411, 2433, 2433, 2449, 2457, 2459, 2943, 3263, 3273, 3290, 3449, 3450, 3542, 3676, 3725, 3853, 3872, 3879, 3879, 3963, 4048, 4121, 4123, 4138, 4142, 4467, 4850
a.+a 675, 729, 1149, 2402, 4080
a.+da 1150
a.+den 4533, 4823
a.+dí 3297, 3901

a.+dùr 705
a.+í 217, 313, 770, 782, 1672, 2228, 2228, 2232, 3680, 4009
a.+ín 710
a.+lār 939, 942, 943, 981, 1442, 2228, 2343, 2792, 3688, 4565
a.+lārí 811, 2345
a.+lārína 2492, 2497
a.+lārùmùz 1440, 1440
a. madam 701
a.+ùm 2454
a.+ùmùz 1644
a.+ùn 216, 314, 1150, 2402, 3320, 3935, 4851, 5155
2. ‘Görevli kişi, topluma yararlı kişi, insan’ anlamlarında yardımcı fiil olarak kullanılır.
a. (yolína adam koy-) Birini, yol kesmek üzere görevlendirmek. 702
a. et- Bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek. 2199
a. ol- Yetişip topluma yararlı duruma gelmek. 2199
a. vuf- Adam öldürmek. 701
adām Bk. **adam**.
a.+i 3294, 3294
adām Bk. **adam** 1
a. 43, 223, 233, 255, 258, 261, 703, 1141, 1297, 1310, 1559, 1580, 3527, 3873, 3901, 3901, 3901, 3909, 4052, 4764, 4909, 4951, 4958, 4958
a.+a 1065, 1223
a.+dā 4577
a. et- Bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek. 1036
a.+i 272, 275, 282, 5063
a.+ùn 227
2. Bir kadının eşi, koca.
a.+ùm 3493, 3494, 3495
a.+ùmden 3493
adet *ıs.* Gelenek, alışıldığı üzere olan.

- a.** 2396, 2734, 2741, 2741, 2820, 4188, 4189, 4196, 4348
- a. ol-** Bir geleneği başlatmak. 3500
- a. + fûr** 4197
- aeşam** Bk. **akşam**
- a. namazí** Akşamın alaca karanlığı. 4969, 4970
- af** *ıs.* Bir suçu, bir kusuru veya bir hatayı bağışlamak.
- a. et-** Bağışlamak. 279, 1690, 1792, 2268
- afkuş-** Havlamak.
- a.-dí** 1407
- agíz** Bk. **agíz**
- a. + ína (agzína)** 823
- 2.** Kesici ve delici aletlerin keskin tarafı.
- a. + í (dozeş agzí)** Dozerin kesici kepçesi. 968
- ağabey** Bk. **ābi**
- a. + im** 3472
- a. + umuz** 141
- a. + ùm** 171, 1856, 3274, 3692, 3883
- a. + ùmdu** 2230
- a. + ùmùn** 3221, 3222, 3235, 3391, 3890
- a. + ùmùn** 3275
- a. + si (ağabēsi)** 670
- ağabēy** Bk. **ābi**
- a. + ùm** 1044, 2782, 2809
- ağabi** Bk. **ābi**
- a. + yùmùn** 2121
- ağac** Bk. **ağaç**
- a.** 1335
- ağaç** *ıs.* Gövdesi odun veya kereste yapmaya elverişli olan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
- a. + ùn (ağacùn)** 680
- ağac** Bk. **ağaç**
- a. + lārùmùzi** 3228
- ağız** Bk. **ağíz** 1
- a. + ímlä (ağzímlä)** 319
- 2.** Ön.
- a.** 1334
- 3.** Fırınlarda, hamurun yoğrulup ekmek haline getirilmesi için yapılan işlerin tümü.
- a.** 3614
- ağla-** Bk. **ağla-**
- a.-dín** 1717
- ağustos** *ıs.* Yılın 31 gün süren sekizinci ayı, ağustos.
- a.** 3735
- ağa** *ıs.* Davranışları ile halk arasında saygı uyandıran, saygın erkeklere verilen san.
- a.** 84, 584, 591, 593, 617, 931, 1001, 3675
- a. + du** 81
- a. + in** 106
- a. + in** 107, 107
- a. + laşi** 3670
- a. + lā** 80
- a. + lā** 80
- a. + lār** 80
- a. + lār** 98
- a. + n** 593
- a. + nín** 703, 707, 812
- a. + nín** 700
- a. + nùn** 931
- ağabey** Bk. **ābi**
- a. + in** 1853
- ağabēy** Bk. **ābi**
- a. + im** 1088, 1088
- a. + imin** 1088
- ağac** Bk. **ağaç**
- a.** 331, 1194, 4295
- ağaç** *ıs.* Gövdesi odun veya kereste yapmaya elverişli olan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
- a.** 4292
- a. + í (ağacı)** 327, 329, 332, 3074
- a. + lār** 913
- a. + lār (ağaşlār)** 978
- a. + lārden (ağaşlārden)** 2231
- a. + lārí (ağaşlārí)** 977
- a. + lārùn** 2048

a. +fan (ağaşfan) 2176

a. +ù (ağacùn) 328

ağac Bk. ağaç

a. 1191

a. +í 5073

a. +í (ağací) 2417

a. +un (ağacun) 2671

a. +ùn 3904

ağac Bk. ağaç

a. 929

ağaj Bk. ağaç

a. 2874

a. +lärden 4202

a. +läri 2307

ağajlùk *ıs.* Ağaç öbeği, ağacı bol olan yer.

a. 2713

ağalùk *ıs.* Ağa olma durumu.

a. 80, 86, 106, 110

ağäc Bk. ağaç

a. 2049

a. +ä vuř- Çift sürmek. 4369

ağer- Ağrı, sancı duymak.

a.-māzdí 550

a. +ü 1137

ağèft- Ağrı, sancı, keder vermek.

a.-meyim 1528

ağır *s.* 1. Çetin, güç.

a. 4065

2. Tartıda çok çeken, ağır.

a. 830

ağır- Ağrı, sancı duymak.

a.-di 2971

a.-idí 1082

a.-ü 1165

ağız 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye ve besinleri içine almaya yaraya boşluk.

a. +í (ağzí) 4798

a. +í (ağzí) 4797

2. Ulaşılan son nokta, en üst sınır.

a. +ína (ağzína) 773, 773

ağla- Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık aldanma vb. etkisiyle göz yaşı dökmek.

a. +arım (ağlārım) 4441

a.-dí 1114, 1664, 3339, 4797

a.-dí sızla- Ağlayarak derdini dökmek, çok ağlamak. 650

a.-dím 739

a.-dùğí 4864

a.-dùğüm 1717

a.-dùkten 1253, 1257

a.-düm 738, 1479

a.-dùn 1114, 4865

a.-ma 1114, 1116, 1116

a.-mışüm 1510, 1510, 1511

a.-rım 1476

a.-yācek 1502

ağlama Krş. ağlamak

a. +a (ağlamā) 1253

a. +ylen 1677

ağlamak Ağlama işi.

a. +a (ağlamağa) 857, 861

a. +a (ağlamağa) 837

a. +ím (ağlamağım) 1520, 1870

a. +len (ağlamağlen) 1491

ağlemāk Bk. ağlamak

a. (ağlemāğ_ilen) 4861

ağlä- Bk. ağla-

a.-ā (ağlä) 4796, 4796

a.-rdí 4864

a.-yò (ağliyò) 3241

ağläma Bk. ağlama

a. +a (ağlāmā) 1257

ağrı *ıs.* Vücudun herhangi bir yerinde duyulan sürekli ve şiddetli acı.

a. 3864

ağustoz *ıs.* Yılın 31 gün süren sekizinci ayı, ağustos.

a. +un 3037

ah *ünl.* Acı sonucu çıkarılan ses.

a. 44, 518, 907, 1058, 1564, 4744

a:h *ünl.* Acı bildiren bir ünlem.

a. 1564

aha *ünl.* İşte burada, bak gör, anlamında bir ünlem.

a. 333, 945, 970, 983, 1758, 1758, 1800, 2005, 2085, 2163, 2225, 2237, 2239, 2257, 2265, 2265, 2278, 2418, 3074, 3305, 3332, 3336, 3363, 3425, 3852, 3910, 4106, 4152, 4154, 4155, 4186, 4258, 4366, 4820, 5031

ahenk Bk. **ayeng**

a. 3647

aḥ Bk. **ah**

a. 394, 1499, 2654

aḥēr *ıs.* Büyükbaş, küçükbaş ve yük hayvanlarının barındırıldığı bina.

a. 2003, 3684

a. +den 105, 1134

a. +dä 451, 1672, 2365, 2760, 2993, 3081, 4771

a. +e 2630, 3172

a. +süz 3812

a. +ümí 4260

a. +ümüzden 3188

aḥēfla- Hayvanları ahıra almak.

a.-dük 1867

aḥír Bk. **aḥēr**

a. 3819

a. +a 197, 1590

a. +dä 447

a. +lärümüzí 194

aile *ıs.* Evlilik ve kan bağına dayanan, karı-koca çocuklar ve kardeşle arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.

a. 960, 3834, 4516, 4633

a. +m 1954, 3220

a. +mle 1785

a. +ne 224

a. +nin 3420

a. +si 3221, 3224, 3421

a. +sina 1787

ait *e.* İlgilendiren, ilişkin, ilişik.

a. 714

aj Bk. **aç**

a. 102

a. bēraḳma Aç durumda yaşamasına neden olmak. 3861, 3862

a. duş- Aç yaşamak. 736

ajlùḳ *ıs.* Aç olma durumu.

a. 49, 3739

a. çek- Açlık durumunu yaşamak. 53

a. +fän 677, 732, 736, 3282, 4549, 4551

ak- Bk. **aḳ-**

a.-iyò 3335

a.-mâz 3465

akadaş Bk. **aṛkadaş**

a. +makadaş 554

akadaşlùḳ *ıs.* Arkadaş olma durumu.

a. +le 552

a. +le et- Arkadaş olmak, arkadaşlık yapmak. 553

akaṛdaş Bk. **aṛkadaş**

a. 1298

aka Bk. **aṛka**

a. +mdä (akâmdä) 561

akciḡe *ıs.* Göğüs kafesinin büyük bir bölümünü dolduran ve solunum organ, akciğer.

a. +lärümün 4171

akṛaba Bk. **aḳṛaba**

a. 5016

a. +yík (akṛabâyík) 4092

aksi *sf.* Ters, zıt, olumsuz.

a. +yim 3328

aḳşam *ıs.* Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri.

- a.** 896, 1623, 1646, 1664, 1668, 1710, 1887, 1898, 2266, 2764, 2783, 3174, 3330, 3342, 3397, 3435, 3576, 3637, 3657, 4968
- a. + a** 3653, 4114
- a. + lārī** 3184
- a. ol-** Akşamın gelip çatması. 4043
- akşām** Bk. **akşam**
- a.** 203, 298, 899, 1701, 1863, 2715, 4645, 4918, 4949, 4949, 4950, 4972, 4972
- a. + a** 100, 4113, 4279, 4927
- a. + den** 518, 1665, 3402
- a. sabā** Akşam sabah demeden, her zaman. 3833
- akşāmin** *ıs.* Akşamleyin, akşam vakti.
- a.** 1233
- akşām** Bk. **akşam**
- a. + a** 2783
- akṭar-** Bir yerden bir kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek, aktarmak.
- a.-ūrduk (akṭāūrduk)** 2076
- ak-** (Sıvı ve çok taneli katı maddeler için) Bir yerden bir yere doğru gitmek.
- a.-ī** 4794
- a.-ā (akā)** 1163
- a.-īyō** 1208
- a.-ī** 1156, 4798
- akṭet-** Bk. **akīf-**
- a.-fū** 4024
- akīl** *ıs.* Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us.
- a. + í (aklí)** 3919
- a. + ína (aklína)** 1566, 1719
- a. + umdā (aklumdā)** 3077
- a. + unga (aklunga)** 4233
- a. + ùga (aklùga)** 2955
- a. + ùm (aklùm)** 1536
- a. + ùma (aklùma)** 26, 26, 45, 77, 173, 1029, 1029, 1055, 1520, 2578, 2611, 2665, 2669, 4226, 4408, 5158
- a. + ùmda (aklùmda)** 77, 405, 1199
- a. + ùmdāydí (aklùmdāydí)** 1026
- a. + ùmdedūr (aklùmdedūr)** 2215, 2215, 2215
- a. + ùmden (aklùmden)** 1519, 4409, 4427
- a. + ùmdā (aklùmdā)** 261, 2313, 2389, 2470, 2639, 4371, 4428
- a. + ùmí (aklùmí)** 1512
- a. + ùmùn (aklùmùn)** 1452
- a. + ùmùz (aklùmùz)** 1484
- a. + ùn (aklùn)** 895, 936
- akīllí** *ıs.* Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan.
- a.** 833
- akīf-** Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak.
- a.-ūr** 3982
- akṛaba** *ıs.* Kan veya evlik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler, akraba.
- a. evlilùğí** 4089, 4089, 4090, 4090
- a. + lārín** 2419
- a. + lārùmùzden** 2392
- akṛabalùḵ** *ıs.* Akraba olma durumu.
- a.** 4094
- akşām** Bk. **akşam**
- a.** 1122
- a. + a** 534, 4121
- akşām** Bk. **akşam**
- a.** 534, 1220, 1224, 1866
- a. + a** 98, 122, 4282
- a. + den** 1458
- akūrī** *s.* Çapraz, ters istikamet, aykırı.
- a.** 2843, 2851
- al** *s.* Kırmızı.
- a.** 834, 2554, 2554,
- al-** 1. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak.
- a.** 832, 840, 1803, 1892, 1952, 2493, 3313, 4113, 4570
- a.-acām** 2086, 2087
- a.-abilū** 4305
- a.-alùm** 1339
- a.-amāzdùk** 3098

- a.-ân** 1327
a.-än 1356
a.-äyím 1126
a.-dí 119, 518, 665, 829, 835, 836, 876, 971, 1810, 2347, 2558, 2558, 2602, 3717, 3717, 3967, 3988, 3997, 4061, 4063, 4736
a.-dí 2757, 3442, 3900, 4807, 4809
a.-dílār 2759, 3583, 4547, 5086
a.-dílār 730, 1592, 1937
a.-díle 496
a.-díler 494
a.-dùǵí 3369, 4568
a.-dùǵùm 1682, 1961, 2398, 4823
a.-dùǵùm 4851
a.-dùǵùmùz 4844
a.-dùk 138, 836, 1017, 1518, 1541, 1558, 2295, 2297, 2699, 3005, 3277
a.-dùk 2698, 3535, 3560, 4268
a.-duk 2901
a.-dùm 220, 220, 221, 425, 493, 521, 683, 729, 841, 1081, 1247, 1518, 1808, 2203, 3631, 3633, 3641, 3641, 3738, 3899, 3948, 4036, 4061, 4085, 4819, 4820, 4898
a.-ecak 4851
a.-ecām 871, 1691
a.-emäzdùk 472
a.-emäzdùk 866
a.-ép 3403
a.-eyim 1118, 3357, 3439
a.-eyím 1125
a.-ëyim 3373
a.-äcääm 2278
a.-äcäǵíz 776
a.-acāik 4011
a.-äcāk 4237, 4574
a.-äcāk 4955
a.-äcāk 85
a.-äcāklār 1958, 4917, 4917
a.-äcäsíz 4963
a.-äcākile 432
a.-íyǵí 2045
a.-íp 621, 3264
a.-írdík 620
a.-íyím 3372
a.-íyò 869, 2261, 2262
a.-íyolař 317
a.-íyòř 874
a.-íyòřdum 648, 1104
a.-íyòřum 1094
a.-íyòz 883
a.-ma 4144
a.-mädùǵùmí 1814
a.-mädùm 2431
a.-mädùm 3000, 3243
a.-mädùm 3373
a.-masën 2666
a.-mäyācātùm 272, 276, 282
a.-mäyùp 143
a.-maz 4526
a.-māzden 448, 4066
a.-māzsen 2667
a.-mem 3369, 3371
a.-meyim 1080
a.-míš 1143, 1412, 2827, 3894, 3899, 4277, 4663
a.-míš 4896
a.-míšlār 759, 2820
a.-míštı 2225
a.-míštum 4844
a.-míšùk 4133
a.-míšùm 1567, 2400, 2551, 3255, 4820, 4895
a.-míyācāktùm 1960
a.-míyòřdum 645
a.-miyòz 870
a.-sam 3770
a.-sínlař 317
a.-sùn 1216, 3031, 3278, 4387

a.-û 84, 2619, 2750, 4143, 4696

a.-ù қо- Bir kenara bırkamak. 3210

a.-ù қò- 3241

a.-ùn 2417, 3443, 3990, 4370

a.-ùòm 2292

a.-ùp 137, 2169, 2169, 3884, 4015, 4823

a.-ùř 181, 202, 212, 218, 249, 356, 539, 539, 1286,
1472, 1476, 2459, 2764, 3080, 3128, 3150, 3160,
3170, 3174, 3192, 3205, 3392, 3428, 3448, 3555,
3620, 3805, 4130, 4221, 4255, 4385, 4385, 4387,
4525, 4529, 4530, 4566, 5069

a.-ùřak 2893

a.-ùřâm 1357

a.-ùřdí 173, 178, 680, 2004, 2043, 2048, 2988, 3427,
4127, 4355

a.-ùřdílār 174, 2495

a.-ùřdùk 195, 371, 460, 463, 2051, 2051, 2111, 2882,
2914, 2914, 2916, 3195, 3202, 4128, 4388, 5097

a.-ùřdum 1078

a.-ùřdùm 569, 4331

a.-ùřlār 1316, 4929

a.-ùřòm 3494

a.-ùřòm 885, 1358

a.-ùřsèn 3211, 3212

a.-ùřùk 3623

a.-ùřùk 4265

a.-ùřùm 881

a.-ùřùmse 886

a.-ùsen 4700

2. Çarpmak.

a.-dí (tay al-) (Yük hayvanları için) Yüğü yol
kenarındaki ağaç, taş vb. nesnelere çarpmak.
828

a.-ùř (tay al-) 828

3. Yaralanmak.

a.-maz 828

4. Gelişmek, büyümek, serpmek.

a.-dí 3467

a.-dí yúrú- Ekonomik bakımdan benzerlerini açık
farkla geçmek. 3467, 3468

a.-maz 1424

**5. ‘Hak kazanmak, maruz kalmak, bedel ödeyerek
sahip olmak’ anlamlarında yardımcı fiil.**

a.-dí (teslim al-) Bir varlığı emanetine, denetimine
almak. 3922

a.-dí (teskeşe al-) Askerliği bitirdiğine dair tezkere
belgesini almak, askerliği bitirmek. 4826

a.-dí (teskeşe al-) 4826

a.-díle (satùn al-) Bir varlığı maddî bir bedel
karşılığı almak. 1927

a.-duí (cíg al-) Çıg düşmesine maruz kalmak. 3824

a.-dùk (hazír al-) Daha önce elde üretilen malı
maddî bedel ödenerek pazardan almak, satın
almak. 375

a.-dùk (nefes al-) Rahatlamak, soluklanmak,
solumak. 4110

a.-dùm (alkol al-) İçki içmek. 1321

a.-dùm (boş al-) Borçlanmak. 4827

a.-ëyim (nèşân al-) Ateşli silahlara bir hedefi
vurmak için gerekli doğrultuyu vermek,
gezlemek. 1607

a.-míš (haber al-) Bir yerden veya kişiden herhangi
bir konuda haber değerinde olan bilgi almak.
2497

a.-míslār (haber al-) 4951

a.-ùn (teslim al-) 1136, 1138

a.-ùp gótúr- Bir şeyi ya da kişiyi bir yerden alıp ve
başka bir yere taşımak. 230

a.-ùř (teslim al-) Bir varlığı emanetine, denetimine
almak. 2461

a.-ùřsèn (ceza al-) Sorumluluk altına girmek. 2634

a.-ùřsèn (ceza al-) 2634

6. Satın almak.

a.-ana 4015

a.-dílār 3843

a.-dùğındā 3844

- a.-dùğùmùz** 5138
a.-dùk 1017, 3746, 4845
a.-ećak 5139
a.-ínü 2898
a.-írdík 2003
a.-mädùk 4497
a.-míşti 3751
a.-míşti 3749, 3845, 4321
a.-üşduk 4646
a.-üşdük 470, 3747
a.-üşdüm 4332, 4332
a.-üřlär 3207
a.-üşük 4156
 7. İşe almak.
a.-dílär 4070
 8. Yemek, içmek.
a.-üřlär 4150
alaća *sf.* Birkaç rengin karışımından oluşan renklilik durumu.
a. 2100, 2100
alaf *ıs.* Hayvan yiyeceği olarak kullanılan dalı yaprak.
a. 2158, 2302, 2307, 4388, 4389, 4393, 4420
a.+a 2302, 4390
a.+í 4393, 4393
a.+fen 4401
alaķadař *ıs.* İlgili, ilgili bulunan, alakadar.
a. et- İlgilendirmek. 1244
Alaman *öz. ıs.* Erkek sığırlara verilen bir isim.
a. 2388, 2388, 2388
alan *ıs.* Düz açık ve geniş yer.
a.+í (sit alaní) Sit bütünlüğünü veya onun bir parçasını üzerinde bulunduran yer. 3821
Alat *öz. ıs.* Atlara verilen bir isim.
a.+a 827
a.+ùmùz 827
alay *ıs. ask.* Genel olarak üç tabur (süvarilerde dört veya beş bölük) ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu.
a.+a 3313, 3315, 3315, 3319, 3346, 3347
alayí *ıs.* Hep, bütün.
a. 4306
albay *ıs. ask.* Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üst subay. Osmanlıca miralay.
a. 789, 790, 3364
a.+ín 3351
a.+len 3348
a.+lär 2447
album *ıs.* Resim, fotoğraf, pul gibi şeyleri dizip saklamaya yarayan bir tür defter, albüm.
a.+lär malbum 1025
alçı *ıs.* Alçı taşının pişirilip, toz durumuna getirilmesinden elde edilen madde.
a. yelek Kollar hariç ana gövdeyi saracak şekilde yapılmış yelek biçiminde alçı kaplama. 3335
aldür- Alma işini yaptırmak.
a.-ok (aldürök) 1509
a.-dí (nefes aldür-) Rahatlatmak. 4111
aldüt- *krş. aldüt-*
a.-ürüm 4004
alèm Bk. **alím**
a. 4690
alet *ıs.* Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne.
a.+i 3062
a.+läří 2314
alèn- Bk. **alín-**
a.-ürdí 3156
alíko- Bir yerde, kenarda bekletmek.
a.-řsèn 4262
alím *ıs.* Almak işi.
a. 1385, 1388, 4688
a. (çay alím evi) bk. **alím evi** 1380, 1380, 1385
a. (çay alím yeři) *krş. alím evi* 4605
a. evi Yaş çay alımlarının yapıldığı özel olarak yapılmış ve bu işe tahsis edilmiş bina.

a. +nde 570

a. satım maddî bedel karşılığı mal almak, satmak.
4608, 5116

a. yeñi Bk. **alım evi** 4113

alın- Alma işine konu olmak.

a.-miş (satın alın-) Satın alma işine konu olmak.
1901

alış Alma işi.

a. vèriş Alma, satma işi. 4039, 4569

alış- 1. Bir işi tekrarlayarak, kolaylıkla yapabilmek.
a.-asen 3974
a.-mişüm 3593
a.-üsen 4309
2. Öğrenmek.
a.-fî 1120
a.-fün 3999
a.-üöm 1120

alışfûr- 1. Alışmasına yol açmak.
a.-âcâksin 2104
a.-ürsên 4801
2. Öğretmek.
a.-dum 1122
a.-dûn 3994
a.-âcâgım 3994

alkol *ıs.* Bira şarap gibi sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen kokulu, uçucu, yanıcı renksiz sıvı.
a. al- İçki içmek. 1321

Alla *öz. ıs.* Kâinata var olan her şeyin yaratıcısı, koruyucusu olduğuna ve tek olduğuna inanılan yüce ve üstün varlık. Yaradan, Tanrı, Rab, Mevlâ, Allah.
a. 571, 579, 663, 663, 678, 684, 871, 888, 889, 889, 971, 1095, 1173, 1316, 1346, 1366, 1375, 1937, 2036, 2036, 2193, 2195, 2196, 2394, 2398, 2654,

2690, 2736, 3233, 3255, 3280, 3396, 3399, 3542, 3775, 4449, 4532, 4542, 4542, 4543, 4543, 4834

a. +a (Allâ) 3, 8, 19, 48, 48, 52, 58, 784, 875, 876, 1062, 1255, 2547, 2755, 3761, 3814, 3817, 4110, 4514, 4561, 4754, 4831

a. +isen 4946

a. +în 3935, 3936

a. +în (Allâin) 82

a. +ín (allân) 229, 2733, 4559

a. +ín (Allâin) 4, 82, 96, 1260

Allah Bk. **Alla**

a. 276, 572, 670, 1204, 1248, 1692, 3279, 3279, 4068, 4399

a. +a 12, 60, 2350, 4088, 4467, 4577

a. +ín 761, 781, 4441

a. +fen 62, 1256, 1916

a. +ûma 4222

a. +ûn 2287

Allah Bk. **Alla**

a. +fen 4566

alma Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırma işi.
a. 217
a. +a (almâ) 1251, 1903
a. +â 3008
a. +m 1929
a. +sí 271
a. +ya 231

almak Krş. **alma**

a. +a (almağa) 4849

a. +í (almağî) 4355

almak Krş. **alma**

a. 4348

a. (kilo aşmak) Şişmanlamak. 2268, 2268, 2269

2. Satın almak.

a. 2907

Alman *öz. is.* 1. Cermen soyundan olan veya bu halktan olan kimse. Alman halkına, Almanya'ya özgü olan şey.

a. 1196

a. **filintasi** Alman malı tüfek. 3807

a. **hārbi** İkinci Dünya Savaşı 4545

2. Erkek sığırlara verilen bir ad.

a. 2388

alt *is.* 1. Bir şeyin yere bakan yanı ve dip taraf.

a. **+í** 935

a. **+ína** 179, 961, 3819, 4965, 5076

a. **+ína (yúk altína kal-)** Yapılan bir iyilik karşısında eziklik hissetmek. 1554

a. **+ındaki** 2284

a. **+indāyidi** 2362

a. **+inde** 1408, 2296

a. **+inden** 1478, 1778, 3396, 3892

a. **+indä** 750, 968, 1762, 3152, 3153, 3328, 3737, 4169

a. **+ne** 3212

a. **+inä** 2805

a. **+inün** 1333

a. **+lèinden** 1331

a. **+lārína** 4106

a. **+lāríní** 197, 3172

a. **+fa** 1619, 4845

a. **+fen** 1478, 5074

a. **+fä** 1728

altí *is.* Beşten sonra gelen sayının adı veya bu sayıyı gösteren rakam.

a. 410, 603, 753, 755, 758, 765, 998, 1068, 1079, 1548, 1611, 1973, 2985, 2986, 3534, 3584, 3585, 3585, 4131, 4587, 4593

a. **+(beş altí)** Beş ve altı sayıları arasında tahmini bir sayı. 1009, 2210, 3712, 4693, 4694

a. **yedi** Altı ve yedi sayıları arasında tahmini bir sayı. 3596

a. **bin** Altı tane binin toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4059

a. **yüz** Altı tane yüzün toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

a. 887

altun Bk. **altùn** 2

a. 2387

Altùn *is.* 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196, 9 olan, 1064 derecede eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element.

a. 2211,

a. **+ùm** 2212

a. **+ùmí** 4993

2. *öz. is.* Erkek sığırlara verilen bir isim.

a. 263, 2378, 2379, 2379, 2385

am kaba *is.* Dişilik organı, ferç.

a. **+ína қо-** Şaşıрма, beklenmedik bir durumu ifade eden kaba söz. 1730, 1732

ama Bk. **amā**

a. 836, 854, 918, 981, 1028, 1306, 1358, 1667, 1679, 1714, 1759, 1839, 2029, 2054, 2191, 2264, 2586, 2889, 3113, 3352, 3741, 3968, 4118, 4675

amaç *is.* Erişilmek istenilen sonuç, maksat.

a. **+iyle (amacıyle)** 1817

aman Bk. **amā**

a. 567, 2001, 3279, 3279, 4336

amān Bk. **amā**

a. 2322

amā bağ. *Ar.* Çelişkili ve birbirine tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan kelime.

a. 11, 24, 49, 52, 53, 55, 72, 81, 97, 104, 114, 118, 126, 128, 140, 145, 211, 227, 281, 304, 317, 337, 340, 525, 551, 825, 830, 833, 833, 881, 884, 918, 925, 942, 973, 979, 986, 987, 1026, 1031, 1129, 1135, 1240, 1297, 1302, 1313, 1315, 1334, 1355, 1361, 1410, 1488, 1526, 1636, 1638, 1661, 1665, 1666, 1676, 1715, 1768, 1774, 1790, 1841, 1841, 1842, 1920, 1932, 1951, 1952, 1960, 1986, 1991,

2005, 2030, 2036, 2046, 2093, 2114, 2114, 2125, 2127, 2156, 2198, 2201, 2202, 2213, 2228, 2231, 2238, 2241, 2267, 2299, 2300, 2329, 2334, 2350, 2354, 2360, 2372, 2381, 2404, 2429, 2431, 2436, 2437, 2457, 2462, 2479, 2489, 2496, 2519, 2666, 2722, 2736, 2819, 2820, 2934, 2990, 3003, 3007, 3063, 3064, 3097, 3100, 3117, 3117, 3166, 3207, 3229, 3317, 3332, 3451, 3455, 3462, 3467, 3471, 3527, 3549, 3684, 3685, 3697, 3809, 3882, 3967, 3970, 4024, 4122, 4138, 4185, 4226, 4468, 4503, 4517, 4528, 4626, 4627, 4654, 4668, 4689, 4698, 4707, 4733, 4780, 4835, 4836, 4845, 4986, 4987, 5077, 5107, 5118, 5152, 5157, 5159, 5167

amân Bk. amâ

a. 541, 855, 1056, 2532, 2539, 2547, 2586, 2594, 2611, 2622, 2625, 2632, 2648, 2658, 2667, 2668, 2698, 2725, 2826, 2836, 2860, 2878, 2996, 3279, 3279, 4229, 4299, 4320, 4329, 4355, 4382, 4408, 4503, 4511, 4521, 4532, 4564

Amârikân *öz. is.* Amerika'ya özgü, Amerikan malı.

a. 3603

amca Bk. amća 1

a. 1695
a. +m 965, 4127
a. +mùn 3943, 4030
a. +ng 1378
a. +ngí 1367
a. +ngùn 821, 1394
a. +sínùn 1686, 1753, 2223, 4069

amća is. 1. Babanın erkek kardeşi

a. +m 3548, 3727, 3728, 3918
a. +mùn 1015, 3745
a. +mùzùn 3690
a. +sí (amćāsí) 2500
a. +sínùn 848, 3547, 3611
2. Yaşlı erkeklere saygı için kullanılan seslenme.
a. 3893, 3897

ameliyat Bk. âmeliyet

a. patlat- Ameliyatta açılan yaranın açılmasına neden olmak. 937

amelyaf Bk. âmeliyet

a. ol- Kesme ve dikmeye dayalı tıbbî operasyon geçirmek. 3221

amelyât Bk. âmeliyet

a. +fe 1080

Amerikâlî is. Amerika Birleşik Devletlerinden olan kimse.

a. 3464, 3600

a. +lâf 3597

amíca Bk. amća 1

a. +sínùn 2221

amîr Bk. âmîr

a. +ùm 3306

amùca Bk. amća 1

a. 1255

a. +mùn 845, 955

an is. Zamanın bölünemeyecek kısa bir parçası, lâhza.

a. 436, 1436, 1865, 1869

a. +da 1304, 1356, 1773, 1918, 2436

a. +daki 1662, 1759, 1759, 1780, 1780

a. +dâ 1318, 1343, 1368, 1714, 2774, 4171, 4176

a. +i 1707

a. +í 1650, 1777.

a. +lâf 1805

a. +lâf 1779, 1870, 1888

a. +lâfí 1718

ana is. Çocuğu olan kadın, anne.

a. 1742, 1746, 1876, 2020, 2020, 3238, 3240, 3241, 3502, 4441, 4987, 5169, 5169

a. +aní 1904

a. +dân 3933

a. +m 339, 339, 347, 347, 357, 365, 409, 421, 426, 1736, 1738, 2074, 2080, 2082, 2546, 2645, 2649, 4296, 4296, 5091

a. +m (anâm) 3232, 3482, 4128, 4267, 4343, 4343, 4872, 4875, 4880, 4903, 4987, 4988, 5094, 5095

- a. +mden (anâmden)** 3480
a. +mden 420, 2078, 2561
a. +mi (anâmi) 4880, 4880, 4988, 4990
a. +mî 1880, 2347
a. +mùn 1150, 2390, 2546
a. +mùn (anâmmùn) 4989, 4989
a. +müz (anâmmüz) 146, 3613
a. +müz 286, 423, 1980, 3447
a. +müzden (anâmmüzden) 2360, 2360
a. +n 4006
a. +nden 604
a. +nùn 127
a. +ng 4806
a. +sên 150
a. +sí (anâsí) 1105, 2499
a. +si 1258
a. +sí 342, 1671, 3163, 4850
a. +sína (anâsína) 2641
a. +sína 1177
a. +sinden 2500
a. +síní 1509, 1515, 1521, 1526, 1543, 1546, 1563, 1582, 1854
a. +sínùn 4788
analùğ Bk. **analùğ**
a. 49
analùğ *ıs.* Üvey anne.
a. 44, 72, 144, 1340
a. (analùğ) 2, 52
a. (analùğ_elindä) 2
a. et- (analùğ_et-) Analık görevini yapmak. 2646
a. +idi (analùğ_idi) 33
a. (analùğ_ilen) 2
a. +ùmùn (analùğùmùn) 2656
anaşít *sf.* Anarşizm yanlısı olan kimse, anarşist.
a. 3266
anä Bk. **ana**
a. 2545
ancak *bag.* ‘En erken’ anlamında bir kelime.
a. 4217
anduf- Benzemek.
a.-uf 778
ane Bk. **ana**
a. +m 4726
anä Bk. **ana**
a. +síní 3374
anël- Bilinmek, tanınmak, anılmak.
a.-miş 293
Ankaralı Ankara şehrinden olan kimse, Ankara’ya ait.
a. 3346
anla- Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek.
a. 1057
a. +ä (anlä) 1377
a.-dí 1919, 2558
a.-dín 674, 804
a.-dùn 739, 1417, 1439, 1443, 1444, 1445, 1450, 3530, 3723, 3852, 3942
anlaş- Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek.
a.-mişüz 640
a.-fí 2758
anlat- Bir konu üzerinde açıklamada bulunmak, bilgi vermek, izah etmek.
a.-ayím 1839, 2251
a.-eyim 1680, 1837, 4440, 4763, 4763
a.-eyím 3301
a.-äcäk 1874
a.-äcäk 1501
a.-äyím 1564, 1909
a.-íyòm 1847
a.-íyòrum 1848
a.-sâm 4789, 4790
a.-fùğum 1902
a.-üřùm 1885
a.-üřdílä 5091

- a.-ùřùm** 1288, 1886
- a. (anlatmağ_ilen)** 1482, 1486, 1543
- anlaş-** Bk. **anlat-**
- a.-ayım** 1548
- a.-emeyim** 365
- a.-eyim** 1966
- a.-ăcăímí** 134
- a.-ăyım** 133, 134, 163, 165
- a.-uşum** 4765
- a.-ùrdí** 2828, 2828
- a.-ùrdùk** 2271, 4692, 4692
- anlatmak** Anlatmak işi.
- a.** 1501
- a. (anlatmağ_ilen)** 1482, 1486, 1499, 1501, 1543
- anlă-** Bk. **anla-**
- a.-dí** 1907
- anle-** Bk. **anla-**
- a.-măssùn** 2862
- anlem** *ıs.* Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, anlam.
- a.+i** 4737
- anlă-** Bk. **anla-**
- a.-řdùk** 2767
- a.-yemădùm** 4159
- anna-** Bk. **anla-**
- a.-dùn** 3995
- a.-ř** 3944
- anne** Bk. **ana**
- a.** 141, 142, 588, 589, 1741, 1744, 1868, 1869, 1958, 2001, 2009, 2009, 2169, 2257, 2259, 2259, 4773, 4831, 4831
- a.+ga** 1225
- a.+lăřa** 4848
- a.+m** 1, 484, 489, 491, 491, 495, 589, 598, 608, 653, 1038, 1087, 1157, 1158, 1739, 1867, 1977, 2627, 2813, 2833, 3039, 3554, 3734, 3739, 4128, 4852, 4853, 4861, 4863, 4865
- a.+ma** 3739, 4829, 4829, 4853, 4861
- a.+mden** 601, 1038
- a.+mdă** 33
- a.+mi** 1089, 1089, 1701, 2816, 2817
- a.+mùn** 654, 1698, 1976, 2390, 2545, 2831, 3040, 3040, 4862
- a.+mùz** 3734
- a.+mùzden** 2732
- a.+n** 309
- a.+ng** 495, 496
- a.+si** 655, 1797, 2637
- a.+sine** 3392
- a.+yim** 126
- anneanne** *ıs.* Annenin annesi.
- a.+m** 2825, 2833
- a.+ma** 2834
- anteşi** *ıs.* İç astarlı kadın giysisi.
- a.** 2748
- angla-** Bk. **anla-**
- a.-masùnle** 109
- anglamak** Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bir bilgi edinmek, anlamak.
- a.+a (anglamağa)** 2530
- anglat-** Bk. **anlat-**
- a.-ínca** 2530
- a.-săm** 2530, 2530
- apartòman** *ıs.* Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı, apartman.
- a.** 4530, 4567
- a.+lăř** 4509, 4564
- a.+ùn** 4021
- aş** *ıs.* Utanma, utanç duyma.
- a. et-** Utanmak 4936

aḥa *is.* İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık, mesafe.

a. 1738

a. +da 146, 1943, 3701

a. +de 3989

a. +dā 834, 1267, 1801, 1922, 3618, 4654, 4655, 4681

a. +dān 1780, 1832, 1905, 2328

a. +lārdā 3530

a. +mūzdā 4247

a. +sīnda 3186

a. +sīnden 3407

a. +sīndā 3820

a. +ya 184

aḥa- Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.

a.-dūk 1625, 1656, 1657

a.-dūk ḥaḥa- Her tarafı çok ince bir biçimde aramak. 1624

a.-dūn 4081

a.-mādūḡūmūz 1658

a.-mīṣle 4930

a.-ḥ 1268, 1268

a.-ḥdī 2344

a.-ḥdūk 2110

a.-ḥūk 1504

a.-ūp 1115

a.-yācāk 4081

a.-yō (aḥiyō) 1890

a.-yūḥuz 1631

aḥaba *is.* Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.

a. 897, 966, 1032, 1148, 1202, 1204, 3035, 3144, 3324, 3635, 3774, 3774, 4219, 4387, 4501, 4974, 4974, 4975

a. +a (aḥabā) 3636, 4828

a. boyacısı Araba boyama işini yapan kimse. 18

a. +dā 3688

a. +lāḥ 3168, 3178, 3773

a. +lāḥī 3773, 3841

a. +lāḥī (ókúẓ aḥabasī) Öküzlerin çektiği araba, kağıt. 3905

a. +m(aḥabām) 3773

a. +m 3593

a. +maḥaba 3979

a. +sī 1032, 3573, 3603, 4799

a. +sī (ókúẓ aḥabasī) Öküzlerin çektiği araba. 3907

a. +yī (aḥabāyī) 3600

aḥabacī *is.* Arabayı süren kimse.

a. +sī (at aḥabacīsī) At arabası süren kişi. 3441

aḥacī *is.* Uzlaştıran, anlaşma sağlama kimse.

a. 2433

aḥalūḥ *is.* İki şey arasındaki açıklık, mesafe.

a. +īnden (aḥalūḡīnden) 1522

a. +ūma (aḥalūḡūma) 1491

aḥama *is.* Aramak işi.

a. +sīnī 4609

aḥamak Bk. **aḥamaḥ**

a. +a (aḥamaḡa), 2112

aḥamaḥ Bir şeyi veya kimseyi bulmaya çalışmak.

a. +a (aḥamaḡa) 1624, 1626, 1649

aḥan- Arama işine konu olmak.

a.-māz 4096

aḥaṣṭuḥma *is.* Herhangi bir konuda bilgi toplamka üzere ilgili yerlere başvurmak işi.

a. +ya 1936

aḥaṣṭuḥ- Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek.

a.-dūm 3945

aḥaze Bk. **eḥaze**

a. +yi 3390

aḥazī Bk. **eḥaze**

a. 3390, 3765, 3765

a. +lāḥ 3763, 3765

a. +sīna 3764

aḥā- Bir şeyi veya kimseyi bulmaya çalışmak.

a.-mīṣ 4947

aḥen- Bk. **aḥan-**

a.-iyò 3448

ařèl- Bk. **aříl-**

a.-dílār 2412

aří *ıs. zool.* Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu, yapan, iğnesiyle sokan böcek, arı.

a.+den 3919

ařícılık *ıs.* Bal almak için arı yetiştirme işi.

a. 690, 691

aříl- Ayırma işine konu olmak.

a.-dí 3591

a.-díkçe 932, 932

a.-düm 4057

ařít- Sütü kaymağından ayırmak.

a.-māz 3190

aşka *ıs. 1.* Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam tersi, geri kalan bölüm.

a. 1659, 2126, 3179, 3276, 3636, 3788

a.+dā 688, 1806, 3589

a.+dān 1475, 1549, 1561, 4443

a.+lār 3789, 4498

a.+sí 1463

a.+sína 2604

a.+sінде 3656

a.+sinden 1523, 4105

a.+sindā 757, 757, 789, 3986, 4058, 4700

a.+ya 1457

a.+ya (ařkíya) 4922

2. Omurgalı veya omurgasız hayvanlarda boyundan kuyruk sokumuna kadar uzanan üst bölüm, sırt.

a. 3887

a.+ma (ařkāma) 4303, 4303, 4896

a.+mda 4778

a.+mdā (ařkāmdā) 517, 517, 518, 4297

a.+mdā 4776

a.+mde 1801

a.+mūza 2285, 2288

a.+mūzdā 1989

a.+mūzda 2290

a.+mūzde 2291, 2291

aşkadaş *ıs.* Bir işte birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik, yaren.

a. 1311, 1312, 1320, 1378, 1471, 1473, 1480, 1481, 1483, 1493, 1495, 1511, 1528, 1541, 1605, 1617, 1620, 1624, 1641, 1660, 1663, 1694, 1727, 1760, 1762, 1776, 1886, 1887, 1907, 2344, 2687, 2688, 3331, 3917, 4059, 4061, 4076, 4200

a.+a 1668, 1886

a.+í 1647, 1650, 1807, 2496, 3875

a.+lařím 1344

a.+lā 1325

a.+lām 1346, 4433

a.+lēm 1343

a.+lā 1634, 3961

a.+lār 1319, 1649, 3028, 3185, 3187, 3338, 3594

a.+lāřa 4453

a.+lāřím 3411, 3415

a.+lāřüm 1876, 3380

a. olma Arkadaşlık yapmak. 1045

a.+ùg 2679

a.+ùm 1388, 1456, 1687, 1687, 1846, 1846, 1846, 1848, 1848, 1874, 1885, 1902, 3456, 3456, 3473, 3577

a.+ùma 1507, 1909

a.+ùmí 1469, 1477

a.+ùn 3303

ařkā Bk. **aşka 1**

a.+de 3791

ařkā Bk. **aşka 1**

a. 4297

a.+na 4694

a.+nga 4693

2. Bk. **aşka 2**

a.+den 4957

ařkā Bk. **aşka 2**

a.+den 1562

a.+dā 1458

- a. +sinden** 196
- aṛka** Bk. **aṛka**
- a.** 1968, 2386, 2593
- a. +mden** 494
- a. +sına** 2603, 2604
- aṛkadaş** *is.* Bir işte birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik, yaren.
- a.** 1173, 1474
- a. +lār** 784, 2330
- a. +lārī** 2343
- a. +ùm** 1384
- aṛka** Bk. **aṛka**
- a. +mden (aṛkâmden)** 496
- a. +ma (aṛkâma)** 570
- aṛmut** *is. bot.* Gülgillerden, çiçekleri beyaz, yurdumuzun her yerinde yetişen bir ağaç.
- a.** 329, 329
- a. +fūr** 1001
- aṛmut** Bk. **aṛmut**
- a.** 996
- aṛpa** *is. bot.* Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen, yurdumuzda çok yetiştirilen bir bitki.
- a.** 3725, 3725, 3725, 3725, 3726, 3861
- a. ekmâğī** Kıtık yıllarında arpadan yapılan ekmek. 3727
- aṛsa** *is.* Üzerine yapı yapılmak için ayrılmış yer.
- a. +m** 880
- aṛsuz** *s.* Utanması, sıkılması olmayan, yılışık.
- a.** 4565
- aṛsüzlûk** *is.* Arsız olanın durumu veya arsız yakışacak davranış, yılışıklık, sırnaşıklık.
- a. +î (aṛsüzlûğī)** 7
- aṛt** *is.* Arka, geri.
- a. +íní (aṛdíní)** 3778
- a. +ùmuzā (aṛdùmuzā)** 470
- aṛt-** Eskisinden daha çok olmak, çoğalmak.
- a. -aṛ** 734, 974
- a. -inde (aṛdinde)** 2955
- a. -mîş** 2135, 2135
- a. -tî (istîkbalî aṛt-)** Şansı açılmak. 1939
- aṛtî** *is.* Dahası anlamına gelen bir kelime.
- a.** 3300
- aṛtîk** *is.* Daha çok daha fazla.
- a.** 779
- aṛtûk** *zf.* Bundan böyle sonra.
- a.** 334, 440, 482, 921, 1030, 1141, 1214, 1245, 1436, 1512, 1712, 1767, 1826, 1924, 1951, 2093, 2100, 2117, 2123, 2126, 2137, 2152, 2189, 2434, 2472, 2474, 2476, 2498, 2511, 2601, 2610, 2747, 2793, 2798, 2834, 2838, 2845, 2854, 3078, 3087, 3087, 3780, 3891, 4062, 4097, 4116, 4142, 4437, 4644, 4934, 4990, 5009, 5080, 5168
- aṛzu** *is.* İstek, dilek.
- a. +ng** 1347, 1365
- a. +nguz** 1374
- as-** Bir şeyi aşağıya sarkacak biçimde bir yere ilâştirip sarkıtmak.
- a. -aṛdîlê** 2314
- a. -aṛdûk** 379, 2256, 2256, 2257
- a. -aṛlār** 255
- a. -âdûk** 378, 4711
- a. -âsen** 4202
- a. -mîştî** 1049
- a. -tî (salîncâğ as-)** Salıncak kurmak. 1050
- a. -tûm** 1601
- asfât** *is.* Ana maddesi katran olan ve yolların kaplanmasında kullanılan karışım. Bu karışımla kaplanan yollara da asfalt (yol kısmı düşürülerek) denmektedir.
- a.** 3844, 3845
- asil** Bk. **asıl** 2
- a. +i (asli)** Zaten. 2259, 2732, 2774, 2999, 3019
- asıl** *is.* 1. Gerçeklik, esas, hakikat, asıl.
- a. +ında (aslında)** 143, 4688
- a. +indä (aslında)** 1682, 1692, 2282, 4687, 4998

- a. +ùmí (aslùmí)** 1278
- a. +ùmùz (aslùmùz)** 3399
- 2. zf.** Zaten
- a. +í (aslí)** Zaten. 2721, 4310
- asíl-** Asmak işi yapılmak veya asmak işine konu olmak.
- a. -dí** 829
- a. -míš** 520, 520, 830
- a. -ùr** 254
- ask** *ís.* Tahta dokuma tezgahlarında kullanılan bir araç, parça.
- a.** 2315, 2315
- askeş** Bk. **askeş**
- a. +den** 752
- askeş** *ís.* Erden mareşale kadar orduda görevli bulunan herkes.
- a.** 4464
- a. +a** 3940, 3940, 4814, 4818, 4821, 4824, 4825, 4833
- a. +den** 4739
- a. +ä** 4464, 4464, 4464
- askeřlùk** *ís.* Asker olma durumu.
- a. +í (askeřlùğí)** 4825
- a. +íní (askeřlùğíní)** 4832, 4833
- askeřlùk** Bk. **askeřlùk**
- a.** 4815
- a. +fe** 4829
- askeş** Bk. **askeş**
- a.** 3311, 3561, 3577, 3772, 3864
- a. (ğúnlùğ_ askeş)** 3582
- a. +a** 1611, 1611, 1612, 1762
- a. +dä** 3556
- a. +e** 3566
- a. +im (ğúnlùğ_ askeş)** 3578
- a. ol-** Arker olmak. 3553
- askeşiye** *ís.* Askerlik.
- a.** 3867, 3866
- askeřlùk** Bk. **askeřlùk**
- a.** 3556, 3605
- a. +den (askeřlùğden)** 3616
- a. +fe** 3557, 3557
- aslân** *ís. zool.* Kedigillerden, erkekleri yeleli, yırtıcı, Afrika'da yaşayan, uzunluğu 160 cm, kuyruğu 70 cm ve ucu püsküllü, çok koyu renkli, güçlü bir memeli türü. (Metinde benzetme unsuru olarak geçer.)
- a. ğibi deliķanlı** Yiğit, güçlü erkekler için kullanılır. 3876
- asla** *zf.* Hiçbir zaman, hiçbir biçimde.
- a.** 221
- asma** *sf.* Asılmış, asılı olan.
- a. Kopşi** İki başındaki ayaklardan başka dayanağı olmayan çoğunlukla uzun ve yüksek köprü. 3533
- asmaķ** Bir şeyi aşağıya sarkacak biçimde bir yere ilştirip sarkıtmak işi.
- a.** 254
- a. (asmağ_ içün)** 2256
- assubay** *ís. ask.* Silahlı Kuvvetler Yasası'na göre astsubay okullarında yetişerek silahlı kuvvetlere katılan astsubay çavuştan astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbesi olan asker.
- a.** 3583
- astım** *ís. tıp.* Bronşların daralmasından ileri gelen nefes darlığı.
- a.** 4319
- a. +a** 4323
- a. +a kās-** Astım hastalığına dönüşmek. 1073
- aş-** Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek.
- a. -míšùk** 519
- a. -fùk** 1658, 1659, 1677, 3277, 4919, 4926
- aşa** Bk. **aşağ**
- a.** 1822
- a. +ya** 3373
- aşağ** *ís.* Bir şeyin alt bölümü. Bir yere göre daha alçak yerde bulunan. Eğimli bir yerin daha alçak olan yeri.

- a. + a** 842, 887, 903, 933, 1199, 1200, 1200, 1419, 1475, 1495, 1536, 3159, 3341, 3808, 4664, 4767, 4823
- a. + a (aşā)** 414, 1158, 1162, 1170, 1228, 1271, 1553, 1591, 1825, 1883, 1914, 1914, 1917, 2187, 2616, 3892, 3959, 4311, 4320, 4322, 4666, 4760, 4776, 4851, 4884, 4884, 4896, 4903, 4903, 4927, 4974, 4978, 5069, 5098
- a. + a (aşşā)** Aşağı. 1165
- a. + a yòḡarí** Tamama yakın, yaklaşık olarak. 4082
- a. + da** 840, 4820
- a. + dan** 1646
- a. + de** 349
- a. + den** 956, 1659, 4589
- a. + dā** 1570, 2358, 3804, 4524, 4588, 4827
- a. + lārden** 4288
- aşağa** Bk. **aşağ**
- a. + síne** 2151
- aşağı** Bk. **aşağ**
- a.** 840, 1029, 1030, 1470, 1600, 1625, 3037, 3037
- a. + ya** 842
- a. yòḡarí** Tamama yakın, yaklaşık olarak. 3764, 4070
- aşağ** Bk. **aşağ**
- a. + a** 1409, 4889, 4908, 4912, 5078
- a. + a yòḡarí** Tamama yakın, yaklaşık olarak. 1990, 2023, 2023
- a. + den** 5151
- a. + dā** 4916
- aşak** Bk. **aşağ**
- a. + fa** 2013
- aşaki** Bk. **aşakí**
- a.** 2542, 3734, 3791
- aşak** Bk. **aşağ**
- a. + fa** 2131
- aşakí** *zm.* ve *s.* Aşağıya ait olan.
- a.** 724, 724, 838, 840, 1092, 2575, 3651, 3903, 4388, 4547, 4554
- aşayí** Bk. **aşağ**
- a.** 1298, 1298, 1306, 3811
- aşā** Bk. **aşağ**
- a.** 383
- a. + dan** 1264
- a. + den** 22, 208, 211, 467, 1605, 1643, 1954, 2893, 3216
- a. + dā** 206, 306, 643, 1266, 1420, 2800
- aşāī** Bk. **aşağ**
- a.** 2317
- aşāī** Bk. **aşağ**
- a.** 1161
- aşāki** Bk. **aşağ**
- a.** 207
- aşākí** Bk. **aşağ**
- a.** 349, 1201, 2643, 4974
- aşām** Bk. **akşam**
- a. + a** 537
- a. + den** 437
- aşçı** Bk. **aşcí**
- a. + lār** 215
- aşcí** *ıs.* Yemek pişiren kimse, ahçı.
- a.** 4031, 4161
- a. + sí** 4030
- a. + ya** 4031
- a. + ydím** 873
- aşık** *ıs.* Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse, aşık.
- a.** 84
- aşıl-** Aşmaya ve aşılmaya konu olmak.
- a. -māz** 1458
- aşít** *ıs.* Dağ geçidi.
- a.** 1458, 5133, 5134
- a. + í** 1659
- a. + ina** 5134
- aşk** Bk. **aşq**
- a. + umùzı** 1839
- aşq** *ıs.* Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu.

- a. +íyle** 1837
- a. +ùm** 1837
- a. olsun** *ünl.* Beğenilmeyecek bir davranış, bir tutum karşısında kınama, sitem bildirir.
- a.** 2654
- at** *is. zool.* 1. Atgillerden, binme, yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan memeli hayvan.
- a.** 827, 828, 834, 1438, 1567, 1568, 3031, 3034, 3145, 3166, 3320, 3323, 3788
- a. +a** 852, 1154, 1154, 3158
- a. aṛabaćısı** At arabası kullanan kimse. 3441
- a. bin-** *ask.* Ata binmek. 3298
- a. +i** 1969
- a. +lār** 1991
- a. +í** 293, 840, 854, 854, 1567, 1569, 3158, 3165, 3885, 4662
- a. +lār** 3144, 3145, 3147
- a. +lāṛa** 3151
- a. +lārí** 844
- a. +lārín** 3148
- a. +lārilen** 3314, 3315
- a. +ṛen** 3316, 3317, 3872
- a. +ùm** 1581
- a. +ùmí** 1572
- a. +ùmùn** 1571
- a. +ùmùz** 3139, 3166
- a. +ùn** 829, 842, 1571, 3158, 3160, 3161, 3168, 3872
- 2. Ad.**
- a. +lāīnı** 1040
- at-** 1. Bir cismi bir yöne doğru hızla fırlatmak.
- a.** 1508
- a.-aṛ** 4452
- a.-aṛdí** 4805, 4806
- a.-aṛdùk** 2051, 3102, 3103
- a.-aṛdùk (çeynik at-)** Salıncak kurmak. 4188
- a.-aṛdùk (kiç at-)** Çocuklarda tekme oyununda bir hareket. 4451
- a.-aṛùm** 2069
- a.-āsèn** 4192
- a.-āćāsèn** 4192
- a.-āćāz** 1120
- a.-āćāksèn** 2927
- a.-mādíle** 61
- a.-mam** 704
- a.-mām** 704
- a.-míşlār** 2834, 2835
- a.-míşùm** 1522
- a.-míşùm** 1524
- a.-fùk** 3109
- a.-fùk (tāne at-)** Toprağa tohum vermek. 351
- a.-fùm** 1600
- a.-up** 4700
- a.-ùp** 4710
- 2.** Kurşun gülle, ok gibi şeyleri hedefe ya da boşluğa yollamak.
- a.-amāṛùm** 1599
- a.-aṛdí** 3128
- a.-aṛdílār** 5149
- a.-aṛdùk** 3103
- a.-aṛsızsä** 4994
- a.-emām** 1492
- a.-en** 3128
- a.-āćäk** 1491
- a.-āmam** 1557
- a.-míş** 3474
- a.-míşùm** 1522
- a.-fı** 2226
- a.-fùm** 1606
- a.-ùn** 4994
- 3.** Abartılı konuşmak.
- a.-aṛ** 956
- 4.** Yürek, damar gibi organların hareketi.
- a.-ışı** 1760
- 5.** Gitmek, uğramak.

- a.-mam (äyak at-)** Gitmek. (Olumsuzu) kesinlikle gitmemek. 1878
- 6. Sermek.**
- a.-ar** 3167
- a.-ardılär** 3151
- 7. Giymek.**
- a.-arlär** 2482
- 8. Sallamak, serpmek.**
- a.-ärken** 3131
- a.-arlär** 3135
- a.-fi (tokat at-)** Tokatlamak. 140
- a.-fügi** 3131
- a.-up** 3130
- 9. Katmak.**
- a.-arsen** 3204
- a.-arük** 3204
- atayla** *is. Fr.* Fabrika, küçük üretim fabrikası.
- a.** 4531
- atalyacı** *is.* Marangoz, atelye kullanan kişi..
- a.** 3624
- atasózi** *is.* Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz, darbimesel.
- 1939
- ateş** *is.* Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od.
- a.** 3152, 4668, 4668
- a.+a** 1730, 3948, 4669
- a. dúş-** Acıyı içinde yaşmaya başlamak.1725
- a. et-** Ateşli silahtan kurşun atmak. 1507
- a.+ina** 1958
- a.+ini** 3196, 3197
- a.+ümüzun** 3155
- a.+ün** 2767, 4668, 4673
- atış** *is. ask.* Askerlikte, askerlere, nişan almayı, silah kullanmayı öğretmek amacıyla yapılan bir uygulama.
- a.+lärina** 3586
- atla-** 1. Sıçrayarak veya fırlayarak gitmek, hızla kaçmak.
- a.-dí** 1516, 1608
2. Aceleyle dışarı çıkmak.
- a.-dük** 842
3. Zıplamak.
- a.-dí** 1606
- atlä-** bk. **atla-** 2
- a.-düm** 1733
- atlāmā** *zf.* Atlamak suretiyle, atlayarak.
- a.** 5050
- atlet-** Kendini kaybetmek.
- a.-äcäk** 1512
- atli** *is.* Ata binmiş kimse, süvari.
- a.** 3310
- atma** *is.* Bir araya geldiği kelimelere ‘birine sözle sataşmak’, birinin ‘üzerine söz söylemek’ anlamlarını katar.
- a. túrki** Birine karşı söylenen türkü. 1775, 5155
- a. túrkú** Bk. **túrki** 1768
- atmıš** *is.* Elli dokuzdan sonraki sayı veya bu sayıyı gösteren işaret, rakam, altmış.
- a.** 827, 1448, 2453, 2453, 3536, 3689, 4084
- a. (älli atmıš)** Elli ile altmış arasında tahmini değer.
- 3721
- a. yetmiş** Altmış ile yetmiş arasında tahmini sayı.
- 3843
- a. bin** *is.* Altmış tane binin toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.
- a.** 3267
- a. dört** *is.* Altmış dört sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam.
- a.** 4062
- a.+fe** 4070
- ať** Bk.. **at** 1
- a.** 175, 237, 242, 833, 835, 853, 1206, 2533, 2534, 2535, 2549, 2550, 2554, 2554, 2556, 4539, 4662
- a.+a** 177, 178, 1204, 2738, 2738, 2738, 3870

a. +ä 3883
a. +í 147, 294, 829, 841, 851, 852, 2533, 3877
a. +lār 2549
a. +lāra 1204
a. +fen 2552
a. +un 147, 208
a. +ùm 166, 2553
a. +ùmí 168
a. +ùmùz 166, 167, 168, 2538, 2775
a. +ùn 175
aí- bk. **at- 1.**
a.-arđí 179
a.-arđùk 376
a.-mazdí 4367
2. bk. at- 2
a.-arđí 3128
3. Birini gaflet anında olumsuz bir duruma düşürmek.
a.-míš (kumařa aı-) Kumarın içine düşürmek. 3433
aıeş bk. **ateş**
a. 3100
a. et- Ateşli silahla mermi atmaya başlamak. 3590
a. +i 1474, 2962
a. mafeş Ateş ve ateşle ilgili şeyler. 2846
aíř bk. **atíř**
a. +a 3590
aíla- bk. **atla- 2**
a.-dùk 852, 859
a.-dùm 1731
2. Yükselmek.
a.-yò (aíliyò) 1274
aítmíš bk. **atmíš**
a. 1975, 2024, 2024
a. iki *ıs.* Altmíš iki sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam.
a. 4404
avcílùk *ıs.* Avcı olma durumu veya işi.
a. +ùm (avcílùğùm) 1587, 1587

avcí *ıs.* Avlanmayı seven veya avı kendine iş edinen kimse.
a. +lār 1570
avuç *ıs.* Elin yarı yumulmuş durumu.
a. 864
Awşopa *ıs.* (Fabrikasyon mallar için) ‘Avrupa malı’
a. +ğubşesi Fabrikalarda kimyasal katkılarla oluşturulan gübre. 2118
ay *ıs.* Yılın on iki bölümünden her biri.
a. 224, 224, 224, 588, 723, 724, 724, 1074, 1337, 1986, 1987, 2627, 3080, 3374, 3374, 3375, 3555, 3585, 3585, 3596, 3596, 3597, 3607, 3703, 3712, 3961, 3977, 4005, 4046, 4062, 4073, 4075, 4323, 4740, 4815, 4825, 4996, 5110
a. +a 4009
a. +da 2261, 3604, 4067
a. +den 4009
a. +duş 4744, 5111
a. +dùř 3616
ayał bk. **äyał**
a. 3063
a. (yalèn ayał) Çıplak ayak. 4130
a. +a (ayaēa) 771
a. +lām 1207
a. +lèine 109
a. +lār 4224
a. +lārdä 4347
Aydín özl *ıs.* Erkek sığırlara verilen bir ad.
a. 4488
a. +um 400
ayeng *ıs.* Eğlence, şenlik.
a. +lār 3808
a. yap- 3028
ayenk Bk. **ayeng**
a. +a (ayenga) 3802
ayèl- bk. **ayşıl-**
a.-dùkten 560

aygır *ıs.* Damızlık erkek at. (Metinde kısarak kastedilmiş yanlışlıkla ‘aygır’ denmiştir.)

a. +a 2554

ayıkla- Bir şeyin içinden işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri veya maddeleri ayırıp çıkarmak.

a.-düm 534

ayîle bk. **aile**

a. +nùn 127

ayíp Bk. **âyíp**

a. 2008

a. ol- Utanılacak durum ortaya çıkmak. 527

ayır- Bölmek, bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak.

a.-dílār 3592

a.-duk 1474

a.-dük 3762

aykùrí bk. **aķurí**

a. 3572

aykùrílúk *ıs.* Aykırı olma durumu, ters, sapa yol.

a. +lār 3571

aylùk *ıs.* 1. Birine bir görev karşılığı olarak veya geçim için her ay ödenen para, maaş.

a. 1174

a. +í (aylùgí) 14

a. +ílen (aylùg_ílen) 674

a. +len 675, 675

a. +ùmden (aylùgùmden) 759

a. +ùmí (aylùgùmí) 677

a. +ùmí (aylùgùmí) 760

2. Bir ay içinde olan veya bir ay süren.

a. 1337, 1337, 4766, 4766

a. +ken 588

ayn (< Ar. *ayn* ‘göz’) *ıs.* Alın.

a. +ùmùzden 3349

ayna *ıs.* Işığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam.

a. 4037, 4039, 4040

a. pařcasí Ayna kırığı 4036

a. +yí (aynāyí) 4038

Aynalı *öz. ıs.* İneklere verilen bir ad.

a. 386, 391, 1996, 2092

a. +yum 389

aynālí Bk. **aynalí**

a. 389

aynen *zf.* Ayırt edilemeyecek kadar benzeri, özdeşi, tıpkısı.

a. 1460, 1558

aynālí Bk. **aynalí**

a. +yùm 5128

ayní Bk. **āyní**

a. 2171

ayfan *ıs.* Süt veya yoğurt yayıkta çalkalanarak yağı alındıktan sonra kalan sulu bölümü.

a. 4413

ayfān Bk. **ayfan**

a. 1237

ayrēl- Ayrılmaya konu olmak.

a. 2139

a.-di 4100

a.-dük 3756, 3761, 4062

a.-dükten 555

a.-dük 4069

a.-mādüm 3292

a.-mişlār 584, 584

a.-mişlār 2139

a.-ūr 4654

a.-ūrdí 380

ayrēlma Ayrılma işi.

a. +a 845

ayrí *sf.* Yerleri bir olmayan.

a. 1588, 1843, 3761, 4594, 4813, 5077, 5077, 5077

a. +dūr 3908

ayríl- Bk. **ayrēl-**

a.-ilār 2139

ayù *is. zool.* Memelilerin et obur takımından, beş parmaklı, tabanlarına basarak yürüyen, yurdumuzda boz türü bulunan, iri gövdeli hayvan.

a. 1011, 1014, 1402, 1408, 1415, 1417, 1419, 1421, 1489, 1492, 1509, 1596, 1597, 1597, 2126, 3095, 3112, 3113, 3115, 4491

a.+den 2110, 3117

a.+dùr 1506

a.+lār 1521

a.+si 3265

a.+un (ayūn) 1490

a.+ya 1417

az *s.* Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik, çok'un karşıtı.

a. 71, 838, 1352, 2412, 2520, 2528, 2779, 3097, 3628, 4262, 4320, 4354, 4652, 4666

azal- Az denecek bir miktara inmek veya eskisinden az bir duruma gelmek.

a.-dí 3797, 3797, 3818

a.-íyò 3813

azílí *sf.* Gözü bir şeyden yılmayan, azgın.

a. 653

azùk *is.* Evden uzak bir yere gidileceği zaman alınan yiyecek, besin, gıda.

a.+í (azùgí) 4651

a.+ùmùz (azùgùmùz) 1462

a.+ùmùz (azùgùmùz) tozùk Evden uzağa giderken azıkla beraber götürülen malzemelerin tümü. 1990

a.+ùng (azùgùng) tozùk 3656

ā *ünl.* Şarşma, acı duyma gibi durumlarda kullanılan bir ünlem.

ā. 315, 732, 3765, 3908, 4002, 5070, 5070

ā' Bk. **a'a'**

ā. 2507

ābey Bk. **ābi**

ā. 3458, 4975, 4983

ā.+im 1136

ā.+im 4906, 4908

ā.+imi 4902

ā.+lārùm 2999, 3309

ā.+ùm 340, 410, 414, 421, 422, 1172, 1850, 3638, 3701

ā.+ùm 4947

ā.+ùm 5091

ā.+ùm 4910, 4972, 5062

ā.+ùma 4942

ā.+ùmden 4937, 4937

ā.+ùmdā 5002

ā.+ùmdu 4939

ā.+ùmi 4963

ā.+ùmùn 3921

ā.+ùmùn 3452

ā.+ùn 4975

ābē Bk. **ābi**

ā.+im 2782, 2873, 3705

ā.+imùn 1096, 1100

ā.+ùm 346, 359, 1139, 1139

ā.+ùma 1138

ā.+ùmle n 357

ā.+ùmùn 1271

ābē Bk. **ābi**

ā.+ūmí 4900

ābi *is.* Bir kimsenin kendinden yaşça büyük olan erkek kardeşi, kardeş olmayanlar arasında yaşça büyük olan.

ā. 172, 178, 847, 1291, 1302, 1314, 1316, 1345, 1856, 4935

ā.+m 1849, 1926, 3754

ā.+m 4885, 4899

ā.+mùn 3835, 3836

ā.+mùn 4895

ā.+mùn 152

ā.+sidu 4855

ā.+sine 849

- ā.+sini** 4851
ā.+sinùn 857
ā.+ùm 4894
ā.+yi 1316
ā.+ymùn 274
ā.+yùm 115, 135, 142, 1218, 1710, 3518, 3775, 3819, 3866, 4587
ā.+yùm 172
ā.+yùm 4895
ā.+yùm 313
ā.+yùmle 3760
ā.+yùmùn 273, 282, 283
āc Bk. **aç**
ā. 3541, 4167
ācí Bk. **acı**
ā. 1722
āçıl- Açma konusu olmak.
ā.-dí 1798
ād Bk. **ad**
ā.+í 202, 325, 328, 577, 1048, 2094, 2375, 2377, 2388, 2704, 4380, 4380
ā.+íní 397, 398, 1149, 1152, 1174, 2641, 4944
ā.+lār 2388, 5135
ādam Bk. **adam**
ā.+í 1631
āgız Bk. **agız** 1
ā.+í (āgızı) 4793, 4794, 4795
āhenk Bk. **ayeng**
ā. 5151
āh Bk. **ah**
ā. 740, 740, 1772
āit Bk. **ait**
ā. 3412
ājlan- Açlık duyma, yemek yeme ihtiyacı duyma, acıkmak.
ā.-míşùm 4167
ākřaba Bk. **akşaba**
ā. 4675, 4676, 4676
ākřām Bk. **akşam**
ā. 1894
āl- Bk. **al-**
ā.-dí 3953
ā.-dum 1808
ā.-dùğùng 1709
ālís- Bk. **alış-**
ā.-míşùm 4312
ā.-tùm 5016
āltí Bk. **altí**
ā. 3977
āltùn Bk. **altùn** 1
ā. 262, 262, 262, 267
ā.+í 265
ā.+lār 263
āmīr s. Buyuran, emreden, üst.
ā. 4074, 4074
ā.+i 4017
ām Bk. **am**
ā.+ína koy- Kaba söz, küfür. 3465
āne Bk. **ana**
ā.+m 1863
ārdùnc *ıs. bot.* Servigillerden, güzel kokulu yapraklarını kışın da dökmeyen, yuvarlak kara yemişleri ilaç olarak kullanılan bir ağaççık.
ā. 328
ārí *sf.* Yerleri bir olmayan, başka başka olan, ayrı.
ā.+dūr 2479
āšít *ıs.* Dağ geçidi.
ā.+lārden 1640, 1641
āt Bk. **at**
ā. 1968
ā.+í 4368
āt- Bk. **at-** 2
ā.-tùm 1516
ātla- Bir yerden hızla ayrılmak, kaçmak.
ā.-dí 5166
ā.-dùm 5166

âtmiş Bk. **atmîş**

â. dökuz *ıs.* Altmış sekiz sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3021

Āwatli *ıs.* Āwat'a ait, Āwat köyünden olan.

â. 1142

â.+lārîn 1141, 1142

āyak Bk. **āyak**

â.+íma (āyağíma) 1207

â.+ùm (āyağùm) 1205

āyb Bk. **āyıp**

â. 2995, 2996

āybol- Utanılacak duruma düşmek.

â.-uřdí 2996

Āydín Bk. **Aydín**

â. 399

āyíklā- Bk. **ayíkla-**

â.-řdùk 2904

āyíl- Bk. **ayşel-**

â.-dùk 3138

āyín Krş. **ayeng**

â. 3660

āyıp *ıs.* Toplumun ahlâk kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış.

â. 2192, 2203, 2207, 2260, 2261

āyít Bk. **ait**

â. 714

Āynalı Bk. **Aynalı**

â. 2719

āyní *sf.* Ayn. + *T.* -ı Ayırt edilemeyecek kadar benzeri, özdeşi, tıpkısı.

â. 1635, 1655, 2858, 3780

â.+dùř 3854

āyri *sf.* Yerleri bir olmayan, başka başka olan.

â. 1058, 1186, 1221

āz *ıs.* Yüzde, avurtlarla iki çene arasında, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye ve besinleri içine almaya yaraya boşluk, ağız.

â.+umden 613

â.+ùma 443

â.+ùmí 443

âl- Birleştiği kelimeye abartılı biçimde 'birden ortaya çıkmak', anlamı katar.

â.-dí (gúrlemağ âl-) (Abartı katmak amacıyla kullanılır.) Ani olarak başlamak. 5164, 5165

Ālla Bk. **Alla**

â. 1061

Āllah Bk. **Alla**

â. 5055

âma Bk. **amâ**

â. 1032

âma Bk. **amâ**

â. 930, 1269, 4199, 4985

âncak Bk. **ancak**

â. 4500

ânglat- Bk. **anlat-**

â.-alùm 4183

â.-fùř 4204

ânglaş- Bk. **anlat-**

â.-ùřdí 4339

ânglâ- Bk. **anla-**

â.-mâdí 4892

ânglâ Bk. **anla-**

â.+â (ânglâ) 4233

â.-řdí 4904

ârtis *ıs.* Eğlence yerlerinde gösteri yapan kimse.

â. 3266

ba: Bk. **bâ**

b. 1492

baba *ıs.* Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek.

b. 136, 338, 1497, 1531, 1535, 1540, 1603, 1755, 1757, 2020, 2020, 2580, 2583, 2602, 3691, 4239

b.+a (babâ) 764

b.+dân 3822

b.+den 4091

b.+dùř 1538

b.+lāra 4848

b.+lārī 4383

b.+m (babām) 95, 146, 146, 149, 175, 208, 209, 212, 272, 274, 281, 293, 484, 608, 609, 650, 814, 1280, 1283, 1302, 1307, 1307, 1309, 1322, 1495, 1530, 1533, 1534, 1537, 1539, 1588, 1677, 1879, 1880, 2339, 2339, 2549, 2550, 2554, 3482, 3546, 3746, 3748, 3755, 3800, 3844, 3857, 3862, 3863, 3869, 3885, 4128, 4185, 4238, 4360, 4681, 4807, 4849, 4883, 4951, 4957, 4958, 4982, 4991, 5009

b.+m 147, 148, 339, 339, 347, 347, 357, 365, 409, 426, 595, 1281, 1736, 1738, 1754, 1756, 1809, 1867, 1882, 1977, 1978, 2002, 2003, 2434, 2556, 2565, 2640, 2640, 2645, 2645, 2670, 2670, 2673, 2816, 2817, 3563, 3699, 4006, 4726, 4735, 4852, 4854, 4862

b.+ma (babāma) 278, 280, 655, 2549, 4960

b.+ma 136, 1535, 1740, 1754, 2557, 2557, 2580, 2598, 3859, 4829, 4853

b.+mdā (babāmdā) 5040

b.+mden (babāmden) 168, 1307, 3867

b.+mden 601, 4729, 4729

b.+mdeyken (babāmdeyken) 5035

b.+mī (babāmī) 93, 116, 117, 117, 149, 1278, 3932, 4983

b.+mī 489, 1536, 1537, 2598, 3871

b.+mle (babāmlē) 3883

b.+mlen (babāmlen) 113

b.+mlen 1863

b.+mùn (babāmùn) 152, 293, 573, 1280, 1330, 1698, 2424, 2532, 2533, 2535, 2545, 2545, 3730, 3869, 3875, 4090, 4092, 4234, 4234, 4359

b.+mùn 341, 1976, 2157, 2339, 2345, 2349, 2357, 2427, 2438, 2489, 2561, 2604, 3139, 3160, 3487, 4864

b.+mùz 423, 2362, 2732, 3447

b.+mùzùn 2704

b.+n (babān) 148, 4863, 4863

b.+nī 825

b.+nlār 171

b.+nùn 127, 1958, 2018

b.+ng 1378

b.+sī (babāsī) 88, 1901, 2499, 4794

b.+sī 342, 595, 1384, 1579, 3527, 3560, 3628, 3667, 3779, 3804, 3896, 3933, 4127, 4359, 4815, 4822

b.+sī maba Baba ve babayla ilgili şeyler. 1796

b.+sīdu 4378

b.+sinden 87, 2500

b.+sínùn 424, 2656, 2978, 4129, 4978

b.+sīle 1538

b.+sīlen 3660

b.+ya 762, 763

babaana Bk. **babaanne**

b. 4405

b.+m (babanām) 4268

b.+n 4405

babaanne *ıs.* Babanın annesi.

b. 4600

b.+g 1059

b.+m 1703, 3033, 4593, 4681, 5082, 5085, 5090

b.+ngun 1704

b.+si 1771

babamùnķi Bk. **babāmùnķi**

b. 2643

babayiğit *sf.* Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan, iri yapılı.

b. 913, 942

babālūķ *ıs.* Baba olma durumu.

b. 2646

babāanne Bk. **babaanne**

b.+m 72

b.+sini 68

babā Bk. **baba**

b. 278, 1283

b.+g 93

b.+gun 82

- b.+n** 821
- b.+nùn** 3502
- b.+ng** 1392, 4806
- b.+ngí** 1367
- b.+ngun** 1368
- babâmùnkí** *zm.* Babama ait olan.
- b.+lār** 3491, 4882, 5042
- b.+lārí** 4876
- baça** *ís.* Dumanı ocakta çekip havaya vermeye yarayan maden veya taş yol.
- b.+yí (ateş bacâyí saf-)** Tehlikeli durum, önlenemeyecek bir biçim almak. 1726
- baçaq** *ís.* Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü.
- b. (dórt baçaq gāl-)** Çok hızlı biçimde gelmek. 2095, 2096
- b.+íní (bacāgíní)** 829
- b.** 1212, 1213
- b.+i (baçağı)** 828
- b.+í (baçağı)** 1554, 831
- b.+íní (baçağíní)** 1251
- b.+lār** 828
- b.+lārí** 1510
- b.+lārím** 1162
- b.+lārím** 1162
- b.+ùm (baçağùm)** 1165
- baçaqlı** *sf.* Ana gövdeden başka bir kaide üzerinde duran.
- b.** 2073, 2079
- bací** Bk. **bačí**
- b.+lèim** 738
- b.+sí** 2013, 2015
- b.+síní** 654
- b.+ùmle (bacùmle)** 643
- baćanak** *ís.* Eşleri kardeş olan erkeklerden her biri.
- b.** 1852, 1853
- bačí** *ís.* Kız kardeş veya abla.
- b.** 186
- b.+lām** 33, 2631
- b.+ma** 512
- b.+sí** 1109, 1109, 1110, 1243, 1246, 4091, 4850, 4873
- b.+sína** 4234
- b.+sínùn** 4091, 4234
- b.+ug (baćug)** 312
- b.+ùm (baćùm)** 144, 2328
- b.+ùma (baćùma)** 524
- b.+ùng (baćùng)** 2328
- b.+yđùk** 50, 50
- bağa** Bk. **bā**
- b.** 2436
- bağèř-** Bk. **bağèř-**
- b.-dùm** 5017
- bağır-** Bk. **bağèř-**
- b.-uřđuk** 3093
- bağırsak** *ís. anat.* Sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü.
- b.+lāríní** 2126
- bağlan-** Bağ veya başka bir araçla tutturulmak.
- b.-ābiliü** 1335
- bağlā-** Bağ veya başka bir araçla tutturmak.
- b.-řđuk** 3155
- bağlāmak** Bağ veya başka bir araçla tutturma işi.
- b.** 1334
- bağli** *ís.* Herhangi bir engelleyici ile sınırlanan şey.
- b. gózú bağli** Çevresinde olup bitenlerden haberi olmayan. 280
- bağ** *ís.* Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi toluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, yular.
- b.** 517
- b.+íní** 2461
- bağa** Bk. **bā**
- b.** 4893, 4918
- bağèř-** Yüksek ve gür ses çıkarmak.
- b.-dilār** 2229, 4878

- b.-dise** 5017
- b.-dùğí** 2230
- b.-dùm** 494, 2953, 2954, 5017
- b.-dùm çağèr-** Aşırı derecede rahatsızlık verecek kadar yüksek ses çıkarmak. 546
- b.-äcāk** 1736, 1738
- b.-iũmiş** 1181
- b.-iyòdum** 4602
- b.-iyòm** 130, 131
- b.-sùn** 4049
- b.-ũ** 4109, 4297, 4600, 5049
- b.-ùr** 258
- b.-ùrsä** 4049
- bağèrma** Bağırma işi.
- b.** 1514, 4601
- bağèрмақ** Kırş. bağèрма
- b.** 1596, 4049
- b.+a (bağèрмаға)** 1595
- bağèrt-** Bağırmasına yol açmak.
- b.-uule** 545
- bağla-** Bağ veya başka bir araçla tutturmak.
- b.-ām** 466
- b.-dílār** 2974, 3335
- b.-dùğùm** 465
- b.-dùğùmùza** 467
- b.-māzle** 466
- bağlan-** Bağlamak işine konu olmak.
- b.-māzdí** 2974
- b.-sùn (başı bağlan-)** Evlendirilmek. 2435
- bağlā** Bk. bağla-
- b.** 279, 1265
- b.-rdílār** 2306
- b.-rdük** 464, 465, 466, 468, 469, 471, 2285, 2288, 2333, 2334, 2944, 2944
- bağlí** *sf.* 1. Bir bağ ile tutturulmuş olan.
- b.** 2332
2. Kapalı.
- b.** 271
- bağçe** Bk. bağçe
- b.+lärde** 130
- bağçe** Bk. bağçe
- b.+den** 304
- b.+lärda** 260
- bağça** Bk. bağçe
- b.+ya** 4107, 4369
- bağçe** Bk. bağçe
- b.** 3754
- b.+müz** 2145
- bağçe** Bk. bağçe
- b.+lärí** 4151
- bağça** Bk. bağçe
- b.+ya** 4780
- bağçe** *ıs.* Sebze yetiştirilen yer bostan, tarla.
- b.** 2685, 3747, 3748
- b.+den** 2614, 2614, 3103, 3105
- b.+lē** 351
- b.+lär** 2366
- b.+lärín yatırması** Mısır tarlalarında mısır fidelerinin güçlülenmesi, daha çok kök tutması için yere 30-40 derece kadar toprağa yatırma işi. 3802
- b.+ye** 2855
- bağçe** Bk. bağçe
- b.+dā** 105
- b.+m** 104
- bak-** 1. Uyarmak, dikkat çekmek amacıyla kullanılan söz.
- b.** 260, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 329, 331, 331, 333, 544, 790, 837, 893, 911, 921, 951, 967, 1004, 1056, 1066, 1155, 1307, 1322, 1326, 1361, 1372, 1560, 1587, 1697, 1757, 1779, 1782, 1783, 1784, 1784, 1785, 1792, 1836, 1843, 1845, 1856, 1918, 1934, 1934, 1954, 1999, 2086, 2136, 2173, 2202, 2207, 2219, 2264, 2283, 2319, 2445, 2864, 3249, 3363, 3664, 3909, 3910, 3994, 3999, 4153, 4154, 4163, 4498, 4831

b.-a 3910

2. Aramak, araştırmak, bir şeyi görmek için yüzünü çevirmek.

b.-aċeġim 3420

b.-alùm 842, 915, 916, 1909, 2026, 2173, 2438, 3365, 3827, 4532

3. Gözetmek, ilgilenmek.

b.-amam 1873

b.-an 3236

b.-aṛsén 657

b.-aṛ 900, 1167

b.-aṛdīlār 823

b.-aṛdūk 3193, 3600

b.-aṛsén 3924

b.-aṛùm 303

b.-aṛùz 4123

b.-asen 2635

b.-ā 4384

b.-ām 1565, 2245

b.-eyím 1407

b.-eyim 1696, 3941

b.-āċāġim 2170

b.-ālùm 4942, 4946, 4954

b.-ālùm 942

b.-āṛsén 4967

b.-im 3236

b.-íyím 3359, 4621

b.-íyò 3762

b.-iyòm 302

b.-ma 221, 1288, 1758, 3827

b.-mazden 291

b.-sam 1874

b.-fí 1859, 3436

b.-fík 1633

b.-fílār 751

b.-fùk 1648

b.-tùk 1659

b.-fùm 1211, 1513, 1516, 1539, 1643, 1643, 1647, 1671, 1735, 1740, 1756, 1770, 1796, 1810, 1819, 1851, 1867, 1886, 1919, 3945, 4036, 5108

b.-ùn 320

4. Bir şarta bağlı olmak.

b.-aṛ 982

5. İnanmak.

b.-aṛdī 4788

bakím *is.* Bir şeyin iyi gelişmesi, iyi durumda kalması için verilen emek veya emek vermek biçim.

b. 3810

bakín- Çevreye göz gezdirmek, araştırmak.

b.-iòm 5161

bakkal *is.* Yiyecek içecek veya ihtiyaç maddelerini perakende olarak satan kimse.

b.+a 1901, 1927

b.+dūr 1960

b.+í 2398

b.+lārden 5138

bakma Krş. **bakmaḳ**

b. 3193

bakmaḳ Bakma işi.

b. 1752

baḳ- 1. Uyarmak, dikkat çekmek amacıyla kullanılan söz.

b. 87, 1000, 1259, 2603, 3325, 3325, 3904, 4090, 4111, 4148, 4233, 4392, 4637,

2. Bakışı bir şey üzerinde çevirmek veya dikkati bir yere yoğunlaştırmak.

b.-alùm 182, 1609

b.-aṛ 2553, 4038

b.-aṛdī 2555

b.-aṛdūk 373

b.-aṛdùm 2570

b.-aṛem 2221

b.-aṛsénse 656

b.-ā 1258

b.-ām 4979, 5168

- b.-ëyim** 3194
b.-ë 1168
b.-äřäm 1688
b.-íyírum 749, 749
b.-íyò 771, 3764
b.-mädíle 659
b.-mädílär 659
b.-í 2555, 2557, 2557, 3565, 3765, 4615
b.-íle 4946
b.-fùğün 2600
b.-fùğün 980
b.-fùk 4950
b.-fùk 4243, 5048
b.-fùm 494, 733, 751, 993, 1211, 1211, 1419, 1478, 1616, 1720, 2604, 2627, 2954, 3239, 3252, 3395, 3946, 3947, 3980, 3989, 4037, 4047, 4049, 5110, 5165
b.-fùn 2359, 3194
3. İnanmak
b.-ma 4330
4. Seyretmek.
b.-arđùk 4337
baķıl- (Hastalar için) İlgi görmek, ilgilenilmek.
b.-emädi 1063
baķlava *ıs.* Çok ince yufkadan yapılarak, arasına kaymak, fıstık, ceviz badem gibi şeyler konulan tatlı.
b. 247, 250, 457
b.+lär 246, 247, 247
b.+lärí 249
b.+yí (baķlavâyí) 248, 249
baķmak Beslemek.
b.+fan 4725
bal *ıs.* Özellikle bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp, kovanlarındaki petek gözlerine doldurdıkları, rengi beyazdan esmere kadar değışen tatlı, koyu sıvı madde.
b. 3780, 3800, 3918, 4534
b.+í 3780
b.+lär 3801
b.+ùm 5060
b.+ùn 3916, 3916
baldüz *ıs.* Erkeğre göre eşinin kız kardeşı.
b. 3613
b.+lär 3644
b.+lärímí 3641
b.+lärùm 4308
b.+ùm 4767, 4799
b.+ùmùn 4308
Balıkesirli *ıs.* Balıkesir'e ait olan.
b. 3325, 3414
balķon *ıs.* Bir yapının genellikle üst katlarında dışarıya doğru çıkmış, çevresi duvar veya parmaklıkla çevrili bölümü.
b.+dä 535
b.+lärí 4021
balta *ıs.* Kesmek, yarmak, yontmak gibi işlerde kullanılan ağaç saplı, kesici tarafı çelik, diğere kısımları demir araç.
b. 912, 912
b.+ile (baltä_ile) 3912, 3912
b.+yilen (baltâyilen) 3911
b.+yí (baltâyí faşa vuf-) İstemedenden söylenene bir sözle birini kırmak. 1800
b.+yla (baltâyyla) 3911
balük *ıs. zool.* Omurgalılarda, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtada üreyen hayvanların genel adı. (Metinlerde alabalık.)
b. çiflüğí Balık üretim merkezi. 3758, 3758
b.+í (balüğí) 3135
b.+í (balüğí) 3131
b. tut- 3135
b. tut- Balık tutmak. 3130, 3299
bambaşka *s.* Bütütün başka, apayrı, değışik, farklı.
b.+dùr 1830
b.+ydí (bambařkâydí) 3429, 3430

b.+yídí (bambaşkáyídí) 3450

bana Bk. **bā**

b. 55, 94, 132, 142, 229, 242, 242, 627, 646, 656, 666, 726, 735, 737, 737, 778, 831, 1076, 1145, 1294, 1294, 1344, 1784, 1805, 1806, 1852, 1884, 1892, 1926, 2000, 2009, 2227, 3238, 3304, 3316, 3342, 3362, 3627, 3740, 3837, 3977, 3997, 3998, 4032, 4118, 4768, 4774, 4849

Bandùr malí *is.* Bandırma'dan olan.

b. 3415

banka *is. İt.* Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kaslarında para, değerli belge, eşya saklayan ve daha başka ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluş.

b.+a (bankā) 4827

banf *is.* Kaset.

b.+lārden manf 1094

başdak Bk. **başdaş**

b. 2691, 2692, 3924

başdaş *is.* 1. Su ve benzeri şeylri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap.

b. 1444, 3830, 3913, 3929

2. Dibi dar, orta beli şişkince ağzı bir elin girebileceği kadar olan toprak kap.

b. 1240, 1240

b.+a (başdaşa) 1129

baře Bk. **baří**

b. 1836

baří e. Hiç olmazsa, hiç değilse, o halde, öyle ise.

b. 3662

başmak *is.* Parmak.

b. 3708, 3709

bas- 1. Ezmek üzere güç uygulamak. (Tekrar edilip, bir ikileme biçiminde kullanılınca kıyasıya anlamını verir.)

b.+a bas- Kıyasıya. 4451, 4445

2. Kurşun, silah ve şiddet içeren kullanımlar için.

b.-fí 3440, 3440

3. Yardımcı fiil.

b.-aş (teş bas-) Aniden aşırı derecede terlemek. 1311

4. Bir şeyi üzerine kuvvet vererek itmek.

b.-ařdíle 5081

b.-ařdílar 5068

b.-ařdúk 2919, 3167, 3169, 382, 382

b.-ařsén 3213

b.-ebilúr 4169

b.-ei 3102

b.-áčág 2484

b.-ařdí 5081

b.-ařdúk 2882

b.-ínca 1562

b.-íyosen 1121

b.-íyò 947

b.-māzdí 2553

b.-miřlá 5083

b.-miřlār 746

b.-fí 1146, 2248

b.-fíle 660

b.-fúk 1214

b.-fúm 3950

b.-fún 3196

basamak Bir yere çıkarken ya da bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirinden belirli aralıklarla yükselen düz yüzeylerden her biri.

b. 3099, 3099

basamak Bk. **basamak**

b. 2177, 2177

basíl- Basma işine konu olmak veya basmak işi yapılmak.

b.-áčák 1823

b.-míř 3904

baskın *is.* Suç işlediği veya suçluların bulunduğu sanılan bir yere ansızın girmek.

b.+a 732

b. etma Baskın düzenleme. 731

baston *ıs.* Yürürken dayanmaya yarayan ağaç veya metalden yapılan araç.

b.+íní 831

b.+suz 831

bastûr- Basmak işini yaptırmak.

b.-âcâkfûm 1825

bastûrt- Krş. **bastûrt-**

b.-fí (imza bastûrt) İmza yerine parmak bastırmak. 1146

baş *ıs.* 1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa.

b. 482, 844, 1053, 1199, 1419, 2963, 3535, 4978

b.+a 663

b.+í 1150, 2248

b.+ína 926, 1379, 1650, 1945, 2592, 302, 3313, 3532, 3726, 4120, 4909

b.+ína 4026

b.+índä 497, 3735

b.+índa 2285, 2286, 3889

b.+inde 495, 3878

b.+inden 363, 1414

b.+íne 2131

b.+lärínä 263

b.+lärína 307

b.+lärínda 2515

b.+ta 867

b.+fan 2173

b.+fen 3939

b. uci *ıs.* Yatılan yerin baş konulan yönü veya yakını. 496

b.+ùm (úst baş) Beden, insan veya hayvan gövdesi. 4040

b.+ùm (başı bağlan-) Evlendirilmek. 2435

b.+ùma 651, 1383, 1399, 1493, 1536, 1726, 1746, 1905, 2034, 2551, 4444, 4476, 4755, 4788, 4790, 4896

b.+ùmdä 532, 1493

b.+ùmden 1822, 1828

b.+ùmí 2534

b.+ùmùz (úst baş) Baştan ayağa bütün vücut, gövde. 4079

b.+ùmùz (úst baş) 51

b.+ùmùza 49, 1456, 1482, 1521, 1525, 1543, 1655, 1746

b.+ùmùza 2740

b.+ùmùza 3280

b.+ùmùzdan 1653

b.+ùmùzden 1499, 1678

b.+ùmùzden 1501

b.+ùng (úst baş) 4672

b.+ùngí 1528

2. Sayı, tane.

b. 22, 1438, 1479

b.+ùmùzden 1484

3. Başlangıç.

b.+í 1986, 1987

4. En öndeki, en iyi.

b.+índa 731

5. Zirve.

b.+şína 3678

6. Paylaşımlarda, pay sahilerinden her biri.

b.+í 3725

b.+ína 3725

başçavuş *ıs. ask.* Astsubay başçavuş.

b. 730, 731, 3583, 3958, 3967, 3989, 3990, 3997, 4003

b.+a 3990

b.+i 4005

b.+um 3961, 3963, 3964, 3993, 3998

başçavuş Bk. **başçavuş**

b.+um 3951

başçavuş Bk. **başçavuş**

b. 3333, 3340, 3343

b.+lä 3330

b.+um 3337

başka Bk. **başka**

b. 768, 820, 2912, 3777

b.+läríne 2778

başka *sf.* Bilinenden ayrı değişik, farklı, özge.

b. 66, 90, 97, 286, 312, 877, 984, 991, 1006, 1078, 1186, 1234, 1282, 1347, 1365, 1374, 1437, 1527, 1527, 1566, 1708, 1818, 1851, 1916, 2243, 2308, 2315, 2326, 2330, 2410, 2485, 2494, 2503, 2543, 2544, 2579, 2643, 2643, 2761, 2885, 2895, 3083, 3215, 3290, 3367, 3407, 3452, 3453, 3565, 3605, 3732, 3770, 3941, 3952, 3955, 3957, 4062, 4137, 4156, 4168, 4197, 4229, 4237, 4455, 4478, 4496, 4542, 4588, 4634, 4686, 4690, 4706, 4712, 4713, 4944, 4956, 4957, 5107

b.+dùr 3808

b.+lär 1130

b.+lärä 4116

b.+lärí 4135

b.+lärín 3349, 3662

b.+lärínùn 2857

b.+sína 1900

b.+síní 1685, 1692, 2927

b.+sínùn 2428

b.+yídí (başkáyídí) 3285, 3286, 3300, 3462

başkan *ıs.* Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis.

b.+í 787, 3859

başkası *zm.* Diğer bir şahıs, herhangi bir kimse, diğeri, ötekisi.

b. 4934, 4952, 4954

b.+na 4957

b.+nden 4133

b.+nùn 4143

başkedikli *ıs. ask.* En yüksek rütbeli astsubay.

b. 3951, 4011, 4015

başla- Bir işe girişmek, harekete geçmek.

b.-dí 837, 844, 857, 861, 862, 891, 1257, 1584, 1594, 1626, 1736, 1937, 3316, 3976, 4085, 4592, 4635, 4636

b.-dùgí 2255

b.-dùk 1638, 1838, 1840, 3939, 4025, 4064, 4619

b.-dùm 1469, 1767, 1840, 3719, 3995

b.-māmíştí 2969

b.-miş(başlâmış) 36

b.-yân 1837

başlâ- Bk. **başla-**

b.-dí 3054, 3055, 4109

b.-dílär 3058

başle- Bk. **başla-**

b.-yácäk 3796

başlâ- Bk. **başla-**

b.-î 203, 2332

b.-îdí 3800

b.-îlär 2467, 2473, 2474

başlı *sf.* Yağlı

b. peynir Yağlı peynir. 3781

b. yòguft Yağlı yoğurt. 3203

başöğretmen *ıs. esk.* Yönetimden sorumlu olan öğretmen, öğretmenlerin başındaki kişi, öğretmenlikte erişilen en ileri aşamaya gelmiş öğretmen.

b.+di 3296

başörti *ıs.* Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, eşarp.

b. 263

başucu *ıs.* Yatılan yerin baş konulan yönü veya yakını.

b.+mdä 2570

başvuş- *(-e)* Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek veya bir işten bir şeyden yararlanmak amacıyla ona el atmak, müracaat etmek.

b.-ün 3606

batfal *s.* İşe yaramaz, kullanılmaz.

b. 3765

batfaniye *is.* Yorgan yerine veya yorgan yerine kullanılan çoğu yünden dokunmuş kalınca örtü.

b. 1728, 3151

b.+müz 3170

batûr- 1. Sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak.

b.-dûğûm 1999

b.-mazdí 2307

2. *mec.* Mahvetmek.

b.-dí 4151

bafulmak *mec.* Mahvetmek.

b.+a (bafulmağa) 4109

bayağı *zf.* Oldukça.

b. 3128, 4698

bayam Bk. **bayram**

b.+lârdâ 4190

bayaf *sf.* Taze olmayan, eskimiş.

b. 4538

bayâ Bk. **bayâğı**

b. 2950

bayâğı *zf.* Oldukça, adeta.

b. 4747

bayıl- Çok hoşlanmak

b.-ûrdûk 209

b.-ûrsin 958

bayır *is.* Küçük yokuş.

b. 1463

b.+den 1600

b.+e 1592

b.+ûn 1420

bayrak Bk. **bayrak**

b. 2359

b.+a (bayrağa) 2359

bayrak *is.* Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş.

b.+í (bayrağı) 638, 639

bayram *is.* Din bakımından önemi olan ve kutlanan gün veya günler.

b.+lârdâ 2872, 4188, 4711

b. namazí Dini bayramlarda kılınan namaz. 619, 619

b.+ûm 4727

bazan Bk. **bazen**

b. 2109

bazen *zf.* Ara sıra, arada bir, kimi vakit.

b. 1128

bazí *sf.* Bir takım, kimi.

b. 1274, 1748, 2154, 2363, 2376, 2663, 2770, 2770, 2912, 4039, 4199, 4597, 4607, 4607, 4660, 5035, 5061

b.+lârí 3659

bazısı *zm.* Kimisi, birtakımı.

b.+ní 3094, 3094

b.+nûn 914, 914, 2373, 3412

bâ *zm.* Ben zamirinin yönelme hâli ekli biçimi.

b. 56, 518, 545, 546, 677, 1212, 1230, 1236, 1307, 1370, 1534, 1534, 1577, 1578, 1596, 1599, 1607, 1692, 1853, 2356, 2395, 2401, 2404, 2508, 2509, 2510, 2510, 2512, 2531, 2595, 2828, 3454, 3994, 4286, 4289, 4339, 4364, 4376, 4886, 4888, 4980, 5016, 5052

bâcí Bk. **bačí**

b.+mûn (bâcûmûn) 4360

bâcí Bk. **bačí**

b. 2708

bâcí Bk. **bačí**

b. 2709

bâğír- Bk. **bağèr-**

b.-di 774

bâğlí *is.* Bir kuruluşun yetkisi, denetimi altında bulunan.

b.+dûr 2479

bâk- Bk. **bak-** 3

b.-sûn 4874

2. baḳ- 2

b.-fûm 1917

bāḳir *is. kim.* Atom numarası 29, yoğunluğu 8.95 olan 1084 dereceye doğru eriyen, doğada serbes veya bileşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kızıl renkli element.

b. 3542

bāl Bk. **bal**

b. 4267, 4269

bālen- Bir şeyle bağlı duruma gelmek, bir hakka sahip olmak.

b.-dí 2973

bāna Bk. **bā**

b. 1765

bārī Bk. **barī**

b. 4122

bāsít *sf.* Yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan, bayağı.

b. 1326

bāṣ Bk. **baṣ**

b.+íma 1257

b.+íni 1257

b.+umuza 1428

b.+ùm 1162

bāṣṣa Bk. **baṣṣa**

b. 1963

bāyíl- Çok hoşlanmak.

b.-di 4050

b.-dilār 2957

b.-ûrdí 3758

bībī *zm.* Karşılıklı olarak, biri ötekini, öteki de onu.

b.+lēne 84, 84

be *ünl.* Ey, hey, yahu.

b. 891

bebek *is.* Meme veya kucak çocuğu.

b.+i (bebē) 4770

becer-- Bk. **becār-**

b.-ebilûròm 4609

becār- Zor görünen bir iş veya duruma çözüm bulmak, onun üstesinden gelmek.

b.-abilûdum 4333

becer- Bk. **becār-**

b.-emem 2429

beddówa *is.* İlenme, ilenç, beddua.

b.+yí 660

bediava Bk. **bediyava** (Metinde *zf.*)

b.+ya 3473

bediyava *sf.* Karşılıksız, parasız, emeksiz. (Metinde *zf.*)

b. 3282

b.+ya 3294, 3476, 3476

begen- Bk. **beğen-**

b.-ûròm 551, 551

beğen- İyi veya güzel bulmak.

b.-dilār 2759

b.-dùm 2016

b.-iyò 223, 224

b.-mādí 3367

begān Bk. **beğen-**

b.+dílār 4405

bekâr *is.* Evlenmemiş kimse.

b. 20, 1849

bekçi *is.* Bir şeyi veya bir yeri korumakla görevli kimse.

b. 3804

bekâr Bk. **bekâr**

b.+lār 2943

beki Bk. **bāki**

b. 1357, 2136, 4136

bekle- Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.

b. 1622, 1623, 1623, 1623, 1623, 4114

b.-dùklārí 3793

b.-dùm 122, 4132

b.-ecâksin (beklēcâksin) (nóbet bekle-) Asker veya polisin bir yeri, bir kimseyi, bir aracı

gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. 4077

b.-ē (beklē) 3635

b.-miyosun 906

b.-sa 2125

b.-yemem 1705

b.-yip 3403

b.-yòm (bekliyòm) 294

b.-yòfla (bekliyòfla) 734

beklā- Bk. **bekle-**

b.-dūk 2727, 3795

b.-māz 3795

b.-r 3795

b.-rāk 3795

b.-rdīlār 735, 3794

b.-rdūk 2110

beḳle- Bk. **bekle-**

b.-dūk 3597

beḳlet- Birini, bir şeyi bekleme durumunda bırakmak, birine bekleme işini yaptırmak.

b.-māzdīlār 5070

beḳār Bk. **beḳār**

b. 3138

beḳār *is.* Evlenmemiş kimse.

b.+im 3220

b.+im 3226, 3226

beḳi Bk. **bāḳi**

b. 2263

bel *is.* İnsan bedeninde göğüsle karın arasında daralmış bölüm.

b.+de 3266

b.-indeḳi 3372

b.+unga 1816

b.+unge 1580

b.+üm 1136

b.+ūma 1593

b.+ümūza 468, 468, 471

bela *is.* İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum

b. 3398, 4289

b.+yī (belāyī) 3313

belā Bk. **bela**

b. 2592

bele Bk. **bela**

b. 926

belediye *is.* İl, ilçe bucak gibi yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan teşkilat.

b. 3859

belirli *sf.* Açık ve kesin olarak sınırlanmış veya kararlaştırılmış olan, muayyen.

b. 697, 1310, 1315, 1324, 1338

belki Bk. **bāḳi**

b. 1321, 1696, 1890, 1897, 2453, 3422, 4155, 4328, 4957

belli *sf.* Bilinmedik bir yanı olmayan.

b. 911, 1307, 1448, 2837, 2990, 3905, 3911, 4148, 4540, 4541

b.+du 567

b.+dūr 3911, 4805

ben *zm.* Tekil birinci kişiyi gösteren zamir.

b. 1, 26, 26, 33, 34, 34, 35, 41, 47, 70, 70, 77, 87, 94, 95, 95, 99, 100, 104, 112, 116, 118, 122, 130, 133, 137, 156, 157, 157, 164, 170, 220, 220, 222, 229, 260, 271, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 277, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 289, 290, 291, 292, 292, 294, 302, 302, 303, 303, 303, 315, 315, 316, 318, 319, 344, 346, 348, 349, 350, 360, 362, 366, 386, 389, 409, 413, 416, 423, 424, 433, 440, 454, 466, 478, 479, 489, 490, 491, 530, 538, 543, 555, 556, 567, 575, 576, 579, 606, 624, 639, 645, 651, 658, 659, 671, 672, 704, 704, 731, 738, 748, 762, 766, 776, 782, 785, 825, 833, 837, 837, 842, 856, 858, 873, 873, 874, 876, 886, 889, 896, 901, 901, 911, 929, 956, 963, 969, 971, 983, 983, 984, 984, 984, 985, 988, 994, 997, 1010, 1020, 1021, 1025, 1028,

1030, 1046, 1052, 1055, 1066, 1072, 1079, 1080,
1083, 1092, 1093, 1098, 1103, 1104, 1115, 1115,
1118, 1120, 1123, 1127, 1137, 1147, 1161, 1163,
1169, 1178, 1178, 1186, 1188, 1206, 1232, 1233,
1235, 1270, 1276, 1278, 1280, 1283, 1283, 1286,
1287, 1296, 1302, 1304, 1305, 1305, 1306, 1307,
1307, 1317, 1319, 1321, 1322, 1323, 1324, 1326,
1326, 1330, 1330, 1342, 1343, 1343, 1345, 1354,
1355, 1358, 1370, 1370, 1371, 1376, 1377, 1415,
1418, 1422, 1423, 1437, 1453, 1476, 1507, 1512,
1515, 1526, 1550, 1554, 1555, 1556, 1556, 1556,
1559, 1560, 1561, 1570, 1571, 1577, 1579, 1588,
1595, 1603, 1615, 1620, 1621, 1652, 1655, 1671,
1676, 1676, 1680, 1685, 1691, 1691, 1693, 1696,
1697, 1697, 1697, 1702, 1703, 1704, 1704, 1709,
1711, 1723, 1737, 1747, 1748, 1749, 1755, 1758,
1766, 1779, 1782, 1783, 1785, 1786, 1787, 1788,
1791, 1798, 1799, 1801, 1802, 1804, 1807, 1808,
1811, 1816, 1816, 1817, 1821, 1839, 1842, 1843,
1865, 1872, 1872, 1873, 1873, 1877, 1878, 1879,
1881, 1883, 1885, 1893, 1895, 1898, 1902, 1905,
1908, 1908, 1909, 1911, 1911, 1913, 1918, 1923,
1926, 1927, 1928, 1934, 1944, 1944, 1950, 1950,
1951, 1954, 1955, 1955, 1956, 1959, 1964, 1995,
2000, 2015, 2016, 2029, 2034, 2053, 2057, 2086,
2093, 2106, 2117, 2117, 2117, 2138, 2143, 2143,
2146, 2147, 2148, 2150, 2152, 2153, 2153, 2155,
2158, 2164, 2164, 2165, 2165, 2189, 2203, 2207,
2208, 2218, 2222, 2236, 2251, 2263, 2263, 2281,
2283, 2316, 2316, 2328, 2355, 2365, 2390, 2392,
2392, 2394, 2396, 2400, 2403, 2407, 2407, 2409,
2409, 2409, 2413, 2416, 2419, 2423, 2427, 2428,
2435, 2436, 2437, 2439, 2450, 2451, 2470, 2506,
2506, 2511, 2529, 2531, 2532, 2537, 2550, 2564,
2565, 2569, 2571, 2587, 2588, 2591, 2593, 2594,
2594, 2601, 2607, 2608, 2608, 2609, 2609, 2609,
2622, 2623, 2623, 2631, 2632, 2647, 2656, 2658,
2659, 2683, 2683, 2713, 2721, 2754, 2782, 2787,

2796, 2801, 2807, 2813, 2828, 2837, 2837, 2870,
2966, 2968, 2999, 3002, 3003, 3040, 3042, 3042,
3056, 3074, 3226, 3226, 3231, 3237, 3244, 3253,
3259, 3267, 3267, 3272, 3272, 3281, 3281, 3292,
3301, 3304, 3307, 3309, 3310, 3325, 3330, 3337,
3343, 3347, 3357, 3362, 3370, 3371, 3371, 3384,
3384, 3385, 3385, 3385, 3385, 3394, 3413, 3413,
3418, 3420, 3424, 3444, 3459, 3460, 3460, 3461,
3479, 3479, 3484, 3491, 3494, 3508, 3519, 3536,
3536, 3552, 3555, 3561, 3580, 3592, 3612, 3616,
3616, 3620, 3621, 3627, 3627, 3628, 3629, 3630,
3637, 3641, 3697, 3711, 3718, 3754, 3763, 3818,
3820, 3827, 3832, 3834, 3864, 3881, 3888, 3894,
3894, 3917, 3955, 3959, 3964, 3968, 3969, 3969,
3978, 3983, 3992, 3994, 3099, 4008, 4026, 4027,
4034, 4037, 4039, 4053, 4054, 4056, 4061, 4072,
4076, 4116, 4126, 4146, 4159, 4161, 4177, 4212,
4225, 4231, 4237, 4240, 4241, 4243, 4252, 4253,
4283, 4294, 4300, 4307, 4310, 4310, 4312, 4320,
4331, 4338, 4361, 4361, 4369, 4371, 4374, 4374,
4377, 4378, 4434, 4443, 4445, 4466, 4467, 4488,
4493, 4545, 4545, 4567, 4585, 4598, 4602, 4607,
4610, 4610, 4611, 4618, 4623, 4623, 4626, 4627,
4627, 4627, 4633, 4641, 4662, 4676, 4676, 4681,
4682, 4682, 4687, 4690, 4713, 4718, 4726, 4762,
4765, 4776, 4781, 4782, 4783, 4783, 4788, 4792,
4829, 4829, 4834, 4839, 4843, 4850, 4851, 4852,
4855, 4884, 4887, 4887, 4889, 4894, 4900, 4902,
4909, 4922, 4930, 4935, 4935, 4943, 4971, 4972,
4977, 4980, 4986, 4988, 5017, 5017, 5019, 5024,
5026, 5027, 5035, 5035, 5039, 5047, 5051, 5053,
5064, 5082, 5082, 5089, 5090, 5110, 5112, 5114,
5127, 5128, 5131, 5131, 5155, 5160

b.+de 1736

b.+deki 1759

b.+den 633, 689, 912, 1112, 1113, 1171, 1225, 1285,
1346, 1358, 2310, 2364, 2393, 2546, 2968, 2999,
3003, 3327, 3380, 3957, 4307, 4364, 4813, 4843

b.+dä 1754, 1821, 3332, 3335, 3622, 3702, 4985

b.+i 42, 61, 88, 88, 135, 141, 141, 142, 173, 178, 271, 274, 278, 279, 279, 280, 281, 314, 346, 366, 411, 414, 422, 423, 432, 538, 598, 606, 647, 664, 665, 674, 725, 729, 737, 738, 745, 809, 825, 863, 863, 863, 1071, 1073, 1123, 1150, 1161, 1169, 1206, 1262, 1295, 1303, 1305, 1311, 1312, 1318, 1354, 1355, 1534, 1539, 1557, 1563, 1684, 1708, 1741, 1772, 1779, 1785, 1790, 1805, 1833, 1925, 1955, 2014, 2055, 2097, 2244, 2250, 2391, 2403, 2433, 2449, 2532, 2554, 2559, 2654, 2655, 2667, 2758, 3040, 3042, 3242, 3246, 3255, 3256, 3258, 3259, 3304, 3306, 3307, 3324, 3345, 3352, 3375, 3396, 3412, 3458, 3465, 3583, 3595, 3604, 3635, 3774, 3775, 3933, 3963, 3967, 3992, 4002, 4003, 4018, 4024, 4028, 4033, 4040, 4063, 4070, 4128, 4234, 4234, 4234, 4254, 4296, 4296, 4297, 4324, 4373, 4375, 4614, 4737, 4773, 4777, 4784, 4803, 4807, 4837, 4849, 4854, 4872, 4872, 4878, 4892, 4894, 4915, 4984, 4996, 5019, 5020, 5021, 5035

b.+ä 4935, 4947

b.+im 587, 803, 2547, 3226, 4587, 4587

b.+inen 4888

b.+le 1846, 2360, 2622

b.+üm 32, 32, 42, 43, 44, 51, 54, 55, 60, 77, 101, 104, 121, 144, 148, 149, 149, 193, 272, 347, 388, 442, 444, 444, 465, 516, 524, 529, 546, 601, 643, 669, 677, 738, 739, 803, 833, 835, 880, 911, 962, 983, 987, 1009, 1012, 1015, 1042, 1072, 1082, 1091, 1114, 1117, 1242, 1243, 1356, 1359, 1384, 1399, 1410, 1452, 1581, 1588, 1618, 1707, 1710, 1759, 1798, 1811, 1850, 1862, 1874, 1878, 1886, 1925, 1960, 1961, 2007, 2023, 2053, 2055, 2120, 2141, 2154, 2157, 2192, 2208, 2209, 2243, 2335, 2339, 2346, 2395, 2415, 2445, 2451, 2454, 2455, 2470, 2489, 2545, 2584, 2585, 2589, 2595, 2596, 2606, 2631, 2639, 2642, 2656, 2684, 2750, 3255, 3298, 3308, 3338, 3367, 3392, 3397, 3410, 3411,

3411, 3418, 3445, 3456, 3456, 3458, 3463, 3463, 3473, 3475, 3478, 3504, 3519, 3531, 3590, 3613, 3627, 3702, 3836, 3838, 3883, 3921, 3952, 3953, 3968, 3993, 4021, 4053, 4128, 4141, 4162, 4163, 4166, 4196, 4256, 4257, 4288, 4296, 4303, 4303, 4321, 4333, 4345, 4379, 4384, 4404, 4440, 4467, 4524, 4524, 4551, 4586, 4589, 4612, 4619, 4651, 4760, 4769, 4813, 4815, 4825, 4849, 4862, 4876, 4896, 5009, 5053, 5072, 5089, 5104

b.+ümdü 1244

b.+ümdüf 2626

b.+ümdüf 4154

b.+ümle 606, 3341

benümki Bk. **benümkı**

b. 3046

benümkı *zm.* Benim olan, benimle ilgili olan.

b.+le 564

b.+lef 2201

benze- Bk. **bengze-**

b.-f 330, 330, 4529

bengze- İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak.

b.-māz 3467

b.-f 2587

b.-fmiş 2077

beḫabeḫ *zf.* Birlikte, bir arada.

b. 650, 672, 821, 1044, 1058, 1266, 1411, 1416, 1433, 1476, 1549, 1620, 1635, 1797, 1799, 1838, 1910, 3028, 3180, 3554, 3884, 3958, 4359

beḫbat *s.* Kötü.

b. 3319, 3319

beḫeket *ıs.* Bolluk, gürlük, olgunluk.

b. 3729

b. vēf- Bir olayın kötü sonuçlanmamasından dolayı duyulan memnuniyeti bildirir. 888

beḫeket Bk. **beḫeket**

b. 3261

bes *ıs.* Dördün bir fazlası olan sayı ya da bu sayıyı gösteren rakam, beş.

b. 987, 1427, 4432

besi *ıs.* Yaşatmak ve geliştirmek için gereken besinleri yedirip içirmek işi.

b. 1329

b.+si 1335

besle- Bk. **beslä-**

b.-yecäk 2366

b.-yen 4518

b.-yò (besliyò) 924

b.-yulär (besliyulär) 781

beslemäk Yiyecek ve içeceğini sağlamak işi.

b. 3161

b. (beslemäg_ıçün) 3163

beslen- Beslemek işine konu olmak.

b.-eninden 1329

beslä- Yiyecek ve içeceğini sağlamak.

b.-äm (beslām) 2798

b.-dük 1174, 3163

b.-düm 14

b.-mämişük 2372

b.-mäzsén 3200

b.-ř 3166, 4519

b.-şdük 2368, 4208

b.-yemiyörsun (besliyemiyörsun) 2128

b.-yacak (besliyacak) 4806, 4806

b.-yämiyörsensä 94

besli *sf.* Semir, semirtilmiş.

b.+yse 1338

beş *ıs.* Dördün bir fazlası olan sayı ya da bu sayıyı gösteren rakam.

b. 122, 167, 167, 191, 224, 593, 674, 675, 675, 753, 759, 788, 864, 932, 934, 998, 1119, 1166, 1397, 1410, 1410, 1412, 1412, 1463, 1467, 1487, 1511, 1569, 1569, 1611, 1623, 1780, 1979, 1979, 1981, 2046, 2050, 2122, 2339, 2346, 2422, 2672, 2753, 2813, 2935, 2946, 2971, 2973, 2980, 2982, 2983,

3069, 3071, 3199, 3228, 3232, 3695, 3744, 3744, 3745, 3835, 3836, 3842, 4063, 4141, 4156, 4240, 4240, 4257, 4294, 4570, 4587, 4699, 4699, 4738, 4740, 4750, 4815, 4816, 4820, 4822, 4825, 4867

b. altı *ıs.* Beş ile altı arasında değişken bir sayısal değer. 1009, 2210, 3543, 3712, 4693, 4694

b.+e 2804, 2970, 4566, 4591

b.+i 2703, 2703, 3521

b.+indä 4719

b.+lär 4701, 4701

b. on *ıs.* Beş ile on arasında değişen sayısal değer. 2135, 2210

b.+ten 2803

b.+fen 3059

b. bin *ıs.* Beş tane binin toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 884

b. buçuq *ıs.* Beş tam üzeri bir yarım sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4749

b. milyon *ıs.* Beş tane milyonun toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 927

b. üz (beş yúz) Beş tane yüzün toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3811, 3847

b. yúz *ıs.* Beş tane yüzün toplamından oluşan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4007, 4064

beşi birlük *ıs.* Kadınların süs için taktıkları beş altın lira değerinde olan altın.

b.+lär 3715

beşik *ıs.* Süt çocuklarını yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya metalden yapılmış sallanır bir çeşit küçük karyola.

b. 3040

b.+a (beşiğa) 4770

b. keştme Doğumun hemen ardından iki bebeği ilerde evlendirmek üzere sözleşme. 3039

b.+fen 520

beşinci *s.* Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen.

b. 1287, 1288, 1840, 3991, 4432, 4610, 4614, 4622

beşinci Bk. **beşinci**

b. 3297, 3344, 4590

beştaş Bk. **beştaş**

b. 191, 297, 4191

beştaş *ıs.* Misket büyüklüğünde beş tane taşla oynanan bir çocuk oyunu.

b. 2050, 2979, 2979, 4699, 4699

beşûk Bk. **beşik**

b. + a (**beşûğa**) 522, 528

b. + **fēn** 520

beton *ıs.* Çimentonun su yardımıyla kum, çakıl gibi maddelere karışması sonucu oluşan sert, dayanıklı, bağlayıcı yapay yığışım.

b. 985, 985, 1731

b. + **lār** 4509

b. + **un** 1735

bey *ıs.* Günümüzde erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.

b. 48, 676, 3250, 3262, 3880, 3895, 4456, 4457

b. + **i** 798, 2202

b. + **i** (**bēi**) 1229

b. + **im** 3019, 3019, 3039

b. + **in** 3885

b. + **lārī** 2729

b. + **ûm** 2658, 2722, 2967

b. + **ûmûn** 3053

b. + **ûn** 98

beyaz *ıs.* Ak, kara karşıtı. 2. s. Bu renkte olan.

b. 391, 395, 399, 1016, 1572, 2082, 2373, 2376, 2381, 3067, 3162, 3162, 3742

beyazbaş *ıs.* *bot.* Tepesinde beyaz renkte başağı olan bir ot türü.

b. 324

beyazbaş Bk. **beyazbaş**

b. 324

beyduwalı *sf.* Beddua ile yasaklanmış olan.

b. + **ydı** 5009

b. + **ymış** 4997

beyefendi *s.* Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san.

b. 728

beyin *ıs. anat.* Kafatasının üst bölümünde beyin zarı ile örtülü, iki yarım yuvar biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ.

b. + **ine** (**beynine**) 3440

b. + **ûma** (**beynûma**) 1922

beyuzur *ıs.* Huzursuz.

b. **et-** Huzursuz etmek. 4150

bez *ıs.* Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma.

b. 1238, 1264, 2075, 2080, 2081, 4639

b. + **i** 1324

b. + **lêi** 527

bez- Bezgin duruma gelme, bezginlik getirmek, bıkmak.

b. -**iyör** 211

b. -**mişen** 94

bēn *zm.* Tekil birinci kişiyi gösteren zamir, ben.

b. 97

bêş Bk. **beş**

b. 1033, 1034, 1337, 1340, 3754

bēy Bk. **bey**

b. + **ûm** 5, 153

b. + **ûmûn** 14

bēki Bk. **bāki**

b. 1131, 1131, 1202, 1698, 2722

bēn Bk. **ben**

b. 1624

b. + **ûm** 300

bēri Bk. **bāri**

b. 1827, 5020

bēy Bk. **bey**

b. + **i** 3888

b. 2079, 2079

bāki Bk. **bāki**

b. 1020, 1780, 2862, 2934, 3986, 4371

bāki *zf.* Muhtemel, olabilir.

b. 1134, 1418, 1788, 2456, 3007, 3757, 4258, 4609, 4952, 4953, 4957, 5045

bākīm Bk. **bāki**

b. 2528

bālki Bk. **bāki**

b. 5089

bālli Bk. **belli**

b. 109, 110, 1124, 1230, 2793

bān Bk. **ben**

b. 2404

bāri *is.* Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı.

b. 893, 893, 1064, 2025, 2260, 2960, 2966, 3254, 3671, 3671, 4474, 5032, 5047, 5048, 5098

b. (kaşı bāri) Karşılıklı olarak. 1838, 2661

b. (kaşı bāri duş-) Karşılıklı durup türkü söylemek. 2466

b.+den 5049

bāyúg Bk. **bāyúk**

b. 3100

bāyúk Bk. **bāyúk**

b.+úmúz (bāyúgúmúz) 5031

bāyúk Bk. **bóyúk**

b. 5067, 5067, 5068, 5083, 5083

bāyút- Bk. **bóyút-**

b.-fi 4991, 4992

bèraķ- 1. Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak.

b. 3207

b.-emem (bèraķemem) 4901, 4902

b.-ācāģım (bèraķācāģım) 2593

b.-ācāsēn (bèraķācāsēn) 3173

b.-māz 258

b.-mazdi 2554

b.-mişüm 1402

b.-miyòrlār 630

b.-sùn 262

b.-sùnlār 1165

b.-fi 835

b.-fùk 1160

b.-fùm 1573

b.-fùn 3212

b.-ùp (bèraķùp) 4173

b.-ùrdılār (bèraķùrdılār) 5022

b.-ùrdùk (bèraķùrdùk) 372

b.-ùřok (bèraķùřok) 4122

b.-ùrsēn (bèraķùrsēn) 3982

b.-uu (bèraķuu) 4151, 4151, 4152

2. Vazgeçmek, ayrılmak, terk etmek.

b. 3069

b.-ma 2581

b.-mācāksen 3975

b.-mādùm 3772

b.-mişēn 2686

b.-mişùk 27

b.-mış 1078, 1537

b.-tuk 3071

b.-tùk 3071

b.-tùm 3070

b.-fi 149, 152, 801, 802, 803, 804, 1435, 1495, 1600, 3058, 3866, 3868, 4116

b.-fùgùmúz 27

b.-fùk 4116, 4463, 4632

b.-fùm 1536, 1561, 4028, 4116, 4132

b.-ùp 150

3. Koymak.

b.-ma 3860

b.-mış 3924

b.-fi 139, 140

b.-fùm 3281

b.-up 317

5. Koyvermek.

b. 3454

b.-miştùm 3631

6. Ayırmak.

- b.-mişlär** 3851
6. Yanına almamak.
- b.-mişle** 452
- b.-fı** 4971
- b.-file** 431
- b.-fılär** 5019
- b.-füm** 4147
- b.-ürdüle (bèragüördile)** 447
- b.-ürmişle (bèragüürmişle)** 447, 448
7. Görevlendirmek.
- b.-ür (bèragür)** 539
8. Vermek.
- b.-miş** 1634
9. Yardımcı fiil olarak.
- b.-ma (aj bèraq-)** Bir canlının aç kalmasına neden olmak. 3861, 3862
- b.-ma (yalagüz bèraq-)** Bir canlının yalnız kalmasına neden olmak. 1072
- b.-ürdü (bèragüördi) (aç susuz bèraq-)** Bir canlının sefalet içinde kalmasına neden olmak. 4807
- bi** *ıs.* ve *s.* Bir sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam.
- b.** 3, 3, 4, 6, 9, 9, 14, 18, 24, 42, 52, 61, 62, 112, 113, 113, 120, 121, 121, 126, 126, 128, 128, 128, 146, 146, 166, 167, 174, 184, 189, 190, 211, 216, 219, 222, 255, 264, 264, 265, 265, 265, 271, 276, 279, 281, 296, 297, 297, 297, 298, 306, 306, 306, 310, 311, 315, 323, 347, 357, 359, 365, 365, 365, 378, 421, 457, 471, 489, 494, 495, 505, 521, 523, 523, 524, 531, 532, 535, 545, 548, 553, 555, 562, 565, 575, 585, 590, 601, 604, 620, 643, 648, 648, 653, 653, 661, 668, 681, 684, 684, 693, 700, 701, 707, 708, 717, 717, 721, 721, 722, 726, 731, 733, 733, 735, 737, 745, 749, 751, 778, 779, 779, 781, 789, 797, 806, 807, 807, 807, 811, 827, 829, 830, 831, 835, 838, 851, 855, 855, 856, 856, 860, 863, 869, 870, 871, 875, 876, 876, 877, 883, 885, 895, 895, 897, 897, 897, 905, 916, 937, 938, 943, 943, 943, 951, 951, 951, 952, 961, 963, 965, 968, 976, 978,

979, 988, 989, 993, 995, 995, 997, 997, 998, 1002, 1003, 1005, 1006, 1012, 1016, 1022, 1023, 1024, 1034, 1037, 1043, 1058, 1061, 1065, 1066, 1068, 1069, 1077, 1077, 1091, 1119, 1132, 1134, 1136, 1142, 1143, 1156, 1157, 1168, 1172, 1174, 1176, 1176, 1184, 1188, 1188, 1194, 1196, 1210, 1213, 1214, 1221, 1235, 1237, 1237, 1242, 1252, 1252, 1257, 1257, 1265, 1285, 1288, 1289, 1289, 1292, 1293, 1307, 1309, 1317, 1328, 1329, 1335, 1354, 1365, 1366, 1367, 1368, 1377, 1389, 1397, 1399, 1407, 1408, 1417, 1418, 1425, 1427, 1438, 1438, 1444, 1444, 1446, 1446, 1453, 1462, 1471, 1471, 1472, 1478, 1481, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1489, 1493, 1497, 1498, 1500, 1505, 1511, 1512, 1513, 1514, 1519, 1529, 1530, 1530, 1539, 1541, 1567, 1567, 1573, 1589, 1591, 1592, 1594, 1598, 1600, 1603, 1612, 1612, 1616, 1616, 1617, 1619, 1636, 1643, 1644, 1646, 1648, 1654, 1655, 1656, 1658, 1658, 1659, 1661, 1662, 1662, 1666, 1667, 1667, 1670, 1671, 1671, 1678, 1681, 1681, 1686, 1687, 1693, 1694, 1696, 1706, 1714, 1720, 1720, 1731, 1731, 1732, 1734, 1735, 1740, 1741, 1756, 1762, 1763, 1766, 1770, 1784, 1787, 1787, 1796, 1806, 1809, 1809, 1811, 1814, 1818, 1819, 1821, 1821, 1844, 1848, 1849, 1857, 1859, 1862, 1865, 1867, 1877, 1886, 1889, 1897, 1899, 1901, 1907, 1909, 1916, 1917, 1919, 1921, 1925, 1926, 1927, 1930, 1932, 1933, 1933, 1937, 1938, 1951, 1953, 1956, 1956, 1957, 1982, 2003, 2025, 2042, 2051, 2075, 2078, 2080, 2081, 2094, 2118, 2123, 2132, 2132, 2136, 2136, 2157, 2170, 2182, 2183, 2195, 2195, 2197, 2197, 2211, 2226, 2233, 2249, 2250, 2251, 2267, 2267, 2288, 2305, 2315, 2319, 2325, 2340, 2342, 2348, 2349, 2351, 2356, 2360, 2360, 2364, 2364, 2380, 2388, 2422, 2423, 2428, 2435, 2435, 2435, 2437, 2438, 2441, 2443, 2448, 2450, 2452, 2453, 2453, 2455, 2455, 2456, 2463, 2486, 2491, 2493, 2493, 2497, 2502, 2503, 2508, 2553,

2557, 2557, 2558, 2558, 2568, 2579, 2580, 2600, 2601, 2602, 2614, 2618, 2627, 2635, 2637, 2643, 2657, 2658, 2670, 2682, 2691, 2692, 2701, 2701, 2708, 2709, 2716, 2724, 2728, 2730, 2740, 2741, 2753, 2757, 2768, 2773, 2778, 2779, 2787, 2797, 2798, 2820, 2832, 2835, 2842, 2842, 2843, 2844, 2846, 2852, 2874, 2874, 2875, 2882, 2885, 2893, 2895, 2899, 2901, 2905, 2907, 2918, 2923, 2929, 2933, 2934, 2936, 2938, 2938, 2938, 2942, 2943, 2949, 2949, 2951, 2954, 2961, 2962, 2982, 2983, 3016, 3035, 3047, 3056, 3057, 3074, 3087, 3092, 3104, 3106, 3108, 3110, 3130, 3145, 3147, 3149, 3151, 3168, 3181, 3190, 3191, 3192, 3193, 3203, 3219, 3229, 3233, 3235, 3239, 3241, 3244, 3252, 3264, 3264, 3266, 3269, 3273, 3273, 3275, 3276, 3294, 3295, 3303, 3310, 3311, 3311, 3318, 3321, 3325, 3325, 3326, 3326, 3327, 3332, 3342, 3342, 3354, 3355, 3357, 3358, 3367, 3399, 3416, 3416, 3432, 3441, 3454, 3456, 3461, 3467, 3469, 3469, 3474, 3475, 3482, 3514, 3536, 3542, 3542, 3543, 3543, 3544, 3562, 3576, 3577, 3581, 3583, 3586, 3588, 3593, 3593, 3594, 3594, 3607, 3608, 3612, 3614, 3625, 3634, 3635, 3642, 3652, 3657, 3663, 3667, 3671, 3672, 3674, 3676, 3677, 3682, 3688, 3696, 3702, 3703, 3709, 3714, 3738, 3740, 3743, 3744, 3750, 3765, 3766, 3767, 3770, 3772, 3772, 3777, 3779, 3810, 3822, 3829, 3830, 3833, 3833, 3836, 3846, 3846, 3850, 3850, 3850, 3852, 3853, 3856, 3864, 3872, 3888, 3890, 3892, 3900, 3901, 3901, 3901, 3909, 3913, 3914, 3919, 3921, 3923, 3926, 3926, 3928, 3928, 3932, 3933, 3935, 3940, 3945, 3947, 3948, 3952, 3953, 3956, 3957, 3958, 3959, 3967, 3971, 3971, 3971, 3972, 3976, 3980, 3981, 3985, 3986, 3987, 3987, 3989, 3996, 3998, 4000, 4003, 4006, 4007, 4011, 4024, 4025, 4025, 4033, 4035, 4036, 4047, 4047, 4051, 4057, 4057, 4058, 4058, 4059, 4062, 4067, 4074, 4076, 4083, 4084, 4084, 4087, 4088, 4109, 4110, 4112, 4132,

4136, 4141, 4144, 4147, 4147, 4152, 4164, 4169, 4171, 4212, 4253, 4256, 4277, 4286, 4287, 4288, 4305, 4313, 4313, 4313, 4318, 4322, 4331, 4350, 4367, 4384, 4427, 4440, 4442, 4477, 4491, 4491, 4500, 4500, 4500, 4501, 4516, 4517, 4524, 4527, 4527, 4558, 4576, 4588, 4602, 4614, 4615, 4615, 4631, 4638, 4639, 4645, 4654, 4654, 4666, 4669, 4671, 4672, 4686, 4689, 4704, 4709, 4731, 4739, 4744, 4745, 4748, 4750, 4753, 4767, 4774, 4784, 4785, 4787, 4792, 4794, 4796, 4799, 4804, 4819, 4828, 4833, 4844, 4856, 4873, 4877, 4901, 4905, 4905, 4914, 4915, 4918, 4924, 4927, 4927, 4928, 4940, 4941, 4945, 4946, 4946, 4947, 4949, 4949, 4950, 4950, 4951, 4953, 4953, 4977, 4996, 4998, 5019, 5048, 5075, 5077, 5109, 5112, 5123, 5123, 5128, 5130, 5131, 5131, 5132, 5138, 5151, 5159, 5162, 5162, 5164, 5164, 5165, 5166, 5166, 5167, 5168, 5168, 5169

b. iki *ıs.* Bir ve iki arasında değişen sayısal değer.
4631, 5111

bibeş *ıs.* *bot.* Patlıcangillerden, yurdumuzda ok yetişen bir bitki.

b. 1774, 2884

bibiri *zm.* Karşılıklı olarak biri tekini, teki de onu.

b.+ni 5056

bibirläri *zm.* Karşılıklı olarak birileri tekileri, tekiler de onları.

b.+nı 2499

bi- Bk. **bi-**

b.-äcäk 924

b.-äyım 4771

b.-iceklär 924

b.-icëim 2086

b.-iyòrum 2086, 2264

b.-fùk 3737

b.-fùk (biřfùk) 4907, 4907, 4907, 4909

biak *ıs.* **piak**

- b. vuş-** Gelinlerin güvey evlerine girişlerinde kapı pervazlarının sağ ve sol kenarlarına bıçak saplamak. 3865
- biçim** Bk. **biçim**
- b. 2055**
- biçma** Krş. **biçmāk**
- b. + a (biçmā)** 4769, 4769, 4778
- biçmak** Bk. **biçmāk**
- b. + a (biçmağa)** 3734
- biçtûr-** Biçmek işini yaptırmak.
- b.-ûrdı** 4293
- biç-** Belli bir biçim vererek kesmek.
- b.-āk** 4887
- b.-ebilürsēn** 3078
- b.-ēf** 202, 3183
- b.-ērdûk** 488, 2961, 3091
- b.-ēk** 4923
- b.-ācāũk** 4902
- b.-memişũk** 4901
- b.-mişũm** 519
- biçim** *ıs.* Biçme işi.
- b. + i (ot biçimi)** Ot biçme zamanı. 3287
- b. + lārī (ot biçimi)** 3286
- biçma** Biçme işi
- b. + a (biçmā)** 4772, 4772, 4780, 4782, 4783
- biçmāk** Krş. **biçma**
- b. 2962**
- biç-** Bk. **biç-**
- b.-ācāksēn** 23
- bikaç** Bk. **bikaç**
- b. 1757**
- bikaç** s. Çok olmayan az sayıda, az.
- b. 1620, 1624, 4576**
- bikaç** Bk. **bikaç**
- b. 1684, 3458**
- bil- 1.** Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunma.
- b.-diği** 1791
- b.-dün** 531
- b.-dũğı** 2691
- b.-dũğũm** 911, 2920, 3952, 4551, 4627
- b.-dũğũmũ** 482
- b.-dũğũn** 537, 554, 578, 1854
- b.-dũğũğũz** 1486
- b.-dũğũmi** 388, 1227
- b.-dũğũmũz** 2243
- b.-dũğũn** 543
- b.-dũklārımı** 4048
- b.-dũklārũmũz** 1679
- b.-dũnũz** 2415
- b.-emiyòrum** 1826
- b.-eyim** 2189, 4797
- b.-ēbildũğũm** 1305
- b.-ēcek** 1327
- b.-ēcēdũk** 1228
- b.-ēcēim** 529
- b.-ēcāk** 1276
- b.-ēim** 363
- b.-ēmēn** 1229, 1871, 1987, 4651
- b.-ēmādı** 4931
- b.-ēmādũk** 4060
- b.-ēmāzsin** 1786, 1789
- b.-ēmiyācāğim** 4676
- b.-ēmiyòm** 75
- b.-ēmiyòrum** 618, 779, 1027
- b.-ēmiyòruz** 1637
- b.-ēn** 3247
- b.-ēnlār** 3308
- b.-ērek** 3999
- b.-ēsen** 3234
- b.-ēyim** 26, 44, 323, 328, 342, 343, 364, 368, 370, 386, 389, 389, 404, 405, 407, 411, 413, 439, 441, 442, 451, 457, 478, 480, 576, 1030, 1030, 1176, 1178, 1179, 1194, 1454, 1971, 1992, 1995, 1997, 2057, 2061, 2093, 2093, 2100, 2117, 2150, 2156, 2159, 2189, 2672, 2713, 2713, 2716, 2724, 2736, 2741, 2791, 2793, 2813, 2828, 2837, 2838, 2845,

2854, 2870, 2872, 2920, 2967, 2991, 2999, 3004,
3010, 3101, 3267, 3490, 3575, 3747, 3769, 3781,
3786, 3807, 4004, 4189, 4233, 4279, 4402, 4627,
4680, 4682, 4724, 4739, 4783, 4784, 4930, 4935,
4943, 4986, 5027, 5106, 5115, 5116, 5126, 5129,
5149, 5157

b.-èim 558

b.-än 2299

b.-äyím 1997, 2971, 3777, 4774

b.-icek 129

b.-i: 1921

b.-iusun 1357

b.-iü 3341

b.-iüdi 1131

b.-iüdlār 1134

b.-iüdum 1928

b.-iüfòm 1302

b.-iüfsin 1814

b.-iyodum 4229

b.-iyodun 1813

b.-iyosun 162, 335, 1773, 2012, 2013

b.-iyosunuz 329

b.-iyò 106, 228, 228, 276, 856, 1155, 1667, 1813,
1814, 1842, 1862, 2055, 2073, 2103, 2103, 2122,
2236, 3621, 3879

b.-iyòdile 1130

b.-iyòdlār 1130, 1241

b.-iyòm 1245, 3281, 3370, 3457, 4888

b.-iyòr 1347, 2117

b.-iyòrum 646, 1091, 1168, 1186, 1235, 1368, 1369,
1947

b.-mādílār 1124

b.-mām 1149, 1152

b.-mām 4914

b.-meäsen 1155

b.-mem 74, 392, 568, 693, 769, 802, 911, 1035, 1054,
1141, 1182, 1245, 1335, 1378, 1393, 1402, 1435,
1443, 1454, 1725, 1751, 1829, 1904, 1936, 1988,

1993, 2012, 2159, 2178, 2273, 2277, 2375, 2421,
2464, 2538, 2597, 2609, 3286, 3287, 3290, 3291,
3297, 3327, 3347, 3381, 3382, 3404, 3408, 3413,
3427, 3550, 3552, 3582, 3586, 3659, 3706, 3755,
3760, 3812, 3823, 3835, 3864, 3902, 3953, 3962,
3983, 4026, 4226, 4231, 4371, 4375, 4378, 4383,
4383, 4384, 4481, 4518, 4526, 4579, 4590, 4597,
4600, 4605, 4608, 4657, 4657, 4935, 5045, 5072,
5159

b.-mē 3484, 4403

b.-mēdùm 145

b.-mēm 16, 34, 35, 4641

b.-mēm (bilmēm) 54

b.-mērùm 1436, 4377, 4573, 4662, 4690

b.-mēsèn 5022

b.-mādùgí 2341

b.-mām 13, 244

b.-māmíşük 2840

b.-māz 991, 1851, 3694

b.-māzdlār 1131, 2276, 2276

b.-māzdùm 838, 4400

b.-māzlār 2274, 2309, 4959,

b.-māzsèn 911, 3142

b.-māzsiz 2591

b.-māzsizseniz 2591

b.-māzük 2590, 3306, 4503, 4503

b.-miş 2340, 2340

b.-mişti 2338

b.-miyòrsèn 3759

b.-miyòm 104, 623

b.-miyòrdum 2247

b.-miyòruk 2146

b.-miyòrum 129, 134, 908, 939, 977, 1020, 1021,
1023, 1026, 1028, 1031, 1057, 1086, 1108, 1129,
1206, 1215, 1227, 1893, 2027, 2127, 2162, 2164,
2214, 4723

b.-miyòruz 1025

b.-mīm 41

b.-sam 1784, 4153

b.-sèn 1729

b.-sùn 989, 989

b.-u 4187

b.-uşsen 2468

b.-uurfām 2651

b.-uyòm 3264, 3265

b.-ū 3412, 3485, 4142, 4405

b.-ūdum 4687

b.-ūòm 575, 576, 576

b.-ūr 4479

b.-ūřdum 1928

b.-ūřòm 3816, 4490, 4676

b.-ūřsèn 4557

b.-ūřsiz 3826

b.-ūřum 1296, 4161, 4424, 4611

b.-ūsen 2444, 4558

b.-ūsèn 4386

b.-ūsiz 4320

b.-ūr 990, 990, 1130, 1333, 2277, 2277, 2277, 2279, 2279, 2280, 2280, 2416, 2587, 2636, 2816, 3051, 3220, 3266, 3306, 3405, 3430, 3589, 3686, 3907, 3908, 4451, 4499

b.-ūrām 2588, 2652, 3778

b.-ūrāsen 2588

b.-ūrđi 3295

b.-ūřdūm 3940

b.-ūřlār 824

b.-ūřòm 2807, 3435, 3435, 3523, 3578

b.-ūřsèn 1061, 2290, 2342, 2456, 2460, 3544, 3707, 3939, 5023

b.-ūřsin 1814, 2163, 3793, 3950, 4058

b.-ūřsiz 3736

b.-ūřum 1787, 3809

b.-ūřuz 824, 1369

2. Sanmak

b.-đi 4931

b.-dūm 1595, 4851

b.-ėrek 4855

b.-iòm 5053

b.-iyò 131

b.-uřđi 2601

b.-ū 5049

b.-ūřlār 4935

3. Öğrenmek, anlamak.

b.-dilār 2274, 2275, 2275

bile Bk. **bilè**

b. 3449

bilè e. 1. Dahi, de.

b. 88, 88, 220, 260, 762, 927, 1006, 1049, 1251, 1325, 1358, 1442, 1473, 1473, 1684, 1870, 1874, 2432, 2552, 3095, 3268, 3383, 3398, 3630, 3658, 3658, 3709, 3818, 3830, 4816, 5139, 5156

2. zf. esk. Birlikte.

b. 82, 97, 1165, 3036

biléf *ıs.* Para ile alınan, konser, sinema, tiyatro gibi eğlence yerlerine girme, ulaşım araçlarına binme veya bir talih oyununa katılma imkânı veren belge.

b.+ūmi 665

bilgi *ıs.* İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütününe verilen ad.

b.+lāří 1935

b.+lāříní 1936

bilim *ıs.* Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak yasalar çıkarmaya çalışan düzenli bilgi.

b. 909

bilin- Bilme olayına konu olmak, anlaşılmaq, öğrenilmek.

b.-miyòđi 3866

bilinçli *sf.* Bilinci olan, bilinçle yapılan.

b. 1372

billae *ıs.* ‘Tanrıya ant içirim’ anlamında bir ant.

b. (vallae dā billae) 569

billaye Bk. **billae**

b. (vallaye dā billaye) 532

bilmece *ıs.* Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene ve okuyana bırakan oyun.

b. 4225

b.+yi (bilmecēyi) 4225

bilmāzlûk *ıs.* Bilmez olma durumu.

b.+fen 2597

bimbaşı *ıs. ask.* Rütbesi yüzbaşı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay.

b. 3436, 3437, 3438

b.+yí 3437

bin *ıs.* On kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir artı. Bu sayının adı veya bu sayıyı gösteren rakam.

b. 741, 802, 870, 888, 927, 1581, 1581, 2205, 2205, 3268, 3848, 3848

b. dokuz yúz otuz sekiz *ıs.* Bin dokuz yüz otuz sekiz sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 742

b. dokuz yúz otuz bir *ıs.* Bin dokuz yüz otuz bir sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4430

b. doḡuz yúz *ıs.* Bin dokuz yüz sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4545

b. doḡuz yúz atmış altı *ıs.* Bin dokuz yüz altmış altı sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4585

bin- Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak, motorlu motorsuz araçların üstüne çıkmak.

b.-di 2122, 4828

b.-dûḡ 3636

b.-dûk 3643, 3643

b.-dûm 1777, 3316, 3634, 3634

b.-emem 1154, 1154, 1204, 1205

b.-en 1569, 1570

b.-erdi 2738

b.-ârdûk 2875

b.-icēn 896

b.-ip (at bin-) At binmek. 3298

b.-mēdûn 1578

b.-mādûm 1577

b.-miş 1596

b.-mişûm 1778

bina *ıs.* Yapı.

b. 932

b.+sı 1983, 2200, 2200

Binalı *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

b. 1995

Binālī *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

b. 389

binbaşı Bk. **bimbaşı**

b. 3303

binbir *s.* Çok sayıda, pek çok.

b. 3918, 3919

bindûr- 1. Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak.

b.-dīlār 2739

b.-ācāk 1206

b.-iyu 3871

b.-ûp 1210

b.-ûrlār 3883

2. Yükleme.

b.-ācāksin 2031

3. Doğrultmak.

b.-uòm 1423

binmāk Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak, motorlu motorsuz araçların üstüne çıkmak işi.

b. 2738

bir Bk. **bi**

b. 87, 165, 165, 167, 177, 201, 255, 389, 421, 430, 539, 596, 675, 724, 728, 767, 792, 805, 820, 825, 851, 854, 937, 939, 991, 1074, 1272, 1273, 1274, 1282, 1284, 1285, 1308, 1308, 1326, 1328, 1331, 1332, 1335, 1335, 1347, 1360, 1360, 1374, 1384, 1409, 1415, 1416, 1449, 1456, 1456, 1472, 1475,

1475, 1477, 1479, 1547, 1553, 1596, 1602, 1605, 1606, 1608, 1608, 1632, 1633, 1638, 1642, 1644, 1650, 1652, 1655, 1660, 1665, 1741, 1766, 1882, 1887, 1891, 1906, 1935, 1939, 1943, 1953, 1962, 1992, 2047, 2115, 2133, 2133, 2192, 2289, 2426, 2436, 2448, 2448, 2496, 2643, 2658, 2843, 3056, 3215, 3262, 3311, 3345, 3422, 3435, 3450, 3570, 3597, 3604, 3621, 3733, 3752, 3845, 3857, 3857, 3857, 3870, 3944, 3961, 3965, 3966, 4043, 4074, 4088, 4119, 4148, 4156, 4361, 4476, 4476, 4518, 4601, 4619, 4713, 4766, 4766, 4771, 4772, 4847, 4917, 5163, 5165

b.+dedûr 4741

b.+den 1274, 4591

b.+dâ 4613

b.+e 2969, 4858

b.+i 3523

b.+ine (üçte bir) Birin üçe bölümünden elde edilen. 1459

b.+ini 886

b.+le 4701

b. milyâr *ıs.* On kere yüz milyon veya bu sayıyı gösteren rakam. 887

b. iki Bir ile iki arasında değişen tahmini bir değer. 3132, 3971, 3971

birader *ıs.* *Far.* Erkek kardeş.

b. (kayın birader) Krş. *Kayın* 3757

biraz Bk. **birâz** 1

b. 4683

birâz Bk. **birâz** 1

b. 521

birbir Bk. **birbiri**

b. 3417

b.+lâr 1589

b.+lârûmûz 4450

birbiri *zm.* Karşılıklı olarak biri ötekini, öteki de onu.

b.+mûza 3042

b.+mûza (birbirmûza) 1913

b.+mûza (birbirmûza) 4705

b.+mûzî 1838, 1846

b.+na 1468, 3987, 3988

b.+ne 1991, 3041

b.+ni 1517, 4095

biriden 1. Toptan, hep birlikte, hepsi bir arada.

b. 1805, 3104, 3309, 4652, 4653, 5067

2. Ansızın, hemencecik.

b. 771, 1865, 3445, 4322

birer *ıs.* Bir sayısının üleştirme sayı sıfatı, her birine bir.

b. 961, 3205, 3342, 3929

birâz *zf.* 1. Kısa bir süre için.

b. 783, 1203, 1675, 2088, 2766, 2803, 2889, 2981, 3225, 3388, 3444, 3949, 4052, 4412, 4437, 4904, 5010, 5020, 5036

2. *s.* Az miktarda, çok az değil.

b. 59, 384, 700, 752, 891, 898, 956, 1237, 1689, 1727, 1839, 2065, 2248, 2274, 2275, 2275, 2534, 2721, 2735, 2768, 2935, 2980, 2999, 3004, 3004, 3189, 3254, 3335, 3412, 3657, 3661, 3676, 3802, 3903, 3960, 4027, 4031, 4031, 4110, 4111, 4174, 4252, 4506, 5016, 5064

birî *zm.* Bilinmeyen bir kimse, bir tanesi, herhangi biri.

b. 1606, 2557, 4302, 4362, 4932

b.+mûz 2875, 3056, 3057

b.+na 1139, 4246

b.+nden 92, 4571

b.+ndâ 3550, 4087, 4794

b.+nâ 2394

b.+ni 518, 717, 1785, 2394, 3433

b.+nin 1152

b.+nizi 118

birikfûr- Toplayıp yığmak.

b.-iyò 3201

b.-mişûm 3633

birinci *s.* Bir sayısının sıra sıfatı.

b. 4612, 4620

birinci Bk. birinci

b. 3599

birisi zm. Bilinmeyen bir kimse.

b. 1646, 2383, 2384, 3047

b.+nden 2403

b.ni 1515, 2401

birkaç Bk. birkaç

b. 1766

birkaç Bk. birkaç

b. 881

birlik is. Tek, bir olma durumu.

b. 1221, 4100

b.+fe 565, 4593, 4813

birsey Bk. biş

b. 1650

bismilā Bk. bismillahi

b. 861

bismillahi ünl. ‘Allah’ın adı ile’ anlamında, bir işe başlarken söylen söz.

b. 843

biş- Bk. piş-

b.-fük 1190

bişe zm. Herhangi bir şey.

b. 31, 49, 71, 79, 294, 294, 295, 295, 296, 337, 454, 472, 550, 561, 643, 657, 693, 727, 734, 737, 837, 851, 866, 869, 869, 896, 899, 908, 930, 946, 946, 967, 968, 984, 986, 987, 991, 991, 991, 993, 1010, 1025, 1026, 1041, 1065, 1077, 1106, 1127, 1145, 1166, 1169, 1182, 1208, 1215, 1227, 1235, 1269, 1276, 1321, 1332, 1340, 1366, 1387, 1419, 1525, 1573, 1668, 1729, 1730, 1767, 1773, 1776, 1818, 1866, 1883, 1897, 1999, 2001, 2375, 2591, 2609, 2609, 2640, 2641, 2733, 2734, 2741, 2768, 2798, 2835, 2838, 2845, 2871, 2885, 2911, 2912, 2920, 2927, 3000, 3007, 3092, 3110, 3211, 3217, 3217, 3246, 3291, 3306, 3317, 3317, 3318, 3337, 3376, 3392, 3428, 3430, 3431, 3505, 3600, 3622, 3656, 3682, 3741, 3777, 3855, 3855, 3915, 3928, 3929,

3930, 3936, 3937, 3941, 4000, 4000, 4056, 4068, 4082, 4098, 4137, 4248, 4281, 4328, 4455, 4496, 4506, 4508, 4526, 4528, 4530, 4531, 4546, 4627, 4634, 4702, 4704, 4712, 4713, 4733, 4768, 4795, 4811, 4817, 4817, 4831, 4871, 4892, 4902, 4903, 4906, 4914, 4917, 4917, 4930, 4933, 4936, 4958, 4961, 4966, 4977, 4990, 4998, 5014, 5018, 5022, 5023, 5029, 5030, 5093, 5107, 5116, 5136, 5138, 5138, 5139, 5146, 5158, 5158

b.+den 4155

b.+dûr 1452

b.+lā 5025

b.+lār 308, 391, 1054, 1178, 2474, 2781, 2848, 2925, 3204, 3495, 3529, 3530, 3530, 3928, 4087, 4451, 4452, 4555, 4558, 4603, 4609, 4646, 4649, 4651, 4657, 4703, 4703, 4703, 5129

b.+lārden 4245

b.+lārīmī 3630

b.+m 2414, 2455, 2871

b.+mûz 1276, 4515

b.+si 4959

b.+sini 6

bişey Bk. bişe

b. 45, 47, 111, 296, 1001, 1166, 1674, 1875, 1892, 1941, 2100, 2269, 2269, 2996, 3169, 3424, 3683, 3982, 4247, 4584, 4705, 4762, 4848, 4869, 4960

b.+i 946

b.+lār 2376, 3001

bişē Bk. bişe

b. 988

bişē Bk. bişe

b. 402, 3598

b.+lār 1046

b.+lārīmī 3633

bit- 1. Tükenmek, son bulmak.

b.-en 2864

b.-ene 4810

b.-ef 1496, 1613, 1835, 1878, 2476, 2476

- b.-âcâk** 3453
- b.-mâdi** 531
- b.-mâdî** 892, 893
- b.-mâz** 1483, 1499, 1543, 1820, 4790, 4791
- b.-meden** 3452
- b.-miş** 671, 1448, 3711
- b.-sin** 1884
- b.-fi** 85, 945, 945, 1298, 1350, 1350, 1924, 1924, 3767, 3989, 4131, 4340, 4462, 4631, 4631, 4635, 3985, 4686, 4687, 4719, 4719
- b.-fi (iş bit-)** Sonu gelmek. 1427
- b.-fûğî** 4810
- b.-fûkten** 4603
2. Bitki, tüy, saç gibi şeyler için, çıkıp yetişmek.
- b.-mâmiş** 565
- b.-mâmiş** 532
- bitişûk** s. Birbirine dokunacak kadar yakınlaşmış veya yan yana olan.
- b.+îndâ (bitişûğîndâ)** 3606
- bitkî** is. bot. Bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot, ağaç gibi canlıların genel adı.
- b.** 4275
- bitlen-** Üzerinde bit üremek.
- b.-dûm** 672, 672
- bitûn** Bk. **bûtûn**
- b.** 3119, 4011, 4175
- b.+i** 2929
- bitûk** s. Durumu kötü olan.
- b.** 1411
- bitûr-** Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak.
- b.-di** 4834
- b.-dûğî** 2194
- b.-dûm** 3388, 3522, 4462
- b.-elûm** 1612
- b.-emâdûm** 4462
- b.-ene** 1286
- b.-mâzden** 1284, 1285
- b.-miş** 2194, 2194
- b.-mîslâr** 4382
- b.-mişfi** 3867
- b.-mişûm** 1289, 1453
- b.-sa** 4832
- b.-ûrsên** 986
- bitûrt-** Bitirmek işine yol açmak, bitirme işini başkasına yaptırmak.
- b.-fi** 1283
- biz zm.** Çoğul birinci kişi zamiri.
- b.** 27, 27, 29, 71, 72, 103, 148, 184, 185, 186, 191, 207, 208, 214, 221, 221, 221, 237, 237, 286, 289, 295, 297, 304, 304, 332, 337, 368, 445, 454, 463, 630, 631, 636, 640, 824, 824, 845, 853, 863, 922, 950, 968, 1038, 1051, 1056, 1089, 1091, 1096, 1145, 1159, 1161, 1212, 1221, 1281, 1298, 1386, 1413, 1434, 1439, 1458, 1466, 1484, 1485, 1487, 1498, 1504, 1508, 1532, 1533, 1546, 1618, 1623, 1633, 1634, 1635, 1637, 1638, 1651, 1669, 1671, 1705, 1743, 1776, 1804, 1843, 1939, 1979, 2011, 2013, 2020, 2046, 2047, 2066, 2067, 2112, 2186, 2187, 2190, 2198, 2267, 2267, 2282, 2287, 2295, 2308, 2311, 2317, 2324, 2326, 2333, 2348, 2367, 2371, 2590, 2596, 2615, 2615, 2622, 2641, 2683, 2683, 2763, 2785, 2800, 2840, 2841, 2851, 2867, 2872, 2921, 2923, 2938, 2944, 3005, 3019, 3019, 3022, 3026, 3106, 3116, 3124, 3166, 3174, 3207, 3216, 3257, 3298, 3401, 3450, 3471, 3490, 3613, 3625, 3690, 3690, 3694, 3697, 3713, 3723, 3724, 3744, 3756, 3760, 3823, 3868, 4010, 4013, 4014, 4021, 4060, 4116, 4122, 4123, 4128, 4200, 4202, 4205, 4207, 4208, 4212, 4217, 4236, 4237, 4277, 4280, 4284, 4293, 4304, 4352, 4372, 4423, 4434, 4514, 4548, 4587, 4596, 4597, 4604, 4633, 4699, 4707, 4708, 4876, 4877, 4919, 5029, 5030, 5032, 5042

b.+a 1470, 1481, 2299, 2481, 2873, 3346, 3469, 3542, 3581, 3691, 3822, 3822, 3851, 4280, 4559, 4831, 4974, 5084

b.+de 2477, 5035

b.+den 845, 1951, 2430, 2480, 2801, 3602

b.+dä 246, 1438, 1911, 2493, 2500, 2724, 3039, 3062, 3062, 3082, 3112, 3115, 3379, 3526, 3807, 3954

b.+e 630, 876, 886, 1301, 1743, 2513, 2622, 2734, 2848, 2860, 3116, 3425, 3471, 3548, 4111, 4930

b.+ä 238, 714, 734, 783, 1508, 2606, 2607, 2607, 2645, 3943, 4137, 4368, 4385, 4924, 4934

b.+i 446, 455, 824, 1033, 1061, 1208, 1209, 1472, 1662, 1665, 1668, 1916, 1987, 2017, 2509, 2599, 2599, 2600, 3294, 3313, 3315, 3322, 3565, 3576, 3579, 3592, 3597, 3607, 4199, 4543, 4929, 4930, 4935, 4970, 4971

b.+üm 30, 104, 113, 147, 161, 161, 166, 180, 186, 200, 214, 305, 359, 582, 585, 605, 644, 713, 714, 840, 844, 933, 1012, 1050, 1140, 1143, 1157, 1188, 1211, 1217, 1217, 1222, 1255, 1290, 1292, 1299, 1301, 1301, 1306, 1313, 1315, 1361, 1380, 1386, 1447, 1496, 1616, 1629, 1644, 1647, 1660, 1668, 1809, 1972, 2042, 2043, 2132, 2168, 2271, 2273, 2337, 2341, 2354, 2362, 2368, 2452, 2462, 2479, 2488, 2488, 2506, 2508, 2511, 2543, 2602, 2643, 2670, 2800, 2822, 2853, 2855, 3007, 3022, 3065, 3111, 3111, 3112, 3142, 3227, 3230, 3246, 3251, 3261, 3285, 3285, 3285, 3286, 3300, 3311, 3328, 3334, 3359, 3393, 3447, 3468, 3469, 3470, 3475, 3522, 3534, 3534, 3540, 3544, 3549, 3557, 3562, 3563, 3573, 3591, 3602, 3609, 3610, 3624, 3630, 3640, 3646, 3662, 3667, 3668, 3669, 3672, 3706, 3726, 3732, 3735, 3757, 3759, 3759, 3766, 3813, 3835, 3847, 3906, 3936, 3951, 4013, 4129, 4142, 4150, 4184, 4227, 4336, 4385, 4421, 4424, 4503, 4561, 4565, 4567, 4569, 4596, 4662, 4677, 4680, 5001

bizümki Bk. **bizümķi**

b. 931

b.+ni 4598

bizümķi *zm.* Bizim olan.

b. 4220

b.+le 2485

b.+lär 318, 1241, 2470, 3601

b.+läri 5084

b.+lärin 318

b.+ni 3564

bizzat *zf.* Kendi kendisi, şahsen.

b. 1328, 1355

bířak- 1. Bir işi yapmaz olmak.

b.-maz 1014

b.-fi 1135, 3546

b.-fuk 3757, 4463

2. Salmak, salıvermek.

b.-mām 3959

3. Vermek

b. 382, 401, 2730, 3099, 3328, 3328, 3812, 4373, 4373, 4663

b.-ür 1633

bī Bk. **biri**

b. 382, 401, 1053, 2730, 3099, 3328, 3328, 3812, 4373, 4373, 4663

b.+ni 364

bibi Bk. **bibi**

b.+lēne 84

bilük Bir, tek yumruk olma durumu.

b.+fe 560

bisi Krş. **biri**

b. 642, 3048

bısey *zm.* Herhangi bir varlık.

b. 1256

bier Bk. **bier**

b. 1053

bo Bk. **bu**

b. 5168, 5168

boğ- Bk. **boğ-**

b.-di 1494, 1495

b.-miş 1506

boğâz *is. anat.* Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar.

b.+lârî 2971

boğduş- Boğma işini yaptırmak.

b.-duk 1505

boğul- Boğma işine konu olmak.

b.-mîş 1518

boğún Bk. **bóğún**

b. 4170, 4170

boğ- Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek.

b.-arđí 2796

b.-arđílār 2795

b.-ā 1515, 1517

b.-dí 2790, 4491

b.-duđí 1503

b.-mîş 2232

b.-uyòř 1504

boğaz Bk. **boğâz**

b.+í 4423

b.+íní 4424

b.+í 4423

b.+íní 4424

boğân- Taşmak, kabarmak, bulanık akmak (Akarsular için).

b.-ük 3134

boğâz *is. coğr.* Vadi.

b. 4426

b.+a 1475

b.+den 4425

b.+i 4425, 4426

b.+ína 1462

boğda *is. bot.* Buğdaygillerin örnek bitkisi, bu bitkinin başaktan ayrılmış tanesi.

b. 56, 57, 620, 2294, 3861

b.+yí 4510

boğdâ Bk. **boğda**

b. 2295

boğul- Boğma işine konu olmak.

b.-dí 443, 497, 1476, 4491

b.-duđí 1192

b.-äcäğik 1532, 1533

b.-äcäk 1537

b.-uş 444

b.-urđí 2186

b.-uyòřum 1072

boķ *is. kaba* Kaba konuşmada hor görülen, tiksilen.

b. 1871, 3327

b.+a 3467

b.+í 3455

b.+sun 1870

bol *s.* Olağandan veya alışıldandan daha çok.

b. 562, 562, 956, 985, 2064, 3204, 3728, 3730, 3741, 5136

bol bol *zf.* Fazla, büyük miktarda, sıkıntıya düşmeden.

b. 886

bolanuk Bulanmış olan, duru olmayan.

b. 3013

bolā Bk. **bóylā**

b. 4979

bolluķ *is* Bol olma durumu.

b. 2114, 4548

b. (bolluğ) 4558

boşc Bk. **boşj**

b. 4819

b. al- Sonradan vermek üzere birinden maddî değeri olan bir şey almak. 4827

b.+i moşc 3546

bořč Bk. **bořj**

b.+i (boşci) 2402

b.+ini (boşcini) 2402

boşj *Rus.* Ödenmesi gerekli para veya başka bir şey.

b. 3560

b.+i 3548, 3549
b.+ini 3551
boştan *ıs.* Sebze bahçesi.
b.+ini 3216
b.+lāra 2893
b.+lārīn 841
boş *sf.* İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan.
b. 671, 1564, 2879, 2936, 3814, 3815, 3855, 4029, 4530, 4696, 4696
b.+ina 75, 1013, 1560
b.+fe 671, 4494
boşan- (Sıvılar için) Akmak.
b.-iyòr 613
boşatfûr- Krş. **boşaf-**
b.-ür 4025
boşaf- Boşaltmak işini başkasına yaptırmak.
b.-ürdük 3203
b.-ürsén 3213
boşafûr- Bk. **boşatfûr-**
b.-sén 3202
boşına *zf.* Boş yere, yararsız yere, gereksiz.
b. 3678, 3680
b.+dûr 3678
boşlan- Sona ermek, bitirmek, anlamsızlaşmak.
b.-ür 2472
boy *ıs.* Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık.
b.+i 943
b.+umuz 3289
boya *ıs.* Renk vermek, dış etkilere korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde.
b. 2914, 2914
b.+yí (boyāyí) 2919
boyacı *ıs.* Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse.
b.+sídu (afaba boyacısı) Oto boyayan kimse. 18

b.+sídu (oto boyacısı) Oto boyayan kimse. 19
boyat- Boyama işini yaptırmak, boya sürdürmek.
b.-ürdük 2918
boyā Bk. **boya**
b.+den 1622
boyın *ıs.* Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.
b. búk- Kendisine reva görülenlere sesini çıkarmamak, tepkisiz kalmak. 140
b.+ini (boynini) 220
b.+ina (boynına) 814, 1252, 1577
b.+indä (boynindä) 1042
b.+uma (boynuma) 3959
b.+umí (boynumí) 3959
b.+ung (boynung) 3318
b.+una (boynuna) 2459, 2460
b.+ünden (boynünden) 2795
boyına *zf.* Ara vermeden, durmaksızın.
b. 1103, 2537, 3087, 3959, 5119
boylece *zf.* Tam böyle, bu biçimde.
b. 837
boylä *sf.* Bunun gibi, buna benzer.
b. 3205, 4918, 4967
boylí *sf.* Boyu olan.
b. 3540
boyu Bk. **boylí**
b. 3528
boynuz *ıs.* Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaklı bir maddeden, uzun kıvrık veya çatallı koruma organı.
b.+íní 2603
b.+ínun 2603
boyun Bk. **boyín**
b. 1860
b.+uma (boynuma) 3718, 3915
b.+umda 3355
b.+umda (boynumda) 3350
boyuna Bk. **boyına**
b. 656

boz *ıs.* Açık toprak rengi.

b. 2370, 2370, 2373, 2376, 2781

b.+duş 2370

boz- 1. Bir şeyi kendisinden beklenilecek işi yapamayacak duruma getirmek.

b.-ār 1036

b.-ma 1907

b.-māsùn 1248

b.-masùn 2118

b.-masùn 4222

b.-sun 1193, 1194

b.-up 1193

2. Hayvanların bağıını çözmek.

b.-duk 1189

b.-ārdùk 198

bozuk *s.* Kötümser, gergin, huzursuz, karışık durum.

b. çal- Azarlamak. 1534

bozuğ *sf.* Kendisinden beklenilecek işi yapamayacak durumda olan.

b. ol- Kendisinden beklenilecek işi yapamayacak duruma gelmek. 4300

bozul- 1. Çürüme, esas özelliğini kaybetmek.

b.-dí 2766, 373

2. Eski özelliğini koruma, yaşlanmama.

b.-māmışsen 1151, 1151

b.-ū 2548

bozuşma İnsan ilişkilerinde ara açılma.

b. 1706

bōğ- Bk. **boğ-**

b.-āyım 529

bōş Bk. **boş**

b.+ím 4030

bōyle Bk. **bóyla**

b. 2985

bōz- Bk. **boz-**

b.-du 935

bōğún *s.* İçinde bulunduğumuz gün.

b. 1122, 1122, 1193, 2437, 3192, 4523, 4533, 4616

bōğúnkı *zm.* Bugünle ilgili.

b. 3192

b.+ní 3192

bōğúr- Öküz, manda deve gibi hayvanların bağırması.

b.-úúlār 1595

ból- Bir bütünü, iki veya daha çok parçaya ayırmak.

b.-dúk (yarí ból-) Bir şeyi iki eşit parçaya ayırmak. 3277

b.-ārím 3434

bólge *ıs.* Sınırları idarî veya ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası.

b.+si 4595

b.+sindä 4595

bólúk *ıs. ask.* Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik.

b. 3311, 3363, 3591

b.+a (bólúğa) 3345

b.+i (bólúği) 3605, 3605, 3606

b.+ina (bólúğina) 3344

b.+ina (bólúğina) (havan bólúği) Havan silahının işleyişine göre örgütlenmiş bölük. 3319

b.+ínùn (istikam bólúği) İstikâm işleri ile ilgilenen bölük. 3981

b.+fe 3353, 4002

b.+un (bólúğún) 3359

bólún- Bölmeye konu olmak.

b.-di 1404, 1405

bóyi- Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek.

b.-di 522

bóyle Bk. **bóyla**

b. 1683, 4688

bóyla *sf.* Bunun gibi, buna benzer.

b. 14, 21, 70, 178, 230, 307, 325, 337, 368, 377, 381, 382, 384, 413, 461, 462, 464, 465, 466, 470, 471, 471, 472, 488, 488, 530, 530, 569, 738, 771, 779, 822, 830, 837, 838, 853, 854, 855, 860, 860, 861, 884, 921, 921, 966, 980, 997, 1010, 1029, 1098, 1119, 1128, 1144, 1144, 1155, 1156, 1166, 1182, 1198, 1214, 1215, 1244, 1260, 1271, 1421, 1490, 1520, 1525, 1551, 1555, 1565, 1566, 1579, 1584, 1592, 1593, 1593, 1629, 1629, 1644, 1644, 1645, 1646, 1660, 1660, 1672, 1673, 1675, 1688, 1688, 1690, 1690, 1723, 1727, 1730, 1742, 1746, 1774, 1818, 1824, 1842, 1846, 1847, 1847, 1853, 1853, 1854, 1860, 1862, 1865, 1880, 1880, 1912, 1932, 1933, 1938, 1950, 1950, 1973, 1977, 2006, 2011, 2012, 2015, 2016, 2016, 2024, 2050, 2070, 2070, 2071, 2079, 2083, 2084, 2116, 2175, 2176, 2177, 2187, 2197, 2221, 2222, 2224, 2225, 2225, 2237, 2239, 2244, 2246, 2248, 2249, 2249, 2257, 2257, 2260, 2265, 2278, 2292, 2303, 2304, 2305, 2305, 2306, 2313, 2314, 2314, 2316, 2317, 2324, 2327, 2327, 2328, 2332, 2332, 2333, 2359, 2373, 2381, 2415, 2419, 2422, 2424, 2426, 2438, 2449, 2449, 2449, 2449, 2455, 2466, 2482, 2482, 2493, 2532, 2534, 2554, 2557, 2577, 2578, 2599, 2605, 2605, 2619, 2624, 2685, 2713, 2739, 2766, 2828, 2830, 2831, 2832, 2834, 2834, 2835, 2842, 2842, 2852, 2856, 2863, 2874, 2875, 2888, 2893, 2903, 2904, 2905, 2918, 2920, 2920, 2921, 2921, 2923, 2923, 2923, 2924, 2949, 2949, 2950, 2960, 2980, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2984, 2984, 2986, 2986, 3014, 3015, 3015, 3016, 3027, 3035, 3046, 3057, 3065, 3065, 3088, 3092, 3098, 3107, 3133, 3147, 3149, 3150, 3162, 3167, 3169, 3186, 3193, 3193, 3194, 3204, 3253, 3256, 3256, 3257, 3271, 3271, 3289, 3305, 3331, 3334, 3350, 3351, 3351, 3355, 3396, 3543, 3584, 3584, 3616, 3616, 3654, 3674, 3687, 3689, 3731, 3738, 3779, 3787, 3788, 3796, 3798, 3822, 3826, 3852, 3893, 3901, 3950,

3951, 3954, 3971, 3976, 3981, 3987, 3988, 4000, 4005, 4079, 4099, 4125, 4125, 4152, 4170, 4200, 4275, 4339, 4345, 4346, 4408, 4442, 4450, 4450, 4450, 4451, 4451, 4451, 4452, 4469, 4528, 4541, 4555, 4592, 4605, 4615, 4619, 4625, 4625, 4625, 4638, 4638, 4639, 4657, 4669, 4686, 4686, 4693, 4695, 4700, 4701, 4702, 4702, 4708, 4708, 4709, 4712, 4736, 4798, 4845, 4897, 4935, 4938, 4967, 4975, 4977, 4978, 4979, 5009, 5009, 5035, 5044, 5045, 5046, 5057, 5058, 5074, 5074, 5124, 5125, 5150, 5162, 5166, 5172

b.+dūr 2197

b.+yçen 2015

b.+ydi 682

bóylācā *zf.* Tam böyle, bu biçimde.

b. 5167

bóylālūķle *zf.* Bu yolda yürüyerek, sonunda.

b. 3933

bóyú- Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek.

b.-di 2035

b.-dūk 2, 44, 52, 163, 4588

b.-dúm 2650, 3042, 4586

b.-mīštūk 4185

b.-mīšūk 2544, 3934

b.-mīšùm 3934

b.-mīšùm (yeřim bóyú-) Yetim büyümek. 3932

b.-sun 3012

b.-yince 4683

b.-yúnce 2089

bóyúğ bk. **bóyúk**

b. 2385, 4305, 4307

b. (bóyúğ_ókuz) 2383

b. (bóyúğ_evlat) 2547

b. (bóyúğ_oğlum) 2383, 2420

bóyúk Bk. **bóyúk**

b.+í (bóyúğí) 3618

b.+ína (bóyúgína) 1858
bóyúk *s.* Yaşca ve boyca benzerlerinden daha çok olan.
b. 17, 58, 303, 428, 461, 471, 681, 892, 1285, 1592, 2008, 2120, 2269, 2269, 2385, 2390, 2445, 2446, 2460, 2634, 2778, 3260, 3304, 3309, 4254, 4302, 4380, 4524, 4602, 4668, 4739, 4739, 4809, 4816, 4832, 4847, 4855
2. is. Yaşca benzerlerinden daha çok olan.
b.+í (bóyúgí) 1986, 2390, 2397, 2708, 4308, 4746, 4831
b.+ína (bóyúgína) 1858
b.+índen (bóyúgínden) 2396, 4793
b.+le 5029
b.+lê 5029
b.+lêri 2778
b.+lêûmûz 1302
b.+lâr 694, 2499, 2737
b.+lârûmûz 3024
b. (bóyúg_ol-) 2633, 2634
b.+í 606
b.+un (bóyúgún) 1982
b.+úm (bóyúgúm) 2753, 4813
b.+ûdi (bóyúg_ûdi) 2968, 2999
b.+ûdilâr (bóyúg_ûdilâr) 2546, 3003
bóyúkana *is.* Büyük anne. Krş. **anneanne** Krş. **babaanne**
b. 2014
bóyúkçe *sf.* Biraz büyük.
b. (bóyúce) 2981
bóyúmāk Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek.
b. 3935
bóyút- Büyümesini sağlamak.
b.-eyim 94
b.-fúk 2727
b.-fúm 5, 7, 13, 54, 2529, 2529, 2755
b.-uyoz 332

b.-úr 4519
bóyútmak Büyümesini sağlamak işi.
b.+a (bóyútmağa) 2725, 2725
bşonşit *is.* Bronş ve bronşçukların iltihaplanması.
b. 4319
bu *s.* Yerde zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösterir.
b. 16, 24, 68, 70, 70, 70, 81, 88, 90, 90, 117, 118, 136, 143, 160, 173, 216, 217, 227, 227, 233, 248, 249, 272, 274, 275, 275, 276, 282, 294, 296, 300, 306, 321, 338, 338, 339, 362, 364, 367, 367, 368, 379, 411, 417, 418, 454, 478, 556, 572, 577, 581, 592, 597, 601, 612, 640, 646, 663, 688, 696, 704, 746, 790, 790, 807, 823, 850, 858, 862, 862, 863, 894, 902, 902, 911, 917, 921, 922, 929, 931, 932, 933, 934, 945, 954, 963, 965, 969, 970, 972, 982, 987, 997, 998, 10, 1000, 1002, 1003, 1023, 1081, 1082, 1083, 1085, 1095, 1097, 1098, 1103, 1105, 1125, 1141, 1156, 1177, 1187, 1211, 1211, 1223, 1223, 1232, 1233, 1250, 1258, 1289, 1291, 1294, 1297, 1299, 1307, 1308, 1315, 1317, 1326, 1328, 1331, 1332, 1338, 1339, 1345, 1353, 1357, 1363, 1372, 1379, 1380, 1387, 1388, 1394, 1396, 1396, 1406, 1417, 1419, 1451, 1458, 1482, 1482, 1486, 1496, 1499, 1506, 1525, 1537, 1537, 1543, 1546, 1546, 1555, 1559, 1560, 1569, 1569, 1571, 1571, 1572, 1579, 1581, 1590, 1595, 1607, 1612, 1620, 1622, 1629, 1645, 1646, 1651, 1653, 1653, 1654, 1662, 1664, 1668, 1669, 1673, 1673, 1674, 1675, 1684, 1686, 1693, 1701, 1707, 1720, 1744, 1746, 1746, 1750, 1750, 1771, 1775, 1776, 1792, 1804, 1811, 1812, 1829, 1836, 1839, 1843, 1850, 1857, 1860, 1863, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1878, 1879, 1880, 1881, 1881, 1884, 1887, 1887, 1887, 1903, 1904, 1911, 1914, 1917, 1926, 1940, 1957, 1961, 1962, 1962, 2020, 2032, 2117, 2134, 2136, 2136, 2136, 2144, 2146, 2148, 2148, 2150, 2152, 2155, 2160, 2161, 2162, 2162, 2170, 2197, 2197, 2220,

2241, 2258, 2276, 2277, 2277, 2277, 2285, 2314, 2341, 2342, 2343, 2347, 2347, 2353, 2364, 2380, 2396, 2398, 2399, 2401, 2402, 2411, 2416, 2417, 2418, 2419, 2433, 2435, 2444, 2445, 2491, 2492, 2519, 2519, 2533, 2537, 2547, 2553, 2555, 2555, 2555, 2555, 2600, 2600, 2602, 2603, 2606, 2611, 2621, 2636, 2638, 2654, 2655, 2671, 2673, 2683, 2684, 2684, 2739, 2822, 2966, 2984, 3020, 3039, 3062, 3065, 3106, 3111, 3142, 3172, 3223, 3233, 3246, 3257, 3268, 3270, 3271, 3282, 3284, 3311, 3353, 3353, 3357, 3367, 3382, 3397, 3399, 3401, 3408, 3476, 3506, 3514, 3515, 3525, 3571, 3620, 3629, 3639, 3655, 3666, 3686, 3686, 3688, 3691, 3692, 3692, 3698, 3729, 3751, 3765, 3768, 3778, 3787, 3787, 3788, 3789, 3789, 3797, 3797, 3799, 3803, 3813, 3816, 3818, 3821, 3821, 3822, 3823, 3824, 3829, 3830, 3832, 3840, 3850, 3866, 3870, 3873, 3874, 3879, 3879, 3888, 3888, 3901, 3903, 3906, 3907, 3926, 3926, 3935, 3944, 3950, 3962, 3970, 3973, 3974, 3982, 3986, 3990, 3990, 3993, 3998, 3999, 4002, 4008, 4013, 4014, 4017, 4021, 4029, 4034, 4038, 4039, 4040, 4051, 4069, 4093, 4094, 4095, 4096, 4097, 4099, 4102, 4102, 4105, 4107, 4110, 4115, 4118, 4120, 4125, 4132, 4138, 4147, 4148, 4148, 4149, 4153, 4154, 4158, 4158, 4159, 4166, 4170, 4170, 4176, 4240, 4242, 4276, 4277, 4288, 4288, 4290, 4292, 4292, 4302, 4302, 4302, 4306, 4366, 4378, 4384, 4385, 4387, 4388, 4394, 4451, 4459, 4487, 4498, 4510, 4512, 4513, 4523, 4524, 4541, 4552, 4559, 4561, 4563, 4570, 4587, 4591, 4614, 4693, 4696, 4696, 4708, 4714, 4750, 4762, 4804, 4809, 4815, 4816, 4819, 4842, 4843, 4844, 4876, 4912, 4913, 4919, 4945, 4959, 4959, 4962, 4962, 4967, 4987, 4987, 5005, 5114

b.+duş 2161, 3952, 4842

b.+duş (oduş buduş dā-) Öyleymiş böyleymiş anlamında bir ifade. 4056

b.+duş (şu bu) ‘Velhasil’ anlamına gelen bir ifade. 1936

b.+duş (şu bu) ‘Öte beri’ anlamında bir söz. 4115

b.+si (şu bu) 3572

buberķ *ıs.* Ana. Kandaki zararlı maddeleri süzen idrar salan omurganın sağ ve sol yanında bulunan çift organlardan her biri, böbrek.

b.+lāří 2971

buçuk *sf.* (sayı ve üleştirme sıfatlarından sonra gelir, tek başına kullanılmaz.) Yarım.

b. 938, 943, 1956, 3570

b. (buçuğ_ay) 4046

b.+fe 4796

b.+fā 4772

buçuk Bk. **buçuk**

b. 3932, 4744

buçuk Bk. **buçuk**

b.+a (buçuğa) 3435

b.+fen 3435

buçuk Bk. **buçuk**

b. 2933, 2951, 3035, 3145

b.+etmek (buçuğ_etmeğ) Yarım ekmek 3241

buda- Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç asma gibi bitkilerin dallarını kesmek.

b.-řdùk 2060

budaķ *ıs. bot.* Ağacın dal olacak sürgünü.

b.+í (budağí) 4152

budā Bk. **buřādā**

b. 4161

bugún Bk. **bóğún**

b. 1862

buğa *zm.* Bu zamirinin yönelme hali, buna.

b. 1507, 1508, 1556, 1608, 2412, 2931, 2931, 2931, 2983, 4912

buğún Bk. **bóğún**

b. 3454, 3454, 4154

buğa Bk. **buğa**

- b.** 4296
buğda Bk. **boğda**
b. 865
buğday Bk. **boğda**
b. 3725
bul- 1. Arayarak veya aramadan bir şeyle bir kimseyle karşılaşma.
b. 670, 1158, 3946
b.-abilirsem 1821
b.-abilsam 1933
b.-amārīm 1734
b.-amíyòr 1890
b.-amíyòrūm 1825, 1826
b.-amíyòrūz 1630
b.-dí 2839, 3233
b.-dílār 2839
b.-díse 4696
b.-du 998
b.-dùğūmi 3267
b.-duğumuz 4660
b.-duğumuzí 1677
b.-duk 1462, 1540, 1646, 1647, 1650, 1677
b.-duk 4057
b.-dum 669, 670, 1115, 3356, 3948, 3986
b.-ebiliyòm 1021
b.-ecāik 865
b.-ecāsen 4520
b.-emādùğūmūz 4660
b.-emādūk 1627, 1657
b.-emādūm 1722
b.-emādūse 4696
b.-emāmíş 1209, 4947
b.-emāz 3361
b.-emem 2660
b.-emezduk 2110
b.-eyim 3947
b.-ācāğidin 2186
b.-ālūm 1533
b.-āmayínca 1115
b.-āna 402
b.-iyosen 1663
b.-míşūm 1523
b.-sām 3888
b.-up 1957, 4386
b.-uş 3363
b.-uřām 2576, 2576, 2577, 2661, 3622
b.-uřdí 4292
b.-uşduk 2939, 2939
b.-uşsa 2841
b.-uşsan 2062
b.-uřsēn 1209
b.-ūsen 4410
 2. Varmak ulaşmak erişmek.
b. 3356
b.-uş 883
 3. Yardımcı fiil olarak.
b.-amíyò (fùřsat bul-) Bir iş için uygun ortam bulmak. 1893
b.-duk (selāmet bul-) Kurtulmak. 1670
bulaş Bk. **bulār**
b. 1957
b.+īn (bulāīn) 2341
bulduřín Geçen sene.
b. 1068, 1099, 4320, 4322, 5153
b.+í 4146
bulār zm. Bu zamirinin çoğul eki almış durumu.
b. 87, 108, 186, 2628, 2628, 2640, 2684, 2684, 2759, 3004, 3629, 3630, 3812, 3856, 3856, 3910, 3910, 4321, 4490, 4875, 4883, 4885, 4893, 4904, 4908, 4912, 4917
b.+í 1496, 1532, 2529, 2529, 2529, 2548, 2631, 4876, 4897, 4988
b.+a 495, 2646, 3595, 3612
b.+a (bulā) 78
b.+ūn 341, 2628, 2637, 2641, 3668, 4894, 4894, 4905, 4997

bulārũnkı *zm.* Bunlara ait olan.

b. 2643

bulma Bir şeyi veya kimseyi ele geçirmek, keşfetme işi.

b. 4694

buluḵ *ıs.* Bu olma durumu.

b. (şuluḵ buluḵ) Şu bu olma durumu. 3769

bulun- Bulma işine konu olma.

b.-mādı 4087

b.-māz 781, 807, 807, 3901, 3901,

2. Bir şeye, bir olaya hazır olmak.

b.-urđılār 709

3. Kaybolan bir varlığın elde edilmesi

b.-mıṣ 1678

buluşma Bir araya gelmek, karşılaşmak işi.

b. 1844

buluşmak Krş. **buluşma**

b. + a (buluşmağa) 1957

buna Krş. **buğa**

b. 657, 1082, 1388, 1398, 1423, 1427, 1727, 1817, 1873, 1930, 1951, 2148, 4149

bunda *zm.* ‘Bura’ isminin bulunma durum eki almış hali.

b. 60, 63, 341, 351, 351, 362, 367, 411, 431, 434, 435, 481, 544, 545, 575, 838, 866, 936, 936, 960, 977, 1003, 1010, 1034, 1075, 1121, 1175, 1987, 2128, 2171, 2239, 2264, 2404, 2407, 2409, 2412, 2420, 2420, 2437, 2437, 2462, 2570, 2599, 2623, 2635, 2685, 2826, 3054, 3081, 3095, 3111, 3648, 3716, 3942, 3979, 3990, 3992, 4006, 4053, 4074, 4075, 4123, 4123, 4141, 4186, 4213, 4243, 4358, 4358, 4384, 4392, 4548, 5106, 5108, 5114

b. (bund’öldı) 438

b. + ydũm (bundäyduṁ) 4291

bundaki Bk. **bundaķı**

b. 4173

bundaķı *zm.* Buradakine ait olan.

b. 2398

bundan Bk. **bunden**

b. 3552

bundā Bk. **bunda**

b. + yım 4146

bundā Bk. **bunda**

b. 2508, 2511, 4141

bunden *zm.* Bu zamirinin ayrılma durum eki almış hali.

b. 90, 91, 91, 901, 1136, 1250, 1855, 1895, 2044, 2403, 2484, 2497, 2517, 2533, 2940, 2941, 3244, 4034, 4053, 4109, 4147, 4164, 4302, 4498, 4498

bundā Bk. **bunda**

b. 575, 811, 1986, 2976, 2976, 4358, 5010, 5112

bunile Bk. **bunilen**

b. 4192, 4192

bunilen *zm.* Bu zamirinin ‘ilen’ edatı ile birleşmiş hali.

b. 417, 1451, 3104, 4731

bunı *zm.* Bu zamirinin belirtme eki almış hali.

b. 85, 138, 241, 242, 705, 729, 779, 889, 927, 929, 984, 1001, 1014, 1341, 1342, 1366, 1498, 1555, 1556, 1590, 1624, 1673, 1692, 1703, 1783, 1813, 1813, 1814, 1816, 1824, 1826, 1827, 1829, 1839, 1844, 1873, 1875, 1879, 1883, 1904, 1908, 1950, 1951, 1953, 1956, 1958, 2146, 2155, 2204, 2224, 2276, 2326, 3244, 3253, 3344, 3442, 3574, 3671, 3954, 3977, 3983, 3983, 3990, 3999, 4150, 4157, 4158, 4234, 4565, 4802, 4855, 4872, 4877, 4884, 4884, 4903, 4931, 4931, 4953, 4967

bunla Bk. **bunilen**

b. 931

bunlar Bk. **bunlār**

b. 1311, 1792

bunlā Bk. **bunilen**

b. 3828

bunlār Bk. **bunlār**

b. 1678

bunlā Bk. **bunilen**

b. 935, 1317, 1849

bunlār *zm.* Bu zamirinin çoğul eki almış hali.

- b.** 172, 180, 273, 584, 592, 858, 946, 1338, 1338, 1340, 1439, 1668, 1677, 1796, 1802, 1895, 2158, 2167, 3025, 3041, 3045, 3049, 3088, 4174, 4174, 4691, 4732
- b.+a** 935, 1793, 2158, 4054
- b.+dūr** 4168
- b.+í** 694 748, 915, 1339, 1670, 1698, 1874, 2164, 2164, 2165, 2172, 2266, 2266, 2266, 3538
- b.+ín** 1312, 1675
- b.+ùn** 171, 4030
- bunu** Bk. **buní**
- b.** 937, 1661, 1929, 2212
- bunun** *zm.* Bu zamirinin ilgi hâli eki almış biçimi.
- b.** 87, 88, 143, 152, 159, 271, 445, 446, 455, 934, 950, 997, 1243, 1246, 1317, 1326, 1328, 1338, 1426, 1676, 1763, 1807, 1816, 1817, 1858, 1960, 2413, 2594, 2874, 3169, 3270, 3560, 3623, 3628, 3650, 3650, 3660, 3760, 3804, 3890, 4359, 4616, 4617, 4928
- b.+le** 455
- bununkí** *zm.* Buna ait olan.
- b.+ní** 2629
- bunga** *zm.* Bu zamirinin yönelme eki almış hali.
- b.** 1684
- buç-** Kısırlaştırmak.
- b.-mířtí** 2554
- buşa** *ıs.* Bu yer.
- b.** 4840
- b.+lārdā** 4153
- b.+nùn** 4582
- b.+yí** 2265, 2810
- buřadā** Bk. **buřdā**
- b.** 3966
- buşalı** *ıs.* Bu memleketli bu yerin halkından.
- b.** 3020
- buşaya** *zf.* Bulunulan yöne doğru.
- b.** 2522
- buřā** *ıs.* Bulunulan yöne doğru.
- b.** 545, 854, 859, 916, 969, 983, 984, 990, 2407, 2553, 2589, 2624, 2666, 2758, 3331, 3788, 3978, 4528
- buşalı** Bk. **buşalı**
- b.+yím** 4182
- burada** *zf.* Bu yerde.
- b.** 643, 1884
- buřdā** *zf.* Bu yerde.
- b.** 3273
- b.+yím** 4730
- buşden** *zf.* Bura kelimesinin bulunma hal eki almış biçimi.
- b.** 248, 2680, 3301, 3401, 3965, 4647
- buřdā** *zf.* Bu yerde.
- b.** 206, 534, 542, 580, 614, 614, 636, 651, 658, 709, 937, 952, 1009, 1096, 1339, 1446, 1447, 1569, 1670, 1829, 2025, 2068, 2118, 2134, 2618, 3266, 3380, 3775, 3937, 4799
- b.+dūr** 3223
- buřdāki** Bk. **buřdākı**
- b.** 4809
- buřdākı** *zm.* Buraya ait olan.
- b.** 2621
- buřdān** Bk. **buşden**
- b.** 249, 1694, 3250, 3789, 4776
- b.** 1172, 2023, 4295
- buřē** Bk. **buřā**
- b.** 1172, 2023, 4295
- buřā** *ıs.* Bu yer.
- b.** 2621, 2626, 2690, 2830, 2855, 4154, 4174, 4184
- b.+lāř** 4553
- b.+lāřa** 236, 237, 3829, 4101, 4108, 4377
- b.+lāřda** 4760
- b.+lāřdan** 212
- b.+lāřden** 1334, 3828, 3891, 4798
- b.+lāřdā** 214, 321, 634, 1431, 3387, 4153, 4932
- b.+lāří** 2355, 4775
- b.+lāřından** 4794
- b.+lāřüm** 444

b.+nun 957
b.+nùn 4013
b.+ye 809
b.+yē (buyē) 43
b.+yi 433, 433, 810, 958, 989, 990, 1013, 1362, 5074
b.+yí (buřáyí) 2263, 2845, 4052, 4055
buřāda Bk. **buřādā**
b. 619, 850, 922, 931, 4099, 1729, 1898, 3773
buřāde Bk. **buřdā**
b. 3774, 3823
b.+dūr 2622, 2622
buřāden Bk. **buşden**
b. 966, 970, 971, 3432, 3432, 4978
buřādā Bk. **buřdā**
b. 585, 790, 934, 960, 1137, 1352, 1360, 1360, 1674, 1762, 1934, 1952, 2361, 2409, 3388, 3433, 3803, 4112, 4295, 4442, 4531, 4745, 4765, 4807, 4819
buřāsi Bk. **buřāsí**
b. 896
buřāsí *zm.* Bu yer bura.
b. 950, 1009, 1339
b.+ndā 3416
buřāya *zf.* ‘Bura’ kelimesinin yönelme hal eki almış biçimi.
b.+ya 305, 501, 502, 638, 974, 1044, 1636, 2014, 2095, 2282, 2522, 2978, 2987, 3560, 3904, 4016, 4718
buşya Bk. **buřāya**
b. 281, 485, 991, 992, 992, 2422, 2423, 3334, 3559, 3824, 4732, 4849
buřyē Bk. **buřāya**
b. 1969
buřyā Bk. **buřāya**
b. 504, 4588
but *ıs.* Vücdun kalça ile diz arasındaki bölümü.
b.+ini 3342
buun Bk. **bunun**
b. 3779

buye Bk. **buřā**
b. 4372
b.+lārdā 566
buyē Bk. **buřāya**
b. 89
buyā Bk. **buřā**
b. 341, 341, 346, 367, 413, 413, 423, 423, 479, 491, 491, 498, 543, 543, 543, 543, 555, 564, 915, 3488, 3489, 3993, 4804, 4805, 5160
b.+a 348, 351, 409, 410, 427, 492, 514
b.+de 531, 4358
b.+yā 565
b.+lāř 3908, 4804
b.+dā 358, 4148
buyuş- Bir şeyin yapılmasını kesin olarak söylemek, emretmek.
b.-un 639
buz *ıs.* Donarak katı duruma gelmiş su.
b. 1003, 1458, 3337, 3341, 4138
buza Bk. **buzagı**
b.+sıyle 3159
buzagı Bk. **buzagı**
b.+n 3201
buzagı *ıs. zool.* Sütten kesilmemiş sığır yavrusu.
b. 375, 2105, 2105
b.+ín (buzāin) 375
b.+na 2106
b.+ne 2105
b.+ní 3161
buzak Bk. **buzagı**
b. 396, 1172, 1173, 1174, 2088, 3083, 3085, 4663
b.+fuş 2088
buzaklı *sf.* Buzagısı olan.
b. 2105
buzā Bk. **buzagı**
b. 4269
b.+n 4269

buzdolabí *ıs.* Yiyecek ve içecek gibi şeyleri soğuk olarak saklamaya yarayan, motorla çalışan dolap.

b. +nden 1077

buzdölabí Bk. **buzdolabí**

b. 5102

bū *sf.* Yerde zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösterir.

b. 1135

būge *ıs.* Doğu Karadeniz bölümünde yetişen geniş yapraklı bir ot türü.

b. 326

búk- 1. ‘Eğmek’ anlamı veren yardımcı fiil.

b.-sa (dudak búk-) Beğenmemek, umursamamak. 2197

b.-fúk (boyín búk-) Kendisi hakkında verilen karar ses çıkarmamak. 140

2. Sertçe çevirmek, kıvırmak.

b.-erđilār 2305

b.-erđùk 2882, 2907

b.-iyò 220

b.-miş 2605

bútún *s.* Eksiksiz, tam.

b. 946, 1011, 1014, 1476, 1602, 1626, 2043, 2080, 4480, 4480, 4481, 4511, 4518, 4537, 4561, 4620

búyú- Bk. **bóyú-**

b.-di 3024

b.-dilār 3041

b.-dúm 488

b.-māzdíle 2007

b.-míslār 858

b.-míşùm 158

búyúq *ıs.* Herhangi bir yönüyle benzerlerinden daha fazla olan.

b. 125, 255, 284, 296, 849, 933, 934, 937, 968, 1811, 1856, 2007, 2458, 2459, 3276

b. +í (búyúgi) 954, 3609

b. +úm (búyúgúm) 1862

b. +ùdi (búyúg_ùdi) 847

búyúqbaş *sf.* Sığır, manda gibi hayvanların niteliğini belirtmek için kullanılır.

b. 1994, 1994

búyúrci *ıs.* Buyuran, emreden, üst.

b. +si 2501

búyút- Bk. **bóyút-**

b.-fi 310

bùyùq *ıs.* Üst dudak üzerinde çıkan kıllar, bıyık.

b. 3383

b. +lār 3255

cadde *ıs.* Şehir içinde ana yol.

c. +sini 667

cahil Ar. Öğrenim görmemiş, okumamış, bilgisiz.

c. 4857

cahíllük *ıs.* Cahil olma durumu, bilgisizlik.

c. 1639, 1896

came Bk. **camí**

c. +dā 619

c. +ye 619

camí *ıs.* Müslümanların hep birlikte namaz kılmak için toplandıkları yer.

c. +den 3685

c. +nūn 287

c. +sini 3768

c. +ya 4631, 4634

c. +yā 295

c. +yí 3922, 3922

camíz *ıs.* Manda, su sığırı.

c. 3937

can *ıs.* 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağladığına ve ölümle vücuttan ayrıldığına inanılan madde dışı varlık.

c. +í çık- Ölmek. 152

c. +ím 253

c. +sùz 1479

c. +ùm 1892, 548

c. +ùmùzı 775

2. Bk. cān
c. +íní 646
cancıġer *s.* Çok yakın, sıkı fıkı, pek içten.
c. 1848, 1886
candaşma *ıs.* Jandarma.
c. +lār 4968
canlandūř- Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak.
c.-ūřsēn 4138
cāme Bk. **camí**
c. +e (cāmē) 4172
cān Bk. **can** 1
c. +ūm 4764
c. +ūmūz 4385
2. Tane, sayı.
c. 4477
cebap Bk. **cevap**
c. +i (cebabi) 4228
celep *ıs.* Koyun, keçi sığır gibi kesilecek hayvanların ticaretini yapan kimse.
c. 2002
cenaze Bk. **cenaze**
c. +lārden 3686
c. +sini 658
cene Bk. **ġenā**
c. 2356
cennet *ıs.* *Ar.* Dinî inanışlara göre, iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluġa kavuşacakları yer, uçmak.
c. 762, 782
c. +fūr 4222
cep *ıs.* Genellikle bir şey koymaya yarar, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen satardan yapılmış torba veya giysinin üzerine parça ile dikilen yer.
c. +unden (cebunden) 1952
c. +ūma (cebūma) 2203
c. +ūmdā (cebūmdā) 1549

cepe Bk. **cephe**
c. +nin 789
cephe *ıs.* *ask.* Üzerinde savaşın sürdüġü bölge.
c. +dā 795
cevap *ıs.* Bir soruya, bir isteġe, bir söz veya yazıya verilen karşılık, cevap.
c. vēř- Bir soruya, bir isteġe, bir söz veya yazıya karşılık vermek. 4177
cevapġi *ıs.* Cevap veren.
c. (hazır cevapġi) Herhangi bir söz karşısında söyleyeceklerini hemencecik, bir çırpıda söyleyiveren. 3362
ceyşan *ıs.* Akım, elektrik akımı.
c. +a 3974
c. +da 3523
c. +í 3974
ceyřān Bk. **ceyşan**
c. 3971
ceza Bk. **ćeza**
c. +síní 710
c. vēř- Cezalandırmak. 4704
cān Bk. **can**
c. +um 1009
cibi Bk. **ġibi**
c. 1977
ciddi *ıs.* Bir şeye duyulan özlem ve isteġi belirtmek için kullanılır.
c. 4565
ciġer *ıs.* Yürek, iç.
c. +i (ciġeri beş para etmemek) Deġersiz, işe yaramaz. 290
cins *ıs.* Tür, çeşit.
c. +inūn 4160
cip *ıs.* Her türlü arazide kullanılabilen ufak, hafif motorlu taşıt.
c. +i (cibi) 3890
cuma *ıs.* Haftanın altıncı günü.
c. 941

cumhuriyet *ıs.* Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği millet vekilleri aracılığı ile kullandığı devlet biçimi.

c.+i (Türkiye Cumhuriyeti) Türkiye Cumhuriyeti.
763

cúmle *s.* Bütün, hep, herkes.

c.+sini 4543

c.+siylen 97

cúzdán *ıs.* Cebe girecek büyüklükte, para ve kâğıt koymaya yarar küçük çanta.

c.+ína 4143

çabla *ıs.* Tabakalanmış sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği, çarık.

ç. 2186, 2188

çaça *ıs.* Hayvanların altına serilmek üzere ormanlarda toplanan kuru yaprak.

ç. 4401

çadıf *ıs.* Kasnak kısmı, yaş dalların yarım ay biçiminde bükülüp uçları toprağa batırılması ile oluşturulan, çevresi keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez, naylon veya muşamba gibi maddelerle kaplanan yuvarlak elma yarısı biçiminde barınak.

ç. 1568, 1568

ç.+a 1550

ç.+í 1550, 1628

ç.+ína 1538, 1627

ç.+lärdeki 1378

çağ *ıs.* Hayatın çocuklu, gençlik gibi türlü dönemlerinden her biri.

ç.+ında 286

çağır- Bk. **çağır**-

ç.-dí 1880

ç.-dílär 1708

ç.-düm 1693, 1697

ç.-íyò 1695

çagêf- Bk. **çağır**-

ç.-di 770

çagêf- Bk. **çağır**-

ç. 4015

ç.-dilär 1571

ç.-düm (bağêf- çagêf-) Yüksek ses çıkararak konuşmak. 546

çağır- *ıs.* Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.

ç.-dí 745, 777, 1741, 3992, 4843, 5169

ç.-dük 2094

ç.-düm 4016

ç.-äcäklär 240, 288

ç.-üdi 4600

ç.-ürüm 1410

çağ *ıs.* Çalı çırpı.

ç.+lär 750

ç.+lärí 750

ç.+lärín 750

çağala *ıs.* Karalahana yapraklarının ince ince kıyılarak, iç yağı, fasulye, mısır kırması ve baharat katılarak hazırlanan sulu yemek, lahana çorbası.

ç. 4411, 4412

çak- *ıs. argo* Anlamak, bilmek.

ç.-fí 4038

çağ- Bk. **çağ**- 2

ç.-aşdüm 2552

çağmak Çivi ile bir şeyi bir yere tutturma işi.

ç. (nal çağmak) Yük hayvanlarına nal vurmak. 2552

çal- 1. Herhangi bir müzik aletini çalıştırmak, müzik aletinden düzenli, kulağa hoş gelen sesler çıkarmak.

ç.-abildüğüm 1296

ç.-abildüğümü 1303

ç.-abilsâm 1309

ç.-abilür 1323

ç.-amāřam 1303, 1312

- ç.-amēdùğùmi** 1304
ç.-ā 1725
ç.-āřim 1319
ç.-dùğùm 1296
ç.-dùğùmi 1296
ç.-āćāk 1301
ç.-mířlār 747
2. Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek, aşırmak.
ç.-dílē 673
ç.-dílār 4001
ç.-āřlār 248, 249
3. Atmak, çarpmak, vurmak.
ç.-ùp 1466
4. Yardımcı fiil görevinde de kullanılır.
ç.-dí (bozuk çal-) Azarlamak. 1534
çalí *is. bot.* Böğürtlen, ahududu gibi ağaççıktan küçük, dalları çok çatallı ve sapları odunsu bitki.
ç. 1605, 1606
ç.+yí 829
çalín- Bir müzik aletinin çalmaya konu olması.
ç.-íř 1291
ç.-ùř 247
çalış- Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak.
ç. 1949, 3966, 4757
ç.-acāīk 4014
ç.-en 159
ç.-enlār 3526
ç.-eyim 4020
ç.-āćāk 1226
ç.-íyolār 1984
ç.-íyò 2193, 2193, 2194, 2201, 2242, 3632, 4831
ç.-íyòdí 2230
ç.-íyòduk 2052
ç.-íyòlār 2201
ç.-íyòřlār 4746
ç.-íyu 3051
ç.-miyòř 587, 1936
ç.-míř 2202
ç.-mířim 755, 3683
ç.-sùn 103
ç.-tum 3585
ç.-tùğí 4120
ç.-ří 4242
ç.-şim 683
ç.-şuung 5117
ç.-řùğùm 4053
ç.-řùğùng 4080
ç.-řùk 359, 3596, 4022, 4183
ç.-řùk çapalaş- Kendi kendine çaba harcamak, çalışmak uğraşmak, mücadele vermek. 2026
ç.-řùm 675, 3703, 4023, 4047, 4063, 4066, 4071, 4243, 4727
ç.-ùdílār 3944
ç.-ùp 4121
ç.-ùř 4731
ç.-ùř çapalā- Çaba harcamak, çalışmak uğraşmak, mücadele vermek. 4518
ç.-ùřdùk 1434
ç.-ùřdùm 726
ç.-ùřken 4207
ç.-ùřlāřdí 4731
ç.-ùřòm 3617
ç.-ùřsēn 3980
çalışma Krş. çalışmak
ç. 5172
çalışmak Bk. çalışmak
ç. 607, 4757
ç.+a (çalışmağa) 4065
ç.+fan 4725, 4725
ç.+fen 4368
çalışříř- Bir şeyin veya kişinin çalışmasını sağlamak.
ç.-dí 3755
çamaříř Bk. çamařùř
ç.+lāří 2080

çamaşür *is.* İç giysisi, yıkanması gerekli kirli.

ç. 1132, 2076, 4079

ç. + **í** 2082

ç. + **lārī** 2074

ç. + **lārūmí** 2069

ç. + **ùm** 2068

çamaşürçí *is.* Para ile başkalarının çamaşırlarını yıkayan kimse.

ç. + **ya** 4079

çanta *is.* Doerfer; *Rum*, Papahagi; *T.* Kösele, meşin kumaş gibi hafif malzemeden yapılıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek koyup taşımaya yarayan kap.

ç. + **lārī** 4669

ç. + **lārín** 4670

çapalaş- Kendi kendine çaba harcamak, çalışmak uğraşmak, mücadele etmek.

ç. - **fúk** (**çalış çapalaş-**) Elinden geleni yapmak. 2026

çapalä- Çaba harcamak, çalışmak uğraşmak, mücadele etmek.

ç. - **f** (**çalış çapalä-**) Çaba harcamak. 4518

ç. **yòz** 1716

çapula Bk. **çabla** Kırş. **çarük**

ç. + **dän** 2189

çafe *is.* Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm.

ç. 4087

ç. + **si** 1763

çaşp- Hızla değmek, vurmak.

ç. - **ecām** 1688

ç. - **fi** (**ğózä çařp-**) İstmeden göze ilişmek. 750, 751

ç. - **üp** 1464

çařpèl- Çarpık duruma gelmek.

ç. - **dí** 145

çaşsaf *is.* Yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü.

ç. + **lār** 1739

Çaşsambalı *is.* Çarşamba'dan olan.

ç. 3594

çařşí *is.* Dükkanların bulunduğu alış veriş yeri.

ç. + **de** 1152, 624

ç. + **den** 463, 463, 463, 866, 868, 2003, 4156

ç. + **dä** 307, 621, 634, 2398, 4564

ç. + **lë** 475

ç. + **lärden** 470

ç. + **ya** 2289

ç. + **ye** 816

çařuḥ Bk. **çarük**

ç. + **i** 3652

çařuḥ Bk. **çarük**

ç. 3652, 3652

çarük *is.* Tabakalanmış sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği, çarık.

ç. 2184, 2187, 2188, 2188, 3653, 4220, 4347, 4347

ç. (**çařuḡ_ilen**) 2185, 2185

çat- Rastlamak, karşılaşmak.

ç. - **aşim** 1285

ç. - **iyöz** 1639

ç. - **mış** 1374

çat çat *is.* Doğadaki 'çat' sesi. Yansıma söz.

ç. 4113

çatma *is.* İğneleyici, taşlamalı, manidar konuları işleyen türkülerin tamlayıcısı.

ç. **türki** Açık ya da kapalı mesajlar içeren türkü, atma türkü. 3661

çavuş *is. ask.* Onbaşidan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan er rütbesi.

ç. **Ḳurşí** *ask.* Ordu için çavuş yetiştirmek üzere askerlik düzenlenen kurs. 3606

çay *is. bot.* Çaygillerden bir ağaççık veya bu ağaççığın özel işlemlerle kurutulan ve işlenen ürünü.

ç. 870, 922, 922, 925, 1354, 1355, 1356, 1386, 1453, 2029, 3764, 4110, 4111, 4112, 4140, 4141, 4141,

4563, 4582, 4606, 4685, 4685, 4690, 4750, 4819, 4819, 4820, 4820, 4844, 5139

ç. + a (çā) 4689

ç. + a 4840

ç. alım evi Doğu Karadeniz’de yaş çay alımlarının yapıldığı, özel olarak inşa edilmiş ve sadece bu amaca hizmet için kullanılan yapı. 1380, 1380, 1385

ç. alım yeri krş. Çay alım evi. 4605

ç. + den 22, 4563

ç. + dendür 4564

ç. + dā 561, 562, 4568

ç. fabrikası Çay çayın kuru çay olarak işlendiği kuru çat üretiminin yapıldığı yer. 754

ç. + í 917, 1382, 2034, 2035, 3935, 4111, 4563

ç. + í may Çay ve çayla ilgili şeyler. 4559

ç. + ím 1356, 4114

ç. + íne 3762

ç. + lā 561, 4604

ç. + lāra 917

ç. + lārí 4331, 4608, 4820

ç. + lārūmi 4332

ç. + lārūmí 4332

ç. + lārūmüz 4333

ç. + may 3677

ç. + suz 2032

ç. + um 2034

ç. + umí 2029, 2029

ç. + umüz 4515

ç. + umüzí 2085

ç. + uní 4143

2. Çay yapraklarının haşlanması ile elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek.

ç. 810, 1444, 2009, 3914, 4366, 4575, 5139, 5139, 5140

ç. + a 4367

ç. Koy- İçmek üzere çay yapmak. 3682

3. Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu.

ç. 2050, 2050

çayır Çimen.

ç. 924, 2086, 2158

ç. + í 4394

ç. + í (kazeyāk çayırí) Yapraklarının kaz ayağına benzetilmesinden dolayı bu adı alan bir ot. 2057

ç. + í (şafamoğ çayırí) Hayvan yiyeceği olarak kullanılan bir tür ot. 2057

çayluk ís. Sulama kanalları yoluyla sulanarak ot (çayır) yetiştirilen yer.

ç. + un (çaylugun) 2249

çayluk Bk. çayluk

ç. + í (çaylūgí) 4116

çāilūk Bk. çayluk

ç. + ūgūzda (çāilūgūgūzda) 1191

çāir- Bk. çāgír-

ç.-i: 1414

çār- Bk. çāgír-

ç.-dím 1672

çāy Bk. çay

ç. 4744

ç. + í 3769, 4744, 4749

ç. + ínı 4112

çāyır Bk. çayır

ç. 2867, 3737, 4395, 5163

çāyırıluk Krş. çayluk

ç. + lē 1189

çāyluk Krş. çayluk

ç. + lārdā 4395

çām Bk. çam

ç. 4323

ç. + lār 4324

ç. + lārden 4326

çek- Bk. çek- 1

ç.-erken 835

2. Bk. çek- 2

ç.-māmiş 4761

ç.-mādūgūmüz 4733

- ç.-mādūklārī** 4768
- ç.-fik** 123
- ç.-fik (eziyāt çek-)** zorlu yaşama şartları içinde ezilmek. 123
- ç.-fūgūm** 4760
- ç.-fūm** 4760
- çekmak** Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.
- ç. (kórūk çekmak)** Körüğü tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. 3940
- çekfūr-** Çekme işini başkasına yaptırmak.
- ç.-ürdīlār (kórūk çekfūr-)** Körüğe hava doldurup ateşe üfleme için körüğü çekmek. 3943
- çember** Bk. **çember**
- ç.** 4352
- çene** *ıs. anat.* Omurgalılarından kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın açılıp kapanmasını sağlayan parça.
- ç.+m** 1468
- çepiç** *ıs.* 1-2 yaşındaki dişi keçi yavrusu.
- ç.+i** 1328
- çefek** *s.* Dörtte bir, çeyrek.
- ç.** 3852
- çefez** *ıs. bot.* Gülgillerden bir meyve ağacı, kiraz.
- ç.+lārūn** 2048
- Çerşembeli** *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
- ç.** 1046
- çeşit** *ıs.* Aynı türden olan şeylerin bazı özelliklerle ayrılan öbeklerinden her biri.
- ç.** 2314, 4050
- çeşme** *ıs.* Çoğunlukla herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalağı olan su hazinesi veya yapısı.
- ç.+den** 2222
- çewūr-** Bir şeyin yönünü değiştirmek.
- ç.** 1112
- ç.-dūm** 1427
- ç.-dūm (tefs çewūr-)** Bir şeyin yönünü yüz seksen derece değiştirmek. 1738
- ç.-emādūk** 1488
- ç.-miş** 1488
- ç.-ū (tefs çewūr-)** 4033
- çewūrmaq** Bir şeyin yönünü değiştirmek.
- ç.** 1824
- çewūrmaq** Yazmak, düzenlemek.
- ç. (kitap çewūrmaq)** Kitap bastırmak. 1824
- çewūrūl-** Bir durumdan başka bir duruma getirilmek, dönüştürülmek.
- ç.-miş** 1422
- çeynik** *ıs.* Salıncak.
- ç.** 4202, 4202
- ç. at-** Salıncak kurmak. 4188
- Çezmalī** Bk. **Çezmalī**
- ç.** 2101
- Çezmalī** *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
- ç.** 1178, 2091, 2091, 2091, 4283
- Çezmalī** Bk. **Çezmalī**
- ç.** 1046
- çiçek** *ıs.* Bir bitkinin üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu, renkli bölümüne verilen ad.
- ç.** 3920
- ç.+i (çiçeği)** 3919
- ç.+ini (çiçeğini)** 3832
- ç.+lārī** 337
- ç.+le** 3918
- çiçäk** Bk. **çiçek**
- ç.+inā (çiçäğinä)** 330
- çiflūk** *ıs.* Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen ve orada çalışanların oturması için evleri bulunan geniş toprak parçası.
- ç.+í (balūk çiflūğī)** Kültür balıkçılığının yapıldığı üretim balık merkezi. 3758, 3758
- çift** *sf.* Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan.
- ç.** 1544, 1544, 1544, 1597, 2987
- çik-** Bk. **çık-**

- ç.-aş** 3448
çile *ıs.* Zahmet, sıkıntı.
- ç.** 1944
ç. çek- Eziyet çekmek, iş güçten dolayı fazla yıpranmak. 4123
- çimçir** *ıs. bot.* Şimşirgillerden, yaprakları her mevsimde yeşil kalan, taşlık, çorak bölgelerde kendiliğinden yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, odunu sarımsı renkli ve çok sert olan 1-5 metre yükseklikte bir ağaççık, şimşir.
- ç.+den** 1338
çimen *ıs.* Kendiliğinden yetişmiş çim.
- ç.** 2866, 2867, 2961, 2964
çimlā- Piknik yapmak, çimde oynamak.
- ç.-şdük** 552
Çingitli *ıs.* Çingit köyünden olan.
- ç.+lār** 4337
çini *ıs.* Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş balçık levha, fayans.
- ç.+sini mini** Çini ve çiniyle ilgili şeyler. 3923
çivil *ıs.* Yağ, peynir, un gibi malzemelerle yapılan bir çeşit yemek.
- ç.** 458
çiz- Çizgi çekmek.
- ç.-dilār** 3549
ç.-dilār (yaz- çiz-) Yazı çizi ile ilgili işlemleri yapmak. 3546
- çizme** *ıs.* Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir çeşit ayakkabı.
- ç.+lārımı** 778
ç.+yi 778
çiban *ıs.* Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi.
- ç.** 4793, 4797
çibān Bk. **çiban**
- ç.** 1331
çihva *sf.* Tatsız, cıvık.
- ç.** 2116
çık- Bir yerin dışına doğru gitmek.
- ç. ğit-** Savuşmak, alelacele ayrılmak. 542
ç.-ün 320
çık- Bk. **çık-** 1
- ç.** 116
ç.-ācāġız 1973
ç.-āřdük (yola çık-) Bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak. 4637, 4637
- ç.-ecāk** 1115
ç.-māzdīle 473
ç.-mīş 1977, 2605, 2606
ç.-mīşle 442
ç.-sak 2180
ç.-sín 117
ç.-fí 419, 922, 2241, 4110
ç.-fí (caní çık-) Ölmek 152
ç.-fílār 2803
ç.-fuk 4632
- 2. çık-** 2
ç.-ādum 4590
ç.-eş 4152
ç.-āř 171
ç.-āřuk 5095
ç.-meden 3750
ç.-fuk 4099, 4588
- 3.** Ortada yokken birden peyda olmak.
ç.-fí 4437
- 4.** Dikilmek, meydan okumak.
ç.-üp (kaşsisına çık-) Bir harekete engel olmak amacıyla tavır takınmak. 2018
- 5. çık-** 3
ç.-fí 2891
çıkār- Bk. **çıkār-**
- ç.-dí** 2602
ç.-dílār 2740

çıkār- Bk. **çıkār-**

ç.-dílār 673

ç.-dun 928

ç.-dūk 836, 2176

ç.-düm 3949

ç.-ācāg_idi 1033

ç.-ūrdūk (**sakız çıkār-**) Çam sakızını çamlardan elde etmeye çalışmak. 192, 192

ç.-ūr 4221

çıkārmak Çıkmasını sağlamak işi.

ç.+fa 233, 234

çıldūr- Delirmek, aklını oynatmak.

ç.-iyōr 1719

çırak Bk. **çırak**ç.+ūng (**çırāgūng**) 3991**çırak** *ıs.* Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse.

ç. 3939, 3957

ç.+í (**çırāgī**) 4030**çıraklūk** *ıs.* Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kişi yaptığı iş.

ç.+í 4046

ç.+fān 3939

çırāklūk Bk. **çıraklūk**ç. et- (**çırāklūg_et-**) Çıraklık yapmak. 4580**çirpī** Boyalı ve gergin sicimi yay gibi çekip bırakmak yoluyla çizilen çizgi, sapmadan devam eden düz doğrultu. Metinde 'bir anda, sağa sola sapmadan' anlamı vardır.

ç.+dā 1061

çoban *ıs.* Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini güdüp otlatan kimse.

ç. 1281, 1659, 4279, 4282

ç.+a 1660, 1739, 1844, 1898, 1917, 4594

ç.+ík 1618

ç.+lārūn 1815, 1830

çobanlūk Bk. **çobanlūk**

ç. 4682

çobanlūk Bk. **çobānlūk**

ç. 1380, 1616, 1754, 1830, 4475

ç.+a (**çobanliyā**) 354

ç. et- Çobanlık yapmak. 1453, 1699, 1739, 1860

ç.+ta 1830

ç. yap- Çobanlık mesleğiyle uğraşmak. 1749

çobān Bk. **çoban**

ç. 722, 1280, 1390, 1655, 1694

ç.+a 1604, 1914, 4261

ç.+ím 1693, 1697

ç.+lāfa 170

çobānlūk Bk. **çobānlūk**

ç. 1386

çobānlūk *ıs.* Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini güdüp otlatan kişinin yaptığı iş.

ç. 1377, 1655, 4635, 4635, 4636

ç. et- 194, 1387, 169, 1718, 4593, 4599

ç. et- (**çobānlūg_et-**) Çobanlık mesleğiyle uğraşmak. 3936ç.+í (**çobānlūgī**) 3937

ç.+fa 191

ç.+fe 1428, 1828

ç.+fēkī 1378

çocuk *ıs.* Küçük yaştaki oğlan veya kız.ç.+í (**çocuğī**) 4118ç.+un (**çocuğun**) 4795ç. (**çocuğ_oldī**) 4083ç. (**çoluk çocuk**) Çocuklarla birlikte aile topluluğu.

ç. 185, 722, 967, 1294, 1694, 1797, 3651, 3833, 3834, 4082, 4084, 4087

ç.+a (**çocuğa**) 1695, 4817, 4823ç.+çolup **çocuğ_ilen** 1466ç.+í (**çocuğī**) 277ç.+í (**çocuğī**) (**çolup çocuk**) bk. **çoluk çocuk**. 3531ç.+í (**çoluğī**) (**çoluk çocuk**) Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 4122ç.+í (**çoluk çocuk**) Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 151

ç. (çocuğ_ilen) 122
ç. (çocuğ_ilen) (çoluğ çoluğ) 120
ç. +ím (çocuğím) 785, 833
ç. +íní (çocuğíní) (çoluğ çocuğ) 4519
ç. +lāmùzî 125
ç. +lār 290, 1980, 2007, 4745, 4831
ç. +lāřa 1583, 1584, 3715
ç. +lārî 183, 183, 822, 875, 3547, 4088, 4166
ç. +lārím 1290, 1359, 3518, 4118
ç. +lārím 4739
ç. +lārímùza 1363
ç. +lārínùn 310
ç. +lārùm 2000
ç. +lārùme 2207
ç. +lārùmùn 2041, 2211
ç. +lārùn 153, 1984
ç. +lèim 736
ç. +tüm 810
ç. +um (çocuğum) 126, 1715, 2260, 3608, 3703, 4164, 4814, 4867, 5112
ç. +um (çocuğum) (çoluğ çocuğ) Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 1934
ç. +ume (çocuğume) 2210
ç. +umundur (çocuğumundur) 2209
ç. +umuz (çocuğumuz) (çoluğ çocuğ) Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 123
ç. +un (çocuğun) 4029, 528
ç. +unden (çocuğunden) 1792
ç. +unuzun (çocuğunuzun) 2255
ç. +uyduk (çocuğuyduk) 128
çocuğluğ *ıs.* İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi.
ç. 1837, 296
ç. +í (çocuğluğí) 4724, 4724
ç. +um (çocuğluğum) 5106
ç. +fa 4188
ç. +fe 1837

ç. +um (çocuğluğum) 4440, 4440, 4586, 4589, 4721, 4725, 4727
ç. +umuz (çocuğluğumuz) 2048
ç. +umuzdā (çocuğluğumuzdā) 4592
çocuğ Bk. çocuğ
ç. (çocuğ)um (çolup çocuğ) Çocuklarla birlikte herkesi içine alan bütün aile bireyleri. 3618
çoğî Bk. çoğî
ç. 4689
çoğ *sf.* Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımdan büyük ve aşırı olan, az karşıtı.
ç. 568, 578
çoğî *zm.* Çok kimse.
ç. 3751
çoğu Bk. çoğî
ç. +si 267
çoğunluğ *ıs.* Sayı üstünlüğü, ekseriyet.
ç. +lā 4607
çok Bk. çok
ç. 112, 113, 119, 121, 123, 126, 126, 145, 165, 187, 187, 192, 279, 531, 533, 553, 553, 554, 554, 556, 564, 569, 571, 571, 578, 578, 582, 653, 658, 684, 708, 725, 745, 768, 797, 798, 1091, 1345, 1991, 1992, 2016, 3827, 4256, 4287, 4322
çok Bk. çok
ç. 8, 11, 12, 12, 15, 15, 501, 501, 523, 526, 560, 564, 566, 568, 572, 576, 578, 684, 715, 826, 876, 921, 921, 943, 957, 958, 1089, 1215, 1284, 1321, 1368, 1370, 1431, 1440, 1440, 1449, 1501, 1543, 1556, 1668, 1678, 1679, 1793, 1905, 1932, 1932, 2082, 2114, 2156, 2165, 2191, 2191, 2228, 2238, 2243, 2269, 2269, 2273, 2273, 2274, 2279, 2925, 3176, 3526, 3532, 3541, 3541, 3547, 3661, 3668, 3668, 3681, 3683, 3731, 3746, 3755, 3763, 3763, 3778, 3818, 3827, 3875, 3890, 3898, 3898, 3967, 3968, 4020, 4068, 4137, 4167, 4292, 4334, 4339, 4368, 4433, 4466, 4467, 4561, 4565, 4577, 4611, 4617, 4623, 4658, 4698, 4729, 4743, 4748, 4760, 4847,

- 5107, 5108, 5123, 5127, 5127, 5142, 5143, 5146, 5148, 5148, 5170, 5170
- ç. (çoğ_eyi)** 4578
- ç. (çoğ_idi)** 5108
- ç. (çoğ_oldi)** 818
- ç.+üdi (çoğ_üdi)** 359
- çokluk** *ıs.* Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu. 2852, 2854, 2854
- çoluk** ‘**çoluk çocuk**’ ikilemesinin birinci anlamasız ögesi.
- ç. çocuk** Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 150, 1797, 1934, 3833, 3834, 4087, 4519
- ç. (çoluğ_ilen) çocuk** Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 120
- ç.+í (çocuğí) çocuk** 4122
- ç.+umuz (çoluğumuz) çocuk** Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 123
- çolup** ‘**çolup çocuk**’ ikilemesinin anlamasız birinci ögesi.
- ç. (çocuğ_ilen)** Çocuklarla birlikte aile topluluğu ile. 1466
- ç. çocuk** Çocuklarla birlikte aile topluluğu. 3531
- ç. çocuk** 3618
- ço:k** *sf.* Çok kelimesinin abartıyı ifade edecek biçimde kullanımı, vurgulu söylenişi. 531, 4847
- çoşap** Bk. **çòřap**
- ç.** 258, 259, 261
- çoti** Bk. **kóti**
- ç.** 2027
- çõk** Bk. **çok**
- ç.** 4737
- çòk** Bk. **çok**
- ç.** 582, 767, 768
- çòřap** Bk. **çuşap**
- ç.** 1890, 2895, 2895, 2907
- ç.+lārínùn** 1889
- ç. Toku-** Çorap örmek. 2271
- çóz-** Dügümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak. **ç.-ún** 1858
- çukuf** *ıs.* Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer. 4709
- ç.+dā** 4709
- çul** *ıs.* Yanan şeylerden arta kalan toz madde. 2082
- ç.+i** 2075
- ç.+ini** 2075
- çunçi** Bk. **çúnkí**
- ç.** 2171
- çuşap** Bk. **çuşap**
- ç. (iki telli çuşap)** İki farklı renkte ipliğin birleştirilmesi ile yapılan çorap. 4348
- çuşap** Bk. **çuşap**
- ç. (çuşab_ilen)** Çorap ile. 1208
- ç. et-** Çorap örüp hediye etmek. 4349
- ç.+ínùn (çuřabínùn)** 1889
- ç.+ungun (çuşabungun)** 1891
- çuwal** *ıs.* Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba. 3846, 3846
- çúnki** Bk. **çúnkí**
- ç.** 652, 783, 1352, 1354, 1951, 1955, 3942, 4210
- çúnkú** Bk. **çúnkí**
- ç.** 1752, 1790, 3777
- çúnkí** *bağ.* Şundan dolayı, şu sebeple, çünkü. 919, 1312, 1345, 3996, 4028, 4111
- çúrú-** Türlü etkilerle ve en çok mikropların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak. **ç.-māz** 1795
- ç.-míyò** 930
- ç.-yò (çúřiyò)** 930
- çúrúk** *s.* Temmuz ayı. **ç.+ún (çúrúğún) yirimi** Temmuzun yirimi. (Yörede, ‘nakıs’ adı verilen ve o tarihte, bazı

işlerin yapılmasının doğru olmadığına inanılır.)
3799

ćam *ıs.* Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.

ć. 139

ćame *ıs.* Müslümanların hep birlikte namaz kılmak için toplandıkları yer, cami.

ć. + **lārā** 286

ć. + **nūn** 287

ćan Bk. **can** 1

ć. 3411

ć. + **um** 2811

ć. + **umūz** 1482

2. can 2

ć. 5120

3. Tane, sayı.

ć. + **ine** 2670, 3329

ćan **ćiğē** Bk. **canciğē**

ć. 3410

ćanlı *sf.* Canı olan, diri, yaşayan, canlı.

ć. 3247

ćām *ıs.* Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.

ć. + **iní** 1085

ćān *ıs.* *Far.* Ruh

ć. + **ina** 1260

ć. + **ine** 4, 82

ć. + **iní** 3372

ć. + **lāina** 96

ć. + **lārí** 102

ć. + **umí** 3463

ć. + **umí** 3464

ćemiyet Karşılık beklemede geniş halk kitlelerine iyilik yapmak üzere kurulan dernek.

ć. + **ine** (**hāyir** **ćemiyeti**) İyilik ve yardım amacıyla kurulmuş kurum. 3269

ć. + **inun** (**hāir** **ćemiyeti**) 3270

ćenaze *ıs.* Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü.

ć. 860

ć. + **e** (**ćenazē**) 854, 860, 861

ć. + **sine** 493

ć. + **sini** 493

ćeviz *ıs.* Cevizgillerin örnek bitkisi olan, uzun ömürlü, gövdesi kalın, kerestesi değerli, yurdumuzda çok yetişen ağaç.

ć. 1189, 1190

ć. + **ügüz** 1191

ćeyfan Bk. **ceyfan**

ć. 2514

ćeza *ıs.* Uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntı, acı veren uygulama.

ć. **al-** Sorumluluk yüklenmek. 2634, 2634

ćiddi *sf.* Şaka olmayan, gerçek.

ć. 4564

ćiğē *ıs.* Akciğerle karaciğerin ortak adı.

ć. + **ūmdi** (**ćan** **ćiğē**) Çok yakın, sıkı fıkı. 3411

ćiniviz *ıs.* T biçiminde iki ağaçtan yapılan dönmeli oyun aracı.

ć. 2874

ćins Bk. **cins**

ć. + **i** 3163

ćume:řtesi *ıs.* Haftanın yedinci günü.

ć. 3223

ćumurbařkanlūđi *ıs.* Cumhurbaşkanı olma durumu.

ć. 3261

ć. + **na** 3249

ćúmle Bk. **cúmle**

ć. + **siylen** 82

ćak- Vurarak, sokup yerleştirmek, çivi ile tutturmak.

ć. 1468, 1468, 1468

ćember *ıs.* Büyük yazma, yemeni.

ć. 4350, 4350

ćēđ Bk. **ćiđ**

ç. 5167
çığ *ıs.* Dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümesi.
 ç. **al-** Çığın inmesi ve vurması ihtimali olmak. 3824
çıkmağ Olumsuz bir durumdan kurtulmak.
 ç. 1527
çık- Bk. **çık-** 1
 ç.-miş 1473
 ç.-fûğî 1519
 ç.-fûm 1572
 2. **çık-** 2
 ç.-fî 2293
çıplak *s.* Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, çıplak.
 ç. 4169
çabuk *zf.* Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez.
 ç. 1481
çadîr Bk. **çadîr**
 ç. + **de** 4924
çağêr- Bk. **çağîr-**
 ç.-dûğûmûz 390
çağîr- *ıs.* Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.
 ç.-dî 93
 ç.-îdûk 1260
 ç.-î 2579
 ç.-miş 4915
 ç.-ûduk 398, 399, 400, 400
 ç.-ûrdûk 392
 ç.-ûrdîlâr 2779
 ç.-ûrdûk 397
 ç.-ûrlâr 2483
çağ Bk. **çağ**
 ç. 3178, 3178
 ç. + **lârî** 2951
çağala Bk. **çağala**
 ç. 2880, 2880

çağ- 1. Tetik çekmek.
 ç.-fûm 1423
 2. Çivi ile tutturmak.
 ç.-âcâklâr 1149
 3. Ucu sivri bir maddeyi yukarıdan yere sert bir cisimle vurarak batırmak.
 ç.-aş 2944
çal- Bk. **çal-** 1
 ç.-dîlâr 2382
 ç.-ârdîlâr (**tulum çal-**) Tulum çalgısından notalarla uygun sesler çıkarmak. 3121
 ç.-ârdûk 2701
 ç.-îyölâr 3406
 ç.-mişûm 1289
 2. Vurmak suretiyle ses çıkarmak.
 ç.-dî (**kapî çal-**) Kapının açılması için kapıya vurmak ya da kapı zilini çalmak. 4796
 ç.-dîlâr 2383
 3. Müzik araçları dinlemek izlemek için çalıştırmak.
 ç.-dûm (**islîk çal-**) Islık çalmak 2569
 ç.-ârdûm (**islîk çal-**) 2568
çalış- Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak.
 ç.-iyò 2729
çalî Bk. **çalî**
 ç. + **ín** (**çalî:n**) 2651
 ç. + **lâr** 2486
 ç. + **yî** 832
çalîga *ıs.* Yüzünde siyah ağırlıklı renkler bulunan koyunlara verilen ad.
 ç. 2777, 2777, 2777, 2779
çalîlûk *ıs.* Çalışı çok olan yer.
 ç. + **lârdâ** 449
çalış- Bk. **çalış-** 1
 ç. 98, 98, 488, 2301, 2301, 2301, 2301, 2301
 ç.-emem 2623, 2623
 ç.-emēm 2623

- ç.-emâdi** 2400
ç.-eyim 101
ç.-âcâksen 3481
ç.-îyò 18, 2442
ç.-mâ 1230
ç.-mâmişüm 2537
ç.-miyò 2729
ç.-mişmişüm 3377
ç.-mişüm 2405, 2423, 2965
ç.-mişümse 3377
ç.-sân 2621, 2621
ç.-î 2351, 59
ç.-tîm 783
ç.-fûk 2725, 351
ç.-fûm 54, 2409, 2409, 2410, 2413, 2413, 2413, 2414, 2953, 3394, 4005
ç.-up 2428
ç.-û 2731
ç.-ûròm 3480
ç.-ûrdî 17, 17, 18
ç.-ûrdile 473
çalışma Krş. **çalışmak**
ç. 3729
ç.+lâr 893, 895
ç.+sînî 990
çalışmak Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak işi.
ç. 2365, 2390
ç.+a (çalışmağa) 5021, 5021
ç.+tan 2362, 2363
ç.+fâyîm 2966
ç.+ten 2365
ç.+ùmùz (çalışmağùmùz) 2391
çam *is. bot.* Çamgillerin örnek bitkisi olan ve yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı.
ç. 3154
ç.+den 2771
- ç.+lârîn** 3152
ç.+ùn 3153
çamaşur *is.* İç giysisi, yıkanması gerekli kirli.
ç. 1264, 5027
çanta Bk. **çanta**
ç. 3252
çapala- Bk. **çapalâ-**
ç.-dük 2726
çapuk *zf.* Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez.
ç. 2935
çarâh *is.* Tabakalanmış sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği, çarık.
ç. 2924, 2924, 2925
çarâk Bk. **çarûk**
ç. 2924
çardah *is.* Tarla, bahçe gibi yerlerde ağaç dallarından örülmüş barına.
ç. 3147
çaşe Bk. **çaşe**
ç. 1157
çarşı Bk. **çarşı**
ç. başı Çarşının başladığı yer. 2285, 2286
ç.+den 2352, 2914, 3207
ç.+dâ 3354
ç.+in (çarşîn) 1116
ç.+nùn 2285
ç.+sîne 3353
çaruh Bk. **çarûk**
ç. 108, 109
çarûk Bk. **çarûk**
ç. 2285
çat- Bk. **çat-**
ç.-mîş 1333
çatal *zf.* Dallı olan şeylerin her kolu.
ç. ğór- Bir göz hastalığı bir varlığı iki tane görmek.
ç. 3014

çatma Bk. **çatma**

ç. **túrki** Taşlamalı türkü, atma, manidar türkü. 2466

çat- 1. (Hayvanlar için) Dövüşmek, (İnsanlar için)

karşı karşıya gelip birbirine güç uygulamak, güreşmek.

ç.-**filār** 1589

2. çat-

çatış *is.* Güreş.

ç. **+í** (**ókúz çatış**) Boğa gireşi. 2326

çay Bk. **çay**

ç. 24, 316, 534, 569, 870, 870, 1103, 1104, 1125, 1126, 1127, 1144, 1526, 2367, 2614, 2614, 2614, 2615, 2618, 2619, 2682, 2682, 2682, 2691, 2692, 3089, 3149, 3150, 3419, 3803

ç. **+a** 352

ç. **+den** 352

ç. **+duş** 2684

ç. **+í** 3392

ç. **+len** 352

ç. **+lārī** 3007

ç. **+lāríní** 317

ç. **oçağı** Çay satan küçük iş yeri. 1152

ç. **+ùm** 60

çayır Bk. **çayır**

ç. **+ín** 324

çāmaḥ *is.* Kökü, nezle ilacı olarak kullanılan bir ot.

ç. 324

çāy Bk. **çay**

ç. 2617

ç. **+í** 2614, 2685

ç. **+íní** 2614

çāyır Bk. **çayır**

ç. **+í** 324

çāyırñuk Krş. **çayluk**

ç. 2951

ç. **+lārümüz** 3183

çām Bk. **çam**

ç. **+lārī** 5080

çāmluk *is.* Çam ağaçlarının bolca bulunduğu yer, çam ormanı.

ç. **+lārden** 4898

çek- 1. Bir şeyi tutup kendine doğru yürütmek.

ç.-**eş** 1221, 3981

ç.-**eřdilār** 3132

ç.-**ēřum** 3942

ç.-**ārāk** 3617

ç.-**iyò** 1121

ç.-**miş** 2247

ç.-**fi** 2556, 830

ç.-**filār** 999

2. Bir duyguyu, bir acıyı içinde yaşatmak, yaşamak.

ç. 248, 532, 532

ç. (**çēplaklūk çek-**) Yoksulluktan dolayı çıplaklık yaşamak. 53

ç.-**e ğit-** Savuşmak, aceleyle, habersiz gitmek. 4806, 4811

ç.-**emā** 1272

ç.-**enle** 71

ç.-**eşüz** 1962

ç.-**ēz** 1962

ç.-**ā** 4085

ç.-**ā** (**kahríní çek-**) Acısına, sıkıntılarına katlanmak. 4085

ç.-**ācāġim** 4838

ç.-**āřem** (**darñuk çek-**) maddî sıkıntı içinde olmak. 3622

ç.-**ārñuk** (**çile çek-**) Acı, sıkıntı, yokluk içinde yaşamak. 4123

ç.-**iyòřuk** 2005, 2005

ç.-**mādñuk** 53, 71, 72

ç.-**mādñuk** (**kusuşluk çek-**) Eziklik içinde yaşamak. 73

ç.-**mādñum** 9

ç.-**māmışum** 2532

ç.-**mesun** 4122

ç.-**miş** 2631, 791

ç.-mişfûk 866

ç.-mişûk 145, 418, 427, 519, 2288, 2292, 2308, 2308, 2352, 2353, 2559, 2923, 2967

ç.-mişûm 566, 2415, 2418, 2610, 2632

ç.-mişûm 5146

ç.-mişûz 740, 740

ç.-fi 71

ç.-tilê 72

ç.-fûgûm 566

ç.-fûgûmden 2418

ç.-fûgûmûzi 418

ç.-fûk 342, 517, 852 2632, 4207, 4122

ç.-fûk mek- 5109

ç.-fûk (zâmet çek-) Zahmet içinde yaşamak. 4292

ç.-fûklârî 4183

ç.-fûm 1163

ç.-fûm 411, 415, 531

ç.-fûm (ajlûk çek-) Açlık yaşamak. 53

ç.-fûm (eziyât çek-) Eziyet yaşamak. 119

ç.-fûm (yetimlûk çek-) Yetim yaşamanın verdiği acıları yaşamak. 357

ç.-fûm (yetimlûk çek-) 11, 9

ç.-fûm (zâmet çek-) 5108

ç.-fûmse (âcâmilûk çek-) Acemilik yaşamak. 5016

ç.-ûp çık- Aniden çıkmak. 85

3. 'Gitmek' fiili ile kullanıldığında habersizlik, savuşma anlamı verir.

ç.-miş gêt- Savuşup gitmek. 3378

ç.-fi 4828

ç.-fi gêt- Savuşup gitmek. 2348

ç.-fûm 1535

4. Sigara, esrar gibi dumanlı içecekleri içmek.

ç.-erdi (dumân çek-) Esrar içmek. 3413

ç.-mâzdûm (dumân çek-) 3413

5. Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak.

ç.-mêim 1596

ç.-miş 718

ç.-fi 3437

5. Görüntüyü bir aletle özel bir nesne üzerinde tespit etmek.

ç. 1215, 1216

ç.-âcâksen 1215

6. Hakaret, aşağılama, küçümseme.

ç.-fi 1492

7. Bir şeyi bulunduğu yerden dışarı doğru çıkarmak.

ç.-fûm 1735

8. Sütü makine yoluyla kaymağından ayırmak.

ç.-er 3189

ç.-erdukk 3191, 5145

ç.-erdukk (makîna çek-) Süt makinesi ile sütü kaymağından ayırmak. 2762

ç.-ersên 3192

ç.-ârdukk 372

ç.-icêim 1799

ç.-sen 3190

ç.-fûgûg 3192

ç.-fûn 3193

9. Kız kaçırmak.

ç.-erdilâr 2823

ç.-mişlâr 2828

ç.-filâr 4497

çeket Bk. çeket

ç. meket Ceket ve ceketle ilgili şeyler. 4346

ç.+ûm 3334

çeket İs. Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten kollu giysi.

ç.+i 1508

ç.+ûmî 1506

çekên- Saygı, korku utanma gibi duygularla bir şeyi yapmak istememek, yapmaktan kaçınmak.

ç.-iyòm 4980

ç.-ma 4981

ç.-mem 4937

ç.-uyòm 4938

çekil- Bir duyguyu, bir acıyı içinde yaşamaya konu olmak.

ç.-miş 2322

çekin- Bk. **çekên-**

ç.-mā 2416

çekmak Bk. **çekmak**

ç. 2308

çekmā Krş. **çekmak**

ç. 413

çekmek Bk. **çekmak**

ç. 2823

çektiür- Bir acıyı, üzüntüyü yaşatmak.

ç.-mādūgi 4811

çek- Bk. **çek-** 1

ç.-erken (**tabanća çek-**) Silaha davranıp kullanmaya yeltenmek. 3440

çekin- Bk. **çekên-**

ç.-ürlār 3327

çembe Bk. **çember**

ç. 467

çember *ıs.* Büyük yazma, yemeni.

ç. 2931

çepplaklùk *ıs.* Çıplak olma durumu.

ç. **çek-** Çıplaklığın acısını yaşamak. 53

çevfe *ıs.* Bir şeyin yakını, dolayı etraf.

ç. 2544

çevür- Bk. **çewür-**

ç.-üsen 1120

çewur- Bk. **çewür-**

ç.-urđilār 2304

çewürma Çevirmek işi.

ç. **çewürma yap-** Çevirme kebab yapmak. Metinde ironik olarak ‘pervasızca saldırmak’ anlamıyla geçer. 3321

çek- Bk. **çek** 1

ç.-iyò 3228

çéplaklùk *ıs.* Çıplak olma durumu.

ç. 50

çezmalí *öz ıs.* İneklere verilen isim.

ç. 395, 395, 2718

çäçä *ıs.* Hayvanların altına serilmek üzere ormanlarda toplanan kuru yaprak.

ç. 2868, 2868

çäçäflí *ıs.* Çarşafı olan.

ç. 501, 501, 502

çäkên- Bk. **çekên-**

ç.-ma 4981

çäwür- Bk. **çewür-**

ç.-düm 2604

çengrak *ıs.* Küçük çan.

ç. 1043

çengraklí *ıs.* Çingırağı olan.

ç.+ydí 1042

çibân Bk. **çiban**

ç. **çik-** Çıban peyda olmak. 3417

çiçek Bk. **çiçek**

ç. 2912, 2912

ç.+lār 1003

ç.+yağı 1067

çift Bk. **çift**

ç. 3406, 3406

çik Yansımak kelime.

ç. **et-** ‘**çik**’ diye ses çıkarmak. 1424

çik- Bk. **çik-** 1

ç.-äcäğa 4998

çile Bk. **çile**

ç. **çile çek-** Acı, zahmet, sıkıntı yaşamak. 2967

çileli *sf.* Zahmetli, sıkıntısı çok olan.

ç. 2283, 2284

çimento *ıs.* Kalkerli özel fırınlarda pişirip ezmele elde edilen, çamuru çarçabuk katılışıp sertleşen ve yapılara harç olarak kullanılan kül renginde veya beyaz toz.

ç. 972

çinçe *ıs.* Isırgan.

ç. 4267

çingitli *sf.* Çingit köyünden olan.

ç. 2415, 2626

çip *is.* İki tırnağın arasına alarak deriyi çekip tutmak, çimdik atma. Beştas adlı oyunda bir ceza uygulaması.

ç. 4701, 4702

çifa *is.* Çam gibi reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümü.

ç. 1490

ç. +yí 5101

çiraklılık Bk. **çiraklılık**

ç. 3238

çiş *is.* Çocuk dilinde küçük su.

ç. yap- Çocuk dilinde küçük su dökmek. 1263

çit- Bk. **ğit-**

ç. -sâk 5097

çiz- Bk. **çiz-**

ç. -dùklârîdâ (**yazıp çiz-**) Yazma çizme işlemleri yapmak. 3272

çizelâ- İnce ince yağmak.

ç. +â (**çizelâ**) 4772

çık- 1. İçerden dışarıya doğru gitmek.

ç. -ârim 4039

ç. -emam 4040

ç. -eş 3432

ç. -eşduk 3425

ç. -âcâk 3411, 4999

ç. -ârken 3406

ç. -âyi 3407

ç. -mîş 4999, 4999, 5000, 5002

ç. -mîşlâr 5000

ç. -mîşûm 2631, 5111

ç. -sûnlâr 2629

ç. -fî 4777, 4965

ç. -fûm 3246, 3938

ç. -fûğûm (**kuşbeta çık-**) Gurbete çalışmaya gitmek. 901

ç. -fûk 4925, 4970

2. Tırmanmak, yokuş yukarı doğru yürümek, yükselmek.

ç. 2556, 3299, 4922

ç. -alûm 1507

ç. -dûk 2420

ç. -ecâm 1621

ç. -ecêim 1652

ç. -emâdî 85

ç. -emâmîşûm 3234

ç. -eş 418, 287, 1342, 3403

ç. -eş 3270

ç. -eşdûk 3421

ç. -eşim 3396

ç. -eşken 1638

ç. -eşse 3270

ç. -âadûm 3330

ç. -âcâk (**talíp çık-**) İstemek, istediğini belli etmek. 1887

ç. -âr 1360, 1360, 1734

ç. -âr (**hârsi çık-**) Sinirlenmek. 4362

ç. -âr git- Aceleyle terk etmek. 118

ç. -ârdîlâr 2771

ç. -ârdûk 2049

ç. -ârdûk 2948, 3098, 3099, 3658, 5042, 5043

ç. -ârdûm 1092, 1092

ç. -âriz 1850

ç. -ârken 3537, 4679, 4680

ç. -ârken 3538, 3538

ç. -ârlâr 3287

ç. -ârsiz 4993

ç. -âyim 3234

ç. -îcâm 2580

ç. -iyò 1011

ç. -iyòduk 1994

ç. -iyòř 902

ç. -ma 1621

ç. -mâdî 1480

ç. -mâm 1697

- Ç.-mämîş 1731
 Ç.-mäzden 2358
 Ç.-mazdük 2049
 Ç.-mazse 3270
 Ç.-mağ 2049
 Ç.-miş 1240, 1633, 3064
 Ç.-miş 3909
 Ç.-mişsen 3760
 Ç.-mişfi 4303
 Ç.-mişük 449, 555, 1637
 Ç.-mişük 2934, 3539
 Ç.-sa (härsi çık-) Sinirlenmek. 4251
 Ç.-fi 92, 359, 546, 977, 1478, 1480, 1622, 1773, 1905,
 2421, 3230, 3333, 3436, 3977, 4001, 4843
 Ç.-fi 3340
 Ç.-fi 5010
 Ç.-fi (çibân çık-) Çiban peyda olmak. 3417
 Ç.-fi (härsi çık-) Sinirlenmek. 1534, 2347, 4299
 Ç.-fîlâr 2421
 Ç.-fûk 1048, 1400, 1462, 1475, 1618, 1618, 1627,
 1630, 1631, 1631, 1632, 1633, 1636, 1636, 1638,
 1656
 Ç.-fûk 1201, 1625, 4920, 4921, 4921, 4948, 4949,
 4972
 Ç.-tûk 1575, 1652, 3539
 Ç.-fûk 4971
 Ç.-fûkten 902
 Ç.-fûm 1538, 1593, 1916, 3939
 Ç.-tûm 1898
 Ç.-fûm 3750
 Ç.-ûp 2833, 287
 3. İcat olmak.
 Ç.-erdi 2919
 Ç.-fi 2926, 2926, 3721, 5102, 5102
 4. Mezun olmak.
 Ç.-miş 3059
 5. Terk etmek, ayrılmak.
 Ç. 85
- Ç.+ecâm 1877
 Ç.-mayâcâk 3411
 Ç.-fûm 4067
 6. Söylemek, ifade etmek.
 Ç.-mayâcâk 3411
 Ç.-mâdî 3449
 7. Beklenmedik sonuç.
 Ç.-fi 3563
 8. İntikam almak.
 Ç.-âim (çikârim) (acısınî çikâr-) İntikamını almak.
 1676
 Çikâr- Bk. Çikâr- 1
 Ç.-ûrdük 5092
 2. Bk. Çikâr- 2
 Ç. 3448
 Çikârma Krş. Çikârma
 Ç.-siylen 4444
 Çikâr- Bk. Çikâr-
 Ç.-dük 3278
 Ç.-mişle 105
 Çikâr- Ortaya koymak, meydana getirmek.
 Ç. 4169
 Ç.-dî 1131, 1131, 2950, 5075
 Ç.-dîlâr 3442, 4970
 Ç.-dîlâr 752
 Ç.-dûm 1601
 Ç.-dûn 3196
 Ç.-dun 3211
 Ç.-âcâksin 748
 Ç.-âim (çikârim) 1676
 Ç.-âna 3437
 Ç.-dîlâr (kavğa çikâr-) Kavgaya yol açmak, kavga
 başlatmak. 3326
 Ç.-mâdîlâr 4928
 Ç.-miş 1246
 Ç.-ülâr 2839
 Ç.-ûr 5098
 2. Bir şeyi ya da kimseyi yukarı doğru götürmek.

ç.-āk (çikāk) 1148

ç.-dí 5085

ç.-dũk 2307

ç.-dũm 2551, 4036

ç.-mişũm 2549, 2550

ç.-urken 855

3. Soyunmak, soymak.

ç.-dí 4012, 4015

ç.-dílār 5075

ç.-dũm 1507

ç.-dũn 4017

ç.-ācāgiz 2266, 2266, 2266

4. Bir Canlıyı, durması istenmeyen alandan
kaçırmak, kovmak.

ç.-urduk 3103

çikārt- Çıkmasını sağlamak.

ç.-māzlār 4998

çikiş is. Çıkmak işi veya biçimi

ç.+i 3572

çikmak 1. İçerden dışarıya doğru gitme işi.

ç. 2680

ç.+fa 2263

2. Bir şeyi ya da kimseyi yukarı doğru götürmek.

ç. 2809

çoban Bk. çobân

ç.+a 2539, 2564, 2565, 3174

ç.+lārīym 2607

ç.+um 2596

çobanlũk is. Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini
güdüp otlatan kişinin yaptığı iş.

ç.+a (çobanlũga) 2566

ç. (çobanlũg_et-) Çobanlık mesleği ile uğraşmak.
2710, 3299

çobân Bk. çoban

ç. 3651, 3811, 5035

ç.+a 181, 2714, 2873

ç.+íydí 10

ç.+mobân 5037

çobânlũk Bk. çobanlũk

ç. et- Çobanlık mesleği ile uğraşmak. 5040

ç. et- (çobânlũg_et-) 3232

ç. yap- 2710

çocuk Bk. çocuk

ç. 295, 362, 1588, 2636

ç. (çoçuğ) 5011

ç. (çoluk çoçuk)

ç. +í (çoçuğı) 306, 496, 2561

ç. +idũk (çoçuğ_idũk) 5082

ç. +lām 1137

ç. +lār 734

ç. +tũm 809

ç.+um (çoçuğum) (çoluk çoçuk) Çocuklarla
birlikte bütün aile. 415

çocuklũk is. İnsan hayatının bebeklikle ergenlik
arasındaki dönemi.

ç.+um (çoçukluğum) 2529

çocukluk Bk. çoçuklũk

ç.+um (çoçukluğum) 3512

çoçuk Bk. çocuk

ç. 5, 100, 294, 443, 444, 2598, 2607, 2753, 2833,
2989, 3744, 4782

ç. (çoluk çoçuk) Çocuklarla birlikte bütün aile.
5018

ç. +ārīm 2408, 3493

ç. çoluk çoçuk 1352

ç. +í (çoçuğı) 67, 67, 68, 146, 2400, 5007

ç. +í (çoçuğı) (çoluk çoçuk) 3555

ç. +í (çoçuğı) 243

ç. (çoçuğ_idũm) 2999

ç. +ím 665

ç. +ím (çoçuğím) 665, 666, 3309, 3376

ç. +íne (çoçuğıne) 3040

ç. +lām 101, 102, 102

ç. +lār 183, 2616, 2833

ç. +lār (çoluk çoçuk) Çocuklarla birlikte aile
topluluğu. 2723

- ç. +lāra** 3011
ç. +lārī 292, 302, 2826, 3370
ç. +lārīm 3012
ç. +lārīm (çoluk çocuk) 2408
ç. +lārīn 284
ç. +lārīnā 314
ç. +lārūm 2970
ç. +lārūmūn 4812
ç. +lārūmūza moçuk Çocuk ve çocukla ilgili şeyler. 2909
ç. +lārūmūzi 2727
ç. moçuk (çoçuğ moçuğ) Çocuk ve çocukla ilgili şeyler. 2836
ç. +uduk (çoçuğuduk) 2948
ç. +um (çoçuğum) 2724
ç. +um (çoçuğum) (çocuk çoluk) 2432, 2441
ç. +umī (çoçuğumī) (çocuk çocuk) 5
ç. +umlen (çoçuğumlen) (çoluk çocuk) 2441
ç. +un (çoçuğun) 3474
çocukluk Bk. çocukluk
ç. +fa 3683
ç. +um (çoçukluğum) 588
ç. +umuzda (çoçukluğumuzda) 2872
çocukluk Bk. çocukluk
ç. 2875
ç. +fa 2948
ç. +umden (çoçukluğumden) 3298
çoğı zm. Çok kimse.
ç. 2413, 2491, 2495, 2898, 3395, 3451
ç. +si 3414
çok Bk. çok
ç. 49, 52, 60, 71, 105, 315, 331
çok sf. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımdan büyük ve aşırı olan, az karşıtı.
ç. 104, 419, 420, 444, 490, 537, 537, 543, 544, 782, 841, 863, 863, 875, 886, 964, 980, 987, 1094, 1112, 1168, 1169, 1176, 1176, 1225, 1232, 1232, 1256, 1269, 2283, 2284, 2292, 2299, 2300, 2307, 2308, 2314, 2317, 2331, 2334, 2335, 2337, 2337, 2338, 2338, 2339, 2340, 2340, 2349, 2349, 2350, 2351, 2351, 2352, 2355, 2363, 2385, 2385, 2387, 2389, 2390, 2391, 2391, 2393, 2397, 2405, 2405, 2408, 2408, 2408, 2409, 2409, 2412, 2414, 2416, 2418, 2418, 2423, 2424, 2425, 2427, 2428, 2430, 2434, 2443, 2446, 2446, 2452, 2454, 2457, 2461, 2462, 2476, 2477, 2480, 2484, 2485, 2488, 2488, 2489, 2490, 2493, 2500, 2506, 2517, 2530, 2548, 2548, 2559, 2612, 2625, 2632, 2634, 2634, 2645, 2771, 2773, 2788, 2797, 2930, 2939, 2940, 2953, 2965, 2966, 3064, 3096, 3097, 3098, 3113, 3114, 3117, 3117, 3128, 3135, 3139, 3142, 3158, 3178, 3280, 3281, 3328, 3415, 3417, 3441, 3666, 3797, 3862, 4549, 4550, 4937, 4978, 4979, 4979, 5055, 5056, 5057, 5057, 5063, 5063
ç. +idi (çoğ_idi) 22
ç. +ūdi (çoğ_ūdi) 2454
çoluk Bk. çoluk
ç. (çoluk çocuk) Çocuklarla birlikte aile topluluğu ile. 3555, 5018
çoluk Çoluk çocuk ikilemesinin birinci ögesi.
ç. 361
ç. çocuk Bk. çoluk çocuk 415
ç. çocuk Çocuklarla birlikte aile topluluğu ile. 5, 1352, 2407, 2432, 2440, 2441, 2441, 2723
ç. +um (çoçuğum) (çocuk çoluk) Çocuklarla birlikte aile topluluğu ile. 2440
ço:k sf. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımdan büyük ve aşırı olan, az karşıtı. Vurgudan dolayı geniş yuvarlak ünlü olan o tekrar etmiştir.
ç. 1171, 2340
ço:rap Bk. çu:rap
ç. 1213
ç. et- Hediye etmek üzere çorap örmek. 1052
çoğusi zm. Çok kimse.
ç. +ni 2789
çòk Bk. çok

ç. (çòğ_arkadaşlarım) 3410
ç. (çòğ_oluş) 3199
çóp *ıs.* Saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası.
ç.+ine 3387
çubuk *ıs.* Körpe dal.
ç. 4454
çugal *ıs.* Küçük kazan.
ç. 2869
çukıfali *ıs.* Çukıta'dan olan.
ç. 2561
çukıfali Bk. **çukıfali**
ç. 2561
çulinos *ıs.* Tahtadan yapılmış dokuma tezgahı.
ç. 2313, 2313, 2313
çuşap *ıs.* Çeşitli ipliklerden örülen, ayağa giyilen giyecek.
ç. (telli çuşap) İki farklı renkte ipliğin birleştirilmesi ile yapılan, türlü motiflerle süslenmiş çorap. 3066
ç. 3063, 3063, 3065, 3361
ç.+i (çuşabi) 3063
çuwal *ıs.* Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba.
ç. 3277, 3857, 3857, 3857
ç.+lärini 4895
çüablí *sf.* Çorapla, çoraplı.
ç. 1213
çunki Bk. **çúnkı**
ç. 985
çúnkı bağ. Şundan dolayı, şu sebeple, çünkü.
ç. 1092, 1241, 1241, 1244, 2416, 2418, 2428, 2436, 3403, 3410, 3412, 3536, 4553
çürú- Türlü etkilerle ve en çok mikropların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak.
ç.-máz 986
da Bk. **dä**

d. 18, 19, 29, 36, 45, 54, 55, 55, 61, 65, 87, 88, 94, 97, 103, 144, 211, 367, 482, 490, 546, 557, 579, 590, 621, 793, 795, 848, 908, 919, 924, 944, 949, 956, 984, 1024, 1067, 1078, 1080, 1109, 1120, 1124, 1124, 1148, 1148, 1148, 1212, 1232, 1248, 1258, 1265, 1287, 1309, 1313, 1318, 1329, 1396, 1461, 1470, 1544, 1567, 1577, 1583, 1742, 1749, 1795, 1799, 1830, 1858, 1859, 1875, 1904, 1923, 1935, 1939, 1972, 2013, 2036, 2088, 2100, 2108, 2115, 2139, 2176, 2203, 2230, 2256, 2259, 2278, 2298, 2326, 2326, 2374, 2384, 2450, 2468, 2512, 2518, 2519, 2521, 2596, 2601, 2615, 2617, 2626, 2636, 2684, 2691, 2692, 2692, 2730, 2735, 2737, 2748, 2770, 2801, 2841, 2876, 2888, 2919, 2930, 2957, 2970, 2979, 3111, 3281, 3298, 3302, 3367, 3375, 3400, 3402, 3412, 3451, 3493, 3526, 3538, 3551, 3559, 3575, 3593, 3620, 3625, 3628, 3630, 3673, 3674, 3698, 3699, 3702, 3707, 3727, 3729, 3738, 3739, 3739, 3753, 3773, 3806, 3810, 3841, 3869, 3874, 3891, 3900, 3901, 3911, 3926, 3999, 4035, 4052, 4089, 4098, 4104, 4108, 4112, 4116, 4169, 4194, 4237, 4237, 4238, 4285, 4294, 4308, 4318, 4338, 4340, 4353, 4355, 4356, 4383, 4396, 4415, 4419, 4424, 4427, 4455, 4458, 4463, 4499, 4528, 4546, 4557, 4558, 4560, 4577, 4582, 4609, 4645, 4645, 4662, 4662, 4735, 4747, 4750, 4757, 4757, 4762, 4774, 4787, 4802, 4817, 4817, 4825, 4850, 4864, 4906, 4935, 4946, 4993, 5030, 5042, 5055, 5137, 5142, 5147

da: Bk. **dä**

d. 2430, 2508

dad *ıs.* Bazı cisimlerin tat alma organı üstünde oluşturdukları duyum, tat.

d.+í 995, 2119, 4157

dağ Bk. **dağ**

d.+a 2112, 3173

d.+í 3570

d.+lařdä 553

d. +lārdan 199
d. +lārdā 3116
d. +ūmūz 2157
dağıl- Bk. **dağıl-**
d. +dī 3752
dağıt- Toplu durumda bulunan kimse veya şeyleri birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak.
d. -fīlār 3607
dağ *ıs.* Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek eğimli yamaçlarıyla çevresine hakim ve oldukça geniş alana yayılan bölümlerine verilen ad.
d. 2851, 3265, 3672, 3754, 4337, 5165
d. +a 1620, 1844, 1914, 2386, 2762, 2763, 3672, 3677, 3680
d. +da 2307, 2372
d. +den 354, 356, 1843, 2109, 4388
d. +dā 1532, 1537, 1542, 1674, 2109, 2851, 3677, 3733, 4926, 5156
d. +í 1457
d. +ína 3324
d. +inde 3340
d. +indā 310, 2846
d. +indā 2667
d. +ínin 3277
d. +laş 2774
d. +lār 2854, 2952, 2961, 2962
d. +lāra 181, 182, 195, 2710, 2842, 2852, 2951
d. +lārda 194
d. +lārden 1048, 2540, 519
d. +lārdā 170, 516, 2783, 2957, 2961
d. +lārí 193, 2773, 2954, 3936
d. +lārín 1527, 4105
d. +lārindā 3935
d. +lārindā 2666
d. +lārūmūz 2959
d. +lārūn 3778
d. +ùn 3678
dağèt- Bk. **dağıt-**

d. -māmişūm 2652
dağetim *ıs.* Bir merkezden çeşitli yerlere gönderme işi.
d. et- Merkezi bir yerden çeşitli yerlere göndermek. 3315
d. ol- Merkezi bir yerden çeşitli yerlere gönderilmek. 3315
dağıl- Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak.
d. -ūrdí 2116
dağıt- Bk. **dağıt-**
d. -iūròm 733
daha Bk. **dā**
d. 25, 25, 111, 979, 1091, 1329, 1373, 1386, 1390, 1651, 1942, 1942, 1959, 2184, 2419, 2502, 2812, 3282, 3283, 3300, 3407, 3575, 3782, 3886, 3886, 4067, 4320, 5108, 5115
dahi *bağ. esk.* Bile anlamında şart bildiren fiillerden sonra gelerek şartın geçerli olmadığını bildirir.
d. 1396, 1479, 1562
dahiliye *ıs.* İç işleri.
d. 726
dai Bk. **dahi**
d. 5091
dāire Bk. **dāire**
d. 961
dakika *ıs.* Bir saatlik zamanın altmışta biri.
d. 4257
dakkā Bk. **dakika**
d. 2122
dal *ıs.* Ağacın gövdesinden ayrılan kollarından her biri.
d. +a 2049
d. +den 1601
d. +í 4152
d. +ína 3666
d. +inden 2082, 2082
d. +lārí 1011
d. +lāríní 1015, 3154
d. +lārūn 555

dal- Bir yerin içine girmek.

d.-dí 2963

damat *ıs.* Güvey.

d.+ím (damadím) 879

d.+lār 3120

damla *ıs.* Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı.

d.+sí (damlāsı) 4671

dana *ıs.* İneğin sütten kesilmesinden bir yaşına kadar olan dişi yavrusu.

d. 2089, 2089, 2089, 3080, 3082

d.+lāra 3084

d.+lārí 3199

d.+síní 3158

dans *ıs.* Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri.

d. 3274

dantel *ıs.* Her türlü iplikle örülen veya bir kumaşın kenarına işlenen türlü biçimde ince ve ağ görünümünde örgü, tentene.

d. toku- Dantel örmek. 2271, 2272

dar *ıs.* 1. Genişliği az veya yetersiz olan, ensiz.

d. 1552

2. Yeterli imkânların olmamasından doğan sıkıntı.

d.+dāyím 2263

darğun *s.* Darılmış olan, küskün.

d.+lār 2429

darğunlúk *s.* Darılmış olma, küskün olma durumu, küslük.

d. 4301, 4363

d. et- (darğunlúğ_ etmem) Küsmek. 4362

d.+ùm (darğunlúğüm) 4361

darla- Sıkıştırmak, zorlamak.

d.-māmíşle 2847

darlan- 1. Eziklik hissetmek.

d.-dílār 4311

d.-mān 4311

2. Sıkışmak daralmak.

d.-ùr 4326

3. Sıkılmak.

d.-mādüm 4310

darlen- Sıkılmak.

d.-mām 4312

darlān- Bk. **darlen-**

d.-māzdüm 4309

darlúk 1. *mec.* Geçim zorluğu.

d. çek- 3621

2. Dar olma durumu, sıkışma.

d. 4363

d.+índen (nefes darlúğí) Astım. 4172

darlúk *ıs.* Sıkışıklık.

d. (dālúk) 1248

davacılúk Dava eden kimsenin yaptığı iş, davacının durumu.

d. 1144

davet *ıs.* Çağrı, çağırma.

d. et- Çağırma 1887

davetsüz *s.* Çağrılmadan gelen.

d.+sin 3403

davetli *ıs.* Çağrılı.

d.+yümüz 3829

davul *ıs.* Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı.

d. 4805

dawfân- Çok azimli olmak, azimle çalışmak.

d.-duk 4243

d.-dúk 4244

dawul Bk. **davul**

d. 1510

daya- Bir şeyi bir yere dokunur duruma getirmek ve bu durumda bırakmak veya tutmak.

d.-rdúk 2900

dayân- Bir yere yaslanmak, kendini dayamak.

d.-ùrüm 4792

dayân- Erişmek, ulaşmak

d.-dí 1459

dayen- Varlığını korumak, zarar görmemek, hasar görmemek.

d.-māz 1336

dayí Bk. **dāyí**

d. 1135, 2245

d.+ín (dayín) 424

d.+mùn 338, 340, 346, 2391

d.+nùn 1052

dayímùnķí *zm.* Dayıma ait.

d.+lārí 4876

dayma *zf.* Her vakit, sürekli olarak, daima.

d. 2064

dā Bk. **dā:**

482, 1033, 1264, 1317, 1600, 1875, 2089, 2406, 2580,
2651, 2688, 2830, 2833, 2845, 2969, 3058, 3216,
3389, 3917, 3958, 4052, 4327, 4495, 4792, 4813,
4843, 4848, 4879, 4880, 4998, 5044, 5063, 5088,
5088, 5100, 5154

dāife *ıs.* Bir yapının konut olarak kullanılan bölümlerinden her biri.

d. 885, 886

dāmat *ıs.* Güvey.

d.+lāřímden 2754

dāyāk *ıs.* Dövmek işi, patak, kötek.

d.+ye- Biri tarafından dövülmek. 3972

dāyí *ıs.* Annenin erkek kardeşi veya konuşandan yaşça oldukça büyük erkek.

d. 4985

d.+lāří 4952, 4954, 4961

d.+lāřína 4960

d.+mùn 276, 338, 2656, 2662, 2831

d.+nùn 1019, 1164, 1183, 1435

d.+sí 2008

d.+sínùn 2008, 306

dāyímùnķí Bk. **dayímùnķí**

d.+lāř 5016

d.+lāří 4128

dā Kşş. **dā**

d. 259, 297, 922, 1335, 2418

de Kşş. **dā**

d. 319, 457, 462, 855, 916, 1081, 1695, 2278, 2691,
2815, 2938, 3200, 3337, 4111, 4567, 4882

de- Söylemek, söz söylemek.

d.-čëim (dícëim) 1163

d.-di 93, 93, 94, 94, 95, 95, 99, 99, 116, 137, 138, 144,
275, 314, 426, 426, 497, 497, 528, 529, 529, 530,
626, 626, 626, 627, 627, 668, 670, 704, 704, 705,
705, 727, 728, 729, 735, 735, 736, 736, 737, 737,
738, 745, 746, 747, 747, 747, 748, 759, 760, 761,
761, 772, 774, 775, 776, 776, 777, 777, 778, 804,
815, 815, 816, 816, 832, 832, 832, 832, 834, 834,
839, 839, 840, 840, 843, 843, 846, 847, 847, 847,
847, 848, 848, 850, 850, 850, 850, 852, 861, 967,
1015, 1021, 1021, 1059, 1073, 1116, 1117, 1118,
1118, 1118, 1125, 1135, 1137, 1137, 1137, 1139,
1140, 1144, 1144, 1144, 1145, 1145, 1145, 1146,
1147, 1147, 1202, 1202, 1253, 1254, 1255, 1255,
1255, 1256, 1258, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266,
1383, 1447, 1447, 1449, 1496, 1496, 1496, 1496,
1531, 1540, 1559, 1577, 1577, 1577, 1583, 1584,
1584, 1603, 1603, 1603, 1621, 1661, 1661, 1669,
1693, 1701, 1702, 1702, 1702, 1703, 1703, 1703,
1703, 1703, 1704, 1705, 1741, 1742, 1743, 1743,
1744, 1745, 1764, 1771, 1771, 1771, 1772, 1773,
1776, 1803, 1803, 1803, 1806, 1811, 1852, 1853,
1853, 1856, 1856, 1862, 1862, 1863, 1863, 1864,
1864, 1869, 1871, 1881, 1881, 1882, 1883, 1883,
1883, 1890, 1890, 1891, 1892, 1892, 1897, 1908,
1909, 1910, 1910, 1910, 1911, 1912, 1925, 1925,
1926, 1927, 1927, 1927, 1928, 1928, 1929, 2020,
2020, 2020, 2020, 2040, 2227, 2227, 2227, 2228,
2250, 2250, 2250, 2257, 2258, 2259, 2259, 2528,
2556, 2556, 2556, 2557, 2581, 2581, 2581, 2582,
2582, 2582, 2583, 2586, 2586, 2586, 2586, 2587,
2587, 2587, 2588, 2588, 2589, 2589, 2590, 2590,
2590, 2591, 2591, 2592, 2592, 2593, 2596, 2596,

2597, 2597, 2598, 2599, 2599, 2599, 2599, 2602,
2603, 2603, 2603, 2604, 2606, 2606, 2607, 2607,
2607, 2607, 2608, 2611, 2646, 2647, 2648, 2666,
2666, 2667, 2758, 3240, 3240, 3241, 3262, 3273,
3273, 3333, 3333, 3336, 3344, 3345, 3350, 3352,
3352, 3353, 3353, 3354, 3359, 3361, 3361, 3366,
3366, 3375, 3376, 3433, 3433, 3436, 3439, 3439,
3444, 3446, 3457, 3457, 3458, 3458, 3459, 3459,
3541, 3541, 3548, 3620, 3621, 3621, 3621, 3664,
3665, 3665, 3665, 3666, 3666, 3666, 3691, 3691,
3692, 3692, 3699, 3699, 3700, 3700, 3739, 3740,
3740, 3749, 3750, 3900, 3951, 3951, 3952, 3960,
3963, 3966, 3967, 3967, 3968, 3968, 3973, 3973,
3974, 3974, 3975, 3982, 3990, 3991, 3991, 3993,
3997, 3998, 3998, 4003, 4004, 4005, 4006, 4006,
4008, 4008, 4016, 4017, 4017, 4031, 4038, 4051,
4052, 4052, 4053, 4053, 4053, 4054, 4054, 4054,
4054, 4055, 4055, 4089, 4092, 4093, 4093, 4093,
4094, 4094, 4164, 4286, 4405, 4615, 4616, 4617,
4617, 4618, 4618, 4619, 4773, 4773, 4773, 4774,
4774, 4775, 4776, 4777, 4777, 4780, 4780, 4780,
4781, 4783, 4784, 4797, 4797, 4797, 4798, 4800,
4800, 4801, 4801, 4853, 4872, 4872, 4873, 4873,
4874, 4874, 4875, 4881, 4881, 4887, 4889, 4889,
4893, 4897, 4897, 4897, 4898, 4899, 4899, 4900,
4904, 4904, 4905, 4905, 4905, 4906, 4906, 4913,
4913, 4913, 4914, 4914, 4914, 4914, 4914, 4915,
4915, 4915, 4916, 4918, 4993, 4994, 4994, 4995,
4995, 4995, 5011, 5011, 5012, 5013, 5013, 5013,
5014, 5014, 5014, 5051, 5052, 5052, 5054, 5054,
5058, 5058, 5059, 5059, 5059, 5059

d.-di (älli bin de-) Bir sürü şey sayıp dökmek. 3997

d.-dile 55, 97, 520, 645, 4877, 4940, 4945, 4946

d.-dilē 64

d.-dilā 4945

d.-dilar 638, 812, 813, 1001, 1013, 1014, 1064, 1064,
1127, 1180, 1181, 1234, 1645, 2591, 2640, 2641,
2641, 2735, 2809, 2810, 2810, 2971, 3238, 3334,

3529, 3530, 3625, 3746, 3821, 3828, 3829, 3831,
3944, 3944, 3979, 3990, 4096, 4097, 4097, 4339,
4854, 4876, 4877, 4884, 4884, 4885, 4940, 4941,
5091, 5092

d.-din 319

d.-dise 4696, 5029

d.-dūgi 1922

d.-dūgí 1920, 3445

d.-dūgíní 1923, 3418, 3662, 834

d.-dūgūm 1026, 1327, 1559, 1713, 1852, 2240, 3153,
3367, 4706, 4828, 5155

d.-dūgūmí 1773, 3418

d.-dūgūmle 3446

d.-dūgūmùz 1648, 2096

d.-dūgùn 1661, 3119, 979

d.-dūgí 1245, 3502, 4989, 4989

d.-dūgíní 2647

d.-dūk 1622, 1629, 2599

d.-dūklē 1233

d.-dūklārí 3790, 3895

d.-dūm 90, 91, 92, 92, 101, 101, 102, 117, 118, 136,
136, 137, 278, 279, 280, 528, 528, 530, 639, 675,
676, 676, 676, 677, 728, 728, 739, 739, 858, 1013,
1013, 1014, 1021, 1022, 1116, 1123, 1123, 1233,
1233, 1235, 1235, 1235, 1253, 1314, 1387, 1387,
1399, 1407, 1481, 1497, 1497, 1515, 1515, 1516,
1535, 1535, 1553, 1557, 1574, 1578, 1578, 1579,
1585, 1585, 1590, 1591, 1604, 1607, 1607, 1608,
1608, 1621, 1644, 1668, 1670, 1672, 1673, 1674,
1675, 1676, 1689, 1690, 1695, 1695, 1697, 1700,
1701, 1701, 1701, 1702, 1704, 1705, 1712, 1712,
1723, 1733, 1741, 1746, 1746, 1747, 1756, 1757,
1758, 1763, 1764, 1764, 1765, 1765, 1772, 1772,
1775, 1786, 1788, 1788, 1789, 1804, 1807, 1812,
1812, 1815, 1816, 1856, 1857, 1857, 1858, 1863,
1868, 1869, 1869, 1871, 1871, 1873, 1874, 1876,
1876, 1877, 1877, 1878, 1878, 1879, 1884, 1884,
1891, 1893, 1912, 1925, 1929, 2222, 2222, 2223,

- 2225, 2226, 2244, 2247, 2580, 2580, 2580, 2583, 2583, 2584, 2585, 2585, 2588, 2588, 2593, 2594, 2594, 2595, 2595, 2596, 2597, 2598, 2598, 2602, 2609, 2609, 2609, 2721, 3238, 3243, 3243, 3248, 3260, 3262, 3264, 3306, 3306, 3337, 3346, 3351, 3363, 3365, 3367, 3367, 3375, 3397, 3458, 3459, 3595, 3614, 3616, 3620, 3620, 3627, 3694, 3700, 3701, 3723, 3945, 3946, 3950, 3952, 3954, 3962, 3965, 3969, 3987, 3993, 3994, 3994, 3995, 3998, 3999, 3999, 4007, 4008, 4009, 4012, 4013, 4015, 4020, 4039, 4039, 4040, 4041, 4048, 4049, 4049, 4057, 4090, 4090, 4119, 4287, 4310, 4312, 4313, 4342, 4396, 4771, 4771, 4778, 4778, 4779, 4781, 4781, 4782, 4797, 4798, 4898, 4900, 4900, 4900, 4901, 4902, 4902, 4903, 4911, 4911, 4911, 4911, 5166
- d.-dümse** 1700, 1700
- d.-dün** 1370, 1807, 2608
- d.-e** 1177, 1177
- d.-e (dē)** 4297
- d.-ecēik (dēcēik)** 3629
- d.-eceksen (dēceksen)** 4225, 4364
- d.-emäzdük (dēmäzdük)** 5030
- d.-emem (dēmem)** 75, 75, 2427
- d.-emēr (dēmēr)** 4409
- d.-emērüm (dēmērüm)** 1468
- d.-rdiler** 2012
- d.-eşem (dēřem)** 1470
- d.-eşok (dēřok)** 4390
- d.-eřòm (dēřòm a)** 4564
- d.-eşük (dēřük)** 4699
- d.-eřùm (dēřùm)** 4565
- d.-eyidilār (dēyidilā)** 3771
- d.-eyimiş (dēyimiř)** 3770
- d.-eyimiřlār (dēyimiřlār)** 3767
- d.-äcäskén (diäcäskén)** 4967
- d.-i** 3749
- d.-yebilür (diyebilür)** 4936
- d.-ma** 1853, 2508, 2511
- d.-mān** 4961
- d.-mem** 2594
- d.-mēlār** 4281
- d.-mērük** 4531
- d.-mädilār** 2640
- d.-mādí** 1085
- d.-mädüm** 1559, 3701, 4628, 4782, 5052
- d.-mädüm (diyemädüm)** 2394
- d.-mām** 4762
- d.-mäsäydí** 272, 275
- d.-mäsün** 3258
- d.-māz** 2588, 4227
- d.-māzdí** 786
- d.-māzle** 5029
- d.-māzlār** 1358
- d.-māzük** 2641, 2867
- d.-miş** 445, 454, 494, 656, 657, 790, 791, 792, 1243, 1243, 1244, 1273, 3283, 3708, 3859, 3861, 3893, 3894, 3894, 3895, 3895, 3896, 3896, 3897, 3897, 3898, 4343, 4344, 4916, 4916, 4917, 4917, 4918, 4918, 4932, 4932, 4932, 4932, 4952, 4954, 4954, 4955, 4957, 4961, 4962, 4966, 4966, 4967, 4967, 4968, 4968, 4969, 4969, 4969, 4970, 4984, 4984, 4985, 5004, 5004, 5005, 5006, 5018
- d.-miřlār** 3638, 3638, 3706, 3708, 4888
- d.-miřlārse** 3792
- d.-mişti** 347
- d.-miřtilār** 338, 1372
- d.-mişük** 5156
- d.-mişüm** 1903, 1904, 1919, 2207, 2211, 2213, 3637, 4299
- d.-miřüm (sıřtūr de-)** Kaba bir biçimde ‘hayır, boş ver’ demek. 3377
- d.-miyācāk** 1874, 1875
- d.-miyācāksen** 4286
- d.-miyolār** 307
- d.-miyò** 2205, 3879

d.-rsén 1773
d.-rüz 337
d.-sam 4861
d.-san 2227, 2250, 2250
d.-sana 2598
d.-sāk 4385
d.-se 1805, 2648, 4075, 4238
d.-sen 927, 1452, 4466
d.-sén 4466
d.-sinlār 930
d.-sūnlār 2648
d.-yćēim (diyćēim) 1214
d.-ydlār 4702
d.-yem (diyem) 3356
d.-yemem 527
d.-yemādūm 2231
d.-yemāzdīlār (dēyemāzdīlār) 2489
d.-yemāzsen 763
d.-yemāzūk (diyemāzūk) 1467
d.-yenūm (diyenūm) 2218
d.-yćēim (diyćēim) 1205
d.-yābilyòm (diyābilyòm) 3270
d.-yācāgim (diyācāgim) 1897, 1902
d.-yācāk (diyācāk) 1876, 823
d.-yācāksin (dēyācāksin) 760
d.-yācāksin (diyācāksin) 760
d.-yāćēim (diyāćēim) 4848
d.-yāćāgīdūm (diyāćāgīdūm) 4890
d.-yāćāgīm (diyāćāgīm) 4966
d.-yāćāklār (diyāćāklār) 154, 154, 5030
d.-yāluk 4666
d.-yālūk 4653
d.-yām (diyām) 2512
d.-yāyīm (diyāyīm) 1025
d.-yi 3678, 3678, 3678, 3679, 3679, 3680, 3680, 3877, 3877, 3877, 3878, 3879, 3880, 3881, 3882, 3883, 4888, 4889, 4889
d.-yi (diyi) 1068
d.-yidile 476
d.-yidilār 4702
d.-yile 801, 3039
d.-yilār 712, 1401, 2632, 3490, 3490
d.-yim 712, 1401, 2632, 3490, 3490
d.-yim 133, 133, 245, 245, 319, 319, 323, 529, 1167, 1326, 1377, 1564, 1836, 2018, 3074, 3337, 3415, 3614, 3648, 3680, 3715, 3780, 4687, 4848, 5158, 5172
d.-yim (diyim) 1519
d.-yim (di:yim) 1276
d.-yince 1860
d.-yincā 1819
d.-yincā 1571
d.-yince 1154
d.-yip 3384, 3922
d.-yirsén 3811
d.-yirūk 3557, 3664, 4285, 4411
d.-ylār (dēylār) 2358
d.-yo 2659
d.-yok (diyok) 2058, 2058, 2325
d.-yolā (diyolā) 1020, 3818
d.-yolār (diyolār) 1657, 4775
d.-yon (diyon) 1690, 3263, 891
d.-yoşsen (diyofsen) 3448
d.-yoşum (diyofum) 2117
d.-yosun (diyosun) 216, 219, 219, 220, 223, 229
d.-yosunuz (diyosunuz) 332
d.-yò 2659
d.-yò (diyò) 185, 186, 186, 853, 1028, 1071, 1072, 1223, 1389, 1784, 1784, 2009, 2048, 2048, 2169, 2169, 3562, 3874, 3888
d.-yòle (diyòle) 2164, 2164
d.-yòm (diyòm) 426, 1114, 1847, 2758
d.-yòn (diyòn) 902
d.-yòr (diyòr) 763, 764, 2007, 2083, 3873
d.-yòrleř (diyòrleř) 2145

- d.-yòrlār (diyòrlār)** 337, 917, 940, 940, 2157, 2161, 2162, 2162, 2166, 2166
- d.-yòròm (diyòròm)** 1858
- d.-yòrsén (diyòrsén)** 3279
- d.-yòrsun (diyòrsun)** 3260
- d.-yòruk (diyòruk)** 2175, 2187
- d.-yòrum (diyòrum)** 315, 316, 316, 1071, 1753, 2117, 2123, 2155, 2155, 2191, 2196, 2198, 2208, 2240
- d.-yòrum (diyòrum) (kóti de-)** Beddua etmek. 132
- d.-yròk** 2909
- d.-yusin** 3398
- dede** Bk. **däde**
- d.+g** 611
- d.+m** 719
- d.+mde** 858
- dedikodí** *ıs.* Konusu çekiştirme veya kınama olan konuşma.
- d.+le** 16
- d.+sıdu** 16
- defa** *ıs.* Kez, kere.
- d.** 544, 545, 1263, 1263, 1545, 2171, 2264, 2339, 2346, 3130, 3899, 3900, 4059, 4067, 5162
- d.+lārca** 2125
- defe** Bk. **defa**
- d.** 600
- defä** Bk. **defa**
- d.** 1030, 1030
- defol-** Savuşmak, çekilip gitmek.
- d.** 3363, 3363, 3363
- d.-m** 3364
- deffe** Bk. **deffer**
- d.** 128
- deffer** *ıs.* Genellikle hafif bir kapak içerisinde, bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.
- d. meffer** Defter ve defterle ilgili şeyler. 1105
- d. tuf-** İşlem ve hesapları düzenli olarak bir deftere geçirmek. 1487
- deg-** Dokunmak.
- d.-ār** 4538
- degenēk** *ıs.* Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa.
- d. (degenēg_ilen)** 4452
- degirmān** *ıs.* Öğütücü araç. Su gücüyle çalışan değirmen.
- d.+ındä** 450
- değ-** Bk. **deg-**
- d.-miyör** 630
- değenek** *ıs.* Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa.
- d.** 1573, 1574
- d.+lār** 1471
- değēf** *ıs.* Bir şeyin önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık.
- d.** 1793
- d.+i (değēi)** 2300
- değil** *ıs.* İsim cümlesinde yükleme veya başka öğelere olumsuzluk anlamı veren kelime.
- d.** 1, 9, 83, 127, 261, 280, 281, 296, 495, 531, 538, 544, 554, 554, 578, 588, 679, 691, 839, 911, 962, 973, 976, 1102, 1256, 1299, 1307, 1322, 1352, 1354, 1366, 1390, 1394, 1415, 1519, 1528, 1760, 1985, 2058, 2269, 2270, 2361, 2389, 2429, 2450, 2470, 2545, 2615, 2639, 2680, 2801, 2959, 3007, 3129, 3141, 3219, 3253, 3297, 3327, 3431, 3445, 3486, 3845, 3856, 3896, 3969, 4076, 4142, 4148, 4156, 4174, 4223, 4239, 4268, 4286, 4287, 4289, 4371, 4507, 4511, 4518, 4528, 4530, 4538, 4539, 4541, 4541, 4543, 4552, 4561, 4566, 4571, 4572, 4578, 4587, 4665, 4745, 4765, 4792, 4848, 4869, 4984, 5023, 5102, 5115
- d.+di** 72, 100, 497, 1232, 2297, 2327, 2367, 2397, 2437, 2602, 3502, 3729, 3798, 3848, 3907, 4188, 4196, 4787, 4862, 5116
- d.+du** 177
- d.+dük** 3505, 5028

- d.+dûm** 285, 567, 2393, 4493
- d.+dûr** 336, 1101, 2557
- d.+ik** 4277
- d.+im** 1477, 1541, 3517, 4251, 4257, 4329, 4813, 4813, 5015
- d.+iz** 127, 4765
- d.+lār** 2423
- d.+se** 2502, 3964, 4041
- d.+siniz** 4790
- d.+ûk** 33
- d.+ûm** 34
- değiş-** Başka bir biçim veya duruma gelmek.
- d.** 4985
- d.-mişûm** 1724
- d.-fi** 988
- değişil-** Başka bir biçim veya duruma gelmeye konu olmak.
- d.-di** 2123, 2124
- değişûk** s. Alışılmışın dışında bir özelliği bulunan.
- d.** 1818, 2156, 2156, 2170
- değme** s. Herhangi biri, rast gele.
- d.** 780
- deil** Bk. **değil**
- d.** 793, 1269, 1313
- dekka** Bk. **dakika**
- d.** 1468
- del-** Bk. **dāl-**
- d.-ārdûk** 2874
- deliķanlî** *is.* Çocukluk çağından çıkmış erkek.
- d.** 1422
- 2. mec.** Sözünün eri, dürüst, namuslu kimse.
- d.** 3463, 3464
- d.+ín (deliķanlîn)** 3462
- d.+ydî** 3877
- deliķanlîlûk** Çocukluk çağından çıkmış erkek hali.
- d.** 1430
- deliķânli** *is. mec.* Sözünün eri, dürüst, namuslu kimse.
- d.** 3465
- d.+lār** 1611
- delûk** *is.* Dar, küçük açıklık.
- d.+índen (delûğinden)** 711
- dema** *is.* Demek işi.
- d.+síylen** 1418
- demak** Bk. **demak**
- d.** 1351
- d.+a (demağa)** 2467, 2473
- d.+a (demağa) (túrki demak)** Türkü söylemek.
- 2466
- d. (demağ_istēm)** 5124
- demak** *is.* Demek işi.
- d.** 400, 1357, 2147, 2147, 4286, 4764
- d.+lārína** 4330
- d.+fûr** 1271
- d.+fûr** 2155
- d.+fûr** 2154
- demek** Bk. **demak**
- d.** 945, 1348, 2143, 2144, 2153
- d.+fûr** 2153
- demä** Bk. **dema**
- d.+sí** 2008, 2192, 2203, 2207, 2260, 2261
- demin** *zf.* Az önce.
- d.** 1248, 1902, 3217
- deminķi** *zm.* Az öncekine ait.
- d.** 2621
- demir** *is.* Atom sayısı 26, atom ağırlığı 55,847 olan, mavimtırak esmer renkte 7,8 yoğunluğunda 1510 derecede eriyen, özellikle çelik döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element veya bu elemenden yapılan ve inşaatlerde kullanılan çubuk biçiminde malzeme.
- d.** 972, 1632, 3945, 3946, 3946, 3947, 3971, 4804, 4805
- d.+i** 3946
- d.+lārín** 3984
- d.+lārle** 3996

- d. paşası** 3986
- demirçi** *ıs.* Demir eşyaıyla uğraşan, demir eşya yapan ya da onaran kimse.
- d.** 3940, 3943
- d. + dūr** 3944
- demirçilük** *ıs.* Demir eşya alıp satma veya onarma işi.
- d.** 3941
- demirhane** *ıs.* Demir deposu.
- d. + dā** 3961, 3964, 3980
- demlen-** Rengi ve kokusu suya geçmek.
- d.-ūrđi** 3150
- demlā-** Kaynar suyun içine attıktan sonra, renk ve koku vermesi için beklemek.
- d.-rdı** 3677
- demograf** *ıs.* Şişe, gaz yağı ve fitilden ibaret lamba.
- d.** 4641
- den-** Sözü edilmek.
- d.-māz** 1744
- deniz** *ıs.* Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı tuzlu su kütlesi.
- d.** 905, 3674
- d. + e** 904
- d. + i** 904
- denk** *ıs. mec.* Uygun, eşit.
- d. ğāl-** Rastlamak, tesadüf etmek. 1889
- depo** *ıs.* Korunmak, saklanmak ve gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer.
- d.** 3962
- d. + lārín** 4017
- d. + si (intibak deposi)** 3981
- d. + sini** 746
- deşs** Bk. **dāřs**
- d. + lārí** 4611
- deşt** Bk. **dāřt**
- d. + i (deşdi)** 3004
- desenli** *s.* Desenlerle süslü olan.
- d.** 3068
- Desfan** *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
- d.** 3086
- devam** Bk. **devām**
- d.** 3197
- d. et-** Sürmek. 1841, 1938
- devamlı** Bk. **devāmlı**
- d.** 1896, 1921, 1938
- devām** *ıs.* Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme.
- d.** 1459, 1460, 2945
- d. et-** Sürdürmek, sürmek. 1498, 1498, 1511, 3386, 4026, 4098
- devāmlı** *sf.* Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan.
- d.** 1079, 1368, 1724, 1908, 3823
- devet** Bk. **davet**
- d. ol-** Davet edilmiş olmak. 3401
- devir** *ıs.* Dönüş, dönme.
- d. et** Devretmek. 1105
- devlet** Bk. **dēwlet**
- d.** 3008, 4158
- d. + e** 4521
- devre** *ıs.* Dönem
- d. Kāyibi** *ask.* Askerlikte zamanında askere gitmeyen kişinin durumu. 3579
- dewām** *ıs.* Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme.
- d. et-** Bitmemek, sürmek 4618, 4666
- dewāmlı** Bk. **devāmlı**
- d.** 1393
- deyi** *zf.* İki cümleyi sebep bildirerek birbirine bağlar; diye.
- d.** 251, 443, 495, 1078, 1138, 1176, 1880, 1880, 2231, 2235, 2534, 2917, 2953, 2954, 3025, 3031, 3154, 3182, 3268, 3675, 3881, 4002, 4032, 4238, 4328, 4634
- deyil-** Söylenmek, sözü edilmek.
- d.-iyò** 2066
- d.-iyu** 2167
- d.-māz** 542
- d.-miş** 458
- d.-mişfi** 339

d.-û 2932, 4673
deyile Bk. **deyi**
d. 424, 485, 1479, 1509, 2848
deyilâ Bk. **deyi**
d. 823, 920, 946, 1158, 1297, 1384, 1425, 1459, 1477, 1492, 1522, 1555, 1574, 1599, 1617, 1634, 1689, 1709, 1762, 1767, 4022, 4207, 4269, 4602
deyin Bk. **deyi**
d. 109, 110
deyina Bk. **deyi**
d. 4370, 4877, 4929, 4951, 4979, 4983, 5005, 5055
deyine Bk. **deyi**
d. 3306
dezga Bk. **dezgah**
d.+îma (dezgâma) 3459
d.+ûnga 3459
dezgah *îs.* Genellikle dükkânlarda satıcıların önündeki uzun kasa. Krş. **dezgağ**
d.+ûn 3426
dezgağ *îs.* Kereste istifi.
d. 4135
d. et- (dezgağ_et-) Kereste istifi yapmak. 4135
dê- Söylemek, sözlü olarak ifade etmek.
d.-îrsin (dîrsin) 1870
d.-mâîn 75, 76
d.-se 85
d.-yemem 1236
d.-yemâdûm (dîrek dê-) Doğrudan, açık açık söylemek. 1859
d.-yen 2665, 2665, 2665, 3708
d.-yemâdûm 1894
d.-yâlûm 4175
d.-yi 1390, 5059, 5060, 5060, 5060, 5060,
d.-yilâr 1420
d.-yim 31, 145, 364, 370, 406, 408, 415, 482, 1010, 1106, 1437, 1501, 1528, 1801, 2083, 2356, 2610, 2645, 2645, 2694, 2694, 2854, 3231
d.-yinê 1126

d.-yirûm 1354
d.-yisin 2626
d.-yò 186
d.-yosen 2813
d.-yòròm 1859
dêğil Bk. **değil**
d. 1711, 1715, 1751, 1760, 1761, 1770, 1770, 1782, 1796, 1805, 1817, 1832, 1833, 1836, 1842, 1854, 1891, 1920, 1925, 1931, 1953, 1955, 1962
d.+di 1723
d.+im 1713
dêil Bk. **değil**
d.+di 3601
dêmin Bk. **demin**
d. 87
dêviş *îs.* Bilmece.
d.+ûn 107
dêyi Bk. **deyi**
d. 1080, 1224, 1224, 1230, 1239, 2346, 2630
dê Bk. **dâ**
d. 3383
dê- Bk. **de-**
d.-di 2348, 2384, 2384, 4783
d.-dilâr 1391
d.-dûmi 2318
d.-dûğûm 2478, 2478
d.-dûğûmi 2396
d.-dûğûmûz 2324
d.-dûm 2435
d.+ilmâz 529
d.-røk 4274
d.-røk 4122
d.-rûk 4391
d.-rûm 4315
d.-ûlâr 2922, 2923, 2923, 2931
d.-yâbiliâm Söyleme, sözlü olarak ifade etme gücünde olmak. 2528
d.-yim 4449, 4450

dēce *ıs.* Miktar, kadar, derece.

d. 1368

dēgişûklûk Değişime durumu.

d. 2749

dēgiş- Başka bir biçim veya duruma gelmek.

d.-enā 1424

dēiş dēiş *zf.* Nöbetleşerek, değişse değişse.

d. 3057

dēiş- Bk. **dēgiş-**

d.-fi 4162

dēil Bk. **dēğil**

d. 4374

d.+di 682

d.+im 1364

dēişûk Bk. **dēgişûk**

d. 5136

dēl- Delik açmak.

d.-ārdûk 2985

dēyi Bk. **dēyi**

d. 3290

dēyin Bk. **dēyi**

d. 2344

dēyina Bk. **dēyi**

d. 2286

dā *bağ.* Sonunda yarı kalın veya ince ünlülü hece bulunan kelimelerden sonra gelen, daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında ‘-den başka’ anlamıyla ilişki kurar.

d. 9, 91, 116, 118, 120, 125, 149, 153, 153, 184, 200, 205, 208, 220, 224, 234, 253, 271, 272, 276, 276, 278, 282, 289, 298, 307, 312, 314, 315, 315, 316, 317, 319, 327, 334, 341, 342, 350, 358, 361, 361, 362, 363, 363, 365, 373, 397, 399, 411, 411, 416, 416, 421, 422, 422, 422, 424, 427, 434, 443, 443, 444, 449, 455, 462, 465, 466, 470, 471, 472, 472, 473, 474, 480, 481, 482, 491, 494, 502, 511, 516, 526, 527, 529, 534, 541, 548, 570, 571, 572, 573, 577, 588, 596, 609, 641, 646, 658, 659, 671, 672,

674, 683, 702, 718, 721, 722, 733, 734, 737, 738, 755, 773, 775, 776, 786, 797, 816, 824, 825, 830, 831, 832, 839, 840, 840, 842, 846, 851, 862, 863, 863, 867, 867, 869, 870, 872, 876, 876, 878, 879, 883, 886, 889, 889, 893, 897, 897, 898, 903, 905, 911, 930, 931, 931, 933, 943, 943, 949, 951, 954, 956, 961, 961, 963, 965, 965, 969, 977, 981, 982, 985, 988, 988, 989, 1002, 1003, 1003, 1003, 1004, 1005, 1010, 1019, 1022, 1023, 1028, 1033, 1040, 1042, 1055, 1055, 1056, 1057, 1075, 1077, 1088, 1088, 1089, 1098, 1099, 1100, 1105, 1106, 1108, 1113, 1113, 1120, 1120, 1123, 1123, 1127, 1128, 1132, 1133, 1139, 1143, 1145, 1146, 1158, 1159, 1164, 1166, 1167, 1171, 1173, 1174, 1176, 1186, 1198, 1207, 1210, 1212, 1215, 1219, 1219, 1221, 1223, 1224, 1228, 1229, 1230, 1235, 1236, 1240, 1248, 1256, 1258, 1270, 1271, 1271, 1276, 1276, 1276, 1283, 1284, 1287, 1287, 1290, 1292, 1295, 1299, 1307, 1313, 1314, 1315, 1317, 1321, 1322, 1328, 1330, 1333, 1341, 1342, 1347, 1347, 1362, 1368, 1371, 1375, 1388, 1413, 1415, 1415, 1419, 1422, 1425, 1430, 1430, 1435, 1439, 1446, 1449, 1453, 1485, 1489, 1496, 1502, 1515, 1517, 1521, 1526, 1526, 1530, 1533, 1533, 1538, 1539, 1541, 1542, 1543, 1543, 1545, 1549, 1554, 1555, 1559, 1560, 1570, 1572, 1572, 1576, 1578, 1589, 1598, 1599, 1603, 1609, 1612, 1612, 1612, 1613, 1615, 1616, 1618, 1631, 1633, 1634, 1642, 1643, 1646, 1658, 1663, 1675, 1680, 1687, 1694, 1704, 1705, 1713, 1713, 1717, 1720, 1723, 1723, 1741, 1744, 1748, 1754, 1756, 1770, 1784, 1784, 1785, 1791, 1793, 1795, 1796, 1798, 1801, 1804, 1807, 1807, 1809, 1809, 1811, 1814, 1814, 1816, 1819, 1821, 1833, 1833, 1836, 1845, 1849, 1852, 1866, 1867, 1867, 1871, 1877, 1883, 1885, 1886, 1892, 1893, 1896, 1902, 1902, 1903, 1909, 1913, 1917, 1919, 1920, 1926, 1932, 1933, 1942, 1960, 1961, 1964, 1972, 1977, 1983, 1984, 1995, 2006, 2008, 2012,

2025, 2026, 2032, 2036, 2036, 2037, 2038, 2059,
2064, 2065, 2072, 2074, 2080, 2093, 2102, 2110,
2128, 2130, 2135, 2139, 2143, 2143, 2146, 2147,
2148, 2152, 2153, 2153, 2154, 2158, 2163, 2164,
2164, 2165, 2165, 2169, 2184, 2192, 2197, 2197,
2198, 2199, 2199, 2203, 2203, 2207, 2212, 2213,
2216, 2217, 2222, 2223, 2225, 2228, 2230, 2234,
2234, 2250, 2256, 2260, 2261, 2273, 2280, 2282,
2290, 2305, 2305, 2315, 2315, 2316, 2316, 2342,
2346, 2356, 2360, 2375, 2380, 2382, 2392, 2392,
2394, 2395, 2395, 2401, 2402, 2402, 2403, 2403,
2404, 2406, 2409, 2414, 2414, 2414, 2419, 2420,
2421, 2422, 2423, 2427, 2429, 2429, 2430, 2431,
2431, 2431, 2431, 2431, 2434, 2435, 2437, 2438,
2439, 2460, 2482, 2501, 2508, 2510, 2510, 2510,
2511, 2512, 2518, 2520, 2528, 2528, 2528, 2528,
2535, 2535, 2539, 2545, 2557, 2558, 2564, 2571,
2576, 2581, 2582, 2583, 2584, 2584, 2593, 2597,
2597, 2614, 2615, 2615, 2617, 2618, 2629, 2634,
2634, 2635, 2640, 2647, 2649, 2657, 2657, 2668,
2670, 2671, 2671, 2682, 2682, 2682, 2684, 2688,
2690, 2715, 2727, 2730, 2731, 2735, 2740, 2744,
2747, 2753, 2754, 2754, 2756, 2757, 2758, 2758,
2758, 2759, 2763, 2765, 2767, 2771, 2771, 2773,
2781, 2782, 2784, 2785, 2786, 2793, 2793, 2800,
2805, 2805, 2812, 2820, 2826, 2847, 2871, 2877,
2878, 2878, 2878, 2881, 2884, 2890, 2893, 2896,
2899, 2907, 2914, 2916, 2919, 2931, 2938, 2941,
2942, 2944, 2951, 2954, 2958, 2958, 2959, 2960,
2961, 2961, 2962, 2964, 2964, 2966, 2967, 2969,
2974, 2982, 2983, 2983, 2984, 2985, 2990, 2999,
3005, 3006, 3008, 3011, 3011, 3013, 3014, 3014,
3015, 3019, 3026, 3045, 3054, 3056, 3067, 3068,
3071, 3080, 3095, 3097, 3102, 3110, 3117, 3124,
3130, 3131, 3134, 3138, 3141, 3150, 3154, 3156,
3162, 3165, 3170, 3171, 3174, 3181, 3191, 3191,
3198, 3199, 3207, 3210, 3213, 3220, 3222, 3224,
3231, 3242, 3250, 3250, 3254, 3262, 3264, 3264,

3280, 3280, 3283, 3291, 3312, 3312, 3317, 3319,
3321, 3328, 3332, 3335, 3345, 3355, 3357, 3359,
3364, 3365, 3371, 3375, 3383, 3386, 3387, 3394,
3395, 3396, 3404, 3414, 3418, 3433, 3434, 3451,
3461, 3469, 3485, 3493, 3493, 3495, 3497, 3497,
3497, 3504, 3506, 3512, 3515, 3517, 3517, 3520,
3526, 3528, 3531, 3533, 3538, 3539, 3541, 3544,
3545, 3548, 3550, 3559, 3559, 3562, 3562, 3563,
3565, 3571, 3575, 3587, 3594, 3601, 3603, 3610,
3613, 3628, 3629, 3629, 3632, 3633, 3637, 3641,
3651, 3661, 3669, 3671, 3673, 3674, 3676, 3676,
3676, 3679, 3688, 3688, 3690, 3691, 3693, 3696,
3701, 3702, 3712, 3714, 3714, 3718, 3730, 3736,
3736, 3737, 3738, 3740, 3743, 3748, 3756, 3757,
3757, 3760, 3763, 3770, 3774, 3779, 3779, 3780,
3786, 3793, 3799, 3817, 3819, 3819, 3820, 3820,
3826, 3838, 3841, 3842, 3866, 3868, 3872, 3875,
3875, 3878, 3890, 3897, 3899, 3899, 3906, 3906,
3907, 3913, 3922, 3928, 3950, 3955, 3955, 3957,
3957, 3959, 3963, 3965, 3969, 3969, 3970, 3976,
3978, 3980, 3985, 3991, 3998, 3998, 3999, 4000,
4003, 4004, 4005, 4009, 4010, 4018, 4022, 4030,
4031, 4034, 4038, 4039, 4047, 4060, 4061, 4061,
4062, 4063, 4063, 4066, 4067, 4069, 4071, 4077,
4077, 4082, 4083, 4084, 4084, 4085, 4087, 4088,
4093, 4097, 4098, 4099, 4101, 4105, 4107, 4108,
4115, 4116, 4116, 4122, 4122, 4125, 4128, 4131,
4132, 4132, 4133, 4138, 4143, 4144, 4146, 4147,
4147, 4155, 4158, 4161, 4162, 4168, 4170, 4174,
4174, 4177, 4188, 4196, 4197, 4199, 4200, 4205,
4206, 4208, 4212, 4212, 4213, 4219, 4223, 4225,
4234, 4236, 4237, 4238, 4241, 4243, 4249, 4249,
4250, 4251, 4251, 4254, 4265, 4274, 4276, 4277,
4280, 4282, 4286, 4287, 4297, 4300, 4306, 4308,
4310, 4313, 4313, 4320, 4321, 4328, 4334, 4340,
4343, 4347, 4348, 4358, 4359, 4360, 4360, 4362,
4362, 4369, 4371, 4372, 4373, 4374, 4374, 4375,
4380, 4384, 4386, 4393, 4395, 4399, 4413, 4414,

4415, 4416, 4424, 4425, 4437, 4439, 4443, 4476,
 4478, 4485, 4487, 4489, 4498, 4507, 4513, 4524,
 4526, 4529, 4529, 4530, 4530, 4541, 4542, 4543,
 4543, 4551, 4557, 4570, 4573, 4580, 4596, 4602,
 4631, 4635, 4685, 4687, 4698, 4707, 4708, 4715,
 4726, 4728, 4740, 4741, 4747, 4750, 4757, 4759,
 4761, 4762, 4771, 4772, 4775, 4776, 4780, 4787,
 4793, 4793, 4800, 4802, 4804, 4813, 4813, 4820,
 4832, 4833, 4834, 4839, 4843, 4845, 4853, 4854,
 4861, 4861, 4862, 4863, 4863, 4871, 4871, 4873,
 4875, 4879, 4880, 4882, 4883, 4883, 4885, 4886,
 4887, 4889, 4889, 4890, 4894, 4901, 4904, 4905,
 4908, 4912, 4916, 4920, 4923, 4923, 4925, 4925,
 4929, 4930, 4931, 4935, 4936, 4937, 4940, 4942,
 4944, 4948, 4949, 4950, 4950, 4951, 4959, 4960,
 4972, 4976, 4976, 4976, 4977, 4980, 4980, 4981,
 4984, 4986, 4986, 4988, 4988, 4989, 4990, 4992,
 4992, 4993, 4999, 5000, 5001, 5007, 5008, 5008,
 5008, 5008, 5009, 5011, 5011, 5012, 5013, 5015,
 5017, 5017, 5021, 5024, 5024, 5026, 5032, 5032,
 5033, 5038, 5041, 5042, 5045, 5047, 5048, 5048,
 5049, 5049, 5050, 5053, 5057, 5060, 5060, 5066,
 5071, 5074, 5075, 5077, 5078, 5080, 5082, 5082,
 5084, 5090, 5091, 5092, 5093, 5100, 5101, 5108,
 5111, 5116, 5132, 5146, 5162, 5165, 5168, 5170

dä- Bk. de-

d.-rdük (türkî dä-) Türkü söylemek. 403

d.-elüm 4694

d.-erdilär (dëdilär) 2486

d.-r 132, 313, 846, 1316, 1579, 2278, 2509, 2510,
 2511, 2511, 2512, 3338, 4311, 4328, 4403, 5050,
 5055

d.-râk 3066, 3111, 3209

d.-rdi 784, 784, 785, 786, 2674, 3420, 3588, 3918,
 3919, 4810, 5057, 5095, 5095, 5096, 5096, 5097,
 5098

d.-rdi (dëdi) 2313

d.-rdile 458, 462, 465, 466, 467, 2485, 5131

d.-rdile 2313, 2313

d.-rdilä 4206, 5090

d.-rdilär 2079, 2186, 2312, 2370, 2371, 2371, 2371,
 2372, 2373, 2374, 2374, 2374, 2375, 2487, 2488,
 2502, 2781, 2783, 2823, 2874, 2899, 2979, 2981,
 2985, 2986, 3181, 3401, 3630, 3799, 3872, 4205,
 5048, 5083, 5094, 5094, 5095

d.-rdilär (dëdilär) 1183

d.-rdi 5096

d.-rdilär 5071, 5092

d.-rdük 190, 191, 391, 391, 394, 395, 395, 397, 399,
 399, 468, 476, 1066, 2095, 2176, 2177, 2303,
 2315, 2334, 2376, 2376, 2376, 2376, 2380, 2381,
 2385, 2387, 2482, 2540, 2574, 2720, 2720, 2869,
 2870, 2870, 2872, 2880, 2909, 2924, 2931, 2931,
 2983, 3038, 3181, 3661, 3661, 3733, 4225, 4229,
 4402, 4450, 5133, 5134

d.-rdüm (därdüm) 5131

d.-rem 4408

d.-räm 4300, 4300, 4300

d.-riz 324, 324, 325, 332, 333, 333, 334, 335, 336,
 336

d.-rken 1283, 1286, 1675, 1717, 1748, 3620, 3639,
 3870, 3940, 3977, 4021, 4038, 4043, 4083, 4086,
 4115, 4175, 4592

d.-rken (oduŕ buduŕ dä-) İleri geri konuşmak, boş
 konuşmak. 4056

d.-rle 459, 478, 479, 479, 2965

d.-rlese 153

d.-rlär 243, 256, 257, 349, 950, 976, 1280, 1405,
 2150, 2151, 2151, 2152, 2324, 2467, 2467, 2471,
 2471, 2471, 2471, 2474, 2508, 2780, 2843, 2858,
 2858, 2860, 2861, 3082, 3082, 3084, 3085, 3114,
 3133, 3147, 3182, 3194, 3195, 3346, 3669, 3718,
 3720, 3787, 3787, 3788, 3788, 3789, 3791, 3791,
 3791, 3792, 3920, 4106, 4347, 4426, 4673, 4980,
 4981, 4981

d.-rläŕse 153

d.-røk 2851, 2856, 2864, 2864, 2866, 2866, 2868, 2942, 2960, 2965
d.-røk 2868, 2887, 2937, 4304
d.-ròm 3012
d.-rse 132, 1788, 2646
d.-rsèn 236, 3992, 4418, 5052, 5053
d.-rsiz 435, 2066, 2067, 4423
d.-rùk 1694, 2066, 2088, 2088, 2090, 2090, 2091, 3742, 3750, 4149, 4217, 4326
d.-rùm 4299
d.-rüz 2067, 2851, 2855
d.-yím 4542
däde *is.* 1. Anne ve babanın babası, büyük baba.
d.+den 3822, 4092
d.+gun 3142
d.+lār 4204
d.+lārí 2345
d.+lārùngùz 2345
d.+m , 593, 73, 810, 813, 821, 829, 836, 846, 863, 935, 2825, 4370, 4809
d.+mùn 716, 4091, 4091
d.+mùn 822, 834, 837
d.+mùzùn 1002
2. Amca.
d. 4366
d. 3280, 3349, 3365
d. 4372
dä: *zf.* Şimdiye kadar henüz, daha.
d. 20, 23, 31, 57, 68, 78, 95, 159, 177, 284, 326, 343, 415, 420, 440, 521, 530, 661, 785, 882, 883, 893, 912, 912, 951, 1012, 1034, 1038, 1075, 1094, 1106, 1106, 1137, 1146, 1182, 1191, 1192, 1196, 1227, 1230, 1313, 1316, 1323, 1325, 1364, 1364, 1384, 1387, 1412, 1519, 1564, 1567, 1600, 1624, 1636, 1678, 1699, 1766, 1810, 1853, 1865, 1878, 1894, 1942, 1943, 1943, 2024, 2048, 2048, 2089, 2105, 2135, 2251, 2260, 2299, 2325, 2348, 2355, 2356, 2398, 2400, 2401, 2402, 2407, 2512, 2553,

2561, 2580, 2610, 2662, 2749, 2774, 2791, 2838, 2845, 2849, 2854, 2862, 2870, 2920, 2927, 2928, 2929, 2959, 2966, 2981, 2991, 3004, 3016, 3083, 3087, 3087, 3096, 3109, 3168, 3192, 3193, 3211, 3217, 3234, 3259, 3265, 3369, 3539, 3553, 3586, 3651, 3653, 3658, 3699, 3704, 3781, 3829, 3868, 3882, 3910, 3945, 3957, 3989, 3991, 4001, 4025, 4051, 4084, 4100, 4105, 4105, 4111, 4168, 4323, 4327, 4359, 4453, 4496, 4599, 4604, 4651, 4683, 4687, 4701, 4764, 4770, 4793, 4842, 4856, 4888, 4901, 4971, 4977, 4983, 4988, 5017, 5041, 5045, 5065, 5079, 5080, 5081, 5082, 5102, 5131, 5157
dägişme Değişmek işi.
d. 2984
dägiş- Bk. **degiş-**
d.-miş 3019
dägiştür- Değişmesini sağlamak.
d. 1085
d.-dùğùm 1085
d.-mıs 3019
däktilo *is.* Yazı makinesi.
d. 3263
däl- Delik açmak.
d.-ärdí 3653
d.-ärdük 2986
dälí *sf.* Aklını yitirmiş olan, aklı dengesini bozmuş olan.
d. 1040
dälín- Delmek işine konu olmak.
d.-di 2927
d.-ene 2930
d.-sùn 2929
dälük Bk. **delük**
d.+í (dälùgí) 2605
därä Küçük akarsu veya iki dağın arasındaki uzun çukur, derin vadi.
d. 176, 1552, 1553, 1570, 2151, 2151, 2151, 3134, 3735, 4226, 5164, 5168

- d.+den** 3110, 4921
- d.+dä** 3658, 9
- d.+e (deşe)** 3872
- d.+e (däre)** 1209, 3109, 3109, 3544, 3642, 3871
- d.+eyi (däreıy)** 179
- d.+eı (däreı)** 3533
- d.+esi (däreısi)** 3589
- d.+eyi (däreıy)** 2671
- d.+lärden** 5057
- d.+lärda** 2937, 2941
- d.+läre** 3299
- d.+nün** 1465, 1861, 2359
- d.+sı** 2424
- d.+sınde** 2295
- d.+sınden** 2302
- d.+sında** 2405
- d.+ya** 3276
- därebeylük** *ıs.* Derebeyi olma durumu, derebeyi yönetimindeki bölge.
- d.** 3671
- däıraće** Bk. **děće**
- d.** 1371
- däıraınen** Bk. **degırmân**
- d. faşı** Değirmende, dönmek suretiyle öğütme işini gören taş. 3532, 3533
- d.+ün** 3534
- däri** *ıs.* İnsan ve hayvan vücudunu kaplaya tüy, kıl veya pulla kaplı örtü.
- d.** 1332, 1333
- d.+si** 1336
- d.+sinden** 1327
- d.+sini** 3207
- därs** *ıs.* Öğrencinin öğrenmek zorunda olduğu bilgi.
- d.+a meşs** Ders ve dersle ilgili şeyler. 4382
- d.+i** 4627
- d.+läř** 4620
- därt** *ıs.* Üzüntü.
- d.** 130
- d.+üm (därdüm)** 4, 4833
- d.+ümi (därdümi)** 1909
- dävetli** Bk. **davetli**
- d.** 3404
- däviř** *ıs.* Bilmece.
- d.** 4229, 4229
- d.+im** 4229
- dävrük** *ıs.* Devrilmiř olan.
- d.+ini (dävrüđini)** 999
- däwir** *ıs.* Dönüş, dönme.
- d.** 4118, 4125, 4136
- däwrül-** Devirmeye konu olmak.
- d.-mişti** 997, 998
- däwür-** Ayakta veya dik duran bir şeyi düşürmek, yatay duruma getirmek.
- d.-dılär** 2386
- d.-emädilär** 2382, 2384
- d.-miřlär** 2385
- däyak** *ıs.* Dövmek işi, patak, kötek.
- d.** 3986, 4695, 4728, 4728, 4785, 4786
- d.+ı (däyađı) (däyak ye-)** Dövölme, dayağa maruz kalmak. 4697
- d.+ye** 4623, 4623
- däyat-** İyice değdirmek, dayamak.
- d.-ti** 813
- dewlet** *ıs.* Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilatlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.
- d.** 919, 4688, 4834, 4835
- d.+a** 3009
- diğer** *ıs.* Başka, özge, öteki.
- d.** 1006
- diğil** Bk. **değil**
- d.** 1653
- dik-** Bk. **tik- 2**
- d.-erđile** 472
- d.-erđük** 468

diken *ıs.* Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve gibi bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri.

d. 335

d.+i 336

dikêl- Bk. **dikil-**

d.-ûr 3720

dikil- Dikmek işi yapılmak.

d.-en 1002

dikizle- Sezdirmeden bakmak, gözetlemek, dikiz etmek.

d.+â (dikizlâ) 1779

d.+erûm (dikizlêrûm) 1779

dil *ıs.* 1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma aracı.

d. 1482

d.+imden 1692

2. Tatma duyu organı.

d. 2225, 2246, 2246, 3295

d.+i 1604, 2236, 2236, 2237, 2247

d.+ini 2224, 2225

dilsûz *ıs.* Konuşma merkezinin veya konuşma organlarının bozukluğu sebebiyle konuşamayan kimse.

d.+lâr 4023

dillûk *ıs.* Tulum çalgısında navın içinde bulunan ve üflemeyle ses çıkaran küçük kamış parça.

d. 1340

d.+lârî 1339

d.+lârîn 1341

dinle- 1. İşitmek için kulak vermek.

d.-dûnûz 1964

2. Dikkate almak, hesaba katmak.

d.-mâmişlâr 5006

d.-mâdi 657

dinlen- Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek.

d.-ip 3404

dingle- Bk. **dinle-** 2

d.-mêdûk 4223

dinglâ- Bk. **dinle-** 1

d.-rdûk 4205

dip *zf.* Taban, oyuk ve çukur bir şeyin en alt bölümü.

d.+e (dibe) 3182, 3182

d.+i (dibi) 2162, 2185

d.+ina (dibina) 173, 174, 384, 528, 1041, 1132, 1133, 1210, 1236, 1240, 2161, 3924, 4107, 4260

d.+inadâ (dibinadâ) 497

d.+indeki (dibindeki) 4193

d.+inden (dibinden) 2631, 4026

d.+ini (dibini) 2651

d.+fe 1728

d.+ina (dibina) 23

d.+indeki (dibindeki) 4192

diplôma *ıs.* Bir kimseye herhangi bir okulu tamamladığını, bir derece veya unvana hak kazandığını, bir iş ve sana veya meslek dalında çalışabilme yetkisi elde ettiğini belirtmek için bir öğretim kurumunca düzenlenip verilen resmi belge.

d.+sî 2698, 3592

direk *ıs.* Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek.

d. 1264, 3098

d. (orta direk) *ıs.* Toplumun memur, emekli küçük esnaf, küçük çiftçi gibi dar ve sabit gelirli kişilerinden oluşan kesimi. 940

direni *ıs.* Evlerin çoğu zaman ot koymakta kullanılan çatı arası.

d.+ya 2176

diril- Karşısına dikilmek, karşı koymak.

d.-ecêim 1691

dirit- Dirilmesini sağlamak, sağlam hâle getirmek.

d.-fûr 1194, 1194

diş Bk. **dîş**

- d.+ina** 4795
- dışeri** Bk. **dışarı**
- d.** 1735
- dışarı** Bk. **dışarı**
- d.dā** 1467
- dışi** *ıs. anat.* Yumurta oluşturan veya yavru doğuran canlı.
- d.+sine** 3082
- dışlä-** Dışleme işi.
- d.-rdı** 4367
- dışli** *sf.* 1. Dışleri olan.
- d. sandek** Dışli yün tarağı. 2904, 2960
- 2.** Saldırgan, sert, korkusuz.
- b.** 3254
- diye** *zf.* İki cümleyi sebep bildirerek birbirine bağlar.
- d.** 116, 142, 174, 200, 201, 262, 734, 772, 803, 1159, 1445, 1652, 1685, 1894, 1958, 1962, 2036, 2097, 2843, 3819, 4726, 4799, 4802, 4809, 4818, 4836, 4837, 4838, 4855, 4865, 4956, 4956
- diyā** Bk. **deyi**
- d.** 232, 236, 242, 280, 281, 288, 380, 1787
- diz** *ıs.* Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.
- d.+ine** 855
- d.+lē** 1272
- d.+üm** 1106
- diz-** Bazı nesnelerin ipliğe, tele vb. geçirmek, sıraya koymak.
- d.-erdi** 2080, 2081, 2081
- d.-erdük** 2771
- dizgeğ** Bk. **dezgağ**
- d.** 4304
- dizil-** Dizi durumuna getirilmek, dizmek işi yapılmak.
- d.-miş** 3564, 3584
- dış** *ıs.* Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer.
- d.** 1798
- dışarı** *ıs.* Dış çevre, dış yer.
- d.** 1478, 3406, 4798, 4868, 4882, 4928
- d.+dā** 1605, 2944, 3152
- d.+sí** 948
- do** *ünl.* Şaşma, heyecan bildiren bir ünlem.
- d.** 5019
- doğ-** Bk. **doğ-**
- d.-dum** 4586
- d.-dūğūmdā** 1281
- doğra-** Bk. **doğa-**
- d.-dí** 3543
- doğru** *s.* Akla mantığa uygun, yasa, yöntem, ahlâka bağlı olan.
- d.** 177, 1384, 1538, 1589, 1663, 1939, 1939, 2617, 3633, 3742, 3743, 3925, 3972, 3972
- d. dúrús** Kusursuz, yanlışsız, doğru dürüst. 3952
- d.+su** 1894, 1959
- doğu** Bk. **doğru**
- d.** 3543
- d.+si** 3553
- doğumlı** *sf.* Belirli bir yılda doğmuş.
- d.+yım** 1279
- doğur-** Bk. **doğur-**
- d.-mēdi** 4083
- d.-mış** 1980, 4658, 4663
- doğuş** Bk. **doğuş**
- d.** 2260
- d.+i** 2259
- doğ-** Dünyaya gelmek.
- d.-alı** 3480
- d.-ani** 3200
- d.-anı** 3200
- d.-ardılār** 5128
- d.-dí** 683, 1043, 1175, 2637, 3039, 4085
- d.-duğum** 3308
- d.-duk** 163
- d.-dum** 338, 1967, 1967, 3042, 3480, 4866, 5105
- d.-ince** 3040
- d.-mış** 593, 1174
- d.-mıssên** 3679

d.-míşùm 440
d.-muşum 157, 157, 157
d.-uçur 3159
doğa- Keserek parçalamak.
d.-řsén 4412, 4415
doğı Bk. **doğrı**
d.+sini 4566
doğra- Bk. **doğa-**
d. 4033
d.-řùm 4038
doğramacı *ıs.* Ahşap doğrama yapan kimse.
d. 3631, 3632
doğrat- Doğrama işini yaptırmak.
d.-şuğı 4037
doğrı Bk. **doğru**
d. 2611, 2846, 3308, 3373, 3388, 3397, 4921, 4975
d.+sı 3267
doğru *s.* Akla mantığa uygun, yasa, yöntem, ahlâka bağlı olan.
d. 853, 1394, 1394, 3670, 4543, 4642, 4896
d. dúřús Kusursuz, yanlışsız. 4032, 4080
d.+sı 4848
d.+sínı 2441
doğtor Bk. **doktor**
d. 3867
doğu Bk. **doğru**
d. 2528, 2680
d.+si 4843
d.+sini 2597
doğumlı *sř.* Belirli bir yılda doğmuş.
d. 4430, 4585
d.+yım 2721, 2722, 3697
doğuş- Yavru dünyana getirmek, doğu yapmak.
d.-dí 3161, 3161
d.-mış 3156
doğuş Doğmak işi veya biçimi.
d.+i 2262
d.+fan 3039

d.+fe 3041
doğuş Bk. **doktor**
d.+lâ 494, 496, 497
doksan Bk. **doksân**
d. úç *ıs.* Doksan üç sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 587, 587
doksân *ıs.* Seksen dokuzdan sonraki sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.
d. 440, 440, 1513, 1518, 2528, 2528
d. dört Doksan dört sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 954
d. iki *ıs.* Doksan iki sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 954
doktor Bk. **doktor**
d. 3014
d.+duş 2008
d.+lâ 612
d.+lâr 3245
doktor *ıs.* Hekim.
d. 1068, 1083, 1085, 3837
d.+a 1214, 3870
d.+duş 3837
d. moktor Doktor ve doktorla ilgili şeyler. 3835
d.+ung 4124
doktuş Bk. **doktor**.
d.+den 4321
doku- Bk. **toku-**
d.-ř 4348
dokun- Yenen veya içilen bir şeyin ardından sağlığını bozmak.
d.-uşse 3915
dokuz Bk. **doğu**
d. 741, 3581
d. on On ile dokuz arasında değişen bir sayısal değer. 3697
doktor Bk. **doktor**
d. 1073, 1273, 4742
d.+a 1161

- d.+den** 1161
- d.+leṛ** 4093
- d.+lār** 1163, 4083, 4096
- doḵuz** *ıs.* Sekizden sonra gelen sayının adı veya bu sayıyı gösteren rakam.
- d.** 960, 971, 2201, 3744
- d.+a** 2283, 5032
- d.+dā** 1630
- dol-** Bir yere iyice yığılmak, bulunulan mekâna sığmaz olmak.
- d.-ār** 129, 2476
- d.-ārdī** 5066
- d.-misse** 3175
- d.-mīš** 3009, 3334
- d.-mīštī (ḡūni dol-)** Bir işin gerçekleşmesi için gereken zamanı doldurmak. 2974
- dolap** *ıs.* Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmecelerine eşya konulan, kapaklı mobilya.
- d.** 1809, 4290, 5100
- d.+a (dolaba)** 1809, 1809, 1819
- d.+i (dolabi)** 4289
- d. molap** 5100
- d.+fā** 1819
- dolaş-** Gezmek, gezinmek.
- d.-ālūm** 4940, 4941, 4945
- d.-īrīm** 879
- d.-īyo** 4776
- d.-īyò** 4775, 4781
- d.-fīk** 1970
- d.-ūrle** 39
- 2.** Karışmak, yoğunlaşmak.
- d.-ūrdīlār** 1991
- dolaştūr-** Dolaşmak işini yaptırmak.
- d.-dī** 829
- doldur-** Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.
- d.-mīštī** 2973
- d.-uṛduk** 4269, 4270, 4270
- d.-uṛòk** 3204
- d.-uṛsèn** 3209
- d.-uṛum** 130
- dolmuş** *ıs.* Teker teker yolcu alıp dolunca yola çıkan kayık, motor, otomobil gibi küçük taşıt.
- d.+a** 3634
- dolu** Bk. **dōlī**
- d.** 773, 773
- domates** Bk. **domatīs**
- d.+i** 4160
- domatīs** Bk. **dōmates**
- d.+ī** 4156
- domuz** *ıs. zool.* Çift parmaklılardan eti ve yağı için beslenen evcil hayvan.
- d.** 1010, 3092, 3095, 3112, 3117, 3793, 3793, 4108, 4110, 4111
- d.+a** 3117
- d.+ī** 3103
- d.+lār** 4150
- d.+lāfa** 2818, 3093
- doṛt** Bk. **dórt**
- d.** 3047
- doṣf** *ıs.* Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldeş, iyi görülen kimse.
- d.+ā** 3834
- d.+lār** 3472
- doy-** Yeme isteği kalmayınca kadar yemek.
- d.-ārdī** 3853
- doyuṛ-** Doymasını sağlamak.
- d.** 626
- d.-dum** 1913
- dozeṛ** *ıs.* Tırtıllı veya lastik tekerlekli yol yapım makinesi, buldozer.
- d.** 1202
- d. agzī** Dozerin ön tarafında bulunan kesici kepçe.
- d.** 968
- d.+lārī** 3753
- dōḡu** *s.* Akla mantığa uygun, yasa, yöntem, ahlâka bağlı olan.

d.+duş 4352
dōğri Bk. **dōğu**
d. 4948
dōğu Bk. **doğru**
d. 1070
dölduş- Bk. **dolduş-**
d.-mäzdılä 5077
d.-uşdıle 4638
d.-uşdılar 5067, 5076, 5076
dölí *sf.* İçi boş olmayan, dolmuş.
d. 3773, 3773, 3774, 3797, 3797, 3814, 3814, 4229, 4233, 4258
dōmatís Bk. **dōmates**
d. 4154
dōmates *ıs.* Patlıcangillerden yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamince zengin, kırmızı ürünü için yetiştirilen bir bitki.
d.+i 947
d. 4154
d.+ùn 4158
dóg- Bk. **dóğ-**
d.-ebilūrum 3968
d.-iyòř 3970
d.-sún 3970
dóğ- Vurarak canını acıtmak.
d.-ä dógä *zf.* Döverek. 410, 411, 423
d.-ärđi 4598
d.-ärđük 4598
dógmä Dövme işi.
d.+ya 1534
dók- Bk. **tók-**
d.-úp 1404
dókúl- Bk. **tókúl-** 1
d.-sa 974
dókúm *ıs.* Kalıba dökme işi veya bunun yapılış yöntemi.
d. 3995

d. Kıyacağı Elektrikle döküm demirin kaynakla birbirine tutturulması. 3983, 3983
dókúl- Krş. **tókúl-** (Çok taneli varlıklar için) Hızla yukarıdan aşağıya inmek, akmak.
d.-dúk 3373
dón- Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.
d. 1897
d.-dí 646, 1212, 1606, 1662, 3515, 3997, 4903
d.-dıle 453, 4933
d.-dúgını 1470
d.-dúk 1200, 1460, 1470, 1642, 1860
d.-dúm 1425, 1538, 1538, 1550, 1916, 3242, 3358, 4035
d.-e döne *zf.* Dönmek suretiyle. 1973, 1974
d.-ebilsák 1499
d.-äbiléyim 1125
d.-emädí 1552
d.-emädüm 1897
d.-ena 1895
d.-erđük 2875, 2875
d.-erlär 4136
d.-erđük 2289
d.-erüm 1404
d.-äcäsız 2676
d.-ärük 1639
d.-íyò 3884
d.-missén 3257
d.-miş 1209, 1336, 2844, 3709, 3710, 3711
d.-sák 1500
d.-up 1434, 1563, 3884
dónanma *ıs.* Silah atışlarıyla şenlik yaratmak.
d. 5149
d. (dónanmä_ilen) 3805
dóndet- Dönmesini sağlamak.
d.-ürđi 2988
dónemäç *ıs.* Bir yolun yön değiştirdiği yer.
d. í (dónemäcí) 1895

dónim *ıs.* 1000 m² bir alan ölçüsü.

d. 2034, 2035

d.-dilär 1112

dónimlük *ıs.* Dönüm ölçüsünde.

d. 4141

dónış *ıs.* Dönme işi veya biçimi.

d.+fe 3601

dónma Bk. **dónmä**

d.+sí 1636

dónme Bk. **dónmä**

d.+si 1713

dónmä *ıs.* Dönme işi veya biçimi.

d.-síylen 1552

dórd Bk. **dórt**

d. 1979, 1979, 3555, 3704, 3714, 3869

d.ä 1768

dórdinci *s.* Dört sayısının sıra sıfat, sırada üçüncüden sonra gelen.

d. 1840, 4621

dórt *ıs.* Üçten sonra gelen sayının adı veya bu sayıyı gösteren rakam.

d. 5, 100, 115, 189, 361, 415, 593, 628, 874, 931, 959, 1030, 1066, 1083, 1118, 1119, 1119, 1179, 1181, 1190, 1421, 1575, 1638, 1750, 1750, 2199, 2200, 2261, 2261, 2360, 2724, 2753, 2934, 2934, 2935, 2945, 3078, 3104, 3176, 3325, 3513, 3571, 3573, 3690, 3690, 3697, 3745, 3835, 3868, 3869, 4065, 4654, 4654, 4750, 5125

d. (úç dórt) Dört ile beş arasında tahmini bir sayısal değer. 2449, 4679

d. bācāk ğāl- Çok hızlı olara gelmek, dört nala gelmek. 2095, 2096

d.+ä (dòrdä) 2970

d.+le 4701

d. beş Dört ile beş arasında tahmini bir değer. 4050, 4131, 867

d. bin *ıs.* Dört tane bin veya bu sayıyı gösteren rakam. 972

d. buçuk Dört tam bir yarım. 3573

d. cüz (yüz) Bk. **dórt yüz**

d. 3811

d. yüz *ıs.* Dört tane yüz veya bu sayıyı gösteren rakam. 870, 887, 2465

d. yüz bin *ıs.* Dört tane yüz bin veya bu sayıyı gösteren rakam. 874

dórtli *sf.* Kendinde herhangi bir şeyden dört tane bulunan.

d. (úçli dórtli) İçinde üç ve dörtlü gruplar bulunan. 4654

dóşān- Döşemek işi yapmak.

d.-miş 3908

d.-mişür 3908

dóv- Bk. **dóğ-**

d.-ecēm 1688

d.-úcēz 243

dów- Bk. **dóğ-**

d.-di 694

d.-dile mów 598

dówdúrt- Dövme işini yaptırmak.

d.-fi 4784

dówlet Bk. **dēwlet**

d.+dā 1069

duble *s.* Çift.

d. 1766

dudak *ıs.* Ağızın dışarı doğru az ya da çok kıvrılan, dişleri örten üst ve alt kenarlarından her biri.

d. bük- Beğenmemek, umursamamak. 2197

duĝe Bk. **dúĝe**

d. 2104

duhul *ıs.* Giriş.

d. 3561

dulbin *ıs.* Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyötmeye veya yakınlaştırmaya yarayan optik alet, dürbün.

d. 1401

duman Bk. **dumān**

d. 1730, 1734, 3133
dumân *ıs.* 1. Sis
d. 1731, 4897, 5057, 5059, 5061
d. +í 1477
2. *argo.* Esrar.
d. **çek-** Esrar içmek. 3413, 3413
dumân Bk. **dumân** 1
d. 5044
duş- 1. Herhangi bir hareket yapmamak, bir iş yapmadan beklemek.
d. 1497, 3355, 4467, 4467
d.-**abilmişüm** 4323
d.-**amâmiş** 4129
d.-**dí** 1253, 1256, 1919, 3133, 3344
d.-**duğunuz** 445
d.-**dukfen** 115
d.-**dum** 738, 1490, 1918, 1923, 1923, 1923
d.-**emezdük** 922
d.-**âcâk** 1034, 1227, 4163
d.-**âyim** 2623
d.-**mâdí** 1167
d.-**mâdí** 1167
d.-**mâz** 1135, 1344
d.-**mâzük** 445
d.-**miş** 1779, 2222, 2246, 2399, 2399, 2399, 2399, 2411
d.-**mişle** 497
d.-**mişsen** 542
d.-**miyâcâğiz** 853
d.-**miyôr** 4119
d.-**miyôruz** 1096
d.-**muyò** 923
d.-**sa** 2125
d.-**û** 1134
d.-**ûdi** 1266
d.-**uş** 3601, 3925, 4258
d.-**uş** 895, 936
d.-**uřdí** 2783

d.-**uřdílär** 3602
d.-**uşduk** 4218
d.-**uşken** 249
d.-**uřòm** 1753
d.-**uyò** 1121, 1806
d.-**uyo** 1820
d.-**uyodunse** 4672
d.-**uyôr** 1408
2. Bir şeyi uzun süre beklemek.
d. (**nêşânlí duř-**) Nişanlı olarak beklemek. 115
d.-**çaķ** 2929
d.-**duk** 3045
d.-**duk (nêşânlí duř-)** 119
d.-**dum** 221
d.-**âmiyòm** 64
d.-**i:** 2846
d.-**û** 4135
3. Barınmak, bulunmak, kalmak, yaşamak.
d.-**duk** 3311
d.-**âyim** 2437
d.-**ma** 3433
d.-**maz** 3231, 960, 991
d.-**mazdüm** 4153, 4153
d.-**mâdük** 4483
d.-**miş** 3346
d.-**mişük** 449, 450
d.-**up** 2437
d.-**uş** 991
d.-**uşduk** 2937
d.-**uyodi** 1129
4. Aynı yeri paylaşmak.
d.-**mâzük** 455
5. Gecelemek.
d.-**dí** 4919
d.-**duk** 4949
d.-**uşduk** 2353
6. Türkü söylemek.

d.-urlār (karşı bāri duş-) Karşılıklı olarak atma
türkü söylemek. 2466

duşak *ıs.* Tren, Tramvay, otobüs gibi genel taşıtların
durmak zorunda olduğu veya durabileceği yer.

d.+a (duşağa) 3551

d. (duşai _len) 3251

d.+indā (otobos duşağı) Otobüs durağı. 3252

duşakla- Kısa bir süre için durmak veya arada bir
durmak.

d.-düm 1811

duşduş- Durmasını sağlamak.

d.-mādīlār 664

duşmak **1.** Hareketsiz kalmak, yürümez olmak işi.
d. 2507

duşum *ıs.* Bir zaman kesiti içinde bir şeyi belirleyen
şartların hepsi.

d. 1847, 3318, 3422, 4115, 4124, 4152

d.+a 1361, 1513, 1849

d.+da 4102

d.+dā 1177, 671

d.+í 1571, 1571, 1706, 1885, 1984, 1984, 2492,
3668, 3731, 3801, 4153

d.+inden 1369

d.+lār 4131, 4165, 4168

d.+lāra 4101

d.+lāre 4099

d.+lārí 1353

d.+lārùmùz 3227

d.+umí 1907

d.+umuz 120, 885, 4578

d.+un 1846

d.+ündā 2737

dut- Bk. **tut-** **1**
d. 3972, 3972

duvaş *ıs.* Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç
bölümlerini birbirinden ayıran taş, tuğa vb.
gereçlerle yapılan veya örülen dikey düzlem.

d. 967

d.+a 4803

d.+den 4803

d.+lārí 4595

d.+ün 3252

duvaş Bk. **duvaş**

d.+a 5101

d.+dā 5125

duy- **1.** İşitmek, ses almak.

d.-arím 1289

d.-dile 638

d.-dilār 4883, 4962

d.-duğum 2579, 4371

d.-duğume 1370

d.-duk 4503, 4503

d.-dum 4776, 4856

d.-ār 1879

d.-ārdük 2372

d.-mādük 2916

d.-māmiştüm 859

d.-mādīlār 2793

d.-māmíşük 4372

d.-māyím 1562

d.-māz 5051

d.-mişle 4950

d.-mişsen 1322, 3876

d.-miştüm 1371, 1371

d.-muyòr 700

d.-muyòrum 700

2. Bir ruh durumu içine girmek.

d.-üsēn (zevk duy-) Hoşa giden bir duyguyu içinde
yaşamak. 995

duygu *ıs.* Duyularla algılama, his.
d. 4748

duyul- Duyuma durumuna konu olmak.

d.-mādí 6

duyult- Duyulmasını sağlamak.

d.-mādí 1740

dü- Bk. **duş-** **1**

d.-öm 417
düm Bk. **duşum**
d.+lär 15, 15
d.+um 63
dúğún *ıs.* Evlenme dolayısıyla yapılan tören, eğlence.
d. 643, 1706, 1707, 3685, 3701, 3702, 3710, 4734, 4871, 4997, 5001, 5005, 5005
d.+a 3401
d.+de 3705
d.+den 3357
d.+dä 3663, 3702
d.et- Düğün yapmak. 1970
d.+í 643, 1753, 3663, 3699, 3712
d.+lär 40, 3716
d.+läře 695
d.+läřùmüz 3401
d.+múğún 4994
d.+úmúz 2738, 2738
d.+úni 224
dúğe *ıs. zool.* Boğaya gelmemiş, 1-2 yaşında dişi sığır.
d. 397, 2089, 3084
dúğún Bk. **dúğún**
d. 44, 139, 215, 215, 434, 435, 435, 435, 436, 436, 437, 438, 498, 523, 525, 2449, 2452, 2457, 4574, 4735, 4735
d.+a 2471, 2486, 4817, 4818
d.+de 1219
d.+dä 2464
d.+i 1023, 1024, 4816, 4816
d.+ina 4816
d.+läi 2477
d.+lär 214, 2452, 2462, 2477, 2485, 5148, 5148
d.+lärdä 4188, 4196
d.+läri 2452, 2463, 2480
d.+läřùmüz 2477, 2485
d.+úm 42, 42, 43, 3503, 4727
d.+úmí 43
d.+úngí 4008

d.+ümí 3506
dúkän Bk. **dúķän**
d. 691
dúķän Bk. **dúķän**
d. 4059
d.+í (kóffeci dúķanı) Köfte üretiminin ve satışının yapıldığı lokanta. 4058
dúķän *ıs.* Perakende satış yapan esnafın, küçük zanaat sahiplerinin satış yaptıkları veya çalıştıkları yer.
d.+i 3943
dúķan Bk. **dúķän**
d.+í 1983
dúlbet *ıs.* Pamuktan ince ve seyrek dokunmuş hafif ve yumuşak bez.
d. 2931
dúmdúz *s.* Çok düz.
d. 2428, 3278
dún *ıs.* Bu günden bir önceki gün.
d. 534, 1252, 1316, 1316, 168, 3775
dúnya *ıs.* 1. Dış çevre ortam.
d.+nín 3446
d.+sí 1450
2. Çok fazla.
d. 1190
d.+nín 2773
3. Hayat.
d.+da 3419, 5172
d.+dä 3685
dúnyalùķ *ıs.* İçinde yaşadığımız gerçek dünya ile ilgili her şey.
d.+ùmüz (dúnyalùğùmüz) 2026
dúřt- Ucu sivri bir şeyle hafifçe itmek.
d.-eşekten 1469
dúřús ‘doğru dúřús’ ikilemesinin ikinci ögesi.
d. (doğru dúřús) Kusursuz, yanlışsız, doğru dürüst. 3952, 4032, 4080
dúř- 1. Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya irade dışında inmek.

- d.-erlärse** 2673
- d.-erše** 1826
- d.-ēdi** 520
- d.-ār** 1720
- d.-mādūn** 4194, 4194
- d.-mesūn** 1685
- d.-miş** 1421, 1523, 2126
- d.-miş (ateş dús-)** Büyük acı yaşamak. 1725
- d.-mişlār** 2309
- d.-mişūz** 1857, 1857
- d.-fí** 1414, 153, 1555, 1608, 1672, 1727, 1730, 2231, 2787, 2789, 2789, 2795, 5055
- d.-fúgi** 3535
- d.-fúk** 1380, 1453, 1505, 1526, 1623, 1641, 1912, 1961, 2298, 4101
- d.-fúk (acílār içina dús-)** Birden büyük acılar içine düşmek. 126
- d.-fúm** 1849, 1849, 1959, 3566, 5168
- d.-fùm** 3301, 3316
- d.-fún** 1527, 2673, 3316, 3317
2. Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak.
- d.-miş** 961, 961
3. İstemedenden, irade dışında bir yerde bulunmak.
- d.-miş** 1641
- d.-fúk (yòqluğa dús-)** Yoksul duruma düşmek. 2349, 2349, 2350
4. Halsiz, güçsüz kalmak.
- d.-miş** 4897, 5044
5. İçine atlamak.
- d.-fí** 1402, 1402
6. İşi rast gitmek, şansı yaver gitmek.
- d.-fí** 3665
7. Aşırı sevgi göstermek.
- d.-enlār** 2391, 2397
- d.-enlār (peşūma dús-)** Aşırı ilgiyle birinin ardından gitmek. 2394
- dúşet-** Döşeme işini yaptırmak, döşetmek.
- d.-fùrlār** 2483, 2484
- dúşkún** *s.* Yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle çalışma gücünü yitirmiş.
- d.** 1271, 2817
- dúşmān** *ıs.* Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan.
- d.** 4761
- dúşúq** *sf.* Aşağı doğru düşmüş, alçalmış.
- d. (dúşúg)** 2534
- dúşún-** Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek.
- d.** 3524, 3692, 3700, 4032
- d.-dúm** 3700
- d.-dügüm** 1477
- d.-emādúk** 1488
- d.-mēdüm** 2999
- d.-mērüm** 1738
- d.-mādüm** 1941
- d.-san** 3700
- d.-sām** 1818
- d.-faşín** 1711
- d.-uròm** 4157
- d.-üròm** 1477
- d.-úrúm** 4838
- dúşúnce** *ıs.* Düşünme sonucu varılan, düşünmenin ürünü olan görüş.
- d.+m** 1322
- dúşúnmek** Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek işi.
- d.** 889
- dúşúr-** Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak.
- d.-díle** 933
- d.-ma** 1061
- d.-māzdúk (yeřa dúşúr-)** Saygınlığını, itibarını hiçe saymak, dikkate almamak. 3418
- d.-úrdúk** 2986, 2987, 2987
- d.-úròm** 2292
- dúvā** Bk. **dúge**
- d.+yí** 3278
- dúyún** Bk. **dúgún**

- d.** 1288, 1289, 1761
- d.+a** 135, 1758
- d.+lārūmūz** 250
- d.+lār** 262
- d.+lār** 250
- d.+lārdā** 244
- d.+lārī** 253
- d.+lārūmūz** 244
- d.+lārūmūzdā** 230
- d.+úmúz** 135
- dúz** *ıs.* 1. Ağacın, taşın olmadığı engebesiz yer, düzlük.
- d.** 165
- d.+a** 1092, 1193, 1193, 2580, 3645
- d.+de** 2591
- d.+dā** 1051, 1182, 3658
- d.+di** 454
- d.+í** 165, 1420
- d.+ína** 1618
- d.+ína** 821
- d.+índedūr** 1568
- d.+índā** 1049
- d.+lār** 2578, 2642
- d.+lārdā** 1048, 1150
- d.** 2713, 3804
- d.+a (dúza ġātūr-)** İşleri yoluna sokmak, esenliğe kavuşturmak. 7
2. Doğru, isabetli.
- d.** 3694
3. Avlu.
- d.+índā (ḳapí:n dúzī)** 2740
- dúzan** *ıs.* Belli yöntem, ilke ve yasalara göre kurulmuş olan kurum, uyum.
- d.+a ġir-** İşleri belli yol ve yöntemlere göre düzenlemek. 8
- dúzelmaḳ** Düzgün duruma gelmek, düzelmek.
- d.+a (dúzelmaḡa)** 891
- dúzen** Bk. **dúzan**
- d.** 3062
- dúzet-** Düzelmesini sağlamak, düzeltmek.
- d.-fúk** 3957
- dúzgún** *s.* Doğru ve pürüzsüz.
- d.** 1341, 4162
- dúzlā-** Bir ihtiyacı karşılamak üzere birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek, işleri yoluna koymak.
- d.-řdúk** 382
- dúzlúḳ** *ıs.* Küçük düz yer.
- d.** 2938, 3074
- e ünı.** Sonuç niteliğinde bulunan cümlelerin başına getirildiğinde, ‘öyle ise’, ‘öyle olunca’, ‘mademki öyle’ sözleri gibi şart niteliğinde olan bir cümle yerini tutar.
- e.** 107, 388, 538, 560, 599, 830, 958, 982, 988, 991, 1009, 1103, 1221, 1362, 1392, 1427, 1871, 2018, 2061, 2136, 2176, 2350, 2510, 2627, 2633, 2662, 2797, 2809, 2853, 2861, 2969, 3001, 3229, 3304, 3335, 3403, 3495, 3579, 3686, 3706, 3731, 3783, 3812, 3946, 3991, 4048, 4120, 4126, 4161, 4236, 4275, 4286, 4287, 4496, 4520, 4575, 4689, 4767, 5032, 5046, 5052, 5106, 5109, 5114, 5117, 5152 5003, 5003
- e-** İmek fiili.
- e.-miş** 657
- ebe** *ıs.* Nine.
- e.+lār dādelār** Atalar. 4204
- e.+lārūmūzùn** 4207
- e.+m** 4440
- ebet** Bk. **helbetfe**
- e.** 49
- edēl-** Bk. **edil-**
- e.-ūr (edēlūr) (haber et-)** Haber göndermek. 3805
- edil-** Etmeye konu olmak.
- e.-ince (edilince) (terci edil-)** Tercih etmeye konu olmak. 143
- e: ünı.** Başına getirildiği cümledeki kavrama göre çeşitli tonlar alarak birtakım duygular anlatır.

- e.** 131, 511, 1218, 1944, 2320, 2352, 2967, 3086, 3348, 3456, 3473, 4027, 4333, 4458, 4469, 4482, 4507, 4642, 4669, 4857
- e:y ünl.** Kendisine söz söylenilen veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına veya sonuna getirilir ve uzatılabilir.
- e.** 516, 3423, 5050
- e:hen Bk. êhen**
- e.** 4284, 4284
- e:la Bk. ela**
- e. ha** Büyük baş hayvanları çağırma ünlemi. 2642
- efendi** *is.* 1. Eğitim görmüş kişi için özel adlardan sonra kullanılan unvan.
- e.** 756, 756, 849, 2342, 3417, 3423, 3541, 3669, 3670, 3675, 3676, 3679, 3705
2. Buyruğu yürüyen, sözü geçen veya
- e.+m** 639, 798
- e.+m (efendüm)** 2323, 2722, 3523, 3553, 3557, 3561, 3582, 3625, 3649, 3699, 3710, 3785, 3788, 3791, 3801, 3808, 3826, 3898
- e.+ydi** 615
3. İyi huylu, saygı değer, çelebi, temiz ahlaklı kimse.
- e.+dûr** 2259, 2260, 2262
- egel-** Belirli bir yönle açılışturacak bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak, eğilmek.
- e.-miş** 3956
- egeş bağ.** Şart anlamını güçlendirmek için cümlelerin başına getirilir.
- e.** 1814, 1903, 2666, 4704
- eglen-** Eğlenmek, oyalanmak.
- e.-ûrdi** 3124, 4150
- e.-ûrsên** 2621
- eglençe** *is.* Eğlenme işi.
- e.** 11, 3121, 3186, 3187
- e.+lâfe** 3124
- e. meglence** Eğlence ve eğlenceyle ilgili şeyler. 2939
- e.+mûzi** 3037
- egzama** *is. Rum. tıp.* Birden bire ortaya çıkarak gelişen kızartı, kaşınma, sulanma, kabuk bağlama gibi doku bozukluklarıyla belirginleşen bir deri hastalığı, mayasıl.
- e.** 1208
- eğelti** *is. bot.* Eğreltigillerden, kumlu yerlerde yetişen 150 cm. kadar yükselebilen, tıpta bağırsak kurtlarını düşürmek için kullanılan çok yıllık ve otsu bir bitki.
- e.** 4106
- eğitim** *is. ask.* Askerlerin askeri bilgi ve becerilerini geliştirmek için yapılan çalışmaların tümü.
- e.** 3586, 3605
- e.+lâfe** 3585
- eğitmen** *is.* Eğitim işiyle uğraşan kimse.
- e.** 3605, 3606
- eğle-** Bekletmek, oyalamak.
- e.-di** 3580
- eğlen-** 1. Neşeli, hoşça vakit geçirmek.
- e.-dûm** 3717, 3717
- e.-ûrdilâr** 3127
- e.-ûrsên** 3404
2. Oyalanmak, beklemek.
- e.-me** 847
- eğlençe Bk. eglençe**
- e.** 3038
- e.+mûz** 2334
- e. yap-** 3121
- eğlenti Kırş. eglençe**
- e.+lefi** 3287
- e.+ya** 3287
- eğlâ-** Bk. egle-
- e.-şdûk** 3600
- eğinç** *is.* Isırgan otu.
- e. kôki** Isırgan kökü. 4267
- e.** 4267
- eğreti Bk. eğelti**

e. 4390
eh ünl. Olur, peki veya fena değil anlamında kullanılır.
e. 103, 368, 488, 3010
ehlak ç. *ıs.* Bir toplumun içinde, kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kuralları.
e.+fä 2493
ehıyār s. 1. Yaşlı, kocamış erkek.
e. 3893
2. Erkek eş, ihtiyar koca.
e. 835
e.+üm 5109
ek- Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak.
e.-eş 866
e.-eşdük 3091
e.-ēdi 4554
e.-ēdilār 4554
e.-ācāksen 991
e.-ācāksin 4108
e.-mişüm 4154
e.-sak 2893
e.-füm 992, 994, 2035
eka ünl. Şaşma bildiren bir ünlem.
e. 2747
ekispeş *ıs.* Çay alım işinde görevli olan ekibin başı.
e. 1381
e.+lārdä 4608
ekle- Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek.
e.-dük 2173
ekmağ Bk. **ekmāk**
e. 682, 865, 865, 2009, 3742, 3840, 3850, 3853, 3860, 4309, 4356
e. (hamsili ekmağ) İçine hamsi ve birtakım sebzeler konularak yapılan mısır ekmeği. 4647
e.+lār 3847, 3853
e. (ekmeğ_ilen) 2289
e.+ı (ekmeği) 2035

e.+ı (mısır ekmeği) Mısır unundan yapılan ekmek. 3733
ekmāk *ıs.* Çeşitli tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, saçta veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek.
e. 4035, 4145, 4546, 4785, 4941
e. (ekmāğ) 4549
e.+a (ekmāğa) 3847
e.+i (ekmāi) 314
e.+ı (ekmāği) 3738, 3849, 3854, 3855
e.+ı (ekmāği) (arpa ekmeği) 3727
e.+ımı (emāğımı) 539
e.+ın (ekmāğın) 3732, 3741
e.+ını (ekmāğını) 302
e.+süz 2010
e.+umuz (ekmāğumuz) 3738
eksiklük *ıs.* Eksik olmak durumu, kusurluluk, noksanlık.
e.+ını (eksiklüğünü) 888
eksük Gerekli duyulan, ihtiyaç durulan şey, noksan.
e. ol- (eksük_ol-) Olumsuz biçimi söylenerek, bir kişinin uzun yaşaması dlenir; 'eksik olmasın' gibi. 3399
ekşi- Ekşi duruma gelmek.
e.-di 4262
ekip *ıs.* Takım, grup, kol.
e. 3262
e. (eylungun kóri) Kes şu soruları artık, kötü bir şey söyleyeceğim şimdi. Krş. [ölünün körü]
e.+i (ekibi) 3255, 3259, 3259, 3396
e.+ım (ekibim) 3397
el *ıs.* Kolun bilekten, parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.
e. 353, 2273, 2273, 2981, 2981, 3525, 4348, 4538
e.+dä 2084
e.+den 4696
e.+e 4696
e.+ä 1518

e.+inā 1810
e.+ina 3665
e.+indä 358, 1539, 3893, 4443
e.+inden 1035, 1194, 1808
e.+inden ğäl- Bir şeyi yapmaya gücü yetmek. 1036
e.+ine 835, 2224, 2461
e.+iní 3779
e.+ini 836, 855, 3673, 3959
e. lambasí El feneri. 1635
e.+lärä 4625
e.+läri 4625
e.+lärümüz 2272
e.+uga 832
e.+üm 1155, 1730, 1733, 1866, 3338
e.+üm 95
e.+üma 1826, 3970, 4033
e.+ümdä 1417, 1490, 1573, 1719, 1864, 1918
e.+ümde 100
e.+üm dē 1072
e.+ümden 1522, 1726, 3953
e.+ümi 1493, 1730, 3388
e.+ümüzdä 2110, 2950
e.+ümüzden 2198
e.+ümüzün 195
e.+ünden 1948
e.+üng 4263
e.+ünga 4700
e.+üngdä 4239
e.+üngün 4700
e. vuf- El uzatmak, almak, çalmak. 3387, 3598
2. Başkasının yardımını isteyecek durumda olmak.
e.+ina 138
e.+indä 49
e.+indä (analüğ_elindä) 2
e.+indä ħal- Birinin yardımına muhtaç kalmak. 358
e.+ine ħal- Ancak birinin yardımıyla geçinecek durumda olmak. 153

e.+lärindä 52
e.+üma 5
3. Küçümsemek, önemsiz saymak için kullanılır.
e.+den 2449
4. Bizzat kendisi.
e.+iylen 2559
5. İnsanın yeteneği, bilgisi anlamında.
e.+ümüzden 1255
el- Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.
e.-di 1, 5, 12, 12, 125, 125, 126, 149, 153, 357, 365, 421, 596, 609, 684, 699, 1059, 1059, 1087, 1088, 1252, 1252, 2229, 2402, 2402, 2627, 2637, 2972, 2973, 2975, 2976, 2978, 3047, 3110, 3282, 3283, 3283, 3288, 3417, 3421, 3422, 3495, 3497, 3687, 3687, 4084, 4308, 4516, 4516, 4731
e.-dise 98
e.-ecēim 4866
e.-en 4549, 4551
e.-äcāk 1464, 4863
e.-inca 4128
e.-ince 3040
e.-indä 149
e.-iyòrum 1070
e.-māmışse 3329
e.-messèn 1071, 1071
e.-mädí (aç äyağ el-) Ayakta, ecelsiz ölmek. 3283
e.-mäsün 1591
e.-māzden 1136, 1703
e.-miş 146, 530, 589, 596, 658, 1052, 1258, 2209, 2238, 2671, 2753, 2967, 3047, 3414, 3494, 3494, 3880, 4853
e.-mişlä 4206
e.-mişlär 2633, 2708, 2708
e.-mişse 3329
e.-üròm 1764
e.-yò 790
ela “Gel” anlamında kullanılır.
e. 2642

e. ha Büyük baş hayvanları çağırma ünlemi. 2642, 2642

elbet *zf.* Herhalde, kuşkusuz.

e. 2814

elbise *ıs.* Giysi.

e. 3427, 4015, 4120, 4992

e. + lēri 4010

e. + lārī 4014, 4017

e. + si (ḳatīfe elbise) Kadife kumaşta yapılmış giysi. 2748

e. + sini 4012, 4016

elçi *ıs.* Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse.

e. 2433

elek elek Kaybolan bir varlığın geniş bir alanda çok titizce arandığını ifade ederken kullanılan bir deyim.

e. (eleg̃ eleg̃) 3653

elektfik *ıs.* Maddenin elektron, proton gibi parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerji türü.

e. 3962, 3964, 4020

elektfōf *ıs.* Bir elektrolitin içine daldırılan iki iletken çubuktan her biri.

e. 3985

e. + ā 3984

e. + i 3971, 3995

e. + le 3971

elā- El yardımıyla ayıklamak veya incisini kabasından ayırmak.

e. - rsēn 3727

elle- Dokunmak, müdahale etmek.

e. - māmīš 3255

e. - māz 3255

elli Bk. ālli

e. 568, 1364, 1495, 4114

e. + den 1457

ellinī *sf.* Elli sayısının sıra sıfatı, sıradan kırk dokuzdan sonra gelen.

e. 4438, 4438

elma *ıs.* Gülgillerden çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç.

e. 329, 329, 1005

e. + lār 1005

e. + lāra 1005

e. + lārī 4152

elmā Yaşamaz olma, ölme.

e. + sínī 1704

elti *ıs.* Kardeş karılarından her birinin ötekine göre adı.

e. 3056

e. + lār 3056, 3138

e. + m (eltūm) 4307, 5153

e. + m (eltūm) melti 4307

e. + mūn (eltūmūn) 368

e. + ydūk 412

e. + yiz 3019

eltimeūnḳī *zm.* Eltime ait.

e. + lāre (eltūmūnḳilāre) 5107

em- Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak.

e. - efdūm (meme em-) Memeden süt içmek. 421

emčan Bk. imkân

e. + ī 2022

emekli *ıs.* Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan.

e. 873, 874, 1436, 3222

e. + mūz 872

e. ol- Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olmak. 758, 762, 3275, 3778, 4071, 4099

e. + yim 873, 3513, 3513

emeklilik Emekli olma durumu.

e. 886, 3393
emek Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü.
e. et- (emeğ_ et-) Emek harcamak. 1269
emekli Bk. **emekli**
e. 4757, 4757
e. ol- Çalışma süresini tamamlayıp emekli olmaya hak kazanmak. 3497, 3515, 3553, 4580, 4581
e. +yim 3493
emâkli Bk. **emekli**
e. +du 429
emica Bk. **amća** 1
e. 702
e. +m 664, 665, 686
e. +m 814
e. +m 814
e. +mí 703
e. +mín 702
e. +mùn 669
e. +mùn 702
e. +mùn 686
e. +síní 2239
emice Bk. **amća** 1
e. +sini 2238
emică Bk. **amća** 1
e. +mden 623
emića Bk. **amća** 2
e. 3258, 5058
2. Bk. amća 1
e. +gun 1022
e. +m 2456, 2457, 3031, 3032, 3045, 3161
e. +mùn 1117
e. +sínùn 3040
emićă Bk. **amća** 1
e. +ng 1186
emićăgunķi Amcana ait.
e. 1187
emiće Bk. **amća** 1

e. +m 3742
emićă Bk. **amća** 2
e. 5040, 5044
emićă Bk. **amća** 2
e. +yinen 5047
emiş *ıs.* Buyruk, komut.
e. 789
e. +i (emşi) 2733
e. +iyle (emşiyle) 229
emsal *ıs.* Yaşıtlar, ortak özelliklere sahip olanlar.
e. +ık 3625
e. +lārım 3381, 3591
e. +lārùm 3381
e. +ùmden 3374
en *zf.* Başına geldiği sıfatların en üstün derecede olduğunu gösterir.
e. 206, 582, 721, 848, 933, 933, 935, 954, 1003, 1327, 1336, 1460, 1509, 1513, 1520, 1530, 1583, 1811, 2131, 2200, 2209, 2546, 2708, 2837, 3446, 3656, 3798, 3801, 3811, 4034, 4069, 4305, 4481, 4533, 4533, 4617, 4627, 4652, 4813, 4832
en- Yukarıdan aşağıya doğru yol almak.
e.-di 2122
e.-dük 1470, 1625, 1647, 3277, 3302, 3302, 3302, 3302, 3533, 3544, 3545, 3561, 4974
e.-düm 1419, 1419, 1419, 1553, 1592, 1592, 3642, 3642, 4035, 4042
e.-ebilecēz 1637
e.-ebiliòm 1203
e.-elùm 840
e.-emeyecēz 1637
e.-emāzük 1463
e.-ene 1597
e.-erdilār 2630
e.-erdük 2285, 3573, 4644
e.-erük 4643
e.-erùm 1404, 1417
e.-esēn 666

e.-ē 1569, 1570
e.-ēdi 4424
e.-ērdûk 2288
e.-ārdī 5039
e.-ārken 4776
e.-iyò 3872
e.-iyu 3332
e.-meden 3892
e.-miş 1209, 3307, 3736, 3891
e.-mişûk 2936
e.-sûn 1261, 2670
e.-ûp 4643
endûr- Yüksekten, sarp ve kötü yerden veya yukardan aşağıya inmesini sağlamak.
e.-di 2235, 3345
e.-dile 1161
e.-dí 2235
e.-dílār 3341, 3343
e.-âcâksin 2032
e.-iyò 3872
e.-û 3871
e.-ûn 638, 639, 639
e.-ûr 4065
endûrmak Yukardan aşağıya inmesini sağlamak işi.
e. + a (endûrmağa) 3734
enişte Bk. **eniştä**
e. + m 3422
enişte Bk. **eniştä**
e. + m 2154
e. + n 2688
e. + nûn 2461
eniştä *ıs.* Bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın kısımlarından birinin kocası.
e. 240, 1763, 1852, 2461, 2740, 4424
e. + in (eniştëin) 3470
e. + m 431, 1762
e. + si 3391
e. + yi 240, 2483

ense *ıs.* Boyun arkası.
e. fak- Ensesini tutup çekmek suretiyle gücünü ölçmek. 3959
epey Bk. **epeyi**
e. 4194, 4559
epeyi *zf.* Az denmeyecek kadar, oldukça hayli.
e. 1232, 1562, 2517, 2518, 2539, 2539, 2989, 3539, 4023, 4290, 4488, 4564, 4689, 5168
epëyi Bk. **epeyi**
e. 1561
eş Rütbesiz asker, nefer.
e. 3556
e.i 3581
eş- Erişmek, kavuşmak.
e.-di (sonä eş-) Bitmek. 3288
eşaze *ıs.* Yer, toprak parçası.
e. 2149, 2149
e. + lār 1987, 4523
e. + lārûn 2152, 2168
e. + nûn 2141, 2413
e. + sindä 2428
eşazı Bk. **eşaze**
e. 2427, 4917, 4917
e. + m (eşazûm) 1012
e. + nun 778
eşham *ıs.* Eskiden Yunanlıların, Romalıların günümüzde Anadolu'nun bazı yerlerinde kadınların sokakta giydikleri bir nevi pelerin, kadınların çarşaf gibi sarındıkları beyaz veya kahve rengi yünlüden yapılmış bir örtü.
e. 2481, 2482, 2482
eşi- Katı cisim sıvı içine karışarak sıvı durumuna geçmek.
e.-di 3985, 3985
eşit- Bk. **ärıt-**
e.-äyım 4441
eşken *zf.* Zamanın ilerlememiş bir anında.
e. 1668, 4001

- e. +den** 1665, 1670
- erĳāk** Bk. **erĳāk**
- e.** 1787
- e. (erĳāĳ ile)** 4200
- e. +lār** 2318, 2318, 2319
- e. +lāre** 4246
- erĳen** Bk. **erĳen**
- e.** 752, 5031
- erĳāk** Bk. **erĳāk**
- e. +i (erĳāĳi)** 3141, 4472
- e. +ine (erĳāĳine)** 3082
- erĳāk** *ıs.* İnsan, hayvan ve bitkilerin dişıyi dölleyecek cinsten olanı.
- e.** 684, 1979, 1979, 2329, 2499, 2703, 2730, 3100, 4472, 4707
- e. +lār** 1050, 2327, 2331, 2336, 2837, 2994, 2994, 3025, 3127, 3131, 3135, 3147, 4187, 4199
- e. +lāre** 3094
- e. +lārı** 2327, 4472
- e. +lārümüz** 2338
- erĳesi** *ıs.* Bir günün, bir haftanın, bir ayın, bir yılın ardından gelen günü, haftayı, ayı, mevsimi veya yılı gösterir.
- e.** 1159, 1165, 1172, 1301, 1460, 1604, 1913, 2958, 2959, 3148, 3192, 3340, 3622, 3654, 4025, 4295, 4810
- erĳesi** Bk. **erĳesi**
- e.** 1214
- erĳası** Bk. **erĳesi**
- e.** 4919
- erĳesi** Bk. **erĳesi**
- e.** 437
- erĳük** *ıs.* Gülgillerden, beyaz çiçekli bir ağaç.
- e.** 377
- erĳumlı** *ıs.* Erzurum'dan olan.
- e.** 3414, 3416, 3416
- esas** *ıs.* Bir şeyin özünü oluşturan ana öĳe, temel.
- e.** 957, 965, 2335, 2337, 3129, 3296, 3381, 3984, 4426, 4679
- esasen** *zf.* Başından, temelinden, kökeninden.
- e.** 651
- esās** Bk. **esas**
- e.** 5036
- ese** Bk. **esse**
- e.** 1677
- eseş** *ıs.* Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt.
- e.** 1461, 1519
- esĳi** Bk. **aşĳi**
- e.** 550, 1345, 3326, 4431, 4445, 4573
- e. +den** 977, 978, 4214
- e. +lärden** 3227
- esnaf** *ıs.* Küçük sermaye ve zanaat sahibi.
- e.** 622
- e. +a** 621
- e. +ı** 4565
- esnaflık** Esnaf olma durumu.
- e.** 1386
- esowaspa ünı.** Kaba bir söz.
- e.** 737
- esse** Bk. **esse**
- e.** 1158
- eş** *ıs.* 'Arkadaş, dost, yakın' kişı.
- e. +a (eşa dostı)** Yakınlar, dostlar. 3834
2. Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.
- e. +im** 2968
- eşek** *ıs. zool.* Atgillerden uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı.
- e.** 4539
- e. +ten** 3317
- eşik** Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak.
- e. +in (eşıĳin)** 3475
- eşit** *s.* Yapı, deĳer, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olan, müsavi.
- e.** 1341, 1342

eşkiya *ıs.* Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar.

e. meşkiya Eşkiya ve onunla ilgili şeyler. 630

eşya *ç. ısı.* Türlü amaçlarla kullanılan insan yapısı, taşınabilir, cansız varlıkların bütünü.

e. +yî (eşyâyi) 747

et İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka.

e. 1539, 1795, 2456, 2885, 2885, 2889, 2891

e. +ini met Et ve etle ilgili şeyler. 447

e. +lêri 1612

et- 1. Bir işi yapmak, bir işi gerçekleştirmek.

e. 737, 2030

e.-dâlâr (edâlâr) 3586

e.-e (ede) 3574, 3575

e.-e (ede) (selâm et-) Selam götürmek, göndermek. 1171

e.-e (ede) (telefon et-) 3368

e.-dûm (edâbildûm) 2034

e.-e (edê) (devâm et-) 4027

e.-ebilûrlâr (edebilûrlâr) 4382

e.-emem (edemem) 48, 101

e.-emesên (edemesên) 4526

e.-emeyena (edemeyena) 5118

e.-ene 5118

e.-âbildûğı (edâbildûğı) 5090

e. hâşr et- Yoğrulmak, bi işe her şeyiyle kendini vermek. 2567

e.-iûrûk (edâbiliûrûk) 1484

e.-ûdum (edâbilûdum) 4333

e.-ûrsiz (edebilûrsiz) (musafîr et-) Misafir olarak kabul etmek. 813

e.-mâz 1787

e.-emâzsiz (edemâzsiz) 5094

e.-en (eden) 4362

e.-erđûk (ederđûk) 4549

e.-erđûk (ederđûk) (şeylûğ_ederđûk) 1169

e.-ersên (ederşên) (seyret-) 3404

e.-esen (edesen) (selâm et-) 1225

e.-êyim (edêyim) 4472

e.-êdilâr (edêdilâr) 4555

e.-êdûk (edêdûk) (kavga et-) 4597

e.-êm (edêm) (haz et-) Hoşlanmak. 1128

e.-êrûk (edêrûk) 4395

e.-êsen (edêsen) 737, 738

e.-âcâğâk (edâcâğâk) 4929

e.-ârdîlâr (edârdîlâr) (hey et-) Haylamak, ‘hey’ diye çağırmak. 2779

e.-ârdûk (edârdûk) 380, 382, 488, 2061, 2184, 2273, 2906

e.-ârim (edârim) 3516, 3555

e.-ârlâr (edârlâr) (kôç et-) Göç etmek. 1092

e.-ârse (edârse) (nesip et-) Gerçekleşmek. 1204

e.-ârûm (edârûm) (ar et-) Utanmak. 4936

e.-âyim (edâyim) (yardim et-) 4726

e.-in (edin) 641

e.-iyòdí (ediyòdí) 701

e.-iyòř (ediyòř) (yardim et-) 4745

e.-lâr (edlâr) 4547

e.-mem (sâs et-) Seslenmek. 4252

e.-memişûk 4901

e.-mê (kâbul et-) 4006

e.-mâdí 3997

e.-miş (iflas et-) 4059

e.-mişle 108

e.-mişûk 5157

e.-mişûk (kôç et-) 1160

e.-mişûm (meşağ_et-) 4034

e.-sa 2197

e.-sen (takip et-) 4144

e.-sûn 4532

e.-sûn (yardum et-) 4068

e.-fi 1806

e.-fi (hevadıs et-) Haber götürmek, göndermek. 1157

e.-fi (telefon et-) 1262

e.-fik 650

- e.-fīlār (teslim et-) 1149
- e.-fūk 1560
- e.-fūğūm (tıraş et-) 3383
- e.-fūk (iflas et-) 4060
- e.-fūk (koç et-) 1170
- e.-fūm 672, 1951, 2410, 2567
- e.-fūm (devir et-) Devretmek. 1105
- e.-fūm (selām et-) 1113
- e.-fūm (suval et-) Sormak. 1020
- e.-fūm (yārdīm et-) 4031
- e.-fūrdūk (talil et-) Tahlil etmek. 4095
- e.-ūp (edūp) 4695
- e.-ūp (edūp) (not et-) 4050
- e. (edārdīle) (heki et-) Anlatmak. 106
- e. (kabul et-) 1712
- e. (tebrīk et-) 1921, 1921
- e. (terk et-) 116
- e.-ādīm (edādīm) (kupas et-) Baş aşağı koymak. 1134
- e.-āk (edāk) (heķia et-) Anlatmak. 5062
- e.-ām (edām) (haz et-) 433
- e.-deş (edeş) (ķarsonluk et-) Garsonluk yapmak. 2731
- e.-duk (devām et-) 1498
- e.-e (ede) (hesap et-) 913
- e.-e (ede) (hesap et-) 2137
- e.-e (ede) (teslim et-) 1140
- e.-e (ede) (yārdīm et-) 4031
- e.-ecēim (edecēim) (ateş et-) 1508
- e.-ecēim (edecēim) (tebrīk et-) 1911
- e.-ecēz (edecēz) (muhabbet et-) Sohbet etmek. 1943
- e.-ecēim (edecēim) (ğālin et-) Birini gelin olarak almak. 229
- e.-ecēk (edecēk) (devām et-) 1498
- e.-emem (edemem) 1912
- e.-emēdīm (edemēdīm) (terk et-) 117
- e.-emēm (edemēm) (terk et-) 118
- e.-emiyceğim (edemiyceğim) (yāylācılığ et-) Yayılcılık yapmak. 1138
- e.-en (eden) 1397
- e.-en (eden)dā 3229
- e.-eşsin (edeşsin) (af et-) 279, 1690, 1792
- e.-eřūm (edeřūm) 1912
- e.-eřūm (edeřūm) (teşekkūr et-) 1376
- e.-esēn (edesēn) (takib et-) 667
- e.-eyim (edeyim) (hikaye et-) Anlatmak. 3244
- e.-eyim (edeyim) (ikrām et-) 3682
- e.-eyim (edeyim) (ikrām et-) 3928, 3930
- e.-eyim (edeyim) (izā et-) İzah etmek. 1783
- e.-eyim (edeyim) (fahat et-) Rahata kavuşmak. 3420
- e.-eyò (edeyò) (dewām et-) 4666
- e.-ēdīle (edēdīle) (sitem et-) 58
- e.-ēim (edēim) (mūayene et-) 3356
- e.-ēm (edēm) (sāvdalūğ et-) Aşk yaşamak. 1881
- e.-ērdūm (edērdūm) (yārdūm et-) 5024
- e.-ērām (edērām) (çobanlık et-) Çobanlık yapmak. 1453
- e.-ērīm (edērīm) (sāvdalūğ et-) 1872
- e.-ērūk (edērūk) (çobanlık et-) 1861
- e.-ērūk (edērūk) (hizmet et-) 3664
- e.-ācāiz (edācāiz) (kóç et-) 1400
- e.-ācāksin (edācāksin) 1912, 1912
- e.-ācāksin (edācāksin) (yārdīm et-) 2032
- e.-ācāksine (edācāksin) (idafe et-) 2929
- e.-ācāsīz (edācāsīz) (ikna et-) 4963
- e.-ār (edār) (adām et-) 1036
- e.-ār (edār) (alaķadař et-) 1244
- e.-ār (edār) (devam et-) 1938
- e.-ār (edār) (zān et-) Zannetmek. 5049
- e.-ārdī (edārdī) (ķavga et-) 4865
- e.-ārdī (edārdī) (telefon et-) 4808
- e.-ārdī (edārdī) (tembih et-) 4289
- e.-ārdīle (edārdīle) (heki et-) 108
- e.-ārdīlār (edārdīlār) (taķip et-) 2491

e.-ärdük (edärdük) (müabbet et-) 822, 1906
e.-ärdüm (edärdüm) (nezaşet et-) Gözetlemek, bakmak. 2570
e.-ärım (edärım) (haber et-) 1754
e.-ärım (edärım) (teşekkür et-) 1964
e.-ärlär (edärlär) (härb et-) Savaşmak. 4204
e.-ärmiş (edärmiş) (yardım et-) 4370
e.-ärsen (edärsen) (muřacät et-) 915
e.-ärsen (edärsen) (şahat et-) 975
e.-ärüm (edärüm) (řät et-) Rahat etmek. 886
e.-ärüm (edärüm) (iza et-) 1886
e.-ärüm (edärüm) (tebrık et-) 1924
e.-ärüm (edärüm) (teşekkür et-) 1615
e.-äyım (edäyım) (hikäye et-) 1456
e.-ip (edip) 3264
e.-iyem (ediyem) (haz et-) Hoşlanmak. 433
e.-iyodum (ediyodum) (kupas et-) Baş aşağı koymak. 1239
e.-iyò (ediyò) (idafe et-) 1305
e.-iyò (ediyò) (ikamet et-) 3223
e.-iyò (ediyò) (kabal et-) 1698
e.-iyòm (devâm et-) 3386
e.-iyòm (ediyòm) (kabal et-) 279
e.-iyòř (ediyòř) (devam et-) 1841
e.-iyòřdı (ediyòřdı) (seşket-) Sevk etmek. 769
e.-iyòřlär (ediyòřlär) (seřk et-) 770
e.-iyòřum (diyòřum) (meşak et-) 2191
e.-iyòřum (ediyòřum) (hikäye et-) 679
e.-iyòřum (ediyòřum) (intizaş et-) 132
e.-iyòřum (ediyòřum) (kayşaş et-) Gayret etmek. 1080
e.-iyòřum (ediyòřum) (meşak et-) 2158
e.-iyòřum (ediyòřum) (yardım et-) 2030
e.-iyòřum (hitap et-) 772
e.-iyòřuz (ediyòřuz) (kabal et-) 2737
e.-iyòřuz (ediyòřuz) (yardım et-) 2031
e.-iyòz (ediyòz) (iläve et-) 884
e.-iyòz (ediyòz) (müabet et-) 1687

e.-mem (daşgünlüg et-) 4362
e.-mem (haz et-) Hoşlanmak. 4361
e.-mem (heşam et-) Bir şeyi helal etmemek. 2632
e.-mem (kâyıp et-) (kâyıbet-) 1808
e.-mesek 2492
e.-mesin (nasıp et-) 3234
e.-mä (säs et-) 4831
e.-mädılär (kařa et-) Utandırmak. 2755
e.-mädılär (muhtac et-) 4324
e.-mädük 2735
e.-mädük (säs et-) 638, 639
e.-mädüm (idafe et-) 1305
e.-mädüm (säs et-) 2608, 2609
e.-máz (fařk et-) 1335
e.-máz (hitap et-) 1787
e.-máz (kabal et-) 1696
e.-mázla (haz et-) 4990
e.-missen (saşaşlüg et-) Yanlış iş yapmak. 2587
e.-miş (haber et-) 4910
e.-miş (kavğa et-) 3474
e.-miş (kontkon et-) 3008, 3009
e.-miş (takip et-) 1331
e.-miş (telefon et-) 791
e.-miş (tembih et-) 718, 718
e.-mişle (idafe et-) 1303
e.-mişlär (davet et-) 1887
e.-mişlär (ğoc et-) Göçmek. 1796
e.-mişlär (hapis et-) 711
e.-mişlär (húcum et-) Bir yere doğru akın etmek. 4506
e.-mişlär (isşila et-) 810
e.-mişlär (yardım et-) 4375
e.-mişlär (tâyın et-) Görevlendirmek. 717
e.-mişük 3823
e.-mişüm (emeğetmişüm) 1269
e.-mişüm (hizmet et-) 765
e.-mişüm (ikşağ et-) Nefret etmek. 2228, 2228
e.-mişüm (meşak et-) 2152

e.-mişüm (tembih et-) 2311
e.-mişüm (yārdīm et-) 1298
e.-miyālüm (rātsuz et-) 5033
e.-sek (ġālin et-) 2492
e.-sin (nesip et-) 2196
e.-sùn 4542, 4542, 4543, 5056
e.-sùn (musadā et-) 3445
e.-sùn (nesip et-) (nesib et-) 2195, 2195
e.-fi 1899
e.-fi (adam et-) 2199
e.-fi (devām et-) 4098
e.-fi (haķāfet et-) Aşağılamak. 1534
e.-fi (helāl et-) 807
e.-fi (iflas et-) 4063
e.-fi (ķābul et-) 1700, 1700
e.-fi (maf et-) 1834
e.-fi (muāyene et-) 1074
e.-fi (muāyenēt-) 1075
e.-fi (nāzār et-) 1775
e.-fi (rāt et-) 4561, 4561
e.-fi (taşif et-) 666
e.-fi (tecil et-) Ertelemek. 3375
e.-fi (tembi et-) Tembihlemek. 2384, 4995, 5010
e.-fi (vefat et-) 850, 957, 2722, 2723
e.-fi (yasaķ et-) Yasaklamak. 5080
e.-fi (yolçi et-) Uğurlamak. 862
e.-fiklār (haz et-) 4313
e.-filār (ħapis et-) Hapse atmak. 1665
e.-filār (sefk et-) Sevk etmek. 3308
e.-filār (sefk et-) 3313
e.-filār (telefon et-) 4943
e.-fùġi (húcúm et-) Bir yere akın etmek. 1508
e.-fùġüm (ikřaġ et-) Nefret etmek. 2228
e.-fùk 2096, 5124
e.-fùk (devām et-) 1511
e.-fùk (ķabul et-) 1705
e.-fùk (meşak et-) 2735
e.-fùk (muhabbet et-) 1964

e.-fùk (müabbet et-) 1629
e.-fùk (sohbet et-) 1964
e.-fùk (teslim et-) 1135
e.-fùk (yòķ et-) 1039
e.-fùklārınùn (idaşe et-) 1312
e.-fùm (dewām et-) 4618
e.-fùm (hayşet et-) 856, 858
e.-fùm (idaşe et-) 1304
e.-fùm (ikřaġ et-) İkrağ etmek, nefret etmek. 2229
e.-fùm (işmaş et-) İşaret etmek. 2593
e.-fùm (not et-) 4042, 4043
e.-fùm (tebşik et-) 1911
e.-fùm (tembi et-) 3595
e.-fùm (teslim et-) 1164
e.-fùm (yāylācılùķ et-) 1270
e.-fùn (ķabul et-) 1709
e.-ùp (edùp) (ġālin et-) 230
e.-yòrum (diyòrum) (meşak et-) 2165
e.-yòrum (ediyòrum) (izā et-) 1847
e.-yòrum (ediyòrum) (meşak et-) 2154
2. Yapmak.
e.-emāzdùk (edemāzdùk) 5030
e.-eş (edeş) 2731
e.-ēsen (edēsen) 4414, 4414
e.-ārķen (edārķen) 4569
e.-ilācāk (edilācāk) 983
e. 729, 4523
e.-ā (edā) 3500
e.-ādī (edādī) 3500, 3504
e.-dēim (edēim) (āsķeřlùķ et-) Askerlik yapmak. 3308
e.-e (ede) 887, 1147, 2589, 2660, 3199, 3638, 3829, 3862, 3862, 3914, 4285
e.-e (ede) (ķobanlùķ et-) Çobanlık yapmak. 1739
e.-e (ede) (temizluġ et-) Temizlik yapmak. 3239
e.-ebilùr (edebilùr) 780
e.-ecēim (edecēim) 1689, 4472
e.-ecēim (edecēim) (ķobanlùķ et-) 1699

- e.-ecēyduk (edecēyduk)** 1743
- e.-ecäsen (edecäsen)** 4517
- e.-ecā (edeā)** 3011
- e.-ecēmiş (edecēmiş) (äskerlük et-)** 1197
- e.-ecäksēn (edecäksēn) (peynir et-)** Peynir yapmak. 204
- e.-eķen (edeķen) (temizlũg et-)** 3239
- e.-elũk (edelũk)** 1260
- e.-elũm (edelũm)** 2810, 4029
- e.-emem (edemem)** 2647
- e.-emēdũk (edemēdũk)** 2096
- e.-emāasız (edemāasız)** 5095
- e.-emādile (edemādile)** 5079
- e.-emādilār (edemādilār)** 5080
- e.-emādũk (edemādũm)** 2097, 2097
- e.-emādũm (edemādũm)** 4874
- e.-emāz (edemāz)** 4121
- e.-emāzũk (edemāzũk)** 2683
- e.-emiyōruk (edemiyōruk)** 2265, 2265
- e.-emiyōrum (edemiyōrum)** 2263
- e.-emiyōruz (edemiyōruz)** 304
- e.-en (eden)** 2201
- e.-ene (edene)** 1147
- e.-eni (edeni)** 2216, 2217
- e.-erdi (ederdi) (yāylācılũg et-)** Yaylacılık yapmak. 4129, 4130
- e.-erđũk (ederđũk) (ķobanlũg et-)** 2710, 3299
- e.-esen (edesen)** 4523, 4563
- e.-sũn** 1164
- e.-fũm** 2936
- e.-fũn** 1166
- e.-eyim** 1516, 1746, 1932, 3376, 4241
- e.-ēdi (edēdi)** 4554, 4708
- e.-ēdũk (edēdũk)** 4597, 4603, 4658
- e.-ēdũk (edēdũk) (ķobānlũg et-)** 1387
- e.-ēdũk (edēdũk) (ķafuķ et-)** Katık yapmak. 355
- e.-ēdũk (edēdũk) (pazarlũg et-)** Pazarlık yapmak. 4570
- e.-ēdũm (edēdũm)** 4599
- e.-ēim (edēim)** 3238
- e.-ēlār (edēlār)** 2618, 4419
- e.-ēlũk (edēlũk)** 2877
- e.-ēm (edēm)** 2424
- e.-ēn (edēn)** 4328
- e.-ērdũk (edērdũk) (ķuřap et-)** Ğorap örmek. 4349
- e.-ērũk (edērũk) (temiz et-)** Tezmilemek. 1613
- e.-ēsen (edēsen)** 4710
- e.-ābildũm (edābildũm)** 4318
- e.-ācāk (edācāk)** 621, 918, 926, 1359, 2174
- e.-ācāksēn (edācāksēn) (ķalıřķılũg et-)** Kalif beklemek. 4109
- e.-ācāēim (edācāēim)** 3364
- e.-ācāk (edācāk)** 3504, 4517, 4526
- e.-ācāk (ķēdācāk) (ķe et-)** Şey yapmak. (dolgu sözü olarak ‘şey’) 305
- e.-ācāksen (edācāksen)** 4239
- e.-ācāksēn (edācāksēn)** 2354
- e.-ācāsız (edācāsız)** 2647
- e.-ādi (edādi) (ķōmıķlũg et-)** Güldürmek. 5041
- e.-ālũk (edālũk)** 1255
- e.-ālũm (edālũm)** 4867
- e.-ār (edār)** 3185, 4519, 5089
- e.-ār (edār) (ķik et-)** 1424
- e.-ārđi (edārđi)** 2558, 2770, 4254, 4268, 5024, 5090, 5091, 5094, 5095, 5096
- e.-ārđi (edārđi)** 2079, 3418, 5026
- e.-ārđi (edārđi) (ķāynānalũg et-)** Kaynananlar gibi davranmak. 5026
- e.-ārđile (edārđile)** 457, 471, 2913, 5067
- e.-ārđilār (edārđilār)** 2175, 2305, 2771, 2925, 3748, 5074, 5101
- e.-ārđilār (edārđilār) (ķapaķ et-)** Kapaķını örtmek. 5075, 5076
- e.-ārđilār (edārđilār) (waştewoş et-)** Vartivöra eğlenmeye gitmek. 5151, 5151

- e.-ärdük (edärdük)** 195, 355, 372, 373, 2002, 2273, 2770, 2775, 2869, 2883, 2903, 2905, 2907, 2907, 2925, 2938, 2981, 2984, 3185, 3207, 4189, 4391, 4595, 5121
- e.-ärdük (edärdük) (afeş et-)** 3590
- e.-ärdük (edärdük) (çobanlığ et-)** 5040
- e.-ärdük (edärdük) (hus et-)** Un katmak. 2064
- e.-ärdük (edärdük) (kasa et-)** Kasar sepeti ile çamaşır yıkamak. 2073
- e.-ärdük (edärdük) (kontrol et-)** 3600
- e.-ärdük (edärdük) (minci et-)** Minci yapmak. 385
- e.-ärdük (edärdük) (pelit et-)** Yassı hâle getirmek. 381
- e.-ärdük (edärdük) (peyni et-)** 378, 383
- e.-ärdük (edärdük) (telefon et-)** 3603
- e.-ärdüm (edärdüm)** 3418, 5025
- e.-ärdüm (edärdüm) (silmäg et-)** Temizlik yapmak. 5027
- e.-äre (edäre)** 3195
- e.-ärken (edärken) (çobanlığ et-)** 1718
- e.-ärken (edärken) (sävdalük et-)** 1718
- e.-ärle (edärle)** 4354
- e.-ärlär (edärlär)** 2463, 4354, 4420, 4420, 4420
- e.-ärlär (edärlär) (vaştevör et-)** 162
- e.-ärse (edärse)** 3638
- e.-ärsen (edärsen)** 4413, 5005
- e.-ärüm (edärüm)** 3684
- e.-icëim (edicëim)** 1915
- e.-ile** 454
- e.-ip (kavalı et-)** Kahvaltı yapmak. 3404
- e.-iyirum (ediyirum)** 749
- e.-iyolär (ediyolär)** 1111
- e.-iyosën (ediyosën)** 225
- e.-iyosun (ediyosun)** 307
- e.-iyödı (ediyödı) (mufaitlük et-)** Müteahhitlik yapmak. 1978, 1978
- e.-iyör (ediyör)** 622, 1422, 2082, 2083
- e.-iyörük (ediyörük)** 2198
- e.-iyöz (ediyöz)** 884
- e.-iyuduk (ediyuduk)** 2052, 2052
- e.-mädilär** 2838
- e.-mäyın** 3930, 3931
- e.-mädük** 2596
- e.-mâmişlär** 2845
- e.-mâmişsiz (iş et-)** Çalışmak, ev işi yapmak. Örgü örmek. 2596
- e.-me** 3455
- e.-mesün** 4399
- e.-mëdi** 1088, 4817
- e.-mëdi (muhtac et-)** 4325
- e.-mësün** 4399
- e.-mädı** 142
- e.-mädile** 659
- e.-mädilär** 3505
- e.-mädüğü** 140, 4811
- e.-mädüm** 5107
- e.-mädüm (ofospilüg et-)** Şikayet etmek. 3366
- e.-maktä** 1117
- e.-mämış (etmämış)** 2647
- e.-mämışük** 3166
- e.-máz (çobanlığ et-)** 194
- e.-mäzdı** 2770
- e.-mäzdı (beyuzuf et-)** Rahatsız etmek. 4150
- e.-mäzdilär** 3799
- e.-mäzdım** 785
- e.-mäzdüm** 5024
- e.-mäzlär** 4997
- e.-miş** 429, 671, 2202, 2202, 3275, 5090
- e.-miş (iltihap et-)** İltihap yapmak, iltihaplanmak. 2971
- e.-mişle** 5008, 5009
- e.-mişlär** 747
- e.-mişsiz (iş et-)** 2595
- e.-miştilär** 3713
- e.-mişüm** 341
- e.-mişük** 2615

e.-mişüm 1054, 2213, 2214, 2316, 2587, 2964, 4988, 5064
e.-mişüm (akadaşlûk et-) Arkadaşlık yapmak. 553
e.-mişüm (çobânluğ et-) 3232
e.-mişüm (çorap et-) Çorap örmek. 1052
e.-mişüz (çobânluğ et-) 169
e.-mişüz (yâylâcîlûk et-) 184, 185
e.-miyâsên 5006
e.-miyôr 612
e.-sûn (inzibatluğ et-) İnzibat görevlisi olmak. 3354
e.-fi 1492, 1862, 2457, 2457, 2597, 2958, 3282, 3755, 3755, 3756, 3886, 3886, 4924, 5013
e.-fi (analûğ et-) Analık görevini yerine getirmek. 2646
e.-fi (eylûk et-) İyilik yapmak. 1017
e.-fi (telefon et-) 1267
e.-file 638, 5009, 5086
e.-filâr 999, 1141, 2534, 2957, 4943
e.-filâr (dağetim et-) Bir merkezdeki kişileri çeşitli yerlere göndermek. 3315
e.-filâr (poruş et-) Kazmak. 3754
e.-fin (kâl et-) Başını kel yapmak. 727
e.-fûğûm 3377
e.-fûğûn 5023
e.-fûk 1321, 3582, 3647, 5031, 5031
e.-fûk (dezgâk et-) Tezhah biçimine getirmek. 4135
e.-fûk (dûğûn et-) Dûğûn yapmak. 1970
e.-fûk (kave et-) Kahveye dönüştürmek. 3471
e.-fûk (malcîlûk et-) Çobunluk etmek. 2526
e.-fûk (meç et-) İmece yapmak. 4302
e.-fûm 659, 669, 4580, 4819, 5107
e.-fûm (çirâklûğ et-) 4580
e.-fûm (çobânluğ et-) 3936
e.-fûm (çobânluğ et-) 4593
e.-fûm (ğûnlûk et-) Parayla birinin yanında çalışmak. 54

e.-fûm (kûlupcîlûk et-) Kulüp işletmek. 3395
e.-fûm (sâvdalûk et-) 1681
e.-fûm (yâylâcîlûk et-) 158
e.-fûm (yâylâcîlûklâr et-) 1048
e.-fûn 2430
e.-fûnûz 5013
e.-fûrmişlâr (nêşan et-) Nişanlamak. 3640
e.-ûp (edûp) 4708, 4709
e.-ûp (hazîrlûk et-) 1550
3. Ederi olmak, değmek.
e.-ê (edê) 4284
e.-êlâr (edêlâr) 4284
e.-âr (edâr) 887
e.-meyen 290
4. Kesmek.
e.-ârdûk (edârdûk) 402
e.-mişüm 519
5. Oynamak.
e.-etmişle (hoşon et-) Horon oynamak. 5001
e.-ârsên (edârsên) (hoşon et-) 5005
e.-mişle (hoşon et-) 5007
e.-miyâsên (hoşon et-) 5006
7. Evlendirmek.
e.-ecêim (edecêim) 2016
e.-miş 2014
8. Hazırlamak, kurmak.
e.-ârlâr (edârlâr) 239
9. Uğramak, başına gelmek.
e.-memişlâr (zaşaş et-) Zarara uğramak. 2849
etek *ıs.* Vücudun belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde genellikle kadın giysisi.
e. + îne (eteğîne) 2831
e. metek Etek ve etekle ilgili şeyler. 4346
etma Etme işi.
e. (baskîn etma) Baskın düzenlemek. 731
etmak 1. Etmek işi.
e. (tebrik etmek) 1925

2. Çeşitli tahıl ürünlerinden yoğrularak fırınlarda, tandırda, sacda vb. pişirilen temel gıda, ekmek.
e. 2847, 2847, 2848
- etme** Bk. **etma**
- e. **(kabul etme)** İsteyerek veya istemede bir şeyi benimsemek, onaylamak. 2737
- etmeğ** Bk. **etmağ 2**
- e. 3241
- etmek** Bk. **etmağ 2**
- e. 2845
- e. **Kârneşi** 1940'larda ekmek alabilmek için verilen bir belge. 3237, 3237, 3243
- etmä** Bk. **etma**
- e. **+sı (kavga etmä)** Kavga etmek. 1451, 1451
- etmäk** Bk. **etmağ 1**
- e. 2299
- etmäk** Bk. **etmağ 2**
- e. **(mısır etmäği)** 3543
- etmäk** Bk. **etmağ 2**
- e. **+ı (etmäği)** 2288
- e. **+inguz (etmäğinguz)** 3240
- e. 2765
- e. **+ı (etmäği)** 3452, 3452
- etmäğ** Bk. **etmağ 1**
- e. **(zaıaf etmäğ_ilen)** 1497
- etfûr-** Etmek işini yaptırmak.
- e. **-ülär** 2618
- eıraf** *ıs.* Yanlar, taraflar.
- e. 2428
- e. **+ı** 769, 814
- e. **+fa** 3229
- ev** *ıs.* Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı.
- e. 29, 37, 932, 1022, 1025, 1185, 1335, 1731, 1734, 2359, 2458, 2623, 3228, 3388, 3613, 3677, 3690, 3702, 3712, 3754, 3759, 3761, 3812, 3814, 3814, 3815, 3817, 4135, 4277, 4292, 4524, 4530
- e. **+a** 233, 288, 298, 298, 338, 411, 422, 453, 530, 644, 878, 940, 986, 987, 1409, 1409, 1472, 1472, 1480, 1518, 1602, 1602, 1610, 1723, 1723, 1867, 1898, 1913, 2533, 3881, 4075, 4227, 4855, 4856, 4993, 4993, 4995, 4996, 5022
- e. **+de** 61, 1189, 1734, 3397, 3613, 3728, 3732, 3943, 4358
- e. **+dekı** 2763
- e. **+den** 233, 442, 1472, 4303
- e. **+dēsiz** 1185
- e. **+dä** 123, 159, 289, 355, 368, 1087, 1143, 1221, 1222, 1224, 1724, 1927, 2134, 2741, 2742, 3141, 3174, 3176, 3808, 3810, 4003, 4089, 4587, 4588, 4872
- e. **+e** 149, 198, 231, 231, 232, 1794, 1876, 1887, 2113, 2113, 2123
- e. **+ä** 367
- e. **+i** 19, 19, 70, 70, 70, 301, 340, 970, 1034, 1096, 1100, 1136, 1138, 1761, 1761, 2085, 2419, 2427, 3123, 3141, 3235, 3531, 3756, 3761, 3819, 4276, 4277, 4359, 4360, 4360, 4425, 4525, 4997
- e. **+idu** 338, 346
- e. **+idûr** 2656
- e. **+in** 1466
- e. **+ina** 276, 339, 424, 644, 1760, 2438, 2656, 2844, 3224, 3224, 3407, 3900, 4129, 4971, 4975
- e. **+ina (alım evi)** Yaş çay alımlarının yapıldığı özel mimarî ile yapılmış bina. 1385, 1388
- e. **+ina (çay alım evi)** 1385
- e. **+inde** 1888
- e. **+inden** 2420, 3139
- e. **+indä** 306, 341, 1266, 1686, 3160, 4435
- e. **+ine** 3899
- e. **+inûn** 1778, 2249, 2453
- e. **+le** 3797
- e. **+lêi** 451
- e. **+lär** 3759, 3797, 4527
- e. **+lärda** 251

- e. + lāre** 3815
- e. + lārī** 7, 20, 2812, 2831, 3815
- e. + lārī (çay alım evi)** Bk. **alım evi** 1380
- e. + lārīna** 453
- e. + lārīna (çay alım evi)** 1380
- e. + lārīndā** 3540
- e. + lārīnī** 2660
- e. + lārūmūzi** 3123
- e. + ūm** 5162
- e. + ūma** 535, 540
- e. + ūmdā** 3220
- e. + ūmi** 2069
- e. + ūmūz** 9, 10, 1100, 3123, 3123, 4588
- e. + ūmūza** 4013
- e. + ūmūzdā** 1099, 3299
- e. + ūmūzūn** 2362
- e. + ūn** 254, 1146, 1149, 1183, 1798, 1914, 2683, 3039, 3142, 3143, 3759, 3823, 3824
- e. + ūngī** 3356
2. Tahta perde, yapı.
- e. + i** 3909
- evel** Bk. **āwel**
- e.** 604, 623, 633, 637, 3399, 3714, 3801, 4112
- e. + den** 1373, 3994
- e. + in** 1980
- e. + isi** 1136
- evelā** Bk. **āwela**
- e.** 2228
- evelin** Bk. **āwelīn** Krş. **āwel**
- e.** 2011, 2012, 2018, 2049, 2060, 2084, 2115, 2175, 2176, 2179, 2179, 2187, 2188, 2255, 2276
- evelkī** Bk. **āwelkī**
- e.** 2114, 2114, 2114
- everē-** Evlendirmek.
- e. -di** 2533, 2533, 2559, 2559
- e. -dile** 607
- e. -dūk** 875, 2756, 4009
- e. -ecēim** 95
- e. -ecēz** 3041
- e. -mişlār** 606
- e. -mişūm** 4253, 4332
- e. -se** 2735
- e. -ūok** 2735
- e. -ūr** 2735
- evet** *ünl.* Öyledir anlamında doğrulama ve tasdik kelimesi.
- e.** 9, 64, 391, 487, 597, 610, 629, 783, 907, 907, 907, 907, 907, 917, 1037, 1526, 1947, 2118, 3489, 3520, 3701, 4090, 4118
- evēř-** Bk. **everē-**
- e. -di** 2017
- evē** Bk. **everē-**
- e. + dūk** 366
- evādi** *ıs.* Çabuk davranma zorunluluğu acele.
- e.** 5050
- evāl** Bk. **āwel** Krş. **āwelīn**
- e.** 2909
- evār-** Bk. **everē-**
- e. -dūk** 2727
- e. -dūm** 4005
- evhanīmī** *ıs.* Kendi ev işlerini yapan kadın.
- e. + lārīdūr (evhanīmīlārīdūr)** 2729
- evhanūmī** Bk. **evhanīmī**
- e. + dūr** 2729
- evlat** *ıs.* Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk.
- e.** 170
- e. + í (evladí) (bóyúg_evlat)** 2547
- e. + í (evladí)** 2545, 2545, 4979
- e. + im (evladím)** 735
- e. + isēn (evladisēn)** 150
- e. + lārīm** 776
- e. + lārīyız** 114
- e. + sēn** 150
- e. + fen** 1572
- e. + ūm (evladūm)** 170, 2004, 2005, 2165, 2224
- e. + ūmī (evladūmī)** 164

e.+ùmsız (evladùmsız) 51
e.+ùng (evladùng) 3480
evle *ıs.* Gün ortası.
e. 839
e.+den 839, 4616
e.+e (evlê) 850, 851
e.yemâğî Öğle yemeği. 4665
e.+yina 2945
e.+yine 437
evlen- Erkekle kadın aile kurmak için kanuna uygun olarak birleşmek.
e.-di 422, 422, 606, 1226, 2728, 2728, 3069, 3701
e.-diğî 662
e.-dile 524
e.-dilâr 2755
e.-dùğùngî 3505
e.-dùğùm 1684, 3505
e.-dùğùmdâ 3044
e.-dùğùmi 4856
e.-dùk 119, 120, 2529, 3552, 3712
e.-dùktên 52, 120, 2801
e.-dùm 1782, 2649, 3003, 3488, 4072, 4073, 5105
e.-dùn 2348
e.-ećak 2397
e.-iyoduk 2020
e.-iyòrdum 649
e.-mem 253, 253, 1702
e.-mädùm 2999
e.-mâmağ 652
e.-miş 361, 2339, 2346, 2825, 2826
e.-mişlâr 1910
e.-mişti 2546
e.-mişti 661
e.-miştùm 3609
e.-mişùm 1791, 2535, 2721, 2722, 3002, 3046, 3492, 3499
e.-miyâcâktùm 282
e.-sùn 2397

e.-üdi 3501
e.-üle 84
e.-ùròk 1707
e.-ùrùm 252
evlendür- Evlenme işini yaptırmak.
e.-ürsin 2253, 2253
e.-ebilür Evlenme işini yaptırmaya gücü yetmek. 2018, 2019
evlenmak Bk. **evlenmak**
e. 2, 83
evlenmak Evlenme işi.
e. 346, 1680, 1680, 2396, 2724, 3698
e.+a (evlenmâğa) 2393
e.+ùm (evlenmâğùm) 3698
evli *s.* Evlenmiş bulunan.
e. 512, 3712, 4739, 4793
e.+du 69
e.+lâr 3125, 3125
e.+ydim 2812
e.+yi 2400
e.+yidi 3531
e.+yiz 3614
e.+ymış 2817
evlilük *ıs.* Evlenme durumu.
e.+í (ağraba evlilüğî) 4072, 4082, 4089, 4090, 4090
e.+inden (ağraba evlilüğî) 4089
e.+ùmùzden (evlilüğùmùzden) 1
evrâk *ıs.* Kâğıt yaprakları, kitap sayfaları.
e.+ím 726
evvel Bk. **âwel**
e. 897, 912, 3864, 3991
ew Bk. **ev** 1
e. 880, 882, 932, 934, 951, 952, 952, 972, 973, 973, 1034, 2130, 2131, 2131, 2136, 2137, 2138, 2138, 2209, 4873, 4881, 5086, 5106, 5107, 5107
e.+a 2202
e.+dê 5019, 5020

e.+dä 2255, 4810, 4874, 4874, 4882, 4883, 4883, 5005, 5019, 5033
e.+dûr 2200
e.+e 2196
e.+ûngûn 974
e.+ûm 878, 2208, 2208, 2208, 2209, 2212, 4315, 4524
e.+ûmdä 1564
e.+ûmûz 933, 2998
e.+ûn 936, 1009, 1409, 1414, 2168, 2392, 2555, 3903, 4965
eweî- Bk. **everî-**
e.-miş 5012
ewâdi Bk. **evâdi**
e. 5053
ey Bk. **e:y**
e. 394, 995, 996, 1262, 4354
eyi Bk. **ëyi**
e. 1536, 2658, 3992
e.+ik (çoğ_eyik) 4578
eyle- Etmek, yapmak.
e. 676
e.-sin (fâmet eyle-) Rahmet eylemek. 670
e.-sin (fâmet eyle-) 684
e.-sûn (fâmet eyle-) 3542
eylä- Bk. **eyle-**
e. (kôçialûğ_eylä-) Kaynanalık etmek, kaynana gibi davranmak. 5022
e. (yêmak eylä-) Yemek yapmak. 5020
eylul *is.* Yılın 30 gün süren dokuzuncu ayı.
e.+un 3891
eylûl Bk. **eylul**
e.+ûn 1457
eylûk Bk. **ëylûk**
e.+i (eylûğî) et- İyilik yapmak. 1017
eyşa Krş. **eşya** (*Metatez ile*)
e.+dän 267

eyvah *ünl.* Beklenmedi, kötü, hoş gitmeyen bir haber veya olay karşısında duyulan acımayı anlatır.
e. 92, 1515, 1520
eyvah Bk. **eyvah**
e. 1553
ez- *mec.* Baskı altında tutmak.
e.-di 3743
e.-eşek 4413
e.-ëdi 4371, 4371
e.-ëlär 4068
e.-ërdûk 864
e.-iyòdîlä 81
ezdûr- Ezmesini sağlamak.
e.-miyecëim 1691
ezğame *is. Yun. tıp.* (metatez) Birden bire ortaya çıkarak gelişen kızartı, kaşınma, sulanma, kabuk bağlama gibi doku bozukluklarıyla belirginleşen bir deri hastalığı, egzama.
e. 1156
eziyât Bk. **eziyât**
e.+ûmûz 22
eziyet Bk. **eziyât**
e. 145
eziyetli *s.* Eziyet çekerek yapılan.
e. 4698
eziyât *is.* Aşırı güçlük ve sıkıntı, üzü.
e.+lär çek- Aşırı güçlük ve sıkıntı durumunu yaşamak.123
e.+lär çek- 119
ezma Ezmek işi.
e. lâna Ezmek suretiyle yapılan lahana yemeği.
4412
ezmağ Krş. **ezma**
e. 1689
ê Bk. **e**
ê. 26, 56, 1663
ê- Bk. **i-**
ê.+sek 3156

è: Bk. e:

è. 1048

èḥḥīyār Bk. **ehḥīyār**

è. +a (**èḥḥīyā**) 91

è. +īn (**èḥḥīyāīn**) 301

ékiz s. Bir doğumda dünyaya gelen iki kardeş.

è. 3047

èn- Bk. **en-**

è.-**dùk** 1200, 1205, 1210, 1210, 1665

è.-**elùm** 1663

è.-**er** 2760

è.-**ēm** 1778

è.-**ārsēn** 3172

è.-**sùn** 4, 82, 96

èndùr- Bk. **endùr-**

è.-**dile** 43

épéyi Bk. **epeyi**

è. 1277

épéyi Bk. **epeyi**

è. 1629

érkek Bk. **erḳāk**

è. 367

érḳāk Bk. **erḳāk**

è. +**lēūmùz** 473

ésse *ıs.* Doğru, gerçek, essah.

è. 1865, 1865

èşit- Kulakla algılamak, duymak.

è.-**ūròm** 1859

èşittūr- Duyurmak, işitmesini sağlamak.

è.-**iòm** (**èşittūròm**) 1858

èt- Bk. **et-** 1

è.-**čeksin** (**ètčeksin**) 3109

è.-**emiyeçēim** (**èdemiyeçēim**) 75

è.-**iyim** (**èdiyim**) 4409

è.-**tùm** 13

2. Bk. **et-** 2

è.-**emiyòm** (**èdemiyòm**) 63

è.-**ācāklār** (**èdācāklār**) 916

è.-mişùm 2829

èvedi Bk. **evädi**

è. 3356

èyi s. İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı.

è. 525, 543, 564, 564, 564, 569, 571, 571, 572, 572, 578, 684, 715, 725, 885, 885, 1128, 1177, 1227, 1261, 1296, 1337, 1386, 1390, 1622, 1705, 1984, 1991, 1992, 2027, 2213, 2269, 2269, 2307, 2351, 2354, 2408, 2408, 2408, 2430, 2439, 2443, 2480, 2509, 2513, 2774, 2774, 2927, 3016, 3027, 3163, 3163, 3264, 3265, 3307, 3307, 3370, 3417, 3417, 3425, 3435, 3446, 3469, 3593, 3665, 3668, 3686, 3761, 3910, 3944, 4246, 4247, 4286, 4287, 4289, 4329, 4361, 4377, 4481, 4492, 4505, 4542, 4542, 4543, 4544, 4611, 4619, 4620, 4627, 4898, 5100, 5115, 5116, 5148, 5148

è. +**du** 5015

è. +**dù** 550, 5146

è. +**dùlār** 4249

è. +**dùr** 2351, 2446, 2933, 4323, 4329, 4374, 4376, 4578, 5115, 5117

è. +**dùrlār** 4281

è. +**si** 4617

è. +**sine** 2430

è. +**sini** 2198

è. +**ydi** 11, 12, 15, 15, 25, 25, 1443, 2339, 3731

è. +**yik** 418, 418

è. +**yim** 533, 551, 565, 569, 572, 2439, 2547

èyice *zf.* İyiye yakın.

è. 4171

èyice Bk. **èyice**

è. 5009

èyilen- Tedavi olmak, iyi duruma gelmek.

è.-**mişùm** 5111

èyilùk İyi olma durumu, yardım.

è. +**ùgí** (**èyilùgùgí**) 2654

è. +**ùmùz** (**èyilùgùmùz**) 2878

ëyilûk Bk. **ëyilûk**

ë. 2215

ë Bk. **e**

ë. 493, 1422, 4637

ëhe:n Bk. **ëhen**

ë. 400

ëhen Bk. **ëhen**

ë. 399, 400, 400

ëk- Bk. **ek-**

ë.-fûm 993

ël- Bk. **el-**

ë.-di 1139

ëliti Bk. **elti**

ë.+m (ëltûm) 2622

ë.+mdûr (ëltûmdûr) 2684

ërûk Bk. **erûk**

ë. 4393

ët- Bk. **et-** 1

ë.-fi (tembi ët-) Tembihlemek. 5011

2. et- 2

ë.-fûklârûmi 4763

ëwli bk. **evli**

ë.+dûr 4770

ëyi Bk. **ëyi**

ë. 4322

ë.+dûr 4373, 4393, 4533

ë.+dûr (ëydûr) 4247

ë.+ydi 4373

ëz- Bk. **ez-**

ë.-dûgî 4371

ë.-dûm 3949, 3950

ë.-erûk 380

ëzil- Ezmeye konu olmak.

ë.-dûk 5171

ä Bk. **e**

ä. 14

äcâmilûk *is.* Acemi olma durumu.

ä.+çek 5016

äcâp Bk. **âcep**

ä. 2492

ä:y ünl. Acıma belirtmek için kullanılır. Krş. **ah**

ä. 495

ägä Bk. **eger**

e. 1814, 1903, 2666, 4704

ä. 93

ägit- Krş. **äg-**

ä.-fi 3953

äglence *is.* Eğlenme işi.

ä.+mâglence 2940

äg- Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek.

ä.-di 1860

ägît- Krş. **äg-**

ä.-fûm 2534

äletrik *is.* Pilli el feneri.

ä.+um (äletriğum) 1489

älli *is.* Kırk dokuzda sonraki sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

ä. 246, 755, 1075, 1330, 1355, 1363, 1364, 1418, 1448, 1479, 1494, 1503, 1505, 1544, 1832, 2060, 2453, 3505, 3536, 3694, 5068

ä. **atmîş** Elli ile altmış arasında bir sayısal değer. 3721

ä. **milyon** *is.* Elli tane milyonun toplamını gösteren sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

ä.+a 1073

ä. **bin** *is.* Elli tane binin toplamını gösteren sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

ä. 3267

ä. **bin de-** Bir sürü kötü şey söylemek, sayıp dökmek.

ä. 3997

ämeliyatlı *sf.* Kendisine ameliyat yapılmış olan.

ä.+yîm 1083

ämeliyet *is.* Ar. Operatörün, hasta üzerinde kesme ve dikme yoluyla yaptığı müdahale.

ä.+a 3245, 3246

- ä. +fi** 3246
- ämeliyât** Bk. **ämeliyet**
- ä. ol-** Kesme ve dikmeye dayalı tıbbî operasyon geçirmek. 1081
- ämeliyâf** Bk. **ämeliyet**
- ä. Ol-** Operatör tarafından teavi amacıyla kesilip dikilmek. 1083
- ämuća** Bk. **amća**
- ä. +sínùn** 857
- äri-** Bk. **eşi-**
- ä.-mâzdí** 5066
- ärit-** Erimesini sağlamak.
- ä.-fi** 5085
- ä.-filār** 5086
- ärken** *zf.* Zamanın ilerlememiş bir anında.
- ä.** 5016
- äşkeř** Bk. **asķeř**
- ä. +a** 4484
- ä. +den** 4072
- ä. +ä** 733
- ä. +i** 787, 4013
- ä. ol-** Asker olmak. 728
- ä. +ün** 4012
- äşkeřiye** Askerlik.
- ä.** 1935
- äşkeři** s. Askere ait.
- ä.** 747, 750
- äşkeřlik** Bk. **asķeřlũk**
- ä.** 725, 745, 753
- äşkeřlũk** Bk. **asķeřlũk**
- ä. et-** Askerlik yapmak. 1197
- ä. +fe** 4010
- ä. +fen** 598
- äşkeř** Bk. **asķeř**
- ä.** 3346, 3375, 3618
- ä. +a** 4240
- ä. +e** 3310, 3375, 3381
- ä. +lār** 4018
- ä. +lāríní** 811
- ä. +ün** 3320, 4016
- äşkeřiye** Bk. **äşkeřiye**
- ä. +a (äşkeřiya)** 3361
- ä. +dā** 3301
- äşkeřlũk** Bk. **asķeřlũk**
- ä. (äşkeřlũğ et-)** Askerlik yapmak. 3308
- äşkeřlũk** Bk. **asķeřlũk**
- ä. hāyatí** Askerlikle ilgili yaşam. 4034
- ä. +fe** 4021
- äşkārũluk** Bk. **asķeřlũk**
- ä. +umí (äşkārũğumí)** 4028
- äşki** s. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan.
- ä.** 582, 582, 757, 1667, 1714, 1795, 2922, 3634, 3824, 3842, 3907, 4904, 4998, 5002, 5002, 5003, 5026, 5026
- ä. +deki** 940
- ä. +den** 921, 930, 2333, 2515, 2890, 2921, 3254, 3793, 3798, 3816, 4570, 5081
- ä. +dũr** 582, 4488
- ä. +dā** 2716
- ä. +lār** 824
- äşki-** Eski duruma gelmek.
- ä.-miş** 3447, 5093
- äşkí** Bk. **äşki**
- ä.** 187, 1185, 1349, 1361, 2922, 3756, 3759, 4003, 4118, 4723
- ä. +den** 251, 1247, 2285, 4074, 4189, 4219, 4238, 4242, 4254, 4270, 4278, 4281, 4281, 4331, 4334, 4339, 4347, 4369, 4388
- ä. +lērũmũz** 4503
- ä. +lār** 37, 37, 3913, 4336
- ä. +lārũmũz** 108, 187
- ä. +sí** 466
- äşkíkí** *zm.* Eskiye ait.
- ä.** 939, 2316, 2344
- ätmış** Bk. **atmış**

ä. dört *is.* Altmış dört sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4056

ävelkı *zm.* Eskiye ait.

ä. 4147

ävel Bk. **äwel**

ä. +i 4162

äwel *zf.* Eski zamanlar.

ä. 2734, 2738, 2745, 2749, 2775, 2822, 2907, 2922, 2930, 2932, 2992, 3003, 3482, 3487, 5033, 5077, 5100

ä. +den 25, 409, 423, 2701, 3038, 4997, 5089

ä. +dä 3107, 5026

ä. +i 3244

äwela *zf.* Önceden ilkin.

ä. 22, 592

äwelä Bk. **äwela**

ä. 1550

äwelın *s.* Eski zaman.

ä. 16, 39, 80, 84, 86, 103, 110, 346, 370, 461, 472, 473, 2745, 2760, 2761, 3003

äwelinkı Kırş. **äwelkı**

ä. 24

äwelkı *sf.* Eskiye ait.

ä. 11, 12, 14, 15, 3721

äyağ Bk. **äyağ**

ä. (**äyağ_ilen**) Yayan. 475

äyak Bk. **äyağ**

ä. +i (**äyağı**) 4657

ä. +ím (**äyağım**) 3338

äyağ *is.* Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.

ä. 1208, 1212, 2304

ä. (**aç äyağ el-**) Yşlanmadan, hastalanmadan, ecelsiz ölmek. 3283

ä. (**yalân äyağ**) Yalın ayak, çıplak ayak. 4221

ä. +a (**äyağa**) 1492

ä. at- Bir yere gitmek. 1878

ä. +ilen (**äyağ_ilen**) 477

ä. +ında (**äyağında**) 3653

ä. +ını (**äyağını**) 2534, 2555, 2557

ä. +laùmüz 2184

ä. +lâi 395

ä. +lârı 3960

ä. +lârını 1421, 1593, 4130

ä. +lârùmüza 2286

ä. +lârùmüzdä 1473

ä. +lârùmüzilen 2317

ä. +lârùmüzün 2185

ä. +lârüng 4168

ä. +läùmüzı 1481

ä. +ta 3651

ä. +te 3474

ä. +üm (**äyägüm**) 1155

ä. +ümün (**äyägümün**) 1154

äyağkabi Bk. **äyağkabi**

ä. 2926, 3292

äyağkabi *is.* Özellikle sokakta ayağı korumak için giyilen ve altı kösele, lastik gibi dayanıklı *maddelerden* yapılan ayak giyeceği, papuç.

ä. 683, 2186

ä. +suz 674

ä. +ylârı 673

äylen- Bk. **eglen-**

ä. -mişük 3029

äynı *is.* Ayırt edilemeyecek kadar benzeri, özdeşi, tıpkısı.

ä. 188, 204, 391, 399, 465, 668, 824, 832, 846, 1007, 1085, 1300, 1321, 1395, 1474, 1622, 1724, 1726, 1748, 1784, 1843, 1850, 3162, 3989, 4051, 4071, 4093, 4529, 4731, 5008, 5008

ä. +du 4346

ä. +sí 3996

ä. +sını 4000

äzil- Ezme işine konu olmak.

ä. -iyördı 622

ël- Yaşamaz olmak, ölmek.

- ë.-dùgi** 741
ë.-dùgi 53
ë.-dùgi 2229, 2813, 3496
ë.-dùginden 2975
ë.-dùkten 2645
ë.-dùkten 1038, 2649
ë.-düm 983, 4320
ë.-dümse 2211
ë.-düysem 2209
ë.-iü 3241
ë.-iyu 3227, 3228
ë.-ü 495, 1157, 1158
ë.-üf 677
ë.-üruk 1470
ë.-úrúm 137
ë.-üm 3498
ë.-üp 1071
ë.-üróm 2871
ë.-ürse 1322
ë.-ürüm 2871
ëldür- Ölmesine sebep olmak.
ë.-di 609, 2248, 3437
ë.-emem 1599
ë.-mädüm 3281
ë.-sün 3465
ëlúm *is.* Ölüm, yaşamaz olma durumu.
ë. 612
fabrika *is.* İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç ve benzeri ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu.
f.+dan 1436
f.+lärden 1229
f.+sinden (çay fabrikası) Yaş çayın işlendiği fabrika. 754
fabrikā Bk. **fabrika**
f. 1435
fabrika Bk. **fabrika**
f.+da 1103, 4731
fakat *bag.* Yalnız, ancak, ama, lakin.
f. 1394, 1601, 1636, 1670, 1702, 1832, 1848, 1854, 1892, 1923, 1950, 3602, 3727, 3733, 3741, 3797, 3817, 3828, 3830, 3909
fakir Bk. **fakir**
f.+läre 3427
fakülte *is.* Bir üniversitenin öğrenim alanı veya uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri.
f.+sina (tip fakültesi) Üniversitelerin tıp eğitimi ve sağlık hizmeti veren, eğitim ve araştırma kurumu. 4086
faķat Bk. **fakat**
f. 1332, 1506, 1513, 1518, 1555, 1579, 1675, 1684, 1692, 1706, 1706, 1707, 1737, 1843, 1858
faķaf Bk. **fakat**
f. 1517, 1518, 3590, 3592, 3730, 3773
faķerlük Bk. **fakirlük**
f. 1723
fakir *is.* Geçimini güçlükle sağlayan, yoksul.
f.+ün 3447
fakirlük Fakir olma durumu, yoksulluk.
f. 5118
falan *is.* Söylenmesi istenmeyen, gerekli görülmeyen bir özel adın veya bir nesnenin yerini tutar.
f. 1356, 1407, 3589, 3698, 3702, 3706, 3735, 3794, 3820, 3865, 3896, 3980, 4041, 4083, 4434, 4545
f.+filan 4600, 4603
falanca Krş. **falan**
f.+ya 4956
falançı Krş. **falanca**
f. 4015
farķ *is. Ar.* Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik.
f. et- Bir şeyi anlamak, görmek. 1335
f.+í 3854
f.+ínayım 1313

fasulye *ıs. bot.* Fasulyegillerden barbunya, alı, Aye kadın, horoz gibi bir ok trleri bulunan bitki veya bu bitkinin sebze olarak yararlanılan yeil rn ve kuru tohumları..

f. 212, 206, 209, 377, 456, 867, 992, 2864, 2881, 2888, 2890, 3144, 4548

f.+y (fasulyy) 2888

f.+ya 2886

f.+y 2881

fawrka Bk. **fabrka**

f. 1982

f.+a (fawrk) 2618, 2618

f.+si 1982, 1982

fayda *ıs.* Yarar, kr.

f.+s 310

fazla *s.* Gereğinden, alılımtan ok aşırı olan.

f. 206, 882, 1009, 1012, 1457, 1572, 2777, 2804, 3332, 3333, 3335, 3370, 4835 5066, 5107, 5123

f.+dr 2134

f.+sn 1583

f.+yd (fazlyd) 5119

fazl Bk. **fazla**

f. 5064

fe *ıs.* İnme, nzl.

f.+i 3688

f. wur- İnme inmek. 5160

feda *ıs.* Bir ama uğrunda bir değr veya varlıktan vazgeme, uğruna verme.

f. 1892

feet Bk. **fakat**

f. 620, 653, 657, 663, 745, 769, 4111

felaket *ıs.* Byk zarar ve sıkıntılara yol aan olay veya durum, yıkım bela.

f. 742, 1483

felamur Bk. **ihlamur**

f. 4395

felan Bk. **falan**

f. 697, 822, 844, 1988, 2126, 3697, 3856, 4436, 4553, 4575

felanci Bk. **falanca**

f.+nun 2016

felt *ıs.* alışkanlık, alışma, hareket, canlılık, faaliyet.

f.+fe 1100

fel Bk. **fe**

f. ol- İnme inmek. 1020

fena *ıs.* İy nitelikte olmayan kt.

f. 962, 1985, 3280, 3856

f. (fen ol-) Kendini kt hissetmek, duygulanmak. 2612

f.+ma 2243

f.+sn 3282

fener *ıs.* Saydam bir maddeden yapılmış veya byle bir madde ile donatılmış, iinde ık kaynağı bulunan aydınlatma aracı.

f. 1804, 4641

fen Bk. **fena**

f. 3886, 3886

feman *z. s.* İneklere verilen bir isim.

f. 3086

fesaf Bk. **vesaf**

f. 3979

fevkelad *sf.* Alılımtan olandan ayrı, olağnst, beklenmedik, grlmedik, işitilmedik.

f. 3853

flnf Bk. **falanca**

f. 1301

fr Bk. **frk**

f. 3996

fdan *ıs.* Ağ ve ağcıkların yeni yetişeni.

f. 2410, 2411

filan Bk. **falan**

f. 171, 1620, 1628, 1755, 1794, 1863, 1868

f. (falan filan)

f. 4600, 4603

filanci Bk. **falanca**

- f.** 1645, 1899
f.+ya 1899
f.+yi 1864
file *is.* Ağ torba.
f. 3630
f.+lār 3630
filim *is.* Komik.
f. 1487, 5063
filinta *is.* Tüfekten daha kısa, elde taşınabilir, kısa ve yivsiz namlulu ateşli silah.
f.+lārī (Alman filintası) Alman yapımı bir tüfek.
f. 3807
filis *is.* Yeni sürmüş, körpe ve küçük dal veya yaprak sürgünü.
f.+lāre 2864
firma *is.* Tüzel kişiliği olsun olmasın bir ekonomik etkinlik birimi.
f.+lār (özel firma) 4689
fişek *is.* Tüfek, tabanca gibi hafif ateşli silahların içine, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephaneye, kurşun.
f. 3128
fitre *is.* Ramazan ayı içinde verilmesi İslam dinince buyrulan, miktarı belirli sadaka.
f. 54
f.+ī (fitrē) 55
fiṭil *is.* Lambada, kandilde ve mumda yağın, çakmakta benzinin yanmasını sağlayan, türlü biçimlerde bükülmüş ve dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde.
f. 4639
fiyet *is.* Alım ve satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri.
f. 4565
f.+i 4055
fiyolu *sf.* Süslü, işlemeli.
f. 337
fitik *is. tıp.* İç organlardan birinin bir parçasının, çoğunlukla da bağırsağın bir bölümünün, bulunduğu boşluğun çeperlerinde doğal olarak bulunan ya da sonradan olma bir delikten dışarı taşarak deri altında bir şişkinlik oluşturmaları.
f. 4066, 4172
fotograf Bk. **foṭōraf**
f.+ūmī 1216
foṭōraf *is.* Görüntüyü ışığa karşı duyarlıkları bir yüzey üzerinde özel makine ile tespit etme yöntemi ve bu yöntemle tespit edilerek çoğaltılan resim.
f. 1021
f.+ī 1021, 1022
f.+lār 1024
Fransis *is.* Fransa'da yaşayan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse.
f. 770
Fransisçe *is.* Hint-Avrupa dillerinden, Fransız ve Fransız uygarlığını benimsemiş ülkelerde kullanılan dil.
f. 771
fuḥuṣ *is.* İçinde bulunulan toplumun kurallarına uymayan cinsel ilişkide bulunma.
f. yap- İçinde bulunulan toplumun kurallarına uymayan cinsel ilişkide bulunmak. 609, 609
fuḫāra *sf.* Yoksul.
f.+lārī 81
f.+sī 4533
f.+ydī (fuḫarāydī) 3504
fuḫarā Bk. **fuḫāra**
f. 4562
fuṣkī *is.* At ve büyükbaş hayvanların gübresi.
f. 3182
f.+sī 3182
fündük *is.* Kayıngillerden kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde ve yurdumuzun Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen bir ağaççık.
f. 1006, 1007, 2042, 2042, 2042, 2044, 2047, 2303

f.+í (fùndùgí) 2044, 2045
f.+lārí 3096
f.+lārùmùzi 2043, 2048
f.+mùndùk 4649
fùrsat *ıs.* Uygun zaman, uygun durum veya şart.
f. bul- Bir işi yapmak için uygun zamanı, uygun durumu, uygun ortamı yakalamak. 1893
fùrùn *ıs.* Her yandan aynı derecede ısı alarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde önünde tek açıklık bulunan ocak.
f. 3522, 3844, 3863, 4579
f.+a 3524
f.+da 3617
f.+den 3513, 3541
f.+dā 3238, 3377, 3585, 3596, 3939, 4650
f.+í 667, 3451, 3843
f.+ína 3426
f.+índā 668
f.+íní 669
f.+lārdā 4242
f.+lāre 4242
f.+lārí 982, 3839
f.+ùmùz 3512
f.+ùn 3843, 3844
f.+a 3452, 3453, 3583, 3590, 3595, 3596
f.+í 3584, 3584
f.+í (қаға fùrùn) Geleneksel yöntemlerle ekmek yapan yakıt olarak odun kullanan fırın. 3584
2. Isı verici bir düzenele çalışan, yiyecekleri pişirmeye yarayan alet.
f.+a 2615
fùrùncí *ıs.* Fırıncılık işiyle uğraşan kimse.
f. 3583
fùrùncílùk *ıs.* Fırın işletme işi.
f.+a (fùrùncílùga) 3938
fùrùncílùk Bk. **fùrùncílùk**
f.+í (fùrùncílùgí) 3863

fūāf *ıs.* Belli zamanlarda, belli yerlerde ticari mal sergilemek amacıyla açılan büyük sergi.
f.+índā 3268
fùndùk Bk. **fùndùk**
f.+fen 2981
gadel *ıs.* Yağ koymak için yapılmış 30-40 kiloluk ahşap kap.
g. 5078
g.+i 5068, 5068
g.+lār 5067, 5067
g.+lārí 5067
galíba *zf.* Görünüşe göre.
g. 2132
galíp *ıs.* Bir yarışma, karşılaşma, çatışma vb. sonunda yenen, üstün gelen, başarı kazanan.
g. 4607, 4607
gaşaj *ıs.* Otomobil, vagon gibi taşıtların konulduğu üstü örtülü yer.
g.+lār 3634
g.+lāra 3634
gaşiban *ıs.* Kimsesiz, zavallı.
g.+dūr 1689
gaz *ıs. Lāt.* Gazyağı, petrol.
g.+í 4638
gazlambasí *ıs.* İçinde yakıt olarak gazyağı bulunan lamba.
g. 1804, 4638
g.+ní 3397
gādel Bk. **gadel**
g.+ā 5066
geç- Bir yerden başka bir yere gitmek.
g.-iyòdí 706
geç- Bk. **gāç-**
g. 3941
gel- İleriden beriye doğru gitmek, beriye doğru varmak, varmaya çalışmak.
g. 3365, 3458
gene Bk. **genā**

g. 605
gencağānķi *zm.* Gencağa sülalesine ait.
ğ. + lāre 714
gencağāķi Bk. **ğencağānķi**
ğ. + lār 585
ğencağānķi Bk. **ğencağānķi**
ğ. + lārdeniz 950
geyma Giyme işi.
g. + yí (geymāyí) 4345, 4345
gét- Bk. **ğit-**
g.-mişlār 2510
gāl- Bk. **ğāl-** 1
g.-ün 3829
gāri Bk. **ğāri**
g. 1897
gīr- Bk. **ğīr-**
g.-ürđi 5046
git- Bk. **ğit-**
g.-erlār (giderlār) 1863
g.-ācā (gidācā) 909
g.-ārdūk (gidārdūk) 4212
g.-ārūm (gidārūm) 4911
gósteř- Bk. **ğósteř-**
g. 1171
gūrup Bk. **guřup**
g. + ça 4097
guşup *ıs.* Aynı yerde bulunan kimse veya nesnelere bütününü, küme, öbek.
g. 4653
g. + lāre 4654
g. + ça 4095, 4693
g. + řā 4694
g. + un 4653
g. + un (guşubun) 4096
Gúrci *ıs.* Gürcistan halkından veya bu halktan olan kimse.
g. 1446
gúzāl Bk. **ğúzel**

g. 523
gúzin Bk. **ğúzin**
g. 4884
ğāvū *ıs. kaba* Müslüman olmayan kimse, Hristiyan.
ğ. + lār 446
ğ. + le 451
ğāvūr Bk. **ğāvū**
ğ. + lā 442
ğebeş- *tkz.* Ölmek.
ğ.-sa 2218
ğ.-ū 1546
ğebeşt- *tkz.* Öldürmek.
ğ.-miş 791
ğ.-fūm 792
ğebeřūk *ıs. tkz.* Ölü, ölmüş.
ğ. 3371
ğecā Bk. **ğéce**
ğ. + in (ğecēin) 4794
ğeç- Bk. **ğāç-**
ğ.-er 3399
ğ.-ācākti 968
ğei Bk. **ğāri**
ğ. 2292
ğemūk *ıs.* İnsanın veya omurgalı hayvanların çatısını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı.
ğ. + lār 3321
ğenç *s.* Yaşı ilerlememiş olan ihtiyar karşıtı.
ğ. 4119
ğ. + lār 1749, 3028, 3119, 3119, 3925
ğ. + lār (ğenşlār) 3124, 3125, 3127, 3817
ğ. + lārdā 2308
ğ. + lāre 3007
ğ. + lāřmūz 1361
ğ. + lāřmūzi 4222
ğençlūk *ıs.* İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi.
ğ. 3898

ġ. (ġenşlùk) 1430, 3629
ġ.+ùmùzda (ġençlùġùmùzda) 3075
ġenç Bk. **genç**
ġ.+im 3335, 3335
ġ.+ùn 3342
ġenç Bk. **genç**
ġ. 2725, 3185
ġendi Bk. **Kendi**
ġ. 126, 378, 1146, 1556, 2974, 3528, 3601, 3864, 3886, 3976, 4120, 4806, 4813, 4819, 4832, 5125
ġ.+lār 3150, 3883, 3943
ġ.+lārí 4940
ġ.+nden 2912, 2913
ġ.+ne 1598, 3412, 4832
ġ.+ni 1251, 2558, 3879
ġ.+ng (ġendùng) 3946, 4538, 4539
ġ.+si 4033
ġene Bk. **ġenā**
ġ. 214, 2237, 2237, 3386
ġenā *zf.* Yeniden bir daha, yine, tekrar.
ġ. 24, 313, 355, 380, 453, 466, 522, 526, 540, 846, 883, 896, 919, 987, 1074, 1094, 1262, 1316, 1318, 1321, 1342, 1433, 1434, 1460, 1474, 1515, 1585, 1598, 1626, 1655, 1676, 1686, 1693, 1706, 1714, 1724, 1726, 1726, 1737, 1838, 1922, 1952, 2030, 2292, 2325, 2543, 2576, 2580, 2625, 2648, 2758, 2836, 2889, 2966, 2985, 3095, 3110, 3148, 3160, 3197, 3335, 3339, 3365, 3512, 3513, 3522, 3580, 3590, 3727, 3732, 3778, 3833, 3921, 3965, 3995, 3996, 4001, 4003, 4081, 4087, 4089, 4098, 4136, 4138, 4212, 4229, 4299, 4312, 4335, 4345, 4345, 4352, 4384, 4425, 4779, 4892, 4985, 5008, 5019, 5051, 5062, 5113
ġenāl *s.* Bütün benzerlerini içine alan, umum.
ġ. ġenāl mūdír Genel müdür. 2192, 2193
ġeniş *s.* Eni çok olan, enli.
ġ. 905, 3835, 4523
ġenişle- Geniş durumu gelmek, büyümek.

ġ.-miş 3858
ġenişlik Geniş olma durumu.
ġ.+ini (ġenişliġini) 3949
ġerçek *s.* Bir durum bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkar edilemeyen, olgu durumunda olan.
ġ. 1167, 1307, 1308, 1330, 1357, 1363, 1372
ġ.+fen 1295, 1304, 1394, 1395, 1397
ġerçi *zf.* Her ne kadar ise de.
ġ. 1935
ġerçek Bk. **ġerçek**
ġ.+fen 1297
ġerek *ıs.* Bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey.
ġ.+fndā 731
ġerek- Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ye bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, iktiza etmek.
ġ.-ür 1445
ġerek- Bk. **ġerek-**
ġ.-iyò 1294
ġefir- Gelmesini sağlamak.
ġ.-di 650, 651, 651
ġey- Bk. **ġèy-**
ġ.-erđùk 3652, 4348
ġeyik *ıs. zool.* Geyikgilllerden, erkeklerin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan.
ġ. 1609
ġecā Bk. **ġéce**
ġ. 1970
ġéce *ıs.* Güneş battıktan sonra ağarmaya başlayıncaya kadar geçen süre, tün.
ġ. 438, 1123, 1124, 1158, 1172, 1189, 1265, 1461, 1489, 1494, 1495, 1558, 1630, 2453, 2457, 2625, 2789, 2789, 2818, 2938, 2942, 3093, 3155, 3319, 3319, 3602, 3666, 4334, 4500, 4794, 4796, 4801, 4801, 4802, 4927, 4973, 4974, 5116
ġ.+den 1207

- ġ. +dä** 1635
ġ. ġúndúz Hem gece hem gündüz. 4244
ġ. +nùn 2465
ġécä Bk. ġéce
ġ. 680, 1635, 1637, 1652, 1652, 1673, 1717, 1718, 1776, 3551, 4214, 4637, 4667, 4672
ġ. +de 4214
ġ. +den 1940
ġ. ġúndúz Hem gece, hem gündüz. 1293
ġ. +sí 139, 1706
ġendi Bk. ġendi
ġ. 95, 2380
ġene Bk. ġenä
ġ. 432, 1074, 2502, 3221, 3224, 3544
ġenä Bk. ġenä
ġ. 454
ġeri Bk. ġäri
ġ. 3221, 3223, 3224
ġét- Bk. ġit-
ġ. 99, 153, 161, 840, 1582, 1695, 1939, 2170, 2300, 2528, 3217, 3243, 3256, 3256, 3593, 3884, 4138, 4169, 4203, 4203, 4315, 4806
ġ.-ecäk 4858
ġ.-ecèim 1097
ġ.-medùm 3461
ġ.-mem 880, 1127, 3347, 3347
ġ.-memiş 2129
ġ.-mesen 1757
ġ.-meyacäik 4014
ġ.-meye 3134
ġ.-meyeni 3586
ġ.-meyenlär 2130
ġ.-médùm 159, 575, 3461
ġ.-mëkfi 273
ġ.-mëlär 4278
ġ.-mëm 4323
ġ.-mërük 4278
ġ.-mädí 2478, 2479, 3572
ġ.-mädüġüm 41
ġ.-mädük 2526, 2698
ġ.-mädüm 102, 963, 1709, 2649, 2650, 3421, 3562, 3594, 4213, 5035
ġ.-mädünüz 3571
ġ.-mämışüm 34, 1763, 3289, 3482, 3868, 5064
ġ.-máz 156, 1653, 3411, 3452, 3639, 4760
ġ.-mázden 1562, 2656, 4464, 4484
ġ.-mázdí 1058, 1221, 2554
ġ.-mázdük 2539, 4390
ġ.-mázlär 2512
ġ.-mázük 30, 1882
ġ.-miş 33, 68, 1201, 1202, 1202, 1353, 1426, 1473, 1484, 1523, 1723, 1900, 1957, 2233, 2243, 2818, 2825, 2826, 3028, 3898, 4129, 4206, 4253, 4960, 4961
ġ.-miş (salma ġét-) Başı boş gitmek. 1413
ġ.-mişle 66, 67
ġ.-mişlä 4206
ġ.-mişlär 633, 2805, 2805, 2842, 5161
ġ.-mişse 4954, 4955
ġ.-mişsen 2444
ġ.-mişsën 2284
ġ.-mişfilär 1123
ġ.-miştüm 4778
ġ.-mişük 517, 2044, 3033, 3034, 3035, 3035, 3036
ġ.-mişüm 1523, 2550, 2661, 3132, 3132, 3137, 3137, 3138
ġ.-mişüm (çek- ġét-) Savuşmak. 3378
ġ.-miyälüm 1560
ġ.-miyofum 3071
ġ.-miyò 3343
ġ.-sa 4138
ġ.-sam 3293
ġ.-sāk 4175, 5092
ġ.-sem 2427, 2576, 2660
ġ.-säm 1124
ġ.-sùn 144

ġ.-sùnlār 3453

ġ.-fi 121, 139, 482, 524, 684, 826, 963, 994, 1004, 1050, 1059, 1139, 1294, 1435, 1553, 1588, 1597, 1600, 1710, 1710, 1810, 1810, 2257, 2348, 2348, 2354, 2355, 2364, 2588, 2601, 2774, 2957, 2963, 3109, 3110, 3168, 3265, 3265, 3265, 3282, 3288, 3332, 3381, 3417, 3422, 3442, 3442, 3446, 3473, 3476, 3476, 3495, 3498, 3550, 3551, 3638, 3639, 3717, 3717, 3766, 3775, 3958, 4000, 4050, 4087, 4100, 4112, 4409, 4427, 4495, 4747, 4814, 4818, 4825, 4912, 4952, 4952, 4959, 4964, 4971, 4971, 5100, 5153, 5161, 5161

ġ.-fi (çeq- ġèt-) Savuşmak. 2348

ġ.-fi (hoşa ġèt-) Hoşlanmak. 993

ġ.-file 431, 474, 2275, 4946, 5020

ġ.-filār 160, 751, 1127, 1137, 1592, 2485, 2728, 2803, 2806, 3053, 3054, 3105, 3282, 3594, 3962, 4600, 5020, 5098

ġ.-fùġi 4774

ġ.-fùġungí 4783

ġ.-fùġum 34, 1541, 1622, 3504, 4614, 4769, 4823

ġ.-fùġumde 3557

ġ.-fùġumùz 29, 33, 2873, 3059, 3153, 4594

ġ.-fùġ 3609

ġ.-fùġiní 110

ġ.-fùk 138, 650, 821, 828, 843, 899, 901, 1304, 1400, 1558, 1558, 1591, 1627, 1628, 1657, 1659, 2085, 2126, 2698, 3072, 3105, 3265, 3276, 3315, 3323, 3350, 3521, 3561, 3566, 3568, 3575, 3575, 3578, 3579, 3596, 3605, 3608, 3687, 3687, 3698, 3733, 4069, 4083, 4126, 4631, 4634, 4892, 4893, 4899, 4920, 4920, 4921, 4923, 4975, 4982, 5153, 5163

ġ.-fùkçe 909

ġ.-fùklāríní 4676

ġ.-fùkten 1810, 3887

ġ.-fùm 360, 493, 494, 495, 521, 530, 534, 545, 578, 599, 664, 673, 726, 741, 742, 841, 896, 897, 963, 992, 1073, 1074, 1169, 1214, 1489, 1516, 1540,

1604, 1739, 1763, 1888, 1898, 1905, 1915, 1924, 1956, 1957, 2564, 2565, 3130, 3233, 3248, 3261, 3289, 3310, 3347, 3351, 3364, 3365, 3369, 3389, 3522, 3568, 3570, 3633, 3633, 3634, 3635, 3820, 3938, 3940, 3940, 3947, 3978, 4012, 4016, 4029, 4030, 4043, 4062, 4432, 4432, 4437, 4593, 4615, 4618, 4633, 4759, 4759, 4759, 4766, 4767, 4772, 4772, 4893, 4893, 4898, 4996

ġ.-fùm (kaç- ġèt-) Aniden kalkıp gitmek. 3348

ġ.-fùm (seyyar ġèt) Yerleşik yaşamamak. 3384

ġ.-fùn 577, 577, 980, 2444, 2445

ġ.-un 1612

ġ.-ürduk 2003

ġ.-ün 1613, 4952

ġ.-üp 893

ġètir- Gelmesini sağlamak.

ġ. 1345

ġ.-di 811, 811

ġ.-dile 644

ġ.-dilār 647, 647

ġ.-äcäksin 816

ġ.-iyò 3870

ġ.-iyòmislār 944

ġètma Gitme işi

ġ. 898

ġ.+a (ġèt mā) 4327

ġètmaç Krş. **ġètma**

ġ. (ġètmağ) 4472

ġ. (ġèt māğ istām) 2658

ġ. 284, 1031

ġ. 4185

ġ.+a (ġètmağa) 1128

ġ.+fa 2184

ġ.+ta 2942

ġ.+fayken 1989

ġètür- Bk. **ġètir-**

ġ.-miş 147

ġēy- Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

ġ.-duk 2286

ġ.-dūle 108, 109

ġ.-dūm 748

ġ.-ēmēm 1213

ġ.-ārđi 2749, 2749

ġ.-ārđilār 2319, 2320, 2482, 2749

ġ.-ārđūk 2306, 2925, 4220

ġ.-inūrdūk 2333

ġ.-meyēn 2482

ġ.-miš 1723

ġ.-mišlār 2321

ġ.-mišūk 2924, 2926

ġēydūr- Giymesini sağlamak.

ġ.-ēbiliōm Giyme gücünde ve yeteneğinde olmak.
1213

ġ.-ācāksin 2629, 2629

ġ.-mesin 778

ġ.-sūn 2630

ġēyim *is.* Giymek işi, giyme biçimi.

ġ.+umuz 4346

ġēyin- Kendi üzerine giyinmek.

ġ.-ūrdūk 2333

ġ.-ūrōm 3250

ġēyn (< E.T. *kidin* 'son, sonra') *is.* (Giysi için) Sırt.

ġ.+nde (ġēyninde) 3893

ġēç- Bk. **ġāç-**

ġ.-fi 1653

ġēi Bk. **ġāri**

ġ. 1045, 1125

ġ.+sini 371

ġēz- Bk. **ġāz-**

ġ.-miš 2340

ġāç *zf.* Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı.

ġ. 4665

ġ. Qal- Gecikmek. 3561

ġāç- Bir yerden başka bir yere gitmek.

ġ.-ēbilūr Geçme yeteneğinde veya gücünde olmak.
334, 1915

ġ.-ēmezdi 175

ġ.-ēn 291, 1501, 1822, 2095, 3819

ġ.-ēf 178, 1669, 4326

ġ.-ērsēn 4341, 4341, 4342

ġ.-ē 1669

ġ.-ērūm 1915

ġ.-ācākti 966

ġ.-im 871, 884, 5115, 5118, 5146, 5171

ġ.-iyoduk 1998

ġ.-iyodum 956

ġ.-iyō 1945

ġ.-iyōdī 707, 715

ġ.-mese 1875

ġ.-miš 1712, 1780, 1828, 4170

ġ.-miši 134

ġ.-mišti 5153

ġ.-miyōr (vakit ġāç-) 906

ġ.-sa 4137

ġ.-se 1833, 1833

ġ.-tisa 3512

ġ.-fi 488, 558, 560, 1653, 1654, 1678, 1822

ġ.-fi (ġāšfi) 2042, 3703, 4858

ġ.-fi (ġāšfi) 121, 145, 419, 487, 1250, 1586, 1905, 1919, 1952, 2048, 2227, 2244, 2525, 2957, 3759, 3976, 4056, 4082, 4167, 4586, 4619, 4680, 4721, 4721, 4725, 4906, 5105, 5106, 5152

ġ.-fūġi (ġāšfūġi) 3249, 3261

ġ.-fūk (ġāšfūk) 1199, 3359, 3637, 3761, 4464, 4642

ġ.-fūm 742

ġ.-fūm (ġāšfūm) 1884, 1915, 4056

ġ.-fūm (ġāšfūm) (vaz ġāç-) 1106

ġ.-fūm (ġāšfūm)bi 3360

ġ.-fūm (ġāšfūm) 3340

ġ.-ūrdūk 5170

ġāçerli *sf.* Yürürlükte olan, uygulanan.

ğ. 4862
ğäçen- Bk. ğäçin-
ğ.-ümişlär 4208
ğäçim *ıs.* Geçinmek işi, geçinme araçları, geçinme.
ğ.+ümüz 5121
ğäçin- Yaşamak için gerekeni sağlamak.
ğ.-ürdük 5121
ğ.-üröm 562
ğäçür- Ömür tüketmek.
ğ.-dük 1706, 4436
ğ.-mişük 554
ğ.-mişük (*vakit ğäçür-*) Zaman tüketmek. 2114
ğ.-ürdülär 173
ğ.-ürdük 631, 631
ğäçürma Geçirme işi.
ğ.+ya 5162
ğäc- Bk. ğäç-
ğ.-en 1248
ğ.-än 185
ğäcän- Bk. ğäçin-
ğ.-mişük 4247
ğäcim Bk. ğäçim
ğ.+ümüz 4247
ğäç *zf.* Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan
zamandan sonra, erken karşıtı.
ğ. 3601
ğäç- Bk. ğäç-
ğ.-bilür Geçme yeteneğinde ve gücünde olmak.
4383
ğ.-en 963, 964, 1456, 1482, 2392, 3355, 3845, 4834
ğ.-er 883, 4329
ğ.-er ğit- Savuşmak. 448
ğ.-äcäk 2577
ğ.-äcäklär 2487
ğ.-äcäük 3533
ğ.-är 2314
ğ.-iyò 3407
ğ.-ma 3922

ğ.-meden 1650
ğ.-mem 1698
ğ.-meyer 1525
ğ.-miş 276, 363, 363, 364, 364, 682, 1499, 1521,
1522, 1543, 2490, 3357
ğ.-mişlärümüz 187
ğ.-mişti 4185
ğ.-sem 2661
ğ.-sün 4634
ğ.-urdi 2672
ğ.-ürdüm 2650
ğäçen- Bk. ğäçin-
ğ.-ürdük 4208
ğäçendür- Geçimini sağlamak.
ğ.-düm 2440, 2440, 2440
ğäçi *zf.* Her ne kadar, ise de, gerçi.
ğ. 187
ğäçim Geçinmek işi, geçinme araçları, geçinme.
ğ. 2368, 3107
ğäçin- Bk. ğäçin-
ğ.-uröm 569
ğäçinma Geçinme işi.
ğ. 3003
ğäçinmek Geçinmek işi.
ğ.+umuz (*ğäçinmeğumuz*) 2338
ğäçür- Ömür tüketmek.
ğ.-mişüm 2531
Uyum içinde yaşamak, iyi anlaşmak.
ğ.-ürdi 179
ğ.-ürdük 177
ğäc- Bk. ğäç-
ğ.-iyò (*ğälüp ğäc-*) Olmuş bitmiş işler için
kullanılır. 24
ğ.-miş 49, 50, 50
ğäçin- Bk. ğäçen-
ğ.-düm 60
ğäi Bk. ğäri
ğ. 3884

ġāl- Bir yere gitmek, varmak.

ġ. 98, 138, 153, 154, 400, 792, 816, 840, 895, 1582, 1741, 1897, 2173, 2960, 3216, 3355, 3359, 3832, 3833, 3833, 4226, 4507, 5050, 5053

ġ.-ċāk 205

ġ.-dī 2, 116, 150, 152, 160, 173, 212, 434, 495, 499, 502, 503, 503, 530, 556, 591, 650, 683, 726, 759, 800, 813, 862, 916, 1045, 1125, 1126, 1139, 1141, 1252, 1412, 1495, 1515, 1537, 1539, 1551, 1583, 1593, 1595, 1617, 1662, 1697, 1726, 1745, 1756, 1890, 2122, 2123, 2226, 2244, 2248, 2258, 2295, 2412, 2602, 2627, 2740, 2789, 2978, 2987, 3112, 3239, 3266, 3442, 3456, 3468, 3515, 3532, 3546, 3547, 3565, 3583, 3705, 3753, 3849, 3865, 3865, 3956, 3975, 3977, 3981, 3989, 3989, 3989, 4016, 4065, 4209, 4254, 4736, 4740, 4740, 4779, 4794, 4795, 4796, 4796, 4800, 4828, 4884, 4887, 4903, 4903, 4912, 4918, 4941, 4964, 4974, 4991, 4996, 5051, 5084, 5162, 5167, 5167

ġ.-di 42, 501, 800, 1860

ġ.-dilār 1127

ġ.-dīlār 160, 638, 809, 1143, 1172, 1851, 2097, 3095, 3105, 3625, 3629, 4854

ġ.dilār 862

ġ.-dīle 443, 453, 453, 499, 644, 2275, 4908

ġ.-dín 893

ġ.-dùġí 2234, 4740

ġ.-dùġí 1311, 1520, 2198, 4378, 4850

ġ.-dùġíndä 1802

ġ.-dùġíní 969, 4942

ġ.-dùġùm 2023, 2023, 2138, 2355, 3233, 4001, 4290, 4295, 4756, 4759, 4759, 4765, 4766, 4772, 4855, 4856

ġ.-dùġùm (rast ġāl-) Rastlamak, tesadüf etmek. . 2252

ġ.-dùġùmi 3809

ġ.-dùġùmùz 1385, 1930, 4768

ġ.-dùk 139, 408, 413, 438, 504, 504, 520, 650, 859, 1161, 1188, 1199, 1210, 1212, 1466, 1480, 1518, 1542, 1602, 1647, 1672, 1800, 1860, 1913, 1968, 1969, 1969, 1970, 2014, 2026, 2338, 2420, 2449, 2558, 2620, 2937, 3188, 3216, 3533, 3535, 3537, 3560, 3581, 3637, 3643, 3647, 3660, 3660, 3704, 3804, 4010, 4082, 4083, 4084, 4099, 4101, 4401, 4443, 4604, 4678, 4732, 4925, 4927, 4948, 5164

ġ.-dùkçe 1870

ġ.-dùklārí 4849, 4851, 4854

ġ.-dùkten 203, 491, 491, 492, 992, 3443

ġ.-dùm 340, 340, 341, 341, 343, 350, 358, 367, 414, 424, 499, 502, 502, 502, 527, 534, 535, 555, 565, 565, 744, 841, 1170, 1214, 1416, 1512, 1513, 1536, 1540, 1550, 1739, 1759, 1759, 1866, 1898, 1899, 1927, 1967, 1968, 1969, 2245, 2404, 2409, 2436, 2451, 2522, 3060, 3365, 3380, 3488, 3515, 3516, 3553, 3639, 3640, 3642, 3642, 3703, 3703, 3712, 3750, 3778, 3978, 4000, 4001, 4020, 4049, 4072, 4240, 4241, 4320, 4322, 4718, 4840, 4855, 4871, 5114

ġ.-dùn 1540, 1755, 4505, 5051

ġ.-dùnse 1755

ġ.-düz 3425

ġ.-dùk 1298, 1298, 1306

ġ.-ē 2691

ġ.-eċēim 3445, 4782

ġ.-eċēz 1056

ġ.-ēim 3627

ġ.-eli 565, 565

ġ.-elùm 4482, 4508, 4509

ġ.-emādi 4048

ġ.-emādùm 2355

ġ.-emem 1723, 3459, 3627

ġ.-emiyò 2241

ġ.-emiyòm 1106

ġ.-emiyosun (rast ġāl-) Rastlamak. 2127

ġ.-en 1256, 1399, 1451, 1524, 3084, 3227, 3344,
3603, 3814, 3814, 3816, 3818, 3837
ġ.-ena 4369
ġ.-ene 2616, 4047
ġ.-eni 293, 293, 4788, 4790
ġ.-enlār 4352
ġ.-enlāre 3084
ġ.-eyim 3389, 4771
ġ.-ābıldūm Gelme gücünde ve yeteneğine sahip
olmak. 4075
ġ.- ābilū 2658
ġ.-ācāġ 4942
ġ.-ācāk 2843, 3084, 3295, 3851
ġ.-ācāk 984, 1670, 1986, 2169, 3518, 4826
ġ.-ācāklār 1988
ġ.-ācāklār 3619, 3619
ġ.-ācāksen 1755
ġ.-ācāksēn 298, 4900
ġ.-ācāksēn 816
ġ.-ālūm 137, 154
ġ.-ān 1032
ġ.-āna 5037
ġ.-āyīm 538
ġ.-īček 3008
ġ.-ince 1439, 2611
ġ.-ince 1680
ġ.-indi 3806
ġ.-iōm 4911
ġ.-ip 3272
ġ.-īr 3807
ġ.-īrdi 2906
ġ.-īrlār 822
ġ.-iūr 733
ġ.-iūrse 1948
ġ.-īyīdi 2189
ġ.-īyīm 3364
ġ.-īyīrīm 2220

ġ.-īyō 1011, 1016, 1029, 1379, 1425, 1659, 1747,
1845, 1870, 2121, 3587, 3643, 3645, 3645, 3646,
3647, 3872, 3874, 3882
ġ.-īyo 1425
ġ.-īyōdī 2189
ġ.-īyōdum 1105
ġ.-īyōlār 1643ē
ġ.-īyōr 2125, 3252
ġ.-īyořdu 3887
ġ.-īyōrlār 2231
ġ.-īyōřum 1954, 2219, 2219
ġ.-īyosēn 150
ġ.-īyōz 153, 304
ġ.-īyu 1917, 2154, 3925
ġ.-ken 3924
ġ.-mā 2690
ġ.-māden 316
ġ.-mādi 2348
ġ.-mādī 68, 319, 915, 916, 3638, 4934, 4945
ġ.-mādūġī 1036, 1194
ġ.-mādūklārī 2109
ġ.-mādūm 423
ġ.-māmīř 3637
ġ.-māmīř 430, 1830
ġ.-māmīřtī 2739
ġ.-māmīřūm 3619
ġ.-mān 3829
ġ.-māsūn 4618
ġ.-māz 1623, 1770, 2665, 4334, 4733, 4752, 5158
ġ.-māzdī 4334, 4377
ġ.-māzdīlār 2109
ġ.-māzdūm 340, 409, 410, 414
ġ.-māzle 1059, 1059
ġ.-māzsen 1755
ġ.-mē 1566, 4408
ġ.-mēdi 4816, 4818
ġ.-mēdūn 577
ġ.-mek 3234

ġ.-mem 3389, 4900

ġ.-memiş 2113

ġ.-mēn 1383

ġ.-mesa 1309, 4582

ġ.-mesēn 987

ġ.-mesūn 4616

ġ.-meyincā 4435

ġ.-mēyīrum 4607

ġ.-miş 66, 276, 316, 430, 789, 1209, 1209, 1485, 1491, 1514, 1723, 1830, 2015, 2113, 2202, 2262, 2399, 2827, 3029, 3221, 3223, 3382, 3514, 3640, 3641, 3798, 3892, 3904, 3906, 3906, 3909, 3912, 4108, 4164, 4375, 4376, 4798, 4894, 4896, 4916, 4929, 4930, 4947, 4950, 5084

ġ.-miş 134

ġ.-mişlār 580, 580, 1649, 1794, 1795, 1797, 2830, 2830, 2830, 2831, 3797, 4905, 4906

ġ.-mişle 67, 442, 442, 450, 1649, 4960, 5008, 5008

ġ.-mişsen 1450

ġ.-mişti 2562, 3558, 3734, 4850, 4850, 4850

ġ.-miştilār 3819

ġ.-mişfir 1428

ġ.-mişfūm 4296

ġ.-mişfūr 2487

ġ.-mişūk 2289, 2936, 3823, 5015

ġ.-mişūm 519, 912, 2251, 2282, 2828, 2966

ġ.-miyodu 135

ġ.-miyòm 3961

ġ.-miyòrdum 647

ġ.-miyòrlār 318

ġ.-nlār 2395

ġ.-ōm 362

ġ.-sa 973, 974, 2682, 2682, 4408

ġ.-se 916, 990, 990

ġ.-sem 1953

ġ.-sūn 122, 318, 319, 1482, 4617, 4619, 4826, 4827, 4889, 4889, 4970

ġ.-sūnlār 1165

ġ.-sūnle 1113

ġ.-ū 1029, 1211, 1211, 1212, 1520, 1550, 1605, 2578, 2936, 3320, 3889, 4979, 5049, 5050, 5053, 5054, 5058, 5068, 5068, 5165

ġ.-u 446, 680, 1292, 1353, 2940, 4121

ġ.-ūçe 3923

ġ.-ūdi 10, 4243, 4596

ġ.-ūduk 4602

ġ.-ūdum 4590

ġ.-ūlār 3821, 3884

ġ.-ūn 320, 320, 792, 1612, 2953, 3443, 3595

ġ.-ūōm 416

ġ.-ūp 307, 431, 1031, 1197, 1205, 1434, 1945, 3762, 3762, 3770, 4968

ġ.-ūp ġāč- İz bırakmadan gelip geçemk. 24

ġ.-ūr 1333, 1719

ġ.-ūr 240, 256, 446, 455, 538, 709, 883, 1173, 1286, 1411, 1411, 1472, 1475, 1475, 1849, 2196, 2203, 2459, 2483, 2516, 2516, 2642, 3056, 3094, 3102, 3286, 3520, 3555, 3586, 3601, 3602, 3626, 3628, 3654, 3805, 3807, 3841, 3890, 4067, 4136, 4150, 4227, 4233, 4339, 4517, 4928, 5047, 5048, 5050, 5054

ġ.-ūr 4911, 5059

ġ.-ūr (elinden ġāl-) Bir şeyi yapacak güçte ve yetenekte olmak. 1036

ġ.-ūrām 2426

ġ.-ūrđi 430, 2458, 2481, 2783, 3037, 3092, 3102, 3134, 3145, 3598, 3600, 3649, 3650, 3695, 3731, 4292, 4366, 4372, 4681, 4805, 5069, 5078, 5133, 5151

ġ.-ūrđılār 1441, 2330, 2714, 2941, 2941, 3119, 3148, 3286, 3802, 3803

ġ.-ūrđise 463

ġ.-ūrđūk 182, 194, 198, 355, 356, 401, 477, 1992, 2113, 2344, 2762, 2764, 3037, 3081, 3133, 3174, 3652, 3653, 3673

ġ.-ūrđūm 2440

ġ.-ūrdum 4589

ġ.-ūrken 3159, 3575, 3575, 4664

ġ.-ūrlār 1611, 2423, 3514, 3517

ġ.-ūrlār 3870

ġ.-ūrlārdí 2630, 2747

ġ.-ūrlārse 2423

ġ.-ūřòk 1389

ġ.-ūřòm 2624, 2624

ġ.-ūřòm 3486

ġ.-uřòm 4607

ġ.-ūrse 1877, 3980, 5069

ġ.-ūrsèn 234, 3783, 3784, 4800

ġ.-ūrsèn (karşı ġāl-) Büyük birinden gelen bir baskıya, şiddete karşılık vermek. 3960

ġ.-ūrsin 3882

ġ.-ūrùk 1613, 3590, 4607

ġ.-ūřùm 1536

ġ.-ūsen 2613, 2675

2. Yardımcı fiil olarak.

ġ.-ālùm (kaḡu ġāl-) Kalkıp gelmek. 5032

ġ.-miş (denk ġāl-) Rastlamak, tesadüf etmek. 1889

ġ.-emiyòrsun (rast ġāl-) Rastlamak tesadüf etmek. 2128

ġ.-ūrdi (dórt bācāk ġāl-) Koşarak gelmek. 2095, 2096

ġālin *ıs.* Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya birinin yakınıyla evli olan kadın.

ġ. 265, 266, 314, 314, 422, 1100, 1899, 2195, 2220, 2220, 2253, 2480, 2483, 2484, 3405, 4235, 4574, 4574, 4766, 4766

ġ.+a 1072, 3664, 3665

ġ.+den 526

ġ.et- Gelin etmek. 229, 230, 2491

ġ.+í 231, 1037, 1053, 1251, 1258, 1466, 3405

ġ.+ídu 368

ġ.+le 263

ġ.+lèi 1053

ġ.+lār 160, 2481, 2738, 2745, 2747, 3120, 4254

ġ.+lārden 4250, 4251

ġ.+lārduř 2230

ġ.+lārím 4331

ġ.+lārínùn 1183

ġ.+lārùmùz 160

ġ.+ùm 417, 2120, 2121, 2192, 4254

ġ.+ùmdùř 3836

ġ.+ùmle n 362

ġ.+ùmùz 366

ġ.+ùn 263, 2464

ġālin- Gelme işi yapılmak.

ġ.-ācāk 2662

ġ.-íyoř 904

ġ.-miyò 1032

ġ.-lārí 316

ġ.-ūr 3804

Ġālinçük *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

ġ. 4283

ġālís *ıs.* Gelme işi veya biçimi.

ġ. 905

ġālís- İyi gelmek, yararlı olmak.

ġ.-emem 543

ġ.-iyò 545

ġālísük *ıs.* Uygun.

ġ.+fí 4325

ġālma Gelme işi.

ġ. 3032

ġ.+a 844

ġ.+a (ġālmā) 1274

ġ.+dùř 583, 583

ġ.+masíne 1428

ġ.+síní 318

ġālmaḡ Krş. ġālma

ġ. 298, 1087, 3968

ġ.+í (ġālmaġí) 2424

ġ.+índä (ġālmaġíndä) 556

ġ.+te 4434

ġ.+ta 5098

- ġ. +fa** 4912
ġ. +fa 1188
ġālūr *ıs.* Bir kimse veya topluluğa belli zamanlarda, belli yerlerden gelen para.
ġ. +i 14, 3935
ġ. +kaynaġı 4517
ġ. +ùmùz 1354
ġāna Bk. **ġenā**
ġ. 4937
ġāndi *zm.* İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarar.
ġ. 312, 2553, 5075
ġ. +lāre 4310
ġ. +m (ġāndùm) 2530, 3445, 4814, 4814, 5104, 5110, 5163
ġ. +mi (ġāndūmi) 2440
ġ. +mùn (ġāndùmùn) 4161
ġ. +mùz (ġāndùmùz) 3034, 3198, 4333
ġ. +si 2819
ġāri *ıs.* Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü.
ġ. 1209, 1212, 1351, 1353, 1353, 1404, 1425, 1442, 1460, 1538, 1552, 1636, 1639, 1898, 2350, 2556, 2557, 2676, 2820, 3358, 3380, 3389, 3685, 3914, 3922, 4001, 4003, 4017, 4035, 4082, 4865, 4903, 4955, 5086, 5166
ġ. +den 1583
ġ. +dā 101, 1476
ġ. +en 2395
ġ. Qal- Benzerlerine göre geride olmak. 3684, 3686
ġ. +lārine 4645
ġ. +mden 1551
ġ. +si 1518, 3197, 4666
ġ. +sina 4890
ġ. +sini 918, 1541, 2137, 3212, 5086
ġ. +ye 3925
ġ. +yā 1418
ġātūr- Gelmesini sağlamak.
ġ. 3914
ġ.-di 556, 1819, 3163, 3290, 3542, 3543, 4004, 4808
ġ.-dile 90
ġ.-dí 3161
ġ.-dílār 4112, 4736, 4974
ġ.-dùk 422
ġ.-dùm 1822, 3948
ġ.-ecēim 2169
ġ.-emādilār 4304
ġ.-emādùklārí 3906
ġ.-ābilmāmuz Gelmesini sağlama gücü ve becerisinde olmak. 1352
ġ.-ācāsin 2031
ġ.-ācāklā 4931, 4934
ġ.-āyím 4003
ġ.-iyolār 1646
ġ.-mesùn 3280
ġ.-māz 1823
ġ.-miş 2202, 2688, 3166
ġ.-mişle 1802, 5002
ġ.-mişlār 5001
ġ.-mişti 4777
ġ.-miştùm 1825
ġ.-sen 926
ġ.-ülār 2619
ġ.-ù 3342
ġ.-ūr 4387
ġ.-ūrdi 3588, 4356, 4357
ġ.-ūrdí 4356
ġ.-ūrdílār 2785
ġ.-ūrdùk 4106
ġ.-ūrken 3405
ġ.-ūrmişlār 941
ġ.-ūrsen 3913
ġ.-ūrsin 2253
ġātùrmak Getirme işi.
ġ. 1353
ġ. +a (ġātùрмаға) 4854
ġātùrmā Krş. **ġātùrmak**

ğ. +ya 138
ğätürt- Getirme işini yaptırmak.
ğ.-fi 3923
ğäfür- Bk. **ğätür-**
ğ. 242, 242
ğ.-di 1045, 1119, 2671, 2671
ğ.-dile 431, 1045, 3982
ğ.-dılār 1172, 2739, 3887
ğ.-dùm 6
ğ.-dùm (dúza ğätür) 7
ğ.-emeccèim 2669
ğ.-emiyòrum 1055
ğ.-äyım 1265
ğ.-miş 789, 1251, 2923, 4664, 4664
ğ.-mişfùm 1133
ğ.-mişùm 1524
ğ.-mışle 2819
ğ.-ùn 2590
ğ.-ürdi 208, 212
ğ.-ürdük 193, 199, 200, 202, 202, 203, 3179, 3184
ğ.-ürsèn 3920
ğ.-ürüz 215
ğ.-üyò 3877
ğäfürmak Bk. **ğätürmak**
ğ. + a (ğäfürmağa) 2714, 2715
ğ. + ä (ğäfürmäğä) 1033
ğäz- Hava almak, hoş vakit geçirmek gibi bir amaçla
bir yere gitmek.
ğ. 1641
ğ.-ām 2426
ğ.-di 1064
ğ.-dim 963, 964
ğ.-dük toz 3582
ğ.-dùm 574
ğ.-elùm 4014
ğ.-ëlār 1611
ğ.-ëmişlār 2839
ğ.-ërùm 879

ğ.-äcäksèn 746
ğ.-älùm 4946, 4946
ğ.-ärdile 5039
ğ.-ärdük 193, 194, 3298
ğ.-ärken 5156
ğ.-ärle 38
ğ.-ärsèn 3786, 5033
ğ.-iyirum 748, 749, 749
ğ.-mâmişfùm 963
ğ.-mâzdı 38, 831
ğ.-miş 2399
ğ.-mişùm 3429, 3779, 4167
ğ.-mişüz 169
ğäzdür- Gezmesini sağlamak.
ğ.-en 2268
ğ.-iken 4322
ğ.-ü 521
ğ.-üdum 521
ğ.-ürsèn 4801
ğäzma Gezme işi.
ğ. + a (ğäzmä) 29, 3119
ğibi e. ...-e benzer.
ğ. 170, 170, 190, 331, 662, 663, 749, 824, 951, 1262,
1332, 1423, 1626, 1721, 1732, 1774, 1805, 1854,
2116, 2116, 2119, 2119, 2181, 2450, 2450, 2598,
3092, 3115, 3147, 3237, 3289, 3311, 3404, 3449,
3449, 3450, 3462, 3574, 3601, 3729, 3790, 3798,
3853, 3876, 3908, 3924, 3948, 3949, 4138, 4220,
4257, 4409, 4761, 5167
ğ. + dūr 4393, 5152
ğ. + yi 3280
ğicir *zf.* Sert şeylerin birbirine sürtünmesinden çıkan
sesi anlatır.
ğ. 2083
ğ. ğicir 2078
ğidäbil- Gitme yeteneğinde ve gücünde olmak.
ğ.-dügùmüz 3034
ğ.-ürām 2658

ġidār *ıs.* Gelecek, istikbal.

ġ.+ùmùz 127

ġidi *ıs.* Bir şeye duyulan özlem ve isteği belirtmek için kullanılır.

ġ. 44, 394, 996, 1059, 1389, 1413

ġidil- Gitmeye konu olmak.

ġ.-miyò 1031

ġidiş *ıs.* Gitme işi.

ġ. 905

ġidişat *ıs.* Olayların durumu, olayların gelişme biçimi.

ġ. +fā 2493

ġine Bk. **ġenā**

ġ. 3081

ġir- Dışarıdan içeriye geçmek.

ġ. 51, 3299, 4202

ġ.-di 2241, 2555, 3104, 3432, 3441

ġ.-di (dúzana ġir-) İşleri yolunda gitmek. 8

ġ.-di (su ġir-) (Ayakkabı vs. için) Su almak, su sızmak. 2927

ġ.-dilār (koluna ġir-) Koluna girmek. 3341

ġ.-dùk 1712

ġ.-dùk (uykua ġir-) Uykuya dalmak. 1467

ġ.-dùm 2535, 3245, 3246, 4719, 4779, 4781

ġ.-dùm (kòmā ġir-) Komaya girmek. 1068

ġ.-dùn 1837

ġ.-ecēim 1711

ġ.-emem 1711

ġ.-emāzdun 1041

ġ.-emiyoşum 1761

ġ.-emiyoşum 1761

ġ.-eş 1936

ġ.-ābilesēn 233

ġ.-ābilsām 1361

ġ.-ācāk 813

ġ.-āyím 1711

ġ.-ip 3421

ġ.-irķen 3475

ġ.-iyodu 3886

ġ.-māmīş 912, 913

ġ.-meyācāk 2210

ġ.-māsùn 1239

ġ.-miş 1491

ġ.-mişlār 2842

ġ.-mişsen 2636

ġ.-miştí 444, 3867

ġ.-mişùm 1344, 2533

ġ.-miyācāksíz 5010

ġ.-miyācāsíz 4994, 4995

ġ.-miyòřuz 236

ġ.-sun 3263

ġ.-sùn 969

ġ.-uş 255

ġ.-ūduk 51

ġ.-ūsēn 255

ġ.-ùp 2847

2. İçeri doğru sızdırmak, sıvı maddeleri geçirmek.

ġ.-ū 4224

ġiriş *ıs.* Girme işi, girilen yer.

ġ.+lāríní 3405

ġişi *ıs.* İnsan, kimse, şahıs.

ġ. 709, 721, 721, 734, 1151, 1151, 1396, 1397, 1569, 1569, 2132, 2133, 2384, 2384, 3336, 3547, 3591, 3635, 3635, 3751, 3766, 4065, 4652, 4653, 4653, 4669

ġ.+lār 1465

ġ.+nin 780

ġ.+nùn 3816

ġ.+ya 888

ġ.+yik 3399

ġ.+yle 1143

ġişilùķ *sř.* Herhangi bir kişi için, herhangi bir kişiye yetecek miktarda.

ġ. 4064

ġit- Bir yere doğru yönelmek.

ġ. 153, 739, 3243, 3621, 3621, 3621, 3873, 3947, 4806

ġ. (ġit) (ġik- ġit-) Savuşup gitmek. 542

ġ.-ā (ġidā) 21, 21, 2923, 3011, 3168, 3179, 3235, 3847

ġ.-ādī (ġidādī) 2969, 2969, 2970, 2970, 4976

ġ.-ādīlār (ġidādīlār) 2837

ġ.-ālār (ġidālār) 29, 2946

ġ.-āmiş (ġidāmiş) 1148

ġ.-āsín (ġidāsín) 1868

ġ.-e (ġide) 2517

ġ.-ebildük (ġidebildük) 295

ġ.-ecā (ġidecā) 3612

ġ.-ece (ġidece) 4822

ġ.-ecēik (ġidecēik) 1464

ġ.-ecēim (ġidecēim) 1622, 1758

ġ.-ecāksén (ġidecāksén) 424

ġ.-ecāk (ġidecāk) 4257

ġ.-ecām (ġidecām) 2356

ġ.-ecēkim (ġidecēim) 1124, 1609

ġ.-ecē (ġidecē) 1099, 4241

ġ.-ecēim (ġidecēim) 3979

ġ.-ecēk (ġidecēk) 1557

ġ.-ecēz (ġidecēz) 3612

ġ.-eidük (ġideidük) 4640

ġ.-elürdī (ġidelürdī) 3698

ġ.-elüm (ġidelüm) 1939, 4544

ġ.-emādī (ġidemādī) 2550

ġ.-emāmişüm (ġidemāmişüm) 3482

ġ.-emem (ġidemem) 1124

ġ.-emesen (ġidemesen) 4173

ġ.-emesén (ġidemesén) 4142

ġ.-emēdük (ġidemēdük) 3026

ġ.-emādük (ġidemādük) 1038, 4186

ġ.-emādüm (ġidemādüm) 290, 4212

ġ.-emāz (ġidemāz) 3025

ġ.-emāzdī (ġidemāzdī) 2549

ġ.-emāzsin (ġidemāzsin) 3963

ġ.-emiyòm (ġidemiyòm) 1764

ġ.-en (ġiden) 1075, 1300, 1414, 1633, 2443, 3227, 3603, 4550, 4615

ġ.-ene (ġidene) 2935, 4538

ġ.-eni (ġideni) 293, 293, 2132

ġ.-enlērín (ġidenlērín) 3751

ġ.-enlār (ġidenlār) 2447, 2447

ġ.-enlāre (ġidenlāre) 2778

ġ.-enlārī (ġidenlārī) 4204

ġ.-enlārümüz (ġidenlārümüz) 4339

ġ.-enlārümüza (ġidenlārümüza) 4329

ġ.-erđük (ġiderđük) 181, 3401

ġ.-erđüm (ġiderđüm) 3376

ġ.-erík (ġiderík) 3314

ġ.-erlār (ġiderlār) 2583

ġ.-erlārse (ġiderlārse) 2582, 2583

ġ.-esen (ġidesen) 4501

ġ.-esén (ġidesén) 667, 667

ġ.-eyim (ġideyim) 100, 3248, 4053, 4915

ġ.-écek (ġidécek) 2660

ġ.-éceksen (ġidéceksen) 2676

ġ.-écesiz (ġidécesiz) 2678

ġ.-écāk (ġidéécāk) 1034

ġ.-élür (ġidélür) 4019

ġ.-ērem (ġiderērem) 4780, 4782

ġ.-éyim (ġidéyim) (kağup ġit-) 1166

ġ.-ē (ġidē) 1613, 2691, 3347, 3585, 3893, 4125, 4187, 4453

ġ.-ēdi (ġidēdi) 4242, 4242, 4454

ġ.-ēdile (ġidēdile) 4186

ġ.-ēdük (ġidēdük) 356, 4500, 4599

ġ.-ēdük (túkân) 4571

ġ.-ēlār (ġidēlār) 4382

ġ.-ēm (ġidēm) 362, 416, 432, 476, 539, 879, 1917, 2283, 4916

ġ.-ēm (ġidēm) mit- Gitmek ve daha başka şeyler anlamında 1283

ġ.-ēr (ġidēr) 3639

ġ.-ēr (ġiēr) 1282

ğ.-ērdük (ğidērdük) 4215, 4221, 4390

ğ.-ērīm (ğidērīm) 1869

ğ.-ērle (ğidērle) 4675

ğ.-ērük (ğidērük) 3626, 4115, 4532

ğ.-ērüm (ğidērüm) 1409, 1537, 3739, 4172, 4444

ğ.-ērüz (ğidērüz) 1403, 4212

ğ.-ēsen (ğidēsen) 4342

ğ.-ēyim (ğidēyim) 4041

ğ.-ä (ğidä) 463, 477, 1868, 3134, 3134, 4213, 4385

ğ.-äbildük (ğidäbildük) 296, 1459

ğ.-äcäğümí (ğidäcäğümí) 4445

ğ.-äcäk (ğidäcäk) 1465, 4329, 4740, 4821, 4836, 4836, 4837

ğ.-äcäklär (ğidäcäklär) 1851

ğ.-äcäksin (ğidäcäksin) 2129

ğ.-äcäkfi (ğidäcäkfi) 966

ğ.-äcäeim (ğidäcäeim) 3388

ğ.-äcägim (ğidäcägim) 64, 1561

ğ.-äcäk (ğidäcäk) 1547, 1611, 2651, 3221, 3224, 3404, 3409, 4884, 4885

ğ.-äcäklär (ğidäcäklär) 1612

ğ.-äcäksen (ğidäcäksen) 4105

ğ.-äcäük (ğidäcäük) 4885

ğ.-ädüm (ğidädüm) 1103

ğ.-älüm (ğidälüm) 137, 138, 839, 1397, 4897

ğ.-är (ğidär) 313, 458, 476, 717, 942, 991, 1204, 1284, 1476, 2204, 2445, 2455, 2502, 2512, 2636, 2763, 2764, 3036, 3080, 3093, 3116, 3169, 3174, 3236, 3436, 3555, 3590, 3890, 4067, 4452, 4510, 4510, 4510, 4654, 4654, 4655, 4661, 4978, 4979

ğ.-är (ğidär) (hoşa ğit-) Hoşlanmak. 1285

ğ.-äram (ğidäram) 3881

ğ.-ärdí (ğidärdí) 2480, 2498, 2782, 2783, 3654, 3659, 4162, 4918, 5039, 5055, 5057, 5152

ğ.-ärdí (ğidärdí) (çek- ğit-) 4807, 4811

ğ.-ärdile (ğidärdile) 34

ğ.-ärdílär (ğidärdílär) 632, 2471, 2500, 3094, 3120, 3134, 3159

ğ.-ärdím (ğidärdím) 732

ğ.-ärdük (ğidärdük) 170, 171, 181, 182, 192, 195, 199, 201, 286, 475, 477, 553, 619, 695, 695, 696, 713, 1989, 1990, 1991, 1992, 2060, 2108, 2112, 2112, 2130, 2185, 2185, 2291, 2301, 2306, 2307, 2321, 2353, 2536, 2710, 2714, 2715, 2945, 3036, 3036, 3038, 3056, 3057, 3057, 3092, 3139, 3152, 3157, 3160, 3176, 3177, 3652, 3655, 3672, 3695, 3726, 4214, 4215, 4217, 4337, 4391, 4401, 4636, 4636, 4641, 4680, 5040, 5120, 5120

ğ.-ärdüm (ğidärdüm) 1750, 1751, 1972, 1972, 2565, 2657, 3056, 3487, 3488, 4255, 4471, 4471, 4769, 5036, 5036, 5036, 5037, 5039

ğ.-ärem (ğidärem) 2624, 3685, 3894

ğ.-äremse (ğidäremse) 3386

ğ.-äriz (ğidäriz) 231, 1403

ğ.-ärken (ğidärken) 3538

ğ.-ärken (ğidärken) 442, 783, 1952, 3113, 3891, 4341, 4612, 4645, 4647

ğ.-ärle (ğidärle) 1093

ğ.-ärle (ğidärle) (ğäç ğit-) 448

ğ.-ärlär (ğidärlär) 249, 2463, 2582, 3310, 3517, 4655

ğ.-ärmişlär (ğidärmişlär) 942

ğ.-ärse (ğidärse) 2581

ğ.-ärsen (ğidärsen) 1613, 2455, 3346, 3402, 3893, 4326

ğ.-ärsin (ğidärsin) 249

ğ.-ärük (ğidärük) 478, 5095, 5115

ğ.-ärüm (ğidärüm) 879, 1405, 1406, 1407, 1423, 2438, 4730, 4817

ğ.-ärüm (ğidärüm) (çik- ğit-) 118

ğ.-ärüz (ğidärüz) 163, 408, 1416

ğ.-äsen (ğidäsen) 4913

ğ.-äyím (ğidäyím) 3965, 4771

ğ.-icektüm (ğidicektüm) 283, 283

ğ.-icēiz (ğidicēiz) 116

ğ.-icektüm (ğidicektüm) 273, 273, 274

ğ.-icäktüm (ğidicäktüm) 154

ġ.-iliyò (ġidiliyò) 904
ġ.-inča (ġidinča) 297
ġ.-iyim (ġidiyim) 4989
ġ.-iyodun (ġidiyodun) 1192
ġ.-iyosun (ġidiyosun) 216, 217, 223, 225, 225, 228
ġ.-iyò (ġidiyò) 178, 226, 869, 1032, 1033, 1419, 1895, 2132, 2181, 2181, 2182, 2260, 2262, 3884, 3885
ġ.-iyòduk (ġidiyòduk) 1998
ġ.-iyòm (ġidiyòm) 1844, 1844, 1914
ġ.-iyòmış (ġidiyòmış) 3877
ġ.-iyòrduk (ġidiyòrduk) 713, 713
ġ.-iyòrlār (ġidiyòrlār) 29, 317
ġ.-iyòrsun (ġidiyòrsun) 2244
ġ.-iyòruz (ġidiyòruz) 1095, 1096
ġ.-iyòz (ġidiyòz) 153
ġ.-māden 1409
ġ.-mādūm 514
ġ.-māmīşūm 3022
ġ.-sām 2575
ġ.-sem 879
ġ.-fi 4137
ġ.-fùġūmūz 2108
ġ.-fūm 1910, 3030, 3631
ġ.-ūn 2430
ġ.-ūn (ġidūn) 3443, 3628
ġ.-ūp (ġidūp) 136, 222, 570, 1016, 1087, 1104, 1106, 1432, 1914, 2109, 2428, 2438, 2502, 2662, 3295, 3404, 3886, 4173, 4434, 4435, 4833, 5135
ġit- Bk. **git-**
ġ. 2185, 2185
ġ.-mişlār 3979
ġitiş *is.* Gitme işi.
ġ.+lār 3978
ġiy- Bk. **ġey-**
ġ.-erđūk 2183, 2183, 2184
ġ.-ēmiyòrum 1207
ġizlān- Kendi kendini gizlemek saklamak.

ġ.-iyūdīlār 2837
ġizli *sf.* Görünmez, belli olmaz bir durumda olan.
ġ. 2363, 2992
ġ.+den 2491
ġ. Ġizli Gizli olarak. 4864, 5032
ġō- Bk. **ġōr-** 1
ġ.-emādūm 338
ġ.-māmīşūm 1028
ġōngs *is.* Vücudun boyun ile karın arasında bulunan ve yürek, akciğer gibi organları içine alan bölümü.
ġ.+ūmūza (ġōngsūmūza) 1460
ġōm- Bk. **ġūm-**
ġ.-esen 2905
ġó- Bk. **ġōr-**
ġ.-ūrdún (ġóūrdún) 1219
ġóa Bk. **ġóya**
ġ. 4998
ġóbek *is.* Yaklaşık olarak yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, kuşak, nesil.
ġ.+fen 1334
ġóç Bk. **Kóç**
ġ. et- Göçmek. 1796
ġóçmān *s.* Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden.
ġ. 5039
ġól *is. coğr.* Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz, durgun su örtüsü.
ġ.+lāfa 3791
ġ.+ún 1505, 1524, 2955
ġólgālūķ *is.* Gölgesi olan yer.
ġ. 3153
ġón *is.* Tabakalanmış deri, hayvan derisi. Krş. **dāri**
ġ. 4347
ġ.+i 4347
ġ.+i (sègèt ġóni) Sığır derisi. 4220
ġ.+íní 2924

ġónder- Bir yere doğru yola çıkarmak.

ġ. 3963, 3965, 4828

ġ.-di 665, 3443

ġ.-dile 4821

ġ.-dilār 3581

ġ.-dim (haber ġónder-) 1685

ġ.-dum 4830

ġ.-dūr 2497

ġ.-ecēim 4824

ġ.-in 3444

ġ.-iyodum 4829

ġ.-iyò 3873, 3873

ġ.-mādi 4815

ġ.-mādí 4826

ġ.-mişum 1756

ġóndermak Bir yere doğru yola çıkarmak işi.

ġ. 4833

ġóndēr- Bk. **ġónder-**

ġ.-ím 3555

ġóndār- Bk. **ġónder-**

ġ.-dí 60

ġ.-urđí 4634

ġ.-ūrūm (ġóndērūm) 1702

ġóngúl *ıs.* Sevgi, istek düşünüş, anma ve hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı.

ġ. +úm (ġónglúm) 1708

ġór- 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.

ġ. 895, 3448, 4166, 4799

ġ.-di 4777, 4965, 4966

ġ.-duk 3740

ġ.-dúġúm 588, 1714, 1919, 2335, 3955, 4051

ġ.-dúġúmúz 4105

ġ.-dúġún 973, 996, 4149

ġ.-dúġúnúz 2418

ġ.-dúk 863, 3101, 3537, 3538, 4122

ġ.-dúm 185, 730, 731, 788, 1115, 1152, 1153, 1368, 1368, 1415, 1513, 2224, 2236, 2239, 3536, 3607

ġ.-dún 92, 1248, 1661, 2250, 2443

ġ.-dúnúz 1644

ġ.-ecēim 1750

ġ.-emesin 2022, 2022

ġ.-emādūk 153

ġ.-emāz 1916

ġ.-emiyòrum 1732

ġ.-eyim 3235

ġ.-ābileydum 1367

ġ.-ābileydum 1367

ġ.-ācāk 1987

ġ.-ince 2228

ġ.-inca 1539

ġ.-iyòm 291

ġ.-iyòsun 4778

ġ.-iyūk 4091

ġ.-mē 4158

ġ.-meden 1751

ġ.-mēli 1232

ġ.-mem 3014, 3014, 3015

ġ.-meyerek 3403

ġ.-meyim 1556

ġ.-māden 253, 253

ġ.-mādim 809, 809, 837

ġ.-mādūġum 1233

ġ.-mādum 88, 3394, 4756, 4852, 4852, 5072

ġ.-māmīştum 5091

ġ.-māmīştuk 2841, 3116

ġ.-māmīştum 454, 4338, 4343, 5089

ġ.-māzdí 5063

ġ.-māzdūk 978, 3104

ġ.-māzdum 4344

ġ.-māzlār 2585

ġ.-miş 1246, 2817, 3033, 3899, 4404, 4663

ġ.-miş 590, 1243, 2015

ġ.-mişlār 2820, 3031

ġ.-mişlār 4375

ġ.-mişle 105, 447, 4662

ġ.-mişfùk 2386
ġ.-mişùm 2551
ġ.-mişùm 70, 1331, 2078, 2417
ġ.-miyeċċidi 2993, 2994, 2994
ġ.-múyòrdu 135
ġ.-sa 2125, 3256, 3758
ġ.-sam 576
ġ.-san 958, 1219, 2012, 4813
ġ.-sem 825
ġ.-sen 1662
ġ.-sún 3280
ġ.-ù 3013, 4296
ġ.-ùdun 4421
ġ.-ùle 1145
ġ.-uyòrdum 3089
ġ.-ùlār 1993
ġ.-ùòm 1090
ġ.-ùrsiz 3826
ġ.-ùsense 1112
ġ.-ùsèn 3815
ġ.-úr 1815
ġ.-úrdúk 2996, 3093, 3104
ġ.-úròm 1815, 3015, 3016
ġ.-ùrsèn 2445
ġ.-úyosun 1697
ġ.-úyoz 184
ġ.-úyòm 1085
ġ.-úyòrúm 1749
ġ.-y 1531
2. Yardımcı fiil olarak.
ġ.-úrdúk (hoş ġór-) Hoş karşılamak. 1992
ġ.-úr (ċatal ġór-) Çift görmek. 3014
3. Yaşamak, tanık olmak.
ġ.-mādí (hařp ġór-) Savaşa tanık olmak. 3283
ġóra e. (bir şeye) Uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince.
ġ. 2436
ġóre Bk. **ġóra**

ġ. 3420
ġórèn- Görme işine konu olmak.
ġ.-úr 4481, 4482
ġóril- krş. **ġórèn-**
ġ.-icek 3806
ġórín- krş. **ġórèn-**
ġ.-inù 481, 976
ġ.-iyò 951
ġ.-ùr 3675, 3675
ġórma Görme işi.
ġ. + a (ġórmā) 68
ġórmağ Görmek işi.
ġ. 1056, 1749, 1751, 1844, 1956
ġ. moşmağ Görmek ve görmekle ilgili şeyler. 2011
ġórúćí *ıs.* Evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimse, dünür.
ġ. 2732
ġórúl- krş. **ġórèn-**
ġ.-di 4033
ġ.-iyò 3038
ġ.-māmiş 167
ġ.-māz 264
ġ.-māzdí 267
ġórúmće *ıs.* Bir kadına göre kocanın kız kardeşi.
ġ. + m 4736
ġórún- krş. **ġórèn-**
ġ.-i: 3910
ġórúştúr- Görüşme işini yaptırmak.
ġ.-dí 4732
ġósteř- Görmesini sağlamak.
ġ.-dilār 812
ġ.-dùn 2105
ġ.-äyím 4052
ġ.-ma 3775
ġ.-mesin 678
ġ.-meyäcäksin 2105
ġ.-mādùn 2474
ġ.-ù 4037

ġóstēr- Bk. **ġóstēr-**

ġ.-ū 4041

ġótúr- Taşımak, ulaştırmak veya koymak.

ġ.-dí 3745, 3881, 3882, 3900, 3967, 3988, 4407,
4615, 4953, 4996, 4897

ġ.-dílē 3997

g.-diler 4956

ġ.-dílā 4957

ġ.-dílār 3743, 3351, 4063

ġ.-dúk 1189, 1457, 1610, 4483

ġ.-dúklārí 3370

ġ.-dúle 644

ġ.-dúm 3257, 3900, 4086

ġ.-dúm 729, 1493

ġ.-dún 4802

ġ.-ebilūr Götürme yeteneği ve gücünde olmak.
2585, 2585

ġ.-eċēim 116

ġ.-eċēimiş 1210

ġ.-emēdi 3046

ġ.-en 3165, 3165

ġ.-eyim 1118

ġ.-āċēim 3895

ġ.-āċāġim 4899

ġ.-āċāsız 4995

g.-iyorūm 4956

ġ.-māmişlār 4662

ġ.-māzdūm 3267

ġ.-mişūk 3159

ġ.-uu 4143

ġ.-ū 3320, 4113, 4119, 4568, 4569,

ġ.-ūdílār 4498

ġ.-ūduk 4596

ġ.-ülār 2618

ġ.-ūòm 302

ġ.-ú 445

ġ.-ún 792, 1123, 3596, 3991

ġ.-úok 1400

ġ.-úp 1032, 2619, 3887

ġ.-úp (ġótúp) 1033, 1035

ġ.-úr 3183

ġ.-úrām 2659

ġ.-úrdílār 2823, 2823

ġ.-úrdúk 181, 182, 3089, 3167, 3168, 3169, 4215

ġ.-úrken 3408

ġ.-úrlār 3145, 3776, 4024

ġ.-úrok 2616

ġ.-úròk 2616, 2685

ġ.-úrsem 3269

ġ.-úsèn 1112

ġ.-úyosun (alúp ġótúr-) 230

ġótúr- Taşımak, ulaştırmak.

ġótúrmak Bk. **ġótúрмаk**

ġ.+a (ġótúrmaġa) 4894

ġótúrmaġ Götürme. işi

ġ. 2820

ġóya *zf.* Sözde, sanki.

ġ. 1181, 3008

ġóz *ıs.* 1. Görme organı.

ġ. 1873, 5063

ġ.+dādūr 2443

ġ.+le 1751

ġ.+len 1859

ġ.+lēmiden 1081

ġ.+lārí 736

ġ.+lārím 4021

ġ.+lāríní 2422

ġ.+lāríníz 1775

ġ.+lārínùn 2380, 2381

ġ.+lārùm 2224

ġ. **móz** Göz ve gözle ilgili şeyler. 4029

ġ.+úg 5050, 5053, 3269

ġ.+úga 5060

ġ.+úgí 4985

ġ.+úm 271, 273, 280, 1082, 3370, 4804

ġ.+úma 4334

- ġ. +úmden** 1081
- ġ. +úmi** 1081
- ġ. +úmún** 2229, 2239
- ġ. +úmúzi** 2283
- ġ. +úngi** 4144, 5056
- ġ. +e** 2483
- ġ. +i** 4617, 4861, 5063
- ġ. +ina** 4788
- 2. Deyimlerde**
- ġ. aċ-** Çevrede olup bitenlerin farkına varmak. 70
- ġ. +úmā ċarġ-** Bir şeyi istemeden görmek. 750, 751
- ġ. +i ċaġa** Korkusuz. 684
- 3. Kaynak.**
- ġ. +ine (puġarùn ġózi)** 1619
- ġózet-** Bekçilik yapmak, gözlemek, nöbet beklemek.
- ġ.** 729
- ġózlis.** Çekmeceli, çekmecesini olan.
- ġ.** 2672
- ġózlúk** *is.* Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan, bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç.
- ġ.** 3013
- ġ. +úm (ġózlúġúm)** 3013
- ġózlúk** Bk. **ġózlúk**
- ġ. +i (ġózlúġi)** 1083
- ġram** *is.* Kilogramın binde biri değerindeki kütle birimi.
- ġ.** 3847, 3847, 3847, 3849, 3851
- ġ. +i** 3849, 3850
- ġubre** *is.* Verimini arttırmak için toprağa dökülen her türlü hayvan dışkısı, kimyasal veya bitkisel madde, kemre.
- ġ. +si (awġopa ġubresi)** Fabrikalarda üretilen kimyasal gübre. 2118
- ġuzin** *zf.* Güz mevsiminde.
- ġ.** 2799
- ġúa** Bk. **ġóya**
- ġ.** 2320
- ġúbē** Bk. **ġubre**
- ġ.** 3182
- ġúbre** Bk. **ġubre**
- ġ.** 4107
- ġ. +lāřínín** 3320
- ġ. +yi** 4107
- ġúc** Bk. **ġúċ**
- ġ.** 837
- ġ. +úm** 833, 1933
- ġúċ** *is.* Fizik, düşünce ve ahlâk yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği.
- ġ.** 3935
- ġ. +i (ġúci)** 869
- ġ. +úng (ġúcúng)** 4172, 4173
- ġúċli** *sf.* Gücü olan.
- ġ.** 830, 942, 943, 3960
- ġúc** Bk. **ġúċ**
- ġ. +i (iġ ġúc)** İş ve işle ilgili şeyler. 5113
- ġúl** *is. bot.* Gülgillerin örnek bitkisi.
- ġ.** 3920
- ġúl-** Biriyle alay etmek.
- ġ.-āř** 1498
- ġ.-āřdílār** 5150
- ġ.-āřdùk** 5061
- ġ.-miġùk** 3029
- Ġúldalı** *öz. is.* İneklere verilen bir isim.
- ġ. +yum** 388
- ġúldúr-** Gülmesini sağlamak.
- ġ.-údílār** 5063
- ġúlmaċ** Gülmek işi.
- ġ.** 184
- ġúlmāk** Bk. **ġúlmaċ**
- ġ. +fen** 5062
- ġúm-** Toprağın içine koymak toprakla örtmek.
- ġ.-āř** 5072
- ġ.-dúk** 3109
- ġ.-āċāk** 1238

- ğ.-ārdí** 5092, 5098
- ğ.-mişfûm** 1129
- ğúmış** *ıs.* Atom sayısı 47, atom ağırlığı 107.88, yoğunluğu 10.5 olan 960 dereceye doğru sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element.
- ğ.** 2211
- ğ.+ûm** 2212
- ğúmlek** *ıs.* Vücudun üst kısmına giyilen ince, kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.
- ğ. (ğúmleğ)** 3447, 3448
- ğ.** 261, 4347
- ğ.** 3448
- ğ. +í (ğúmleğí)** 3447
- ğún** *ıs.* 1. Yer yuvarlağın kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre.
- ğ.** 61, 137, 173, 185, 204, 211, 321, 418, 437, 681, 717, 717, 718, 726, 745, 896, 1033, 1034, 1068, 1069, 1075, 1159, 1162, 1165, 1166, 1169, 1172, 1214, 1264, 1272, 1273, 1293, 1396, 1396, 1442, 1460, 1604, 1655, 1656, 1658, 1663, 1674, 1686, 1693, 1755, 1757, 1913, 1970, 2422, 2422, 2426, 2433, 2453, 2457, 2933, 2951, 2972, 3148, 3192, 3249, 3261, 3456, 3514, 3580, 3621, 3622, 3654, 3691, 3698, 3699, 3700, 3717, 3717, 3803, 3870, 3944, 3958, 3972, 3973, 3991, 4001, 4025, 4025, 4047, 4066, 4083, 4102, 4158, 4166, 4295, 4338, 4576, 4614, 4618, 4645, 4750, 4767, 4785, 4790, 4808, 4810, 4874, 4891, 4919, 4927, 4982, 4982, 5019
- ğ.+a** 902, 3659, 4215, 4217, 4500, 4500, 4500, 4501
- ğ.+de** 4294
- ğ.+den** 746, 4170
- ğ.+dä** 545, 677, 3570, 3956, 5144
- ğ.+dúr** 736, 1673, 2355
- ğ.+e** 901, 1654, 1940, 2936, 2936, 3035, 3145
- ğ.+ä** 1651
- ğ.+i** 1160, 3223, 3308, 3368, 3636, 4614, 4821, 4822
- ğ.+i** dol 2974
- ğ.+inden** 2260
- ğ.+lär** 825, 1218, 1351, 1351, 1717, 1991, 1992, 2490, 2514
- ğ.+läre** 1499
- ğ.+lärä** 1500
- ğ.+läri** 678, 862, 941, 1393, 4436
- ğ.+úmi** 2650
- ğ.+ún** 3550
2. Dönem.
- ğ.+ina** 4209
3. Ömür.
- ğ.+úm** 5105
- ğúnah** *ıs.* Dince suç sayılan iş veya davranış.
- ğ.** 4527
- ğúnā** Bk. **ğúnah**
- ğ.+dūr (ğúnādūr)** 2269
- ğúndúz** *ıs.* Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.
- ğ.** 1293, 4801
- ğ. (ğécä ğúndúz)** 1293
- ğ. (ğéce ğúndúz)** 4244
- ğ.+den** 1124
- ğúneş** *ıs.* Güneşin yaydığı ışık ve ısı.
- ğ.** 3186, 4163
- ğúneşli** *sf.* Güneş ışınlarıyla aydınlanmış.
- ğ.** 2410
- ğúnāh** Bk. **ğúnah**
- ğ.+i** 3915
- ğúnāş** Bk. **ğúneş**
- ğ.+i** 3674
- ğúnlúk** *ıs.* O günkü, o günle ilgili.
- ğ.** 1822, 1827, 1828, 3199, 3580
- ğ. (ğúnlúğ_ askeş)** 3582
- ğ. (ğúnlúğ_ askeşim)** 3578
- ğ. (ğúnlúğ_ iken)** 589
- ğ. et- (ğúnlúğ_ et)** Yevmiye ile çalışmak. 54
- ğ.+lä** 99

ġ. +úgi (ġúnlúġgi) 99
ġ. +yap 13
ġúnúz Bk. **ġúndúz**
ġ. 5116
ġúrċen Bk. **ġúrġen**
ġ. +ine 2235
ġúrġen *is.* Gürgengillerden Karadeniz kıyılarımızdaki ormanlarımızda çok yetişen, kerestesi beğenilen bir ağaç.
ġ. 326, 4418
ġ. +ùn 335
ġúrġemaċ Kalın ve gür ses çıkarmak.
ġ. âl- Büyük bir sesle gürllemek. 5164, 5165
ġúven- Güven duymak, güveni olmak.
ġ.-mäyăċăċ 2517
ġ.-mişûm 1423
ġúya Bk. **ġóya**
ġ. 3882
ġúyă Bk. **ġóya**
ġ. 1422
ġúz *is.* (Kuzey yarım küre için) Eylül, ekim ve kasım aylarını içine alan süre, sonbahar.
ġ. 64, 945, 1457, 1531, 3735, 4907, 4908
ġ. +den 5036, 5040, 5064
ġ. +dúr 1610
ġúzel *s.* 1. Beklenene uygun düşen ve başarı düşüncesi uyandıran.
ġ. 165, 266, 266, 337, 825, 854, 905, 937, 964, 980, 1100, 1132, 1147, 1176, 1303, 1320, 1327, 1329, 1449, 1933, 2076, 2254, 2713, 2797, 3074, 3135, 3468, 3471, 3826, 4011, 4275, 4315, 4575
ġ. +di 187, 515
ġ. +i 1336
2. İyi.
ġ. 3969
ġúzellăş- Güzel bir durum almak.
ġ.-fí 904
ġúzăl Bk. **ġúzel**

ġ. 246, 323, 331, 501, 501, 523, 524, 524, 544, 548, 548, 554, 560, 560, 560, 564, 569, 579, 4367, 4743, 4743, 4748, 4764
ġ. +di 523
ġúzin *zf.* Güz mevsiminde.
ġ. 431, 2002, 3890, 4885, 5098
ha *ünl.* 1. Onaylamak, bir şeyin birden hatırlandığını belirtmek vb. anlamlarda kullanılır.
h. 81, 207, 306, 322, 322, 444, 470, 782, 886, 949, 976, 1046, 1215, 1244, 1307, 1360, 1425, 1623, 1662, 2025, 2048, 2095, 2155, 2181, 2211, 2259, 2261, 2277, 2277, 2282, 2419, 2554, 2577, 2577, 2621, 2639, 2678, 2864, 3016, 3027, 3302, 3331, 3357, 3624, 3624, 3645, 3673, 3705, 3710, 3781, 3793, 3793, 3825, 3827, 3876, 3880, 3920, 3932, 4029, 4038, 4069, 4072, 4105, 4108, 4141, 4149, 4177, 4288, 4304, 4358, 4374, 4441, 4486, 4498, 4523, 4573, 4617, 4699, 4764, 4776, 4815, 4816, 4842, 4842, 5044, 5059, 5153, 5167
2. Sığırlar için kullanılan çağırma bir ünlemi.
h. 2642, 2642, 2642
ha: Bk. **ha**
h. 214, 3283, 5058, 5059
habe Bk. **habeġ**
h. vġf- Birine bir konuda haber değerinde bir bilgiyi iletmek. 4960
habeġ *is.* Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık.
h. 491, 2496
h. al- Birinden bir konuda haber değerinde bir bilgiyi edinmek. 2497, 4951
h. et- Birine, biri aracılığıyla haber değerinde bir bilgiyi iletmek. 1754, 3805, 4910
h. ġónder- Birine, biri aracılığıyla haber değerinde bir bilgiyi iletmek. 1685
h. +i 1783, 1901
h. +um 1926
h. +umuz 1473
h. +ùm 1298

- h. vef-** Birine, biri aracılığıyla haber değerinde bir bilgiyi iletme. 751, 3094, 3105, 3587, 3590, 4942
- habu** *zm.* Yerde, zamanda ve söz zincirinde en yakın olanı gösterir. Krş. **bu**
- h.** 2094
- hací** *ıs.* Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman. (Metinlerde bir unvan olarak kullanılmıştır.)
- h.** 591, 592 593, 593, 605, 615, 703, 707, 812, 819, 949, 1001, 1250, 1250, 3426
- hadi** Bk. **hayde**
- h.** 116, 137, 182
- hafif** *sf.* Önemli olmayan.
- h.** 3503, 3503
- hafta** *ıs.* Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.
- h.** 991, 2438
- haha** *ünl. kaba* Evet anlamında.
- h.** 3404
- hak** *ıs.* 1. Adaletin ve hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç.
- h.** 1359
- h. + ùmí (hakkùmí)** 4609
2. Belirlenmiş bir konu.
- h. + índä (hakkíndä)** 4762
- hakaşet** *ıs.* Onur kırma, onuruna dokunam.
- h.** 780
- hakiki** Bk. **hakíkí**
- h.** 3916
- haksuz** *ıs.* Hak ve adalete uygun olmayan.
- h.** 4541
- hakaşet** Bk. **hakaşet**
- h. et-** Aşağılamak. 1534
- hakíkefen** Bk. **hakkefen**
- h.** 1412, 1494, 1500
- hakíkí** *sf.* Gerçek.
- h.** 1335, 3970
- hakkef** *ıs.* Bir işin doğrusu, gerçek, asıl, esas.
- h.** 1575, 3856
- hakkefen** *zf.* Gerçekten, sahiden.
- h.** 1015, 1494, 1510, 1510, 1545, 4019, 4559
- hakim** *ıs.* Yargıç.
- h.** 4890
- hal** *ıs.* Bir şeyi içinde bulunduğu şartları veya taşıdığı niteliklerin bütünü.
- h.** 3404
- h. + a** 1512
- h. + dā** 1813, 4821
- h. + í** 1527, 4582
- h. + ína** 1514
- h. + íne** 2906
- h. + lāř** 1029, 1182
- h. + ùmùz** 11, 12, 305
- hala** *zf.* 1. Şimdiye kadar veya o zamana kadar, henüz.
- h.** 824, 1033, 1094, 1819, 1841, 2325, 2407, 2429, 2429, 2508, 2651, 2966, 3795, 4026, 4081, 4115, 4148, 4425
2. Babanın kız kardeşi.
- h. + mden** 3276
- halan** bk. **halen**
- h.** 2048, 2048, 2260, 4259
- halbuķí** *bağ.* Oysa, oysaki.
- h.** 1079, 1540, 2321, 2439
- halen** *zf.* Şimdiki, şu anda, bugünkü günde.
- h.** 1325, 1519, 1564, 1929, 3522, 3536, 3537, 3646, 3683, 3685, 3795, 3807, 3842, 3905
- halí** *ıs.* Yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara getirilmek için, çoğu yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı.
- h.** 236, 236, 3061, 3408
- h. + ín (halín)** 3408
- halk** *ıs.* Aynı ülkeden yaşayan, aynı uyrukta olan insan topluluğu.
- h.** 616, 732
- hama** Bk. **hemen**
- h.** 3195

haman Bk. **hemen**

h. 709, 726, 834, 2249, 2569, 2795

hamân Bk. **haman**

h. 3751, 3751

hamîle *ıs.* Gebe, yüklü.

h. 2088

h.+dûr 2088

h.+yken 1792

hamsili *s.* İçinde hamsi bulunan.

h. ekmağ Hamsi ve türlü sebzenin hamura karıştırılıp pişirilmek suretiyle yapılan ekmek. 4647

hamuñ *s.* Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu.

h.+ı 3848, 4648, 4648

h. sal- Pişirilmeye hazır hamuru fırına vermek. 3523

h. yòguñ- Unu su veya başka sıvılarla birbirinin içine geçecek biçimde karıştırmak.. 3525

hamurkâr *s.* Fırınlarda hamur yoğuran kişi, hamurcu.

h. 3540

hane *zf.* 1. 'Doğrusunu söylemek gerekirse', 'kaldı ki', 'üstelik' anlamlarında kullanılır.

h. 1884

2. Yaylada yerleşim yeri.

h.+si 5131, 5131

hangi *sf.* İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek.

h. 364, 1864, 2414

hangisi *zm.* Birkaç kişi arasından kim veya birkaç şey arasından hangi şey.

h. 2987

h.+ni 3415, 5158

hani *zf.* 1. Epey zaman

h. 280

2. Karşısındakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istendiğinde.

h. 1412, 1461, 5083

hanım Bk. **hanùm**

h. 648

h.+a 994

hanùm *ıs.* Kız ve kadınlara verilen unvan, karı, eş.

h. 876, 988, 2202, 2205, 2205, 3517, 4073, 4075, 4116

h.+ı 857, 966, 2121, 2192, 2202, 2209, 2817, 2826, 3390, 3554, 3613, 4146

h.+le 648

h.+lârı 3763

h.+ùn 5003, 5003

hapis *ıs.* Bir yere kapatılıp salıvermeme.

h. et- Hapse atmak. 711

hapisana Hapis cezasına çarptırılanların kapatıldıkları yer hapishane.

h.+a (hapisanâ) 711

h.+ın (hapisanân) 711

hapset- Bir suçluyu hapishaneye koymak.

h.-mişlâr 711

harçlûk *ıs.* Ufak tefek ihtiyaçlar için ayrılmış para.

h.+ùm (harşlûğüm) 3628

hareket *ıs.* Bir cismin durumunun veya yerinin değişmesi.

h.+ini 1395

harîte *ıs.* Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. olgularla ilgili yeryüzünün veya parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı.

h.+si 778

harp Bk. **hârb**

h. gôr- Savaşa tanık olmak. 3283

hasfet *ıs.* Özlem.

h. Kal- Özlemek. 589

hasfa Bk. **hâsta**

h. (hasfâ ol-) 936, 4124

h. (şâkâr hastası) Şeker hastası. 1272

h. (tânsiyon hastası) Tansiyon sorunları olan hasta. 1272

h. 551, 551, 3854

h. +dûr 3877
h. ol- 2971, 3602, 3775
h. ol- (hasf'ol-) 3069
h. +ydí 2121
h. +ydí (hasfâydí) 2434
h. +yí (hasfâyí) 3881
2. Bir şeye aşırı dükün olan.
h.-sýím 4158
hasfalan- Sağlığı bozulmak.
h.-dum 1774
h.-ûrâm 2625
hasfalân- Bk. **hasfalan-**
h.-düm 4318
hasfalân- Bk. **hasfalan-**
h.-di 2978
hasfalûk *ıs.* Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla fizyoloji görevlerinin bozulması durumu.
h. 4095
h. +í (hasfalûgí) 4096
h. vuf- Birdenbire büyük bir hastalığa yakalanmak.
 1529
hasfane Bk. **hasfâne**
h. +dēdi 1136
h. +sinde 3245
h. +ye 3603
hasfâne Bk. **hasfâne**
h. +sine 4086
hasfā Bk. **hasfa**
h. 3865
hasfa *ünl.* Bir durum ya da davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatır.
h. 50
hatıra *ıs.* Ar.1. Geçmişte yaşanmış çeşitli olayların belleğin saklandığı her tülü iz, anı.
h. +lār 1654, 1820
h. +lārí 1831
h. +lārím 3233

2. Anmalık, andaç
h. 1633, 1806, 1820
h. +dûr 1817
h. +sí 1817
h. +síní 1634, 3372
h. +yí (hafīyí) 1808
hatírla- Bk. **hatírla-**
h.-ařam (hafírlāřam) 4614
h.-dùğüm 3521, 3521
h.-mayaşem 2573
h.-míyòrum 3548
h.-ř 1808
h.-űřuk (hatírlāűřuk) 1393
hatírlē- Bk. **hatírla-**
h.-mem 5146, 5147
hatírlā- Bilinip unutulmuş bir eşyiyi akla getirmek, anımsamak.
h.-ām (hatírlām) 2575, 2575, 2575, 2611, 2611, 4545, 4611, 5130, 5147
h.-yòm (hatírlíyòm) 3298
hatfa *bag.* Bile, hem de, üstelik, ayrıca.
h. 1690
hava *ıs.* **1.** Meteorolojik olayların tümü.
h. 1128, 3674, 3738, 4219, 4311, 4772
h. +a (havā) 1606
h. +dā 2410
h. +lār 4162
h. +sí 4325
h. +sinden 547, 547
2. Çevreyi kuşatan boşluk.
h. 1251
h. +lāíní 2279
h. +sí 3031
3. Yukarı, gökyüzü.
h. +a 1599
h. +ya 2051
4. Müzik parçalarında tür.
h. 3779

6. Boş hiç.
h. 4642, 4644, 4645
h. 3363
hava alanı Uçakların kalkıp inmesi için yapılmış düz, açık ve asfaltlanmış geniş yer, uçak alanı.
h. +na 4064
havale *ıs.* Çevre, yer, dolay, havali.
h. +dā 696
havan *ıs.* Bir silah.
h. bólúgi Havan bölüğü. 3319
havā Bk. **hava**
h. 1477, 1608
havā Bk. **hava**
h. +dā 4018
haves *ıs.* İstek, arzu, eğilim, şevk, heves.
h. 987, 1089, 2363
h. +ina 1089
havla- (Köpek için) Bağırarak, afkurmak.
h. -yınca 2793
hayal *ıs.* Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, imge, huyla.
h. +í 1780
hayat Bk. **hāyaf**
h. 4170
h. +í 4505
h. +indā (sivil hayat) 4022
h. +fa 4445
h. +fen 4170
hayāt Bk. **hāyaf**
h. +i 4437
hayde *ünl.* İsteklendirme, çabukluk belirtmek için kullanılır.
h. 538, 815, 839, 842, 843, 852, 941, 1126, 1609, 2654, 2654, 2655, 3256, 3256, 3977
haydi Bk. **hayde**
h. 785, 3352, 3352, 3506
hayef Bk. **hāyaf**
h. 4737

hayır *ıs.* 1. İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım.
h. +íní (hayríní) 3394
2. *ünl.* Yok, öyle değil, olmaz anlamında onamama, inkâr kelimesi.
h. 1506, 2022, 3701, 3960, 4355, 4355
haykêr- Çağırarak, seslenmek.
h. -ebilûr 5045
h. -emāsi 5045
haylamak Ortalıkta şenlik yaratmak için yüksek sesle bağırarak işi.
h. 2818
haylā- Ortalıkta şenlik yaratmak için yüksek sesle bağırarak.
h. -āk 3095
h. -rdûk 3093, 3102
hayret *ıs.* Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.
h. et- Şaşırmak. 856, 858
hayfola *ünl.* 'Ne var', 'ne oluyor' anlamında kullanılır.
h. 848
hayvan *ıs.* Bitkilerden farklı olarak, duyu ve hareket yeteneği olan canlı yaratık.
h. 1662, 1994, 2057, 2058, 2061
h. +lār 3722
h. +lāfa 1669, 1866
h. +lārín 3721
h. +lārûmûz 166
h. +ûmí 1656
h. +ûn 2058
h. +ûnûn 4107
hayvancılık *ıs.* Evcil hayvanlara bakma ve onları yetiştirme işi.
h. +fen 3827
hayvân Bk. **hayvan**
h. 830, 830
hayvâncılık Bk. **hayvancılık**
h. 1282, 3796
haywan Bk. **hayvan**

- h.+ùm** 5119, 5120
- haywân** Bk. **hayvan**
- h.** 830, 833, 867, 924
- haz** Hoşa giden duygulanma, hoşlanma, zevk.
- h. et-** 433, 433, 1128, 2423, 4313, 4361, 4990
- hazîr** *s.* 1. Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan.
- h.** 1669, 2035, 4520, 4520, 5097
- h. cevapçi** Her an söylenecek hazır sözü olan. 3362
- h. vazîyeť** Hazırlıklı durum. 941
- 2.** (Mal için) Fabrikasyon karşıtı.
- h.** 3064
- h. al-** Satın almak. 375
- hazîrfa-** Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek.
- h.-düm** 1606
- hazîrlan-** Hazırlama işine konu olmak.
- h.-acek** 1868
- hazîrfa-** Bk. **hazîrfa-**
- h.+äcäğim (hazîrläcäğim)** 1551
- h.-yò (hazîrliyò)** 1198
- hazîrlä-** Bk. **hazîrfa-**
- h.-yäcäük (hazîrliyäcäük)** 4908
- hazîrlük** Hazırlanmak için gereken şeyler veya durumlar.
- h. yap-** Hazırlanmak. 1867
- hazîrlük** Bk. **hazîrlük**
- h. et-** Hazırlık yapmak. 1550
- hazîrol** *ünl. ask.* Askerlik esas duruş denilen, ayakta, baş ve vücut dik, gözler ileride, eller uyluklara yapışmış bir duruşa geçilmesi için verilen komut.
- h.+vazîyeti** 1490
- hâ** Bk. **ha**
- h.** 946, 2568, 2680, 2692, 4679, 4841
- hâir** Bk. **hayîr**
- h.+ini (hayîrini)** 3394
- h. cemiyeti** Hayır kuruluşu. 3270
- hâli** *is.* Yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara getirilmek için, çoğu yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı.
- h.** 3063
- hāmurfārlük** *is.* Hamur yoğurma işi.
- h.** 3527
- hānum** Bk. **hanüm**
- h.+î** 3641
- hāşîr** ‘Haşır neşir’ kelimesinin ilk ögesi. Kaynaşma, bir arada olma.
- h. et-** Feda etmek, bir şeyle yoğrulmak. 2567
- hāva** *is.* Müzik türü.
- h.+sí** 2336, 2336, 2336, 2337
- hāyîr** Bk. **hayîr**
- h.** 3269
- h. cemiyeti** Hayır kuruluşu. 3269
- he** 1. Bk. **hâ**
- h.** 36, 66, 956, 2178, 2394, 2670, 2789, 3002, 3045, 3136, 3502, 4046, 4146, 4160, 4180, 4180, 4200, 4231, 4249, 4320, 4328, 4328, 4417, 4520, 4531, 4567, 4635, 4579, 5016
- 2.** Hatırlama ünlemi.
- h.** 2101, 2102, 2149, 2647, 3215, 3483, 3489, 4197, 4246, 4641
- 3.** Sorulama ünlemi.
- h.** 4520
- healdä** Bk. **hāfaldä**
- h.** 3735
- hedik** *is.* İnce ağaç dallarından örülmüş, karda yürümeye yarayan kar ayakkabısı.
- h.** 2303
- hediye** *is.* Armağan.
- h.** 3686
- h. medîye** Hediye ve hediye ile ilgili şeyler. 3900
- h. mādîye** 2834
- he:y** *ünl.* Küçükbaş hayvanlara seslenme ünlemi.
- h.** 4602
- heki** Bk. **hekiya**

h. et- Anlatmak. 106, 108
hekiya *ıs.* Bir olayın sözlü ve yazılı olarak anlatılması, hikaye.
h. 4232
hekes *ıs.* İnsanların bütünü.
h. + ün 3123
hekia Bk. **hekiya**
h. et- Anlatmak. 5062
helal Bk. **helâl**
h. ol- 3243
helalî hibe *ıs.* Helalinden, geri alınmaksızın bağışlama.
h. ol- Helalinden bağışlamak. 1269
helâl *ıs.* Dinin kurallarına aykırı olmayan, dince yasaklanmamış olan.
h. 1395, 1395, 2632, 3548
helbet *zf.* Herhalde, kuşkusuz.
h. 3679
h. + fe 2662, 4801
helbetfe Bk. **helbet**
h. 47, 1185, 1185
hele *bag.* Özellikle, hiç olmazsa, her şeyden önce anlamıyla, bir sözün başına veya sonuna getirilerek belirtilen şeyin ayrıcalığını gösterir.
h. 564, 936, 1012, 1741, 2135, 2135, 2452, 2453, 2477, 4032, 4573
helâl Bk. **helâl**
h. et- Helal etmek. 807
helva *ıs.* Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.
h. 2464
hem *bag.* Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için ‘özellikle’ ‘zaten’, ‘bir de’, ‘şurası da var ki’ anlamlarında kullanılır.
h. 55, 200, 284, 481, 490, 516, 527, 545, 548, 848, 848, 857, 974, 989, 989, 1333, 1717, 1902, 2072, 2108, 2273, 2293, 2293, 2358, 2362, 2418, 2645, 2646, 2747, 3613, 3613, 3613, 3728, 3728, 3728, 3780, 3800, 4021, 4485, 4487, 4728
heman Bk. **hemen**

h. 2472, 2472, 4575
hemâ Bk. **hemen**
h. 4282
hemân Bk. **hemen**
h. 4575
hemen *zf.* Hiç vakit geçirmeden, gecikmeden, çabucak.
h. 197, 438, 1426, 1467, 1481, 1497, 1547, 1577, 1591, 1598, 1605, 1765, 3141, 3141, 3189, 3583, 3584, 4983, 5069, 5097, 5168
hemâ Bk. **hemen**
h. 4991
hemân Bk. **hemen**
h. 4224, 4898
Hemşenli Bk. **Hemşinli**
h. 2415
hemşeri Aynı ilden olan kimse, memleketli.
h. + m 3333
h. + sên 3264
hemşeri Bk. **hemşeri**
h. + den 3428
Hemşinli *ıs.* Hemşin’den olan.
h. 654
h. + lârfe 4594
h. + yim 1526
hen Bk. **en**
h. 17, 22, 428, 564, 2346, 2632, 4698
Henifeinkî *zm.* Hanife’ye ait olan.
h. + lële 564
hep *zf.* Hiçbirini dışta tutmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak.
h. 57, 163, 184, 260, 275, 416, 464, 475, 588, 682, 822, 822, 857, 868, 869, 904, 931, 933, 936, 962, 981, 1040, 1054, 1058, 1077, 1090, 1092, 1093, 1103, 1112, 1137, 1199, 1217, 1227, 1649, 1768, 1797, 1994, 2041, 2048, 2173, 2173, 2191, 2315, 2332, 2343, 2344, 2345, 2346, 2355, 2367, 2393, 2427, 2443, 2446, 2455, 2456, 2458, 2458, 2478,

- 2481, 2481, 2495, 2495, 2537, 2577, 2578, 2584,
2952, 2957, 3054, 3245, 3288, 3380, 3386, 3490,
3653, 3656, 3716, 3751, 3768, 3774, 3774, 3789,
3797, 3797, 3806, 3812, 3812, 3812, 3815, 3837,
3856, 3904, 3908, 3908, 3908, 3911, 3911, 3962,
4012, 4018, 4025, 4104, 4160, 4253, 4254, 4289,
4306, 4360, 4369, 4390, 4418, 4482, 4505, 4507,
4546, 4554, 4554, 4564, 4590, 4672, 4787, 4794,
4798, 4798, 4804, 4882, 4909, 4999, 5077, 5085,
5139, 5151
- h. + fen** 1232, 4555
- hepey** Bk. **epeyi**
- h.** 1654
- hepi** Krş. **hepsi**
- h.** 2134
- hepimûz** Bk. **hepûmûz**
- h.** 2052
- hepisi** Bk. **hepsi**
- h.** 1480, 1493, 3236, 3763, 3774, 4373, 4374, 4516
- h. + dûr** 2059
- h. + na** 1054, 3716
- h. + ne** 2195
- h. + ni** 2169, 2172, 2174, 2611, 4374, 4475
- h. + nûn** 2051
- hepsi** *zm.* Bütün, tamamı, tümü, cümlesi.
- h.** 65, 699, 773, 947, 981, 1003, 1944, 3053, 3410,
4013, 4093, 4619, 4675, 4904
- h. + na** 1112, 1699, 3752
- h. + nden** 1329, 1783, 4813
- h. + ne** 880
- h. + ni** 807, 1700, 1700, 1891, 1948, 1950, 2169,
3684, 4620, 4788, 5120
- hepûmûz** Bk. **hep**
- h.** 2052, 3036, 4175, 4175
- h. + ûn** 3761
- hepûmûzki** *zm.* Hepimize ait.
- h.** 3764
- hep** Bk. **hep**
- h.** 2215, 2727, 2787, 2962, 3339, 3395, 3751
- h. + isi** 578
- hepsi** Bk. **hepsi**
- h.** 1024, 1042, 1985, 2187, 2212, 2231, 2636, 2708
- h. + nden** 2754
- h. + ne** 2036, 2037, 2195, 2196, 2211
- h. + ni** 2081, 2583, 2727, 2756
- hepsi** Bk. **hepsi**
- h.** 1985
- heften** *zf.* Tamamıyla, büsbütün.
- h.** 2744
- hepûmûz** Bk. **hep**
- h.** 2130, 2683, 4094
- hef** Bk. **hâr**
- h.** 377, 386, 389, 707, 900, 2009, 2124, 3825, 4158,
4210, 4552, 4755
- hefal** Bk. **hâfaldâ**
- h. + de** 4698
- hefalda** Bk. **hâfaldâ**
- h.** 1700, 4754
- hefalde** *zf.* Büyük bir ihtimalle.
- h.** 3760
- hefaldâ** Bk. **hâfaldâ**
- h.** 3550
- hefam** Bk. **hâfam**
- h.** 657
- h. et-** Haram etmek. 2632
- hefaldâ** Bk. **hâfaldâ**
- h.** 1226
- hefif** Krş. **adam.**
- h.** 3474
- hefkes** Bk. **hâfkes**
- h.** 287, 3807 4013
- hefkes** Bk. **hâfkes**
- h.** 3762
- h. + ûn** 2857
- hefşe** Bk. **hâfşe**
- h. + mi** 3516

hesap *ıs.* Bir girişimin, bir işin başarıya ulaşması için alınan önlemlerin tümü, mantıksal çıkarım.

h. et- (hesab et-) Hesaplamak. 913, 2137

h. + i (hesabi) 1291

h. + inde (hesabinde) 1297

h. + í (hesabí) 1329

hesas Bk. **esas**

h. 707

hesâp Bk. **hesap**

h. + ùmüz (hesâbùmüz) 1284

hevadís *ıs.* İlgi ile karşılanabilecek haber.

h. et- Haber göndermek. 1157

h. + lêi 1247

hey *ünl.* Küçükbaş hayvanları çağırma ünlemi.

h. 1218, 1671, 2779

h. et- Küçükbaş hayvanları çağırmaq. 2779

heyamola hey a issa yissa he:y *ünl.* Selim çekme adı verilen müzikal oyunun koro halinde söylenen bölümü.

h. 257

heyat *ıs.* Oturma odası, salon.

h. + fa 3664, 3664

heyecan *ıs.* *Ar.* Kişide korku, kızgınlık, kıskançlık, üzüntü, sevinç, sevgi gibi duygusal nedenlere bağlı olarak kendini gösteren güçlü ve geçici duygu yoğunlaşması durumu.

h. 1759

heyât Bk. **hâyať**

h. + ímízlä 1349

h. + fa 1940

h. + uni 1908

heyâť Bk. **hâyať**

h. + ùmüzdä 1487

heylä- Ortalıkta şenlik yaratmak için yüksek sesle bağırmaq işi.

h.-düm 1561

heywân Bk. **hayvan**

h. 837, 837

hêkâye Bk. **hikâye**

h. + dû 4232

hêpsi Bk. **hepsi**

h. + ni 1324

hâ *ünl.* Evet, doğru anlamında bir onaylama sözü.

h. 26, 53, 57, 65, 69, 74, 81, 85, 97, 109, 239, 314, 345, 349, 419, 419, 447, 447, 451, 461, 500, 500, 502, 508, 513, 532, 561, 561, 575, 754, 754, 956, 974, 979, 1052, 1052, 1056, 1057, 1065, 1070, 1094, 1110, 1130, 1130, 1182, 1182, 1260, 1260, 1295, 1392, 1442, 1545, 1705, 1705, 1987, 2043, 2090, 2182, 2343, 2502, 2529, 2535, 2611, 2620, 2620, 2626, 2626, 2641, 2647, 2662, 2665, 2665, 2670, 2698, 2737, 2743, 2758, 2770, 2780, 2789, 2801, 2801, 2812, 2812, 2825, 2830, 2830, 2832, 2835, 2846, 2846, 2850, 2854, 2859, 2860, 2863, 2887, 2898, 2908, 2912, 2914, 2947, 2956, 2956, 2960, 2985, 3019, 3027, 3045, 3059, 3066, 3087, 3089, 3165, 3167, 3182, 3185, 3186, 3198, 3409, 3450, 3450, 3463, 3485, 3489, 3519, 3572, 3611, 3688, 3806, 3916, 3917, 3927, 4081, 4191, 4229, 4247, 4250, 4272, 4280, 4352, 4365, 4368, 4398, 4402, 4402, 4422, 4423, 4440, 4454, 4454, 4460, 4490, 4512, 4525, 4567, 4630, 4635, 4650, 4650, 4652, 4665, 4672, 4676, 4686, 4686, 4700, 4702, 4708, 4804, 4815, 4860, 4860, 4886, 4896, 4905, 4905, 4907, 4908, 4922, 4929, 4939, 4939, 4949, 4951, 4957, 4957, 4965, 4973, 4984, 4989, 4998, 5000, 5001, 5002, 5002, 5024, 5026, 5026, 5026, 5028, 5038, 5038, 5044, 5044, 5044, 5046, 5054, 5057, 5060, 5061, 5063, 5063, 5082, 5085, 5100, 5102

hâbet Bk. **helbet**

h. 5013

hâcanlí *sf.* Çabuk, kolay heyecanlanan kimse.

h. 4601

hâ: Bk. **hâ**

h. 462, 1038, 4684, 5087

hākes Bk. **hārkes****h. + ûn** 363**hāle** Bk. **hele****h.** 2592**hālā** Bk. **hala 1****h.** 1089, 1650**hār** *s.* Tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak ‘...’in hepsi’ anlamını verir.**h.** 7, 49, 126, 126, 204, 211, 245, 350, 430, 555, 576, 576, 708, 909, 925, 946, 958, 1036, 1038, 1264, 1272, 1273, 1327, 1327, 1379, 1428, 1626, 1632, 1657, 1713, 1746, 1832, 2000, 2002, 2063, 2093, 2235, 2651, 2652, 2958, 3141, 3142, 3330, 3342, 3555, 3564, 3659, 3675, 3741, 3778, 3808, 3814, 3814, 3969, 4024, 4124, 4144, 4161, 4209, 4211, 4317, 4332, 4356, 4368, 4368, 4507, 4511, 4515, 4530, 4552, 4784, 5106**hāral** Bk. **hāraldā****h.** 1351, 1369**hāralda** Bk. **hāraldā****h.** 3217, 3903, 4973**hāralde** Bk. **hāraldā****h.** 3697, 3736**hāraldā** *zf.* Büyük bir ihtimalle.**h.** 919, 1008, 1217, 1392, 3514, 3572, 3752, 3874, 3891, 3904, 4916, 4917, 4925, 4973, 4976**hārām** *ıs.* Din kurallarına aykırı olan, dince yasak olan, haram.**h.** 656, 3343**hārālda** Bk. **hāraldā****h.** 1206**hārāldā** Bk. **hāraldā****h.** 612, 1142**hārīb** *ıs.* Savaş.**h. + a** 4204, 4206**h. + lārī** 4204**h. + lārī et-** Savaşmak. 4204**hārgele** *ıs.* Bineğe ve yük taşımaya alıştırılmamış at veya eşek sürüsü.**h.** 4285, 4285**hārīf** Bk. **ada m.****h.** 2047**h. + a** 2593**h. + i** 2223**h. + un** 2223, 2223, 2224**hārkes** *ıs.* İnsanların bütünü.**h.** 131, 620, 932, 1028, 1130, 2139, 2958, 2958, 3564, 3764, 3817, 4018, 4281, 4668, 4704, 5000**h. + ūen** 62**h. + ūn** 2628, 4206, 5113, 5113**hārkes** Bk. **hārkes****h.** 2327**hārkes** Bk. **hārkes****h.** 960, 1987, 2055, 2325, 2328, 2844, 3500, 3500, 3762**h. + e** 960**hārīp** Bk. **hārīp****h. + i (Alman hārībi)** İkinci Dünya Savaşı. 4545**hārī** *ıs.* Öfke.**h. + i Çık-** Sinirlenmek. 2347**h. + um (hārī Çık-)** 1534**h. + ūm (hārī Çık-)** 4251, 4299, 4362**hārīli** *sf.* Öfkeli.**h. + dūr** 4238**hārī** *zm.* Nesnelerin bütünü belirsiz olarak anlatır.**h.** 376, 387, 556, 3598, 4168, 4222, 4376, 5117**h. + lārī** 38**h. + mūr** 3447, 4514**h. + mūrī** 4809**h. + sīni** 986**hārī** Bk. **hārī****h.** 376, 1026**hāyat** Bk. **hāyat****h.** 3937**h. + ūmī** 1287

hāyaf *ıs.* Yaşam, dirim, doğumdan ölüme kadar geçen süre, ömür.

h. 4867

h. + í 4513

h. + í (yāylā hāyafí) 4603

h. + ina (sivil hāyaf) 3965

h. + inden (āskerlūḫ hāyafí) 4035

h. + ùm 4167, 4586

h. + ùmí 4763, 4765

h. + ùmùz 112, 113, 2354, 4592, 4680

hāyāt Bk. **hāyaf**

h. 4056

hāyvan Bk. **hāywān**

h. + lārùn 3722

hāywan Bk. **hāywān**

h. + lārden 5144

h. + lārùn 5135

hāywān Bk. **hayvan**

h. 924, 2537, 3937, 5022

h. + lār 2568

hèzar *ıs.* Tahta ve kereste biçmeye yarayan elektrik, kol gücü ile çalışan büyük bıçkı.

h. mēzar Hızar ve hizarla ilgili şeyler. 3911

hibe *ıs.* Bağışlama.

h. 804

hic Bk. **hiç**

h. 859, 1660, 1740, 1925, 4506, 4508, 4526, 4546, 4561, 4562, 4852, 4852, 4852

hicbi Bk. **hiç**

h. 1731

hicbiri Bk. **hiç**

h. 4428

hiç Bk. **hiç**

h. 114, 126, 148, 152, 221, 225, 225, 226, 310, 531, 543, 546, 550, 555, 562, 566, 566, 566, 567, 847, 859, 869, 946, 967, 968, 1321, 1346, 1650, 1650, 1656, 1678, 1707, 1717, 1731, 1756, 1777, 1779, 1875, 1888, 1888, 2000, 2001, 2078, 2210, 2240,

2244, 2277, 3598, 3686, 3740, 3740, 3741, 3855, 3855, 3936, 3964, 3969, 3978, 3983, 3996, 4041, 4086, 4153, 4153, 4155, 4247, 4309, 4309, 4334, 4361, 4361, 4371, 4373, 4521, 4523, 4623, 4626, 4724, 4724, 4733, 4768, 4795, 4811, 4851, 5112, 5127, 5159

hiçbi Bk. **hiç**

h. 1808, 4114, 4735, 4737, 4756

hiçbir Krş. **hiç**

h. 1651, 1651, 1940, 4095

hiçbiri Krş. **hiç**

h. + mùza (hiçbirùmùza) 5167

hiç Bk. **hiç**

h. 6, 296, 296, 1525

hiç *zf.* Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir.

h. 3, 4, 47, 48, 52, 62, 71, 73, 77, 77, 87, 118, 222, 226, 271, 291, 311, 316, 489, 543, 543, 837, 963, 1021, 1026, 1031, 1056, 1059, 1059, 1070, 1076, 1076, 1077, 1085, 1146, 1150, 1151, 1198, 1262, 1274, 1335, 1682, 1787, 2284, 2306, 2341, 2341, 2394, 2394, 2404, 2404, 2416, 2444, 2507, 2516, 2537, 2646, 2646, 2686, 2994, 2999, 3054, 3062, 3116, 3149, 3184, 3240, 3289, 3316, 3317, 3317, 3318, 3361, 3377, 3384, 3428, 3431, 3431, 3495, 3572, 3824, 3854, 3915, 4207, 4289, 4304, 4774, 4870, 4870, 4871, 4876, 4901, 4901, 4954, 4958, 4960, 4961, 4969, 4991, 5022, 5023, 5035, 5063, 5072

hiçbi Krş. **hiç**

h. 314, 2649, 3394

hiçbir Krş. **hiç**

h. 1027

hiçbiri Bk. **hiç**

h. + mùz (hiçbirùmùz) 3743

hikāye *ıs.* Bir olayın sözlü ve yazılı olarak anlatılması.

h. 1433, 1433, 1433

h. et Anlatmak. 679, 1456

- h. +si** 1403
- hikeye** Bk. **hikâye**
- h.** 4692
- h. +sini** 3455
- hikâye** Bk. **hikâye**
- h.** 1484
- hiKaye** Bk. **hikâye**
- h.** 3407
- h. et-** 3244
- hisse** *is. mec.* Bir olaydan çıkarılan ders.
- h. Kıp-** Ders çıkarmak. 3919
- hisset-** Bir şeyden etkilenmek, duymak, sezmek, farkına varmak.
- h.-mişüm** 1304
- h.-tüm** 1721
- hitap** *is.* Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.
- h. et-** Seslenmek. 772
- h. et- (hitab et-)** 1787
- hizmet** *is.* Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma.
- h. et-** İş görmek. 765
- h. et-** 3663
- hí ünl.** 1. Onaylama bildirir.
- h.** 490, 490
2. Acı, irkilme bildirir.
- h.** 2291
- hím ünl.** Düşünme bildirir.
- h.** 4199, 4217, 4866
- hířpalan-** Hırpalamak işine konu olmak, veya hırpalamak işi yapılmak.
- h.-ür** 3317
- hmm** Bk. **hím**
- h.** 4420
- hmmm** Bk. **hím**
- h.** 720
- hoca** *is.* 1. İmam din adamı.
- h.** 694
2. Bir alanda en iyi bilen, usta.
- h.** 1343
- h. +m** 1292, 1314
3. Öğretmen.
- h. +în (hocaîn)** 1922
- h. +ín (hocân)** 1923
- hoça** İmam, din adamı
- h.** 3676
- h. +lāř moça** Hoca ve hocayla ilgili şeyler. 3706
- h. +lāří** 3705
- h. +sí** 3706
- hol** *is.* Eren, *Rum fol, folluk* Folluk. (Folluk kelimesi ile metinde sözü edilen varlık arasındaki benzerlik açıktır.)
- h.** 2985, 2985
- hopla-** Sevinçten, korkudan veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak.
- h.-dük** 1970
- hoş** Krş. **hol**
- h.** 2985, 2985
- hoşmon** *is.* Hormon görevinde kullanılan yapay madde.
- h.** 4160
- hoşmonlu** *s.* İçine hormon maddesi katılmış yiyecek.
- h.** 947
- hoşon** *is.* Karadeniz bölgesinde tulum, kemençe gibi çalgılarla oynanan oyun. Bunun fiileşmiş biçimleri horon tepmek, horon oynamak, horon vurmaktır.
- h.** 2743
- h. +lāř** 244
- h. +lāřümüz** 162
- h. oynen-** Horon oynamaya konu olmak. 162
- h. oynä-** Horon oynamak. 2992, 3404
- hostesli** *sf.* Yolcu ağırlayan genç kadın bulunduran taşıtlar.
- h.** 3626
- hoş** *sf.* Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren.

h. 2064, 2800, 4200
h. ğŏr- Hoş karşılamak. 1992
h. + ína 1292, 1294
h. + uma 962, 994, 1284
h. + uma (hoşa ğét-) Beğenilmek. 993
h. + uma ğit- 1285
hŏn Bk. **hoşon**
h. mŏn Horon ve horonla ilgili her şey. 2742
hububat *ç. ís.* Tahıl.
h. silosí Tahıl deposu. 4058
hucum *ís.* Saldırma, saldırı, saldırış.
h. 1471
hudut *ís.* Sınır, uç, son.
h. + řuřlār 2858
huduf Bk. **hudut**
h. + umuz 4282
huhu *ünl.* Şenlik olsun diye atılan bir tür nara.
h. 5156
huş huş Yaş çayın çuvala dökülüşünü anlatmak için kullanılan yansıma kelime.
h. 4113
hususi *sf.* Özel.
h. 714, 3405
huy Bk. **şuy**
h. + um 4256
huyli *sf.* Huyu olan.
h. + yim 4252
hũ *ünl.* ‘Uuuu’ ile aynı görevde bir şeyin çokluğunu belirten bir kelime.
h. 548
húcum Bk. **hucum**
h. 4507
húcúm Bk. **hucum**
h. et- Bir yere veya şeye gereğinden fazla rağbet etmek. 1508
húcúm Bk. **hucum**
h. et- Çok fazla rağbet etmek. 4505

húkúmat *ís.* Devletin görevlerini yerine getirmesini sağlayan yetkili organ, bakanlar kurulu, veya devlet.
h. 4207
húkúmat Bk. **húkúmat**
h. + a 889
húngúř húngúř *zf.* Yüksek sesle ve hıçkıra hıçkıra.
h. 861
húřmet *ís.* Saygı.
h. + lārí 4118
řala *ís.* Babanın kız kardeşi.
ř. 1151, 3650, 3663, 3666, 5003, 5041, 5047, 5059, 5060
ř. + ğdēymış (řalāğdēymış) 1242
ř. + m 529
ř. + mí 655
ř. + mún 663, 2392
ř. + mún (řalāmún) 4878
ř. + nún 4965
ř. + sí 4091, 5003, 5003
ř. + sínún 4092
2. Saygı gereği kendisinden büyük kadınlara da söylenebilir.
ř. + ya 5059
řalalí Hala köyünden olan.
ř. 2277, 3455
ř. + dũř 2278
ř. + ín 3455
ř. + lār 2478, 2486, 2487
şalat *ís.* Kenevirden yapılmış çok kalın ip.
ř. +í 4202
řalā Bk. **şala** 2
ř. 3708, 3708
şalğin *í.* Kazan.
ř. 2869, 2869, 2869
řalí Bk. **halí**
ř. 2483
ř. + lār 2487, 2487

hane *ıs.* Ev, konut, ev halkı. (Metinde karelere ayrılmış çizgiler içinde yassı bir taş sürmek biçiminde oynanan bir çocuk oyunu ile ilgili olarak kullanılmıştır.)

h. oyını Karelere ayrılmış çizgiler içinde yassı bir taşla oynanan bir çocuk oyunu. 190

h. oynā- Hane oyunu oynamak. 191, 191

hapis Bk. **hapis**

h. et- Hapsetmek. 1665

hasta Bk. **hasfa**

h. ol- Hastalanmak. 160

hasfa Bk. **hasfa**

h. 4399, 5109

h. +lārī 4173

h. ol- Hastalanmak. 2097, 3497, 4212, 4322, 5110

h. +ydī (hastāydī) 3495

h. +yīm 1160

h. +yīm (hastāyīm) 302

h. +yız 304

hastaluk *ıs.* Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla fizyoloji görevlerinin bozulması durumu.

h. 4172

h. +ı (şarbon hastalığı) Çeşitli hayvanlarda özellikle koyun ve sığırlarda görülen deri veya mukoza yoluyla insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban yapan tehlikeli hastalık. 1529

hastāne Bk. **hasfane**

h. +den 3497

h. +lārde 5111

h. +lārdā 4173

hasfa Bk. **hasfa**

h. 1106

hasfol- Hastalanmak.

h.-uşum 1291

hafır *ıs.* Ar.birine karşı duyulan saygı sevgi.

h. +ı 4250, 4867

h. +si (hafısı) 526

haves Bk. **haves**

h. 2234

hām *ıs.* Yeni, kullanılmamış.

h. 4315

hānelūgi *ıs.* Karelere ayrılmış çizgiler içinde yassı bir taşla oynanan bir çocuk oyunu.

h. 298

hāvākli *ıs.* Hevek köyünden olan.

h. 3752, 3753

h. +lār 2382, 3753

hāyāt Bk. **heyat**

h. +ı 1158

hērsūzluk Çalma, çalma suçu.

h. +ı (hērsūzlūgi) 6

hūt *ünl. kaba.* Tükürmeden çıkan yansıma söz.

h. 3433

hırsūz *ıs.* Çalan kimse, uğru.

h. 3455

hiya *ıs.* Kabakgillerden, uzun, iri meyveli, sürüngen bir yıllık otsu bitki veya bu bitkinin ürünü, hıyar.

Krş. **salataluk**

h. 2865

hī *ünl.* İrkilme bildirir.

h. 545

hoçka *ıs.* Fasulye sığı.

h. +da 2864

hopālī *ıs.* Hopa ilçesinden olan.

h. 2863

hoşan Bk. **hoşon**

h. 2327

h. +ına 2458

h. Oynā- Horon tepmek. 2465, 2507

h. tutul Horon oynamak üzere el ele tutuşmak, horona başlamak. 2458

h. +un 2459

h. +ün 2506

hoşon *ıs.* Karadeniz bölgesinde tulum, kemeçe gibi çalgılarla oynanan oyun. Bunun fiilleşmiş

biçimleri horon tepmek, horon oynamak, horon vurmaktır.

h. 40, 40, 437, 438, 1220, 1307, 1309, 3707, 3707, 3709, 3710, 4188, 4336, 4339

h. +a 1122, 1309, 3709, 3710, 3711

h. et- Horon oynamak. 5001, 5005, 5006, 5007

h. +í 1308, 1308

h. +íní 1312

h. moşon Horon ve horonla ilgili şeyler. 4196

h. oyne- Horon tepmek. 435, 695

h. oynenma Horon oynama işi. 1293

h. Oynä- 4338

hořoncí *ıs.* Horon oynayan kişi.

h. +lär 1307

hořòn Bk. **hoşon**

h. +dä 1219

hoşum *ıs.* Tulumba veya musluklara takılan genellikle plastikten yapılmış uzun boru.

h. 1265

h. +í 1265

hoş *ıs.* 1. Beğenilen, hoş giden.

h. 5028

h. řäl- Hoş gelmek. 1540, 1540

2. *e.* Bununla birlikte. Olumsuz cümlelerden önce kullanılır.

h. 1704, 1817, 2690, 4329, 4989, 5077

hučä *ıs.* Öfke.

h. +sí (hučäsí) 5010

huřdalùk *ıs.* Hurda yığını veya hurdaların atıldığı yer.

h. +a (huřdalùga) 3947, 3947

hus *ıs.* Un veya undan yapılmış yiyecek.

h. 2065, 2066

h. et- Undan birtakım yemekler yapmak. 2064

h. vuş- İnsa veya hayvan yiyeceğı olarak hazırlanan bir bir şeye un atmak. 4413

hususi *sf.* Özel.

h. 1073, 1075

huvařdä *sf.* Çapkın.

h. 4467

huysuz *sf.* İyi huylu olmayan, geçimsiz.

h. 2103, 2103, 2106, 210

i- *ıs. gr.* İsim sıfat zamir gibi isim soyundan kelimelerin yüklem görevinde kullanılmasını sağlayan yardımcı fiil. Bu fiilin geniş zamanı, şahıs ekleriyle çekilir.

i.-di 33, 37, 37, 44, 60, 72, 73, 80, 89, 121, 141, 147, 175, 202, 293, 340, 348, 348, 350, 359, 360, 374, 388, 388, 389, 389, 421, 493, 493, 493, 501, 501, 559, 594, 596, 598, 623, 634, 634, 649, 653, 658, 669, 680, 697, 698, 716, 717, 756, 756, 757, 758, 758, 759, 787, 797, 797, 805, 826, 827, 831, 848, 848, 849, 863, 863, 897, 898, 931, 932, 933, 934, 935, 935, 951, 957, 958, 958, 985, 987, 998, 10, 1019, 1019, 1022, 1023, 1024, 1040, 1043, 1046, 1047, 1049, 1053, 1073, 1078, 1080, 1087, 1089, 1091, 1091, 1104, 1108, 1109, 1109, 1132, 1133, 1176, 1178, 1186, 1188, 1190, 1191, 1206, 1218, 1232, 1238, 1242, 1261, 1310, 1311, 1318, 1381, 1384, 1385, 1386, 1387, 1391, 1391, 1412, 1430, 1432, 1435, 1440, 1441, 1446, 1480, 1552, 1656, 1793, 1843, 1880, 1896, 1977, 1977, 1991, 1992, 1995, 1995, 1995, 1995, 1995, 1996, 1996, 1997, 1997, 2070, 2079, 2094, 2094, 2094, 2114, 2188, 2199, 2233, 2234, 2272, 2340, 2340, 2345, 2350, 2381, 2382, 2383, 2385, 2388, 2412, 2427, 2434, 2457, 2457, 2473, 2480, 2484, 2488, 2518, 2518, 2519, 2519, 2538, 2538, 2538, 2538, 2539, 2539, 2543, 2544, 2554, 2561, 2561, 2596, 2622, 2662, 2667, 2667, 2668, 2668, 2668, 2668, 2668, 2671, 2701, 2702, 2703, 2710, 2724, 2734, 2738, 2741, 2741, 2762, 2773, 2774, 2775, 2775, 2776, 2782, 2796, 2796, 2797, 2797, 2815, 2820, 2822, 2825, 2825, 2826, 2873, 2883, 2905, 2922, 2930, 2932, 2943, 2944, 2954, 2955, 2961, 2968, 2970, 2978, 2990, 2990, 2992, 2995, 3004, 3004, 3039, 3053, 3069, 3086, 3086, 3086, 3086, 3087, 3087, 3088,

- 3091, 3092, 3097, 3106, 3107, 3141, 3141, 3142, 3142, 3142, 3143, 3147, 3150, 3162, 3162, 3163, 3254, 3256, 3305, 3414, 3416, 3417, 3417, 3429, 3446, 3462, 3473, 3482, 3497, 3527, 3531, 3539, 3542, 3554, 3561, 3571, 3573, 3591, 3667, 3741, 3753, 3771, 3805, 3844, 3862, 3943, 4007, 4027, 4030, 4070, 4074, 4128, 4132, 4238, 4241, 4278, 4288, 4306, 4307, 4308, 4313, 4314, 4320, 4332, 4340, 4352, 4402, 4433, 4433, 4433, 4433, 4434, 4436, 4439, 4443, 4456, 4488, 4488, 4488, 4489, 4489, 4490, 4491, 4491, 4573, 4574, 4574, 4577, 4579, 4588, 4594, 4595, 4601, 4612, 4620, 4621, 4621, 4623, 4685, 4705, 4770, 4863, 4873, 4891, 4891, 4904, 4905, 4915, 4925, 4930, 4942, 4977, 5021, 5038, 5041, 5048, 5057, 5057, 5115, 5148, 5162, 5162, 5171
- i.-di (analüğ_idi)** 33
- i.-di (çıkaracağ_idi)** 1033
- i.-di (çoğ_idi)** 22
- i.-di (işağ_idi)** 3176
- i.-di (meşağ_idi)** 3755
- i.-di (ufağ_idi)** 4331
- i.-di (ufağ_idi)** 558, 559, 4617, 4770, 4793
- i.-di (vurduşağ_idi)** 703
- i.-di (yapağ_idi)** 2268
- i.-di (yasağ_idi)** 4187
- i.-dile** 103, 1087, 1151, 5063
- i.-dilār** 409, 1267, 2544, 2546, 2579, 4433, 4726
- i.-dilār (ufağ_idilār)** 2393
- i.dilār (vērāğ_idilār)** 4878, 4879
- i.-dim** 1099, 1270, 3237, 3272, 4375
- i.-diyse** 2138
- i.-dùk** 1058, 2703, 2725, 3056, 3273, 3292, 3712, 4546, 5134
- i.-dùk (çoçuğ_idùk)** 5082
- i.-dùk (meşağ_idùk)** 2273
- i.-dùk (ufağ_idùk)** 4434
- i.-dùm** 409, 2220, 2220, 2363, 2390, 2390, 2392, 2527, 2951, 2955, 2955, 3002, 3273, 3301, 3513, 3556, 3583, 3683, 3711, 3960, 4073, 4073, 4147, 4161, 4253, 4322, 4467, 4766, 4884
- i.-dùm (çoçuğ_idùm)** 2999
- i.-dùm (kúcúğ_idùm)** 414
- i.-dùm (meşağ_idùm)** 3778
- i.-dùm (ufağ_idùm)** 4484
- i.-dùn** 4777
- i.-dùn (kúcúğ_idùn)** 1191
- i.-miş** 104, 443, 2817, 2833, 3033, 3266, 3860, 3880, 3903, 3912, 3913, 4906, 5003, 5003, 5004, 5090
- i.-mişlār** 1098, 2840, 2846, 2847, 4964
- i.-mişük** 3019
- i.-mişüz** 186
- i.-ydùm (devşe kâyibi)** 3580
- ibti** *ıs.* Eski, eskiden, önceki.
i. 2006, 5108
- ibtikı** *zm.* Eski zamanlara ait.
i. 5171
- iç** *ıs.* Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan yer, dahil, dış karşıtı.
i. 857, 2009, 4139
i. içe 857
i.+i 1426, 3855, 4174,
i.+im 1664, 1714
i.+imden 1875
i.+ina 555, 555, 1524, 1732, 4412
i.+ina (acılār içina dús-) Kendini bir şeyin ortasında bulmak. 126
i.+inde 1632, 1743, 1827, 2006, 3614
i.+indä 1412, 1487, 1729, 2222, 2249, 3702, 3855
i.+ine 267, 1745, 2073
i.+inäyik 4124
i.+inùn 3923
i.+ten (ışten) 1854
i. +fen 1770, 1788
i.+üm 1953

i.+ûmdeki 1789
i.+ûmdä 3536, 4868
i.+ûmüz 1725
i.+ûmüzdä 130
i.+ûn 1940
iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-emäzdük 5139
i.-en 1307
i.-er 788, 788
i.-erdi 768, 768, 769, 4366
i.-erdük 4660, 5121
i.-erdün 5117
i.-efe 4366
i.-erken 1719
i.-ê 3926
i.-êm 544
i.-êsên 4575
i.-iyörlär 1762
i.-iyörüm 2222, 2245
i.-mâz 4795
i.-mâzdım 785
i.-mâzdük 5139
i.-mişük 3933
i.-fük (ışfuk) 2085
i.-ûn 3929
i.-ûp 1389
içeri Bk. **içäri**
i. 813, 865
i.+dä 913, 3825
i.+den (içerden) 1879
i.+sindä 1666
içerisi Krş. **içäri**
i. 4157
i.+ne 4157
i.+ni 947, 958
içeri Bk. **içäri**
i. 4779
içäri Bk. **içäri**

i. 255
i.+yâ 256
için Bk. **içün**
i. 607, 607, 607, 1790, 1791, 1844
içir- Bk. **içür-**
i.-dilär 810
içiş *ış.* İçmek işi veya biçimi.
i.+im 1765
içki *ış.* İçinde alkol bulunan içecek.
i. 768, 788, 1307, 1762, 1765
i.+ye 770
içtimâ *ış.* Toplanma, toplantı.
i. ol- (ıştimâ) Toplanmak. 4011
içün **e.** Amacıyla, maksadıyla.
i. 295, 526, 1001, 1296, 1318, 1319, 1353, 1366, 1415, 1636, 1688, 1749, 1751, 1752, 1791, 1802, 1825, 1878, 1883, 1885, 1907, 1956, 2097, 2183, 2184, 4106, 4133, 4373, 4623, 4737, 4802, 4867, 5127
i. (asmağ_ içün) 2256
i. (pişürmäğ_ içün) 5036
i. (yapmağ_ içün) 3946
i. (yetiştürmäğ_ içün) 947
i. (olaşmağ_ içün) 1460
içür- İçme işini yaptırmak.
i.-ürdi 784, 784
i.-ürdük 2066
içra *ış.* huk. Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu bir şeyi adlî bir kuruluş aracılığıyla yerine getirme ve adliyenin bu işle görevli dairesi.
i. 4576
iç Bk. **iç**
i. 2614
i.+ärlär 2616
i.+i 1527
i.+ina 1120, 1527, 2309, 2459, 2464, 2555, 3296, 4638, 4639, 4663, 4873, 4881, 4896

- i.+ina** (nuş içina yat-) Ölümler için söylenen dua.
3296
- i.+inde** 264, 2495
- i.+inden** 2314, 2601
- i.+indeyim** 3491
- i.+indēydi** 3690
- i.+indä** 126, 265, 375, 1147, 2434, 2494, 2589, 2972, 3202, 3429, 3657, 3712
- i.+ine** 841, 2419, 2789, 3067, 3167, 3203, 3447, 4648
- i.+inā** 254, 4649
- i.+ini** 3169
- i.+sūnlār** 2614
- iç-** Bk. iç-
- i.-en** 3926
- i.-erdük** 3185
- i.-ēik** 1126
- i.-ār** 2795
- i.-ārdīlār** 3150
- i.-ārdīlār (içki iç-)** İçki içmek. 3127
- i.-ārdük** 1058, 3185, 3187
- i.-ārle** 448
- i.-iyò** 3265
- i.-iyòrum** 1077, 1273, 1829
- i.-meyācāgīm** 3914
- i.-mādūm** 3419
- i.-māz** 3420
- i.-miş** 2691, 2692
- i.-sa** 2682
- i.-ūrdūn** 3201
- içeri** Bk. içäri
- i.** 4781
- i.+dā (içerdä)** 2509
- i.+den (içärden)** 1514
- içäri** *ıs.* İç yan, iç bölüm.
- i.** 2919, 3474, 4928
- i.+dā (içärdä)** 3253, 3258
- i.+si** 3845
- i. +vēr** 4928
- i.+yā** 236
- içki** *ıs.* İçinde alkol bulunan içecek.
- i. iç-** Alkollü içki almak, içmek. 3127
- içkici** *ıs.* Alkollü içki müptelası.
- i.+ya** 4953
- içümdeki** *zm.* İçinde olan şeyler.
- i.+lārī** 4868
- içün e.** Amacıyla, maksadıyla.
- i.** 188, 254, 2408, 2425, 2617, 2818, 3145, 3217, 3410, 3414, 3758, 4449, 4527, 4627, 4773, 4880, 4916, 4917
- i. (beslemāg_içün)** 3163
- i. (gāfūrmağ_içün)** 2302
- i. (satmağ_içün)** 2617, 2617
- içür-** Bk. içür-
- i.-dī** 1144
- i.-dūgūg** 3202
- içyagı** *ıs.* Geviş getiren hayvanların karın boşluğunda iç organlarını saran yağ.
- i.** 2884, 2884, 2884
- i.+ylen** 2889
- içün** Bk. içün
- i.** 41
- idāfe** *ıs.* Yönetme, yönetim, çekip çevirmek.
- i.** 1297
- i. et-** Sabretmek. 1303, 1304, 1305, 1305, 1312, 2929
- idāfe lambası** *ıs.* Küçük bir gaz deposu bulunan seyyar da taşınabilen kabinli lamba, idare kandili.
- i.** 3523
- idefe** Bk. idāfe
- i.** 3525
- ifedä** *ıs.* Anlatım, deyiş.
- i.** 1810
- iflas** *ıs.* Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararıyla tespit ve ilan olunan ticaret erbabının durumu.
- i.** 3766
- i. et-** 4059, 4060, 4063

igne *ıs.* Kaslar veya damar yoluyla vücuda sıvı bir ilacı vermek için kullanılan araç, enjektör, şırınga.

i. 1119

i. + **lëugí** 1118

i. + **lār** 1117

i. + **migne** 1122

ihlamuş *ıs.* *bot.* Ihlamurgillerden, kerestesi beğenilen, büyük bir gölge ağacı, ihlamur.

i. 4555, 4555

ihťiyār Bk. **ehťiyār**

i. **Ḳocaḳarī** Yaşlı kadın. 4123

ihťiyār Bk. **ehťiyār**

i. + **a** (**ihťiyā**) 3

i. **ʔí** 1677

ik Bk. **ilk**

i. 1919

ikamet *ıs.* Bir yerde oturma, eğleşme.

i. **et-** Bir yerde oturmak. 3223

ikbal *ıs.* Baht açıklığı.

i. **ʔina** 3665

iki *ıs.* Birden sonraki sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. 19, 66, 224, 303, 361, 367, 412, 415, 430, 539, 600, 620, 643, 662, 681, 716, 716, 716, 718, 721, 724, 828, 864, 938, 943, 1293, 1330, 1340, 1438, 1442, 1479, 1494, 1495, 1503, 1505, 1513, 1516, 1516, 1518, 1519, 1544, 1604, 1727, 1728, 1736, 2263, 2400, 2442, 2756, 2906, 2906, 2936, 3047, 3066, 3078, 3080, 3099, 3325, 3326, 3441, 3614, 3738, 3756, 3766, 3811, 3944, 4046, 4073, 4075, 4084, 4088, 4112, 4215, 4217, 4311, 4381, 4462, 4482, 4483, 4739, 4747, 4785, 4790, 4808, 4845, 5143

i. (**bi iki**) Bir ya da iki arasında değişen tahmini sayı. 4631, 5111

i. + **dā** 1631, 1635, 1636, 1637, 1652, 4665

i. + **lār** 4701

i. + **mūz** 368

i. + **mūz** (**ikūmūz**) 3933

i. + **mūzík** 1635

i. + **mūzík** (**ikūmūzík**) 3734

i. + **si** 4845

i. + **sini** 20, 886, 3716

i. + **telli** **çuşap** 4348

i. **ʔúć** 22, 43, 430

i. + **ye** 2463

i. + **yā** 1404

i. **bin** *ıs.* İki tane binin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. 3749

i. **úć** *ıs.* İki ile üç arasında değişen sayısal değer.

i. 3899

i. **úć** Bk. **iki úć**

i. 3547

i. **yúz** *ıs.* İki tane yüzün toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. 709, 3823, 3824, 3847, 3847, 4819

i. **yúz bin** *ıs.* İki tane yüz binin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. + **ā** 3840

i. **yúz ālli** *ıs.* İki tane yüz bir ellinin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. 1282

ikinci *s.* İki sayısının sıra sıfatı.

i. 662, 1294, 1315, 1799, 3604, 4051, 4620, 4620

ikinci Bk. **ikinci**

i. 3276, 4599, 4027

iklim Bk. **iklim**

i. + **den** 2120

ikşağ *ıs.* Tiksinme, iğrenme.

i. **et-** Tiksinmek. 2228, 2228, 2228, 2229

ikşam **ikřām**

i. **et-** Konuğu bir şeyle ağırlamak. 3682

ikřām *ıs.* Konuğu ağırlama, konuğu yiyecek sunma.

i. 3928

i. **et-** Konuğu bir şeyle ağırlamak. 3930

i. **et-** 3928

iki Bk. **iki**

i. 535

i. **úç** İki ya da üç arasında değişen tahmini sayı. 517

iklim *ıs.* Yeryüzünün herhangi bir yerde, hava yuvarı olaylarının ortaklaşa gerçekleştirdikleri etkilerin uzun yılların ortalamasına dayanan durumu.

i. 2123

ikna *ıs.* Bir konuda birinin inanmasını sağlama, inandırma, kandırma.

i. **et-** Birini herhangi bir konuda inandırmaya çalışmak. 4963

iken *zf.* Esnasında, ...-dığı / ...diği halde, ...-dığı / ...diği zaman.

i. 339, 339, 837, 1799, 1968, 2926, 3138, 3618, 3713, 3772, 3932, 5040

i. (**ğúnlúğ_iken**) 589i. (**ufağ_iken**) 3031i. (**ufağ_iken**) 3065i. (**yòğ_iken**) 1901

iki *ıs.* Birden sonraki sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

i. 510, 511, 513, 888, 972, 1053, 1081, 1118, 1143, 1151, 1151, 1217, 1456, 1801, 1851, 1974, 2004, 2366, 2384, 2433, 2545, 2627, 3047, 3067, 3375, 3900

i. **+mùz** 3754i. **+si** 511, 1339, 3242, 3514i. **+úş** 2137, 2171i. **+ya** 3433i. **+ye** 3186i. **iki** *zf.* İkişer ikişer. 2982

i. **yüz** *ıs.* İki tane yüzün toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 886, 973

i. **yüz älli** *ıs.* İki tane yüz, bir ellinin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 972

i. **yüz älli bin** *ıs.* İki tane yüz bin ile bir tane elli binin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 882

i. **yüz milyonluk** *ıs.* İki tane yüz milyonun toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. (**yüz milyonluğ**) 1017

ikinci *sf.* İki sayısının sıra sıfatı.

i. 3289, 3290

ilac Bk. **ilaç**i. **+í** 4324

ilaç *ıs.* Bir hastayı iyi etmek, bir hastalığı önlemek için kullanılan madde.

i. **+a** 947i. **+ùmí (ilacùmí)** 544**ilać** Bk. **ilaç**i. **+í** 1273**ilaç** Bk. **ilaç**

i. 612, 3925

ilaj Bk. **ilaç**i. **+lä** 4321i. **+läř** 4321**ilâć** Bk. **ilaç**i. **+ùn** 1273**ile** Bk. **ilen**

i. 43, 176, 608, 621, 645, 647, 647, 814, 864, 905, 1017, 1018, 1169, 1381, 1399, 1799, 1852, 1930, 2201, 2245, 2373, 2382, 2496, 2549, 2584, 2616, 2619, 2740, 2903, 3089, 3194, 3232, 3337, 3445, 3472, 3568, 3614, 3721, 3804, 3814, 3933, 3937, 3956, 3957, 3958, 3998, 4005, 4005, 4014, 4046, 4059, 4073, 4113, 4129, 4131, 4150, 4154, 4200, 4218, 4234, 4263, 4362, 4362, 4367, 4477, 4500, 4576, 4593, 4636, 4648, 4648, 4649, 4675, 4676, 4679, 4681, 5117

i. (**eřkäg_ile**) 4200i. (**mesläğ_ile**) 3965i. (**vuşmağ_ile**) 4131

ilen *e. ve bağ.* Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.

i. 40, 57, 67, 95, 138, 273, 340, 346, 360, 403, 411, 412, 413, 417, 431, 444, 457, 498, 537, 539, 553, 561, 562, 682, 821, 837, 853, 882, 926, 944, 999, 1044, 1050, 1051, 1097, 1098, 1118, 1172, 1186, 1189, 1210, 1212, 1219, 1233, 1250, 1283, 1288, 1307, 1371, 1371, 1381, 1389, 1392, 1400, 1401, 1403, 1416, 1433, 1456, 1466, 1466, 1471, 1476, 1482, 1489, 1521, 1526, 1537, 1549, 1588, 1588, 1589, 1596, 1641, 1641, 1672, 1722, 1838, 1872, 1873, 1883, 1954, 1969, 1969, 1969, 1988, 1990, 1994, 2008, 2015, 2224, 2305, 2328, 2329, 2383, 2385, 2386, 2429, 2451, 2458, 2460, 2496, 2533, 2535, 2544, 2550, 2567, 2621, 2685, 2723, 2732, 2733, 2803, 2818, 2899, 2905, 2907, 2936, 2937, 2943, 3031, 3098, 3125, 3137, 3145, 3150, 3153, 3165, 3178, 3183, 3204, 3247, 3247, 3257, 3308, 3334, 3444, 3475, 3523, 3525, 3627, 3627, 3644, 3648, 3649, 3650, 3651, 3654, 3729, 3731, 3733, 3734, 3734, 3754, 3780, 3809, 3816, 3828, 3833, 3833, 3848, 3848, 3854, 3855, 3857, 3857, 3857, 3862, 3869, 3883, 3887, 3905, 3984, 4208, 4234, 4332, 4348, 4360, 4387, 4436, 4458, 4497, 4641, 4727, 4767, 4779, 4799, 4852, 4852, 4865, 4908, 4939, 4971, 5010, 5021, 5041, 5092, 5137, 5137, 5137

i. (**ağlemäg_ilen**) 4861

i. (**analüğ_ilen**) 2

i. (**anlatmağ_ilen**) 1486

i. (**anlatmağ_ilen**) 1499

i. (**çarüğ_ilen**) 2185, 2185

i. (**degenëğ_ilen**) 4452

i. (**dónanmā_ilen**) 3805

i. (**inäg_ilen**) 2935

i. (**küreğ_ilen**) 3828

i. (**óylälüğ_ilen**) 2498, 4732

i. (**sävdalüğ_ilen**) 2495, 2495, 2495

i. (**sofuşmağ_ilen**) 2494

i. (**söndeğ_ilen**) 2899

i. (**tufeg_ilen**) 3110

i. (**túfäg_ilen**) 1410, 1410

i. (**yeleğ_ilen**) 3335

i. (**zaşaş etmäg_ilen**) 1497

i. (**zö_ilen**) 410

i. (**anlatmağ_ilen**) 1482, 1543

i. (**yuvalanmäg_ilen**) 1600

i. **+kı** 3067

ilet- Götürmek, ulaştırmak, nakletmek.

i. **-mişfüm** 1950

ilä Bk. **ilen**

i. 4894, 4997

iläri *ıs.* 1. Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı.

i. 1451

i. **+den (ilärden)** 375, 476

i. **+dä** 2967

2. Eski

i. **+de** 952

ilärlat- İlerlemesini sağlamak.

i. **-fi** 4564

ilärle- Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak.

i. **-di** 3864

iläve *ıs.* Katma, ekleme, ulama.

i. **et-** Ekleme. 884

ilgilen- Birine karşı yakınlık duymak veya göstermek.

i. 3413

i. **-mem** 3413

i. **-miş** 3933

ilgili *ıs.* İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan.

i. 1349

ilig *ıs.* Yün eğirmekte kullanılan bir araç.

è. 2907

ilk *s.* Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen.

- i. 255, 592, 901, 1070, 1651, 1765, 1792, 1836, 1836, 1839, 2239, 2255, 2258, 2346, 2545, 2545, 2752, 2752, 3171, 3172, 3521, 3521, 3557, 3938, 4294, 4459, 4614, 4614, 4618, 4618, 4759, 4759, 4765, 4766
- i.+indā** 3047
- i.+ini** 1837
- ilkin** *zf.* Başta, başlangıçta, önceden, ilk olarak. Krş.
- ibfī**
- i. 3053, 4260
- ilkokul** *is. esk.* Zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitim ve öğretimini sağlamak için devletçe açılan veya açılmasına izin verilen beş yıllık okul.
- i. 3296, 3510, 3511, 3511, 3592, 3599, 4439, 4599, 4612, 4613, 4631, 4631, 4631
- i.+den** 1840
- i.+e** 3694
- i. -ı 1283, 1285, 1286, 1452, 3054, 3055 4439
- ilah** *is. mec.* Bir alanda yaratıcılığı ile hayranlık uyandıran çok beğenilen, çok tutulan, ilah.
- i.+i** 3462
- illā** Bk. **İlle**
- i. 4385
- ille** *zf.* **İlle**
- i. 1557, 1620, 1958, 2392
- illā** Bk. **İlle**
- i. 1567
- iltihap** *is.* Vücudun mikroplara karşı koymak için herhangi bir yerine fazla kan hücumu ile orada şişkinlik, kırmızılık, ısı ve ağrı ile beliren irin toplaması, yangı.
- i. et-** İltihaplanmak. 2971
- imām** *is.* Cemaate namaz kıldırın kimse.
- i.+i** 4227
- imdat** *is.* Tehlikede olana yapılan yardım.
- i. 2953
- imkan** Bk. **imkân**
- i. -ı** 3985
- imkân** *is.* Yararlanılan uygun şart ve durum, olanak.
- i.** 1686
- i.+laī** 1373
- i.+lār** 1352
- i.+lārūmūzlā** 1281
- i.+ūm** 4859
- imkân** Bk. **imkân**
- i.** 1428
- i. -ı** 4448
- imtiyān** *is.* Sınav.
- i.+e** 1450
- imza** *is.* Bir kimsenin bir yazının altına bu yazıyı yazdığını veya onayladığını belirtmek için her zaman aynı biçimde yazdığı ad veya işaret.
- i. basfūr-** İmzalamasını bilmeyene imza yerine parmak bastırmak. 1146
- i.+mī** 3367
- in-** Bk. **en-**
- i.-di** 3109, 3109
- i.-dū** 1148
- i.-dūk** 842, 842, 852, 1465, 1639
- i.-dūm** 3316
- i.-er** 1777
- i.-erdūk** 197
- i.-erken** 1638, 3337
- i.-ēdūk** 353
- i.-ācāk** 895
- i.-icēn** 896
- i.-iyōr** 903
- i.-iyōz** 1639, 1639, 1640, 1640
- i.-māzden** 844
- inan-** Bir şeyi doğru olarak benimsemek.
- i.** 2287
- i.- abiliyō** 1930
- i.-ifrōm** 1398
- i.-masen** 1727
- i.-mayisen** 4144

i.-māzđí 4788
i.-ùrsén 3244
inaniş *ıs.* İnanılan, inanma.
i. 4998
inân- Bk. **inan-**
i. 4221
i.-ùn 1566
i.-ùr 853
ince *s.* Kendi cinsinden olanlara göre, dar ve uzun olan, kalınlığı az olan.
i. 1335, 2074, 2075, 3948
incir *ıs.* Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç.
i. 2081, 4151
i.+den 3731
i.+i (fabân inciri) Yemişleri en son olgunlaşan, küçük boylu ve tatlı incir türü, beyaz zincir.
i. 3731
i.+lār 3742
i.+ùn 2074, 2075
inçe Bk. **ince**
i. 326, 326, 2304, 3178, 3178, 4392
incir Bk. **incir**
i. 329
indù- Bk. **indùr-**
i.+di 3332
indùr- İnmesini sağlamak, indirmek.
i.-ācāksin 2031
i.-ùrđi 176
inen Bk. **ilen**
i. 4886, 4886, 4887, 4887, 4895, 4895, 4910, 4910, 4910, 4915, 4952, 4952, 4954, 4954, 4961, 4972, 4975, 4987, 4993, 4995, 5001
inēk Bk. **ināk**
i.+i (inēgi) 3228
ināk Bk. **ināk**
i.+in (ināgin) 3182
i.+lārùmùzi 2760

i.+ùmùz (ināgùmùz) 3139
i.+i (ināgi) 3188, 3278
i.+ùmùz (ināgùmùz) 4726
ināk *ıs.* Dişi sığır.
i. 203, 237, 456, 3079, 3159, 4132, 4208, 4725
i. (ināg_ilen) 2935
i. (ināg_oldí) 3163
i.+í (inegi) 3156, 3173
i.+ín (inegin) 3162
i.+le (ināgle) 3036
i.+lē 555, 1189, 2869
i.+lēi 447, 451
i.+lēilen 353
i.+lēim 1091
i.+lēùmùzi 356
i.+lār 196, 2936, 2937, 2943, 3152
i.+lāre 201
i.+lārī 181, 198, 2761, 2782, 2798, 2938, 2944, 3183
i.+lārīle 297
i.+lārīm 3137
i.+lārīn 2630, 2924
i.+lārùngi 3172
i.+lārùmùn 3086
i.+lārùmùz 288, 2774
i.+lārùmùzi 2760, 2763, 2764, 3154
i.+fen 3189
i.+ùmùz (ināgùmùz) 22
i.+ùmùz (inēùmùz) 167, 167
i.+ùmùzi (inēùmùzi) 197
ingsan Bk. **insân**
i. 3307, 3317
i.+lār 3469
ingsân Bk. **insân**
i.+i 3446
inmak Krş. **in-**
i.+a (inmā) 1638
inne Bk. **iğne**
i. 1017, 1017

insan Bk. **insân**

i. +da 2236

insân *ıs.* Memelilerden iki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı.

i. 121, 121, 133, 139, 211, 780, 863, 863, 1261, 1446, 1719, 1947, 2055, 2195, 2196, 2196, 2197, 2198, 2198, 2229, 4562

i. +a 291

i. +dâ 856

i. +dî 684, 684, 767, 3295

i. +dûr 281

i. +î 4068

i. +la 697, 697

i. +lâr 126, 1332, 4542, 4543

i. +lârî 4542

i. +lârûn 1449, 2236, 3722

i. +ûn 113, 837, 1378, 1944

inşaat *ıs.* Yapı, yapı işleri.

i. 3323

i. (yapı inşaat kısmı) İnşaat bölümü. 3345

i. +a 3323, 3323

i. bôlûgi *ask.* Askerlikte inşaat işleri ile ilgilenen birim. 3344

i. +fâ 3323

inşalla *ünl.* Tanrı dilerse anlamında dilek anlatır.

i. 678, 762, 908, 909, 1826

intibak *ıs.* Çevreye veya bir duruma uyma.

i. 3981

intizar *ıs.* İlenme, beddua etmek.

i. et- Beddua etmek. 132

inzibat *ıs. ask.* Silahlı kuvvetlerde, ordudaki düzeni sağlamak amacıyla görevlendirilmiş askeri birim.

i. 3353

i. +lârîn 730

i. òmbaşısı İnżibat onbaşısı. 3360

i. yûzbaşî İnżibat yüzbaşısı. 3358, 3371

inzibatluk *ıs.* İnżibat olma durumu.

i. et- (inzibatluğ_et-) İnżibatlık yapmak. 3354

ip *ıs.* Dokuma maddelerinin bükülmüş liflerinden yapılan bağ.

i. 3204, 4219

i. +i 4221

i. +lêi 2292

i. +lâr 2314, 2314

i. +fen 2314

ipek *ıs.* İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel, bu telden yapılan kumaş.

i. 266, 266

ipekli *sf.* İpektan yapılmış veya içinde ipek bulunan kumaş.

i. 2482

i. +lâr 2482

iplik *ıs.* Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerden her biri.

i. (ipliğ) 2906

i. +î (ipliği) 2906

i. +lâr 3064

ipfi Bk. **ibfi**

i. 2931, 2961

ip Bk. **ip**

i. +a 4202

i. +i 4202

ipfi Bk. **ipfi**

i. 2130, 2303

irak *ıs.* Uzak.

i. (irag_idi) 3176

iri *sf.* Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan.

i. yaî (İnsanlar için) Olağandan çok daha büyük olan. 3432

irmağ Bk. **irmağ**

i. +în (irmân) 176

ise *e.* İmek fiilinin üçüncü teklik kişiye göre şartlı çekimi.

i. 627, 779, 824, 898, 941, 1244, 1962, 1962, 2213, 3145, 3773, 4421, 4785, 4891, 4898, 4919, 4940

i. *÷n* 2287

isense *e.* İmek fiilinin ikinci teklik kişiye göre şartlı çekimi.

i. 866

isén Bk. **isense**

i. 2455

isä Bk. **ise**

i. 2476

isim *is.* Ad.

i. 323, 2100, 2854, 4273

i.+dûr 2093

i.+i 2378

i.+i (ismi) 1217, 1280, 1420, 1645, 1645, 1976, 1997, 2167, 2370, 2378, 2695, 3048, 3086, 3162, 4431

i.+indä 641

i.+ini (ismini) 979, 1683, 1683, 1684, 2040, 2040, 2041, 2093, 2152, 3019

i.+inûn (isminûn) 4380

i. Koy- İsim vermek. 5127

i. Kò- krş. **Koy-** 5127

i.+lei 2148

i.+lär 323, 2101, 2146, 2156, 2852, 3088

i.+lärí 2141, 2166, 2170, 2777, 2778, 2851, 2857, 3049

i.+um (ismum) 3019

i.+ung (ismung) 1371, 1371

i.+ûm (ismûm) 2281, 2415, 3478

i.+ûmi (ismûmi) 1321

i.+ûmí (ismûmí) 3290

isit- Isınmasını sağlamak.

i.-māzden 3190

iskembe *is.* *şikenbe* Geviş getirenlerin ilk ve en büyük mide bölümü.

i.+läríní 1601

ışkembe Bk. **iskembe**

i.+sinûn 3200

ışkenāf *is.* Derme çatma yapılmış bina, ot kabı.

i. 951

ışkānef Bk. **ışkenāf**

i.+i 2955

İslam *is.* İslâmiyet.

i. Kānuní Şariat yasaları. 763

islân- Bk. **islân-**

i.-û 4223

ismaflamak Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek.

i. 1445

iste- Bk. **iste-**

i. 2297, 2446

i.-em (demağ_istēm) 5124

i.-medûk 4633

i.-mem 548

i.-rdûk 4185

i.-rdûm 4472

i.-yosun (istiyosun) 225

i.-yòrum (istiyòrum) 2143, 2144, 2147, 2148, 3832

istek Bk. **istek**

i.+ung (istegung) 1365

istemek İstemek işi.

i.+a (istemeğa) 2491

istē- Bk. **iste-**

i.-di 3045

istikam *is.* *ask.* Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer, istihkâm.

i. 3304

i. binbaşí İstihkâm binbaşısı. 3303

iste- *is.* Bir şeye duyulan eğilim, arzu.

i. 1748, 1757, 1757, 3046, 3537, 3545, 3647, 3660, 3680, 4641

i.-di 2999, 2999, 3161, 3458, 4135

i.-dile 42, 89
i.-dilār 1689, 2732, 2759, 3005
i.-dùğíniz 774
i.-dùğùm 1366, 1934
i.-dùm 988
i.-ē (istē) 102
i.-ēmişlār 2848, 2848
i.-ēsen 3707
i.-medùğına 83
i.-mem 2436, 4363
i.-meyinca 1362
i.-mē 1362
i.-mēdùk 1088
i.-mēdùm 281
i.-mādi 4633
i.-mādí 989
i.-mādílār 4870
i.-mādùm 1926
i.-māz 548, 3243, 4792, 4983
i.-māzdí 4880, 4882
i.-māzdílār 2503
i.-māzse 2498
i.-māzùk 3428
i.-miyācāksin 1869, 1871
i.-miyòrum 280, 318, 346
i.-miyòz 969
i.-ř 232, 232, 241, 241, 242, 242, 242, 4989
i.-řdilār 2500, 2501, 2502
i.-şim 1500, 1500
i.-řlār 3375, 3707
i.-şse 3464, 3464
i.-se 2497
i.-sen 3968
i.-sense 626
i.-er (istēr) 1892
i.-yelùm (istiyelùm) 223
i.-yemāmişùm 4167
i.-yemāzsín 1881

i.-yodum (istiyodum) 283
i.-yosun (istiyosun) 223, 228
i.-yò 226
i.-yòrum (istiyòrum) 2146, 2165
i.-yòruz (istiyòruz) 237, 237, 237
istēk *is.* Bir şeye duyulan eğilim, arzu.
i. +imlen (istēimlen) 63
i. +ung (istēğung) 1347
i. +ùngùz (istēğùngùz) 1374
i. +ùngùzì (istēğùngùzì) 3830
istemek İstemek işi.
i. + a (istemağa) 1863, 1868, 1869, 1882
i. + lārùmùz 2503
isteme İsteme işi.
i. + a (istēmā) 41
i. + ye 217
i. + yi (istemēyi) 216
istēmā Bk. **isteme**
i. + a 225
istēn- İstemeye konu olmak.
i.-ùř 3804
istēf- İstemesini sağlamak.
i.-irùm 1702
i.-fuk 1705
istē Bk. **istē-**
i. 4987
istā- *is.* Bir şeye duyulan eğilim, arzu.
i.-dise 274
i.-rùm 253
istifade *is.* Yararlanma, faydalanma.
i. + mūz 4155
istikam Bk. **istikām**
i. bólúgí İstihkām bölüğü. 3981
istikbal *is.* Gelecek, şans.
i. + í ařt- Şansı açılmak. 1939
istila *is.* Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirmek.
i. et- Bir yeri işgal edip kontrol altına almak. 810

istinat *ıs.* Toprağı veya yapının kaymasını önlemek için yapılan, direnç sağlayan duvar.

i. 937

ış *ıs.* 1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

i. 204, 303, 509, 606, 607, 982, 1036, 1379, 1482, 1613, 1712, 1746, 1884, 1933, 2183, 2183, 2365, 2365, 2410, 3171, 3172, 3184, 3282, 3532, 3537, 3612, 3654, 3711, 3817, 3976, 4002, 4020, 4057, 4075, 4080, 4081, 4470, 4901, 4967, 5101, 5172

i.+a 1574, 3515

i.+e 3058, 3325

i. et- Bir kişiyi zor duruma düşürecek iş yapmak. 2595, 2595

i. +ā 311, 2636

i.+i 429, 984, 1427, 1924, 3691, 3985, 3997, 4606, 4608, 4905, 4906, 5106, 5107

i.+i ğúc İş ve işle ilgili her şey. 5113

i.+imi 3555

i.+in 1745

i.+ina 126

i.+indā 126

i.+ini 4026

i.+ini 4028

i.+lār 153, 1383, 2517, 2930, 3271, 3316, 3551, 3813, 3817, 4541, 4688

i.+lār 3687

i.+lārden 1106

i.+lārdūlār 78

i.+lāre 2273

i.+lārī 108, 203, 1987, 2273, 3388, 4120, 4121

i.+lārīna 1454

i.+lārīndā 4608

i.+lārūmūzi 1651, 2763

i.+le 1436

i.+le 4577

i. +fen 1712

i. +fān 527

i. +fūr 276

i. +ūg 3176

i.+ūm 1411

i.+ūm 897, 1933, 3681, 4333

i.+ūmi 3969

i.+ūmūn 3820

i.+ūmūz 4915

i.+ūmūz 898, 1496

i.+ūmūze 2085

i.+ūmūzi 355, 3029

i.+un 1801, 3396

i. +ūn 3985

2. Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev.

i. 4032

i. +ūgī 4032

3. Örgü, el işi.

i.+ini 195

ışanlla Bk. **inşalla**

i. 1938

ışçi *ıs.* Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü ve el uzluğunu kullanarak ücretle çalışan kimse.

i.+lāre 2030

i.+lārī 981, 3574

i.+si 1984

ışçilūq *ıs.* İşçi olma durumu.

i. 1447

ışçi Bk. **ışçi**

i. 4120

i.+yi 4081

ışçi Bk. **ışçi**

i. 2201

i.+lār 2200

ışık *ıs.* Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji, ışıık.

i. 1794

ışit- Kulakla algılamak, duymak.

i.-âcâk 2053
i.-iyòrum 1908
ışif- Bk. **ışit-**
i.-mādūm (laf ışif-) Birinin ağır sözlerine maruz kalmak. 3970
ışiftūr- İşıtmesini sağlamak.
i.-ûrsên (laf ışiftūr-) Birinin üzerine ağır sözler söylenmesine sebep olmak. 3998
ışle- 1. Sürmek, devam etmek.
i.-r̄ 2326
 2. Unu ekmek haline getirmek.
i.-yò (ışliyò) 3846
i.-yòrmiş (ışliyòrmiş) 3846
ışlemaḵ İplikle süslemek, nakış yapmak.
i. 3061
i.+a (ışlemaḡa) 2911
ışlā- Yün eğirmek.
i.-dūm 3061
i.-rdūk 2272, 2272, 2310, 2899, 2899, 2905, 3064, 3065
i.-rdilār
ışlān- Bk. **ışlān-**
i.-sūn 4531
ışlūḵ İş gömleği.
i. 2183, 2183, 2183, 4346
ışmaṛ *ış* Baş, göz, kaş, elle işaret.
i. et- Baş, göz, kaş ve elle işaret yapmak, işaretle gizlice bir şey anlatmaya çalışmak. 2593
ıştā Bk. **ıştā**
i. 21, 96, 297, 488, 521, 2300, 2375, 2448, 3005, 4347
ıştē Bk. **ıştā**
i. 60
ıştā Bk. **ıştā**
i. 329
ıştā *z.f.* Gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenir.
i. 243, 243, 308, 342, 358, 362, 364, 422, 431, 440, 472, 489, 502, 503, 504, 521, 526, 532, 535, 551,

827, 854, 859, 861, 862, 877, 880, 880, 881, 881, 884, 899, 914, 921, 930, 933, 935, 936, 936, 952, 965, 970, 1002, 1009, 1015, 1016, 1029, 1046, 1057, 1116, 1125, 1141, 1169, 1182, 1188, 1192, 1193, 1198, 1205, 1214, 1272, 1436, 1453, 1453, 1518, 1610, 1647, 1742, 1961, 1988, 1998, 2005, 2005, 2017, 2024, 2032, 2051, 2061, 2093, 2106, 2146, 2156, 2158, 2164, 2205, 2220, 2237, 2265, 2268, 2278, 2294, 2350, 2356, 2356, 2409, 2425, 2448, 2450, 2467, 2476, 2514, 2699, 2723, 2723, 2731, 2733, 2736, 2741, 2741, 2744, 2749, 2753, 2758, 2759, 2773, 2781, 2789, 2791, 2794, 2797, 2804, 2807, 2810, 2815, 2819, 2821, 2822, 2824, 2828, 2831, 2852, 2856, 2857, 2863, 2868, 2870, 2875, 2883, 2891, 2893, 2909, 2912, 2913, 2919, 2920, 2932, 2940, 2941, 2946, 2965, 2967, 2978, 3010, 3010, 3013, 3029, 3033, 3045, 3056, 3065, 3068, 3074, 3079, 3097, 3103, 3107, 3122, 3134, 3176, 3184, 3187, 3271, 3278, 3498, 3514, 3515, 3525, 3530, 3532, 3540, 3540, 3552, 3552, 3554, 3566, 3596, 3655, 3687, 3688, 3696, 3704, 3709, 3712, 3712, 3735, 3755, 3777, 3784, 3785, 3787, 3791, 3792, 3796, 3798, 3826, 3827, 3832, 3836, 3839, 3840, 3840, 3857, 3857, 3858, 3863, 3863, 3865, 3870, 3920, 3923, 4004, 4009, 4046, 4087, 4099, 4101, 4101, 4115, 4135, 4152, 4165, 4189, 4196, 4203, 4209, 4231, 4235, 4253, 4254, 4275, 4276, 4315, 4323, 4350, 4358, 4373, 4382, 4433, 4490, 4509, 4532, 4541, 4567, 4573, 4593, 4598, 4602, 4603, 4604, 4605, 4607, 4609, 4632, 4634, 4635, 4635, 4636, 4649, 4657, 4661, 4670, 4680, 4682, 4686, 4686, 4700, 4703, 4703, 4706, 4710, 4710, 4710, 4711, 4712, 4735, 4759, 4812, 4813, 4859, 4982, 5020, 5022, 5082, 5106, 5109, 5122, 5124, 5129, 5134, 5135, 5160, 5167, 5172

ışyeri *ış*. Bir görevin yerine getirildiği yer.

i.+dūr 2200

it *ış*. Değersiz, terbiyesiz.

i. 3433
İtalyan İtalyan halkından olan kimse veya bu ülkeyle ilişkin herhangi bir şey.
i. 777
itikap *ıs.* Yiyicilik, rüşvet alma, yalan söyleme, irtikap.
i. **et-** Yiyicilik yapmak. 3264, 3264
iyi Bk. **éyi**
i. 112, 113, 113, 114, 114, 121, 121, 126, 126, 127, 127, 127, 128, 216, 227, 322, 841, 908, 908, 962, 1329, 1381, 1381, 1701, 1906, 1935, 1985, 2166, 2299, 3781, 3782, 3885, 4170, 4532
i. **+dùrlār** 1985
i. **+si** 3781
i. **+ydi** 126
i. **+ydùk** 141
iz *ıs.* Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan.
i. 109, 110, 1641
i. **+i** 1641, 4805
iza Bk. **izā**
i. **et-** Ayrıntılı bilgi vermek, açıklamak, izah etmek. 1885
izā *ıs.* Açıklama.
i. **et-** 1783, 1847
izin *ıs.* Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade.
i. 3977, 4001
i. **+a** 4000
i. **+den** 4001
izle- Seyretmek.
i. **-sùnle** 1113
i. **-yen** 697
İzmitli *ıs.* İzmit'ten olan.
i. **+yim** 1097
igín *ıs.* Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe, yığın.
i. 3748, 3748, 3748
igínlùk *ıs.* Yığın olma durumu.

í. 3747, 3754
ilen Bk. **ilen**
í. 1148, 1905, 2411, 2432, 2549, 4498, 5170
ílíca *ıs.* Suyu sıcak olarak yerden çıkan hamam, kaplıca.
í. 3882
í. **+ya** 3881
ílík *s.* Soğukla sıcak arası, ne soğuk, ne de sıcak.
í. 1077, 3189
írmağ *ıs.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir.
í. **+a (írmağa)** 4974
í. 174, 2843, 2851
í. **+í (írmağı)** 174
í. **+índā (írmağíndā)** 449
í. **+lārdā** 449
í. **+fan** 2144
ísín- Sıcak duruma gelmek.
í. **-dùk** 1474
íslatfùr- Islanmasına neden olmak.
í. **-û** 4671
íslâk *ıs.* Suyu batırılmış veya üzerine su dökülmüş olan.
í. **+ta** 4169
íslân- Islak duruma gelmek.
í. **-ûr** 3258
í. **-ûrdùk** 50
íslík *ıs.* Dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle çıkarılan ince ve tiz ses.
í. 2568, 2568, 2569
íslíkla- Islıkla çağırmak.
í. **-dùk** 1470
ísmarfla- Bk. **ísmarflā-**
í. **-dùk** 784
ísmarflā- Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek.
í. **-ādùk (ísmarflādùk)** 4703
í. **-ālār (ísmarflālār)** 4704

ışık *is.* Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji.

í.+in (ışığın) 3677

í.+lārī 1802

ışlân- İşlemeye konu olmak.

í.-sùn 4531, 4531

ızânlı *is.* Becerikli.

í. 2272

ılamuñ Bk. **ihlamuñ**

l.+i 3537

l.+í 3535

ısırğan *is. bot.* Isırgangillerden, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırılınca, karınca asidi denilen çok kaşıntıverici bir madde çıkaran bir ot. Krş. **eğinc** *sf.* 4267

jandaşma *is.* Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerini yerine getirmesini sağlayan silahlı askeri kuvvet.

j. Ğumandanı Bulunulan jandarma birliğinin başındaki komutan. 3443

jemse Askerlikte nakliye işlerinde kullanılan yarı açık kara taşıtı.

j. 3956

jilet *is.* İnce çelikten yapılmış iki yanı keskin tıraş bıçağı.

j.+le 1683, 1683

ka ünİ. Hemşin'de kadın ve kızlara seslenme ünlemi.

k. 513, 1114, 1166, 1211, 2639, 2639, 2665, 2668, 2673, 2673, 2682, 4601, 5158

ka: Bk. **ka**

k. 4601

kabul Bk. **Ğabul**

k. et- Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. 279

kadaş Bk. **Ğadaş**

k. 1841, 3290, 3782, 4257, 4631, 4714

kadeş *is.* Alın yazısı, yazgı.

k.+ùmùz 1961, 1962

kadın Bk. **Ğadùn**

k.+lārī 215

kafa Bk. **Ğafa 1**

k.+sínùn 3416

kal- Bk. **Ğal- 1**

k. 2667

k.-an 1616

k.-dí 3955

k.-dík 607

k.-dise 4700

k.-enini 3922

k.-ír 1875

k.-írsız 138

k.-íyördük 1843

k.-ü 4047

k.-ürdílār 3147

kalabālùk Bk. **Ğařabalùğ**

k. 4652

kalem *is.* Yazmak çizmek gibi işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç.

k. 1119, 1120

kalk- Bk. **Ğak-** 1

k.-fım 535

kalp *is.* Kalp hastalığı.

k. 4171

kanaviça *is.* El işleri için kullanılan seyrek dokunmuş keten bezi, kanaviçe.

k. 2272, 2272

kapı Bk. **Ğapı**

k.+den 255

k.+lārínā 287

k.+sındā 287

kaş Bk. **Ğaş**

k. 2410, 2411

kaşanlık Bk. **Ğařanlùğ**

k.+tā 4638

kaşdaş Bk. **Ķařdař**

k. 3375

kaşdeş Bk. **Ķařdař**

k. 824, 1851

kařĩ Bk. **Ķařĩ**

k. +nũn 3767, 3768

kaşsi Bk. **Ķařĩ**

k. 3960

k. ģāl- Boyun eĝmemek. 3960

kařsilā- Bk. **Ķařĩla-**

k.-řdĩ 3295

kařĩl *ĩs.* İnsan öldüren kimse.

k. +ĩnĩ 780

kavga Bk. **Ķavga**

k. 697

k. +lāřĩ 697

kavĝa Bk. **Ķavga**

k. ĳĩkār- Kavgaya sebep olmak. 3326

kaybet- Bk. **Ķaybet-**

k.-er (eder) (kaybet-) Yitirmek. 705

kaymaĝ Bk. **Ķaymaĝ**

k. 3175

kazan- Yenmek, galip gelmek.

k.-ā 4455

kazandũr- Kazanĝ elde etmesini saĝlamak.

k.-maz 4054

kā Bk. **ka**

k. 1019

kāĩ Bk. **Ķařĩ**

k. 90

kār Bk. **kařĩ**

k. +lār 123

kāĝet *ĩs.* Üstüne yazılmış belge, nüfus cüzdanı.

k. +ũmdā (kāĝedũmdā) 567, 568

kāntař *ĩs.* Aĝırlık sıfırken yatay duran bir kaldıraĝ

koluna dik olarak tutturulmuş bir ibrenin
sapmasıyla kütleleri tartana araĝ.

k. 4228

k. +dũr 4228

kebabĳĩ *ĩs.* Kebap yapıp satan kimse.

k. +ydũm 873

keĳi *ĩs. zool.* Geviş getirenlerden eti, sũtũ, derisi ve kılı
iĝin yetiştirilen memeli evcil hayvan.

k. 1326, 1327, 1509, 1812, 5123

k. +den 1327

k. +lārĩn 1331

k. +lārũn 1329

k. +mũz 288

k. +mũz (keĳũmũz) 169

k. +si 1328

keĳi Bk. **keĳi**

k. 1435, 1514, 1514, 1529, 1594

k. +dũr 1506

k. +lār 1520

keĳi Bk. **keĳi**

k. 1282

k. +mi 1495

k. +si 1282

kedi *ĩs. zool.* Kedigillerden kœpek dişleri iyi gelişmiş,
kasları ĝevik ve kuvvetli evcil veya yabanĩ,
kũĝũk memeli hayvan.

k. 5033

kelime *ĩs.* Anlamı olan ses veya ses birliĝi, sœzcũk.

k. 823

k. +si 1931

kelle *ĩs.* (kũlĝe durumunda şekerler iĝi) Ĳri tane.

k. 461

kemenĝe Bk. **kemenĝe**

k. +yi 1289

kemenĝe *ĩs.* Yay ile diz üzerinde ĝalınan, kemana
benzer ũĝ telli kũĝũk bir ĝalĝı.

k. 1288

k. +yi 1286, 287

kemenĝeci *ĩs.* Kemenĝe ĝalan veya yapan kimse.

k. 1284

kemenĝeĳi Bk. **kemenĝeci**

- k.+ya** 1285
- kemik** *ıs.* İnsanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genle adı.
- k.+inden (kemiğinden) (kúrek kemiği)** Omuz kemiği. 1554
- kefe** *ıs.* Kez, yol, defa, sefer.
k. 3132, 4194, 4807
- kefeste** Bk. **ķereste**
k. 3910
- kereste** Bk. **ķereste**
k. 985
- keftme** Kertmek işi.
k. (beşik keftme) Beşikteyken nişanlama geleneği. 3039
- keftmä** Bk. **keftme**
k. 3041
- keşveş** *ıs.* Karyola, üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan tahtadan seki, sedir, kerevet.
k.+üm 1132
- keştane** Bk. **ķařtane**
k. 949
- keşif** *ıs.* Ortaya çıkarma, meydana çıkarma, açma.
k.+te 726
- keřkúř** *ıs.* Tezek.
k. 3181, 3181
- keşke** *zf.* Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek ‘ne olurdu’ gibi özlem veya pişmanlık anlatır.
k. 1823
- kē** *ıs.* Kez, yol, defa, sefer.
k. 2630, 2959, 2982, 2983
- kācā ġēce**
k. 2611
- kāl** *ıs.* Vücudun kıllı yerlerinde üreyen bir mantarın, kılların dökülmesine yol açtığı bulaşıcı bir hastalık ve bu hastalığa tutularak saç dökülmüş olan.
k. et- Saçını kestirmek. 727
- kātā** *ıs.* Yağlı mayalı veya mayasız hamurdan yapılan, külde pişirilen çörek.
k. 2463, 2464, 2464, 2465, 3403, 4647, 4648, 4650
- k.+lāřungun** 2474
- k.+lāřungun** 2473
- k. turķisi** Düğünlerde kete istemek için söylenen türkü. 2467, 2467, 2470, 2470
- ki** Bk. **ķí**
k. 1796, 4316
- kibi** Bk. **ġibi**
k. 336, 465, 466, 531, 537, 544, 554, 578, 805, 1484, 1486, 1592, 2305, 2332, 2367, 2496, 3186, 3502, 3504, 3993, 4706, 4805
- k.+lāře** 3007
- kiç** *ıs.* tkz. Kuyruk sokumu bölgesi, popo. Metinde ‘tekme’ anlamında kullanılmıştır.
k. at- Tekme atmak. 4450
- kilo** Bk. **ķilo**
k. 620, 620, 681, 864, 4114, 4819
- kilometfe** *ıs.* Bin metrelik uzunluk ölçü birimi.
k. 1409
- kim** Bk. **ķim**
k. 274, 1645, 4015
- k.+ündür** 2417
- kimya** *ıs.* Maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini, çözümleme, birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim.
ķ. müendisi Kimya mühendisi. 3837
- kişa** *ıs.* Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar.
k. 887, 4529
- k.+a (kiřā)** 4524, 4528
- k.+dān** 3770
- k.+ya (kiřāya)** 4525

kirec *is.* Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın maddesini oluşturan kalsiyum oksit.

k. 973

kirā Bk. **kirā**

k. + a (kirā) 881, 886

kirāz *is. bot.* Gülgillerden bir meyve ağacı.

k. 331

kirli *is.* Leke, toz vb. ile kaplı, pis, murdar.

k. 4040

kişi Bk. **ğışı**

k. 1327, 1371, 1397, 1682, 1852, 3325, 3862, 4750, 4751, 4851

k. + len 1682

k. + lērüz 1301

k. + lār 1310, 1325, 1355, 1370

k. + yim 1307, 1356

kişilük Bk. **ğışilük**

k. 3635

kitab Bk. **kitap**

k. 4043

k. + lāríní 4835

kitap *is.* Ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yapraklarının bütünü.

k. 128

k. çewürmak Kitap yazmak, bastırmak. 1824

k. + lār 129, 129

kitapçı *is.* Kitap satan veya kitap bastırıp satan kimse.

k. + ya 1824

kitle- Kitlelemek.

k. -mişlār 747

kiñlük Bk. **ķiñlük**

k. 4545

kiví *is. bot.* Kahverengi tüylü kabuğu soyularak yenilen yeşil renkli, sulu, C vitamini bakımından zengin meyve.

k. 330

kípkírmízí *is.* Al, kızıl.

k. 948

ķir- Bk. **ķēr-**

k. -ācāām 1811

ķíz Bk. **ķèz**

k. 227, 1792, 1806

k. + a 1850

k. + den 294

k. + i 216

k. isteme Kız istemek. 216

k. + íní 224, 225, 227

k. + lār 2996

k. + ùn 233

ķízilağaç Bk. **ķízilağaç**

k. 326

ķízilağac Bk. **ķízilağaç**

k. 333

k. + liligi Kızılağaç tohumu. 334

ķízilağaç Bk. **ķízilağaç**

k. + ín (ķízilağacín) 333

k. + lār 334

koknoç *is.* Kadınların belden aşağı bağladıkları şaldan yapılmış siyah önlük.

k. 467, 468, 470, 4345

kol Bk. **ķol**

k. + lārínùn 174

kola *is.* Kolagillerden Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen ve kola cevizi adıyla anılan, çekirdekleri kahveden daha uyarıcı olan bazı içeceklerde ve hekimlikte kullanılan bitkiden, şeker katılarak yapılan bir tür içecek.

k. 3926, 3926, 3926

kolo *is.* Peynir koymak için çam kabuğundan yapılan silindirik biçimindeki kap.

k. 2770, 2770, 2770, 2771

kon- Koymak işi yapılmak.

k. -uřdí 1729

konak Bk. **ķonak**

k. 3670

k. + í (konağı) 4435

- k. + lāra** 2847
k. + ta 597
koniş- Bk. **konış-**
k.-miyanlār 2430
k.-fi 4893
koniş- Bk. **Ḳonuş-**
k.-fi 4886
k.-fūk 4911
kontrol Bk. **Ḳontrol**
k. + úndā 3014
konus- Bk. **Ḳonus-**
k.-uī 4887
k.-urken 3038
kop- Bk. **Ḳop-**
k.-miş 5058
kopār- Bk. **Ḳopār-**
k.-dūm 993
koşkoçaman s. Çok iri, çok büyük koca, muazzam.
k. 4527
koyun Bk. **Ḳoyın**
k. 5057
k. + lārín 2370
kō- Bk. **Ḳoy-**
k.-duk 377
kō- Bk. **Ḳoy-**
k.-mazdílār 4281
kóç Bk. **Ḳóç**
k. et- Göçmek. 1400
kóç Bk. **Ḳóç**
k. 3037
k. + i 1300
2. Bk. **Ḳóç**
k. + i 2348
kók *ıs.* Ağaçcık öbeği.
k. + i 1009
kólge *ıs.* Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.
k. 2938
kómúr Bk. **Ḳómúr**
k. 3954
k. maşası Kömür sobalarında kullanılan maşa. 3954
kórúk *ıs.* Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç.
k. çek- Körüğü havayla doldurup üflemek. 3943
k. çekmak 3940
kóşe *ıs.* İki duvarın birleştiği girintili ve çıkıntılı yer.
k. + e (kóşē) 1739
kóti Bk. **Ḳóti**
k. 132, 323, 323, 974, 3593, 3798, 3882, 4100, 4210
k. + de 132
kótílúk Bk. **Ḳótílúk**
k. 140, 142
kófi Bk. **Ḳóti**
k. 227, 228, 315, 315
kófú Bk. **Ḳóti**
k. 281
kóy Bk. **Ḳóy**
k. + de 4775
k. + deki 3769
k. + dē 4781
k. + dēydim 635
k. + dā 4586
k. + lārdā 4568
k. + lāre 4801
kşuş Bk. **Ḳuřuř**
k. 681
kuh *ıs.* Dağ.
k. + a 1662
k. + ina (kaçkarın kuhi) 1631
k. + ina (kaçkarın kuhi) 1625
k. + lāra 1676
k. + lārden 1677
k. + lārına (kaçkar kuhlārı) 1677
kulağ Bk. **Ḳulağ**
k. + im (kulağım) 700
k. + ūma (kulağuma) 1852

kullan- Bk. **Ğullan-**

k.-ürlār 962

kumaş Bk. **Ğumaş 1**

k.+da 3439

k. oynen- Talih oyunu oynamaya konu olmak. 3398

k. oynel- Kumar oynanmasın ortam hazırlamak. 3395

k. oynā- 3439

kuş- Bk. **Ğuç-** 3

k.-āćāksēn (yòğurt kuř-) Yoğurt mayalamak. 205

Kuşan Bk. **Ğuşan**

k.+a 4631

kuşs Bk. **Ğuşs**

k.+a 3962

kuştul- Bk. **Ğuştul-**

k.-duk 4210

kuşu Bk. **Ğuşu**

k. 3154

kuşuş Bk. **Ğuşuş**

k. 290, 806

kuşak Bk. **Ğuşak**

k. 468, 471

kuwat Bk. **Ğuwet**

k.+ı 4207

kū Bk. **kuřu**

k.+lāi 528

kúř *ıs.* Ekmek, peynir gibi organik maddelerin üzerinde, nem ve ısıнын etkisiyle oluşan, çoğuş yeşil renkli mantar.

k. yap- Küflenmek. 929

kúře- Bk. **Ğúře-**

k. 3574

kúřek *ıs.* Toprak, kömür gibi şeyleri bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü buna bağılı uzun bir sapı bulunan araç.

k. (kúřeg_ilen) 3828

k.+i (kúřegi) 3574

k. kemiğı *ıs. anat.* Omuzun art bölümünde bulunan, üçgen biçiminde geniş ve ince kemik. 1554

kús- Darılmak.

k.-fúk 3454

kút *ünl.* ‘küt’ diye düştü kullanımındaki, zihinsel yansımanın ürünü kelime.

k. 1547, 1596

ğa Bk. **ka**

ğ. 2925

ğabadāyi *ıs.* Korkusuz, iyi dövüşen, kendine özgü namus kurallarının dışına çıkmayan kimse.

ğ. 721

ğabak Bk. **Ğabak**

ğ. 2119, 2865

ğabak *ıs. bot.* Kabakgilerden birçok türleri olan bir bitki.

ğ. 3730, 4151

ğ. +ı (ğabağı) 3742

ğ.+lāri 3096

ğ. +ten 3742

ğabalağ *ıs.* Kabak yaprakları biçiminde etli ve tüylü yaprakları olan, kırlarda ve su kenarlarında yetişen bir bitki.

ğ. ol- Kabalak bitkisi şeklini almak. 5058

ğabalūğ Kaba davranış, nezaketsizlik.

ğ. +fān 1451

ğaban Bk. **Ğabān**

ğ.+a (ğaya ğaban) Kayalığın, uçurumun olduğı yer. 1639

ğabāt *ıs.* Uygunsuz hareket, çirkin, yakışksız davranış, suç, kusur.

ğ. 4285

ğabāk Bk. **Ğabak**

ğ. 4548

ğabān *ıs.* Uçurum, sarp yer.

ğ. +ı 174, 174, 4226

ğabīle *ıs.* Akraba topluluğı.

- ķ. 592**
ķabuk *ıs.* Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş, sertçe bölüm
ķ. 5074
ķ. -ı (ķabuķi) 5075
ķ. -ından (ķabuķinden) 5076
ķabul *ıs.* Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma.
ķ. et- Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. 1696, 1698, 1705, 1709, 1712, 2737, 4006
ķ. etme Kabul etme işi. 2737
ķaç Bk. **ķaç**
ķ. 568, 802, 907, 1017, 1545, 2122, 2125, 3856, 4194, 4409, 4570, 5159
ķ. (ķaş) 4567
ķ. -fūr (ķaşfūr) 3694
ķaç- Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak.
ķ.-mādūk 4735
ķ.-mış 711
ķ.-mıřtūm (ķaşmıřtūm) 1418
ķ.-fi 558, 1415
ķ.-fı (ķaşfı) 2963, 3434, 3551
ķ.-fūm 599, 664
ķ.-fūm (ķaşfūm) 2564, 2565, 3820, 4241
ķaçak Bk. **ķaçak**
ķ. 3619
ķaçak *ıs.* Bağlı bulunduğu yerden veya yasadan kaçan.
ķ. 4112
ķaçūr- Bk. **ķaçūr-**
ķ.-mış 4048
ķ.-ū 4143
ķaç *sf.* Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı, kaç.
ķ. 26, 77, 441, 1028, 1162, 1235, 1827, 1827, 2649, 2813, 3486, 4132, 4162, 4807, 4986, 5068
ķaç- Bk. **ķaç-**
ķ.-acām 3616
ķ.-ardık 922
ķ.-ardūm 2565
ķ.-mādı 2757, 2757
ķ.-māmıřūk 4907
ķ.-ūrmiř 2816
ķaçıl- Herhanbi bir işi yapmaktan veya özverili davranmaktan geri durmak, kaçınmak.
ķ.-ur 4986
ķaçma Kaçma işi
ķ. 4871
ķaçūr- Kaçmasını sağlamak veya zor kullanarak yanında götürmek, kaçırmak.
ķ.-dūk 3106
ķ.-mādı 4987
ķ.-mıřlār 2818, 2819
ķ.-ūduk 3097
ķ.-ūrđılār 2823
ķ.-ūrduk 3093
ķaçūrmaķ Krş. **ķaçma**
ķ. 2822
ķaç Bk. **ķaç**
ķ. 2426, 2464
ķaç- Bk. **ķaç-**
ķ.-ar 2516
ķ.-ardūm 2363
ķ.-arılār 2507
ķ.-ācāk 2517
ķ.-misēn 2518
ķ.-mıřtūm 1425
ķaçmaķ Bk. **ķaçma**
ķ. 2450, 2514, 2515
ķaçūrmaķ Bk. **ķaçūr-**
ķ. 2450
ķada Bk. **ķada**
ķ. 45, 352, 352, 454, 554, 856, 858, 863, 863, 892, 902, 903, 904, 913, 1178, 1235, 1381, 1381, 1406, 1424, 1483, 1498, 1517, 1549, 1566, 1597, 1661, 1699, 1768, 1771, 1775, 1822, 1845, 1872, 1997,

2025, 2026, 2034, 2069, 2076, 2100, 2101, 2160, 2225, 2247, 2377, 2506, 2506, 2515, 2519, 2538, 2744, 2744, 2804, 3079, 3232, 3234, 3252, 3331, 3357, 3404, 3404, 3437, 3645, 3645, 3646, 3698, 3723, 3766, 3766, 3809, 3815, 3919, 4007, 4007, 4008, 4015, 4047, 4109, 4113, 4114, 4121, 4138, 4159, 4203, 4209, 4369, 4405, 4521, 4580, 4653, 4782, 4803, 4810, 4934, 4977, 5037, 5061

ḳadalīḳ *ıs.* Kadar ölçüsünde.

ḳ. 2671

ḳadaṛ *e.* Ölçüsünde, derecesinde, kadar.

ḳ. 122, 130, 175, 187, 193, 193, 304, 363, 364, 379, 402, 413, 427, 435, 437, 438, 478, 501, 534, 537, 569, 575, 773, 773, 916, 966, 1026, 1040, 1114, 1114, 1147, 1158, 1179, 1190, 1201, 1209, 1223, 1229, 1229, 1229, 1232, 1249, 1261, 1287, 1303, 1303, 1307, 1372, 1411, 1416, 1560, 1651, 1654, 1717, 1775, 1818, 1837, 1879, 1895, 1940, 1944, 2198, 2236, 2246, 2276, 2287, 2314, 2318, 2319, 2377, 2383, 2388, 2414, 2439, 2439, 2463, 2466, 2484, 2576, 2616, 2654, 2655, 2657, 2676, 2690, 2930, 2930, 3016, 3078, 3078, 3224, 3232, 3289, 3290, 3394, 3399, 3435, 3477, 3506, 3558, 3647, 3748, 3889, 3934, 3936, 4044, 4105, 4220, 4229, 4258, 4299, 4331, 4485, 4490, 4523, 4580, 4591, 4591, 4610, 4904, 4936, 4994, 5032, 5040, 5093, 5126

ḳadastoṛa Bk. **Ḳadastṛo**

ḳ. 2173

ḳadastfo *ıs.* Bir ülkedeki her çeşit arazi ve mülklerin yerinin, alanının, sınırlarının ve değerlerinin devlet eliyle belirlenip plana bağlanması işi.

ḳ. 2169

ḳadā Bk. **Ḳadaṛ**

ḳ. 2600

ḳadeh *ıs.* İçki içmeye yarar küçük bardak.

ḳ. +lār 785

ḳadel Bk. **gadel**

ḳ. +ä 382

ḳademe *ıs.* *ask.* Motorlu araçların bakım ve onarım işlerinin yapıldığı birim.

ḳ. +e (ḳademē) 3991

ḳadī *ıs.* Tanzimat'a kadar her türlü davaya, Tanzimat'la Medenî Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanlarına verilen ad, kadı.

ḳ. 617, 617

ḳadīfe *öz. ıs.* İneklere verilen isim.

ḳ. 2094, 2094, 2095, 2096

ḳadīn Bk. **Ḳadūn**

ḳ. 657, 662, 733

ḳ. +dī 662, 663

ḳadūn *ıs.* Dişi cinsten erişkin insan, erkek veya adam karşısı.

ḳ. 735, 1472, 2400, 3099, 3239, 3240, 4112

ḳ. +a 739

ḳ. +den 3532

ḳ. +ı 2181

ḳ. +lār 2316, 2316, 2331, 4497, 4498

ḳ. +lār madūn Kadın ve kadınla ilgili şeyler. 734

ḳ. +lārīn 3287, 3656

ḳ. +ūn 311

ḳafa *ıs.* 1. Baş.

ḳ. +dān 1547

ḳ. +m 145

ḳ. +mī 727, 1922

ḳ. +nī 727

ḳ. +sī (yılān ḳafasī) 3949

2. Bir şeyin en kalın, görünen yeri.

ḳ. +sī 3904

3. Hayvanlarda genellikle ağız, göz, burun, kulak gibi organların bulunduğu vücudun en ön bölümü.

ḳ. +sī 2381,

4. Beyin

- ķ. + dā** 78
ķ. + m 587
ķ. + sī 1936
 5. Ezber.
ķ. + den 1055
 6. Akıl.
ķ. + m 2576
ķ. + mī 2652
ķ. + sīnī 1254
ķ. + yī úşūt- Aklını yitirmek. 1590
ķafalī sf. Akıllı, bilgili.
ķ. 1249
ķafā Bk. Ķafa 1
ķ. + mūza 4350
ķahīr īs. Derin üzüntü veya acı, sıkıntı.
ķ. + īnī (ķahīrīnī) çeķ- Birinin veya bir şeyin ağır yükünü taşımak. 4085
ķaifcī īs. Yaş çay alımlarında alının çayların ne kadar ve kime ait olduğunu yazan görevli.
ķ. 1381
ķaķ- 1. Oturuş durumundan dik duruma gelmek, doğrulmak, kalkmak.
ķ. 4672
ķ.-aī 1411, 1441, 1478, 1613, 2439, 2459, 2945, 3152, 3172
ķ.-aīrsēn 3171
ķ.-āīrdūn 5117
ķ.-māmīş 1426
ķ.-māzdī 5143
ķ.-mīş 2181
ķ.-mīş 5031
ķ.-sa 1652
ķ.-tī 1031, 1031, 1159
ķ.-tī 771, 4784
ķ.-tīlā 5031
ķ.-tīlār 1666
ķ.-fūğūm 2068, 5156
ķ.-fūk 353
ķ.-fūk 899, 1558, 1894, 2044, 2085, 2760, 4926
ķ.-tum 1207
ķ.-fūm 1898, 1913, 1956, 1967
ķ.-fūm 672
ķ.-fūm ġēt 3348
ķ.-fūk 1666
ķ.-u ġāl- 5032
ķ.-ūp 1397
ķ.-ūp ġit- 1165
 2. Yok olmak, artık bulunmamak.
ķ.-tī 4110
 3. Göçmek.
ķ.-mīşlār 2843, 2843
 4. Uygulanmaz olmak, geçerliliğini yitirmek.
ķ.-tī 31
 5. Doğrulup yürümeye başlamak.
ķ.-fūk 898
ķaķīn- Durumunu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek, kalkınmak.
ķ.-sūn 919
ķaķmak Kalkmak işi.
ķ. + īm (ķaķmāīm) 1596
ķal- 1. Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.
ķ.-abīldūm 4074
ķ.-alūm 1664
ķ.-asen 2666
ķ.-asēn 5053
ķ.-dī 4562
ķ.-dī 90, 90, 1127, 1458, 2413, 2774, 4048, 4050, 4137, 5086, 5160
ķ.-dī (yefīm ķal-) Babasız kalmak. 5
ķ.-dīk 674
ķ.-dīlār 1172
ķ.-dūk 1189, 1458, 2727, 4029, 4949
ķ.-dūk 421, 3046, 4927
ķ.-dūm 541, 541, 1801
ķ.-dūm (elindā ķal-) Birinin himayesi altında bulunmak. 358

ķ.-dũmsa 3358
ķ.-dũn 1543
ķ.-ecăġăik 1532
ķ.-eceksen 3979
ķ.-eyim 2642
ķ.-ăcak 1464
ķ.-ăcăk 1464
ķ.-ăcăk 918, 918, 4863
ķ.-ăyım 2577, 2578
ķ.-îrdîk 724
ķ.-îyòrum 1986
ķ.-mădî 3218, 4811
ķ.-mădî 4562, 4769
ķ.-mădi 4737
ķ.-mădî 77, 699, 806, 1383, 1602, 1767, 3434, 4733
ķ.-mămîş 1166, 4506
ķ.-mămîş 26, 26, 77, 79
ķ.-masın 803
ķ.-măz 1137, 1461
ķ.-maz 77
ķ.-mem 3685
ķ.-mîş 1674, 2708, 2709, 3357
ķ.-mîşlăr 2509
ķ.-mîşsem 1828
ķ.-mîşsen 1743
ķ.-mîşsên (saġ ķal-) Yaşar durumda olmak. 1745
ķ.-mîştî 838, 1658
ķ.-mîştûk 1320
ķ.-mîşûk 2708, 2709, 3658
ķ.-mîşûm 1256
ķ.-mîyayım 1574
ķ.-mîyò 45
ķ.-mîyòr 3077
ķ.-san 1757
ķ.-sùn 101
ķ.-ù 4909
ķ.-û 79
ķ.-ûr 383, 3213, 3322

ķ.-ûrdî 3421, 3654
ķ.-ûrdûk 3081
ķ.-ûrduk 723
ķ.-ûròm 1735
ķ.-ûrûm 541
2. Oturmak, yaşamak, eġleşmek.
ķ.-dùm 3961, 4075, 4435, 4436, 4482, 4767, 4982, 4982
ķ.-îyok 4923
ķ.-îyò 9
ķ.-ûròm 4681
3. Yardımcı fiil olarak.
ķ.-an (yefim ķal-) Yetim durumuna düşmek. 419
ķ.-dî (yûk altına ķal-) Yapılan bir iyilik karşısında eziklik duymak. 1554
ķ.-dîk (hasret ķal-) 589
ķ.-dîlăr (yefim ķal-) 13
ķ.-dûk (musafir ķal-) Misafir olmak. 3314
ķ.-dûk (yefim ķal-) 366
ķ.-dùm (ġăç ķal-) Gecikmek. 3561
ķ.-dùm (mecbur ķal-) Mecbur kalmak. 1960
ķ.-dùm (yalăġuz ķal-) 1254
ķ.-dùm (yefim ķal-) 1, 50, 365
ķ.-dùm (yefim ķal-) 357
ķ.-dùm (yefim ķal-) Yetim kalmak. 420
ķ.-ăcăk (aĉ ķal-) Aĉ durumda olmak. 102
ķ.-mam (ġări ķal-) Benzerlerinin arkasında kalmak. 3686
ķ.-mem (ġări ķal-) 3685
ķ.-mîş (veşan ķal-) Viran durumda bulunmak. 5152
ķ.-mîştîlăr 2841
ķ.-mîşûm (yefim ķal-) 420
ķ.-ûrûm (mecbur ķal-) 4818
4. Himaye altına girmek.
ķ.-dûk (eline ķal-) Birine muhtaĉ olmak. 153
5. Bir yerde gecelmek.
ķ.-dûk 1619, 3576, 4950
ķ.-dùm 3577

- ķ.-mādūk** 4973, 4973, 4973
ķ.-mīšūk 3658
ķ.-ūrdīlār 3659, 4295
ķ.-ūrdūk 3657
6. Yalnızlık çekmek, çaresiz olmak.
ķ.-dí 4516
ķ.-düm 421
ķalabalík *ıs.* Çok sayıda canlı topluluğu.
ķ. 708
ķalabaluk Bk. **ķalabalík**
ķ. 3806
ķalabalūk Bk. **ķalabalík**
ķ. +fūr 5005
ķalabalūk Bk. **ķalabalík**
ķ. 289
ķalān *ıs.* Uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan, kalın.
ķ. 3178
ķaldíf- Cenaze işlerini görmek, cenazeyi gömmek.
ķ.-dím 658
ķaldíříl- Yok edilmiş olmak, ortadan silinmek.
ķ.-dí 3812
ķaldūr- Yükseltmek, bulunduğu yerden almak.
ķ.-dí 837, 4018
ķ.-düm 2248
ķ.-düm 3253
ķ.-āyím 1866
ķ.-memiş 3709
ķ.-mīš 3268
ķ.-ōm 3959
ķ.-un 3708
ķ.-ūr 4192
2. Bir işi yapmaz olmak.
ķ.-dūk 2798, 4101
ķ.-āmesiz 3822
ķ.-mīšlār 1798
3. Sildirmek.
ķ.-mīš 2361
4. *argo.* Hırsızlık.
ķ.-mādīle 6
5. Uyandırmak.
ķ.-ūle 538
ķ.-ūrdüm 1263
ķaldūrma Yükseltmek, yerden kesme.
ķ. +sī 1000
2. Bir işi yapmaz olmak.
ķ. +a (ķaldūrma) 3827
ķaldūrmaķ **1.** Bir işi yapmaz olmak.
ķ. 3821
2. Uyandırmak.
ķ. +ten 1265
ķale *ıs.* Düşmanın gelmesi beklenebilen yollar üzerine, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güveliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı.
ķ. 2051, 2358
ķ. +ín 3645
ķ. +si 2444
ķ. +sindā 2442
ķ. +sini 2444
ķ. +ya 3643, 3645
ķalem Bk. **kalem**
ķ. +i 2363
ķaléf Bk. **ķalíf**
ķ. 3791, 3792, 3792, 3792, 3792
ķalíf *ıs.* Ekinleri yabanî hayvanlardan korumak için ekili alanın yüksekçe ve uygun bir yerinde ahşap direkler üzerinde yapılan 1,5 m. yüksekliğinde ve yaklaşık 2 m² genişliğinde, üstü hartama ile kaplı kulübe.
ķ. 2818, 2819, 3092
ķ. +āydūk 3105
ķ. +e 3092, 3099
ķ. +lārí 3115
ķ. +ten 2818

kalıfçılük *ıs.* Yüksek direkler üzerinde kurulu kulübede yabancı hayvanlara karşı ekinleri koruma durumu veya işi.

ķ. et- Yüksek direkler üzerinde kurulu kulübede yabancı hayvanlara karşı ekinleri korumak. 4109

ķalk- Bk. **ķak-** 1

ķ. 1469

ķ.-ārdük 4214

ķ.-ārsēn 4325

ķ.-ārlār 2673

ķ.-ārsēnse 1904

ķ.-ācāk 4077, 4077

ķ.-ārdük 197

ķ.-miş 3229

ķ.-mişüm (seyyar otu- ķalk-) Bir yerde kurulu yaşamamak. 3386

ķ.-fūm 1671, 1671

2. Bk. **ķak-** 2

ķ. +fī 625

ķalkēl- Kalkma işine konu olmak.

ķ.-iyōr 3236

ķalkma Kalkma işi.

ķ. +ar (ķalkmār) 1866

ķalma Kalma işi.

ķ. 3822, 3822

ķalorifer *ıs.* Merkez ve depo durumunda olan bir kazandan çıkan sıcak hava, su veya buharı, borularla dolaştırmak yoluyla bir yapının her yanını ısıtan araç veya tesisat.

ķ. pētegi Kalorifer ısınısını oda içinde dağıtan metal bölüm. 1099

ķalp *ıs.* 1. Göğüs boşluğunda iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan temiz kanı da vücuda dağıtan organ veya bu organdaki hastalık..

ķ. 2000

2. Hatır, gönül.

ķ. +ini (ķalbini) 1948

3. İç, akıl.

ķ. +ungun (ķalbungun) 1669

ķamafān *ıs.* Sesyazar, fonograf.

ķ. 2701, 2701

ķamafa *ıs.* Alıcı fotoğraf makinesi.

ķ. +a (ķamafa) 2750

ķamcī *ıs.* Bir ucuna ip, deri vb. bağlı vurma, dövme aracı.

ķ. 4699, 4699

ķamış *ıs. bot.* Buğdaygillerden, sulak nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkilere verilen ad.

ķ. 1339

ķ. +fen 1338

ķamıyon Bk. **ķamyon**

ķ. +a 3643

ķ. +e 2945

ķ. +i 3643

ķamyon *ıs.* Motorlu büyük yük taşıtı.

ķ. 969, 971, 3627

ķ. +lāfa 3344

ķ. +lārīā 1777

ķ. +un 1778, 1778

ķan *ıs.* Atardamar ve toplardamarın içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.

ķ. 1419, 3334, 4095, 4095, 4097, 4794, 4798

ķ. +lārī 4094

ķ. +um 3339

ķ. +umūzī 775

ķ. +un 763, 4096

ķanana Bk. **ķaynana**

ķ. +m (ķananām) 4800, 4800

ķandūr- Bk. **ķāndūr-**

ķ.-dī 2403, 2433

ķansef *ıs.* Bir organ veya dokudaki hücrelerin düzensiz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü ur, incitmebeni.

ķ. 3866

ķ. +a 3864

ķansefli *ıs.* Kansere yakalanmış.

ķ. 3865

ķanfař Bk. **ķāntař**

ķ. +a (**ķantā**) 570

ķanun *ıs.* Yasa, geçerli olan kural.

ķ. +ı 763

ķap *ıs.* İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne.

ķ. +a (**ķaba**) 2918, 3209, 5077

ķ. +ı (**ķabı**) (**ķatūķ ķabı**) 3825

ķ. +ı (**ķabı**) (**māyā ķabı**) 4270

ķ. +ıyılan (**ķabıyılan**) 378

ķ. +lāīmūn 1132

ķap- 1. Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.

ķ.-fi 3328

ķ.-fūm 3331, 3331

2. Bellemek, öğrenmek.

ķ.-aş (**hisse ķap-**) 3919

ķ.-aşim 1292

3. Kazanmak.

ķ.-āk 3614

ķapa- Geçiş engellemek.

ķ.-dı 1542

ķapaķ *ıs.* Her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapatmaya yarayan nesne.

ķ. et- Üstünü örtmek. 5075, 5076

ķapalı *sf.* Açık ve kesin söz kullanmadan söylenen.

ķ. (**ústı ķapalı ķonış**) Açık ve kesin söz kullanmadan konuşmak. 4888

ķapan- Bir açıklığı örtmek için bir şeyi açık yerin üzerine getirmek.

ķ.-dı 2962

ķapat- Kapamak, örtmek.

ķ. 270

ķ.-fílār 817

ķ.-ūr 1331, 1332, 3191

ķapař- Bk. **ķapat-**

ķ.-íyodum 1134

ķ.-ūr 5061

ķ.-ūřsē 5061

ķapı *ıs.* Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı, kapı.

ķ. +sindā 3419

ķapķařa *sf.* Her yanı kara olan.

ķ. 4160

ķapot Bk. **ķapoř**

ķ. +un 750, 751

ķapoř *ıs.* Asker platosu.

ķ. 4003

ķ. +umı 4001

ķap- 1. Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.

ķ.-ařdūķ 2982

ķ.-āsēn 4192

ķ.-ācāsen 4192

ķ.-ícāidūķ 2983

ķ.-fi 3328

ķ.-fūķ 2982

2. Dil kavgası yapmak.

ķ.-āřdílā 5056

ķapalı *sf.* Kapanmış olan, açılmamış.

ķ. 2332, 2332, 2481, 2481, 2483, 2750

ķapalılūķ Kapalı olma durumu.

ķ. 37, 2331, 2334

ķapan- Bk. **ķapan-**

ķ.-ūp 1531

ķapař- Kapamak, örtmek.

ķ.-māsēn 5061

ķ.-mīşle 443

ķ.-ūřdūm 1240

ķ.-ūřsēn 4650

ķ.-ũr 5060
ķapĩ Bk. **ķapĩ**
ķ. 3406, 3825
ķapĩ *ıs.* Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı, kapı.
ķ. 139, 1798, 1799, 3635, 3636, 4775
ķ.+dan (ķapĩtan) 4775
ķ.+den 117, 118, 232, 248, 1877
ķ.+dā 4810
ķ.+ĩn dũzĩ 2740
ķ. Ķongşĩ Evleri yan yana olan konşulardan her birinin diğerine göre durumu. 3491
ķ.+lārden 231
ķ.+lārĩni 1733
ķ.+nũn 3096
ķ.+sĩndā 2690
ķ.+sĩnā 235
ķ.+sĩnĩ 1466
ķ.+sĩnũn 235
ķ.+ya 1265, 2483, 3278, 4806, 4806
ķ.+yĩ 1467, 3894
ķ.+yĩ Ćal- Apı Ćalmak. 4796
ķapķaŗa *sf.* Her yanı kara.
ķ. 3726, 4157
ķapĩlica *ıs.* Ilıca.
ķ.+lārĩ 3783
ķaŗ *ıs.* Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı.
ķ. 442, 443, 1003, 1457, 1458, 1459, 1461, 1461, 1480, 1531, 1532, 1541, 1861, 1861, 5165, 5167
ķ.+da 4123, 4389, 4389, 4590
ķ.+den 1463, 1542
ķ.+ĩ 3574, 4468
ķ. Ķũrā- Kar küremek. 1864
ķaŗa *ıs.* 1. En koyu renk
ķ. 207, 468, 3584
ķ. et- 2755

ķ.+yidi (ĝozi ķaŗa) Korkusuz. 685
2. Bir türü belirtmeye yarar.
ķ. fũrũn Taş fırın.3584
ķ. okķa Osmanlı döneminde kullanılan 1283 gramlık bir ağırlık ölçüsü birimi. 827
ķaŗaaĝaj *ıs. bot.* Karaaĝaĝgillerin örnek bitkisi olan, kerestesi değerli bir aĝaĝ.
ķ. 4394
ķaŗabalũķ *ıs.* Çok sayıda canlı topluluĝu.
ķ. 401, 942, 2329, 5084, 5084
ķ.+fũr 4506
ķaŗaĆal *ıs.* Yüzü siyah olan koyunlara verilen koyun.
ķ. 4275
ķaŗafil *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
ķ. 394, 2716
ķaŗafufũn *ıs.* İçinde odun yakılmak suretiyle ekmek pişirilen, yüksek ateşe dayanıklı tuĝlalardan yapılmış ve pişirme süresi modern fırınlardan daha uzun olan fırın, taş fırın.
ķ.+i 3615
ķaŗaĝoź *öz. ıs.* Erkek sığırlara verilen bir isim.
ķ. 2381, 2381
ķaŗaķol *ıs.* Güvenliĝi saĝlamakla görevli kimselerin bulunduĝu konut.
ķ. 3251, 3328
ķaŗalāna *ıs. bot.* Yaprakları koyu yeşil olan bir tür lahana.
ķ. 332
ķaŗanlũķ *ıs.* Iřıĝı olmayan, bũtũnũ veya bir parĆası ışıktan yoksun olan.
ķ. 1940
ķ.+ũn (ķaŗanlũĝũn) 1732
ķaŗaŗ *ıs.* Bir iş veya sorun hakkında dũřũnũlerek verilen kesin yargı.
ķ.+ĩnde 2304
ķaŗaŗ- Rengi karaya dũnmek, siyahlaşmak.
ķ.-ũr 4645

kaşayemiş *is. bot.* Gülgillerden, 2-6 m yükseklikte, kış yaz yaprak dökmeyen, çiçekleri salkım durumunda ve beyaz, Kuzey Anadolu ormanlarında yetişen aynı zamanda bir kültür bitkisi olan meyve ağacı, taflan.

ķ. 330, 1593, 2307, 4149, 4392

ķ. +ũn 330, 331

ķardař *is.* Aynı ana ve babadan doğmuş veya ana babalarından biri aynı olan.

ķ. 932, 934, 2703, 4966

ķ. +ı 496, 1019, 1901

ķ. +ık 4094

ķ. +ım 677, 1098

ķ. +ız 601

ķ. +lări 806, 1193, 5002

ķ. +lărũng 3240

ķ. +lărũm 4882

ķ. +lărũma 2633

ķ. +lărũmũn 3762

ķ. +ũm 489, 502, 503, 1348, 1362, 1376, 2329, 2351, 2520, 2633, 4881

ķ. +ũma 4875

ķ. +ũmı 2626

ķ. +ũmũn 493

ķ. +ũng 2328

ķardāř Bk. **ķardař**

ķ. +ı 4924

ķardeř Bk. **ķardař**

ķ. 2360, 2360, 2412

ķ. +i 2412, 2818, 3040, 3528

ķ. +ik 1979, 3690, 3869

ķ. +ina 1903

ķ. +iyle 412

ķ. +leşi 3671

ķ. +lěũm 348

ķ. +lărũmũzden 2732

ķ. +umun 2230

ķ. +ũm 969, 2358

ķ. +ũmũz 2708, 2709

ķarı *is.* Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş.

ķ. 609, 1410, 1411, 1412, 1415, 1416, 1799, 1799, 1806, 1809, 2606, 3265, 3550, 3551

ķ. +den 662

ķ. +sı 159, 1109, 1466, 2008, 2346, 2400, 3266, 5041

ķ. +sını 801, 802, 803

ķ. +ũm (ķarũm) 541

ķ. +ya 1409, 1480

ķ. +yı 609

ķarın *is.* İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan bölgesi.

ķ. +a 1273

ķ. +i (ķarını) 395

ķ. +ındä (ķarınındä) 2627

ķ. +ungun (ķarınungan) 2613

ķarıř 1. Engellemek, araya girmek, müdahale etmek.

ķ.-emäzdı 4864

ķ.-ma 645, 645, 645

ķ.-tı 3987

2. İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içine dağılmak birbirinin içine girmek.

ķ.-mış 2590, 2607, 2608

ķ.-mışse 2608

ķ.-tı 2601

ķ.-ũķ 1067

ķ.-ũrsen 3402

ķarıřtũr- Karışmasını sağlamak.

ķ.-dũm 3987

ķarıřũk *s.* Aynı nitelikteki şeylerden oluşmuş olmayan.

ķ. 2327, 2330

ķarķ- Bk. **ķak**- 1

ķ.-acesen 4500

ķ.-arđũk 3401

ķ.-am 540

ķ.-arım 1405

ķ.-tı 1492

kaşne *ıs.* Gereklikçe koparılıp kullanılmak için hazırlanmış biletlerin oluşturduğu defter.

k. 3242, 3862

k. +yilen 3859

kaşnizon *ıs.* Bir şehri savunun ve yalnız orada bulunan askerler, askeri birliklerin bulunduğu yer, garnizon.

k. +ı 745

k. +ına 728

kaşpuz *ıs. bot.* Kabagillerden, sürüngen gövdeli bir bitki ve bu bitkinin iri ve sulu meyvesi.

k. 4155

kaşserili *s.* Kayseri'den olan.

k. 3325

kaşsonluk *ıs.* Garson olma durumu.

k. et- (kaşsonluğ et-) Garsonluk yapmak. 2731

kařsòn *ıs.* Lokanta, otel, pastane, kahvehane gibi yerlerde müşterilere hizmet eden kimse.

k. +duş 2730

kaşşı *ıs.* Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.

k. 764, 1370, 1956, 2941, 4521, 4694, 4696, 5132

k. bāri Karşı karşıya. 1838, 2661

k. bāri duş- Karşı karşıya geçip türkü söylemek. 2466

k. +dadùlār 585

k. +den 2739

k. +dā 481, 679, 1190, 3007, 4282, 4422, 4964, 5162

k. Kaşşı 1952, 1953, 1800

k. +mdā (kařşùmdā) 3336, 4764

k. +nùzdā (kařşùnùzdā) 1691

k. +sína çık- Diklenmek, engellmeye hazır olmak. 2018

k. +sindā 1490

k. +ya 174, 176, 179, 179, 2739, 3533, 4948, 5162

k. +ye 2744

k. +ya 1800, 4949

k. +dā 481

kaşşiki Bk. **Kaşşıkı**

k. 1844

kaşşıkı *zm.* Karşıya ait.

k. 845, 1189, 4890

kaşşıla- Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak.

k. -dı 4835

kaşşılama Karşılama işi.

k. túřçi Krş. **atma túřki** 2277, 2280

kaşşılama Krş. **Kaşşılama**

k. +a (kaşşılamağa) 1937

kaşşılaş- Rastlaşmak, karşı karşıya gelmek.

k. -ācāğız 1942, 1942, 1942

k. -fuk 1521

k. -fùm 1490

kaşşıla- Bk. **Kaşşıla-**

k. -yācāklār 1938

kařşilā- Bk. **Kaşşıla-**

k. -yācāğım (kařşılıyācāğım) 4837

kařşılùk *ıs.* Bir şeyin bedeli

k. +ı (kařşılùğı) 1317

k. +indā (kařşılùğindā) 1320

kařşılùklı *ıs.* İki kişi veya iki topluluğun arasında geçen ve karşılaşılan harekete eş değer bir hareketle beliren.

k. 3252

kaştal *ıs.* Bir otomobil markası.

k. +ı 1016

kasap *ıs.* Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse veya et satan dükkân.

k. +a (kasaba) masap Kasap ve kasapla ilgili şeyler. 3549

kaçar *ıs.* Kumaşı beyazlatma, ağartma işi.

k. 2073, 2073, 2080

k. et- Kasar yöntemi ile çamaşır yıkamak. 2073

k. sepeti Çamaşır yıkama sepeti. 2079

ķaset *is.* İçinde görüntü ve seslerin kaydedildiği, gerektiğinde yeniden kullanılmasını sağlayan bir manyetik şeridin bulunduğu küçük kutu.

ķ. 1724

ķ. +i 1725

ķasımũnķí *zm.* Kasım'a ait.

ķ. +lārden 949

ķasťan *is.* Yüzü kabak renginde olan keçilere verilen isim.

ķ. 2370, 2371, 2373, 2374, 2374

ķaşín- Kaşıntısı olmak, kaşıma isteği duymak.

ķ.-dí 1155

ķ.-dũǵí 1154, 1205

ķaşuķ *is.* Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofra aracı.

ķ. +íní (ķaşuǵíní) 3914

ķ. +ung (ķaşuǵung) 3194

ķat *is.* Bir yapıda, iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü, daire.

ķ. 1983

ķat- Bk. **ķaf-**

ķ.-fũm 1587

ķ.-up 1067

ķatífe *is.* Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış hammadde lifleriyle kaplı, parlak yumuşak kumaş.

ķ. 2748

ķ. **elbise** Kadifeden yapılmış elbise. 2748

ķatílaš- Katı duruma gelmek.

ķ.-ũrdí 3801

ķatím Küçük baş hayvanların erkek ve dişilerini çiftleştirmek.

ķ. **tekesi** *is.* Bir yaşını henüz geçmiş erkek keçi. 1530

ķatír Bk. **ķatír**

ķ. 5069

ķ. +lār óǵí Yayla göçlerinden önce, yaylalardaki karın, yolların durumunu kontrol etmek, acil ihtiyaçları hazırlamak için yapılan ön göç. 3038

ķ. +umí 1548

ķ. +ũmdũr 1556

ķaf *is.* Bir yüzey üzerine az veya çok kalın bir biçimde, düzgün olarak yayılmış bulunan şey; üst üste konulmuş şeylerden her biri.

ķ. 2074, 2074, 2074, 2074, 2074, 2081, 2081, 2081, 2081, 2081, 2081, 2200, 2200, 2906

ķ. +í 2200, 2200

ķ. +índā 959

ķaf- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini arttırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

ķ.-ārdũk 2884

ķ.-ārdũk 376, 376, 378, 2884, 2884, 2885, 2886

ķ.-ārík 2892

ķ.-ílu 3202

ķ.-mazdũk 2886

ķ.-māzdũk 377

ķ.-míşũk 1589

ķ.-san 2892

ķatím *is.* Küçük baş hayvanlarda erkek ve dişilerin çiftleşmek üzere birbirlerine katıldıkları dönem.

ķ. 1587, 1595

ķatír *is. zool.* Atgillerden kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.

ķ. 1206, 1210, 1438, 1544, 1545, 1545, 1551, 1552, 1552, 1553, 1555, 4497, 4894

ķ. +a 1209, 1551

ķ. +inen 4895

ķ. +í 1561, 4895

ķ. +íylā 1206

ķ. +le 4500

ķ. +lār 1400, 1403, 3731

ķ. +lāfa 5078

ķ. +lārī 1545
ķ. +ùm 4491, 4492
ķ. +ùn 1553, 1564
ķafīrcilūķ *īs.* Katırla yük taşıma işi.
ķ. 1544, 3907
ķafīlan- *mec.* Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek.
ķ.-ūr 3186
ķafīlī *sf.* Katı veya katları olan.
ķ. 932
ķafuķ Bk. **ķafūķ**
ķ. 3516
ķ. et- (ķafuķ et-) Katık yapmak. 355
ķafūķ *īs.* Ekmekle karın doyurmak gerektiğinde, ekmeğe katılan peynir, zeytin, helva gibi yiyecek.
ķ. 721
ķ. Ķabī Katı koymaya yarar kap. 3825
ķ. +lārī 2768
ķ. +lārī 4537
ķ. +ùmdan (ķafūğùmdan) 3834
ķ. +ùmüz (ķafūğùmüz) 5096, 5097
ķ. +ùng (ķafūğùng) 3656
ķavalī *īs.* Genellikle sabahları ve ikindi üstü yenilen hafif yemek.
ķ. 4665
ķ. +et 3404
ķ. +yī 4665
ķave *īs.* Kahve, çay, ihlamur, bira, nargile içilen, tavla, domino, bilardo, kâğıt oyunları vb. oynanan yer, kahvehane.
ķ. 2939
ķ. +de 17, 2978
ķ. +den 3684
ķ. et- Kahve yapmak. 3471
ķ. +in 3418
ķ. +lārden 2218, 2219, 2220
ķ. +lārdā 17, 2731

ķ. +lāre 3378
ķ. +lārī 2978
ķ. +si 509, 2978
ķ. +sinde 2353
ķ. +ye 3404
ķ. +yi 2809
2. İçecek olarak kahve.
ķ. 4575
ķavga *īs.* Düşmanca davranış veya sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş.
ķ. et- Dövüşmek. 4597, 4865
ķ. etmā Dövüşme işi. 1451, 1451
ķavğa Bk. **ķavga**
ķ. et- Dövüşmek. 3474
ķavun *īs. bot.* Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki.
ķ. 4155
ķavuī- Bir şeyi bir kabın içinde su katmadan kızartarak pişirmek.
ķ.-up 4648, 4649
ķavuş- Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek.
ķ.-sam (şahata ķavuş-) Sıkıntılardan kurtulmak, esene kavuşmak. 1933
ķawğa Bk. **ķavga**
ķ. +yī (ķawğāyī) 4251
ķawğacī *īs.* Kavga etmeyi seven veya kavga çıkaran kimse.
ķ. 4251
ķawucuķ *īs.* Kauçuk ağacı.
ķ. 330
ķay- Kaygan bir yüzey üzerinde birden bire dengesini yitirmek, dik yerde sürtünerek aşağı doğru inmek.
ķ.-dī 3338
ķ.-duk 1465
ķaya *īs.* Uçurum.
ķ. 3565

- ķ. Ȳaban** Sarp, uçurum 1639
ķ. + l     5046
ķaybet- Bk. Ȳ  ybet-
ķ.-mi     3932
ķaybol- Yitmek.
ķ.-d   826, 1489, 4959
ķ.-duğ  n   1025
ķ.-m    1649
ķ.-u   265
ķaydu  - Kaymasını sağlamak, kaymasına sebep olmak.
ķ.-s  k 1463
ķay  n *  s.* Kar   ve kocaya g  re, birbirlerinin erkek karde  i, kay  n birader.
ķ. 529
ķ. (bi  ade  ) Kr  . Ȳay  n 3757
ķ. +  du   (  ayn  du  ) 1142
ķ. +  na (  ayn  na) 143
ķ. +  n  n (  ayn  n  n) 271
ķ. +    m (  ayn    m) 1960
ķay  p Bk. Ȳ  y  p
ķ. 1644, 1663, 2231
ķaymak *  s.* S  t  n y  z  nde zar durumunda toplanan a  k sar   renkli, koyu yağlı katman.
ķ. 210, 3190, 5066
ķ. +   (  aymağ  ) 2767, 3190, 3191, 3924
ķ. +  n   (  aymağ  n  ) 370, 372, 3190
ķ. +    n 5145
ķaymak  m *  s.* Bir il  enin en b  y  k y  netim g  revlisi.
ķ. 3295
ķ. maymak  m Kaymakam ve kaymakamla ilgili   eyler. 637
ķaymak    m Bk. Ȳaymak  m
ķ. 3565
ķaymak  l   *  s.*   zerinde veya i  inde kaymak bulunan.
ķ. 3781, 3782
ķaym  k  m Bk. Ȳaymak  m
ķ. 2447
ķaynak *  s.* Bir   eyin   ıkt  ğ   y  r.
ķ. 3785, 3786
ķ. +   (    l     kaynağ  ) 4517
ķaynak *  s.* İki metal veya yapay par  ay   ısı yoluyla birle  tirmek.
ķ. +   (d  k  m.  aynağ  ) 3983, 3983
ķ. +   (oksijen   aynağ  ) 3984
ķ. +  na (  aynağ  na) 3964
ķ. +  na (oksijen   aynağ  ) 4020
ķ. + l    n   3984
ķaynak  ne *  s.* Kaynak i  leri yapılan yer.
ķ. + d   3980
ķaynak  il  k *  s.* Kaynak yapma i  i.
ķ. 4034
ķaynak     *  s.* Kaynak yapan kimse.
ķ. 3966
ķ. + ya 3966
ķaynak  il  k Bk. Ȳaynak  il  k
ķ. (  aynak  il     i  i) 4028
ķaynana *  s.* Kadına g  re kocasının, erkeğ   g  re kar  sının annesi, kaynana.
ķ. 4787, 4787
ķ. + m 412, 4736, 4768, 4779, 4779
ķ. + ma 4770
ķ. + md   4370
ķ. + m  z 367
ķ. + ng 2013
ķ. + s   3650, 3650
ķaynat- Kaynamas  n   sağlamak.
ķ.-    d  k 2914
ķaynata *  s.* Kadına g  re kocasının, erkeğ   g  re kar  sının babası, kay  n baba.
ķ. 4787
ķ. + m 2999
ķaynat   1. Kaynamas  n   sağlamak.
ķ.-    d  k 384, 384, 2916
ķ.-    s  n 4272
2. Metali oksijen kaynağ   ile birbirine yap    t  rmak, birle  tirmek.

ķ.-ũř 3987
3. Pişirmek.
ķ.-ũřdũk 2881, 2881
ķaynafa Bk. **ķaynata**
ķ.+m 412, 4800
ķ.+mlā 507
ķ.+mũz 367
ķaynāk Bk. **ķaynak**
ķ.+ĩnĩ (ķaynāģĩnĩ) 4026
ķaynānā Bk. **ķaynana**
ķ.+mũn 1357
ķayřaf *ıs.* Olağan üstü çalışma, çaba, başarma isteģi, gayret.
ķ.et- Çaba harcamak. 1080
ķayřola *ıs.* Üzerine yatak yapıp yatılan tahta veya metal kerevet, karyola.
ķ. 1132
ķaz- Herhangi bir araçla toraģı açmak, oymak.
ķ.-dũk 351
ķ.-ũp 1408, 1408
ķaza 1. Can veya mal kaybına yola açan kötü olay.
ķ. 3688, 3956
ķ.+da 3688
2. İlçe.
ķ.+sĩ 637
ķazak Bk. **ķazak**
ķ. 2896
ķazak *ıs.* Genellikle kollu, baştan geçirilerek giyilen örme üst giysisi.
ķ. 2182, 2908, 2908
ķ.+ũmũz (ķazaģũmũz) 2182
ķazan *ıs.* Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarar, büyük, derin ve kulplu kap.
ķ. 255, 2769, 2869
ķ.+lāřĩ 2256, 2256, 2257
ķ.+ũn 3212
ķazan- Kazanç sağlamak.
ķ.-acāĩk 4455

ķ.-dĩkça 1948
ķ.-dũģũmi 4814
ķ.-mĩş 2987
ķ.-ũřũm 4814
ķazān Bk. **ķazan**
ķ. 254, 2765, 3543
ķ.+dā 3542, 4262
ķ.+lāř 4065
ķazān- Bk. **ķazan-**
ķ.-dunse 4703
ķ.-ebilũřlāř 4384
ķ.-ũřsēn 1547
ķ.-ũ 4568
ķ.-ũdĩ 4703
ķ.-ũř 1321
ķ.-ũsen 4195
ķazānç *ıs.* Satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen para.
ķ. 1353
ķ.+ĩ 1318
ķazeyāk *ıs.* Yaprakları kazın ayağına benzeyen bir tür ot.
ķ. çayĩřĩ Kazaayak otu. 2057
ķazĩř- Kesici bir aracı sürterek bir şeyin yüzündeki tabakayı kaldırmak.
ķ.-ũřdũk 2949, 2949
ķazma *ıs.* Toprağı kazıp kaldırmak, düzeltmek gibi işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç.
ķ. 3574, 3828
ķazuķ Bk. **ķazũk**
ķ. 2944
ķazũk *ıs.* Toprağa çakılmak için hazırlanmış, ucu sivri çubuk.
ķ.+lāř 999
ķābul Bk. **ķabul**
ķ.et- Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. 1700, 1700
ķāç- Bk. **ķaç**

ķ.-fi (ķāšfi) 3107, 3108, 4784
ķāī Bk. **Ķarī**
ķ.+lā 1050, 1051
ķāī Bk. **Ķarī**
ķ. 1258
ķ.+si 1251, 1252
ķ.+sinden 1252
ķ.+sinin 1253
ķāl- Bk. **Ķal-**
ķ.-dūm 5019
ķārīš- Bk. **Ķarīš-**
ķ.-māmīš 2576
ķ.-ūr 2582, 2586
ķāšī Bk. **Ķaršī**
ķ. 81
ķāybet- Yitirmek.
ķ.-emem (ķāybedemem) 1882
ķ.-me 1908
ķ.-tūm 1656
ķāybol- Bk. **Ķaybol-**
ķ.-dí 1022
ķ.-uīrsēn 1621
ķāyīn Bk. **Ķayīn**
ķ.+ina (ķāynina) 277
ķāyībol- Bk. **Ķāybol-**
ķ.-dīlār 4355
ķāyīn Bk. **Ķayīn**
ķ. 3560
ķ.+ūm (ķāynūm) 4358
ķāyīnbabā Bk. **Ķaynata**
ķ.+m 3728
ķāyīnčo Krş. **Ķayīn**
ķ.+si 3247, 3587, 3624
ķāyīp İs. Yitme, yitim.
ķ. 1630, 1631, 1632, 1642
ķ. et- (ķāyībet-) Yitirmek. 1808
ķ.+iydūm (ķāyībiydūm) 3580
ķ.+umuz (ķāybumuz) 1660

ķāymak Bk. **Ķaymak**
ķ. +īnī (ķāymaģīnī) 3913, 3914
ķāyna- İç içe geçecek biçimde birbirine yapışmak.
ķ.-mīš 1899
ķāç- Bk. **Ķaç-**
ķ.-fi (ķāšfi) 2951
ķāc Bk. **Ķaç**
ķ. 5019
ķāđā Bk. **Ķadař**
ķ. 993, 993
ķāl- Bk. **Ķal-** 1
ķ.-dí 935, 4845
ķ.-dūk 4927
ķ.-duşduk 3228
ķ.-ā ķālā Kala kala. 3326
ķ.-mīš 3326
2. Bir hal üzere bulunmak.
ķ.-dí (vēģīl- ķāl-) Yığılmak kalmak. 3476
ķālduř- Toparlamak.
ķ.-ūřdūm 5027
ķāmci Bk. **Ķamcı**
ķ. 4693
ķān Bk. **Ķan**
ķ. 3335
ķ. +ī 3332
ķ. +īnī 2795
ķ. +ūm 3465
ķānduř- Bk. **Ķānduř-**
ķ.-dum 4041
ķānduř- Kanmasını sağlamak, inandırmak, ikna etmek.
ķ.-dí 4953
ķ.-dīlā 4952
ķ.-āmādūģūm 4467
ķ.-ūřdūm 4466
ķānduřma Kandırma işi.
ķ.+a (ķānduřmā) 1788
ķār Bk. **Ķar**

ķ. 3341
ķ.+dā 2301
ķ.+ùn 2303, 2306
ķārdeş Bk. Ķārdeş
ķ. 3756
ķ.+lār 3756
ķārī Bk. Ķārī
ķ.+yi 3717, 3717
ķārīş- Bulaşmak, müdahale etmek.
ķ.-māsùn 4890
ķārīştūr- Karışmasını sağlamak.
ķ.-dùm 3996
ķārī Bk. Ķārī
ķ.+sı 3545
ķārne Bk. Ķārne
ķ. 3858
ķ.+nden (etmek ķārnesi) 3237
ķ.+si (etmek ķārnesi) 3237
ķ.+sinden (etmek ķārnesi) 3243
ķārşī Bk. Ķārşī
ķ.+mùzda 3470
ķ.+sindā 3468, 3470
ķ.+ya 980
ķāynā- Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca,
buhar durumuna geçerek fokurdamak.
ķ.-dí 3988
ķāynānalùķ Kaynanaya yakışır davranış.
ķ. et- (ķāynānalùķ_et-) Geline veya damada kötü
davranmak. 5026
ķāynānā Bk. Ķaynana
ķ.+mùz 5004, 5012
ķāzān Bk. Ķazan
ķ.+a 2918
ķebile *ıs.* Akraba topluluğı.
ķ.+lār 845
ķ.+lārùmùz 4359
ķ.+mùzùn 2420
ķecīg Bk. Ķecīg

ķ. 2907
ķecīg *ıs.* Yün yumağı.
ķ. 2908, 2909
ķeçi Bk. keçi
ķ. 2371
ķ.+lār 2377
ķ.+lāre 2375
ķ.+lārín 2370, 2370
ķ.+ya 2371
ķekú *ıs.* Yün tarama işi.
ķ. etmek Yün ve pamuğı liflerine ayırmak.
ķ. 2903, 2903, 2903
ķenaf *ıs.* Tuvalet.
ķ. 3735
ķeřegin *ıs.* Dayı hanımı.
ķ.+ùm 5012, 5024
ķetāmān *ıs.* Hayvanlara tuz vermek için kullanılan
bezden tuz kabı.
ķ. 3718, 3720
ķemízī *ıs.* Al, kızıl.
ķ. 1176
ķépçuk *ıs.* Gürgen tohumu.
ķ. 335, 335
ķēr- Bk. Ķēr-
ķ.-dùk 3018
ķāp- 1. Birdenbire yakalayarak, çekerek almak,
kaptmak.
ķ.-ārdí 2786, 2795
ķèl *ıs.* Bazı hayvanların derisinde ve insan vücudunun
belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü.
ķ.+i 2919
ķèl- Yerine getirmek.
ķ.-ācāğīm (nāmaz ķèl-) Namaz kılmak. 4035
ķ.-ār (namaz ķèl-) 788
ķēr- Vurarak veya ezerek parçalamak, kırmak.
ķ. 1816
ķ.-amassín 1812
ķ.-arlār 3457

- ķ.-aşsin** 2888
- ķ.-di (vuş- ķēr-)** Vurmak kırmak. 115, 139
- ķ.-dıle** 694
- ķ.-ăcăgım** 1816
- ķ.-ăř** 462, 1015
- ķ.-ărdı** 3102
- ķ.-ărdük** 461
- ķ.-ícâm** 1688
- ķ.-ıyò** 1011
- ķeràafâne** *ıs.* Kahve, çay, ıhlamur, bira, nargile içilen, tavla, domino, bilardo, kâğıt oyunları vb. oynanan yer, kahvehane.
- ķ.+si** 758
- ķeràtane** Bk. **Ķeràafâne**
- ķ.+si** 3472
- ķeràvatlı** *sf.* Kravat takmış durumda olan.
- ķ.** 4120
- ķērıl-** Kıрма işine konu olmak, bir veya daha çok parçaya ayrılmak.
- ķ.-dı** 1866
- ķ.-ecăsına** 4487
- ķ.-ıyòdı** 732, 1190
- ķ.-miyò** 3688
- ķ.-mıs** 1554, 1555
- ķ.-ùř** 3318
- ķerķ-** Bir hayvanın yün veya kıllarını kesmek.
- ķ.-ăřım** 1570
- ķerķlùķ** *ıs.* Kırkma işinde kullanılan kesici alet, makas.
- ķ.+ı (ķerķlùģı)** 1573
- ķerma** *sf.* Kıрма işi.
- ķ. şeker** Kesme şeker. 4367
- ķermamak** Kırmama işi.
- ķ.+a (ķermamaģa)** 1949
- ķermızı** *ıs.* Al, kızıl.
- ķ.** 391, 827, 1622, 2473, 2720, 2748, 3068, 3162
- ķ.+lăře** 2386
- ķ.+ya** 2918
- ķerük** *ıs.* ve s. 1. Kırılmış olan.
- ķ.** 1559
- ķ.+fùř** 1559, 1560
- 2.** Birilerine aşırı derecede düşkün olan, birilerini çok seven.
- ķ.+imış (ķerùģ_ imiş)** 4369
- ķ.+ùdi (ķerùģ_ ùdi)** 4369
- ķerükçi** *ıs.* Kırık kemikleri ve çıkıkları tedavi eden kimse, çıkıkçı.
- ķ.+ya** 1557
- ķ.+yi** 1558
- ķerük** *ıs.* Kırılmış olan, eski, kırık dökük.
- ķ.+lăřı** 3324
- ķestùř-** Kaçamayacak bir duruma getirmek.
- ķ.-dı** 1557, 1620
- ķeř** *ıs.* (Kuzey yarım küre için) Aralık ayının yirmi ikisinde başlayıp martın yirmi birine kadar süren, yılın en soğuk mevsimi.
- ķ.** 1097, 3056, 3057
- ķeřın** *ıs.* Kış mevsiminde, kış süresince.
- ķ.** 64, 416, 432, 1095, 1095, 1095, 1096
- ķeřkıř-** Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçirmek, tahrik etmek.
- ķ.-fılăr** 4963
- ķez** *ıs.* Dişi çocuk.
- ķ.** 41, 150, 225, 228, 241, 243, 306, 348, 365, 415, 518, 520, 662, 989, 989, 1120, 1142, 1226, 1226, 1603, 1688, 1689, 1761, 1800, 1807, 1838, 1842, 1864, 1868, 1872, 1876, 1883, 1892, 1901, 1907, 1927, 1930, 1938, 1979, 2253, 2360, 2481, 2496, 2497, 2497, 2499, 2516, 2703, 2724, 2752, 3048, 3287, 3744, 3745, 4006, 4088, 4383, 4466, 4467, 4587, 4587, 4796, 4834, 4977, 5166
- ķ.+a** 217, 222, 1121, 1695, 1850, 1859, 1887, 2512, 5163
- ķ.+den** 1882
- ķ.+dă** 4747
- ķ.+di** 5012
- ķ.+i** 4984

ķ. istemek Kız istemek. 2491

ķ. +í 219, 222, 233, 234, 234, 361, 412, 605, 663, 848, 857, 1044, 1109, 1143, 1164, 1691, 1691, 1749, 1750, 1863, 1868, 1869, 1871, 1881, 1899, 1900, 1901, 1903, 1927, 1977, 2390, 2491, 2491, 3039, 3690, 3835, 3836, 3836, 3921, 4091, 4092

ķ. +ídùr 2638

ķ. +ílan 1693

ķ. ína 1164

ķ. +ín 1683, 1760, 1764, 1778

ķ. íni 655

ķ. +íní 217, 229, 2016, 5012

ķ. +ínun 1024

ķ. +ínùn 3391, 3421

ķ. +íyím 112, 112, 413, 439, 2282, 2282

ķ. +lā 4187

ķ. +lāi 313

ķ. +lāmùn 427

ķ. +le 1224

ķ. +len 1881

ķ. +lā 1681, 1681

ķ. +lār 163, 403, 1104, 1223, 2327, 2330, 2331, 2395, 2508, 2509, 2510, 2546, 2994, 3069, 3483, 4185, 4374, 4999, 5128, 5167

ķ. +lāra 3025, 4848

ķ. +lārí 83, 2328, 3836

ķ. +lārím 2729

ķ. +lāríma 879

ķ. +lārímden 2754

ķ. +lārīlā 4472

ķ. +lārùmùn 2757

ķ. +lārùmùzùn 2800

ķ. +ùngí 2019

ķ. +ùg 1157

ķ. +ùga 1157

ķ. +ùgden 93

ķ. +ùgi 94

ķ. +ùm 137, 361, 431, 496, 524, 604, 1158, 2441, 2637, 2728, 2752, 3048, 4147, 4253, 4287, 4331, 4739, 4745, 4770, 4792, 4809, 4873, 5115, 5127, 5136, 5146, 5157

ķ. +ùma 1590, 5011

ķ. +ùmda 541

ķ. +ùmden 556

ķ. +ùmdā 541

ķ. +ùmdùr 4813

ķ. +ùme 2212

ķ. +ùmùz 3390

ķ. +ùmùn 67, 67, 68, 2008, 2008, 2638, 4815, 4816

ķ. +ùn 511, 1686, 1753, 1768, 1770, 1842, 1872, 1887, 1901, 1931, 1935, 1936, 2212, 2492, 2497, 2501, 2503, 2641, 4380, 4931

ķ. +ùnùz 311

ķèz- Öfkelenmek, sinirlenmek.

ķ.-áčāklār 5031

ķèzak *is.* Kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt.

ķ. +a (ķèzaġa) 1465

ķèzař- Kızarmasını sağlamak.

ķ.-ùrdí 4356

ķèzāřtma Kızartma işi.

ķ. 2002

ķèzāřř- Kızarmasına sebep olmak.

ķ.-uş 3101

ķèzāřřtma Kırartma işi.

ķ. 456

ķèzilaġaç *is. bot.* Gürgengillerden, dişi çiçekleri küçük ve sarımtırak, erkek çiçekleri püskül biçiminde olan, kerestesi kolay işlenebilir bir ağaç.

ķ. 2070, 2059

ķí *baġ.* Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlar.

ķ. 26, 27, 32, 39, 43, 44, 55, 56, 59, 91, 92, 102, 109, 117, 130, 131, 136, 154, 154, 158, 164, 186, 186, 217, 219, 219, 233, 285, 306, 323, 373, 406, 423,

454, 472, 478, 494, 495, 501, 514, 519, 520, 523, 527, 528, 529, 555, 561, 562, 568, 569, 575, 609, 626, 640, 670, 672, 673, 673, 675, 677, 694, 702, 703, 717, 734, 735, 736, 745, 750, 759, 760, 791, 791, 793, 803, 813, 815, 823, 851, 863, 866, 892, 895, 925, 936, 993, 1021, 1025, 1071, 1071, 1076, 1083, 1096, 1101, 1108, 1109, 1117, 1117, 1123, 1124, 1135, 1139, 1144, 1157, 1165, 1179, 1181, 1190, 1204, 1210, 1211, 1211, 1243, 1256, 1261, 1263, 1263, 1303, 1316, 1316, 1320, 1334, 1341, 1404, 1406, 1407, 1426, 1447, 1478, 1483, 1483, 1485, 1499, 1509, 1517, 1549, 1553, 1558, 1559, 1566, 1567, 1578, 1579, 1590, 1603, 1609, 1659, 1661, 1668, 1688, 1730, 1739, 1740, 1750, 1766, 1771, 1812, 1866, 2287, 2287, 2291, 2293, 2320, 2346, 2347, 2348, 2350, 2376, 2389, 2395, 2397, 2414, 2414, 2416, 2435, 2439, 2445, 2452, 2470, 2499, 2509, 2510, 2510, 2511, 2512, 2512, 2515, 2531, 2534, 2534, 2535, 2537, 2538, 2553, 2555, 2555, 2556, 2558, 2568, 2570, 2576, 2577, 2578, 2579, 2579, 2580, 2583, 2586, 2588, 2589, 2593, 2593, 2596, 2598, 2598, 2599, 2600, 2600, 2602, 2603, 2604, 2623, 2629, 2630, 2635, 2640, 2642, 2646, 2655, 2657, 2659, 2662, 2665, 2666, 2666, 2669, 2809, 2951, 2954, 2960, 2963, 3016, 3062, 3077, 3165, 3213, 3257, 3258, 3278, 3283, 3292, 3301, 3303, 3321, 3334, 3338, 3346, 3356, 3363, 3364, 3366, 3372, 3397, 3401, 3419, 3420, 3436, 3439, 3444, 3453, 3457, 3481, 3486, 3548, 3549, 3562, 3589, 3620, 3648, 3664, 3691, 3694, 3700, 3706, 3707, 3739, 3749, 3766, 3767, 3818, 3821, 3828, 3859, 3918, 3942, 3947, 3954, 3959, 3965, 3966, 3971, 3978, 3987, 3988, 3990, 3990, 3991, 3992, 3996, 3997, 4001, 4011, 4020, 4037, 4049, 4049, 4051, 4065, 4068, 4076, 4080, 4081, 4092, 4108, 4114, 4132, 4136, 4144, 4148, 4150, 4157, 4166, 4172, 4175, 4258, 4258, 4278, 4289, 4309, 4310, 4367, 4405, 4408, 4555, 4576, 4577, 4678,

4744, 4771, 4773, 4779, 4780, 4781, 4782, 4783, 4783, 4797, 4797, 4799, 4800, 4826, 4827, 4846, 4872, 4874, 4883, 4884, 4888, 4889, 4889, 4897, 4899, 4908, 4916, 4931, 4931, 4937, 4940, 4941, 4946, 4947, 4950, 4951, 4960, 4967, 4973, 4980, 4999, 5004, 5004, 5011, 5014, 5041, 5050, 5051, 5052, 5053, 5053, 5057, 5060, 5061, 5092, 5097, 5102, 5153, 5158, 5168, 5170

ķidemli *s.* Bir işte eski ve tecrübesi olan.

ķ. + dūr 3957

ķidlema *zf.* Şekeri ağızda dişle küçük küçük ısırarak çay içmek için kullanılır, kıtlama.

ķ. 4366

ķık Bk. **ķırķ**

ķ. 2968

ķıl- ‘Yerine getirmek, yapmak, etmek’ anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır.

ķ.-ār (namaz ķıl-) Namaz kılmak. 3680

ķ.-ārdūk 619

ķ.-ārsēn (nāmaz ķıl-) 3172

ķ.-īū (nāmaz ķıl-) 789, 790

ķ.-īyu (nāmaz ķıl-) 790, 791

ķılıç *ıs.* Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah.

ķ. + í (ķilici) 2635

ķímet Bk. **ķímet**

ķ. + i 4523

ķímet *ıs.* Değer.

ķ. + i 974, 4521, 4521

ķína *ıs.* 1. Dağlarda taşlar üzerindeki bir yosun çeşidinin kazınması ile elde edilen turnakların boyanmasında kullanılan bir madde.

ķ. 2950

ķ. + āyí (ķínāyí) 2948

ķ. yak- Kına yakmak. 3665

2. Düğün öncesi, kadınların kendi aralarında kına yakarken kız evinde yaptıkları eğlence.

ķ. 4871
ķinalı *öz. is.* İneklere verilen bir isim.
ķ. 391, 1995, 2101, 2720, 3087, 4488
ķinalı Bk. **ķinalı**
ķ. 389, 2099
ķırk Bk. **ķırk**
ķ. 589, 616
ķ. paŗa Eskiden kullanılan bir kuruŗ değerindeki madeni para. 682
ķırķ *is.* Otuz dokuzdan sonra gelen sayı ya da bu sayıyı gösteren rakam, kırk.
ķ. 247, 1355, 1364, 1447, 1990, 2060, 3635, 3635, 3648, 3649, 3650, 3653, 3749, 3752, 3753
ķ. +fi 3309
ķ. beŗ *is.* . Kırk beŗ sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 616, 3578, 3889
ķ. ālli *is.* Kırk ile elli arasında deęiŗebilen bir sayısal değeri ifade eder. 3764
ķ. iki *is.* **ķırķ iki**
ķ. +dā 744
ķ. iki *is.* Kırk iki sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3582
ķ. iķilūķ *is.* Kırk iki doęumlu.
ķ. +im (ķırķ iķilūģim) 3309
ķ. yedi *is.* Kırk yedi sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3889
ķırmizi *is.* Al., kızıl.
ķ. +ye 2379
ķısa *sf.* Boyu, uzunluğu az olan, uzun karŗıtı.
ķ. 1446, 1446, 3264, 3371
ķısım *is.* Parçalara ayrılmıŗ bir ŗeyin her bōlōmō, bōlōķ.
ķ. 3562
ķ. +i (ķismi) 2151, 2151, 2151
ķ. +idūr (ķismidūr) 3551
ķ. +inden (ķisminden) 3345
ķisır *s.* (İnsan ve hayvanlar iķin) Őreme imķanı olmayan, dōl vermeyen.

ķ. 1588, 1588, 1628, 3278
ķısķan- Sevgide veya kendisiyle iliŗkili ŗeylerde bir baŗkasının ortaklığına veya ũstōn durumda gōrōnmesine dayanamamak.
ķ.-dī 141, 141, 143
ķismet *is.* Tanrının her kiŗiye uygun gōrdōęō yaŗama durumu.
ķ. 801
ķıstır- Bk. **ķıstır-**
ķ.-dī 1958
ķıstır- İki ŗey arasında bırakarak sıkıŗtırmak.
ķ.-dum 1739
ķıŗ *is.* (Kuzey yarım kōre iķin) Aralık ayının yirmi ikisinde baŗlayıp martın yirmi birine kadar sōren, yılın en soğuk mevsimi.
ķ. 1727, 4146, 4805
ķ. +fur 4146
ķıŗın *zf.* Kıŗ mevsiminde, kıŗ sōresince.
ķ. 362, 1003, 3554, 3555, 4123, 4923
ķıŗlōķ *is.* Kıŗa ōzgō, kıŗ iķin.
ķ. 4807
ķırluk Bk. **ķırlōķ**
ķ. +fe 3746
ķırlōķ *is.* İhtiyaca yetmeyecek derecede azlık.
ķ. 3279, 3279, 3723, 3858, 3858, 4148, 4549
ķivir 'İvrir zıvrir' anlamında ikilemeler yapar.
ķ. +i zivir İvrir zıvrir. 3392
ķ. +zivir 3323, 3361
ķıyafet *is.* Kılık.
ķ. 2748
ķıyafetli *sf.* Herhangi bir kıyafette olan.
ķ. 3676
ķıyak *zf.* Kıyarcasına, acımazcasına.
ķ. 1585
ķıyamet *is.* Aŗırı, gōrōltō, eğlence.
ķ. 3660, 5150
ķıyamef Bk. **ķıyamet**
ķ. 523

ķiyāmet Bk. **ķiyāmet**

ķ. 3378, 5152

ķiyāmet *is.* Acı, sancılı işler, dönem.ķ. + **lārden** 1162**ķiyí** *is.* Kenar, uç.ķ. + **sína** 5164**ķiymetflāndūr-** Değerli olmasını sağlamak.ķ.-**sùn** 4529**ķíz** Bk. **ķèz**ķ. + **dílār** 3828ķ. + **ārī** 2757ķ. + **lār** 3059ķ. + **lārī** 2706ķ. + **ùm** 1590, 1603**ķo-** 1. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.

ķ. 1917, 2614, 2614

ķ.-**dí** 2040ķ.-**dí** 836, 855ķ.-**díle** 5007ķ.-**duk** 379, 521ķ.-**dum** 3631ķ.-**ī** 3158, 3779, 4066ķ.-**řāk** 2889, 2890, 2891, 2891ķ.-**řāk** 2890ķ.-**řak** 3067ķ.-**řdí** 2004, 4268ķ.-**řdí** 2074, 2074, 2082, 3849ķ.-**řdílā** 5066ķ.-**řduġ** 2767ķ.-**řduk** 3191ķ.-**řduk** 386, 865, 1178, 2076, 2080, 2100, 2101, 2101, 2101, 2102, 2379, 2379, 2766, 2874, 3160, 3426, 3428, 4267ķ.-**řdum** 521, 680ķ.-**řsén** 304, 2888, 3191, 3192, 4262, 4412, 4412, 4414, 4415ķ.-**řup** 4625, 4626ķ.-**yār** 2204ķ.-**yārdūk** 387ķ.-**ydile** 507ķ.-**yim** 2203ķ.-**yím (amína ķo-)** Kaba küfür. 1730, 1733

2. Adlandırmak, ad vermek.

ķ.-**dí** 2639, 2640, 2640ķ.-**dílār** 2639ķ.-**řduk** 2380

3. İşe vermek.

ķ.-**řlār** 668

4. Yükleme.

ķ.-**çak** 3068ķ.-**řdílār** 3151, 3158

5. 'Bırakmak' anlamıyla yardımcı fiil olarak.

ķ.-**dun (alū ķo-)** Bir kenara bırakmak. 3210**ķoca** *is.* Bir kadının eşi zevc.

ķ. 4784, 4787

ķ. + **m** 4768ķ.-**lārī** 4206**ķocaķarī** *is.* Yaşlı kadın.ķ. (ihfiyār **ķocaķarī**) 4123**ķocaķāi** Bk. **ķocaķarī**

ķ. 4399

ķocā Bk. **ķoca**

ķ. 4093

ķocuķ *is.* Tek parça hayvan postundan yapılan ceket, gocuk. .ķ. + **ī (ķocuġi)** 4002**ķoķ** *is.* Damızlık erkek koyun.

ķ. 238, 242

ķoća Bk. **ķoca**

ķ. 3754, 5155

ķ. + **sí** 1050, 3625ķ. + **sínùn** 3407ķ. + **sí** 4516, 4516

2. s. Büyük, iri.

ķ. 3981

koçaķarı *ıs.* Yaşı kadın.

ķ. 4904

koçaķarı Bk. **koçaķarı**

ķ. 5018

koça Bk. **koça**

ķ. + m 53

koç Bk. **koç**

ķ. 2454, 2455, 2458, 2458, 3443

ķ. + i 2459, 2461

ķ. + un 2459, 2461

koçialuķ *ıs.* **koçia** + *T. -lùķ* Ev işlerini yapan kadın.

ķ. + eylä (**koçialùģ_eylä-**) Kaynanalık gibi davranmak, 5022

ķ. + iní (**koçialùģiní**) 5024

koģisli Kogis'ten olan kimse

ķ. 92

koģuş *ıs.* Kışla, okul, cezaevi, hastane gibi kalabalık yerlerde, içinde birçok kimsenin yattığı veya barındığı büyük oda.

ķ. 3323

koķ- Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak, korkmak.

ķ.-arđilār 2836

ķ.-ārđi 3432

ķ.-ma 4969

ķ.-masense 4203

ķ.-mām 4898

ķ.-māzdùķ 3115

ķ.-miş 1666

ķ.-fí 5011

ķ.-fílār 2098

ķ.-fuğum 1307

ķ.-uyodilār 2836

koķnoç Bk. **koknoç**

ķ. 2334, 2334

koķu *ıs.* 1. Nesnelerden yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı etki.

ķ. 1591, 1721, 1721

ķ. +nun 1666

ķ. +si 1666, 1667

ķ. +sı 4324

2. Bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusu.

ķ. +den 4928, 5054

koķuť- Korkmasına sebep olmak.

ķ.-icāk 3115

ķol *ıs.* İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.

ķ. +indä 152

ķ. +iní 233

ķ. +lār 4978

ķ. +lāríma 3341

ķ. +um 3350, 3350, 3354

ķ. +umdä 3355

ķ. +umí 3331

ķ. +ung 3318

ķola Bk. **ķolay**

ķ. ķolay Kolay kolay 986

ķolay *s.* Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz güç, zor karşıtı.

ķ. 937, 937, 973, 1000, 1944, 1944, 3179, 3656, 3656, 3817

ķ. ķola ķolay 986

ķolāy Bk. **ķolay**

ķ. 1580

ķoli *ıs.* 'Konu komşu' ikilemesinin birinci ögesi.

ķ. 3688

ķ. ķongşı Konu komşu. 571

ķollä- Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek.

ķ.-yācākşen (ķolliyācākşen) 2930

ķolluķ Kollara takılan ve dikkati çekmesi istenen görevlilerin kimliklerini gösteren şerit.

ķ. 3606

ķolo Bk. **kolo**

ķ. 5071

kolosfor *ıs.* Kanda ve büyük ölçüde ödde bulunan, besinlerle alınan sterol, kolesterol.

ķ. 2000

ķoltuķ *ıs.* Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştigi yer.

ķ. 1333

ķ. 1331

ķ. *÷ínùn* (**ķoltuģínùn**) 173, 179

ķolu *ıs.* ‘Konu komşu’ ikilemesinin birinci ögesi.

ķ. **ķongşı** Komşular ve onlarla birlikte her şey, konu komşu 1014

ķomşu Bk. **ķongşı**

ķ. **+dā** 4614

ķ. **+duş** 1903

ķ. **+mun** 1358

ķ. **+muzden** 4827

ķon- (kuş, kelebek, uçak, toz vb.) Bir yere inmek.

ķ. **-āćāk** 3666

2. Komak işine konu olmak.

ķ. **-miş** 527

ķonak *ıs.* Büyük ve gösterişli ev.

ķ. *÷í* (**ķonaģí**) 931

ķ. *÷íní* (**ķonaģíní**) 812

ķ. **+lār** 980

ķ. **+un** (**ķonaģun**) 815

ķonçol *ıs.* Çeyiz sandığı.

ķ. **+i** 2670, 2672

ķoni *ıs.* ‘ķoni ķòmşı’ ikilemesinin birinci ögesi.

ķ. **ķòmşı** Konu komşu 4360

ķoniş- Bk. **ķonuş-**

ķ. **-āyím** 2991

ķoniş- Bk. **ķonuş-**

ķ. **-āćāklār** 823

ķ. **-ínća** 2834

ķ. **-miyanlār** 2429

ķ. **-fí** 2757, 4886

ķ. **-fílār** 3619

ķ. **-fùģína** 957

ķ. **-fùģùmí** 2750, 2862

ķ. **-fùģùmùzı** 1928

ķ. **-fùģı** 2258

ķ. **-fùģùng** 3649

ķ. **-fùk** 1227, 1228, 1629, 1964

ķ. **-fùk moniş-** Konuşmak ve konuşmakla ilgili şeyler. 4891

ķ. **-fùm** 168, 1227, 1228, 1690, 2520

ķ. **-uş** (**ústi ķapalı ķoniş-**) Açık olmayan sözlerle konuşmak. 4888

ķ. **-ülür** 2584

ķonişfūr- Bk. **ķonişfūr-**

ķ. **-sén** 4984

ķonişfūr- Konuşmasını sağlamak.

ķ. **-dùn** 2654, 2655

ķ. **-üsiz** 2598

ķontrol *ıs.* Bir işin doğru ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığını inceleme, denetim denetleme.

ķ. **et-** Denetlemek. 3008, 3008, 3600

ķontenjan *ıs.* *ekon.* Bir malın, alım satım veya dağıtım işinde, ilgililerin her birine düşen pay.

ķ. **+le** 4688, 4690

ķonu Konuşmadan, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu.

ķ. **÷su** 1680

ķ. **+suna** 1680

ķonuşa ķonuşa *zf.* Konuşarak.

ķ. 4215

ķonuş- Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini anlatmak.

ķ. 3520

ķ. **-a** 4214

ķ. **-alùm** 4505

ķ. **-amíyòřum** 613

ķ. **-amíyòz** 1931

ķ. **-emem** 3272

ķ. **-emāzdı** 39

ķ. **-emiyò** 2187

ķ.-emiyòrdum 1070
ķ.-än 2622
ķ.-äyím 4762, 5154
ķ.-iyosen 3259
ķ.-iyò 2188, 4773
ķ.-iyòruz 3611
ķ.-ma 2922, 3256
ķ.-mem 4362
ķ.-mädí 2245
ķ.-mälí 2583
ķ.-miyòr 2238
ķ.-muyoduk 1930
ķ.-san 2012
ķ.-í 771, 771, 771, 2255
ķ.-íle 4362
ķ.-íläř 3042, 4853
ķ.-un 3595
ķ.-uş 956
ķ.-uřdí 853, 4368
ķ.-uşduk 1906, 2271
ķ.-uřòk 2921
ķ.-uşum 4764
ķ.-uyò 3610
ķ.-uyòm 1847
ķ.-uyòruk 1856
ķ.-üle 4780
ķ.-üofòm 1356
ķonuřma Konuşma işi.
ķ. + läř 235
ķ. + síní 55
ķ. + yí (ķonuřmäyí) 2053
ķonuřmak Krş. **ķonuřma**
ķ. 184, 1931, 2496, 4409
ķonuřme Bk. **ķonuřma**
ķ. + yä 2255
ķonuřtuř- Konuşmasını sağlamak.
ķ.-uş 2279
ķonuřul- Konuşmaya konu olmak.

ķ.-uşo 2584
ķongří řs. Konutları yakın olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad.
ķ. 3481
ķ. (ķolu ķongří) Bk. **ķoni ķòmři** 1014
ķ. + dā (ķapí ķongří) Komřularla çok yakın olmayı ifade eder. 3491
ķ. + lēim 537
ķ. + lēimi 2424
ķ. + läř 2356
ķ. + läřünķíní 2372
ķ. + yík 3490
ķ. + yum (ķoli ķongří) Bk. **ķoni ķòmři** 571
ķop- Bk. **ķóp-**
ķ.-äřdí 4221
ķ.-í 1767
ķopař- Kopmasına sebep olmak veya kopmasını sağlamak.
ķ.-ùp 3320
ķóp- Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak.
ķ.-miş 3982
ķ.-fi 5054
ķ.-up 3235
ķoplí řs. Burunlu küçük nacak.
ķ. + řsí 1815
ķ. + ùmùz (ķoplùmùz) 2111
ķ. + yí 1815
ķ. + yí 1815
ķ. + yí 813, 1814, 1918
ķorķ- Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak, korkmak.
ķ.-acām 2552
ķ.-äřdùk 2110, 3098, 4729
ķ.-ēn 555
ķ.-äřduk 3100
ķ.-äřdùk 5030
ķ.-íyò 4175
ķ.-ík 4280

- ķ.-ma** 1940
ķ.-masùn 4566
ķ.-mem 2552
ķ.-fùm 1741
ķ.-uyòrum 1076
- ķorķu** *ıs.* Bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusu.
ķ. 1464, 1736
ķ.+dan 781
ķ.+den 1744, 1744
ķ.+m 1737
ķ.+mden 1492, 1494, 1599
ķ.+sinden 3986
- ķorū-** Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek.
ķ.-yemādīlār 2791
- ķorūn-** Kourmaya konu olmak.
ķ.-iyòdí 698
- ķorūf-** Yapılan emeğe değmek.
ķ.-uş 4114, 4115
- ķoř-** 1. Adım atışlarını arttırarak ileri doğru hızlı gitmek.
ķ.-a (ķořa ķořa) Koşarak. 530
ķ.-aşak 1551, 1605, 2231
ķ.-miş 5050
ķ.-fùm 1416
 2. Çekinceler ve şartlar ileri sürmek.
ķ.-fùm 1699
ķ.-fùm (şart ķoř-) Şart koşmak. 1699
 3. Çift sürmek.
ķ.-ařdùk 2367, 2368
ķ.-ăcăklār 2367
 3. Çift koşmaya konu olmak.
ķ.-uřdí 2366
- ķofi** *řf.* İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, iyi karşıtı.
ķ. 4068
- ķow-** Sert veya küçük düşürücü sözlerle.
ķ.-di 3366
ķ.-dun 3368
- ķowalā-** Kaçanın arkasından koşmak, yakalamaya çalışmak.
ķ.-řùm 3829
- ķoy-** 1. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.
ķ. 3207
ķ.+dīlār 5081
ķ.+im (āmīna ķoy-) Ağır küfür. 3465
ķ.-řīm (çay ķoy-) Çay demlemek. 3682
ķ.+iyòř 2158
ķ.-ăcăksēn 23
ķ.-ăcăksen 4271
ķ.-ăcăksin 2204
ķ.-ařdùk 190
ķ.-aşduk 2916
ķ.-ařlār 2464
ķ.-di 702, 702, 1819, 2041
ķ.-dum 1590, 1809, 1809, 2035, 4036
ķ.-dumsa 1817
ķ.-dun 4039
ķ.-en 2911
ķ.-enā 304
ķ.-eş 2911
ķ.-iyòřlār 941
ķ.-mādùn 3819
ķ.-mēdilār 3025
ķ.-meyăcăksin 2104
ķ.-meyen 2911
ķ.-uyòřlār 940
 2. Adlandırmak, ad vermek.
ķ.-ařdùk 2387, 2388
ķ.-dīle 507
ķ.-duk 1174, 1175
ķ.-dum 1684
ķ.-emăzdùm (isim ķoy-) Ad vermek. 5127

- ķ.-ăcăġim** 2040
- ķ.-ărdilăr** 5128
- ķ.-ărdûk** 386, 386, 387, 387, 389
- ķ.-măzdilăr** 2778
- 3.** İşe vermek.
- ķ.-dilăr** 675
- 4.** Yol kesmek üzere adam görevlendirmek.
- ķ.-di (yolına adam koy-)** Yol kesmek üzere birini görevlendirmek ve yol kestirmek. 702
- ķoyın** *is. zool.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.
- ķ.** 1435, 2058, 2321, 2366, 2376, 2376, 2376, 2586, 2776, 2839, 5123
- ķ.+a** 2586
- ķ.+den** 1335
- ķ.+í** 2592, 2602, 2602, 2839
- ķ.+íní** 2594
- ķ.+lăimûz** 2538
- ķ.+lărín** 2377, 2589, 2782
- ķ.+lărùn** 2777
- ķ.+ûmí** 2590, 2595
- ķ.+ûmûz** 169, 289
- ķ.+ûn** 2310
- ķ.+ûnkí** 1335
- ķoyínci** *is.* Koyun besleyen, yetiştiren ve alıp satan kimse.
- ķ.** 1575
- ķoyun** Bk. **Ķoyín**
- ķ.** 238
- ķoyveř-** Bırakmak, terk etmek, salmak.
- ķ.-dûm** 1759
- ķ.-memiş (ķusuř ķoyveř-)** Hata yapmak, kusurlu iş yapmak. 4357
- ķ.-ûrdûm** 4261
- ķô-** Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.
- ķ.-duk** 377, 378
- ķ.-řsên** 4269, 4649
- ķ.+ûşdum (ķôûřdum)** 1133
- ķôķ** Bk. **Ķorķ-**
- ķ.+řuġum** 1309
- ķôrġûk** *is.* Genellikle sulak yerlerde yetişen bir iki metre kadar uzayabilen geniş etli yaprakları olan bir bitki.
- ķ.** 325
- ķôyín** Bk. **Ķoyín**
- ķ.** 4540
- ķô-** Bk. **Ķo- 1**
- ķ.-mădí** 2363
- ķ.-măzdí** 4278
- ķ.-mazdûm** 570
- ķ.-măzdun** 1041
- ķ.-mîş** 146, 1218, 2041, 2233, 4663, 4895
- ķ.-mîşsun** 3262
- ķ.-mîştûm** 1126, 1237, 1238
- ķ.-mîşûm** 1565
- 2.** Bk. **Ķo- 2**
- ķ.-măzdûm (isim ķô-)** Ad koymak. 5127
- ķ.-mîş** 2640
- 3.** Bk. **Ķo- 5**
- ķ.-mîşûm (alû ķô-)** Bir kenara bırakmak. 3241
- ķ.-mîşûm (yola ķô-)** Yolcu etmek, göndermek. 1171
- ķôma** *is.* Bazı hastalıklar sırasında görülen anlama, duyma ve hareketin büsbütün veya az çok kaybolmasıyla beliren dalgınlık durumu.
- ķ.+a ġir-** Anlama, duyma ve hareketin büsbütün veya az çok kaybolma durumuna düşme. 1068
- ķ.+dăydûm** 1070
- ķômi** *is.* Otel vb. yerlerde ayak işlerine bakan kimse, lokantada garson yamağı.
- ķ.+ydûm** 766
- ķômiklûk** *is.* Güldürücü davranış.
- ķ. et-** Güldürmek için konik hareketler yapmak. 5041

ķòmiseř *ıs.* güvenlik teşkilatın meslek aşamaları içinde yer alan, en az lise öğrenimi görmüş veya polis okullarının orta ve yüksek bölümlerini bitirmiş, üniformalı veya sivil memur.

ķ. 3251, 3263

ķ. +i 3250, 3251

ķòmşî Bk. **ķongşî**

ķ. +lār (**ķoni ķòmşî**) Bk. **ķoni ķòmşî** 4360

ķ. +nun 3216

ķòmutan *krş.* **ķumandan**

ķ. +í 745

ķ. +ína 728

ķòmutanlùķ Komuta merkezi, komuta edilen er.

ķ. +ína (**ķòmutanlùģína**) 730

ķófi *sf.* Beğenilecek niteliği olmayan, hoşla gitmeye, zararlı.

ķ. +dùlār 280

ķřík *ıs.* 'ķřík' sözünün metatezi.

ķ. 1448

ķřuş Bk. **ķuřuş**

ķ. 677, 678, 679, 681, 881, 3587, 3588, 3588, 3588, 4570, 4815, 4816, 4822, 4825

ķubas Bk. **ķupas**

ķ. et- Baş aşığı yapmak. 1133

ķucak Bk. **ķućak**

ķ. +lārindā 810

ķ. +ùmdā (**ķucaģùmdā**) 4795

ķucaķ Bk. **ķućak**

ķ. +inde (**ķucaģinde**) 1150

ķućak *ıs.* Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm.

ķ. +lārdílār 2629

ķ. +ùmdā (**ķucaģùmdā**) 516, 518

ķuķma Bk. **ķuķmā**

ķ. +sídu 1243

ķuķmā *ıs.* Küçük güğüm.

ķ. 1242, 1242

ķ. +m 1242

ķul *ıs.* Tanrıya göre insan.

ķ. 2287

ķulak *ıs.* Başın her iki yanında bulunan işitme organı.

ķ. +lārí 2373

ķ. +ùma (**ķulaģùma**) 1920, 1921

ķ. **weşma** Dikkate alarak dinlemek. 957

ķulaklùķ *ıs.* Kadınların kulak memelerine taktıkları süs eşyası, küpe.

ķ. +lār 3266

ķullan- Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.

ķ.-āćācaksin 2204

ķ.-iyòřuz 1095

ķ.-mazùķ 1804

ķ.-ùřdùķ 461, 462

ķ.-ùřsēn 1803

ķullān- Bk. **ķullan-**

ķ.-iyòřum 1079

ķulube *ıs.* Kerpiç saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev, kulübe.

ķ. +den 3320

ķulupćilùķ Kumarhane işleticiliği.

ķ. et- (**ķulupćilùģet**) 3395

ķum *ıs.* Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan ufak, sert taneciklerin bütünü.

ķ. 971

ķumaķ Ortamını yapmak, oluşturmak işi.

ķ. +í (**ķumaģí**) (**yāylā ķumaķ**) Yaylacılık yapmak. 1087

ķumaķlùķ *ıs.* Fındıkla oynanan bir çocuk oyunu.

ķ. 2043

ķumandan *ıs. ask.* Bir asker topluluğunun başı, kumandan.

ķ. +í 3443

ķ. +í 3607

ķ. +ína 4012

ķ. +ùm 4012

ķumař *ıs. 1.* Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu.

ķ. +a at- Birini kumara düşürmek. 3433

ķ. oynet- Kumar oynatmak. 3254

2. Ormangülü, fundagiller ailesinden Türkiye’de Karadeniz sahilinde yetişen bitki.

ķ. + den 327

ķumār Bk. **ķumar** 2

ķ. 327, 327

ķumā *is.* Aynı erkekle evli olan kadınların birbirine göre adı, ortak.

ķ. 3, 42

ķ. + mden 3

ķumār Bk. **ķumar** 1

ķ. oyn- Kumar oynamak. 122

ķupās *is.* Baş aşığı.

ķ. 1238

ķ. et- Baş aşığı yapmak. 1239

ķuř- 1. Bir şeyin oluşmasına yardım eden parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, monte etmek.

ķ.-dí 642

ķ.-dílār 641

ķ.-duk 637, 637, 640

ķ.-ārdùk 2984

ķ.-ícāklār 1035

ķ.-mādùm 3385, 3385

ķ.-mís 581

ķ.-míslār 592

ķ.-un 641

ķ.-uyosun 240

2. Hazırlamak, pişirmek.

ķ.-ārdùk 10

ķ.-ārdùk 2042, 2880, 2882

ķ.-ārdùk (patatís ķuř-) Patates hazırlamak. 2115

ķ.-ārdùm (suffra ķuř-) Sofra hazırlamak. 5027

ķ.-ārík 3203

ķ.-iyoduk 2044

3. Şartları oluşturmak, bir araya getirmek vb. anlamlarında yardımcı fiil.

ķ.-dum (yúķ ķuř-) 5163, 5164

ķ.-iyoduk (yāylā ķuř-) Yaylacılık yapmak üzere yaylaya gitmek. 1089

ķ.-maz (yāylā ķuř-) 1793

ķ.-mādùk (yāylā ķuř-) 4604

ķ.-dum (yuva ķuř-) Evlenmek. 3384

ķ.-mādùm (yuva ķuř-) 3384

ķ.-muyòrlār 1797

4. Bir müzik aletini (teyp gibi) çalmaya hazır etmek.

ķ.-uyoz 1095

5. Düşünmek, aklına koymak.

ķ.-dí 2234

ķ.-míšťum 652

6. Kondurmak, yerleştirmek.

ķ.-dí 2235

ķuřa *is.* Ad çekme.

ķ. +sí 2052

ķuřan *is.* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed’e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlın temel kitabı.

ķ. 862

ķuřban *is.* Ar. Müslümanlarda kurban bayramı.

ķ. 1485, 4133

ķ. + a 4133

ķuřbet *is.* Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer.

ķ. + a 1353, 1360, 1360, 3938, 4020

ķ. + a çík- Çalışmak üzere gurbete gitmek. 901

ķ. + e 1697

ķ. + fe 2234, 4119, 5113

ķ. + ten 2234

ķuřbet Bk. **ķuřbet**

ķ. 4437

ķ. + a 2421

ķ. + e 473, 2421, 4242

ķ. + lē 474

ķ. + lārdā 4582

ķ. + fe 2422

ķ. + ten 4136

ķurbetćiluk Bk. **ķurbetćilũķ**

ķ. +i (ķurbetćilũķi) 4119

ķurbetćilũķ *ıs.* Gurbetçi olma durumu.

ķ. 4076, 4076, 4079, 4579

ķurđ Bk. **ķuřt**

ķ. +den 4492

ķuřs *ıs.* Resmî ve özel kuruluşlarca ilgililere belli bir konuda bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmak amacıyla düzenlenen ve kısa süreli derslere dayanan etigim etkinliği.

ķ. 3607

ķ. +a 3592

ķ. +i (ķavuş ķuřsi) Askerlikte ķavuş yetiştirmek için oluşturan eğitim dõnemi. 3606

ķ. +ina 3591, 3592, 3594

ķ. +un 4532

ķuřsum Bk. **ķuřřun**

ķ. 2382, 2383, 2384, 2386

ķuřřun *ıs.* Tüfek, tabanca gibi hafif ateşli silahlarda kullanılan mermi.

ķ. 704, 704, 1418, 1427, 1516, 1521, 1547, 1557, 1562, 1600, 1602, 1606, 1608

ķ. +i 1509, 1562

ķuřt *ıs. zool.* Kõpekğillerden, Avrupa Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.

ķ. 1414, 1494, 1495, 1504, 1515, 1516, 1525, 1598, 2126, 2127, 2786, 2787, 2795, 3319

ķ. +a 1521

ķ. +i 1523

ķ. +lāři 2786

ķ. +tuş 1607

ķuřtār- Bir canlıyı bir felaketten veya zor durumdan uzaklaştırmak.

ķ.-dũķ 1472, 1542

ķ.-dũķ (paçāyi ķuřtār-) Zor bir durumdan sıyrılmak. 4004

ķ.-sāk 4175

ķ.-uş 1472

ķuřtlen- Bk. **ķuřřlen-**

ķ.-miřřilār 5085

ķuřtul- Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak.

ķ. 1266

ķ.-dĩ 3434

ķ.-duk 1479

ķ.-dum 91, 91, 92

ķ.-āyim 2404

ķ.-sam 3770

ķuřř Bk. **ķuřt**

ķ. 1402

ķ. +i 5085

ķuřtař- Kurtarma gücünde veya yeteneğinde olmak.

ķ.-abiliũduk 3097

ķuřteř- Bk. **ķuřtār-**

ķ.-emē 1177

ķuřřlen- İçinde veya üzerinde kurt üremek.

ķ.-miş 5088

ķ.-ũrdi 5088

ķuřřul- Bk. **ķuřřul-**

ķ.-iyim 2435

ķuřu *ıs. 1.* Suyu, nemi olmayan, yaş karşıtı.

ķ. 2957, 2958

ķ. +řdĩ 51

2. Boş, etkisiz.

ķ. (ķuřu siki) Fişeğin çekirdeğine ķuřsun konmayıp sadece barut konarak yapılan atış. 3129

ķuřu- Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek.

ķ.-di 4025

ķ.-di (ķũdi) 378

ķuřuķ Bk. **ķuřřuķ**

ķ. +i (ķuřuđi) 835

ķuřul- Kurma işine konu olmak.

ķ.-dĩ 214

ķ.-miş 3542

ķuřuř *ıs.* Liranın yüzde bir değerinde Türk parası.

ķ. 808, 2210, 2296, 2297, 3249, 4063, 4156

ķ.+a 2295

ķ.+fuş 4570

ķuřuř- Kurumasını sağlamak.

ķ. 2062

ķ.-fukşen 3205

ķ.-unca 2063

ķ.-uş 3183

ķ.-uřák 3205

ķ.-uşduk 2903

ķ.-uşduk (ķuřufuřduk) 2061

ķ.-uşuk 2059

ķusuř *ıs.* Eksiklik, noksanlık.

ķ.+e 1288

ķ. Ķoyveř- Kusur etmek, hatalı iş yapmak. 4357

ķusuřluk *si.* Eksik, noksan, yoksul.

ķ. Ćek- Eksik, noksan, yoksul yaşamak. 73

ķuř *ıs. zool.* Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcak kanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

ķ. 190, 3666

ķ.+lär 2960

ķuřak *ıs.* Bele bağlanan uzun ve enli kumaş.

ķ. 2333, 2333

ķuřak Bk. **Ķuřak**

ķ. 4345

ķ.+um (ķuřaęum) 4346

ķuřum Bk. **Ķuřun**

ķ. 2226

ķ.+ı 2248, 2605, 2605

ķ.+un 2605

ķutä Bk. **Ķuřtär-**

ķ.+di 88, 88

ķutär- Bk. **Ķuřtär-**

ķ.-miřlär 2835

ķuři *ıs.* İnce tahta, mukava, teneke, plastik vb. maddelerden yapılmış, genellikle kapaklı kap.

ķ. 1118, 1119

ķuvatli Bk. **Ķuveřli**

ķ. 3429

ķuvafe illä bi alım Ar. (Arapça bir ifade.)

ķ. 4288

ķuvet *ıs.* Fiziksel güç, takat.

ķ. 853

ķuveřli *ıs.* Gücü kuvveti yerinde olan, zorlu, şiddetli.

ķ. (ęuřli ķuveřli) Güçlü kuvvetli. 830, 942

ķ. (ęuřli ķuveřli)

ķuwätli Bk. **Ķuveřli**

ķ. 3913

ķuyřuk *ıs.* Hayvanların çoğunda, gövdenin art yanında bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.

ķ. 843

ķ.+ını (ķuyřuęını) 829

ķuzı *ıs.* Koyun yavrusu.

ķ. 1795

ķ.+lë 1671

ķū Bk. **Ķuřu 1**

ķ. 456

ķūbef Bk. **Ķuřbet**

ķ.+e 359

ķúćuk Bk. **Ķúćuk**

ķ. 336, 567, 689, 4390, 5164, 5166, 5166

ķ.+ken 4692

ķúćuk Bk. **Ķúćuk**

ķ. 1082, 2538

ķ.+üdi (ķúćuę_üdi) 4304

ķ.+üdi (ķúćuę_üdi) 4306

ķúćuk Bk. **Ķúćuk**

ķ.+tüm 606

ķúćuk *ıs.* veya *s.* Boyutları benzerlerinkinden daha ufak olan, büyük karřıtı.

ķ. 1, 33, 332, 332, 378, 1048, 1172, 1173, 1242, 1251, 1258, 2209, 2637, 2721, 2833, 2929, 3246

ķ.+dúřle 21

ķ. (ķúćuę_eyi) 2658

- ķ. +i (ķúčúġ)** 1191
ķ. +í (ķúčúġí) 431, 2442
ķ. +í (ķúčúġí) 2397, 2969
ķ. +lār 2635
ķ. +fen 419, 420, 420, 2979
ķ. +fúm 490
ķ. +fúr 4976
ķ. +údi (ķúčúġ_údi) 4929
ķ. +úm (ķúčúġúm) 2421
ķ. +ùm (ķúčúġùm) ,
ķúčúklúk *ıs.* Küçük olma durumu, çocukluk.
ķ. +fen 357
ķeçi Bk. **ķeçi**
ķ. 1336
ķeči Bk. **ķeçi**
ķ. 2538
ķeči Bk. **ķeçi**
ķ. 2058, 5048
ķ. +lārden 5054
ķ. +yi 5049, 5049, 5051, 5052, 5052
ķef Bk. **ķeyif**
ķ. +lārí 5108
ķemeř *ıs.* Belinde kemer biçiminde beyazlık olan keçilere verilen isim.
ķ. 2371, 2372
ķemerli *sf.* Belinde beyaz kemer şeklinde çizgisi olan.
ķ. 2372
ķenař Bk. **ķenār**
ķ. +a (ķenā) 61
ķ. +lārinde (ķenālārinde) 1104
ķenār Bk. **ķenār**
ķ. +í 3677
ķendi *zm.* İyeli keleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarar.
ķ. 878, 988, 1548, 1854, 2208, 2235, 2235, 3242, 4005, 4787, 4850
ķ. +lārí 2729
ķ. +m (ķendùm) 886, 994, 995, 1324, 1324, 1737, 3292, 3515, 3516, 3702
ķ. +mden (ķendùmden) 3220
ķ. +mi (ķendùmi) 1278, 1737, 1738, 1854, 1855
ķ. +mùz (ķendùmùz) 1533, 2938
ķ. +mùzi (ķendùmùzi) 1471, 1542
ķ. +n (ķendùn) 946
ķ. +nden 1807
ķ. +nùn 3838
ķ. +ngí (ķendùngí) 834, 2930
ķ. +si 2199, 2248
ķ. +sini 835
ķendince *zf.* Kendine göre, kendi bakımından.
ķ. 4704
ķendiř *ıs.* Kenevir, kenevirden yapılmış.
ķ. 2305
ķ. +ùn 2315
ķendùmùzùnkí *zm.* Kendimize ait olan.
ķ. 3747
ķeneř Bk. **ķenār**
ķ. +indä 4668
ķenār *ıs.* Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı.
ķ. +a 3191, 3241
ķ. +dä 1184, 1594
ķ. +e 3132
ķ. +ina 1553
ķ. +inden 3892
ķ. +indä 176, 570, 1570
ķ. +í 1552
ķ. +ína 1465, 1727
ķ. +indä 2249
ķ. +lārfa 3406
ķ. +lārína 471
ķepçe *ıs.* Sulu yiyecekleri karıştırmaya, dağıtmaya, yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık.
ķ. 4444
ķ. +yi (ķepčēyi) 4444

keşendi *ıs.* Uzun bir sapın ucuna tutturulan ot, ekin vb.
biçmeye yarayan, hafifçe kıvrık uzun çelik
keseci alet.

Ĳ. 2964, 2964, 2964, 2965, 2965, 3183

Ĳ. + **dür** 2965

keşeste *ıs.* Tomrukların boyuna biçilmesiyle elde
edilen marangozluk ve inşaat malzemesi.

Ĳ. 3643, 3903

keyfli *sf.* Keyi yerinde olan, zevkli, keyif veren.

Ĳ. 2940, 2941

keyif *ıs.* Vücut esenliği sağlık.

Ĳ. + **fen** 29

kādi Bk. **kedi**

Ĳ. 4936

kās- 1. Bıçak, makas gibi bir araçla bir şeyi çok parçaya
ayırarak, doğramak, ameliyat etmek.

Ĳ. 1591, 2594

Ĳ. - **ādī** 2840

Ĳ. - **ālār** 2839

Ĳ. - **e** 446, 447

Ĳ. - **emiyò** 914

Ĳ. - **eş** 3194

Ĳ. - **eş** 462, 2599, 2599

Ĳ. - **eşdi** 4293

Ĳ. - **eşdile** 456

Ĳ. - **eşdük** 375, 2002, 2002, 2003, 2115, 3199

Ĳ. - **eşdük** 3848

Ĳ. - **eşim** 4160

Ĳ. - **eşle** 455

Ĳ. - **eřmiřlār** 941

Ĳ. - **eşsin** 2119

Ĳ. - **ācāk** 2417

Ĳ. - **ācāklār** 3351

Ĳ. - **ācām** 2799

Ĳ. - **ārdilār** 5073, 5075

Ĳ. - **ārsen** 915

Ĳ. - **īliyò** 3588

Ĳ. - **īp** 3460

Ĳ. - **īp** 926

Ĳ. - **īyosun** 948

Ĳ. - **miřlār** 977

Ĳ. - **mişle** 105, 105, 451

Ĳ. - **miştüm** 1795

Ĳ. - **mişük** 1486

Ĳ. - **sün** 926

Ĳ. - **fi** 3331

Ĳ. - **fi** 3338, 3444

Ĳ. - **fulār** 978, 1000

Ĳ. - **tüğümüz** 2003

Ĳ. - **tük** 1541

Ĳ. - **tükten** 1000

Ĳ. - **tüm** 993, 1530, 1530, 1601, 1603, 1603, 1609

Ĳ. - **tün** 1531, 3199, 4270

Ĳ. - **üp** 1532

Ĳ. - **üp** 2592, 3229

Ĳ. - **üp** 3228

2. Son vermek, bir işi yapmaz olmak.

Ĳ. - **miřlār** 759

Ĳ. - **miyòř** 612

Ĳ. - **fi** 5080

Ĳ. - **fulār** 760

3. Öldürmek, canını almak.

Ĳ. - **fi** 609, 3529, 3529

4. Tahmin etmek, aklı ermek.

Ĳ. - **tüğü** 1452

5. Dönüşmek.

Ĳ. - **miş (astıma kās-)** Astına dönüşmek. 1073

kāse *ıs.* Para, maddî zenginlik.

Ĳ. + **ye (kāseye beşeket)** Malı mülkü çoğalsın. 3261

kāsenek *ıs.* Bir ağacın kesildiğinde ortaya çıkan kesme
yeri, çap.

Ĳ. + **i (kāseneğı)** 945

kāsıl- Bk. **kāsıl-**

Ĳ. - **ācāk** 3350

kāsıl- 1. Kesme işine konu olmak, kesme işi yapılmak.

Ĳ. - **ürdi** 2456

2. Sütün peynir olacak duruma gelmesi.
Ķ.-di 2766
Ķ.-ürđi 379, 2454
3. Bitmek, sonlanmak.
Ķ.-di 801
Ķ.-dı 4445
Ķ.-ür 4272
4. Kıvama gelmek.
Ķ.-di 3565
Ķ.-meden 3305
Ķ.-ü 3960
Ķ.-ürđi 3127
- Ķāstāne** *is. bot.* Kayıngillerden, ılıman iklimlerde yetişen 25-30 m kadar uzayabilen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan bir orman ağacı.
Ķ. 2060, 2060, 3116, 4418
Ķ. +ın 336
Ķ. +leşi 2060
Ķ. +nün 2304
- ĶāstāneinĶi** Kestaneye ait.
Ķ. +nı 335
- Ķāstānē** Bk. **Ķāstāne**
Ķ. 326
- Ķāstūr-** 1. Kesmesini sağlamak.
Ķ.-mām 2594
2. Kaynatmak.
Ķ. (minĶi Ķāstūr-) Çökelek yapmak, kaynatmak.
 383
Ķ.-dün 3211
Ķ.-ürđük 2766
3. Sütün peynir için kıvama getirmek.
Ķ.-ür 3206, 3210
- Ķi** Bk. **Ķı**
Ķ. 728, 733, 777, 846, 850, 924, 930, 960, 988, 993, 1401, 1410, 1671, 1671, 1673, 1677, 1686, 1695, 1695, 1696, 1704, 1704, 1723, 1738, 1784, 1786, 1800, 1804, 1805, 1807, 1807, 1809, 1811, 1847, 1849, 1849, 1852, 1856, 1856, 1861, 1890, 1899, 1910, 1916, 1917, 1927, 1927, 1937, 1997, 1999, 2001, 2009, 2022, 2022, 2025, 2076, 2095, 2097, 2097, 2100, 2112, 2113, 2117, 2126, 2127, 2128, 2132, 2146, 2152, 2153, 2158, 2169, 2170, 2219, 2220, 2221, 2225, 2227, 2227, 2232, 2245, 2245, 2545, 2581, 2845, 3265, 3635, 3637, 3675, 3708, 3746, 3832, 3877, 3877, 3880, 4223, 4286, 4335, 4385, 4409, 4427, 4617, 4904, 5058, 5060, 5073
- Ķibi** Bk. **Ķibi**
Ķ. 1156, 1156, 1208, 2046, 2691, 3190, 4936, 5022, 5028, 5028, 5033, 5039
Ķ. +yidi 1245
2. Sularında, ...e doğru.
Ķ. 3032
- Ķilim** *is.* Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız kalın kıl veya yünden dokuma.
Ķ. 2483
Ķ. milim Kilim ve kilimle ilgili şeyler. 3063
- Ķilo** *is.* Kilogram kelimesinin kısa biçimi.
Ķ. 1080, 1081, 1990, 2295, 2297, 3089, 3332, 3332, 3333, 3543, 3648, 3649, 3650, 3653, 3725, 3725, 3738, 3833, 3846, 3850, 3850, 5068, 5068, 5068
Ķ. +al 2268
Ķ. +almaq 2268, 2269
Ķ. +m 1080
Ķ. +yi 3850
- Ķilō** Bk. **Ķilo**
Ķ. 1990
- Ķim** *zm.* Hangi kişi anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılır.
Ķ. 131, 623, 1049, 1301, 1902, 2045, 2158, 2475, 2585, 2585, 2639, 2667, 2667, 2668, 2668, 3464, 3771, 3879, 4022, 4525, 4621, 4930
Ķ. +dūr 2201, 2664, 2664, 2665, 2665
Ķ. +e 3362
Ķ. +ä 1129
Ķ. +ādūr 1772
Ķ. +le 106

Ķ. +lār 3381, 3382, 3467
Ķ. +sen 3369
Ķ. +ùn 1357, 2653, 3268
Ķimi *zm.* Birtakımı, bazısı.
Ķ. 13, 13, 100, 2777, 2837, 2837, 2847, 2917, 2918, 3010, 3010, 3045, 3151, 3151
Ķ. +lār 2501
Ķimisi Bk. **Ķimi**
Ķ. 21, 21, 2749, 2749, 3051
Ķ. +nùn 4563, 4656
Ķimse *zm.* Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi.
Ķ. 38, 39, 315, 699, 1137, 1146, 1234, 1546, 1610, 1651, 1916, 2083, 2187, 2210, 2299, 2543, 2544, 2993, 3062, 3231, 3402, 3452, 3978, 4340, 4932, 4934
Ķ. +den 3970
Ķ. +dā 3404
Ķ. +in (Ķimsēin) 1948
Ķ. +in (Ķimsēn) 3387
Ķ. +lār 4935
Ķ. +m 5161
Ķ. +mùz 153
Ķ. +nùn 6, 2592
Ķ. +siz 607
Ķ. +ye 1940, 2227, 2231, 2240, 2249, 2250, 4289
Ķ. +yi (Ķimsēyi) 4399
Ķ. +yle 613
Ķ. +ylen 39
Ķ. +ylen (Ķimsēylen) 4361
Ķimsē Bk. **Ķimse**
Ķ. 3012
Ķ. +sùz 4166
Ķ. +yi 4980
Ķīra Bk. **ķīra**
Ķ. 877, 2261, 2262
Ķīreçlemā *ıs.* Eklem erlerinde beliren ve eklem tutulmalarına neden olan bir sağlık bozukluğu.

Ķ. 1272
Ķitap Bk. **ķitap**
Ķ. 1821
Ķ. +i (Ķitabi) 1821
Ķ. +ī (Ķitabī) 1824
Ķoç Bk. **ķóç**
Ķ. et- Göçmek. 1170
Ķopek Bk. **ķópāk**
Ķ. +i (Ķopegi) 3321
Ķopāk Bk. **ķópāk**
Ķ. 3358
Ķ. +ā (Ķopāgā) 3257
Ķopi Bk. **ķopī**
Ķ. 2984
Ķopī *ıs.* Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan, ahşap, kâgir, beton veya demir yapı.
Ķ. 2305, 2306
Ķ. +den (asma Ķopī) İki başındaki ayaklardan başka dayanağı olmayan çoğunlukla uzun ve yüksek köprü. 3533
Ķ. +ye 3892
Ķor *ıs.* Görme duyusu olmayan, görmez.
Ķ. 5003, 5055, 5056
Ķofī *sf.* İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, iyi karşıtı.
Ķ. 4250
Ķoy Bk. **ķóy**
Ķ. +de 3484
Ķóç *ıs.* Aile topluluğu.
Ķ. 4654, 4654, 4655, 4655
Ķóç *ıs.* Ekonomik, toplumsal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi.
Ķ. 1029, 1030, 1030, 1030
Ķ. +a 1166
Ķ. et- Göçmek. 1092, 1160

Ķ. mōġ 3891
Ķōftecī Kōfte yapan satan kimse.
Ķ. dūġānī Kōfte yapıp satan iş yeri. 4058
Ķók *is.* Bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm.
Ķ.+ini 4267
Ķóklā- Toprağı, ağaçların köklerini sökmek suretiyle kazımak.
Ķ.-dīlār 3753
Ķómúr *is.* Karbonlu maddelerin kapalı ve havası yerlerde için için yanmasından veya çok uzun bir süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt.
Ķ. maşasī Kömür sobalarında kullanılan maşa. 3945
Ķópāk *is. zool.* Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsleri olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik, avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan.
Ķ. 792, 1406, 1406, 1438, 1544
Ķ.+a 279
Ķ.+e (Ķópāġe) 1402
Ķ.+i (Ķópēġi) 1524, 1525
Ķ.+in (Ķópāġin) 1604
Ķ.+lār 1470, 1491, 1591, 2791, 4078
Ķ.+lārī 3455
Ķópi Bk. **Ķopri**
Ķ.+den 1200
Ķ.+lār (Ķópilār) 1200
Ķ.+ye 1200
Ķópri Bk. **Ķopri**
Ķ. 2358, 3304, 4702
Ķ.+nūn 1762

Ķópūk *is.* Çalkanan, kaynatılan, mayalanan, yukarıdan dökülen sıvıların üzerinde oluşan hava kabarcıkları yığını.
Ķ. Ķópūk Köpük köpük 3918
Ķópūklen- Üstü köpük bağlamak.
Ķ.-ūrdi 384
Ķópāk Bk. **Ķópāk**
Ķ. 4078
Ķór *is.* Görme duyusu olmayan, görmez.
Ķ. 226, 5050
Ķ.+ina (eylungun Ķófi) Kes şu soruları artık, kötü bir şey diyeceğim artık. (Karşısındaki kişinin düşüncelerinin tersi biçimde düşünüldüğünü belirtmek, onun düşüncelerinin yanlış olduğunu anlatmak için kullanılır.) 3262
ĶórĶútūk *s.* Kendini kaybetmiş. Sarhoşluk durumlarında kullanılır.
Ķ. 3436
Ķórūk *is.* Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç.
Ķ.+í (Ķórúġi) 3942
Ķóti *s.* İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, iyi karşıtı.
Ķ. 1818, 2213, 2251, 3412, 3422, 4300, 4374
Ķ.+dūr 4256
Ķ.+sina 3265
Ķótilūk Bk. **Ķótilūk**
Ķ.+í (Ķótilūġi) 2216
Ķótilūk *is.* Kötü olma durumu.
Ķ. 2215
Ķ.+lār 2879
Ķ.+lārī 2877, 2877, 3469
Ķófi Bk. **Ķóti**
Ķ. 4239, 4287
Ķófilūk Bk. **Ķótilūk**
Ķ. 4248
Ķóy *is.* Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden

şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışmak gibi işlevlerle belirlenen, konutları ve öteki yapıları bu hayatı yansıtan yerleşme birimi.

Ķ. 478, 976, 2494, 2495, 2614, 2805, 2807, 2808, 3491, 3563, 3695, 3748, 4507, 4513, 4517, 4518, 4591, 4775

Ķ.+a 66, 840, 1614, 2486, 2803, 2806, 3533, 3553, 3562, 3564, 3621, 3639, 3640, 3640, 3716, 3750, 3755, 3883, 4227, 4508, 4802

Ķ.+dā 291, 637, 687, 707, 850, 2341, 2454, 2537, 2822, 3059, 3060, 3062, 3111, 3143, 3388, 3484, 3663, 3669, 3685, 3717, 3750, 3766, 3798, 3802, 3802, 4184, 4186, 4246, 4506, 4525, 4538, 4552, 4552, 4552, 4561, 4586, 4586, 4604, 4606, 4685, 4698, 4721, 4731, 4775, 4780, 4843, 5132

Ķ.+dā 3663, 3669, 3808

Ķ.+de 640, 2341, 3484, 3624, 3748, 4548

Ķ.+dedûr 3518

Ķ.+deki 1306, 3390, 3765

Ķ.+den 3312, 3611, 4511, 4663

Ķ.+den 449, 1133, 1843, 2361, 2450, 2493, 3020, 3526, 3646, 3813, 4510, 4510, 4510, 4511

Ķ.+dendûr 4511

Ķ.+dēydi 3546

Ķ.+deyik 4514

Ķ.+dēyim 1755

Ķ.+e 3626, 3804

Ķ.+e 847, 1439, 1878, 2809, 3442, 3442, 3514, 3704, 3865, 3865, 4664, 4664, 4683

Ķ.+ā 647, 647, 648, 650, 651, 651, 683, 1540, 1542, 1797, 4589, 4590, 4604

Ķ.+i 485, 486, 581, 592, 1101, 1279, 1310, 1533, 2695, 3485, 3537, 3538, 4529, 4585

Ķ.+idu 1101

Ķ.+ina 67, 3687

Ķ.+indā 2157

Ķ.+indā 4591, 4722

Ķ.+inde 2341

Ķ.+inden 573, 1617, 1648, 2694, 3508, 4430

Ķ.+ine 3695

Ķ.+lār 3111, 3113, 4518, 4529, 4568

Ķ.+lārdā 473, 478, 1315, 2822, 3532, 3746, 3793, 3796, 4552, 4562

Ķ.+lārde 3729

Ķ.+lārdedûr 2831

Ķ.+lārden 582, 2330, 3859, 3861

Ķ.+lāre 3112

Ķ.+lārīn 4521, 4521, 4523

Ķ.+lefdā 1843

Ķ.+ū 582

Ķ.+ūmdā 350, 2391

Ķ.+ūmden 572, 579

Ķ.+ūmūz 582

Ķ.+ūmūza 4013

Ķ.+ūmūzdā 3023, 4686

Ķ.+ūmūzi 580

Ķ.+ūn 2479, 2488, 2807, 3004, 3670, 3705, 3706, 4227, 4690

Ķ.+ūnūzdu 320

2. İlçe

Ķ.+ina 3322

Ķóyli *is.* Köyde doğup büyüyen, yaşayan.

Ķ. 4512, 4513, 4520, 4532, 4533, 4533, 4568, 4568, 4576

Ķ.+lār 2325, 2489, 4505, 4507

Ķ.+lārden 4510

Ķ.+lārūn 844

Ķ.+nūn 4533

Ķ.+ye 4559

Ķózlā- Sebze, hamur, mantar vb.yi köz üzerinde tutarak ya da köze koyarak pişirmek.

Ķ.-rdûk 3101

Ķūrek Bk. **kūrek**

Ķ. 3617

Ķ.+e (Ķūřege) 3592

ķurāk Bk. **ķurek**

Ķ. 4877

ķuŗt *öz. is.* Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse.

Ķ. +**tuŗ** 2197

ķufe *is.* Genellikle söğüt ve başka ağaç dallarından örülen, yük taşımaya yarayan kaba ve dayanıklı sepet.

Ķ. +**ya** 3441

ķufūr *is.* Sövmek, sövmek için söylenen söz, sövgü.

Ķ. 4287, 4287

ķufūrli *sf.* İçinde küfür olan.

Ķ. 1690

ķúp *is.* Pekmez, bal, turşu saklamaya yarayan, geniş karınlık, dibi dar toprak kap.

Ķ. 4442

Ķ. +**inden** 4444

ķüre- Kürekle atıp, temizlemek, kürelemek.

Ķ.-**ērūm** 1861

ķurek Bk. **ķurek**

Ķ. 1864

ķūrā- Bk. **ķüre-**

Ķ.-**ērūm** (**ķūrērūm**) 1864

ķurāk Bk. **ķurek**

Ķ. +**i** (**ķūrāgi**) 1864

ķuŗt Bk. **ķuŗt**

Ķ. +**lārūn** 4924

ķútúp *is.* Kitaplar. (Metinde nüfus kastedilmektedir.)

Ķ. +**fe** 507

la *ünl. kaba* Ulan, ey.

l. 1687, 1735, 1806, 1809

lada *is.* Bir otomobil markası.

l. 3890

laf *is.* Söz, lakırdı.

l. 1920, 1931, 4362

l. **işif**- Kötü söze maruz kalmak. 3970

l. **işiftūr**- Kötü laf işitmesine sebep olmak. 3998

l. +**í** 3829

l. +**ini** 837

l. **ol**- Dedikodu olmak. 1117

l. +**um** 3367

l. +**ùmùzì** 3417

lagān *is.* Rus. *nagant* Bir tabanca markası.

l. **tabancasí** Nagant marka tabanca. 1594

lağāp *is.* Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonrada takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.

l. +**ùmùz** (**lağābùmùz**) 3491

lahana Bk. **lāna**

l. 867

l. +**yí** (**lahanāyí**) 4412

lailahe ilella *ünl.* 'Allah birdir' anlamında bir söz.

l. 3914

lal *is.* Dili tutulmuş, konuşamaz hâle gelmiş, dilsiz.

l. 2078, 2079

lama *is.* Metallerin yassı hâle getirilmiş şekli.

l. 3948

lamba *is.* Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet.

l. 1897, 3130, 3134

l. +**āi** (**lambāi**) 3130, 3131

l. +**lār** 1794

l. +**sí** (**gaz lambasí**) Gazlı fitille yanak lamba. 4638

l. +**sılan** (**gaz lambasí**) 1804

l. +**síylen** (**el lambasí**) El feneri. 1635

l. +**yí** (**lambāyí**) (**sinyal lamba**) Arabalarda yanıp sönen uyarıcı ışık. 1896

lan *ünl. kaba* Ulan, ey.

l. 1689, 1710, 1734, 1768

lanet *is.* Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden mahrum olma, beddua.

l. 800, 800

laþoŗ *is. tıp.* Hastalığın teşhisini, hastanın durumunun gerektirdiği dinlenme vb.ni gösteren, doktor veya doktorlar kurulunca verilen yazı, rapor.

l. 1117, 1118
l.+i 1018
Larça Bk. **Larça**
l. 2186, 2187.
Larça *öz. is.* Lazların kullandığı dil, Lazca.
l. 2579
l. 1213, 1473, 2186, 2187, 2926, 3651, 3651, 4220
Laz *öz. is.* Güney Kafkasyalı bir halk veya bu halktan olan kimse, bu halkla ilgili olan.
l. 256, 654, 654, 821 1143, 2415, 2574, 2574, 2575, 2668, 2668
l.+laîn 2578, 2578
l.+lär 4278, 4278, 4284, 4284, 4546, 4547, 4554, 4554, 4594, 4594
l.+läfa 2582
l.+lärdən 4388
l.+läri 4279
l.+lärün 4596
lazım *sf.* Gerek, gerekli.
l. 627, 890, 1032, 1087, 1337, 1449, 1581, 1764, 1925, 3145, 3220, 3945, 4007, 4097, 4823
l. ol- Gerekmek. 4246, 4817
lazımlı *sf.* Gerekli.
l. 705
lazluğ *is.* Lazların yaşadığı bölgeler.
l.+a (**lazluğa**) 272, 278
lazlûğ Bk. **lazlûğ**
l.+fen 4466
lazuf *is.* Mısır.
l.+i 4511
läna *is. bot.* Yaprakları koyu yeşil olan bir bitki, karalahana.
l. 207, 207, 332, 333, 2881
l. (**ezma läna**) İnce kıyılmış lahanaya mısır unu katılarak yapılan bir tür katı çorba. 4412
l.+ya 2886
l.+yí (**länäyí**) 2882, 2882
lâzım Bk. **lazım**

l.+dûr 1803
lä ün! Kaba. Ulan, et.
l. 3361
leblebi *is.* Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup eğlencelik olarak yenen nohut.
l.+ydi 768
l.+yle 768
lebuz *is.* Çıplak.
l. 1207
leğen *is.* Genellikle içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten, yayvan kap.
l. 3721
l.+e 146
l.+lä 3720
les *is.* Mercek, kontak lens.
l. 1082
leş *is.* Kokmuş hayvan ölüsü.
l.+ümüz 1464
leylä ol- Aşırı sarhoşluktan dolayı kendinden geçmek.
l. 1766
lä evle velä Arapça bir ifade.
l. 4287
lilig *is.* Tohum.
l.+i 333, 333
l.+i (**kızılağac liligi**) Kızılağaç tohumu. 334
liliglen- Ağaçlarda tohum vermek.
l.-miş 334
lişa *is.* Yüz kuruş değerinde Türk para birimi.
l. 674, 675, 675, 676, 759, 871, 874, 882, 884, 927, 3278, 3548, 3847, 4007, 4057
l.+m 3622
l.+ya 4059
l.+yilen (**lişayilen**) 3749
l.+yídi (**liřayídi**) 2297
lişe Bk. **lişa**
l.+yā 2297

lise *ıs.* Sekiz yıllık ilköğretimden sonra en az üç yıllık bir eğitimle hayata veya yüksek öğretime hazırlayan orta öğretim kurumu.

1. 3057, 4741, 4858

1.+**de** 4836

1.+**e** (**lisē**) 4835, 4836, 4837

1.+**nùn** 4837

1.+**ya** (**lisiya**) 4976

1.+**yi** 3867

lisé Bk. **lise**

1.+**ya** 21

lisfe *ıs.* Alt alta yazılmış şeylerin bütünü.

1. 4042

lobya *ıs.* Fasulye.

1. 332

1.+**yí** (**lobyāyí**) 4412

lojman *ıs.* Bir çalışma yerinde görevlilere, işçilere parasız veya az bir kira karşılığında verilen konut.

1.+**lārī** 4526

loķma *ıs.* Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum.

1. 539, 2288, 2289, 4144

loķonta *ıs.* Kazanç amacıyla açılmış, para karşılığında yemek verilen yer, restoran.

1.+**a** (**loķontā**) 4062

1.+**lārī** 981

1.+**lārīnùn** 4055

1.+**sí** 509, 4070

loķontaćí *ıs.* Lokanta işleten kimse.

1. 3497

loķontā Bk. **loķonta**

1.+**sí** 4029

loş *ıs.* Hayvanlara yedirilen bir ot.

1. 4394

lúks *ıs.* Giyimde, eşyada harcamada aşırı gitme, gösteriş, şatafat.

1. 4120

lús Bk. **lúks**

1. 4533

maaş *ıs.* Aylık.

m. 3587, 3588, 4014, 4067

m.+**ùmí** 2203, 2203, 3588

maba *ıs.* ‘baba’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.+**sí** (**baba maba**) Baba ve babayla ilgili şeyler. 1796

macířa *ıs.* Baştan geçen ilginç olay ve olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt, avantür.

m. 1501

macíře Bk. **macířa**

m.+**lār** 1521

maçina Bk. **makine**

m.+**suz** 2083

maçine Bk. **makine**

m.+**yā** 2077

mać *ıs.* ‘sać’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (**sać mać**) Sac ve saca ilgili şeyler. 1148

maćířa Bk. **macířa**

m. 1486, 1498

maćun *ıs.* Baharlı, tarçınlı, yumuşak ve yapışkan şekerleme.

m. 3920

madam *ıs.* ‘adam’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (**adam madam**) Adam ve adamla ilgili şeyler. 701

madem *ıs.* ‘Değil mi ki..., -diği için..., -diğine göre’ anlamlarında sebep göstermek için, başına getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlar.

m. 1836

maden *ıs.* Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral.

m. **múhendisi** Maden mühendisi. 2241

madùn *is.* ‘**ḳadùn**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +lāf (ḳadùn madùn) Kadın ve kadınla ilgili şeyler. 735

mafet- *is.* Onulmaz bir duruma getirmek.

m. 1834

maga *is.* Düğün.

m. sófrasí Düğün sofrası. 239, 239, 241

mağdānož *is. bot.* Maydanozgillerden 50-80 cm. yükseklikte, ufak, yeşil yapraklı, özel kokulu iki yıllık otsu bir bitki.

m. 2892, 2892

mahalle Bk. **mälle**

m. 3550, 4174

m. +de 3668

m. +si 950

m. +sindä 3670

mahfol- *is.* Yok olmak, onulmaz duruma gelmek.

m. -dum 1431

mahsus *is.* Özgü, bir kişi veya bir şeye ayrılmış münhasır. Özellikle.

m. +fūr 1255

makadaş *is.* ‘**akadaş**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (akadaş makadaş) 554

makina Bk. **makine**

m. +a (makinā) 3917, 4261, 4262

makine *is.* Süt makinesi.

m. 2069

m. çek- Süt makinesinde sütü kaymağından ayırmak. 2762

m. +e (makinē) 1799

m. +m 4321

m. +mí 2068

m. +mùz 2762, 3188

m. +sí 2311

m. +sí 2762, 3189

m. +ya 372, 2313, 5144

maḳafa *is.* Üzerine iplik, tel şerit gibi şeyler sarılan, kenarları çıkıntılı, eksen boyunca delik silindir.

m. +a 4065

maḳas *is.* Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemelenmiş, birbirine bakan yüzlerin keskin iki çelik lama ve bir kenarına eklenmiş torbadan oluşan çay kesme aleti.

m. 4113

maḳaslı *is.* Makası olan.

m. 3331

maḳsus *is.* Kasıtlı, bilinçli. Krş. **mahsus**

m. 3362

maḳine Bk. **makine**

m. 2070

m. +ye 2069

mal *is. Ar. 1.* Bir kimsenin veya tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır ve taşınmaz varlıkların bütünü.

m. +í 805

m. +lāríní 3762

m. +ùm 804, 1693, 3618

2. Küçükbaş hayvan sürüsü..

m. 10, 1389, 1406, 1413, 1434, 1438, 1457, 1458, 1476, 1496, 1497, 1513, 1514, 1517, 1518, 1537, 1544, 1549, 1570, 1592, 1602, 1602, 1660, 1754, 1758, 1829, 1861, 1919, 2368, 2454, 2601, 5084, 5092, 5142, 5170

m. +a 1414, 1460, 1529, 1587, 1757, 2302, 2539, 2586, 2601

m. +den 1479, 2310, 5096

m. +í 292, 1379, 1401, 1402, 1443, 1474, 1477, 1495, 1504, 1505, 1513, 1516, 1560, 1588, 1793, 1798, 1867, 2581, 2582, 2589, 2589, 5141

m. +lārùmùz 2701

m. +lār 288, 2568, 2569

m. +lāra 2302, 2787

m. +lärden 5144

m. +lārímí 1913

- m. +lārùmùz** 2710
m. +lārùmùzí 2786
m. +lārùn 2783
m. +ùm 1489, 1861, 2589
m. +ùmí 1503, 2584, 2585
m. +ùmùz 169, 1550, 2775, 3139, 5119
m. +ùn 2310, 2581, 2601
m. +ùng 1404, 2586
m. +ùnga 1402
m. +ùngùn 1535
m. -ùmí 1494
 3. Kumaş.
m. 3614
m. +íní 470
malbum *ıs.* ‘album’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. +lār (album malbum) Albüm ve albümle ilgili şeyler. 1025
malcí *ıs.* Keçi, koyun besleyen, yetiştiren kimse, çoban.
m. 1330
m. +yím 1330
malcílùk *ıs.* Keçi, koyun besleme, yetiştirme işi, çobanlık.
m. 1525
malcílùk Bk. **malcílùk**
m. 2537
m. et- (malcílùg et-) Çobanlık yapmak. 2526
malez *ıs.* İneklere yedirilmek üzere, un ve tuzun suda kaynatılması ile hazırlanan bir tür lapa.
m. 2066, 2066
maltepe *ıs.* Bir sigara markası.
m. +ye 3264
malzeme *ıs.* Gereç, materyal.
m. +lāríní 4844
mandâ *ıs. zool.* Geviş getirenlerden, derisinin rengi siyaha yakın, uzun seyrek kıllı bir hayvan, sı sığırı.
m. 3937
manevfa *ıs. ask.* Askerî birlikleri savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi.
m. 3989
m. +ya 3978
manga *ıs. ask.* On kişilik asker birliği.
m. ẖumandaní Manga başındaki en yüksek rütbeli asker. 3607
m. +lāfa 3608
maní *ıs.* Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel.
m. ol- Engellemek. 966
manışmak *ıs.* ‘Tanışmak’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (tanışmak manışmak) Tanışmak ve tanışmakla ilgili şeyler. 2011
manos *ıs.* Boz renkteki keçilere verilen isim.
m. 2371
manf *ıs.* ‘Bant’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. +lārden (banf manf) Kaset ve kasetle ilgili şeyler. 1094
maña *ıs.* ‘paña’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (paña maña) Para ve parayla ilgili şeyler. 3559
mañaba *ıs.* ‘añaba’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (añaba mañaba) Araba ve arabayla ilgili şeyler. 3980
mañan *ıs.* Katık deposu, kiler.
m. 3825
m. +í 3825
mañangoz *ıs.* Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan kimse.
m. 1977, 3962
mañsaf Bk. **māñsāf**
m. +í 1937
m. +íní, 1937, 1938

maştevoş *ıs.* ‘**vaştevoş**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. (vaştevoş maştevoş) Vartevor ve vartevorla ilgili şeyler. 3647

masa *ıs.* Bir destek üzerine oturtulmuş bir tabladan oluşan mobilya.

m. +in 570

m. +in (masāin) 4625

m. +nün 2204

m. +ya 770, 777

m. +yí (masāyí) 4061

masap *ıs.* ‘**ķasap**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. +a (masaba) (ķasap masap) Kasap ve kasapla ilgili şeyler. 3549

maşa *ıs.* Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç.

m. 3944, 3945, 3950, 3952, 3952, 3953, 3954

m. +in 3949

m. +lār 3951

m. +sí (kómúr mařasí) Kömür yakmada kullanılan maşa. 3954

m. +sí (kómúr.mařasí) 3945

m. +síní (odun mařasí) Odun yakmada kullanılan maşa. 3955

maşala Bk. **maşalla**

m. 4283

maşalla *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

m. 2716, 2720, 3665

matamatik *ıs.* Aritmetik, cebir, geometri gibi sayı ve ölçü temeline dayanarak niceliklerin özelliklerini inceleyen bilimlerin ortak adı. Metinde matematik dersi.

m. 4629

m. +i (matamatíęi) 4611

matbā *ıs.* Basımevi.

m. +dā 1825

mařafís *ıs.* ‘**pařafís**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öęe.

m. (pařafís mařafís) Patates ve patatesle ilgili şeyler. 10

maşeş *ıs.* ‘**afeş**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. (afeş maşeş) Ateş ve ateşle ilgili şeyler. 2846

mavi *sf.* Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi.

m. 2748, 2749, 3067

mavięóz *ıs.* Bir ot türü.

m. 325

may *ıs.* ‘**çay**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. (çay may) Çay ve çayla ilgili şeyler. 3677

m. +í (çay may) 4559

maya *ıs.* Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde, ferment.

m. 4264

maymaķam *ıs.* ‘**ķaymaķam**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. (ķaymaķam maymaķam) Kaymakam ve kaymakamla ilgili şeyler. 637

mayşam *ıs.* ‘**bayşam**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.

m. 2873

m. +lāřdā (bayşam mayşam) Bayram ve bayramla ilgili şeyler. 2873

mazí *ıs.* 1. ‘**yazí**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öęe.

m. +yí (yazí mazí) Yazı ve yazı ilgili şeyler. 3016

2. s. *Ar.* Geçmiş.

m. 1585, 4005

m. +lār 1378, 1821

3. s. *Ar.* Tesadüfle elde edilen bilgi.

m. 3998

mākeme *ıs.* Dava, duruşma, mahkeme.

m. +ye 4002

m. +yi (mâkemēyi) 4003

māl *ıs.* Yer, yöre, mahal.

m. +ine (şofor mâli) 3894

māl Bk. **mal**

m. +î 1349

mâlle *ıs.* Bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri.

m. 3759

m. +de 597

m. +ma 3248

m. +si 2150, 2151

m. +ye 2150

mālul *ıs.* Sakat kimse.

m. +den 2973

māş Bk. **mâlle**

m. +um 2973

m. +ûm 561, 562

m. +ûmden 561

m. +ûmî 2974

māvi Bk. **mavi**

m. 3067

māviğóz Bk. **maviğóz**

m. 325

māyís *ıs.* *Lat.* Yılın 31 gün süren beşinci ayı.

m. 3561

m. +ûn 4719

māyíz Bk. **māyís**

m. 3636

māzı Bk. **mazi** 2

m. +leş 1793

m. +lārı 1830

mebus *ıs.* Milletvekili.

m. 797, 797

m. +i 798

m. +lārı 799

mec *ıs.* *sos.* Birçok kimsenin toplanıp elbirliği ile bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi, imece.

m. +lā 4375

mecbuş *s.* Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan.

m. Kal- Bir işi yapmaktan başka çaresi kalmamak. 1960, 4818

meć Bk. **mec**

m. et- İmece düzenlemek. 4302

mećbuř Bk. **mecbuř**

m. ol- Bir işi yapmaktan başka çaresi kalmamak. 160

mećbuři *sf.* Kaçınılmaz, zorunlu.

m. 1281, 1350, 1352, 1360, 1362, 1363, 1439

mećbuřiyeť *ıs.* yükümlü, zorunlu olma durumu.

m. +indā 1341

mediye *ıs.* ‘hediye’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (hediye mediye) 3900

meffer *ıs.* ‘defter’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (deffer meffer) Defter ve defterle ilgili şeyler. 1105

meglenće *ıs.* ‘eglenće’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (eglenće meglence) Eğlence ve eğlenceyle ilgili şeyler. 2939

meğer *bağ.* Bilinmeye, farkında olunmayan bir durum için kullanılır.

m. 1426, 1523, 1576, 1597

m. +sem 1850, 1889, 1900

meğē Bk. **meğer**

m. (meğē) 1503

mek- *ıs.* ‘çek- kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.-tük (çek- mek-) Acı çekmek ve acı çekmekle ilgili şeyler. 5109

mekân *ıs.* Yer, bulunulan yer.

m. 3678

meket *ıs.* ‘**  ket**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci   ge.

m. (  ket meket) Ceket ve ceketle ilgili   eyler. 4346

mektep *ıs.* Okul.

m. +a (mekteba) 4435

m. +i (mektebi) 4438, 4438

m. +ine (mektebine) 4432

m. +fe 4461

m. +fen 2564

mektup *ıs.* Bir   ey haber vermek, bir   ey sormak veya istemek i  in, birine   o  unlukla posta yoluyla g  nderilen, zarfa konulmu   yazılı k    t.

m. 709, 728, 1138, 4246

m. +i (mektubi) 729

mek  ep Bk. **mektep**

m. 3693, 3878, 4186

Mek  al          *ıs.* Mekaleskirit’ten olan.

m. 1291

me    r *ıs.* ‘  eker’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci     ge.

m. (      r me    r)   eker ve   ekerle ilgili   eyler. 376

me    sus Bk. **mahsus**

m. 4392

Meles        *ıs.* Meleskur’dan olan.

m. +l  r 4404

melti *ıs.* ‘**elti**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci     ge.

m. +m (melt  m) (elti melti) Elti ve elti ile ilgili   eyler. 4307

meme *ıs.* Yavrularını emzirmek i  in memelilerin g    s  nde veya karın gerisinde t  r  l   bi  im ve sayıda bulunan ve meme ba  ı denilen   ıkıntıları olan organ.

m. em- Memeden s  t i  mek. 420

m. +le  ini 4260

m. +l  r   4658

memle  et Bk. **memleket**

m. 2032

memleket *ıs.* Bir kimsenin do  up b  y  d     yeri, yurt.

m. 929, 929

m. +a 2400

m. +i 4563

m. +fe 4468

m. +t  r 4518

memlek  t Bk. **memleket**

m. +a 448

memnun *s.* Herhangi bir olaydan veya durumdan   t  r   sevin   duyan, kıvan  lı, mutlu.

m. 4364

m. +im 1713, 2754, 2754, 2755, 3842, 4170, 4249, 4249, 4249, 4250, 4251, 4365

m. +  m 2432

mendil *ıs.* Burun ve ter silmekte, bazen de el ve y  z kurulamaktan kullanılan k    k, kare bi  iminde dokuma veya yumu  ak, ince k    t.

m. +i 2475

m. +le 3258

m. +l  r 2474, 2476

Mengenli *ıs.* Mengen’den olan.

m. 4068

menk *ıs.* ‘**renk**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci     ge.

m. (renk menk) Renk ve renkle ilgili   eyler. 1924

men    r *ıs.* Yayılmı  , da  ılımmı  ,   nl  .

m. 2335, 2425, 2452, 2462, 2462, 2477, 2480, 2484, 2485, 2488, 2489, 5142

m. +du   2425, 3135

mepan *ıs.* ‘**te  an**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci     ge.

m. +den (te  an mepan) Tepan ve di  erleri. 3312

me    a *ıs.*   ayrılık, otla.

m. +s  n   3749

me      *ıs.* 1. Bir   eyi edinmek, yapmak, bir   eyle u  ra  ma iste  i.

m. 3716

- m. (meṣāğ_idûm)** 3778
- m. et- (meṣāğ_et-)** Bir şeyi yapmaya istek duymak. 4034
- m. et-** 2152, 2153, 2158, 2165, 2191, 2423, 2735, 3890
- m. ol (meṣāğ_ol-)** Bir şeyi yapmaya istekli olmak. 3553
2. Hoşalanma.
- m. +idûk (meṣāğ_idûk)** 2273
- m. +îm (meṣāğîm)** 1094, 1094
3. İstekli hoşlanan.
- m. +fûm** 4044
- meṣāklî** *sf.* Bir şeyi yapmaya istekli olan
- m.** 2393
- m. ol-** Bir şeyi yapmaya istekli olmak. 3515
- meṣāk** Bk. **meṣāk**
- m. +idi (meṣāğ_idi)** 3755
- m. +îk (meṣāğîk)** 3559
- meṣdiven** *ıs.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi.
- m.** 3098, 3098, 3099
- m. +e** 2176
- m. +i** 2263
- meṣdûven** Bk. **meṣdiven**
- m.** 2175
- m. +dûr** 2175
- m. +e** 2175
- meṣkez** *ıs. Ar.* Bir ülkenin, bölgenin veya kuruluşun yönetim yeri.
- m.** 730
- Meṣmanatî** *sf.* Mermanat'tan olan.
- m.** 4338
- meṣmi** *ıs.* Ateşli silahlar tarafından atılan delici, patlayıcı madde, kurşun.
- m.** 1410, 1410, 3432, 3474, 3475
- m. +yi** 1424, 3440
- meṣs** *ıs.* 'deṣs' kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. +a (dāṣ meṣs)** Ders ve dersler ilgili şeyler. 4382
- meṣze** *ıs.* Ekim elverişli, ekilecek tarla veya yer, en küçük yerleşim birimi, mezra.
- m.** 3540
- mezṣā** Bk. **meṣze**
- m. +mûz** 713
- mesel** *ıs.* Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların başından geçen olayların anlatıldığı hikâye.
- m.** 74
- mesela** *zf.* Sözeliliği, söz gelimi, örneğin.
- m.** 206, 216, 255, 930, 1715, 1791, 1827, 1885, 1895, 1934, 1950, 1954, 2030, 2046, 2046, 2059, 2059, 2136, 2137, 2146, 2149, 2150, 2152, 2161, 2163, 2163, 2165, 2171, 2187, 2207, 2851, 2855, 2857, 2864, 2865, 2896, 2917, 2987, 3114, 3115, 3142, 3159, 4074, 4141, 4188, 4475, 4528, 4553, 4653, 4654, 4665, 4666, 4667, 4678, 4688, 4688, 4689, 4711, 4750
- mesele** *ıs.* Sorun.
- m. +yi (meselēyi)** 4038
- meselā** Bk. **mesela**
- m.** 235, 324, 2172
- meslek** Bk. **māslēk**
- m. +i (meslēgi)** 988
- meslāk** Bk. **māslēk**
- m. +ile (meslāğ_ile)** 3965
- messek** Bk. **māslēk**
- m.** 648, 648
- Meṣtan** *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
- m.** 3086
- mesut** *sf.* Mutlu sevinçli ongun.
- m. +ûm (mesudûm)** 2441
- meṣân** *ıs.* 'neṣân' kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. +den (neṣân meṣân)** Nian ve nişanla ilgili şeyler. 3356

meşe *ıs.* Ormanlık alan.

m. 4274, 4326

m. +den 1591

m. +e (meşē) 1588, 4274

meşkiya *ıs.* ‘eşkiya’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (eşkiya meşkiya) 630

meşkul *s.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan.

m. +dûr 1436

meşur *ıs.* Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, angın, meşhur.

m. +duk 1776

m. +duf 1815

m. +say 2180

met *ıs.* 1. Çelik çomak oyunu.

m. 4197, 4706, 4708

2. Çelik çomak oyunundaki kısa çubuk.

m. 4453

m. +i 4709

3. ‘et’ kelimesinin ‘et met’ biçimindeki ikilemede yer alan anlamsız öge.

m. +ini (et met) Et met. 448

metek *ıs.* ‘etek’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (etek metek) Etek ve etekle ilgili şeyler. 4346

metlûgi Krş. **met**

m. 4451

metre *ıs.* 1. Herhangi bir metre uzunluğunda olan.

m. 885, 940, 943, 1418, 1424, 1463, 3689

2. Yer meridyen dairesinin kırk milyonda biri kabul edilen, temel uzunluk ölçüsü birimi. Metre kare (m²).

m. 944

metre Bk. **metre**

m. 938, 938, 938

metro Bk. **metre**

m. 2301, 2302

mevlût *ıs.* Süleyman Çelebi’nin mesnevisinin okunduğu dinî tören.

m. 3702

mevsim *ıs.* Yılın güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her biri.

m. 4162

mewlût Bk. **mevlût**

m. 3706, 3707, 3709, 3709, 3710, 3711

mevda *ıs.* Ar. 1. Fırsat, imkân, veya vakit.

m. vef- Salı vermek. 1254

2. Evin dışındaki üstü açık dünya, çevre, ortalık, dışarı.

m. +a 748, 977, 1480

m. +a (meydana çıkār-) Dışarı çıkarmak. 752

m. +dan 625

3. Açık, açıklık.

m. +a 2590

4. Dünya.

m. +a 2627

mevdân Bk. **mevda** 2

m. +a 2629

meyva *ıs.* bot. Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan organ, yemiş.

m. 1077, 4148

m. +sî 917

meyvâ Bk. **meyva**

m. +lârî 328

m. +sî 330

meywa Bk. **meyva**

m. 1006, 1010

m. +lârî 1016

meywalûk *ıs.* Meyva ağacı dikili belirli büyüklükte yer, yemişlik.

m. 1013

mezâr *ıs.* Ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt.

- m.** 694
- mezé** *ıs.* İçki içilirken yenen yiyecek.
- m. +si** 768
- mezun** *ıs.* Bir okulu bitirerek diploma almış.
- m. +i** 648, 3510, 4459
- m. +iyim** 3511
- m. +lāríní** 3599
- m. ol-** Bir okulu bitirmek. 4461
- mévzu** Krş. **Ƙonu**
- m. +yí** 1893
- mē** Bk. **māgār**
- m. +se** 4059
- mēlle** Bk. **mälle**
- m.** 4360
- mādíye** *ıs.* ‘hediye’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. (hediye mādíye)** Hediye ve hediyeyle ilgili şeyler. 2834
- māgā** Bk. **meğēr**
- m.** 4930
- māgār** Bk. **meğēr**
- m.** 1212, 1386, 1504, 4894
- māgāre** Bk. **meğēr**
- m.** 2604
- māglence** *ıs.* ‘āglence’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. (āglence māglence)** Eğlence ve eğlenceyle ilgili şeyler. 2940
- māğār** Bk. **meğēr**
- m. +se** 1597, 3970
- mākeme** Bk. **mākeme**
- m. +yā (mākemiyā)** 4963
- mālek** *ıs.* Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevî varlık.
- m.** 662
- māmā** Bk. **meme**
- m. +síní** 2795
- mārcimağ** *ıs.* Baklagillerden beyaz çiçekli bir tarım bitkisi ve bu bitkinin besin değeri yüksek, ufak yeşil veya kahverengi yuvarlak ve yassıca tohumu.
- m.** 377
- mās** *ıs.* ‘Ses’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. (sās mās)** Ses ve sesle ilgili şeyler. 4444
- māslēk** *ıs.* Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş.
- m. +i (māslēgi)** 3973, 3975, 4032
- māsrāf** Bk. **Harcanan para, gider.**
- m.** 1560, 4817
- m. +íní** 659
- m. +lāríní** 4837
- m. +ūm** 4835
- māsud** Bk. **mesut**
- m.** 2404
- māyā** *ıs.* Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde, ferment.
- m.** 374, 374, 3198, 3199, 4265, 4265, 4269, 4269
- m. Ƙabí** Buzağı midesi. 4270
- m. +ni** 204
- m. +sí** 4269
- m. +sí (peynir māyāsí)** Peynir mayası. 374
- m. +síní** 3198
- m. +yi** 379, 3198
- m. +yí (māyāyí)** 4265, 4271
- māyālí** *sf.* İçinde maya bulunan yiyecek veya içecek.
- m.** 2464
- mālyā** *ıs.* ‘māylā’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. +dā (yāylā māylā)** Yayla ve yaylayla ilgili şeyler. 2998
- mēšan** *ıs.* ‘nēšan’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
- m. (nēšan mēšan)** Nişan ve nişanla ilgili şeyler. 2433, 2434

mèzar *is.* ‘hèzar’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (hèzar mèzar) 3911

mi *soru eki*³²⁰ Sonuna getirildiği cümleye veya kelimeye, söyleyiş biçimine veya tonlamaya göre soru şaşma veya inkâr anlamı verir.

m. 47, 56, 64, 66, 79, 92, 212, 214, 296, 319, 353, 373, 379, 509, 524, 526, 534, 575, 708, 738, 740, 780, 804, 833, 859, 893, 905, 926, 928, 940, 967, 974, 980, 983, 983, 1065, 1109, 1112, 1120, 1159, 1168, 1173, 1181, 1185, 1248, 1262, 1274, 1278, 1278, 1278, 1344, 1389, 1394, 1414, 1417, 1424, 1439, 1441, 1442, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1450, 1464, 1464, 1519, 1519, 1527, 1542, 1580, 1609, 1612, 1637, 1637, 1644, 1661, 1674, 1675, 1707, 1709, 1729, 1744, 1807, 1865, 1874, 1875, 1875, 1885, 1885, 1896, 1897, 1905, 1909, 1909, 1911, 1921, 1929, 1979, 1993, 2024, 2024, 2056, 2056, 2058, 2068, 2068, 2077, 2104, 2105, 2107, 2126, 2127, 2134, 2134, 2141, 2178, 2179, 2189, 2199, 2213, 2213, 2284, 2295, 2297, 2308, 2329, 2359, 2375, 2390, 2430, 2431, 2443, 2444, 2444, 2445, 2478, 2479, 2514, 2516, 2516, 2518, 2518, 2520, 2522, 2553, 2560, 2561, 2569, 2588, 2591, 2617, 2632, 2634, 2638, 2639, 2655, 2673, 2676, 2679, 2682, 2686, 2688, 2694, 2694, 2706, 2706, 2737, 2751, 2754, 2757, 2760, 2766, 2766, 2766, 2787, 2795, 2800, 2813, 2813, 2820, 2838, 2838, 2842, 2853, 2868, 2905, 2927, 2937, 2948, 2970,

2970, 2979, 2980, 2982, 3038, 3053, 3061, 3075, 3104, 3133, 3141, 3163, 3171, 3186, 3188, 3193, 3196, 3199, 3199, 3210, 3210, 3212, 3230, 3240, 3249, 3258, 3263, 3265, 3316, 3317, 3327, 3336, 3337, 3346, 3356, 3388, 3389, 3419, 3419, 3420, 3430, 3436, 3449, 3521, 3521, 3527, 3530, 3539, 3601, 3601, 3639, 3681, 3686, 3694, 3696, 3707, 3723, 3732, 3760, 3795, 3804, 3806, 3849, 3852, 3876, 3925, 3942, 3951, 3960, 3993, 3995, 4019, 4022, 4027, 4033, 4040, 4073, 4081, 4090, 4141, 4158, 4183, 4191, 4194, 4194, 4200, 4206, 4233, 4234, 4242, 4262, 4270, 4277, 4283, 4285, 4334, 4345, 4358, 4362, 4369, 4373, 4379, 4382, 4384, 4388, 4409, 4412, 4417, 4419, 4423, 4429, 4462, 4466, 4466, 4507, 4508, 4511, 4512, 4514, 4530, 4539, 4541, 4543, 4561, 4562, 4569, 4571, 4571, 4578, 4610, 4642, 4646, 4701, 4763, 4763, 4764, 4766, 4775, 4782, 4808, 4848, 4874, 4884, 4943, 4948, 4950, 4952, 4952, 4956, 4962, 4984, 4992, 5014, 5019, 5031, 5031, 5035, 5052, 5052, 5068, 5068, 5074, 5096, 5098, 5123, 5172, 5172

m.+du 226, 226

m.+dù 226, 311, 1217

m.+dûr 227, 227, 227, 228, 228, 870, 875, 939, 1072, 2027, 2027, 2120, 2170, 2455, 2473, 2606, 2606, 2953, 2956, 4078, 4378, 4522, 4539, 4540, 4540, 4566, 4853

m.+sen 1155

m.+sèn 85, 106, 218, 321, 854, 1333, 1377, 1667, 1698, 1814, 1815, 1862, 2587, 2750, 3220, 3266, 3342, 3362, 3405, 3412, 3484, 3626, 3879, 3896, 3897, 4017, 4143, 4169, 4364, 4442, 4442, 4479, 5169, 5169

m.+sùnùz 2416

m.+ydi 558, 1108, 1206, 1390, 2130, 2131, 2421, 2514, 4314, 4641, 5034, 5045

m.+ydilâr 5072

m.+ydùk 194

³²⁰ Geleneksel görüşe uyarak ‘ek’ ifadesini kullandım, aslında bu bir ek değildir, tek başına kelimedir. Bu kelimeye ek deme gerekçesi olarak uyuma tabi olması gösterilmektedir. Uyuma tabi olmaktadır dolayısı bu kelimeye ek diyenler *da/de* bağlacı içinde aynı şeyi neden söylemedikleri bir soru işareti oluşturmaktadır.

- m. +ydüm** 4781
m. +ydün 1813, 2018, 2019
m. +yik 3306
m. +yim 133, 568, 705, 1323, 1915, 2053, 3338, 4541, 4762, 4936
m. +yiz 156
m. +yük 1464, 1464, 2167
mide *ıs.* Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği, omurgasız hayvanlarda ise sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası.
m. 3201
m. +m 550
m. +si 3201
m. +sini 3200
midē Bk. **mide**
m. +m 1283
migne *ıs.* ‘igne’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (igne migne) İğne ve iğneyle ilgili şeyler. 1122
miğ *ıs.* ‘tiğ’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (tiğ miğ) Tığ ve tığla ilgili şeyler. 2895
milim *ıs.* ‘kilim’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. (kilim milim) Kilim ve kilimle ilgili şeyler. 3063
millet *ıs.* 1. Çoğu aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus.
m. 622, 3282, 4546
m. +e 807
m. +i (Türk milleti) 772
m. +ine (Türk milleti) 804
m. +inin (Türk milleti) 808
2. Benzer özellikleri olan topluluk.
m. 55, 775
m. +i 626, 631, 3862
m. +inün (Hemşin milleti) 1526
m. 38, 54, 57, 71, 245, 337, 401, 553, 732, 773, 776, 790, 801, 1126, 1401, 1497, 2458, 2492, 2957, 3806, 4567, 5139, 5151
m. +i 4565
milletvekili *ıs.* Anayasaya göre yasama meclisine seçimle giren millet temsilcisi, mebus.
m. +lārī (milletvekillārī) 2447
millef Bk. **millet**
m. 3245
m. +i 2274, 2489, 3861
m. +üm 571
m. +ün 15, 1123, 1527, 2347, 5109
m. 3380
m. +ün 1527
millēt Bk. **millet**
m. +i 2480
milyār *ıs.* Milyon kere bin ve bu sayının adı.
m. 888, 2261, 2261
milyārdeř *ıs.* Bir veya daha çok milyarı olan.
m. 3428
milyon *ıs.* Bin kere bin ve bu sayının adı.
m. 1119
m. +a 927, 1074
milyòn Bk. **milyon**
m. +duş 1079
minci Bk. **minci**
m. 3729, 4415
minci *ıs.* Çökelek.
m. 945, 1129, 1238, 3197, 3211, 3211, 3212, 3213, 4272, 4272, 4925, 5077
m. et- Minci yapmak. 385
m. kâstûr- Şerat adı verilen peynir suyunu kaynatıp çökelek yapmak. 383
m. +mùn 1131
m. +si 384, 1237
m. +yi 1236, 3211, 3213, 5076

mini *ıs.* ‘**çini**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +sini (çini mini) Çini ve çiniyle ilgili şeyler. 3923

mıraşçı *ıs.* Kendisine miras kalan, varis.

m. +m 803

misket *ıs.* Bilye.

m. 2046

miş *ıs.* ‘**iş**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +i (iş miş) İş ve işle ilgili şeyler. 429

mit- *ıs.* ‘**git-**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.-ēm (midēm) (ğit- mit-) Gitmek ve gitmekle ilgili her şey. 1283

mí Bk. mi

m. 674, 856, 1717, 1875, 2888, 3346

m. +síz 3541

mísir *ıs.* *bot.* Buğdaygillerden gövdesi kalın, yaprakları büyük, boyu yaklaşık 2-3 metre olabilen, erkek çiçekleri tepede salkım durumunda, dişi çiçekleri yaprakla gövde arasında koçan biçiminde olan bir kültür bitkisi.

m. 865, 867, 2864, 2864, 3101, 3277, 3746, 3746, 3794, 3794, 4108, 4108, 4110, 4548, 4548, 4553

m. ekmeğí Mısır ekmeği. 3733

m. etmäğí 3543

m. +í 2065, 3102, 3748, 3795, 4510

m. ózi yağı Mısır özünden yapılan yağ. 1066

mobân *ıs.* ‘**çobân**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (çobân mobân) Çoban ve çobanla ilgili şeyler. 5037

moća *ıs.* ‘**hoća**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +lār (hoća moća) Hoca ve hocayla ilgili şeyler. 3706

moćuk *ıs.* ‘**çoćuk**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (çoćuk moćuk) (çoćuk moćuk) 2836

m. +lārùmûza (çoćuk moćuk) 2910

moć *ıs.* ‘**kóć**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (kóć móć) Göç ve göçle ilgili şeyler. 3891

moda *ıs.* ‘**oda**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +lār (oda moda) Oda ve odayla ilgili şeyler. 3816

modâ *ıs.* Değişikli ihtiyacı veya süslenme özentiyle toplumun yaşamına giren geçici yenilik.

m. 4350

moğ *ıs.* Budanmak üzere yetiştirilen ağaçlardan alınan ot.

m. 4420

moğul *ıs.* ‘**Oğul**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. +í (oğul moğul) Oğul ve oğulla ilgili şeyler.

moktoş *ıs.* Doktor kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (doktoş moktoş) Doktor ve doktorla ilgili şeyler. 3835

mol *ıs.* Hayvan yiyeceği olarak yapılan dallı yaprak.

m. 4418, 4418, 4420

m. +i 4394, 4395, 4418, 4418, 4418

m. +ina 4418

m. +lāře 4418

mola *ıs.* 1. Ilık.

m. 3190

2. *İt.* Kısa bir süre sonra hareket etmek üzere dinlenme.

m. vēř- Dinlenmek 3444

molap *ıs.* Dolap kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (dolap molap) Dolap ve dolapla ilgili şeyler. 5100

molâ Bk. mola 1

m. 3189

moniş- *ıs.* ‘**konış-**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.-fük (konış- moniş-) Konuşmak ve konuşmakla ilgili şeyler. 4891

moşal *ıs.* Bir insanın ruhsal gücü, yürek gücü, maneviyat.

m.+ùngí 1907

moşc *ıs.* ‘**boşc**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.+i (boşc moşc) Borç ve borçla ilgili şeyler. 3546

moşmak *ıs.* ‘Görmek’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (ğóřmak moşmak) Görmek ve görmekle ilgili şeyler. 2011

moşon *ıs.* ‘**hoşon**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (hoşon moşon) Horon ve horonla ilgili şeyler. 4196

moşoş *ıs.* 1. Herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren sistem.

m.+i 1194

2. Yol yapımında kullanılan araç, dozer

m. 1202

moşoş Bk. **moşoş**

m.+i 1194

m. 1036

moyādí *ıs.* ‘**soyādí**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.+ní (soyādí moyādí) Soyadı ve soyadıyla ilgili şeyler. 2361

mozi *ıs.* Açık ateşte etrafa saçılan uçuş külleri.

m. 4673, 4673, 4673, 4674

mōal Bk. **moşal**

m.+ùm 2548

mōn *ıs.* ‘**hōn**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (hōn mōn) Horon ve horonla ilgili şeyler. 2742

mōni *ıs.* İstirid ağacı.

m. 326, 326

mókúz *ıs.* ‘**ókúz**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.+lāří (ókúz mókúz) Boğa ve boğayla ilgili şeyler. 105

mów- *ıs.* ‘**dów-**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m.-dile (dów- mów-) Dövmek ve dövmekle ilgili şeyler. 599

móz *ıs.* ‘**ğóz**’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.

m. (ğóz móz) 4029

mu Bk. **mi**

m. 1785, 2033, 2226

m.+lāř (u mu) ‘o bu’ anlamında bir ikilme. 3536

m.+sun 856, 1842, 1930, 2073, 2103, 2104, 2117, 2122, 2236

mućeveř *ıs.* Değerli süs eşyası.

m. 3253

muddet *ıs.* Süre.

m.+i 3358

muāyene *ıs.* Bir kimsenin hasta olup olmadığını ve hastalığının ne olduğunu araştırma.

m. et- Muayene etmek. 1074, 1075

muffreze *ıs. ask.* Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması için, küçük birliklerden belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan gruplara verilen ad.

m. 3443

muhabbet Bk. **mūabbet**

m. et- Sohbet etmek. 1943, 1964

muhtac *ıs.* Bir şeye ihtiyaç duyan.

m. et- Muhtac durumda bırakmak. 4324, 4325

muhtar *ıs.* Köy veya mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy ve mahallede oturanların seçtikleri kimse.

m. 3562

muhtarfluk *ıs.* Muhtarın görevi veya makamı.

m. 849
muhtâc Bk. **muhtac**
m. ol- İhtiyaç sahibi durumuna düşmek. 3012
muhteşem *sf.* Saygıdeğer, sayın.
m. 676, 767, 797
muhlama *ıs.* Peynir veya çökelek yağda kızartılarak yapılan bir yemek türü.
m. 210, 211, 2001, 3215, 3926, 3928, 4413, 4414, 4924, 5142, 5142
m. +sî (muhlamâsî) 4925
m. +sûz 5143
m. +ya 1999
muhtaç Bk. **muhtar**
m. 624
m. +ûn 3390
m. 3558
muhtaç Bk. **muhtar**
m. 623
m. +lâr 621
muhtaşlûk Bk. **muhtarlûk**
m. 3564
m. +lâr 2479
m. +lârden 2494
m. +fân 2133
m. +fî 3563
muleyman *ıs.* ‘Sûleyman’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. +lâr (Sûleyman muleyman) Süleyman ve diğerleri. 3312
mulâr *ıs.* ‘ulârî’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. +î (ulârî mulârî) Onlar ve onlarla ilgili şeyler. 3836
mum *ıs.* Bir fitilin üzerine erimiş balmumu, iç yağı, stearik asit veya parafin dökülüp genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun ışıltı aracı.
m. 1802

m. +î 1804, 1808, 1816
m. +lâr 1820
m. +lârî 1803, 1810, 1811, 1812
mumkûn Bk. **mûmkûn**
m. 1653, 1931, 1955
muşacât *ıs.* Başvuru.
m. et- Başvurmak. 915
muşul- *ıs.* ‘vuşul-’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m.-dîlâr (vuşul- muşul-) Vurulmak ve vurulmakla ilgili şeyler. 3769
musadâ *ıs.* İzin, mücadele.
m. et- Süre tanımak, izin vermek. 3445
musafir *ıs.* Konuk.
m. 1646
m. ol- Misafir olmak. 812
m. et- Misafir etmek. 812
m. şal- Misafir olarak bulunmak. 3314
m. +ûn 205
m. +ûm 1618
musafirhane *ıs.* Konukevi.
m. 1450
museyin *ıs.* ‘Hûseyin’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öge.
m. +le (Hûseyin museyin) Hüseyin ve diğerleri. 108
muşmulâ *ıs. bot.* Gülgillerden 2-3 metre yükseklikte dikenli küçük bir ağaççık, bu ağacın olgunlaşp çürüdükten sonra yenebilen mayhoş, buruk ve beş çekirdekli meyvesi, döngel, beşbıyık..
m. 336, 337
mutait *ıs.* Başkasıyla ilgili bir işi yapmayı üzerine alan kimse, müteahhit, üstenci.
m. +e 907
m. +lâr 908, 1383
mutlak *zf.* Kaçınılmaz bir biçimde, herhalde, ne olursa olsun.
m. 3733, 3803, 4416
mutli *sf.* Mutluluğa erişmiş olan, ongun, mes’ut.

- m.** 5013, 5014
mutusuz *s.* Mutlu olmayan, bedbaht.
m. 4866, 4866
mufaitlũk Müteahhit olma durumu.
m. et- Müteahhitlik yapmak. 1978, 1978
mufāyít Bk. **mutait**
m. 4067
muşak *ıs.* Yemek pişirilen yer.
m. 961
m. +fā 4046
muvalat *ıs.* ‘tuvalat’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.
m. +í (tuvalat muvalat) 3825
mũndũk *ıs.* ‘Fındık’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öğe.
m. (fũndũk mũndũk) 4649
mũabbet *ıs.* Dostça konuşma, yarenlik.
m. et- Sohbet etmek. 822, 1629, 1906
mũabet Bk. **mũabbet**
m. et- Sohbet etmek. 1687
mũakřakř *s.* Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş.
m. 1359, 1748, 1790, 1946, 2128, 1306, 3834
mũamele *ıs.* Davranma, davranış, işlem.
m. +mi 4992
mũayene *ıs.* Bir kimsenin hasta olup olmadığını ve hastalığının ne olduğunu araştırma.
m. et- Bir kimsenin hasta olup olmadığını ve hastalığının ne olduğunu araştırmak. 3355
mú Bk. **mi**
m. 1752
múčadele *ıs.* Herhangi bir amaca erişmek veya kuvvete karşı koyabilmek için bir kiři veya topluluğun güçlü, sürekli çabası, savaşını.
m. 682
múčadele Bk. **múčadele**
m. +si 4867
múdíř *ıs.* İdare eden, yöneten.
m. +dũř 2193, 2193, 2443, 2731
m. +í 2446, 3646
m. +ídũř 2446
múğún *ıs.* ‘dúğún’ kelimesi ile yapılan ikilemede anlamsız ikinci öęe.
m. (dúğún múğún) 4994
múhendis Bk. **mũendis**
m. +ídũř (maden múhendisi) 2241
múkāfat *ıs.* Ödül.
m. +íní 752
múmkún *s.* Muhtemel, olabilir, olası.
m. 1313, 1352, 1353, 1711, 1715, 1751, 1752, 1760, 1760, 1761, 1770, 1770, 1782, 1796, 1832, 1833, 1875, 1885, 1929
múmkún Bk. **múmkún**
m. 1527, 1953
mústahsil *ıs.* Üretici, yetiştirici.
m. +len 1382
múzik *ıs.* Bir duyguyu, ölçülü seslerle ifade eden sanat veya bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan eser.
m. 1289
mũendis *ıs.* Mühendislik mesleğinden olan kimse.
m. +i (kimya mũendis) Kimya mühendisi. 3837
m. +tũř 3838
na Bk. **nā**
n. 154, 193, 193
naçalig *ıs.* Doğu Karadeniz’in Rus işgali sırasında Rize’nin Pazar ilçesinde yönetici durumundaki Rus görevlisi.
n. 813, 816
n. +un 814
naćak *ıs.* Sapı kısa, küçük odun baltası.
n. +ā (naćağā) 3331
n. +i (naćaęi) 3328
naćakli *sf.* Nacaęı olan.
n. +yi 3330

naḡā *is.* Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin tamamı, bayındırlık işleri, nafia.

n. 3574

naḡis *is.* Rize ve civar illerinde temmuzun yirmisinde, bazı işlerin yapılması bir inancın gereği olarak yasaklanmıştır. Bu tarihe (temmuzun yirmisine) nakis adı verilir.

n. 3799

n. + fe 3799

nal *is.* At, katır, eşek gibi yük hayvanlarının toynaklarına çakılan demir.

n. çakmak Nalı yük hayvanının toynağına çivi ile tutturmak. 2552

nam *is.* Ad, ün.

n. + í 3843

namaz *is.* Müslümanların günde beş kez yapmaları dince buyrulan ve dua okuyarak kıyam, rükû, sücut, kuut denilen beden durumlarını, kuralınca tekrarlayarak Tanrı için yapılan ibadet.

n. + í (saba namazı) Sabahın alaca karanlığı. 4643

n. + ína (bayram namazı) 619

n. + indä (saba namazı) Sabahın ilk ışıkları. 538

n. + iní (bayram namazı) Bayramda kılınan namaz. 619

n. + iní kël- Namaz kılmak. 788

n. + íye (saba namazı) 3404

n. + íylen (aeşam namazı) Akşamın alaca karanlığı. 4970, 4970

n. Kíl- Namaz kılmak. 3680

namus *is.* Ar.Dürüstlük, doğruluk, yol yordam.

n. + iylen 7

nane *is.* Ballı baklagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz ve menekşe renginde, ıtır, çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi.

n. 2886, 2886, 2886, 2887, 2891

naḡile *is.* Tömbedeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlaya araç.

n. + lefi 3457

nasé Bk. **nasıl**

n. 3405

nasèl Bk. **nasıl**

n. 4142

nasí Bk. **nasıl**

n. 857, 1842, 1847, 1921, 1928, 2251, 2253, 2437, 2469, 2531, 3266, 3277, 3332, 3412, 3432, 3694, 3765, 3983, 3992, 3993, 4014, 4159, 4206, 4490, 4573

nasıl *s.* (Bir kimse, bir olay veya bir konu için) Ne gibi, ne türlü.

n. 200, 856, 897, 977, 1223, 2011, 2237, 2390, 2473, 2492, 2492, 2493, 2493, 3282, 3988, 4183, 4232, 4487, 4573, 4728, 4836, 4837, 4837

nasíp Bk. **nesip**

n. et- (nasíb_et-) 3234

nassí Bk. **nasıl**

n. 133, 134, 154, 155, 156, 163, 164, 165, 165, 245, 323, 328, 370, 538, 545, 1229, 1230, 1278, 1289, 1291, 1667, 1677, 1711, 1742, 1743, 1956, 1966, 2025, 2034, 2072, 2108, 2505, 5023, 5155

n. + dūr 239

naş *is.* Ölen kimsenin vücudu, ceset.

n. + ini 742

nav *is.* Tulumun alt kısmın yer alan, içinde iki adet dillik, iki adet de analık bulunan genellikle şimşirden (sığır boynuzundan yapılanları da vardır.) yapılan at toynağı biçimindeki parça.

n. + i 1324

naw Bk. **nav**

n. + suz Navı olmadan. 1344

nylon *is.* Temel maddesi poliamit reçinesi olan, birçok giyim ve ev eşyası yapımına yarayan, sert, dayanıklı ve esnek madde.

- n.** 1238
n. + lār 3720
naz *ıs.* Hatır.
n. + ùmùz 3399
Nazarboz *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
n. 1995, 2102, 2716, 2720, 4488
Nazarğúl *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
n. 387, 1046, 2716
Nazarlí *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
n. 4283
Nazli *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.
n. + yùm 5129
nā Bk. **nā**
n. + ĩ 1178
nāsí Bk. **nasıl**
n. 1775, 1822
nāsíl Bk. **nasıl**
n. 516, 523, 527, 545, 548, 1828
n. + du 309
nāssi Bk. **nasıl**
n. 1774
nāyilet *ıs.* Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden mahrum olma, beddua. Krş. **lanet**.
n. 1774
nāzār *ıs.* Belli kimselerde bulunduğu inanılan; insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala, mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç.
n. et- Nazar değdirmek. 1775
ne Bk. **nā**
n. 258, 1393, 2223
n. + dir 2148
n. + e (nē) 3366, 4038
n. + le 1928
n. + ngí 4386
n.-sùn 1164
n.-fùm 2936
n.-fùn 1166
n. + yùm 2212
neden *zf.* Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılır.
n. 1841, 2148, 2152, 3341
nefes *ıs.* Soluk.
n. al- Zor bir durumdan çıkıp rahata kavuşmak. 4110
n. aldür- Aman vermek. 4111
n. darlùğí Nefes daralmasına neden olan bir beden rahatsızlığı, astım. 4171
n. + ùng 4326
neşe *zm.* 'Hangi yer?' anlamında yer sormak için kullanılır.
n. + e (neşe) 1333, 2204
n. + mle 319
neşede Bk. **nārdā**
n. + dūrle 4600
neşe *zf.* 'Hangi yere?' anlamına yer zarfı.
n. 1868
neşe Bk. **neşe**
n. 2204, 2676, 4600
nesip *ıs.* Kısmetine düşeni elde etmek.
n. 1095, 1636
n. (nesib_ol-) Kısmetine düşeni almak. 1129
n. et- Fırsat vermek, eriştirmek. 1204
n. et- (nesib_et-) Krş. **nesib_ol-** 2196
n. et- (nesib_etsùn) 2195, 2195
n. ol- (nesib ol-) 4740
neřān *ıs.* Nişanlanma sırasında yapılan tören.
n. + dan meřān 3356
neşeli *sf.* Sevinçli, keyifli, şen.
n. 250, 825
netice Bk. **nātiće**
n. 3380
n. + si 1461
netiće Bk. **nātiće**
n. 3313
neya Bk. **nēyā**

n. 2235
nezaʔet *ıs.* Bakma, gözetme.
n. et- Bakmak, gözetmek. 2569
nezet *ıs.* Ağız yoluyla alınan tat, lezzetli.
n. 2115, 2118, 2118
nezetli *sf.* Tadı güzel, lezzetli.
n. 4161
nē Bk. **nā**
n.+ye 1025
nērde Bk. **nārdā**
n. 2463
nērden Bk. **nārden**
n. 2189
nēre Bk. **neʔe**
n. 1613
nēya Bk. **nēyā**
n. 2140, 2166, 2166, 2166, 2167
nēyē Bk. **nēyā**
n. 476
nēyā *zf.* ‘Hangi yere?’ anlamına yer zarfı.
n. 292, 3368, 3792, 3819, 3832, 3873, 3915, 3970, 4016, 4445, 4913, 4959
nē Bk. **nā**
n. 133, 528, 1531, 1577, 1580, 1801, 1828, 2374, 2673, 2921, 3372, 3372, 3376, 3424, 3739, 3855, 4097, 4168, 4322, 4797, 4904, 4959, 4989, 5051
n.+du 4853
n.-se 3995
n.+ydi 3087
n.+ye 1913
n.+yse 1640, 3953, 3982, 4004, 4017
nā *zf.* Bir olayın amacını veya sebebini sormak için kullanılır; niye, niçin.
n. 13, 26, 31, 45, 53, 53, 74, 75, 84, 89, 109, 117, 117, 132, 133, 139, 139, 139, 145, 150, 158, 184, 185, 186, 206, 210, 213, 213, 228, 228, 244, 257, 295, 295, 307, 315, 319, 323, 328, 342, 343, 363, 364, 365, 368, 370, 386, 389, 389, 404, 405, 407, 408,

411, 413, 415, 418, 418, 419, 426, 435, 439, 439, 441, 442, 451, 457, 478, 480, 482, 518, 542, 558, 561, 575, 576, 577, 626, 627, 676, 693, 727, 736, 737, 737, 775, 788, 788, 823, 823, 845, 847, 850, 866, 870, 871, 891, 891, 893, 896, 899, 902, 905, 915, 916, 918, 924, 926, 940, 944, 983, 990, 990, 995, 1009, 1030, 1030, 1048, 1079, 1106, 1111, 1141, 1167, 1176, 1178, 1178, 1194, 1204, 1208, 1211, 1213, 1213, 1218, 1227, 1228, 1244, 1248, 1254, 1260, 1270, 1274, 1275, 1296, 1296, 1303, 1313, 1321, 1348, 1351, 1354, 1357, 1359, 1368, 1370, 1371, 1372, 1378, 1380, 1381, 1402, 1414, 1435, 1436, 1437, 1443, 1454, 1454, 1501, 1516, 1519, 1524, 1528, 1563, 1564, 1573, 1573, 1621, 1621, 1645, 1663, 1669, 1669, 1673, 1690, 1699, 1700, 1717, 1723, 1725, 1731, 1742, 1743, 1744, 1746, 1751, 1757, 1758, 1764, 1765, 1771, 1773, 1784, 1774, 1805, 1853, 1870, 1870, 1871, 1872, 1880, 1884, 1884, 1899, 1904, 1915, 1932, 1961, 1963, 1970, 1992, 1995, 1997, 1997, 2012, 2018, 2025, 2054, 2055, 2057, 2061, 2062, 2083, 2089, 2093, 2093, 2100, 2117, 2117, 2143, 2144, 2147, 2147, 2150, 2153, 2153, 2154, 2155, 2156, 2158, 2161, 2189, 2189, 2205, 2216, 2225, 2236, 2246, 2247, 2268, 2336, 2336, 2354, 2356, 2381, 2404, 2438, 2444, 2470, 2499, 2499, 2506, 2552, 2572, 2581, 2587, 2588, 2603, 2610, 2617, 2645, 2645, 2646, 2648, 2650, 2657, 2658, 2660, 2672, 2713, 2713, 2716, 2724, 2736, 2741, 2750, 2791, 2793, 2813, 2828, 2828, 2837, 2841, 2845, 2853, 2854, 2862, 2870, 2870, 2871, 2877, 2877, 2883, 2920, 2957, 2960, 2967, 2971, 2991, 2991, 2999, 3004, 3010, 3011, 3012, 3033, 3074, 3074, 3078, 3101, 3109, 3145, 3171, 3171, 3216, 3220, 3227, 3232, 3249, 3259, 3260, 3263, 3267, 3279, 3283, 3297, 3303, 3318, 3318, 3327, 3336, 3362, 3363, 3398, 3404, 3408, 3413, 3427, 3448, 3462, 3465, 3490, 3527, 3552, 3575, 3582, 3586, 3626, 3636, 3638,

- 3648, 3659, 3662, 3680, 3700, 3715, 3741, 3746,
3747, 3755, 3755, 3769, 3777, 3779, 3781, 3786,
3807, 3811, 3823, 3835, 3847, 3862, 3864, 3889,
3897, 3962, 4004, 4007, 4029, 4037, 4074, 4114,
4114, 4141, 4151, 4151, 4151, 4189, 4203, 4233,
4238, 4241, 4258, 4279, 4320, 4354, 4385, 4402,
4405, 4409, 4455, 4455, 4465, 4472, 4485, 4488,
4508, 4508, 4509, 4512, 4512, 4517, 4517, 4519,
4523, 4526, 4527, 4538, 4542, 4542, 4563, 4565,
4576, 4577, 4580, 4580, 4582, 4582, 4597, 4608,
4637, 4657, 4657, 4669, 4680, 4682, 4687, 4724,
4727, 4727, 4739, 4762, 4764, 4768, 4768, 4774,
4783, 4783, 4797, 4797, 4861, 4862, 4865, 4867,
4867, 4872, 4891, 4898, 4903, 4919, 4929, 4930,
4940, 4943, 4943, 4967, 4986, 4994, 5013, 5013,
5013, 5015, 5027, 5028, 5030, 5031, 5102, 5106,
5115, 5116, 5126, 5129, 5136, 5137, 5149, 5154,
5157, 5157, 5158, 5158, 5160, 5172
- n. +den** 2006, 2103, 2103, 2116, 2164
- n. +dîr** 774
- n. +du** 577, 1205
- n. +duîr** 1214
- n. +dûr** 186, 1163, 1881, 1893, 1894, 2073, 2155,
2191, 2871, 3257, 3258, 3480, 3941, 4749
- n. +e** 1524
- n. +e (nê)** 646, 646, 1580, 3357, 3389, 4865
- n. +i** 418
- n. +în** 2414
- n. +le** 3746
- n. +lâr** 517, 770, 740, 740, 740, 740, 769, 866, 1163,
1943, 1943, 1945, 2287, 2308, 2321, 2352, 3286,
3288, 3382, 3409, 3409, 3409, 3409, 3423, 3423,
3465, 3466, 3466, 3466, 3466, 3655, 3655, 3723,
3740, 3740, 3740, 3746, 3857, 4207, 4590, 4605,
5130
- n. +lârî** 4183, 4526
- n. +llâr** 551, 552
- n. +llâr** 566, 2610
- n. ol- (ölür)** 771
- n. (nölür)** 1891
- n. +sûz** 3812
- n. +ydi** 1108, 1108, 4641
- n. +ydûm** 4073
- n. +yi** 779, 1183
- n. +yidi** 99
- n. +yidu (nâyidu)** 16
- n. +yle** 54
- n. +ylen** 57
- n. +yse** 2618, 3579, 3583, 3955, 3961, 3965, 4061,
4443
- n. +yse (nêse)** 4031
- nâden** Bk. **neden**
- n.** 1060, 3422
- nâmaz** Bk. **namaz**
- n. Kël-** Namaz kılmak. 4035
- n. Kîl-** - Namaz kılmak. 789, 789, 790, 790, 3172
- nârde** Bk. **nârdâ**
- n.** 2626, 3333, 4327
- n. +du** 4947
- n. +dûrlâr** 2344
- n. +yse** 1563, 3350
- nârden** *zf.* ‘Hangi yerden?’ anlamına gelen yer zarfı.
- n.** 463, 1115, 1335, 2613, 2675, 4520
- nârdeyse** *zf.* Kısa bir süre içinde, hemen hemen.
- n.** 1512
- nârdâ** *zf.* ‘Hangi yerde’ anlamına gelen yer zarfı.
- n.** 37, 44, 865, 1208, 1320, 2186, 2199, 2635, 2681,
2681, 2682, 2689, 3696, 3713, 3946, 3947, 4050,
4386, 4409, 4520, 4777, 4778, 4948
- n. +du** 37
- n. +dûr** 4773
- nârê** Bk. **neşeye**
- n.** 3893
- nâtice** Bk. **nâtice**
- n.** 3383
- nâtice** *is.* Sonuç.

n. 3244, 3271, 3310, 3318, 3322, 3332, 3336, 3343, 3442
näya Bk. **nëyă**
n. 1406, 2244, 4311
näye Bk. **nefeye**
n. 1022
n. 1951
nëşan *ıs.* Nişanlanma sırasında yapılan tören.
n. 399, 2379
n. et- Nişanlamak. 3640
n. mēşan 2433, 2434
n. +um 400
nëşanlan- Bir çiftin evlenme işinin kararlaştığına belirti olarak parmaklarına yüzük takmak, yavuklamak.
n.-dük 1706
n.-miş 3693
n.-mişlär 1910
nëşanlı *sf.* Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse.
n. 1909, 3692, 3699
n. +dùrlär 2507, 2507
n. +lär 3120, 3125
nëşân Bk. **nëşan**
n. +al 1607
n. +í 2604
n. +lä 117
nëşânla- Krş. **nëşanlan-**
n.-dük 20
nëşânlen- Bk. **nëşanlan-**
n.-dim 158
n.-dükfen 158
n.-düm 114
n.-mişüm 285
nëşânlı Bk. **nëşanlı**
n. 221, 1576, 4073, 4240
n. +duş 115, 119
n. +sí 2516

nëşânlılık *ıs.* Nişanlı olma durumu.
n. 2514
nihayet *zf.* Sonunda, en sonunda. Krş. **nātiće**
n. +i 645, 674
nikâ *ıs.* Bir erkekle bir kadının evlilik birliğini kurmasını sağlayacak kanunî işlem.
n. +yí (nikâyí) 4992
nimet *ıs.* İyilik, lütuf, ihsan.
n. +fi 781, 807, 807
niye Bk. **nëyă**
n. 144, 1014, 1703, 3262
nizamíye *ıs. ask.* Kışla ve garnizonlarda giriş kapısı.
n. +ya 3599
nîä Bk. **nëyă**
n. 4979
nobef Bk. **nóbet**
n. +i 3319
noksân *ıs.* Eksik, eksiklik.
n. +lärümüz 1306
n. +suz 1308, 1308
noqfa *ıs.* Konu ile ilgili önemli bölüm.
n. +sí 1339
not *ıs.* Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı.
n. et- Yazmak. 4042, 4042, 4043, 4050
nòmeřa *ıs.* Bir şeyi bir dizi içinde gösteren sayı, rakam.
n. +síní 1121
nóbet *ıs.* (Ask., polis vb.) Bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak.
n. 3597, 3599, 3599
n. +a 3324
n. bekle- Nöbet tutumak. 4077
n. +ina 3324
nufus *ıs.* Kişi.
n. 567, 568, 3726
n. +í 3524, 3524
numaşa Bk. **nòmeřa**
n. 3815

nuḥ *is.* İlâhî bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık.

n. 3295

n.+îndä 761, 781

n.+lär 3429, 3447

nū Bk. **nuḥ**

n.+îndä (nūîndä) 82

o *zm.* Teklik üçüncü kişiyi gösterir.

o. 130, 144, 160, 187, 220, 264, 265, 273, 290, 416, 436, 436, 436, 478, 524, 542, 554, 569, 575, 581, 596, 606, 609, 625, 625, 625, 630, 655, 657, 662, 678, 683, 684, 693, 700, 727, 732, 762, 782, 783, 793, 800, 825, 825, 826, 827, 828, 834, 837, 837, 844, 849, 854, 856, 861, 863, 863, 886, 891, 913, 936, 945, 949, 949, 954, 956, 965, 971, 989, 993, 997, 998, 1000, 1022, 1026, 1034, 1037, 1040, 1051, 1065, 1104, 1113, 1113, 1114, 1141, 1158, 1159, 1168, 1168, 1179, 1184, 1186, 1191, 1193, 1198, 1199, 1204, 1212, 1212, 1229, 1229, 1229, 1235, 1240, 1240, 1261, 1281, 1281, 1286, 1286, 1290, 1292, 1292, 1295, 1296, 1303, 1303, 1304, 1315, 1320, 1322, 1332, 1333, 1334, 1335, 1340, 1349, 1351, 1351, 1369, 1369, 1377, 1378, 1385, 1388, 1389, 1392, 1393, 1399, 1411, 1415, 1416, 1430, 1435, 1450, 1464, 1479, 1483, 1494, 1495, 1498, 1499, 1500, 1503, 1504, 1517, 1518, 1521, 1525, 1548, 1566, 1569, 1572, 1578, 1581, 1583, 1585, 1594, 1600, 1606, 1627, 1647, 1649, 1650, 1650, 1651, 1652, 1662, 1667, 1677, 1677, 1699, 1701, 1703, 1704, 1706, 1707, 1710, 1718, 1723, 1735, 1738, 1743, 1759, 1759, 1761, 1770, 1773, 1775, 1777, 1777, 1779, 1779, 1780, 1780, 1780, 1793, 1805, 1805, 1807, 1810, 1816, 1819, 1832, 1834, 1845, 1849, 1861, 1865, 1869, 1870, 1872, 1876, 1888, 1918, 1922, 1934, 1937, 1944, 1947, 1952, 1955, 1968, 1997, 2014, 2020, 2025, 2026, 2034, 2040, 2041, 2043, 2048, 2048, 2057, 2057, 2059, 2075, 2076, 2076, 2080, 2082, 2095, 2096,

2097, 2100, 2101, 2105, 2106, 2144, 2145, 2160, 2180, 2202, 2209, 2209, 2210, 2212, 2212, 2220, 2225, 2228, 2229, 2234, 2234, 2235, 2237, 2238, 2243, 2247, 2259, 2259, 2262, 2277, 2278, 2279, 2279, 2279, 2280, 2284, 2286, 2287, 2289, 2290, 2294, 2295, 2296, 2298, 2307, 2307, 2309, 2314, 2314, 2314, 2317, 2318, 2318, 2319, 2324, 2324, 2327, 2331, 2337, 2341, 2344, 2359, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2364, 2366, 2367, 2368, 2377, 2383, 2388, 2400, 2402, 2403, 2414, 2436, 2439, 2439, 2443, 2454, 2455, 2463, 2463, 2475, 2476, 2476, 2481, 2503, 2506, 2506, 2511, 2511, 2515, 2516, 2517, 2531, 2538, 2544, 2576, 2581, 2597, 2600, 2610, 2622, 2622, 2626, 2642, 2646, 2655, 2655, 2656, 2657, 2657, 2661, 2668, 2670, 2671, 2672, 2682, 2682, 2682, 2683, 2690, 2692, 2741, 2747, 2773, 2782, 2812, 2820, 2822, 2822, 2826, 2831, 2833, 2835, 2842, 2845, 2864, 2888, 2896, 2918, 2929, 2930, 2933, 2939, 2940, 2940, 2941, 2948, 2954, 2955, 2965, 2968, 2987, 2988, 2999, 2999, 3035, 3042, 3042, 3054, 3054, 3062, 3067, 3078, 3091, 3096, 3105, 3111, 3115, 3129, 3131, 3134, 3155, 3179, 3182, 3193, 3195, 3195, 3203, 3205, 3205, 3209, 3209, 3210, 3212, 3229, 3240, 3247, 3278, 3278, 3280, 3290, 3295, 3296, 3316, 3340, 3392, 3404, 3404, 3409, 3412, 3418, 3419, 3432, 3437, 3438, 3439, 3450, 3454, 3455, 3467, 3500, 3504, 3520, 3524, 3530, 3530, 3531, 3532, 3538, 3539, 3540, 3545, 3546, 3551, 3559, 3570, 3570, 3571, 3572, 3587, 3603, 3610, 3618, 3619, 3623, 3640, 3648, 3649, 3649, 3651, 3653, 3655, 3671, 3687, 3688, 3692, 3693, 3696, 3698, 3701, 3703, 3703, 3704, 3705, 3708, 3709, 3709, 3710, 3715, 3720, 3720, 3722, 3722, 3723, 3728, 3730, 3732, 3736, 3736, 3741, 3741, 3744, 3748, 3749, 3752, 3758, 3765, 3766, 3766, 3779, 3782, 3785, 3800, 3808, 3810, 3815, 3817, 3817, 3825, 3838, 3841, 3842, 3844, 3844, 3846, 3849, 3852,

3857, 3857, 3860, 3863, 3863, 3865, 3867, 3868,
3870, 3873, 3879, 3880, 3887, 3907, 3908, 3910,
3932, 3937, 3957, 3961, 3966, 3982, 3983, 3991,
4000, 4002, 4005, 4028, 4028, 4038, 4045, 4046,
4047, 4051, 4056, 4059, 4074, 4075, 4077, 4077,
4082, 4083, 4084, 4087, 4096, 4098, 4105, 4107,
4121, 4129, 4131, 4131, 4137, 4142, 4160, 4170,
4197, 4229, 4237, 4239, 4253, 4257, 4258, 4272,
4288, 4299, 4305, 4308, 4321, 4325, 4352, 4358,
4358, 4359, 4367, 4375, 4376, 4393, 4393, 4400,
4403, 4407, 4416, 4425, 4439, 4445, 4466, 4477,
4478, 4486, 4487, 4490, 4497, 4521, 4541, 4546,
4550, 4557, 4564, 4573, 4573, 4573, 4635, 4642,
4653, 4653, 4682, 4696, 4700, 4709, 4709, 4711,
4732, 4732, 4745, 4748, 4770, 4773, 4774, 4783,
4792, 4802, 4802, 4813, 4813, 4813, 4817, 4832,
4836, 4843, 4853, 4853, 4853, 4856, 4857, 4862,
4864, 4891, 4903, 4923, 4930, 4939, 4961, 4972,
4972, 4976, 4977, 4988, 5004, 5011, 5021, 5026,
5038, 5038, 5038, 5047, 5048, 5049, 5050, 5051,
5055, 5055, 5057, 5060, 5060, 5061, 5067, 5075,
5078, 5080, 5092, 5102, 5123, 5123, 5126, 5136,
5136, 5138, 5146, 5148, 5153, 5160, 5160, 5169,
5170

o.+duş 2268, 4698, 4813, 4833

o.+duş buduş de- İleri gerisini düşünmeden,
hesapsız konuşmak. 4056

o.+yidi 2431

obi Bk. **obiri**

o. 264, 3138

obi: Bk. **obiri**

o. 3845

obir s. Bu zamiriyle belirtilen bir şeyden sonda olan,
öteki, diğer.

o. 33, 137, 448, 1219, 1307, 1663, 1877, 1883, 2423,
2489, 2633, 2849, 2885, 2895, 2936, 3349, 3842,
3842, 3984, 4307, 4571

o.+le 20

o.+lëi 1245

o.+lärí 2633, 2758, 3106, 4203, 4307, 4386

o.+lärí.ne 3085

obiri *zm.* Öteki, öbür kişi veya şey.

o. 18, 430, 1801, 2691, 3609, 3782, 4302, 4383, 4571,
4873

o.+na 93, 2558

o.+ndä 2933

o.+ni 4194

o.+lär 3108, 3838

obi Bk. **obiri**

o. 2730

o.+ndä 524

o.+ni 532

o.+le 362

ocak 1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma
gibi amaçlarla kullanılan yer.

o.+fa 4033

o.+fan 4065

o.+un (ocağun) 4037

2. Aile.

o.+a (ocağa) 3665

ocaklûk *ıs.* Bir yapının üzerinde kurulduğu alan, arsa.

o.+indä (ocaklûğindä) 4137

ocak *ıs.* 1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma,
ısınma gibi amaçlarla kullanılan yer.

o.+un (ocağun) 3339

2. Ev.

o. 4998

3. Kahvelerde, kuruluşlarda çay, kahve vb.'nin
yapıldığı yer veya çay ocağı.

o. 3149

o.+indä (çay ocağı) Çay demlenip satılan küçük iş
yeri. 1152

o.+indä (ocağindä) 1152

o.+fa 17, 5137

o.+fen 5002

ocakçı *is.* Kahvehanelerde ocak başında kahve, çay gibi şeyleri hazırlayan kimse.

o. 3150

oçuz Bk. **ókúz**

o. 1447

oda *is.* Evin veya herhangi bir yapının oturmak, çalışmak, yatmak gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden çok fazla çıkışı olan bölümü, göz.

o. 961, 3092, 3223

o.+dā 250, 3816

o.+dūr 4302

o.+lār moda 3815

o.+lārdān 247

o.+sī 934, 959, 3263

o.+sīndā 3263

o.+yī (odāyī) 4306

odā Bk. **oda**

o.+ya 2535

ode Bk. **oda**

o.+nūn 1733

o.+yā 1710, 1711, 1711

odā Bk. **oda**

o.+m 1731

odun *is.* Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.

o. 199, 200, 298, 327, 1551, 2957, 3154, 3154, 4317, 5163

o.+a 4257

o.+den 2311

o.+ā 3176, 3176

o.+i 1036, 3178, 4258

o.+lār 2952

o. maşasī Odun sobalarında kullanılan yaylı maşa. 3955

o.+um 4258

o.+un 4674

of *ünl.* Sıkıntı, bezginlik, usanç, acı gibi duyguları bildirir.

o. 762

ofis *is. Fr.* 1950-60 yıllarda halka ucuz buğday dağıtmak için kurulmuş örgütlenmeye yöre halkının verdiği ad.

o. 3725

oğa Bk. **òna**

o. 1143, 1143, 2868, 3209

oğlan Bk. **oğlan**

o. 1811, 4615

o.+a 1859

o.+ùn 1935

oğretmen Bk. **óğretmen**

o. 4526

o.+lārùmùz 4456

oğul Bk. **oğul**

o.+í (oğlí) 3611

o.+um (oğlum) 1876, 3967

o.+uma (oğluma) 1683

o.+umun (oğlumun) 2192

oğa Bk. **òna**

o. 4702, 5071

oğaş- Bir işi başarmaya çalışma, iş edinmek.

o. 305, 305

o.-íyöz 305

o.-íyufłār 4383

o.-mīşum 2549

o.-fúk 2725, 2725, 2726, 5116, 5124, 5170, 5171

o.-fùm 5110, 5161

o.-up 5114

o.-ùřām 2723

o.-ùřdí 5121

o.-ùřdúk 3103, 3107

o.-ùřòk 3010

oğaşma Uğraşma işi.

o.+ín (oğaşmāin) 5124

oğāş- Bk. **oğāş-**

o.-fúk 352

oğāt- Uğrama işini yaptırmak, uğramasına sebep olmak, içeri sokmak.

o.-mādùk 4110

oğlak *ıs.* Keçi yavrusu.

o. 1479

oğlan *ıs.* Erkek çocuk.

o. 219, 2442, 2510, 2510, 2516, 2706, 2724, 2728, 2728, 2731, 3744, 3745, 4747, 4828

o.+a 219

o.+lā 3838

o.+lār 2510

oğlān Bk. **oğlan**

o. 227, 228, 313, 313, 365, 511, 875

o.+ùn 235

oğonk Bk. **owank**

ğ. 2869

oğra- Yola devam etmek üzere bir yerde, kısa bir süre kalmak.

o.-rdí 783

oğraş- Bk. **oğaş-**

o. 1381, 1381, 1382

o.-ācāk 1988

o.-íyò 2246, 2246, 2246, 2247

o.-íyòz 1716

o.-fùğùmden 3763

o.-ulū 3827

o.-ūřuk 4604

o.-ūrken 1508

o.-ūřum 1932

oğre- Bk. **oğra-**

o.-mādùm 531

oğrenmak Bk. **oğřänmak**

o. 2146

oğřät- Bk. **oğřät-**

o.-fi 5085

oğul *ıs.* Erkek evlat.

o. 61, 66, 2689, 3240, 3273, 3303, 3343, 3349, 3352, 3352, 3366, 3384, 3399, 3424, 4184, 4233, 4236,

4247, 4256, 4291, 4292, 4323, 4327, 4354, 4354, 4379, 4563, 4774, 5004, 5171

o.+í (oğlí) 307, 511, 584, 593, 669, 686, 703, 845, 848, 1015, 1019, 1037, 1140, 1217, 1225, 1394, 1435, 1576, 2121, 2230, 2241, 2346, 2456, 2657, 3247, 3474, 3745, 3838, 3869, 4776, 4779, 4799

o.+í (oğlí) moğlí Oğlu ve oğluyla ilgili diğerleri. 3902

o.+ilen (oğlilen) 4773

o.+ílārí (oğlílārí) 659, 659, 819, 4373

o.+ína (oğlína) 679, 1579, 2457, 4878, 4878

o.+íní (oğlíní) 424, 863

o.+ínùn (oğlínùn) 1686, 1753, 2346, 4030, 4092, 4380

o.+isen (oğlisen) 2653

o.+íydí (oğlíydí) 4234

o.+lārí 806

o.+uga (oğluga) 223

o.+um (oğlum) 17, 26, 58, 59, 125, 125, 361, 415, 428, 494, 556, 746, 834, 852, 983, 987, 1531, 1540, 1673, 1689, 1690, 1695, 1741, 1742, 1744, 1756, 1757, 1771, 1870, 1903, 1908, 1924, 1986, 2037, 2168, 2259, 2442, 2445, 2556, 2556, 2636, 3047, 3048, 3050, 3053, 3053, 3057, 3361, 3513, 3691, 3704, 3704, 3714, 3842, 3842, 3878, 3881, 3897, 3977, 4088, 4305, 4739, 4818, 4820, 4825, 4826

o.+uma (oğluma) 4258, 4258

o.+umden (oğlumden) 557

o.+umdä (oğlumdä) 541

o.+umí (oğlumí) 2199, 4821

o.+umu (oğlumu) 1882

o.+umun 67, 3522, 4276, 4277, 4380, 4380

o.+umun (oğlumun) 19, 2199, 2209

o.+umuz (oğlumuz) 4384

o.+una (oğluna) 219

o.+ungí 2018

o.+unguzí (oğlunguzí) 1877

- o. uşak** 4356, 5107, 5113
- o. uşak (uşağumden) (oğul uşak)** Evdeki çocuklar ve onlarla birlikte bütün aile. 62
- o. uşak (uşağumla) (oğul uşak)** 61, 61
- o. + üngi (oğlungi)** 2253
- oho:** *ünl.* Başına geldiği cümlelerin anlattığı duyguyu bildirir.
- o.** 3313
- oh** *ünl.* Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama gibi çeşitli duyguları belirtir.
- o.** 2673
- ok** *ıs.* Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.
- o. ok yayden kıp-** İş işten geçtiğini anlatan bir deyim.1767
- oksijen** *ıs.* Hidrojenle birleşerek suyu oluşturan, atom numarası 8, atom ağırlığı 16, rengi, kokusu ve tadı olmayan, havada beşte bir oranında bulunan bir gaz.
- o.** 3964
- o. Kıaynağı** Oksijenle metalleri birleştirme işi. 3984, 4020
- okşıa-** Sevgi veya şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde gezdirmek veya ona hafifçe vurmak.
- o.-düm** 1873
- oku-** 1. Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek.
- o.-di** 291, 3054
- o.-dilār** 3059, 3060
- o.-dılār** 2364
- o.-dukça** 1947
- o.-dum** 614
- o.-mēdi** 3054, 3058
- o.-mādūm** 2564
- o.-māmīşlār** 2804
- o.-māmīşūk** 2801, 3022, 3024, 3026
- o.-māzdılār** 3483

- o.-mīş** 3057
- o.-mīşlār** 2804
- o.-şse** 1938
- o.-yānlār** 4233
- o.-yemādūm** 290, 291
- o.-yācāim** 4836
- o.-dum** 4432, 4437, 4461, 4462, 4591
- o.-mādūm** 4720
- o.-mīşsen** 4416
- o.-yemādūk** 4463
- 2.** Yazılmış bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek.
- o.-dum** 4043, 4044
- okul** *ıs.* Okuyup yazmadan başlayarak en yüksek düzeyde bilim ve sanat bilgisi vermeye kadar, çeşitli derecede toplu olarak öğretimin yapıldığı yer. Krş. **mektep**
- o.** 128, 1452, 2801, 2810, 3022, 3023, 3023, 3696, 4184
- o.+a** 2362, 2698, 3026, 3289, 3293, 3482, 4432, 4618, 4619
- o.+dā** 692, 2171
- o.+ā** 289, 295, 1191, 1905, 2810, 3025, 3054, 3482, 3697, 4434, 4589, 4590, 4614, 4615, 4616, 4618
- o.+í** 648, 2805, 3023, 3055, 3866, 3868, 4438
- o.+índā** 4591
- o.+ínūn** 4023
- o.+umuz** 3024
- okuma** Okuma işi.
- o.+a (okumā)** 862
- o.+sí** 4743,
- okumak** Krş. **okuma**
- o.+a (okumağa)** 3053
- okumāk** Bk. **okumak**
- o.** 1284
- okut-** 1. Okumasını sağlamak.
- o.** 4837

o.-miş 3837
o.-fuk 4243
o.-uyor 1935
2. Bir işi çok iyi yapmak, bir aleti çok iyi kullanmak.
o.-üröm 3942
okuf- Bk. **okut-**
o.-emädük 4859
o.-emädüm 4859
o.-mämışlär 3024
o.-fum 3059
o.-ürdi 3294
oķa *ıs.* 1283 gramlık ağırlık ölçüsü birimi.
o. 827
o. (ķafa oķa) 1283 gramlık bir ağırlık ölçü birimi.
827
oķı *ıs.* 'Değil mi ki..., -diği için..., -diğine göre'
anlamlarında sebep göstermek için, başına
getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlar.
Krş. **madem**.
o. 58, 98, 1068, 1677, 2973, 2974, 4142, 4801
oķu- Bk. **oku-**
o.-di 292
o.-māmışüm 292, 292
o.-udun 1057
oķul Bk. **okul**
o. 2362
o.+a 2565
o.+den 2565
o.+dä 1905
o.+ä 2363, 2526, 2969, 4185
o.+un 1034
okuf- Bk. **okut-**
o.-uyo 1234
okuz Bk. **ókúz**
o. 2385
ol- Varlık kazanmak, meydana gelmek, vuku bulmak.
o.-acēidüm 4779
o.-acek 1943, 4669

o.-amaz 3455
o.-an 265, 858, 917, 1258, 1571, 1611, 1712, 1770,
1856, 2433, 2433, 2888, 3540, 4784
o.-an 764, 1608, 1731, 2691
o.-ana 2372, 2373, 4331
o.-ani 4386
o.-aní 917
o.-anína 2088
o.-anläfa 2781, 3084
o.-ay 5170
o.-aydük 4733
o.-ä 572
o.-äydí 2691, 2692
o.-äydüm 4760
o.-äydun 2688
o.-dí 123, 124, 125, 153, 366, 415, 437, 439, 441,
524, 707, 905, 1156, 1185, 1233, 1257, 1295,
1379, 1414, 1448, 1448, 1448, 1448, 1448, 1448,
1457, 1531, 1555, 1579, 1587, 1587, 1596, 1604,
1604, 1609, 1618, 1623, 1623, 1655, 1673, 1686,
1699, 1706, 1710, 1730, 1742, 1764, 1774, 1853,
1926, 1955, 2016, 2016, 2104, 2107, 2138, 2329,
2397, 2441, 2657, 2733, 2736, 2743, 2744, 2751,
2766, 2787, 2807, 2813, 2820, 2980, 3001, 3047,
3047, 3048, 3158, 3158, 3282, 3283, 3481, 3503,
3529, 3530, 3701, 3704, 3714, 3864, 3950, 3996,
3998, 4051, 4088, 4100, 4163, 4163, 4243, 4254,
4287, 4333, 4339, 4550, 4550, 4558, 4558, 4559,
4563, 4727, 4740, 4750, 4756, 4757, 4764, 4816,
4816, 4865, 4907, 4908, 5009, 5013, 5079, 5102,
5109, 5124, 5124, 5125, 5160, 5160
o.-dí 1774, 4083, 4084, 4084
o.-di (nöldí) (nä 1774
o.-dí (öldí) 1853
o.-dílär 2394, 2742, 4098
o.-dise 977, 2987
o.-diyse 4322
o.-du 135, 850, 925, 1680, 2447, 2576, 3552, 4686

- o.-duğ** 3580
o.-duğı 1196, 2408, 3789, 3866
o.-duğın 2143, 2144, 2147, 2148, 2247, 2668
o.-duğı 805, 1123, 1309, 1438, 1568, 1626, 2878, 3924, 3975
o.-duğın 1357
o.-duğug (bóyúğ ol-) 2634
o.-duğum 1502, 1871, 2796
o.-duğum 2055
o.-duğumuz 1465
o.-dùğùmūzi 2508
o.-duğumuz 2511
o.-duğungı 1372, 1372
o.-duk 342, 342, 343, 359, 1272, 1363, 2624, 3582, 4100, 4211, 4459, 5109
o.-dukça 4384
o.-dukları 2848, 5127
o.-dukten 3339
o.-dum 58, 440, 440, 624, 874, 874, 1323, 1323, 1345, 1447, 1447, 1447, 1448, 1723, 4066, 4212
o.-dumsa 2431
o.-dunuz 5014
o.-duğ 1299
o.-ebilür 2981, 3424, 4552
o.-ebilürsiniz (musafır ol-) 812
o.-ecak 1765
o.-emadi 3885
o.-emadum 3393
o.-emaz 1876
o.-en 3768
o.-eni 1862
o.-enlar 2857
o.-enlara 2858
o.-enlari 1541
o.-acı 3700
o.-acığım 3307, 3372
o.-acak 1884, 3699, 4107, 4574
o.-acak 871, 885, 915, 924, 983, 1297, 1308, 1775, 2021, 2205, 3189, 3368, 3700, 3780, 4120, 4367, 4582, 4863, 4863, 5013
o.-acaksen 4279
o.-adı 2395
o.-an 206, 267, 968, 1339, 1388, 1606, 2740, 3158, 3795, 3886, 3919, 4149, 4793, 4793
o.-ani 5070
o.-anlari 2779, 2780
o.-anun 3141
o.-arık 121, 255, 721, 1288, 1658, 1806, 1820, 1827, 2193, 2239, 2360, 3470, 3585, 3607, 3934, 3938, 3940, 4587, 4655
o.-inca 2266
o.-iyò 24, 2028, 2152, 2194, 2223, 2236, 4819
o.-iyòr 2225, 3188, 3237, 3261
o.-ma 2648, 4749
o.-meden 2123, 3864
o.-madi 114, 128, 140, 2561, 5014, 5168
o.-madi 4, 4, 42, 43, 43, 504, 1002, 1005, 2686, 2787, 3408, 3469, 3503, 4040, 4571, 4871, 4871, 4871
o.-madi 4734, 4735
o.-madi 114
o.-madisen 2744
o.-madugi 1802, 1836
o.-madugi (yayl'olmadugi) 188
o.-madum 2404, 3578, 3772
o.-madum (yaylaci ol-) Yaylacılık yapan kişi olmak. 351
o.-mam 2431
o.-mamiş 2024, 3352
o.-mamiş 4208
o.-mamiş 48, 1674, 4248, 4248, 5007
o.-masa 271
o.-masa 4904
o.-masa 872, 971, 4385, 4512
o.-masak 4237
o.-masam 2683

o.-masín 803
o.-mäsün 109, 110, 1668, 4989, 5000
o.-masun 1906
o.-mayäčaksız 2592
o.-mayınca 4520
o.-mayınca 4749
o.-māz 1574, 4553
o.-maz 1621, 2032, 2033, 2129, 3211, 3317, 3317, 3318, 3422, 3678, 3937, 3951, 3990, 3992, 3992, 4140, 4336, 4385, 5011
o.-māz 5096
o.-māz 986, 987, 1327, 1329, 1486, 3192, 3782, 4513, 4540
o.-māzdí 207
o.-mazdí 2184, 2927, 2994, 2996, 3810
o.-māzdí 4999
o.-māzdí 968, 1442, 2480, 2773, 2777, 3111, 3113, 3115, 5100, 5136
o.-māzdí (yasağ_olmāzdí) 5078
o.-mak 1341
o.-mēdi 1766, 3531, 3999, 4835
o.-mēdük 1248
o.-mesa 4513
o.-méyen 3165
o.-misse 3175
o.-míš 374, 583, 584, 592, 739, 1101, 1130, 1150, 1196, 1215, 1215, 1224, 1436, 1712, 1899, 2136, 2138, 2218, 2218, 2351, 2826, 2830, 2878, 2878, 3165, 3195, 3208, 3222, 3709, 3710, 3710, 4168, 4247, 4797, 4798, 4804, 5015
o.-mişsén 3897, 3898
o.-míştí 4794
o.-mişüm 4045
o.-míşüm 78, 912, 2528
o.-miyäčäk 3395
o.-míyan 3396
o.-miyò 2031, 2032
o.-miyòdí 697

o.-miyòr 930
o.-muş 2218
o.-muyo 3340
o.-sa 188, 294, 295, 1335, 1396, 1396, 1933, 2268, 2494, 2553, 2672, 2885, 2974, 3159, 3295, 3427, 4141
o.-sa 4877
o.-salār 4250
o.-sam 129, 2651, 2658, 2661
o.-sām 1390, 1491, 1501
o.-sam (ossam) 303, 303
o.-san 914, 4863, 4863
o.-saydím 590, 590
o.-sayduk 1487
o.-saydum 1823
o.-sun 142, 782, 804, 821, 875, 971, 1001, 1395, 1395, 2205, 2205, 2206, 2350, 2415, 2415, 2415, 2547, 2632, 2691, 2917, 3153, 3182, 3255, 3270, 3330, 3352, 3396, 3463, 3463, 3464, 3464, 3465, 3465, 3481, 3549, 3636, 4108, 4374, 4835, 4912, 5050, 5055
o.-sun (ossun) 3, 8, 12, 19, 48, 49, 52, 58, 60, 179, 232, 533, 551, 555, 563, 571, 572, 579, 656, 657, 1076, 1173, 1317, 1346, 1366, 1375, 1574, 1675, 1677, 1677, 1775, 1940, 2404, 2755, 4989
o.-sunlār 1937
o.-u 572
o.-ü 75, 1128, 2452, 2893, 3636, 4141, 4415, 4573, 4645, 4645, 4656, 4685
o.-üdi 85, 2934, 4643, 4695
o.-ülār 3689
o.-üle 84
o.-un 3830
o.-unca 2720, 2836
o.-uòm 4922
o.-ūf 1119, 1392
o.-uş 47, 66, 188, 250, 326, 327, 331, 331, 336, 337, 395, 395, 419, 676, 737, 762, 856, 859, 908, 967,

974, 984, 1042, 1065, 1079, 1297, 1329, 1331, 1332, 1335, 1335, 1337, 1458, 1573, 1621, 1674, 1674, 1696, 1944, 1979, 2032, 2056, 2056, 2089, 2100, 2103, 2103, 2105, 2116, 2253, 2254, 2307, 2325, 2404, 2438, 2497, 2514, 2518, 2561, 2686, 2787, 2793, 2878, 2892, 2894, 3062, 3075, 3104, 3165, 3170, 3193, 3197, 3201, 3202, 3202, 3206, 3209, 3231, 3422, 3464, 3481, 3681, 3700, 3731, 3739, 3781, 3782, 3795, 3801, 3802, 3802, 3803, 3834, 3950, 3951, 3954, 3992, 3993, 3993, 4041, 4055, 4141, 4155, 4168, 4206, 4250, 4263, 4270, 4270, 4272, 4283, 4283, 4283, 4283, 4283, 4329, 4413, 4414, 4418, 4418, 4514, 4538, 4605, 4605, 4608, 4646, 4657, 4665, 4689, 5029, 5083

o.-ürdî 1260, 4651

o.-ürdî 22, 34, 167, 172, 172, 251, 374, 380, 380, 398, 461, 470, 721, 722, 722, 1438, 2076, 2083, 2111, 2111, 2111, 2111, 2112, 2119, 2131, 2131, 2182, 2256, 2335, 2373, 2378, 2378, 2379, 2462, 2477, 2481, 2491, 2579, 2772, 2773, 2777, 2784, 2939, 2940, 2940, 2941, 2947, 2949, 2988, 2989, 2997, 3080, 3080, 3080, 3100, 3100, 3112, 3112, 3113, 3114, 3116, 3117, 3117, 3139, 3139, 3139, 3165, 3166, 3412, 3428, 3502, 3534, 3593, 3728, 3730, 3733, 3773, 3811, 3812, 4075, 4149, 4161, 4162, 4269, 4337, 4338, 4347, 4356, 4368, 4583, 4810, 4810, 5027, 5067, 5073, 5073, 5078, 5093, 5093, 5097, 5100, 5136, 5148, 5148, 5150

o.-ürdî 2940, 2941

o.-ürdîlâr 172, 2113, 2113, 2303, 2311

o.-ürdîse 2501

o.-ürduk 401, 1488, 4282

o.-ürfo 1765

o.-ürök 3349

o.-üròm 544, 2625, 3260, 3924

o.-ürsä 2503

o.-ürsa 399, 2106, 2580

o.-urfse 391, 3156, 3160, 4000, 4862

o.-urfsem 3637

o.-ürsên 3171

o.-ürsun 1333

o.-ürü 2809

o.-urumse 1202

o.-üsa 391

o.-üsense 572

o.-sun (ossun) 180

o.-uyi 1731, 2089, 2089, 2089

o.-uyi (nöluyi) 1731

o.-üyò 2120

o.-uyò 906, 1953, 3200, 3201, 3918

o.-uyòf 2006, 3208

o.-uyormişsiz 3457

o.-up 2680

2. 'Bir şeyin gerçekleşmesi' anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır.

o.-dí (adam ol-) Bir kişi yetişip topluma yararlı duruma gelmek. 2199

o.-dí (akşam ol-) Güneş batıp hava kararmak. 4043

o.-dí (çoğ_ol-) 818

o.-dí (emekli ol-) Emekliye ayrılmak. 3497

o.-dí (hasta ol-) Hastalanmak. 3497

o.-dí (hasfâ ol-) 936

o.-dí (hast'ol-) 160

o.-dí (hasf'öl-) (hasfâ_ol-) 2971

o.-dí (inäg_ol-) 3163

o.-dí (laf ol-) Dedikodu konusu olmak. 1117

o.-dí (nesip ol-) Özlenen veya hak edilen bir şey, bir emele ulaşmak. 1129

o.-dí (sâfârber ol-) Top yekun bir işe yönelmek. 1626

o.-dí (sebeb ol-) Bir olayın ortaya çıkmasına sebep olmak. 608

o.-dí (tesadûf ol-) Rastlamak. 3999

o.-dîlâr (manî ol-) Engellemek. 966

o.-dîlâr (teslim ol-) Kendini başkasının eline vermek. 2838

o.-duğum (pişman ol-) Pişman olmak. 3772
o.-duğum (pişmân ol-) 3777
o.-duğumden (meşâğ ol-) Bir şeyi fazla istemek. 3553
o.-duğumden (meşaklı ol-) 3515
o.-duğumuz (bozık ol-) Biriyle arası açık olmak. 4300
o.-duğumuza (sağ ol-) Teşekkür kelimesi. 1485
o.-duk (askeş ol-) Askere gitmek. 3553
o.-duk (dağetim ol-) Dağıtım tabi tutulmak. 3316
o.-duk (içtima ol-) Toplanmak. 4011
o.-duk (râzî ol-) Kendisi hakkında verilen karara boyun eğmek. 4236
o.-duk (rezil ol-) Toplumda utanılacak duruma düşmek. 2751
o.-duk (teşis ol-) Askerliğini bitirmek. 3373, 4010
o.-dukten (emekli ol-) 4099
o.-dukten (mezun ol-) Okulunu bitirmek. 4461
o.-dum (âmeliyât ol-) Herhangi bir bedensel arızadan dolayı doktor tarafından kesilip dikilmek. 1081
o.-dum (âmeliyât ol-) 1083
o.-dum (âskeş ol-) 728
o.-dum (emekli ol-) 758, 762, 3778, 4071
o.-dum (emekli ol-) 3515, 3553, 4580, 4581
o.-dum (hasf ol-) 3069
o.-dum (hasfa ol-) 4212, 5110
o.-dum (leylâ ol-) Aşırı derecede sarhoş olmak. 1767
o.-dum (mećbuř ol-) Bir işi yapmaya zorunlu duruma düşmek. 161
o.-dum (pişman ol-) 2407, 2436
o.-dum (pişmân ol-) 3461
o.-dum (teşhis ol-) 3608
o.-dum (teşis ol-) 3374
o.-dum (teķavut ol-) Emekliye ayrılmak. 1230
o.-dun (bóyúğ ol-) 2633
o.-dun (teslim ol-) 2838

o.-duķca (lazım ol-) 4246
o.-dum (hasfaldum) 4322
o.-eyim (yessi ol-) 310
o.-âcâğım (pişmân ol-) 5015
o.-âcâksên (şazî ol-) 4238
o.-âcâm (defol-) Kovulmak, çekip gitmek. 3363
o.-âna (teşis ol-) 4008
o.-mâmîş (şazî ol-) 2819
o.-mâmîşûk (devet ol-) Çağrılmak. 3402
o.-mâmîşûm (pişmân ol-) 4299
o.-masûn (eksûk ol-) 3399
o.-masun (muhtâc ol-) İhtiyaçlı duruma gelmek. 3012
o.-mayan (teşis ol-) 4018
o.-mâzdî (oşdolmâzdî) 207
o.-mîş (adet ol-) Gelenekleşmek. 3500
o.-mîş (amelyat ol-) 3221
o.-mîş (emekli ol-) 3275
o.-mîş (felc ol-) İnme inmek. 1020
o.-mîş (şametli ol-) Ölmek. 3414
o.-mîş (sebeb ol-) 762
o.-mîş (tuşisluğ ol-) Turistlerin gezip gördüğü yer haline gelmek. 2425
o.-mîş (yòkluğ ol-) 2352
o.-mîş (ķabalak ol-) Kabalak hâle gelmek. 5058
o.-mîşlâr (teslim ol-) 2845
o.-mîşfîlâr (teslim ol-) 2835
o.-mîşûm (teşis ol-) 3616
o.-sam (hasfâlsam) 3775
o.-san (hasfa ol-) 4124
o.-sun (aşk ol-) 2654
o.-sun (dúşúğ ol-) 2534
o.-sun (helal ol-) 3243
o.-sun (helalî hibe ol-) Gönülden bağışlamak. 1269
o.-u (ayıp ol-) Utanılacak duruma düşmek. 527
o.-unmîş (teslim ol-) Kendinden daha büyük bir güce veya odağa kayıtsız şartsız kendini teslim etmek. 2844

- o.-uş (ħasfa ol-)** 2097
o.-uş (lazım ol-) 4817
o.-uş (nölur) 1079, 1891
o.-uş (nölur) 771
o.-uş (nölur) 2438
o.-uřām (fazlā ol-) Çok duygulanmak, özlemek. 2530
o.-uşdı (ħasfālurdı) 3602
o.-uřdılārse (razı ol-) 2502
o.-uřòm (fenā ol-) Kötü bir duruma gelmek, duygulanmak. 2612
o.-uřòm (seyyaf ol-) Yuva kurmamak. 3387
o.-uşse (nesib ol-) Çok istenen bir şeye kavuşmak. 4740
o.-uřsē (zay ol-) Ölüp gitmek. 1590
o.-uřsēn (paħane ol-) Oyun yerinde toplanmak. 2636
o.-ū (şış ol-) Şışmek. 4658
o.-ūřsēn (sebeb ol-) Bir olayın oluşmasına yol açmak. 646, 647
ola ünl. kaba. Şaşma bildiren bir ünlem.
 o. 1522, 1671, 1902
olaķ *is.* Keçi yavrusu.
 o. 1335, 1336
o.+ı (olāģi) 1328
o.+ınun (olaınun) 1336
olan Bk. ula
 o. 5154
olār Bk. ulār
 o. 77, 416
o.+a (olā) 3612
o.+lā 364
o.+ı 1613
o.+ın 73, 138
olaşmak Varmak, gelmek, ulaşmak.
 o. (olaşmağ_ıçün) 1460
olay *is.* Ortaya çıkan durum, ilgiyi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise..
 o. 363, 363, 363, 1399, 1456, 1655, 1670, 1904
o.+den 1925
o.+lār 1428, 1653, 1654, 1654, 1678, 1822
olāy Bk. olay
o.+ı 1848, 1888, 1893, 4695
olā Bk. ula
 o. 1524
olç- Bk. olç-
o.-fi (oşti) 1158
olār Bk. ulār
 o. 1143, 1573, 2544, 2544, 2660, 2763, 2802, 2877, 3002, 3031, 3106, 3182, 3407, 3467, 3619, 3619, 3884, 4231, 4459, 4460, 4547, 4555, 5021
o.+a 3105, 3402
o.+den 3003
o.+ı 2344, 2655, 2660, 2725, 2840, 2841, 2962, 3009, 4537, 4649
o.+ın 2857
o.+ün 1568, 2784, 5113, 5120
olārınki zm. Onlara ait olan.
o.+ne 4596
ollār Bk. ulār
 o. 3339
olma Olma işi.
o.+sı 1337, 1337, 1439, 1763
o.+ya (aşkadaş olma) 1046
olmaķ Olmak işi.
 o. 284, 4399
o.+óylā (olmağ_óylā) 2532
oluş- Belli bir varlık kazanmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, teşekkül etmek.
o.-ân 1340
omuz *is.* Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm.
o.+lērüm 2291, 2292
o.+umuza (omzumuzu) 4221
on *is.* 1. On sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam.

- o.** 20, 284, 285, 285, 290, 344, 366, 410, 828, 844, 986, 1066, 1083, 1091, 1166, 1169, 1293, 1313, 1396, 1396, 1487, 1631, 1635, 1636, 1637, 1652, 1656, 1663, 1673, 1698, 1720, 1721, 1780, 1840, 1841, 1974, 1983, 1994, 1997, 2034, 2046, 2046, 2122, 2131, 2131, 2135, 2194, 2201, 2420, 2421, 2703, 2813, 2968, 2971, 3137, 3199, 3336, 3435, 3435, 3604, 3614, 3717, 3717, 3816, 3833, 3991, 4566, 4668, 4785, 4786, 4786, 4813
- o. (on bes)** 2445
- o. (beş on)** Beşle on arasında değişebilen bir sayısal değer. 2135, 2210
- o. (dokuz on)** Dokuz on arasında değişebilen bir sayısal değer. 3697
- o. altı** *ıs.* On altı sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam.
- o.** 414, 426, 2721, 2722, 3002, 3232, 3616, 3703, 4126
- o. altıncı** *s.* On altı sayısının sıra sıfatı, sırada on beşten sora gelen. 4719
- o. beş** On beş sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 1983, 2135, 2355, 2365, 2462, 3231, 4338, 4566
- o. beş (om bes)** 987, 4719, 4786
- o. (om beş)** 896, 901, 902, 3368, 3374, 3374, 3374, 3486, 3495, 3591, 3803, 3841, 3956, 3958, 3972, 3973, 4066, 4669, 4767, 4815, 4825, 4982, 4982
- o. +fe** 3735
- o. bir (om bir)** On bir sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 839, 3604, 3961, 4005
- o. dokuz** *ıs.* On dokuz sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam.
- o.** 3934, 3934, 3936, 3937, 3938, 4857
- o. dördüncü** *s.* On dört sayısının sıra sıfatı, sırada on üçten sora gelen. 3313, 3315, 3315, 3318
- o. dört** *ıs.* On dört sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 1084, 1181, 4070, 4858
- o. iki** *ıs.* On iki sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 839, 899, 2462, 3615, 3655, 3808, 3809

o. iki *ıs.* On iki sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 1973, 3302

o. sekiz *ıs.* On sekiz sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 944, 2752, 2752, 2752, 3747

o. üç Krş. on üç 3747

o. üç *ıs.* On üç sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 4070

o. üç Bk. on üç 360, 360, 2034

o. yedi *ıs.* On yedi sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 3138, 4126

2. Bk. óg

o. +uma 1857

oni Bk. òní

o. 670, 1785, 2597, 2916, 2947, 3207, 4503, 4678

oniçin Onun için.

o. 4690

onile Bk. onilen

o. 3933

onilen Onun ile.

o. 1451, 3210, 3906, 3906, 4856, 5161

oní Bk. òní

o. 939

onu Bk. òní

o. 1786, 3780

onun zm. O zamirinin tamlayan durumu.

o. 979, 1016, 1132, 1133, 1237, 1237, 1238, 1267, 1427, 1627, 1791, 1852, 1903, 1984, 2076, 2081, 2082, 2168, 2213, 2311, 2314, 2340, 2456, 2460, 2467, 2638, 2657, 2771, 2773, 2874, 2882, 2989, 3062, 3200, 3201, 3207, 3372, 3405, 3414, 3418, 3430, 3435, 3445, 3449, 3449, 3452, 3657, 3923, 3986, 4016, 4228, 4443, 4639, 4641, 4648, 4671, 4799, 4813, 4833, 4844, 5007, 5045

o. +duş 1359, 1359, 2210

o. +le 3276

onluş *ıs.* Ballı baklagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz ve menekşe renginde, ıtırılı, çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi, nane.

- o.** 2887
- o:** *ünl.* Başına getirildiği cümlelerin anlattığı duyguyu belirtir.
- o.** 1208, 1544, 2302, 2452, 2452, 3324, 3382, 3405, 3423, 4336, 3944, 4485, 4546, 4567, 4574, 5032
- op-** Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür etmek amacıyla dudaklarını bir şeye değdirmek.
- o.-eş** 3349
- oşa** *ünl. tkz.* Ulan, ey.
- o.** 3541
- ořadā** Bk. **ořadā**
- o.** 3678
- o.+ydı (ořadāydı)** 1812
- ořaķ** *ıs.* Ekin biçmekte kullanılan, yarı çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aracı.
- o.+ümüz (ořāgümüz)** 2112
- ořā** *zm.* O yere, o yöne.
- o.** 667, 821, 855, 1401, 1570, 1817, 2636, 2770, 2982, 2986, 3016, 3204, 3597, 3695, 3750, 3804, 3904, 3910, 3910, 4040
- oşda** Bk. **ořdā**
- o.** 766, 1098, 1240, 1370, 1514, 1603, 1613, 1628, 1659, 2241, 2242, 3250, 3312, 3321, 3345, 3566, 3646, 3726, 3737, 3785, 3831, 4036, 4229, 4826
- o.+dūrlār** 3514
- o. (oşd'olurlār)** 171, 171
- oşdaki** *zm.* Oraya ait.
- o.** 3224
- oşdan** Bk. **oşden**
- o.** 3406, 3672
- ořdā** Bk. **ořdā**
- o.** 1427
- ořdān** Bk. **oşden**
- o.** 3513
- oşde** Bk. **ořdā**
- o.** 2422
- oşden** *zf.* Sözü edilen yerden.
- o.** 631, 758, 758, 1405, 1408, 1417, 1507, 1511, 1516, 1625, 1642, 2739, 3318, 3512, 3544, 3581, 3672, 3673, 3904, 4639, 4828
- ořdā** *zf.* Sözü edilen yerde, bulunduğu yerde. Bk. **oşda**
- o.** 178, 248, 249, 648, 650, 750, 902, 1407, 1408, 1416, 1420, 1420, 1433, 1462, 1506, 1510, 1511, 1517, 1539, 1602, 1609, 1613, 1628, 1660, 1690, 1765, 1779, 1835, 1845, 1855, 2125, 2194, 2229, 2242, 3055, 3057, 3059, 3110, 3121, 3122, 3154, 3224, 3232, 3311, 3311, 3522, 3523, 3541, 3544, 3585, 3585, 3597, 3607, 3608, 3632, 3633, 3633, 3642, 3664, 3673, 3754, 3759, 3987, 4065, 4067, 4131, 4140, 4432, 4432, 4588, 4784, 4823, 4827
- o. (ořdōlmāzdı)** 207
- o.+ydı (ořdāydı)** 3820
- oşetmen** Bk. **oşetmen**
- o.+dūr** 1234
- ořē** Bk. **ořā**
- o.** 2122, 2163
- ořā** Bk. **ořā**
- o.+lāřa** 4086
- o.+yidi (ořāyidi)** 3487
- o.+yı (ořāyı)** 4059
- ořgū** *ıs.* Örmek işi veya biçimi.
- o. yap-** Örmek. 1845
- oşman** *ıs.* Ağaçlarla örtülü geniş alan, bu ağaçların bütünü veya devlet orman teşkilatı.
- o.** 921, 3737
- o.+den** 2517
- o.+lāřa** 2963
- oşmaniye** *ıs.* Ormanla ilgili teşkilat.
- o.** 3646
- o.+den** 919
- o.+ye** 918, 918
- ořmān** Bk. **oşman**
- o.** 2774, 3646, 3912, 5080
- o.+dān** 3738
- o.+den** 4156

o.+dûr 922
o.+í 2951
ořmānci *is.* Orman işlerine bakan kimse.
o. 3880
oşospilûk *is. mec.* Kallesilik
o. et- (oşospilûg_et-) Birinin arkasından dalavere çevirmek, şikâyet etmek, kalleslik etmek. 3366
oşta *is.* 1. İki uçtan eşit uzaklıkta olan yer veya durum.
o.+dān 2305
o. dīrek Toplumun işçi, memur, küçük esnaf, köylü gibi kesimlerini anlatan bir deyim. 940
o.+sīna 943, 3168
o.+sīnda 1116
o.+sīndā 3161
o.+sīne 3160
o.+sīnā 254, 3158, 3158
o.+ya 194
2. Orta okul.
o. 4461
o.+dā 4461, 4462
o.+yī (ořtāyī) 4462, 4462
oştak *is.* Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar.
o. 962, 3751, 3752, 3840, 4277, 4359
o. (oştağ_ol-) 3768
o.+dûr 3839
o.+lāřī 3534
o.+tûş 3842
o.+fûş 3841
oştalûk *is.* Bulunulan yer, çevre.
o. 1899, 1958, 5148
o.+í (ořtalûgī) 139
o.+fa 2571
oştam *is.* Canlı bir varlığın içinde bulunduğu doğal veya maddî şartların bütünü.
o.+a 1848
oştanca *is.* Yaş bakımından üç kardeşin büyüğü ile küçüğü arasındaki bulunan.

o. 2192
oştanca Bk. **oştanca**
o. 4770
oştaokul *is. esk.* Öğrencileri genel eğitim yoluyla bir yandan hayata, bir yandan da liseye hazırlayan üç yıllık orta öğretim okulu.
o. 3693, 3875, 3888
o.+da 3692
o.+í 4834
oşte Bk. **oşta** 1
o.+den 2605, 2606
ořyā Bk. **ořā**
o.+ydī 3634
ořyā Bk. **ořā**
o. 1558
ot *is. bot.* Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip, bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ad.
o. 841, 2056, 2056, 2086, 3167, 3169, 3202, 4887
o. biçimi Ot biçme zamanı. 3287
o. biçimlāři 3286
o.+i 4275, 4388, 4908
o.+lā 2056
o.+lāřa 325
o.+lāřī 4907, 4907, 4907
o.+umuzī 4901
o.+un 325
otaş- Hayvanı veya sürüyü otlayabileceği bir yere götürmek, otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak, otlatmak.
o.-ūduk 4596
ote *is.* Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey.
o. 5020
o.+den 2593
o.+dā 2686
ote bēři *is.* Türlü, önemsiz, ufak tefek şeyler.
o. 5020

oteķi Bk. **óteki**

o. 1067, 2360, 2400, 2584

otel *ıs.* Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence gibi türlü hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme.

o. 3577, 4944

o.+dâ 3577, 4927

o.+â 4934

o.+i 758

o.+i 756

o.+lârdâ 873

o.+ün 4944, 4944

otelci *ıs.* Otel işleten kimse.

o. 4931

otâki Bk. **óteki**

o. 3430

otlâma Otlama işi.

o.+a (otlâmâ) 355

otlí Otu olan.

o. 3173, 3182

oto *ıs.* Otomobil kelimesinin kısaltılmışı.

o. boyacısı Araba boyama işini yapan kimse. 19

otobos *ıs.* Yolcu taşıyan motorlu taşıt, büyük taşıt.

o. 3251

o. duşağı Otobüs durağı. 3252

o.+i 2730

o.+le 902, 3568

otobus Bk. **otobos**

o.+lâri 3626

otuř- Bk. **ótuř-**

o. 4981

o.-a otuşa 4215

o.-duk 1049

o.-mićam 4257

o.-mış 1511, 1539

o.-un 1883

o.-up 1906

o.-uşduk 2314

o.-uyoz 1687

otuşaklı *s. mec.* Saygı uyandıran, ağırbaşlı.

o. 1880

otuşma Oturma işi.

o.+a (otuşmâ) 1888

otuşmak Krş. **otuşma**

o. 4527

otuşt- Oturmasını sağlama.

o.-mişlâr 944

otuz *ıs.* Yirmi dokuzdan sonraki sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

o. 27, 741, 849, 1121, 1354, 1377, 1427, 1427, 1447, 1514, 1990, 2295, 2296, 2297, 2297, 2297, 2721, 2722, 2723, 2968, 3278, 3697, 4653, 4653

o. altı *ıs.* Otuz altı sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 802

o. beş *ıs.* Otuz beş sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4181

o. bi Bk. **otuz bir** 4085

o. bin *ıs.* Otuz tane binin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 780, 3524

o.+di 3524, 3525

o. bir *ıs.* Otuz bir sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3561, 4045, 4046

o. dokuz *ıs.* Otuz bir sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3635

o. Kırk Otuz ile kırk arasında bir sayı. 1529

o. sekiz *ıs.* Otuz sekiz sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 802, 3580

o. üç *ıs.* Otuz üç sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3578

o. üç Bk. **otuz üç** 3751

o. yedi *ıs.* Otuz yedi sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3580

o.+dâ 3696

otuzeş *s.* Otuz sayısının üleştirme biçimi, her birine otuzar defasında otuzu bir arada olan.

o. 3089

otū- Bk. **ofuř-**

o.-òm 4938

oť Bk. **ot**

o. 488, 531, 532, 565, 924, 2264, 2866, 3078, 3733, 4106, 4275, 4923

o.+a 4769

o.+i 2761, 4902

o.+ini 23

o.+laşi 4909

o.+lāřa 2866

o.+lāře 2267

o.+umuzun 202

oťeki Bk. **oteķí**

o. 1247

oťla- Bk. **oťlā-**

o.-dùģí 5135

oťlaffūr- Otlamasını sağlamak.

o.-dí 851

oťlā- Dolaşarak, yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek.

o.-řdí 3174

o.-řdílār 2714, 2763

oťluk *ıs.* Ot konulan yer.

o.+í (oťluģí) 3748

ofuş- Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yerlere yerleşmek.

o. 1147, 1433

o.-a otuşa *zf.* Oturarak. 4214

o.-dí 3339, 3976

o.-dí 4948

o.-dílār 1143, 3106

o.-díle 454

o.-duģí 2047

o.-dùģí 3354

o.-duģum 882

o.-duģumùz 2317

o.-duk 516, 821, 1462, 1467, 1619, 1619, 1629, 1687, 2419, 3419, 4972

o.-duklārí 4944

o.-ăcăģíz 1943

o.-ăcăģíz 2267

o.-ăna 4138

o.-iyòdí 1184

o.-iyòm 2264

o.-măzdùk 3184

o.-míš 1230, 1510, 2510, 3669, 3675, 4947

o.-míš 4948

o.-míš (seyyař ofuř- kălk-) Bir yere ya da birine bağılı olmaksızın yaşamak. 3386

o.-míšlār 2512

o.-míšsín 1890

o.-sam 1891

o.-sem 2364

o.-ūdi 385

o.-ūdum 571, 1103

o.-ūk 3664

o.-ūken 248

o.-up 314, 3236

o.-uş 1598, 3212, 4366

o.-uřdí 932, 934

o.-uřdílār 952, 5101

o.-uşduk 3123

o.-uřlār 822

o.-uşum 886

o.-usén 4202

o.-uyò 240, 306, 1020

o.-uyòm 1097

o.-uyòm 4936

o.-uyòřum 878

2. Bir yerde sürekli olarak yaşamak, ikamet etmek.

o.-dum 122, 534, 535, 535, 1478, 2409

o.-dum 4240

o.-ecesén 4527

o.-emăzlār 4845

- o.-enlār** 4512
- o.-mîşûk** 1855, 5046, 5046
- o.-mîşûm** 419, 1888, 1888, 1889, 2407, 5125
- o.-uŕum (yarîye ofuŕ-)** Yarıcılık yapmak. 4839
- ofuŕâçâk** *ıs.* Oturulacak yer veya şey, oturak.
- o.+fa** 5046
- ofuŕmak** Oturmak işi.
- o.+a (ofuŕmağa)** 1432
- ofuŕf-** Oturmasını sağlamak.
- o.-ilār** 1162
- o.-uyolā** 241
- ofuz** Bk. **otuz**
- o.** 1487
- ofû-** Bk. **ofuŕ-**
- o.+ôm** 362
2. Bir yerde sürekli yaşamak ikamet etmek.
- o.-mîşûm (ofûmîşûm)** 63, 63
- owa** *ıs.* Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmemiş olduğu, genellikle geniş veya dar düzlük, yazı.
- o.** 5133
- owalā-** Ellerini bir şeye veya birbirine sürtmek.
- ó.-rdûk** 2070
- owank** *ıs.* Kazanda çeşitli bitkileri pişirerek yapılan inek yiyeceği.
- o.** 2066, 2067, 2067
- owmā** Bir şeyin üzerinde bastırarak el gezdirmek.
- o.+dan** 2078
- oy ünl.** ‘Of’ anlamında, acı, üzüntü belirtir.
- o.** 1854
- oyadā** Bk. **oŕdā**
- o.** 3669
- oyā** Bk. **òrā**
- o.** 338, 458, 546
- oyın** *ıs.* 1. Vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence.
- o.** 285, 2336, 2336, 4450, 4698
- o.+a** 3398
- o.+í** 402, 4707, 4708
- o.+í (hane oyíní)** Hane adı verilen yassı bir taşın karelere ayrılmış bir yerde tek ayak üzerinde gezilerek dolaştırılması ile oynanan oyun. 190
- o.+í (yúzúk oyíní)** Yüzük saklamaca oyunu. 4693
- o.+le** 4692
- o.+lār** 2337
- o.+lārí** 2337
2. (Yemek için) Kez, öğün.
- o.** 4312, 4312, 4785, 4785
3. Kumar.
- o. oynet-** Kumar oynatmak. 3254, 3410
- oylā** Bk. **óylā**
- o.+ydi** 2369, 3404, 4219
- oylā** Bk. **óylā**
- o.** 4932
- oyna-** Bk. **oynā-**
- o.-dûk** 1970
- oynā-** Bk. **oynā-**
- o.-f** 2635
- oyne-** Bk. **oynā-**
- o.** 3299
- o.-ādûk (oynādûk)** 297, 1051, 4708
- o.-dile (hoŕon oyne-)** 435
- o.-dûk** 4451
- o.-edi (kumār oyne-)** 122
- o.-esen (oynēsen)** 4710
- o.-ăcāk (kumār oynen-)** 3398
- o.-mem** 3686
- o.-mezdûm** 288
- o.-mādûk** 286
- o.-māzdílār** 2331
- o.-māzdûk** 402, 4198, 4201
- o.-mîşûk** 3027
- o.-rdûk** 4703, 4712
- o.-rdûn** 4701

o.-yòrduk (oyniyòrduk) (hoşon oyne-) Horon tepmek. 695
o.-yùp 3376
oynemak Oynamak işi.
o. 2745, 2992, 3378
o.+a (oynemağa) 3378
o.+fa 2996
oynen- Oynamaya konu olmak.
o.+ùr 244, 244
o.-ùr (hoşon oyne-) 163
o.-ùrđi 3398
oynenma Oynanma işi.
o.+sı (hoşon oynenma) 1293
oynef- Oynamasını sağlama, oynamasına sebep olmak.
o.-mişum (kumaş oynef-) Kumar oynatmak. 3254
o.-mişum (oyın oynef-) Oyun oynatmak. 3254
o.-fùm (kumaş oynef-) Kumar oynatmak. 3395
o.-uşdum (oyın oynef-) 3410
oynä- Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma gibi amaçlarla bir şeyle uğraşmak.
o.-ä 1760
o.-ä (oynä) 2553, 2555, 2555
o.-ädük (oynädük) 4707
o.-älär 2745
o.-ämışlär 4338
o.-dùğùmùz 4698
o.-dùğùmùzı 2979
o.-ř 4197, 4199, 5150
o.-şdı 2048, 3125
o.-şdi 287
o.-şdı 40
o.-şdı (hoşon oynä-) 4338
o.-řdılär 693, 1220, 3122, 5149
o.-şdıle 693
o.-şdük 192, 401, 403, 2979, 2984, 2992, 2993, 4189, 4191, 4191, 4196, 4202, 4451, 4452, 4692, 4695
o.-řdük (hane oynä-) Hane adı verilen oyunu oynamak. 191

o.-řdük (hoşon oynä-) Horon oynamak. 2993
o.-şdük 191, 298, 552, 2042, 2046, 2046, 2047, 2050, 2051, 2329, 2989, 4200
o.-řdük (salıncak oynä-) Salıncakta salınmak. 2872, 2873
o.-řlär 2336
o.-řlär (hoşan oynä-) 2465, 2507
o.-řlär (kumaş oynä-) Kumar oyamak. 3439
o.-řsén (hoşon oynä-) 3404
o.-yòrduk (oyniyòrduk) 692
o.-yòruz (oynuyòruz) (hane oynä-) 191
oyřa Bk. òřä
o. 735
oyře Bk. òřä
o.+lär 2424
oyun Bk. oyın 1
o. 232, 244, 693, 3122, 3126, 4706
o.+lär 246
o.+lärùmùz 189, 189
o.+una 2042
ozel İs. Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin.
o.+e 1382, 3009
ö Bk. o
ö. 2734
ödun Bk. odun
ö. 519, 3102
öğul Bk. odun
ö.+um (öğlum) 3259
ö.+um (öğlum) 4277
öl- Bk. ol-
ö.-dı 4290
ö.-dı (bund'öldi) 438
ö.-duğı 1721
ö.-duk 5018
ö.-dun 5018
ö.-mıs 1235
ö.-uřlär 171, 171
ölan Bk. oğlan

- ò.** 4845
- ò. +í** 366
- ò. +lār** 4745
- ònek** *ıs.* Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, örnek, motif.
- ò.** 2912, 2912, 2912, 2913
- òní** Bk. **òní**
- ò.** 1415
- òrtmen** Bk. **óğretmen**
- ò.** 4615
- ò. +ùm** 4620, 4621, 4622
- òf** Bk. **ot**
- ò.** 2867
- òyín** Bk. **oyín** 1
- ò.** 5148
- ò. +du** 4455
- ò. +dù** 4455
- ò. +í** 4694
- ò. +ímùzí** 3027
- ò** Bk. **o**
- ò.** 23, 56, 68, 72, 72, 84, 85, 90, 96, 99, 104, 106, 108, 331, 331, 361, 427, 430, 502, 528, 770, 872, 954, 957, 1024, 1028, 1073, 1105, 1129, 1139, 1139, 1149, 1149, 1150, 1190, 1190, 1242, 2386, 2396, 2396, 2484, 4784, 4916, 4923, 4936, 4971, 4977, 5040, 5055
- òga** Bk. **òna**
- ò.** 1576, 2374, 2381, 2401, 2427, 2595, 2869, 2891, 3208, 3805, 4270, 4270, 4315, 4324, 4699, 4702, 4877, 5024
- òlan** Bk. **ula**
- ò.** 1723
- òlār** Bk. **ulār**
- ò.** 4878
- ò. +a** 2413
- ò. +den** 2481
- ò. +í** 2725
- òm** Bk. **on**
- ò. bes** On beş sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4719
- ò. beş** 892
- òmbaşí** *ıs.* Erbaş sıralamasının ilk basamağı.
- ò.** 3359, 3360, 3360, 3581
- ò. +sí** 3360
- ò. +sí** 3360
- òmuf** Bk. **umuf**
- ò. +lār** 3330
- òmuz** *ıs.* Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm.
- ò. +a** 1604, 1610, 3544
- òmúf** Bk. **umuf**
- ò.** 1446, 1446, 1449
- òn** Bk. **on**
- ò. sekiz** On sekiz sayısı ya da bu sayıyı gösteren rakam. 939
- òna** *zm.* 'O' zamirinin yönelme durumu, ona.
- ò.** 337, 659, 678, 704, 833, 1881, 1884, 1955, 2004, 2066, 2067, 2080, 2177, 2210, 2251, 3102, 3189, 3265, 3391, 3420, 3614, 3654, 4563
- ònā** Bk. **òna**
- ò.** 234
- ònda** Krş. **òrdā**
- ò.** 98, 100, 537, 544, 899, 932, 951, 976, 980, 10, 1012, 1569, 1569, 2236, 2248, 2256, 2447, 2506, 2544, 2570, 2618, 2803, 2825, 2865, 2937, 3147, 3201, 3341, 3345, 3404, 3542, 3637, 3943, 3957, 4023, 4066, 4066, 4066, 4066, 4078, 4129, 4139, 4579, 4580, 4632, 4667, 4668, 4671, 4678, 4695, 4711, 4972
- ò. +yídi (òndāyídi)** 5082
- òndan** Bk. **ònden**
- ò.** 123, 4043, 4482, 4605
- òndān** Bk. **ònden**
- ò.** 192, 258, 261, 289, 2535, 2723, 2805, 2881, 2882, 2904, 2906, 2909, 2982, 3034, 3034, 3048, 3101, 3203, 3205

ònden *zf.* Sözü edilen yerden, bulunduğu yerden, oradan. Krs. **oörden**

ò. 4, 58, 58, 59, 90, 95, 107, 118, 161, 168, 177, 183, 203, 231, 243, 268, 281, 305, 326, 329, 334, 334, 355, 565, 583, 592, 683, 847, 851, 859, 860, 871, 881, 882, 883, 898, 914, 1116, 1140, 1142, 1145, 1169, 1200, 1206, 1213, 1292, 1403, 1453, 1618, 1724, 1855, 1962, 2106, 2224, 2228, 2228, 2601, 2742, 2803, 2819, 2901, 2983, 3259, 3314, 3359, 3364, 3369, 3373, 3407, 3422, 3440, 3552, 3579, 3604, 3869, 3898, 3949, 3958, 3975, 4004, 4004, 4028, 4069, 4085, 4087, 4098, 4098, 4109, 4434, 4437, 4437, 4456, 4457, 4457, 4457, 4459, 4464, 4576, 4591, 4593, 4598, 4599, 4602, 4615, 4625, 4635, 4643, 4650, 4701, 4702, 4709, 4709, 4784, 4786, 4808, 4834, 4854, 4875, 4883, 4891, 4893, 4907, 4909, 4912, 4918, 4926, 4929, 4939, 4941, 4960, 4962, 4964, 4981, 4991, 4993, 4996, 5026, 5133

ònä Bk. **òna**

ò. 3843

ònār Bk. **ulār**

ò. 1131, 1134, 1392, 2208, 3063, 3602, 3839, 4122, 4553, 4556, 4598, 4603, 4727

ò.+a 2036, 2036, 2173, 4726

ò.+le 4597

ò.+lā 4595

ò.+ùn 4867

ò.+den 3064

ò.+i 962, 1716, 2069

ò.+un 1915, 1959

ònilen Bk. **onilen**

ò. 148, 402, 1508, 1929

òní *zm.* O zamirinin belirtme durumu.

ò. 75, 143, 241, 260, 291, 298, 539, 670, 680, 791, 817, 837, 846, 864, 889, 897, 911, 933, 939, 941, 999, 999, 999, 1133, 1155, 1174, 1218, 1240, 1241, 1245, 1286, 1327, 1334, 1530, 1609, 1637,

1646, 1680, 1779, 1783, 1832, 1836, 1911, 1969, 1988, 2041, 2064, 2082, 2088, 2088, 2095, 2127, 2228, 2268, 2306, 2315, 2316, 2317, 2320, 2330, 2374, 2553, 2576, 2646, 2657, 2657, 2664, 2665, 2665, 2665, 2688, 2823, 2888, 2901, 2924, 2925, 2925, 2927, 2983, 2984, 3116, 3171, 3182, 3182, 3190, 3210, 3217, 3265, 3406, 3410, 3414, 3438, 3438, 3450, 3454, 3529, 3559, 3574, 3588, 3635, 3636, 3718, 3723, 3745, 3745, 3753, 3770, 3876, 3957, 3987, 4015, 4016, 4108, 4111, 4132, 4133, 4144, 4300, 4504, 4505, 4549, 4573, 4641, 4659, 4663, 4676, 4695, 4702, 4704, 4707, 4802, 4838, 4917, 5002, 5069, 5073, 5110, 5143, 5143

ònla Onunla.

ò. +**īn** 4597

ònlār Bk. **ulār**

ò. 698, 1347

ònlār Bk. **ulār**

ò. 623, 698, 770, 770, 845, 952, 1305

ò.+a (**ònlā**) 640

ò.+den 699

ò. +**í** 266, 631, 752

ò.i 4169

ònun Bk. **onun**

ò. 22, 23, 295, 589, 655, 655, 752, 756, 806

ò.+di 805

ò.+le 865

ò.+lā 672

ò.+le 865

òrdā Bk. **òrādā**

ò. 1601

òrā *īs.* O yer.

ò. 1052, 1546, 1580, 1605, 1886, 1904, 1918, 3084, 3084, 3433, 3448, 3448, 3743, 4024, 4063, 5012

ò.+den 4337

ò.+lār 1520, 2425, 2578

ò.+lārā 201

ò.+lārde 64

- ò. +lärdeđer** 2831
- ò. +lärden** 3537, 3552, 3566, 3805, 3892, 3909
- ò. +lärda** 3113, 3114, 3534, 3672, 3885 4106, 4644
- ò. +läre** 3388
- ò. +läri** 3347
- ó. +läri** 3545
- ò. +läri** 3570
- ò. +nun** 2446, 4026
- ò. +nün** 3250, 4025
- ò. +yi** 989, 3755
- òrädä** Bk. **òrädä**
- ò. 1777
- òräya** Bk. **orä**
- ò 980, 1659, 3488, 3558, 3647
- òräa** Bk. **orä**
- ò. 5097
- òräden** Bk. **unden**
- ò. 999, 1000, 1630, 1640, 1642, 1779, 1894, 2535, 3573, 4047, 4057, 4071, 4296, 4965, 4974
- òrädä** Bk. **orädä**
- ò. 822, 887, 952, 980, 1664, 3112, 3966, 4027, 4062, 4078, 4217, 4366, 4436, 4441, 4924, 4982
- ò. +dūr** 4383
- òrädän** Bk. **unden**
- ò. 4304
- òrän** Bk. **ula**.
- ò. 1536
- òräsí** *is.* O yer, ora. Krş. **òrä**
- ò. 1004, 2448, 2662, 3231, 3319, 3322, 4161
- òräya** Bk. **orä**
- ò. 96, 305, 654, 655, 717, 966, 1572, 2657, 2784, 2825, 4041, 4070
- òryä** Bk. **orä**
- ò. 144, 175, 912, 976, 1177, 1557 1657, 2443, 2447, 2843, 3261, 3408, 3589, 3760, 4030, 4037, 4038, 4064, 4655
- òyäden** Bk. **ònden**
- ò. 4376, 4581
- òylä** *sf.* Onun gibi olan, ona benzer.
- ò. 3184, 4119, 4680
- ò. +du** 4222
- ódúnc** *is.* İleride geri verilmek veya alınmak şartıyla, (alınan veya verilen) şey.
- ó. 4133
- óg** *is.* Bir kimsenin ilerisi, geleceği.
- ó. +a 1160, 2396, 3002
- ó. +den 2778, 3112
- ó. +e 2244
- ó. +í (**katırlār ógí**) Yayla göçlerinden önce, yaylalardaki karın, yolların durumunu kontrol etmek, acil ihtiyaçları hazırlamak için yapılan ön göç. 3038
- ó. +ína 23, 1041, 1508, 2562, 5168
- ó. +inde 1034
- ó. +inden 1914
- ó. +indä 1998, 2239, 3096
- ó. +úmde 1801
- ó. +úmúza 470, 1542, 2334, 5166
- ó. +úmúze 2182
- ógaquí** *zm.* Eskiden, eskiye ait.
- ó. +lärden 2310
- ógúf-** Bir araçla tane durumundaki nesneleri ezerek un durumuna getirmek.
- ó. -fúrdúk 2065
- ó. -úrdúk 3727, 4549
- óğren-** Bk. **óğrān-**
- ó. -düm 1343
- ó. -iyò 1948
- óğretmen** *is.* Mesleği bir bilim dalını, bir sanatı veya teknik bilgileri öğretmek olan kimse, öğretmen.
- ó. 3296, 3296, 3837
- ó. +dūr 3838
- ó. +lār 1905
- óğretmenlük** *is.* Öğretmen olma durumu.
- ó. +í (**óğretmenlùgí**) 3275
- óğretmen** Bk. **óğretmen**

ó. +sèn 1057
óğrān- Bilgi almak edinmek.
ó.-bilācāk 2167
ó.-dūğūmi 4042, 4042
ó.-ecēim 2153, 2155
ó.-ūr 4032
óğrānmaḵ Öğrenmek işi.
ó. 2143, 2143, 2147, 2148, 2165
óğrāt- Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak.
ó.-sen 5158
óğrātma Öğretme işi.
ó. +a (óğrātma) 3976
óğrātmen Bk. **óğretmen**
ó. +lārūm 4613
ó. +ūn 1920
ókúz Bk. **ókúz**
ó. +i 716, 718
ó. +úmúz 716
ó. +ún 717
ókúz *ıs.* Erkek sığır.
ó. 1091, 2326, 2366, 2367, 2368, 2382, 2796, 2797, 2839, 3332
ó. +aṛabasí 3905, 3907
ó. +i 2385, 2386, 2839
ó. +lār 2366
ó. +lārūmūz 2387, 2387
ó. +lārūmūzūn 2378
ó. mókúz Öküz ve öküzle ilgili diğer şeyler. 105
ó. +ug 1043
ó. +úm 2796
ó. +úmúz 2380
ó. +úmúzún 2797
ókúz poṛnak Bk. **ókúzpoṛnağı**
ó. +ṭa 3811
ókúzpoṛnağı *ıs.* Birçok aileye ait öküzlerin yaylada bir arada tutuldukları, öküzlere tahsis edilmiş yer, muhit.

ó. 3785
ó. +na 3786
ólç- En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek.
ó.-māylen 1405
ólçek *ıs.* Birim kabul edilen herhangi bir şeyin alabildiği kadar ölçü.
ó. 2004, 3732
ólçeklúk *ıs.* Herhangi bir ölçek olacak kadar.
ó. 3733
öldūr- Bk. **ēldūr-**
ó.-dūğúmúzi 3109
ómūr Bk. **umuṛ**
ó. +úm (ómṭúm) 682
ón Bk. **óg**
ó. +e 5166
ó. +inden 3845
ó. +indā 235, 2229
ó. +ine 2181
ó. +úmúzdā 2182
ó. +úmúze 2179
ónce *zf.* İlk olarak, başlangıçta.
ó. 598, 836, 1346, 4619
ónceki *zm.* Öncesine ait.
ó. +lārí 4651
ónce Bk. **ónce**
ó. 2808
ónemli *sf.* Bir şeyin nitelik ve nicelik bakımından önemi olan.
ó. 1330, 1338, 1891
ó. +ydi 1351
ónemse- Önemli saymak, önem vermek.
ó.-māzdí 3023
ónksúmāk Solunum yollar zarlarının rahatsızlığı sebebiyle akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek işi.
ó. +ím (ónksúmāim) 1076

ónksúr- Solunum yollar zarlarının rahatsızlığı sebebiyle akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek

ó.-úyòm 1072

óng- İstemededen, elinde olmadan anmak.

ó.-äbilyòrum 646

óf- İplik, yün, tel, saz gibi şeyleri elde şiş, tığ yardımıyla birbirine dolayarak işlemek veya tezgâhta dokumak.

ó.-ärdüm 3065

ó.-äre 3068

órätmen Bk. **óğretmen**

ó.+iydi 3875

órgú *ıs.* Örnek işi veya biçimi.

ó.+den 2895

ó. Yap- Örnek. 1845

órnek *ıs.* Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, örnek, motif.

ó. 2912

órt- Korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak.

ó.-ersén 264

ó.-är 264, 264, 265, 267

ó.-ärle 266, 266

ó.-ärsén 265

ó.-memiş 2181

órtúl- Örtme işine konu olmak.

ó.-úr 263

óte Bk. **ote**

ó.+ye 631

óteki *zm.* İki şeyden biri temel olarak alındığında ona göre bir başkası, bir ikinci kişi ya da şey.

ó. 1012, 1560, 1597, 2494, 3996

ó.+lär 2393, 3222

ótä Bk. **óte**

ó.+dä 2690

ótäki *sf.* Bilinenden, sözü edilenden ayrı, öbür.

ó.+lär 4988

ó.+na 4940

óve *ıs.* Yalnız yasaca akraba sayılan, öz olmayan.

ó. 141, 142

óvey Bk. **óve**

ó. 598, 653

ówey Bk. **óve**

ó. 608

óyle Bk. **óylä**

ó. 2332, 4335, 4517

óylä *sf.* Onun gibi, ona benzer, öyle.

ó. 24, 39, 54, 71, 83, 97, 120, 153, 164, 177, 194, 205, 213, 220, 220, 221, 229, 243, 243, 244, 253, 262, 262, 267, 268, 270, 275, 275, 299, 305, 313, 342, 343, 389, 391, 448, 449, 458, 467, 480, 488, 504, 519, 522, 522, 526, 548, 551, 555, 567, 748, 763, 764, 817, 854, 863, 928, 931, 933, 935, 1015, 1028, 1057, 1057, 1061, 1093, 1116, 1116, 1134, 1193, 1193, 1202, 1223, 1232, 1267, 1290, 1372, 1415, 1431, 1434, 1440, 1461, 1462, 1462, 1505, 1512, 1580, 1583, 1586, 1655, 1686, 1696, 1734, 1842, 1848, 1849, 1916, 1969, 2016, 2028, 2028, 2048, 2049, 2113, 2113, 2116, 2119, 2120, 2171, 2181, 2195, 2195, 2205, 2205, 2213, 2246, 2251, 2262, 2262, 2277, 2289, 2320, 2329, 2331, 2338, 2351, 2353, 2356, 2367, 2368, 2375, 2376, 2386, 2418, 2439, 2440, 2448, 2450, 2451, 2474, 2476, 2485, 2487, 2488, 2489, 2490, 2494, 2498, 2503, 2503, 2511, 2511, 2514, 2514, 2518, 2518, 2518, 2519, 2530, 2532, 2532, 2533, 2533, 2553, 2577, 2624, 2673, 2698, 2716, 2741, 2757, 2778, 2778, 2793, 2815, 2828, 2830, 2854, 2871, 2871, 2913, 2929, 2929, 2932, 2970, 2982, 2989, 2999, 3029, 3041, 3045, 3046, 3056, 3060, 3068, 3074, 3091, 3095, 3107, 3115, 3122, 3134, 3140, 3155, 3155, 3159, 3160, 3163, 3165, 3209, 3210, 3258, 3305, 3308, 3321, 3338, 3341, 3386, 3445, 3471, 3500, 3503, 3504, 3514, 3532, 3551, 3575, 3603, 3648, 3676, 3711, 3713, 3715, 3745, 3798, 3820, 3828,

3848, 3887, 3892, 3897, 3909, 3912, 3942, 3982,
3988, 4041, 4065, 4078, 4082, 4093, 4098, 4115,
4131, 4135, 4148, 4164, 4167, 4167, 4203, 4208,
4214, 4231, 4238, 4252, 4268, 4275, 4299, 4309,
4313, 4315, 4339, 4346, 4399, 4403, 4405, 4408,
4421, 4427, 4436, 4452, 4454, 4474, 4507, 4507,
4520, 4528, 4532, 4538, 4539, 4543, 4561, 4566,
4567, 4567, 4571, 4571, 4577, 4577, 4578, 4592,
4597, 4598, 4601, 4602, 4603, 4605, 4607, 4608,
4633, 4644, 4650, 4651, 4655, 4655, 4657, 4670,
4680, 4686, 4695, 4705, 4710, 4735, 4787, 4855,
4864, 4891, 4892, 4893, 4906, 4977, 4986, 4995,
4998, 5011, 5015, 5029, 5029, 5034, 5064, 5073,
5073, 5078, 5089, 5090, 5093, 5094, 5094, 5095,
5096, 5106, 5116, 5117, 5122, 5124, 5124, 5129,
5129, 5134, 5135, 5135, 5149, 5155, 5156, 5169,
5170
ó. +dùr 1196, 4081, 4325, 4350, 4399, 4486
ó. +dùr (olmağ_óylä) 2532
ó. +lär 2500
ó. +sí 2498
ó. +síní 2196
ó. +ydi 86, 110, 2750, 4209, 5121
ó. +yidi 85, 3003
óyläce Bk. **óyläcä**
ó. 3961
óyläcä *zf.* O biçimde, tam öyle.
ó. 3955
óylälük *is.* Öyle olma durumu.
ó. 2498
ó. (óylälüg_ilen) 4732
óyläsíne *zf.* Önemsizce, üstüne düşünmeden.
ó. 4633
óz *is. mec.* Bir şeyin temel ögesi.
ó. +i (mísír ózi) Mısır özü. 1067
ózel *is.* Yalnız bir kişiye, bir şeye veya ait veya ilişkin olan.
ó. 1785, 1827, 2208, 3008, 4022

ó. fırma 4689
ózellük *is.* Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik, hususiyet.
ó. +le 1843
óze- Bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek.
ó.-mem 66
ó.-mişüm 2657
paçā *is.* Pantolon, don, şalvar gibi giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm.
p. +yí (paçāyí kurtār-) Kendini bir dertten, tehlikeden veya zor durumdan kurtarmak. 4004
paçha *is.* Geçici konaklama yeri ve ot kabı olarak kullanılmak üzere yapılmış derme çatma yapı.
p. 2954, 3149, 3735, 3736
p. +aydí (paçhāydí) 3736
p. +nùn 3737
palah *is.* Yaylalarda yetişen bir çeşit kaba ot.
p. 4275
palahlük *is.* Kaba otların bulunduğu yer.
p. +lär 4274, 4274
palto *is.* Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.
p. 2748, 2748, 3292, 3893
pambuk *is. panbuk* Pamuk bitkisinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince, yumuşak tellerin adı, pamuk bitkisinin işlenmiş ürünü.
p. 1728, 1729
p. +í (pambuǵí) 1729
p. +lärí 1735
pantol Bk. **pontòl**
p. 2319
papuç *is.* Ayakkabı.
p. 3292
para *is. ekon.* Devletçe bastırılan, üzerinde saymaca değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı.

- p.** 59, 232, 232, 233, 234, 263, 268, 681, 868, 869, 869, 870, 874, 881, 884, 888, 920, 1198, 1317, 1320, 1320, 1358, 2300, 2300, 2461, 2617, 2686, 3150, 3242, 3249, 3250, 3253, 3254, 3404, 3752, 4007, 4007, 4008, 4054, 4057, 4066, 4080, 4081, 4576, 4822, 4822, 4825, 4827, 4828, 4829, 4829, 4833, 4846
- p. (kırk paṛa)** Eski para değerine göre ‘bir kuruş’.
- p.** 682
- p. + a (paṛā)** 900, 982
- p. + lārī** 3436, 3623
- p. + lārīnī** 3439
- p. + m** 3493, 4005, 4006
- p. + m pul** Para ve onunla ilgili şeyler. 2213
- p. + maṛa** 3559
- p. + mūz (paṛāmūz)** 4515
- p. + nūn** 2309
- p. + ng** 3773
- p. seṛp-** Güvey evine girmekte olan gelinin başına para saçmak. 2741
- p. + sī** 806, 898, 3128, 4826, 4827
- p. + sī (paṛāsī)** 4843
- p. + sīnī** 317, 4080, 4569, 4844
- p. + sīnī (paṛāsīnī)** 4827
- p. + yidi** 681
- p. + yī** 56, 4824
- p. + yī (paṛāyī)** 995, 4385, 4576, 4823
- p. yīg-** Para biriktirmek. 1197
- p. + yīle** 622, 701
- p. + yle** 1901
- p. + ylen** 1198, 1900
- paṛalī sf.** Parası olan.
- p.** 100, 2056
- paṛā Bk. paṛa**
- p.** 4577
- p. + si** 3420
- p. + sī** 3623
- paṛça is.** Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan veya ortak olan şey.
- p. + sī** 3948, 3986, 4036
- p. + sīnī** 3740, 4639
- paṛça paṛça zf.** Tamamen parçalara ayrılmış olan.
- p.** 4100
- paṛk is. 1.** Örgüde konan süsleme, çiçekli motifler.
- p.** 3067, 3068
- 2.** Bir yerleşme yerinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlık ve çiçekli büyük bahçe.
- p. + a** 3457
- p. + ina** 673
- p. + lārdā** 3378, 4948
- paṛsālāndūr-** Parsellere ayırmak.
- p.-sūn** 4529
- paṛsel is.** İmar yasalarına göre ayrılıp sınırlanmış arazi parçası.
- p. + lārī** 2173
- paṛsellan-** Parsellemeye konu olmak.
- p.-ācāk** 1987
- paṛti is.** Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasî topluluk.
- p. + si** 616
- p. + sinin** 732
- p. + yi** 636, 636 637, 640
- paṛtiye is.** Bir bütünün parçası.
- p. + si** 3534
- paṛtacı** Pasta yapan ya da satan kimse.
- p.** 3632
- paṛtane Bk. paṛtane**
- p. + dedu** 4746
- paṛtane is.** İçinde pasta üretilen, satılan pasta yenen yer.
- p. + den** 3051
- p. + dā** 3050
- p. + lārī** 981
- p. + si** 3051, 3053

pastā *ıs.* İçine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı.

p. 3631

Paşul *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

p. 1047

patates Bk. **patatıs**

p. yemāğı Patates yemeği. 2883

patatıs *ıs.* Patlıcangillerden, yaprakları ve sürgünleri acı bir bitki bu bitkinin toprak altında oluşan, nişastaca zengin, yenebilen yumru.

p. 2115, 2115, 3101, 3728, 3729

p.+ı 864

p. Kuş- Patates yemeği hazırlamak. 2115

patıka *ıs.* Keçi yolu, çığır.

p.+yı (patıkāyı) 4678

patlat- Patlamasına sebep olmak, patlamasını sağlamak.

p.+tı (ameliyat patlat-) Dikilmiş olan ameliyat yarasının açılmasına sebep olamak. 937

patfon *ıs.* Bir ticaret veya sanayi kurumunun sahibi, başı, işvereni.

p. 4067, 4081

p.+lār 4040

p.+lārden 3427

pavyon *ıs.* Geceleri açık, içkili eğlence yeri.

p.+a 3475

pazaeştesi *ıs.* Haftanın ikinci günü, Pazar ile Salı arasında olan gün.

p. 4821, 4821

pazaş *ıs.* Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergilendikleri belirli geçici yer, bir şeyin satıldığı yer.

p.+den 2914

p.+dā 634

pazařlūķ *ıs.* Bir alış verişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme.

p. 4569

p. et- (pazařlūķ et-) Alış verişte tarafların kendilerine en elverişli fiyatı belirlemek için görüşme yapmak. 4570

pāçķā *ıs.* Kışın yaprak dökmeyen, yaprakları dikenli bir tür bitki.

p. 328

pāy *ıs.* Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, hisse.

p.+ı (pişma pāyı) Fırınlarda ekmeğın gramajı dışında, hamurun pişmeden önceki ağırlığı ile ekmeğın ağırlığı arasındaki ağırlık farkı. 3851

p.+ıdūr 3852

p.+ını 3851

pāmbuk Bk. **pambuk**

p. 393

peçe *ıs.* Eskiden ülkemizde, bugün bazı ülkelerde kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap.

p. vuş- Peçeyle örtmek. 2747

peçeli Yüzünü örtmek için peçe takmış olan.

p. 2750

pehlivan *ıs.* Güreşçi, iyi güreşen, yenilmeyen.

p. 716

pek *zf.* Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok.

p. 587, 977, 2313, 2777, 2967, 3404, 3413, 3421, 3548, 3885, 4256, 4344, 4553, 5147

peki *zf.* Verilen buyruk ve söylenen sözün onaylandığını, kabul edildiğini anlatır.

p. 1701

peķ Bk. **pek**

p. 956, 4377

peleki *ıs.* Açık ateşte ekmek pişirmek için kullanılan, kil toprak veya taştan yapılan kap.

p. 3733

p.+dā 3743

p.+ye 3743

pelit *ıs.* Elde yapılan ince, yuvarlak ekmek.

p. 380

pempe *ıs.* Beyazla biraz kırmızının karışmasından oluşan açık renk.

p.+e (pempē) 2918

pencefe *ıs.* Yapıları ve ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık.

p. 1733

peni Bk. **penir**

p.+i 373

penir *ıs.* *penîr* Peynir mayası ile katılaştırılarak sütün yapılan ve birçok türü olan besin.

p. 1237, 5136, 5137

p. (tum penir) Peynir tekeri, bütün halinde peynir.

p.+i 4415, 5076

p.+lārī 2771

p.+si 2771, 2773

penī Bk. **penir**

p. 380, 380

peñ *ıs.* Küçükbaş hayvanlar için yapılmış üstü açık barınak, davar sağılan yer.

p. 2783, 2783

p.+de 1592

p.+den 1340

p.+dä 2792

p.+e 2783, 2789

p.+ün 2789

perişân *s.* Dağını olma durumu, dağınık, düzensiz, karmakarışık.

p. 670

pestival Bk. **peştival**

p. 36

peştival *ıs.* Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği programla belirlenen ve özel önemi olan sanat gösterisi, şenlik.

p. 2324, 2324, 2326, 2326

peş *ıs.* Arka, birbiri veya birinin, bir şeyin ardındaki şey.

p.+ina 1087, 3080, 3679

p.+inadu 4953

p.+indä 4493

p.+ine 1258, 2782, 3048

p.+lārīndä 5113

p.+lārīne 1803, 3132

p.+ûga 3100

p.+ûma 1685, 2391, 5163

p.+ûma dúş- Ardından gitmek, çok üstüne gitmek. 2393

p.+ûmden 1414

p.+ûme 2397

p.+ûmûza 4939

peşko *ıs.* *Rus. peç* Fırın.

p. 3584

peşfemal *ıs.* Başa örtülen dokuma.

p. 264, 264, 2179, 2179, 2180, 2181

p.+í 2182

p.+lārī 2180

peşfemel Bk. **peşfemal**

p.+süz 2180

petek *ıs.* Arı, arı kocanı.

p. 237, 242, 2233, 2233, 2233

p.+í (petegí) 2235

p.+íní (petegíní) 2234, 2235

p.+ün (petegün) 2233

peyni Bk. **peynir**

p. et- Peynir yapmak. 382

p.+mûz 3175

p.+mûzî 3175

peynir *ıs.* Peynir mayası ile katılaştırılarak sütün yapılan ve birçok türü olan besin.

p. 198, 210, 868, 945, 1443, 2765, 2766, 3174, 3180, 3188, 3193, 3195, 3202, 3206, 3683, 4261, 4263, 4647, 5077, 5143, 5144

p. (başlı peynir) Yağlı peynir.

p. 3781
p. et- Peynir yapmak. 204
p.+i 2766, 3196, 3210, 3211, 4262, 5142
p.+in 1667
p.+ingí 3196
p.+lārí 1666
p.+lārùmùzi 195, 198
p. mǎyāsí 374
p.+ùmùz 4515
p.+ùn 3208, 3209, 3781
p.+yāp 2767
peynī Bk. **peynīr**
p. 457
p. et- 378
p.+ùn 383
péleki Bk. **peleki**
p.+yi 1246
péni Bk. **peynīr**
p.+i 372
peştımel Bk. **peştımal**
p.+lār 2515
péynī Bk. **peynīr**
p. 355, 369, 369
p.+i 370
pēçeli Bk. **peçeli**
p. 2747, 2747
piç- Bk. **biç-**
p.-eṛdük 202
piçak *ıs.* Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.
p.+süz 1591
piçak Bk. **piçak**
p.+ten 3432
pikap *ıs.* Küçük kamyon, kamyonet.
p. 969
piknik *ıs.* Kırdan yenen yemek.
p. 3798
pılav *ıs.* Genellikle pirinçten veya bulgurdan yapılan bir yemek.

p. 456
pilonç *ıs.* Bir tür eğrelti otu.
p. 202, 202
pilonçluk Eğrelti otunun bolca bulunduğu yer.
p. 2942, 3147, 3153
pirim *ıs.* Sosyal Sigortalar yasasına bağlı olan işçilerin ve bunları çalıştıran işverenlerin Soysa Sigortalar Kurumu'na ödemek zorunda oldukları ücretin belli bir yüzdesiyle belirlenen paraya verilen ad.
p. 3394
p.+yatūr- Prim ödemek. 3393
pirinc Bk. **pirinç**
p. 4546
pirinç *ıs. bot.* Buğdaygillerden kökleri bol su içinde yetişen bir bitki.
p. 2740, 4547, 4547, 4554, 4554, 4554
pirinç Bk. **pirinç**
p. 377
p. seṛp- Düğünlerde damat tarafından, güvey evine girmekte olan gelinin üzerine pirinç serpmek.
2740
pis *s.* Leke, toz, veya kirle kaplı olan, kirli, iğrendirici, murdar.
p. 717, 3202, 4079
pislülük *ıs.* Dışkı, necaset.
p. 3366
p. (pislüg) 4877
p.+íní (pislügíní) 3173
piş- Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek.
p.-eṛ 215, 230
p.-fi 4412
pişma Pişme işi.
p. pāyí Fırınlarda ekmeğin gramajı dışında, hamurun pişmeden önceki ağırlığı ile ekmeğin ağırlığı arasındaki ağırlık farkı. 3851, 3851, 3852

pişman s. Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen.

p. 2431, 2431

p. +im 2407

p. ol- . Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülmek. 2407, 2436, 3772

pişmān Bk. **pişman**

p. 3402

pişmān Bk. **pişman**

p. 5015

p. ol- Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlamak. 3461, 3777, 4299, 5015

pişûr- Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek bir duruma getirmek.

p.-di 3743

p.-mişûm 4294

p.-ûòm 302

p.-ûrok 2464

p.-ûrđi 4308

p.-ûrdîlār 3730

p.-ûrdûk 864, 2065, 2065

p.-ûrlār 2465

p.-ûrsén 4650

pişûrici *ıs.* Fırınlarda hamuru fırının kızgın bölmesinde pişmesini sağlayıp, ekmeği çıkaran kimse.

p. 3531, 3585, 3620, 3622

pişûricilûk *ıs.* Pişirme durmu.

p. +í (pişûricilûği) 3772

p. +fen 3552

pişûrici Bk. **pişûrici**

p. 3513, 3615, 3638

pişûrma Pişirme işi.

p. 3623

p. +a (pişûrmā) 4309

pişûrmāk Krş. **pişûrma**

p. 5036

p. (pişûrmäg_ıçûn) 5036

pîlönç Bk. **pilonç**

p. 325

pînc Bk. **piñc**

p. +den 458

poçi *ıs. bot.* Yaprak dökmeyen, koyu yeşil yapraklı bir tür ağaç.

p. 4393, 4393

Pogínalı *ıs.* Pogina köyünden olan.

p. +lén 450

poñbādı *ıs.* Gövdesinin içinde pamukçuk bulunan, bu nedenle 'hayal' adı da verilen bir ağaç.

p. 324

polis *ıs.* Şehirde kamu düzenini ve güvenliğini sağlayan kuruluş, bu kuruluşta yer alan görevli, kollukçu.

p. 3263

p. +i 3398

pontòl *ıs.* Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek.

p. 1723, 1723, 1724

p. +umun 1721

pontul Bk. **pontòl**

p. +i 1723

poñnaç *ıs.* Büyükbaş hayvanların yaylalarda 'nahır' biçiminde toplanarak bir arada tutuldukları yer.

p. 3788

poñuş *ıs.* Toprağı kazma işi.

p. et- Toprağı kazmak. 3753

poşet *ıs.* küçük torba.

p. 3629

p. +lār 3893

pözi Bk. **poçi**

p. 328

puğar Bk. **puğar**

p. +ün **ğözi** Pınarın topraktan ilk çıktığı yer. 1619

puğar *ıs.* Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak.

p. 1389

p. +í 4343

p. +inden 1389

pul *ıs.* Posta parası karşılığı mektuplara damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan basılı kâğıt parçası.

p.+um (paŕa pul) Para ve parayla ilgili her şey. 2213

pusula *ıs.* Bir şey haber vermek, bir şey sormak veya istemek için, birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, mektup.

p. 1756

p.+yí (pusulāyí) 3425, 3426

puşı *ıs.* Kenarları, pullar, simlerle süslenmiş, başa eşarbin dışına sarık gibi bağlanan Hemşin kadınlarına özgü bir başörtüsü.

p. 264, 265, 265, 467, 1053, 2931, 4352, 4352

púskúl *ıs.* Bir ucundan bazı şeylere süs olarak takılan, diğer ucu serbest saçak biçimindeki iplik demeti.

p. 471

p.+ini 472

pag *ıs.* Göbek.

p.+ùngí 1229

paḡana *ıs.* Sohbet topaltısı.

p. ol- Toplanmak. 2636

paŕmak *ıs.* İnsan ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.

p. 3205

p.+läríní 3320

paŕatís Bk. **patatís**

p. Maŕatís Patates ve pataesle ilgili şeyler. 10

pāg Bk. **pag**

p.+í 1230

pek Bk. **pek**

p. 2761

petek *ıs.* Kalorifer tesisatında ısıyı tutan depocuklardan her biri. (Arı kovanının içindeki

peteklere benzediği için bu isim verilmiş olmalı.)

p. 1099

p.+lèi (kalorifer petegi) Kalorifer ısısını oda içinde dağıtan metal bölüm. 1099

petmez *ıs.* Kaynatılıp koyulaştırılmış meyve suyu ve daha çok üzüm şırası.

p. 4442, 4444

p.+ùn 4443

piçak *ıs.* Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.

p. 3406

p.+ùn (piçağun) 3407

radaf *ıs.* Radyo dalgalarının yankısını alarak cisimlerin yerini ve uzaklığını bulabilen, genellikle uçak ve gemilerde kullanılan cihaz.

r. 3598

rahaf *ıs.* İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur.

r. 745, 896, 1309, 2427, 2428, 4211

r.+a kavuş- Üzüntü, sıkıntı, tedirginlikten kurtulmak, huzura kavuşmak. 1933

r. et- Huzur içinde olmak. 974

r. Et- 3420

rahmetli Bk. **rametli**

r. 172, 209, 649, 997, 3554, 3691, 3728, 3742, 3901

r.+yi 863

rakí Bk. **raquí**

r.+yí 1766

rakí *ıs.* Üzüm, incir erik gibi meyvelerin alkole mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki.

r. 784, 784, 784

raquíci *ıs.* Rakı içen kimse.

r.+ya 4953

ramet *ıs.* Birinin suçunu bağışlama, yargılama, merhamet etme.

r. 2670, 3329

r. eyle- Ölülerini saygıyla anmakta kullanılır. 670, 3542

ř. + indä 4441

şametli *sf.* Tanrının rahmetine kavuşmuş, yargılanmış anlamından ölmüş kimseleri saygıyla anmak için ad veya unvanların başına getirilir.

ř. 175, 664, 1100, 1154, 1157, 1262, 1263, 1291, 1302, 1677, 1754, 1756, 1879, 1882, 2074, 2078, 3329, 3560, 3687, 3757, 3779, 3800, 3865, 3880, 3887, 3918, 4872, 4875, 4886, 4887, 4890, 4890, 4903, 4910, 4951, 4964, 4976, 5012, 5040, 5058, 5094

ř. + den 4937

ř. ol- Ölmek. 3414

ř. + ylen 3661

şameş Bk. **şamet**

ř. + i 4, 82, 96, 1260

ř. + indä 4559

şameşli Bk. **şametli**

ř. 93, 4729

ř. + in (şameşlin) 96

şampa *ıs.* Bir arazinin, bir kara yolunun, bir demir yolu hattının yatay veya doğrultuya göre yokuş olan bölümü.

ř. + yí (řampâyí) 1916

şast *ıs.* Tesadüf.

ř. 2251

ř. řāl- Tesadüfle karşılaşmak. 2127, 2128, 2251

şastla- Bir kimseyle karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek.

ř.-dí 3538, 3539, 3541, 3899

ř.-māzdí 3116

ř.-sam 2127

řastlā- Bk. **şastla-**

ř.-dí 4913

ř.-dílā 4913

řatyò *ıs.* Elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilmesi sistemi bu sisteme göre yayın yapan istasyon ve bu

istasyonun programlarını düzenlemekle görevli kuruluş veya radyo alıcısı.

ř. 2701

řazí *sf.* Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabule den.

ř. 571, 572, 971, 3255, 3396, 4256, 4835

ř. ol- Uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek. 2501, 2819, 4238

ř. + yím 62, 556, 572

řazílùķ *ıs.* Razı olma durumu.

ř. + ùm (řazílùğùm) 2451

řāmet Bk. **şamet**

ř. eyle- Ölülerini saygıyla anmak. 684

řāmetli Bk. **şametli**

ř. 113, 178

ř. + yùm 121

řāmeřli Bk. **şametli**

ř. + mùn 283

řāt Bk. **şahat**

ř. 631

ř. et- Rahat etmek. 886, 4561, 4561

ř. + suz 3457

ř. + ùm 4813

řātlama Rahat olma işi.

ř. 4689

řātlā- Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren durumun ortadan kalması veya bir ihtiyacın giderilmesi ile rahata kavuşmak.

ř.-şum 4834

řātsuz *s.* Rahat olmayan, tedirgin, huzursuz.

ř. et- Rahatsız etmek. 5033

řāř Bk. **şahat**

ř. 58

ř. + ùm 4786

řāzi Bk. **řazí**

ř. 579, 1346, 1366, 1375

ř. + yim 62, 573, 579

řāzí Bk. **řazí**

ř. 1173, 1316, 1699, 1937

ř. ol- Uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek. 4236

şeiscumhuş *ıs.* Cumhurbaşkanı.

ř. 779

ř.+a 779

şeklam *ıs.* Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için denenen her türlü yol.

ř.+í 3917

ř.+íní 3915, 3916, 3916

řemāzan *ıs.* Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç aylar adı verilen recep, şaban, ramazan aylarının sonuncusu, oruç tutulan ay.

ř.+dā 4294

şenk *ıs.* Cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum.

ř.+ini (şengini) 4547

ř. menk Renk ve renkle ilgili her şey. 1924

şenkli *řf.* Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan.

ř. 2916, 2917, 2919

şenkli şenkli *s.* Çok rengi olmak.

ř. 2917

şesim *ıs.* Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerine yapılan biçimleri.

ř.+i (şesmi) 1564

řestùřen *ıs.* Lokanta.

ř.+da 18

řeřidağankí *zm.* Reşit Ağa'ya ait.

ř.+lār 586

şezil *ıs.* Alçak, aşağılık.

ř. ol- Çok utanacak bir duruma gelmek. 2751

řāmetli Bk. **şametli**

ř. 1740, 4440

řāsmi *řf.* Devletin olan, devlete ait, devletle ilgili.

ř. 3398

řh pozitíf *řf.* Bir kan grubu.

ř. 4095

şum *öz. ıs.* Müslüman ülkelerde oturan Yunan aslı kimse.

ř.+lār 633

ř.+lārí 633

şus *öz. ıs.* Rus Federasyon'unda yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan kimse.

ř. 811, 1422, 1422, 2399, 2825, 2825

ř.+lār 809, 2830, 2841, 2841, 2843

ř.+lārí 811

řusatlí *ıs.* Yapılması ve kullanılması vb. için gerekli izni olan, ruhsatı olan.

ř.+dūr 3807

şusça *öz. ıs.* Rus dili.

ř. 2833

şutubetli *řf.* Rutubeti olan, nemli.

ř. 929, 3798, 3801

řuzgarlí *řf.* Yel esen, elin estiği yer, yelli.

ř. 805

řū *ıs.* Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, ruh.

ř.+muzde 1290

řūya *ıs.* Düş.

ř.+mdā 4044

řúřvet *ıs.* Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı bir kolaylık veya çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar.

ř. 2401

ř.+yedūr 2401, 2403

řúya Bk. **řūya**

ř.+dā 1089

ř.+sında 3666

şaaf *ıs.* Vakit zaman.

s. 838, 839, 851, 899, 1750, 1768, 1956, 1973, 1974, 2123, 2934, 2935, 3573, 2946, 3598, 3599, 3636, 5032

s.+a 895, 1638, 2934, 2946

s.+fa 3599

s.+fe 1651, 1828, 1829, 1829

saatlûk *ıs.* Herhangi bir saat süresince yapılan veya olan.

s. 1750, 1957, 3176, 3571, 3655

saba *ıs.* Gündüzün, günün başlangıcı.

s. 214, 1406, 1433, 1768, 2438, 2945, 3008, 3148, 3340, 4500

s.+a (sabā) 4803, 4926

s.+leyin 353

s. namazî namazî Sabahın ilk ışıkları, sabahın alaca karanlığı. 538,3404, 4642

s. (sabâldî) 1640

s.+ya 2744

s.+ya (sabiya) 3404, 4973, 4973

sabah Bk. **saba**

s.+a 4044

s.+a (sabā) 434, 438, 1158, 1717, 1718, 2744, 4109

s.+fan 673

s.+fen 1485, 3152, 4121, 4325

sabah Bk. **saba**

s.+fan 181, 197, 1793, 1796, 2068

s.+fen 783, 1121, 1207, 1413, 1474, 1589, 1670, 1777, 1898, 3402, 3404

sabalâ- Bir yerde sabaha kadar kalmak.

s.-rdûk 3155

sabâ Bk. **saba**

s. (akşam sabâ) Sabah ve akşam. 3833

sabun *ıs.* Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde.

s. 2072, 2072

saç *ıs.* Baş derisini kaplayan kıllar.

s.+inî 1845

s.+lâri 1952

s.+lârinî (saşlârinî) 1873

saç *ıs.* Yassı demir çelik ürünü, çatı kaplama malzemesi.

s. 1148, 1148

s.+î 1149

s. maç Sac ve saca ilgili şeyler. 1147

saç Bk. **saç**

s.+i 3266

s.+lârim 3305

s.+um 3305

saçak *ıs.* Bir yapının herhangi bir bölümünü güneş ve yağmurdan koruması için, o bölümden dışa taşkın ve altı boşta olarak yapılan örtü.

s.+fen 1246

saçma *ıs.* Derelerde balık avında kullanılan saçma ağ.

s. 3135

saçuk *ıs.* Açık saçık ikilemesinin anlama ilgisiz ikinci ögesi.

s. (açuk saçuk) (Vücut için) Herkesin ayıplayacağı ölçüce açık olan. 38

sadaķā *ıs.* Yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey.

s.+sî 1675

sade *zf.* Yalnızca, yalnız, ancak, sadece.

s. 2136, 2637, 4303, 4552, 5117

sadık *s.* Dostluğu ve bağlılığı içten olan, sadakatli.

s. 3463

saef Bk. **saaf**

s. 899, 3302, 4637, 4665, 4679, 4794, 4796

sağ Bk. **sağ 1**

s. 1703

s.+duş 1317

sağ- Bk. **sağ-**

s.-arđûk 4603, 4658, 4659

s.-adum 1799

s.-duk 3188

s.-dum 1793

sağa Bk. **sana**

s.+ 3480, 3549

sağıl- Sağmaya konu olmak.

s.-en 3516

sağım *ıs.* 1. Sağılan hayvanların ortak adı.

s. 3809

2. Bal sağma işi
s. 3799, 3800
sağır *ıs.* İşitme duyusundan yoksun, kapalı, kendi için boğulan.
s. 1342, 1342
sağla- Yardımcı fiil olarak kullanılmaktadır.
s.-**sùn** (**uyum sağla-**) Süreç içinde uyumlu olmayı öğrenmek. 1341
sağlam *s.* Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz.
s. 2558
sağlùk *ıs.* Vücudun hasta, arızalı olmaması durumu, vücut esenliği, esenlik.
s.-**+ùm** (**sağlùğùm**) 4171
sağlùk Bk. **sağlùk**
s.-**+ùnùzdùr** (**sağlùğùnùzdùr**) 1963
sağol *ünl.* Hoşa giden bir davranış için ‘çok yaşa, teşekkür ederim’ anlamında söylenir.
s. 1366, 1375, 1485 2697, 4584
s.-**sunlār** 1343
sağ *ıs.* 1. Sağlam, esenlikli.
s. 339, 339, 1202, 1480, 1504, 1743, 1754, 2237, 2237, 2238, 2238, 2672, 2974, 3554, 5169, 5169
s.-**+a** 749
s.-**+dùr** 3646
s. **Ḳal-** Yaşamak. 1745
s.-**+le** 3460
s.-**+mîşûz** 1485
s. **selamet** Sağlam, sağ. 1647
s. **selâmet** 1478
2. Solun karşıtı.
s.-**+ím** 3460
sağ- Memeyi parmaklar arasına sıkarak sütünü akıtmak.
s.-**ârdùk** 4661, 5141
s.-**ârdùk** 354
s.-**ecâksên** 203
s.-**ecêksên** 3172
s.-**âcâğsên** 5097

s.-**ârdılār** 2784
s.-**ârdùm** 4261
s.-**ârdùk** 197, 2761, 2761, 5141, 5141, 5144
s.-**ârsîn** 3834
s.-**ârùm** 3684
s.-**mîşùm** 1798
2. Arı kovanından, arıya yetecek kadarını kovanda bırakmak üzere uygun yöntemlerle bal almak.
s.-**mazdılār** 3800
sağa Bk. **sana**
s. 4968, 4969
sağan *ıs.* İçine yemek fazla derinliği olmayan enine geniş kap, tabak.
s.-**+ùn** 2004
sağân Bk. **sağan**
s. 4443
sağıl- Sağma işine konu olmak.
s.-**âcāk** 1434
s.-**mîş** 3189
s.-**ûrdùk** 3156
sağım *ıs.* Sağılan hayvanların ortak adı.
s. 1588
sağır Bk. **sağır**
s. 4023
sağlā- Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek.
s.-**rdùk** (**ğâçim sağlā-**) Geçinmek. 2368
sağlùk *ıs.* Vücudun hasta, arızalı olmaması durumu, vücut esenliği, esenlik.
s.-**+índā** (**sağlùğíndā**) 73, 2532, 2533, 2535
sağlùklí *s.* Sağlık durumu iyi olan, esenlikli.
s. 986, 1369
sağmak Sağmak işi.
s.-**+a** (**sağmağa**) 3718
sağmak Sağmak işi.
s.-**+í** (**sağmağı**) 2784
s.-**+ta** 2105

sağol *ünl.* Hoşa giden bir davranış için ‘çok yaşa, teşekkür ederim’ anlamında söylenir.

s. 408, 483, 1540, 2055, 4714

s.-a 3329

s.-sun 3329

s.-un 3930, 4715

sahtiyòn *ıs.* Meşin kumaş.

s.+den 3720

saip Bk. **sayip**

s.+süz 5053

saşal *ıs.* Yetişkin erkeklerde yanak ve çenede çıkan kılların tümü.

s. 3383

s.+ùm 3383

saşatlık *mec.* Yanlış, kusur hata.

s. et- (saşatlık_et-) Yanlış yapmak, kusur etmek. 2587

saşaf *ıs.* Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan canlı.

s. 227, 831, 2556, 4084, 4085, 4089, 4098, 4147, 4171

saşin *ünl.* Yapmaktan çekin, çekinin, zinhar.

s. 1907, 2582

saşınca *ıs.* Çekinilmesi, dikkatli olunması gereken, sakınmayı gerektiren durum, mahzur.

s.+sı 4097

saşız *ıs.* Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sızan çiğnendiğinde yumuşayan, hoş kokulu, pembe renkli bir reçine.

s. çıkār- Çamdan sakız toplamak. 192, 192

s.+ùm 193

s.+ùn 193

saşla- Bk. **saşle-**

s.-ř 2106

saşlen- Kendini saklamak.

s.-mağā 47

saşlā- Ellinde bulundurmak, tutmak.

s.-mezdi 5066

s.-miş 3427

s.-mişsēn 4984

s.-nācāk 1823

s.-ř 2105

s.-řīm 1819

s.-řsēn 1806, 4693

s.-yip 4694

s.-yòrum (saşlıyòrum) 4868

saşlı *s.* Saklanmış olan.

s.+dūr 1565

sal *ıs.* Yassı büyük taş.

s.+ùn 1239

sal- *mec.* Bakmamak, ilgilenmemek, özen göstermemek.

s. 1496

s.-dūğumí (hamur sal-) Ekmek biçimine getirilmiş hamurları pişmek üzere fırına koymak. 3523

s.-ārdūk 2715, 2762, 2763

s.-mişum 1401, 1567

salafalūk *ıs.* Hıyar.

s. 992, 2865 4151

saşā *ıs.* *İt.* Yemeklere konulmak için yapılan domates veya biber ezmesi.

s. 2890, 2890, 2890, 2891

s.+lār 2891

saldur- Bk. **saldūr-**

s.-ācāk 1607

saldūr- Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak.

s.-ūr 1492, 1599

salín- *ıs.* 1. Uyumlu hareketlerle bir yandan bir yana eğilmek.

s.-dí 1605

2. Yerinde oynamak, kımıldamak.

s.-emēm 4335

s.-mārem 1491

salíncak Bk. **salíncāk**

s. 4189, 4190

s.+í (salıncağı) 4711
salıncağ *ıs.* İki ucundan iki iple yüksek bir yere asılan ve üzerine oturulup sallanılan eğlence aracı.
s. 1049, 2872
s. (salıncağ_as-) Salıncak kurmak.1050
s. oynā- Salıncakta sallanmak. 2872, 2873
salıver- Serbest bırakmak.
s.-mişük 841
s.-uşduk 2539
salla- Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek.
s.+ā (sallā) 4203
s.+ārīm (sallārīm) 1922
s.-düm 1554
s.-lārse 4203
sallama Sallama işi.
s.+a (sallamā) 1469
sallan- Bağlı bulunduğu yerde gevşek duruma gelip yerinde oynamak, kımıldamak.
s.-dí 2257
salle- Bk. **salla-**
s.-am (sallām) 4795
s.-mişüm 3268
s.-yinçe 1552
salma Salmak işi.
s. ğēt- Başboş biçimde gitmek. 1413
salon *ıs.* Bir evin, bir binanın en geniş, bölümü.
s. 961
s.+a 3664
s.+i 757, 772
s.+indā 2731
samimi s. İçten, içtenlikle.
s. 1687, 1848
s.+yım 3348
sana *zm.* 1. Sen Zamirinin yönelme durum eki almış biçimi.
s. 99, 133, 164, 165, 219, 234, 259, 323, 328, 626, 656, 656, 919, 927, 929, 1014, 1377, 1519, 1783,

1892, 2018, 2083, 2106, 2107, 2196, 2226, 3301, 3648, 3780, 3860, 3974, 3994, 4008, 4022, 4781, 4848
2. Bir margarin markası.
s.+nùn 3916
sanaat Bk. **sanaat**
s.+tā 4013
sanaat *ıs.* İnsanların maddeye dayanan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte tecrübe, beceri ve ustalık gerektiren iş, sınaat, zanaat.
s.+üm 3964, 3969
sanāt Bk. **sanaat**
s.+üng 3941
sandalye *ıs.* Arkalıklı kol koyacak yerleri olmayan, bir kişilik oturma eşyası.
s. 4792
s.+si 4061
sandek *ıs.* Yün tarağı.
s. 2899
s. (sandeğ_ilen) 2899
s.+a (sandeğa) 2904, 2904
s.+lār 2904
sandık *ıs.* İçine çeşitli şeyler konulan, tahtaları, dört köşe, kapaklı ev eşyası.
s. 1632
sangi Bk. **sanki**
s. 1734
sanki *zf.* Soru cümlelerinde belirtilen konuya ilgiyi çekmek veya uyarıda bulunmak için kullanılır, sanki.
s. 1493, 1514, 1563, 1892, 1920
sanķi Bk. **sanki**
s. 1865, 3141
sanķi Bk. **sanki**
s. 3289
santim *ıs. mat.* Bir metrenin yüzde biri, santimetre.
s. 1121

saplí s. Saplı olan.

s. 2964

sap *ís.* Bir aracı tutmaya yarayan bölüm.

s. + **íní** 1816

saç- 1. Çevrelemek, dolayında yer almak, çevirmek, kuşatmak.

s. - **aş** 4968

2. Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak.

s. - **aşdük** 2179, 2179, 2180, 2182

s. - **ařlār** 4350

s. - **aşük** 4352

s. - **miřlār** 307

s. - **aş** 2906

s. - **aşdük** 2950, 4345

s. - **dílār** 814

s. - **dük** 2096

s. - **ācāk** 2954

3. Yayılıp etkisi altına almak, kaplamak.

s. - **miş** (**bacayí saç-**) Tehlikeli durum, önlenemeyecek biçim almak. 1726

sařhořlùk *ís.* Sarhoş olma durumu.

s. 3436, 3769

saří *ís.* Güneş ışığının ayrışma tayfında yeşil ile portakal rengi arasında olan renk, altın rengi.

s. 2221, 2779, 2780, 2780, 3527, 3527, 3528, 3606, 3615, 3860, 3861, 3876

s. + **ya** 2918

Sařígúl *öz. ís.* Koyunlara verilen bir isim.

s. 2777

saříl- Kollarını dolmak, kucaklamak.

s. - **düm** 1578

s. - **míř** 1592, 1594

sařílan- Sararmak.

s. - **dílār** 4547

sařmařùk Bk. **sařmařùk**

s. 4391

sařmařùk *ís. bot.* Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil, renkli değişik biçimli yaprakları olan, sap ve

dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki.

s. 4402

sat- Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.

s. - **ařdí** 3150

s. - **ařsén** 3371

s. - **āk** 3615

s. - **emiyò** 926

s. - **eyim** 3374

s. - **ācāk** 919

s. - **ācāklār** 919, 920

s. - **iyim** 927

s. - **iyò** 3370

s. - **iyòrlār** 621, 622, 624

s. - **íí** 805

s. - **íğim** 1379

s. - **íík** 1349

s. - **íílār** 806, 1174, 2097, 2098

s. - **tùk** 3843

s. - **tùkten** 1443

s. - **tùm** 2095, 2096, 2107

saten Bk. **zaří** Krş. asli

s. 1808, 3690

satèl- Satmak işi yapılmak.

s. - **māz** 1497

satíl- Bk. **satèl-**

s. - **ācāk** 4114

satím *ís.* Satma işi, satış.

s. (**alím satím**) Alma satma işi. 4608

sařtùr- Satmasını sağlamak.

s. - **ùrlār** 4817

satùn *ís.* ‘Fiyatını vererek bir şey almak’, anlamında kullanılan ‘satın almak’ deyiminde geçer.

s. **al-** Fiyatını vererek bir şey almak. 1927

s. **alín-** Satın almaya konu olmak. 1900

saç- Bk. **sat-**

s. 1496

s. - **ařdílār** 5065

s.-ařdùm 4333
s.-ařlā 5069
s.-mazuk 2616
s.-mādīlār 4112
s.-mādūk 1387
s.-mīřfūk 1177
s.-fi 4002
s.-filār 5086
saşelmak Satma işine konu olmak.
s. + a (saşelmağa) 4818
sařīm *is.* Satma işi.
s. (alīm sařīm) Alma satma işi. 5116
saçma Satma işi, satış.
s. 4606
s. + a (sařmā) 927
saçmak Bk. **saçmak**
s. + a (saşmağa) 4818
saçmak Satma işi.
s. 4690
s. (saşmağ_ıçùn) 2617, 2617
savaş *is.* Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp.
s. 809
s. + fa 2838, 2838
s. + feydi 819
savcı *is.* Devlet adına ve yararın davalar açan, kamu haklarını ve hukuku yerine getirmek üzere yargıç katında sanıkları kovuşturan görevli.
s. 2040, 2040
say- 1. Bir cinsten kaç parça veya tane bulunduğunu anlamak için bunları birer birer gözden veya elden geçirirken, her defasında bir sayı yükselterek bir sonuca varmak, sayısını bulmak.
s.-aşsin 323
s.-āsen 4194
s.-dum 1517
s.-eyim 4490
s.-āyīm 2706

2. ‘Selim söylemek’, anlamında kullanılan ‘selim saymak’ deyiminde geçer.
s.-aş 256
s.-aş (selim say-) Düğünlerde, eğlencelerde söylenen müzik biçiminde sergilenen dramatik oyun, bir tür müzikal. 257
s.-ařlār (selim say-) 256
s.-ēyim 328
3. Geçer tutmak.
s.-mazdīlār (meşur say-) Uygun bulmak. 2180
4. Hesaba katmak, dikkate almak, çekincesi olmak.
s.-ařdūk 5030
sayet Bk. **saat**
s. 535
sayğù *is.* Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimsenin, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu.
s. + m 1951
sayıp *is.* Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, sahip.
s. + i (saybi) 362, 2347, 2347, 5018
s. + isi (sayibisi) 3270
sayıl- Geçerli tutulmak.
s.-īyò 1807
s.-māz 4094
sayma Söyleme, sayıp dökme, türkü ve ağıt gibi müzik türlerini söyleme. .
s. (selim sayma) Selim türküsünü koro eşliğinde söylemek. 256
saz *is.* 1. Yassı demir çelik ürünü, çatı kaplama malzemesi, sac.
s. + lār 3235
2. Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi oyularak yapılmış, telli çalgı, bağlama.
s. + í 1287
sā Bk. **sana** 1

s. 370, 889, 1026, 1146, 1326, 1548, 1559, 1908,
3231, 3337, 3363, 4002, 4052, 4225, 4966, 5051

sāhip Bk. **sayip**

s. +i (**sāhibi**) 957

sāiplen- Sahip çıkma.

s.-**dilār** 2824

sāi Bk. **saʿī**

s. 1208

sāil- Bk. **sārīl-**

s.-**di** 1252

sāqin Bk. **saqin**

s. 5004

sārīl- Bk. **saʿīl-**

s.-**dī** 860

sāt Bk. **saat**

s. +a 1638

sāt- Bk. **sat-**

s.-**fūm** 4318

sāyī *is. mat.* Sayma, ölçme tartma gibi işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu anlatan söz.

s. 2990

s. +**sī** 2990

sāyıl- Geçerli bulunmak.

s.-**ūr** 3843

sāqlā- Bk. **saqlā-**

s.-**m** (**sāqlām**) 4889

sebap *is.* Bir şeyin olmasına veya belli bir halde bulunmasına yol açan şey.

s. 168, 1547, 1882, 2362, 2363, 2365, 3551, 3867

sebāb Bk. **sebap**

s. 2690

sebep Bk. **sebap**

s. 2106, 4872

s. +i (**sebebi**) 3974

s. **ol-** 646, 647, 762

s. (**sebeb_ol-**) Bir olaya yol açmak, neden olmak.

608

seçma Seçmek işi.

s. 4608

sefer Bk. **sāfār**

s. 3458

sefir *is.* Elçi.

s. 771

s. +ina (**sefi:na**) 777

s. +ini 770, 777

sefk *is.* Gönderme.

s. 3313

sefkēt- 1. Göndermek.

s. 3308

2. Sürükleme, itmek.

s. 769, 770,

sekiz *is.* Yediden sonra gelen sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

s. 665, 666, 741, 743, 895, 1337, 1337, 1379, 1379, 1656, 1672, 1841, 1999, 2301, 3550, 3596, 3598, 3599, 3813, 4082, 5032, 5112

s. (**yedi sekiz**) Yedi ile sekiz arasında değişen bir değer. 4682, 4725

s. +den 119

s. **doğuz** Sekiz ile dokuz arasında değişen bir değer. 895

seksen *is.* Yetmiş dokuzdan sonra gelen sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.

s. 78, 78, 2528

s. **bir** si. Seksen bir sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3310

sekiz Bk. **sekiz**

s. 1069, 1075, 3244, 3326, 3380, 3636

s. (**yedi sekiz**) Yedi ile sekiz arasında değişen bir değer. 3233

selam *is.* Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenlenme.

s. 1444, 1444, 3360

s. veş- Bir kimseyle karşılaşıldığında birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında söz veya işaretle selamlamak. 3256

s. vēř- 3349

selamet *ıs.* Esen olma durumu, esenlik.

s. sağ selamet İçinde can tehlikesi olan kötü bir durumdan kurtulma. 1647

selamla- Bir kimseyle karşılaşıldığında birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında söz veya işaretle selam vermek.

s.-mış 791

selām Bk. **selam**

s. 1112, 3364

s. et- Selam göndermek. 1113, 1171, 1225

s. vēř- 3364, 3369

selāmet Bk. **selamet**

s. bul- İçinde can tehlikesi olan kötü bir durumdan kurtulmak. 1670

s. sağ selāmet Sağ olarak. 1478

selim *ıs.* ‘Selim saymak’ adı verilen doğaçlamalı müzikalde geçen bir kelime.

s. 250, 254

s. say- Selim müzikalini söylemek. 256, 257

s. sayma krş. **selim say-** 256

semeş *ıs.* 1. Beygir, katır gibi hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen iskeleti ağaçtan yastık.

s. 4298

s.+lār 4298

2. İnsanların taş taşımakta kullandıkları tahtadan sandalye biçiminde bir sırtlık.

s. 4297

semēř Bk. **semeş**

s.+i 841

sen *zm.* Tekil ikinci kişi yi gösteren zamir.

s. 56, 97, 150, 205, 217, 217, 217, 219, 223, 232, 248, 249, 264, 265, 571, 626, 645, 645, 645, 746, 891, 902, 911, 927, 974, 1057, 1061, 1114, 1145, 1191,

1362, 1370, 1375, 1556, 1561, 1578, 1674, 1689, 1742, 1742, 1743, 1744, 1745, 1771, 1776, 1786, 1789, 1803, 1812, 1813, 1814, 1816, 1846, 1870, 1870, 1890, 1909, 2013, 2163, 2284, 2328, 2342, 2443, 2454, 2456, 2468, 2475, 2475, 2475, 2509, 2512, 2518, 2581, 2583, 2613, 2653, 2654, 2675, 3130, 3142, 3259, 3260, 3263, 3279, 3361, 3368, 3371, 3403, 3448, 3460, 3462, 3626, 3679, 3693, 3757, 3758, 3818, 3828, 3859, 3861, 3876, 3878, 3881, 3882, 3895, 3895, 3896, 3897, 3897, 3963, 3973, 3979, 3992, 3994, 3999, 4017, 4052, 4053, 4055, 4077, 4077, 4081, 4177, 4225, 4364, 4365, 4416, 4421, 4467, 4704, 4783, 4802, 4831, 4969, 4984, 4985, 5022, 5033, 5052, 5061

s.+den 1676, 3813, 4143

s.+dā 2519

s.+i 117, 424, 539, 668, 1115, 1115, 1116, 1220, 1228, 1243, 1370, 1370, 1371, 1695, 1786, 1787, 1788, 1788, 1920, 1924, 2228, 2250, 2431, 2659, 2735, 3303, 3366, 3384, 3758, 3758, 3895, 3968, 4202, 4671, 4899

s.+ùng 1392, 1669, 3694, 4143

s.+ùn 148, 193, 445, 825, 1402, 1404, 1772, 1927, 1947, 2076, 2344, 2467, 4405, 5004

s.+ùnle 1928, 3460

s.+ùng 3963

sene Bk. **senā**

s.+e (senē) 4719, 4730

s.+lārca 2233

senē Bk. **senā**

s. 273, 4719

s.+yi 3233

senā *ıs.* Yıl.

s. 114, 115, 115, 119, 120, 121, 135, 158, 159, 161, 221, 505, 513, 513, 558, 628, 741, 753, 753, 755, 758, 765, 838, 849, 963, 963, 964, 986, 987, 1002, 1028, 1028, 1098, 1136, 1139, 1139, 1154, 1179, 1188, 1190, 1192, 1197, 1205, 1235, 1270, 1270,

- 1301, 1304, 1316, 1377, 1379, 1427, 1450, 1487,
1519, 1519, 1681, 1681, 1682, 1698, 1699, 1780,
1780, 1833, 1833, 2024, 2024, 2024, 2095, 2136,
2136, 2194, 2649, 2787, 2796, 2813, 2814, 2958,
2958, 2959, 2973, 3104, 3137, 3138, 3244, 3380,
3536, 3640, 3721, 3824, 3889, 4070, 4075, 4082,
4084, 4112, 4131, 4132, 4147, 4147, 4148, 4162,
4240, 4240, 4432, 4462, 4462, 4482, 4483, 4593,
4631, 4719, 4730, 4756, 4813, 4834, 4844, 5109,
5160
- s.+de** 1354
- s.+den** 892, 893, 1379
- s.+dä** 430, 430, 3764
- s.+du** 430, 4756, 4845
- s.+dûr** 27, 27
- s.+dûr** 1066, 1083, 1084, 1937, 1999, 2445, 3016,
3069, 3071, 3486, 3496, 3505, 3824, 4131, 4730,
4786, 4786
- s.+e (senē)** 3813
- s.+le** 2584
- s.+lärden** 1827
- s.+lärdä** 2444, 4290
- s.+läřindä** 616
- s.+nûn** 1827
- s.+sí** 3279
- s.+sína** 4085
- s.+sінде** 802, 802
- s.+sındä** 741, 742, 755, 4057, 4062, 4549
- s.+ûng** 3459
- s.+yi** 4786
- senälûk s.** Yıllık
- s.** 77, 440, 1449, 3327, 3844
- s. (senälûg)** 3537
- senûnkı zm.** Sana ait olan.
- s.** 2519
- sepef** *ıs.* Saz, kamış veya ince dallardan örülerek
yapılan, genellikle omuza geçirilen iki iple
taşınan kap.
- s.** 3089, 3656
- s.+e** 2080
- s.+i (kasaş sepefi)** Kasaş adı verilen çamaşır
yıkama yönteminde kullanılan üç ayaklı sepet.
2079
- s.+lär** 2079, 2079
- s.+un** 2075
- s.+ûn** 2073
- seş-** Açarak yaymak veya döşemek.
- s.** 236
- s.-eş** 3408
- s.-eşdi** 2081
- s.-eşdi (seşdi)** 2075
- s.-eşdük** 2982, 2983
- s.-äcäksēn** 237
- s.-mişük** 3008
- s.-ûn** 2486
- serbes s.** Hiçbir şarta bağılı olmayan, istediği gibi
davranabilen.
- s.** 3860
- seşgi** *ıs.* Kıldan yapılan bir tür yaygı.
- s.+läři** 2031
- seşi s.** Hızlı.
- s.** 4020
- seşp-** Bir şeyi dağılacak biçimde dökmek, saçmak.
- s.-eřdilär (paşa seřp-)** Güvey evine girmekte olan
gelinin üzerine damat tarafından para saçmak.
2741
- s.-fi (pirinç seşp-)** Güvey evine girmekte olan
gelinin üzerine damat tarafından pirinç saçmak.
2740
- seşsem s.** Herhangi bir sebeple bilinci, duyguları
zayıflamış olan.
- s.** 3578
- seşt s.** Çizilmesi, kırılması, kesilmesi veya çiğnenmesi
güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı.
- s.** 3967, 3967, 4275

seşum *is. tıp* Mikroplu bir hastalığa veya zehirli bir maddeye karşı aşılanmış bir hayvanın özellikle atın kanından elde edilen sıvı madde.

s. 3854, 3854

s.+lār 1076

sāv- Sevgi ve bağlılık duygusu.

s.-dūngı 1928

s.-dūęı 989

s.-dūęūm 653, 653, 1509, 1520, 1530, 1753, 1792, 1813

s.-dūęūmi 1813, 1850

s.-dūęūmūzlen 1800

s.-dūęūnūn 1785

s.-dūm 1578

s.-en 84

s.-eni 84

s.-erđi 2498

s.-erđūm 3461

s.-eyim 1788, 4985

s.-ēdūm 1556

s.-ēřem 1549

s.-ērūm 1572, 1788

s.-ār 3365, 3774

s.-ārdı 863, 4373

s.-ārdılār 3441

s.-ārdūk 206, 3451, 3547, 4372

s.-ārdūm 863, 3532, 3541

s.-āřek 524, 3000

s.-ārken 1783

s.-ārse 164, 2496

s.-ārūm 164, 170, 526, 526, 4006, 4374

s.-iyoşum 2265

s.-iyò 1262, 3397

s.-iyòdı 1684, 1686

s.-iyòř 1785

s.-iyòřum 1685, 1692, 1787, 1842, 2263

s.-iyòřuz 1838

s.-iyòz 1846

s.-mem 3272, 3385, 4251

s.-mēn 3774

s.-mādūęūmi 1786, 1786

s.-mādūklārı 4880

s.-māzdı 863, 2498, 4876, 4880

s.-māzlā 4990

s.-miřūm 782

s.-miyòm 3343

s.-miyòřum 2216, 2216, 2217

s.-up 1786, 1786

sāvap *is.* Kayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödöl.

s.+fūr 2692

sāvda *is.* Güçlü sāvgi, aşk.

s. 1752, 1795

s.+sı 4959

sāevdalı *s.* Sevdaya tutulmuş olan.

s. 386

s.+lār 3120, 3125

sāvdalūk Bk. **sāvdalūk**

s. et- Aşk olayını yaşamak. 1681

s. yap- Aşk olayını yaşamak. 1681, 1682, 1682

sāvdalūk *is.* Sevdalı olma durumu.

s. 1708, 1725, 1748, 4986

s.+a (sāvdalūęa) 1838, 1840

s. et- Aşk yaşamak. 1718, 1872, 1881

s. (sāvdalūę_ilen) 2495, 2495, 2495

s. yap- Aşk yaşamak. 1719

sāvdā Bk. **sāvda**

s.+mi 1714

sāvgi *is.* İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.

s. 1708

s.+m (sāvęūm) 3536, 3537

s.+sı 4812

s.+yi 1789

s.+ylen 2999

sāvil- Sevmeye konu olmak.

s.-mişse 1290
s.-uñ 3862
sävinç *ıs.* İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku.
s.+i (sävinci) 1662
sävinçli s. Sevinci olan ve sevinç veren.
s.+yim 3763
säw- Bk. säw-
s.-mädüm 2999
seyi *ıs.* Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, seyir.
s.+e 1127
s.+ē 1128
seyēt- Eğlenmek, görmek öğrenmek için bakma, hoşlanarak bakma, izlemek.
s.-erđüm (seyēderđüm) 1093
s.-erđüm (seyēderđüm) 1093
seyir Bk. **seyi**
s.+a 4337
seyis *ıs.* Ata bakan, tımar eden kimse, at bakıcısı.
s. 3872
s.+ini 3873, 3873
s.+fi 3872
seyrek *s.* Benzerleri ve parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı.
s. 3115
seyret- Eğlenmek, görmek öğrenmek için bakma, hoşlanarak bakma, izlemek.
s. (seyrederşen) 3404
s.-erđi (seyrederđi) 3125
s.-erđük (seyrederđük) 2996
s.-ā (seyredā) 3124
s.-fik 742
seyyar *s.* Belli bir yeri olmayan, gezici, gezgin.
s. 3395
s. ğēt- Seyyar yaşamak. 3384
s. ol- Bir yere bağlanmadan yaşamak. 3387
s. ofur kalk- Serbest yaşamak. 3386
sezon *ıs.* Mevsim.

s. 1298
sēn Teklik ikinci kişi zamiri.
s. 3954
sērin *s.* Az soğuk, ılık ile soğuk arası.
s.+du 4164
sēt Bk. **saaf**
s. 4772
sāçmā *ıs.* Derelerde kullanılan serpmeye ağ.
s. at- Ağ serpmek. 3130
sāfār *ıs.* Kez, defa, yol.
s. 1417, 1685, 3273, 3629, 4987
sāfārber *s.* Savaşa hazırlanmış veya girişmiş askerî birlik.
s. ol- Bir iş, bir amaç için birçok kimse bütün olanaklarıyla girişmek. 1626
sāfārbirlük *ıs.* Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem.
s. 439, 441
s.+fe 440
s.+ün (sāfārbirlüğün) 439
sār- Bk. **señ-**
s.-äcäksēn 4107
sārmak Sermek işi.
s. 4106
sās *ıs.* Kulağın duyabildiği titreşim.
s. 856, 859, 1547, 3229, 5046
s. et- Seslenmek, cevap vermek. 2608, 4252, 4831
s. et- 638, 639
s.+í 1289, 1340, 1341, 1503, 1514, 3102, 5045
s.+ína 1290
s.+inden 1602
s.+íní 838, 1562, 2578, 2579
s.+íylen 446, 455
s.+lār 1342
s.+lārí 2642

- s. mäs** Ses ve sesle ilgili şeyler. 4444
- s.-üm** 406, 444
- s.+ümi** 1216, 1879
- s. et-** Seslenmek, çağırmak. 2608
- sèçân** *is. zool.* Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan.
- s.** 1239
- sèğ-** Bir kaba bir yere bütünüyle girebilmek veya içinden geçebilmek, sığmak.
- s.-māz** 4669
- sègër** *is.* Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı.
- s.** 398, 1091, 1176, 1179, 2003, 2086, 2087, 2088, 2093, 2104, 2105, 2131, 2131, 2366, 2631, 3493, 3684, 3718, 3808, 3810, 3814, 3833, 3937, 4126, 4208, 4275, 4347, 4368, 4656, 4656, 5084
- s.+a** 3718, 4393
- s.+e** 4394
- s. ğóni** Sığır derisi. 4220
- s.+í** 2002, 2104, 2105, 4130, 4318
- s.+ín** 1048, 2104
- s.+leī** 716
- s.+lē** 1168, 2086
- s.+lēim** 1040
- s.+lēn** 1179
- s.+lēūmūzi** 401
- s.-lēūn** 354
- s.+lēylen** 1201
- s.+läini** 4597
- s.+lār** 1167, 1182, 1991, 2112, 2113, 4656, 4667, 4679, 5123
- s.+lāre** 2061
- s.+lārí** 1161, 1164, 2110, 2579, 2714, 3655, 4129, 4596, 4603, 4658
- s.+lārín** 4659
- s.+lāríní** 4127
- s.+lārùmùn** 4260
- s.+lārùmūz** 2109
- s.+lārùmūzùn** 2378
- s.+ùn** 1998
- s.+üm** 1042, 2086, 2126, 4212, 4753, 4771
- s.+ümí** 2107
- s.+ümūz** 4477, 4491
- s.+ümūzùn** 2094
- sègèrcilük**
- s.+fen** 3818
- sègèrünkí** *zm.* Sığıra ait.
- s.** 3920
- sèh s.** Benzerleri ve parçaları arasında çok az bir aralık bulunan, seyrek karşıtı.
- s.** 4360
- sèh-** Çevresine sarılarak veya bir şeye sararak çepeçevre basınç altına almak.
- s.-fūgūn** 2116
- sèhèl-** Bk. **sèhíl-**
- s.-dūm** 5114
- s.-madūm** 4310
- sèhèntí** *is.* Darlık, yokluk, sorun.
- s.** 5110
- s.+lārden** 2435
- s.+m (sèhèntūm)** 48
- sèhíl-** Utanıp çekinmek veya can sıkıntısı duymak.
- s.-dí** 1274
- s.-dūgūm** 1276
- s.-miyācāksèn** 1275
- sèhínti** Bk. **sèhèntí**
- s.** 1274
- sèra** *is.* Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilmek durumu.
- s.** 734, 735
- s.+a (sèrā)** 4154
- s.+da** 997
- s.+sína** 2
- sèrf** *is.* 1.Omurgalı veya omurgasız insan ve hayvanlarda boyundan kuyruk sokumuna kadar uzanan üst bölüm.

- s.** 577, 4209
- s.+i** 3165
- s.+ina** 3336, 4663
- s.+indä** 4662
- s.+indä** 2137
- s.+fen** 3545
- s.+umuza** 3089
- s.+undä** 298
- s.+ùmùzda** 4219
- s.+ùmùz** 176
- s.+ùmùzden** 2352
- s.+ùmùzdä** 2290, 4104, 4106
- s.+ùmùzlä** 199
2. Dağların ve tepelerin üst bölümü.
- s.** 1461, 1461
- sèrfli** *s.* Sırttan olan.
- s.** 2862
- s.+lär** Sırtlarda yaşayanlar. 2862
- sigafa** *ıs.* İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesene.
- s.** 788, 1719, 1720, 1726, 3185, 3186
- s.+läri** 1442
- sigorta** *ıs.* Bir şeyin veya bir kimsenin herhangi bir yönden ileride karşılaşılabileceği zararı gidermek için, önceden ödenen prim karşılığında bu işle uğraşan kuruluşla yapılan iki taraflı bağlantı sözleşmesi.
- s. yap-** Bir şeyi, bir kimseyi ileride hayatını güvenceye almak için sigortaya bağlamak. 760
- s.+dän** 873
- s.+dùr** 3766
- s.+ya** 4086
- s. yap-** 761
- sigortalı s.** Sigorta edilmiş olan.
- s.** 1933
- sigota** Bk. **sigorta**
- s.+sini** 2973
- sik** *ıs.* *kaba* Erkeklik organı.
- s.+indä** 679
- sıktür** *kaba* ‘Siktir çekmek’ deyiminde kullanılan anlamıyla kullanılmıştır.
- s. (a sıktür)** ‘Boş ver, aldırma’ anlamında *kaba* söz. 3377
- sik-** *kaba* (Erkek için) Cinsel ilişkide bulunmak. (*Kaba* küfür olarak kullanılır.)
- s.-ärüm** 1535
- sil-** Temizlemek
- s.-äcäsiz** 1878
- s.-ärdük** 195
- s.-ärük** 2961, 2961
- s.-ärüm** 3684
- sila** *ıs.* Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan ara.
- s.** 814, 2110, 3128
- s.+a (silä)** 1422
- s.+i (siläi)** 1523
- s.+läri** 816
- s.+yi (siläyi)** 1596
- silä** Bk. **sila**
- s.+mi** 1522
- silên-** Silme işine konu olmak.
- s.-di** 3767
- silä-** Bk. **sil-**
- s.-rdüm** 4260
- silmağ** silmek işi.
- s.+ta** 2951
- silmağ** Bk. **silmağ**
- s. et-** Temizlemek. 5027
- silo** *ıs.* Tahıl, yumru, kök gibi ürünlerin korunduğu saklandığı veya depolandığı, genellikle silindir biçiminde ambar.
- s.+sınun** 4058
- silük** *ıs.* Dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle çıkarılan ince ve tiz ses, ıslık.

s. 1472
sinirlän- Duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek, öfkelenmek, köpürmek, feveran etmek.
s.-di 5011
sinyal *ıs.* Fr.Bir şeyi bildirmek için verilen işaret.
s. lamba Arabalarda bulunan sinyal lambası. 1896
sipoş *ıs.* Kişisel veya toplu oyunlar biçiminde yapılan genellikle yarışmaya yol açan, bazı kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü, spor.
s. 2730
sif *ıs.* Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey, giz, sır.
s. 3411
sıra Bk. **sëra**
s. 1439, 3806
sirf Bk. **sërf**
s.+i 717
sit alanı *ıs.* Sit bütünlüğünü veya onun bir parçasını üzerinde bulunduran yer.
s. 3821
site *ıs.* Daha çok belli meslek adamları için yapılmış veya belli amaçlarla kurulmuş konutlar topluluğu.
s.+lärda 2199
sitem *ıs.* Bir kimseye yaptığı bir hareketin veya söylediği bir sözün üzüntü, alınganlık gibi duygular uyandırdığını, öfkelenmende belirtme.
s. et- Bir kimseye üzüldüğünü, kırıldığını öfkelenmeden belirtmek. 58
sivil *s.* Askerî olmayan.
s. 746, 748, 3372
s.+den 3371
s.+e 3355
s. hayat Askerlik dışındaki hayat. 4022
s. häyat 3965

sivilce *ıs.* İçinde irin bulunan küçük deri kabarcığı, en küçük çıban.
s. 1332
siya *ıs.* Kara, siyah.
s. 226, 470, 1242, 2100, 2100, 2373, 2380, 2381, 2781
s.+ya 2380
siyâ Bk. **siya**
s. 2797
siyâ Bk. **siya**
s. 2779
siz *zm.* Çokluk ikinci kişi zamiri.
s. 332, 639, 640, 641, 1185, 1673, 2035, 2066, 2067, 2594, 2595, 2921, 3485, 3571, 3627, 3627, 3628, 3821, 3822, 3828, 3930, 4715, 5095
s.+a 1317, 3928
s.+den 1906
s.+dâ 327
s.+e 772, 1294, 2278, 3830
s.+i 761, 1123, 3281
s.+ung 1148, 1148
s.+ün 311, 821, 1004, 1050, 1051, 1168, 1179, 1183, 1188, 1189, 1221, 1568, 1568, 1691, 2606, 3526, 3679, 4480, 4507, 4552
s.+ündür 2853
s.+ünkı 1186
s.+ünlenim 776
sizlä- Sızısı ortaya çıkma, sızısı olmak.
s.-f 1714, 1953
sizukı Bk. **sizünkı**
s.+läf 1130
sizügkı Bk. **sizünkı**
s. 1187
sizünkı *zm.* Size ait olan
s.+lä 5013
s.+läf 1241, 4419
s.+läfden 1610
sizünkı Bk. **sizünkı**
s. 1144

sıcak *ıs.* Yakmayacak derecede ısısı olan, yakmayacak kadar ısı veren.

s. 1388, 3189, 3738

s.+fa 4138

s.+fen 1431

sıcāk Bk. **sıcak**

s.+ı (sıcāġi) 4163

sığır *ıs.* Geniş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı.

s.+um 3516

sıkıntı *ıs.* Darlık, yokluk, sorun.

s.+ın (sıkıntın) 4124

sıkı *ıs.* Metinde ‘kuru sıkı’ deyimindeki anlamıyla geçer.

s.+dûr (kuru sıkı) Fişegin çekirdeğine kurşun konmayıp sadece barut konarak yapılan atış. 3129

sıla Bk. **sila**

s.+lār 5149

s.+mûz 2111

s.+yî 1579

s.+yîlen 2112

sılalı s. Silahlı olan.

s. 709

sınıf *ıs.* 1. Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri.

s. 3297

s.+a 3289, 3290, 4591, 4610, 4612, 4614

s.+fa 2364

s.+fe 1287, 1288, 4599, 4622

s.+feki 4620

s.+fen 1840

s.+fâki 4621

2. Önemlerine, niteliklerine göre kişi veya nesnelerin yerleştirildiği kategorilerden her biri.

s.+i (a sınıfı) *ıs.* Önemi ve niteliği bakımından benzerler arasında en iyi olan. 4054

sırt Bk. **sêrf 1**

s.+inden 126

s.+ına 89

s.+ûmûzlan 3179

sızla- ‘Ağlamak sızlamak’ deyimindeki anlamıyla kullanılmıştır.

s.-dí (ağla sızla-) Acı, üzüntü verici bir olay karşısında insanın yaşadığı kriz durumunda olmak. 650

sızlama Sızlaması ortaya çıkmak.

s.+yle 1677

şkala *ıs.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan seyyar merdiven.

s. 2176, 2176, 2177

soğa Bk. **soğa**

s. 2118, 4701, 4702, 4709, 4709

soğta Bk. **soğa**

s. 281, 2224, 2228, 2228, 3373, 3381, 3704, 3746, 3958, 3958, 3973, 3975, 3977, 4456, 4457, 4457, 4458, 4461, 4464, 4576, 4576, 4981

s.+dân 3421

soğuk *s.* Isısı düşük olan, sıcak karşıtı.

s. 2065, 4271, 4271, 4672

soğun Bk. **soğun**

s.+i 1245

soğ Bk. **soğun**

s.+îndä (soğîndä) 525

soğa *zf.* Daha ileri bir zamanda, sonra.

s. 4, 52, 58, 59, 59, 95, 107, 145, 192, 233, 326, 352, 355, 372, 375, 442, 473, 491, 491, 492, 505, 520, 560, 565, 583, 592, 1034, 1038, 1038, 1065, 1074, 1081, 1088, 1116, 1141, 1169, 1169, 1174, 1200, 1206, 1213, 1252, 1253, 1257, 1257, 1435, 1724, 1730, 1737, 2026, 2293, 2328, 2349, 2378, 2393, 2395, 2395, 2397, 2403, 2438, 2466, 2645, 2649, 2723, 2742, 2798, 2801, 2802, 2803, 2805, 2807, 2809, 2820, 2826, 2843, 2881, 2882, 2901, 2904, 2905, 2907, 2909, 2926, 2982, 2983, 3034, 3034,

3048, 3203, 3205, 3205, 3339, 3364, 3369, 3495,
3497, 3497, 3497, 3790, 3949, 4034, 4075, 4084,
4084, 4087, 4098, 4098, 4099, 4240, 4254, 4268,
4303, 4326, 4483, 4592, 4593, 4598, 4599, 4604,
4615, 4616, 4618, 4635, 4639, 4643, 5133
s.+den 106, 507, 4617
s.+dän 12, 507, 641, 2346, 2699, 3001, 4219, 4619
soğaki *zm.* Sonraya ait.
s.+lär 2364
soğân *is. bot.* Zambakgillerden, yemeklere tat vermek
için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan ıtırılı
bitki.
s. 867, 2888, 4033, 4036
s.+ümí 4038
soğfa Bk. **soğa**
s. 90, 153, 224, 261, 305, 746, 992, 1000, 1203, 1391,
1442, 1444, 1452, 1453, 3314, 3422, 3440, 3935,
3938, 3944, 4434, 4588, 4625, 4656, 4784, 4786,
4808, 4808, 4834, 4854, 4875, 4883, 4891, 4892,
4893, 4907, 4909, 4912, 4918, 4926, 4929, 4939,
4941, 4960, 4962, 4964, 4993, 4996, 4996, 5009,
5017, 5026, 5066, 5079, 5079, 5081, 5081
s.+dän 3471
soğuk Bk. **soğuk**
s. 3190, 4325
soğun *zf.* Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan
veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk
karşıtı, sonuçta.
s. 2350, 2836
sohbet *is.* Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit
geçirme, söyleşi, yarenlik.
s. et- Dostça konuşmak, yarenlik etmek. 1964
sohpet Bk. **sohbet**
s.+lärümüz 1393
sok- Bk. **sok-**
s.-ardılar 5101
s.-up 4639
sok- İçine veya arasına girmesini sağlamak.

s.-mâzlär 231, 231, 232, 232
s.-mişlär 4157
s.-mişfi 4805
s.-filar 3441
s.-fukça 3339
s.-fım 3948
soğak *is.* İl, ilçe gibi yerleşim yerlerinde iki yanında
evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa
olabilen yol.
s. 805
sok- Bk. **sok-**
s.-erđüm 3398
sol *s.* Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.
s. 1504
s.+a 749, 3549
s.+le 3460
s.+sên 3460
son *s.* Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan
veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk
karşıtı.
s. 935, 1003, 1513, 1530, 1658, 2434, 4010, 4069,
4458, 4458
s.+ä er- Bitmek, tükenmek. 3288
s.+dä 5070, 5070
s.+i 5125
s.+lärinde 3037
s.+lärindä 3891
s.+umuz 114, 128, 5124
s.+umuzí 4542
sona Bk. **sonfa**
s. 683
sonfa Bk. **soğa**
s. 2, 115, 119, 120, 121, 123, 125, 135, 159, 159, 161,
168, 177, 183, 203, 231, 243, 258, 268, 289, 330,
334, 555, 852, 854, 859, 860, 3529, 3563, 3585,
3596, 3667, 3710, 3712, 3714, 3732, 3756, 3760,
3774, 3783, 3800, 3887, 3889, 3889, 3899, 3928,
3939, 4506

- s.+den** 1005, 3574, 3826, 3879
- s.+dän** 1005, 1305, 3545, 3554, 3564, 3566, 3858, 3863, 3887
- sopa** *ıs.* Kalın değnek.
- s. ye-** Dayak yemek. 4697
- sof-** Birine soru yöneltmek herhangi bir konuda ondan bilgi istemek, sual etmek.
- s.** 4177, 4258, 4258
- s.-aş** 1267, 2684
- s.-aşdük** 4205
- s.-ařlär** 2492, 2684
- s.-aşse** 1225
- s.-asën** 667
- s.-ayım** 4225
- s.-ayırüm** 4508, 4512
- s.-äk** 2683
- s.-dí** 3304
- s.-dílär** 4089, 4236
- s.-duk** 1660
- s.-dum** 1020, 1052
- s.-emädüm** 1894
- s.-ëyim** 4226
- s.-äcäksen** 3216
- s.-äi** 4934
- s.-ärüz** 1368
- s.-iyörüm** 2154
- s.-ma** 2531, 3505, 5170
- s.-mazlär** 2734
- s.-mā** 4569
- s.-māmiş** 2683
- s.-mäden** 3691
- s.-mädi** 4849, 4849
- s.-mädilär** 2734
- s.-miş** 1052
- s.-up** 4774
- s.-uş** 3303
- sofa** Bk. **soğa**
- s.** 902, 1343, 1343, 1810, 1810, 3359, 3374, 3374, 3443, 3579, 3604, 3607, 3869, 3899, 4046, 4225, 4650
- soşma** Sormak işi.
- s.** 217, 218
- soşul-** Sormaya konu olmak.
- s.-māz** 2747
- s.-muyo** 222, 222
- soşun** *ıs.* Sıkıntı veren durum, dert.
- s.** 1322
- s.+läří** 4691
- soşuşmak** Birine sormak, araştırmak.
- s. (soşuşmağ_ilen)** 2494
- sovaspa** *ünl.* Heyecan, acı, üzüntü durumlarında söylenen bir söz.
- s.** 1607, 1609, 4286, 4287
- sovuş** Bk. **soğuş**
- s.+fen** 1467, 1473
- soy** *ıs.* Cins, tür, çeşit.
- s.** 1307, 2166, 2166, 2504, 3065
- s.-ařdílär** 2304
- s.** 3765
- s.+im** 3043
- s.** 3349
- soy-** Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar gibi şeyleri çıkarmak.
- s.-ařdílär** 2924
- soyadı** *ıs.* Herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı.
- s.** 3019
- s.+m (soyadüm)** 2281, 2281
- s.+mí (soyadümü)** 3019
- s.+müz (soyadümüz)** 2860
- soyadı** Bk. **soyadı**
- s.+ní** 3019
- s.+ní moyadı** Soyadı ve onunla ilgili şeyler. 2361
- soylä-** Bk. **sóylä-**
- s.-yím** 4429

soytāri *ıs.* Söz ve davranışlarıyla halkı güldürüp eğlendiren kimse, maskara.

s. 748

sōḳ- Bk. **soḳ-**

s.-ṭi 4804

sōylet- Bk. **sóylāf-**

s.-ṭi 1692

sōfra *ıs.* Masa, sini gibi şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu.

s.+sı (maga sófrası) Düğün sofrası. 239, 239, 241

s.+ya 240, 241

s.+yí 239

sòn Bk. **son**

s.+dāyiken 3693

s.+den 3057

sòwuk Bk. **soḡuḳ**

s.+ína (sòwuḡína) 3604

sóḳ- Açmak, açılmak.

s.-erken (şefak sóḳ-) Şafak açmak. 1505

sóndúr- Ateş ve ışık için, yanmasına aydınlanmasına son vermek

s.-ācāk 1734

s.-míṣūm 1722

s.-úrdúk 3131

sóndúrmak Söndürmek işi.

s.+a (sóndúrmā) 1722

s.+a (sóndúrmaḡa) 2953

sóylā- Düşündüğünü ve bildiğini sözle anlatmak.

s. 132, 627, 777, 1741, 1922

s.-di 855

s.-dilā 98

s.-dilār 793, 795

s.-dun 1776

s.-dūm 1693, 1769, 1769

s.+eīm (sóylēim) 4226, 4226

s.+ēm 388, 388

s.-ēdūk (sóylēdūk) 74

s.-ēdūm (sóylēdūm) 87

s.-iyòm (sóyliyòm) 81, 131

s.-miş 2015, 3029

s.-mişūk 3075

s.-ī (túrki sóylā-) 131, 132, 132, 133

s.-īdī 3779

s.-īdīle 74

s.-īdūk 260

s.-īem 4427

s.-īlār 2859

s.-yemem (sóyliyemem) 3077, 3077

s.-yemēm 270

s.-yemāzūk (sóyliyemāzūk) 3076

s.-yidūk 463

s.-yince 1879

s.-yīm 889, 929, 1963, 2979, 3662, 3662, 5155, 5157

s.-yòrum (sóyliyòrum) 1768

sóylāmaḳ Söylemek işi.

s. 1366, 1892, 4427

sóylāf- Söylemesini sağlamak.

s.-ācāk (túrki sóylāf-) 259

s.-ṭi 1236

s.-ūrlār (túrki sóylāf-) 261

sóz *ıs.* Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kilime dizisi, lakırdı, kelâm, kavil

s.+i 1859, 4862, 4863, 4863

s.+ina 4788

s.+inden 1698

s.+indā 3463

s.+iylen 96

sózli *ıs.* Evlenmek için birbirine söz vermiş olan.

s. 1909

sfantaṭ **s.** Belli bir tipe göre yapılmış veya ayrılmış, standart.

s.+í 1337

su *ıs.* Hidrojenle oksijenden oluşan, renksiz, kokusuz, sıvı madde.

s. 613, 864, 1077, 1156, 1163, 1208, 1208, 1389, 1481, 1722, 1734, 2031, 2065, 2116, 2119, 2222,

- 2245, 2903, 2916, 3830, 3886, 3981, 4023, 4139, 4224
- s. + a (sūa)** 3886
- s. + den** 3926, 3926
- s. ğir-** Su almak. 2927
- s. + lār** 3785, 3786
- s. + lāríní** 4025
- s. + suz (aç susuz bēraḡ-)** Yoksulluk içinde yaşamaya kayıtsız kalmak. 4807
- s. vuş-** Su eklemek. 384
- s. + ya** 2916
- s. + ye** 3337
- s. + yí** 380, 383, 2076, 3208, 3209, 3981, 4272
- s. + yíne** 3208
- s. + yíní** 2882, 3210
- s. + yle** 2902
- s. + ylēi** 2298, 2298
- sulís.** İçinde su bulunan.
- s.* 864, 3801
- subay** *ıs.* Silahlı kuvvetler içinde teğmenden mareşale (deniz kuvvetlerinde büyük amirale) kadar rütbelere yükselebilen, özel kanunlara bağlı asker.
- s.* 3306
- suffa** Bk. **sòffa**
- s.* 5143
- s. + dā** 1855
- s. Kuş-** Sofrayı hazırlamak. 5027
- suḡarí** *ıs.* Kızartılmış ekmek.
- s.* 4356
- sulama** Sulama işi.
- s. + a (sulamā)** 3217
- sumarfla-** Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek.
- s. -dílār** 4940, 4941
- sun-** Götürmek, takdim etmek.
- s. -ecēim (teklif sun-)** Teklif etmek. 1696
- sunger** *ıs.* Yapay olarak elde edilip temizlik işlerinde kullanılan gereç.
- s.* 1728
- suní** *s.* Yapma, yapay.
- s.* 946
- sufat** *s.* Yüz, çehre.
- s. + ūmdā** 1773
- sus-** Konuşmasını kesmek veya konuşmaktan kaçınmak.
- s. -fi** 773
- suva** *ıs.* Herhangi bir yapıdaki yüzeyleri düzgülendirmek için kullanılan, yarı akışkan, kum, kireç, çimento karışımı veya toprak harç.
- s. + síní** 4846
- suval** *ıs.* Soru.
- s. et-** Sormak. 1020
- súnger** Bk. **sunger**
- s. + lār** 3168
- súngí** *ıs.* Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah.
- s.* 2832, 2832
- s. + faḡ-** Süngüyü tüfeğin ucuna takmak. 2832, 2832
- s. + yí** 3328
- súngili** *s.* Süngüsü olan.
- s. + yi** 3331
- s. + yim** 3330
- súpuf-** Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak gibi şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek.
- s.* 3408
- súr-** Önüne katıp götürmek.
- s. -dí** 854
- s. -ār** 2455, 2455, 3655
- s. -ārdí** 2935
- s. -ārdúk** 2984
- s. -míslār** 3672, 3676, 3680
- s. -úyòrdi** 1812
- 2.** Kaçırarak, kovmak.

s.-ār 3103
3. Daldan yeni sürüm vermek.
s.-dí 1000
4. Zaman geçmek.
s.-ār 4679
s.-mādí 1468, 4991
súreklis. Kesintisiz olarak süren. Krş. **devamlí**
s. 4598
súri *ís.* 1. Evcil hayvanlar topluluğu.
s. 1758
2. Pek çok.
s. 805,1235,
súrúklet- Sürüklenmesine neden olmak.
s.-û 3321
súrún- 1. Hafifçe değmek, sürtünmek.
s.-**ācāgíz** 2267, 2267
2. Yoksul ve perişan olmak.
s.-**ācāsen** 4582
súrút- Bir şeyi bastırarak, diğer bir şeyin üzerinden geçirmek, sürütmek.
s.-**emā** 1251
sút *ís.* Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.
s. 203, 210, 378, 1722, 1793, 1798, 2103, 2105, 2107, 3191, 3193, 3195, 3202, 3929, 3931, 3933, 4022, 4261, 4795, 5144
s.-**+a** 3194, 3194
s.-**+ā** 3205
s.-**+í** 370, 379, 379, 1722, 2105, 2106, 2784, 3189, 3191, 3201, 3202, 3206, 3809, 3913, 3917, 3924, 4133, 4539, 4539, 4540
s.-**+inden** 376
s.-**+íni** 2106, 3174, 3191
s. **makinasí** Sütü kaymağından ayırmaya yarayan makine. 2762, 3188
s.-**+fen** 3156, 5142
s.-**+úm** 656, 656, 3682

s.-+úmúz 4515
s.-**+úmúza** 379
s.-**+úni** 204
s.-**+úng** 3834
sútcí *ís.* süt satan kimse.
s.-**+ya** 675
sútlac *ís.* Süt, şeker ve pirinçten yapılan bir tür tatlı.
s. 459
sútlac Bk. **sútlac**
s. 458
súvañi *ís.* Atlı, atlı asker.
s. 3301, 3307
súz- Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek.
s.-**dúgún** 3917
s.-**eñsen** 4262
s.-**ācāsen** 4263
súzdúr- Süzülmesini sağlamak, süzmek.
s.-**ācāksén** 204
s.-**uñdúk (súzdúrdúk)** 370
şaf *ís.* Hemşin kadınlarına özgü, ince tülbent biçiminde bir baş örtüsü..
ş. 465, 466
şafak Krş. **şaf**
ş. 1053, 1053
şafka Bk. **şapka**
ş.-**+sí** 3878
şaka *ís.* Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife.
ş. 250
şal *ís.* Genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş.
ş. 2309, 2312, 2318, 2318
ş.-**+lāñ** 266, 266
şalama *ís.* Beştaş oyununda bir kural.
ş. 2983
şalba *ís.* Baş örtüsü, eşarp. Krş. **şaf**

- ş. 467
- şans** *is.* Talih, baht.
- ş.+ùmùz** 2923
- şapka** *is.* *Rus.* Keçe, hası gibi maddelerden yapılan başlık.
- ş. 3889
- ş.+lârf** 3693
- şafamog** *is.* 50-60 cm boyunda, arpa gibi başak veren bir tür ot.
- ş. 2056, 2867, 4394
- ş.+çayır** 2056
- şarbon** *is.* Çeşitli hayvanlarda özellikle koyun ve sığırlarda görülen deri veya mukoza yoluyla insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban yapan tehlikeli hastalık.
- ş. 1529
- şarkı** *is.* *müz.* Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi.
- ş.+muz (şarkumuz)** 1962
- şart** *is.* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul.
- ş. Koş-** Önceden bir şarta bağlamak. 1699
- şart** Bk. **şart**
- ş.+larùmùz** 299
- şaş-** Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek.
- ş.-ùrdùm** 4445
- Şaşala** *öz is.* İneklere verilen bir isim.
- ş. 1040, 1040, 1040
- şaşkùn** *s.* Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağınız bilemez duruma gelmiş olan kimse.
- ş. 3593 3683
- ş.+ím** 3683
- şaşûr-** bir işe nasıl başlayıp, o işi nasıl sürdüreceğini ve nasıl sonuçlandıracağını bilemeyecek duruma gelmek, içinden çıkamamak.
- ş.-dí** 3380
- ş.-dum** 3241
- ş.-masùn** 4544
- ş.-úsız** 3815
- şaşûrtma** Şaşırmasını sağlama.
- ş. vêr-** Şaşırtıcı davranmak, yanılmak. 4945
- şay** *is.* Baş örtüsü. Krş. **şaf**
- ş. 4350, 4350, 4352
- şayıs** *is.* Kimse, kişi, zat, şahıs.
- ş. 1684
- şâ Bk. şay**
- ş. 466
- şâhit-** *is.* Tanık.
- ş.-üm (şâhidùm)** 3247
- Şâika** *öz is.* İneklere verilen bir isim.
- ş. 3086
- şe Bk. şey**
- ş. 42, 221, 305, 315, 382, 386, 395, 429, 453, 457, 553, 599, 612, 620, 621, 622, 649, 651, 659, 668, 671, 672, 694, 694, 697, 727, 747, 780, 785, 801, 900, 999, 1049, 1147, 1709, 1741, 1959, 2313, 2553, 2576, 2589, 2655, 2775, 2847, 3294, 3422, 3470, 3482, 4156, 4214, 4279, 4560, 4595, 4621, 4657, 4665, 4695, 4708, 4708, 4709, 4710
- ş. (şêt-)** 795
- ş.+â** 4262
- ş.+den (şēden)** 577
- ş.+e** 1631, 1731, 1731, 1822, 1824, 2789, 4036, 4144, 4710
- ş.+e (şē)** 88
- ş.+â** 1052
- ş.+lâf** 389, 1292, 5128
- ş.+lâfe** 1961
- ş.+mi** 4332
- ş.+si** 2311, 2543, 3471, 3825, 3981, 4127, 4368, 4368, 4511, 4601, 4616
- ş.+sina** 3867, 4269
- ş.+sinde** 3435
- ş.+sinden** 2304, 2315, 3820
- ş.+sini** 3832, 4026

ş.+siylen 1959
şef *ıs.* Yetki ve sorumluluğu olan, yöneten kimse
garsonların başındaki kişi.
ş.+fūr 3050
şefak *ıs.* Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık.
ş. sók- Şafak sökmek. 1505
şeftali *ıs. bot.* Gülgillerden, ılıman bölgelerde yetişen,
8-10 metre yükseklikte, pembe renkli bir ağaç.
ş. 331, 331, 332
şehēr *ıs.* Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi veya
yönetimle ilgili işlerle uğraşan, tarımsal
etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent.
ş.+a 4508
ş.+de 4509, 4517
ş.+dā 4014, 4508, 4516, 4516, 4519
ş.+e 3386
şehērli *sf.* Şehir halkından olan, kentli
ş. 4513
şehīr Bk. **şahēr**
ş. 5103
şeker *ıs. 1.* Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç,
mısır, buğday gibi birçok bitkilerin sap ve
köklerinin öz suyundan veya nişastasından
çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve
hidrojen bulunan, beyaz suda eriyen,
mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin
genel adı.
ş. 461, 1068, 1549, 2007, 2009, 3144, 3204, 4367
ş.+le 461
ş.+sūz 2009
2. Şeker hastalığının belirtisi olan kan ve idrardaki
yüksek şeker miktarı.
ş.+im (şekēim) 1114
şekil *ıs.* Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği,
dıştan görünüşü, biçimi. Biçim
ş. 1281, 1332, 1369, 1571, 1571
ş.+de 823, 846, 861
ş.+dā 832, 1007, 1395

ş.+i (şekli) 1326
ş.+ina (şeklina) 1343
ş.+indā (şeklindā) 4649
ş.+ini (şeklini) 1347
şeker Bk. **şeker**
ş. 56, 376, 460, 460, 460
ş.+le 4648
ş.+len 57
ş. meker Şeker ve şekerle ilgili şeyler. 376
şemsiye *ıs.* Bir sapın üzerinde esnek tellere gerilmiş,
açılıp kapanabilen, yağmur ve güneşten
korunmak için kullanılan, su geçirmez
kumaştan yapılmış taşınabilir eşya.
ş. 1554
ş.+lār 2515
ş.+yi 1551, 4671
şen *s.* Canlı, kalabalık, kıpır kıpır.
ş. 4340
şenlūk *ıs.* Şen olma durumu, şetaret.
ş. 5148, 5149
şer *ıs.* ‘Zar zor’ anlamında ‘zoş şer’ ikilemesinde geçer.
ş. (zoş şer) Zar zor anlamında bir ikileme. 4386
şerāt *ıs.* Peynir veya çökelek yapıldıktan sonra mevcut
sütten geride kalan açık yeşil su.
ş. 3207, 3208, 3208, 3208, 3208, 3209
ş.+íní 3212
ş.+fan 3211
şerāt Bk. **şerāt**
ş. 380, 4268
ş.+ídu 383
şeref *ıs.* Başkalarının gösterdiği saygının dayandığı
kişisel değer, onur.
ş.+ā 785
şerit *ıs.* Eskiden öğrenci şapkalarının çevresinde, bir
süsleme unsuru olarak bulunan dar, uzun, simli
kumaş parçası.
ş. 3878
şeritli *ıs.* Şeridi olan.

ş. 3693
şerîf *is.* Dar, uzun parça ve özellikle simli kumaş parçası.
ş. vuf- Şeritle süslemek. 472
şet- ‘Şey etmek’ biçimindeki kelimenin bozulmuş biçimi.
ş.-mişsên 2509
şey *is.* Belirsiz bir anlamda madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin adı yerine kullanılır.
ş. 37, 48, 52, 187, 271, 377, 380, 389, 488, 555, 562, 583, 586, 591, 621, 626, 636, 638, 641, 650, 653, 653, 657, 658, 682, 707, 729, 732, 755, 758, 787, 793, 811, 820, 848, 909, 915, 917, 951, 961, 1088, 1117, 1145, 1147, 1150, 1156, 1188, 1194, 1202, 1208, 1213, 1248, 1257, 1282, 1328, 1377, 1506, 1548, 1581, 1728, 1793, 1806, 1823, 1823, 1877, 1922, 1947, 1982, 2043, 2063, 2093, 2120, 2124, 2174, 2184, 2195, 2238, 2306, 2411, 2435, 2450, 2558, 2622, 2651, 2770, 2773, 2830, 2851, 2881, 2885, 2949, 2973, 3015, 3023, 3215, 3219, 3273, 3297, 3311, 3469, 3486, 3500, 3504, 3526, 3528, 3568, 3586, 3589, 3591, 3631, 3640, 3649, 3670, 3713, 3722, 3731, 3731, 3741, 3763, 3793, 3814, 3823, 3853, 3974, 3988, 3989, 4019, 4051, 4158, 4225, 4323, 4356, 4363, 4367, 4456, 4565, 4574, 4638, 4672, 4674, 4686, 4702, 4713, 4776, 4804, 4910, 4976, 4988, 5106, 5109, 5130, 5159, 5167
ş.+a 330, 1565, 1664, 1722, 2617, 3441, 3550, 3645, 3674, 3766, 3786, 3884, 3978, 4209, 4285, 4673, 4878
ş.+de 588, 725, 805, 2043, 3670, 3726, 4732
ş.+den 468, 810, 1181, 1335, 2303, 4210, 4210, 4211, 5047
ş.+deydi 2234
ş.+dē 3237
ş.+dā 658, 708, 2442, 2631, 5046, 5156
ş.+di 3723, 4787
ş.+du 2600

ş.+dûr 270
ş.+e 584, 916, 1128, 2251, 3009, 3158, 3469, 3612, 5153
ş.+ā 646, 695, 732, 815, 1135
ş.+i 270, 375, 581, 592, 700, 707, 730, 750, 751, 835, 1017, 1027, 1038, 2698, 2817, 2919, 3200, 3451, 3579, 3990, 3996, 4069, 4093, 4161, 4185, 4210, 4755, 4965
ş.+idûr 612, 1002
ş.+ina 224, 680
ş.+inden 1271
ş.+indā 648
ş.+inā 589
ş.+ini 3200
ş.+inûn 1120
ş.+iyle 655
ş.+le 435, 602, 701, 1215
ş.+leŕden 2522
ş.+leŕi 4416
ş.+leŕini 4260
ş.+lē 24
ş.+lēŕi 1723
ş.+lār 245, 1253, 1679, 1747, 2211, 2356, 2531, 2717, 2779, 2835, 3818
ş.+lārden 2898
ş.+lārdā 5111
ş.+lāre 2842, 3084
ş.+lārī 631, 750, 1748, 2261, 2314, 2577, 2663, 2859, 4051
ş.+lārûm 4307
ş.+ûm 529, 880, 4317
ş.+ûme 3459
ş.+ûmi 539
ş.+ûmûn 612
ş.+ûmûz 126, 126, 2960
ş.+ûngi 4115
2. Elbise.
ş. 4354

şeyap- ‘Şey yapmak’ biçimindeki ifadenin bozulmuş biçimi.

ş.-iyò 313

şeylen- Herhangi bir durum karşısında değişik bir tutum, davranış göstermek, ani değişikliğe uğramak.

ş.-di 3262

ş.-dilār 2422

şeyli *sf.* Hatırlanamayan bir kelimeye eklenmesi gereken –li yapım ekinin şey kelimesine gelmiş biçimi.

ş. 2373, 2457

şeylûk *is.* Hatırlanamayan bir kelimeye eklenmesi gereken –lik yapım ekinin şey kelimesine gelmiş biçimi, şey olma durumu.

ş. 341, 2314, 3769

ş. et- (şeylûğ_ederdûk) 1169

şekil Bk. **şekil**

ş.+lār 1780

şey Bk. **şey**

ş. 624, 3500

ş.+a 4964

şē Bk. **şey**

ş. 1884

ş.-den 4919

ş.+den 62

ş.-dûr 3904

ş.+im 8, 62, 555

ş.+lār 1747, 3630

ş.+lārī 521

ş.+lārinden 1725

ş.+lārmûzī 2630

ş.+n 1023

ş.+ûmûz 4176

ş.+yi 2817

şēap- ‘Şey yapmak’ biçimindeki ifadenin birleşmiş biçimi.

ş.-emādûk 289

şēlûk Bk. **şeylûk**

ş.+le 71

şēr Bk. **şehir**

ş. 1977, 4505, 4528

ş.+dā 4512, 4533, 4539

ş.+e 4019, 4529, 4538

ş.+lāre 4505, 4507

şēt- ‘Şey etmek’ biçimindeki ifadenin birleşmiş biçimi.

ş.-edilār (şēdedilār) 2913

ş.-erđûk (şēderđûk) 2906, 2918

ş.-ācāk (şēdācāk) 3225

ş.-ārđilār (şēdārđilār) 5074

ş.-iyò (şēdiyò) 1254

ş.-iyòr (şēdiyòr) 1105

ş.-mān 4954

ş.-mem 2609

ş.-mādī 806

ş.-māzdī 2646

ş.-māzdīle 5078

ş.-māzdûm 2601

ş.-miş 1980

ş.-mişlār 2511, 4942

ş.-mişsén 2513

ş.-miştûm 2403

ş.-mişûm 2506

ş.-fi 684, 751, 1139, 3743, 3743, 4924

ş.-file 592

ş.-filār 1148

ş.-filār) 2395

ş.-fīm 683

ş.-fuğī 808

ş.-fuk 1163, 4892

ş.-fûm 751

ş.-fûn 4775

şēy Bk. **şey**

ş. 174, 747, 749, 3339, 3789

ş.+den 1977

ş.+in 4435

ş.+ûmûzdâ 4458

şākār Bk. **şeker**

ş. 1275

2. Şeker hastalığının belirtisi olan kan ve idrardaki yüksek şeker miktarı.

ş. 1272

şāy *is.* Elbise

ş.+lāríní 2628

şifân *is.* İpek iplikle dokunmuş, ince şeffaf kumaş.

ş. 2932

şikâyetçi *is.* Şikâyet eden kimse.

ş. 1713

şilte *is.* Üstünde oturuş, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

ş. 3167

şimdi *zf.* Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.

ş. 1, 64, 294, 555, 568, 587, 612, 658, 658, 678, 712, 712, 760, 823, 845, 868, 869, 882, 882, 884, 891, 893, 896, 904, 904, 908, 914, 925, 926, 929, 950, 973, 976, 978, 983, 989, 1010, 1026, 1271, 1296, 1319, 1326, 1331, 1346, 1351, 1359, 1384, 1388, 1396, 1399, 1412, 1431, 1436, 1453, 1456, 1503, 1515, 1526, 1566, 1681, 1684, 1707, 1708, 1714, 1715, 1785, 1791, 1800, 1801, 1802, 1812, 1825, 1839, 1842, 1851, 1911, 1934, 1934, 1937, 1950, 1951, 1960, 1999, 2002, 2049, 2086, 2087, 2115, 2116, 2168, 2188, 2188, 2218, 2261, 2265, 2274, 2274, 2275, 2275, 2275, 2299, 2547, 2575, 2611, 2636, 2651, 2686, 2716, 2727, 2745, 2750, 2761, 2774, 2798, 2798, 2798, 2803, 2812, 2877, 2888, 2890, 2898, 2908, 2922, 2931, 2931, 2934, 2945, 2953, 2962, 2980, 2990, 3007, 3009, 3015, 3025, 3064, 3071, 3075, 3075, 3077, 3077, 3079, 3091, 3095, 3095, 3096, 3112, 3117, 3118, 3129, 3144, 3168, 3178, 3179, 3188, 3220, 3222, 3223, 3227, 3228, 3256, 3274, 3301, 3425, 3448, 3488, 3500, 3517, 3517, 3518, 3586, 3593, 3593, 3663, 3669, 3675, 3683, 3707, 3765, 3765, 3772, 3774, 3994,

3995, 4010, 4088, 4103, 4105, 4108, 4118, 4119, 4119, 4133, 4150, 4162, 4163, 4164, 4171, 4189, 4197, 4225, 4226, 4230, 4253, 4256, 4278, 4278, 4281, 4281, 4296, 4315, 4328, 4335, 4340, 4348, 4350, 4386, 4408, 4438, 4440, 4440, 4450, 4468, 4477, 4516, 4561, 4571, 4577, 4586, 4594, 4594, 4599, 4604, 4656, 4667, 4673, 4688, 4696, 4708, 4731, 4740, 4757, 4758, 4762, 4769, 4785, 4802, 4809, 4820, 4822, 4831, 4832, 4835, 4838, 4840, 4853, 4872, 4879, 4881, 4887, 4913, 5015, 5059, 5073, 5091, 5108, 5114, 5117, 5125, 5139, 5152, 5152, 5155, 5157, 5171, 5171, 5172

ş.+den 4151, 4152, 4152

ş.+lār 3713

ş.+ya 1373

ş.+ye 1818

şimdiki *zm.* Şimdiye ait.

ş. 939, 1749, 2300, 2308, 2922, 3721, 3809, 3846, 4257

ş.+lār 1992, 2896, 3713, 3713, 4470, 4470

ş.+lārdā 4470

şimdiki Bk. **şimdiki**

ş. 1349, 2286, 2889, 2933, 3502, 4076, 4078, 4115, 4792, 5093, 5146

ş.+lār 780

şimdilik *zf.* Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre.

ş. 876, 908

şindi Bk. **şimdi**

ş. 7, 15, 31, 35, 36, 37, 61, 62, 66, 83, 83, 84, 87, 98, 153, 177, 177, 184, 184, 186, 187, 214, 239, 254, 316, 418, 418, 419, 429, 436, 466, 509, 532, 551, 553, 555, 662, 876, 947, 1037, 1057, 1076, 1079, 1080, 1095, 1101, 1105, 1135, 1135, 1168, 1193, 1201, 1232, 1246, 1267, 1302, 1304, 1317, 1318, 1325, 1415, 1421, 1425, 1952, 1980, 1986, 2005, 2005, 2048, 2048, 2083, 2086, 2119, 2119, 2131, 2138, 2168, 2324, 2350, 2351, 2354, 2414, 2414,

2441, 2462, 2462, 2465, 2470, 2471, 2491, 2506, 2508, 2509, 2510, 2512, 2613, 2620, 2624, 2652, 2657, 2663, 2669, 2672, 2675, 2675, 2683, 2687, 2864, 2937, 2942, 3325, 3384, 3667, 3673, 3720, 3721, 3736, 3754, 3761, 3795, 3797, 3797, 3812, 3813, 3814, 3817, 3817, 3832, 3834, 3841, 3851, 3853, 3855, 3880, 3900, 3902, 3906, 3913, 3920, 3921, 3922, 3923, 4221, 4270, 4506, 4506, 4511, 4513, 4514, 4524, 4563, 4986, 4987, 4987, 4988, 4997, 5018, 5061, 5100, 5101

ş.+den (şinden) 2026

ş.+ya 352

ş.+ye 2026

şindik Bk. **şindi**

ş. 1100

şindiki Bk. **şindiki**

ş. 245, 3729, 3853

şindiki *zm.* Şimdiye ait.

ş. 38, 100, 556, 2335, 2336, 2367, 2496, 2641, 5115

ş.+lâ 5028

ş.+lâr 2332, 5028, 5028, 5029, 5032

ş.+nden 15

şış- İçine yabancı bir maddenin girmesiyle, içindeki maddenin çoğalmasıyla veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak.

ş.+e (şışē) 4657

ş.-miş 1208, 1232, 1232, 1506, 1509

ş.-mişfi 4804, 4805

ş.-fi 1155

ş.-fûn 1230

şışe *ıs.* Sıvıların, özellikle içkilerin konulduğu camdan yapılmış dar ağızlı uzun kap.

ş. 4639

ş.+e (şışē) 3207

ş.+in (şışēin) 4638

şışko *s.* *alay* Şişman, toplu dolgun.

ş. 2268

ş.+nun 3932

şışûk *s.* Şişkin, şişmiş olan.

ş. 4798

şışûr- Şişkin bir duruma getirmek.

ş.-dî 4029

ş.-iyò 3855

ş.-mēydûn 1229

şış *sf.* Şişmiş, şişkin, kabarık.

ş. ol- Şişmek. 4658

şofoş *ıs.* Karada kullanılan motorlu araçları sürüp yöneten kimse, sürücü.

ş. 3591, 3592, 3594, 3772

ş.+du 2730

ş.+duş 2730

ş. mālî Şöfor mahali. 3894

şóylâ *sf.* ve *zf.* Şunun gibi, şuna benzer.

ş. 555, 851, 864, 951, 1587, 1680, 1783, 1790, 1836, 3953, 3976, 4090

şış- Bk. **şış-**

ş.-eş 4861

şışt *ünl.* Sessizlik, susma uyarısını belirtir.

ş. 3404

şu *s.* ‘Bu’ kelimesine göre, yerde zamanda ya da söz zincirinde biraz uzak olanı belirten gösterme sıfatı.

ş. 329, 329, 329, 845, 973, 993, 996, 1318, 1343, 1356, 1368, 1436, 1695, 1714, 1773, 1804, 1815, 1828, 1829, 2141, 2142, 2203, 3252, 3394, 3639, 3802, 3962, 4007, 4021, 4171

ş.+duş bu Birtakım kimseler ve nesneler. 1936, 4115

ş.+si bu Bk. **şu bu** 3572

şube *ıs.* Bir kuruluşun, bir kurumun merkezi dışında açtığı, alt kolu durumundaki kurum kuruluş. Metinde askerlik şubesi.

ş.+ya 3302, 3302, 3303

şukûş Bk. **şúkûř**

ş. 4110

şuluk ‘şu’ olma durumu

- ş. buluk** ‘Şu bu’ olma durumu. 3769
şuna zm. Şu zamirinin yönelme durumu.
ş. 790
şunu zm. Şu zamirinin belirtme durumu.
ş. 1828
şurup is. Çok kaynatılarak koyulaştırılmış şerbet.
ş. 1078
ş.+í (şurubí) 1078
ş.+len 1079
ş.+um (şurubum) 1078
şuup Bk. şurup
ş. 1622
şúkúr is. Tanrı’ya duyulan minneti dile getirme.
ş. 555, 563, 875, 876, 891, 3761, 3814, 3817, 4088, 4561, 4577, 4754, 4832
şúkúr Bk. şúkúr
ş. 3, 8, 12, 19, 48, 49, 52, 58, 60, 532, 551
şúkúr Bk. şúkúr
ş. 1076, 2350, 2547, 2755, 4222, 4514
şúphelen- Kuşkulanmak.
ş.-miş 4956
ta zf. Dek, değin, kadar veya beri gibi edatlarla birlikte kullanılarak, bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatır.
t. 1414, 1498, 1499, 3465, 3910, 3985, 4047
tabanca Bk. íabanca
t.+sí (lagân tabancasí) Nagant marka tabanca.
1594
t.+yí (tabancâyí) 718
tabāncā Bk. íabanca
t.+larí 3369
tabi zf. Elbette, tabii olarak, işin gereği olarak.
t. 157, 197, 200, 262, 262, 354, 547, 706, 818, 960, 1221, 1316, 1623, 1634, 1660, 1676, 1678, 1693, 1709, 1714, 1767, 1810, 1879, 1894, 1913, 1934, 2029, 2049, 2254, 2746, 2746, 2787, 2817, 2817, 2921, 2933, 2967, 2981, 2990, 2998, 3007, 3027, 3027, 3030, 3040, 3061, 3075, 3077, 3087, 3100, 3104, 3137, 3185, 3225, 3512, 3540, 3545, 3556, 3558, 3559, 3564, 3648, 3648, 3657, 3717, 3720, 3732, 3795, 3826, 3867, 3888, 3913, 3935, 4011, 4028, 4030, 4098, 4126, 4126, 4166, 4219, 4238, 4486, 4602, 4672, 4757, 5106
tabilot is. Lokanta ve otellerde belirli bir para karşılığında verilen birkaç kap yemek, seçmesiz.
t. yemāgí Tabldot biçiminde verilen yemek. 4064
tabí Bk. tabi
t. 1280, 1306, 1373, 3586, 3883, 4297, 5028
tabí Bk. tabi
t. 786, 794
Tablalí öz. is. İneklere verilen isim.
t. 1996, 1997, 2101
tabuş is. ask. Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasında bulunan asker birliği.
t. 3311, 4012
t.+a 3602
tahsil is. Öğrenim.
t. 1452
tahta is. Düz enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç.
t. 3149, 3149
t.+dān 985
t.+lār 3236, 4303
t.+lārí 4513
tahfa Bk. tahta
t. 4293
t.+lārūn 3149
tahta Bk. tahta
t. 4306
tahta Bk. tahta
t. 2553, 2555, 2555, 3909, 3910, 3910
t.+ín (tahtaín) 4626
t.+yilen 3909
tak 1. ünl. Sert bir cisme vurulduğu veya silah sesi taklit edildiğinde çıkan ‘tak’ sesi.

t. 791
2. is. İng. Tank.
t. 1156
3. Bk. ta
t. 880
tak- Bk. **tağ-**
t.-ağ 266
takiben *zf.* Aşağı yukarı, yaklaşık olarak, takriben.
t. 3907
takil- Bk. **takıl-**
t.-uğ 3025
takip *is.* Yetiştirmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme.
t. et- Yetiştirmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, birini izlemek. 667, 1330
t. et- (takibet-) İzlemek. 4143
takıl- Takmak işine konu olmak.
t.-ğ 262
t.-uğ 263, 263
takım *is. ask.* Bölüğü oluşturan birliklerden her biri.
t. 3311
taksi *is.* Otomobil.
t.+yi 1193
taksil 'Aç taksil' aç acına anlamında bir ikilemenin ikinci ögesi.
t. (aç taksil) Aç acına. 2353
taksiyon Bk. **tansiyon**
t. 544
t.+um 546
tağ Bk. **ta**
t. 2690
tağ- Bk. **tağ-**
t.-ıyörüz 254
talebe *is.* Öğrenci.
t. 3897
t.+sen 3878

talıl *is.* Çeşitli yönlerden veya maddelerden oluşan bir şeyi çözümleme.
t. et- Tahlil etmek. 4094
t.+umuzdâ 4095
talıp *sf.* İsteyen.
t. çık- İsteyici durumda olmak. 1887
tam *s.* (Zaman ve yer için) Anlamı keskinleştirir.
t. 1333, 1334, 1505, 1607, 1630, 1630, 1638, 1659, 1823, 1855, 3236, 3572, 3850, 4505
tama Bk. **tamam**
t.+da 140
tamam *is.* Bütün, tüm.
t. 1215, 1406, 1701, 1702, 1929, 2418, 3274, 3817, 3973, 4535, 4854
t.+dûr 2020
t.+ıyle 3976
tamamen *zf.* Bütün olarak, büsbütün.
t. 3821
tamamla- Eksiksiz, tam duruma getirmek, bütünlemek.
t.-yamâmîş (tamamlıyamâmîş) 2402
tamâm Bk. **tamam**
t. 815, 872, 1256, 1323, 1389, 1442, 1446, 1535, 3950, 4009, 4454, 4514, 4515, 4516, 4523, 4557, 4911, 4961, 4969
tamâmlâ- Bk. **tamamla-**
t.-dûk 1277
tampon *is.* Çarpışmaların etkisini azaltma için vagonların, otomobillerin ön ve arka yerlerinde bulunan yaylı metal donanım.
t. 3956
t.+ı 3956
tana Bk. **tâne**
t. 1984, 2042, 2138
tane Bk. **tâne**
t. 867, 2094, 4725, 4845
t.+si 2453
tanâ Bk. **tâne**

- t.** 4753
tangal *ıs.* Hayvanların boynuna takılan tok sesli bakır çan.
t.+lār 2460, 2460
tani- Bk. **taní-**
t.-şdum 2998
taní- Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaştığında, bunun kim veya ne olduğunu hatırlama.
t.-dun 3876
t.-dùm 3676
t.-dùgi 1790
t.-dùklēūmùza 1225
t.-mam 489
t.-mādan 226, 226
t.-mādùn 3876
t.-mām 490, 2655
t.-māzsen 3490
t.-míš 3896
t.-míyodum 4852
t.-míyolār 225
t.-ř 825, 3245, 3259, 3259
t.-şdum 798
t.-şim 796, 796, 798, 798
t.-řsēn 3610
t.-řùm 825
t.-san 1219
t.-yesiz 2662
t.-yò 2093, 2278, 2278, 2279,
t.-yòřum 1947
taníma Tanıma işi.
t. 1278
tanímař Krş. **taníma**
t. 2663
taníš- Birbirini tanımaya gelmek.
t.-abilsāk 1373
t.-ík 2584
t.-māmíšřuk 1373
t.-tín 1219
t.-şuk 499
taníšmař Taşımak işi.
t. 2011
t. maníšmař Tanışmak ve tanışmakla ilgili şeyler.
 2011
taníšřur- Tanışmasını sağlama.
t.-dí 4732
t.-dùm 1910
tansiyon *ıs.* Kanın damarlara içeriden yaptığı basınç, kan basıncı.
t. 1273, 1275
tansiyòn Bk. **tansiyon**
t.+den 1274
tapu *ıs.* Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge.
t.+lār 2168
t.+lārí 2168
tapul *ıs.* Yün yumağı.
t. 2905
t. tapul *zf.* (Kar yağışı için) Lapa lapa 2410
tařāř Bk. **řāřāř**
t.+a 4919
taříř *ıs.* Bir şeyin bulunduğu yeri, çevre ve ilgisini belirterek açıklama.
t. et- Bir şeyin bulunduğu yeri, çevre ve ilgisini belirterek açıklamak. 666
taşla *ıs.* Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.
t.+lāřdā 3323
t.+sí 3323
taş Bk. **şaş**
t. 190, 192
t.+í (**řopugí řaří**) Beştaş oyununda kullanılan misket büyüklüğünde yuvarlak taş. 402
t.+lārí 173
tatlí Bk. **řatlí**
t. 856

tava *ıs.* Yağ kızdırmak, yiyecek kızartmak gibi işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap.

t. 4660, 4660

t.+dā 3194

t.+ylā 3193

tavā Bk. **tava**

t. 2766

tavuk *ıs. zool.* Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

t. 3342

tay 1. Üç yaşına kadar olan at yavrusu.

t. 1567

2. Denk eşit, hayvanın bir yanındaki yük.

t. al- Hayvanın bir yanındaki yükü yol kenarındaki nesnelere çarpmak. 828, 828

tayın *ıs. ask.* Asker azığı.

t. 733

taze *sf.* Bozulmamış, bayatlamamış olan, solmuş, pörsümüş olmayan.

t. 2888, 3203

tā Bk. **ta**

t. 725, 1431, 1895, 2044, 4093, 4149

tābi Bk. **tabi**

t. 3027

tāne Bk. **tane**

t. 2881

tānī- Bk. **tanī-**

t.-dūn 3757

tārīh *ıs.* Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz veya gün.

t.+i 3824

tāyın *ıs.* 1. Görevlendirme, atama.

t. 737

t. et- 717

2. Asker azığı.

t.+ūmi 739

tām Bk. **tam**

t. 1489, 1491

tāmām Bk. **tamam**

t. 91, 1496, 3988, 4558

tāndūr Bk. **tāndūr**

t.+un 2767

tāndūr *ıs.* Yer çukur kazılarak yapılan bir tür fırın.

t. 3195

t.+a 3195

t.+dā 3196

tāne *ıs.* Herhangi bir sayıda olan şey, adet.

t. 5, 20, 66, 100, 122, 146, 167, 167, 168, 189, 189, 190, 415, 495, 601, 662, 716, 716, 716, 772, 869, 885, 886, 907, 934, 959, 960, 961, 998, 1006, 1042, 1091, 1179, 1181, 1273, 1282, 1293, 1300, 1330, 1340, 1412, 1412, 1438, 1446, 1471, 1471, 1487, 1493, 1494, 1495, 1511, 1512, 1529, 1602, 1609, 1610, 1611, 1671, 1715, 1727, 1728, 1736, 1766, 1877, 1935, 1979, 1981, 1994, 1998, 2037, 2050, 2131, 2131, 2134, 2135, 2135, 2135, 2136, 2137, 2138, 2201, 2205, 2205, 2211, 2441, 2442, 2454, 2456, 2465, 2509, 2592, 2627, 2627, 2753, 2753, 2753, 2756, 2906, 2980, 2985, 2986, 3047, 3047, 3048, 3078, 3078, 3078, 3104, 3513, 3516, 3534, 3581, 3584, 3591, 3690, 3704, 3704, 3714, 3714, 3744, 3744, 3752, 3753, 3770, 3809, 3810, 3810, 3811, 3813, 3833, 3835, 3836, 3841, 3868, 3958, 3972, 3989, 4088, 4109, 4110, 4126, 4130, 4305, 4318, 4404, 4427, 4477, 4587, 4693, 4694, 4699, 4700, 4739, 4745, 4747, 4799, 4867, 5112, 5112, 5144, 5159

t. at- Tarlaya tohum atmak. 351

t.+den 2046, 2046, 2047, 2134

t.+dūr 4381

t.+m 18

t.+mūzūn 1982

t.+si 1589, 2453, 2730, 2757, 3514

t.+sini 1293, 1575, 1935

t.+siyilen 3474

t.+sīnūn 1889

- t.+ya** 1333
t.+yi 3106, 3108
t.+yik 3309
tānewor *ıs.* Toplu yayla göçü ve eğlence.
t. 2320
tānı- Bk. **tanı-**
t.+ı 4459
t.-mem 70, 589, 589, 4980, 4980
t.-mērūm 1576
t.-mādūğūng 2493
t.-mādūğūmūz 2494
t.-mādūğūmūzı 4205
t.-mādūğı 2341
t.-mıš 590
t.-mıštım 598
t.-r 4935
t.-rdı 2499
t.-rsen 4879
t.-yòdilār 725
t.-yòdı 703
t.-yòm 4977
t.-yòr 630
t.-yòrdum 624, 625, 2998
t.-yòrum 800
tānıštūr- Bk. **tanıštūr-**
t.-ur 1220
tānıt- Bir kimsenin veya bir şeyin tanınmasını sağlamak.
t.-äyım 1278
tebi Bk. **tabi**
t. 824, 831, 860, 864, 867, 882, 886, 900, 901, 909, 945, 2857, 2878, 2960, 3620, 3634, 3636, 3661, 3664, 3674, 3701, 3711, 3738, 3781, 3782, 3789, 3803, 3803, 3810, 3846, 3875, 3880, 3896, 3906, 4029, 4100, 4200, 4201, 4223, 4238, 4278, 4398, 4600, 5152
tebı Bk. **tabi**
t. 3912
tebrık *ıs.* Kutlama.
t. et- Tebrik etmek. 1911, 1911, 1921, 1921
t. et- Kutlamak.
t. etmek 1925
tecil *ıs.* Erteleme.
t. et- Ertelemek. 3375
tecube *ıs.* Deneme.
t.+yi 1948
tefek ‘Ufak tefek’ ikilemesinin ikinci ve anlamsız ögesi.
t. (ufak tefek) 59
teg Bk. **ta**
t. 1171
tek *s.* 1. Birbirini tamamlayan veya aynı türden olan nesnelerden her biri.
t. 302, 875, 1044, 1098, 1136, 1250, 1310, 1658, 1734, 2034, 2288, 2459, 2551, 3806, 3838, 4091, 4148, 4476, 4587, 4755, 4896, 4909
t. tük Çok seyrek anlamında bir söz. 1314
2. Yalnız, yalnız başına.
t. 4480
teke *ıs.* Keçinin erkeği.
t. 1600, 2455
t.+in (tekēin) 1598
t.+lār 1589, 1595
t.+lārı 1587, 1589
t.+si (katım tekesi) Bir yaşını yeni tamamlamış teke. 1530
t.+yi 1597, 1598
t.+yi (tekēyi) 1590, 1601, 1603
tekē Bk. **teke**
t. 1596
teklif *ıs.* Birinden yapılması zor, eziyetli bir iş isteme.
t.+sun 1696
tekme *ıs.* Ayakla vuruş.
t.+len 693
tekfār Bk. **tekfār**
t. 3996
tekfā Bk. **tekfār**

t. 453
tekṛār *ıs.* Aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması.
t. 1034, 1045, 1074, 1152, 1212, 1625, 1627, 1630, 1639, 1640, 4000, 4645, 4667
teḵ *ünl.* Yer işaret eden bir kelime. Krş. **ta**
t. 2398, 4588
teḵavut *ıs.* Emekli.
t. ol- Emekliye ayrılmak. 1230
teḵmelûgi *ıs.* Teme oyunu.
t. 4450
teḵe Bk. **teke**
t. 5083
t.+si 1328
tel *ıs.* Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri, iplik. Krş. **iplik**
t. 2905, 2916, 3067
t.+lār 2314
t.+lārden 3067, 3068
telefon *ıs.* Birbirinden uzakta bulunan iki kişinin konuşmasını sağlayan araç.
t. et- Birini telefonla aramak ve bir şey söylemek.
791, 1262, 1267, 3368, 3602, 4808, 4943
t.+i 4809
telefön Bk. **telefon**
t.+dā 2000
televizyon *ıs.* Eletromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan doğruya alması maksadıyla yapılan hareketli veya sabit resimlerin sesli veya sessiz kalıcı olmayan görüntülerinin renkli veya siyah beyaz yayını, televizyon alıcısı.
t. 537, 5102
televuzyon Bk. **televizyon**
t. 2700
teliferik *ıs.* Birbirinden uzak iki yüksek yer arasında, havada gerilmiş bir veya birkaç kablo üzerinde kayarak hareket eden asılı taşıt.

t. 970
t.+idūr (teliferiğidūr) 970
teliferik Bk. **teliferik**
t. 970
telikeli *sf.* Tehlikesi olan, korkulu.
t. 968
telli *ıs.* ‘iki telli çuṛap’ ibaresinde geçer.
t. 3066
t. (iki telli çuṛap) İki farklı renkteki ipliğin birbirine katılması ile örülen çorap. 4348
tembi Bk. **tembih**
t. et- Bir şeyin belli bir biçimde yapılmasını istemek, söylemek, uyarmak. 2384, 3595, 4995, 5010
t. ēt- Bir işin yapılmasını istemek ya da bir konuda uyarmak. 5011
tembih *ıs.* Bir şeyin belli bir biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek hatırlatma, uyarı.
t. et- Tembihlemek. 717, 718, 2310, 4289
temelli *zf.* İçinde kullanıldığı cümleye ‘büşbütün, hepten, tamamıyla’ anlamlarını kadar..
t. 4582
temiz *s. 1.* Kirli, lekeli, pis bulaşık olmayan, pak.
t. 2266, 2267, 2332, 4041, 4539, 4539
t. et- Temizlemek. 1613
2. Açık, net.
t. 3015
temizle- Temiz duruma getirmek, paklamak, arıtmak.
t.-yācāsēn (temizliyācāsēn) 3173
t.-yālūm 1533
temizlā- Bk. **temizle-**
t.-rdūk 198
temizlik Bk. **temizluk**
t.+fen 2274
temizluk *ıs.* Temiz olma durumu.
t. (temizluğ_et-) Temizlik yapmak. 3239
t. (temizluğ_et-) 3239

t.+í (temizluğı) 3238
temuz *ıs.* Temmuz ayı.
t. yirimi Yörede temmuzun yirmisine nakıs adı verilir, bu tarihte bazı işlerin yapılması bir inancın gereği yasaklanmıştır. 3799
ten *ıs.* İnsan vücudunun dış yüzü.
t.+leşinin 2318
tencefe *ıs.* İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap.
t.+ 4061
tenćefe Bk. **tencefe**
t. 2869
tene Bk. **tâne**
t. 844, 879, 976, 976, 2365, 2366, 2388, 2627, 2672, 3416, 3441
t.+si 3303, 3326, 3342
teneće Bk. **teneke**
t. 2047
teneke *ıs.* Yumuřak ćelikten yapılmıř üzeri kalay kaplı ince sac, teneke.
t. 3948
teneće Bk. **teneke**
t. 3337, 3338
t.+den 3351
tenha *ıs.* İçinde alışılıandan az insan bulunan, kalabalık olmayan, ıssız.
t. 4174
tepe *ıs.* *coğ.* Yüksekliđi genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaćları yatık yer biçimi.
t. 3597, 5167
t.+sindâ 2048, 2048
Tepâğóz *öz. ıs.* Türk halk hikâyelerinde geçen kötülükleriyle ünlü bir tip.
t.+i 4231
2. s. Kötü, acımasız.
t.+di 700

tepsi *ıs.* İçinde börek, tatlı vb. pişirmeyen yarayan, az derin, geniş düz kap.
t. 247, 247, 3623
teş *ıs.* Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı.
t. bas- Birdenbire terlemek 1311
teşazı *ıs.* Bir kolun iki koluna asılı iki kefedenden oluşan tardı, mizan.
t.+ya 3849
teşci *ıs.* Bir şeyi öbürüne daha iyi, üstün veya önemli sayma, yeğ tutma, yeğleme.
t. et- Yeğlemek. 143
tefe yağ Bk. **tefeyağı**
t. 945
teşenvay *ıs.* Yol üzerinde çıkıntı yapmayacak biçimde döşenmiş özel raylarda hareket eden yolcu taşıtı, tramvay.
t. 666
tefeyağı *ıs.* Sütten çıkarılan taze yaz.
t. 1066, 3780, 3920
t.+n 3917
t.+na 1066
t.+nı 3915
t.+nun 3915
teşfiye *ıs.* Terfi edildiğini belirten iz, işaret, rütbe.
t. 3355
t.+siz 730
teşfiyesiz *s.* Rütbesiz.
t. 731
teşhis Bk. **teşis**
t. ol- 3608
teşis *ıs.* Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma.
t. 3368
t. ol- Terhis edilmek, bırakılmak. 3373, 3374, 3616, 4008, 4010, 4018
teřk *ıs.* Bırakmak, ayrılma, vazgećmek.
t. et- Bırakmak, ayrılmak. 116, 117, 118
teřlê- Ter çıkarmak, ter dökmek.

t.-düm 3217
tefs *zf.* Gerekli olan duruma karşıt olan, aksi.
t. 1595
2. is. Bir şeyin içe gelen yanı, arkası.
t. çewür- 1723, 1738, 4033
teftemiz *is.* Çok temiz, iyi temizlenmiş.
t. 2078, 2083
tesaduf *is.* Yalnız ihtimallere bağlı olduğu düşünülen olayların kesin olmayan, değişebilen sebebi.
t. ol- Rastlamak, rast gelmek. 3999
tesisaf *ç. is.* Belli bir işin sağlanmasına yardım eden araçların uygun yerlere döşenmesi veya döşenen bu araçların tümü, döşem. için
t.+inā 4023
teskere *is. ask.* Askerlik görevinin bittiğini bildiren belge.
t. al- Askerlik görevini bitirmek, tezkere verilmiş olmak. 4826, 4826
t.+lārī 4011
teslim *is.* Bir şeyi sahibine verme.
t. al- Teslim edilen bir şeyi almak. 1136, 1138, 2461, 3922
t. et- Bir şeyi sahibine vermek. 1135, 1140, 1149, 1164
t. ol- Üstün bir güç karşısında kendini ister istemez teslim etmek. 2835, 2838, 2838, 2844, 2845
teşekkür *is.* Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma.
t. et- 1376, 1615, 1964
teške *zf.* Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek 'ne olurdu' gibi özlem veya pişmanlık anlatır.
t. 2427, 4315
teşki Bk. **teške**
t. 590, 1361
teşki Bk. **teške**
t. 1349, 1373
teşti *is.* Leğen.
t.+m (teştum) 1133

tewekeli *zf.* Boş yere, boşuna, rastgele.
t. 1124, 1127
tey Bk. **ta**
t. 2285, 3687, 3899, 4303, 4376
teyze *is.* Annenin kız kardeşi.
t.+m 4873
tez 1. Çabuk olan, süratli, erken.
t. 596
2. Eski.
t.+dākī 5115
teze *sf.* Bozulmamış, bayatlamamış olan, solmuş, pörsümüş olmayan, taze.
t. 4548
tèyze Bk. **teyze**
t.+mün 412
tē Bk. **ta**
t. 481, 1046
tēy Bk. **ta**
t. 1001, 3670
tābi Bk. **tebi**
t. 4000, 4686
tāk *is.* Yalnız, yalnız başına. Krş. **tek**
t. 4901
tākā Bk. **teke**
t.+lāfe 2375
t.+lārīn 2375
tākfar Bk. **tekrār**
t. 3395
tākī *is.* Çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük gibi şeylerin tümü.
t.+lārūmi 4992
tāmiz s. 1. Kirli, lekeli, pis bulaşık olmayan, pak.
t. 1940
tānsiyon Bk. **tansiyon**
t.+ 1272
tārāf Bk. **fārāf**
t.+a 894, 4987

- t.+í** 1626
t.+ína 141, 1334
t.+inden 48
t.+lāra 2842
t.+lāřindendu 4931
t.+fan 189
t.+fen 190, 1471, 1471
tāřake *ıs.* Seviye, içinde bulunulan durum.
t.+e 5
tāřlā Bk. **taşla**
t.+lāřden 1236
tāy Bk. **ta**
t. 1558
tāzāk *ıs.* Yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı.
t. 3179, 3181
t. (tāzāğ_ilen) 3180
ticaşet *ıs.* Türlü ürün, mal vb. alım satımı.
t. 1361
t.+ini 1319
tiğ *ıs.* *Far.* Dantel veya yün örmekte kullanılan, ucu çengelli kısa şiş.
t. miğ Tiğ ve tığla ilgili şeyler. 2895
tik *ıs.* ‘Çabucak, kolayca’ anlamını veren bir yansıma söz.
t. 2049, 2049, 2049
tik- 1. Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.yi iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.
t.-eceksin 2929
t.-erdük 2183, 2770, 2925
t.-erök 2865
t.-āćāksen 2927
t.-āřdīlār 2320
t.-fūm 1324,
 2. Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.
t.-mişūm 4392, 4392
t.-fūgi 1001
t.-fūm 2410, 2411

- tikil-** Dikme işine konu olmak.
t.-di 4567
t.-en 4564
tip *ıs.* 1. Hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvurulmuş teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, hekimlik.
t. fakültesi Üniversitelerin tıp eğitiminin yapıldığı bölümü. 4086
 2. Aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek.
t.+te 3758
tipan Bk. **fīřpan** Kırş. **keşendi**
t. 3183
tipi *ıs.* Kar fırtınası.
t. 1475, 1475, 1476, 5162, 5167
t.+nūn 1477
tipiş *ıs.* ‘Tıpış tıpış’ ikilemesinin bir ögesi.
t. tipiş Kısa zamanda çabuk yürümeyi anlatır, ister istemez bir yere gitmek veya bir yerden ayrılmak. 1819
tiren *ıs.* Bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonların dizisi, katar, şimdendifer.
t.+i 4048
tıbbiya *ıs.* Doktor yetiştiren öğrenim kuruluşu, tıp fakültesi.
t.+a 3866
tohum *ıs.* Bitkilerden döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane.
t.+ínā 335
t.+lāřína 333
tohum Bk. **tohum**
t.+íní 2035
tohumlí *sf.* Tohumu olan.
t. 4160
tokan- Tedirgin etmek, sataşmak, zarar vermek.
t.-māđí 3471

tokat *ıs.* El içi ile vuruş.

t. vuş- Tokat atmak. 1307

t. at- El içi ile vurmak. 140

tokluķ *ıs.* Tok olma durumu.

t. 2114

toku- İplik, yün tel, saz gibi şeyleri elde, şiş, tığ yardımıyla birbirine dolayarak işlemek veya tezgahta dokumak. Krş. **ór-**

t.-mädük 3061

t.-míšum 3064

t.-ř 3063, 3067

t.-řdí 2315

t.-şduk 2311, 2317, 2895, 2909, 4348

t.-şduk (çorap toku-) Çorap örmek. 2271

t.-şduk (dantel toku-) 2271, 2272

t.-yemáz 3063

tokum *ıs.* Dokuma işi, mensucat.

t. 3062

tokumaķ Dokuma işi.

t. 2309

tokun- Krş. **tokan-**

t.-emáz 1146

toķ *ıs.* Açlığını gidermiş, aç karşıtı.

t. 1273

toķatla- Tokat atmak.

t.-dum 1575

toķatla- Bk. **toķatla-**

t.-yáčăġim 1575

ton *ıs.* Bin kilogramlık ağırlık birimi.

t. 870, 972, 1354, 1355, 1355, 1355, 3764, 4749, 4750, 4819, 4820

tonton *ıs.* tkz. Sevimli, hoş kimse.

t. 3305

top Bk. **ťop**

t. 1514

topak Bk. **topşak**

t.+řä 1129

topal *s.* Bacağındaki sakatlık sebebiyle

t. 1537

topalla- Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürümek.

t.+ä (topallä) 2673, 2673

topallük *ıs.* Topal olma durumu.

t. 1529

topaşla- Bir araya getirmek, toplu bir duruma sokmak.

t.-ým 3436, 3439

topäl Bk. **topal**

t. 226

topla- Tek tek olan şeyleri bir araya getirmek, devşirmek.

t. 834, 3861, 3862

toplan- Toplama işine konu olmak.

t.-míš 1649

t.-míšük 3028

toplä- Bk. **topla-**

t. 5049, 5049

t.-sana 5052

toplän- Bk. **toplan-**

t.-dí 3705

t.-miş 1602

t.-uş 245

toplántí *ıs.* Birden çok kimsenin türlü amaçlarla bir araya gelmesi, içtima.

t. 4189

tople- Bk. **topla-**

t.-mázden 5051

toplä- Bk. **tople-**

t.-äk 3006

t.-řdí 4293

toplän- Bk. **toplan-**

t.-uş 3120

t.-uřlär 3120

topşak *ıs.* Yer kabuğunun toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.

- t. 1061, 4672
t.+a (topřā) 1062
t.+a (topşağa) 5072
t.+lärī 2118
toşba *ıs.* Genellikle pamuk, kıl ve plâstik gibi iplikten dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen kap.
 t. 3630
t.+da 3213
t.+lär 2619, 2685
t.+lärā 5080
t.+lärī 2770
t.+ya 3213
t.+ya (toşbiya) 5081
tořbā Bk. **toşba**
 t. 3845
tořnī *ıs.* *toş(u)n-ı* Krş. **toşun 1**
t.+lēm 2547
t.+lām 7, 65
t.+lärī 2347
t.+lärīm 3499
t.+lärīmī 4255
t.+lärīn 2347
t.+yung (tořnīyung) 1772
toşpil *ıs.* Bir kimseyi kayırıcı, arka.
t.+le 3236
toşta *ıs.* Üzeri yufka kaplı, meyveli veya kakaolu bir pasta çeşidi.
 t. 3468
toşun *ıs.* 1. Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu.
 t. 4747, 4747
t.+i 3767, 3768
t.+ı (tořnī) 686, 1258, 1259, 1267
t.+lām 564
t.+um (toşnum) 20, 66, 2756, 4380
t.+umdā (tořnumdā) 4404
t.+umduş (toşnumduş) 2548, 2684
t.+umuzdi (toşnumuzdi) 605
 2. Yeğen.
t.+um 839, 3354, 3365
t.+um (toşnum) 843
tosun *ıs.* 1-2 yaşındaki erkek sığır.
 t. 2798, 3082, 3082
t.+lärn 399
t.+lär 3080
toz *ıs.* Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan toprak veya herhangi bir madde.
 t. 4672, 4673
t. toşrak Toz toprak. 3239
toz- ‘Gezmek tozmak’ ikilemesinin anlamsız ikinci ögesi.
t.-duk (ğāz- toz-) Gezik dolaşmak. 3582
tozluş *ıs.* Pantolonun paçasını tozdan korumak için ayakkabının üzerine geçirilip düğmelenen veya dizden aşağı uzanarak ayağın üstünü örten dar paçalık.
 t. 3361
tozuş *ıs.* ‘Azık tozuş’ ikilemesinin anlamsız ikinci ögesi
t.+ùng (tozuğùng) (azùř tozuş) 3656
t.+umuz (tozuğumuz) (azùř tozuş) 1990
tōba Bk. **toşba**
t.+a (tōbā) 385
Tōmaslī *ıs.* Tomas köyünden olan.
 t. 480, 481, 978
tōřta Bk. **toşta**
t.+dān 3467
t.+yile (tōřtāyile) 3468
tók- Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları yerden, kaptan başka bir yere boşaltmak.
t.-ēdùk 385
t.-ācāksin 4107
t.-āřdīle 458
t.-āřdùk 2060, 2919
t.-āřsēn 3213
t.-miş 2127

t.-mişüm 1722
t.-fi 4808
t.-filār 3745
t.-fun 3210
t.-fúm 1601
tókenti *ıs.* Vücutta kızamık veya suçiçeği kırmızılıklarına, lekelerine verilen ad.
t. 1774
tóktúr- Saçını çok derin bir biçimde kestirmek.
t.-dúm 727
tókúl- 1. Dökmeye konu olmak.
t.-dí 2868
t.-miş 1494
2. Canlılar için, birden yukarıdan aşağıya koşar adım yürümek, akmak.
t.-dí 1914, 4908
t.-inća 2569
t.-úrdí 2569
tók- Bk. **tók-**
t.-eş 2890
t.-eşdük 3157
t.-eşük 2891
Trabuzanlı *sf.* Trabzon'dan olan.
t. 3360
tşak tşuk *ünl.* Sert bir cismin sert bir cisme birkaç kez vurulduğunda çıkardığı ses.
t. 4444
tşaş *ıs.* Dibinden kesme, kazıma, yülüme.
t. et- Traş etmek. 3383
Tşebuzanlı Bk. **tşabuzanlı**
t. 3329, 3334
tufeğ Bk. **fúfāk**
t. 3128
tufek *ıs.* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah.
t. (tufeğ_ilen) 3110
tugay *ıs. ask.* Alayla tümen arasında bir birlik, liva.
t.+dā 3978

tugāy Bk. **tugay**
t.+í 4027
tuğula *ıs. Lat.* Duvar örmekte kullanmak için dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen balçık.
t. 972
tulum *ıs.* Keçi derisinden bir tulum ile üfleme ve çalma araçlarından meydana gelen üfleme bir çalgı.
t. 1093, 1093, 1289, 1291, 1319, 1344, 2335, 2460, 3121, 4336, 4997
t.+lā 1094
t.+í 1287, 1293, 1323
t.+íní 1294, 1295
t.+len 40
t.+suz 1344
t.+un 1290
t.+vuşmak 944
tulumcí *ıs.* Tulum çalan kimse.
t. 944, 1288, 1299, 1323, 1761
t.+müz 1301
tulumcí Bk. **tulumcí**
t. 3803
tum peniş *ıs.* Tekerlek biçiminde peynir.
t. 1237
tumaş *ıs.* Dürülerek boru biçimi verilmiş deri, kâğıt vb. malzeme.
t. 5074
tuşbe *ıs.* Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.
t.+si 581
tuşisluğ *ıs.* Turistik.
t. 2448, 2448
t. (tuşisluğ) 2425
tuşizm *ıs.* Dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan gezi.
t. 3820
tuşki *ıs.* Hece ölçüsü ile yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume.

- t. 74, 2468
- t.+si (kätä türkisi)** 2467, 2470, 2470
- tut** *is.* Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceğini beseleyen ağaç.
- t. 4148
- t.+lärden** 4149
- tut-** 1. Elde bulundurmak, ele almak, ele geçirmek, yakalamak.
- t. 832, 2603, 3258
- t.-äsen** 3130
- t.-äcäsén** 3131
- t.-är** 257
- t.-ärdük** 2050, 2051, 3299
- t.-ärlär** 3130, 3135
- t.-ärsén** 256, 3135
- t.-ma** 3258
- t.-fí** 829, 835
- t.-fuk** 2623
- t.-fúm** 3253, 3257
- t.-up** 3397
2. Yardımcı fiil olarak.
- t.-äcäk (uřuř tut-)** Oruç tutmak. 621
- t.-iyöşdük (uşuş tut-)** 620
- t.-míš (deffer tut-)** Defter tutmak. 1487
- t.-fí (fabanca tut-)** Tabanca çekmek. 3344
3. Verilen bir sözü yerine getirmek.
- t.-ärdí** 834
- t.-mämířfí** 837
- t.-míšüm** 4990
4. Bir işe kalkışmak.
- t.-är** 864
- t.-ärlär** 1569
- t.-míš** 1408
- t.-fí** 1553
- t.-fí** 2226, 2348, 4983
- t.-fílär** 3, 999
- t.-fúm** 1578
- t.-up** 3321
5. Desteklemek.
- t.-uyò** 3396
6. Eş değerde olmak.
- t.-ài** 4095
- t.-mâz** 3741
7. Bir iş için uygun olmak.
- t.-mā** 4616, 4616
- t.-māz** 4928
- tutuf-** Tutmasını sağlamak.
- t.-ufse** 4566
- tutul-** 1. Yakalanmak.
- t.-dí** 3864, 3865
2. Birine tutkun olmak, birini sevmek.
- t.-uf** 1850
3. Oynanmak, el ele tutuşmak.
- t.-dum** 1074
- t.-míš (hořan tutul-)** Horona başlanmak. 2458
4. Rağbet görmek, beğenilmek.
- t.-uyò** 3856
- tutma** Tutma işi.
- t.+a (tuřmā)** 1257
- tu:** *ünl.* Tükürme hareketi.
- t. 1492
- tuvalat** Bk. **tuvalet**
- t.+í muvalat** Tuvalet ve tuvaletle ilgili şeyler. 3825
- tuvalet** *is.* Ayak yolu.
- t. 680
- t.+ün** 679, 680
- tuzlā-** Tuza yatırmak veya üstüne tuz ekmek.
- t.-rsén** 3214
- tüy** *is.* İnsan veya hayvan derisi üzerinde bulunan ince kıl
- t.+lär** 3321
- túkân** *is.* Perakende satış yapan esnafın, küçük zanaat sahiplerinin satış yaptıkları veya çalıştıkları yer, dükkân.
- t.+a** 4571

tüketici *is.* Mal ve hizmetlerden yararlanan satın alıp kullanan, tüketen kimse.

t.+ya 4159

túkúr- Tükrüğü ağız içinden dışarıya atmak.

t.-dí 3433

túm *sf.* Bir şeyin olancası, bütünü, topu, tamamı.

t. 1648

túmen *is. ask.* Tugayla kolordu arasında yer alan birlik.

t.+a 3346, 3347

Túrçe *öz. is.* Türklerin ana dili, Türkçe.

t. 2187

túrçi Bk. **túrki**

t.+yi 2277

t.+yi (karşılama túrçi) Atma türkü de denilen karşılıklı söylenen türkü. 2277, 2280

Türk *öz. is.* Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse, Asya ve doğu Avrupa'da yaşayan, Türkçenin çeşitli lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse.

t. 4112

t. milleti Türk milleti. 772, 804, 808

túrki *is. T. Türk + Ar.-î ed.* Hece ölçüsü ile yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume.

t. 130, 131, 3661, 3804, 4233, 4339, 4405, 5155, 5158

t. (atma túrki) 1776

t. atma túrki İki kişi veya grubun karşılıklı söylediği türkü. 1775

t.+leşden 3662

t.+lär 4427, 5150

t.+lär (çatma túrki) Krş. **atma túrki** 3661

t.+lärden 3662

t.+lärüng 1772

t. sóylä- Türkü söylemek. 131, 132, 133

t. sóyläř- Türkü söyletmek. 259, 261

t.+ya 1767

t.+ya (atma túrki) Krş. **çatma túrki** 5156

t.+yi 3708

t.+yüm 4404

túrkiçi *is.* Türkü söyleyen kimse.

t. 2489, 3666

túrkú Bk. **túrki**

t. 855

t. atma túrkú bk. **atma túrki** 1768

túrki Bk. **túrki**

t. 2472, 2473, 2476, 2476, 2487, 3629, 3629, 3680

t. (çatma túrki) 2466

t. demak Türkü söylemek. 2466

t.+dä 403

t.+lär 2488

t.+lärí 2488, 3075

t.+si 4402

t.+yi 2471

túrkiçi Bk. **túrkiçi**

t.+lär 2475

túrkiçilük *is.* Türkücü olma durumu.

t.+a (túrkiçilüga) 2480

túrlí *sf.* Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit.

t. 1428, 2423, 2849, 2885, 2895, 2936

túrlú Bk. **túrlí**

t. 4124

tút- Duman ve buhar çıkarmak.

t.-ří 1729

tútún *is. bot.* Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki.

t. 4554

túy *is.* İnsan ve hayvan derisi üzerinde bulunan ince kıl.

t. 1493

túyli *sf.* Tüyü olan.

t. 3652

ça *bag.* Sonunda kalın ünlülü hece bulunan kelimelerden sonra gelen, daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında ‘-den başka’ anlamıyla ilişki kurar.

ř. 99, 463, 467, 871, 1740, 2429, 2584, 2699, 4368

fabāca Bk. **fabanća**

ƒ. 3129

fabāça Bk. **fabanća**

ƒ. +yí (**fabāçâyí**) 3356

fabak *ıs.* Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap.

ƒ. 303, 304

ƒ. +í (**fabāí**) 303

faban *ıs.* Ayağın alt yüzü.

ƒ. +a 853

fabanca Bk. **fabanća**

ƒ. +mùz 2111

ƒ. +yí (**fabancâyí**) 791

fabanća *ıs.* Kısa, hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah.

ƒ. 3432

ƒ. **çek-** Birinin üzerine öldürmek veya korkutmak amacıyla silahı çıkarmak. 3440

ƒ. **tut-** Tabanca çekmek. 3344

ƒ. +yí 3437

ƒ. +yí (**fabanćâyí**) 3440

fabân inciri *ıs.* Yemişleri en son olgunlaşan, küçük boylu ve tatlı incir türü, beyaz zincir.

ƒ. 3731

fabânća Bk. **fabanca**

ƒ. 4994

fahta Bk. **tahta**

ƒ. +dân 2175

fak- 1. Bk. **faç-**

ƒ. -míš 2459, 2460

ƒ. -ar 267, 267

2. Ad koymak.

ƒ. -fíle 2148

ƒ. -ärdük 397

faç faç *ünl.* Sert bir cismin kırılması sırasında çıkan ses, yansıma söz.

ƒ. 3102

faç- Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek.

ƒ. 832, 1265

ƒ. -arlar 3606

ƒ. -ām 3013

ƒ. -ecâksiniz 640

ƒ. -íyò (**ense faç-**) Enseyi elle kavrayıp çekmek. 3959

ƒ. -mişlär (**súngí faç-**) Süngüyü tüfeğin ucuna takmak. 2832, 2832

ƒ. -mişüm 3016

ƒ. +fíle 1082

ƒ. -fùgùm 3017

ƒ. -fùm 1572, 1580, 3718

ƒ. -fùmķí 3715

faķim *ıs.* Birbirini tamamlayan şeylerin bütünü.

ƒ. +íní 4061

faķintí *ıs.* Bir durum veya sorunla ilişkisi olan bir durum veya sorun.

ƒ. +sí 2503

faķíp *ıs.* Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme.

ƒ. **et-** (**faķíb et-**) Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek birini izlemek. 2491

faķmak Takmak işi.

ƒ. +íní (**faķmaģíní**) 1122

faķfùr- Takma işini yaptırmak.

ƒ. -dí 1099

ƒ. -dùm 1122

şane Bk. **şane**

ƒ. 1017, 1656, 2724, 4567

şanga şanga *ünl.* ‘Çın çın’ anlamında çan sesinin taklidi.

ƒ. 2460, 2460

şangal *ıs.* Hayvanların boynuna takılan tok sesli bakır çan.

ƒ. 1503

ƒ. +ùn 1503

ṭanī- Bk. **tanī-**

ṭ.-mēden 2499

ṭ.-mēdūk 4210

ṭapu *ıs.* Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge.

ṭ.+si 914

ṭapuli *sf.* Tapusu olan.

ṭ. 914

ṭaṭa- ‘Aramak taramak’ deyiminde geçer.

ṭ.-dūk aṭadūk ṭaṭa- Her tarafı aramak. 1624

ṭ.- ṭdūk 3065

ṭaṭaf Bk. **ṭaṭāf**

ṭ.+ā 2875

ṭ.+i 2357

ṭaṭaḳ *ıs.* Dokuma tezgâhında bir parça.

ṭ. 2314, 2315

ṭ. (ṭaṭaḳ_ilen) 3305

ṭaṭṭiṣ- Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak.

ṭ.-ūdūk 4598

ṭaṭṭiṣma Tartışmak işi.

ṭ.+lār 4605

ṭaṣ *ıs.* Kimyasal ve fiziksel özellikleri değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.

ṭ. 175, 402, 930, 2050, 2713, 2979, 2980, 2989, 3103, 3908, 3908, 3908, 3909, 4296, 4297, 4300, 4700, 5050, 5053, 5054, 5054

ṭ.+a 930, 1464, 4130

ṭ.+a (baltāyī ṭaṣa vuṭ-) Farkında olmadan karşısındakine dokunacak söz söylemek. 1800

ṭ.+i 936, 938, 3535, 3544, 4192, 4193, 4297, 4297, 4699, 4700

ṭ.+ina (dārāmen ṭaṣī) Değirmen taşı. 3533, 3533

ṭ.+inī 2050

ṭ.+lār 3653

ṭ.+lārī 2050, 2949, 2980, 2986, 4512

ṭ.+lārīn 2948

ṭ.+lārīnī 694

ṭ.+ṭen 1597

ṭ.+ūn 1478, 1507, 3778

ṭaṣī- Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

ṭ.- idūk (ṭaṣīdūk) 4388, 4389

ṭ.-idūm (ṭaṣīdūm) 3487

ṭ.-isēn 1230

ṭ.-mīṣūm 4297, 4307

ṭ.-ṭdī 3144

ṭ.-ṭdīlār 3146

ṭ.-ṭdūk 4293

ṭ.-yemāzdīle 4306

ṭ.-yācāksēn 23

ṭaṣīma Taşımak işi.

ṭ. 3981

ṭaṣīn- ‘dūṣūn- ṭaṣīn-’ ibaresinde geçen ikinci öge.

ṭ. (dūṣūn- ṭaṣīn-) 1711

ṭaṣīt- Taşıma işini yaptırmak.

ṭ.-ṭūn 4300

ṭaṣlūḳ *ıs.* Taşı bol, taşlı yer.

ṭ. 3074, 3563

ṭaṭlī *ıs.* 1. İnsanı çeken, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren.

ṭ. 363, 826, 859, 863, 899, 1449

2. Lezzetli.

ṭ. 2771, 2773, 5073, 5073, 5093

ṭāf Bk. **ṭaṭāf**

ṭ.+a 4596

ṭ.+i 575, 612, 4171

ṭ.+indakī 602

ṭ.+ten 4352

ṭ.+ṭan 1148

ṭaṭṭiṣ- Bk. **ṭaṭṭiṣ-**

ṭ.-ṭūk 1675

ṭāṣ Bk. **ṭaṣ**

ṭ.+ṭen 4130

ṭāmām Bk. **tamam**

ṭ. 85

fâne Bk. **tane**

ƒ. 593, 593, 603, 1053, 1053, 1190

fe Bk. **dä**

ƒ. 418, 886, 3384, 3403, 3404, 5016

febi Bk. **tebi**

ƒ. 2061

fefek *ıs.* Ufak tefek ikilemesinin anlamsız ikinci ögesi.

ƒ. (**ufak fefek**) 3974

fekne *ıs.* Türlü işlerde kullanılmak için çoğu ağaçtan yapılan uzun ve geniş kap.

ƒ. 2070

ƒ. + **dä** 2070

ƒ. + **läri** 2070

fēf Bk. **fārāf**

ƒ. + **fe** 1458

fä *bag.* Sonunda yarı kalın ünlülü hece bulunan kelimelerden sonra gelen, daha önce geçmiş bir cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında ‘-den başka’ anlamıyla ilişki kurar.

ƒ. 9, 49, 50, 131, 143, 294, 295, 314, 401, 401, 461, 532, 567, 678, 762, 830, 875, 1007, 1056, 1067, 1071, 1101, 1115, 1210, 1224, 1336, 1337, 1353, 1389, 1432, 1593, 1768, 1919, 1939, 2004, 2018, 2049, 2088, 2185, 2215, 2215, 2233, 2257, 2300, 2428, 2437, 2603, 2680, 2847, 2896, 2935, 2948, 2948, 3019, 3166, 3327, 3404, 3541, 3588, 3648, 3691, 3730, 3922, 4015, 4050, 4056, 4078, 4100, 4121, 4175, 4203, 4220, 4240, 4386, 4623, 4728, 4774, 4823, 4833, 4836, 4979, 5022, 5118, 5164

fāk Bk. **ta**

ƒ. 2517

fänä Bk. **tane**

ƒ. 360, 360, 361, 366, 1119, 1119

fārāf *ıs.* Ön arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri.

ƒ. 925, 4696

ƒ. + **a** 68, 862, 2386, 2649, 3787, 3789, 3849, 3850, 3850, 5048, 5114

ƒ. + **den** 828

ƒ. + **ina** (**fāfina**) 83

ƒ. + **ı** 144, 241, 1504, 1504, 1721, 1801, 4920

ƒ. + **ına** 142, 843, 3230

ƒ. + **inde** 1982, 2392

ƒ. + **inden** 580, 3673

ƒ. + **lār** 2855

ƒ. + **fa** 1012, 1504, 3105

ƒ. + **fan** 1144, 1667

ƒ. + **fāydı** 1187

ƒ. + **fe** 1569, 1569

ƒ. + **fen** 1188, 2593

ƒ. + **fā** 3589

ƒ. + **uma** 1720

ƒ. + **umden** 988

ƒ. + **umūza** 2875

fērnaq *ıs.* İnsan ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü oluşturan boynuzsu tabaka.

ƒ. + **ını** (**fērnağını**) 1535

fılılı *ıs.* Tulum sesinin taklidi.

ƒ. **fululu** 2463

fırpan *ıs.* Uzun bir sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb. biçmeye yarayan hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçak, tırpan.

ƒ. 2965

fo *ünl.* Şaşma, heyecan bildirir.

ƒ. 1385, 1729, 1774, 1853, 1864, 1898, 3652, 4421

föbugı Bk. **fömbugı**

ƒ. 4191, 4199

fömbugı *ıs.* Beştaş oyununa Hemşin’de verilen isim. (<Irak Türkmencesi *tombuz* ‘yumruk’?)

ƒ. 4700

föpçi *ıs. ask.* Topalrın kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıf.

ƒ. 746

föpla- Bk. **föplä-**

ƒ. - **dük** 2085

ƒ. - **mıyðorum** 2029

ƒ.-yòrum (topliyòrum) 2029

ƒoplama Toplamak işi.

ƒ.+ya 2044

ƒoplä- Tek tek olan şeyleri bir araya getirmek, devşirmek.

ƒ. 5052

ƒ.-r 3152, 3919

ƒ.-rdük 3154

ƒ.-rüm 2069

ƒ.-yodu (topliyodu) 2029

ƒoplän- Toplama işine konu olmak.

ƒ.-ürdük 183

ƒoplum *ıs. sos.* Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü.

ƒ.+dä 4200

ƒoprak *ıs.* Yer kabuğunun toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.

ƒ.+a (toprağ) 5092

ƒ.+üm (toprağüm) (toz toprak) 3239

ƒop *ıs.* Birçok spor oyununda kullanılan türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış, toparlak madde.

ƒ. 4198, 4198

ƒopak Bk. **ƒoprak**

ƒ. (topağ_ilen) 1239

ƒopla- Bk. **ƒoplä-**

ƒ. 3860

ƒ.-yòruz (topluyòruz) 4744

ƒoplan- Bk. **ƒoplän-**

ƒ.-ürdí 2568

ƒ.-ürdílär 2330

ƒ.-ürdük 2994

ƒoplantí *ıs.* Birden çok kimsenin türlü amaçlarla bir araya gelmesi, içtima.

ƒ. 2325

ƒ.+ya 2321

ƒoplä- Bk. **ƒoplä-**

ƒ.-dük 4750

ƒ.-düm 4749

ƒoplä- Bk. **ƒoplä-**

ƒ.-rdük 2989, 3116

ƒ.-rlär 2475

ƒopugí Bk. **ƒombugí**

ƒ. ƒaşı Beştaş oyunundaki yuvarlak taşlardan her biri. 402

ƒorba *ıs.* Genellikle pamuk, kıl ve plâstik gibi iplikten dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen kap.

ƒ.+in (forbain) 4663

ƒ.+lär 2616

ƒorpil *ıs.* Bir kimseyi kayırıcı, arka.

ƒ. 3128

ƒombugí Bk. **ƒombugí**

ƒ. 4191

ƒufek Bk. **ƒufak**

ƒ.+i (tufegi) 1423

ƒukon *ıs.* Tahtadan yapılmış sandıklı sedir.

ƒ.+nun 1240

ƒululu *ıs.* Tulum sesinden yansıma ses.

ƒ. (tilili ƒululu) Tulum sesinin yansıması. (Kötü tulum çalanları küçümsemek için kullanılır.) 2463

ƒulum *ıs.* 1. Bk. **tulum**

ƒ. 1323, 2328, 2335, 2336, 2336, 2458, 4993, 4995, 4997, 5010

ƒ.+í 3405

ƒ.+lär 2335

ƒ.+un 1344

2. Yağ koymak için kullanılan deri torba.

ƒ.+a 5081

ƒ.+idür 5083

ƒ.+lär 5083

ƒ.+lära 5082, 5083

fulumcí Bk. **tulumcí**

ƒ. 1314, 1346

fulumcí Bk. **fulumcí**

ƒ. 3222

tut- 1. Bk. **tut- 4**

ƒ.-**ardílār** 2823

ƒ.-**tí** 140

2. Ayrılmamacasına, kopmamacasına yapışmak, kaynamak.

ƒ.-**tí** 3988, 3988

3. Fiyat bakımından ederde olmak.

ƒ.-**iyòr** 1119

4. Bk. **tut- 1**

ƒ.-**ärlār** 251

ƒ.-**sem** 2364

ƒ.-**aī** 234

ƒ.-**tum** 3987

tutma Tutmak işi.

ƒ. 3985

tutuştuī- Ateşle alevlendirmek, yakmak.

ƒ.-**up** 3186

tūz *ıs.* Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.

ƒ. 376, 2004, 2291, 2291, 2291, 2884, 3203, 3204, 3718

ƒ.-**i** 2119, 4157

tūzlā- Tuza yatırmak veya üstüne tuz eklemek.

ƒ.-**ādūk** (**tūzlādūk**) 4272

tūz Bk. **tūz**

ƒ. 4267

tūfāk Bk. **tūfāk**

ƒ.-**i** (**tūfēgi**) 1605

ƒ. (**tūfāg**) 3103

tūfāk *ıs.* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah.

ƒ. 1417

ƒ.-**i** (**tūfāgi**) 3805

ƒ.-**i** (**tūfāgi**) 1604

ƒ. (**tūfāg_ilen**) 1410

ƒ. (**tūfāg_ilen**) 1410, 1411

ƒ.-**lāi** 815

ƒ.-**lār** 3444

ƒ.-**lāríní** 3444

ƒ.-**ùmùz** (**tūfāgùmùz**) 2111

tūz Bk. **dūz**

ƒ.-**i** 2575

ƒ.-**ini** 2575

ƒ.-**i** 2574

ƒ.-**lārí** 2577

u Bk. **o**

u. 301, 363, 1271, 3450, 4207, 4378

uc *i.* Genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası.

u.-**ini** 3949

uç- 1. Havada düşmeden yol almak.

u.-**ā** 4674

2. Üşüşmek.

u.-**tí** 651

3. Uçurumdan yuvarlanmak, düşmek.

u.-**ti** 4495

u.-**tí** 4492

u.-**tí** (**uşı**) 4493

uçak *ıs.* Kanatlarının altına havanın yaptığı basınç yardımıyla yükselip ilerleyebilen motorlu hava taşıtı, tayyare.

u.-**ile** (**uçag_ile**) 3612

u.-**lā** 3611

uçur- 1. Düşürmesine, uçurumdan yuvarlamasına sebep olmak.

u.-**duğum** 1545

2. El üstünde, havada taşımak.

u.-**ur** 3775

u.-**üdi** 4018

uc Bk. **uc**

u.-**i** 2635

u.-**indā** (**baş uci**) 496

u. uz om beş *ıs.* Üç yüz on beş sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3591

uĉuz *s.* Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı.

u. +duş 1078

uĉ *ıs.* İkidenden sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.

u. +a 2969

u. +i 3809

uĉuř- Bk. **uĉuř-** 1

u.-dum 1545

ufak Bk. **ufaĉ**

u. 951, 961, 1588

u. +idi (ufaĉ_idi) 4331

u. +idum (ufaĉ_idum) 4484

u. +im (ufaĉim) 3519, 4599

u. +ina (ufaĉina) 1858, 3083

u. tefek 59

ufak *sf.* Boyutları olaĉandan küçük.

u. 559, 722, 734, 851, 2833, 2926, 2966, 2989, 2989, 3092, 3149, 3151, 3199, 3201, 3246, 3311, 4792, 4834

u. +i (ufaĉi) 4740, 4741, 4793, 4813, 4832

u. +i (ufaĉi) 998

u. +i (ufaĉi) 3276

u. +idi (ufaĉ_idi) 558, 559, 4617, 4770, 4793

u. +idilär (ufaĉ_idilär) 2393

u. +idük (ufaĉ_idük) 4434

u. +iken (ufaĉ_iken) 3031

u. +iken (ufaĉ_iken) 3065

u. +im (ufaĉim) 3304

u. +ina (ufaĉina) 1859

u. +ken 3033

u. +läř 5028

u. tefek 3974

u. +tuş 4792

u. +um (ufaĉum) 3222

uĉrař- Bir işi başarmaya çalışmak iş edinmek.

u.-emädük 148

u.-iyò 310

uĉuřsuz *s.* Kendinde uĉursuzluk bulunan, kadersiz, meymenetsiz, menhus, musibet, meç'um.

u. +un 3455

uĉa *zm.* 'O' zamirinin yönelme durumu.

u. 5075

uĉräs- Bk. **oĉař-**

u.-miş 148, 148

uj Bk. **uc**

u. +läřini 3204

ula *ünl. kaba* Ey, ulan.

u. 447, 1024, 1514, 1665, 1875, 3904

ulan Bk. **ula**

u. 1607, 1874, 3242

ulä Bk. **ula**

u. 361, 5029

u. +i 528

ulä Bk. **ulär**

u. +i 354

ulän Bk. **ula**

u. 1485

ulär *zm.* O zamirinin çoĉulu.

u. 34, 153, 2342, 2343, 2345, 2479, 2567, 4208, 4280, 4304, 4308, 4314, 4344, 4377, 4879, 4880, 4990, 5008, 5008, 5008, 5016, 5020, 5056, 5063, 5091, 5152

u. +a 395, 1053, 4989, 5017, 5017, 5017

u. +a (ulä) 576

u. +da 2501

u. +den 2501, 4249, 4280, 4943

u. +i 13, 27, 78, 104, 3549, 3633, 3661, 4377, 4980, 4980, 5006, 5085, 5128

u. +i (uläi) 456

u. +i muläři 3535, 3835

u. +in 1111, 2314, 2408, 4221

u. +in (ulän) 432

ullär Bk. **ulär**

- u.** 3288
- ulon** Bk. **ula**
- u.** 1887
- umuş** *ıs.* Yaşama veya var olma süresi, yaşsam, hayat.
- u.** 2025, 2025
- u. + umí (umřumí)** 2567
- un** *ıs.* Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka bezin maddeleri.
- u.** 2116, 2119, 2297, 3144, 3165, 3860, 4648, 4915
- u. + í** 620, 865, 2294
- u. + íní** 2295
- una** Bk. **òna**
- u.** 1073, 2176
- unda** Krş. **ořdā**
- u.** 362, 866, 1024, 1035, 1127, 1163, 2288, 2297, 2438, 2446, 2939, 2942, 2943, 2944, 3711, 4063, 4076, 4265, 4277, 4284, 4340, 4360, 4392, 4404, 4482, 4899, 4923, 4923, 4927, 4949, 4949, 4950, 4971, 4975, 4991, 5084
- u. + dūr** 3523
- u. + im** 4909
- undan** Bk. **undān**
- u.** 3352
- undā** Krş. **ořdā**
- u. + dūr** 2445
- u. + yím** 5132
- undān** Bk. **ònden**
- u.** 2516, 2516, 3777, 3783, 3889
- unden** Bk. **ònden**
- u.** 873, 2905, 2942, 3209, 3324, 3519, 3539, 3560, 3607, 3704, 3710, 3714, 3760, 3800, 3801, 3899, 3919, 4061, 4063, 4185, 4209, 4268, 4272, 4302, 4342, 4948, 4950, 5039, 5163
- uni** Bk. **uní**
- u.** 618, 5090
- unilen** *zm.* O zamirinin ile edayî ile birleşmiş biçimi.
- u.** 3179, 5101
- uní** Bk. **òní**
- u.** 241, 372, 376, 462, 527, 561, 562, 769, 866, 881, 1079, 1130, 1172, 1230, 2304, 2304, 2305, 2305, 2311, 2382, 2382, 2382, 2383, 2383, 2465, 2465, 2508, 2903, 2905, 3201, 3202, 3203, 3204, 3269, 3441, 3529, 3543, 3730, 3843, 3950, 3957, 3958, 4036, 4046, 4239, 4263, 4328, 4332, 4332, 4382, 4889, 4925, 4990, 5086
- unílen** Bk. **onilen**
- u.** 378
- unívesite** Bk. **únivesite**
- u. + ya** 21
- unívesite** Bk. **únivesite**
- u. + yi** 4382
- unlaş** Bk. **unlāř**
- u. + ĩn (unlāĩn)** 20
- unlā** Bk. **unlāř**
- u.** 103
- unlāř** Bk. **ulāř**
- u.** 4089, 4343, 4343, 5042
- u. + a** 3757
- u. + í** 27, 978
- unun** Bk. **onun**
- u.** 2990, 3625, 3699, 3924, 4267, 4367
- unut-** Akılda kalmamak, hatırlamamak.
- u. -alùm** 2877
- u. -amam** 1836
- u. -emē** 1650
- u. -emādūğùm** 4166
- u. -mam** 1707, 1777
- u. -māmişùm** 2660
- u. -mem** 2871, 2871, 3740
- u. -miş** 3357
- u. -mişùm** 260, 260, 482, 1040, 1054, 2663, 2664, 2990, 3506, 4408
- u. -muyòřum** 1781
- u. -fuğum** 1198
- u. -fuğumuz** 1056
- u. -fuğı** 1267

u.-fuğug 1056
u.-fuğum 1055
u.-fuğumuz 1031
u.-fuk 1320
u.-fum 78, 979, 1047, 1108, 1888, 1997, 2813, 3087, 4687
u.-fun 4230
u.-uş 1286
unutıl- Bk. **unutul-**
u.-māz 4168
unutma Unumak işi.
u. + a (unutmā) 1932
unutmak Unumak işi.
u. 1883
unutul- Unutma işine konu olmak.
u.-dí 1885
u.-ācāk 1805
u.-maz 1715
u.-meycek 1654
u.-mē 1779
unuf- Bk. **unut-**
u.-emādūk 47
u.-māzlar 1092
u.-mişüm 260
u.-ūřom 4409, 4427
unuful- Bk. **unutul-**
u.-meyācāk 1678
u.-māz 1269
uşada Bk. **ōřādā**
u. 954
uřdā Bk. **ōřādā**
u. 487
uşetici *ıs.* Üretimle uğraşan, yetiştirici, müstahsil.
u. + ya 4158
uřē Bk. **ōřā**
u. 2226
uřāde Bk. **ōřādā**
u. 11

uřāden Krş. **unden**
u. 4982, 4999, 5000, 5048
uřādā Bk. **ōřādā**
u. 4970, 4971, 4971, 4972, 5001
uşuç *ıs.* Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme içme gibi birçok şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini alıkoyma.
u. tut- Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme içme gibi birçok şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini alıkoymak. 620, 621
ust Bk. **úst**
u. 2200
usfa *ıs.* Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse.
u. 1638, 3594, 3620, 4047, 4292, 4311, 4843
u. + a (ustā) 4309
u.-āydí (ustāydí) 4288
u. + dān 4312
u. + lār 4068
u. + lāra 4308
u. + lārden 4309
u. + lārím 4314
u. + lāríma 4310
u. + lārüm 4286
u. + lārümüz 4295
u. + m (ustām) 3531, 3536, 4288
u. + sí (ustāsí) 4843
u. + yí (ustāyí) 4042
u. + yídí (ustāyídí) 4313
u. + yím (ustāyím) 4054
ustalük *ıs.* Usta olma durumu, beceriklilik el uzluğu.
u. + a (ustalūga) 4056
ustā Bk. **usfa**
u. 4294
ustā Bk. **usfa**
u. 4054
usul *ıs.* Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, yöntem.

- u.** 1852, 3824
u. + í 2732
- uş** Bk. **úc**
u. (uş tâne) Üç tane. 3078
u. + fe 1785
- uşak** Bk. **uşak**
u. + lâfî 1574
- uşak** *ıs.* Erkek çocuk.
u. 1224, 1919
u. + a (uşağa) 1259, 1903
u. + idûr (uşağidûr) 1234
u. + ina (uşağına) (oğul uşak) Çoluk çocukla birlikte bütün aile. 4356
u. + ungun (uşağungun) 4250
u. + um (uşağum) (oğul uşak) Çoluk çocukla birlikte bütün aile. 5107
u. + um (uşām) 59
u. + umden (oğul uşak) 62
u. + umla (oğul uşak) 61, 61
u. + un (uşağun) 1577, 1924
u. + un (uşağun) (oğul uşak) 5113
u. + ungüz (uşağungüz) 5014
- uşek** Bk. **uşak**
u. + lâf 3130
- uşāk** Bk. **uşak**
u. 1217, 1593, 1880, 1917, 2496, 2496, 2559, 2633, 4250, 4406
u. + ín (uşāin) 1192
u. + lâmùn 427
u. + lâf 1568, 2097, 3121, 4321, 5161
u. + lâfa 1585
u. + lâfî 3448
u. + lâfîm 2420, 4331
u. + lâfîn 342, 3654, 3773, 4285
u. + lâfûn 5004
u. + lâfûmden 4249
u. + lâfûmûz 4243
u. + umùn (uşāmùn) 526
- utanma** Utanmak işi.
u. 1767
- u:** *ünl.* Bir şeyi abartılı biçimde olumlamak veya sadece abartmak amacıyla kullanılır.
u. 104, 156, 1113, 2439, 2516, 2635, 3350, 4256, 4294, 4876
- uy-** 1. Zevke, anlayışa, ölçülere, ahlaka uygun düşmek, uyum sağlamak.
u. + âf 5029
u. -di 1713
u. -âcâik 1363
u. -mişük 1363
u. -sa 4097
 2. (Kadınlar için) Bir erkekle kaçmak.
u. -ana 4354, 4354
u. -aŕdî 3730
u. -miş 4240
 3. Uzlaşmak, anlaşmak.
u. -duk 4281
u. -âcâksên 4983, 4985
- uyan-** 1. Bk. **uyân-**
u. -dük 3171
 2. Gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek.
u. -emâdûm 1896, 1897
- uyân-** Uyku durumundan çıkmak.
u. -duk 1485
u. -dum 1468
u. -duŕdum 1469
u. -dük 353
- uyân-** Bk. **uyân-**
u. -âna 4782
- uyku** *ıs.* Dış uyarılara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, teki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliği büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.
u. 1430, 1430, 4334
u. + a ğir- Uyumak. 1467
u. + dâydîlâr 2793

u. +dā 1726
u. +ya 1484
uyma *is.* 1. Bir erkekle kaçma işi.
u. 4296
2. Uymamak işi.
u. + masí 4097
uyu- Uyku durumunda olmak.
u.-mādūğūm. 1717
u.-māz 4795
u.-míşūm 1720, 1720
u.-şken 1726
u.-sun 2691
uyum *is.* Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk.
u. 1341
uyuf- Uyumasını sağlamak, uyur duruma getirmek.
u.-uřsēn 3263
uyuz *sf.* Sinir bozucu, rahatsızlık verici.
u. 3366
uzak *s.* Gidilmesi çok süren, çok ötelede bulunan irak, yakın karşıtı.
u. 4091, 4124, 4124
u. + a (uzağā) 3979
u. + lāřa 2842
u. + çan 1530
u. + şen 1503, 1513
uzaş Bk. **uzak**
u. 2519
u. + í (uzağí) 3014
u. + çan 2519
u. + şuş 3178
uzakşla- Bir yerde, bir şeyden ayrılıp uzağā gitmek.
u.-míř 4092
uzan- Uzun duruma gelmek, boyu uzamak.
u.-mířtí 2237
uzat- Uzamasına sebep olmak, uzamasını sağlamak.
u.-uş 3165
uzān- Boylu boyunca yatmak.

u.-di 3045, 3283
u.-míř 1593
uzān- Bk. **uzān-**
u.-ūř 4452
u.-ūřsen 3195
uzun *is.* ve *s.* 1. İki uzun arasında fazla uzaklık olan.
u. 89, 91, 327, 327, 1422, 2225, 2236, 3290, 3330, 3528, 3540, 4940
u. + duş 2246
2. *s.* Bir müzik icra biçimi için.
u. hava (uzun havāyí) Türk halk müziğinde, belirli bir karakteri olmayan, bölgesel öğelerin etkisi altında gelişerek özellik kazanmış türkü. 3779
uzunluş *is.* Bir şeyin bir uçtan öbür uca kadar olan uzaklığı.
u. + índā (uzunluğíndā) 938
ūnut- Bk. **unut-**
ū.-māz 1262
ū.-řum 4687
ūřsuzluř *is.* Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde olduğuna inanılan güç, kademsizlik, meymenetsizlik
ū. 5000, 5000
ūřak Bk. **uřak**
ū. 1573
ūzun Bk. **uzun**
ū. 462, 4347
úř *is.* İkidenden sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.
ú. 285, 285, 285, 588, 588, 601, 886, 976, 1299, 1300, 1313, 1471, 1471, 1511, 1544, 1575, 1609, 1610, 1715, 1970, 1970, 1979, 1983, 2079, 2079, 2200, 2264, 3519, 3698, 3699, 3700, 3909, 3909, 3910, 3910, 4084, 4312, 4751, 4790, 5109, 5110, 5160
ú. (**iki úř**) İki ile üç arasında değişen bir değer.
2137
ú. (**úř**) 5144

- ú. + ina** 2037
- ú. + lār** 4701
- ú. + fe (úšte)** 4637, 4637, 4665
- ú. + fe bīr** Bir bütünün üç bölümünde ortaya çıkan parçalardan her biri. 1459
- ú. + fen (úšten)** 4637
- ú. + úmúzi** 146
- ú. beş** Üç ile beş arasında değişen bir değer. 3580
- ú. bin** *is.* Üç bin sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 4057
- ú. çúz** Bk. **úç yúz** 3622
- ú. dört** *is.* Üç ile dört arasında değişen bir değer. 4059
- ú. yúz** *is.* Üç yüz sayısı veya bu sayıyı gösteren rakam. 870
- úçinci** *s.* Üç sayısının sıra sıfat, bir şeyin ikinci den sonra geldiğini belirtir..
- ú.** 4620
- ú. + dā** 718, 4051
- úçli** *sf.* Kendinde herhangi bir şeyden üç tane bulunan.
- ú. dörtli** İçimde üç ve dört bulunan sayısal değerler. 4654
- úç** Bk. **úç**
- ú.** 50, 50, 115, 158, 159, 161, 224, 279, 284, 304, 513, 721, 723, 1438, 2306, 2384, 2412, 2421, 2421, 2422, 2433, 2453, 2453, 2457, 2457, 2627, 2630, 2708, 2708, 2724, 2959, 3056, 3080, 3080, 3309, 3597, 3607, 3659, 3691, 3725, 4075, 4146, 4304, 4462, 4845, 4891
- ú. (iki üç)** İki ile üç arasında değişen bir değer. 22, 43, 430
- ú. dört** Üç ile dört arasında değişen bir değer. 2449, 4679
- ú. iki üç** 517
- ú. + úmúz** 421
- ú. buçuk milyār** *is.* Üç tane milyar ile yarım milyarın toplamı gösteren sayı veya bu sayıyı gösteren rakam. 3253
- ú. úz** Bk. **úç yúz**
- ú. + i** 883
- ú. yúz** Bk. **úç yúz**
- ú.** 887, 887, 2465
- ú. yúz elli** *is.* Üç yüz ile ellinin toplamı olan sayı veya bu sayıyı gösteren rakam.
- ú. + yi** 883
- ú. yúz ālli** Bk. **úç yúz elli** 885
- úçinci** Bk. **úçinci**
- ú.** 663
- úçinci** Bk. **úçinci**
- ú. + dā** 1061
- ú. + yí** 3375
- úçken** *is. geom.* Üç tepe noktası, üç açısı, üç kenarı olan geometri biçimi.
- ú.** 4649
- úč** Bk. **úč**
- ú. + úmúz** 50
- únivesite** *is.* Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu.
- ú. + yi** 2194, 2194
- úrk-** Bir şeyden korkup birden sıçramak. Krş. **yúrkún-**
- ú.-fi** 4493
- úst** Bk. **úst**
- ú. + fe** 1728
- ú. + fen** 2004, 5050
- úst** *is.* Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı.
- ú. + a (úst ústa)** 3816
- ú. + i** 2126, 2981, 2981, 3133, 3918, 4160, 4302
- ú. + i baş** Baştan ayağa bütün beden. 51, 4040, 4079, 4672
- ú. + i kapalı konış** Söyleyeceklerini yeterince açık ve anlaşılır biçimde söylemek. 4888
- ú. + indā** 2359

ú. +ína 3, 379, 457, 815, 1117, 1126, 1133, 1149, 1237, 1237, 1237, 1238, 1239, 1253, 1593, 1728, 1735, 2074, 2318, 2467, 2476, 2767, 2874, 2949, 3322, 3426, 3476, 3754, 4625, 4626, 5007

ú. +ína 2484

ú. +ínadu 42

ú. +inde 1013, 2303

ú. +indeki 3736

ú. +inden 465, 1461, 1778, 2672

ú. +indä 1009, 1183, 1409, 1459, 1461, 2306, 2534, 3338, 4037, 4662

ú. +ine 1507, 1598, 2075, 2075, 2075, 2076, 2080, 2081, 2082, 2204, 2221, 2233, 2245, 2486, 2767, 2874, 3252, 3408, 3872

ú. +iní 372, 935, 1147, 1239, 3355, 4649, 4842, 5073, 5074

ú. +inùn 370, 3212

ú. +fen 1570

ú. +úm 5054

ú. +úma 1606

ú. +úmde 1594

ú. +úmdä 3249, 4320

ú. +úmí 3419

ú. +úmúza 1482

ú. +úmúze 1498

ú. +únga 2467

ú. ústa Üst üste. 3816

ústindekı *zm.* Üstünde olan.

ú. +na 467

ústún *s.* Benzerlerine göre daha yüksek bir düzeyde olan.

ú. 1387

úş Bk. **úç**

ú. 146, 189, 189, 366, 544, 885, 886, 1750, 1750, 1935, 2034, 2037, 2073, 2136, 2592, 2627, 3048, 3516, 3704, 3714

ú. (iki úş) İki ile üç arasında değişen sayısal değer. 2171

ú. dört Üç ile dört arasında değişen bir sayısal değer. 4062

úşú- Isı yokluğu, azlığı veya ısı kaybından etkilenme, soğğun etkisini duymak.

ú.-mişük 1469

ú.-rük 4163

úşút- *ıs. argo* Delirmek saçmalamak.

ú.-fí (kafayí úşút-) Derlirmek. 1590

úfúlen- Ütüleme işine konu olmak.

ú.-äcäk 4120

úzäfe e. Bir amacı anlatır.

ú. 3084

úzärfi *ıs.* (Bu kelimenin yalın biçimi **úzer**'dir. Ancak bu biçimi kullanılmaz, çekimli biçimleri kullanılır)

1. Sonuna geldiği kelimeye 'e doğru' anlamı verir.

ú. akşam úzärfi Akşama doğru. 2715, 2764, 3174

2. Vücut, beden.

ú. +ma 3975

ú. +mùze (úzärfümùze) 3170

3. Bir şeyin üst tarafı.

ú. +na 147, 680, 1768, 1778

ú. +ní 884

úzärfinde Bk. **úzärfindä**

ú. 842, 3034, 3169

úzärfindë Bk. **úzärfindä**

ú. 1300

úzärfindä *ıs.* Üstünde.

ú. 209, 881, 1307, 3149, 3167

úzärfine *ıs.* Üstüne.

ú. 1663, 1889, 1890, 1891, 3151, 3193, 3326, 4670

úzmek Üzüntü vermek.

ú. 2216, 2216

úzúl- Üzme işine konu olmak.

ú.-me 1791

ú.-miyò 1790

ú.-uřām 2530

ú.-úřòm 3818

úzúlme Üzülmeye işi.

ú. + si 2957

ú.-miyò 1790

úzúm *is. bot.* Asmanın, taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

ú. 1005, 4777, 4777

va Bk. **vaş**

v. 555, 561, 561, 2160, 2518, 2716, 2730, 3096, 3123, 3220, 3465, 3499, 3790, 3931, 4118, 4753

v. + dí 4547

vagon *is.* Yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demiryolu arabası.

v. + lārdā 671

vakit Bk. **vaķit**

v. 906

vaktivor Bk. **vaştevor**

v. + dā 695

vaķen *zf.* Vaktiyle.

v. 127

vaķa *is.* Olay, hadise.

v. 3244

vaķit *is.* Zaman.

v. 350, 437, 788, 901, 940, 980, 1489, 1567, 2054, 2309, 2324, 2327, 2331, 2366, 2367, 2396, 2454, 2463, 2481, 2517, 2597, 3500, 4634

v. ġāçūr- Zaman geçirmek, oyalanmak, eğlenmek. 2114

v. + í (vaķí) 2339

v. + lār 732

v. + lārdā 2444

v. + fe 693, 793

v. + fun 2337

v. + ùn 2463

2. Ekonomik bakımdan durum, yaşama standardı.

v. + í (vaķí) 2351

valí *is.* Bir ilde devleti temsil eden en yetkili devlet görevlisi, ilbay.

v. 626, 3295

v. + yí 624, 625

valla Bk. **vallaye**

v. 1827, 2672

vallae Bk. **vallaye**

v. 1035

v. + dā billae Allah adı anılarak içilen bir tür yemin. 569

vallaē Bk. **vallaye**

v. 1021

vallah Bk. **vallaye**

v. + e (vallaye) 45

vallaha Bk. **vallaye**

v. 252

vallahe Bk. **vallaye**

v. 439

vallaye *is.* ‘Tanrıyı tanık tutarım’, ‘Tanrı hakkı için’ anlamında bir ant.

v. 2686, 3298, 3301, 3336, 3458, 4286, 4474

v. + dā billaye Tanrı şahitliğini gösteren yemin. 532

vapur *is.* Su buharı gücüyle çalışan gemi.

v. + den 666

vaş *is.* Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı.

v. 19, 20, 20, 36, 47, 63, 65, 80, 98, 104, 130, 149, 162, 200, 201, 201, 206, 215, 216, 219, 246, 288, 288, 288, 289, 292, 306, 307, 312, 328, 332, 361, 361, 375, 402, 415, 415, 478, 479, 479, 480, 480, 480, 480, 481, 511, 537, 555, 555, 558, 562, 568, 581, 581, 586, 586, 594, 596, 598, 601, 601, 604, 631, 634, 634, 649, 653, 662, 667, 669, 680, 687, 688, 688, 688, 697, 698, 708, 708, 708, 713, 716, 717, 756, 756, 757, 758, 758, 759, 772, 779, 787, 797, 797, 805, 824, 827, 849, 868, 868, 868, 868, 869, 872, 878, 879, 880, 880, 881, 886, 886, 893, 895, 897, 897, 898, 905, 914, 925, 938, 943, 951, 952, 965, 978, 1037, 1096, 1140, 1143, 1166, 1183, 1200, 1218, 1218, 1258, 1286, 1293, 1300, 1306, 1310, 1311, 1315, 1317, 1318, 1318,

1318, 1325, 1328, 1328, 1328, 1328, 1339, 1340, 1355, 1361, 1370, 1380, 1384, 1385, 1386, 1388, 1388, 1391, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1408, 1408, 1412, 1415, 1416, 1417, 1418, 1420, 1423, 1424, 1424, 1427, 1431, 1434, 1438, 1440, 1440, 1444, 1446, 1462, 1465, 1486, 1490, 1502, 1530, 1564, 1566, 1566, 1567, 1572, 1573, 1576, 1594, 1624, 1632, 1644, 1660, 1679, 1694, 1694, 1707, 1708, 1715, 1721, 1721, 1723, 1742, 1752, 1754, 1754, 1754, 1757, 1805, 1810, 1814, 1821, 1837, 1845, 1861, 1864, 1896, 1906, 1935, 1939, 1951, 1962, 1982, 1982, 1983, 1983, 1984, 1987, 1995, 1995, 1995, 1995, 1995, 2000, 2000, 2006, 2006, 2034, 2037, 2070, 2102, 2130, 2130, 2138, 2145, 2150, 2150, 2157, 2180, 2188, 2192, 2200, 2200, 2207, 2207, 2208, 2208, 2211, 2213, 2218, 2221, 2228, 2228, 2233, 2531, 2603, 2655, 2679, 3067, 3069, 3088, 3095, 3095, 3112, 3113, 3117, 3122, 3123, 3123, 3183, 3224, 3249, 3328, 3341, 3368, 3390, 3390, 3390, 3406, 3449, 3493, 3493, 3493, 3498, 3513, 3516, 3518, 3526, 3537, 3543, 3556, 3565, 3572, 3589, 3601, 3605, 3610, 3610, 3615, 3615, 3618, 3618, 3622, 3623, 3626, 3629, 3630, 3635, 3648, 3649, 3659, 3663, 3670, 3672, 3682, 3685, 3714, 3714, 3720, 3730, 3738, 3744, 3745, 3756, 3756, 3758, 3773, 3783, 3784, 3784, 3785, 3785, 3786, 3789, 3790, 3790, 3792, 3792, 3813, 3819, 3824, 3825, 3825, 3835, 3839, 3842, 3854, 3856, 3860, 3878, 3880, 3902, 3921, 3957, 3966, 3967, 3986, 4003, 4011, 4030, 4036, 4064, 4065, 4068, 4088, 4089, 4106, 4147, 4163, 4165, 4168, 4171, 4172, 4172, 4204, 4213, 4217, 4226, 4231, 4238, 4253, 4256, 4258, 4265, 4273, 4273, 4273, 4273, 4274, 4274, 4274, 4275, 4276, 4276, 4276, 4277, 4279, 4298, 4305, 4306, 4317, 4317, 4317, 4321, 4321, 4323, 4324, 4324, 4337, 4342, 4342, 4343, 4343, 4345, 4358, 4358, 4359, 4359, 4360, 4360, 4360, 4379, 4384, 4394,

4394, 4394, 4404, 4425, 4425, 4438, 4454, 4466, 4521, 4522, 4524, 4526, 4552, 4569, 4575, 4587, 4588, 4594, 4601, 4639, 4653, 4674, 4745, 4747, 4753, 4757, 4771, 4789, 4799, 4799, 4805, 4808, 4809, 4845, 4847, 4867, 4915

v. +di 3859

v. +dí 113, 113, 166, 166, 166, 167, 167, 169, 169, 169, 173, 175, 189, 266, 266, 293, 293, 294, 294, 700, 844, 1177, 1627, 1628, 1628, 1646, 1784, 1907, 1918, 2013, 2040, 2042, 2043, 2052, 2072, 3312, 3397, 3410, 3416, 3416, 3451, 3512, 3522, 3525, 3528, 3531, 3538, 3546, 3548, 3549, 3558, 3560, 3573, 3577, 3583, 3587, 3592, 3592, 3595, 3598, 3606, 3609, 3609, 3624, 3631, 3650, 3654, 3663, 3667, 3668, 3671, 3690, 3693, 3703, 3705, 3714, 3725, 3729, 3729, 3735, 3747, 3770, 3804, 3808, 3843, 3869, 3874, 3890, 4127, 4624, 4307, 4476, 4731, 4751

v. +dílār 3526

v. +du 65

v. +dūr 189, 189, 222, 913, 1117, 2547, 2604, 3274, 3761, 3766, 3807, 3836, 3838, 3841, 3921, 4284, 4405, 4551

v. +ken 4186

v. +se 1374, 2068, 4671

vaş- Erişilmek istenen yere ayak basmak.

v. -dí 3569

vařlùklí *sf.* Malı mülkü olan, zengin.

v. 1396

vaştevoş *ıs.* Hemşin'de yayla şenliği. Bu geleneğin Vartavar yortusundan kaldığı sanılmaktadır.

v. 2324, 2325, 2325, 3119

v. +a 2320, 3612, 3619, 3628, 3660, 3560, 3660

v. et- Vartevor şenliklerinde katılmak. 162

v. +i maştevoş Vartevor ve vartevorla ilgili şeyler. 3647

v. +lār 3286

v. +lārùmùz 162

vaştevoşci *ıs.* Vertevor şenliklerine katılan kişi.

v. 3640, 3806

vaştivoş Bk. **vaştevoş**

v. 2326

v.+e 3120

v.+lāre 1292

vaşyoz *ıs.* Taş kırkma için kullanılan, iki ucu az keskin büyük çekik.

v. 3942, 3956

v.+i 3941

vatandaş *ıs.* Yurttaş.

v. 1629, 1652

v.+i 1196, 3860

vativō Bk. **vaştevoş**

v.+lār (vativōlār) 34

vafen *ıs.* Yurt.

v.+i 2408

v.+ini 2424

vazgāç- Kendi hakkı saydığı bir şeyi artık istemez olmak.

v. 1106

v.-fūm 1841

vazife *ıs.* Ödev, görev.

v.+si 731

v.+sini 876

vaziyet *ıs.* Konum, durum.

v. (hazir vaziyet) Her şeyi yapmaya hazır durum. 941

v.+eydi 3852

v.+i 668, 3621

v.+fa 3830

v.+fe 3863

v.+indā (hazikon vaziyeti) *ask.* Esas duruş. 1490

vā Bk. **vaş**

v. 33, 37, 37, 44, 60, 72, 73, 80, 83, 89, 348, 348, 350, 359, 360, 374, 388, 388, 389, 389, 421, 493, 493, 493, 509, 509, 559, 10, 1310, 1514, 1997, 2079, 2094, 2314, 2506, 2538, 2538, 2538, 2538, 2539,

2539, 2543, 2544, 2544, 2546, 2554, 2561, 2561, 2596, 2701, 2702, 2710, 2724, 2738, 2741, 2762, 2773, 2775, 2775, 2782, 2796, 2796, 2814, 2822, 2826, 2883, 2930, 2943, 2944, 2954, 2955, 2955, 2961, 2978, 2990, 2990, 2992, 3004, 3053, 3086, 3086, 3086, 3087, 3087, 3088, 3092, 3097, 3106, 3107, 3141, 3141, 3142, 3142, 3142, 3143, 3147, 3150, 3482, 3943, 4007, 4027, 4030, 4058, 4069, 4070, 4074, 4132, 4278, 4288, 4306, 4307, 4308, 4313, 4320, 4332, 4352, 4402, 4433, 4433, 4433, 4436, 4443, 4456, 4488, 4490, 4574, 4574, 4579, 4595, 4623, 4685, 4778, 4795, 5021

v.+du 104

vār Bk. **vaş**

v. 147, 162, 168, 246, 934, 998, 1430, 1432, 2990, 4433, 4433, 4433, 4488, 4488, 4489, 4489, 4491, 4491

v.+dī 4127, 4441, 4456, 4457, 4457, 4457, 4458, 4458, 4459, 4460, 4460, 4477, 4479, 4489, 4548, 4548, 4548, 4548, 4557, 4726

vā Bk. **vaş**

v. 3221

vār Bk. **vaş**

v. 1032, 1282, 1801, 2359

ve *bağ.* İki kelime veya cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatır.

v. 1285, 1371, 1449, 1819, 1929, 2235, 3010

vedalaş- Birbirine esenlik dileyerek ayrılmak, esenleşmek.

v.-fūk 1895

vefat *ıs.* (İnsan için) Ölüm

v. et- Ölmek. 850, 957, 2722, 2723

vehh ün! Can çekişen hayvanın çıkardığı ses.

v. 1418, 1421, 1421, 1421

vekil *ıs.* Birinin işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.

v. 726, 726

vekâlet *ıs.* Vekillik.

v. vēř- 1710
velasıl *bağ.* Sözü'n kısısı, kısacası.
v. 682
v.+ı 3576, 3608, 3639, 4436
veş- Bk. **vēř-**
v. 229, 1358
v.-dile 3941
v.-düm 739
v.-iyolaş 228
v.-iyöz 884
v.-mem 3392
v.-māz 234, 2106
v.-miyodu 136
v.-miyòrlār 775
v.-sùn 1902, 4081
v.-ūdile 88
v.-üle 91
v.-ülē 83
2. Temsil hakkını tanımak.
v.-düm (veķâlet vēř-) Yapılacak işlerde birini vekil tayin etmek. 1710
3. Yardımcı fiil olarak.
v.-ün (yol veş-) Geçmesini sağlamak, yol açmak. 2487
v.-māz (selam veş-) Selamlamak. 3256
veşan *ıs.* Yıkık, harabe.
v. Ķal- Harabe durumuna düşmek. 5152
vesaeş *ıs.* Araçlar, vasıtalar.
v. 4124
vēř- Üzerinde, elinde veya yanında olan bir şeyi birisine erişirmek iletmek.
v. 94, 677, 737, 1814, 2879, 3721, 3740
v.-cek 789
v.-di 54, 55, 340, 410, 414, 426, 518, 729, 831, 1173, 1295, 1765, 2017, 2036, 2299, 2737, 2810, 3000, 3563, 4302, 4491, 4560
v.-dilā 4943

v.-dilār 3, 3, 752, 1104, 1900, 2666, 3004, 3005, 3042, 3565, 3604, 4235
v.-dile 348, 410, 411, 415, 422, 423, 427, 655, 4002, 4944, 4945
v.-dügùng 1709
v.-dügíní 4142
v.-dùk 1075
v.-dùk 4009
v.-dùklārí 3718
v.-düm 4007
v.-düm 729, 994, 1507, 1794, 1914, 2030, 2035, 2036, 2962, 4133
v.-dùn 56
v.-e 3279
v.-écāk 3008
v.-ecāk 4577
v.-ecān 927
v.-ecēim 220, 272
v.-ecēim 4009
v.-ecēim 870, 2016
v.-elùm 1382
v.-emem 4009
v.-emem 4524
v.-en 1355, 3278, 4142
v.-eyim 99
v.-ăcăgîdilār 4878, 4879
v.-ăcăgîm 4875, 4881, 4881
v.-ăcāk 233
v.-ăcāk 917
v.-ăcākén 259
v.-ăcāklār 917
v.-ăcāksén 234, 237, 238, 238, 242, 258, 2475, 2475
v.-ăcāksen 2475
v.-ăcāksen 4576
v.-ăcāksiz 2210, 2212
v.-ăcāsíz 4963
v.-ăcāũk 4883, 4883
v.-ăcāũk 4885

- v.-äceğim** 4872
v.-äyım 678, 988
v.-iceğiz 3041
v.-icek 2461
v.-icëk 3009
v.-i: 4896
v.-ip 775
v.-ir 268, 4022
v.-irdilär 3726
v.-irlär 734
v.-irsën 3269
v.-iyò 223, 224, 227
v.-iyolär 2412
v.-iyole 1900
v.-iyòrum 882
v.-iyòz 877
v.-ma 278, 278, 279, 280, 4289
v.-măcëim 898
v.-mădi 4822
v.-mădí 96, 889, 4063
v.-mădílär 4944
v.-mădíle 491
v.-mădùm 96, 4136
v.-mälär 3010
v.-măz 927, 2103, 2105, 2107, 2107
v.-măzdük 2761
v.-măzdùm 570
v.-măzlär 4080
v.-măzsa 2472
v.-măzük 2686
v.-măzük 4877, 4877
v.-mem 4881
v.-mem 967, 2608
v.-mesâm 1358
v.-mësen 4080
v.-mesen 4528
v.-mesin 663
v.-mesín 664
v.-mesùn 888, 3281
v.-mëyinca 136
v.-miş 424, 426, 871, 1083, 1901, 2037, 2037, 2037, 2038, 3015
v.-mişlär 654, 655, 1142, 2821, 2834, 3563
v.-mişle 411
v.-miştilär 849
v.-mişük 2615
v.-mişùm 3391
v.-mişùm 881, 1053, 1794, 1794, 1794, 1795, 3268
v.-miyăcăğim 3739
v.-miyò 4032
v.-miyòrsën 868
v.-miyòrum 236
v.-öm 3012
v.-sën 4156
v.-sùn 2654
v.-ü 2846, 4033
v.-üdlär 2854
v.-üdíle 89
v.-ük 3764, 4117, 4386
v.-ülär 2761, 2852, 3010, 4022
v.-ün 2758, 2848
v.-ün 3815
v.-uòm 1359
v.-üp 4824
v.-ür 3242, 3242, 4067
v.-ürdi 3425, 3725, 4575
v.-úrdilär 710
v.-úrdük 2714
v.-ürken 4849
v.-ürlär 261, 261, 2461
v.-ürok 2617, 2618, 2735
v.-ürsën 3196, 3913
v.-ürùm 3686
v.-üsën 4079
v.-yídük 379
v.-ïduk 398

2. İsimlerle birleşerek yardımcı fiil olarak kullanılır.

v.-di (mola vēr-) Tekrar yola çıkmak üzere dinlenmek için oturmak. 3444

v.-di (zaşar vēr-) Zarara uğratmak. 2788

v.-dilār (šařurtma vēr-) Şaşırtmaya, yanıltmaya çalışmak. 4945

v.-dile (habeş vēr-) 4943

v.-dim (habeş vēr-) 751

v.-dūk (habeř vēr-) 3105

v.-dūm (selam vēr-) Selamlamak. 3361

v.-eyim (cevap vēr-) 4177

v.-ācek (yol vēr-) Birinin veya bir şeyin geçmesini sağlamak. 1134

v.-iyò (habeş vēr-) 3587

v.-mādīlār (yol vēr-) İzin vermek. 3966

v.-man (meydan vēr-) Bir hareketin yapılmasına izin vermek. 1254

v.-mēcēim (selām vēr-) 3364

v.-mēlār (zaşar vēr-) 4280

v.-māz (selam vēr-) 3349

v.-mişle (habe vēr-) 4961

v.-miycem (selām vēr-) 3369

v.-sūn (beşeket vēr-) Sakıncalı bir durumdan kurtulduğunda kullanılır. 888

v.-ū (ceza vēr-) Cezalandırmak. 4704

v.-ūr (habeř vēr-) Haber değeri olan bir bilgiyle bilgilendirmek. 3590

v.-ūrdūk (habeř vēr-) 3094

3. Aktarmak, iletmek.

v.-dūm 3984, 3984, 3985

v.-ū 3971, 3971

v.-ūrlā 4928

v.-ūrsēn 4262

4. Katmak.

v.-dilār 3581

v.-ūrāk 3198, 3205

v.-ūrdūk 3198

5. Görevli olarak göndermek.

v.-di 3353, 3566

v.-dilār 3322, 3324, 3576, 3597

v.-ūrdīlār 3600

v.-ūrlār 3579

6. İkram etmek.

v.-ūrdūm 4261

7. Evlendirmek.

v.-di 4735

v.-āceğim 4873

v.-ācāğim 4874, 4875

v.-ācāk 4988

v.-sāk 4882

vērdūt- Vermek işine yaptırmak, vermesini sağlamak.

v.-fi 4018

vēril- Vermeye konu olmak.

v.-di 3230

v.-dūm 3319

v.-iyodum 277

v.-iyò 907

v.-iyòdī 277

v.-mādī 3550

v.-miş 274, 275, 3564

v.-mişfi 3618

v.-miştūm 143, 339

vēriş *is.* Alış veriş deyiminde geçer, verme işi.

v. (alīş vēriş) Alım satım. 4569

v. + e (alīş vēriş) 4039

vēřma Vermek işi.

v. + mūn (vēřmāmūn) 3974

v. + ya 141, 142

vēřmak Bk. **vēřmāk**

v. + şen 3551

vēřmamak Vermemek işi.

v. 3045

vēřmāk Vermek işi.

v. 3362, 4882

vē- Bk. **vēr-**

- v.-di** 346
v.-dile 367
v.-dilār 340, 347
v.-miş 409
vēil- Bk. **vēril-**
v.-mişûm 347
Vičālī Vica'dan olan.
v. 479
v.+yīm 479
Vijeli Bk. **vičālī**
v.+ydi 3462
vilayet *is.* İl.
v.+le 640
vucuf *is.* İnsan veya hayvan gövdesi.
v. 419
vućut Bk. **vucuf**
v. 2300
vuş- 1. Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla indirmek.
v. 1578, 3336
v.-ăcăġīm 2228
v.-ăcăktûm 2127
v.-asûn 2125
v.-dí 829, 1583, 2534, 3953
v.-dí kêt- Vurmak kırmak, kırıp dökmek. 115
v.-di kêt- Kırıp dökmek. 139
v.-uřdílār 3866
v.-díysa 2045
v.-duġum 1548
v.-duk 2635
v.-duk (baltăyí faşa vuř-) İstemedenden birine dokunacak bir söz söylemek. 1800
v.-dum 1576, 1865, 1918, 1918, 3327
v.-dun 1524, 1577
v.-emâmişûm 1522
v.-emâz 4452
v.-emâzdí 3094
v.-emem 3460
v.-íyòm 1121
v.-mădûn 1580
v.-mîş 2232
v.-mişûm 1523
v.-û 1468, 3971
v.-ûdílār 4627
v.-ûlār 3406
v.-uřdí 176
v.-uřdílār 3094, 4625
v.-uşduk 4454
v.-uřsén 3460
v.-uşsin 2125
v.-uşum 3942
v.-ûsén 1585
v.-ûsén 4452
v.-uyò 3674
2. Öldürmek.
v. 1556, 1561
v.-ăăidi 3438
v.-dí 1563, 2227, 2238, 3437, 3438, 3529
v.-dílār 2383, 3106, 3294, 3294, 3875
v.-duġíní 2239
v.-dum 1545
v.-ecâm 1918
v.-emăzûk 1546
v.-ăcâm 1919
v.-ăcăġīm 1563, 1904
v.-ălûm 1555
v.-iyòdí (adam vuř-) İnsan öldürmek. 701
v.-măzdí 1546
v.-mîş 718
v.-mîştí 701
v.-uluş 1580
v.-uşum 2250
3. Yükleme.
v.-dí 842, 1156
v.-duk 827
v.-dum 1604

v.-uşduk (yúķ vuř-) Yükleme. 177, 178

4. Yardımcı fiil olarak.

v.-dílār (ağācā vuř-) Çift sürmek. 4369

v.-mazdūk (el vuř-) İş yapmak. 3598

v.-míš (hasalūk vuř-) Hastalanmak. 1529

v.-ūdīle (şerīf vuř-) Bir şeyin çevresine şerit dolamak. 472

v.-usen (hus vuş-) Suyun içine un atmak. 4413

5. Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şeye hızlıca değdirmek.

v.-dí 1503

v.-dílār 3110

6. Yönelmek.

v.-dí 1552

v.-duk 1624, 1630, 1640, 1656, 1676, 3544

7. Bir şeyin ağır etkisini duymak.

v.-dí 1667

v.-duk 1201

v.-míš 1722

8. Işık çarpmak, düşmek.

v.-dí 3186

9. Yeni yol açmak.

v.-dí 4210

10. Dökmek, örmek.

v.-uşduk 2065

v.-uşduk (peçe vuş-) Peçeyle örtmek. 2747

v.-ūduk (su vuř-) Su dökmek. 384

11. İçmek.

v.-duk 1766, 1766

v.-dum 1766

12. Çarpmak.

v.-dí 4803

v.-uşduk 2904

13. Atmak.

v.-dūģí (tokat vuř-) Tokat atmak. 1307

14. Bıçmek.

v.-dum 2964

v.-míšum 2964

15. Dövmek.

v.-a (vuşa vuşa) zf. Vurarak. 426

16. Hırsızlık yapmak, çalmak.

v.-mam (el vuş-) Çalmak. 3387

vuşduş- Öldürmesi için birine görev vermek.

v.-ācāk (vuřduřācāģ_idi) 703

vuşduştuş- Krş. **vuşduş-**

v.-ūdīlār 4626

vuşma Vurma işi.

v.+a (vuřmā) 1584

vuşmak 1. Bir müzik aletini çalma işi.

v. (tulum vuşmak) Tulum çalmak. 944

2. Sert bir cismi bir yere vurmak işi.

v. (vuřmaģ_ile) 4131

v.+um (vuřmaģum) 1581

3. Aceleyle içmek işi.

v. 2965

vuşul- Vurmaya konu olmak, silahla yaralanmak ya da öldürölmek.

v.-dí 126

v.-dílār muşul- Silahla vurmak gibi şeyler başından geçmek. 3769

v.-ācāk 1547

v.-ācākse 1581

v.-māz 1584

v.-uş 1584

vu: *ün!* Abartı bildirir.

v. 553

vúcutli sf. Beden sağığı yerinde olan, sağııklı.

v. 303

waķíř Bk. waķit

w. 436

wanag is. Yaylada yerleşim birimi.

w. 5130, 5130

waş Bk. vaş

w. 910, 931, 959, 960, 961, 962, 970, 976, 978, 979, 980, 981, 981, 981, 982, 989, 993, 995, 996, 1004, 1005, 1005, 1009, 1012, 1012, 1012, 1015, 1016,

1016, 1713, 1784, 2728, 2756, 2857, 2861, 2861, 2861, 2862, 2873, 2904, 2921, 2973, 2973, 4508, 4508, 4508, 4509, 4509, 4509, 4509, 4514, 4515, 4515, 4515, 4711, 4905, 4923, 4967, 4976, 4981, 4998, 5057, 5057, 5109, 5112, 5113, 5113, 5118, 5159, 5162, 5162, 5172, 5172

w.+dí 952, 2978, 5119, 5120, 5123, 5127, 5128, 5129, 5129, 5130, 5130, 5131, 5132, 5133, 5134, 5134, 5135, 5163

w.+dür 1034, 4873

wařlùklí *sf.* Mal varlığı olan, zengin.

w. 958

waştewoş Bk. **waştevoş**

w. et- Vartevor şenliklerine katılmak. 5150, 5151

way wuy ün. ‘Ağlamak, ağlayarak kıyameti koparmak’, gürültü bildirir.

w. 445

wā Bk. **vaş**

w. 1019, 1019, 1022, 1023, 1024, 1040, 1043, 1046, 1047, 1053, 1073, 1078, 1080, 1091, 1091, 1104, 1108, 1132, 1133, 1178, 1190, 1191, 1238, 1242, 4906, 5003, 5003, 5004

wāřılı *ıs.* Güzel görünümlü, alımlı, kalıplı.

w. 1176

wāř Bk. **vaş**

w. 848, 936, 1068, 2309, 2351, 2358, 2402, 2421, 2429, 2429, 2430, 2488

w.+dí 2285, 2287, 2310, 2311, 2318, 2319, 2319, 2331, 2333, 2334, 2337, 2338, 2339, 2342, 2342, 2343, 2343, 2347, 2365, 2368, 2380, 2387, 2387, 2388, 2389, 2389, 2391, 2391, 2392, 2398, 2406, 2412, 2453, 2456, 2485, 2493, 2498, 2500, 2514, 2515, 2518

w.+dür 2314, 2314, 2509

wāřlí Krş. **wařlùklí**

w. 2349

wāřluř Bk. **wāřlùř**

w.+a (**wāřluřa**) 2298

wāřlùř *ıs.* Para, mal mülk, zenginlik.

w.+fen 2349

welet *ıs.* Oğul çocuk.

w. 3353

weşma Bk. **veşma** Vermek işi.

w. (**kulaş weşma**) Dikkatle dinlemek. 957

wuş- Birden hastalanmak, hastalığa yakalanmak.

w.-dí (**feć wuř-**) İnme inmek. 5160

ya ün. Birtakım duyguları güçlendirmek amacıyla cümlelerin başında veya sonunda kullanılır.

y. 47, 57, 80, 83, 83, 132, 185, 186, 205, 258, 284, 290, 297, 447, 507, 613, 646, 665, 693, 739, 780, 785, 793, 795, 817, 833, 837, 851, 851, 856, 858, 866, 869, 870, 870, 871, 872, 875, 875, 891, 892, 897, 899, 902, 909, 915, 923, 926, 931, 934, 935, 936, 939, 943, 944, 947, 960, 965, 965, 967, 967, 973, 974, 975, 984, 992, 994, 994, 995, 996, 1003, 1004, 1005, 1019, 1124, 1130, 1132, 1160, 1181, 1211, 1231, 1252, 1252, 1291, 1292, 1294, 1308, 1310, 1311, 1312, 1315, 1348, 1351, 1377, 1387, 1388, 1391, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1399, 1399, 1407, 1408, 1408, 1413, 1414, 1415, 1415, 1415, 1415, 1417, 1418, 1420, 1420, 1422, 1423, 1423, 1424, 1424, 1424, 1427, 1430, 1431, 1431, 1434, 1434, 1438, 1438, 1444, 1446, 1454, 1524, 1531, 1531, 1599, 1600, 1612, 1612, 1618, 1636, 1645, 1645, 1649, 1653, 1660, 1661, 1669, 1669, 1671, 1672, 1685, 1696, 1705, 1705, 1707, 1712, 1730, 1731, 1742, 1744, 1756, 1757, 1760, 1761, 1764, 1765, 1771, 1771, 1776, 1801, 1804, 1812, 1823, 1852, 1856, 1876, 1888, 1893, 1903, 1908, 1921, 1932, 1934, 1942, 1942, 1944, 1945, 1961, 2112, 2113, 2180, 2197, 2197, 2197, 2197, 2309, 2321, 2324, 2506, 2572, 2619, 2660, 2667, 2668, 2690, 2720, 2720, 2720, 2793, 2795, 2830, 2837, 2930, 2936, 2953, 2955, 3113, 3144, 3168, 3208, 3281, 3401, 3404, 3473, 3521, 3525, 3538, 3557, 3562, 3565, 3572, 3584, 3610, 3623, 3626,

3638, 3639, 3649, 3664, 3671, 3677, 3682, 3687,
3689, 3713, 3713, 3715, 3721, 3730, 3736, 3742,
3811, 3821, 3832, 3853, 3854, 3873, 3878, 3911,
3913, 3914, 3914, 3921, 3925, 3930, 3931, 3982,
3988, 3993, 4006, 4019, 4033, 4039, 4044, 4105,
4158, 4160, 4166, 4217, 4296, 4311, 4323, 4324,
4324, 4470, 4474, 4486, 4498, 4500, 4520, 4531,
4532, 4535, 4545, 4547, 4557, 4571, 4599, 4639,
4645, 4648, 4652, 4653, 4656, 4658, 4660, 4667,
4674, 4696, 4704, 4711, 4731, 4762, 4789, 4813,
4871, 4873, 4874, 4875, 4881, 4881, 4888, 4891,
4909, 4923, 4953, 4958, 4987, 5002, 5010, 5041,
5079, 5080, 5102

ya: Bk. **ya**
y. 1673

yabançi *ıs.* Aileden, çevreden olmayan.
y. 4765, 4790

yabancı Bk. **yabançi**
y.+läře 2329

yabanı *sf.* İlkel bir durumda yaşayan, vahşi.
y. 2568

yabāni Bk. **yabanı**
y. 2308

yabānı Bk. **yabanı**
y.+den 4493

yağ Bk. **yağ**
y. 369, 4648, 4648
y.+ını (yāını) 2004

yağış Bk. **yağış**
y. 4671

yağmuş Bk. **yağmuş**
y. 3133, 4163
y.+läřün 4169

yağ *ıs.* Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde.

y. 372, 457, 868, 1065, 1065, 1237, 1443, 2006, 2006,
2765, 3204, 3220, 4414, 4441, 5088, 5136, 5137,
5137, 5137, 5145

y.+ā 443

y.+ı 2889, 5086, 5086, 5145

y.+ına 1067

y.+inden 1067

y.+ını 3832

y.+le 1065

y.+ümüz 4514

yağ- (Yağmur, kar, dolu vb. için) gökten düşmek.
y.-ar 443

y.-arđı 4219, 5164

y.-arķen 2410

y.-dı 1003, 1458, 1541, 4311

y.-āćāk 1531

y.-masa 1128

y.-mışı 5165

yağış *ıs.* Havadaki su buğusunun yoğunlaşma sonunda sıvı veya katı durumda yere düşmesi.
y. 921, 921, 923

yağlı Bk. **yağlı**
y. 2056

yağlı *sf.* Üzerinde veya içinde yağı olan.
y. 4040

yağmak Yağmak işi.
y.+fa 2411

yağmi *ıs.* Çalışma yeri, çalışma yapılan yer.
y.+läře 5020

yağmuş *ıs.* Atmosferdeki su buğusunun yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı.
y. 2411
y.+dā 4223, 4223

yağüz *öz. ıs.* Erkek sığırlara verilen isim.
y. 2378, 2379, 2379, 2379, 2380, 2387, 2387, 2797,
2797

yahot Bk. **yahot**

y. 3657
yahu ün/. Hey, bana bak, baksana anlamında.
y. 858, 969, 1402, 1822, 4093, 4144, 4149
yaḥot bağ. Veya, ya da.
y. 3403
yak- 1. Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak.
y.-fî 1896, 2958, 2959, 2959
y.-aş 2961
y.-aşak 2889
y.-aşdîlâr 5101
y.-aşdûk 3152, 3154
y.-â 2847
y.-âşûk 4668
y.-ëyim 3372
y.-îca 2951
y.-iyolâr 3229
y.-mişlâr 3235
y.-mişûm 1736, 1737, 1737, 2956
y.-up 4639
 2. Kına sürmek.
y.-fî 1772, 1773
yakîn Bk. **yaqîn**
y.+da 894
yaq- Bk. **yak-** 1
y.-aşdûk 3100
y.-aşla 448
y.-mişle 451
y.-fî 4028
y.-fîlâr 1474
 2. Bk. **yak-** 2
y.-miş (kîna yaq-) Kına yakmak, kına ile boyamak.
 3665
yaqala- Bk. **yaqalâ-**
y.-dûm 1575
yaqalâ- Bir kimseyi veya bir şeyi elle, pençeyle tutmak.
y.+ř 1598, 1936
y.-şdî 4575

yaqîn Bk. **yaqîn**
y. 3903, 3912
yaqîn s. Az bir ara ile ayrılmış olan
y. 1098, 1223, 1224, 1224, 1346, 1662, 3015, 3659, 3840, 5134
y.+den 3016
y.+î 3014
yaqîş- Güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek.
y.-iyò 2226
yalağuz Bk. **yalağûz**
y. 3885
yalağuz Bk. **yalağûz**
y.+îm 5112
yalağûz s. Yanında başkaları bulunmayan.
y. 63, 1087, 1621, 2642, 4902, 5125
y. beraq- Yalnız bırakmak. 1071
y.+îm 5114
yalan is. Aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen söz.
y. 1664, 1692, 1708, 1920, 1953, 2439, 3272, 3385, 3385
yalanuz Bk. **yalağûz**
y. 1986, 2029
yalâğuz Bk. **yalağûz**
y. 2577, 2578
yalâğuz Bk. **yalağûz**
y. 1254, 1256, 4375
yalâğuzlûk Bk. **yalnûzlûk**
y. 1255
yalân Bk. **yalan**
y. ayak Çıplak ayak. 4221
y.+î 4227
yalên ayak Bk. **yalîn ayak**
y. 4130
yalî is. Deniz, göl veya ırmak kenarı, düz ve açık su kıyısı, sahil. (Metinde kastedilen Rize'nin Pazar ilçesidir.)

y.+den 4348, 4385
yalın ayak *sf.* Ayakları çıplak.
y. 1207, 1212
yalnış Bk. **yanlış**
y. 1751
y.+a 1857
y.+ı 1857
yalnız Bk. **yalagüz**
y. 2727
yalnuz Bk. **yalagüz**
y. 1828, 3517, 4119
y.+im 3226
y.+ım 3517, 3517
yalnüz Bk. **yalagüz**
y. 4075, 4147, 4174, 4174, 4726, 4749
y.+ım 4146
yalnüzlük *ıs.* Yalnız olma durumu, kimsesizlik.
y. 2365, 4100
yalvaş- Birinden ısrarla, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
y.-ıyò 4836
y.-ıyòrum 4328
yalwǎřmak Yalvarmak işi.
y.+ıayım 1062
yamaç *ıs. coğr.* Dağın veya tepenin herhangi bir yanı.
y. 2713
yamâlı *s.* Yama vurulmuş, yama ile onarılmış olan.
y. 4019
yamâc Bk. **yamaç**
y.+â 2714
yan *s.* Ön, arka, alt, üst dışında kalan bölüm.
y. 1421, 1735, 2249, 2998, 3134
y.+a 1421
y.+âydı 2998
y. çalma Çaprazlama. 3251
y.+dâkı 301
y.+den 5169
y.+dâ 4358

y.+ı 4762
y.+ına 274, 274, 354, 362, 432, 1764, 2104, 3351, 3421, 3885
y.+ında 427, 427
y.+inde 3155, 3759
y.+indê 1505
y.+indâ 284, 951, 1931, 2775, 3101, 3421, 3430, 3654, 4864, 5114, 5155
y.+lâdadu 361
y.+lâşına 416
y.+lâşindâ 1406, 2792
y.+ûma 1696, 3968
y.+ûmdâ 4128
y.+ûmden 2226, 2244
y.+ûmdâ 1694, 1799, 5112, 5161
y.+ûmûza 3598
y.+ûmûzda 2858
y.+ûmûzdâ 2857, 2858, 3348
yan- Birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak.
y.-aşdı 3677
y.-â 1182, 1725
y.-âř 2846
y.-âşım 1729
y.-dı 2952, 2952, 2954, 2959, 2960, 2960, 4021
y.-duğı 2075
y.-dûğı 4673
y.-ıyò 1729, 1734
y.-ıyòř 1752
y.-ıyòrum 1732
y.-mâdûn 1742
y.-mâz 1489
y.-mış 1721, 1745
y.-mıřsên 1745
2. Acı çekmek.
y.-dum 1932
y.-missen 1771
3. Kötü bir duruma düşmek.

y.-düm 1732
yanak *ıs.* Yüzün, göz, kulak ve burun arasındaki bölümü.
y.+ím (yanağım) 1774
yanış- Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek.
y.-mışfı 2815
y.-fı 735
yanış- Bk. **yanış-**
y.-füm 1763
yane Bk. **yani**
y. 874
yanış- Bk. **yanış-**
y.-eyim 1608
yani *bağ.* 'Demek', 'şu demek ki' anlamında kullanılır.
y. 128, 142, 180, 232, 268, 296, 382, 654, 681, 824, 824, 831, 831, 838, 862, 863, 863, 880, 906, 908, 945, 954, 956, 962, 962, 962, 971, 1001, 1002, 1015, 1278, 1283, 1287, 1290, 1290, 1292, 1294, 1295, 1297, 1299, 1299, 1302, 1303, 1308, 1309, 1311, 1313, 1318, 1320, 1322, 1322, 1326, 1328, 1330, 1332, 1335, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1342, 1342, 1346, 1351, 1354, 1358, 1358, 1360, 1362, 1363, 1366, 1366, 1369, 1369, 1369, 1370, 1372, 1373, 1373, 1379, 1383, 1397, 1397, 1400, 1409, 1418, 1420, 1426, 1427, 1428, 1429, 1436, 1437, 1439, 1443, 1445, 1450, 1450, 1452, 1454, 1482, 1483, 1486, 1486, 1498, 1499, 1500, 1501, 1501, 1510, 1511, 1512, 1512, 1519, 1525, 1543, 1574, 1574, 1617, 1651, 1652, 1653, 1654, 1691, 1714, 1715, 1748, 1776, 1796, 1805, 1805, 1816, 1824, 1824, 1835, 1865, 1917, 1924, 1941, 1941, 1947, 1953, 1954, 1959, 1961, 1964, 1977, 1985, 1997, 2021, 2047, 2057, 2058, 2064, 2065, 2089, 2135, 2144, 2148, 2157, 2190, 2204, 2216, 2241, 2243, 2314, 2337, 2396, 2397, 2408, 2417, 2422, 2430, 2430, 2434, 2434, 2435, 2443, 2450, 2454, 2462, 2464, 2491, 2492, 2497, 2498, 2501, 2581, 2581, 2755, 2758, 2774, 2781, 2787, 2792,

2797, 2833, 2835, 2840, 2843, 2845, 2847, 2854, 2881, 2904, 2908, 2908, 2917, 2918, 2925, 2940, 2964, 2965, 2974, 2974, 2974, 2993, 3000, 3004, 3014, 3015, 3023, 3041, 3053, 3054, 3067, 3084, 3115, 3141, 3144, 3194, 3469, 3516, 3619, 3620, 3763, 3766, 3767, 3813, 3814, 3818, 3821, 3824, 3843, 3886, 3967, 3969, 4050, 4091, 4092, 4094, 4124, 4153, 4172, 4175, 4176, 4185, 4213, 4247, 4321, 4487, 4487, 4506, 4549, 4551, 4551, 4558, 4589, 4589, 4595, 4606, 4608, 4612, 4620, 4626, 4628, 4633, 4633, 4633, 4642, 4646, 4651, 4653, 4655, 4656, 4664, 4673, 4673, 4690, 4693, 4694, 4699, 4699, 4703, 4708, 4713, 4727, 4739, 4760, 4762, 4765, 4768, 4775, 4785, 4785, 4788, 4790, 4814, 4836, 4851, 4867, 4888, 4988, 4998, 5000, 5014, 5015, 5021, 5024, 5054, 5108, 5118, 5138, 5150, 5168, 5168, 5169
yanki *sf.* Başına bir işaret sıfatı getirilerek söyleyenin herhangi bir tarafında olan, öteki.
y. 2145
yanlış *ıs.* Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanlış, hata.
y. 1941, 1956, 3723
y.+a 1505
y.+í 1926, 1955
yanlışlık Bk. **yanlışlık**
y. 1790
yanlışlık *ıs.* Yanlış davranış, yanlış iş, yanlış sanı, hata.
y. 1579
yanmak Yanmak işi.
y.+fan 1737
yanlışlık Bk. **yanlışlık**
y. 87
yao Bk. **yahu**
y. 1425, 1442, 1707, 1920
yap- Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.

y. 627, 1758, 2710, 3304, 3696, 3945, 3952, 3976,
 3976, 3977, 3990, 3993, 4000, 4008
y.-abiläcäksën 4052
y.-abildi 2237
y.-abildigug 3078
y.-abildüm 4050
y.-abilürüz 155
y.-ak 2960
y.-alüm 154, 1663, 1961, 3830, 4057
y.-amādī 3495
y.-amāruk 4134
y.-amíyò 4121
y.-an 1926, 3304
y.-ā 509, 1334, 2514, 2896, 3614
y.-ādük 4670
y.-ādüm 4682
y.-āk 3006
y.-ārāk 3064
y.-ārük 4079
y.-ebilüòm 5126
y.-ebilürdük 2895
y.-ebilürdüm 985
y.-ebilürsën 4055
y.-ecak 295
y.-ecām 1688
y.-ecēdim 753
y.-emādük 296, 297, 3985
y.-emādüm 3069
y.-emādüm 3069
y.-emām 1704
y.-emäzdüm 971
y.-emäzük 3079
y.-en 1319
y.-èyim 3012, 3303, 3928, 3983, 4049
y.-eyim 3612
y.-äcā:n 995
y.-äcägíz 775
y.-äcāim 230

y.-äcāim 229
y.-äcāk 924, 3691
y.-äcäg_idi) 2268
y.-äcākken 871
y.-äcäklār 1709
y.-äcäklār 920
y.-äcäkmiş 294
y.-äcäksën 258
y.-äcäksën 3973
y.-äcäksin 1872, 2025
y.-acām 1826
y.-äcām 1923
y.-äcāk 1198
y.-ämädilār 1082
y.-ämām 3992
y.-ämesense 1342, 1342
y.-ār 212, 690, 721, 1036, 1504, 3092, 3215, 3321,
 3920, 4032, 4137, 4530, 4530, 4530, 4538, 4638,
 5149
y.-ārāk 3171, 3171, 3198
y.-ārāk 3210
y.-ärdī 2047
y.-ärdík 865
y.-ärdilār 2315, 3126, 5149, 5150
y.-ärdilār 3121
y.-ärdile 456, 458
y.-ärdük 190, 198, 199, 207, 209, 211, 212, 369, 375,
 552, 552, 2050, 2764, 2765, 2768, 2785, 2896,
 2896, 2897, 2910, 2917, 2917, 3037, 3079, 3081,
 3099, 3124, 3164, 3175, 3176, 3179, 3180, 3184,
 3793, 4266, 5121, 5138, 5142, 5142, 5143, 5143,
 5145
y.-ärdük 2767
y.-ärdüm 1818, 4261, 5144
y.-ärdüm 2782, 4294
y.-ärdüm 4475
y.-ärdüm 1750
y.-ärim 1904

y.-ärken 970, 1440, 1655

y.-ärlä 457

y.-ärlär 250, 327, 668, 2913, 5137

y.-ärsan 1758

y.-ärsen 235, 3175, 3196, 3781, 3997, 4534, 4537

y.-ärsen 4536, 4537

y.-ärüm 3684, 3969

y.-äyım 1013

y.-ícägız 215

y.-ícak 3038

y.-ıyım 897

y.-ıyò 921, 1447, 3916, 4832

y.-ıyoduk 208, 2921

y.-ıyodun 946

y.-ıyolär 241

y.-ıyòm 1829

y.-ıyòrdük 620

y.-ıyòrdüm 649

y.-ıyòrlär 3840

y.-ıyòrle 624

y.-ıyòrsun 846

y.-ıyoırsunuz 2921

y.-ıyòrum 4755

y.-ıyòrum 1719

y.-ıyosun 2247, 3463

y.-ıyòz 214

y.-ıyu 3390

y.-ıyudu 801

y.-ıyusen 2226

y.-mäden 271

y.-mädi 4735

y.-mädlär 2836

y.-mädük 221, 643, 2915

y.-mädüktä 2948

y.-mädüm 1682

y.-mam 1832, 1832

y.-mämış 1198

y.-mayäcäğımı 1791

y.-māyın 1013

y.-mayınca 4034

y.-mazdlär 3023

y.-mazdük 552

y.-mēdün 528

y.-mış 617, 967, 2311, 3646, 3907, 3956, 4024, 4503

y.-mışım 755

y.-mıslär 747, 1581, 2356, 2812

y.-mıştı 1809, 4290

y.-mışük 2914, 2947, 3027, 3029, 3755

y.-mışüm 2316, 2419, 3137, 3138

y.-mışüm 2711

y.-miyäcäktüm 1959

y.-miyo 3916

y.-mıyò 3916

y.-sün 4861

y.-tı 651, 694, 849, 932, 933, 953, 1003, 3468, 3527, 3742, 3758, 3759, 3817, 3863

y.-tılä 694

y.-tılä 3041

y.-tıle 55, 599

y.-tügümü 3953

y.-tügını 4037

y.-tügüm 1682

y.-tuk 3761

y.-tük 525, 636, 643, 3554, 3958

y.-tükça 1948

y.-tükleri 940

y.-tüm 725, 745, 833, 985, 1377, 1550, 1873, 1951, 1955, 1956, 3716, 3955, 3977, 4026, 4028, 4042, 4043, 4044, 4046, 4579, 4579, 5110

y.-tün 3819, 3954

y.-üp 1398

2. Bir isimle birleşerek yardımcı fiil göreviyle de kullanılır.

y.-ärdı (çış yap-) Çocuk dilinde işemek. 1263

y.-ärdük (yayük yap-) Yayık yaymak. 2768

y.-ıyòm (oıgú yap-) Örmek. 1845

y.-íyò (kúf yap-) Küflenmek. 929

y.-ā (hazırluk yap-) Hazırlanmak. 1867

y.-íyòrúm (órǵú yap-) Örmek. 1845

y.-míşlār (sigoṛta yap-) Sigortalı yapmak. 760

y.-míşùk (ayeng yap-) Eğlenmek. 3028

y.-fí (fuhuş yap-) Çevre aklâkına aykırı bir biçimde değişik kişilerle cinsel ilişkide bulunmak. 609, 609

y.-fùm (ǵúnlúk yap-) Para karşılığında birinin yanında günlük olarak çalışmak. 13

y.-fùm (sāvdalúk yap-) Aşk ilişkisi yaşamak. 1681

y.-fùm (sigoṛta yap-) Sigorta yapmak. 761

yapèl- Bk. **yapíl-**

y.-dī 4303

y.-ācāk 4024

y.-íyò 3923

y.-èlmāz 3305

y.-míş 4024

y.-míşti 3696

y.-ū 4527, 4690

y.-ūr 3918

yapí *ıs.* Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina.

y.3345

y.+du 2419,

yapíl- Yapmaya konu olmak, gerçekleştirilmek.

y.-dí 937, 3024, 3702, 3812, 3815

y.-dùǵı 3823

y.-iū 4688

y.-iyò 3562

y.-meden 3845

y.-míşfūr 1748

y.-ūr 213, 246, 247

y.-ūrdí 2913

yapílíş *ıs.* Yapma işi veya biçimi.

y. 1326

yapılma Yapılma işi.

y.+sí 3903

yapıştūr- Yapışmasını sağlamak.

y.-míş 2605

yapıştūr- Sertçe vurmak.

y.-ūr 3972

yapma Yapmak işi.

y. 3325

yapmak Yapmak işi.

y. 1832, 2917

y. (yapmaǵ_ıçún) 3946

y.+fa 4289

yapraq *ıs.* Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme gibi olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimlerdeki bölüm.

y. 2868, 2868

y.+a (yapraǵa) 2868

y.+lārı 327

y.+ı (yapraǵı) 4555

y.+ını (yapraǵını) 4555

y.+ini (kèzılaǵaç yapraǵı) 2059

yapraqlı *ıs.* 1. Kulakları yaprak biçiminde geniş ve uzun olan keçiyeye verilen isim.

y. 2371, 2374

2. s. Yaprığı olan.

y. 326

yapfūr- Yapmasını sağlamak, yapmasına imkân vermek.

y.-ālùm 4846

y.-dí 957, 4992, 4992, 4993

y.-dùǵuguz 1185

y.-dùǵùmùz 4846

y.-dùk 4011

y.-dùm 4842, 4843

y.-íyodu 965

y.-míşùk 2615, 2685

y.-sak 885

y.-sam 4833

y.-ùk 4010

y.-üle (yapfüle) 29

y.-ûr 3768
y.-ûr 3922
yap- Bk. **yap-**
y.-adîle 456
y.-amâzdûk 2896
y.-arşên 1335
y.-ârdîle 456
y.-iyòrum 1067
y.-mâdûk 1386
y.-miş 2303
y.-mişfûm 1264
y.-mişfî 2809, 2809
y.-tum 1324
y.-fî 3954, 3991, 4815, 4825
y.-fîle 453
y.-fîm 4473
y.-fûk 437
y.-fûm 1323, 1324, 1324, 4474, 4476, 4477
y.-fûrdî 2294
yapêl- Bk. **yapîl-**
y.-dí 2805
y.-dûgînî 2807
y.-ûrdî 2321
yapîl- Yapmaya konu olmak, gerçekleştirilmek.
y.-dí 434, 434, 434, 434, 436, 438, 2293, 2802
y.-ecak 3982
y.-âcâkmiş 2877
y.-mēyi 436
y.-mēyodi 436
y.-miş 581, 2801
y.-íyu 3323
y.-ûr 2891
y.-ûrdî 2819
y.-yudi 436
yapîlîş *ıs.* Yapma işi veya biçimi.
y. 1347
yapfûr- Bk. **yapfûr-**
y.-dí 2294, 2298, 2298, 2298, 2670, 2670

y.-uok 2685
yaş- Uzunlamasına bölüp ayırmak.
y.-dîlâr 5074
yaşa *ıs.* Keskin bir şeyle, bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik veya zedelenme.
y. 3885, 3886, 4223
y.+dûr 1332
y.+lârîm 1599
yaşa- Yararlı olmak, yarar sağlamak.
y.-dí 1076
y.-mâdí 3882
yaşala- Silahlı bir araçla yara açmak.
y.-dí 2787, 2789
yaşalı *sf.* Yarası olan, yaralanmış.
y.+yîm 1932
yaşamazlûk *ıs.* Yaramaz olma durumu veya yaramazca davranış.
y.+lârûmûz 4446
yaşat- Zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak.
y.-ûr 1398
yaşdîm *ıs.* Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma.
y. et- Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak. 1297, 2030, 2030, 2032, 4031, 4031, 4370, 4726, 4745
y.+í 4756
y.+sûz 4749
yaşdîmcî *ıs.* Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan.
y. 1295, 4749, 4751
y.+lârûmûz 4750
yaşdîmcîlûk Yardımcı olma durumu.
y.+a (yaşdîmcîlûga) 3939
yaşdîmcîlûk Bk. **yaşdîmcîlûk**
y. (yaşdîmcîlûg) 4580
yaşdûm Bk. **yaşdîm**

y. et- 4068, 4375, 5024
yaʔelen- Yaralama işi yapılmak, bir yerinde yara açılmak.
y.-di 3109
yaʔemaz *ıs.* Uygun ve yararlı olmayan bir işe yaramayan.
y.- 546
yaʔı *ıs.* Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri.
y. 654, 654, 3277, 4214
y. + dā 1598
y. + sí 1745, 3235, 4721, 4721
y. + sına 2466
y. + sından 2466
y. + siní 994, 994
y. + sini 3235
y. + ye 4819, 4823
y. + yā 4820
2. İyi yarı ikilemesinin ikinci ögesi.
y. (iri yaʔı) Normalinden büyük. 3432
y. (yiri yaʔı) Krş. **iri yaʔı** 4977
yaʔılùḳ *ıs.* Yarılığa çay toplama veya verme işi.
y. 1356
y. + a (yaʔılùḳa) 1356, 1357, 4142
yaʔım Bk. **yaʔum**
y. 2419
yaʔın Bk. **yaʔun**
y. 815, 816
yaʔıye krş. **yaʔılùḳ**
y. 4844
y. otuʔ- Yarıcılık yapılan yerde ikamaet etmek. 4839
yaʔum *ıs.* Büyük bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri.
y. 851
yaʔun *ıs.* Bu günden sonra gelecek ilk gün.
y. 137, 1701, 3372, 3454, 3514, 4800
yaʔunḳı *sf.* Yarına ait.
y. 4874

yasak *ıs.* Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.
y. 2000
y. 4595, 4595, 5079
y. et- 5080
y. (yasaḡ idi) 4187
y. ol- Yasaklanmak. 5078
yaslan- *ıs.* Dayanmak.
y.-ū 3674
yasfuk *ıs.* Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü gibi şeylerle doldurulmuş küçük minder.
y. 4669
yaş I *ıs.* Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman veya hayatın belirli evrelerinden her biri.
y. 482, 2968, 3519, 4085, 4100
y. + a 2966
y. + í 4616, 4928
y. + íma 3232, 3232
y. + ina 285, 285, 285, 665, 1363, 2301, 2421, 2721, 2722, 2752, 2752, 2752, 2968, 3002, 3934, 3936, 4045
y. + inaydum 284
y. + inayım 1313
y. + inā 2968
y. + ināydum 2723
y. + ināyım 4103
y. + indadur 955
y. + indayım 4857
y. + indāyım 3480
y. + inde 3047
y. + inden 366, 3486, 3934, 3938, 4046, 4474
y. + indeyim 1975
y. + indā 78, 78, 410, 414, 426, 606, 666, 912, 954, 3499, 4072, 4073, 4474
y. + indāyım 587, 587, 1975
y. + ine 2696, 4072
y. + lafi 4382

- y. + lārīna** 1841
y. + lārīnadadūr 1548
y. + lārīndeydim 4682
y. + lārīndā 3697
y. + faki 1369
y. + fan 2966
y. + fe 1065
y. + fen 1082
y. + ùm 439, 2650, 2736, 4617, 4929
y. + ùmdā 1
y. + ùmí 1278, 2721, 4991, 4992
y. + ùmùn 3033
y. + ùmùz 2354, 3024, 4747
y. + ùng 3694
Yaş II *is.* Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış, taze.
y. 2617
yaşa- Canlılığını, hayatını sürdürmek, sağ olmak.
y. 911
y.-dùğùmùz 1839
y.-dùğùn 2253
y.-dùk 1483, 3027, 3027
y.-dùm 1747
y.-māyız 156
y.-mādùm 4724, 4724
y.-yan 3854
y.-yín 776
y.-yò (yaşıyò) 3048
yaşama Yaşama işi.
y. + sí 1449
yaşan- Yaşamaya konu olmak.
y.-míš 1748
Yaşarğúl *öz. is.* İneklere verilen bir isim.
y. 389, 392, 4489
y. + ùm 388
yaşā- Bk. **yaşa-**
y.-dùk 2284, 2284
y. + rím 3484
yaşe- Bk. **yaşa-**
y.-mādí 596
y.-yan 4533
yaşlan- Yaşı ilerlemek, ihtiyarlığa yaklaşmak.
y.-dùk 3013
y.-dígín 761
y.-dùkçe 2663
yaşlān- Bk. **yaşlan-**
y.-dílār 1185
yaşlí *sf.* Yaşı ilerlemiş, ihtiyar. Birine göre yaşı daya büyük olanın durumu.
y. 215, 1677, 2529, 2955, 3171, 3239, 4123, 4138, 4813
y. + lār 2934, 3025, 3125, 4675, 4675
y. + sí 954
y. + yím 3260
yaşlílùk *is.* Yaşlı olma durumu.
y. 2698, 2948
y. + fen 2698
yat- Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.
y. 4139
y.-arđílār 2570, 2570, 2570
y.-arđùk 2937, 2938, 2939, 2942, 2943, 2944
y.-arđùm 2571
y.-arlā 5033
y.-asen 4173
y.-ā 2846
y.-āđùk 4670
y.-ārùk 4667
y.-āsen 4668
y.-ecāik 4667
y.-íyò 4033
y.-íyòz 1666
y.-íyò 671, 3334
y.-mamışlā 5033
y.-māsun 3353
y.-māmışùm 1718, 1718

y.-māz 4078
y.-miş 1506
y.-mîşlā 5033
y.-mîşlār 1465
y.-mîşfī 2943
y.-mîşûz 673
y.-sîn 761, 781
y.-sun 3447
y.-sûn 82, 4441, 4559
y.-fī 2249
y.-fûgī 2784
y.-fûgînī 3816
y.-fûgûmdā 1070, 1075
y.-fûk 4926
y.-fûm 535, 536, 672, 1075, 4043, 4044, 5111
y.-fûgī 1426
y.-fûm 1069, 1069

yatak *ıs.* Uyumak, dinlenmek gibi amaçlarla üzerine
veya içine yatırılan eşya.

y. + a (yatağa) 2472
y. + ûn (yatağûn) 1727

yatırma Yatma işi.

y. + sî (bahçelārın yatırması) 3802

yatmak Yatmak işi.

y. 1433

yatûr- 1. Yatırmak, uyutmak.

y.-dī 1668
y.-dûm 4770
y.-ûrdîlār 2784, 2792
y.-ûrsa 2472
2. Para ödemek.
y.-dûm 4828
y.-maz (pîrim yatûr-) Prim ödemek. 3393
y.-māz 3394
y.-û 4569
y.-ûr 3393
3. Tedavi altına almak.
y.-dī 1074

yatûrmak Yatırma işi.

y. + a (yatûrmā) 1665

yaf- Bk. **yat-**

y.-amîyòruz 1667
y.-arđī 3100
y.-arđîlār 2792, 3151
y.-arđûk 3093, 3099, 3167, 3169, 3170
y.-ā 4656, 4656
y.-emem 2612
y.-ācāksēn 4077
y.-mādī 4802
y.-māz 4078, 4802
y.-mîş 1406, 1417, 1448, 4800
y.-mîşûm 1720, 1724
y.-sûn 3430
y.-sûn (nuṛ içina yaf-) Ölüler için kullanılan bir
dua. 3296
y.-un 4311

yafağ Bk. **yatak**

y. 200, 1061, 1728, 1735, 1736, 3149, 4076, 4078,
4317
y. + a 51
y. + ín (yafağín) 1745
y. + inden (yafağinden) 4077
y. + lār 1740
y. + lārī 1738, 4315
y. + fa 51, 1122, 3637, 5110, 5160
y. + fan 2181
y. + ûn (yafağûn) 1743
2. Çobanların çadırdaki sürü ile kaldıkları mıntıka.
y. + í (yafağī) 1628
3. Sürü.
y. 5123, 5123

yafalak *ıs.* İnme veya sakatlık gibi bir sebeple yataktan
kalkamayan kimse.

y. 1061

yafel- Yatma işi yapılmak.

y.-acek 4669

yavaş yavaş *zf.* Azar azar, ağır ağır.

y. 1125

yavří Bk. **yavřù**

y.+m 807

y.+yim (yaviyim) 44

yavří Bk. **yavřù**

y.+yím 4309

yavşu Bk. **yavřù**

y.+m 1975

yavřù *ıs.* Sevecen bir seslenme olarak kullanılır.

y.+m 562, 1971, 1984, 1985, 1988, 1989, 1991, 1993, 1994, 1996, 1997, 2006, 2025, 2027, 2028, 2038, 2052, 2055, 2056, 2063, 2064, 2066, 2102, 2103, 2105, 2105, 2107, 2108, 2114, 2115, 2119, 2123, 2124, 2125, 2128, 2135, 2139, 2139, 2140, 2159, 2163, 2174, 2178, 2179, 2186, 2189, 2192, 2196, 2201, 2202, 2206, 2207, 2216, 2219, 2243, 2251, 2252, 2261, 2265, 2270, 2276, 3231

yavu Bk. **yavřù**

y.+m 408

yawi Bk. **yavřù**

y.+im (yawīm) 5116

yawşu Bk. **yavřù**

y.+m 518

yawřù Bk. **yavřù**

y.+m 5143, 5171

yay *ıs.* Ok atmaya yarayan, iki ucu arasında kırılgan, eğri ağaç veya metal çubuk.

y.+den 1767

yay- Bir şeyi açarak, düzelterek bir alanı örtecek biçimde sermek.

y.-mişlār 1958

yayān Bk. **yayān**

y. 3035

yayān *zf.* Yürüyerek.

y. 3036, 3036

yayīm *ıs.* Otlak alan.

y.+e 3173

yayla Bk. **yäylä**

y.+a (yaylä) 4759, 4767

y. (yayl'olmädüğü) 188

yaylā Bk. **yäylä**

y. 188

y.+nün 1459

yaylān- Yay üzerinde hareket etmek.

y.-ü 3950

yaylä Bk. **yäylä**

y.+a (yaylä) 922, 1795, 2651, 3777, 3805, 3827, 4766

y.+yí (yayläyí) 4132, 4421

yayuk Bk. **yayük**

y.+len 4413

yayük *ıs.* Tereyağı çıkarmak için kaymağın veya yoğurdun içinde çalkalandığı kap.

y. 3175, 4413, 4413

y. yap- Yayıkla ayran yapmak. 2768

yaz *ıs.* (Kuzey yarım küre için) Yılın, haziranın 21'inde başlayıp eylülün 23'üne kadar süren, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim.

y. 4923

y.+den 5036, 5064

y.+ümüzü 1634

yaz- Sözü, düşüncüyü özel işaret veya harflerle anlatmak.

y. 1145

y.-aş 1633

y.-aşdı 4245, 4245

y.-ařlār 709

y.-ā 3309

y.-ām 3290

y.-dí 1145, 3549, 4407

y.-dílār 2171, 2171, 2173

y.-dílār çiz 3546

y.-dük 1635

y.-íp çiz- Yazı çizme işlerini yapmak. 3272

y.-mamıştı 2394

y.-māmíşfí 2398
y.-māz 1911
y.-míş 1634, 2736, 4407
y.-míşfí 1138
y.-míşfùm 1683, 1683, 1822
y.-míşùm 1821
y.-sem 2364
y.-sèn 128
yazdùr- Bk. **yazdùr-**
y.-ùrdùk 4246, 4246
yazdùr- Yazma işini yaptırmak.
y.-míşùm 2172
y.-dùk 2171
yazí *ıs.* Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi,
yazmak işi.
y. 129, 129, 1633, 2431
y.+müzí 1635
y.+síní 1633
y.+yí 2364
y.+yí mazí Yazı ve yazı ile ilgili şeyler. 3015
yazıl- Yazmak işi yapılmak.
y.-míşùm 3304
yazín *zf.* Yaz mevsiminde.
y. 362, 416, 4149, 4922, 5092, 5098
yazmak Yazmak işi.
y. 129, 129
yazùk *ıs.* Herkesi üzebilecek şey.
y. 4527
y.+tùr 1585
yā Bk. **ya**
y. 85, 703, 704, 704, 705, 800, 800, 801, 867, 1377,
1377, 1380, 1380, 1380, 1381, 1381, 1386, 1386,
1387, 1392, 1430, 1435, 1438, 1461, 1470, 1480,
1483, 1486, 1506, 1506, 1511, 1512, 1515, 1515,
1521, 1528, 1528, 1528, 1532, 1532, 1533, 1536,
1538, 1546, 1546, 1549, 1553, 1556, 1563, 1563,
1563, 1564, 1564, 1566, 1566, 1576, 1579, 1580,
1582, 1583, 1585, 1595, 1595, 1597

yāgliot *ıs.* Bir tür ot türü.
y. 325
yā Bk. **yağ**
y.+íní 2004
yākın Bk. **yakın**
y. 1210
yān- Bk. **yan-**
y.-miş 1740
yāni Bk. **yani**
y. 205, 213, 243, 244, 250, 325, 4724
yānkí Bk. **yanķi**
y. 1504
yāş Bk. **yaş**
y.+ında 3044, 3046
y.+ındä 344, 3932
yāū Bk. **yahu**
y. 1406, 1410, 1443, 1451
yāyıl- Yaymak işine konu olmak.
y.-míş 5049
yāz- Bk. **yaz-**
y.-dùm 1824
y.-míş 4404
yāğ Bk. **yağ**
y.+lārí 5081
yāğ- Bk. **yağ-**
y.-míş 1861
yān Bk. **yan**
y. 656, 657, 1184
y.+de 4074
y.+den 3106
y.+dä 3240, 4359
y.+í 68, 109, 160, 160, 1281, 1282, 1282, 1283, 1318,
1360, 1379, 1581, 1582, 2500, 2661, 2690, 3233,
3870, 4002, 4002, 4051, 4051, 4157, 4243, 4524,
4709, 4988
y.+ísindēydi 1187
y.+lārdadùrle 416
y.+lārína 4936

- y.+ùmùza** 5051, 5055
- yân-** Bk. **yan-**
- y.-dí** 1179, 1733
- y.-dùgí** 1179
- y.-dùgí** 4674
- yânaş-** Bk. **yanaş-**
- y.-tùm** 1509
- yânkí** Bk. **yaníkí**
- y.** 1187, 3382, 5046, 5047
- yânliş** Bk. **yanliş**
- y.** 5031
- yânliş** Bk. **yanliş**
- y.** 4943
- ye-** Yemek yeme, karın doyurma işi.
- y.** 892, 892, 2005, 2010, 3915, 3929, 4520
- y.-dím** 994
- y.-dùgí** 4796
- y.-dùgí** 808
- y.-dùgíní** 3721, 3722, 3723
- y.-dùgùmi** 59, 4814
- y.-dùgùmùz** 3852
- y.-dùgùmùz** 1484, 5137
- y.-dùk** 351, 2085, 3544
- y.-dùkten** 4656
- y.-dùm** 59, 4785, 4785
- y.-dùn** 1674, 2681, 2681
- y.-dùnse** 3657
- y.-dùnùz** 1673
- y.-ecek (yēcek)** 4512
- y.-ecesen (yēcesen)** 4521
- y.-esen (yēsen)** 5097
- y.-ēm** 561
- y.-ma** 97, 2001, 2001, 2009, 2009
- y.-maduk** 3745
- y.-masalār** 907, 907
- y.-mā** 3796
- y.-mem** 4442, 4442
- y.-mesak** 4728
- y.-mesalār** 2007
- y.-mesùn** 3833
- y.-mēřùk** 4646
- y.-mādùk** 3744
- y.-mādùm** 4786
- y.-māzdí** 768
- y.-māzdùk** 4447
- y.-miş** 2126, 3166
- y.-mişsiz** 2595, 2595
- y.-mişùm** 3342
- y.-mişùn** 1861
- y.-miyācāksin** 2007
- y.-ř** 2840, 3321, 4441, 4442
- y.-şdile** 457
- y.-řdùk** 182, 199, 211, 212, 3091, 3156, 3730, 4549, 5121
- y.-řdùn** 5117
- y.-řsén** 3214, 3215
- y.-řùk** 3737, 3737, 4155, 4665
- y.-sùn** 678, 1861, 3463, 3464
- y.-sùnlār** 1795, 1866
- y.-yāk (yiyāk)** 2300
- y.-yđùk** 4728
- y.-yālùm (yiyālùm)** 103
- y.-yiček** 3144
- y.-yiliyò** 2056, 2057, 2057
- y.-yin** 3830
- y.-yisiz** 4312
- y.-yiyim (yiyiyim)** 549
- y.-yòřlār (yiyòřlār)** 2839
- y.-yòřuk (yiyòřuk)** 1855, 3011
- y.-yòřum (yiyòřum)** 1829
- y.-yòřuz (yiyòřuz)** 209, 210, 210, 210, 210, 211
- y.-yun** 2417
- y.-yülār** 2841
- y.-yùn** 4312
- y.-dùgùm** 1066
- y.-dùgùmùz** 1221

y.-dùğùmùz 1058
y.-dùk 1463, 1483
y.-e (yē) 3327, 4547, 4547
y.-ečasén (yēcāsén) 867
y.-esen (yēsen) 4539
y.-mâmiş 1241
y.-mem 1077, 1077
y.-mā 1067
y.-miş 1241
y.-mişlār 1241, 1245
y.-miyācāksén 1065, 1068
y.-rdùk 1058, 1221
y.-yin 1612
 2. Harcamak, bitirmek.
y.-dilār 806, 3096, 3096, 4555, 4556
y.-miş 972, 972, 972, 973, 973
 3. Bir isimle birleşerek yardımcı fiil görevinde kullanılır.
y.-dùm (dāyaq ye-) Dövmek. 3972
y.-mādùğùm (dāyaq ye-) 4623, 4623
y.-mādùm (dāyaq ye-) 4626, 4627
y.-r (soṗa ye-) Dövmek. 4697
yedi *ıs.* Altıdan sonra gelen yedi sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam.
y. 114, 119, 135, 221, 344, 366, 606, 736, 772, 879, 1263, 1263, 1270, 1379, 1681, 1681, 1682, 1841, 1979, 1979, 3137, 3244, 3563, 3564, 4082
y. bucuğ *ıs.* Yedi sayısı ile bir yarım değerinde bir sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 676
y. sekiz Yedi ile sesiz arasında değişebilen bir sayısal değer. 3596
y. yúz älli *ıs.* Yedi tane yüzün toplamına elli eklenmesi ile elde edilen bir sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3249
y. seḳiz 3233
y. sekiz 4682, 4725
y.+si 773
y.+sinùn 1042

y.+yā 1672
yedûr- Yemesini sağlamak.
y.-di 3444
y.-dùğùmùz 4394
y.-emezdùk 2064
y.-mēdi 4111
y.-ūdílār 4159
y.-ùrdùk 2061
y.-ùrùm 1549
 2. Bir kimse rüşvet vermek.
y.-di (rúşvet yedûr-) Bir hizmeti kanunsuz olarak yaptırmak için para veya mal vermek. 2401, 2403
yegen *ıs.* Birine göre kardeşinin çocuğu.
y.+lērùmùzùn 2543
y.+ùm 3921, 4584
y.+ùme 2015
yegen Bk. **yegen**
y. 3475
y.+ima 1683
yelek *ıs.* Ceket altına giyilen kolsuz ve kısa giysi.
y. 2896, 2897, 2908
y. (yeleğ_ilen) 3335
yem *ıs.* Hayvan yiyeceği.
y. 201, 517, 519, 4275, 4387, 4388, 4769, 4769, 4771, 4772, 4772, 4778, 4780, 4782, 4783
y.+i 23
y.+ùmùzi 4387
yema Yeme işi.
y.+nùn 2006
y.+sí 4511
y.+síní 2309
yemaḳ Bk. **yemaḳ**
y. 240, 245, 246, 246, 246, 768, 1067, 1829, 1855, 2848, 2891, 3145, 3419, 3598, 3737, 3737, 4294, 4934, 5136, 5137
y.+a (yemaḡa) 2447
y.+lār 215, 230, 245

- y. + lārī** 206
y. + lārūmūzī 199
yeme Bk. **yema**
y. 2005
yemek Bk. **yemāk**
y. 1463, 4308, 4646
y. + ī (yemeġī) 1463
y. + lār 4048
yemāk Karın doyurmak için hazırlanmış yiyecek.
 Yemek işi.
y. 2834, 3325, 4044, 4050, 5036
y. + imi (yemēimi) 5125
y. + ī (evle yemāġī) 4665
y. + ī (tabilot yemāġī) 4064
y. + ī (yemāġī) 4666
y. + idūr (yemāġidūr) 2889
y. + imi (yemēġimi) 3928
y. + le 435, 4655
y. + lār 2883, 4411
y. + ùmūzī (yemāġùmūzī) 3124
yemāk Bk. **yemāk**
y. + a (yemāġa) 538, 539
y. + ī (patates yemāġī) 2883
y. + ī (yemēi) 209
y. + la 548
y. + le 548
y. + ùmūzī (yemāġùmūzī) 1483
yemiş *ıs.* Bitkilerde dölleme sonunda çiçeği meyve yapraklarından oluşan ve tohumu taşıyan organ, meyve.
y. + lāre 2267
yemlā- Hayvana yem vermek, beslemek.
y.-rdūk 2945
y.-rūk 3183
yemyeşil *s.* Katıksız yeşil
y. 948
yen- Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek
y.-iyorūdu 3727
y.-ürdi 245, 4655
yenge *ıs.* Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı.
y. 1784, 1873
y. + e (yengē) 3637
y. + nin 1783
y. + nūn 2476
yengē Bk. **yenge**
y. + ye 1950
yengā Bk. **yenge**
y. 2472, 2472, 2473
y. + ya 2473
yeni *sf.* Kullanılmamış olan, oluş ve çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.
y. 200, 1174, 1185, 1480, 1567, 1576, 2220, 2220, 2695, 2812, 2929, 2956, 3125, 3156, 3334, 3550, 3562, 3906, 4658, 4842
y. + den 1958
y. + lār 4351
y. + lārī 3826
yeni dúnya *ıs.* Gülgillerden bir ağaç. Malta eriği.
y. 336
yeni yefme *s.* Gençliğin ilk yıllarındaki insan.
y. 4136
yenil- Yeme işine konu olmak.
y.-iyò 2059
yenilmāk Yenilmek işi.
y. 1817
yenlūklen- Var olan ağırlığın azalması, hafiflemek.
y.-ū 3657
yeng- Bk. **yen-**
y.-āsen 4195
y.-dūnse 4704
y.-en 4703
y.-ēsen 4194
yengi Bk. **yeni**
y. 2321

y.+den 2320
yeş *ıs.* Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceğı boşluk, mahal.
y. 165, 165, 851, 1238, 1658, 1760, 2063, 2428, 2448, 2448, 2938, 3143, 3147, 3504, 3675, 3750, 3754, 4059, 4108, 4120, 4141, 4507, 5131
y.+e (yē) 575, 857, 1258, 2938
y.+leşe 1851
y.+a 382, 1606, 1648, 4774, 4953
y.+a dūřúr- Kaale almamak. 3417
y.+de 1512, 1708, 3969
y.+den 90, 1426, 1559, 1914, 1957, 3790, 3960, 4058, 5138, 5169
y.+den (yēden) 578
y.+dēyim 2439
y.+dēymiř 1168
y.+dā 445, 585, 664, 708, 749, 1134, 1184, 1444, 1511, 1568, 1644, 1657, 1661, 1762, 1920, 1930, 1938, 2047, 2317, 2503, 2519, 2846, 2893, 2894, 3153, 3354, 3354, 3461, 3589, 3593, 3659, 3856, 4071, 4080, 4735, 4947
y.+dūr 2448, 4174
y.+e 668, 1665, 1865, 1916, 1918, 2784, 2961, 2962, 3269, 3295, 3425, 3565, 4169, 4956
y.+e (yē) 401, 1836
y.+ā 279, 1493, 4659, 4660
y.+i 576, 576, 762, 781, 806, 1408, 1657, 1730, 1732, 2381, 2652, 3106, 3122, 3732, 3780, 4161, 4527
y.+ilārındā (çay alım yeşi) Yaş çay alımlarının yapıldığı özel yapılmış bina. 4605
y.+im 886
y.+ima 1710, 2568, 2569, 2569
y.+in 4325
y.+ina 1097, 1334, 1539, 2600, 2630, 3196, 4279, 4443, 4505
y.+ina (alım yeşi) Yaş çay alımlarının yapıldığı özel olarak yapılmış bina. 4113
y.+ina (yeina) 4979

y.+inden 585, 1760, 4024
y.+indā 1568
y.+indā (yeindā) 1103
y.+inā 282, 283, 283
y.+ini 3741
y.+ini (yēini) 1130, 1131, 1132
y.+le 1199
y.+lē 731, 2162
y.+lēūme 1156
y.+lār 1502, 2406, 2878, 5135
y.+lārde 4023, 4667
y.+lārden 5170
y.+lārdā 968, 2160, 2537, 2610
y.+lārdí 3722, 5135
y.+lāře 2162
y.+lārā 3297
y.+lārí 3786, 4421
y.+lāríne 4280
y.+lārūmūzūn 200
y.+ūmūz 175, 201, 201, 1845
y.+ūn 4037
y.+ūnge 3963
y.+yuft 2436
yerleş- Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak.
y.-miş 1922, 2361
y.-file 453
yerleştuş- Yerleşmesini sağlamak, yerine koymak.
y.-duk 4910
yerli Oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan kimse.
y. 2600
y.+den 3428
y.+lār 3111
yessi *ıs.* Kara < esir (?)
y. ol- Sevgi belirten bir söz. 310
yeşil *ıs.* Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk.
y. 2949, 3208, 3209, 3606

yeşillen- Yeşil duruma gelmek, yeşil olmak.

y.-di 736

yeşillük *ıs.* Yeşil bitkileri çok olan yer.

y. 165, 166

y.+í (yeşillüğü) 166

yet- Bir ihtiyacı karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.

y.-en 3128

y.-eñ 681, 833, 886, 888, 888, 969, 1301, 1317, 3506, 3627, 5154

y.-iyò 876

y.-mādí 4387, 4388

y.-māzdí 3747

yetim Bk. **yefim**

y. 4518

y. Qal- Yetim duruma düşmek. 357

yetimlük Bk. **yefimlük**

y.+a (yetimlûğa) 343

y. çek- Yetimliğin acısını yaşamak. 357

y.+fen 343

yetiş- 1. Ulaşmak, ermek, vasil olmak.

y. 847, 850

y.-ecēz 4044

y.-emiyòr 4155

y.-emiyò 4154

y.-ilār 2395

y.-fi 1583, 4370

y.-fûk 854, 860

y.-fûm 1601

y.-uròm 3628

2. Büyümek, yetişkin olmak.

y.-fûğûm 4126

yetiştür- Yetiştirmesini sağlamak.

y.-di 860

y.-dûğûm 1325

y.-dûk 125

y.-en 1295

y.-sên 1010

y.-ürsên 995

yetiştürmak Yetiştirme işi.

y. 1014

y. (yetiştürmâğ_ içün) 947

yetmiş *ıs.* Altmış dokuzdan sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.

y. 912, 1448, 2454, 2696, 3267, 3509

y. (atmış yetmiş) Altmış ile yetmiş arasında değişen bir sayısal değer. 3844

y. altı *ıs.* Yetmiş altı sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 4103

y. beş *ıs.* Yetmiş beş sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3480

y. iki *ıs.* Yetmiş iki sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3846

y. sekiz *ıs.* Yetmiş sekiz sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 2283

yefim *ıs.* Babası ölmüş olan çocuk.

y. 13, 44, 409, 3932, 3934

y. Qal- Babasız kalmak. 1, 5, 13, 50, 365, 366, 419, 420, 420

yefimlük *ıs.* Yetim olma durumu.

y. 4074

y. çek- Babasızlık çekmek. 9, 11

y.+ûmdûr (yefimlûğûmdûr) 4166

yetiş- Bk. **yetiş-**

y.-fûğı 2893, 2893

y.-fûn 4558

yefme *ıs.* ‘Yeni yetme’ deyiminde geçer.

y.+lār (yeni yefme) Genç kişi. 4136

yefmiş *ıs.* Bk. **yetmiş**

y. 1449, 1450, 2024, 2295, 2297, 2301, 2302

y. sekiz Bk. **yetmiş sekiz** 2300

y. dokuz *ıs.* Yetmiş dokuz sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam.

y.+dā 874

y. üç *ıs.* Yetmiş üç sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 1975, 1975

yeyecek Bk. **yèyăcāk**

y. + ini (yeyeceğini) 2058, 2058

yeyil- Krş. **yen-**

y.-ûr 4650

yê- Bk. **ye-**

y.-dilār 891

y.-dûk 1190, 1867

y.-ăbilûòm 5126

y.-mēdi 315

y.-măzûkse 3157

y.-rdilār 5099

y.-rdûk 11, 3101, 3124, 5098

y.-ûdí 2840

y.-yebilûr 3156

y.-yecē 4035

y.-yecăgım 57, 57

y.-yemiyòruk 1999

y.-yesen 4145

y.-yép 3926

y.-yăcăksen 992

y.-yi 56, 56

y.-yilen 1222

y.-yim 57, 97, 319

y.-yirûm 1854, 1855

y.-yò (yiyò) 908

y.-yùn 2004, 2005, 2035

yēdi Bk. **yedi**

y. 1030, 1042, 1336

yēgen Bk. **yegen**

y. + ûmûz 2671

yēmağ I *ıs.* Ağızda çiğneyerek yuma işi.

y. 2010, 4930

yēmăk II Bk. **yemăk**

y. (yēmağ_eylă-) Yemek yapmak. 5020

y. + i (yēmeği) 1867

y. + ûngûzí (yēmeğûngûzí) 4311

y. + ûmûzí (yēmeğûmûzí) 2085

yēngē Bk. **yenge**

y. 3620

yēr Bk. **yeş**

y. + den 14

y. + lărí 7, 20

yèyăcāk Bk. **yiyăcāk**

y. + lărûmûzi (yèyăcăglărûmûzi) 147

y. + ûng (yèyăcăğûng) 3481

yèyil- Bk. **yen-**

y.-ûr 213, 247

y.-ûrđi 1222

yē Bk. **yeş**

y. + lēûmûz 359

y.-sen 4539

yē- Bk. **ye-**

y.-dûk 4925

y.-yi (dăyăk ye-) Dövülmek. 4697

yēcek Bk. **yiyăcāk**

y. 4512

yēcāk Bk. **yiyăcāk**

y. 4513, 4810

y. + a (yēcăğa) 4509

y. + ûmí (yēcăğûmí) 4807

y. + ûngûz (yēcăğûngûz) 4808

yēcek Bk. **yiyăcāk**

y. 3273

yēr Bk. **yeş**

y. + e 4366

yēřil Bk. **yeşil**

y. 2749

yă Bk. **ya**

y. 224, 365, 1065, 1065, 1065

yălen Bk. **yalın ayak**

y. yăyak Yalın ayak. 1416

yăn Bk. **yan**

y. + indă 3349

yăp- Hayvanları yemlemek. Krş. **yap-**

y.-ărdûk 2760, 2760

yăya *zf.* Yürüyerek.

y. 475, 475, 1750, 1751, 3302, 3642, 3648, 3655, 3803, 3870, 3881, 3884, 4501
yäyāk *is.* 'yālen yäyāk' deyiminde geçer.
y. (yālen yäyāk) 1416
yäyān krş. **yäyā**
y. 475, 5120
yäylacîlûk *is.* Yaylaya çıkma durumu.
y. 4635
yäylä *is. coğr.* Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato.
y. 31, 31, 161, 350, 350, 724, 724, 1972, 2542, 2643, 2644, 3031, 3074, 3135, 3171, 3285, 3286, 3558, 3558, 3558, 3559, 3801, 4126, 4131, 4256, 4330, 4337, 4480, 4500, 4603, 4650, 4678, 4905, 5085, 5102
y.+a 1093
y.+ā 1089, 1092
y.+dā 156, 157, 157, 163, 206, 207, 209, 213, 724, 724, 840, 1043, 1090, 1155, 1175, 1263, 1440, 1441, 1441, 1616, 1753, 1753, 1804, 1821, 1850, 2507, 3123, 3144, 3161, 3166, 3167, 3298, 3651, 3796, 3925, 4256, 4681, 4767, 5066
y.+da 2949, 3121, 3299, 3925, 4593
y.+dāyīk 1532
y.+deyik 3868
y.+den 414, 838, 1171, 1188, 1336, 1432, 1823, 3285, 3307, 4664, 4767, 4958
y.+dēydi 4958
y.+dā māylä Yayla ve yaylayla ilgili şeyler. 2998
y.+dakī 4310
y.+dāydīm 1792
y.+dūr 3789, 4480
y.+īndä 1617
y.+lār 1029
y.+lār 156, 161, 1029, 1626, 2425, 2774, 2992, 3285, 3788, 3796, 3796, 4137, 4480, 4481, 5152

y.+lāra 1642, 1851, 3028, 4099, 4211
y.+lārda 183
y.+lārdä 2650, 2650, 2651, 2992, 2992, 3512
y.+lārden 1228, 1236, 1860, 3521, 4760, 5151
y.+lārī 3821
y.+lārī 3822
y.+lārīna 1641
y.+lērdä 353
y.+m 32, 32
y.+mī 170
y.+mūz 350, 3228
y.+mūza 2643
y.+mūzdä 208
y.+mūzde 3121
y.+mūzūn 3178
y.+nūn 3792, 5130
y.+nun 3832
y.+sī 1648, 1657, 1658, 2662, 3487, 3783, 3784
y.+sī 4479, 4480, 4480
y.+sīdūr 4481
y.+sīna 713, 1642, 1642, 1643, 1643, 1664, 2325, 2678, 3784,
y.+sīndä 1035, 4336, 4482, 5132, 5133
y.+sīnden 1648
y.+ya 29, 156, 159, 163, 827, 1032, 1033, 1038, 1045, 1201, 1300, 1400, 1403, 1403, 1413, 1413, 1432, 1994, 2108, 2108, 2128, 2129, 2132, 2184, 2185, 2536, 2549, 2550, 2550, 2551, 2615, 2643, 2661, 2945, 3031, 3036, 3071, 3113, 3140, 3145, 3148, 3160, 3285, 3516, 3641, 3643, 3649, 3673, 3734, 3751, 3809, 3813, 3890, 3903, 4210, 4215, 4255, 4315, 4329, 4497, 4498, 5035
y.+ya (yāyliya) 5096
y.+yā 297, 1159, 1173, 1649, 1755, 1802, 4126, 4471, 4471, 4592, 4636
y.+ya (yāyliya) 2320, 4892, 4892, 4893, 4893, 4896, 5100, 5100, 5102
y.+yā (yāyliyā) 5120

- y. +yi** 164
- y. +yí** 35, 1798, 3071
- y. +yí (yāylāyí)** 4101
- y. +yín** 4323
- y. Kumaḵ (yāylā kumaḵ)** Yaylacılık yapmak. 1087
- y. Kuş-** Yaylada yaylacılıkla ilgili düzeni sağlamak. 1089, 1793, 4604
- yāylācī** Bk. **yāylācī**
- y.** 721, 721
- y. +mūz** 4476
- yāylācīlūḵ** *ıs.* Yaylacı olma durumu.
- y.** 1440, 3554, 4474
- y. et-** Yaylacılık yapmak. 158, 184, 185
- y. et- (yāylācīlūḡ ederdi)** 4129, 4130
- yāylācī** *ıs.* Yaylaya çıkan kimse.
- y.** 2527
- y. +lār** 5037, 5093
- y. +mūz** 5038
- y. +ydi** 5038
- y. +ydim** 350
- y. +ydūm** 513, 5119, 5119
- yāylācīlūḵ** Bk. **yāylācīlūḵ**
- y. et- (yāylācīlūḡ et-)** Yaylacılık yapmak. 1138
- yāylācīlūḵ** Bk. **yāylācīlūḵ**
- y.** 4475
- yāylācī** Bk. **yāylācī**
- y.** 360, 2796, 3033, 4253, 4254, 4477
- y. ol-** Yaylacılık yapmak. 351
- yāylācīlūḵ** Bk. **yāylācīlūḵ**
- y.** 3137, 3138, 5093
- y. et-** Yaylacılık yapmak. 1270
- y. +lār** 1048
- y. +lārūmūz** 161
- y. yap-** krş. **yāylācīlūḵ et-** 2711
- Yāylāḡul** *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
- y.** 3162
- Yāylāḡon** *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
- y.** 1043, 1174, 1175, 1176, 1178
- y. +i** 1043
- yāylālūḵ** *ıs.* Yaylaya ait.
- y.** 4592
- yèḡil-** Bk. **yíḡil-**
- y.-di ḡāl-** Düşüp kalmak. 3476
- yèkā-** Bk. **yíke-**
- y.-ř** 4260
- yi-** Bk. **ye-**
- y.-yācāk** 205, 240
- y.-yācāksén** 205
- yigit** *ıs.* Güçlü ve yürekli, kahraman, alp.
- y.** 3926
- yiḡ-** Bk. **yíḡ-**
- y.-ařūḵ** 2059
- yil** Bk. **yíl**
- y. +lār** 3603
- yimāk** Bk. **yemāk**
- y. +ūmūzi (yimēūmūzi)** 182
- yine** Bk. **ḡenā**
- y.** 168, 182, 188, 203, 235, 235, 640, 1655, 1780, 1784, 1784, 1952, 1959, 3891
- yipşan-** Zamanla ve çok kullanılma sonucu aşınmak, eskimek.
- y.-ūřđi** 2286
- yifi** *řf.* Olağandan daha çok hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan.
- y. yaşi** İri yarı. 4977
- yirim** Bk. **yirimi**
- y. altí** *ıs.* Yirmi altı sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3587, 3588, 4756
- y. altínci** *s.* Yirmi altı sayısının sıra sıfatı. 4730
- y. bes** Bk. **yirim beş** 4730, 4730, 4756
- y. beş** *ıs.* Yirmi beş sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3587, 3588, 3622, 3810, 3810
- yirimi** *ıs.* On dokuzdan sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.

- y.** 893, 939, 1270, 1656, 1672, 1699, 2047, 2122, 2138, 3486, 3495, 3499, 3548, 3839, 3839, 3841, 3848, 4083, 4474, 4474, 4477, 4669, 5119
- y.+si** 1457
- y.+yā** 1662
- y. āltí** Bk. **yīrmi altí** 3046
- y. beş** Bk. **yīrim beş** 4072, 4073, 4130
- y. dōrt** *is.* Yirmi dört sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 934, 3599
- y. otuz** Yirmi ile otuz sayıları arasında değişebilen sayısal değer. 4652
- y. üç** *is.* Yirmi üç sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 4072
- y. yedi** *is.* Yirmi yedi sayısı ve bu sayıyı gösteren rakam. 1270
- yīrmi** Bk. **yīrimi**
- y.** 115, 1354, 1672, 1984, 2365
- yīrmi beş** Bk. **yīrim beş**
- y.** 677, 678, 679, 681, 681
- yiyecek** Bk. **yiyaćāk**
- y.+ini (yiyeceğini)** 2062
- yiyaćāk** *is.* Yenmeye elverişli olan her şey.
- y.** 3146, 3242
- y.+ímí (yiyaćāğímí)** 3242
- yíg** *is.* Pamuk, yün gibi şeyleri eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, ucu sivri ve bunlardan biri çoğu kez çengelli ağaç veya metal eğirmen, kirmen, iğ.
- y.** 2899, 2899, 2899, 2905
- y.+a** 2906
- yíg-** Bir araya getirmek, biriktirmek.
- y.-dùğí** 3235
- y.-dùm** 2962
- y.-ā yīgā** 2768
- y.-íyò (paşa yíg-)** Para biriktirmek. 1197
- yígíl-** Yıgmaya konu olmak veya yıgmak işi yapılmak.
- y.-dí** 3995, 3995, 5166
- yík-** Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak.
- y.-íyòrlār** 3229
- y.-ùp** 4595
- yíka-** Bk. **yíke-**
- y.-míš** 147
- y.-řdùk** 2901
- yíkama** Yıkamak işi.
- y.+a (yíkamā)** 4777
- yíke-** Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek.
- y.-dùm** 527
- y.-dùk** 353
- y.-míšùm** 2631
- y.-řsèn** 3727
- y.-yalùm** 1481
- y.-yamíyò** 2084
- y.-yāna** 2069
- y.-íyò** 1740
- y.-yoduk (yíkíyoduk)** 2084
- yíkemař** Bk. **yíkama**
- y.+řā** 1740
- yíken-** Yıkama işi yapılmak veya yıkanma işine konu olmak.
- y.-uřdí** 2903
- yíkíl-** Yıkamak işi yapılmak veya yıkmak işine konu olmak.
- y.-dí** 4135
- y.-dùk** 5171
- y.-dùm** 1865
- y.-míští** 453
- y.-ùř** 3327
- yík-** 1. **yík-**
- y.-míšle** 451
2. Mahvetmek.
- y.-an** 1955
- yíkíl-** Bk. **yíkíl-**
- y.-dí** 1022, 1025

yıl *ıs.* Yer yuvarlağının, Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 6 saat ve 49 dakikalık zaman.

y. 1141, 1726, 4438, 4438

y.+lāríní 4545

yıl- Bir işten gözü korkup vazgeçmek.

y.-mādūm 3973

yılân *ıs.* Sürüngeçlerden, ayaksız ince ve uzun olanların genel adı.

y. 3949

yírtúk *s.* Yırtılmış olan.

y. 4014

yīm Bk. **yirimi**

y. beş bk. **yirim beş**

y. 1487

yīmi Bk. **yirimi**

y. 558

yo Bk. **yòk**

y. 1818, 4493, 4986, 5028

yoğur- Bk. **yòğur-**

y.-uřsén 4648

yok Bk. **yòk**

y. 217, 218, 226, 246, 250, 269, 305, 311, 311, 323, 365, 367, 372, 405, 406, 430, 553, 555, 2049, 2087, 2115, 2118, 2118, 2119, 2119, 3810, 3979, 3996, 4231, 4301, 4584, 4633, 4934

y.+tu 4932

y.+fi 277

y.+tu 208

y.+tuş 187, 188

yokaří Bk. **yòkaří**

y. 4914

yokā Bk. **yòkaří**

y. 2292

yoksa Bk. **yòkše**

y. 4728

yokse Bk. **yòkše**

y. 891, 2275

yoksuluk Krş. **yòkluq**

y. 2287, 2287, 2293

yok Bk. **yòk**

y. 1364, 1610, 3385, 4223

y.+ken 2070

yokuş Bk. **yòkuş**

y.+i 2934

yol *ıs.* Karada insan ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye veya kara taşıtlarıyla ilerlemeye uygun yer.

y. 905, 1148, 1299, 1416, 1461, 1552, 1750, 1968, 1968, 1968, 2486, 2739, 2933, 3098, 3176, 3230, 3230, 3557, 3562, 3571, 3645, 3645, 3645, 3655, 3672, 3677, 3698, 3736, 3845, 3858, 3907, 3908, 4137, 4137, 4210, 4328, 4329, 4650, 4677, 4678, 4678, 5120

y.+a 836, 1200, 1630, 1630, 2484, 2486

y.+a çık- Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak. 4637, 4637

y.+a kò- Uğurlamak. 1171

y.+daydí 1957

y.+den 1200, 1622, 1939, 1952, 1968, 3216, 4543

y.+dā 1939, 3268, 3562, 3657, 3657, 4659, 4660, 4663, 4912

y.-dí 3655

y. ilen Yoldan, yol boyu. 577

y.+í 577, 578, 780, 966, 2577, 3035, 3563, 3572, 3844, 3907, 4678

y.+ína 702, 1201

y.+ína (yolına adam koy-) Birini yol kesmek üzere görevlendirmek ve o kişiye yol kestirmek. 702

y.+íní 2293, 2294

y.+lādúk 354, 354

y.+lār 1188

y.+lār 2293, 4590

y.+lāřa 4544

y.+lārden 3907

y.+lārdā 4214, 4658

- y. + lārī** 967, 2298, 2298, 3412
y. + u 965, 965, 892
y. + uma 1713
y. + un 1012, 1186, 1408, 2222, 3328, 3736
y. + unguz 1199
y. veş- Geçmesine izin vermek. 1134, 2487, 3966
yolçi *ıs.* Yolculuğa çıkmış kimse.
y. et- Yola çıkan bir kimseyi uğurlamak. 862
y. + lār 1524
yolla- Bk. **yollā-**
y. + ādūk (yollādūk) 383
y.-dí 2565
y.-dílā 4892
y.-míš 4951
yollā- Göndermek.
y.-dí 1045, 1159, 4896
y.-dílār 5019, 5019
y.-míš 4957, 4958, 4958
yollā- Bk. **yollā-**
y.-rdí 4245
y.-rdíle 5069
y.-yācāim (yolliyācāim) 4968, 4969
yon- Bir şeye istenilen biçimi vermek için dış bölümünü keskin bir araçla biçmek, kesmek, yontmak.
y.-ādílār 4295
yo: Bk. **yok**
y. 214, 1621, 1862
yofe Bk. **yófe**
y. + dā 1314
yofgan Bk. **yofgān**
y. + lārī 1736
yofgān *ıs.* Yatakta örtünmeye yarayan içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü.
y. 1727, 3168
yofgun *s.* Çalışma veya değişik sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan.
y. 4121, 4656, 4667
yofgunluk Çalışma veya değişik sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri açısından verimlilik düzeyinin azalması.
y. + fen 4657
yofgunluk Bk. **yofgunluk**
y. 4399
yoful- Yorgun duruma gelmek.
y.-duk 2520, 3507
y.-eyim 2140
y.-mam 1944, 1944
y.-mādūm 3400
y.-míštūm 3217
y.-míšūm 1411
y.-ūr 1293
yofulmak Yorulmak işi.
y. 3681
Yosmalī *öz. ıs.* İneklere verilen isim.
y. 2101, 4283
yōguřt Bk. **yōguřt**
y. 4267
yōk Bk. **yōk**
y. 2977
yōkārī *ıs.* Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı.
y. + den (yōkārden) 1917
yōkuř Bk. **yōkuř**
y. 4589
yò Bk. **yòk**
y. 70, 75, 87, 499, 871, 911, 925, 3681, 3702, 4607
yògan Bk. **yofgān**
y. + í 3170
yògān Bk. **yofgān**
y. 3151
yògse Bk. **yòkse**
y. 3112
yòguř- Katı veya toz durumundaki bir maddeyi herhangi bir sıvı ile karıştırarak hamur durumuna getirmek.
y.-uşduk 3526

yòğurt *ıs.* Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı süt ürünü.

y. 210, 377, 1443, 1794, 3203, 3543, 4268, 4414, 4442

y. (başlı yòğurt) Yağlı yoğurt. 3203

y.+i 3203

y. kuş- Yoğurt mayalamak, yoğurt yapmak. 204

y.+un 3208

y.+ung (yòğurdung) 868

yòķ *ıs.* Bulunmayan, mevcut olmayan, var karşıtı.

y. 19, 28, 30, 31, 42, 46, 47, 47, 62, 111, 111, 217, 473, 525, 550, 560, 562, 562, 566, 567, 588, 621, 626, 633, 634, 699, 808, 820, 851, 869, 887, 887, 908, 914, 925, 926, 950, 960, 960, 984, 1006, 1006, 1009, 1026, 1031, 1032, 1036, 1055, 1056, 1056, 1076, 1080, 1085, 1106, 1107, 1127, 1169, 1195, 1196, 1198, 1213, 1214, 1226, 1240, 1267, 1274, 1276, 1276, 1276, 1282, 1298, 1313, 1313, 1314, 1315, 1318, 1318, 1318, 1321, 1344, 1346, 1348, 1356, 1360, 1361, 1382, 1419, 1419, 1428, 1430, 1430, 1433, 1452, 1455, 1473, 1474, 1493, 1525, 1546, 1547, 1623, 1625, 1658, 1661, 1664, 1669, 1671, 1686, 1692, 1705, 1708, 1713, 1723, 1776, 1832, 1883, 1953, 1980, 1999, 2022, 2022, 2056, 2056, 2132, 2140, 2186, 2216, 2240, 2243, 2243, 2252, 2277, 2299, 2300, 2303, 2309, 2332, 2332, 2335, 2341, 2414, 2414, 2433, 2434, 2449, 2462, 2496, 2502, 2507, 2514, 2516, 2519, 2558, 2563, 2568, 2573, 2590, 2591, 2599, 2621, 2622, 2626, 2626, 2632, 2668, 2682, 2713, 2713, 2713, 2724, 2733, 2741, 2745, 2745, 2768, 2798, 2798, 2801, 2811, 2811, 2822, 2853, 2885, 2886, 2903,

2903, 2911, 2912, 2915, 2920, 2927, 2953, 2958, 2962, 2962, 3000, 3062, 3063, 3063, 3074, 3075, 3075, 3083, 3087, 3110, 3118, 3149, 3169, 3178, 3215, 3217, 3220, 3226, 3227, 3228, 3229, 3236, 3236, 3240, 3250, 3273, 3274, 3278, 3281, 3292, 3316, 3336, 3367, 3377, 3383, 3383, 3385, 3392, 3393, 3400, 3404, 3408, 3408, 3408, 3420, 3424, 3424, 3424, 3469, 3500, 3500, 3503, 3505, 3559, 3601, 3603, 3603, 3618, 3622, 3630, 3645, 3645, 3651, 3653, 3701, 3715, 3720, 3765, 3774, 3800, 3803, 3824, 3830, 3854, 3855, 3855, 3911, 3917, 3917, 3925, 3926, 3935, 3936, 3936, 3937, 3941, 3946, 3947, 3955, 3955, 3963, 3978, 3983, 3985, 4000, 4006, 4031, 4056, 4067, 4068, 4076, 4082, 4096, 4097, 4098, 4124, 4137, 4148, 4155, 4157, 4157, 4172, 4173, 4184, 4198, 4219, 4240, 4266, 4270, 4280, 4300, 4327, 4340, 4361, 4371, 4397, 4397, 4397, 4428, 4446, 4446, 4447, 4448, 4448, 4449, 4449, 4464, 4468, 4470, 4470, 4476, 4478, 4496, 4508, 4517, 4521, 4523, 4528, 4532, 4551, 4563, 4568, 4570, 4576, 4577, 4584, 4646, 4677, 4678, 4681, 4712, 4713, 4713, 4756, 4764, 4774, 4790, 4792, 4796, 4825, 4826, 4827, 4831, 4846, 4859, 4900, 4902, 4903, 4906, 4914, 4932, 4932, 4932, 4933, 4939, 4960, 4977, 4985, 4987, 4987, 4990, 4991, 4991, 4994, 5014, 5018, 5112, 5138, 5155, 5156, 5159

y. et- Ortadan kaldırmak. 1038

y. (yòğ_ise) 401, 4513

y.-í 1397

y.+ķen 3362

- y. + tuş** 4455
- y. + fı** 634, 653, 653, 693, 697, 1345, 3292, 3450
- y. + fu** 630, 2271
- y. + fım** 997
- y. + tuş** 626, 1066, 1234, 2243, 2822, 2853, 3777, 4378
- y. + usem (yòğ_usem)** 243
- y. + ùdi (yòğ_ùdi)** 3404
- y. + ùdi (yòğ_ùdi)** 14, 14, 16, 32, 32, 38, 84, 159, 286, 342, 347, 409, 412, 412, 922, 946, 984, 984, 1043, 1099, 1199, 1926, 1968, 1968, 2011, 2012, 2012, 2137, 2375, 2377, 2401, 2413, 2543, 2544, 2700, 2701, 2732, 2745, 2745, 2822, 2890, 2890, 2907, 3017, 3022, 3023, 3023, 3035, 3062, 3144, 3482, 3752, 4184, 4186, 4220, 4346, 4449, 4468, 4501, 4546, 4546, 4859, 4959, 4959, 4986, 5117, 5139, 5161
- y. (yòğ_iken)**
- y.** 1901
- yòka** Bk. **yòkarı**
- y.** 3808
- yòkakı** Bk. **yòkarkı**
- y.** 724, 724, 1093
- yòkar** Bk. **yòkarkı**
- y. (yòkā)** 1158
- yòkarda** *zf.* Tepede, üstte.
- y.** 976, 1199
- yòkardan** *zf.* Üstten, tepeden.
- y.** 2639, 3343, 4951, 5165
- yòkardā** Bk. **yòkarda**
- y.** 437, 1314, 3539, 3737
- yòkarı** *ıs.* Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı.
- y.** 832, 836, 836, 837, 844, 852, 855, 905, 1000, 1409, 1425, 1426, 1596, 1659, 1694, 1844, 1954, 1973, 1989, 2218, 2219, 2220, 2248, 2517, 2963, 3111, 3111, 3340, 3426, 3535, 3535, 3539, 3739, 3805, 4027, 4036, 4589, 4677, 4898, 4905, 4909, 4912, 4918, 4919, 4920, 4920, 4921, 4921, 4921, 4922, 5058, 5085
- y. (aşağa yòkarı)** *zf.* Tama yakın, yaklaşık olarak. 4082
- y. (aşağı yòkarı)** 3764, 4070
- y. (aşağa yòkarı)** 1990, 2023, 2023
- y. + dūr** 4344
- y. + ya** 999, 1000
- yòkarıdā** Bk. **yòkarda**
- y.** 4425
- yòkarkı** *sf.* Yukarıda bulunan.
- y.** 1155, 1399, 1403, 1403, 1413, 1413, 1431, 1432, 2591, 4552
- yòkāi** Bk. **yòkarı**
- y.** 9, 354, 478, 1030, 1048, 1082, 1162, 1264, 1271, 2302, 2317, 2540, 2739, 3287, 3544, 4390, 4391
- yòkakı** Bk. **yòkarkı**
- y.** 208, 1029
- yòkāyı** Bk. **yòkarı**
- y.** 3113
- yòkardā** Bk. **yòkarda**
- y.** 104
- yòkla-** El ile dokunmak incelemek.
- y.-lārdı** 3419
- yòklama** *ıs.* Bir topluluğu oluşturan üyelerin belli bir zaman ve yerde bulunup bulunmadığını anlamak için yapılan sayma işlemi.
- y. + sı** 4740
- yòkluk** *ıs.* Yok olma, bulunmama durumu.
- y.** 625, 625, 625, 1723, 2318, 2319, 2319, 2354, 2416
- y. + a (yòkluga dūş-)** Kendini yoksulluk içinde bulmak. 2349, 2349, 2350
- y. ol-** Kıtık olmak. 2352
- y. + fen** 2338
- yòksa** Bk. **yòkse**
- y.** 985, 1959
- yòkse** *bag.* Bir düşüncenin bir davranışın ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılır.

y. 436, 752, 872, 1533, 2660, 2745
yòksul s. Geçinmekte çok sıkıntı çeken kimse, fakir.
y. 1396, 3292
yòksuzlùk Krş. **yòkluk**
y. 71
yòkuş *ıs.* Yükselerek devam eden yok, iniş karşıtı.
y. 1916, 1973, 4590
y. + **i** 3750
y. + **ina** 4642
y. + **íní** 1203
y. + **lāríní** 3871
yòl Bk. **yol**
y. + **duş** 3677
yòmmiye *ıs.* Bir günlük çalışma karşılığı verilen ücret, gündelik.
y. + **ngí** 4114
yònul- Yonmaya konu olmak veya yonulmak işi yapılmak.
y. - **duğı** 3912
y. - **mış** 3912
y. - **muş** 3911
yóre *ıs.* Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü, havali.
y. 1299
y. + **mùzdä** 1355
y. + **si** 1299
y. + **sindä** 1345
yuk Bk. **yúk**
y. + **í** 4104
yulār *ıs.* Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip.
y. - **í** 835
yum- Görmezden gelmek.
y. - **äcäksen** 4144
yumağ *ıs.* Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey.
Krş. **Keçik**
y. 2908, 2908, 2908
yumāk Bk. **yumağ**

y. 2908
yumruk *ıs.* Eli yumruk biçimi almasıyla yapılan vuruş, yumrukla vuruş.
y. + **um (yumruğum)** 3429
yumuşta *ıs. bıy.* Bir dişinin vücudunda oluşan yumurtlama ve döllenmeden sonra aynı türden bir canlı oluşturan hücre.
y. 3688, 3860, 3861
yuft *ıs.* Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası.
y. (**yef yuft**) Üstünde yaşanan toprak. 2436
yut- Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.
y. - **äcāk** 2600
yuva *ıs.* 1. Kuşların ve başka hayvanların yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütme veya yavru yapmak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak.
y. + **sí** 190
2. *ıs.* Genellikle ailenin oturduğu ev.
y. 190, 3385
y. **Qur-** Evlenmek. 3384
yuvalanmāk Yuvarlanmak işi.
y. (**yuvalanmāğ_ilen**) 1600
yuvaşla- Bir şeyi bir yerden kaldırmadan ekseni çevresinde döndürerek yürütmek, tekerlemek.
y. - **mış** 1597
yuvaşlan- Kendi üzerinden dönerek hareket etmek.
y. - **ürlār** 3689
y. - **üp** 3376
yuvaşlağ *sf.* Top veya küre biçiminden olan, müdevver.
y. 2985, 2985, 2986, 2986
yuvaşlağça *zf.* Yuvarlağa yakın bir biçimde olan.
y. 2980, 2980
yün Bk. **yún**
y. + **den** 2318
yúk Bk. **yúk**
y. 4219

yukařdä *zf.* Tepede bulunan, üstteki.

y. 1972

yúksek Bk. **yúksek**

y. 3678

yúk *ıs.* Araba, havyan vb. şeylerin taşıdığı şeylerin hepsi.

y. 298, 830, 1271, 1271, 1400, 1989, 2060, 2060, 2549, 2550, 2551, 3144, 3487, 3648, 3648, 3648, 3649, 3650, 3654, 4104, 4215, 4215, 4218, 4497, 4498, 4771, 4776, 4778, 4895

y. + a 4326

y. **altına kal-** Yapılan bir iyilik karşısında eziklik duymak. 1554

y. + í 176, 1404, 2291, 2291, 4497

y. + í **kuş-** Yük hazırlamak. 5163, 5164

y. + íní 175

y. + le 2290

y. + len 1990

y. + lăří 176

y. + lăříní 3148

y. + şaşı 3487

y. + ùmùz 2671

y. **vuş-** Yükleme. 177, 178

yúk-le- Bir yere taşınmak için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak.

y. -di 1382

y. + eceksén (**yúk-léceksén**) 1382

y. -mēdi 1382

y. -řdílār 3148

y. -sùn 1383

yúk-len- Yükleme işi yapılmak veya konu olmak.

y. -ùřduk 3089

yúksek *s.* Altı ile üstü arasında uzaklık çok olan.

y. 3297, 4055

yúksek Bk. **yúksek**

y. 1004, 5131

yúk-sel- Yüксеğ çıkmaq.

y. -iyò 909

yún *ıs.* Güzün kırılan koyun tüyü.

y. 2899, 3061, 3061, 3064, 3065

y. + inden 2310, 2321

y. + lăřden 2897

y. + lăří 2900

yúřek Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül.

y. 1752, 1760

yúřak Bk. **yúřek**

y. + èim (**yúřèim**) 2579

yúřkún- Krş. **úřk-**

y. -miş 1517

yúřú- Adım atarak ilerlemek, gitmek.

y. -di 1493, 1606

y. -dí 1534

y. -dúğúmúz 1475

y. -dúk 1474, 3535

y. -dúm 1536, 1561, 1923

y. -ebilùřòk 1459

y. -mē 4688

y. -mişùk 2933, 2933, 2933

y. -şken 1517

y. -řòm 2625

y. -řsén 3403

y. -ùsen (**yúřusen**) 4679

y. -yemādùm 4213

y. -yeşek 501, 504, 504

y. -yòřuk 1973

2. (maddî bakımdan) Benzerlerini geçmek, ilerlemek.

y. -di 3467

y. -di (**al- yúřú-**) maddî bakımından benzerlerinde daha hızlı gelişmek. 3467, 3469

yúřúmak *ıs.* Yürümek işi.

y. 2625

yúřút- 1. Yürüme işini yaptırmak, yürümesini sağlamak, gerektiği gibi yapmak.

y. -emā 1251

y. -iúř 1396

2. Var olan durumu sürdürmek.

y.-úrúm 2437

yúz *ıs.* 1. Doksan dokuzdan sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.

y. 681, 733, 802, 1118, 1330, 1424, 1438, 1456, 1463, 1479, 1513, 1517, 1544, 1544, 1833, 2134, 2134, 2138, 2138, 2465, 3548, 3847, 5068

y. bin *ıs.* Yüz tane binin toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 4172, 4538

y. älli *ıs.* Yüz ile elli sayılarının toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 709, 733

y. älli bin *ıs.* Yüz bin ile elli bin sayılarının toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3840

y. milyon *ıs.* Yüz tane milyonun toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 875, 4822

y. yifimi *ıs.* Yüz ile yirmi sayılarının toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 3848, 3849, 3849, 3850, 3850, 3851

y. yifmi beş bin *ıs.* Yüz yirmi beş tane binin toplamından oluşan sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 883

y.+e 2815

2. Başta, alın, göz, burum, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sime, çehre, surat.

y. 353, 741, 2750

y.+a 2483

y.+dä 2443

y.+den 887

y.+ä 2600

y.+i 4861

y.+i 588, 1238, 2779

y.+ina 291, 836, 855

y.+ina 81

y.+lëini 1578

y.+lëüma 1156

y.+úgúzden 51

y.+úm 4804

y.+úmí 2755

y.+úmúzë 2748

y.+úmúzí 1481

y.+úni 2015

3. Bir şeyin ön, görünün tarafı.

y.+i 2473

y.+ini 2474

yúz- Kol, bacak, yüzgeç gibi organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak.

y. 3299

yúzbaşı *ıs. ask.* Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.

y. 3358, 3362, 3366, 3371

y.+m 3363

y.+mùzdùr (yúzbaşumùzdùr) 3357

y.+nùn 3587

y.+sí 3358, 3371

y.+ylä 3595

yúzden *e.* Bir işin nedenini açıklamakta kullanılır.

y. 290

yúzúk *ıs.* Parmağa geçirilen genellikle metal halka.

y. 267, 4694

y. oyíní Yüzük saklama oyunu. 4693

y.+í (yúzúgí) 4693, 4694

y.+ini (yúzúgini) 265

zabífa *ıs.* Şehirlerde güvenliği ve belediye hizmetlerinin güvenliğini sağlamakla görevli yönetim veya bu görevde çalışan memur.

z. 3849

zaman Bk. **zamân**

z. 3917

zamân Bk. **zamân**

z.+a 2319

z.+i 2339

zamân *ıs.* Bir iş, veya oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte oldu süre, vakit.

z. 158, 390, 439, 826, 845, 886, 1257, 1305, 1309, 1311, 1385, 1439, 1503, 1520, 1701, 1704, 1723, 1746, 1787, 1805, 1808, 2000, 2002, 2003, 2009, 2020, 2025, 2068, 2096, 2108, 2109, 2116, 2138, 2220, 2229, 2230, 2234, 2255, 2259, 2294, 2296, 2369, 2531, 2579, 2600, 2634, 2833, 2848, 2873, 2925, 2955, 3034, 3042, 3059, 3131, 3153, 3547, 3570, 3652, 3692, 3693, 3696, 3705, 3706, 3722, 3798, 3846, 4239, 4439, 4594, 4637, 4660, 4660, 4689, 4759, 4759, 4765, 4766, 4768, 4769, 4773, 4774, 4783, 4810, 4823, 4828, 4844, 4850, 4850, 4851, 4855, 4855, 4856, 4856, 4857, 4862, 4864, 4891, 4930, 4976, 5012, 5021, 5123, 5123, 5136, 5148, 5153, 5160, 5160, 5170

z.+da 502, 761

z.+dāyık 2299

z.+den 3671

z.+dā 144, 1714, 1749, 1930, 2300, 3033, 3035, 3091, 3096, 3715, 3975, 4010

z.+dūr 1872, 2354

z.+ı 1587, 1595, 2922, 2922, 2922, 3237, 3558, 3558, 3559, 3559, 3671

z.+ımızda 3022

z.+ında 2296

z.+inde 2283

z.+inden 3670

z.+ındā 317, 809, 2757, 2800

z.+ıydı 1728

z.+lār 1616, 1840

z.+lārden 2289

z.+lārdē 4476, 4476

z.+lārdā 1777, 2286, 5138

z.+lārı 733, 2434, 3629

z.+lārımdı 1616

z.+lārında 3525

z.+lārinde 616

z.+lārüngı 1947

z.+lārümde 4196

z.+lārümüz 1640, 2351

z.+ümde 4862

z.+ümüz 2337, 2368

z.+ümüzde 2800

z.+ümüzda 3185, 3848

z.+ümüza 4220

zamāndaķı Bk. **zamānķı**

z. 515

zamānķı 1. s. Bir zamanda olan.

z. 1281, 3409, 3715

2. zm. Belirli bir zamana ait.

z.+nı 5147

zaşaş *ıs.* Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç.

z. (zaşaş etmäg_ilen) 1497

z. et- Alışverişte, elindekinin bir ölümünü boşuna elinden çıkarmak, yitirmek. 2849

z. vēř- Birini maddî manevî bakımdan zarara uğratmak. 2787, 4280

z.+ı 2006, 4847

z.+memişlār 2849

z.+ümüz 4449

zate Bk. **zaşı**

z. 1650

zaten Bk. **zaşı**

z. 31, 48, 426, 630, 1276, 1412, 1430, 1834, 1857, 1955, 1955, 3039, 3137, 3216, 3697, 3704, 3712, 3835, 3862, 4053, 4160, 4679, 4745, 4787, 4819, 4999, 5016, 5017, 5038

zaşı Bk. **zaşı**

z. 679, 1314, 1345, 3376, 3394

zaşen Bk. **zaşı**

z. 1546, 1566

zaşı Bk. **zaşı**

z. 1338, 3775, 3869

zaşı *zf.* Doğrusu, doğrusunu söylemek isterseniz, aslında, esasen. Krş. **zaşen**

z. 318, 329, 479, 490, 1047, 1082, 1088, 1095, 1103, 1276, 1351, 1581, 2427, 2495, 2611, 2624, 2628, 2633, 2649, 3239, 3292, 3305, 3327, 3343, 3368, 3483, 3601, 3695, 3836, 4094, 4350, 4403, 4671, 4906, 5156

zaval *is.* Yok olma, yok edilmek, zarar görmek.
z. 889

zavalí *sf.* Acınacak kadar kötü durumda bulunan.
z. 147, 3935, 4568, 4568, 4861

zay Yitmiş, kaybolmuş olan, yitik, kayıp.
z. ol- Yitmek, kaybolmak. *mec.* Ölüp gitmek. 1590

zāten Bk. **zaí**
z. 1818, 1950

zām *is.* Bir şeyin fiyatını arttırma, bir fiyatı üstüne yeni bir fiyat katmak.
z. 883

zāmān Bk. **zamān**
z. 630, 945, 1184, 1191, 1199, 1204, 1204, 1296, 1320, 1475, 1508, 1529, 1566, 1573, 1594, 2835, 2835, 3524, 3559, 3623, 3728, 3741, 3744, 3800, 3810, 3857, 3861, 3865, 3867, 3868, 3873, 3879, 4045, 4126, 4167, 4207, 4400, 4466, 4484, 4497, 4546, 4682, 4939, 4961, 4977, 5078, 5080, 5089

z.+da 53, 72, 72, 99, 3732, 4923,
z.+de 3749, 4477
z.+dā 418, 1104, 1430, 3802, 3889, 5090
z.+í 1548, 3858, 3858
z.+ína 5008
z.+inde 3858
z.+indā 5006
z.+lār 4550, 4557
z.+lārdā 4573, 4574
z.+lārí 3723
z.+sūz 4914
z.+ūmda 4651
z.+ūmdā 5072
z.+ūmūzdā 4184
z.+ūn 3753

zāmān zāmān *zf.* Belli olmayan zamanlarda, ara sıra, bazen.
z. 4101

zāmānkí *sf.* Belli bir zamanda olan.
z. 3722, 3732, 3749, 4096, 4477

zāmet *is.* Sıkıntı, güçlü, yorgunluk, eziyet, meşakkat; zahmet.
z. 5108
z. çek- Eziyet, sıkıntı gibi durumları yaşamak. 4292, 5108
z.+i 24, 5146

zāmetlí *sf.* Zahmetli yapılan, yorucu, sıkıntılı, eziyetli, güç.
z.+ydi 24

zān *is.* Sanma, sanı; zan.
z. et- Sanmak. 5049

zehir *is.* Organizmaya girince kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde, ağı, sem.
z. 4159

zehirlān- Zehirlemek işi yapılmak veya zehirlemek işine konu olmak.
z.-dí 3925

zehirlen- Bk. **zehirlān-**
z.-ūlār 4022

zekālí *is.* Anlama kavrama yeteneği olan, zekası olan, zeki
z. 1372

zengin *s.* Parası, malı çok olan, varlıklı.
z. 103, 267, 957, 958, 981, 3668
z.+lā 97, 102
z.+lār 103, 3504
z.+lārí 3004

zenginlūḳ *is.* Zengin ve varlıklı olma durumu.
z. 103
z.+lārí 3767

zeñmeñ *ıs.* Yaz kış yaprak dökmeyen, içerdığı şekerden dolayı hayvanlar için çok yararlı, yarı otsu bir bitki.

z. 4391, 4392, 4392

z. + lār 4394

zeñfe *ıs.* Çok küçük parçacık.

z. 3919

zevk *ıs.* Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinde, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz.

z. duy- Hoşlanmak. 995

zevkli *sf.* Beğenilen, hoşa giden.

z. 2934, 2939, 2941

zevk Bk. **zevk**

z. + ùmùz 3300

Zeytin Bk. **Zeytùn**

z. 2090, 2090, 2090

zeytinyağı *ıs.* Zeytin tanelerinden çıkarılan bitkisel yağ.

z. 2889

Zeytùn *öz. ıs.* İneklere verilen bir isim.

z. 2716

zifir *ıs.* Tütün dumanının bıraktığı yağlı kir.

z. 1732

zihin *ıs.* Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerin bütünlüğü, an.

z. + e (zihne) 1922

zıl *ıs.* Tulum çalgısında ses veren kamıştan yapılan küçük bir parça. Krş. **dillùk**

z. + lārín 1340

zincir Bk. **zinćir**

z. 2255, 2256, 2257, 2257

zinćir *ıs.* Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ.

z. 251, 254, 254

z. + i 251, 256, 257, 258, 262

zinla- (vücudun bir yeri) Nabız atışı gibi, kesik kesik ağrımak veya sancımak, zonklamak.

z. + ā (zinlā) 1920, 1921

zipla- Bir yere çarpıp yukarı fırlamak.

z. + ā (zíplā) 1953

z.-dùk 1970

ziñve *ıs.* Doruk, tepe.

z. 1651

z. + den 1638

z. + dā 1632

z. + ye 1631, 1632, 1633, 1652

zivir *ıs.* 'kıvir zivir' gibi küçük önemsiz şeyleri anlatmakta kullanılır.

z. (kıvir zivir) Ivır zıvır. 3324, 3361, 3392

zırhlı *ıs.* Büyük bir bölümü mermilere ve uçak bombalarına karşı zırhla korunmuş savaş aracı.

z. 4027

zoñ *s.* Sıkıntı, güçlü, rahatsızlık.

z. 138, 153, 340, 346, 411, 645, 647, 647, 1056, 1283, 1284, 1284, 1334, 1444, 1444, 1470, 1472, 1501, 1542, 2114, 2390, 2809, 3007, 3007, 3575, 4172, 4176, 4256, 4386, 4532, 4690, 4987, 5001, 5171

z. + ina 5007

z. + le 784

z. + len 2450

z. + lā 2820

z. + um 1274

z. + umuz 3117

zoñla- Bk. **zoñle-**

z.-masaydí 282

zoñlaş- Zor duruma gelmek, güçleşmek.

z.-fí 4606

zoñle- Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak, mecbur etmek.

z.-mişti 1407

z.-yemāzssèn 1362

zoñlen- Zorlamak işi yapılmak veya zorlamak durumuna konu olmak.

z.-inće 2625

zorluk *is.* Sıkıntı veya güçlükle yapılma durumu, zor olma, güçlük.

z. 2518

z.+í (zorluğu) 2621

zō Bk. **zoş**

z.+ilen 410

zōř Bk. **zoş**

z.+um 4

zulum *is.* Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyım.

z.+ùnden (zulmünden) 764

zúřřiyet *is.* Soy sop.

z.+im 803

4.2 YER ve KURULUŞ ADLARI DİZİNİ

Abiçho Çamlıhemşin ilçesine bağlı bir köy.

a. 4280, 4553

Açaba Pazar ilçesine bağlı bir köy.

a. 183, 480, 486, 504, 566, 1299, 1300, 4431

Açaba Kaşadagi Kaçkar Yaylası'nda bir yer.

a. 1401

a. +ina 1405

Açaba Bk. Açaba

a. 89, 497, 3695

a. +a(açabā) 512

a. +den 3615

a. +ya 278

Adapazarı Adapazarı ili.

a. +na 3224

a. +ndā 3223

Akbucak Pazar ilçesine bağlı bir köy.

a. 1279, 1617, 1648, 3485

Akşuri İrmak Pazar ilçesinde bir yer.

a. 2843, 2851

Akşurluk Pazar ilçesinde bir yer.

a. 2855, 2855

Almanya Alman ülkesi.

a. +a(almanyā) 4253

a. +dāydı 1109

a. +den 3222

a. +dā 3274

a. +dāki 1037

Alsancak İzmir'de bir semt.

a. +fa 3471

a. +fā 3468

Altınpark İzmir'de bir işyeri.

a. +a 3457

Amasya Amasya ili.

a. 3579

a. +a 3567, 3578, 3579

a. +ā 3604, 3605

a. +de 3605

a. +dā 3608

a. +nün 3604

a. +ya 3576

Amlakif Hemşin'de bir yayla.

a. 3230

Angara Bk. Ankara

a. 4579

a. +dā 4386

Ankara Ankara ili.

a. 901, 2619, 3393, 3522, 3632, 3839, 3859, 4058

a. +a 1096, 3521, 3868, 3938

a. +a(ankarā) 897, 1895, 1957, 2623

a. +ā 3609

a. +da 756, 878, 1983, 1983, 2168, 2686, 2728,

3546, 3668, 4088

a. +dāydı 4292

a. +dāydık 899

a. +dāyım 3703

a. +de 3716, 3770

a. +den 625, 725, 894, 1441, 1849, 2355, 2624,

3575, 3711, 3870

a. +dā 543, 598, 755, 880, 1100, 2193, 2208,

2442, 3054, 3512, 3524, 3711, 3863, 4069

a. +lārden 1064, 3119

a. +lārdā(ankālārdā) 63

a. +nün 990, 3051, 3524

a. +nün 3854

a. +ya 599, 1900, 4242

a. +ye 3608

Ankara kalesi Ankara'da bir yer.

a. 2444, 2442,

a. +ndā 2442

a. +ni 2444

Ankara Palas Ankara'da bir otel.

a. +in 772

a. +fā 765

Ankara Bk. Ankara

a. +a(ankarā) 64

a. +dā 523

- a.+ya** 2275
Antakya Antakya ili.
a. 774, 774
Antalya Antakya ili.
a. 4164
a.+den 4164
a.+dā 878
a.+in 4163
Aṛçoviṭ Hemşin'de bir yayla.
a. 3787
Aṛdaşen Rize'nin Ardeşen ilçesi.
a.+den 3250
Aṛdeşen Bk. **Aṛdaşen**
a.+den 4718
a.+dā 4721
Aṛmonit Dağı Trabzon ile Giresun arasında bir dağ.
a. 3570
Aṛtaşen Bk. **Aṛdaşen**
a.+a 4975
a.+de 4991
a.+dā 4891
Aspi Hemşin'de yaylasında bir yer.
a. 4923
Atina Rize'nin Pazar ilçesinin eski adı.
a. 476
a.+ya 476
Atmeydanı Hemşin yaylasında bir yer.
a. 4342
Aṛtaşen Bk. **Aṛdaşen**
a. 1020
Aveçor Hemşin'de bir yayla.
a. 1657
Avelor Hemşin'de bir yayla.
a. 3788
Ayder Çamlıhemşin'de kaplıcası ile ünlü turistik bir yayla.
a. 3780
a.+a 1033, 2284, 2358, 3877, 3881, 3882, 3884, 4678
a.+den 3450, 4666, 4677, 4678
a.+dā 2326, 3659, 3768
a.+lār 2425
a.+ün 2284, 2296, 4645, 4666
Ayder Dārāsı Ayder yaylasının bulunduğu vadi.
a. 2301
Ayder kaplıcaları Ayder yaylasının turistik bir mekânı.
a. 3783
Aydınlık Ankara'da bir semt.
a.+ta 1096
Ānkaṛa Oteli Ankara da bir iş yeri.
ā. 758
Bağlum Ankara'da bir semt.
b. 3839
b.+dadürle 3839
Bağoz Rize'nin Ardeşen ilçesine bağlı bir köy.
b.+dā 5105, 5105, 5105
Balıkesir Balıkesir ili.
b.+lilār 3326
Basmane İzmir'de bir semt.
b. 3456
Başkoy Pazar ilçesinde bir köy.
b.+den 654
Bayburt Bayburt ili.
b.+feydilār 819
Bayraklı İzmir'de bir semt.
b. 3251
b.+ya 3248
Beştepalār İzmir'de bir semt.
b.+de 3426, 3245
Beyazkaya Ardeşin'in ilçesine bağlı bir köy.
b. 5106
Bisbog Pazar Hemşin'de bir yer.
b.+un 449
Bodrum Muğla iline bağlı bir ilçe.
b.+a 4035
b.+dā 4042
Boğazyatağ Çamlıhemşin'in Huser yaylasında bir yer.
b. 4273, 4273
Bucak Pazar ilçesine bağlı bir köy.

- b. 485, 486, 4430, 4585, 4591
Bulep Pazar ilçesine bağlı bir köy.
 b. + **ten** 3594
Çamlıhemşin Bk. **Çamlıhemşin**
 ç. + **ün** 4721
Çamlıhemşin Rize'nin bir ilçesi.
 ç. 413, 4643
 ç. + **den** 811, 1973, 3783, 4644, 4646
 ç. + **denüm** 348, 349
 ç. + **dä** 434
 ç. + **e** 4644
Çanäva Hemşin ilçesinde bir köy.
 ç. + **dä** 708
Çankaya Ankara'da bir semt.
 ç. + **da** 18, 3051
Çano Yäyläsi Çamlıhemşin'e bağlı bir yayla.
 ç. + **na** 1641
Çarğovıf Çamlıhemşin yaylarında bir yer.
 ç. 3787
Çayeli Rize'nin bir ilçesi.
 ç. + **ndä** 4732
Çayırduzi Çamlıhemşin'e ilçesinde bir köy.
 ç. 4722
Çayırduzi Yäyläsi Çamlıhemşin'e bağlı bir yayla.
 ç. + **na** 1643
Çelegina Pazar ilçesinde bir yer.
 ç. + **da** 2013
 ç. + **ya** 2044
Çemağ Çamlıhemşin'de bir yer.
 ç. + **ten** 520
Çingit Pazar ilçesinde bir köy.
 ç. 3695
Çukıfa Bk. **çukıfa**
 ç. + **ya** 275, 275
Çehpeig Hemşin'de bir yer.
 ç. + **dä** 5038
Çimil Rize'nin bir nahiyesi.
 ç. + **a** 4922, 4926
 ç. + **den** 4919, 4919, 4922, 4926
 ç. + **ün** 4926
Çehernuğ Pazar ilçesinde bir yer.
 ç. 3669
 ç. + **ten** 3674
Çermağcuğ Çamlıhemşin'de bir yayla.
 ç. 3790
 ç. + **i** 4481
Çernovıf Çamlıhemşin'de bir yer.
 ç. 3789, 3790
Çamlıhemşin Bk. **Çamlıhemşin**
 ç. 2282, 2293, 2296
 ç. + **a** 2479
 ç. + **den** 2401
 ç. + **dä** 2288
 ç. + **ün** 2294
Çankaya Bk. **Çankaya**
 ç. + **da** 3052
Çânâ Çamlıhemşin'e bağlı bir köy.
 ç. 4553
Çehernuğ Pazar ilçesinde bir yer.
 ç. + **e** 843, 852
Çelinadibi Pazar ilçesinde bir yer.
 ç. 2937
Çmeşğ Çamlıhemşin'de bir yer.
 ç. 4925
 ç. + **tä** 4925
Çıyana Pazar ilçesinde bir köy.
 ç. 2852
Çukıfa Pazar ilçesinde bir köy.
 ç. + **den** 2562, 2656, 2668
Çelinadibi Bk. **çelinadibi**
 ç. 2942
Çukıfa Pazar ilçesinde bir köy.
 ç. 1977
 ç. + **den** 2667
Dawalı Yäylälär Hemşin'de bir yayla.
 d. + **a** 1642
Demokret Partı Demokrat Part i.
 d. + **yi** 636
 d. + **i** 904
Denizatı Paşfanesi Ankara'da bulunan bir iş yeri.
 d. 3051
Däräbaşı Hemşin'de bir yer.

d. 1694, 3133, 5133
Dosflār ķēratanesi İzmir’de bir işyeri.
d. 3472
Ediposi Wanag Hemşin’de bir yayla adı.
e. 5130
Ediposi Hanesi Bk. Ediposi Wanag
e. 5130
Edirneķapi İstanbul’da bir semt.
e. dā 674
Eleşķirt Ağrı iline baēlı bir ilēe.
e. + ķōyi 3322
e. + fe 3345
Elevit Çamlıhemşin’de turistik bir yayla.
e. 3230, 4920
e. + a 3234
e. + fe 3287
Ellinci Yıl Mektebi Pazar ilçesinde bir ilköēretim okulu.
e. 4438, 4438
Elmadagı Ankara’da bir ilēe.
e. + ndā 4047
Ergisu Hemşin yaylasında bir yer.
e. 4343
e. + yi 4342
Erzincan Erzincan il i.
e. + +ın 742
Erzurum Erzurum ili.
e. 3307, 3310
e. + a 4821, 4822
e. + dā 617, 725
Esenboēa Havaalanı Ankara’da bir yer.
e. 4064
Etimesut Ankara’da bir yer.
e. 4023
e. + ten 4027
Fındıklı Rize’nin bir ilçesi.
f. + dā 4746
Fransa Frans a.
f. + den 773
Gardaval Pazar ilçesinde bir yer.
g. 3557

g. + ün 3565
Ġenēaēa Mahallesi Uērak kōyünde Genēaēa sūlalesinin oturduēu mahalle.
ē. 950
Gālgelān Hemşin yaylalarında bir yer.
g. + a 1627
g. + dā 1619
g. + lāra 1619
Gālgelān Dūzı Hemşin yaylalarında bir yer.
g. 1567
Ġūlhane Parkı İstanbul’da bir yer.
ē. + ina 672
Ġūmıēāne Gümüşhane ili.
ē. 797
Ġūven Otobuslārı Rize’de bir otobūs işletmesi.
ē. 3626
Ġūzel İzmir İzmir’de bir işyeri.
ē. 3471
ē. + ün 3468
Ġamaķ Pazar ilçesinde bir yer.
ē. + a 4389
Ġānt Çamlıhemşin’e baēlı bir kōy.
ē. 4553
ē. + ten 1611
ē. + un 310, 1432
ē. + ufi 4723
Ġānt Yāylāsı Çamlıhemşin’e baēlı bir yayla.
ē. + na 1643
Ġulivať Pazar ilçesinde bir kōy.
ē. 2161, 2162
Ġulivaťdibi Pazar ilçesinde bir yer.
ē. 2162
Ġvanť Bk. Ġānt
ē. 4723, 4723
Hacetepe Hastānesi Ankara’daki Haccetepe Üniversitesi’ne baēlı bir kurum.
h. 4086
Halep Suriye’de tarihi bir kent.
h. + fe 2635
Halk Partisi Cumhuriyet Halk Partisi.
h. 616, 732

Hamîdiye Pazar ilçesinde bir yerleşim yeri.

h. +dâ 3856

Hasankale Erzurum iline bağlı bir ilçe.

h. 3314

Haydeî Bk. **Ayder**

h. 4217, 4217

Haymânâ Ankara'ya bağlı bir ilçe.

h. +den 3530

Hegesa Pazar ilçesinde bir yer.

h. 4391

h. +den 4391

Hemşin Hemşin halkının yaşadığı bölgelere verilen ad.

h. 577, 1299, 1300, 1345, 1526

h. +den 4921

Heykel Ankara'daki Ulus Heykeli.

h. +ûn 757, 757

Hoşasan Erzurum'un bir ilçesi.

h. +dâ 3314

Huseî Çamlıhemşin'de bir yayla.

h. +a 4327

h. +dâ 4336, 4340

h. +e 4216, 4328

Huseî Boğâzi Çamlıhemşin'in Huser Yaylası'nda bir yer.

h. 4425, 4426

Huseî tepesi Huser Yaylası'nda bir yer.

h. +na 4423

Ĥabak Çamlıhemşin'de bir yer.

İ. 478

Ĥaçiwânag Çamlıhemşin'de bir yayla.

ĥ. 3227, 3231, 3231

ĥ. +a 3230, 3230, 3234, 3285

Ĥala Çamlıhemşin'de bir köy adı.

ĥ. 478, 2279

ĥ. +de 1315, 1315

ĥ. +dâ 3449

ĥ. +nûn 2452, 2477

ĥ. +ya 2289

Ĥala Dârâsî Çamlıhemşin'in Hala köyünün bulunduğu vadi.

ĥ 2295, 2405, 2424

Ĥavaî Pazar ilçesinde bir yer.

ĥ. 2163, 2163, 2163, 2163, 2164, 2164, 2166, 2166, 2166, 2166, 2167

Ĥeçençur Çamlıhemşin'de bir yayla.

ĥ. +a 5038

Ĥewâk Aşitî Çamlıhemşin yaylalarından

Yusufeli'nin Hevek yaylasına geçişte kullanılan dağ geçidi.

ĥ. +na 5134

Ĥezermak Çamlıhemşin'de bir yer.

ĥ. 3788

Ĥävâk Bk. **Ĥävâk**

ĥ. 1665,

Ĥävâk Yâylâsî Artvin'in Yusufeli ilçesinde bir yayla.

ĥ. 1658,

ĥ. +na 1664

Ĥävâk Yusufeli'nin Çamlıhemşin yaylalarına sınır olan yaylası.

ĥ. +e 1665

ĥ. +e(ĥevê) 1457

ĥ. +fe 2382, 2383

ĥ. +fen 2384

Ĥĥopâ Atrvin'in sahilde yer alan bir ilçesi.

ĥ. +da 2136

İçkabala Pazar ilçesinde bir yer.

i. +a 517

İsilik Pazar ilçesinde bir yer.

i. 2157, 2157, 2157, 2157, 2158, 2172

İsirlük Pazar ilçesinde bir yer.

i. 2851, 2858, 3545

i. +fen 3545

İskenderun İskenderun ili.

i. 774, 774

İstambol İstanbul ili.

i. 665, 1234, 1441, 2241, 3393, 3393, 4275, 4425

i. +a 665, 3434

i. +dâ 1168, 1234, 4425

i. +den 1441, 2241

İsfambol Boğazı Çamlıhemşin'in Huser

Yaylası'nda bir yer.

i. 4423, 4424

İsfambol Palas Ankara'da bulunan bir işyeri.

i. 756, 756

i. +fa 757

İtalya Bir Akdeniz ülkesi.

i. 776

İzgem Yaylaları Ardeşen ilçesine bağla Aşağı ve

Yukarı Durak köylerine ait yaylalar.

i. 1641, 1642

İzmir İzmir ili.

i. 362, 3245, 3255, 3258, 3259, 3268, 3393,

3394, 3396

i. +a 2348

i. +de 3376

i. +den 3221, 3233, 3442

i. +dē 3272

i. +dā 428, 2361, 3237, 3273, 3434

i. +e 3389, 3389

İzmit İzmit ili.

i. +e 273

i. +fe 2633

i. +feyiz 136

i. +fēim 1098

Kaçkar Yaylası Çamlıhemşin'de bir yayla.

k. +nā 713

Kaçkar Rize ve Artvin Toprakları boyunca

uzanan Türkiye'nin dördüncü büyük

dağı.

k. 4340

k. +a 1625, 1664, 4341, 4342

k. +dā 4337

k. +ín+kuhi 1631

k. +kuhlārī 1677

k. +ün 1462

k. +ün kuhi 1625

Kaçkar Bk. Kaçkar

k. 1270, 2539, 2541, 3487

Kaçkar Bk. Kaçkar

k. 2539

k. +a 3487

k. +dā 1270

k. +lārden 1228, 1236

k. +un 1431

Kaçkar Yaylası Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

k. +ndā 4482

Kaçkar Düzü Kaçkar Dağı'nın eteklerinde

bulunan Kaçkar Yaylasına ait bir düzlük.

k. 1618

Kağadag Kaçkar Yaylası'nda bir yer.

k. +í 4341

Karadeniz Yolu Karadeniz boyunca uzanan oto

yol.

k. 892

Karpat Pazar ilçesinde bir yer.

k. 2172

Kilise Pugarı Çamlıhemşin'de bir yer.

k. 4343

Kırpaz Pazar ilçesinde bir yer.

k. 2147, 2147, 2149, 2149, 2172

Konak Mahallesi Pazar ilçesinde bir yer.

k. +ndā 3670

Kómilo Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

k. 4279, 4553

k. +den 3642, 3642, 3843

k. +nun 3658, 3871, 3871, 3871

Kuşiva Çamlıhemşin ilçesinde bir köy.

k. +den 3382 3923

k. +lār 3114

k. +ya 2471

Kütahya Kütahya ili.

k. +den 3923

Kabân İrmak Çamlıhemşin'indeki Satapla

yaylasında bir yer.

k. 174, 174, 449

Kakaçur Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

k. 5048

k. +den 5047

Kale Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

k. 3784

Kale Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

- ķ. +ya** 3643
Ķanlĭboĝāz Pazar ilçesinden Ķamlıhemşin'e geçişte kullanılan bir yer.
ķ. +dan 4502
Ķařadag Kaçkar Yaylası'nda bir yer.
ķ. 4273
Ķařakose Ağrı il i.
ķ. +in 3322
ķ. +ye 3347
Ķařpiç Ankara'da bir iş yeri.
ķ. +e 783
ķ. +fe 783
Ķařşıyaka İzmir'in bir ilçesi.
ķ. +dā 3451
ķ. +lār 3238
Ķavelār Pazar ilçesinde bir yer.
ķ. 2218, 2219, 2220
Ķavřan Yāylāsı Ķamlıhemşin'de turistik bir yayla.
ķ. 1616
ķ. +nden 1648
ķ. +ndā 1627
Ķavřān Bk. Ķavřan Yāylāsı
ķ. +ı 4481
Ķavřon Bk. Ķavřan Yāylāsı
ķ. 3489
Ķavřon Yāylāsı Bk. Ķavřan Yāylāsı
ķ. 3783, 3784
ķ. +na 2678, 3784
Ķayabaşı Huser Yaylası'nda bir yer.
ķ. 4274
ķ. +ndā 4491
Ķayaş Ankara'da bir semt.
ķ. +a 3625
ķ. +ın 3844
ķ. +lārden 3636
ķ. +te 3531
ķ. +fa 3522
ķ. +fadūr 3842
Ķāfundúzi Hemşin yaylalarında bir yer.
ķ. 3790
Ķānlĭboĝaz Bk. Ķanlĭboĝāz
ķ. 631
ķ. +a 2290
ķ. +ı 2290
Ķēzilĭřmak ķēraafānesi İzmir'de bir iş yeri.
ķ. +si 757, 758
Ķēzilay Türkiye Kızılay Kurumu.
ķ. +a 3269
Ķışla Camısı Hemşin'de bir cami adı.
ķ. 3767
Ķızılbank Erzurum'da bir ye.
ķ. +a 3307, 3310
Ķocanlı Uğrak köyünde Mahmut Beşer'in mezarının bulunduğu yer.
ķ. +dā 581
Ķoçboynuzı Armotit Dağı dolaylarında bir yer.
ķ. 3570, 3572
ķ. +nun 3571
Ķgis Akbucak köyünde bir mahalle.
ķ. 480
ķ. +a 89, 278
ķ. +e 3277
ķ. +un 89
Ķoķovıř Hemşin yaylasında bir yer.
ķ. 3790
Ķopdağı TrabzonGümüşhane arasındaki bir dağ.
ķ. +nden 3373
Ķúcúķ Osmānlı Pazar ilçesinde bir yer.
ķ. +ya 3490
Ķemeřaltı İzmir'de bir semt.
ķ. +na 3378
Laķonoz Pazar ilçesinde bir yer.
l. 2855, 2855
Lamĝo Pazar ilçesinde bir köy adı.
l. 578, 2274, 2805
l. +den 1967
l. +dā 1967, 1967, 2221
Lamĝoaltı Pazar ilçesinde bir yer.
l. +ne 3090
Laz Dúzi Ķamlıhemşin ilçesine bağı Satapla yaylasında bir yer.
l. +na 821

Laz fúzí Bk. **Laz Dúzí**

l. 2574

l.+ini 2575

Lâmgo Bk. **Lamgo**

l. 578

Lâşut Pazar ilçesinde bir yer.

l. 2145, 2145, 2153, 2153, 2154, 2155, 2172,
2191

Lodoçur Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

l. 1205, 4276

l.+a 1205

l.+den 1181

l.+dâ 4276

l.+i 4277

Lôut Pazar ilçesinde bir yer.

l. 2150

Maķlevinç Çamlıhemşin ilçesinde bir köy.

m. 2478

m.+a 2478

m.+e 2471

Mamagivať Pazar ilçesinde bir köy.

m. 4389

m.+ùn 3726

Mamaķ Fùrùnı Ankara'da bir iş eri.

m. 4579

Mancal Pazar ilçesinde bir yer.

m. 2150, 2172

Manisa Manisa ili.

m. 3442

Mazud'un Puğarı Kaçkar Yaylası'nda bir yer.

m.+nden 1389

Meço Pazar ilçesinde bir yer.

m.+ya 4391

Meķeliskiriť Çamlıhemşin ilçesinde bir köy.

m. 1201

Melesķur Pazar ilçesinde bir köy.

m. 479, 2274, 2694, 2694, 3695

m.+a 916, 1142

m.+da 1023

m.+de 2130

m.+dâ 149, 586, 1004, 2132

m.+du 575

m.+e 1967, 1968

Melesķur Dağı Ortayol köyünde bir yer.

m. 2666, 2667

Melesķur Yâylası Ortayol köyüne ait bir yayla.

m.+ndâ 1035

Memiş Pazar ilçesinde bir yer.

m. 2144

Menemen İzmir'in bir ilçesi.

m. 3441

Meşmanat Pazar ilçesinde bir köy.

m. 69, 183, 479, 481, 1280, 1300, 3508 3696

m.+a 69

m.+i 3484, 4642

m.+fa 586, 3484

m.+fen 605

m.+fenim 3479

m.+fâ 306

Mesoş Pazar ilçesinde bir yer.

m. 4304

m.+den 4389

Mesuk Pazar ilçesinde bir yer.

m. 5131, 5131

Meydan Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

m. 3114

Mezovit Kavron yaylasında bir yer.

m. 3785, 3786, 3787

m.+a 3652

m.+fen 3787

Miçiloş Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

m.+a 1404, 1246

m.+den 1401

m.+un 1400

Mikşon ķavaķ Çamlıhemşin ilçesinde bir köy.

m. 2486

Milleť Hastanesi İzmir'de bir sağlık kuruluşu.

m. 3245

Montaş'ùn Yòķuşı Pazar ilçesinde bir yer.

m. 3750

Ombole Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

o. 1647, 3489, 3489

Oĥořıçveri Pazar ilçesinde bir iş yeri.

o.+ínùn 4574

Orānkıř Çamlıhemşin ilçesinde bir köy.

o.+a 3894

Orta Asyā Orta Asya

a.+den 580, 583, 583

a.+den 583

Ortayol Pazar ilçesinde bir köy.

o. 2694, 2695

o.+den 2023

o.+e 2023

Oştant Hemşin’de bir yayla.

o. 5134

Owak Pazar ilçesinde bir köy.

o. 3695

Orānkıř Kōpri Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

o. 3892

Paĥ Pazar ilçesinde bir yer.

p. 2851

Palevit Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

p. 1972, 2712, 3073, 3074

p.+e 1972, 1972, 1989, 3080

p.+fen 1989

Palidak Pazar ilçesinde bir yer.

P. 2141, 2142, 2143, 2144

Palokçur Yāylāsı Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.

p.+ndā 5132, 5132

Pařĥal Yāylāsı Artvin’in Yusuleli ilçesinde bir

yayla.

p. 1657

Pařklārtaşı Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

p. 4341

Pastavar Pazar ilçesinde bir yer.

p. 2144

Pazar Rize’nin bir ilçesi.

p. 476, 637, 1279, 3302, 4439, 4585

p.+a 1557, 1558, 2122, 3302, 3687, 4437, 4569

p.+da 641, 2342, 2685, 2728, 4438, 4570, 4758

p.+den 637, 898, 1558, 2916, 4265, 4268

p.+dā 641, 3675, 4437, 4438, 4531, 4531, 4839, 4983

p. Kāzası 637

p.+ùn 4565

Pāris Fransa’nın başkenti.

p. 3231

Pegenewa Çamlıhemşin’de bir yer.

p.+yí 5132

Pogına Pazar ilçesinde bir köy.

p. 481, 481, 979, 979, 979

Polonya Polonya ülkesi.

p.+dā 2399, 2411

Pos Māllesi Pazar ilçesinde bir yerleşim yeri.

p. 2150, 2151

Rize Rize ili.

ř. 1279, 2179, 2614, 4585

ř.+a 4927

ř.+den 615, 796

ř.+dā 636, 4927, 4946

Rusye Rusya.

ř.+a (řusyā) 2826

ř.+den 3464

ř.+dā 2411, 2825

ř.+lāřı 2340

Şuzgarlı Soķak Ankara’da İnönülerin oturduğu sokak.

s. 805

Sağır Dilsüzlār Okulı Ankara’da bir eğitim kurumu.

s. 4023

SalonKōy Ardeşen ilçesinde bir köy.

s. 3806

Samsun Samsun ili.

s. 3566, 3626

s.+a 904, 3566, 3568, 3568, 3570, 3576, 3581, 3582

s.+de 3589

s.+den 905

s.+dā 3576

s.+un 3597

Sarıkamış Kars’ın bir ilçesi.

s. 3322

s.+a 3313, 3314, 3348

s. + un 3353
Satapla Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.
s. 165, 713, 2542, 2542
s. + a (sataplā) 1160
s. + da 1180, 1239
s. + den 1149
s. + dē 2574
s. + dā 157, 207, 4421
s. + dúzı 1049
s. + ín(sataplāin) 1203
Sārgı Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.
s. + de 4279
Sepeçor'un Dúzı Kaçkar yaylasında bir yer.
s. 1420
Seşnap Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.
s. 3792
Sırkeci İstanbul'da bir semt.
s. + dā 666, 671
Sķefanivat Pazar ilçesinde bir köy.
s. + í 576
s. + şen 4389
s. + ça 2078
Sowanak Pazar ilçesinde bir yer.
s. 2146, 2147, 2172
Şuşıvaf Pazar ilçesinde bir köy.
ş. 2161, 2161, 2846
ş. + şur 2161
Şuşıvaf Dağı Pazar ilçesinde bir yer.
ş. 2846
Tuķuf Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.
t. + a 5039
Tumas Pazar ilçesinde bir köy.
t. 3673, 3695
t. + un 3672
Tumbina Çamlıhemşin ilçesinin Huser yaylasında
bir yer adı.
t. 4342
Tunçeli Dağı Tunceli ili kırsalı.
t. + na 3324
t. + nde 3340

Túrkiye Cumhuriyeti Türkiye Cumhuriyeti
Devleti.
t. 763
t. + ymiş 892
Ŧap (ŦŦapulon) Bucak köyünde bir yer adı.
Ŧ. 4711
Ŧ. + den 4711
ŦāpiyeŦ Ortayol köyünde bir yer adı.
Ŧ. 2853
Ŧ. + lār 2853
Ŧ. + ũmũz 2853
Ŧēpan Hemşin ilçesinde bir köy.
Ŧ. + den 3312
Ŧezina Hemşin ilçesinde bir köy.
Ŧ. + dā 3276
Ŧ. + ya 3276
Ŧrabuzan Trabzon ili.
t. 3855
Ŧ. + da 2120
Ŧ. + daydí 2121
t. + den 2121, 2123
Ŧ. + dā 2122
Ŧuzla Çamlıhemşin ilçesinin Huser yaylasında bir
yer adı.
Ŧ. 4273
Uğrak Pazar ilçesinde bir köy.
u. 1101, 1101, 1310,
Ulus Anakra'da bir semt.
u. + şe 3634
Useş Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla. Krş. **Huser.**
u. + a 4483, 4679, 4679
u. + de 4479
Useş Yāylāsı Çamlıhemşin ilçesinde bir yayla.
u. 4479, 4480, 4480
u. + dũr 4481
Usķut Dağı Çamlıhemşin ve Pazar ilçeleri
arasında bir yer.
u. + nı 3277
Varāmāz Çamlıhemşin'de bir yayla yerleşimi.
v. + a 5042
v. + deydi 5042

v. +däim 4920

v. +e 5042

Viçä Çamlıhemşin’de bir köy. Bugün

Çamlıhemşin ilçesinin eski adı olarak
bilinir.

v. 349, 349, 1210, 2478, 3892, 4217, 4642

v. +a(viçia) 2478

v. +den 349, 349, 4643

v. +yä 4643, 4643

Yalova Yalova ili.

y. +dadür 3274, 3275

Yangun Çamlıhemşin’in Satapla yaylasında bir
yer.

y. +i 2573

Yafağ Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

y. 2851, 2858

Yedi Kaban Çamlıhemşin’den yayla yolunda bir
yer.

y. +da 828

Yediğöllär Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

y. +dä 3785

y. +í 3784

Zermeğut Kaçkar yaylasında bir yer adı.

z. 201

Zeyne Çamlıhemşin ilçesinde bir yer.

z. 5135

Zonguldak Zonguldak ili.

z. +fa 428, 649

z. +fä 362

4.3 KİŞİ ve SÜLÂLE ADLARI DİZİNİ

Aċar

a. +laşın 2282

Adem

a. +den 4093

Ahmet

a. 3651

Aktuşan

a. 4179

Alı

a. 92, 1131, 1154, 1205, 1209, 1572, 1583, 1585,
3462, 3462, 3472, 3775, 4314, 4433, 4731,
4853

a. +nùn 1969

a. +yi 3461, 3883

a. +ylen 1049

Alı Ağa

a. 591

Alı Ābey

a. 172, 179, 3458, 3459, 3461

a. +yùm 172

Alı Dāyı

a. 1045, 1262, 1263, 1266

a. +nùn 1019, 1164

Alı Dāde

a. +gun 3142

Alı Duşsun

a. 786

Alı Efendi

a. 756

Alı Emiċa

a. +gun 1022

a. +m 2456, 2457

Alı Ėemal

a. 3874

a. +i 3875

Alı Ózeř

a. 3329, 3333

Alı Uşta

a. 4314

Alı Ābi

a. 179

Alıye

a. 5021

a. +nùn 5006

a. +yi 5001, 5001

Amed Efendi

a. 3669, 3675, 3679

Amet

a. 93, 1050, 1050, 2223, 2233, 2233, 2237, 2238,
2245, 3528, 3528, 3529, 3530

a. +un 3545

a. +ùn 3535

Amet Saşıştaş

a. 3540

Amet Dāyı

a. + 3673

a. +i 3532

a. +i(amedı) 2227

Amet Saşıştaş

a. 3540

Amet řekerċi

a. 3667

Apel Enveş

a. + 3425, 3425, 3427, 3428, 3429

Apel

a. +lāř 3430

a. +lāřden 3450

Asıye

a. 1976, 2707, 2803, 2969

a. +yi 2758

Aslan

a. 2221, 2221, 2222, 2223, 2225, 2227, 2227,
2232, 2238, 2238, 2244, 2244, 2247

Atalyacı Amet

a. 3624

Atam

- a. 4717, 4717
- Atatürk**
- a. 781, 801
- a.+i 741
- a.+un 741, 3525
- Avni Mirzaç**
- a. 3348
- Ayişe**
- a. 4887
- Ayla**
- a. 4976
- Ayşe**
- a. 3478, 4459
- a.+dür 3649
- a.+nün 4378
- a.+ylen 3641
- Ayşe Pirimoğlu**
- a. 1965
- Ayşe Tekyıldız**
- a.+ 3478
- Âlî**
- a. 1391, 4313
- Âlî Dâyi**
- a. 1173
- Âyşe**
- a. 4178
- Bağozlî Muittin**
- b. 3473
- Bassa Sabri**
- b. 641
- Bayram Duşmuş**
- b. 4621, 4622
- Bâttin**
- b. 4886, 4886, 4886, 4910, 4910, 4914, 4915, 4939, 4953, 4971
- b.+den 4937
- b.+â 4886
- Beyhan**
- b. 2638
- Bilal Dâyi**
- b.+ 1135
- Bilaloğlu**
- b. 4886
- Bilâl**
- b. 1135
- Bucaklı**
- b. 4965
- Bucaklı Yusuf Dâyi**
- b. 4966
- Cemale Koçaman**
- c. 484
- Cemil Âbi**
- c. 1291, 1314, 1316
- c.+yi 1316
- Çirağı Alî**
- ç.+lârden(Çirağılârden) 1627
- çolak Hasân Dâyi**
- ç. 1183
- Davulcıoğlu**
- d.+lâr 2357
- Davut**
- d.+un 819, 1159
- Dilay**
- d. 3048
- Doğramacı Yaşar**
- d. 3623, 3624
- Dumlî**
- d. 1384, 1388, 1399
- Dumlî rafet**
- d. 1432
- Duşdane**
- d.+nün 4924
- Duşiye**
- d. 518
- Duşsun Alî**
- d. 727, 786, 965, 3589, 3632
- Duşsun Alî Dâyi**
- d. 4377
- Duşsun Alî Ğeniş**
- d. 2704, 2704
- Duşsun Amet**
- d. 683, 686

Duşsune

d. 2803, 2959

Ekşem Bey

e. 3250, 3261

Ekřiogłı

e. + lăřınden 796, 797

Elif

e. + i 1125, 1126

Emine

e. 1044, 1163, 1166, 1167, 1168

e. + den 312

e. + e(emině) 1171

e. + in 1097

e. + m 5128

e. + sina 1164

e. + yi 1159, 1163

e. + yle 1267

e. + ylen 1045, 1160, 1266

Emveş

e. 3439, 3440, 3462

Emveř Amća

e. 3430, 3440, 3446, 3446

Engin

e. 3609

Enveş

e. 601, 2707

Enveş Bey

e. 4457

Eřdōn

e. 1695, 1712, 1803, 1853, 1890, 1907, 1908,
1921, 1921, 1925

Eşol

e. 1389, 1441, 1456, 1468, 1476, 1478, 1538,
1549, 1551, 1553, 1554, 1555, 1557, 1559,
1562, 1563

e. + a 1561

e. + i 1469, 1476, 1563

e. + un 1538, 1539

Eřol Balùkçi

e. 1619, 1624

Eysine

e. 2639

e. + yi 2639, 2640

Eyúp Abey

e. 4127

Fadime Ană

f. + m 4903

Fadime ģala

f. 5003

Fadume

f. 1059, 1131, 1182, 1182, 1244

f. + dă 1242

f. + yilen 1058

Fatıh

f. + tûş 4380

Fatma

f. 2524

Fatoş

f. 4999

Fatıme ģala

f. 3663, 3666, 3707, 3708

Fatma

f. 4716

Fazıl

f. + den 3002

Fazıle

f. 2043, 2043, 2048

Fazlı Ābey

f. 2707, 4941, 4945

f. + ùm 4947

f. + ya 4942

f. + yı 4942

Fides

f. 1151, 1264, 1265

f. + um 1115

Fefahzade

f. 712, 712

Ferdi

f. + nûn 1725

Fevzi Ćakmak

f. 787, 788

Fevzi Emică

- f. + m** 814
- Fevzi Däde**
f. 4366, 4372
f. + m 846, 935, 4370
- Fevzi Emicä**
f. 814
f. + m 651
- Fevzi Feṛah**
f. 595
- Fevziye**
f. 1245, 1246
- Fides**
f. 56, 56, 56, 1244, 3019
f. + ùm 5163, 5165, 5169
f. + ùn 1243, 1244
- Fikri Ābey**
f. 4902, 4906, 4908, 5091
f. + ùm 5091
- Fikri Ābē**
f. + ũmí 4900
- Fikri Ābi**
f. 4895
f. + yùm 4895
- Gonpa**
g. + ùn 3658
- Gencağa**
g. 583, 584, 591
g. + den 591
g. + ín (gencağān) 4366
g. + ĩn 4377
g. + lār 2523
g. + lārden 2543
g. + lārín 2345
g. + lārín 4434
g. + lē 80
g. + nùn 1140, 2343
- Gencağa Kazım**
g. 1224
g. ùn 1225
- Gencağa Mustafa**
g. 1223
- Gicigic Húseyin**
g. 649
- Ġónúl**
ġ. 2707
- Ġúlbey**
ġ. + a 4879
ġ. + i 4879
- Ġúlsen**
ġ. 4888, 4899
- Ġúmişel**
ġ. 2281
- Ġalíp**
ġ. + a 1173
ġ. + du 1217
- Ġalíp Yaşar**
ġ. 1217
- Hacı Halıl İbrāhim Efendi**
h. 615
- Hacı Hasanlār**
h. + den 605
- Hacı ķedir**
h. 593
- Hacı ķedir Ağa**
h. 591, 593, 703, 707, 812
- Hacı Memed**
h. + ùn (Memedùn) 819
- Haćeṛ**
h. 1177
- Hacı Feṛat**
h. + ùn 3426
- Hacı ķasım**
h. + ùn 1250
- Hacı ķasımùn Heyāfi**
h. 1250
- Hacı ķasımùnķi**
h. + lārden 949
- Hacı ķedir Ağa**
h. 591, 1001
h. + nín 703, 707, 812
- Hakki**
h. 1260, 1261

Halíl

h. 3262, 3333, 3365

Halíl Demirtaş

h. 3359

h. +i 3368

Halíl Limân

h. 4430

Halise Saʔal

h. 4458

Halít

h. 3671, 3677

h. +i 3676

Halít Biliçi

h. 3610, 3611

h. +yla 3610

Hamdi Bey

h. 3885, 3888

h. +i 3888

h. +in 3885

Hamíyet Topâl

h. 4612

Haʔun Aktaş

h. 4621

Hasan

h. 701, 1196, 1196, 3922

h. +a 704, 1160

Hasan Bey

h. +i 798

Hasan Efendi

h. 849

Hasan Emicä

h. +m 814

h. +mí 703

h. +mín 702

h. +mùn 702

Hasan

h. +feʔah 595

Hasan Olća Òmbaşı

h. 3360

Hasan Sağa

h. 798

Hasan Bey

h. +i 798

Hasan Húseyin

h. 3756

Hasân

h. 664, 1167, 1167, 1262, 3687

h. +í 3640

h. +lä 1165

h. +ùn 1576

Hasân Däyí

h. +nùn 1052, 1183

Hasân Emicä

h. 623

Hatíce Feʔah

h. 605

Hava

h. 1113, 1114, 4324, 4324, 5164

h. +a(havaā) 1052, 4324

h. +în 1109

h. +yilen 1113

Havva

h. 1044

h. +yílen (Havvâyílen) 1044

Helvací Halís

h. 3625

h. +nùn 3663

Hemdi

h. 493, 516, 517, 558, 558

h. +m(hemdum) 516

Hemdi Emicä

h. +mùn 686

Hemdi Feʔah

h. 595

Henife

h. 558

h. +dä 541

Heva

h. +den 1247, 1247, 5158

h. +ì(hevā ì) 3641

Heyäfi

h. 1250

- h.+yi** 1248
- Hikmet**
- h.** 31, 10, 1098, 2013, 2130, 2163, 2278, 2278, 2279, 2279, 2279, 2290, 2342, 2352, 2560, 2647, 4186, 4390
- h.+tûr** 4373
- h.+ûn** 997, 4069
- h.+ûndûr** 1010
- Himilinin Alî**
- h.** 667, 668, 669
- Huyla (Hülya)**
- h.** 3049
- Hüseyin**
- h.** 107, 1252, 3247, 3257, 4799
- h.+e** 1253
- h.+in** 1152
- h.+le** 108
- Hüseyin Ferah**
- h.** 596
- Hüseyin Helvacı**
- h.** 3574
- Halîl**
- h.** 3352, 3382
- Halîf**
- h.+a (ḥalîd'a)** 1046
- Hasân**
- h.** 1568
- Haḫice**
- h.** 499
- h.+ye** 530
- İba Âbey**
- i.** 4910
- i.+ûmden** 4936, 4937
- i.+ûmdu** 4939
- i.+ûm** 4910, 4972, 5062
- İba Âbi**
- i.** 4935
- i.+m** 4885, 4899
- i.+ûm** 4894
- i.+mûn** 4895
- İbiş Osman Zeki**
- i.** 3451
- İbrahim**
- i.** 1976, 4913
- İbrâim**
- i.** 4916, 4916
- i.+un(ibrâimun)** 1969
- i.+ûndu** 4897
- İbrâim Şeker**
- i.** 4622
- İnóni**
- i.** 3280
- i.+nin** 805
- i.+yi** 800
- İşkapaří Necati**
- i.** 3840
- İsmail**
- i.+ûn** 3527
- İsmâil hakki**
- i.** 4436
- İsmâyîl Dâyi**
- i.** 2343
- İsmet**
- i.** 800, 2707
- İsmet İnóni**
- i.+** 800, 800, 804
- İsmet Paşa**
- i.** 801
- Jale Abula**
- j.** 4981
- Kayıboğlı**
- k.** 1315
- Kâzim**
- k.+un** 670
- k.+ín** 595
- Kâzım Liman**
- k.** 3615
- Kâmbur Osman**
- k.** 4313
- Kevser**
- k.** 4458, 4458
- Koçaman Cemale**

k. 484
Kóroǵlı
k. +lär 3752
Kaçelin
k. +lärden 1161
Qadîr Hoca
k. 1906
Qadîr Şimşek
k. 1634
Qadîrcan
k. 998
Qaldûr
k. +ûmûn 1177
Qaralı
k. 3538
Qaşaman
k. 3539

Qedir Ağa
k. +n 593
Qedirćan
k. +ûn 1037
Qedriye
k. 604
k. +yi 644
Qıfıl Amet
k. 3624
Qoyıncı Mevlût
k. +1575
Qubilay
k. 2039
k. +a 2037
Qudis Selaeddin
k. 3382
Quyumcı Memed Dâyi
k. 1391
Qazım
k. 1125
k. +ûn 1140
Qeloǵoli Osmân
k. 1434

Qemal
k. 107
Qemal
k. +le 3475
Qemal Amća
k. 3296
Qemal qabaoǵlı
k. 3294
Qenan
k. 3467
k. +i 1159
k. +lä 1207
Qenan Evşem
k. +un 3260
k. +ûn 3248
Qasıćı
k. +lär 3485
Qosëǵlı
k. +lärûn 5048
k. +ya 4913
Qosoǵlı Ğûlbey
k. +a 4879
Qosoǵlı Nezmi
k. 5041
Qósun Yaşar
k. +lär 4962
Qósëǵlı
k. +lär 4950, 4962
k. +läre 4949
Lale
l. 3049
Latífe
l. 2969
Laříf
l. +ûm 4304
Mamud Efendi
m. 3705
Mamud Ağa
m. +în 106
Mamuş Ābi
m. 1302

Mamut Beşer

m. 580

Mataşacı Mahir

m. 759

Mataşacı Alı Efendi

m. 755

Maynuş Hala

m. 5041, 5044, 5047, 5059

m. +ya (Maynuş Haliya) 5059, 5060

Mazlumoğlı

m. +nũn 3573

Mamut Ağa

m. lã 80

Mamut Dãy

m. 1311

Meãmmet Dãy

m. 1385

Meçit

m. +ũn (Meçidũn) 2690

Melek

m. 662

Melek Alı

m. 3456

Memed Ağa

m. 80, 584, 591, 700

m. +ĩn 107, 107

m. +lã 80

m. +lãr 2345

m. +lãr 98

m. +lãrĩn 4459

m. +nĩn 700

m. +nķĩlãr 585

m. +nķĩlãrden 623

Memedalı

m. 3698

m. +nũn 3611

Memed Ābi

m. +mũn 152

m. +yũm 313

Memed Alı Bilici

m. (Memed Alı Bilici) 1617, 1620, 1632, 1645

Memed Ābi

m. 152, 313

Memed Dãy

m. 1392

Memet

m. 107, 669

m. +i (Memed'i) 711, 2655

m. +ũn (Memed'ũn) 686, 1233

Memed Ābi

m. +yũm 172

Memet Dãy

m. +in 4435

Memiş

m. 595, 2144, 2144, 2145, 2145

m. +lãr 3491

Memiş Ağa

m. 617

Memiş Ferah

m. 595

Mendeşes

m. 2293, 2294, 2299, 4209, 4559

m. +un 2296

m. +ũn 4209

Meymune

m. +ya 5094

Mãzume

m. +in (Mãzumẽn) 1024

Miķa Alı

m. 3707, 3708

Molla

m. 3534

Molla Òmeř

ò. +ũn 2137

Molla Yusuf

m. 3454

Muãzez

m. 4999

Muhtaç Duşsun

m. 3558

Muitfin

m. 3473, 3473, 3474, 3475, 3476

m.+ûmûz 3476

Muşad
m. 3105

Musa Uça
m.+ydí (uřâydí) 4288

Musoluni
m.+ya 777

Mustafa
m. 484, 1016, 1019, 1028, 1223, 1224, 1394, 1394, 3526, 3527, 3454
m.+ayi(Mustafâyi) 3757
m.+duş 3275
m.+ín(Mustafâín) 1019
m.+ín(Mustafâín) 1044, 1109
m.+ín(Mustafâín) 1164
m.+ín 292
m.+ínkı 1186

Mustafa Âbi
m. 172, 178

Mustafa Dawulcı
m. 4457

Mustafa Dâyi
m.+nûn 1435

Mustafa Doğramacı
m. 3632

Muzafeş
m. 3614, 3896, 3898
m.+dâ 3898
m.+ûn 3613, 3878

Muzaffer Aşıcı
m. 3518, 3609, 3692, 3699, 3869, 3888, 3888, 4433

Mûammet M. Hilmi
m. 1280

Mûaşem
m. 4575

Naćiye
n. 131
n.+nûn 4878
n.+ya 4880, 4885
n.+yi 4374

Naćiye Hala
n. 5044

Nadiye
n. 2707

Nadiye Tuşan
n. 2693

Naći
n. 1140
n.+ya 1139, 1140

Nadîş
n.+ûn 2353

Nâciye
n. 4375

Necati
n. 3841

Nedim
n. 106

Neslihan
n. 1220
n.+lâ 1219

Neşet
n.+lâřín 3470

Neziře Yolđórmâz
n. 5104

Nezmi Emićâ
n. 5040, 5044, 5058

Niyazi Efendi
n. 2342, 3669, 3675

Niyazi
n. 2969
n.+nun 3679

Noşan
n. 2861, 2861
n.+lâş 2860, 2860, 2860, 2861

Noşanoğlı
n. 3019

Nuşay
n. 4939

Nuşi
n. 3743

Oğuz

- o. 2039, 2040
 o.+uma 2036
Örenkîtlî Hamdî Bey
 o. 3895
Osman
 o. 1250, 1381, 1393, 1407, 1423, 1433, 1823,
 1832, 1838, 1842, 1896, 1915, 1917, 1923,
 4315
Osman Âbey
 o.+îm 1942
 o.+ûmdä 5002
 o.+ûmûn 3452
Osmân
 o. 248, 1108, 1108, 1196, 1196, 1377, 1392,
 1407, 1425, 1439, 1525, 1528, 1548, 1820,
 1854, 1886, 3651, 4424
 o.+i 1103
 o.+um 303
 o.+un 219, 1023
 o.+ûm 315
 o.+ûn 222
Osmân Kelogoli
 o. 1434
Owagli Tahsin
 o.+un 3247
Ômeî
 ò. 967, 1032, 1036, 1144, 1146, 1147, 1193
 ò.+a 1145
 ò.+den 1105
 ò.+e(òmē) 1105
 ò.+in 1035
 ò.+inn(òmēn) 1217
 ò.+ûn 970
Örānkîtlî Alî Kemal
 ò. 3874
Örānkîtlî Hamdî Bey
 ò. 3880
Paşakînalār
 p. 2862
Paşā Dāyî
 p. 4964
Pelitlār
 p. 3467
Piriglār
 p.+în 2456
Pirimlār
 p. 2861
Pirimoğli
 p. 2167
 p.+lārden 2040
Pitullār
 p. 3490, 3490
 p.+dûr 3491
Þizma
 þ.+lārîn 1395
Þizma Âlî
 þ. 1584
Þizma Memet Dāyî
 þ. 1391
Þizma Mustafa
 þ.+nûn 1628
Ėafet
 ĩ. 1385, 1387, 1388, 1399, 1432, 1441
Ėafet Ustāgli
 ĩ. 1384
Ėasîle
 ĩ. 2705
Ėasîle Ėeniş
 ĩ. 2705
Ėecep Pekar
 ĩ. 769, 796
Ėeça
 ĩ.+den 3002
Ėefik
 ĩ. 3381
Ėefiye Ėala
 ĩ. 3650
Ėemzi
 ĩ.+nun 3246
Ėemziye
 ĩ. 4601
Ėemziye Liman

ṛ. 4585
Reşid Ağa
ṛ. 584, 591
Reşit
ṛ. 3638, 3639, 3639
Rāme
ṛ. + e(ṛāmē) 1112, 1113
ṛ. + im(ṛāmēin) 1050
Rèza
ṛ. 2707
Rèza Ābey
ṛ. 4963
ṛ. + ùmi 4963
R̄fat
ṛ. + tūr 3048
Rifat Ustā
ṛ. 4313
Rifet
ṛ. 3529
R̄ifet
ṛ. + ùn 3528
Sabif
s. 1019, 4887
s. + un 1017
Safet
s. 1761, 1763
Safet Ābi
s. 1345
Sami
s. 1097
Samiye
s. 2958, 2958, 2959
s. + nun 2955
Saniye
s. 1097
s. + ēn 1260
s. + ya 1071
Saṛamedoğlu
s. 3528
Saṛī Alī Aslan
s. 2221

Saṛī Alī Kemal
s. 3876
Saṛī Kâzım
s. 3615
Saṛıtaş
s. 3527
Saṛıtaş Rifet
s. 3529
Sâlik
s. 2707
Selaeddin
s. 3416
Selaeddin Efendi
s. 3417, 3423
Selime
s. + nun 3768
s. + nûn 3767
Senise Kocaman
s. 506
Sevriye ħala
s. 4964
s. + nûn 4965
Sēr
s. 2707
Sèçanoğlu
s. 708
s. + lārīn 707
s. + nin 112
Sihat Şekerçi
s. 3667, 3667
Siri
s. 3595
Sèçanoğlu
s. + lārden 2522
s. + lārdenim 2521
Sèçanoğlu Fevzi
s. + nin 112
Susime
s. 2416
s. + nûndûr 2416, 2417
Sûleyman

s. 4456
s. +muleyman 3312
Súleyman Ağa
 s. 4273
s. +yi 4341
Súsime Ġúmíşel
 s. 2281, 2281
Şamatací Hasan
 ş. 3921
Şazíne
 ş. 1037
Şebnem
 ş. +dûr 4381
Şefkí
 ş. 3221
Şefkí Ağabey
 ş. 3275
Şemsettín
 ş. 688, 3381
Şemsettín Ġúnaltay
 ş. 796
Şemşettín Amùca
 ş. 952
Şeyihoğlí
 ş. 3896
ş. +duş 3874,
Şeyihoğlí Reşit Arıcı
 ş. 3508
Şezine
 ş. 2752, 2970
Şimşek Qadır Şimşek
 ş. 1634
Şúkri Kaya
 ş. 769
Tahsin
 t. 503, 2943, 2943
Tefik
 t. 4433
Tekfuşe
 t. 5021
t. +nun 5007

t. +nûn 5010
Tumaz Ćemil
 t. +ûn 3470
Tunçay İnçeafap
 t. 2446
Tuşan
 t. 2860, 3019
t. +duş 2860
Topğóz Osmân
 t. 4424
Ulviye
 u. 484
Umeş
 u. +a 4328
 u. +in 605
Vezir
 v. +ûn 1157, 4435
Vezir
 v. +in 643
Vildan
 v. 4793, 4793
Yağub
 y. +un(Yağub'un) 1266
Yamâğín Faik Dâyi
 y. 1310
Yaşar
 y. 506, 507, 1211, 1211, 1211, 2039, 2255
 y. +a 2037
 y. +du 17
Yaşar Kocaman
 y. 506
Yindon Doğtor
 y. 1073
Yusuf
 y. 1157, 4966
 y. +un 1259
Yusuf Dâyi
 y. 4965
Yüksel Demir
 y. 4612
Zabif

z. 171

Zabîf Âbi

z. 179

Zeki

z. 4889

Zeki Âbey

z. 4975, 4975, 4983

z. +ûn 4975

Zeki Bey

z. 4890

Zeleşe Bóyúķana

z. 2013

Zennuşe

z. 2707

Zeynep

z. 277, 1243

Ziya

z. 185, 601

z. +yi (Ziyā'yi) 185

Ziya Bey

z. 4456

Ziya Úlkeř

z. 4456

5. HEMŞİN AĞZINA AİT TESPİT ETTİĞİMİZ KELİMELERİN SÖZLÜĞÜ

abanoz *is.* Bozkır toprağı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

aç taksil *is.* Aç sefil, aç acına.

açaş *is.* Genç erkek sıgır, tosun. *Bizûm açar ğene mesuşa dışmış.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

açılúk *is.* Güneşli hava.

açkaí *is.* Gözde çıkan arpacık. *Ėózúmún kenārinde ğene açkaí çíkí.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

age dıřmák (Erik, karayemiş gibi meyveler için) Ağaçta henüz kızarmaya başlamak. *Eşnafıl āřúklārínún age dışma zamanídúr.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Aĝdun *is.* Bir tarla ismi. *Aĝdun un ímaĝí şaşmış, bařçenún tumbíní alúp ğótúmıř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

aĝıřak *is.* Yün eĝirmede kullanılan aletin teker biçimindeki parçası. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

aítlamak *is.* Toprağı kazma ile ince parçalara ayırıp ufalamak, havalandırmak. *Āítlenmiř bařçenún içinde yabāni ot az bitār, lazutí da bol olur.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

alaf aĝaci *is.* Yaprakları hayvanlar tarafından yenebilen, karayemiş, gürgen, ıhlamur vb. aĝaçların tümüne verilen ortak isim.

alışmak Öğrenmek.

alıřtúrmak Öğretmek.

analúk *is.* Tulum çalgısının beş perdeden oluşan kamaştan parçası.

anèlmiř *sf.* Ünlü, çok tanınan.

apaştoman *is.* Fr. Apartman.

āřdınç *is.* Ardıç aĝacı

arnav *is.* Toprak hafriyatında kullanılan tahta ve ipten oluşturulmuş bir araç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ask *is.* Dokuma tezgāhlarında mekik yerine kullanılan aĝaçtan bir alet.

ateřluĝí *is.* Saklambaç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ayní (< ayn' ğöz') *is.* Ar. Alın.

babayıĝit *s.* İri, büyük.

başardak *is.* Beřikteki bebeĝin üstüne serilen örtüyü sabitlemek için kullanılan çubuk. *Başardadı mukem řařmēince uřař peşikfen ařaĝí aseldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

bazgala *is.* Kuru, yamru yumru kestane kütüĝü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

Beçřut *is.* Bir tarla ismi. *Ėúzel funduk yemāk içún beçřut a ğidāćáksén.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

beks etmek *is.* İddiaya girmek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

berza *is.* Geniş mezar. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

beyaz bāř *is.* Bir ot türü.

bobić *is.* Göbekte deliĝindeki çıkıntı. *Köyneĝugi içārí sok, bobićug aćikće řalāćák.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

bobik *is.* Yaramaz kısa boylu adam. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

bobol *is.* Solucan, kurt. *Lazut uníní nemli bēřařma, bobollenuş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

bodboduş *is.* Belli belirsiz, mırıltı halinde konuşmak. *Kendi kenduga bodboduş etma, ne diyāćáksén beříya doĝrı soyle.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

boğanuk s. Bulanık.

boğun *is.* Bugün. *Boğúnkı ğúnúma şúkúrlār olsun, çok kètłük çektük.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

bolakim *is.* Umarım anlamında kullanılır. *Oñden düşeñsin bolakim, ben sana o zaman anlatúrım.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü);

bolaki (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

boleğiz *is.* Bir armut cinsi *Fatıme ħala'nun ħapideki boleğiz armutı, bir köyi doyuñur.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

bolmaçag *is.* Ahşap evlerde ahır ile odalar arasındaki boşluk. *Uşağun biyeñden sesi ğálu, bi de baqtım kı dúşmış bolmaçağa.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

boşcuş etmek Yolmak. *Meyvayi yedúnüz da dallañi niye boşcuş etfúnüz, yapřaklār yeñde çaça gibi yiğelmiş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

boşoncuk *is.* Çift sürmede boyundurukların yatay ağaç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

boşmak Hayvanların bağıını çözmek.

bubrik *is.* Yağmurun kesmesi için yapılan çocuk ayininde kullanılan korkuluğa benzer bebek. *Bubrik bubrik ne isteñ, Allalı ten ğüneş isteñ, yağ ħabinden yağ isteñ.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

buç *is.* Kadın cinsel organı. *E bolakim ğác (kıvılcım) atlasun buçuna.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

buček *is.* Yaban arısı. (Büyük cinsine 'kaz' denir.) *Buček punina gazyagi tókúp ateşi veuñlār ğótına, yaķeñlār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

büğe *is.* Geniş yapraklı bir ot türü.

bulig *is.* Ergenlik öncesi kız. *Ka bulig sen Kimün ķezisen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

buşcuş *is.* Mısır bitkisinin en ucundaki bölüm, mısırın başağı. *Lazutlār adam boyı oldı, yoķañden baķınce buşcuş buşcuğa veñmiş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

buruk *is.* Kısırlaştırılmış erkek hayvan. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

buyufci *is.* Âmir.

cân *is.* (Hayvanlar için) Tane.

ćiniviz *is.* T biçiminde iki ağaçtan yapılma çocuk oyuncağı.

coğ *is.* Ahududu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çabuķa *is.* Çam ağacından yapılan (kadınlar için) bir el çantası. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çaça *is.* Ağıllarda hayvanların altına serilmek üzere toplanan kuru yaprak.

çaħala *is.* Kara lahana ile fasülye katılarak yapılan bir yemek.

çegop *is.* Suyun dolup boşalmasıyla çalışan gürültü amaçlı düzenek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çegli *is.* Çıradan yapılmış bir tür aydınlatıcı araç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çemak *is.* Güneş görmeyen yer. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çeynik atmak³²¹ Salıncakta, salınmak, salıncak kurma.

³²¹ Bazı kaynaklar, bu kelimenin kökeni hakkında yardımcı olabilecek bilgiler içermektedir. Necipoviç; *çaykalmak* "sallanmak, ırgalanmak, çalkanmak"; *çaykatmak*, (*çaykimak'tan*) "sallatmak, ırgalatmak, yalpalandırmak, çalkalatmak, durulatmak"; *çaykimak* "Sallamak, ırgalamak, yalpalandırmak, çalkalamak" (Necipoviç 1995: 73) Hemşin ağzındaki, *çeynik*

çeynik *is.* Salıncak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çigini *is.* Cimri. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çihva *is.* Sulu, lezzetsiz, gıdasız.

çil *is.* “Çilini çıkarmak” deyiminde kullanılır. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çimen etmek Ot biçmek.

çimlemek Çim üzerinde oynamak.

çiro *is.* Çok aşırı derece kanlı ishal. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

atmak kelimesi ile Uygurca'daki *çaykimak*, *çaykatmak* kelimeleri arasında ilişki kurmak mümkündür. Dankoff, *Derleme Sözlüğü*'den aldığı *ceynak* (DS. 888 *ceynak* Denizli, Van, “wishbone / Kuş ve tavukların göğsündeki çatal kemik, lades kemiği) kelimesini, Ermeniceden geldiğini düşünerek çalışmasında madde yapmıştır. (Bk. Dankoff 1995: 190) Hemşin ağzında, *çeynik atmak*, “salıncak asmak” anlamına gelmektedir. Ağaç dallarının çatal bölümüne ip atılarak yapıldığı için *ceynak* kelimesi ile *çeynik atmak* kelimesi arasında bir ilişki kurulabilir. Çünkü Lades kemiği anlamına gelen *ceynak*, kuşlarda göğüs kemiğinin üstünde iki kanat arasında bulunan V biçimindeki ince kemiktir (TDK Türkçe Sözlük, 2, K-Z 1998: 1146) Hemşin ağzındaki *çeynik atmak* fiili ile ilişkilendirebilecek bir başka kelime *çeynak* “Yırtıcı kuş ve kedi gibi hayvanların tırnağı” (DS III 1993: 1156) kelimesidir. Çengel biçimindeki yırtıcı hayvan tırnağı ile salıncak ipi asılan ağaç dallarındaki eğri çatal arasında bir ilişki kurulabilir. Ama bu ikincisi, ‘çeynik atmak’ deyimine Uygurca'daki *çaykimak* örneğinden daha sağlam bir ilişki sunmamaktadır.

çoraklık *is.* Bataklık. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çudak *is.* Yetişmemiş fındık. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çulinez *is.* Atların semerin dışındaki arka bölümlerini örtmek için kullanılan keçi kılından yapılmış bir örtü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çag *is.* Derin, loş, zor ulaşılır, kuytu yer. *Uşağun misketina bi vuşdum, çagden çikaşdum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çaglemon *is.* Cag olmayan, cag benzeri, cagi andıran yer. *Aşağıdaki çaglemoni gâçince duş, beni bekle.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çaş *is.* Süt, un ve şekerle yapılan, muhallebi benzeri bir çocuk maması. *Eskiden haziş mama yoğ idi. Biz çaşilen bôyúdúk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Çemag *is.* Bir tarla ismi. *Çemag dēince, üstinden dúştúğum funduk ağacı gālūr aqluma.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Çereř *is.* Bir tarla ismi. *Bi tâne kór koinumuz vāidi. Gózina çereş te hoç batmışti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Çevanut *is.* Bir tarla ismi. *Alaf içün en sona çevanut i bēřaktuk. Oşesi evümüza yaşın idi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çevduş *is.* Hafif incinme, bükülme, ezilme. *Ben bu işi anladum, kulağ çevduş olāćāk. Başka túřli beni dinlemiyāćaksız heřhalde. Fidanun dalini bīřaz çekeyim dedüm, dal kókinden çevduş oldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çibul *is.* Sipsi. *Çoban gideşken, kabağ şibinden bi tane çibul yapeşduk, çale çale gideşduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çiceş *is.* Kırlangıç. *Çiceř punlāřını yikma oğlum, yazın gene gālāćāklāř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćimfe *is.* Çapak. *Qař kōřĩ oldum, gözläřũm ćimfelendi ġene.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćiniviz *is.* Ağaçtan yapılan T şeklinde bir oyun aracı.

ćirt *is.* Tavuk pisliği. *Habu yoldeki ćirtläřĩ toplayun da kımse basmäsũn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćor *is.* Kesip yığmak. *Deli qoćaqarı, qoća bahćeyi kāsüp doġramış, ćor etmiş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćucık *is.* Yeni yapılan, henüz soğumamış taze peynir. *Bi kuqma su ġätũřena ben da ćucık veřäćäġim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćuĥ *is.* Böğürtlen. *Úć ġún yaġmuř yemiş tikenlũġun ćuĥi kuřtlenuř. yedun mi qařnug aġeřuř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćehak *is.* Verimli bahçelerde yetişen bir ayrık otu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ćibaġa *is.* (İnsanlar için) Çok zayıf. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ćibu *is.* Gövdesinin içi boş bitkilerden yapılan bir tür düdük. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ćom *is.* Boyunduruğun boyuna geçirilen kısmı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ćaça *is.* Kuruyup dökülen ağaç yaprakları.(toplanıp ineklerin altına serilir) *Biz buġa veřdũġũmũz pařaläřĩ ćaça ġibĩ yeřden toplamäduk, alnũmũzũn teřĩ ilen qazandũk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćaćel *is.* Sürülen topraġı iyice ufalamak için kullanılan, alt kısmına metal çiviler bulunan gereç. *Bahćede sapân qořtun mi ařkasından ćaćel ćekäćäksēn qĩ äĩtlamasĩ da qolay olsun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćah *is.* Çalı, çalılık.

ćatma tuşki *is.* Karşılıklı söylenen ve içinde hiciv, gülmece öğeler içeren bir deyiş.

ćah *is.* Kalın yün çorap. *Ka ġälin! Benũm ćaaĥlärũmĩ neřiya qaldũřdun?.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćehćehun *is.* Sel sularının önüne kattığı her şeyi doldurduğu derin ve yüksek oyuk. *Önũne baqmazsan ćehćehuna dũřäćäksēn, ćĩqařemiyäćäġim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćekeloĥ *is.* Irmak başı. *Yuqařki ćekeloĥten bi yuk ćimen ġätũřäćäġim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćengzi *is.* 2-3 metre boyunda sarı çiçeġi olan bir ağaççık. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ćepuř *is.* Yanma veya diġer nedenlerle deride oluřan içi su dolu kabartı. *Elũma ćay damladĩ, iki daqade ćepuř ćĩkĩ.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćeřuk *is.* İshal. *Ey bolakim bu fidanũmũn dalini qeřäa ćeřuk vuřsun (ćeřuġa tutulsun).* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćetuř olmaq Ezilmek içeri göçmek. *Elma elũmden dũřti da ćetuř oldi. Qařmĩ kızdũřma, qafaġi ćetuř edeřũm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćeķobal *is.* Suyun dolup boşalmasıyla çalışan gürültü amaçlı düzenek. *Habu ćeķobal olmasa idi, domuz bu ġäćä bahćeyi batũřmĩřti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćiķhol olmaq Arapsaçına dönmek. *Bu maķařayı bozdun, ip ćiķhol oldi. řimdi sař qĩ nasĩl sařäćäksēn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćiĥa *is.* Çulluk kuřu iriliġinde, renkli tüyleri olan bir kuř. *ćiĥa vuřup da ne edäćäksēn ? Eti aci oluř, yeřilmäz.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ćiliboni *is.* T biçiminde iki ağaçtan yapılma çocuk oyuncaġı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çing *is.* Kaçkar dağlarında yetişen, sarı renkte zehirli bir bitki. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

çip *is.* Beş taş oyununda, baş parmak ve orta parmakla kurulan köprü vaziyeti.

çoğ *is.* Kütük olamayacak kalınlıkta, iki-üç metrelik kesilmiş genç ağaç. *Bir tane kèzelağaç çoğı ğâtürüp habunda uzatmak lazim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çonça *is.* Heybe. *çonçayı doldurdun ğene. Aç baķelüm kı ne vaşımış içinde.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çoř *is.* Zıkkım, ağı, zehir anlamında kullanılır. *Yedun yedun doymădun, e sen çoř yiyesen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

çulinos *is.* Küçük dokuma tezgâhı.

darlamak *is.* Zorlamak, zor durumda bırakmak, bir şeyi ısrarla almaya çalışmak.

demokraf *is.* Şişe içine gaz yağı ve fitil konmak suretiyle yapılan aydınlatıcı araç.

denaz *is.* Taklit, yansılama, alay. *Uşagun dili donmăz dēina denaz etma, alenmăsün.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

deşoni *is.* Ahşap evlerde genellikle ot konulan tavan arası. *Deřoniden dūştum vuşdum nalianun saçağına.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

deviş *is.* Bilmece.

deyin, deyila, deyina *zf.* Diye.

dezgak *is.* Kerestelerin kare biçiminde istiflenmesi.

digina *is.* Küçük sepet. *Al sağa bir digina demir elma. ğótur doldur senduğa.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

dinglemek Dinelmek.

direni *is.* Evlerde çatı arası.

dodik *is.* İskemlelerde ayaklar arasındaki çubuk bağlantılar. *İskemlinün dodiklăři çerçeşuş edeř. ğăvşemiş herhalde.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

dodoz *is.* Kulp. *çekmăcănun dodozi ikide bir kèrèlu. Herkesa bi dodoz taķeřsen, utân, utân.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

doğru *zf.* Adeta.

dúnyalük *is.* Âhiretlik. Öteki dünya için yapılan işler.

duyuştmak Belli etmek.

e kastobe *ünl.* Şaşma bildiren bir ünlem. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ebe-däde *is.* Atalar.

e:hen *ünl.* Hemşinlilerde sığırları çağırma ünlemi.

egişmegen *is.* Bir armut cinsi. *Egişmegen aşmuti dalinde bile ğigeş gibi duşur.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

egitmek Eĝmek.

eĝri *is.* Sarı çiçekleri olan, taze yaprakları yapışkanlı hissi veren dağ gülü (kumarın sarı çiçeklisi). *Evün oğına sekiz on tane eĝri tamlisi tiktüm, al sağa çiçek dedüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

eka *ünl.* Şaşma bildiren bir ünlem.

ela ha *ünl.* Sığırlar için kullanılan çağırma bir ünlemi: Gel.

eleg *ünl.* Sığırları çağırma ünlemi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

enksi *is.* Yarı yanmış odun parçası. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

eřnafil *is.* Kızaran meyvesi buğulu gibi duran iyi cins bir erik. *Demiř elmalăřun kóki řazendi. Baři eřnafil eřuklăřına eyi baķelüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Eşonebaş *is.* Bir tarla ismi. *Eşonebaşun işmağinde bu sene eş balük vaşdu.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

esovaspa *ünl.* Hemşinliler arasında ağır sayılan bir küfür sözü.

eyilenmek İyileşmek, tedavi olmak.

felamuş moli *is.* İhlamur yaprağı.

felamuf *is. bot.* İhlamurgillerden, kerestesi beğenilen, büyük bir gölge ağacı, ihlamur.

felfele *is.* Ahlâkî bakımdan düşük kişi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

feṛaḥṭi *is.* Ahşap çit. *Buṛiya feṛaḥṭi yaptum, nafiḥe. ḡāne ḡoyinlār lobiyalārı yedilār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

fiyolu *sf.* Süslü, işlemeli.

foga *is.* Dıştan giyilen uzun kadın elbisesi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

fol *is.* Misket büyüklüğündeki 12 adet taşla oynanan bir tür çocuk oyunu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

foli *is.* Merkez, toplanılan yer. *Habu sirāilen birḡaç foli lobia ektum, heṛ folinun başına bi ḡuçḡa tiktum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gagev *is.* Sert ve kalitesiz çam sakızı. *Onun çektüḡi saḡizun içinde hiḡ gagev olmāz. Beduḡi bol ḡāmluḡi uḡa soṛācāksēn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gagut *is.* (Yağış olarak) Dolu. *Yumṛuḡum gibi gagut yaḡdı, bu sene sovuḡlār eṛken ḡāldı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡalapa *is.* Cevizin yeşil kabuğu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

Galenduṛ *is.* Bir tarla ismi. *En galenduṛa da bi yuk moḡ ḡātu kı, ḡoim buzaḡumun oḡına.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡāc *is.* Kıvılcım. *ḡimenlūḡa ḡāc atlatmaun, evi yaḡmaun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡāyni *is.* Giyim için üst, giyilen şey.

geḡguş *is.* İki büküm olmak, çömelmek. *Uşḡun ḡarṇi aḡeṛdı mi, kenaṛde ḡācguş oluṛ, hiḡ bişe da demāz kı anliyelum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gećik *is.* Yumak. *Ḳapḡara bir yılān yolun ortasında ḡāćiklenmiş yatēiṛdi. Habu iplārı ḡāćikla,*

ulārden saḡa ḡazaḡ tokuāćāḡim. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡecir *is.* Domuz. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

gećulik *is.* Ateşböceği. *Olā sen da ḡāćulik gibi bi vaṛsen bi yoksen ha.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geduć (gećut) *is.* Gaga. *Ḳuşa yem veṛeyim dedum, elumi ḡāćutladı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gedvale *is.* Pişmekte olan lahanaları ezmekte kullanılan altı geniş, saplı tahta gereç. *Lahanayi ḡādvale ile eyiće ezāćāksēn kı çorba ḡus gibi olsun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geḡit *is.* Kabuğu sert ceviz. *İki tane ḡāḡit ceviz keṛun yiyāćāḡim deṛina dişuḡi da keṛdun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geḡma *is.* Büyük güğüm. *Gegmār boşına ḡalaylatfudun, ateşun üstinde zinēṛde iki günde ḡaralenāćāc ḡāne.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geṛgeṛuş *is.* Gök gürültüsü gibi patırtı. *Tam evun görúnāćāḡına ḡāldum kı, ḡāṛgeṛuş heṛheṛuş dúşmiş içeṛi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geṛoćig *is.* Simit. *ḡoćuklārı loḡontia ḡotúremāzduk. İki tane ḡāroćik alurduk, iki tane da kıḡılı şekār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

geṛoni *is.* Sert tohumlarının ucu delinmeye müsait, ipe dizilip tespah yapmaya elverişli bir ağaç. *Ḡāroni toḡumlārını dizdum misinanun ucına, emicem içün bi tane tespeḡ yaptum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡātoḡ *is.* Küçük kazan. *Bir ḡātoḡ suf saḡdun mi, uć ḡúnluć yoḡuṛtuḡ tāmām demaḡtūr.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ḡić *is.* Arı iğnesi. *Aṛi dişledi mi, ḡići dişleduḡi yeṛde ḡalūr.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gidal *is.* Meyve toplarken kullanılan ucu torbalı sırk.
*Ġúzel bi gidal olsa, bu aşmuti bîr saafun
 içinde târtemiz edârsen.* (Aliye KARACA-
 Subaşı köyü)

gidêr *is.* Gelecek, gidişat.

gidik *is.* Genç koç. *Ķařıya ħimenlûġa, gidik otlâi
 gidik, uşak senûn ústunden, sidik kókêi
 sidik.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

gılı gılı *is.* Çocuk dilinde (Nesneler için)
 yuvarlanmak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak
 köyü)

gizdoş *is.* En son çıkarılan çok küçük dışkı. *Bu
 dünyade gizdoş kadaş deġâřumûz yoktuş
 velhasıl.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

goć *is.* Tahtadan yapılan basit iskemle. *Kedi gimîř
 goćun altına yatmîř, eliřma da yatsûn.*
 (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

godgoduş *is.* ‘Gergeruş’ kadar olmasa da, kendini
 hissettiren patırtı, atışma veya küçük çaplı
 gürültü. *Sen beni dinlema, git oyle. Babâġ
 ġâlinće ġâne bi godgoduř vař demâk kı.*
 (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

godvon *is.* Taneleri alınmış olan mısır koçanı. *Lazuti
 ufaladuk. Godvonlâş ateşa, lazutlâş
 deġomona.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ġoġ *is.* Büyük kaya yığını. (Hikmet KOCAMAN-
 Uğrak köyü)

gogaş *is.* Meyve sepetini dala asmak için kullanılan,
 ters yönde çengelleri olan odun parçası.
*Gogaři dala faķtûm, dal řuři imîř. Ķufića
 aġeřlařince dal ķeřeldi, haydemisen ařaġa.*
 (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

goglomon *is.* İri fakat işe yaramayan. (Hikmet
 KOCAMAN-Uğrak köyü)

ġoġluk *is.* Büyük kayaların çok olduġu yer. (Hikmet
 KOCAMAN-Uğrak köyü)

gogov *is.* Sert, olgunlaşmanın çok uzaġındaki meyve,
 ham meyve. *Bu gogovlêi bêřaķsâidun da
 bôyúêidile.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

goloz *is.* Kuru ve tek parça dışkı. *Baķtûm yolun
 oştasına bi goloz bêřaķmîř, olâ dedûm
 kaķun, ayu oġumuzdedu.* (Aliye KARACA-
 Subaşı köyü)

gulu gulu *is.* Öküz gureşinde, öküzleri azmettirmek
 söylenen söz. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak
 köyü)

ġún Ömür, hayat.

gunć *is.* Otlarıyla birlikte sökülen toprak parçası.
*Dâřade gunćlâři dizduk, ada ķastuk. Bu
 balûklâşun hepisini ueden tuttuk.* (Aliye
 KARACA-Subaşı köyü)

ġuřcumol *is.* Nemli topraklarda ħimenlerle karîşık
 büyüyen bodur bir bitki. *Ketluk senelâşinde
 eġinc ħořbası yeduk, eġinc olmâsa ġuřcumol
 da yiyâćêiduk.* (Aliye KARACA-Subaşı
 köyü)

ġuřzul *is.* Zehir. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ġúz *is.* Dönem, devir.

ġeřda ġesim olmak *is.* Tuzla buz olmak. *Ķafâmi
 ķêzdûřma, ġâmuklâřugi ġeřda ġesim
 edâşûm habuede şindi.* (Aliye KARACA-
 Subaşı köyü)

ha ün! Sıġırlar için kullanılan çağırma bir ünlemi.

haba (aba) *is.* Ya ne? Tabi ki. *Baġa dedi kı askeřlûķ
 etfûn mi?. Aba ne dedûm, hem da dôřt sene
 eskeşluk etmîşim.* (Aliye KARACA-Subaşı
 köyü)

Ĥaćaħuř *is.* Bir tarla ismi, bir armut cinsi. *Ĥaćaħuř
 ařmuti ġâć ġâlen bîr ařmuttuř.* (Aliye
 KARACA-Subaşı köyü)

Ĥaħapit *is.* Pazar ilçesine baġlı bir köy. Tahta haħ
 veya haħ tahtası anlamındadır. *Bu
 Ĥaħapitlilâř da dehe tuķonlâř açêlmâzden*

Pazaş i dolduřuřlār. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

hadık *is.* Fasulye, bezelye gibi sebzelerin taneleri.

Yemāğun hadıglēini sećma, geřidekilār kópek dēil. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

hagoç *is.* Tarla sürerken sabanın toprakta açtığı yol.
(Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

haħaç *is.* Vücudun herhangi bir yerinin çibanlarla kaplanması. *Çocuğun aşkası çibānden haħaç olmış, seřt ústi yatemāz.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħalgin *is.* Büyük kazan. *ħalgin i ateşten yeni endürmişüm, ĳodum ĳapinün oğina, az ĳalsun uřaĳ dúřti içina.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

handeş *is.* Olmayısca, ıssıza kalasıca. *Handeş ĳalsun yāylāsı, o da sevlmāz yaşsuz.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħane, ĳānelüğü *is.* Karelere ayrılmış çizgiler içinde yassı bir taşıla oynanan bir çocuk oyunu.

ħuĳka *is.* Fasulye sırgı. *Bizüm uşağun boyi ĳuĳka gibi uzadı, ama aķil yok.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħařo *is.* Sapanın ana gövdesini oluşturan ağaç.
(Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ħasil *is.* Deriyi, yumuşatmak, tabaklamak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ħařāif *is.* Mavi gerdanlı göçmen kuş, yaylacı kuş. *Gókte ĳařāiflār ótmağa başladı, ĳoçfořlār da ĳazirlüğa başladı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħař etmek Haşır neşir olmak, bir işte yoğunlaşmak.

ħatil *is.* Ölüyü mezara indirdikten sonra tabutun üstüne sıralanan tahtalar. *Tabuti ĳoduk mezāřa, ĳatillēi dizduk, soğşa kúli veşduk başına.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħavlilig *is.* Dağlarda dikenlerde bulunan, ince kırmızı taneli, içinde çekirdekleri olan diken

meyvesi. *şimdi dağde ne oluş? Bol bol ĳavlilig yeşsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeĳat *is.* İçinde mısır ekmeği pişirilen taş kabın kırılmış hâli veya bir aletin kırık dökük hali. *Ĳeĳadun ústina ĳamsilāřı diz, veř ateşa ĳařři, pişsun. Bir tane da ĳeĳat aşabamuz vař işte.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeĳkel *is.* İçine çaça (kuru yaprak) doldurmak için fındık çubuklarıyla geniş aralıklı olarak örülen sepet. *İki ĳeĳkel çaça ĳātūrūp at seğēřugun altına, soğşa nie gidāřsen ĳit.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeħ *is.* Eski peynir veya çökelek. *Bu ĳeħi evün dişinde āřitmāk lazim. Evi ĳoķutmāsün.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeig *is.* Toprağı derince kazmaya yarayan uzun kazma. *İki ĳēig salladun mi, iřun yařisini bitūrūřsen. ĳānĳ adamsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħek *is.* Su yolu, ark. *Bizüm uřaĳ ĳāne ĳeki bağlamış, yatağa işemiş. Dunki yağmuşde sel ĳālmış, ĳeklāřı bozmış.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeki etmek Geçmişteki bir olayı, anlatmak, hikâye etmek.

ħelez (ħeles) *is.* Kertenkele. *Öyle zayıfladun ĳı, ĳelez gibi oldun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħenguz *is.* Fındık ve ceviz gibi kabuklu yemişlerin yenilen iç kısmı. *İki avuĳ funduk keşup ĳenguz edelüm da baķlavia ĳoelüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

ħeřsi çıkmak Sinirlenmek. Kızmak.

ħeř ĳeř ün. İnekleri bir hareketten men etmek için kullanılan bir ünlem. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

ħeřuřlenmek *is.* Terleyip hararetlenmek, sıcaktan bunalmak. *Oğul ĳit puğāřden bi su ĳātu, ĳok*

- heuşlenmişim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hevenk** *is.* Bir yayla ismi. *Dağí aştúk endúk hevenk yäyläsína. Eskiden uēde şařabćılık yapēmişle.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- heylāmak** Ortalıkta şenlik yaratmak için yüksek sesle bağlamak işi.
- hezmuş** *is.* Hırıltı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- hić** *is.* O an için gereksiz, fazlalık. *Hār şeyi bu masanùn ústina yiğup hić edārşen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hil** *is.* Kürdan gibi kullanılan ot parçası, saman çöpü. *Boğazuma ot hili kaçtı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hila** *is.* Ağaçların dalında kalan kar. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- hipilik** *is.* Karabasan. *Uykude hipilik ústuma bindi, bağıremādum, sesum ćíkmađi, tār içinde kaldum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hoć** *is.* Keskin uçlu dal. *Ayağuna bişe gāy, hoć batmasun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hoćka** *is.* Fasulye tarlasında, bitki kökünün yanına, fasulyelerin sarılması için dikilen üç metre uzunluğunda sırk, fasulye sıırğı.
- hoćkaluk** *is.* *hoćka + T. -luk Sırık* fasulyesinin ekildiği tarla. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- hoñoluş** *is.* Köpeklerin dalaşması. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- hok** *is.* Kendirden örülen, içine mısır veya buğday konulan çuval. *Faķiřluk vāđi. Hok çuvali bile bulemāzduk ústumuza gāymağićun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hol** *is.* Toprakta küçük çukurlar halinde kazılan düzenekte oynanan bir çocuk oyunu.
- holon** *is.* Sel nedeniyle oluşan yıkıntılı alan. *Evun aşkası holon olmiş, ev qopup gidāćak.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- homel** *is.* İki kişinin kum veya toprak taşıması için yapılan ahşap araç. *Homel olmāzden bu qumi řaşımāk zoş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- homim** *is.* Karışık sebzeli yemek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- honćeluş(honćuş)** *is.* Dışı kavrulmuş ama içi pişmemiş. *Bu lazuti ateşa qok yanaştuřdun, honćuş oldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- honguć** *is.* Kördüğüm. *İpun ucini honguć et ķi gāřićózulmāsun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hool** *is.* Baykuş. *Baqtum başumun üstinde bi tāne hool otmağa başladı. Sesini duyēum kendini gōrmām.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hop** *is.* Toprağı yırtmak için kara sabanın ucuna takılan metal. *Tam binmişim sapānun üstina, hop řaķeldi şaşa..* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hoş** *e.* Kullanıldığı cümleye olumsuzluk bildiren ögeden önce kullanılan bir edat.
- hotal** *is.* Uzun sopa. *Bućek punina hotal sokfun mi, diřlemasına da řatlānāćaksen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hov** *is.* An, dem, çok kısa bir süre. *Biř hov unda, biř hov bunda gāzđum duşdum, boşına zāmān gāćuřdum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hoýbeić** *is.* Bir tarla ismi. *Ev yapmāk ićun tee hoýbeićun başına mi ćíkēim?* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hozboncuk** *is.* Dağlarda yetişen bir tür safra bitkisi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- hoķař** *is.* El ile sıkınca ufalanan açık renkli, taş görünümlü toprak. *Hoķaři homuř edup, ķućuķ ķućuķ mila(misket) yapāćaksen,*

- ateşa ğúmâcâksên.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hulek** *is.* Meyve toplamadan kullanılan huni biçiminde sepet. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- huşful** *is.* Gırtlak, yemek borusu. *Ġún aħşâm oldı, huşfulumden aşığa hiç bişe ğâçmâdi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- hus** *is.* Buzağılar için kaynatarak yapılan, un katılmış sulu yemek. *Buzağ bu ğâcâ çok baĝeřdi, kaşni doymâdi mi, bi kap hus yapup veşelüm başelüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- huşur** *is.* Borç ödeme. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- ıĝın** *is.* Yığın.
- ıĝınlık** *is.* Yıgınlık.
- iligom** *is.* İç organlar. *Oyle salladı kı, iligomlărüm yeşinden oynadı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- intizaş** *is.* Kötü söz, beddua.
- iptiden** *zf.* Eskiden, geçmişte. *İptiden ğâlinlăr, kaynatasınun yâninde uşâĝini bile sevemâzdılăr.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü) *İptiden yäylıya gidärken seĝeřlărümûza púşkúl, bonćuk taķăřduk, seĝeřlărümûzi suslařduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- iskembe** *is.* İşkembe.
- istiķon** *is.* Rus. Büyük maşrapa. *Senün bařdaĝun da maşallah, istikân gibi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- işkenâf** *is.* Derme çatma yapılmış bina, ot kabı.
- izânli** *sf.* < Ar. *izan* Becerikli, sanatkârane.
- ka** *is.* Bayanlara hitap ederken kullanılan, bir seslenme ünlemi.
- kabara** *is.* Raptiye. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

- kać** *is.* Kız. *Bizüm kać ħalasından ğâlâcâk, uni beklêřüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kaful** *is.* Kazaen ortaya çıkan olay. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kafulluk** *is.* Yabani otun ve dikenle sarılan, içine girilmesi zor olan yer. *Yolumi şaşûşdüm, dúştüm bi kafulun içina.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kaĝanoć** *is.* Çöplük. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kaĝul etmek** Yünü iplik haline getirmek. (Metinlerde yok)
- Kainćart** *is.* Bir tarla ismi. *Mektebun aşıĝısına kaĩnćart diok biz. Uädâ çaylûklêřümûz vařdu.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kâr** *is.* Derin üzüntü ve acı, kahr.
- kâsenek** *is.* Bir ağacın kesildiğinde ortaya çıkan kesme yeri, çap.
- kaz** *is.* İri bir yaban arısı türü. *Ķaz puninün içindi onı bir ğagma kaynağ su tokup yaķăřlăr.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- keĝladuş** *is.* Kırıp dökme. *Beni sinişlendürmayun, hepunuzi kelĝaduş edărüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- keinć** *is.* Mısır ekmeĝinin kabuĝu. *Ekmăĝun kēincini çekma, ĝăřisini kim yiyăcâk?* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- keřćuk** *is.* Tavanın sonunda kalan, yemeĝin kazıyarak yenilen kısmı. *ćocuklukće keřćuk üstina da ćok ćekişuřduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- keřegin** *is.* Dayı hanımı. *Senün hăřalde ĝăne keřeginug kaşândi, soĝulmăk istêřsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- keşendi vufmak** Tırpanla ot biçmek.
- keřĝać** *is.* Çıplak dokunulduğunda deride su toplanmasına yol açan zehirli bir bitki. *Seĝeř seĝeř iken keřĝaćun uzaĝından ğăćăř,*

- biz bilemâduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kerkelez** *is.* Beceriksiz, yaramaz, düşüncesiz adam. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- keşküğ** *is.* Yakacak olarak kullanılmak üzere hazırlanmış hayvan dışkısı, tezek.
- kete türkisi** *is.* Düğünlerde kete adı verilen yiyeceğin yenmesi gerektiğini hatırlatmak, geline kete getirtmek için söylenen türkü.
- kıh etmek** *is.* Yorulmak, dermanı kalmamak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kızılağaç liligi** *is.* Kızılağaç tohumu.
- kibi** *e.* Gibi.
- kiç atmak** Arkadan tekme çıkarmak. (Bir çocuk oyununda kural)
- kinatoz** *is.* Bir armut cinsi. *Ćâmenûn oğinde kinatoz aşmutlâşı varıdi. yaşlendi, yenisi tikilmedi, kayboldi gitti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kóç** *is.* 1. Aileyi meydana getiren canlı cansız bütün unsurların genel adı. 2. Grup.
- kolo** *is.* Peynir koymak için çam kabuğundan yapılan bir tür kap.
- körçük** *is.* Bilek kalınlığında, içi boş gövdesi olan iki metre boya erişebilen bir ot türü.
- kópri** *is.* Beş taş oyununda, başparmak ve ortaparmakla kurulan köprü vaziyeti.
- kudi** *is.* İnce yün veya orlon ipten örülen başlık. *Dăřânûn řařşisinde otuřırdun, seni bařuga řařtuğug kudiden tănidüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kuh** *is.* Dağ.
- kuğ** *is.* Kurumuş ağaç kökleri. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kungulíć** *is.* Sönmüş ateş. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kuwat** *is.* Destek, yardım.

- kúlúnk** *is.* Taneli bezelye. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kúme** *is.* Fındık, pekmez, şeker karışı bir tür pestil. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- ķabana** *is.* Kız çocukları için kullanılan sevgi sözü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- ķaķûřma** Zamanından önce doğan kuzu ya da oğlak. (Metinlerde yok.)
- ķağana** *is.* Yumurta, tereyağı ve köy peyniri ile yapılan bir yemek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- ķalař** *is.* Ilık esen yel. *ķamařuřı yıķadüm, veşdüm ķalařa...iki saaş içinde ķuřudi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- ķalif** *is.* 1. Kuş veya yabani hayvan avlamak için ağaç dallarından yapılan kamuflajlı barınak. *Saşı ķuř ģăldi ķondı incışa. Ben da tufeğun buşnini ķıķařmıřım ķalıřten dıřăřı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü) 2. Ekinleri yabani hayvanlardan korumak için ekili alanın yüksekçe ve uygun bir yerinde ahşap direkler üzerinde yapılan 1,5 m yüksekliğinde ve yaklaşık 2 m² genişliğinde, üstü hartama ile kaplı kulübe.
- ķalıřķılúk** *is.* Ekinleri yabani hayvanlardan korumak amacıyla yapılmış dört direk üzerineki kulubede beklemek.
- ķamć** *is.* Rize köylerinde oynanan bir oyun. Yuzuk oyunu.
- ķařa okķa** *is.* Osmanlı döneminde kullanılan 1283 gramlık bir ağırlık ölçüsü birimi.
- ķařaağaj moli** *is.* Karaağaçtan budanarak yapılan hayvan yemi.
- ķařabalúk** *is.* Çok sayıda canlı topluluğu.
- ķařba** *is.* 1. Kök salması için toprağa batırılan çelik. 2. Hayvan gön germek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

kaşım *is.* 1. K    k baş hayvanların s  r  m zamanı. 2. K    kbaş hayvanların   ftleştirilmek   zer   birbirine katılması.

katırleş oğı *is.* Yayla g    lerinden   nce, yaylalardaki karın, yolların durumunu kontrol etmek, acil ihtiya  ları hazırlamak i  in yapılan   n g    .

kaşavul   ekmek   ddiaya girmek. *Ben ded  m k   Ali bey  kt  r, o dedi k   Memet bey  kt  r. Ded  m k   vaş misen kaşavula.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

kaşazayak  ayır   *is.* Buğday tanesi gibi başak veren bir t  r ot.

kecep *is.* 1. Kabuklu hayvanların kabuk kısmı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  ) 2. S  m  kl   b  cek anteni. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

ke    ul *is.* G  rğen tohumu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

ke    k etmek   pliği yumak haline getirmek.

ke    k *is.* Yumak.

ke   *is.* (  nekler i  in) Tek ayak tekme. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

keğido *is.* Kurumuş haldeki ke  i koyun d  şkısı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

kek   etmek Elle y  n tarama, ayıklama işi.

kembe Bk. iskembe (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

keşroc *is.* “Keroc olasın” bedduasında kullanılır. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

keş  kl  k *is.* Kırkma işinde kullanılan kesici alet, makas.

ketem  n *is.*   neklere tuz vermek i  in y  nden   r  len, ip askılı tuz kabı. *S  ğ  ra tuzı veş  d  m, uysallaş  t  r  d  m. Soğ  ra ketem  ni ast  m duvaşa.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

keş    k *is.* G  rğen tohumu.

keş  i   *is.* Avu  . (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  rma şeker Halk arasında kesme şeker diye anılan k  tle şeker.

k  ta *is.* Oğlakları ve ke  ileri   ağırmak i  in kullanılır. *Gel k  ta k  ta ded  m, olağı ya  alad  m.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  tay   *is.* Kısa boylu aksi adam. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  t   k  t   *  nl.* Kuzu ve oğlakları   ağırma   nlemi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  v  r z  v  r *is.* Ivır zıvır.

k  k  l   şeker *is.* Akide şekeri. *O zamanl  r  de     kolotay   k  m bul  c  k, k  k  l   şek  r  m  z bile olm  zd  .* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  bal (gobal) *is.* U   kısmına doğru genişleyen iri topuz. *Lazuti   uvala dolduş, gobal ilen vuş. yaşisi ufalenuş. G  r  sini da elilen ufalat  r  sen.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  bit *is.* (  nsanlar i  in) Parmaksız. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k     *is.* Kısa ağa   k  t  ğ  nden yapılan oturak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  dim *is.* Roka. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  doş *is.* Kadın satan erkek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  kno   *is.* Kadınların belden aşağı bağladıkları şaldan yapılma siyah   nl  k. *K  kno  umuzi bağlaş  duk, puşımızı fa    r  duk, d  ş  r  duk yeyle yolına.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  n  ul *is.* Mısır p  sk  l  . *Biz eskiden konkul   ğaşas   i    r  duk.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  p  ri *is.* Burunlu k    k nacak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak k  y  )

k  ro  h *is.* Ateşin en sıcak yeri, kızgın k  zlerin orta yeri. *Oy evlad  m, eldun da yuş  ğ  mi k  ro  hl  ra atf  n ğ  tf  n.* (Aliye KARACA-Subaşı k  y  )

k  tit *is.* 1. Yabani hayvan yavrusu. *Ba  t  m k   domuz, iki tane k  titini fa  m  ş peşina, bah    n  *

- yolini tutmuş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü), 2. Ayı yavursu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kovdon** *is.* Taneleri alınmış olan mısır koçanı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kozdik** *is.* Altını sıklıkla ıslatan kişi, sidikli. *Qozdik seni!. Qoynuga bir qari qosam yok demäsen. Qoça adam oldun, hala dibuga işärsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kufiça** *is.* Genellikle meyve toplarken kullanılan üç ayaklı saplı küçük sepet. *Qufiçayi yavaşçe endüräcäksän kı dala taqelmäsün, úzumläř yefa tokulmäsün.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kulaklık** *is.* Küpe.
- kuli** *is.* İskemle. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kulibaşı** *is.* Bir tür birdirbir oyunu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kumar** *is.* TZİTZİLİS; *Yun gomar* Ormangülü, Fundagiller ailesinden Türkiye’de Karadeniz sahilinde yetişen bitki. *Bi de baktüm kı çaçal kumar tamlisinün dibinde yatmış.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kumaklık** *is.* Beş tane fındıkla oynanan bir tür misket oyunu.
- kupas** *is.* Yüzü koyun. *çocuğiken biza, "kupas yatmaun, gavurılär kupas yatär" dälälärdi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kufzimol** *is.* Ağaçlara tırmanan dikenli bit bitki. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kusufluk** *is.* Kusurlu, utanılacak durumda olma hali.
- kufa** *is.* Köpeklere yaklaşırken sakın olmaları için kullanılan bir kelime. *Gel kufa, gäl kufa deyup Kópeğün yäninden gäçup gidäcäksän kı, atlamäsün.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kuvça** *is.* Elde taşınabieln üç bacaklı bir sepet. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kuşma** *is.* Güğüm. *Puğara git habu kuşmāi doldur, vur taşa gäl dälälärdi, biz da inanurduk, çocuğ iduk tabi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kuşu oti** *is.* Saz otu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- kuşu** *is.* Baykuş. *E kuşu ne otärsun, e dillärün kuşusun, bēraç yārüm uyusun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- kuşuf** *is.* Hayvanların başında bulunan toplu tüy veya ibik. *Bizüm hoşozun kuşufi daha uzundu.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- laf işitmek** Azarlanmak, olumsuz olarak eleştirilmek.
- laf tutmak** Söz dinlemek, söyleneni yerine getirmek.
- lag** *is.* Köpek yemeği. *Bu yemägi Kópeğün lagomonına qoysân, Kópek da yemär.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- lagod** *is. mec.* Erkek çocuk. *Bizüm lagod mekteba gitti mi boğun(bugün).* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- lagamân** *is.* Köpek yemeğinin konulduğu kap. *Sufra vaqti sufriya gälmiyen, qaşnini lagamândan doyuşur.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- laguş** *is.* Köpeğin yemeğini koklayıp tadına baktıktan sonra bırakması. *Bu Kópek hasfa mi oldi, iki laguş etfi bēraçti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- lağâp** *is.* Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonrada takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.
- laki** *is.* Birini köpek seviyesinde gördüğünü ifade etmek için kullanılan bir kelime. *He lakiüm he, oyle qoniş, afkuş du.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- lapazan** *is.* Çok konuşan, lafazan. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
- lav** *is.* Alev. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

leceşuş *is.* Vıcık vıcık hissi veren, yağlı. *Saşum leceşuş etmiş, yıkanmam lazim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

leğboik *is.* ()Sarı kör yılan. *Leğboig eldürmäk ğúnahtür.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

leleğ *is.* Sıvı maddelerin ortalığa saçılması. *Qaymāk qabi kırdı, ortalık leleğ oldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

lemçe *is.* Çok süt veren bir inek türü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

libart *is.* 1. Bağırduğunda ölüm haberi alınacağına inanılan dişi çakal. 2. (Çingit-Uğrak) Erkek çakal. *Libart bağerinçe ğāne biri elācāk dārlār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

lilig *is.* Boncuk. 1. *Kedi dūřmış duvaşun aşasına, Ğózlārı lilik lilik biza doğrı baqārdı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü); 2. Tohum.

liliglēnmāk Tohum vermek.

loş *is.* Hayvan yiyeceğı olarak kullanılan bir bitki.

lort *is.* Eli açık kişi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

lotoz *is.* Balkabağında yapılan sütlü yemek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

maçoş *is.* Parmak boyundaki salatalık. *Mademki bu kadaş maçořlārı topladuk, başi tuşı kuşelüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mafuş *is.* Yağda kızartarak yapılan hamur işi. *Gācā temcīta qalkince ne yiyācāksēn, bi qaç tane mafuş, biraz da yoğurt, tamam.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

maga soşfasi *is.* Dügün soşfasi.

maga *is.* Dügün

mağol *is.* İneklere yem olarak biçilen diken bitkisi. *Qeř ğúni taze yem yok kı, gidup mağol biçācāksēn, atācāksēn seğērlārun oğına.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mağat *is.* Çuvaldız. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mantis *is.* Çok süt veren bir keçi türü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

maşan *is.* Katık deposu, kiler.

maşsi *is.* Uzun, kalın diken. *Qolumdeki fufut da maşsi tikenı batmış gibi ağēriř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

masti *is.* Dişi köpeklere verilen ad. *Bizüm zāmānümüzde bi soz va idi. masti, kulaqlēini asti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mathollamak *is.* Çomak sokmak, gereksiz yere karıştırmak. *Qavgayı yatıřtırmāk yeşine bir mathol da sen sokma. Bu şadyoyu mathollama, bozācāksın.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

māvi göz *is.* Hayvan yemi olarak kullanılan bir ot.

maya qabi *is.* Buzağıda bulunan ve kesildiğinden peynir mayası yapmada kullanılan organ. Yörede, halk arasında bu organa küçük mide de denir.

mazi *is.* Tesadüflerle kazanılan deneyim.

māksus *is.* Özgü, bir kişi veya bir şeye ayrılmış münhasır, özellikle.

meceğ *is.* Çok küçük sinek. *Ayşan qabını kapat, içine meceğ ğirmāsün.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

meçi *is.* İmeceye katılan kiři. *Yařun saba ārken qaçācēim. Umārlāra meçilūğa qağērdilār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

meçilük *is.* İmece. *Meçilük olmāsa, bu milletün iřlārı bitmāz.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mēhoba *is.* Üstünde ince siyah meyveleri olan bodur çalıya benzer dağ bitkisi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mēhov *is.* Üstünde ince siyah meyveleri olan bodur çalıya benzer dağ bitkisi. *Yaşın sabah dağlara meeşov yemağa gidācāuk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Mēpos *is.* Bir tarla ismi. *Mēpos' te řadař yapăcêîmişlăř, habăřuguz vařmi?* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

meşmeşuş *is.* Hıçkırma hıçkırma ağlamak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mesemol *is.* Yaraların üzerindeki kabuk. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

meseyik *is.* Serçegillerden boğaz altı sarı olan küçük bir tuş. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mesofa *is.* Kerevet

mesuik *is.* Turuncu göğüslü küçük, narin yapılı bir kuř. *Ařeř řapide bi tuzak řuřdum, içına dūře dūře bi mesuik řuři dūřti.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mesuş *is.* Kalabalık hayvanların bulunduğu ahırlarda hayvanların önünde uzayıp giden yemlik. *Mesuş ağzına şadaş yem doli.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

meşuş *is.* Ar. Doğru olan, makbul.

metlūgi *is.* met + T. lug + -i Çelik çomak oyunu.

miřluk *is.* Ekmeğin iç kısmı. *Adamun diřlăři olmêince mećbuř ekmăđun miřlūđini yiyăcăk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moći *is.* Ateře üflendiđinde havadan ařađı süzülen yanmıř beyazımsı odun tozları. *Ateřten birăz găři duř, bařuga moći ućăcăk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moğ *is.* Ot.

mol *is.* Sırt yüküne gelecek uzunlukta kesilen ađaç dallarından yapılmıř hayvan yemi. *Kestūm řizilađacı, edăcăđim molini, řăl da sen bana soyle, sevdalūđun halini.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mola *is.* Ilık. *Uřađi mola su ile yiķa ři řařlănmăsūn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moloř *is.* Katırları ifade eden bir kelime. *Kemal emićenūn moloři řoyun duzina řălinće yea*

yatup řavlūř edăřdi. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

molotof *is.* Hantal kişi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

moloķoz *is.* Henüz tadı kıvamında olmayan veya yarım piřmiř yiyeceklerin tadını belirten kelime. *Sūti řok sovutinće, veřdūđūmūz meye eyi tutmădi. Yođuřtun tadı birăz moloķozduř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

momolika *is.* İradesiz, kendisine sahip çıkamayan insan. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

momoş *is.* Eli yüzü kirli kişi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mongi *is.* Köpeklerin boynuna takılan ipin ucundaki uzun sopa. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mongoř *is.* Büyük düđme. *Paltonun puli mongoř olsun ři, delūđinden atlamăsūn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moni *is.* Gürgene benzer bir ađaç. *Bizūm cemađ'un ūstindeki monide dořt tane peteđūm vař.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mor *is.* Dağ çileği. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mořsuba *is.* Mařrapa. *Bođunki yemăđūmūz bir pařća ekmăk, bir mořsuba da eyřăn(ayřan).* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moşt olmak *is.* mec. Gebermek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

moşi *is.* 2-3 metre boyunda, gövdesinin kabuğu kiraz bitkisine benzer bir ağaççık. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mot *is.* “Mot olası” bedduasında kullanılır. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

mozi *is.* Genç diři inek. *Řařa beyaz bi tane mozimuz veřidi, adı da fenăř idi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Mozibadaç *is.* Bir tarla ismi. - mozinin yuvarlandığı yer anlamındadır - *Bizûm toğlı da mozibadaç de yolun altına uçmıştı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

moķuař *is.* Teyze kocası. *Moķuařuma dedûm ķı boyle boyle, tořnuģi oğluma istemaģa ġālăcăuk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

mumulik *is.* Dağ çileği. *Bu pilavun yaninde şimdi mumulik hoşafı lazim idi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

muncuř asmak *Surat asmak. Ne ettûm ķı ġâne astûn muncuřlăřungi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

muř *is.* Kararmış güğüm, tencere veya soba borusundan bulaşan siyahlık. *Yúzumi Ġózumi muř ilen kapķařa ettûm, çıktûm yola, kezlăřı kořkutmăk içûn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

musandere *is.* Tahtadan yapılan çift kapılı yatak dolabı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

naçalig *is.* Rus işgali sırasında Rize'nin Pazar ilçesinde yönetici durumda bulunan Rus yetkilisi için kullanılan bir unvan.

nav *is.* Tulumun alt kısmına takılan, içinde iki adet dillik, iki adet de analık bulunan genellikle şimşirden (sığır boynuzundan yapılanları da vardır.) yapılmış at toynağı biçimindeki parça. *Tulumcı tulumunun/navi olayım navi/biraz da tulumuni/habu yana çal başı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

nezevoi *is.* Çiftleşme dönemine girdiği anlaşılan, hamile kalmaya hazır inek. *Nezevoi sêģêř gibi niye uşaklaşun peşine gidiyoşsun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

nořsuk *is.* Seyreklenen mısır tarlasında, sökülen küçük mısır fideleri. *Bîř yuk nořsuk ġătûř da sêģêřlăřa veřelûm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

nuduphı *is.* 2-3 metre boyunda çam gibi iyi yanan bir ağaç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

oćguş etmek < *oćguş* Kusacakmış gibi yapmak. *Oćguş edăř, oćguş edăř, bi túřlı ķusemăz ķı řăhătlasûn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

og *is.* 1. Ön. 2. Eski.

ogciluk *is.* Çift sürmede öncülük etme işi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

oğul uşak *is.* 1. Çoluk çocuk. 2. Ev halkı.

oğvănk *is.* Kazanda çeşitli bitkileri pişirerek yapılan inek yemeği. *Oğvănk ķazanını pilăřanûn üstinden endûř ķı sovsun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Oħfeneç *is.* Bir tarla ismi. *Bu saba endûm oħfeneç a, ħeklăřı bağladûm çimenlûģa.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

oncuşa *is.* Kendine özgü kokusu olan bir tür yabanî bodur bitki. *çakal tavuģı kıptuģı gibi oncuşalûkten aşaaķa ķayboldı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

onda *zf.* Sözü edilen yerde, orada.

ongua *is.* Ahşap evlerde tavanda yatay olarak uzanan kalın kalas(yatay orta direk) *Ongua gibi bôyûģ uzadı ama aķel vař mı, uni bilemăm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

oníc *is.* Bit yumurtası, sirke. *Bîřinûn başında oníc vař ise, bit da vaşdûş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

onluħ *is.* Nane. *Taze lobia yemăģinûn tadı, onluħ ilen ġălûř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

onuş *is.* Köpek uluması. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

oşmaniye *is.* Ormancılık işleri.

ouç *is.* Geviş. *Deminden băřı ouç edăřsen, ne yeřsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

oyın *is.* (Yemek için) Kez, öğün.

ôylălûķ *is.* Öyle olma durumu.

paçak *is.* Mısır, fındık gibi sebze ve meyvelerin yolunup atılan dış kısmı. *Funduğî paçağinden ayırup seřmāk lazim. Bu lobiya taze değil, çok paçaķli.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

paçha *is.* Tarlalarda genellikle ot konulan ahşap baraka. *Yağmur kāsēmāzse, paçhanùn içinde yatārsız aşığa.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pāçkā *is.* Kışın yaprak dökmeyen, yaprakları dikenli bir tür bitki.

paçka *is.* Rus. Standart ölçülerdeki bir deste veya kutu dolusu maddeyi ifade eder. *Kibrit islanmıřtı, bir paçka kibrit ilen bir ateři yaķemādum. Baćumun dūğüninde tabanća atfum, bir paçka meřmi bitürdüm.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pagla *is.* Patlamış mısır. *Ėeřin diřārde bir metre kaş oluş. Biz da ateşun başına otuşup pagla edeuk, yeuk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pāh *is.* 1. Üstü açık koyun ağılı. *Ayu ġālmıř, paahten koyini almış gitmiş, bizum hābārūmūz olmamış.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü) 2. (Çingit-Uğrak) Ağılın önünde ek olarak yapılan üstü kapalı hayvan barınağı.

paña *is.* Küçük süt kazanı, bakraç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pañil (pañluř) *is.* Hayran olmak. *Kezun oyle ġūzel ahlaki vař kı, pañil oldum uğa.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

palul *is.* Kundak. *Uşağı palul edup şodum peşiğa, kaşni da ać değil.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pantol *is.* Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek.

papañ *is.* Yün veya kıldan yapılan başlık, papak. *Ėeřün sovuğinde alafa ġidārdük,*

papañlēūmūzi endūūřdük řulaķlēūmūza. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pañah *is.* Ahırla bitişik ot kabı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pañk koymaķ Örgüde süsleme yapmak.

pañk *is.* Örgüde süsleme.

pañt *is.* Birkaçının bir araya getirilip ipe bağlandığı zaman bir sırtlık yük olan küçük ot kümesi. *İki pañt dee şodun mi, bi yūk olāćāk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pañtiye *is.* Bir bütünün parçası.

pebuk *is.* Çam gövdesinden damla gibi sarkan sakız. *İki ġūnde yumşuk kadaş saķiz şektum, olduğı gibi beduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

peçeřia *is.* İnce tahta. *Paçhanùn pećāřialāři řurūmiř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

peçhuş *is.* Ufalama işi. *Fündüklāři peçhuş etfükten soğşa sāř ġūneřa kı şuşusun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

peduş *is.* Tüylerini yolma işi. *Ėuři vuşduktan soğşe sićağiken peduş etmāk lazim.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

peleki *is.* Açık ateşte ekmek pişirmek için kullanılan, kil toprak veya taştan yapılan kap.

pepuk *is.* Süt kaynarken üzerinde oluşan köpük. *Súři şaynaten pepuğini yeř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pebuk *is.* 1. Çamdan akan sakız. 2. Çocukların göz yaşı damlası. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

peşko *is.* Rus. Geleneksel yöntemlerle ekmek üreten fırınlarda, ateşin yakıldığı, ekmeğın pişirildiğı yer, fırın.

pibili *is.* Çekirdek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pif *is.* Kötü koku. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

piligon *is.* Sepet yapımında kullanılan, ucu sivri ağaç alet. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pilita *is.* Rus. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)
Fırınli odun sobası. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pilonç *is.* Gövde bölümü ince, bir çeşit eğrelti otu.

pirt *is.* Ateşi tutuşturmak için çıra niyetine kırılıp bir araya toplanan ince çahılar. *Yäylädä ateş yaqmäk zoř değil. Odunlärun içina iki avuc pirt kodun mi, çaķ kibriti yansun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pişma pāyi *is.* Ekmek fırınlarında, ekmeğin pişmesi sırasında, doğacak gramaj kaybını hesaba katarak, hamurun gramajı, bilinçli olarak ekmeğin gramajından fazla yapılır. Ekmek gramajı ile hamurun gramajı arasındaki bu fazlalık pişerken doğacak kaybı önlemeye yöneliktir.

poči *is.* bot. Yaprak dökmeyen, koyu yeşil yapraklı bir tür ağaç.

počo *is.* Derelerde yaşayan bir tatlı su balığı. *Haçapit un dārāsında alabaluk vař, ama počo baluęi da çokfuř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

poçuş *is.* Emekleme. *Biş yaşinde poçuş etmağa başladum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

poçat *is.* Kısa boylu adam. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

poçoķ *is.* Mısır koçanının yolunup atılan dış kısmı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

poħpetin *is.* Ortası kolayca delinip kaval yapılmaya müsait bir tür ağaç. *Poħpetinden čibul(sipsi) yapup čalārduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pol *is.* Kaçkar Dağlarında kendiliğinden yetişen bir yabanî soğan. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

pologuş *is.* İnleyip bağırmak. *Gene midesi ağrıyoş, odanun içinde pologuş ediyor.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pompoşik *is.* İçinde yün veya pamuk bulunan yatak ve minderlerin yumuşaklığını belirtir kelime. *Yuni yıkadum, kuşutşum, sopaladum, dolduşdum yatağa. Pompoşik pompoşik yatēřum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

poş *is.* Özellikle yazın ortaya çıkan, ısırdığı yerden kan çıkan iri bir sinek. *Bişe dişledi ama, poş mi aşi mi anlamādum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pořçuma *is.* Yeşil alanlarda yetişen bodur bir bitki. *Biř yuk yem etřum...ķalon ot, inće ot, pořçuma...ne buldumse biřřum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

poşd *is.* Göbek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

poçuş etmāk Tarla açmak için kazmak.

poşuş *is.* Toprağı kazma işi, poruş(pouş) etmek.Evün aşkası poşuş edilup açılmāzse, duvaşden su çekāćāk. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

puçeħti *is.* Buzağların sidik torbası. *Sēęēř kendi buzağına biř keć vuşdı, az ķalsun buzağun puçeħtisi patladı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

puçħiş *is.* Dökülen yaprakları toplamaya yarayan, ucu taraęa benzeyen uzun saplı gereç. *čaća etmaęa ğāldum, hećkeli aldum, puçħişi evde unutřum.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

puğşe *is.* Bahçe kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaprak kenarları dikenli bir bitki. *Bu handāř puğşe da eskiden bu ķadař çok olmāzdı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

pumpulik *is.* Çocukların, kurutulmuş taneleri ufalanmış mısır koçanlarından yaptıkları kule. *Oyunćaęumuz olmazdı, godvonlāřden*

- pumpulik yapup oynaşduk.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- punagol** *is.* Tavuğun her zaman yumurtladığı yerde özellikle bırakılan tek yumurta. *Tavuğun puninde bir tane punagol biraş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- punes** *is.* Tavuk kümesi. *Puneste on beş tavukşen şaldi ġarıya beş tane. şaşal ġótúrdi hepisini.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- Punipos** *is.* Bir tarla ismi. *şocukluşumuzde yazın enāřduk punipoş a. Punipoř un ġolí o zāmānlāřde çok dāřin oluşdı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- pupul** *is.* Çocuk dilinde yara, çıban. *Elūmde pupul olmiřti, anām melem suřdı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- puşt** *is.* Kestane meyvesinin dışındaki dikenli kese. *Kesşane puştinden şışmış da puştini beġenmāmıř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- çag** *is.* Göbek.
- şaşana** *is.* Sohbet toplantısı.
- şisel** *is.* Yün eğirirken kullanılan ince çubuğun alt kısmına takılan yuvarlak geniş halka. *Yişi nasıl çi çevüşdı, uci vuşdı şaşa, şisel şeşeldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- saba namazi** *is.* Sabahın ilk ışıkları, alacak karanlık, şafak vakti.
- sadış** *is.* Fideleri toprakta uygun aralıklarla sıralama işi, düzenleme. *Bibāř fidelāřiní sadış edinće bosşan bosşana benzedi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- saġım** *is.* Saġılır durumda olan hayvan. Kısırın karşıtı olarak kullanılır.
- salamon** *is.* Beceriksiz, iş göremez, akılsız adam. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- sandek** *is.* Yün tarağı.
- safilanmak** Sararmak.
- sefali** *is.* (İnsanlar için) Sevimli, şakacı. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- sefil** *is.* Saf, kendini savunamayan kişi. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- selim** *is.* Düşünlerde, eğlencelerde sergilenen müzikli oyun.
- seraşkı** *is.* Tahtadan yapılmış katık kabı, kadelin küçüğü. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- seşduk** *is.* Kökü derinde olan katı irin. (örn: kan çıbanı içindeki) *çıbanun içi seşduk doli idi. Jileti vuşince diřāři atladı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- seşt** *is.* Örümcek. *Öştaluk seşt puni dolmiş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- sıluk** *is.* ıslık.
- soć** *is.* Kısa sopa. *Ařmuta bir soć atřum, neřdēise bir digina ařmut tokuldi dibina.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- sondek vuşmak** Demir dişli yün tarama aleti ile yün taramak.
- suşarı** *is.* Dilimler biçiminde doğranarak kızartılmış ekmek, peksimet.
- suluş** *is.* Sülük. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- sulutic** *is.* Aġaçtan yapılan su pompası. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- şkala** *is.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan seyyar merdiven.
- řařa** *is.* Ceviz silkmeye yarayan uzun ve düz sırık. *Čevizun üstinden řařāi nasıl ři ařaři atřum, az řalsun seřeřun bařıma bataćāġidi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- řāřodut** *is.* Bir tarla ismi. *řaāřoduř te keřendi vuřduk, řizeli olduġından ķāřtūġumız otlāř zoř řuřudi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)
- şaş** *is.* Başörtüsü. (Hikmet KOCAMAN-Uġrak köyü)
- şaşamoş çayışı** Başak veren bir ot türü.

şarba *is.* Eşarp. *Başumdaki şarba güzel ama, kenārını boncuğilen işlemäk lazım.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şehşehun *is.* Bir armut cinsi. *Şehşehun aşmutinün da kóki kuşudi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şemuş *is.* Horlamadan sesli uyumak. Şemuş etmek. *Öyle güzel şemuş edārdun kı uyandūrmağa kıyamadım.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şenlagod *is.* Çekirge iriliğinde, toprağın içinde fide köklerini kesen bir böcek. *Bu sene da şenlagodden gāçelmāz. Olduğı gibi fidelāri kuşuttı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şefat *is.* Peynir veya çökelek yapıldıktan sonra mevcut süttten geride kalan açık yeşil su. *Anamun etfuğı sezmanün içinde bir damla bile şefad bulunmāz.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şib *is.* 1. Kabak, salatalık gibi sebzelerin uzayıp giden bitkisi. *Ėabağun şibina baķınca dārsen kı bunun üstinde yuz tane Ėabaķ vaşdu.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü) 2. Sırık fasulyesinin bitki kısmı. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

şim *is.* Kapı eşiğı. *Şimden dıřāri işema, pāřlenuřsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şoj *is.* Traş etmek. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

şoş *is.* Bebeklerin altına bağlamak için uygun boyutlarda kesilen bez parçası. *Uşāğun altına bağlamāk içün bir tāne bile temiz şoş Ėalmāmıř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şoştuğ *is.* Genellikle yüksek yaylalarda yetişen bir tür geniş yapraklı bodur bitki. *Yeylede tuvalet yok tabi, mācbuř şoştuğluğa gidācāksēn.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tabiç *is.* Yiyecekleri ezmekte kullanılan ataçtan bir alet. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

taçı Ėarı *is.* Gelinin düğünden sonraki günlerde baban evine dönmesi. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tak *zf.* Ta. Uzaklık bildiren bir kelime.

talik *is.* (Organ) el. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tāne *is.* Tohum.

tānewoř *is.* Toplu olarak yaylaya gime işi, gurup.

tapul etmek *tapul + T. Etmek* Yünü tarayıp kabartmak.

tapul tapul *zf.* (Kar yağışı için) Lapa lapa

Ėapul *is.* Koyun yününün taranıp kabartılmış hali. *Hey mubaşek Ėař, Ėapul Ėapul yağēiř. Ėapul Ėařağini göçen oldi mi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Ėapuş *is.* Sürülen tarlada toprağı kazmayla ufalama işi. *Yařun mećilūğa Ėidācāğim. Ėomalatlāřun bahçede Ėapuş işi vař.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tāřake *is.* Seviye, içinde bulunulan zaman.

taştaluş *is.* Feryat figan etmek, kendini yere atıp baş bacak sallamak. *Ėocuğun şekāřini elinden alinće, Ėocuk taştaluş etmağa başladı.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tatul *is.* Kedi ve köpek patisi. *Ėopeğümüz Ėok aķilli idi. Tati veř dedun mi, hemān ayağini Ėaldūrūp eluga Ėořdi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Ėavli *is.* Tahtadan yapılan oturak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tavluş *is.* Yatıp yuvarlanmak. *Bizüm moloş Ėatir tavluş etmağı Ėok sevāř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tay almak Hayvanla yük taşıırken yükün, hayvanı uçuruma atıp, hayatını tehlikeye sokacak biçimde bir yere Ėarpması.

temelli *zf.* Hepten.

temşe *is.* Bir metre boyundaki kazık. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

fenluk *is.* fen + T. *-luk* Nemli olma durumu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

teşçuş *is.* Kirli çamaşırları suya bastırmak. *Fanılalārī teşçuşa koy da yāmuşasunlār.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

teşteşuş *is.* "Vıdı vıdı konuşma" yerine, "terteruş etma" derler. *Bir şeyi bil da koniş, oluş olmāz teşteşuş edārsen.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

teşenuş *is.* Yaranın kızarıp irin toplamaya başlaması. *Äyägümdeki çiban teşenuş etmiş, kařa melem olsa da sūrşām.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tey *zf.* İçinde kullanıldığı cümleye uzaklık anlamı katan bir kelime.

tez *is.* Eski, önce.

tekmelügi *is.* T. *tekmelüg+ -i* Hemşin ve civarında tekme ile oynanan bir erkek çocuk oyunu.

titeş *is.* Kelebek. *Pençeřäyi iki daça açık tutārsen, işiğün etşafına yuz tane titeş toplanuş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

titşiba *is.* Eşarbin kenarına işlenen parlak küçük dairesel metal pullar. *Salla titřibalarī, çik şapiya paşlasun.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

fo ün! Şaşkınlık, heyecan belirtir.

fodoluş *is.* Yavaşça yapılan iş. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tořfić *is.* Pořpetin ağacının dalından yapılan bir karış boyundaki oyuncak. Pořpetin ağacının dalı iki ucu ıslak kâğıtla kapatılıp içine hava sıkıştırılır, bir ucundan çalı sokularak diğery uçtaki tıkaç patlama sesiyle dışarı fırlatır. *Benüm tořfićüm senün řabāncāğden dehe çok ses çikāřtūř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

tokuş *is.* Öksürük. *Tokuş etma, uşak uyanaćak.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

şombuğı, şobuğı *is.* Trk. *Tombuz* Beş adet fındık büyüklüğündeki taşla oynanan bir çocuk oyunu, beştaş.

şongal *is.* Hayvanlara takılan ince bakırdan yapılmış bir tür çan. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

toşmuş *is.* Buruşuk, eskimiş, ihtiyarlamış. *Yaş ğāldi ālliya, toşmuşladuk tabiç. O elmanun řabuklārī toşmuş olmiş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

toşni *is.* Torun.

tókonti *is.* Vücutta kızamık veya suçiçeği kırmızılıklarına, lekelerine verilen ad.

tuğula *is.* Lat. Duvar örmekte kullanmak için dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen balçık.

túkân *is.* Far. Dükkân

tum *is.* Bir kalıp peynir.

tumba *is.* (İnsan için) Uyumak. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tumenaća *is.* Evde kalmış kız. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

tunć *is.* Çenenin ucu. *Yüksektēn atlayince tunćini vuřdi dizina, diři řeřēldi.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü); **2.** Surat. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

fuşon *is.* Tahtadan yapılmış sandıklı, sabit sedir.

uşşhumul *is.* Bir armut cinsi. *Uşşhumul āřmuti tez ğālen bir āřmutfuř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

Umēipos *is.* Bir tarla ismi. *Umēipos'un lazufi şadaş şafli lazuf yok. Domuz da āğzinün dadinī biluş.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

uymaş (Bayanlar için) Erkeğe kaçmak.

vānag (vanaş) *is.* **1.** Yayla yerleşim yeri. **2.** Çoban kulübelerinin topluca bulunduğu alan.

Eskiden vânagde kaşabalûk oluşduk, ŧenlukli oluşdi. ŧindi şaldûk kendi kendûmûza. (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

vařeg *is.* Piliç. *Benûm vařegûm da yařinde yemuřtia bařliyaćak.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

vaşlî *sf.* Varlıklı, zengin.

vaştevor *is.* Hemŧin yöresinde Ağustos ayında yapılan yayla ŧenliklerine verilen ad.³²²

vařtevorći Vartavar eęlencelerine katılan kim.

velvel *is.* Sert rüzgar. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

veşestik *is.* Kökü yerelması gibi yumru olan, çoban menekşesine benzer bir bitki. *Dağlâşden kaş şalklûği gibi, bir de bakâşsen çi oştalûği veşestiklâş şaplamış.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

vizvizon *is.* Elle çevrilen bir tür topaç. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

vúcutli *sf.* Beden sağlığı yerinde olan, sağlıklı.

yadosluği *is.* Lades oyunu. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

yağlî ot *is.* Bir ot türü.

yağuz *is.* 1. Hemŧin bölgesinde siyah renkteki erkek sığırlara verilen isim. 2. Yağız.

yağmi *is.* Üzerinde iş yapılan tarladaki düzen. *Tâmlîlâşde şay şalmaması içûn, şayi bi yağmi ilen sîşalı toplamâk lazım.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

yâlen yâyaķ Yalın ayak.

yafaķ Çobanların hayvanlarıyla gećici olarak konakladıkları yer.

yayla kuşmak Hayvancılık yapmak amacıyla yaylaya gitmek, yaylacılık yapmak.

yâylâlûķ *is.* Yayladaki, yaylaya ait.

yenlûklenmek Hafiflenmek.

yesmon olmak *is.* “Kurban olayım” anlamına gelen bir sevgi sözü. (Hikmet KOCAMAN-Uğrak köyü)

yoğurt kuşmak Yoğurt yapmak yoğurt mayalamak.

yoķsuzluk *is.* Yoksulluk.

zeşir *is.* Tořfic denilen oyuncağın iki ucunu kapatmak için ağızda çiğnenerek hazırlanan kâğıt tıkaç. *Benûm zeşirûm eyi değil...tořfićûm ğûřlemêř.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

zeşmeh *is.* Kışın yaprak dökmeyen, yaprakları karayemişe benzer yarı otsu bir bitki. İçindeki şeker oranının yüksekliği nedeniyle, yörede çok makbul bir hayvan yiyeceği olarak kabul edilir.

zitik *is.* Çekirge. *Ben yoķuřfe yořuldum, bizûm uřaķ zitik gibi ćikfî yoķuři.* (Aliye KARACA-Subaşı köyü)

³²² Çeşitli kaynaklar, bu ŧenliklerin, Vartavar yortusundan geldiğini belirtir. Vartavar yortusu, nitelik değişikliğine uğrayarak, dinî yapısından çıpkıp dünyevî bir kimlik kazanmıştır. Bu konudaki geniş bilgi için Bk. vartevor.

KAYNAKÇA

- Ak, Orhan Naci, *Rize Tarihi*, Trabzon: Erhan Ofset Matbaacılık, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü, Rize 2000.
- Akkuş, Muzaffer, *Kitab-ı Gunya*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 592, Ankara, 1995.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, Özkan Matbaacılık, Ltd. Şti. Ankara, 2000.
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 2 Deyimler Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1989.
- Andrews, Peter Alford, *Türkiye’de Etnik Guruplar*, Çev.: Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul, 1992.
- Arıcı, Muzaffer, *Her Yönüyle Rize*, Elma Teknik Basım Matbaacılık, [t.y.y.].
- Asan, Ömer, *Pontos Kültürü*, Belge Yayınları 252, Bilim Dizisi 10, İstanbul 1996.
- Balıkçı, Gülsen, *Rize-Pazar / Akbucak, Ortayol ve Uğrak Köylerinin Etnik Yapıları*, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.
- Bayatlı, Kemal (Hz.), *Irak Türkmen Türkçesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 664, Ankara, 1996.
- Bijişkyan, Minas P., *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*, (Çev. ve Notlar D. Hrand Andreasyan), İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, No, 1411, 1969; Tarihin Horona Durduğu Yer: Karadeniz Pontos Tarihi, (Çev: Hrand Andreasyan) Çiviyazıları İstanbul, 1998.
- Bläsing, Uwe, *Armenischees Lehngut im Türkeitürkischen am Beispiel von Hemşin*, Amsterdam-Atlanta, GA 1992.
- Brendemoen, Brent, “Doğu Karadeniz Ağızlarındaki –mİş’li Geçmiş Zaman Üzerine Bir Not”, *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı*, 1996, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 678, Ankara, 1999.
- Bucaklışı, İsmail Avcı-Hasan Uzunhasanoğlu, *Lazuri-Turkuli Nenapuna (Lazca-Türkçe Sözlük)*, Ceylan Matb., Akyüzyayınclık, Mart 1999.

- Caferoğlu, Ahmet, “1946 Yılı Kuzey Doğu Anadolu Gezisinden”, Edebiyat Fakültesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. I, sy. 2, 1 Nisan 1946.
- _____ *Kuzeydoğu İlerimiz Ağızlarından Toplamalar: (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları)*, Burhaneddin Erenler Matbaası, TDK Yayınları, İstanbul, 1946.
- Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteen-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press, Oxford University Press, Ely House, London W.I, 1972.
- Coşkun, Volkan, *Özbek Türkçesi Grameri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 752, Ankara, 2000.
- Cumhuriyetimizin 75. Yılında Rize*, Rize Valiliği, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998.
- Dankoff, Robert, *Armenian Loanwords in Turkish*, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden 1995.
- Derleme sözlüğü I-XII, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 211/3, 2. bsk. Ankara, Üniversitesi Basımevi, Ankara 1993.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Aydın Kitabevi Yayınları Sözlük Dizisi: 2, Kurtuluş Ofset Basımevi Ankara, 1984.
- Emiroğlu, Kudret, *Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü*, Dizgi: Bibliotek, Baskı: Güven Ofset., Sanat Kitabevi, Ankara, Aralık 1989.
- Ercilasun, Ahmet Bican, “Türkçede İki Fonetik Temayül Üzerine”, *Uluslar arası Türk Dili Kongresi*, 1992 (26 Eylül 1992-1 Ekim 1992), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 632, Ankara, 1996.
- Eren, Hasan, “Anadolu Ağızlarında Rumca, İslâvca ve Arapça Kelimeler”, (Tanıtma-Eleştiri), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1960: Ankara 1960.
- _____ *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 2. bsk., Bizim Büro Basım Evi, Ankara, 1999. 1960.
- Ergenç, İclal, *Almanca ve Türkçe'nin Ses Yapılarının Karşılaştırılması*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları no: 345, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 1986.
- Ergin, Muharrem, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım / Yayım/Tanıtım, İstanbul 2002.
- Erim, Gazanfer, “ize Çevresinde Yerleşme ve Evler” *Türkiyemiz*, y. 2, sy. 4, İstanbul, Haziran 1971.
- Erten, Metin, *Lazca-Türkçe/Türkçe-Lazca Sözlük (Lazuri-Turkuli/Turkuli-Lazuri Nenapuna)*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2000.

- Eruzun, Cengiz, “Doğu Karadeniz Seranderleri”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, c. V Etnografya, Ankara, 1977.
- Eyice, Semavi, “Rize Yakınında Zil Kalesi”, *İlgi*, İstanbul, 30, 1980.
- Gabain, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*, Çev.: Mehmet Akalın, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 532, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988
- Günay, Turgut, *Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, T.C. Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1978.
- Gündüz, Ali, *Hemşinliler*, Dil-Tarih-Kültür, Ardanuç Kültür Yardımlaşma Derneği, Yayın no: 2, Yeni Gözde Matbaası, Ankara 2002.
- Günşen, Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 745, Ankara, 2000.
- Haçıkıyan, Levon, *Hemşin Gizemi, Hamşen Ermenileri Tarihinden Sayfalar*, Belge Yayınları, İstanbul, Ekim 1996.
- Hanser, Oskar, *Türkmençe Elkitabı*, Çev.: Zühal Kargı Ölmez, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 17, İstanbul, 2003.
- Kara, İsmail, *Güneyce-Rize Sözlüğü, Bir Doğu Karadeniz Köyünün Hafızası ve Nâtıkası*, Dergâh Yayınları: 231, Anadolu Kitaplığı: 6, İstanbul 2001.
- Karahan, Leyla, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 690, Ankara, 1996.
- Kırzioğlu, Fahrettin, *Karadeniz Bölgesindeki Lazlar ve Hemşinlilerin Tarihçesi*, Rizeliler Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını, Ankara, Mart 1994.
- Kişirçioğlu, M. Fatih, “Saha ve Türkmen Türkçelerinde Eklerdeki Uzun Ünlü ve Diftonglar”, *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı*, 1996, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 678, Ankara, 1999.
- Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 575, Ankara, 1992.
- _____, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 582, Ankara, 1994.

- Lortkipanidze, Mariam, “Hemşinliler”, *Trabzon’dan Abhazya’ya Doğu Karadeniz Halkları Tarih ve Kültürleri*, İçinde (Derleyen ve Gürcüce’den Çev. Hayri Hayrioğlu), Sorun Yayınları, Tarih Kültür Dizisi 2, Birinci Bsk., Kurtiş Matbaacılık, Eylül 1998.
- Meydan Larousse*, Meydan Yayınevi, V, İstanbul, 1990.
- Necipoviç, Necip Emir, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev: İklil Kurban, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 615, Ankara, 1995.
- Özçelik, Sadettin, *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 666, Ankara, 1997.
- _____ -Erdogan Boz, *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 789, Ankara, 2001.
- Özgüner, Orhan, *Köyde Mimari. Doğu Karadeniz* [architecture Villageoise Stu La Mer Noire Orientale], Ankara, Faculté D'Architecture De l'Université Technique Du Moyen-Orient, Publ. 13, 1970.
- Pehlivan, Serkan, *Rize İli Hemşin Ağzı*, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.
- Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2003.
- Rusça Turistik Sözlük (Türkçe-Rusça, Rusça Türkçe)*, Yayımlayan Tabevi, İstanbul 1994.
- Selen, Nevin, *Söyleyiş Sesbilimi Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 454, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.
- Tandoğan, Alaeddin, “Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Mesken Tipleri ve Nüfus”, *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. XXIII, sy. 3-4, 1977.
- Taşpınar, Ali, *Rize Tarihi*, Rize 2004.
- Tekin, Talat, *Orhun Türkçesi Grameri*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara, 2000.
- _____ *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13, Ankara, 1995.
- Tietze, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* (Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch Des Trükei-Türkischen), Österreichische Akademie Der Wissenschaften, Istanbul-Wien 2002.
- _____ “Grechische Lehnwörter in Anatolischen Türkisch” *Orinets* vol. 8, 31.12.1955, no: 2.

_____ “Slavische Lehnwörter in der Türkischen Volkssprache” *Orinets* vol. 10, 31.7.1957, no: 1.

Türkçe Sözlük, 1-2, Türk Dil Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, Türkçe Sözlük Dizisi: 1, 8. Bsk., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Umar, Bilge, *Türkiye’de Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1992.

Yaman, Ertuğrul-Nizameddin Mahmud, *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 695, Ankara, 1998.

ÖZGEÇMİŞİM

1965 yılında Rize-Çamlıhemşin'in Çayırdüzü köyünde doğdum. Babam çiftçi, annem ev hanımı. Altı kardeşim var.

1974 yılında köyümde bulunan Derecik İlkokulunu (1974), Dikkaya Ortaokulunu (1978), Ardeşen Lisesini (1982), Karadeniz Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünü (1989) bitirdim. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisansa başladım.

Askerliğimi, İzmir-Güzelbahçe'deki Maltepe Askerî Lisesinde yedek subay öğretmen olarak yaptım.

1990 tarihinde Gaziantep-İslahiye İmam-Hatip Lisesi'nde stajyer öğretmen olarak göreve başladım. Sırasıyla; Gaziantep-Mehmet Akif Ersoy Meslek Lisesi (1992-1993), Artvin-Yusufeli Lisesi (1993-1995), İstanbul-Kartal Marmara İlköğretim Okulu (1995-1998), Rize-Ardeşen Lisesi (1998-2002), İstanbul-Ümraniye Mehmetçik Lisesi (2003-2004), Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptım.

Şu an, İstanbul Kadıköy'deki Nuri Cingillioglu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

Otantik kültür unsurlarına, doğaya ve tarihe özlem duyuyorum. Şiiri, spor yapmayı ve dağcılık, atıcılık gibi faaliyetleri seviyorum.